Karl Jörger
fama Europa

Iesus ✠ Christus.

ANTHOLOGIA
Sive
FLORILEGIUM
RERUM ET MATERIARUM SELECTARUM
Præcipuè

SENTENTIARUM
APOPHTHEGMATUM
SIMILITUDINUM
EXEMPLORUM
HIEROGLYPHICORUM:

Ex Sacris Literis, Patribus item, aliisq; probatis Linguæ Græcæ & Latinæ Scriptoribus collectum:

Studio & Operâ

JOSEPHI LANGII CÆSAREMONTANI.

ADDITUS EST INDEX Fabularum, Emblematum ac Symbolorum.

EDITIO NOVISSIMA
PRIORIBUS OMNIBUS LONGE EMENDATIOR ET PASSIM AUCTIOR.

ARGENTORATI
CVM PRIVILEGIO IMPERIALI
Excudebat JOSIAS STAEDEL
Academiæ Typographus.
M DC LXXIV.

ILLUSTRISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO
DOMINO AUGUSTO JUNIORI DUCI BRUNSVICENSI ET LUNÆBURGENSI &c. DOMINO
suo CLEMENTISSIMO:

S. P. D.

SINGULARI QUADAM adeoque bonâ fortunâ videtur esse factum, AUGUSTE Princeps Illustrissime, ut LOCI COMMUNES sive FLORILEGIUM hoc nostrum sub felicem Tuæ Celsitudinis in hanc urbem & Academiam adventum, labore Typographico ad umbilicum propè perductum, curam mihi afferret quærendi Patronum ac Tutorem, cujus præsidio satis illud munitum, prodire in publicum, atque in hominum pervenire manus auderet.

Cùm enim vix aliquam ea de re curam cogitationemque suscepissem, ne dum animus haberet, in quo acquiesceret: de exoptato Tuæ Celsitudinis adventu nostræ est Academiæ nuntiatum. Manus sustuli, & ulteriore omni cogitatione abjecta, Tuam Celsitud. opusculo meo Patronum optatissimum elegi ac constitui. Non quidem quòd Tuam Celsitud. hisce magnoperè studiorum adminiculis indigere: multò minùs generosissimũ ejus animum hujusmodi προσφωνήσει ad virtutis & literarum esse excitandum & inflammandum cupiditatem arbitrarer: Quàm enim illa & excellenti prædita ingenio: & cùm inclytorum majorum imitatione, tùm illustrissimorum Fratrum laudatissimo exemplo incitata, ad amplectendum omnis virtutis decorem Heroico planè impetu feratur, nemini eorum, qui Musas colunt humaniores, obscurum esse potest.

Quæ

Quæ verò ad eruditionem laudato Principe dignam adipiſcendam aliquid adferre momenti poſſunt; ea & ſuppeditata eſſe Tuæ Celſitud. à Doctiſſimis Viris inde ab ineunte ætate, & adhuc hodie à Nobiliſſimo præfecto, Domino VOLRADO à WATZDORF, & Clariſſimo viro, Domino THEODORO à SENDEN, ita liberaliter ſuppeditari palàm eſt, ut è cujusquam vel ſcriptoris lectione, vel monitoris oratione ad eorum cumulum vix quicquam adjici poſſe videatur.

Quæ igitur me cauſæ moverunt? Primùm quidē, quia futurum augurabar, ſi Tua Celſitud. tenue hoc opuſculum ſub illuſtri ſuo nomine pateretur apparére, plerosq; cùm exterorum, tùm noſtrorum hominum, tanti Principis auctoritate & gratiâ commotos, majori cùm applauſu illud eſſe excepturos. Præterea multos etiam ex proceribus aulicis, cæteraque nobilitate viros præſtantes, qui res magnorum Principum adminiſtrant, haud gravatim aliquot in hoc amœniſſimo florum fragrantiſſimorum hortulo ſpatia eſſe facturos, non ſine maximo, cùm ſuo, tùm univerſæ Reipublicæ Chriſtianæ commodo.

Etſi enim libellus hic totus Eloquentiæ Tyronibus iuvandis peculiariter ſit elaboratus: multa tamen in eodem viri Politici, & in graviſſimis Reipublicæ negotiis verſantes, ſua & dicta & facta egregia recognoſcent, quæ à ſapientiſſimis, quos unquam Sol aſpexit, hominibus, aliàs ſuſcipienda & præſtanda proponuntur; aliàs ſuſcepta & præſtita, meritis extolluntur, & ornantur laudibus. Et quoniam easdem laudes Optimi quiq; viri ad ſe quoque pertinere ſentient; ex jucundiſſimâ ſuarum virtutum recordatione, & rectè factorum conſcientiâ voluptatem incredibilem percipient.

Porrò, cùm hac in generis humani fragilitate, non ſolum raræ virtutis & prudentiæ, ſed etiam exquiſitæ cujusdam ſit felicitatis, multò antè providere incommoda,

 errata

errata & peccata agnoſcere, & in futurum illa pro virili cavere : id etiam viri boni hujus Lectores voluminis gaudebunt, ſe ab iis alienos eſſe vitiis, quæ graviſſimi, & per univerſum orbem celeberrimi auctores reprehendunt. Si qui etiam (quæ humana eſt conditio) errore decepti, aut imprudentia lapſi, nonnihil de via rectorum conſiliorũ deflexerunt: ii vel ſaluberrimis veræ ſapientiæ præceptis (quorum hic copioſiſſimam licet ſegetem metere) cognitis, vel exemplis tot nationũ ac gentium, tot Regum ac Principum, Rerum etiam publicarum & privatorum hominum ob oculos ſibi propoſitis, facilius gradum revocare, & conſilia actionesque ſuas ad honeſtatis flectere normam, apteque conformare diſcent.

Taceo nunc utilitates alias, quas liber hic, reliquorũ ordinũ & ætatum lectorib⁹ præbere & plurimas poteſt, & ampliſſimas. Hic privatos ad modeſtiã cohortabitur: excitabit ſegnes ad vigilantiam: afflictis conſolationem adferet: animos inſolentes, & dulci fortuna quaſi ebrios ad laudabilem moderationem revocabit: imperitos erudiet: eruditos delectabit: caſtigabit ſciolos: juniores obſervantiam; fortitudinem viros; gravitatem ſenes; omnes pietatem & virtutem docebit. Breviter nullum propè eſt vitæ genus, ætasq; nulla, cui non liceat ex hoc FLORILEGIO, ceu fonte uberrimo, ſalutaria cùm honeſtè vivendi, tùm prudenter agendi præcepta haurire.

Deinde, cùm ingentem Academiæ noſtræ lætitiam, plurimùm de tanti Principis acceſſione ſibi gratulantis viderem; & ipſe mihi vehementer gaudendum, & verò gaudii mei, tàm exoptata occaſione quaſi divinitùs oblata, ſignum aliquod publicè proferendũ eſſe ſtatuebam. Movebat me nimirum inclytæ domus veſtræ Clementiſſima erga noſtram Academiã affectio: cognita mihi perſpectaq; ab eo tempore, quo Tuæ Celſ. Fratres, Illuſtriſſimi itidem Principes ac Domini, Dominus JULIUS

ERNE-

ERNESTUS, ac Dominus FRANCISCUS, amplioris ingenii culturæ gratiâ, adire hanc & illustrare sunt clementissimè dignati: quam sanè non modò integram hactenus conservatam, sed etiam majorem in modum auctam & amplificatam hoc adventu, mihi persuadebam. Præsertim cùm Tuam Celsitudinem jam antè, fama quadam prænuncia, & cùm eruditionis singularis, tùm summæ humanitatis atque incredibilis ergà Musas elegantiores amoris insigni commendatione & laude celebrari audivissem.

Quare hac lucubratiuncula Tuam adire Celsitud. constitui, & vota mea cum cæterorum Academicorum votis conjungens, eidem felicem in hanc urbem adventum, animo submisso & summa cum observantia, Musis ipsis suadentibus, volui congratulari. Hæ enim cùm Jovis non alumnæ, sed filiæ dicantur, literarum monimentis suam ergà Principes & magnates observantiam declarare, seq; illorum commendare fidei ac tutelæ solent. Quod factum meum, nimis quidem fortasse audax aut impudens; augurio tamen quodam certo, & felici (uti speramus) omine susceptum, si Tua Celsitudo, laudabilem inclytorum maiorum imitata clementiam, in meliorem partem acceperit, animumq; meum potiùs Tuæ Celsit. addictissimum, spectarit; immortali me beneficio affectum judicabo. DEUS OPT. MAX. Tuæ Celsitud. salutem, vitam, incolumitatem atque excellentissima illa verè Heroicæ indolis bona, ad subditorum felicem gubernationem, & totius Imperii Romani dignitatem clementissimè tueatur, augeat, conservet. Scripsi Argentinæ 3. Cal. Aprilis, An. 1598.

TUÆ ILLUST. CELSIT.

addictiss.

JOSEPHUS LANGIUS,
Cæsaremontanus. P.L.

LECTORI CANDIDO
AC BENEVOLO
S. P. D.
JOSEPHUS LANGIUS.

ANTHOLOGIAM SIVE Florilegium selectarum Sententiarum, Apophthegmatum, Similitudinum, & Exemplorum uno volumine comprehensum in lucem editurus, Lector candide ac benevole, cùm instituti mei rationem tibi exponendam esse; tùm etiam de nonnullis ad operis usum pertinentibus te putavi admonendum. Ac primùm quidem, si fortè miraris, quid sit, quòd ego post tot doctißimorum virorum laudatißimos in hoc genere conatus, novo quodam ausu hanc sententiarum & exemplorum συλλογὴν *adornare sim aggressus: scias, non vanam inanis gloriolæ aucupationem, sed partim quidem nonnullorum publicæ utilitati faventium virorum voluntatem atque consilium; partim verò perpetuum meum de literarum cultoribus benè merendi studium hujus laboris & suscipiendi jam dudum, & tandem perficiendi causam mihi præcipuam extitisse.*

Cùm enim antè annos plus minùs duos, ad colloquium quoddam privatum venissem viri omni doctrinæ & humanitatis laude cumulatißimi PHILIPPI GLASERI J. C. *essetque sermo nobis de studiis institutus illis, quibus adolescentia ad humanitatem solet informari: cepit Ille inter alia hujus quoque operis ideam seu imaginem quandam, quam dudum animo se comprehensam habere dicebat, verbis mihi depingere, magnum operæ fore pretium asserens, si quis ad istum modum digestis Sententiis, Apophthegmatis, Similibus & Exemplis, molestiam, quæ in locandis Eloquentiæ fundamentis juventuti objicitur, sublevare conetur. Adduxit etiam in medium rationes nonnullas, quibus utilitatem hujus instituti demonstrare satis evidenter visus est: quas tamen ego nunc brevitatis causâ latere facilè patior.*

patior. Addebat, plures quidem, eosque non contemnendæ doctrinæ viros hujusmodi συλλογὰς instituisse: qui verò ex illis hanc methodum atque ordinis rationem secutus sit, prorsus notum esse neminem. Proinde hortabatur me, quoniam ipse, gravioribus distentus occupationibus, quæ cogitaret, in aspectum lucemque proferre non posset, si quid haberem vacui temporis, id potissimum ad studia juventutis hac ratione promovenda conferrem. Itaq; ut facilius, & citrà ullam vel rerum mearum jacturam, vel laboris frustrationem possim facere: pro summo suo in Rempublicam literariam studio non libros mihi solùm & sumptus necessarios, sed etiam operi absoluto Soceri sui JOSIÆ RIHELII, Typographi perpetuá memoriá dignissimi, prælum & impensas liberalissimè pollicebatur. Permovit me cùm liberalis optimi viri oratio, animusque ad publica commoda propensus; tùm etiam non obscura rei ipsius utilitas, ut ad confectionem descripti operis meam opellam petenti haud invitus addicerem. Qui enim secus fecissem? Hortabatur is, cuius in literarum studiis rectè constituendis eruditissimum judicium doctissimus quisque maximi facere meritò debet: ad eam verò rem suscipiendam hortabatur, quæ occupationem habet non solùm honestissimam, sed etiam inprimis accommodatam juvando bono publico: cujus neglectio aut contemptus detestandam mihi videtur improbitatem animi coarguere: præsertim ubi id, quod petitur, nullo tuo incommodo, nullo vel studiorum vel muneris impedimento, nulla prorsus rerum jacturâ; sed evidenti cum laborum fructu possis præstare.

Accedit hûc non solùm superiorum recordatio temporum adolescentiæ nostræ, quibus hujusmodi subsidia in scholis sæpè multumque desiderata fuisse constat. sed etiam nostrá jam ætate celeberrimæ Tyronum Eloquentiæ voces, Magistrorum suorum in hac studiorum parte operam, quotidianis penè precibus efflagitantium. Legebantur quidem hactenus sparsim Ciceronis, Senecæ, Aristotelis, aliorumq; Philosophorum & Oratorum Sententiæ: Flores item & versus gnomologici Poetarum à di-

versis collecti: circumferebantur etiam seorsim Sententiæ ex sacris libris, & patrum monumentis, per Thomam quendam Hibernicum excerptæ: Volumina item apophthegmatum & similium ab Erasmo & Lycosthene inchoata, locupletata post & digesta per Theodorum Zvvingerum, cujus etiam incomparabilis viri industria locupletissimam exemplorum penum, opus illud nobile, quod Theatrum vitæ humanæ inscribitur, nobis exhibuit: erant in manibus studiosorum Marulli Spalatensis, Valerij Maximi, M. Anton. Sabellici, Ioan. Baptistæ Campofulgosi, Ravisii Textoris & aliorum id genus Analectarum haud contemnendi labores: eorum vero qui Ænigmata, Hieroglyphica, Emblemata & Symbola varia, partim ex antiquorum scriptis eruta congesserunt, aut à se excogitata cum studiosis communicarunt, infinita propè auctorum est multitudo. Quibus quidem omnibus tantùm abest, ut vel nostram opellam præferamus: vel meritam summæ industriæ, & diligentiæ, & eruditionis laudem detrahamus, (quis enim hoc nisi extremè ingratus & improbus faciat?) ut etiam libenter & ingenuè fateamur, nunquam nos ad hocce genus Syntagmatis animum fuisse adjecturos: nec, si adjecissemus, perficere cœptum potuisse, nisi illorum utilissimis laboribus, &, ut ita loquamur, privilegiis essemus incitati & adjuti.

Veruntamen illud interim dissimulandum minimè putamus, eosdem illos auctores desideratam Tyronibus Eloquentiæ commoditatem, & eum usum, quem nos quærimus, ut plurimùm non præstare. Tale enim Sententiarum & Exemplorum syntagma expetitur, quod ad locupletandam & jucunda rerum varietate distinguendam orationem, Sententias, Apophthegmata, Similia, Dissimilia & Exempla ad rem accommodata propositam, id est, quæ vocibus in quæstione seu themate alio positis, nec non in quolibet thematis argumento, respondeant vel repugnent; in unum volumen congesta complectatur, eaque omnia uno quasi contuitu oculis subjiciat; investigandi laborem magna ex parte minuat; extra Bibliothecam quoque, si usus postulet, sine diffi-

difficultate magnâ ferri, & in auditoriis atque scholis, ubi juventuti sæpè ex tempore, & in conspectu præceptorum suorum scribendum est, ad manus haberi posit: pretio tamen interim emptores non gravet admodum, sed ære modico sit cuivis parabile. Quas sanè commoditates enumeratorum paulò antè auctorum voluminibus plerisque omnibus deesse, palàm est: dùm vel singula seorsim, aut Sententias, aut Apophthegmata, aut Similia, aut exempla proponendo, quærendi labore augent, animumque diversitate suâ distrahendo, cogitationes turbant & impediunt: vel propter molem suam non sine magna molestia circumferuntur: vel denique ob pretij magnitudinem à tenuioribus (quæ magna in Scholis & Academiis multitudo est) parari difficulter queunt. His igitur consideratis, facilè clarißimi viri hortatu me adduci passus sum, ut juventutis scholasticæ, cui jam pridem studia mea vitamq; totam dicavi, desiderium meo labore minuerem. Quare paucis pòst mensibus operi me accingens, libros & auctores necessarios comparavi, quæq; accommodata videbantur, seligere ac dirigere hunc in modum cœpi: atque ita cum Minerva, quod ajunt, manum quoque movens, cùm subinde ἐγκελεύσματα aliorum quorundam nec levis auctoritatis, nec hebetis judicij virorum accederent, certatim ad hanc telam pertexendam me cohortantium, plurimis difficultatibus superatis, ad umbilicum feliciter tandem perduxi.

Habes causas instituti nostri, Lector humanißime, quæ nos, uti planè confidimus, apud te, omnesque tui similes, hoc est, æquos alieni laboris æstimatores (Momos enim, qui antiquum obtinent, floccipendimus) omni cùm ambitionis crimine, tùm πολυπραγμοσύνης suspicione facilè liberabunt.

Reliquum nunc est, ut breviter, quo pacto in quærendis exornandæ & locupletandæ quæstionis alicuius materiis, hoc volumine studiosis utendum sit, aperiamus. Occurritur enim nobis à nonnullis, nec planè ineruditis, quærentibus, satisne probè officio defuncti nostro videamur? qui cum novem Florum genera cuivis titulo exornando destinaverimus, Sententias puta 1. Biblicas. 2. Sen-

2. *Sententias Patrum orthodoxorum.* 3. *Flores poëtarum.* 4. *Gnomas Philosophorum & Oratorum.* 5. *Apophthegmata.* 6. *Similitudines.* 7. *Exempla Sacra seu Biblica.* 8 *Exempla Profana.* 9. *Hieroglyphica seu Emblemata: in paucioribus tamen institutum persequamur? Siquidem plurimi passim in toto volumine loci conspiciantur, qui cæteris quasi spoliati, unum saltem aut alterum genus prædictorum contineant? Hujus igitur incommodi cùm causa exponenda est, tùm etiam sarciendi explicanda ratio. Nos quidem à principio suscepti operis id admodum sollicitè sumus agere conati, ut omnes & singuli loci sive tituli, quantum quidem ejus fieri posset, æqualiter novem illis Florum generibus referti & illustrati, quàm minimum facesserent in quærendo negotium lectoribus: verùm cum opere jam absoluto, volumen ipsum in molem adeò monstrosam & non Typographo solùm, sed & emptori molestam futuram excrevisse videremus; institutum, necessitate adacti, mutavimus, & compendio quodam usi, lectorem ad cognatos locos remittendo, modò huic loco Sententias Biblicas, aut Philosophorum, aut Poëtarum, aut Similium classem, aut Apophthegmata, aut cæterorum quippiam subtraximus: quod vel in Contrariis, vel in Synonymis, sive, ut Dialectici appellant, Conjugatis invenire Lectori proclivè futurum arbitrabamur. Proindè, ut commodiùs hoc labore nostro fruare, mî Lector, observabis locos ejusmodi defectos, in quibus, si quæsita minùs sese offerunt, statim de Contrariis aut Synonymis sive Conjugatis erit cogitandum. Quorum si unũ aut alterum non satisfecerit; tertium sanè vel quartum voti te tui reddet compotem. Sed exemplis erit res planior. Locus est,* AFFLICTIO: *in quo ex Sententiarum generibus solæ habentur Poëticæ: Apophthegmata verò & Similitudines conjunctim: Sola Exempla Biblica. Usu venit, ut quærantur vel quædam cæterorum quæ desunt, vel simul omnia, videlicet, Sententiæ Biblicæ, Sententiæ Patrum aut Philosophorũ, ut & Exempla Profana & Hieroglyphica. Quid igitur hîc agendum? consulendi sunt loci cognati quinq;, ad quos Lector remittitur, vel certè aliqui saltẽ ex his, qui*

præ

præ cæteris arridebunt. In hoc loco enim de ADVERSIS, *præstò sunt sententiæ Philosophicæ in loco de* FORTUNA, *sunt in promptu seorsim Apophthegmata, & Similitudines, & Hieroglyphica: Locus verò de* MISERIA, *Exempla dabit Profana: Locus de* PERICULO, *Sententias Philosophorum, & Similitudines: Locus denique de* TRIBULATIONE, *Sententias Biblicas offert. Alterum exemplum. Locus de* OSTENTATIONE, *solas continet Similitudines: Lector ad quatuor locos cognatos remittitur, qui sunt* ARROGANTIA, FASTUS, JACTANTIA, SUPERBIA. *Sententiæ ergò Biblicæ invenientur sub titulo* ARROGANTIÆ: *dabit idem Sententias Philosophorum, Apophthegmata & Exempla Sacra. Locus verò de* FASTU, *Apophthegmatis oblatis remittit lectorem ad locum de* SUPERBIA: *qui consultus una cum loco* JACTANTIÆ, *cætera omnia, quæ superioribus defuerunt, copiosè suppeditabit. Non secus agendum iis in locis & titulis, qui cognata sua expressè adscripta non habent: Neque enim ubique illa addere per Locorum ipsorum naturam, vel certè festinationem nostram & libri molem licebat.*

Eadem est caussa, cur in adducendis Exemplis Profanis, & notis Hieroglyphicis parciores fuerimus: illorum tamen defectum bona ex parte Apophthegmata supplere poterunt: horum inopiam levabunt cùm Similitudines, tùm index utilissimus Apologorum seu Fabularum, Emblematum atque Symbolorum, quem nostro instinctu ornatissimus adolescens Iohan. Philius, huic operi locupletando adjicere voluit. Si quid præterea verò vel in serie titulorum vel materiarum delectu, vel distinctione & ordine minùs convenienter à nobis pertractatum deprehenderis, mi Lector, ipse homo, conditionis humanæ memor esto, veniamque erratis facilem tribue.

Speramus tamen adolescentibus studiosis, aliisque bonis viris ita labore nostro satisfactum iri, ut, si non magni ingenii & exquisitæ diligentiæ laudem (quam quidem ex hoc opere nec mere-

meremur nec affectamus) illi nobis velint tribuere: ac studij tamen & promptæ ergà bonas literas voluntatis testimonium non prorsus sint denegaturi. Id enim in labore isthoc cùm suscipiendo, tùm absolvendo spectavimus unicum, ut publicam adjuvantes utilitatem, studia nostra, quantulacunque tandem illa sint, tibi, candide Lector, bonisque comprobaremus. Vale: &, si meremur, vicissim ama.

ADMONITIO ad Lectorem.

SUpervacaneum duximus, amice Lector, specialem singulorum locorum Indicem operi huic præmittere: propterea quòd in illo ad calcem Libri (ubi de Emblematis, Symbolis & Fabulis) præcipui & communiores Loci expressi sunt; reliqui autem (quotquot quidem hic extant) nullo abs te negotio inveniri possunt in margine cujusque Literæ A. B. C. &c. itemque in fine Loci, ubi sæpè ad similes, vel cognatos, vel contrarios locos te remittimus.

Vale.

STVDIOSÆ JVVENTVTI
JO. HENRICVS RAPP
ΤΟ' ὙΓΙΕ'Σ!

LANGIVS hos nunquam concinnauisse videtur
Hac TIBI Communes mente, IVVENTA, Locos;
Vt tua desidies, missis authoribus ipsis,
Si quid scribendum, turbide adoret eos:
Pendula quæ nostris manibus decerpitur vua,
Hæc auidæ linguæ dulcior esse solet.
Altior hinc plane magno gnatoque labori
Consilii ratio, quæ retegenda, subest:
Monstrauit methodum, IVVENES, industria LANGI,
Omnis quam posset lectio vestra sequi.
Ergo, si sapitis, puras compingite chartas,
Has & in areolas diuiditote suas:
Visaque, cum Lectis, Auditaque (dignior vsus
Quæ probat) in vestros eja notate locos.
Qui nihil excerpit (nisi quis sibi forte videtur
Charmidæ similis) doctior esse nequit.
Cui curuos apices libris inflectere mos est,
Quique notas chartis imprimit vngue piger;
Communique Loco non mandat digna notatu;
Nil (mihi credatis) cum legit, ille legit.
Propterea, IVVENES, horas solertia vestra
Excerpendi habeat nocte dieque suas.
Grajaque cum Latia sic nunquam lectio vana,
Sed multæ Sophies sedula mater erit.

BENE-

BENEVOLO LECTORI S. P. D.

ANNI SUNT UNDECIM, CUM ANTHOLOGIAM sive FLORILEGIUM JOSEPHI LANGII nostris typis iterum describi curavimus. Divenditis iam istis exemplaribus, quæ tum fuerunt impressa, nostri officij esse duximus, istiusmodi utilissimi libri novam editionem maturare; quam etiam LECTORI BENEVOLO hic exhibemus. Ea num priori cedat, id candidi censoris iudicij erit. Quod si tamen dixerimus, eam nos adhibuisse diligentiam, quæ hominis in hac arena versantis esse potest, id, quod res est, dictum esse non inficiaberis. VALE.

ARGENTORATI
Mense Aug. 1673.

ANTHOLOGIA Sive FLORILEGIVM SELECTARVM SENTENTIARVM, APOPHTHEGMATUM, SIMIlitudinum, Exemplorum & Hieroglyphicorum five Emblematum: Ex præcipuis Authoribus Græcis & Latinis, tam facris, quam profanis collectum: & fecundum locos, five materias dicendi, ordine Alphabetico digeftum.

ABSTINENTIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

BEata terra, cujus principes vefcuntur in tempore fuo ad reficiendum,& non ad luxuriam. *Ecclefiaft.* 10.

Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus fe abftinet: & illi quidem,ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. 1. *Cor.* 9.

Ego igitur fic curro, non quafi in incertum: fic pugno,non quafi aerem verberans: fed caftigo corpus meum,& in fervitutem redigo: ne fortè, cùm aliis prædicavero, ipfe reprobus efficiar. *ibid.*

Spiritu ambulate, & defideria carnis non perficietis: caro enim concupifcit adverfus fpiritum. *Gal.* 5.

Nos autem, qui Dei fumus, fobrii fumus. 1. *Theff.* 5.

Ab omni fpecie mala abftinete vos. *ibid.*

Iuvenes hortare, ut fobrii fint. *Ad Tit.* 2.

Sobriè, juftè & piè vivamus. *ibid.* ℣. 12.

Sobrii eftote & vigilate, quia adverfarius vefter diabolus, tanquam Leo rugiens circuit, quærens quem devoret, cui refiftite fortes in fide. 1. *Petr.* 5.

Vos autem curam omnem fubinferentes, miniftrate in fide veftra virtutem, in virtute autem fcientiam, in fcientia abftinentiam. 2. *Petr* 1.

Quàm fufficiens eft homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non fenties dolorem. *Eccle∫.*31.

Initium vitæ hominis aqua & panis. *Eccle∫* 29. ℣. 18.

Vtere quafi homo frugi his, quæ tibi apponuntur. *Eccl.* 31.

Noli avidus esse in omni epulatione: & non te effundas super omnem escam; in multis enim escis erit infirmitas: & aviditas appropinquabit usque ad choleram. *Eccles.* 37.

Qui abstinens est, adjiciet sibi vitam. *ibid.*

Et si justitiam quis diligit, labores hujus magnas habent virtutes: Sobrietas enim prudentiam docet & justitiam & virtutem, quibus nihil est utilius in vita hominibus. *Sapient.* 8. v. 7.

§ SENTENTIAE PATRVM.

BOnum est in cibo, cum gratiarum actione percipere quicquid Deus edendum præcipit. Abstinere autem ab aliquibus non quasi malis, sed quasi non necessariis, non est malum. *Aug. de definitione rect. fid.*

Non interest omninò scilicet ad veritatem, quid alimentorum, vel quantum quis accipiat: dummodo id faciat pro congruentia hominum cum quibus vivit, & personæ suæ, & pro valetudinis suæ necessitate: sed quanta facilitate & serenitate animus his valeat, quum oportet vel necesse est, carere. *Aug. in lib. de quæst. Evang.*

Quam suave mihi subitò factum est, à suavitatibus nugarum abstinere, & quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium est. Eiiciebas enim eas à me, tu verò summa suavitas intrabas pro eis, omni voluptate dulcior, sed non carni & sanguini: omni luce clarior, & omni secreto interior, omni honore sublimior, sed non sublimibus in se. *Aug.* 9. *Confessionum.*

Vtantur divites consuetudine infirmitatis suæ: sed doleant se aliter non posse. Melius enim possent, si aliter possent. Si ergò non extollitur pauper de mendicitate: tu quare extolleris de infirmitate? Vtere cibis electis, pretiosis: quia sic consuevisti, aliter non potes: quia si consuetudinem mutas, ægrotas: conceditur tibi, utere superfluis: da pauperibus superflua. Vtere pretiosis, da pauperibus. *Aug. de verb. do. cap.* 5.

Qui sic se à carnibus temporant, ut alias escas difficilioris præparationis & pretii majoris inquirant, multum errant. Non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed imitari luxuriam. *Aug. in serm. d. dominic* 4. *in advent.*

Abstinentia est à cibo & potu, non quia aliqua Dei creatura mala sit: sed pro sola corporis castigatione cessatio. *Aug. de fide ad Petr.*

Mater sanitatis est abstinentia: mater ægritudinis voluptas: sine enim carne & vino citò friget Venus: & à patre Libero ad inconcessam Venerem gradus est proximus intemperantiæ. *Hier. in Epist.*

Modicus ac temperatus cibus carni & animæ utilis est. *Hier. ad Rusticum.*

Ante annos robustæ ætatis, periculosa est teneris abstinentia gravis. *Hier. ad Latam.*

Quid

Quid prodeſt tenuari corpus abſtinentiâ, ſi animus intumeſcit ſuperbia? Quid virtutis habet vinum non bibere, irâ & odio inebriari? *Hier. ad Celantiam.*

Non mediocriter errant, qui bono magno præferunt mediocre bonum. Nonne rationabiliter homo dignitatem amittit, qui vel jejunium charitati, aut vigilias præfert ſenſus integritati? *Hier. in epiſt. & hab. de conſec. diſt.5.*

Abſtinentiæ virtus nulla eſt, ſi tantum quisque corpus non edomat quantum valet: aut valdè inordinata eſt, ſi atterit plus, quàm valet. *Greg. lib.20. moral.*

Per abſtinentiam non caro, ſed carnis vitia extinguenda. Sic neceſſe eſt, ut artem continentiæ quisque teneat, quatenus non carnem, ſed vitia occidat. Sæpè enim dum in illa hoſtem inſequimur, etiam civem quem diligimus trucidamus: & ſæpè dum quaſi concivi parcimus, ad prælium hoſtem nutrimus. *Gregor. 28. moral.*

In abſtinentia diſcretio ſervanda eſt. *Ibid.*

Eisdem alimentis vitia ſuperbiunt, quibus nutritæ virtutes vivunt: & cùm virtus alitur, plerumque vires vitiis augmentantur: quum verò immenſa abſtinentia vitiorum vires extenuat, etiam virtus deficiens anhelat. *Ibid.*

Incaſſum per abſtinentiam corpus atteritur: ſi inordinatis moribus dimiſſa mens vitiis diſſipatur. *Gregor. in paſtoral.*

Non cibus ſed appetitus in vitio eſt. Vnde & lautiores cibos plerumque ſine culpa ſumimus, & abjectiores non ſine reatu conſcientiæ deguſtamus. *Greg. lib. 30. Moral.*

Plerumque dum plus juſto caro reſtringitur, etiam ab exercitatione boni operis enervatur: ut ad orationem vel prædicationem non ſufficiat: dum incentiva vitiorum in ſe funditus ſuffocare feſtinat. *Greg. in ho. & 30. Moral.*

Solus in illicitis non cadit, qui ſe aliquando & à licitis cautè reſtringit. *Greg. 5. Moral.*

Sic abſtinere vel jejunare debemus, ut non nos neceſſitati jejunandi ſubdamus: ut tam non devoti, ſed inviti, rem voluntariam faciamus. *l. 2. de Vita cont.*

Qui cibis abſtinent, & mala agunt, dæmones imitantur, quibus culpa adeſt, & cibus deeſt. *Iſido. ſuper Amos, Prophet.*

❡ SENTENTIAE POETICAE.

Horatius 2. ſatyr. lib. 2.

Accipe nunc, victus tenuis quæ, quantáque ſecum
Adferat: inprimis valeas bene: Nam variæ res
Vt noceant homini, credas, memor illius eſcæ
Quæ ſimplex olim tibi ſederit: at ſimul aſſis

Miscueris elixa, simul conchylia turdis,
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita. Vides, ut pallidus omnis
Cœna desurgat dubia? quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque prægravat una,
Atque adfigit humo divinæ particulam auræ:
Alter, ubi dicto citius curata sopori
Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.

Horat. lib. 2. Sermon. Satyr. 7.

Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ,
Illusique pedes vitiosum ferre recusant
Corpus.

Ovid. 15. Metamorph.

Heu quantum scelus est, in viscere viscera condi!
Congestoque avidum pinguescere corpore corpus!
Alteriusque animantem animantis vivere letho!

Et infrà.

Ergò, ne pietas sit victa cupidine ventris,
Parcite (vaticinor) cognatas cæde nefanda
Exturbare animas, nec sanguine sanguis alatur.

Iuvenal. satyr. 15.

Aspicimus populos, quorum non sufficit ira,
Occidisse aliquem: sed pectora, brachia, vultum
Crediderint genus esse cibi. Quid diceret ergò,
Vel quo non fugeret, si nunc hæc monstra videret
Pythagoras? Cunctis animalibus abstinuit qui
Tanquam homine: & ventri indulsit non omne legumen?

Vergil. de Venere & Vino.

Nec Veneris, nec tu Vini capiaris amore:
Vno namque modo Vina Venusque nocent.
Vt Venus enervat vires, sic copia Bacchi
Et tentat gressus, debilitatque pedes.
Multos cæcus amor cogit secreta fateri:
Arcanum demens detegit ebrietas.
Bellum sæpè petit ferus exitiale Cupido:
Sæpè manus itidem Bacchus ad arma vocat.
Perdidit horrendo Trojam Venus improba bello
Et Lapithas bello perdis Iacche gravi.
Denique cum mentes hominum furiarit uterque,
Et pudor & probitas, & metus omnis abest.
Compedibus Venerem: vinclis constringe Lyæum,
Ne te muneribus lædat uterque suis.
Vina sitim sedent: natis Venus alma creandis
Serviat: hos fines transiliisse nocet.

Ovid. 16. Epist. Heroid.

Disce meo exemplo formosis posse carere.
Est virtus, placitis abstinuisse bonis.

Terentius in Eunucho.

Verbum, Hercle, hoc verum est: sine Cerere & Libero friget Venus.

Menander.

Γαστρὸς δὲ πειρῶ πᾶσαν ἡνίαν κρατεῖν.
Ventris autem conare omnem habenam continere.

Idem.

Ἡ κοιλία καὶ πολλὰ χωρεῖ καὶ ὀλίγα,
Venter & multa capit, & pauca.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHORVM.

MVltis tormentum est vino carere & primâ luce excitari. Non est summa felicitatis nostræ in carne ponenda. *Sen. in epist.* 75.

Molestum est, inquit, carere assuetis voluptatibus, abstinere cibo, sitire, esurire, hæc primo abstinentiæ gravia sunt, deinde cupiditas relanguescit. Ipsis per se cupiditatibus fatigatis ac deficientibus ante morosus est stomachus: inde quibus fuit aviditas, cibus odium est, desideria ipsa moriuntur. *Senec.* 59. *epist.*

Taurus paucissimorum jugerum pascuis impletur: una silva elephantis pluribus sufficit: homo & terrâ pascitur & mari. Quid ergò? an insatiabilem nobis Natura alvum dedit, cum tam modica corpora dedisset: ut vastissimorum edacissimorumque animalium aviditatem vinceremus? Minimè. Quantum enim est quod naturæ datur? Parvo illa dimittitur. Non fames nobis ventris nostri magno constat, sed ambitio. Homines itaque ventri obedientes animalium loco numeremus, non hominum: quosdam verò animalium quidem sed mortuorum. *Sen. epist.* 60.

¶ APOPHTHEGMATA.

T*Iberius Cæsar* ab amicis interrogatus, Cur non tam facilè magistratus & præfecturas suas mutaret? respondit: se datâ operâ hoc fecisse semper. Naturâ enim omnes qui administrationi præsint pecuniæ esse cupidos, plurimumque studii ad rem magis magisque augendam eos collocare. Cæterùm si diutius in magistratu versentur, segniores ad quæstum faciendum fieri. Muscas enim, si longius corporum ulceribus insideant, minus graves & molestas fieri, quippe sanie ulcerum ad satietatem usque refertas: & eum qui ulceribus scateat durius acceptum afflictumque iri, si satiatis jam repulsis, famelicas alias ad vulnera admittere velit. *Nicephor. eccles. histor. lib.* 1. *cap.* 17.

Epicurus interrogatus, qua quis arte ditesceret? Non si præsen-

tibus adjecerit, respondit: sed usum ac necessitatem sibi persuasam circumciderit. *Stob serm.* 17. Non augendæ sunt opes: sed minuendæ cupiditates.

Demosthenes dicebat: Hoc est perpetuum sapientis institutum, ut rationem cupiditatum dominam constituat. *Stob. serm.* 17.

Socrates quosdam hospites suos, quum satis tenui cœna excepisset, cuidam quærenti, respondit: si boni sunt, æquanimiter ferent: sin mali, non est curandum. *Laertius.*

Aristides, quum Themistocles irrisisset ejus consilium, hoc agentis, ut census esset in tuto, dicens, eam laudem non esse viri, sed scrinii tuto servantis aurum: deinde summam boni ducis laudem definiret, scire ac præscire hostium consilia: Et istuc, inquit, ô Themistocles, faciendum est: sed in primis oportet habere manus abstinentes: atque hæc egregii ducis præcipua laus est. Hoc sermone notavit Themistoclis rapacitatem, & ostendit à publico bono abstinendum esse omnibus. *Plutarch. in Vita Aristidis.*

Pythagoras dicebat, nihil egregium comparari, quod non continentiæ labor præcederet. *Stob. serm. de continentia.*

Idem admonebat, *ne sæpè homo ab homine*, hoc ænigmate frequentem venereorum usum interdicens. *Eod. serm.*

Idem jubebat, ut unusquisque continentiam sibi tanquam robur ingens opesque pararet. *Eod serm.*

Apollonius commendabat frugalitatem & continentiam: non quod (inquit) tanti res viles ac minimè sumptuosas faciamus: sed ut hoc pacto animi magnitudinem augeamus. *Ibid.*

Idem rogatus, quónam à cæteris hominibus differret? respondit: Alii quidem vivunt, ut edant: ego edo, ut vivam. *Eodem serm.*

Idem interrogatus, quo quis pacto opulentus evaderet? Si continens, inquit, & cupiditatum fuerit inops. *Eod. serm.*

Democritus dicebat, benè compositum esse animum, qui de rebus absentibus non tristatur: præsentibus autem lætatur. *Ibidem.*

Menedemus adolescente quodam dicente, magnum esse, si quis, quæ concupiscat, assequeretur: Multò, inquit, majus est: nihil eorum quæ non decet concupiscere. *Maxim. serm.* 3.

¶ SIMILITUDINES.

QVemadmodum flamma comburit sylvam: sic visiones malas extinguit esuriens. *Vitæ patrum.*

Incrementum ignis sylva: incrementum ventris esca multa. *Ibid.*

Vapor Thymiamatis replet aërem: abstinentis oratio adorat Deum.

Quemadmodum solent homines abscindere aliqua membra suorum, pro sanitate reliquorum: ita etiam ex malis affectibus ac temperantiæ contrariis, abscindenda sunt, quæ animum in deterius rapiunt. *Xystus philosoph. in enchir.*

Vt qui-

Vt qui sacrum exhibent, ipsi nihil inde gustant: ita quidam alios alliciunt, ipsi abstinentes. *Plutarch. in Moral.*

¶ EXEMPLA SACRA.

ABstinentiæ ciborum exempla: Adam, *Genes.* 2. ✠. 16. 17. Moses *Exod.* 24. 18. Manue uxor. *Iudic.* 13. 4. Israelitæ, 20. 26. 1. *Sam.* 14. 26. David. 2. *Sam.* 23. 16. Achab. 1. *Reg.* 21. ✠. 27. Rechabitæ, *Ierem.* 35. ✠. 6. 14. Ezechiel, *Ezech.* 4. 9. Esdras, *Esdr.* 8. 21. Nehemias, *Neh.* 1. 4. Israelitæ, 9. 1. *Iudith.* 4. ✠. 8. Daniel, *Dan.* 1. 8 & 9. 3. Iosaphat, 2. *Paral.* 20. 6. Iechonia & populus, *Baruch.* 1. 5. Esther, *Esth.* 4. 16. Iohannes Baptista, *Matth* 3. 4. & 11. 18. Anna Prophetissa filia Pha[illegible] *Luc.* 2. 37. IESVS CHRISTVS, *Matth.* 4. 2. *Luc.* 4. 2. Apostoli, [illegible] 7 & 24. 42. Iohan. 21. 13. Paulus & Barnabas, *Actor* 14. ✠. 23. [illegible]entiæ præceptum violare nolentium exempla: Rechabitæ, *Ie*[illegible] 35. 6. Eleazar, 2. *Mach.* 6. 19. Septem fratres, 7. 2. &c. Conti[illegible]æ exempla: Ioseph, *Genes.* 39. 8. Thamar, 2. *Sam.* 13. ✠. 12. 13. Iob. *Iob.* 31. 1.

¶ EXEMPLA PROFANA.

CArolus Magnus jejuniis etiam cum periculo valetudinis corpus suum exercuit. *Mutius lib.* 8.

Otho Magnus Imp. cum Hungaris conflicturus, jejunium in castris indixit, Deique auxilium invocavit. *Wittichindus lib.* 3.

Demosthenes orator insignis, sobrius & aquam potans, Aeschinem adversarium suum bene potum vicit. *Athenæus lib.* 2. *c.* 2.

M. Cato potabat in expeditionibus aquam: extra quam, si immenso æstu sitiret, tum potabat acetum, aut fatiscentibus viribus postremo loco parum vini sumebat *Plut. in Catone.*

Persæ natalem diem festum etsi summo semper honore, studio & conviviis celebrârint, filiis tamen indulgentissimi etiam parentes vinum prohibebant. *Alex. ab. Alex. l.* 2. *c.* 25.

Apud Romanos vinum ante annum trigesimum bibere viris quoque criminosum fuit: servo verò interdictum penitus: nisi sacrorum causa, & solennibus festisque diebus. *Idem ibid.*

Darius fugatus ab Alexandro, cum aquam turbidam, & cadaveribus inquinatam bibisset: negavit se unquam bibisse jucundius. Nunquam videlicet sitiens biberat. *Cic. Tusc. quæst. lib. ult.*

Anacharsis apud Ciceronem: mihi, inquit, pulpamentum fames, cubile solum, vestis Scytharum tegmen.

Extat præclara epistola Platonis ad Dionis propinquos, in qua scriptum est, his ferè verbis: Nullo modo placuit, bis in die saturum fieri. *Cic. lib. ult. Tusc. quæst.*

¶ HIEROGLYPHICA.

Longa jejunia, & diuturnæ sitis tolerantiam per *Camelum* signifi-

gnificari, ex eo manifestum est, quod nullum animal tanta insigni magnitudine, tam exigua cibi paucitate nutritur, neque dies plures sitim tolerat: cùm satis constet, in duodecimum usque diem *Camelos* sine potu perdurare. Vnde à poëtis *Esitientes* appellantur. *Pier. Val. lib.* 12. *p.* 117.

Vide præterea, Continentia, Temperantia, Frugalitas, Iejunium, Sobrietas, Castitas.

ABUSUS, ABUSIO.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

MAgna abusio; parcitas putatur avaritia: sobrietas austeritas creditur: silentium tristitia reputatur. E contrà, remissio discretio creditur: tristitia silentium reputatur: loquacitas affabilitas: cachinnatio jucunditas, mollicies vestimentorum & equorum fastus, honestas: lectorum superfluus cultus, munditia. *Bernhard. in apoph.*

Magna abusio est, ut corpus induatur, & contra regulam suis vestibus anima nuda deseratur. *Ibid.*

Mira abusio: domus ardet, ignis instat à tergo, & fugienti prohibetur egredi, & hoc ab his, qui incendio positi sunt. *Bern. in Epist.*

Cæco lumen, surdo sermonem, sapientiam bruto offerre, labor irritus. *Cyprianus.*

Duodecim sunt abusiones seculi, scilicet sapiens sine operibus: senex sine religione: adolescens sine obedientia: dives sine eleemosyna: fœmina sine pudicitia: dominus sine virtute: Christianus contentiosus: pauper superbus: rex iniquus; Episcopus negligens: plebs sine disciplina: populus sine lege. *August. de* 12 *Abusion.*

Ridiculosa res est, aut magis periculosa: speculator cæcus, doctor inscius, præcursor claudus, Prælatus negligens, præco mutus. *Gilbert.*

¶ APOPHTHEGMATA.

EPictetus conspiciens quendam impuris moribus audacem, confidenti linguâ, improbo tamen studio philosophiæ disciplinas contrectare: inclamabat deûm atque hominum fidem, his verbis increpans hominem: O homo! vide quò mittas, num purgatum sit vas. Nam si ad arrogantiam ista immiseris, interiérint: si computruerint, in urinam aut in acetum vertentur, aut si quid his deterius. Sensit eruditionem esse pernitiosam, si in animum inciderit pravis affectibus corruptum: & quò quæque disciplina sanctior, hoc fit pernitiosior, si contigerit improbo. Velut bono Theologo nihil melius: malo, nihil pestilentius. *Erasm. lib.* 6, *apoph. ex Gellii lib.* 17. *c.* 19.

Theo-

Theodorus Athen. obijcientibus, quod doctrinâ ipsius multi redderentur deteriores, respondit. id aliorum vitio accidere, qui doctrinam ipsius sinistrâ exciperent, quum ipse dextrâ porrigeret. *Plutarchus libello de animi tranquil.*

¶ Similitudines.

P*Rometheus*, Satyrum, cùm primum videns ignem vellet amplecti, admonuit eum exurere contingentem, at oculis præbere lumen, calefacit, inquiens, & servit artubus: Sic eadem res, utcunque uteris, aut perniciosa est, aut utilis. *Plut.*

Si multi inebriantur vino, non ob id incidendæ vites, ut fecit Lycurgus, sed potius admovendi fontes: & si multi abutantur poetica, non protinus abijcienda; sed adhibenda cautio, ut fiat salutaris. *Plutarch.*

Aqua marina ad potum inutilis, melius sustinet navem, quàm fluvialis dulcis & potui aptior: Ita suum unaquæque res usum habet, si quis utatur ad id, quod oportet. *Plut.*

Vt Philosophus missâ linguâ victimæ, rem simul & optimam, & pessimam misit: Sic opes optimæ sunt si rectè utaris, pessimæ si secus. *Plutarch.* & *Erasmus* in proverbio, Lingua quo vadis?

Vide, Vsus rerum legitimus.

ACCUSATIO, ACCUSATOR.

¶ Sententiae Biblicae.

NOn facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. *Levit.* 19.

Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui: ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum. Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. *ibid.*

Iustè, quod justum est, persequeris, ut vivas & possideas terram, quam Dominus dederit tibi. *Deut.* 16

Et qui vult tecum contendere in judicio, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. *Matth* 5.

¶ Sententiae Patrum.

ACcusare non debet, qui est accusandus. *Ioh. Chrysost. Hom.* 52. *c.* 15. *Matth.*

Quamvis vera sint, credenda non sunt, nisi quæ certis indiciis comprobantur, nisi quæ manifesto examine convincuntur, nisi quæ ordine judiciario publicantur. Non enim qui accusatur, sed qui convincitur, reus est. *Isidor. lib.* 1. *Soli.*

In quacunque hominum verſeris frequentia, cave alienæ converſationis eſſe aut curioſus explorator, aut temerarius judex. Et ſi perpetratum actumve quid deprehendes, ne ſic judices proximũ, magis autem excuſa. *Bernhard. de 12. grad. ho.*

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

CArere debet omni vitio, qui paratus eſt in alterum dicere: is demum maledicit, qui non poteſt verum ab altero audire. *Cic. in Saluſt.*

Nulla ſalus Reipublicæ major eſt, quam eos qui alterum accuſant, non minus de laude, de honore & fama ſua, quàm alios qui accuſantur, de capite, ac fortunis ſuis pertimeſcere. Itaque ſemper hi diligentiſſimè laborioſiſſimeque accuſarunt, qui ſeipſos in diſcrimen exiſtimationis venire arbitrati ſunt. *Ex Divin. in Verr.*

Multa eſſe oportet in eo, qui alterum accuſet: primùm integritatem atque innocentiam. Nihil eſt enim quod minùs ferendum ſit, quàm rationem ab altero vitæ repoſcere eum, qui non poſſit ſuæ reddere. Accuſare enim debent ii, qui nullo ſuo peccato impediuntur, quò faciliùs alterius peccata demonſtrare poſſint. *Ex Divin. in Verr.*

Omnes qui alterum in judicium vocant, providere debent, non ſolùm quid oneris in præſentia tollant: ſed etiam quantum in omnem vitam negotii ſuſcipere conentur. Legem enim ſibi ipſi indicunt innocentiæ, continentiæ, virtutumque omnium, qui ab altero rationem vitæ repoſcunt, atque eò magis, ſi id faciunt nulla re commoti alia, niſi utilitate communi. Nam qui ſibi hoc ſumpſit, ut mores corrigat aliorum, ac peccata reprehendat: quis huic ignoſcat, ſi qua in re ipſe à religione officii declinârit. *5. Act. in Verr.*

Poſtulatur ab omnibus, ut ab iis ſe abſtineant maximè vitiis, in quibus alterum reprehenderunt. Furem aliquem aut rapacem accuſas: vitanda tibi ſemper erit omnis avaritiæ ſuſpicio. Maleficum quempiam adduxeris aut crudelem: cavendum erit ſemper ne qua in re aſperior, aut inhumanior fuiſſe videare. Corruptorem, adulterum: providendum diligenter, ne quod in vita veſtigium libidinis appareat. Omnia poſtremò quæ vindicaveris in altero, tibi ipſi vehementer fugienda ſunt. Etenim non modò accuſator, ſed ne objurgator quidem ferendus eſt is, qui quod in altero vitiorum reprehendit, in eo ipſo deprehenditur. *Idem ibidem.*

Nihil eſt tam alienum ab eo, qui alterum conjurationis accuſet, quàm videri conjuratorum pœnam mortemque lugere. *Pro Sylla.*

Sine ſummo ſcelere non potes, quod maleficium in aliis vindicaris, idem in illorum ſocio, cùm ſcires, defendere. *Pro Sylla.*

Danda eſt opera, ne quid contra æquitatem contendas, ne quid pro injuria. *2. Offic.*

Hoc præceptum officii diligenter tenendum eſt: ne unqum innocen-

nocentem judicio capitis accersas. Id enim sine scelere fieri nullo pacto potest. *ibid.*

Innocens si accusatus sit, absolvi potest: nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest. *ibid.*

Utilius est absolvi innocentem, quàm nocentem causam non dicere. *Pro Rosc. Amer.*

Impediri bonam rem est melius, quàm concedi malæ. 3. *de Leg*

¶ APOPHTHEGMATA.

DEmosthenes jussus ab Atheniensibus, ut quendam accusaret, recusavit: sed factâ in eum populi acclamatione, surgens dixit; Vos me, viri Athenienses, consultorem habebitis etiam inviti: calumniatorem verò, ne si velitis quidem. *Bruson. l. 1. cap.* 16.

Cicero in Cœlium melius disserentem ac accusantem quàm defendentem crimina, urbanissimè, bonam dextram, malam verò Cælium sinistram habere dicebat. *Bruson. lib.* 1. *cap.* 16.

M. Crassus cùm levi de causa nunc accusator, nunc patronus in una eademque caussa esset, Sicimus homo mordacissimus interrogatus, cur Crassum non ob id reprehenderet? Non facio, inquit, quandoquidem fœnum in cornu habet. *Bruson. lib.* 1. *cap. ex Plutarch.*

¶ EXEMPLA SACRA.

FAlsò accusatorum exempla: Joseph, *Genes* 39. 14. Achimelech. 1. *Sam.* 22. 9. Mephiboseth, 2. *Sam.* 16. 3. & 19. 26. Naboth, 1. *Reg.* 21. 6. Amos, *Amos.* 7. 10. CHRISTUS, *Matth.* 26. 61. *Marc.* 14, 58. & 15, 3. *Luc.* 23 2. Stephanus protomartyr. *Act.* 6. 11. Paulus & Silas, 16. 20. Iason. 17. 7. Paulus, 18. 13. & 21. ℣, 31. 28. & 24. 5. & 25, 7. Accusationis falsæ pœnæ, & exempla: Aman, *Esth.* 7. 10. & 8. 7. Duo senes, *Dan.* 13. 36. Accusatores Danielis, *Dan.* 6. 23. & 14. 41. Alcimus cum iniquis, 1. *Mach.* 7. ℣. 5. 6. Simon. 2. *Machab.* 4. ℣. 5. 6.

¶ EXEMPLA PROFANA.

NEro Imp. intimos & familiares quosque curavit interfici ex sermone morientium: qui tamen nihil aliud inter moriendum spectabant, quàm ut de adversariis ultionem sumerent. *Bodin. l.* 4. *Dæmon. cap.* 4.

M. Cato Major, à Pop. Rom. prudens appellatus, maximis Romanorum odiis exercitus est. Quadragies enim sexies reus causam dixit, semperque absolutus est. *Sabell. lib.* 1. *cap.* 6.

Bellerophon à Sthenebræa Prœti Argivorum regis uxore tentatæ pudicitiæ falsò accusatus fuit, cum illa eum ad stuprum aliquoties frustrà provocasset. *Homer. Iliad.* 3. *Natal. Comes Mythol. lib.* 9. *c.* 3.

Tiberius Cæsar causâ quæstus tantum delatoribus tribuit, ut nemini fidem abrogaret, sive quid veri sive vani referret. *Vitellius* quoque Imp. delatos Mathematicos inauditos capite punivit. *Domitianus* dum rapinis intendit animum, ita aures delatoribus patefecit

tefecit, ut nihil cuiquam tutum esset. Quod de *Constantino Imp.* item traditur, ut delatores omni tempore admitteret, eosque ingenti studio foveret. *Alex. ab Alexand. lib.* 4. *c.*22.

ACTIO.

¶ Sententiae Patrum.

SIc doce me, ut agam, non ut tantummodò sciam, quid agere debeam. Sicut enim dictum est de Domino, quòd non noverat peccatum, & intelligitur, non fecerat: sic & justitiam ille verè dicendus est nosse, qui facit. *Aug. sup. Psalm.*

Bonum opus fiat non timore, sed amore: non formidine pœnæ, sed dilectione justitiæ: ipsa enim vera & summa libertas est. *Idem.*

Bonum & rectum est omne quod agimus, si nec memoriam decipiat oblivio, nec error intelligentiam, nec iniquitas voluntatem: ab his tribus est omne quod agimus. *In Ioan. idem.*

Vnusquisque pro operibus suis mercedem accipiet: nec possunt in die judicii aliorum virtutes aliorum vitia sublevare. *Hieronym.*

Quum desideria bona concipimus, semen in terram mittimus: quum verò opera recta incipimus, herba sumus: quum autem ad profectum boni operis crescimus, ad spicam pervenimus: quum in ejusdem boni operis perfectione solidamur, jam plenum frumentum in spica proferimus. *Greg. in hom.*

Probatio dilectionis, exhibitio est operis. Non sibi aliquis credat, quicquid sibi animus, sine testatione operis, respondet: de dilectione conditoris, mens, lingua & vita requiritur. Nunquam est amor Dei otiosus, operatur enim magna, sic est: si verò operari renuit, amor non est. *Ibid.*

In opere perfectus non est, cui adhuc linguæ pravitas contradicit: nec in sermone laudabilis, qui hoc, quod loquitur, opere non ostendit. *Greg in mor.*

Ad vos ipsos retrorsum recurrite, & si Deum verè amatis, exquirite: nec tamen sibi credat, quicquid animus sine operis attestatione responderit. Venier profecto dies ille, in quo pastor pastorum appareat, & uniuscujusque facta in publicum deducat. *in ho.*

Non solum illa nostra sunt, quæ ipsi gerimus, sed etiam illa, de quibus aliorum actione gaudemus. *Leo in ser.*

Sententiae Philosophicae.

OMnis virtus in actione consistit. *Cic.* 1. *Offic.*

Non paranda nobis solùm, sed fruenda etiam sapientia est. 1. *de Finib.*

Non

Non procacitate linguæ, vitæ ſordes eluuntur. *Cic. in Sal.*

Non ex ſingulis vocibus philoſophi ſpectandi ſunt: ſed ex perpetuitate atque conſtantia: resque ſpectari oportet, non verba. 5. *Tuſc.*

Virtus, integritas, probitas in homine, non linguæ volubilitas, non ars, non ſcientia requiri ſolet. *Pro Planco.*

Ea magna voluptas eſt: æqualem ac parem verbis vitam agere, atque ita vivere, ut omnis oratio moribus conſonet. *Cic in Saluſt.*

Miſera eſt ſenectus, quæ ſe oratione duntaxat defendit. *Cato Major.*

Ita vivunt quidam, ut eorum vita refellatur oratione: atque cæteri exiſtimantur dicere melius, quàm facere, quum ſit melius facere quàm dicere. 2. *de Finib.*

Sunt qui quum populi non ſolùm commoda, verùm etiam ſalutem oppugnent & impediant, oratione aſſequi volunt, ut populares eſſe videantur. Vt C. Grachus, quum largitiones maximas feciſſet, & effudiſſet ærarium, verbis defendebat ærarium. 3. *Tuſc.*

Epicurus tantummodo induit perſonam philoſophi, & ſibi hoc ipſe nomen inſcripſit: cùm non multum differret à judicio ferarum, præſertim quum omne malum dolore definiat, bonum voluptate. 5. *Tuſc.*

Cum philoſophorum vita miſerabiliter pugnat oratio. 2. *Tuſc.*

Plus in negotiis gerendis res quàm verba proſunt. 4. *Acad.*

Sunt facta verbis difficiliora. *Cic. ad Q. fratr.*

Eſt alienum viro, quod alteri præceperit, idipſum facere non poſſe. 3 *Offic.*

Quid verba audiam, cùm facta videam? 3. *Tuſc.*

Qui ſuos caſus aliter ferunt, atque ut aliis auctores ipſi fuerunt, non ſunt vitioſiores, quàm ferè plerique, qui avari avaros, gloriæ cupidos glorioſi reprehendunt. 3. *Tuſc.*

Noli imitari malos medicos, qui in alienis morbis profitentur, ſe tenere medicinæ ſcientiam, ipſi ſe curare non poſſunt. Sed potius, quæ aliis tute præcipere ſoles, ea tute tibi ſubjice, atque apud animum propone. *Servius Sulp. Cic. Famil.* 4.

Tu qualis es, talem te eſſe exiſtimes, ut quantum à rerum turpitudine abes, tantùm te à verborum libertate ſejungas. Deinde ut ea in alterum ne dicas, quæ cùm tibi falsò reſponſa ſunt, erubeſcas. *Pro M. Cælio.*

Vide infra Opus, Opera.

ADJURATIO.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

ADjurare eſt per invocationem nominis divini, vel alterius rei ſacræ obſecrando, vel imperando inclinare eas ſecundū ſe, vel in compa-

comparatione ad eas aliquid agendum vel patiendum. *Richard in 1. distinct. 37. artic 3. q. 3.*

Adjurare est ordinare aliquid per divina, *B. Thom. secund. sec. 90. artic. 1.*

§ EXEMPLA SACRA.

Adjurationis exempla, Abraham servum suum, *Genes.* 24. 3. Ioseph Israelitas, *Gen.* 43. 3. & 50. 25. *Exod.* 13. 19. Iacob Iosephum *Genes.* 47. 31. & 50. 5. Iosue Achanem. *Ios.* 7. v. 19. Achab Micheam, 1. *Reg.* 22. 16. Caiphas CHRISTUM, *Matth.* 26. 63 Dæmon CHRISTUM, *Marc.* 5. 7. Pharisæi cæcum natum, *Iohan.* 9. 24. Exorcistæ Iudæi Dæmoniacos, *Act.* 19. 12. Paulus Thessalonicenses, 1. *Thess.* 5. 27. Paulus Timotheum, 1. *Timoth.* 5. v. 21.

Vide infra, Fœdus, Iuramentum.

ADMIRATIO.

§ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. lib. 4. Epist. 1.

Nil admirari, propè res est una, Numici,
Solaque, quæ possit facere & servare beatum.
Hunc solem, & stellas, & decedentia certis
Tempora momentis, sunt qui formidine nulla
Imbuti spectent: quid censes munera terræ,
Quid maris extremos Arabas ditantis & Indos?
Ludicra quid? plausus & amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis & ore:
Qui timet his adversa, ferè miratur eodem,
Quo cupiens, pacto: pavor est utrobique molestus,
Improvisa simul species exterret utrumque.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

Maximè videtur esse Philosophi hic affectus, nempe admirari. Non enim aliud Philosophiæ principium est, quàm idipsum. *Plat. in Theædet.*

Ex tribus, quæ ad gloriam pertinent, hoc tertium est, ut cum admiratione hominum honore ab iis digni judicemur. Admirantur enim communiter illi quidem omnia, quæ magna & præter opinionem suam animadvertunt. Itaque eos viros suspiciunt, maximisque efferunt laudibus, in quibus existimant se excellentes quasdam & singulares virtutes perspicere. *Cicer. 2. lib. offic.*

Admiratione autem afficientur ii, qui anteire cæteros virtute putantur, & cùm omni carere dedecore, tum verò, iis vitiis, quibus alii non possunt obsistere. Nam & voluptates, blandissimæ dominæ, sæpè majores partes animæ à virtute detorquent. *Idem ibid.*

Vita, mors, divitiæ, paupertas omnes homines vehementissimè permo-

permovent. Quæ qui magno excelsoque despiciunt animo, tum quis non admiretur splendorem, pulchritudinemque virtutis? *Idē.*

Maximeque admirantur eum, qui pecuniâ non movetur, quod in quo viro prospectum sit, hunc dignum spectatu arbitrantur. *Idem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

ADmirationis exempla, Isaac, *Genes.*27.20. Iacob, 45.26. Gedeon, *Iudic.* 6. 22. Regina Sabæ, 2.*Reg.*10.4. 2. *Par.* 9. 3. Nabuchodonosor, *Dan.*3. 91. Turbæ, *Matth.* 9.35. & 12. 23. Plebs. 15.31. Plebs promiscua, *Marc.* 11. 18. Multitudo, *Marc.*1.22. & 6. 37. & 9. 15. *Act.*2.7. Populus, *Luc.*1 21. *Act.*3.℣.11. CHRISTI auditores, *Matth.*13.54 *Marc.*6.2. *Luc.*2.47. & 4. 22. CHRISTI discipuli, *Matth.*19.25.33. & 21 20. *Marc.* 6.51. & 10.32. *Luc.*8.25. & 9.43. & 11. 14. *Ioh.*7.℣.21. Ierosolymitani, *Matth.*21.10. Pharisæorum discipuli & Herodiani, *Matth.*22.22. *Marc.*12.17. *Luc.*20.26. Pharisæi quidam, *Marc.* 2.12. *Luc.*5.26. Scribæ & Pharisæi, 5. 26. Capernaitæ, *Marc.* 1. 27. *Luc.* 4. 32. Decapolitani, *Marc* 5.20. Puellæ à mortuis excitatæ parentes, *Marc* 5.42. *Luc.*8.56. CHRISTUS, *Marc.*6.6. *Luc.*7.9. Galilæi, *Marc.* 7.37. Pilatus, *Marc.*15. ℣.5. 44 Cognati Zachariæ, *Luc.*1 ℣.21. 63. Ioseph & Maria, *Luc.*2. ℣.33 47. Petrus & ejus condiscipuli, *Luc.* 5. 9. Pilatus & Pharisæi, *Luc.*20.26 Iudæi, *Ioan.*7. 15. *Act.*9.21. Principes & Seniores populi, *Act.*4.13. Moses, 7.31 Simon Magus, 8.13. Paulus, 9.6. *Galat.* 1 6. Pauli comites, *Act.*9. 7. Circumcisi fideles, 10. 45. Qui convenerant apud matrem Ioannis, orationis causâ, 12. 16. Sergius Proconsul, 13. 12 Fidelium inimici, 1. *Petr.*4. ℣. 4. Omnes incolæ terræ, *Ioan.* 17. 6. *Apoc.* 13. ℣. 3.

¶ EXEMPLA PROFANA.

A*Lexander Magnus* cum Diogene Cynico apud Corinthum congressus, usque adeò obstupuit & admiratus est vitam & gravitatem morum ejus, ut sæpè diceret: Nisi Alexander essem, Diogenes esse vellem. *Plut. in orat.* 1. *de Fortuna Alexandri.*

D. Augustinus satis admirari nequit memoriæ humanæ vim, & thesauros inexplicabiles. *lib.* 10. *Confessionum.*

Pythagoras ex philosophia memorat se parasse, ne quid admiraretur. *Plut. de audit.*

Agesilaus Rex Spartanorum, quorum alios teneri stupore videbat, ea simulabat nec nosse. *Plut in Apoph.*

Theodoricus Ostrogothorum Rex Romam veniens, oculis omnia antiqua opera illustravit, confessusque est: Trajani forum vel sub assiduitate videre, miraculum esse: Capitolia celsa conscendere, nihil aliud esse, quàm humana ingenia superata vidisse. *Sigonius lib.* 15. *Imp. occident.*

ADMO-

ADMONITIO.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

ADmonitionum duo sunt genera, alterum acriter objurgans, alterum leviter curans. Argumenta mihi videntur boni principis, Imperandi modum singulorum moribus accommodato decenter, cum probis moderatè, cum supinis vehementius, cum audacibus acerbè, cum cautioribus denique leniter agens. *Ex epist. Sosipatris.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Comicis Græcis:

Ὁ σκληρότατος πρὸς υἱὸν ἐν τῷ νουθετεῖν,
Τοῖς μὲν λόγοις πικρός ἐστι, τοῖς δ' ἔργοις πατήρ.
Valdè in monendo si quis asper filio,
Verbis acerbus est quidem, sed re pater.
Ἅπαντές ἐσμεν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοί:
Αὐτοὶ δ' ἁμαρτάνοντες οὐ γινώσκομεν.
Alios monere, si quid errent, novimus:
Errata at ipsi nostra non cognoscimus.
Ἄνθρωπον ὄντα ῥᾴδιον παραινέσαι
Ἐστὶν, ποιῆσαι δ' αὐτὸν οὐχὶ ῥᾴδιον.
Alium quidem monere homo facile potest,
Sed in se non facile itidem illud fecerit.

¶ APOPHTHEGMATA.

T*Ales* rogatus, quid esset facile? Alterum ait admonere. Omnes enim, cùm valemus, recta consilia ægrotis damus. *Erasm. lib. 7. apoph. ex Laert. 1.*

Zeno Citiensis quodam in convivio immoderatiùs vorante obsonia, neque quicquam aliis reliquum faciente, piscem ingentem qui apponebatur, è patina sustulit, quasi solus illum devoraturus. Quum alter intuens Zenonem, significavit se mirari impudentiam. Quid, inquit, putas convictoribus tuis accidere quotidie, si meam obsophagiam ferre non potes? *Laert. lib. 7. cap. 1.*

Idem. Quidam in convivio accumbens Zenoni, eum qui sub ipso sedebat pulsabat pede. Zeno autem vicissim pulsabat illius genua & ad ipsum conversus, Quid (inquit) putas hunc pati qui infrà te accumbit. Ita multi offenduntur, quamvis levi incommodo, quum alios ipsi majoribus afficiant, nec sentiant. *Idem ibid.*

Diogenes. Quidam in publico gestans longam trabem, per impudentiam percusserat Diogenem, moxque ex more dixit, Cave. At Diogenes; Num, inquit, me vis iterum percutere? Alii sic narrant: Dicenti, cave, baculum impegit in caput: & post ictum adjecit,

jecit: Cave! par pari referens: Nam ante læſionem dicendum erat: Cave. *Laert. lib. 6.*

Leo Byzantius. Quum Philippus adornaret bellum adverſus Byzantios, Leo vadit illum percontans hunc in modum: Quid, inquit, accidit tibi, Philippe, ut bellum inſtituas? Vt, inquit, tua patria, civitatum pulcherrima, huc adducatur, ut intelligat ſe à me diligi, eoque ad fores amaſiorum meorum venio. Ad hæc Leo: At qui redamari cupiunt, haudquaquam cum gladiis venire ſolent ad fores amaſiorum. Amantes enim non egent bellicis inſtrumentis, ſed civilibus. Hoc dicto, in diverſum flexo Regis animo, patriam ſuam liberavit. *Philoſtrat.*

§ SIMILITUDINES.

UT equis non in ipſo curſu frænum inijcimus, ſed antè curſum: ſic qui propenſi ſunt ad iram aut libidinem, antè rationibus ac monitis refrænandi ſunt, priusquam in periculum ventum ſit. *Plutarch.*

Nutrices pueros lapſos non objurgant aut puniunt, ſed accurrentes erigunt, deinde objurgant: Sic amicus, cùm affligitur, adjuvandus eſt & erigendus, poſtea monendus & objurgandus, quòd ſuo vitio in eam calamitatem inciderit. *Plut.*

Qui dentibus laborant, protinus medicum adeunt, malum exponunt: qui febre tenentur, accerſunt: at phreneticus nec accerſit, nec admittit, ob morbi vehementiam: ita qui vitia ſua celant, nec admoneri ſe patiuntur, de his nulla ſalutis ſpes. *Idem.*

Oculo lippienti non eſt admovendum lumen: nec animus affectu laborans admittit gravem admonitionem, ſed admiſcenda laus eſt, ac ſic medendum. *Idem.*

Quemadmodum Telephus, quoniam carebat amico, coactus eſt ab hoſte petere remedium ad medelam vulneris: ita qui non habent liberos amicos, à quibus admoneantur, ſæpenumerò ab inimicis audiunt ſua vitia. *Idem.*

Remedia ſtatim mordent vel offendunt, poſtea conferunt ſalutem & voluptatem: ita ſalubria monita initiò ſunt nonnihil amara, poſtea correcta jucundiſſima. *Idem.*

Vt pituita paulatim collecta, tum maximè apparet ac vincit, cùm natura vincitur: ſic quidam amici potentes admonere non audent, niſi labantur: ſed ſimulatque commutata fortunæ aura ſunt humiles facti, tum objurgant. *Idem.*

Sanus fert, ſi exprobres intemperantiam, libidinem, luxum; eadem non ferret ægrotans: ſic admonendus amicus, cùm deſierit iraſci aut amare. *Idem.*

Ictum, quem prævideris, commodiùs excipis: ſic præcogitatum malum minus offendit. *Senec.*

Medici vetant admoveri remedia, cùm morbus in acceſſu eſt, ac

sævit, sed cum se remittit: ita ad primos illos iræ aut doloris motus non est adhibenda consolatio, vel admonitio, sed ubi tempore cœperint esse leviores. *Senec.*

Elleborum, tametsi efficax, Medici vetant dari senibus, aut pueris, aut exilibus: ita admonitio sic est temperanda, ut ferre is possit, quem velis emendare: nec solum spectandum est vitium, sed natura quoque ejus, cujus vitio studeas mederi. *Plin. lib. 25. cap. 5.*

Herbæ salutares consuetudine perdunt medendi vim: ita admonitio, si assidua sit, non emendat assuetum jam objurgationibus. *Plin.*

In Narniensi agro terra imbre fit siccior, æstu humescit: unde Cicero jocatur, illic ex imbre pulverem, ex siccitate fieri lutum: ita quosdam admonitio reddit deteriores. *Plin. lib 31. c. 4.*

Quædam gemmæ aceto maceratæ mitescunt, pleræque melle decoctæ: ita quosdam meliores reddit acris objurgatio, quosdam admonitio blandior. *Idem.*

Imperatores instructa acie solent, quanquam paratissimos ad præliandum milites videant, eos tamen cohortari: ita juvenes erecti ad laudem, ad literas sunt adhortandi. *Cic. Philip. 4.*

Caprifici ficus nunquam maturescit, sed tamen gignit vermiculos, qui devolantes ad veram ficum, perfosso ficorum cortice, maturitatem illis tribuant: ita sunt, qui ipsi nihil queant egregium facere, sed tamen aliquo pacto stimulant alios ut id faciant. *Plut.*

Vide Correctio, Correptio.

ADOLESCENTIA, JUVENTUS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

TRia sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro: viam aquilæ in cœlo, viam colubri supra petram, viam navis in medio mari & viam viri in adolescentia. *Prov. 30. v. 18 & seq.*

Lætare ergò juvenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum, & scito, quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium. Aufer ergo iram à corde tuo, & amove vitiositatem à carne tua. Adolescentia enim & juventus vana sunt. *Eccl. 11.*

Adolescens loquere in tua caussa vix cùm necesse fuerit. *Eccles. 32 vers 10.*

In medio magnatum loqui non præsumas, & ubi sunt senes, non multum loquaris. *Ibid v. 13.*

Adolescentes subditi estote senioribus, 1 *Pet. 5.*

¶ SEN-

¶ SENTENTIAE PATRUM.

Vicina est lapsibus adolescentia, quia variarum æstus cupiditatum fervore calentis inflammatur ætatis. *Ambros. de Viduis, lib.* 1.

Præmittit ætatis generalem jactantiam, quo plus commendet humilitatis suæ gratiam: non mirabilis humilitas in senectute, quæ effœta viribus, debilitata fracturis, tristis doloribus, anhela suspiriis, coacta curarum æstibus, & in ipsa vivendi mœsto fastidio: alacritate est oblita jactantiæ. Rara sanè juvenibus est humilitas, ideoque miranda: Dum ætas viget, dum vires solidæ, dum sanguis æstuat, dum solicitudo nescitur, dum ignoratur debilitas, dum lætitia frequentatur, tunc fervet jactantia, tunc se juventutis extollit affectus, tunc humilitas quasi vilescit, abjecta contemnitur, tunc subjectio de genere conscientiæ æstimatur infirmitas. *Idem in Psal* 118.

Multos videmus juniorum super senes intendere moribus dies, antiquorum tempora prævenire meritis, & quod deest ætati, virtutibus compensare: quia juxta Apostolum, ne quis contemnat adolescentiam bonæ indolis: senectus venerabilis non est numero annorum, sed magis meritò morum computata. *Bern. in epist. ad Theobal. milit.*

Sicut in senibus sobrietas & morum perfectio requiritur: ita in adolescentibus obsequium, & subjectio & obedientia ritè debetur. *Cypr. de* 12. *abusionib.*

Sicut fructus non invenitur in arbore, in qua flos priùs non apparuerit: sic in senectute honorem legitimum consequi non poterit, qui in adolescentia disciplinæ alicujus exercitatione non laborarit. Disciplina igitur absque obedientia qualiter fieri poterit? Adolescens ergo sine obedientia, adolescens sine disciplina est. *Idem.*

Indignè transacta adolescentia odiosam efficit senectutem, & honestè acta superior ætas fructus capit autoritatis. Quid enim senectus surripere valet, in quo juventus reprehensibilis non fuit? *Cass. in ep.*

Divitiæ senum non sunt canities capitis, sed industriæ juventutis: nec plurium annorum circulis, sed laborum præteritorum stipendiis metiendæ. *Ibidem*

Adolescentulum verbosum, & eloquentiæ studentem, cùm sit sapientiæ inanis, non aliud quam hostem justitiæ reputa. *Bern. ad Eugenium.*

Impossibile est juvenem vitiis carnis non tentari *Hieron.*

Honor adolescentum est, timorem Dei habere, parentibus deferre, honorem habere senioribus castitatem tueri, humilitatem non aspernari, diligere clementiam & verecundiam, quæ ornamenta sunt juvenilis ætatis. In senibus gravitas, in juvenibus alacritas, in adolescentibus verecundia commendatur. *Ambr. de Offic.*

Sicut ignis in lignis viridibus suffocatur: ita sapientia in adolescentia, tentationibus & libidine impedita, non explicat suum fulgorem, nisi labore & studio & oratione incentiva juventutis intrà repellantur. *Hier. ad Nepotian.*

❡ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Asinaria.

Adolescentem verecundum esse decet.

Virgil. 3. Georg.

Tu quos ad studium, atque usum formabis agrestem,
Iam vitulos hortare, viamque insiste domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.

Idem ad Messalam.

Sed quoniam ad tantas non primum nascimur artes,
Nunc primum teneros firmamus robore nervos.

Horat. lib. 3. Od. 24.

Et teneræ nimis
Mentes asperioribus
Formandæ studiis.

Idem lib. 1. Epist. 18.

Inter cuncta leges, & percunctabere doctos,
Qua ratione queas traducere leniter ævum.

Idem lib. 1. Epist. 2.

Fingit equum tenerâ docilem cervice magister
Ire viam, quâ monstrat eques: Venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in sylvis catulus. Nunc adhibe puro
Pectore verba puer, nunc te melioribus offer:
Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.

Iuvenal. sat. 14.

Gratum est, quod patriæ civem, populoq; dedisti,
Si facis ut patriæ sit idoneus, utilis agris,
Vtilis & bellorum & pacis rebus agendis.
Plurimùm enim intererit quib. artibus, & quib. hunc tu
Moribus instituas. Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inventâ per devia rura lacerta.

Ovid. Epist. 4. Heroid.

Sint procul à nobis juvenes, ut fœmina, compti:
Fine coli modico forma virilis amat.

Ausonius in Chilonis sentent.

Illa juventus gravior, quæ similis senectæ.

Tibullus lib. 1. Eleg. 4.

At si tardus eris, errabis, transiet ætas:
Quàm citò non segnis stat remeatq; dies.

Quàm

Quàm citò purpureos deperdit terra colores:
Quam citò formosas populus alta comas:
Quam jacet, infirmæ venere ubi fata senectæ,
Qui prior Eléo est carcere missus equus.
Vidi jam juvenem, premeret cùm serior ætas,
Mærentem stultos præteriisse dies.

Ovid. lib. 15. Metamorph.

Fitque valens juvenis: neque enim robustior ætas
Ulla, nec uberior, nec quæ magis ardeat ulla.

Seneca in Octavia.

Juvenilis ardor impetu primo furit:
Languescit idem facilè, nec durat diu
In Venere turpi, ceu levis flammæ vapor.

Seneca in Thyeste.

Pejora juvenes facilè præcepta audiunt.

Seneca in Hippolyto.

——— *Propria describit Deus*
Officia, & ævum per suos ducit gradus.
Lætitia juvenem, frons decet tristis senem.

Horatius in arte Poëtica.

Imberbis juvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusque & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque, & amata relinquere pernix.

Seneca in Troade.

Juvenile vitium est, regere non posse impetum.

Terentius in Adelphis. Act. 1. scen. 1.

——— *Quæ fert adolescentia,*
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insueverit patrem, aut
Audebit, tantò magis audebit cæteros.

Seneca in Octavia.

Regenda magis est fervida adolescentia.

Comici Græci.

Μέμνησο νέος ὢν ὡς γέρων ἔσῃ ποτέ.
Annis juventæ sis memor senilium.
Ἀκμὴ τὸ σύνολον οὐδὲν ἄνθους διαφέρει.
Juvenilis ætas floribus simillima.
Νέος πεφυκὼς πολλὰ χρηστὰ μάνθανε.
Annis juventæ multa discito bona.
Νέῳ δὲ σιγᾶν μᾶλλον ἢ λαλεῖν πρέπει.
Tacere juvenem quam loqui magis decet.

Ὀχληρὸς ἀνήρ ἐστιν ἐν νέοις γέρων.
Injucundus adolescens vir senex in cœtibus.
Νέος ὢν, ἀκούειν τῶν γεραιτέρων θέλε.
Qui juvenis es, libenter audias senes.
vel:
Qui juvenis es, sis audiens dicto seni.

SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

STudia quæ sunt in adolescentia tanquam in herbis, significant, quæ virtutis maturitas, & quantæ fruges industriæ sint futuræ. *Pro Cælio*

Adolescentia significat, ostenditque fructus futuros: reliqua tempora demetendis fructibus aut percipiendis accommodata sunt. *Cato Major.*

Qui adolescentium peccatis ignosci putant oportere, falluntur, propterea quod ætas illa non est impedimento bonis studiis. At hi sapienter faciunt, qui adolescentes maximè castigant, ut, quibus virtutibus omnem vitam tueri possunt, eas in ætate maturissima velint comparare. *Cic. in Rhet.*

Facile in optimam partem cognoscuntur adolescentes, qui se ad claros & sapientes viros bene consulentes Reipublicæ contulerunt: quibuscum si frequentes sint, opinionem afferunt populo eorum fore se similes, quos sibi ipsi delegerunt ad imitandum. *Offic.*

Libidinosa & intemperans adolescentia effœtum corpus tradit senectuti. *Cato Major.*

Est adolescentis, majores natu vereri, ex hisque deligere optimos & probatissimos, quorum consilio & authoritate nitatur: ineuntis enim ætatis inscitia, senum constituenda & regenda prudentia est. Maximè autem hæc ætas à libidinibus arcenda est, exercendaque labore, patientiaque & animi & corporis: ut eorum & in bellicis & in civilibus officiis vigeat industria. 1. *Offic.*

Tempus juventutis sua sponte infirmum, aliorum libidine infestum est. *Pro M. Cælio.*

Voluptate & deliciis facilè juventus intercipitur. *In Vatinium.*

Semper magno ingenio adolescentes refrenandi potius à gloria, quàm incitandi sunt. Amputanda plura sunt illi ætati, siquidem efflorescit ingenii laudibus, quàm inserenda. *Pro M. Cælio.*

¶ SIMILITUDINES.

VInum quod in dolio placuit, non fert ætatem: quod recens durum est & asperum, postea placet: sic adolescentia durior maturescit, & ad frugem pervenit. *Senec.*

Post hyemem denuo recurrit ver: At post senectam nulla recurrit juventa. *Erasm.*

Novella vitis copiosius gignit vinum, sed vetustior melius: ita plura loquuntur juvenes, sed utiliora senes. *Idem.*

Persi-

Persica ob id ipsum pluris veniebant, quòd non durarent, nisi in triduum: ita avidius rapiendum quòd citô prætervolat, ut juventa. *Idem.*

Vt gypsum aut argilla, dum est uda, in quamvis imaginem facilè sequitur fingentis manum: ita rudes animi ad omnem disciplinam sunt idonei. *Idem.*

ADORATIO.

¶ Exempla Sacra.

ADorationis seu cultus Dei exempla: Cain. *Genes.* 4. 3. Abel, *vers.* 4. Seth, v. 26. Noe, 8. 20. Abraham, 12. 7. & 21. 33. & 22. 13. Isaac, 26. 25. Iacob, 35. v. 1. 7. Israelitæ, *Exodi* 4. 31. & 12. 27. Moses, 17. 15. Iethro, 18. 19. Moses, Aaron, & Seniores Israel, 24. v. 1. 5. Iosua, *Ios.* 8. 30. Ruben, Gad, & dimidia Tribus Manasse, 12. 9. Manue, *Iudic.* 13. 19. Elcana, 1. *Sam.* 1. 3. Anna uxor, v. 10. Samuel, 1. *Sam.* 7. v. 9. 10. Salomon, 1. *Reg.* 3. 4. & 8. v. 2. 23. David, 2. *Sam.* 12. 17. 1. *Paral.* 15. 16. *Psalm* 5. 8. & 138. 2. Populus è captivitate redux, *Nehem.* 9. 3. Ezechias & turba, 2. *Paral.* 29. 27. Ezechias, 30. 1. Iosaphat & Ierosolymitani, 20. v. 18. 19. Iob, *Iob*, 1. 20. Daniel, *Dan.* 8. 10. Iudith, *Iudith.* 9. 1. Tobias, *Tob.* 1. 6. Magi, *Matt.* 2. 11. Leprosus, 8. 2. Cæcus natus, *Ioan.* 9. v. 35. 36. 37. 38. Mulieres piæ, *Matth.* 28. 9. Apostoli, v. 16. 17. Paulus & Barnabas, *Act.* 14. 13. Angelus, *Apocal.* 19. 10.

¶ Exempla Profana.

APud *Persas, Medos & Indos* Reges adorari, & in salutando homines toto corpore procidere invenimus. Quare Thebanus Ismenias jussus Artaxerxem adorare, ne contra decus faceret, prolapsum annulum sustulisse, & ita adorantis speciem præbuisse dicitur. *Alex. ab Alex. l.* 2. *c.* 19.

Cyro Persarum regi, adorandi cultum primùm delatum scribit Arrianus, proximum Diis immortalibus honorem decretũ. *Arrianus.*

Apud Romanos in occursu majoris Magistratus, minores summittere fasces consueverunt, ut significarent honorem deferendum & imperio parendum. Quare *Valerius* Poplicola in suspicionem regni affectati adductus, dum concionatur, fasces populo summisit. *Alex. ab Alex. l.* 1. *c.* 27.

C. Caligula, cùm Cæsares salutarentur priùs, adorari se jussit capite velato, ut Deum: mox *Diocletianus* vecordiâ intolerabili idem exequi ausus fuit. *Idem l.* 2. *c.* 19.

ADVERSITAS.

¶ Sententiae Poeticae.

Silius Italicus lib. 10. bel. Pu.

——*Neque enim virtutis amor*
Adversa exemisse valent.

ADVERSITAS.

Plautus in Asinaria.

Hem! ista virtus, quando usus est, qui malum fert fortiter.

Terent. in Phormione.

——— *Vnum hoc scio,*
Quod sors feret, feremus æquo animo DA. *Placet.*
Heus, istuc viri est officium.

Silius Italicus lib. 10. bel. Pu.

Hoc mulcens quæstus Fabius, deforme docebat
Cladibus irasci, vulgumque arcebat ab ira.
Adversis etenim frangi non esse virorum,
Qui Martem inscribant genti non posse dolores
Condere, & ex pœna solatia poscere luctus.

Horatius Ode. 7. lib 1.

Albus ut obscuro detergit nubila cœlo
Sæpe Notus, nec parturit imbres
Perpetuos: sic tu sapiens finire memento
Tristitiam, vitæque labores.

Idem Ode 3. lib. 2.

Aequam memento rebus in arduis
Servare mentem: non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitia, moriture Deli.

Idem lib 2. Satyr.

——— *Quocirca vivite fortes,*
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

Ausonius in Pittaci sentent.

Plures amicos re secunda compare:
Paucos amicos rebus adversis proba.

Seneca in Thyeste.

Leve est miserias ferre: perferre est grave.

Lucan. lib. 9 bell. civil.

Serpens, sitis, ardor, arenæ,
Dulcia virtuti: gaudet patientia duris:
Lætius est, quoties magno sibi constat honestum.

Ovid. lib. 1. Trist.

Scilicet, ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum juvat & vultu ridet fortuna sereno,
Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit, fugiunt, nec noscitur ulli,
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.

Terent. in Phor.

Incertum est quid agam: quia præter spem, atque incredibile hoc mihi obtigit,

Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum instituere.

Quamobrem omnes cùm secundæ res maximè, tùm maximè

Meditari secum oportet, quo pacto adversam ærumnam ferant.

Ovid. 6. Metamorph.

Os mutum facti caret indice: grande doloris
Ingenium est, miserisque venit solertia rebus.

Idem 2. de arte amandi.

Ingenium mala sæpè movent, quis crederet unquam
Aëreas homines carpere posse vias?

Idem de Sappho.

Nunc vellem facunda forem, dolor artibus obstat,
Ingeniumque meis substitit omne malis.

Ovid. lib. 5. de Trist.

Scilicet adversis probitas exercita rebus,
Tristi materiam tempore laudis habet.
Si nihil infesti durus vidisset Vlysses,
Penelope fœlix, sed sine laude foret.

Lucret. lib. 3. de rerum. natur.

——— *Multoque in rebus acerbis*
Acrius advertunt animos ad religionem.
Quo magis in dubiis hominem spectare periclis
Convenit: adversisque in rebus noscere qui sint.
Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Eliciuntur, & eripitur persona, manet res.

Silius Italicus, 7. bel. Pun.

Tanta adeò, cùm res trepida, reverentia Divûm
Nascitur.

Martialis lib. 11. epigr.

Rebus in angustis facile est contemnere vitam:
Fortiter ille facit, qui miser esse potest.

Manil. 1. Astron

Sed cùm longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miseris dedit, & sua quemque
Advigilare sibi jussit fortuna premendo:
Seducta in varias certarunt pectora curas,
Et quodcunque sagax tentando reperit usus.

Plaut: Stich.

Paupertas omneis artes perdocet, ubi quem attigit.

Publ. Syrus.

Hominem experiri multa paupertas jubet.

Hor. 2. Epist.

——— Paupertas impulit audax
Vt versus facerem.

Ovid. 4. Trist 3.

Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
Apparet virtus arguiturque malis.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

HVmana ferenda sunt. *Cic. Att. lib.* 15.

Nobis hominum ineptiæ ac stultitiæ devorandæ sunt. *De Clar. Orat.*

Homines nos esse meminerimus, ea lege natos, ut omnibus telis fortunæ proposita sit vita nostra: neque esse recusandum, quo minus eâ, qua nati sumus conditione, vivamus: neve tam graviter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possumus: eventisque aliorum memoria repetendis, nihil accidisse nobis novi cogitemus. *Cic. Titio Fam.* 5.

Scimus ea mente, quàm & veritas & ratio præscribit, ut nihil in vita nobis præstandum præter culpam putemus: eaque cùm careamus, omnia humana placatè & moderatè feramus. *Cic. A. Tor. Famil.* 6.

Præter culpam & peccatum homini accidere nihil potest, quod sit horribile aut pertimescendum. *Cic Mессinio Famil.* 5.

Ferenda est fortuna, præsertim quæ abest à culpa. *Cicer. A. Tor. Famil.* 8.

Eversis rebus omnibus, quum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quidquid evenerit, ferre moderatè. *Cicer. Torq. Famil.* 6.

Perditis rebus omnibus, tamen ipsa virtus se sustentare posse videtur. *Ibid.*

Magna vis est in virtutibus: eas excita, si fortè dormiunt: jam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tanto esse coget, ut omnia, quæ possint homini evenire, contemnas & pro nihilo putes. 3. *Tusc.*

Summa est stultitia frustrâ confici dolore, cùm intelligas nihil posse profici. *Ibid.*

Nobis quicquid acciderit, fortiter & sapienter feramus, & accidisse hominibus meminerimus. *Cic. Attic. lib.* 14.

Communem incertumque casum, quem neque vitare quisquam nostrum, neque præstare ullo pacto potest, sapienter feramus. *Cic. P. Sestio. Famil.* 5.

Vt multa secunda moderatè tulimus: sic non solùm adversam, sed etiam funditùs eversam fortunam fortiter ferre debemus. *Cic. Messinio. Fam.* 5.

Nihil

Nihil est præcipuè cuiquam dolendum in eo, quod accidat universis. *Cic. Torq. Fam.* 6.

Necessitas ferendæ conditionis humanæ, quasi cum Deo pugnare prohibet, admonetque esse hominem: quæ cogitatio magnoperè luctum levat. 3. *Tusc.*

Nihil est quod plus valeat ad ponendum laborem, quàm cùm est intellectum, nihil profici & frustrà esse susceptum. *Ibid.*

Quando præstitimus quod debemus, moderatè, quod evenit, feramus. *Cic. Torq. Fam.* 6.

Est etiam in nobis, ut & adversa quasi perpetua oblivione obruamus, & secunda jucundè ac suaviter meminerimus. 1. *de Finib.*

Levat dolorem, communis quasi legis & humanæ conditionis recordatio. *Cic. Cacin. Fam.* 6.

Eorum, qui gravius ferunt, luctus, aliorum exemplis leniuntur. Sic perpessio cæterorum facit, ut ea quæ acciderint, multò minora, quàm quanta sunt existimata, videantur. 3. *Tusc.*

Ipsa ægritudo lenitur, cùm obiicimus mœrentibus imbecillitatem animi effœminati, cumque eorum gravitatem constantiamq; laudamus, qui non turbulenter humana patiuntur. 5. *Tusc.*

Motus animi, sollicitudines, ægritudinesque oblivione leniuntur, traductis animis ad voluptatem. 3 *Tusc.*

Omnibus modis fulciendi sunt, qui corruunt, nec cohærere possunt propter magnitudinem ægritudinis. 5. *Tusc.*

Vide infra tit. Afflictio. Fortuna. Miseria.

ADULATIO, ADULATOR.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Laudatur peccator in desideriis animæ suæ. *Psal.* 10.

Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. *Psal.* 140.

Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis. *Prov.* 16.

Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam. *Ibid.*

Qui dicunt impio, justus es, maledicent eis populi. *Prov.* 24.

Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens, maledicenti similis est. *Prov.* 27.

Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula blandientis. *Ibid.*

Quomodo probatur in conflatorio aurum, & in fornace argentum: sic probatur homo ore laudantis. *Ibid.*

Qui derelinquunt legem, laudabunt impium. *Prov.* 28.

Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum magis, quàm ille qui per blandimenta decipit. *Ibid.*

Melius

Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulationibus decipi. *Ecclef.7.*

Non laudes virum in specie sua. *Ecclef.11.*

Est qui nequiter humiliat se, & interiora ejus plena sunt dolo. *Ecclef.19.*

Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. *Esai.3. 12.*

Væ! qui justificatis impium. *Es.5.*

In ore suo pacem loquitur cum amico suo, & occultè ponit ei insidias. *Ierem.9.*

In malitia sua lætificaverunt Regem, & mendaciis suis principem. *Osea.7.*

An quæro hominibus placere? *Galat.1.*

Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis. *1.Thess.2.*

§ SENTENTIAE PATRUM.

ADulatio est fallaci laude seductio. Duo sunt genera persecutorum, scilicet vituperantium & adulantium: sed plus persequitur lingua adulatoris, quàm manus persequentis. *August. super. ps.59.*

Falsa laus adulatoris & simulata dilectio, mentes à rigore veritatis emollit. *Aug. ibid.*

Sicut sumenda sunt amara salubria: ita semper vitanda est perniciosa dulcedo. *Aug. de doctr. Chr.*

Sicut adulantes amici pervertunt: sic inimici litigantes plerumque corrigunt. *Aug. 9. lib. confess.*

Adulantium linguæ ligant homines in peccatis: Delectat enim ea facere in quibus non solùm non metuitur reprehensor, sed laudatur operator. *Aug. super. Psal 9.*

Magis optabo à quolibet reprehendi, quàm ab adulante laudari: Nullus enim reprehensor formidandus est amatori veritatis: Laudator verò errat & confirmat errorem *Aug. lib. 9. de Trinitate.*

Adulatio fallax crudelis est. *Aug. lib. 2. con. lit. petit.*

Emolliri adulationibus, non solùm fortitudinis non esse, sed etiam ignaviæ videtur. *Ambr. l. 2. de offic.*

Beata mens quæ nec adulatur aliquando, nec adulanti credit, quæ nec decipiat alterum, nec ipsa decipitur, denique nec malum facit, nec aliquando patitur. *Hier. in ep. ad Demetriadem.*

Isto maximè tempore regnat vitium adulationis, quodque est gravissimum: quia humilitatis ac benevolentiæ loco dicitur: ita fit ut qui adulari nescit, aut invidus aut superbus reputetur. *Hier. ad Celantium.*

Rumusculos, & gulosos, & palpantes adulatores quasi hostes fuge. *Hier. ibid.*

Natali ducimur malo, & adulatoribus nostris libenter faremur, & quan-

quanquam respondeamus nos indignos, & calidus rubor ora perfundat, tamen ad laudem suam anima intrinsecus lætatur. *Hier. in epist.* 121. *ad Dabinianum.*

Nihil est quod tam facilè corrumpat mentes hominum sicut adulatio: Plus enim nocet lingua adulatoris, quam gladius persecutoris. *Hier. super. Psal.*

Non sic adulandum est principibus, ut sanctarum scripturarum veritas negligatur: nec generalis increpatio unius personæ injuria est. *Hier. super. Psal.* 7.

Nec credas laudatoribus tuis, imò irrisoribus aurem ne libenter accommodes: qui quum te adulationibus foverint, & quum te impotentem mentis effecerint, si subitò respexeris, deprehendes post te colla incurvari aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam. *Hier. in epist. ad Rusticum.*

Nos ad patriam festinantes, mortiferos Sirenarum cantus surda aure transire debemus. *Hier. in quadam epist.*

Impinguat caput oleum peccatoris, quum demulcet mentem favor adulantis. *Gre. ho.* 12. *super Evang.*

Quisquis malè viventibus adulatur, pulvillum sub capite jacentis ponit: ut qui corripi ex culpa debuerat, in ea fulcitus fraude quiescat. *Greg. super Ezech. hom.* 11.

Adulatio, si ad tempus patienter suscipitur, augetur, & paulisper demulcet animum, ut angore suæ certitudinis inolescat in dilectione sermonis, sed crescere valeat: statim quum sit, sine mora finienda est. *Greg. ibid. super Ezech.*

Qui auditis blanditiis, in altum se extollit, quid aliud, quàm aurum reprobum fuit, quod fornax igne consumsit. *Greg. ibid.*

Qui de amore non venit honor, non honor, sed adulatio est. *Bern. super Cant.*

Adulator omnis virtutis inimicus est, & quasi clavum figit in oculo illius, cùm quo sermonem conferit: eoque magis cavendus est, quo sub amantis specie nocere non desinit, donec rationis obtundat acumen, & modicum illud luminis, quod adesse videbatur, extinguat. *Chrysost. in Policratico de vestigiis philosoph. lib.* 3.

Et, sicut finis oratoris est, dilectione persuasisse, & Medici, medicinâ curasse: sic adulatoris est finis, suaviloquio decepisse. *Chrysost.*

Adulari est seductorum. *Idem super Epist. ad Thess. hom.* 7.

Cùm aliquis actus moribus populi, ut placeat eis, quibus aures pruriunt, loquitur, quæ gratanter accipiant: loquitur quæ vicina sunt voluptati, talis magister consuit cervicalia sub omni cubito manus. *Orig.* 1. *hom. super. Ezech.*

Qui ad voluptatem meditata deportant, & illa semper inquirunt, quæ delectent potiùs audientes, quàm convertant à vitiis, faciunt velamina super caput. *Orig. ibid.*

Ipsa

Ipsa peccati nutrix adulatio, quæ sicut oleum flammis, in culpa ardentibus solet administrare fomentum. *Beda sup. Lucam. l 1.*

Adulator est, qui tacet & dat consensum, ne offendat illum, quem credit habere propitium. *Ibid.*

Adulator, amicus in obsequio, hostis in animo, comptus in verbo, turpis in facto, lætus ad prospera, fragilis ad adversa, inflatus ad obsequia, anxius ad opprobria, immoderatus ad gaudia, facilis ad humana, difficilis ad honesta *Hug. de sanct. Victor.*

Oleum peccatoris, est dilectio simulata verborum, quæ adulationibus & blandimentis nostras mentes velut olei pinguedo libenter ingrediens, rigorem veritatis emollit, ad noxias cogitationes amoris ficti, vel potiùs ostentationis perducit. *Cassiodor.*

Ficti adulatores, quum cœnas divitum captant, nihil priùs meditantur, quàm illud quod putant gratissimum auditoribus fore: nam nec aliter impetrabunt quod petunt, nisi quasdam insidias auribus fecerint. *Cass. in quadam epist.*

Adulatio blanda omnibus applaudit: omnibus salve dicit: prodigos vocat liberales: avaros, parcos & sapientes: lascivos, curiales: garrulos, affabiles: obstinatos, constantes: pigros, maturos & graves: hæc sagitta leviter volat, & citò infigitur. *Ibidem.*

Vitiis semper servunt blandimenta, lenocinantur dulcia delictis, virtutibus verò austera & fortia sunt amica. *Pet. Rav. in quodam sermone.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Terent. in Eunucho.

Omnia habeo, nec quicquam habeo: nihil cum est, nihil defit tamen.

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,
Nec sunt. Hos consector: hisce ego non paro me, ut arrideant,
Sed his ultrò arrideo, & eorum ingenia admiror simul.
Quicquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:
Negat quis? nego: ait? ajo. Postremo imperavi egomet mihi
Omnia assentari. Is quæstus nunc est multò uberrimus.

Iuvenalis satyra 3 de Græcia.

Quid quod adulandi gens prudentissima: laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici,
Et longum invalidi collum cervicibus æquat
Herculis, Antæum procul à tellure tenentis.
Miratur vocem angustam, qua deterius nec
Ille sonat, quo mordetur gallina marito.
Natio comœda est. Rides? majore cachinno
Concutitur: flet, si lachrymas aspexit amici.
Nec dolet: igniculum brumæ si tempore poscas,
Accipit Endromydem: si dixeris, æstuo, sudat.

Ovid.

Ovid. lib. 2. eleg.

Impia sub dulci melle venena latent.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

NVlla in amicitiis pestis est major, quàm assentatio, blanditiæ, adulatio. *In Lælio.*

Simulatio amicitiæ valere non potest. *In Lælio.*

Semper auget assentatio id quod is, cujus ad voluptatem dicitur, vult esse magnum. *In Lælio.*

Cavendum est ne assentatoribus patefaciamus aures, nec adulari nos sinamus, in quo falli facile est: tales enim nos esse putamus, ut jure laudemur. *In Lælio.*

Assentatio quamvis perniciosa sit, nocere tamen nemini potest nisi ei, qui eam recipit, atque eâ delectatur: Ita fit, ut is assentatoribus patefaciat aures suas maximè, qui ipse sibi assentitur, & se maximè ipse delectet. *In Lælio.*

In obsequio comitas adsit: assentatio vitiorum adjutrix procul amoveatur, quæ non modò amico, sed ne libero quidem digna est. *In Lælio.*

Turpis est assentatio. *Ad Attic. lib* 13.

Blanditia cùm vitiosa sit ac turpis in cætera vita, tamen in petitione magistratus est necessaria: benevolentiam tamen civium blanditiis & assentationibus colligere turpe est. *De petitionib. Consf.*

Mihi hæreditates non honestæ videntur, si sunt blanditiis officiorum, non veritate, sed simulatione acquisitæ. 3. *Offic.*

Intus teipsum considera, non qualis sis, aliis credas. Plerumque boni inepti & inertes vocantur: mihi contingat iste derisus. Aequo animo audienda sunt imperitorum convitia, & ad honesta vadenti continendus est iste contemptus. *Senec.* 77. *epist.*

Adulatio apertis & propriis auribus recipitur, in præcordia ima descendit, venit ad me pro amico blandus inimicus. *Senec.* 43. *epist.*

O te felicem hominem! si nihil habes, propter quod quisquam tibi mentiatur: nisi cùm jam etiam causa sublata est, mentitur consuetudinis causa: adulator blandus consilium dabit, quod deliberanti gratius fore suspicabitur. Cassæ fidei sunt, qui jugiter blandiuntur. *Senec.* 21. *epist.*

Adulatio quàm similis est amicitiæ? non imitatur tantùm illam, sed vincit & præcedit: eo ipso gratiosos facit, quo lædit. Vitia nobis sub virtutum nomine obrepunt: temeritas sub titulo fortitudinis latet: moderatio vocatur ignavia: pro cauto timidus accipitur: in his magno periculo erramus *Sen. in epist.*

Monstrabo tibi cujus rei inopiâ laborant magna fastigia; & quid omnia possidentibus desit: unum scilicet qui verum dicat: dum

nemo

nemo ex animi sui sententia dicit & suadet: sed adulandi certamen, est unum amicorum omnium officium. *Sen. in epist.*

Malum hominem blandè loquentem, agnosce tuum laqueum esse. Habet enim suum venenum blanda oratio: Diogenes cuidam laudanti dixit, Adulator desine utrumque facere: nin. l p o icies, cùm te intellig un. *Senec. in epist.*

Venena non dantur, nisi melle circumlita. Bonum est laudari: sed præstantius est esse laudabilem. *Senec. de benef. & morib.*

Citò nobis placemus si invenimus, qui nos bonos viros dicant, qui prudentes, qui sanctos. Non sumus modicâ laudatione contenti: quicquid in nos adulatio sine pudore congessit, tanquam debitum prendimus: optimos nos esse & sanctissimos affirmantibus assentimur, cùm sciamus sæpè illos mentiri. Adeò quoque indulgemus nobis, ut laudari velimus in id, cui contraria tamen maximè faciamus. *Senec. 60. Epist.*

¶ APOPHTHEGMATA.

AVgustus Romanorum Imp. Tarraconensibus pro læto ostento ei nunciantibus, quod in ejus ara palma esset enata: Apparet, inquit, quàm frequenter accendatis. Quod illi diis tribui volebant, ille tribuit illorum negligentiæ, qui nunquam in ara Cæsaris adolerent incensum. *Eras. 4. apoph. ex Suet.*

Alexander Macedo, quùm in Hammonis templum venisset, sacerdos grandævus illum salutavit: Salve fili, & hanc salutationem à Deo habeas. Tum Alexander: Lubens, ô pater, excipiam eam salutationem, & post hac lubens tuus ero filius, si mihi totius orbis imperium concesseris. Sacerdos autem cùm se intrò recepisset, quasi Deum consulturus, respondit: Iovem id promittere quod petiisset. Iterum ab eodem scire cupiebat Alexander: Num eorum aliqui superessent, qui patrem Philippum interfecissent? Ad quæ sacerdos ait: Interfectores jam dudum dignas dederunt pœnas, qui Philippum occiderunt: sed patri tuo nemo mortalium potest tendere insidias. Tales sunt hodie adulatores, qui sub prætextu pietatis, blandiloquio principes terrarum seducunt: dum eos quasi Deos extollunt, & mira adulatione ad quidvis tentandum extimulant: nullam aliam ob causam, quàm ut ità principibus placeant, ut nihil de dignitate, potestate, & authoritate illis decedat. *Vide Plut. in vita Alex. & Q. Curtium.*

Alexander. Aristobulus historicus librum conscripserat, de rebus ab Alexandro Macedone gestis, in quo multa supra veri fidem adulantissimè affinxerat: eum quum illi in navigatione recitasset: Alexander arreptum è manibus librum, in fluvium Hydaspen demersit, & ad Aristobulum conversus: Tu, inquit, dignior eras, ut eodem præcipitareris, qui solus me sic pugnantem facis, ut vel uno jaculo interficiam elephantes. *Eras. lib. 8. apoph.*

Idem,

Idem, validissima quadam rupe capta, quùm amici dicerent, illum egregiis gestis Herculem superasse: At ego, inquit, meas res gestas in imperio ne verbo quidem cum his, quæ gessit Hercules, arbitror conferendas. Adulabantur illi; sed hujus animo nulla satisfaciebat adulatio. *Plut. in apoph. reg. & imp.*

Constantinus Imp. spadonum atque assentatorum in principum aulis tantus erat hostis, ut eos tineas atque sorices palatii appellare crebrò sit solitus. *Nicephori interpres & Scholiastes. l. 8. c. 5. Eccles. hist.*

Sigismundus Imperator, assentatores se veluti pestes odisse, cum diceret; Brunonius Veronensis respondit: Tamen nullum genus hominum magis amas, quam adulatores? Tum Sigismundus: Vincis sanè, inquit. Ita enim naturâ comparatum est, ut cùm vitandos esse adulatores dicimus, tùm maximè illis hæreamus. Nam nec tu mecum tàm diu fuisses, nisi meis moribus blandiri assuevisses. *Aeneas Sylvius de dictis Sigismundi & Friderici Imp.*

Idem Imperator quùm adulatores odio haberet, cuidam supra modum eum laudanti, & diis similem esse dicenti, alapas dedit: dicentique illi: Cur me cædis Imperator? Cur me, inquit Sigismundus, mordes adulator? *Aeneas Syl. lib. 1. comment. de rebus gestis Alphonsi.*

Apollonius rogatus à rege Babylonio, qua ratione quietè imperio frui posset? respondit: Si paucis credideris. *Brus. lib. 3. c. 13.*

Aristippus cùm malè audisset à Diogene, quod Dionysium coleret: Si Diogenes, inquit, sciret uti regibus, non vesceretur indies oleribus. *Idem.*

Antisthenes satiùs esse dicebat, incidere in corvos, quàm in parasitos. Hi enim viventis animum corrumpunt: illi solùm corpus. *Laert. lib. 6. c. 1. Bruson. lib. 1. c. 7. Hoc alii Diogeni adscribunt.*

Bion interrogatus, quod esset animal omnium maximè noxium? Si de feris, inquit, percunctaris? tyrannus: si de mitibus? adulator. *Laert. lib. 1. cap. 6. Plut.*

Cicero. Quum Crassus dixisset: Neminem Crassorum Romæ vixisse diutius annis sexaginta, deinde pœnitens ejus sermonis adderet: Quid mihi accedit, ut hoc dicerem? M. Tullius, Sciebas, inquit, Romanos hoc libentèr audituros, & ista via venisti ad Rempubl. gubernandam: duo significans, & Crassorum nomen invisum esse Romanis, & illum non virtute, sed blandiendo profectum ad honores. *Erasm. 4. apoph.*

Idem cuidam nuncianti, Cæsaris amicos esse tristes: Hoc dicis, inquit, illos Cæsari malè cogitare? Irrisit adulantem nuncium, quasi Cæsariani rebus suis diffiderent, metuerentque Pompejum. *Plut. in Rom. apoph.*

Cælius. Cliens quidam cum Cœlio oratori omnia in sermone

concederet, ille jam longa assentatione evocatus, dic ait, contra: ut duo videamur. *Senec.*

Crates, ad opulentum adolescentem, quem parasitorum comitabatur turba: Adolescens, ait, miseret me tuæ solitudinis. *Stob.*

Diogenes interrogatus quænam bestia morsum haberet omnium nocentissimum? respondit: si de feris interrogas? est obtrectator: si de mansuetis? est adulator. Nam obtrectator quidem præ se fert odium, adulator autem sub amici persona multo lædit gravius. *Laert. lib 9. Stob. & Brus. lib 1.*

Idem interrogatus, ob quæ facta canis nomen vulgò sortitus esset? Quoniam dantibus blandior, inquit; non dantibus oblatro, malos etiam mordeo. *Laert. lib. 6.*

Phocion, Antipatro petenti, ut in gratiam suam faceret quiddam, quod cum justitia non conveniret: Non potes, inquit, ò Antipater, Phocione simul amico & adulatore uti: Amicus enim non ad quidvis obsequitur, adulator autem in omnibus obsecundat. *Plut. in Græcorum apoph. Ant. in Meliss. Max. serm. 11.*

§ Similitudines.

Ut medico carnem secante, manus concinnitatem quandam & elegantiam servat, abest autem saltatoria gesticulatio: ita libertas admittit urbanitatem, servatâ gravitate. Adulator risu inepto, scurrilibusque jocis libertatem, veluti malis condimentis edulcat. *Plut.*

Mala pictura, fractis vestibus, rugis & angulis rem repræsentat: & adulator sudoribus, clamoribus, amicum imitatur; nihil exhibens sincerum. *Plut.*

Simia cum nec domum possit servare more canis, nec onera gerere, quemadmodum equus, nec arare sicuti boves, parasitatur ac risum movet: sic adulator cùm in seriis ac gravibus rebus nesciat esse usui, voluptatum minister est. *Plut.*

Quidam malè pinxerat gallos gallinaceos, jussitque puero ut veros gallinaceos procul abigeret à tabula, ne collatione deprehenderetur: Sic adulator, veros amicos pro viribus abigit, ne ex illorum comparatione deprehendatur fictus amicus. *Plut.*

Ut difficile deprehenduntur bestiæ, quæ ad loci similitudinẽ mutant colorem: sic eos assentatores haud facile deprehendas qui ad omne vitæ institutum omnesque affectus sese accommodant. *Idem*,

Adulterina splendorem ac nitorem tantum auri imitantur: Sic adulator gratiam, obsequium & hilaritatem amici. *Idem.*

Non, ut polypus se quibusvis locis, ita nos debemus quorumlibet moribus nos accommodare. *Idem.*

Tragœdiarum histrionibus choro opus est, amicis concinentibus, theatroque applaudente: sic qui gaudent adulatoribus, nihil agunt, nisi sint qui applaudant. *Idem.*

Quem-

Quemadmodum juxta mathematicos ſuperficies & lineæ nec inflectuntur, nec producuntur, neque moventur per ſe, cùm res ſint intelligibiles: ſed inflectuntur, & producuntur, & migrant pariter cum ipſis corporibus: ita adulator ſuopte quidem affectu non movetur: ſed cum irato amico iraſcitur, cum gaudente ridet. *Idem.*

Simia dum hominem imitari conatur, ſæpè capitur: aſt adulator idem faciens, alios capit & allicit. *Idem.*

Inſania alendi equos, non conſequitur lenticulam, ſed arva frumentifera: ſic adulatio non infeſtat pauperes, atque humiles, ſed magnarum familiarum ac fortunarum ruina morbusque eſt. *Idem.*

Vt ſylveſtria ſemina, quæ ſpatio ac magnitudine accedunt ad triticum, haud facilè repurgantur; nam per anguſta foramina non excidunt; per ampla ſimul excidunt: ſic adulatio, quæ amicitiam imitatur, non facilè ab amicitiâ rejicitur ac ſeparatur. *Idem.*

Qui alunt belluam, primùm accommodant ſe illius ingenio, & animadvertunt quibus rebus offendatur aut placetur, donec aſſuefacta fiat tractabilis: ſic adulator omnibus amici ſtudiis & affectibus ſeſe accommodat. *Idem.*

Obſoniorum egregii artifices condimentis nonnihil auſteri admiſcent, quò dulcedinis tollant ſatietatem: ſic adulatores fictam quandam libertatem ac ſeveritatem admiſcent, ut nunquam magis adulentur, quàm cùm videntur objurgare ac liberè loqui. *Idem.*

Aqua delabitur ubicunque cavum ac declivem locum reperit: ſic adulator vehementer urget, ſi quid lapſus eſt amicus. *Plut.*

Vt pictura eſt tacita poëſis: ita ſilentio quoque laudat adulator, nempe vultúque & obſequiis. *Idem.*

Qui venantur, facilius fallunt feras, ſi aliud agentes, hoc eſt, iter facientes, aut agricolantes, id faciant: ita maximè laudat adulator, cùm non apparet eum laudare. *Idem.*

Vt præterfluens aqua nullo certo colore eſt, ſed ſemper refert colorem ſubjecti ſoli: ita adulator ſui diſſimilis eſt; pro re nata ſeſe adaptans. *Idem.*

In Menandri Comœdiâ inducitur falſus Hercules, clavam geſtans, non robuſtam, ſed inanem ac levem: ſic adulatoris libertas mollis eſt & blanda. *Idem.*

Vt rupturæ & ſpaſmata tum demum moventur, cùm corpus aliquo malo corripitur: ſic amici non ingenui felicibus adulantur, lapſos objurgant, & illorum infortunio fruuntur. *Idem.*

Speculum, quicquid objicitur, imitatur: ſic adulator. *Plut.*

Vmbra, quicquid agas, reſpondet & adeſt: ſic adulator, quoquo te vertas, ſequitur. *Idem.*

Chamæleon omnem imitatur colorem, præterquam album: ſic adulator in turpibus nihil non imitatur, ſolùm quod honeſtum eſt, imitari non poteſt. *Plin. l. 8. c. 33.*

Imperiti pictores cùm pulchra non queant assequi, rugis & verrucis exprimunt similitudines: sic adulator refert intemperantiam, iracundiam amici. *Plut.*

Sunt cibaria, quæ neque sanguini conferunt, neque spiritibus, neque nervis, neque medullis: sed pudenda tantum movent, ventrem inflant, corpus turgidum reddunt: talis est adulatoris oratio, vitiosa tantùm auget, & irritat, alioqui infrugifera. *Plutarchus.*

Quidam tauris œstrum, canibus crotonem in aures immittunt: sic adulator in aurem admissus, haud facilè excutitur, sed transversum agit quò lubet. *Idem.*

Pictores illustrant lucida appositis umbris & obscuris: sic adulator laudans diversa vitia in aliis, in amico nutrit, ac fovet, quæ adsunt. *Idem.*

Oratores aliquoties aliam personam loquentem faciunt, vel fidei causa, vel ut invidiam fugiant: & adulator narrat, quæ ab aliis de amico audierit, etiamsi non audiit. *Idem.*

Si quis merum, alioqui conferens adversus cicutam, admisceat illi, venenum reddit immedicabile: quod calore vim veneni protinus devehat ad cor: ita adulator, intelligens libertatem esse remedium adversus adulationem, eam ipsam adulationi admiscet, quò magis sit noxia. *Plut.*

Vt monere & moneri est veræ amicitiæ, & alterum liberè facere, nō asperè: sic habendum, nullam in amicitiis pestem esse majorem, quàm adulationem, blanditias & assentationem. *Cicero in Lælio.*

Quemadmodum qui audierunt symphoniam, ferunt secum in auribus modulationem, quæ ad dulcedinem cantúmque cogitationes impedit, nec ad seria patitur intendi: sic adulatorum & pravus laudantium sermo diutius hæret, quam auditur, nec facilè est animo dulcem sonum excutere: prosequitur enim & durat, & ex intervallo recurrit. *Senec. in Epist.*

Quemadmodum heliotropium herba, semper in eam spectat partem, qua Sol est, & eo condito florem contrahit: sic nonnulli ad regis omnes nutus obsecundant, & in quodcunque viderint illum esse propensum, in id feruntur & ipsi. *Plin. lib* 18. *c.*27.

Vitrum mirè crystallum imitatur, res vilissima rem longè preciosissimam: ita assentatio amicitiam imitatur, res pessima longe optimam. *Plin. l.*9. *cap.* 29. *& l.*37. *c.* 2.

Pardus odoris gratia allectans feras invadit, atque occidit: ita quidam blandiloquentiâ irretitos fallunt, ac perdunt. Sic principum aulæ habent nescio quid blandum, quod invitet in perniciem. *Plin. lib.* 8. *c.* 17.

Vt ranæ ultra solitum vocales tempestatem significant imminentem: ita cùm plurimum valet apud principes oratio malorum, bonis tacentibus, tum instat rerum perturbatio. *Plin.*

Qui

Qui fascino utuntur, laudando necant arbores, sata, pueros: ita adulator laudando perdit. *Plinius.*

Vt nihil insidiosius melle venenato: (nam sunt quædam hujusmodi.) ita nihil magis cavendum, quàm blandus hostis. *Plin. lib.* 21. *cap.* 13.

Hyæna vocem humanam imitatur, & nomen alicujus ediscit, quem evocatum lacerat: Ita quidam obsequio blandiuntur, donec in perniciem trahant. *Plin. lib.* 7. *c.* 2.

Vt canes Melitæi potissimum in deliciis sunt opulentis ac potentibus fœminis: ita principes effœminati deliciis, plurimi faciunt adulatores & ad gratiam omnia tum loquentes tum facientes. *Plin. lib.* 3. *c. ult.*

Non omnem escam omnes amant pisces, sed alius aliâ delectatur: unde piscatores gnari, quam quisque maximè appetit, fallunt ea potissimum objecta: ita adulator, deprehenso hominis ingenio, quibus rebus deliniatur, à quibus abhorreat, quod illi gratissimum esse intellexerit, hoc potissimum eum captat. *Plin.*

Chamæleon, qui subinde mutat colorem, omnem imitatur, præter rubrum & candidum: ita adulator nihil non imitatur in amico, præter ea quæ honesta sunt. *Plin.*

Quod oleum est muscis, formicis, fereque reliquis insectis, id est adulatio stultis principibus. Siquidem oleo peruncta moriuntur illa: hi assentatione, & obsequio palponum in exitium trahuntur, ipsi trahunt Rempubl. *Plin.* 30. & *lib.* 11. *c.* 19.

¶ EXEMPLA SACRA.

ADulationis exempla. Core & ejus complices. *Num.* 16. 13. Doeg Idumæus. 1. *Sam.* 22. 9. Amalechita, 2. *Sam.* 1. 10. Rechab, & Baæna, 4. 8. Absolom, 15. 3. Siba, 16. 1. Sedechias, 1. *Reg.* 22. 11. 2. *Paralip.* 18. 10. Pseudo prophetæ 1. *Reg.* 22. 12. 2. *Paral.* 18. 11. *Mich.* 3. 5. Pseudoprophetæ & Sacerdotes, *Ezech.* 13. ℣. 10. 16. & 22. 28. *Ierem.* 6. 14. & 8. 11. *Thren.* 2. 14. Iuniores Roboam consiliarii, 2. *Paralip.* 10. 10. Principes Iuda, 24. 17. Hostes Iuda & Beniamin, 1. *Esdr.* 4. 14. Duces & bellatores Nabuchodonosor, *Iudith.* 2. 4. Mamucham, *Esth.* 1. 16. Regis Assueri ministri. 3. 4. Amici Aman, ejusque uxor Zares, 5. 14. Præfecti Darii Regis, *Dan.* 6. 7. Alcimus, 2. *Macchab.* 14. 6. Filia Herodiadis, *Matth.* 14. 6. Discipuli Pharisæorum & Herodiani, 22. 16. Herodes Agrippa, *Actor.* 12. 3. Populus adstans Herodi concionanti. ℣*ers.* 21. 22. Iudæi, 17. 7. Accusatores Pauli, 23. 4. Tertullus, 24. 2. Felix adulatur Iudæis, 24. 27. Festus Iudæis, 25. 9. Agrippæ, ℣*ers.* 26. Quidam schismatici Ecclesiæ Romanæ, *Rom.* 16. 18. Adulationis punitæ exempla: Core, Dathan, Abiron eorumque complices, *Num.* 16. ℣*ers.* 31. 32. 33. Amalechita, 2. *Sam.* 1. 15. Rechab Baæna, 2. *Sam.* 4. 12.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Domitianus à Quintiliano maximus Poëta dicitur, forta'sis adulandi causâ. Quoniam à Domitiano sororis filiorum institutioni præfectus fuerat. *Cuspinian.*

Decius Laberius Actor mimorum, invitatus à Cæsare, ut in scenam prodiret, respondit: Se necessariò coactum nihil tanto viro denegare posse, cui & ipsi Dii omnia tribuissent. *Macrob.*

Dionysius junior adulatoribus unicè delectabatur, ab eo nuncupatus Dionysiocolaces: qui subblandiendi causâ nihil se eorum, quæ apponerentur, videre, ita ementiebantur, ut ab ipso Dionysio ductari manu gestirent. *Cælius l.22. c.17.*

Alexandrum Mag. post res in Asia gestas, cum jam Indicam suscepisset expeditionem, cepit in tanto rerum successu gloriæ cupiditas, ut jam non aliter, quàm prostratis humi corporibus, se salutari pateretur, superabatque abundè adulatio perpetuum regnorum malum. *Sabell. l. 6. Enn.4.*

Quamvis esset ad omnes homines *M. Crassus* assentationibus subigendos peritissimus; idem erat tamen vicissim adulationibus opportunus omnium. *Plut. in Crasso.*

Antoninus Caracalla Imp omnem illam pecuniam, quam per continuas exactiones extorsit, partim militibus, partim assentatoribus largitus est. *Dion. & Xiphil.*

Cassander Antipatri F. Babylonem veniens, cùm Barbaros venerabundos Alexandrum salutantes conspexisset, vir in libertate enutritus Græca, atque hujusmodi spectaculi hactenus insolens, in cachinnum est effusus: eâ re exarsit ita Alexander, ut arreptum crinibus caput ejus ambabus manibus vehementer contuderit ad parietem. *Plut. in Alex.*

Vespasianus Imp. generis sui ignobilitatem frequenter etiam præ se tulit, eosque irrisit, qui illud in Herculem referre conarentur. *Sueton.*

Vide Apophthegmata hujus loci.

¶ HIEROGLYPHICA.

Fistula cum cervo picta, pernitiosam indicat *adulationem*, ob historiam scilicet, quæ super ea & cervo fertur. Animal id ejus suavitate modulisque mulceri, & ad stuporem usque delectari dicitur: unde accidat, ut dum cervus intentior in eam incumbit, incauto illi abalienatoque mors inferatur. *Valer. Pier. l. 47 p. 460. F.*

Divitem hominem adulatoribus deditum Thebanus Crates per *ficum arborem* in præruptâ asperaque rupe natam describebat: quippe quò sit hominibus difficilis accessus: ejus verò fructus à Cervis & Milvis tantùm decerpi: ita horum opes ab impuris tantùm & adulatoribus depasci. *Val. Pier. l. 53. p. 521. B.*

Apem

Apem Adulatoris Hieroglyphicum ponit Eucherius: utpote quæ mel in ore habeat, in occulto caudæ ſpiculum: atque ita homines qui lingua blandiuntur, latenter verò feriunt, ſignificare: loquendo enim mellis dulcedinem proponunt, re verò ipsâ vulnus inferunt. *Valer. Pier. l.26.pag. 244.E.*

Sunt qui *adulatorem* blandiloquum, & mordacem ſimul ſcurram per *Canis* Hieroglyphicum oſtendant: quorum alter in obſequium plus æquo pronus; & alter quælibet in quemvis opprobria fingere ſævus. Sumptum ex quadam Diogenis Cynici reſponſione. *Idem l.5.p.49. B.*

ADULTERIUM.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

REdde uxorem viro ſuo: ſi autem nolueris reddere, ſcito, quod morte morieris tu, & omnia, quæ tua ſunt. *Geneſ.* 20.

Si quis tetigerit hominis uxorem, morte moriatur. *Geneſ.26.*

Non mœchaberis *Exod.* 20.

Cum uxore proximi tui non coibis, nec ſeminis commiſtione maculaberis. *Levit.* 18.

Non deſiderabis uxorem proximi tui. *Exod.* 20.

Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi ſui, morte moriatur & mœchus & adultera. *Ibidem.*

Si concubuiſti in adulterio, his maledictionibus ſubjacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo ſuo, putreſcere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus dirumpatur *Num.* 5.

Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, adulter & adultera, & auferes malum de terra. *Deut.*22.

Maledictus qui dormit cum uxore proximi ſui. *Ibid.*27.

Oculus adulteri obſervat caliginem, dicens: Non me videbit oculus, & operiet vultum ſuum. Perfodit in tenebris domus, ſicut in die condixerat ſibi. *Iob.* 24.

Si deceptum eſt cor meum ſuper muliere, & ſi ad oſtium amici mei inſidiatus ſum: ſcortum alterius ſit uxor mea, & ſuper illam incurventur alii. Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima. Ignis eſt usque ad perditionem devorans, & eradicans omnia genimina. *Ibid.* 31 *V.* 9. *& ſeqq*

Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, ut veſtimenta ſua non ardeant? aut ambulare ſuper prunas, ut non plantæ ejus comburantur? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi ſui, non erit mundus, cùm tetigerit eam *Prov.* 6.

Qui adulter est propter cordis inopiam, perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregabit sibi, & opprobrium illius non delebitur. *Ibidem.*

Qui tenet adulteram, stultus est & insipiens. *Ibid.* 18.

Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro: Viam aquilæ in cœlo: viam colubri super petram: viam navis in medio maris: & viam viri in adolescentia. Talis est via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os suum, dicit: non sum operata malum. *Ibid.* 30.

Filii adulterorum in consumatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur. Et si quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit novissima senectus illorum. Et si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis allocutionem. Nationes enim iniquæ, diræ sunt consumationis. *Sap.* 3.

Omnes adulterantes quasi clibanus succensus à coquente. *Osæ.* 7.

Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. *Matth.* 5.

De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ: hæc sunt, quæ coinquinant hominem. *Ibid.*

Nolite errare: neque sacrilegi, neque idolis servientes, neque adulteri regnum Dei possidebunt. 1. *Cor.* 6.

❡ SENTENTIAE PATRVM.

INdignantur mariti si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas: quùm tantò gravius puniri eos oportuerit, quantò magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. *Aug. l. de adul. conjugiis.*

Sicut satius est fame mori, quàm idolothytis vesci: ita sanctius est defungi sine liberis, quam ex illicito concubitu stirpem quærere. *Idem de thoro conjugali.*

Nemo sibi blandiatur de legibus hominum. Omne stuprum adulterium est: nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem à viro, quæ ab uxore, debetur castimonia. Quicquid in ea, quæ non sit legitima uxor, commissum fuerit, adulterii crimine damnatur. *Ambros. lib. de Patriarch.*

Qui formam concupiscit, quamvis sine facinore, peccatum sine teste commisit. *Athanas. apud Anton. serm.* 85.

Adulter velut ante gehennam est omnium miserrimus: omnia suspicans, vel ad umbram contremiscens, ad nullum liberis respiciens oculis, sed omnes pertimescens, & qui sciunt, & qui nesciunt, acutos videns gladios, impendentes lictores judicio: In dolore semper est adulter, etiam in tenebris. *Chrysost. Psal.* 7.

❡ SEN-

¶ SENTENTIAE POETICÆ.

Ovid. epist. 19. Heroid.

Elige de vacuis, quam non sibi vendicet alter:
Si nescis, dominum res habet ista suum.

Idem lib. 3. de arte amand.

Nupta virum timeat: rata sit custodia nuptæ:
Hoc decet, hoc leges, jusque pudorq́ue jubet.

Horatius lib. 1. satyra 2.

Desine matronas sectarier: unde laboris
Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.

¶ APOPHTHEGMATA.

Thales Milesius adultero sciscitanti, an abiuraturus esset adulterium? Non est, inquit, perjurium adulterio pejus. Significans, illum stultè dubitare de pejerando, qui facinus perjurio par non dubitasset committere. Eoque in atrocibus sceleribus nihil ponderis habet jusjurandum. Quisquis enim audet dare venenum, audebit & cum perjurio inficiari. *Laert.* 1. *Brus.* 1. *cap.* 4.

Lycurgi temporibus tanta erat apud omnes uxorum pudicitia, ac tam longè aberant ab ea turpitudine, quæ postea invaluit, ut prius esset incredibile, adulterii crimen apud Spartanos inveniri, ferturq; dictum cujusdam vetustissimi Spartani *Geradæ*, qui rogatus ab hospite quodam, quid pœnarum darent apud Spartanos adulteri? neque enim vidére se quicquam super hac re sancitum à Lycurgo: Nullus inquit, ô amice, apud nos adulter est. Quum ille subjecisset: Quid igitur, si existat? Dabit, inquit, bovem tantum, ut porrecto ultra Taygetum montem collo, bibat ex Europa. Cumque ille ridens dixisset: Fieri non potest, ut tantus bos inveniatur: Et quo pacto, inquit *Geradas*, Spartæ existat adulter, in qua divitiæ, deliciæ, & corporis ascititius cultus probro habentur? contra verecundiæ, modestiæ, ac obedientiæ magistratibus debitæ observatio, decori laudique dantur: Prudenter intellexit Geradas: ibi non posse nasci vitia, ubi non admittuntur vitiorum seminaria: eaque ubique jacere, quibus pro honore tribuitur ignominia: Atque hæc est clementissima ratio medendi pravis moribus, excitandique virtutis studium. *Plut. in Lacon. apoph & in Lycurgo.*

Pontidius interrogatus à quodam, qualem existimaret eum, qui in adulterio deprehenderetur! Festivè, Tardum respondit. *Bruson. l.* 1. *c.* 4. Respondeamus nos, turpissimum & impium nebulonem.

Demosthenes, Demadi oratori dicenti, Sus Minervam, per scomma inscitiam Demostheni exprobrans: At ista Minerva (inquit) nuper in adulterio deprehensa est. *Bruson. l.* 1. *c.* 4. *ex Plutarcho.*

Alexander, quum puella multâ nocte ad eum ducta esset cum eo dormitura, rogavit rex, ubi fuisset tam diu? illa respondente, se expectasse donec maritus isset cubitum: ministros accitos acriter

objurgavit, ac reducite, inquit, hanc: parum enim abfuit, quin vestrâ culpâ fuerim factus adulter. Egregium castitatis exemplum, tùm in juvene, tùm in rege. Nam apud illos simplex stuprum pro nullo crimine habebatur. Apparet autem tum fuisse morem, qui adhuc durat in Italia, ut uxores secubarent à viris, nisi siquando vocarentur. *Plut. in reg. & imp. apoph.*

Dionysius Senior, quùm intellexisset, filium, cui principatum relicturus erat, ingenui viri conjugem adulterasse: iratus interrogavit, an unquam tale quicquam in patre comperisset? Hic adolescens: Tu, inquit, non habebas patrem regem: Nec tu, subjecit Dionysius, filium regem habiturus es: ni talia perpetrare desinas. Tyrannus in filio dignum exhæredatione crimen judicabat adulterium, qui hodie magnatum ludus est. *Plutarch. in Reg. & Imp. apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

COccix ova subdit in nidis alienis: & quidam alienas uxores faciunt matres. *Plin. l.* 10. *c.* 9.

Plures similitudines quære in loco de Amore, Castitate, &c.

¶ EXEMPLA SACRA.

ADulterii puniti exempla. Tribus Benjamin, *Iudic.* 20. 46. David, 2. *Sam.* 12. 10. Pharao, *Genes.* 12. 17. Israelita cum Moabitide. *Num.* 25. 8.

¶ EXEMPLA PROFANA.

C*Lytemnestra* cum Aegistho adultero in perniciem mariti Agamemnonis conjuravit: quo interempto Orestis furor in matrem concitatus est. *Eurip. Sophocles.*

Euridice Macedonum Regina, Amynthæ uxor, atque Philippi mater, ut adultero regnum traderet, Alexandrum ac Perdiccam filios veneno sustulit: idemque viro fecisset, nisi filia scelus detexisset. *Fulgos. lib.* 9. *cap.* 1.

Fabia, Fabii Fabriciani uxor, dum Petronium Valentinum, liberali forma adolescentem, quocum adulterii consuetudinem habebat, maximè deperiret, maritum interfecit, ut adultero frueretur securius. *Plut. in parallel.*

Apud Aegyptios si quis sine vi adulteraverat, virgis cædebatur ad mille plagas: mulier naso mutilabatur. Existimabant enim mulierem sese ad illicitam incontinentiam exornantem, oportere ea parte mutilari, qua maximè facies adornatur. *Diod. l.* 1. *c.* 6.

Apud Arabes aliásque nationes adulteris semper capitis pœna fuit: quod plerique philosophi prodidere, qui adulterium perjurio gravius crimen censuerunt. *Alex. ab Alex. lib.* 4. *c.* 1.

Apud Pisidas adulterii convictus per urbem unâ cum muliere circumducebatur super asino, ad dies aliquot. *Stob. serm.* 42.

Apud Germanos adulteram abscissis crinibus maritus expellit

domo,

domo, & per omnem pagum nudam verbere afficit. *Nicolaus de gentium morib. Histor.*

Aglaja Romana matrona dispensatori Bonifacio sese prostituit: at sub Diocletiani persecutione ad pœnitudinem ambo conversi finem perniciosæ voluptati statuerunt *Marul. l. 2. c. 12.*

Vide Apophthegmata hujus loci.

¶ HIEROGLYPHICA.

EVm qui conjugem haberet adulteram, veteres per *Caprum* designabant, eratque hoc apud illos hieroglyphicum; atque illud insuper adagium ferebatur in spurios, si de patre quispiam quæritaret, ut τῆς μητρὸς ὡς αἶξ, responderent: Matris quippe, uti capra. *Pier. Val. l. 10 p. 90. D.*

Per Fibrum animal Ægyptii Sacerdotes eum, qui pœnâ sit affectus ob nequitiam, qua fuerit in muliere aliqua petulans, significabant. Proditum enim est hoc animal in venatione deprehensum suos sibi testes abscindere, atque eos projicere, gnarum, se eorum præcipuè assequendorum causâ peti. Nam & adulteri eadem affici pœnâ solent, ut deprehensi præsectis testibus dimittantur. *Pier. Val. l. 13. p. 122. F.*

Basilius ex congressu *Anguis & Murænæ adulterium* interpretari videtur. Admonet enim eos, qui nuptiis insidiantur alienis, discant, cuinam feræ, cui reptili sint similes: quùm naturæ quoddam adulterium Viperæ Murænæque conjunctio videatur. Atque hûc potius respicit Aegyptiorum Hieroglyphicum. *Pier. Val. lib. 29. pag. 272. F.*

ADVOCATUS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

MAledictus, qui pervertit judicium advenæ, & pupilli, & viduæ. *Deuter. 26.*

Væ! qui justificatis impium pro muneribus, & justitiam aufertis ab eo. *Esaia. 5.*

¶ SENTENTIAE PATRVM.

QVis tandem advocatus reperitur, qui dicat suscepto suo: recipe, quod mihi, cùm malè adessem, dedisti: & redde adversario tuo, quod me iniquè agente abstulisti: Nisi forte restituendum est alienum, quod furtim clanculo effertur: & restituendum non est, quod in ipso foro (ubi peccata puniuntur) decepto judice, & circumventis legibus, retinetur. *Augustinus Epist. 56.*

Si justitia sincerius consulatur, justè dicitur advocato: redde quod accepisti, quando contra veritatem fecisti, iniquitati adstitisti, judicium fefellisti, causam justam oppressisti, de falsitate vicisti. *Ibidem.*

Iustus

Iustus advocatus à nullo injustas causas accipit, nec verba dare pro justitia sustinet *Gregorius super Ezechielem.*

Antiqui forensem Eloquentiam caninam facundiam nuncupabant, eò quod causidici in certaminibus causarum, omissis quæ agunt, veluti canes alterutrum lacerant. *Isidorus lib. 3. de summo bono.*

Vide Iudex & Iudicium.

ÆGROTATIO, MORBUS.

¶ Sententiae Biblicae.

DOminus mortificat & vivificat: deducit ad inferos & reducit. 1. *Reg* 2.

In memoria enim sermonum tuorum examinabantur, & velociter sanabantur. *Sap.* 16.

Fili, in tua infirmitate nec despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. *Eccles.* 38.

Livor vulneris absterget mala. *Prov.* 28.

Ante languorem adhibe medicinam: & ante judicium interroga te ipsum: & in conspectu Dei invenies propitiationem. *Eccles.* 18.

Melior est mors, quàm vita amara: & requies æterna, quàm languor perseverans. *Eccles.* 30.

In multis escis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usque ad choleram: Qui autem abstinens est, adijciet sibi vitam *Eccl.* 37.

In requie mortui requiescere fac memoriam ejus, & consolabere illum in exitu spiritus sui. *Eccles.* 38.

Infirmus eram, & visitasti me. *Matth.* 25

Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. *Iacob.* 5.

¶ Sententiae Patrum.

QVi veram ostendit corporis infirmitatem, humanè tractandus est: qui autem falsam prætendit, & convinci non potest, Deo dimittendus est. *Aug. de opere monach.*

Corporis debilitas nimia etiam vires animæ frangit, mentis quoque ingenium marcescere facit: Quicquid cum modo & temperamanto fit, salutare est. *Hieron. in epist.*

Considerata infirmitas propria nobis excusat alienam. *Greg. lib.* 4. *mor.*

Quosdam præsciens Deus multa peccare posse, flagellat eos infirmitate corporis, ne peccent, ut eis utilius sit frangi languoribus ad sa-

ad salutem quam remanere incolumes ad damnationem. *Hug. lib. 2. de anima.*

§ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 1. de Pont. 4.

Non est in Medico semper, relevetur ut æger:
Interdum docta plus valet arte malum.
Cernis, ut è molli sanguis pulmone remissus
Ad stygias certo limite ducat aquas.
Adferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,
Sanabit nulla vulneris cordis ope.
Tollere nodosam nescit Medicina Podagram;
Nec formidatis auxiliatur aquis.

Idem lib. 3. de Ponto. 7.

Curando fieri quædam majora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.

Idem lib. 3. de Pont. 9.

Non eadem ratio est sentire, & tollere morbos:
Sensus inest cunctis, tollitur arte malum.

Idem lib. 1. de remed. amor.

Opprime dum nova sunt subiti mala semina morbi;
Et tunc incipiens ire resistat equus.

Ibidem.

Principiis obsta; serò medicina paratur,
Cùm mala per longas invaluêre moras,
Sed propera, nec te venturas differ in horas.

Ibidem.

Vidi ego, quod fuerat primò sanabile vulnus,
Dilatum, longæ damna tulisse moræ.

Persius satyr. 3.

Helleborum frustrà, cùm jam cutis ægra tumebit,
Poscentes videas: venienti occurrite morbo.

Ovid. lib. 1. de remed. amor.

Nam quoniam variant animi, variabimus artes:
Mille mali species, mille salutis erunt.
Corpora vix ferro quædam sanantur acuto.
Auxilium multis succus & herba fuit.

Ovid. lib. 4. de tristibus.

Nam neque sunt vires, nec qui color esse solebat.
Vix habeo tenuem, quæ tegat ossa, cutem.

Seneca in Oedipo.

Vbi turpis est medicina, sanari pudet.

Ovid. 2. de arte.

Dum spectant læsos oculi, læduntur & ipsi.
Multaque corporibus transitione nocent.

Iuvenalis 2.

——— *Dedit hanc contagio labem,*
Atque dabit plures: sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit, & prurigine porci:
Vnaque conspectà livorem ducit ab uva.

Ovid. 2. Remed.

Si quid amas, nec vis: facito, contagia vites:
Hæc etiam pecori sæpe nocere solent.

Paulinus Ausonio Epist. 2.

Quisquis agit purus sceleris vitam inter iniquos,
Nulla ab inhumano morum contagia ducit
Hospite.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHORUM.

IN omni morbo tria gravia sunt: metus mortis, dolor corporis, intermissio voluptatis. *Senec. 72. epist.*

Morieris, non quia ægrotas, sed quia vivis. Quùm convalueris, non mortem, sed valetudinem effugies. *Ibid.*

Nihil æquè sanitatem impedit, sicut remediorum crebra mutatio: non convalescit planta, quæ sæpè transfertur. Nihil magis ægris prodest, quàm ab eo curari, à quo voluerint. *Idem epist. 2.*

Bona valetudo jucundior est eis, qui de gravi morbo curati sunt, quàm qui nunquam ægro corpore fuerunt. *Cic.*

Bene dormit, qui non sentit quàm malè dormit. *Senec.*

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates interrogatus, quid morbus esset? respondit: Perturbatio corporis. *Stob. serm. 98.*

Epaminondas tempore belli Leuctrici, quùm accepisset, quendam strenuum virum periisse morbo, per jocum dixisse fertur: Vnde fuit illi moriendi otium in tantis negotiis? Frequenter autem non minima morbi pars est, imaginatio morbi, metúsve. Hunc languorem solet excutere negotiorum ardor. *Eras. lib. 5. apoph.*

Alcmæon rogatus, unde morbi acciderent? respondit: alios ob efficientem causam, propter excessum caloris aut siccitatis: alios materialem ob causam, abundante aut deficiente alimento: alios veluti in aliquibus vasis, ut in sanguine, medulla aut cerebro: aliquando autem ab externis causis eos nasci, propter quasdam aquas, regionem, lassitudinem, rerum penuriam, aut his similia. *Stob. serm. 98.*

Theodoricus Episcopus, Coloniensis Ecclesiæ pontifex, prudentia & authoritate inter Electores imperii facilè princeps, quærenti Sigismundo Cæsari: quonam pacto felicitatem consequi posset inter mortales, ait? Frustà requiris. Petenti rursum: ad cœlestem illam quo itinere pergeret? Rectà, inquit. Instanti tertiò: quid

agens

agens rectà vaderet? Si vitam tuam ita institueris, duxerisque, inquit, ut facturum te promisisti, dum calculus, aut podagra, sive alia valetudo adversa acrius te oppresserit. Docuit autem morbum monere nos ad capessendam meliorem vitam. *Aeneas Sylv. lib. 2. comment. de rebus gestis Alphonsi.*

Itanus quum apud Antigonum militaret, corporis adversâ valetudine laborans, rogatus à rege palloris causam, ægritudinem incognitam causatus est. Rex verô animi magnificentia ductus, jubet remedia adhiberi ad eum sanandum. Restitutus igitur sanitati miles, postea omnia mortis pericula vitabat. Rogatus verò à rege mutationis causam, ait: ô rex! tu me minus audacem fecisti: quod iis malis me vindicasti, quibus vita à me mea contemptui habebatur. Sensit miles: ægritudinem hominibus in eo prodesse, ut omnia fortunæ bona, & ipsam etiam vitam miseram & ærumnosam contemnant, qua, cum sani sumus, in nostram perniciem abutimur. *Eras. lib. 4. c. 15. ex Plut.*

¶ SIMILITUDINES.

VT medici, causâ morbi inventa, curationem inventam esse putant: sic nos ægritudinis causâ reperta, medendi facultatem reperiemus. *Cic. lib 3. Tusc. quæst.*

Vt Medica terra diu retinet semina, propter asperitatem, ut serò emergant: ita morborum ac dolorum causæ in hominibus aliquoties diu latent, donec voluptas in febrem erumpat. *Plut.*

Flosculorum odores per se parum efficaces, admixti oleo majorem vim habent: ita morborum causæ, si in corpus incidant, jam humoribus collectis abundant. *Plut.*

Vt nautæ nimium onerantes navem, deinde in exhaurienda sentina laborant: ita qui corpus onerant cibis, deinde clysteribus inaniunt. *Plut.*

Qui corpus ægrè affectum ad balneas ac voluptates trahit, quasi putrem ac laceram navem deducit in mare. *Ibid.*

Si ebrii comessatores irrumpant in domum luctu funestam, non solùm nihil adferent hilaritatis, ejulatum potiùs excitabunt: Ita voluptates in corpore ægro offendunt quoque. *Ibid.*

Vt nautæ sereno cœlo nonnihil laxant vela, cùm est suspicio tempestatis, contrahunt: ita corpori rectè affecto nonnihil permittendum: contrà si quid timebitur morbi, cautiùs agendum. *Idem.*

Homines tantùm pingues ac robusti durique, similes sunt gymnasiorum columnis, ut dixit Arist. *Idem.*

Vt navibus sentinæ plenis onus detrahendum: ita corporibus aggravatis subducendus cibus ac potus. *Idem.*

Qui ita corpus exinaniunt pharmacis, ut peregrinis rebus expleant, ac magis noxiis, perindè faciunt, ac si quis expulsis è civitate Græcis, inducat Persas aut Scythas. *Idem.*

Magnus gubernator & ſciſſo navigat velo: & ſi exarmavit, tamen reliquias navigii aptat ad curſum: ſic in corpore parùm felici ac deficiente, tamen fortis animus ſui ſimilis eſt. *Senec.*

In navi, quæ ſentinam trahit, uni aut alteri rimæ obſiſtitur: ſed ubi pluribus locis laxari cœperit, ſuccurri non poteſt navigio dehiſcenti: ita in ſenili corpore aliquatenus fulciri poteſt imbecillitas: verùm ubi totum collabi cœperit, nihil agitur remediis. *Senec.*

Vt putri & ruinam minanti ædificio non adhibentur fulturæ, ſed circumſpiciendum ut exeas: ita defecto corpore demigrandum è vita. *Idem.*

Morbi corporis pulſu & dolore deprehenduntur, eorumque adventum color & laſſitudo prænuntiat: animi morbos pleriquе non intelligunt eſſe morbos. *Idem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

EXempla ægritudinis: Aegyptii, *Exod.* 9.v.10. Peſtilentia ob peccatum Davidis immiſſa. 2. *Sam.* 24.15. Giezi, 2 *Reg.* 5.27. Lepra Oziæ cœlitùs inflicta, 15.5.2. *Paralip.* 26.2. Ioram 21.v.18.19. Vlcera quibus percuſſus fuit David, *Pſal.* 38.6. Paralyticus, *Matth.* 9 2. Homo triginta octo annos infirmus, *Iohan.* 5.5. Corinthii, 1. *Corinth.* 11.v.29.30. Extraordinarius morbus Ioræ ob idololatriam, 2. *Paralip.* 21.19.

¶ EXEMPLA PROFANA.

IN peſtilentia memorat *Thucydides* eos, qui unicè virtutem ſectabantur, unà cum affectis amicis interiiſſe: nam ſalutis ſuæ rationem, ut accederent ad neceſſarios ſuos, nullam habebant. *Plut. de Amicor. multitud.*

C. Iulius Cæſar amicos tantâ ſemper facilitate indulgentiaque tractavit, ut C. Oppio comitanti ſe per ſylveſtre iter, correptoque ſubitâ valetudine, & in diverſorio, loco, quod unum erat, ceſſerit, ac ipſe humi & ſub dio accubuerit. *Sueton. in Cæſ.*

Vide titulum de Morbo: itemque Apophthegmata hujus loci.

¶ HIEROGLYPHICA.

SVnt, qui *cor dentibus ambeſum*, pro homine ponant, qui ægritudinibus affligetur. *Pier. Val. lib.* 21. *pag.* 196. *E.*

Veteres Ægyptii cùm aliquem, medicinâ ab aliquo Deorum præmonſtratâ, à morbo convaluiſſe oſtendere voluiſſent, *Columbam*, vel ut ſcribunt alii, *Palumbem* lauri ramuſculum roſtro geſtantem exprimebant. Ales enim ea, quoties ægrotat, lauri folio decerpto, ipſa ſibi medetur. *Pier. Val. l.* 2. *p.* 205. *B.*

Huc refertur Invaletudo, Imbecillitas, Infirmitas, Contagio.

ÆMULATIO.

¶ SENTENTIA POETICA.

Ovid. 3. Art.

Tunc benè fortis equus reserato carcere currit,
Cùm, quos prætereat, quosve sequatur, habet.

¶ SIMILITUDO.

VT non est verus amor, qui caret zelotypia: ita non amat vehementer virtutem; nisi qui ardet æmulatione rectè factorum ab aliis. *Plut.*

¶ EXEMPLA SACRA.

EXempla Aemulationis damnatæ: Iosua, *Num.* 11. 28. Pharisæi, *Matth.* 9. 11; Apostoli, *Luc.* 9. 49. Iohannis discipuli, *Ioh.* 3. 26. Exorcistæ Iudæi, *Act.* 19. 12.

¶ EXEMPLA PROFANA.

PLato, vir summus, & *Xenophon* haud expertes fuisse æmulationis creduntur, eò quòd neuter alterius meminerit unquã, cum multa uterque scripserit, clari præsertim & inter se noti. *Sabel. lib.* 6. *c.* 9.

Aemulatio quoque extitit non parva inter *Aristotelem* & *Isocratem* oratorem. Vide *Eras. in Adagiis ex Ciceronis Orat.*

Bavius & Mævius, ineptissimi poëtæ, Vergilio suam inviderunt gloriam, de quibus ipse in Bucol. *Qui Bavium non odit &c.*

Apelles, præstantissimus pictor, æmulantium ambitione sæpè vulgi judicio superatus, provocavit inde ad naturæ tribunal, estque ab ea victor judicatus, in Equi figuratione. *Sabel. lib.* 6. *c.* 9.

Alexander Magnus Philippi F. viso Achillis sepulchro, collachrymari cœpit, studio gloriæ & æmulatione virtutis: cumque felicem prædicavit, cui contigisset habere laudum suarum præconem Homerum. *Plut. in Alex.*

Vide Ambitio, Invidia, Imitatio.

ÆQUALITAS, ÆQUITAS.

¶ APOPHTHEGMATA.

THemistocles facilitate morum multos civium sibi conciliârat, atque hinc popularem potentiam est adeptus. Itaq; cuidam ipsũ admonenti: Benè principatum geres Athenis, si cunctis æqualis & communis esse voles: Respondit: Nunquam ei sellæ insederim, unde nihilo plus à me ferent amici, quam alieni. *Plut.*

Diogenes pecuniis si quando egeret, eas ab amicis accipiebat. At cùm à quibusdam ob id suggillaretur, quòd præter philosophi dignitatem, mendicorum more, peteret: imò, inquit, non peto, sed

repeto. Repetimus autem mutuum aut depositum. Amicus autem, egenti amico dans, non donat, sed reddit potiùs id quod amico debet: quoniam amicorum omnia debent esse communia. *Laert. lib.6.*

Leo Eurycratidis filius interrogatus, in qua tandem urbe aliquis possit tutò vitam agere? in ea, inquit, quam qui incolunt, neque plus possident, neque minus: & ubi justitia viget, injustitia imbecillis est. Graviter admonuit, æqualitatem esse Pacis & Tranquillitatis altricem, inæqualitatem seditionis esse seminarium: nec ibi locum esse justitiæ, ubi ut quisque potentior est, ita licentius opprimit imbecilliorem. *Plutarch. in Laconicis Apoph.*

Lycurgus interrogatus, quomodo liceret hostium insultum effugere? Si, inquit, nec alius alio plus requirat. Quo dicto docuit, tutiores esse eos ab hostium incursu, inter quos est æqualitas, & in æqualitate concordia. *Plut. in Lacon. apoph.*

Curius devictis Sabinis, cùm ex Senatusconsulto ei ampliaretur agri modus, quem consummati milites accipere solent, recusavit, & gregalium portione contentus fuit, dicens: esse malum civem, cui non esset satis id, quod cæteris esset satis. *Plin. jun. de Viris illustr.*

Lycurgus quoniam intelligebat æqualitatem & ad frugalitatem & ad concordiam inprimis conducere, fecerat novam agrorum partitionem, & in singulos cives æquam portionem distribuerat. Fertur itaque, cùm dein ex peregrinatione rediens iter faceret per agrum, recens demessum, conspiceretque manipulorum acervos ordine positos & æquales, delectatus eo spectaculo, cum risu dixisse comitibus: ut tota Lacedæmon videtur multorum esse fratrum, qui nuper inter se diviserint hæreditatem. Bono principi nihil jucundius est civium concordia: rursùm tyranno nihil formidabilius. *Plut. in Lycurgo.*

Idem quùm statuisset invadere delicias, luxumque, & in his quoque tollere divitiarum admirationem, instituit syssitia, hoc est, convivia publica. Percontanti verò cur ea constituisset, sic, ut in singulis conviviis pauci cum armis discumberent: ut, inquit, expediti sint ad parendum imperatis: & si quid tumultus inciderit, penes paucos sit delictum, sitque inter omnes potus ac cibi æqua portio: Denique non solùm in esculentis, & poculentis, verùm ne in strato quidem aut vasis, aut alia re quacunque plus haberet dives quàm pauper. *Plut. in Lacon.*

¶ EXEMPLA SACRA.

Exempla Æquitatis & justitiæ: Abraham, *Gen.* 13. 8. Iacob. 30. V. 31. 32. 3. Iosua cum principibus, *Ios.* 9. 19. Filiæ Salphaad, *Num.* 27. 7. Adonibezech, *Iudic.* 1. V. 6. 7. Samuel, 1. *Sam.* 15 V. 32. 33. David, 1. *Sam.* 26 23. *&* 30. 32 2. *Sam.* 24. V. 23. Assuerus, *Esth* 7. 9. Tobias, *Tob.* 2. V. 19. 20. 21. Darius, *Dan* 6. 24. Populus apud Danielem, 13. *Vers.* 60. 61.

Antio-

Antiochus, 2. *Mach.* 4.38. & 9.28. Iaſon, 5. *Verſ.* 9. 10. Homo regius, *Matth.* 18.24. Nicodemus. *Ioh.* 7. 51. Tribunus profanus, *Actor.* 21.38.

¶ HIEROGLYPHICA.

PEr *hirundinem* inprimis Aegyptii, quæ filiis ſuis cibum ſubminiſtraret, hominem intelligebant, qui liberis æquas hæreditatis portiones diſtribueret: Neque non principem, qui ſe civibus æquaret ſuis, neque ullo vellet ornatu vel apparatu magis quam reliqui ſumptuoſiore accipi. *Hirundo* ſiquidem mirâ filios alit æquitate, ſingulis cibum parem impartiens: eâ adhibitâ diligentiâ, ne, qui ſemel acceperit, bis accipiat; atque ita, ut par ſit omnium ſportula, procuret. *Pier. Valer. lib.* 21. *pag* 208. *E.*

Vide Iuſtitia.

ÆRARIUM.

¶ APOPHTHEGMATA.

T*Rajanus Imp.* fiſcum lienem vocare ſolebat, quòd eo creſcente reliqui artus omnes tabeſcerent. *Lang. in Nicephori annotationibus.*

Conſtans Imp. dicere ſolebat, opes publicas melius à privatis pluribus haberi, quam intra unum principis clauſtrum reſervari. *Eutrop.*

ÆTAS, ÆVITAS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Boetius metro. 3. lib. 2.

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita Luxu,
Facili quæ ſera ſolebat
Iejunia ſolvere glande.

Horatius Oda. 6. lib. 3.

Ætas parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

Iuvenal ſatyr. 13.

Non ætas agitur, pejoraq; ſecula ferri
Temporibus; quorum ſceleri non invenit ipſa
Nomen, & à nullo poſuit natura metallo.

Seneca in Thyeſte.

In nos ætas ultima venit.
O nos dura ſorte creatos.

¶ Sententiae Philosophorvm.

QVis ullam ullius boni ſpem habebit in eo, cujus primum tempus ætatis palàm fuerit ad omnes libidines divulgatum? *Cic. ad Sen. poſt red.*

Perinde ut eſt opinio de cujusque moribus: ita quid ab eo factum ſit, & non factum, facilè exiſtimari poteſt. *Cic. pro Cluen.*

Omnibus in rebus, quæ graviores majoresque ſunt, quid quisque voluerit, cogitarit, admiſerit, non ex crimine, ſed ex moribus ejus qui arguitur, eſt ponderandum. Neque enim poteſt quisquam noſtrum ſubitò fingi, neq; cuiusquam vita mutari, aut natura converti. *Cic. pro Sylla.*

Eſt quietè, & purè, & eleganter actæ ætatis placida ac lenis ſenectus. *Cato Major.*

Acta ætas honeſtè ac ſplendidè, tantam adfert conſolationem, ut eos, qui ita vixerint, aut non tangat ægritudo, aut leviter pungat animi dolor. 3. *Tuſc.*

¶ Similitudines.

SIcuti vina & poma ſubacerba, vetuſtate miteſcunt, dulceſcuntque: ſic ætatis inſolentia longo rerum uſu mitigatur. *Plut.*

Vt non qui multùm cecinit, aut rhetoricatus eſt, aut gubernavit, laudatur, ſed qui ſcitè: ſic non qui diu vixit, ſed qui benè. *Idem.*

Quemadmodum navigantibus terræque urbesque recedunt: ſic rapidiſſimi temporis curſu primùm pueritiam abſcondimus, deinde adoleſcentiam, deinde ſenectutis optimos annos. *Seneca.*

Apiana vina, & alia quædam initio dulcia, auſteritatem accipiunt ab annis: ita quidam ætate fiunt inhumaniores. *Plin.*

Aminæa vina ſenio fiunt meliora: ita quidam in juventa ſolutiores aut aſperiores, ætate & uſu rerum fiunt mitiores. *Plin.*

Vt Ciconias nemo advenire ſentit, ſed adveniſſe: nemo diſcedere, ſed diſceſſiſſe: quod noctu clanculum faciunt utrumque: ita juventutem nemo intelligit diſcedere, ſed diſceſſiſſe: & ſenectutem non ſentimus advenire, ſed adveniſſe. *Plin. lib.* 10. *c.* 23.

Sicut amplæ & regiæ opes, ubi ad malum dominum pervenerunt, momento diſſipantur; at quamvis modicæ, ſi bono cuſtodi traditæ ſunt, uſu creſcunt: ita ætas noſtra benè diſponenti multum paret. *Senec. de brevit. vitæ cap.* 1.

Quemadmodum ex amphora primum quòd eſt ſinceriſſimum effluit, graviſſimum quòdque turbidumque ſubſidit: ſic in ætate noſtra quòd eſt optimum, primum eſt. *Senec. in epiſt.*

Illa herba, quæ in ſegetem frugemque ventura eſt, aliam conſtitutionem habet tenera, & vix eminens ſulco, aliam cùm convaluit, & molli quidem culmo, ſed qui ferat onus ſuum, conſiſtit: aliam cùm flaveſcit, cùm ad aream ſpectat, & ſpica ejus induruit, in quam conſti-

constitutionem cùm venit, eam tuetur, in eam componitur: ita alia ætas est infantis, pueri, adolescentis, senis. *Senec. in epist.*

Vide Tempus.

AFFABILITAS.

¶ APOPHTHEGMATA.

DEmonax cuidam sciscitanti, quomodo delegatam sibi provinciam administrare commodè posset, respondit: si minimum loquens, plurima audieris. Hoc dicto princeps jubetur & æqua & iniqua audire. *Eras. lib. 8. apoph.*

Hortensius ob cultum mundiorem, ac gesticulationes in dicendo molliores, crebrò male audiebat, in ipsis etiam judiciis. Sed quùm L. Torquatus, homo subagrestibus moribus, dum apud consilium de causa Syllæ quæreretur, non jam histrionem illum diceret, sed gesticulatricem, Dionysiámque notissimæ saltatriculæ nomine compellaret, tum voce molli demissaque Hortensius, Dionysia (inquit) Dionysia malim equidem esse, quàm quod tu Torquate, ἄμουσος, ἀγροδίαιτος, ἀπρόσιτος, id est, inelegans, agrestis, aditu difficilis. Periculosè maledicit alteri, cui vel idem, vel simile, vel diversum, sed deterius vitium, potest objici. *Eras. lib. 6. apoph.*

Titus Vespasianus admonitus ab amicis, quòd plura polliceretur interpellantibus quā præstare posset, respondit: Non oportet quenquam â Cæsaris colloquio tristem discedere. *Sueton. in ejus vita.*

Aristippus quùm aliquando Dionysium interpellaret pro amico, nec ille preces admitteret, prostratus cœpit amplecti pedes regis, & impetravit. Id factum quùm quidam velut abjectius, quàm ut philosophum deceret, reprehenderet; non ego, inquit, sum in culpa, sed Dionysius, qui aures habet in pedibus. Ingenium juxta promptum, & ad faciendum, & ad excusandum quidlibet. *Laert. lib. 2. c 8.*

Legati Laced. Venerunt aliquando Lacedæmonii ad Lygdamin tyrannum, legatione fungentes: sed quùm ille variis causationibus frequenter distulisset colloquendi copiam, tandem post omnes excusationes dictum est, illum parùm firmâ esse valetudine, sed languere nonnihil. Legati responderunt: Per Iovem, non venimus hûc cum illo luctaturi, sed colloquuturi. *Plutarch. in Lacon.*

Græca mulier. Anui cuidam pauperculæ Philippum appellanti, ut causam ipsius cognosceret, cùm hac flagitatione frequenter obstreperet illi, respondit, sibi non esse otium. Cumq; anus inclamasset: proinde ne rex quidem esse velis: Philippus admiratus aniculæ liberam vocem, non illi solùm præbuit aures, verùm etiam alios audivit. *Hoc idem Latini tribuunt Adriano imperatori: sed Philippo Macedoniæ regi tribuit Plut. in apoph. regum & imperat.*

Hadrianus Imp. in colloquiis etiam humillimorum mirè civilis erat, eosque detestari solebat, qui hanc humanitatis voluptatem ipsi inviderent, hoc prætextu, quòd dicerent, principis majestatem ubique servandam. *Dion.*

Consule titul. de Clementia, Humanitate, Mansuetudine, Misericordia.

AFFECTUS.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHORUM.

APpetitus omnes contrahendi sedandique sunt, excitandaque est animadversio & diligentia, ut ne quid temerè ac fortuitò, inconsideratè, negligenterque agamus. 1. *Offic.*

Efficiendum est ut appetitus rationi obediant, eamque neque præcurrant nec propter pigritiam aut ignaviam deserant, sintque tranquilli, atque omni perturbatione animi careant: ex quo elucebit omnis constantia, omnisque moderatio. 1. *Offic.*

Si quis hoc robore animi est, atque hac indole virtutis ac continentiæ, ut respuat omnes voluptates, omnemque vitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficiat; quem non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non convivia delectent; nihil in vita expetendum putet, nisi quod est cum laude & honore & cum dignitate conjunctum: hunc mea sententia divinis quibusdam bonis instructum atque ornatum puto. *Pro M. Cælio.*

Regium est ita vivere, ut non modò homini nemini, sed ne cupiditati quidem ulli servias: contemnere omnes libidines: non auri, non argenti, non cæterarum rerum indigere: populi utilitati magis consulere, quàm voluntati: nemini cedere: multis obsistere. *Pro Sylla.*

Esse abstinentem, continere omnes cupiditates, præclarum magis est quàm difficile. *Ad Quintum fratrem, Epist.* 1.

Quùm præcipitur, ut nobismetipsis imperemus, hoc præcipitur, ut ratio coerceat temeritatem 2. *Tusc.*

Cupiditates sunt insatiabiles, quæ non modò singulos homines sed universas familias evertunt: totam etiam labefactant Rempub. Ex cupiditatibus odia, dissidia, discordiæ, seditiones, bella nascuntur. Nec hæ sese foris solùm jactant, nec tantùm in alios cœco impetu incurrunt, sed intùs etiam animis inclusæ inter se dissident atque discordant. *Cicer* 1. *de Finibus.*

Moderari & animo & orationi, cùm sis iratus, aut etiam tacere & tenere in sua potestate motum animi & dolorem, etsi non est perfectæ sapientiæ, tamen non est mediocris ingenii. *Ad Quintum Fratrem Epist.* 1.

Animum vincere: iracundiam cohibere: victoriam temperare: adversarium non modò extollere jacentem, sed etiam amplificare ejus pristinam dignitatem, præclarum est. Hæc qui faciat, non ego cum summis viris comparo, sed simillimum Deo judico. *Pro Marco.*

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates, quùm post sudorem è palæstra collectum videret alios ad potum confugere, ut sitim explerent, ipse bibere solus noluit. Verùm interrogatus, cur bibere nollet? Ne consuescam, inquit, obsequi affectibus. *Laert. in ejus vita.*

Diogenes jactanti se cuidam ac dicenti: Viros supero in Pythiis! Ego, inquit, viros: tu verò mancipia. Lusit rursus affinitate vocum, quæ est inter ἄνδρας, & ἀνδράποδα. Mancipia autem appellabat, quicunque servirent cupiditatibus: has philosophiâ vincere pulchrius est, quàm in Pythiis ludis vincere viros. *Laert. lib. 6. Erasm. lib. 3. apoph.*

Themistocles Atheniensis, filium suum, quem mater adamabat, atque in deliciis habebat, plurimum omnium Græcorum posse colligebat in hunc modum: Athenienses, inquit, dominantur Græcis, ego Atheniensibus, mihi mater, matri filius. *Plutarch. in Græc. apoph.*

Anonymus. Alexandro Macedonum regi pirata quidam captus & ad ipsum adductus, rogatusque quare auderet infesta reddere maria, paucis respondit: Ego cum unica navicula pirata nominor: tu cùm idem facias magnâ classe, rex appellaris *Idem in vita Alexandri.*

Thales Milesius interrogatus, quisnam felix dicendus esset? Qui corpore, inquit, sanus est: animo vero castus. Sensit vir sapientissimus, affectus esse animi morbos. *Laert.*

Demonax cuidam servum suum virgis cædenti: Desine, inquit, te servo tuo similem ostendere. Servus enim est, qui suis affectibus & cupiditatibus imperare non potest *Erasm. 8. apoph.*

Antoninus Pius. Quùm M. Antoninus fleret educatorem suum mortuum, & adolescens ab aulicis ministris revocaretur à declaratione pietatis erga nutricium: permittite, inquit Antoninus Pius, illi ut homo sit: neque enim vel philosophia, vel imperium tollit affectus. *Eras. lib. 6. Apoph.*

M. Antoninus Verus, jam jam moriturus, cum suos ad grabbatum stare, dolere atque angi videret: humanum est, inquit, humanis casibus ingemiscere: multoque magis, misericordiam provocare, quæ oculis usurpantur. *Herodian. lib. 1.*

¶ SIMILITUDINES.

UT maris æstum, auctus aut detrimenta lunæ, magis sentiunt imbecilliora corpora: sic rebus contrariis vehementiùs commovetur animus minùs sibi constans & affectibus vitiatus. *Plin.*

Vt periculosior est tempestas, quæ non sinit in portum appellere, quàm quæ vetat navigare: ita graviores animi motus, qui non sinunt hominem consistere, ratione perturbatâ, sed præcipitem auferunt in tempestates. *Plut.*

Vt Circes poculis homines subitô transformabantur in feras: Sic affectus repentè alium reddunt hominem. *Idem.*

In magno fluctu non sistitur navis, nisi pondus anchoræ retineat alto infixæ vado: sic in magnis rerum procellis, summa ratio debet animum cohibere, ne ab affectibus auferatur. *Idem.*

Vt velis utendum pro navis magnitudine: ita cupiditates pro facultate sunt moderandæ. *Idem.*

Vt calceus ad pedis formam torquetur, non contra; sic vitæ genus cuique est hujusmodi, cujusmodi sunt animi affectus. *Idem.*

Vt frustrà puro haurias vase è fonte turbido: ita non potes aliis jucundus esse, aut rebus obeundis accommodatus, nisi purgaveris animum malis affectibus. *Idem,*

Vt equi jam mansuefacti, etiam si auriga non utatur habenis, tamen suapte sponte rectam pergunt ire viam: sic affectus à ratione jam pridem domiti & assuefacti, nec in somnis, nec in morbis sopita ratione, quicquam tentant turpe. *Idem.*

Vt corpus assuescit, ne conniveant aut lacrymentur oculi, ne palpitet cor: ita multò magis animus, ne phantasiis cõmoveatur. *Idem.*

Vt locus supinus ac mollis nihil expellit, quod inciderit, nec potest avertere: sic animus, vitiosâ præditus verecundiâ, nulli pervius est, nisi turpibus affectibus. *Idem.*

Vt qui lucernam non ferunt, multò minùs ferunt Solem: sic qui mediocribus rebus perturbantur, multò magis obstupescunt in magnis. *Idem.*

Vt pueriles querimoniæ facilè conquiescunt: ita leves cupiditates subductâ materia facilè sedantur. *Idem.*

Quemadmodum tempestatis & pluviæ ante ipsas notæ veniunt: ita iræ, amoris, omniumque istarum procellarum animos vexantium sunt quædam prænuncia. *Seneca lib. 3 de Ira.*

Vt hominem vehementer ægrotum, vel lunæ deliquium, vel ventus asperior, vel maris decessus, aut hujusmodi quæpiam levis rerum commutatio tollit è medio: ita animos imbecilles & affectibus corruptos quævis offensa perturbat: cum qui firmis sunt animis, istiusmodi non sentiant. *Plutarch.*

Vt nullum animal, nec mite, nec ferum, paret rationi, qua caret: sic nullus affectus. *Senec.*

Vt multa agrestia subnascentia in agro, mala quidem ipsa sunt, sed tamen signa felicis atque uberis soli, si quis excolat: Sic animi affectus per se mali arguunt ingenium non malum, si accedat recta institutio. *Plutarch.*

Vt corpus non est capax voluptatum, nisi benè temperatum: ita animus non capit veram voluptatem, nisi liber metu, ac cæteris affectibus. *Idem.*

Quemadmodum periculosior est tempestas quæ non sinit in portum appellere, quàm quæ vetat navigare: ita graviores animi motus, qui non sinunt hominem consistere, ratione perturbatâ, sed præcipitem auferunt in tempestates. *Idem.*

Vt initia morborum quamvis levia serpunt: ita si vitia & affectus vel levissimos semel admittas, crescunt & augescunt. *Seneca.*

Affectus sunt motus animi improbabiles, subiti & concitati, qui frequentes neglectique fecere morbum: sicut distillatio una nec adhuc in morem adducta, tussim facit, assidua & vetus phthisin. *Senec. epist.* 75.

¶ EXEMPLA SACRA.

AFfectûs carnalis exempla: Moses filiis Caath propinquis suis nullum dedit plaustrum, &c. *Num.* 7. *Vers.* 8. 9. Moriturus solicitè rogavit Dominum, 27. V. 15 16. Iosua tribui suæ parvam dedit portionem, *Ios.* 17 14. Eli, 1. *Sam.* 4. *Vers.* 17. 18. Septem filiorum mater, 2. *Mach.* 7. V. 27. 28. CHRISTUS, *Matth.* 12. V. 49. 50. *Iohan.* 19. 26. Mater filiorum Zebedæi, *Matth.* 20. 21. Affectus inter se contrarii, *Matth* 28. 8. *Iohan.* 21. 18. *Rom.* 7. 15. *Galat.* 5. 17. 1. *Petri* 1. 6.

¶ EXEMPLA PROFANA.

SVidas Homerum cæcum putat appellatum, quòd affectibus non succumberet. *Gul. Canterus.*

Socrates, qui Delphico oraculo sapientissimus omnium judicatus est, nec risit in tota vita, nec flevit: quin uno semper eodemque vultu visus, adeò, ut mirum videri possit, quòd eximiam illam animi temperiem, neque nuptialis lætitia variare potuit, neq; tristitia illius diei quo venenum hausit. *Laert. lib.* 2. *c.* 5.

In Phocione Atheniensi idem oris habitus semper observatus est: non ridere, non flere quisquam eum temerè vidit: tanta in eo fuit observantia decori. *Sabellicus lib.* 4. *c.* 10. *ex Plut. Apoph.*

Heraclitus Ephesius, & Diogenes Cynicus, philosophi, nihil unquam de rigore animi remiserunt, calcatisque turbinibus fortuitorum, adversus omnem dolorem & miseriam uniformi duravére proposito. *Solin. cap.* 4. *Polyhist. & Laert.*

¶ HIEROGLYPHICA.

PHilosophi antiquiores, quique doctrinam eorum secuti sunt, pedes pro contemptissima parte ponunt, esseque in anima pedes affectus voluptarios, venereæ multitudini mancipatos. *Pier. Valer. l.* 55. *pag.* 338.

AFFLICTIO.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Vergil. lib. 1. Aeneid.

O socij (neque enim ignari sumus ante malorum)
O passi graviora! dabit Deus his quoque finem.

Idem ibidem.

——Revocate animos, mœstumq; timorem
Mittite: forsan & hæc olim meminisse juvabit.

Idem ibid.

Durate, & vosmet rebus servate secundis.

Idem lib. 5. Aeneid.

——Quò fata trahunt retrahuntq; sequamur:
Quicquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

Idem lib. 6.

Tu, ne cede malis, sed contrà audentior ito,
Quàm tua te fortuna sinet.

Ovid. lib. 15. Meta. Fab. 44.

——Quoties flenti Theseius heros,
Siste modum, dixit: Nec enim fortuna querenda
Sola tua est: similes aliorum respice casus;
Mitius ista feres: utinamq; exempla dolentem
Non mea te possent relevare: sed & mea possunt.

Id. Fast. L. 1.

Nec fera tempestas toto tamen horret in anno:
Et tibi, crede mihi, tempora veris erunt.

Idem lib. 3. Amor. 10.

Perfer & obdura: dolor hic tibi proderit olim,
Sæpe tulit lassis succus amarus opem.

Idem ad Liviam.

Scilicet exiguo percussa es fulminis ictu,
Fortior ut possis cladibus esse tuis.

Idem eadem epistola.

Imposuit te alto fortuna, locumq; tenere
Iussit honoratum, Livia, perfer onus.
Alta mane, supraque tuos exsurge dolores;
Infragilemque animum, quo potes usque, tene.

Horat. ode 10. lib. 2.

Rebus angustis animosus atque
Fortis appare, sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

Iuvena

Iuvenalis satyr. 13.

Ponamus nimios gemitus: flagrantior æquo
Non dolor esse viri debet, nec vulnere major.

Idem eâdem Satyra.

Rem pateris modicam, & mediocri bile ferendam,
Si flectas oculos majora ad crimina.

Seneca in Thyeste.

Pectora longis hebetata malis,
Iam solicitas ponite curas.
Fugiat mœror, fugiatque pavor,
Fugiat trepidi comes exilij
Tristis egestas, rebusque gravis
Pudor afflictis, magis unde cadas,
Quam quò, refert: magnum ex alto
Culmine lapsum, stabilem in plano
Figere gressum: magnum ingenti
Strage malorum pressum, fracti
Pondera regni non inflexa
Cervice pati, neque degenerem
Victumq; malis rectum impositas
Ferre ruinas. Sed jam sævi
Nubila fati pelle, ac miseri
Temporis omnes dimitte notas.
Redeant vultus ad læta boni.

Lucretius lib. 3. de nat. rerum.

Quid tibi tantopere est, mortalis, quid nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, & fles?
Cur non, ut plenus vitæ conviva recedis,
Æquo animoq; capis securam, stulte, quietem?

Statius 2. Sylvarum. 1.

Hic finis rapto: quin tu jam vulnera sedas,
Et tollis mersum luctu caput? Omnia functa
Aut moritura vides, obeunt noctesq; diesque,
Astraque, nec solidis prodest sua machina terris.
Nam populos mortale genus, plebisque caducæ
Quis fleat interitus? hos bella, hos æquora poscunt:
His amor exitio furor his, & sæva cupido:
Vt sileam morbos; hos ora rigentia bruma,
Illos implacido lethalis Syrius igni,
Hos manet imbrifero pallens autumnus hiatu.
Quicquid habet ortus, finem timet. Ibimus omnes,
Ibimus: immensis urnam quatit Æacus umbris.

Manes

Manilius libr. 2. Astronomicor.

Quod si solerti circumspicis omnia curâ,
Fraudata invenies amissis sidera membris.
Scorpius in libra consumit brachia, Taurus
Succidit in curvo claudus pede, lumina Cancro
Desunt, Centauro superest, & quæritur unum;
Sic nostros casus solatur mundus in astris,
Exemploque docet patienter damna subire.

Seneca in Hercule Oeteo.

——— Mortis habet vices
Lentè cùm trahitur vita gementibus.

Idem in Oedipo.

Dubiam salutem qui dat afflictis, negat.

¶ APOPHTHEGMATA ET SIMILITUDINES.

D. *Augustinus* dicebat, sicut in uno igne aurum rutilat & palea fumat, sub eademque tribula stipulæ comminuuntur, frumenta purgantur: nec ideò cum oleo amurca confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur; ita una eademq; vis irruens bonos probat, purificat, eliquat; malos damnat, vastat & exterminat. Vnde in eadem afflictione mali Deum detestantur atque blasphemant: boni autem precantur & laudant. *De Civit. Dei. lib. 1. c. 8.*

Cyprianus, nisi, inquit, præcesserit pugna, non potest esse victoria: quum fuerit in pugnæ congressione victoria, tùc datur vincentibus corona. Nam gubernator in tempestate dignoscitur: in acie miles probatur. Delicata jactatio est, cùm periculum non est: conflictatio in adversis, probatio est veritatis. Arbor quæ lata radice fundata est, ventis incumbentibus non movetur: & navis quæ forti compage solidata est, pulsatur fluctibus, nec frangitur, &c. *Idem D. Aug. serm. de mortal.*

¶ EXEMPLA SACRA.

AFflictionum exempla: in Eva, *Genes.* 3. v. 14. 15. 16. Adamo, v. 17. 18. 19. Antiquiore mundo. 6. 13. Pharaone, 12. v. 17. Abimelech, 20. 3. fratribus Ioseph, 42. 21. Hebræis, *Exod.* 32. 35. Maria sorore Mosis, *Num.* 12. 10. Mose & Aarone, *Num.* 20. 12. Davide, 2. *Sam.* 12. 14. & 24. 17. Baasa, 1. *Reg.* 16. v. 2. Giezi, 2. *Reg.* 5 v. 26. 27. Ozia, 2. *Paral.* 26. 19. Israelitis, *Esa*, 3 v. 8. 9. & 5. 13. & 24. *vers.* 5. 6. & 30. 13. Paralytico, *Matth.* 9. 2. *Iohan.* 5. v. 14. Iudæis, *Matth* 23. 38 *Luc.* 9. v. 43. 44. Elyma, *Act.* 13. 11. Exempla afflictionum, quibus Deus modum imposuit: Loth, *Genes.* 19. 16. Iacob, 32. 9 & 33. 18. Ioseph, 41. 42. Iacob, 45. 28. Israelitæ, *Exod.* 3. v. 7. 8. & 13. v, 21. 22. *Iudic.* 2. v. 2. 15. 16. *Actor.* 13. 17. Anna, 1. *Sam.* 1. v. 18. 19. David, 2. 4. & 16. v. 9. 10. Populus Davidis, 2. *Sam.* 24. 16. Ioachas, 2. *Reg.* 13. 4 tota Iudæorum gens, *Esth.* 8. v. 14. 15. Iob, *Iob.* 42. 12. *Iac.* 5. 11. Ezechias cum suis, *Esa.* 7. v. 31. 32. 33. Sidrach, Misach, & Abednago, *Dan.* 3. v. 17. 24. 25. 26. Ionas, *Ion.* 2. v. 8. 11.

Aposto-

Apostoli, *Actor.* 4.21. & 5.19. Paulus, 9.25. & 27.43. 2. *Cor.* 1.10. Petrus, *Act.* 12.v.7.8.

Vide locum de Adversis, Fortuna, Miseria, Periculo, Tribulatione.

AGER ET AGRICULTURA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 2. Pont.

Tempus in agrorum cultu consumere, dulce est.

Iuvenal. 14.

Vivite contenti casulis, & collibus istis
O pueri! Marsus dicebat & Hernicus olim,
Vestinusq; senex: panem quaramus aratro,
Qui satis est mensis.

Boet. 2. 5.

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu:
Facili quæ sera solebat
Iejunia solvere glande.

Olympius Nemesianus. Ecl. 2.

Forsitan indignum ducis, quod rusticus Alcon
Te cupiam, qui manè boves in pascua ducam.
Di pecorum pavére greges, formosus Apollo,
Pan doctus, Fauni, vates, & pulcher Adonis.

Seneca Hipp.

Non alia magis est libera, & vitio carens,
Ritusq; melius vita quæ priscos colat,
Quàm quæ relictis mœnibus sylvas amat.
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui se dicavit montium insontem jugis:
Non aura populi, & vulgus infidum bonis:
Non pestilens invidia, non fragilis favor:
Non ille regno servit, aut regno imminens
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes.

Ex Comicis Græcis.

Δικαιότατον κτῆμ᾽ ἐστὶν ἀνθρώποις ἀγρός.
Ὧν ἡ φύσις δεῖται γὰρ ἐπιμελῶς φέρει
Πυρούς, ἔλαιον, οἶνον, ἰσχάδας, μέλι.
Τὰ δ᾽ ἀργυρώματα δ᾽ ἐστὶν, ἥτε πορφύρα,
Εἰς τοὺς τραγῳδοὺς εὔθετ᾽, οὐκ ἐς τὸν βίον.

Ager hominibus æquissima est possessio.
Nam queis eget natura, fert ea seduio,
Triticum, oleum, vinum, mel, atque caricas.
Argentea at sunt vasa, itemq; purpura,
Ipsis tragœdis apta, non vitæ usibus.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

OMnium rerū, ex quibus aliquid exquiritur, nihil est agricultūrâ melius, nihil uberius, nihil dulcius; nihil homine libero dignius. *Cicer. 1. Offic.*

Vita rustica, quam nos agrestem vocamus, parsimoniæ, diligentiæ, justitiæ magistra est. *Pro Rosc. Amer.*

Vita rustica, maximè disjuncta est à cupiditate, & cum officio cunjuncta. *Ibid.*

Agricolæ semper ita vivunt, ut quæstum noscant nullum, fructum autem eum solum, quem labore pepererint. *Ibid.*

Haud scio, agricolatione an ulla vita beatior esse possit? neque solùm officio, quod hominum generi universo cultura agrorum est salutis: sed & delectatione, & saturitate, copiaq; rerum omnium, quæ ad victum hominum & cultum etiam pertinent. *Cato Major.*

Ipsa ratio arandi, ipse magis & jucunditate quadam, quàm fructu atque emolumento tenetur. Etenim ad incertum casum & eventum, certus quotannis labor, & certus sumptus impenditur. Annona porrò pretium, nisi in calamitate fructuum, non habet Si autem ubertas in percipiendis fructibus fuerit, consequitur vilitas in vendendis, ut aut malè vendendum intelligas, si processit, aut malè perceptos fructus, si rectè licet vendere. Totæ autem res rusticæ ejusmodi sunt, ut eas non ratio, neque labor, sed res incertissimæ, venti, tempestatesque moderentur. *5. Act. in Verr.*

¶ APOPHTHEGMATA.

ARistippus, cùm ei quidam objiceret: tua culpa interiit ager: atqui melius est, inquit, agrum propter me, quàm me propter agrum perire. *Stob. serm. 55.*

Mises Artaxerxi Persarum Regi malum punicum cùm in vanno obtulisset, Rex magnitudinem eius admiratus, interrogavit, è quorum horto depromptum hoc donum afferret? Illo verò respondente, domo sua & ex suis agris: gavisus Rex supra modum, missis regiis muneribus virum ornavit: Et per solem, inquit (ita enim Persæ jurare solebant) iste homo tali curatione & agri ulturæ diligentiâ poterit etiam civitatem (meo quidem judicio) ex parva ampliorem reddere. *AElian. lib. 1. de Var.*

Cato major interrogatus, quis esset certissimus agricolæ quæstus? respondit: si benè pascat. quis proximus? si mediocriter pascat. quid tertium? si benè vestiat: quid quartum? respondit, arare, & terram benè vertere. *Erasm. lib. 5. apoph.*

Diocle-

Diocletianus, quùm se imperio abdicasset, atque privatam vitam in villa sua instituisset, ab Herculio atque Galeno ad recipiendum imperium rogatus, tanquam pestem aliquam detestatus, respondit: utinam Salone possetis visere olera nostris manibus instituta, profectò istuc tentandum nunquam judicaretis. Fuit autem Diocletiani villa haud procul à Salonis, ubi privatus consenuit. *Eutrop. & Cusspin.*

Faraotes Indorum rex, Apollonio de ejus victu sciscitanti: Ego, ita, palmarum fructibus aut oleribus pascor, aut quæ præbent mihi arbores, quas ego his manibus colo. *Brus.l.*1.*c.*8.

Zeno Stoicus philosophus, cum videret familiarem quendam ex agris laboribus incurvatum & circumflexum: nisi tu agrum perdideris, inquit, ipse te perdet. *Stob. serm.* 55.

Lysander quùm ad Cyrum minorem, Persarum regem, venisset, in hortum ductus, admiratus & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines, & humum subactum, Cyrum interrogavit, à quo essent arbores plantatæ, & cujus solertiâ tàm aptæ dimensæ? cui respondens Cyrus, ait: Atqui ego ipse sum ista dimensus; mei sunt ordines: mea descriptio: meâ enim manu sunt satæ. Tum Lysander purpuram ornatumque Persicum multo auro intuens, dixisse fertur: rectè Cyre te beatum ferunt homines; quoniam virtuti tuæ fortuna conjuncta est. *Cic. in Caton.*

Lycurgus, sciens quantum utilitatis humanæ vitæ agriculturæ suppeditaret studium, agros omnes civibus suis divisit colendos, ut concordes inter se omnes simultatem ac pravos affectus deponerent, & simili labore omnes victum quærerent. *Plutarchus in regum apoph.*

Scipio Nasica candidatus in ædilitatis petitione cum adolescentulo competitore descenderat, cujus quum manum rustico opere duratam tetigisset, interrogavit: Num manibus ambulare consuesset? Id ut populo cognitum est, repulsam petitionis passus est: eo quod hominem agricolam sprevisse videretur. *Brus.lib.*1.*c.*8.

¶ SIMILITUDO.

NAtus infans sine nutricis lacte non potest ali, neque ad vitæ crescentis gradus perduci: sic civitas sine agris & eorum fructibus in mœnibus affluentibus non potest crescere: nec sine abundantia cibi frequentiam habere, populumque sine copia tueri. *Vitruvius l.* 2. *de architect.*

¶ EXEMPLUM BIBLICUM.

PRotoplastus, à Deo creatore in Paradiso voluptatis horto, ut illum excoleret, constitutus, uxoris illecebris fructu vetito degustato, paradiso pulsus, terram in sudore vultus sui colere jubetur à Deo, cùm hac imprecatione, ut illa pro fructibus sentes & tribulos ei producat. *Genes.* 2. & 3.

¶ EXEM-

¶ Exempla Profana.

APud Indos agricolæ ita ſunt à cæteris feriati, ut inter congredientes acies, volantia tela, armorum ſtrepitum, nihilominus omnis expertes curæ injuncta ſibi munia obeant, nec laceſſantur vel minimo. *Cælius l. 18.c.31. A.L.*

Phryges tanto ſtudio agriculturæ incumbunt, ut ſi quis inter ipſos bovem aratorem occiderit, aut inſtrumentum quodpiam ad agriculturam aptum furto ſuſtulerit, morte puniatur. *Stob ſerm. 42. ex Nicolai de Gentium morib. hiſt.*

Lex eſt Athenienſium: Bovem aratorem, qui jugum trahit, vel in aratro, vel plauſtro, ne mactes; quoniam etiam ille agricola eſt, & humano generi laborum ſocius. *Ælian. l.5. de Varia hiſt.*

Parij eos Mileſios, quorum agri benè culti eſſent, aliorum dominos conſtituerunt. *Theat. Zvving.*

Servilius Vacia vir prætorius, tempore Senecæ, nulla re alia notus fuit, quam villæ otio, quam propè Cumas poſſidebat, in qua conſenuerat. *Senec. in epiſt. 55.*

Pertinax Imp. quicquid inculti ſoli vacabat, occupantibus adjudicavit: decemque annorum immunitatem ac perpetuam libertatem agricolis conceſſit *Cuſpinian.*

Numa Pompilius, ne populus otio marceſceret, agros diviſit: Terminum agrorum fines ſeparantem Deum adjunxit: ſigillatim, qui obſervarent, quique agros circumirent, ſtatuit, ex operibus civium mores conjectans. *Plut. in Numa.*

¶ Hieroglyphica.

POrcus Agricolationis eſt hieroglyphicum, & apud Ægyptios hoc animal erat inviolabile: propterea quòd apud ipſos porci agricolationis uſum præſtarent, frumentariamq; rem alicubi ſolis eorum operis adjuvarent. *Pier. Val. lib. 9. pag. 83. C.*

Falx, ut Cyprianus ſentit, rei ruſticæ, quam Saturnus docuiſſe fertur, ſignum fuit Nam finis ejus induſtriæ eſt metere, fructusque colligere. *Idem l. 42. p. 417. A.*

Legimus etiam veteres agriculturam hieroglyphicè per *Nili* ſimulachrum indicaſſe. Cujusmodi autem eſſet effigies, lepidâ deſcriptione Philoſtratus indicavit: quam vide apud *Pier. Val. l.46 pag. 448. E.*

Eſt etiam *aratrum* agriculturæ, & frumentarii proventûs ſignum, ut in quodam nummo argenteo veteri cernere eſt, de quo vide eundem *Pier. Val. l.48.p.469.A.*

ALACRITAS.

¶ Sententias, Apophthegmata Et Similitudines

Vide in Loco de Gaudio: Item de Audacia, Fortitudine, Confidentia.

¶ EXEM-

¶ EXEMPLA SACRA.

ALacritatis exempla: Artifices & operarii Tabernaculi, *Exod* 36. v.3. *&c.* Principes & populus, *Num.*7.v.12. *&c.* Principes & populus Davidis, 1. *Paral.*29. v.9. Principes & populus Ioas, 2 *Par.*24. 10. Principes reduces è captivitate, 1. *Esd.*2. 68. Zacharias, *Luc.*19.6. Paulus, *Act.*20.24. Macedones, 2. *Cor.* 8. 3.

¶ EXEMPLA PROFANA.

A*Lexander adolescens*, modò ex pueris excedens, Babylonem ausus est & Susa sperare, atq; adeò imperium orbis terræ sibi spondere, triginta millibus peditum, quatuor equitum fretus. *Plut.*

Marsyas, frater Antigoni regis, reus, cùm postularent amici de causa ut domi cognosceretur: Imò, inquit, cognoscetur in foro, omnibusque audientibus, nunquid facinoris conceperimus. *Plut. in regum Apoph.*

P. Scipio secundo bello Punico cum classe è Lilybæo solvit tantâ cupiditate in Africam transmittendi, ut nulli ei neque remi neque venti satisfacerent. Devectus est paucis diebus ad promontorium Pulcri: atque ibi omnes copias in terram exposuit. *Auctor vitæ Scipionis.*

ALIENA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 1. de arte amandi.

Fertilior seges est alienis semper in agris:
Vicinumque pecus grandius uber habet.

Horat. lib. 1. Satyr. 1.

Qui fit, Mecœnas, ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu sors objecerit, illa
Contentus vivat? laudet diversa sequentes?
O fortunati mercatores! gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore:
Contra mercator, navem jactantibus austris,
Militia est potior. Quid enim? concurritur, horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumq; peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
Ille datis vadibus, qui rure extractus in urbem est,
Solos felices viventes clamat in urbe.

Idem lib. 1. Epist. 14. ad Villicum.

Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum:
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors:
Stultus uterque locum immeritum causatur iniquè:
In culpa est animus, qui se non effugit unquam.

Horat. lib. 1. Satyr. 3.

—Egomet mi ignosco, Mævius inquit,
Stultus & improbus hic amor est, dignusq; notari;
Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius?

Persius satyr. 4.

Vt nemo in sese tentat descendere, nemo:
Sed præcedenti spectatur mantica tergo?

Plautus in Sticho.

Sed curiosi sunt hic quàm plures mali,
Alienas res qui curant studio maximo,
Quibus ipsis nulla est res, quam procurent, sua.

Terent. in Heavt.

Tantumne ab re tua est otij tibi, Chreme,
Aliena ut cures, eaq; nihil quæ ad te attinent.

Ibidem.

Dij vestram fidem, itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena melius ut videant & judicent, quàm sua?

Idem in Hecyra.

Tuâ quod nihil refert, percunctari desinas.

Catullus ad Varum. Ep. 19.

Nimirùm idem omnes fallimur, neque est quisquam
Quem non in aliqua re videre Suffenum
Possis: Suus cuique attributus est error:
Sed non videmus manticæ quod in tergo est.

Vide Curiositas.

AMBIGUITAS.

¶ SENTENTIAE POETICÆ.

Virgil. 4. Aeneid.

Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
Audeat affatu? & quæ prima exordia sumat?

Idem 8 Aeneid.

Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc:
In partesq; rapit varias, perq; omnia versat.

Idem Aeneid. 9

Aut pugnam, aut aliquid jam dudum invadere magnum
Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete est.

Ovid. Epist. 16. Heroid

Et libet & timeo, nec adhuc exacta voluntas
Est satis: in dubio pectora nostra labant.

Idem

Idem 3. de Ponto.

Quo pede nunc utar? dubia est sententia nobis.

Idem 4. de Ponto.

Nec quid agam invenio, nec quid nolímve, velímve:
Nec satis utilitas est mea nota mihi.
Crede mihi, miseros prudentia prima relinquit,
Et sensus cum re consiliumque fugit.

Terent. in Phorm.

Incertum est quid agam: quia præter spem, atq; incredibile hoc mihi obtigit:
Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum instituere.

AMBITIO.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Contentus esto gloriâ, & sede in domo tua. 2. *Reg.* 14.

Noli quærere ab homine ducatum, neque à rege cathedram honoris. *Eccl.* 7.

Qui potestatem sibi assumit injustè, odio est. *Eccl.* 20.

Nunquid regnabis, quoniam conferes te cedro? *Ierem.* 22.

Non adjicies exaltari amplius in monte sancto meo. *Soph.* 3.

Quicunque voluerit inter vos esse primus, erit vester servus. *Matth.* 20.

Qui se exaltat, humiliabitur. *Matth.* 23.

Charitas non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt. 1. *Cor.* 13.

Non efficiamur inanis gloriæ cupidi. *Galat.* 3.

Quorum gloria in confusione. *Philip.* 3.

Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. *Heb.* 5.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

Diabolus ruit, quia elegit potiùs præesse, quàm subesse. *August. l.* 14. *de civ. Dei, c.* 11.

Noluit Christus regnum terrenum cum superbia, quæ est cathedra pestilentiæ: ideò rectè dicitur, quia non ferè quisquam est, qui careat amore dominandi, & humanam non appetat gloriam. *Idem. super Psal.*

Quoties hominibus præesse desidero, toties Deo meo præire contendo. *Aug. ibid.*

Aerugo mentis est appetentia dignitatum, si in his suprema spes vitæ præsentis locetur. Resipiscat unusquisque furore secularium dignitatum & cupiditatum, quæ mentem animumque perturbant, ut compos sui esse non possit. *Amb. sup. Luc. l.* 3.

Hoc ipſo pernicioſior ambitio, quò blanda eſt conciliatricula dignitatum: & ſæpè, quos vita nulla delectat, quos nulla potuit movere luxuria, nulla avaritia ſubruere, facit ambitio criminoſos: habet enim forenſem gratiam, domeſticum periculum: & ut dominetur aliis, prius ſervit: curvatur obſequio, ut honore donetur: & dum vult eſſe ſublimior, fit remiſſior. *Amb. ibid.*

Propè omnium criminum fontes hæc tria monſtrantur eſſe genera vitiorum: ſcilicet *Gula, Iactantia, & Ambitio.* Cauſæ autem cupiditatis ſunt carnis delectatio, ſpes gulæ, & aviditas potentiæ. *Ibid.*

Sicut is, qui invitatus renuit, quæſitus refugit, ſacris eſt altaribus admovendus: ſic qui ultrò ambit vel importunè ſe ingerit, eſt procul dubio repellendus: nam qui ſic nititur ad altiora conſcendere, quid agit, niſi ut creſcendo decreſcat, & aſcendendo exteriùs, interiùs in profunda deſcendat? *Greg. in regiſtr.*

Quisquis ſacerdotium non ad elationis culpam, ſed ad utilitatem adipiſci deſiderat, priùs vires ſuas, cum eo quidem ſubiturus onere, metiatur, ut impar abſtineat, & ad id cum metu, cui ſe ſufficere exiſtimat, accedat. *Greg. ibid.*

Locus regiminis deſiderantibus negandus eſt: fugientibus offerendus. Virtutibus ergò pollens coactus ad regimen veniat. *Greg. in paſtorali.*

Sicut toto deſiderio debemus occupationem fugere: ita ſi deſit qui præſidet, occupationis onus libenti neceſſe eſt animo ſubvenire. *Greg. in reg.*

Multi non tanta fiducia & alacritate currerent ad honores, ſi & ſe ſentirent onere gravari, nec cum tanto labore & periculo quarumlibet affectarent infulas dignitatum. Nunc verò quia ſola attenditur gloria, & non pœna, purum eſſe clericum erubeſcitur in Eccleſia: ſeſe viles æſtimant & inquilinos, qui quocunque eminentiori loco non fuerint ſublimiores. *Bernhar. in epiſt.*

An non limina Apoſtolorum ampliùs ambitio quàm devotio terit? an non vocibus ejus noſtrum tota die reſultat palatium? an non quæſtionibus ejus tota legum canonumque diſciplina inſudat? an non ſpoliis ejus tota Italia inhiat inexplebili aviditate? non quod valdè Romani curent, quo fine res terminentur: ſed quia diligunt munera, ſequuntur retributiones. Nudè nuda loquor, non detego verenda, ſed inverecunda confuto. *Bernh. de conſideratione ad Eug. l. 5.*

O ambitio, ambientium crux! quomodo omnes torques? omnibus places? nil acriùs cruciat: nil moleſtiùs inquietat: nil tamen apud miſeros mortales celebrius negotiis ejus. *Idem de conſid. l. 3.*

Ambitio ſubtile malum, ſecretum virus, peſtis occulta, doli artifex, mater hypocriſis, livoris parens, vitiorum origo, tinea ſãctitatis,

excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, ex medicina languorem generans. *Bernh. in serm. quadrages.*

Potestatis ambitio angelum felicitate angelicâ privavit: scientiæ appetitus hominem immortalitatis gloriâ spoliavit. Non Evam cibus deflexerat, non mandatorum destituerat oblivio: sed promissi honoris ambitio illecebrosa decepit. *Bernh. in quodam serm.*

Ambitio furoris causa. *Idem.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Claudianus lib. 2. in Stiliconis laud.

Trudis avaritiam, cujus fœdissima nutrix
Ambitio, quæ vestibulis foribusq; potentum
Excubat, & pretiis commercia poscit honorum
Pulsa simul.

Plaut. in Amphit.

Virtute ambire oportet, non fautoribus:
Sat habet fautorum semper, qui rectè facit.

Claudianus de III. cons. Honorii.

——— *Emitur sola virtute potestas.*

Seneca in Hercule Oeteo.

Pauci reges, non regna colunt:
Plures fulgor convocat aulæ:
Cupit hic Regi proximus ipsi
Clarusq; latas ire per urbes:
Vrit miserum gloria pectus.

Virgil. 1. Georg.

Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

Miserrima est omninò ambitio, honorumque contentio. *Cicer.* 1 *Offic.*

Maximè adducuntur plerique, ut eos justitiæ capiat oblivio, cùm in imperiorum, honorum, gloriæve cupiditatem inciderint. 1. *Offic.*

Quidquid est hujusmodi, in quo non possunt plures excellere, in eo plerumque fit tanta contentio, ut difficillimum sit sanctam servare societatem: difficile est enim, quùm præstare cæteris concupiveris, servare æquitatem. 1. *Offic.*

Pestis major esse nulla in amicitiis potest, quàm in quibusdam honoris certamen, & gloriæ: ex quo inimicitiæ maximæ sæpè inter amicissimos extiterunt. *In Lælio*

Facillimè ad res injustas impellitur, ut quisque est altissimo animo & gloriæ cupido. 1. *Offic.*

Complures se scelere contaminarunt, imperii cupiditate. 3. *Offic.*

In liberis civitatibus regnandi cupiditate nihil tetrius, nihil fœdius excogitari potest. 3. *Offic.*

Cavenda est gloriæ cupiditas: eripit enim libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio. 1. *Offic.*

Timida est ambitio, & sollicita cupiditas magistratus: omnia non modò quæ reprehendi palam, sed etiam quæ obscurè cogitari possunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falsam perhorrescimus: ora omnium atque oculos intuemur. Nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quam voluntas erga nos, sensusque civium: qui non modò improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam rectè factis sæpè fastidiunt. *Pro Milone.*

Gravissimum genus egestatis, in divitiis inopia. Relinque ambitionem: timida res est, vana, ventosa, nullum habet terminum: tam sollicita ne quenquam antè se videat, quàm de se laborat invidia. *Senec.* 88.

Æquè ambitio non patitur quenquam in ea mensura beatorum conquiescere, quâ quondam fuit ejus impudens votum: nemo agit de tribunatu gratias, sed conqueritur quod non est ad præturam usque perductus, si desit consulatus: Nec hoc quidem sufficit, si unus est ultrà: cupiditas enim non unde venerit respicit, sed quò tendit. *Sen. in epist.*

Nunquam improbæ spei quod datur satis est: omnia meruisse se existimat, nec satis pretio æstimatum putat. Majora enim cupimus, quó majora venerint, intentióque concitatior est. Ambitio sive cupiditas in magnarum opum congestu collocata, ut flammæ infinita vis acrior est, quo ex majóre incendio emicuit. *Senec. de bene.*

Sic de ambitione, quomodo de amica queruntur: eorum & si verum affectum inspicias, non oderunt, sed litigant. Videbis voluntariam esse illis in eo moram, quod ægrè ferre ipsos & miserè loquuntur. Scortatores conqueruntur de molestiis amicæ, nec tamen dimittunt: & ambitionis, nec tamen eam dimittunt. *Senec.* 22. *epist.*

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates animadvertens Antisthenem ambitiosiùs ostentare vestem laceram & detritam, facetè hominem increpavit: οὐ παύσῃ, inquit, ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν, id est, non desines te nobis comere? Significans, ejusdem esse ambitionis, vilitatem amictûs ostentare, & delicato cultu sese venditare. *Erasm. lib.* 8. *Apoph.*

Idem. Alcibiades cùm Socrati magnifica misisset munera, & Socrates respuere videretur: Xantippe avida dissuasit, & donum magnificum ac indignum ut non acciperetur esse dixit: tum Socrates: Alcibiades, inquit, hæc mittit ambitiosè, & nobis nostra est ambitio. *Erasm. lib.* 8. *Apoph.*

Idem. Quum Antisthenes Cynicus pallium haberet pertusum, idque obvertens fissuram omnibus daret inspiciendam: Per fissuram (inquit Socrates) pallii tui, video tuam inanitatem: eleganter notans,

notans, turpiorem esse ambitionem ex vilitate cultus, quàm ex amictu splendido. *Erasm. lib.3. Apoph.*

Plato frugalis quidem erat, sed tamen amans mundiciei: contrà Diogenes, sordidus. Itaque is calcans Platonis culcitram, præsentibus aliquot Dionysii amicis, quos Plato invitarat ad convivium, dixit: calco Platonis ambitionem: mox Plato: at quantâ superbia tumes ipse Diogenes: dùm alienam superbiam te calcare putas? Hoc ipsum ab aliis narratur lepidiùs: Diogeni dicenti: calco fastum Platonis: calcas, inquit Plato, sed alio fastu. *Laert. l.6.*

Agrippa familiaribus suis dicere solebat: hunc esse morem principum, ut nolint habere quenquam se potiorem. Nam ea quidem, quæ facilem & exploratam victoriam esse videntur habitura, ipsi gerere statuunt: pessima verò quæque & difficillima aliis committunt. Quòd si eveniat, ut oportunà negotia aliis mandare cogantur, graviter ferunt, propter laudem & gloriam eorum, qui ea gesserunt, sed sibi ipsi rerum benè gestarum gloriam, libenter adscribunt. *Xiphil. in Augusto.*

Cato Vticensis. Quùm M. Octavius, duas habens legiones haud procul ab Vtica, à Catone postularet, ut inter ipsos de imperio statueretur: Cato legatis nihil respondit: Verùm ad amicos conversus, quis jam miretur, inquit, rem malè gestam esse: quùm in ipsa morte in nostris videatis dominandi cupiditatem? Significans, ambitione ducum bellum infeliciter cessisse. *Plutarch.*

Cùm *Alexander Magnus* per literas peteret, ut Lacedæmoniorum decreto decernerentur ipsi divini honores, & in deorum numerum referretur: Age, inquit *Damis*, concedamus Alexandro, si velit appellari Deus. *Ibid.*

Themistocles, cùm aliquando theatrum peteret, interroganti cuidam cujus vocem esset libentissimè auditurus? Ejus, inquit, quo laudes meæ quam optimè canerentur. Ingenuè fassus est, se magno gloriæ studio teneri. *Plut. in Vita.*

Idem. Themistoclem ferunt virtutum stimulis agitatum & ob id noctes inquietas exigentem, quærentibus, quid ita eo tempore in publico versaretur? respondisse: quia me trophæa Miltiadis de somno excitant. *Plut. in Themist. Val. Max. l 8. c.13.*

Theopompus cùm Pylii decretum edidissent, quo Theopompo tribuebantur summi honores, rescripsit: mediocres honores ipsum tempus auget, immodicos abolet. *Plutarch. in Lacon.*

¶ SIMILITUDINES.

QVi dolent, quòd non excellant in omnibus, etiam diversissimis: perinde faciunt, ac si quis molestè ferat, quòd vinea non ferat ficus, quodque olea non ferat botros. *Plut.*

Qui studet Plato esse doctrinâ: dormire cum beata vetula, ut Euphorion: cum Alexandro potare, ut Medius: dives esse, ut

 lime-

Iſmenias: virtute præcellens, ut Epaminondas: doletque quòd unus non ſit hæc omnia: perinde facit, ac ſi moleſtè ferat, quòd non ſit leo montanus & idem Melitæa catella in ſinu viduæ divitis. *Plutarch.*

Accius poeta, cùm eſſet ipſe admodum brevis, tamen in æde Camœnarum maxima forma ſtatuam ſibi poſuit: ita quidam re viles, & humiles, ambitione fucoque dilatant ſeſe. *Plin. lib.* 34. *c.* 5.

Chamæleon quoniam aurâ paſcitur, non cibo, ſemper hianti eſt ore: ita qui glorioſis & auris aluntur popularibus, ſemper aliquid captant, quod famam augeat. *Plin.*

Vt æquè mortuus eſt qui conditus eſt in odoribus, & qui trahitur unco: ita æquè ſunt infelices, & qui voluptatibus indulgent, & qui ambitioſis negotiis vacant. *Seneca.*

Vt ova plena ſidunt, inania fluitant: ita qui veris virtutibus aut literis eſt præditus, minus oſtentat ſe, quam qui ſecus. *Senec.*

Vt venti deſituri vehementiſſimè ſpirare ſolent: ita mortales cum maximè efferunt ſeſe, tùm proximi exitio ſolent eſſe. *Senec.*

Columbo in volatu pernicitas tribuitur; ſed dum plaudit in aëre, ſibi placens, implicatis ſtrepitu pennis, capitur ab inſidiante accipitre: ita multi dum oſtentant ſuas vires magis quàm utuntur, obliti, præda fiunt inimicis. *Plin. l.* 10. *c.* 20.

Pavo non explicat pennas, niſi laudatus: ita quidam putant ſe non habere quod habent, niſi ſint qui mirentur. *Idem lib.* 10. *c.* 21.

Gallus victor illicò cantu ſuperiorem ſeſe teſtatur: ita quidam ſua facinora jactant ipſi, & ſuarum laudum ridiculi ſunt tibicines. *Plin. lib.* 20. *c.* 33.

Vt Chamæleon maximum habet pulmonem, & nihil aliud intus: ita quidam præter oſtentationem & ventoſam jactantiam nihil habent. *Idem l.* 11. *c.* 32.

Taurus avis cùm ſit puſilla, tamen boum vocem imitatur: ita nonnulli cùm re ſint exigui, tamen loquuntur reges ac ſatrapas. *Idem l.* 9. *c.* 31. *&* 42.

¶ Exempla Sacra.

Ambitionis exempla: Adam & Eva, *Geneſ.* 3. ℣. 5. 6. Extructores turris Babylonicæ, 11. *Verſ.* 4. Maria & Aaron, *Num.* 12. ℣. 1. Core, Dathan, & Abiron, 16. ℣. 3. Abimelech, Gedeonis filius, *Iudic.* 6. ℣. 1. 2. 7. 8. Abſalom, 2. *Sam.* 15. ℣. 2. 3. *&* 18. 18. Seba Bichri filius, 20 1. Adonias, 1. *Reg.* 1. 5. *&* 2. 17. Zambri, 16. 9. Athalia, 2. *Regum* 11. 1. Sallum, 15. ℣. 10. Nabuchodonoſor, *Iudith.* 2. ℣ 2. Aſſuerus, *Eſth.* 1. ℣. 4. Aman, 3. ℣. 5. 6. *&* 5. 13. *&* 6. *Verſ.* 6. 7. Sobna, *Eſa.* 22. *Verſ.* 16. Ezechias, 39. *Verſ.* 2. Seton, 1. *Macchab.* 3. ℣. 13. 14. Alcimus, 7. ℣. 7. Ptolemæus Rex Ægypti, 11. *Verſ.* 13. Ptolemæus filius Abubi, 16. 13. Iaſon, 2. *Macchab.* 4. 7. Diſcipuli Christi, *Matth.* 18. 1. *Marc.* 9. ℣. 34. *Luc.* 9. 46. Filii Zebedæi, *Matth.* 20. 11. *Marc.* 10. 35. Scribæ & Phari-

Pharisæi, *Matth.* 23 6. *Marc.* 12. ℣. 38. *Luc.* 20. 46. Iudæi, *Iohan.* 5. 44. & 12. 43. Fratres CHRISTI, *Iohan.* 7. ℣. 3. 4. Simon Magus, *Act.* 8. 18. Pseudo apostoli, 2. *Corinth.* 10. 12. Falsi Doctores, 1. *Timoth.* 1. ℣. 7. Diotrephes, 3. ℣. 9.

¶ EXEMPLA PROFANA.

REx *Persarum* omnes existimabat servos extra conjugem suam, in quam tamen potissimùm ei esse jus debebat. *Plutarch. ad principem indoctum.*

C. Iulius Cæs. non honores modò nimios recepit, ut continuum consulatum, perpetuam dictaturam, præfecturamque morum, insuper prænomen Imperatoris, cognomen patris patriæ, statuam inter reges, suggestum in orchestra: sed ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est. *Sueton.*

C. Caligula Romanorum Imp. in eam prolapsus est insolentiam, ut Deorum vestimenta indueret, in quibus nunc bellicosam virginem, nunc mulierem repræsentabat. In sacrificiis Deorum ornatu induebatur, in plateis serico & triumphali vestitu incedebat. *Xiphilin.*

Isaacius Angelus Imp. alternis diebus lavacris se reficiebat, pastillis & unguentis omnis generis delibutus, instar pavonis superbi se ostentabat. *Idem.*

Franciscus I. Gallorum Rex, pacem cum Carolo V. Imp. factam, non diuturnam asseruit. Nam nec ille parem, inquit, nec ego superiorem ferre possum. *Aegidius Corroretus de dictis & factis.*

M. Tullius Cicero, avebat supra modũ celebrari, tenebatque eum perpetuò cupiditas immensæ gloriæ, quæ multa ejus præclara consilia frequenter interpellavit. *Plut. in Cicerone.*

Athenienses doctores Constantini Iuliani Imp. ætate hoc habebant, ut cùm ipsi inter se simultates exercerent, adolescentes adventantes navi per emissarios suos allicerent, & ad se singuli pertraherent. *Theat. Zwing. fol.* 257.

Menecrates medicus, cum morbos quosdam desperatos sanasset, Iovem Deorum summum seipsum appellavit. *Aelian. l.* 12.

Empedocles Philosophus Agrigentinus, cùm Panthiam Agrigentinum in gravi morbo curasset, atque ob id se pene pro numine coli animadverteret, immorralitatis atque famæ studio incensus, ut in numerum Deorum translatus videretur, Aetnam insiliit, atque medios ipsius in ignes se conjecit. *Fulg. lib.* 8. *cap.* 15. & *Alexand. l.* 6 *c.* 4.

Semiramis virilem sexum mentita, amplissimos ductavit exercitus, multos & magnos adiit labores, periculaque immensa, præsertim Indico bello, gloriæ causâ. *Sabel. l.* 5. *c.* 5.

Artemisia Cariæ regina Xerxis commilitium non respuit, gloriæ desiderio, neglectá sexûs imbecillitate. *Theatr. Zwing. fol.* 2573.

Christina Henrici V. Imperat. F. Vladislao, Boleslai III. Polonorum regis filio nupta, mulier superbissima, Polonos porcorum loco habebat. *Cromer. lib.* 6.

AMICITIA, AMICUS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NE moliaris amico tuo malum, cùm ille in te habeat fiduciam. *Proverb.* 3.

Qui despicit amicum suum, indigens corde est. *Ibid.* 2.

Amicus, si permanserit fixus, erit tibi quasi coæqualis: & in domesticis tuis fiducialiter aget. *Eccles.* 6.

Ne derelinquas amicum antiquum: novus enim non erit similis illi. Vinum novum, amicus novus: veterascat, & cum suavitate bibes illud. *Eccles.* 9.

Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & ne abscondas illam sub lapide in perditionem. *Eccles.* 29.

Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis in bono homine abundat. *Eccl.* 5.

Ei qui revelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commiscearis *Prov.* 20.

Ab inimicis tuis separa te, & amicis tuis attende. *Eccl.* 6.

Qui tollit ab amico misericordiam, timorem Domini derelinquit. *Iob.* 6.

Frater, qui adjuvatur à fratre, civitas firma, & judicia, quasi vectes urbium. *Prov.* 18.

Gratia & amicitia liberant, quas tibi serva, ne exprobrabilis fias. *Prov.* 25.

Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis anima dulcoratur. *Prov.* 27.

Amicitia hujus mundi inimica est Deo. *Iac.* 4.

Quicunque ergo voluerit esse amicus seculi hujus, inimicus Dei constituetur. *Iacob.* 4.

Qui negligit damnum propter amicum, justus est. *Prov.* 12.

Omni tempore diligit, qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur. *Prov.* 17.

Amicum tuum, & amicum patris tui ne demiseris. *Prov.* 27.

Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne facilè credas ei. *Eccles.* 6.

Vir amicabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater. *Prov.* 18.

Fatuo non erit amicus, & non erit gratia in bonis illius. Qui enim edunt panem illius, falsæ linguæ sunt: quoties & quanti irridebunt eum? *Eccles.* 20.

Noli

Noli fieri pro amico inimicus proximo tuo. *Eccl.* 6.

Qui timet Deum,æquè habebit amicitiam bonam:quoniam secundum illum erit amicus illius. *Ibid.*

Causam tuam tracta cum amico tuo,& secretum extraneo ne reveles, ne fortè insultet tibi cùm audierit,& exprobrare non cesset. *Prov.* 25.

Dilige proximum & conjungere fide cum illo. *Eccl.* 27.

Non obliviscaris amici tui in animo tuo, & non immemor sis illius in operibus tuis. *Eccles.* 37.

Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio citò: ne postea emendare non possis, cùm dehonestaveris amicum tuum. *Prov.* 25.

Ferrum ferro exacuitur: & homo exacuit faciem amici. *Proverb.* 27.

§ SENTENTIAE PATRVM.

NEscio utrum Christianæ amicitiæ putandæ sint, in quibus magis valet vulgare proverbium: Obsequium amicos, veritas odium parit: quàm Ecclesiasticum: Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis. *August. in epist. ad Hieron.*

Esto similis medico: medicus non amat ægrotantem, si non odit ægritudinem: ut liberet ægrotum, febrem prosequitur. Nolite amare vitia amicorum vestrorum, si amatis amicos vestros. *Aug. in quodam serm.*

Hæc est perfecta amicitia, qua potiùs potiora & minùs minora diligimus.Sapientem animam & perfectam talem diligat, qualem videt. Illam stultam,non talem,sed quæ esse perfecta & sapiens potest: quia nec seipsum debet quis stultum diligere: nam qui se diligit stultum, non proficiet ad sapientiam: nec fiet quisquam,qualis cupit esse, nisi se oderit,qualis est. *Aug. de Vera relig.*

Nullius repudianda est amicitia sese ingerentis ad amicitiam copulandam,non ut statim recipiatur,sed ut recipiendus optetur,atq; ita tractetur, ut recipi possit. Illum enim in amicitiam recipere debemus,cui omnia nostra consilia refundere audeamus. *Aug. lib.* 12. *quæst.*

Nihil sic probat amicum, quemadmodum oneris amici supportatio. Nemo nisi per amicitiam cognoscitur, & ideo amicorum mala firmiter sustinemus,quia bona eorum nos delectant & tenent. *August. ibid.*

Sicut amici adulantes pervertunt: sic inimici litigantes plerumque corrigunt. *Aug.* 9. *confessionum.*

Non omnis, qui parcit,amicus est: nec omnis, qui verberat,inimicus. Melius est cum severitate diligere,quàm cum lenitate decipere. *Aug. ibid.*

Amicitia in malo esse non potest. *Aug. ad Confess.*

Ami-

Amicitia pauperum certior quàm divitum. *August. l. 1. de Amic.*

Amicus animæ dimidium. *Idem 3. Confess.*

Amicus vitæ medicamentum. *Idem 6. de Civit. Dei.*

Solus est, qui sine amico est. *Ibidem.*

Amicitiæ venenum suspicio. *Idem.*

Amico laudanti credendum non est: sicut nec inimico detrahenti. *Idem.*

Non enim propterea debes amare amicum, ut aliquid tibi præstet, utpote pecuniam vel aliquid commodi temporalis: non illum amas, sed id, quod tibi præstat: amicus gratis amandus est, propter se, non propter aliud. Si autem coarctat te amicitiæ regula, ut gratis diligas, quàm gratis amandus est Deus, qui jubet ut hominem diligas? Nihil delectabilius Deo. *Aug. Ibid.*

Solatium hujus vitæ est, ut habeas, cui pectus tuum aperias, cui arcana communices, cui secreta tui pectoris committas: ut colloces tibi fidelem virum, qui in prosperis gratuletur tibi, in tristibus compatiatur: in persecutionibus adhortetur: facilis vox & communis: tuus sum totus, sed paucioris est effectus. *Amb. de Offic. l. c.*

Virtus est amicitia, non quæstus: quia non pecunia paratur, sed gratia: nec concertatione benevolentiæ. Meliores amicitiæ sunt inopum plerumque quam divitum: & frequenter divites sine amicis sunt, quibus abundant pauperes. *Idem.*

Non est vera amicitia, ubi est fallax adulatio. *Idem.*

Objurget amicus amicum, non jactantiæ studio, sed affectu charitatis: neque admonitio aspera sit, nec objurgatio contumeliosa. *Ambr. de offic. l. 3.*

Si quid vitii in amico cognoveris, corripe occultè: si non audierit, corripe palàm: errantem amicum corrige, in corrigentem animo deferas. *Idem ibid.*

Defer amico, ut æquali: nec te pudeat, si prævenias amicum in officio: Amicitia enim superbiam nescit. Nam sicut amoris est deferre: ita qui odit, quæstiones movet: & qui amat, defert reverentiam. *Ambr. ibid. de offic.*

Amicitia quæ desinere potuit, nunquam fuit vera. *Idem.*

Amicitia rerum omnium est vinculum. *Idem de fide rer. invis.*

Solem è mundo tollunt, qui tollunt amicitiam. *Idem de amicit. cap. 7.*

Vera illa amicitia est, & Christi glutino copulata, quàm non utilitas rei familiaris, non præsentia corporum tantùm, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor & divinarum scripturarum conciliant studia. *Hier. in epist. ad Paulin.*

Amicitia parem aut facit, aut accipit. Vbi inæqualitas, & alterius eminentia, alterius subjectio: ibi non tam amicitia quàm adulatio est. Vnde & alibi legimus: Sit amicus eadem anima. Et Lyricus

pro

pro amico precans: Serves,inquit,animæ dimidium meæ. *Hieron. sup. Mich. proph.*

Delicata est amicitia, quæ amicorum felicitatem sequitur. *Idem ibid.*

Obsecro te ne amicum, qui diu quæritur, vix invenitur, difficile servatur, pariter cum oculis,& mente amittas. *Hieron. in epist. ad Ruffin.*

In amicis non res quæritur,sed voluntas:quia & alterum ab amicis sæpè probatur: alterum solùm charitas tribuit: eadem velle & eadem nolle,firma amicitia est. *Hieron. ad Demetriadem.*

De amicitia omnis tollenda est suspicio, & sic cum amico quasi cum altero se loquendum. *Hieron. in epist.*

Amicus animæ custos dicitur. *Gregor.*

Nonnunquam accidit, ut inter amicos aliqua redargutionis nutrita discordia majorem postea charitatem parturiat: utpote quùm corriguntur ea, quæ displicere in animo videntur. *Isidor. lib. 3. de summ. bon.*

Amicitia & prosperas res dulciores facit, & adversas communione temperat, & leviores reddit: quia dum in tribulatione amici consolatio adjungitur, nec animus frangitur,& minus eadem patitur. *Ibid.*

In prosperitate incerta est amicitia: nescitur enim, utrum persona an felicitas diligatur? Sæpè enim per simulationem colitur amicitia,ut,qui non potuit apertè decipere, fraudulenter invadat. *Ibid.*

Sæpè propter honorem quorundam mutantur & mores: & quos antè conglutinatos charitate habuerunt, postquam ad culmen honoris veniunt,inimicos habere despiciunt. *Isidor. de sum. bon.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Manil. 2. Astro.

Iccircò nihil ex semet natura creavit
Pectore amicitiæ majus, nec rarius unquam.
Unus erat Pylades, unus qui mallet Orestes
Ipse mori; lis una fuit per secula mortis:
Alter quòd raperet fatum, non cederet alter,
Et duo, qui potuêre sequi, vix noxia pœnis:
Optavitque reum sponsor non posse reverti;
Sponsoremque reus timuit, ne solveret ipsum.

Ovidius. 2. Pont. 3.

Turpe quidem dictu: sed si modo vera fatemur,
Vulgus amicitias utilitate probat.

Ibidem.

Illud amicitiæ quondam venerabile nomen
Prostat: & in quæstu pro meretrice sedet.

Ibidem.

Ibidem.

Nomen amicitiæ barbara corda movet.

Idem 3. Trist 4.

Vive sine invidia, mollesque inglorius annos
Exige: amicitias & tibi junge pares.

Idem 2. Trist. 8.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Ibidem.

Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Id. 2. Pont. 3.

En ego, non paucis quondam munitus amicis,
Dum flavit velis aura secunda meis:
Ut fera nimboso tumuerunt æquora vento:
In mediis lacera nave relinquor aquis.

Id. 2. Pont. 6.

Turpe sequi casum, & fortunæ cedere, amicum
Te, nisi sit felix, esse negare suum.

Pitt. per Auson.

Plures amicos re secunda compara:
Paucos amicos rebus adversis proba.

Ovid. 1. Art. Amand.

Tuta frequensque via est, per amici fallere nomen:
Tuta frequensque licet sit via, crimen habet.

Horat 1. Epist. 5.

—— Ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet.

Horat. 1. Carm. 35.

—— Diffugiunt cadis
Cum fæce siccatis amici,
Ferre jugum pariter dolosi.

Ennius.

Amicus certus in re incerta cernitur.

Plaut. Pœn.

Decipitur nemo, mea quidem sententia, qui suis amicis narrat rectè res suas.

Idem Trin.

Si quid amicum erga benefeci, aut consului fideliter,
Non videor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.

Terent. Phorm.

Solus est homo amico amicus.

Lucret. 3.

Quòd magis in dubiis homines spectare periclis
Convenit, adversisque in rebus noscere qui sint.

Nam

Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Ejiciuntur, & eripitur persona, manet res.

Plaut. Epid.

Is amicus est, qui in dubia re juvat, ubi re opus est.

Idem Pseud.

Pauci ex multis amici sunt homini, qui certi sient.

Idem Trin.

Omnibus amicis, quod mihi est, cupio esse idem.

Ibidem

Nimium difficile'st reperire amicum, ita ut nomen cluet;
Cui tuam cùm rem credideris, sine omni cura dormias.

Terent. Adelph.

—— Vetus verbum hoc quidem est:
Communia esse amicorum inter se omnia.

Plaut. Stich.

Vt cuiq; homini res parata est, firmi amici sunt: si labant
Res lassæ, itidem amici collabascunt: amicos res invenit.

Idem Bach.

Multi more isto atque exemplo vivunt: quos cùm censeas
Esse amicos, reperiuntur falsi falsimoniis,
Lingua factiosi, inertes operâ, sublestâ fide.

Horat. 1. Epist. 18

Dulcis inexpertis cultura potentis amici:
Expertus metuit.

Publ. Syrus.

Amici vitia si feras, facis tua.
Amicos res optimæ parant, adversæ probant.
Ita amicum habeas, posse ut fieri inimicum putes.
Ita crede amico, ne sit inimico locus.

Enn. in sat. apud A. Gell.

Hercle puto hoc erit tibi argumentum semper in promptu
situm,
Ne quid expectes amicos, quod tu agere possis.

Petronius Arbiter in fragment.

Cùm fortuna manet, vultum servatis amici:
Cum cecidit, turpi vertitis ora fugâ.

Luca. lib. 8. bell. civil.

Adversis non deesse decet, sed læta secutos:
Nulla fides unquam miseros elegit amicos.

Martial. 8. Epigram.

Aurum & opes & rura frequens donabit amicus:
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Horat.

Horat. satyr. 3. lib. 1.

At pater ut gnati, sic nos debemus amici,
Si quod sit vitium non fastidire, &c.
Hæc res & jungit, junctos & servat amicos.

Ex Comicis & Tragicis Græcis.

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα κάλλιον φίλου.
Nulla est amico pulchrior possessio.
Φίλους ἔχων, νόμιζε θησαυροὺς ἔχειν.
Cui sunt amici, esse sibi thesauros putet.
Μακάριος ὅστις ἔτυχε γενναίου φίλου.
Generosum amicum possidens, beatus est.
Νόμιζ᾽ ἀδελφοὺς τοὺς ἀληθινοὺς φίλους.
Veros amicos ducito fratrum loco.
Ἴσον θεῷ σου τοὺς φίλους τιμᾶν θέλε.
Honora amicos tanquam honorares Deos.
Ἐν τοῖς δὲ δεινοῖς χρημάτων κρείττων φίλος.
Nummus potior amicus in periculis.
Ἐν τοῖς κακοῖς τοὺς δὲ φίλους εὐεργέτει.
Sis beneficus amico acciduut cui tristia.
Μὴ φεύγ᾽ ἑταῖρον ἐν κακοῖσι κείμενον.
Ne fuge sodalem, quùm calamitas ingruit.
Φίλον δι᾽ ὀργὴν ἐν κακοῖς μὴ παρίδῃς.
Amicum ob iram deserere cave in malis.
Ἰδίας νόμιζε τῶν φίλων τὰς συμφοράς.
Casus amicorum esse censeas tuos.
Φίλος φίλῳ γὰρ συμπονῶν αὑτῷ πονεῖ.
Sibi laborat ipsi, amico qui suo.
Καλὸν θέαμα δ᾽ ἐστὶν εὖ πράττων φίλος.
Est dulce amici res videre prosperas.
Κρίνει φίλους ὁ καιρός, ὡς χρυσὸν τὸ πῦρ.
Vt ignis aurum, tempus ita amicum probat.
Φίλον βέβαιον ἐν κακοῖσι μὴ φοβοῦ.
Ne fidum amicum sorte in adversa time.
Ἀνδρὸς κακῶς πράσσοντος ἐκποδὼν φίλοι.
Adversa cui sors, huic amici sunt procul.
Τὰ χρήματ᾽ ἀνθρώποισιν εὑρίσκει φίλους.
Invenit amicos hominibus pecunia.
Ἐὰν ἔχωμεν χρήμαθ᾽ ἕξομεν φίλους.
Habebo amicos, si habuero pecuniam.
Πολλοὶ τραπέζης, οὐκ ἀληθείας φίλοι.
Plerosque amicos mensa habet, non veritas.
Δεῖ τοὺς φιλοῦντας πίστιν, οὐ λόγους ἔχειν.
Habere amicum haud verba, sed fidem decet.

Πειρῶ φίλοισι μὴ κακὸς εἶναι φίλος.
Conare amicis esse amicus non malus.
Κακὸν φέρουσι καρπὸν οἱ κακοὶ φίλοι.
Fructus amici proferunt mali malos.
Καλὸν τὸ μηδὲν εἰς φίλους ἁμαρτάνειν.
Delinquere in amicos nihil, laudabile.
Ὀργῆς χάριν τὰ κρυπτὰ μὴ ἐκφάνῃς φίλου.
Arcana amici ne per iram prodito.
Φίλος με βλάπτων οὐδὲν ἐχθροῦ διαφέρει.
Lædens me amicus ab inimico haud discrepat.
Φίλου ἔπαινον μᾶλλον ἢ σαυτοῦ λέγε.
Dic laudem amici potiùs ipse quàm tuam.
Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, ὅστις οὐχ αὑτὸν φιλεῖ.
Homo nullus est, qui non amicus sit sibi.
Φιλεῖ δ' ἑαυτοῦ πλεῖον οὐδεὶς οὐδένα.
Haud ullus alii quam sibi est amicior.
Λίαν φιλῶν ἑαυτὸν, οὐχ ἕξεις φίλον.
Tibi te amanti nimis, amicus non erit.
Μηδέποτε πειρῶ δύο φίλων εἶναι κριτής.
Ne sis amicos inter arbiter duos.
Ἐπὰν ἐν ἀγαθοῖς ὢν ὁ νοούμενός τις ὢν
Ζητῇ τι κρεῖττον ὧν ἔχει, ζητεῖ κακά.
Bona possidere quisquis & amicos potest,
Is melius aliquid si petit, malum petit.
Φίλου τρόπους γίνωσκε, μισήσῃς δὲ μή.
Mores amici noveris non oderis.
Ἄδικον, τὸ λυπεῖν τοὺς φίλους ἑκουσίως.
Res est iniqua, spontè amicos lædere.
Τῷ μὲν τὸ σῶμα διατεθειμένῳ κακῶς,
Χρεία 'στὶν ἰατροῦ. τῷ δὲ τὴν ψυχὴν, φίλου.
Λύπην γὰρ εὔνους οἶδε θεραπεύειν λόγος.
Quærendus ægro medicus est ut corpori:
Sic est amicus mentis ægritudini.
Nam verba amica, sunt medela commoda.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

AMicitia nihil aliud est, nisi omnium divinarum humanarumq; rerum cum benevolentia & charitate summa consensio: qua quidem haud scio, an (exceptâ sapientia) quidquam melius homini sit à diis immortalibus datum. *Cicero in Lælio.*

Amicitiam omnibus rebus humanis anteponamus. Nihil est enim tam naturæ aptum, tam conveniens ad res vel secundas, vel adversas. *Ibidem.*

Quæ videntur utilia, honores, divitiæ, voluptates, & cætera generis

ejusdem, hæc amicitiæ nunquam anteponenda sunt. *Idem ibidem.*

Amicitia plurimas res continet: quoquo te verteris, præstò est; nullo loco excluditur, nunquam intempestiva, nunquam molesta est. Itaque non aquâ, non igni, (ut ajunt,) pluribus locis utimur, quam amicitiâ. Nam & secundas res splendidiores facit amicitia, & adversas partiens, communicansque leviores. Nec debilitari animos, aut cadere patitur: verùm etiam jam amicum qui intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur sui. Quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & (quod dictu difficilius) mortui vivunt. *In Lælio.*

In amicitia omnia insunt, quæ putant homines expetenda: honestas, gloria, tranquillitas animi atque jucunditas: ut cùm hæc adsint, beata vita sit, & sine iis esse non possit. *Ibid.*

De amicitia omnes ad unum idem sentiunt, & ii qui ad Rempublicam se contulerunt, & ii qui rerum cognitione, doctrinaque delectantur, & ii qui suum negotium gerunt otiosè: postremo ii, qui se totos tradiderunt voluptatibus, sine amicitia vitam esse nullam sentiunt, si modo velint aliqua ex parte liberaliter vivere. Serpit enim nescio quomodo per omnium vitam amicitia; nec ullam ætatis degendæ rationem patitur esse expertem sui. *Idem Ibid.*

Rerum omnium nec aptius est quidquam ad opes tuendas ac tenendas, quàm diligi: nec alienius, quàm timeri. *Id. 2. Offic.*

Charum esse civem, benè de Republ. mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum est: metui verò & in odio esse, invidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. *1. Philip.*

Diligi, & charum esse, jucundum: propterea quòd tutiorem vitam & voluptatem efficit pleniorem. *1. de Finib.*

Sine amicorum benevolentia, neque in adversa, neque in secunda fortuna quisquam vivere potest. *Marc. Cic. Fam. lib. 4.*

Amicitia colenda est, quòd sine ea tutò & sine metu vivi non possit, ne jucundè quidem. *2 de Finib.*

Nulla potest esse jucunditas, sublata amicitia. *Pro Planco.*

Quis est, (prô Deûm fidem atque hominum) qui velit, ut neque diligat quemquam, nec ipse ab ullo diligatur: circumfluere omnibus copiis, atque in omnium rerum abundantia vivere? Hæc enim est tyrannorum vita nimirùm, in qua nulla fides, nulla charitas, nulla stabilis benevolentiæ potest esse fiducia: omnia semper suspecta atque solicita sunt, nullus locus est amicitiæ. *In Lælio.*

Omnis ratio & institutio vitæ adjumenta hominum desiderat. Inprimisque, ut habeas, quibuscum familiares conferre possis sermones 2. *Offic.*

Nullo modo sine amicitia firmam & perpetuam jucunditatem vitæ tenere possumus. Nec verò ipsam amicitiam tueri, nisi æquè amicos, ac nosmet ipsos diligamus. *1. de Finib.*

Nullius

Nullius opes tantæ fuerunt, aut tantæ esse possunt, quæ sine multorum officiis stare possint. *Pro Planco.*

Omnium rerum, quas ad beatè vivendum natura paravit, nihil est majus amicitiâ, nihil uberius, nihil jucundius. Quùm solitudo & vita sine amicis insidiarum & metus plena sit, ratio ipsa monet amicitias comparare: quibus partis, conservatur animus, & à spe pariendarum voluptatum sejungi non potest. 1. *de Finib.*

Hæc est una via & laudis & honoris & dignitatis, à bonis viris & sapientibus, & benè à natura constitutis laudari & diligi. *Pro Sestio.*

Violari amicitiam apud majores nostros nefas erat. *Cic. Appio Pulch. Famil. lib.* 3.

Quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ vicaria fides amicorum supponitur: quam qui lædit, oppugnat commune omnium præsidium, & quantum in ipso est, disturbat vitæ societatem: non enim possumus per nos omnia agere. Alius in alia re est magis utilis. Iccirco amicitiæ comparantur, ut commune commodum mutuis officiis gubernetur. *Pro Roscio Amerin.*

Quoniam res humanæ fragiles caducæque sunt, semper aliqui acquirendi sunt, quos diligamus; & à quibus diligamur: Charitate enim, benevolentiaque sublata; omnis est è vita sublata jucunditas. *In Lælio.*

Ea est jucundissima amicitia, quam similitudo morum conjugavit. 1. *Offic.*

Omnium societatum nulla præstantior est, nulla firmior, quàm cum viri boni moribus similes sunt familiaritate conjuncti. Nihil enim amabilius, nec copulatius; quam morum similitudo bonorum. *Idem.*

Nihil est aptius vitæ, nihil ad beatè vivendum accommodatius, quàm cum viris bonis, jucundis, amantibus nostri, vivere. *M. Cic. Pap. Pæto. Fam. l.* 9.

In quibus sunt eadem studia, eædem voluntates, in his fit, ut æquè quisque altero delectetur ac seipso: efficiturque, id quod Pythagoras vult in amicitia, ut unus fiat ex pluribus. 1. *Offic.*

Nihil minus hominis esse videtur, quàm non respondere in amore iis, à quibus provocére. *Cic. ad Brut.*

Benevolentiam, non adolescentulorum more, ardore quodam amoris, sed stabilitate potius & constantiâ judicemus. 1. *Offic.*

Eodem modo ergà amicum affecti simus, quo erga nosmet ipsos: & nostra in amicos benevolentia, illorum erga nos benevolentiæ pariter æqualiterque respondeat. *In Lælio.*

Est in amicitia necessarium, ut alter nihilo sese plus quam alterũ diligat: quòd si tantillum intersit, jam amicitiæ nomen occiderit:

cujus est ea vis, ut, simulatque sibi aliquid quàm alteri maluerit, nulla sit. *Cicer.* 1. *de Legib.*

Vetus est lex illa justæ veræque amicitiæ, ut idem amici semper velint: neque est ullum certius amicitiæ vinculum, quàm consensus & societas consiliorum & voluntatum. *Pro Planco.*

Non est sancta amicitia, nisi ipse amicus per se ametur toto pectore, ut dicitur: qui quidem amandus est, desperatis emolumentis & fructibus. 1. *de Legib.*

Amicorum bona communia. 1. *Offic.*

Confirmata amicitia & perspecta fide, commemoratio officiorum supervacanea est. *Cic. Ap. Pulch. Famil. lib.* 3.

Odiosum est sanè genus hominum, officia exprobrantium, quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare, qui contulit. *In Lælio.*

Qui fortunis alicujus inducti amicitiam ejus sequuti sunt, hi simul atque fortuna elapsa est, devolant omnes. Cùm enim recessit res ea, quæ fuit consuetudinis causa, nihil superest quare possit in amicitia retineri. 4 *ad Heren.*

Non facilè dijudicatur amor verus & fictus, nisi aliquod incidat ejusmodi tempus, ut quasi aurum igne, sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspici possit: cætera sunt signa communia. *Cic. Pæto. Famil. lib.* 9.

Amare nil aliud est, nisi eum ipsum diligere, quem ames: nulla indigentia, nulla utilitate quæsita. *In Lælio.*

Nihil est aliud amare, ex quo amicitiæ nomen ductum est, nisi velle bonis aliquem affici quamplurimis, etiamsi ad se ex iis nihil redeat. 2. *de Finib.*

Charum ipsum verbum est amoris, ex quo amicitiæ nomen est ductum: quam si ad fructum nostrum referamus, non ad illius commoda, quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quædam utilitatum suarum. Prata, & arva, & pecudum greges diliguntur isto modo, quòd fructus ex iis capiuntur: hominum charitas & amicitia gratuita est. 1. *De Natura Deorum.*

Etiamsi nulla sit utilitas ex amicitia, tamen ipsi amici propter seipsos amentur. Etenim si loca, si fana, si urbes, si campum, si canes, si equos, si ludicra, exercendi aut venandi consuetudine adamare solemus, quantò id in hominum consuetudine faciliùs fieri poterit & justiùs? 1. *de Finib.*

Me ipsum ames oportet, non mea, si veri amici futuri simus. *Ibidem.*

Si fructibus & emolumentis & utilitatibus amicitias colemus; si nulla charitas erit, quæ faciat amicitiam ipsam sua sponte, vi sua, ex se, & propter se expetendam, non dubium est, quin fundos & insulas amicis anteponamus. 2. *de Finib.*

Ami-

Amicitia non sub dubia utilitatis ratione effici solet, sed ipsa ex se oritur, & sua sponte nascitur. *Ibid.*

Inter bonos viros ac Deum amicitia est, conciliante virtute Amicitiam dico: Imò necessitudo & similitudo. *Senec. Epist.* 2.

Mihi defunctorum amicorum cogitatio dulcis est: Habui enim illos tanquam amissurus: amisi tanquam habeam. *Idem.*

Post amicitiam credendum est, ante judicandum. Illi verò præposterè officia permiscent, qui, cùm amaverint, judicant, & non amant, cùm judicaverint. Diu cogita, an tibi in amicitiam aliquis recipiendus sit? Quùm placuerit fieri, toto illum pectore admitte: tam audacter cum illo loquere, quam tecum: cum amico omnes cogitationes tuas misce. Fidelem si putaveris, facies. *Idem* 3. *epist.*

Vera amicitia est, quàm non spes, non timor, non utilitatis suæ cura avellit: multi sunt, qui non amicis, sed amicitiâ caruerunt: hoc non potest accidere, quùm amicos in societate honesti capiendi par voluntas trahit: Sciunt enim ipsos omnia habere communia, & quidem magis adversa. *Idem ibid.*

Qui amicus est, amat: qui amat, non utique amicus est. Amicitia semper prodest: amor aliquando nocet. Non est quòd amicum tantùm vel in foro vel in curia quæras: si diligenter attenderis, domi invenies. Errat enim, qui amicum in atrio quærit, & in convivio probat: in pectore enim amicus, non in atrio invenitur. *Idem epist.* 29

Nihil æquè ægrum reficit, sicut amicorum affectus: non judico me mori, quùm illos superstites reliquero: puto, inquam, me victurum, non cum illis, sed per illos. *Idem* 79. *epist.*

Dissimilitudo morum, distantia vitæ, & ingenia contraria solvunt amicitiam. Amicitias probatas enixè expete, constanter retine, perenniter serva: inimicitias indictas exerce honestè, tardè crede, celeriter depone. *Idem in extrema parte epist.*

Omnes amicos habere operosum est: satis est, inimicos non habere. *Ibid.*

Nullum habet majus malum occupatus homo, & bonis suis obsessus, quàm quòd amicos sibi putat, quibus non est: & quòd beneficia sua efficacia judicat ad faciendum amicos, cùm quidam, quò plùs debent, magis oderunt. *Ibid.*

Negotiatio est, non amicitia, quæ ad commodum accedit: detrahit enim amicitiæ, qui illam parat ad bonos casus. *Idem in epist.*

Si aliquem amicum existimas, cui non tantum credis, quantum tibi, vehementer erras, & non satis nosti vim veræ amicitiæ. *Idem epist.* 3.

Falsi amici pro consilio adulationem adferunt: & una est eorum contentio, qui blandissimè fallant. *Idem in extrema parte Epist.*

Cum amicis breves rationes, longas amicitias oportet habere. *Ibid.*

Amicos in ſecreto mone: palàm autem lauda: vires tuas amici magis ſentiant beneficiis, quàm injuriis. *Idem de mor.*

Amici vitia ſi feras, facis tua. Ita amicum habeas, ut inimicum putes: ita crede amico, ne ſit inimico locus. *Seneca in Proverb. philoſoph.*

Nulla puſilla domus, quæ multos recipit amicos. Talem diligentiam exhibe in amicis comparandis, ne incipias amare, quæ deinceps poſſis odiſſe. *Ibid.*

Quanti tales amicos habere voluerunt, & ipſi tales eſſe non poſſunt. Tu primum exhibe te bonum, & quære alterum ſimilem tibi. *Ibid.*

Amico mutuam roganti me pecuniam ſi dedero, & amicum & pecuniam perdo. *Ibid.*

Coagulum amicitiæ eſt cum bonis convivium. *Ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Dionyſius Senior admiratus egregiam fidem Damonis & Pythiæ, rogo, inquit, ut me quoque in veſtram amicitiam recipiatis. Alteri tyrannus deſtinârat diem necis, quumque is pauculos dies petiiſſet rerum domeſticarum ordinandarum gratiâ, hac lege impetravit, ut alter vas amici fieret: ea conditione, ut ſi ille non rediiſſet ad diem præſcriptum, hic plecteretur. Rediit autem ad diem, mori malens, quàm amicum fallere. Ita ſervatus eſt uterque, ac regis amicitia decoratus. Tantum valet egregia virtus apud tyrannos etiam. *Eraſ. 5. apoph.*

Alexander Darij matrem, uxorem, & ſorores captivas inviſens, unà cum Hephæſtione, hunc quòd eſſet eodem ornatu quo rex, corpore etiam major, Syſigambis Darij mater pro rege adoravit: Eadem ex nutibus adſtantium intelligens errorem, perturbata denuò ſalutavit Alexandrum. Tum Alexander: nihil eſt, ô mater, quòd turberis: nam & hic Alexander eſt: ſentiens amicum eſſe alterum ipſum. *Plut. in Alexand.*

Antigonus in ſomniis aliquando viderat Mithridatem auream metentem meſſem: eoque ſtruebat illi inſidias, ut tolleret è medio. Idque quùm indicaſſet *Demetrio* filio jurejurando adegit, ut ſileret. Is verò juncto ſibi Mithridate, deambulabat in littore maris, & infima haſtæ parte inſcripſit harenæ: Fuge Mithridates. Is intellecta re profugit in Pontum, atque illic regnavit. *Plut. in apopht.*

M. Lucullum, quòd Bruti & Caſſi partes ſequutus eſſet, M. Antonius occidit. Hujus mortem quùm *Volumnius*, qui vivum familiariter coluerat, ſine fine deploraret, ad Antonium pertractus ait: jube me protinus ad Luculli corpus ductum occidi. Neque enim illo

illo extincto supereſſe debeo: quùm ei infelicis militiæ autor extiterim. *Eraſ. 6. apoph.*

Xenocrates. Dionyſius quùm Platoni diceret: Aliquis auferet tibi caput! Xenocrates, qui tum præceptori aderat, non prius, inquit, quàm hoc: ſuum oſtendens caput. *Laert. l. 4. c 2.*

Namertes, legatione fungens, quùm à quodam ejus gentis, ad quam erat miſſus, beatus prædicaretur, eò quòd multos habebat amicos: interrogavit, quomodo qui multos haberet amicos, periculum faceret, an amicum haberet ſincerum ac probum? Id quum alter, faſſus ſe neſcire, cuperet diſcere: Per adverſam, inquit, fortunam. *Plut. in Lac.*

Antigonus Diis ſacrificans precabatur, ut ſe à ſimulatis ſervarent amicis: cumque percunctaretur quiſpiam, quamobrem tale quid à Diis optaret? Quia, inquit, hoſtes cum cognoſco, caveo, *Maxim. ſerm. de amic.*

Tarquinius ſuperbus jam exul factus, dixiſſe fertur: Se tum denique cognoviſſe quos habuiſſet amicos fidos, quos infidos, cum neutris gratiam referre poſſet. *Eraſ. 6. apoph.*

Simonides interrogatus, quam ob rem, quùm eſſet extremæ ſenectutis, tamen attentus eſſet ad rem? Quoniam, inquit, malim moriens inimicis relinquere, quàm carere amicis: Taxans inſtabiles hominum amicitias, qui conſequuti quod volunt, negligunt amicum: eidem, dum ſperant, obſerviunt. *Eraſ. l. 6. apoph.*

Diogenes rogatus, quemadmodũ amicis uteretur Dionyſius? Vt vaſculis, ait: dum plena ſunt, evacuat, & vacua abjicit. *Bruſ. l. 1. c. 3.*

Cato Major, audiens graviſſimam de colenda amicitia diſputationem, ait: Amicitiæ quæ non placent, diſſuendæ magis quàm diſcindendæ ſunt. *Cic. in Catone.*

Bion dicebat, amicos, quales eſſent, retinendos eſſe, ne videamur aut malos accepiſſe in familiaritatem, aut bonos rejeciſſe. *Laert. lib. 4. c. 7.*

Alexander interrogatus à quopiam, ubi theſauros haberet? Amicos oſtendens, in his, inquit. *Max. ſerm. de Amic.*

Chilo Spartanus quendam prædicantem, ſe nullum habere inimicum, interrogavit: num ullum haberet amicum? Sentiens, amicitias, & inimicitias invicem ſe conſequi: nec fieri poſſe, quin qui multos haberet amicos, complures habeat & inimicos. *Plutarch. in apoph.*

Socrates, Crœſo interrogato, quid eſſet maximum & pretioſiſſimum ex regno conſecutus? Cùm ille reſpondiſſet, ut hoſtes ulciſceretur, & amicos beneficio afficeret: Multò, inquit, melius feciſſes, ſi illos tibi amicos aſciviſſes. *Maximus ſerm. 6.*

Ariſtoteles rogatus, quo pacto amici tractandi eſſent? Non aliter, inquit, quàm nos ab illis tractari cuperemus. *Laert. l. 5. c. 1. Bruſ. l. 1. c. 3.*

Zeno Citsensis interrogatus, qui revera esset amicus? Respondit: Alter ego. *Laert. lib. 7. cap. 1.*

Pericles amico roganti, ut pro se falsum diceret testimonium: Se quidem amicum esse, dixit; sed ad aras usque. *Plut. in apoph.*

Antalcidas interrogatus, quo pacto quis amicos sibi facere posset? Respondit: Si loquatur illis jucundissima, præstet autem utilissima. Quo dicto innuit, in parandis amicis adhibendam esse primò sermonis comitatem: in officiis autem præstandis, utilitatem. *Plutarch. in Laconicis apoph.*

Cyrus, quùm quidam ad eum misisset ornamenta multa, ea distribuit amicis: interrogatus autem, cur sibi nihil reliquisset? Quia, inquit, corpus meum his omnibus ornari non potest: amicos autem his ipsis ornatos intuens, maximum mihi ipsi ornatum aptatum esse putabo. *Maximus serm. de amicitia.*

¶ SIMILITUDINES.

QVemadmodum lac coagulo concrescit: sic homines compinguntur, & unum fiunt, amicitia. *Plut.*

Quemadmodum, qui stomacho valent, & animantia sanissima, saxa, ferrum, serpentes & scorpios concoquunt, eaque in nutrimentum vertunt; contra valetudinarii etiam pane & vino offenduntur: sic stulti amicitias perdunt, sapientes etiam inimicitiis rectè norunt uti. *Idem.*

Vt bruta, si vi commiscentur diverso generi, discedunt indignantia, graviter ferentia: sic inter similes placidè coit & cohæret amicitia. *Idem.*

Musica symphonia constat è diversis, puta gravibus & acutis, inter se ratione compositis: at amicitia constat similibus. *Idem.*

Quomodo solitudo in odio est: sic in dulcedine appetitio societatis. Quomodo hominem homini natura conciliat: sic inest huic quoque rei stimulus, qui nos amicitiarum appetentes faciat. *Senec. epist. 9.*

Vt puella in pratis, alium post alium flosculum decerpens, semper novis arridentibus capitur, priores negligit: sic qui multas instituit amicitias, mox saturatus alias quærit. *Plut.*

Vt prima materia quibuslibet formis variatur, cum propriam non habeat: ita animus multorum amicitiæ subjectus. *Idem.*

Perinde ac si mutilus ac cæcus metuat, ne Briareus fiat centimanus, aut Argus centoculus: ita quidam metuunt, ne plurimi sint amici, cum nec adhuc unum verum habeant amicum. *Idem.*

Vt hirundines sub hominum tectis nidulantur, & tamen non assuescunt, nec fidunt homini; ita quidam amicos semper habent suspectos. *Plin. lib. 10. c. 24.*

Ciconia tametsi demigrat, tamen reversa semper eosdem repetit

nidos:

nidos: ita non oportet amicorum, ob intermissam vitæ consuetudinem, oblivisci, sed memoriam illorum semper nobiscum circumferre. *Plin. l.* 10. *c.* 23.

Abies adeò cohæret glutino, ut priùs scindatur quà solida est, quàm quâ glutino ferruminata: ita post reditum in gratiam firmior debet esse amicitia: Et arctius cohærent, quos copulavit mutuæ benevolentiæ glutinum, quam quos natura conjunxit. *Plin. lib.* 16. *cap.* 2.

Cassiteris, id est, stannum aut plumbum album, æs ruptum ferruminat, utrumque contingens propter affinitatem, quam habet cum utroque: Ita amicus amicitiam ac benevolentiam dirruptam reconciliare debet, utrique sese accommodans ex æquo. *Plut.*

Vt Crystalli fragmenta farciri nullo modo possunt: ita difficilimũ est eos reconciliare, qui exarctissimâ familiaritate in mutuum odium venerint. *Plin. l.* 17. *c.* 3. & *l.* 37. *c.* 2.

Vt quæ glutino commissa sunt, si solvantur, facilè reglutinantur, at si corpus rumpatur, haud facilè coit: sic inter alios amicitia dirupta facilè coit, in fratribus semel dirupta, aut non coit, aut cicatricosa coit. *Plut.*

Vt Arithmeticorum digiti aliquando valent multis millibus, aliquando nihil: sic regum amici aliquoties quidvis possunt, rursum, mutata in fastidium gratia, nihil possunt. *Idem.*

Vt nummũ exploras, num sit adulterinus, priusquàm eo sit opus: sic amicus probandus, antequam eo sit opus. *Idem.*

Qui rejectis cognatis, peregrinos asciscit amicos, perinde facit ac si quis amputato pede carneo, ligneum pedem addat. *Plut.*

Hirundo æstate advolat, instante hyeme avolat: ita infidus amicus rebus lætis præstò est; commutata fortuna deserit amicum. *Plin. lib.* 10. *cap.* 24.

Vt malum cibum nec retinere possis citra noxam, nec reijcere sine molestia. Ita malum amicum si teneas, lædit: nec tamen absque inimicitia ac tumultu veluti bilem, potes abjicere. *Plut.*

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Amicitiæ exempla: Iacobi erga Rachaelem, *Genes.* 29. *Vers.* 18. Ruben erga Ioseph, 37. V. 21. 22. Ruth erga Naemi: *Ruth.* 1. V. 16. Ionathæ erga Davidem, 1. *Sam.* 18. V. 1. 3. 4. & 20. 42. & 23. V. 16. Davidis erga Ionathan, 2. *Sam.* 1. 26. & 9. 7. Abneri & Davidis, 2. *Sam.* 3. V. 12. 13. Chuzi & Davidis, 17. V. 6. 14. Hiram & Salomonis, 1. *Reg.* 5. 12. Iehu & Ionadab, 2. *Reg.* 10. V. 15. Aman & amicorum ejus, *Esth.* 5. 10 Iob & Eliphas, *Iob* 2. 11. Iudæorum erga Demetrium, 1 *Macch.* 10. V. 25. 26 Demetrii erga Ionatham, 11. V. 24. 25. 26. 27. Ionathæ erga Romanos & Spartanos, 12. V. 1 2. 3. Demetrii & Simonis, 14. V. 38. Athenobii & Antiochi, 15. 32. CHRISTI, &

Lazari, *Ioh.* 11. v. 11. CHRISTI & Apostolorum, *Iohan.* 15. v. 14. 15. Pilati & Herodis, *Luc.* 23. v. 12. Asiæ principum erga Paulum, *Act.* 19. v. 30.

¶ EXEMPLA PROFANA.

INter vetustissima paria amicorum numerantur Hercules & Theseus. Nam hic illius virtutem & facta semper imitatus est; & ille hunc apud inferos captivum redimere conatus est. *Plutarch. in Theseo.*

Fuit mutuus amor inter Herculem & Nestorem. Nam Hercules Messenem dedit Nestori, & Nestor primùm instituit juramentum per Herculem. *Theat. Zwing.*

Philoctetes summus Herculis amicus, cui moriens suas sagittas & arcum commiserat. Erat enim insignis jaculator. *Eust. Iliad. B.*

Theseus cum Pirithoo amicitiam jurejurando confirmavit, auctore Plutarcho, quæ nunquam divelli potuit. Propterea fingitur à poetis unà cum illo ad inferos descendisse, ad rapiendam Proserpinam.

Socrates & Chærephon amici intimi fuerunt. Chærephon oraculum consuluit, an quis esset amico suo Socrate prudentior? respondit Apollo: Ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος, Socrates omniũ hominum sapientissimus. *Plinius, Solinus, Laert. & Plato.*

Achates perpetuus Aeneæ comes & socius fingitur à Virgilio, sic ut alter alterum semper comitatus fuerit.

Damon & Pythias Pythagorei, tantam inter se amicitiam coluerunt, ut, cùm alterum ex his Dionysius interficere vellet, atque is tempus ab eo, quo domum profectus, res suas prius constitueret, impetrasset, alter se vadem pro reditu ejus Tyranno dare non dubitarit. *Val. Max. l. 4. c. 7.*

L. Lucullus & M. Tullius Cicero amici fuere summi & consiliorum in Republ. socii: Academiæ studiosus uterque, alter quidem novæ, Lucullus verò veteris. Eapropter Cicero librum doctum valdè pro secta sua scripsit, quem Lucullum inscripsit. *Plut. in Lucullo.*

T. Pomponius Atticus tantâ benevolentia junctus fuit Ciceroni, ut Ciceronis Atticus diceretur. *Theat. Zwing.*

Horatius Mecænati amicissimus. Idem cùm ex pluribus aliis locis, tùm *ex od. 14. lib. 2. patet.*

¶ HIEROGLYPHICA.

HAbitâ fidei ratione, hieroglyphicum pro amicitia plerumque *Canis* ponitur: in qua quidem primùm fides expetitur ex Ciceronis & omnium sententia: mox animus, si usu veniat, ad promerendum promptissimus. *Pier. Val. lib. 5. pag. 46. F.*

Sal amicitiæ symbolum fuit, durationis gratiâ. Corpora enim soli-

solidiora facit,& diutissimè conservat : unde hospitibus ante alios cibos apponi solitum,quò amicitiæ firmitas ac perseverantia significetur. *Idem l.31.p 288. D.*

Si quis fructiferam amicitiam Aegyptiorum in morem scribere voluerit, aptè *Coronam myrteam malis punicis ornatam* faciet. Coronæ enim ipsius forma amicitiam, qua quis mutuo devinctus est; poma illa fructum & utilitatem inde susceptam indicabunt. Plurimis alioqui modis pingi sculpique potest amicitia hieroglyphicè,ut ostendit *Pier. Val. in Palma, in Fœmina,in Hedera cum Vite. Valer.lib.55.pag. 528. E.*

Apud aliquos *Hirundinem* pro amico poni tùm inutili tùm ingrato & perdifficili comperias: quippe qui moribus nostris,& familiaris vitæ rationi difficulter assuescat. *Idem lib. 22.pag. 209. A.*

Vide supra Similitudinem huc pertinentem.

AMISSIO BONORUM.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

POtes aurum perdere & nolens,potes domum,potes honores, potes ipsam carnis salutem : bonum verò, quo verè bonus es, nec invitus accipis,nec invitus amittis. *August. de Verb. dom.*

Sine dolore non pereunt, quæ cum amore possessa sunt. *Aug. Ench.*

Magna consolatio in rerum amissione est,illa tempora in mentem reducere,quibus nos contigit res, quas perdidimus, non habuisse : ut dum unusquisque intuetur,quòd aliquando illa non habuit, dolorem temperet, quòd amisit, *Greg. lib. 3. Moral.*

Sine dolore amittitur, quicquid sine amore possidetur: quæ verò ardenter diligimus habita, graviter suspiramus ablata. *Greg. lib. 3. Moral.*

Quantò minor in possessione commoditas,tantò minor in amissione dolor. *Idem in hom.*

Cum gravi dolore amittuntur,quæ cum magno amore habentur: minùs autem carendo dolemus, quæ minùs possidendo diligimus. *Isidor. lib. 3. de summo bono.*

Vide Bonitas & Bonum. Item Paupertas.

AMOR, AMARE.

Tàm in spirituali quàm profano sensu.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

DIliges proximum tuum, sicut teipsum. *Deut. 6.*

In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram

Deo

DEO & Hominibus: Concordia fratrum: Et amor proximorum. Et vir & mulier sibi bene consentiens. *Eccl.* 25.

Qui diligit fratrem suum, in lumine manet. 1. *Iohan.* 2.

Et nos debemus pro fratribus animam ponere. *Ibid.* 3.

Primum diligamus nos invicem, quia charitas ex DEO est, & qui diligit fratrem suum, ex DEO natus est, & cognoscit DEUM. *Iohan.* 4.

Si diligamus nos invicem, DEUS in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta est. *Ibid.*

Omne animal diligit sibi simile: sic & omnis homo proximum sibi. *Eccl.* 13.

Omnis caro ad similem sibi conjungitur: & omnis homo simili sociatur. *Ibid.*

De charitate fraternitatis non necesse habemus vobis scribere: ipsi enim vos à Deo didicistis, ut diligatis invicem. 1. *Thess.* 4.

Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. *Galat.* 5.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

QUid est amor nisi quædam vitta, duo aliqua copulans vel copulare appetens: amantem, & quod scilicet amat, & quod amatur? *August.*

Amari non nisi nota possunt. *Idem.*

Amare alium non potest, qui seipsum non amat. *Idem.*

Non amatur, quod propter se non amatur. *Aug. de un. Bapt. cont. Manich. de uti. cred.*

Amatur aliquando res bona non bono amore. *Ibid.*

Sordes sunt amor quarumlibet rerum, præter animum & Deum, à quibus sordibus quantò quisque est purgatior, tantò verum facilius intuetur. *Ibid.*

Nil tam durum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. *Idem de mor. Eccl.*

Omnis creatura cùm bona sit, & benè amari potest, & malè. Benè scilicet, ordine constituto; malè, ordine perturbato. *Idem de civ. Dei. lib.* 15.

Duas civitates duo faciunt amores: Ierusalem facit amor Dei, Babylonem facit amor seculi. Interroget igitur se unusquisque quid amet, & inveniet unde sit civis? *Idem sup. Psal.* 64.

Ad DEUM, qui ubicunque præsens est, ubique totus est, non pedibus licet ire, sed moribus. Mores autem nostri non ex eo, quod quisque novit, sed ex eo, quod diligit, dijudicari solent: nec faciunt bonos vel malos mores, nisi boni vel mali sint amores. *Aug. in Epist. ad Maced.*

Verus amor non sentit amaritudines, sed dulcedinem: Nam soror amoris dulcedo, sicut soror odii est amaritudo. *Ibid.*

Qui amat, non laborat: Omnis enim labor non amantibus gravis est. Solùm amor est, quod nomen difficultatis erubescit. *Ibid.*

Nullo modo onerosi sunt labores amantium, sed ipsi delectant: sicut venantium, aucupantium, piscantium. In eo enim quod amatur, aut non laboratur, aut labor amatur. *Idem lib. de Sancta Fid.*

Ama amorem illius, qui amore tui amoris descendit in uterum virginis, ibi amorem suum amori tuo copulavit, humiliando se, sublimando te, & conjungendo lumen suæ æternitatis limo tuæ mortalitatis. *Idem de Catech. rudim.*

Constans & perfectus debet esse amor noster: ut si necesse fuerit, amore illius moriamur, qui amore nostri placidè ac benignè mori dignatus est. *ibid.*

Minùs Domine te amat, qui aliquid tecum amat, quod propter te non amat. *ibid. lib. de confess.*

O! si possemus excitare homines, & cum ipsis pariter excitari! ut tales essemus amatores vitæ permanentis, quales sunt homines amatores vitæ fugientis. *de doct. Christiana.*

Hoc habet impatiens amor, ut, quem desiderat, semper invenire se credat. Ignorat siquidem judicium, & ratione multoties caret: nescit modum, nec aliud cogitare potest, quàm quod diligit. Amor non accipit de impossibilitate solatium, nec ex difficultate remedium; nec consilio temperatur: nec tempore frenatur: nec ratione subjicitur. *Amb. in serm. de assum.*

Non minùs vos diligo, quos genui ex Evangelio, quàm si suscepissem conjugio. Gratia quippe vehementior est ad diligendum, quàm natura. *idem de Offic.*

Nihil amantibus durum, nullus labor difficilis: amemus & nos Christum, & facile videbitur esse difficile. *Hieron. in serm. quodam.*

Felix conscientia illa, in cujus corde præter amorem Christi (qui est sapientia, castitas, patientia, atque justitia) nullus alius versatur amor: nec ad recordationem hominis aliquando suspirat: nec videre desiderat, quòd quùm viderit, nolit dimittere. *in epist. ad Demetr.*

Crebra munuscula, & sudariola, & fasciolas, & vestes ori applicatas & oblatas, ac degustatos cibos, blandasque ac dulces literas, sanctus amor non habet. *idem in epist. ad Nepot.*

Amor formæ, rationis oblivio. *in Epist.*

Tunc pleniùs in Dei dilectione proficimus, quùm in ejusdem dilectionis gremio prius proximi charitate lactamur. *Greg. lib. 5. moral.*

Solent nonnulli in prosperis Deum diligere, in adversis autem flagellantem minùs amare. *Lib. 2. moral.*

Tantò quisque à superno amore disjungitur, quantò inferiùs dele-

delectatur. Nunquam est amor Dei otiosus: operatur enim magna, si est: si autem operari renuerit, amor non est *In Hom.*

Ille in amore Dei major est, qui ad ejus amorem plurimos trahit. *In Hom.*

Vis amoris hoc agere solet in animo, ut quem semper ipse cogitat, nullum alium credat ignorare. *Idem in Homil.* 25

Nemo aliquem amat, quem non vult esse meliorem. *Lib.* 12. *Moral.*

Non enim præsentior est spiritus noster, ubi animat, quàm ubi amat: nisi fortè magis putetur esse, ubi vinctus ex necessitate tenetur, quàm quò sponte & alacri fertur voluntate. *Bernh. de præcepto, &c.*

Sapientia est Deus, & vult amari non solùm dulciter, sed & sapienter: Alioquin facillimè zelo tuo spiritus illudet erroris, si scientiam negligas. Non enim habet callidus hostis machinamentum efficacius ad tollendam de corde dilectionem, quàm si efficere possit, ut in ea incautè, & non cum ratione ambuletur. *Idem sup. Cantic. serm.* 30.

Dilexit nos Deus dulciter, sapienter, fortiter. Dulciter nempe dixerim, quia carnem induit: sapienter, quia culpam cavit: fortiter, quia mortem sustinuit. Disce ergo Christiane a Christo, quemadmodum diligas Christum: disce amare dulciter, ne illecti: prudenter, ne decepti: fortiter, ne compressi deficiamus. *Idem.*

Toto corde, tota anima, tota virtute diligere, est omne quod blanditur de carne propria vel aliena, sacrosanctæ carnis Christi amori postponere. *Ibid.*

Magna res amor, si ad suum recurrat principium: si suæ origini redditur: si refusus suo fonti, semper ex eo sumat, unde jugiter fluat. *Ibid.*

O jugum sancti amoris! Quàm dulciter capis, gloriosè laqueas, suaviter premis, delectanter oneras, fortiter stringis, prudenter erudis! O felix amor! Ex quo oritur strenuitas morum, puritas affectionum, subtilitas intellectuum, desideriorum sanctitas, operum claritas, virtutum fœcunditas, meritorum dignitas, præmiorum sublimitas. *In lib. de dilig. Deum.*

Prior Deus dilexit nos: Tantus, tantum, & gratis! Tantillos & tales! *Ibid.*

Amor pudorem, modum, consilium non habet. *sup. Cant.*

Amor purus, mercenarius non est. *ibid. serm.* 83.

Amor ubi est, labor non est. *ibid. serm.* 86.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Catull. 76.

Difficile est, longum subitò deponere amorem.

Hor.

Hor. 2. Serm. 3.

——In amore hæc sunt mala: bellum,
Pax rursum.

Terent. Evn. 1. 1.

In amore hæc omnia insunt vitia: injuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ.
Bellum, pax rursum. Incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas;
Quàm si des operam, ut cum ratione insanias.

Boet. 4. 6.

Hic est cunctis communis amor,
Repetuntq́ boni fine teneri:
Quia non aliter durare queant,
Nisi converso rursus amore
Refluant causæ, quæ dedit esse.

Ovid. 2. Remed.

Manat amor tectus, si non ab amante recedat:
Turbaque in hoc omnes ingeniosa sumus.

Plaut. Cist. 2. 1.

Credo ego amorem apud homines carnificinam commentū &c.
Ita me amor, lapsum animi ludificat; fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, jactat, largitur: quod dat, non dat: deludit:
Modò quod suasit, dissuadet: quod dissuasit, id ostentat.

Virgil. Eccl. 8.

Sævus amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus.

Idem 4. Aen.

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?

Sen. Herc. Fur.

Odit verus amor, nec patitur moras.

Ovid. 1. Remed.

Vtile propositum est, sævas extinguere flammas,
Nec servum vitiis pectus habere suum.

Ibidem

Dum furor in cursu est, currenti cede furori:
Difficiles aditus impetus omnis habet.

Propert. 2.

Solus amor morbi non amat artificem.

Eodem 15.

Verus amor nullum novit habere modum.

Eodem 14.

Scilicet insano nemo in amore videt.

Eodem 15.

Turpis amor surdis auribus esse solet.

Ovid.

Ovid. 2. Met.

Non bene conveniunt, nec in una sede morantur,
Majestas & amor.

Idem 2. Remed.

—— Finem qui quæris amori,
Cedit amor rebus: Res age, tutus eris.
Desidium puer ille sequi solet, odit agentes:
Dat vacuæ menti, quo teneatur, opus.
Quæritur, Aegysthus quare sit factus adulter?
In promptu caussa est: Desidiosus erat.

Ibidem.

Divitiis alitur luxuriosus amor.

Idem Epist. 1.

Res est solliciti plena timoris amor.

Plaut. Cas. 2. 3.

Namque ubi amor condimentum inerit, cuivis placiturum credo.
Neque salsum, neque suave esse potest quidquam, ubi amor non admiscetur.
Fel, quod est amarum, id mel faciet: hominem ex tristi lepidum & levem.

Idem Cistel. 1. 1.

Nam ecastor, amor & melle & felle est fœcundissimus:
Gustu qui dat dulce, amarum ad satietatem usque oggerit.

Idem Merc. 1. 1.

Nam amorem hæc cuncta vitia sectari solent:
Cura, ægritudo, nimiaque elegantia.
Hæc non illum modo, qui amat, sed quemquem attigit,
Magno atque solido multat infortunio.
Nec pol profecto quisquam sine grandi malo,
Præquam res patitur, studuit elegantiæ.
Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi minus:
Insomnia, ærumna, error, terror & fuga,
Ineptia, stultitiaque adeo, & temeritas,
Incogitantia, excors immodestia,
Petulantia, cupiditas, & malevolentia,
Inhæret etiam aviditas, desidia, injuria,
Inopia, contumelia, & dispendium.

Publ. Syr.

Amor animi arbitrio sumitur, non ponitur.

Idem.

Amare & sapere vix Deo conceditur.

Ovid. 4. Met.

Quoque magis tegitur, tectus magis æstuat ignis.

Idem

Idem Epistola 12.

—— Quis enim bene celat amorem?
Eminet indicio prodita flamma suo.

Idem 15.

Sed malè dissimulo: Quis enim celaverit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo?

Ibidem.

Sed tamen apparet dissimulatus amor.

Seneca Octav. v. 548.

Volucrem esse amorem fingit, immitem Deum,
Mortalis error, armat & telis manus,
Arcusque sacros miscuit sæva face:
Genitumque credit Venere, Vulcano satum.
Vis magna mentis, blandus atque animi calor
Amor est: juventa gignitur, luxu, otio
Nutritur, inter læta fortunæ bona.
Quem si fovere aut alere desistas, cadit,
Brevique vires perdit extinctus suas.

Idem Hipp. v. 198.

——Ille per cælum volans
Proterva tenerâ tela molitur manu;
Regnumq; tantum minimus in Superis habet,
Vana ista demens animus adscivit sibi,
Venerisque nomen finxit, atque arcus Dei.

Idem Med. v. 591.

Cæcus est ignis stimulatus ira,
Nec regi curat, patiturve frenos:
Haud timet mortem; cupit ire in ipsos
Obvius enses.

Ovid. 3. Art.

Errat & in nulla sede moratur amor.

Idem 1. Remed.

Otia si tollas, periêre Cupidinis arcus:
Contemtaq; jacent & sine luce faces.

Terent. Evn. 4. 5.

Verbum, hercle, verum hoc est: Sine Cerere & Libero friget
Venus.

Ovid. 2. Remed.

Vt penè extinctum cinerem si sulphure tangas,
Vivet, & ex minimo maximus ignis erit:
Sic, nisi vitabis quidquid revocabit amorem,
Flamma redardescet, quæ modò nulla fuit.

1. Amor. 9.

Qui non vult fieri desidiosus, amet.

Terent. Evn. 2. 1.

Di boni! quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier
Ex amore, ut non cognoscas eundem esse?

Ovid. Epist. 16.

Dum novus est, cœpto potius pugnemus amori:
Flamma recens parva sparsa resedit aqua.

Terent. And. 2. 1.

Ah, quanto satius est, te id dare operam,
Qui istum amorem ex animo amoveas, quam id loqui,
Quo magis libido frustra incendatur tua.

Sen. Hip. 352.

Nihil immune est; odiumque perit,
Cùm jussit amor: veteres cedunt
Ignibus iræ.

Idem.

Sæpè obstinatis induit frenos
Amor, & odia mutat.

Virg. Ceiris.

Omnia vincit amor: Quid enim non vinceret ille?

Ovid. Epist. 3.

Quidquid amor jussit, non est contemnere tutum.

Ovid. 1. Art.

Non bene cum sociis Regna Venusque manent.

Propert. 2. 15.

Errat, qui finem vesani quærit amoris.

Ovid. 2. Remed.

Non habet unde suam paupertas pascat amorem.

Propert. 2. 12

Quicunque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
Nonne putas miras hunc habuisse manus?
Is primùm vidit, sine sensu vivere amantes:
Et levibus curis magna perire bona.
Idem non frustra ventosas addidit alas,
Fecit & humano corde volare Deum.
Scilicet alternâ quoniam jactamur in unda,
Nostraque non ullis permanet aura locis.
Et meritò hamatis manus est armata sagittis,
Et pharetra ex humero Gnossia utroq; sonat.
Ante ferit quoniam, tuti, quam cernimus hostem,
Nec quisquam ex illo vulnere sanus abit.

Ovid. Epist. 4.

Quid deceat non videt ullus amans.

Plaut. Bach. 2. 2.

Anima est amica amanti: si abest, nullus est:

Si ad-

Si adest, res nulla'st: ipsus est nequam, & miser.

Boeth. 3. 12.

Quis legem dat amantibus?
Major lex amor est sibi.

Ter. Heaut. 3. 3.

Novi ego amantium animum: graviter advertunt, quæ non censeas.

Ovid. 2. Art.

Sit procul omne nefas: ut ameris, amabilis esto.

Martialis 6. 11.

Vt præstem Pyladen, aliquis mihi præstet Oresten:
Hoc non fit verbis, Marce: Vt ameris, ama.

Ex Comicis Græcis.

Οὐδέποτ' ἀληθὲς οὐδὲν οὔθ' υἱῷ πατὴρ
Εἴωθεν ἀπειλεῖν, οὔτ' ἐρῶν ἐρωμένῃ.
Vt irrita parentis in prolem suam,
Sic & in amicam sunt amatoris minæ.
Ἔρωτα παύει λιμὸς, ἢ χαλκοῦ σπάνις.
Amorem inopia sedat, aut sedat fames.
Γέρων ἐραστὴς, ἐσχάτη κακὴ τύχη.
Senex amore captus, ultimum malum.
Ὀργὴ φιλοῦντος ὀλίγον ἰσχύει χρόνον.
Est ira nulla amantium durabilis.
Ἀλλ' ὅταν ἐρῶντα νοῦν ἔχειν τις ἀξιοῖ,
Παρὰ τίνι τὸ ἀνόητον οὗτος ὄψεται?
Carere amantes mente si quis non putat,
Quos ille potius mentis expertes putet?
Φύσει πως εὐάγωγόν ἐστι πᾶς ἀνὴρ ἐρῶν.
Amans præbere se solet tractabilem.
Πολλοῖς ὑπέκκαυμ' ἐστ' ἔρωτος μουσική,
Plerisque fomes est amoris Musica.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

AMare sic incipe, tanquam non liceat desinere. *Senec. lib. de morib.* Ames parentem, si æquus est: sin aliter, feras. Amans iratus multa mentitur sibi. *Idem in Proverb.*

Amans, quod cupiat, scit: quid sapiat, non videt. Amans quod suspicatur, vigilans somniat. Amor extorqueri non potest, sed elabi potest. Ab amante lachrymis redimas iracundiam. Amari juveni fructus est: crimen seni. Amor est otiosæ causa sollicitudinis. *Ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

CRates amore laborantibus ostendit remedia: Amori, inquit, medetur fames: sin aliter, tempus: quòd si nec his uti possis, laqueus. Luxus ferè alit amorem: tempus omnia aut tollit, aut certè miti-

mitigat. Hæc remedia si nihil prosunt, superest laqueus, ut morbus finiatur suspendio. *Laert. lib. 6. c. 5.*

Diogenes interrogatus: Quidnam in tota rerum natura existeret difficillimum? Nosse seipsum, inquit. Multa enim propter amorem sui sibi quenque sumere solitum. *Anton. in Melissa, part. 2. serm. 75.*

Theophrastus interrogatus: Quid esset amor? Respondit: Animæ otiosæ affectus. *Stob. serm. 52.*

Aristoteles Cyrenæus ab amico quodam percontatus: An amor coitus gratia fieret? Neque ejus gratiâ, neque sine eo, respondit. *Stob. serm. 61.*

Panetius adolescentulo quærenti: An sapiens amaturus esset? De sapiente, inquit, videbimus. Mihi & tibi, qui à sapiente longè absumus, non est committendum, ut incidamus in rem commotam, impotentem, alteri emancipatam, vilem sibi. *Brus. lib. 1. c. 2.*

Cato major amantis animum dicebat in alieno corpore vivere: Quod hodiè quoque celebratur, animam illìc potius esse, ubi animat. *Plut. in ejus vita.*

Populia Marci filia, miranti cuidam: Quid esset, quapropter aliæ bestiæ nunquam marem desiderarent, nisi cum prægnantes vellent fieri? respondit: Quia bestiæ. *Macrob. lib. 2. c. 5. Saturn.*

Iulia Cæsaris Augusti filia, cùm conscii flagitiorum admirarentur, quomodo similes Agrippæ filios procrearet, quæ tàm frequenter vulgo potestatem corporis sui faceret? respondit: Quia nunquam nisi nave plenâ vectorem tollo. *Macrob. lib. 2. c. 5. Saturn.*

¶ SIMILITUDINES.

UT hedera unde vis ex se invenit, quò se alliget: Ita amor etiam iis capitur, quæ non amantem offendunt. *Plutarch. In Moral.*

Vt radix, quam medici vulgò Rhabarbarum vocant, cùm sit biliosa, tamen peculiari quadam vi bilem pellit: Ita fit nonnunquam, ut amor pellat amorem, ceu clavus clavum, ira iram, & dolor dolorem. *Plin.*

Vt Echeneis, licet exiguus piscis, navem velis citatam remoratur: Ita animum ad honesta properantem puella quæpiam nonnunquam revocat ac retardat affixa. *Idem.*

Quemadmodum frondium jactura facilis est, quia renascuntur: Sic istorum, quos amas, quosque oblectamenta vitæ putas esse, damnum: quia reparantur, etiam si non renascuntur. *Senec. epist. 105.*

Vt qui per inane ingrediuntur, quò magis innituntur, hoc magis peccant: Ita qui sui amantes, sibi fidunt. *Erasm.*

Vt equæ, conspecta in aquis forma sua, aguntur in rabiem, authore Columellâ; Ita quidam nimium admirantes sua, ad insaniam usque redduntur insolentes. *Idem.*

Industrium animal formica, non laborat nisi sibi: Ita nonnulli morta-

mortales sibi duntaxat consulunt, & suum modò negotium agunt. *Plin.*

Vt luna, quod luminis accipit à sole, mundo refundit: Ita donum à DEO acceptum in aliorum commodum conferendum. *Erasm.*

¶ Exempla Sacra.

AMoris exempla: Isaac amabat Esauum, Rachel Iacobum. *Genes.* 25. ℣. 28. Iacob Rachelem, 29. ℣. 18. 20. 30. Sichem Dinam, 34. ℣. 19. Israel Iosephum, 37. ℣ers. 3. DEVS Patres, *Deut.* 10. ℣. 15. Samson Dalilam, *Iudic.* 16. ℣. 4. David Ionathan, & contrà, 1. *Sam.* 18. ℣. 1. 2. *Sam.* 1 ℣. 26. Amnon Thamar Absolonis sororem, 13. ℣. 1. Roboam Maachæ filiam, 2. *Paral.* 11. ℣, 21. IESVS Lazarum, *Iohan.* 11. ℣. 3. 4. 5. 36. Iohannem, 20. ℣. 2. Petrus CHRISTVM, 21. ℣. 15. 16. 17. Paulus CHRISTVM, 1. *Corinth.* 16. ℣ers. 22. *Philip.* 1. ℣. 23. & 3. ℣. 8.

¶ Exempla Profana.

BIon in Bucolicis sub pastoris persona Amorem carminum suorum præceptorem facit. *Stob. serm.* 61.

Epicurus Philosophus Leontium & Laidem amicas habuit. *Athen. lib.* 13. *cap.* 20.

Plato Archeanassam Colophoniam deperisse putatur, edito de ea Epigrammate quod legitur *lib.* 3. *Anthol. Græc. Epigram. cujus initium*, Ἀρχεάνασσαν ἔχω *&c.*

Iosephus Iudæorum princeps apud Ptolemeum Evergetem Alexandriæ cœnans saltatriculæ in convivio amore exarsit. *lib.* 12. *cap.* 4. *Antiquit.*

Filius Antonij Venerij, Ducis Veneti, amatæ à se ardentius puellæ januis cornua bubula fixit, illique occurrenti in via publica osculum invitæ ferre voluit: qua ex re & illum perpetuo carceri includendum curavit pater, nec unquam dimissum esse voluit, quamvis graviter ægrotaret, ita ut peste grassante in carcere tandem obierit. *Egnat. l.* 6. *c.* 1.

¶ Hieroglyphica.

APud Onocritas legere est, *Lucernam ardentem* esse mulieris signum, quæ sit amore capta: propterea quòd levis, inconstans & infirmus admodum sit earum amor, qui, lucernæ instar, minimi flatus impulsu extingui potest. *Pier. Val. lib.* 46. *pag.* 451. *B.*

Aegyptij Sacerdotes, qui odium per *aquas* intelligebant, per *ignem* amorem exprimi voluerunt: ideoque *faces* passim Cupidini dedicarunt. *Idem lib.* 46. *pag.* 452. *D.*

Quoniam voluntatum studiorumque consensus atque similitudo amorem parit, celebratur à Platone *Lyra* inter amatoria monumenta, libro de Anima. *Idem* 48. *pag.* 459. *B.*

Malum quoque amoris est symbolum: quique amorum agmina pingere volunt, lusitare eos malis, & inter arbores ejusmodi lascivire, poma decerpere, abrodere, jactareque confingunt. Item cur *Malus arbor* amori potissimùm consecrata, ut & symbola amoris mutui, perditi, iniqui, vide apud *Pier. Val. lib. 45. pag. 522. & 523. & 525.*

ANGELUS.

§ SENTENTIAE BIBLICAE.

ECce, qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit pravitatem. *Iob. 4.*

Qui facis angelos tuos spiritus. *Hebr. 1.*

Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis? *Ibid.*

Ecce, ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum, quem præparavi tibi *Exod. 23. 20.*

Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari. *2. Petr. 2.*

§ SENTENTIAE PATRUM.

PRæpositi sunt Angeli cœlorum super potestates aëreas, unde procedit verbum quod fit hic. Intuetur enim legem fixam, legem æternam, jubentem sicut scriptura: sine syllabis, sine strepitu, fixam semper & stantem intuentur Angeli corde mundo, & ex illa faciunt, quicquid hic fit. *Aug. sup. illud. Psal. 103. Draco iste quem fecisti, &c.*

Utique noscunt Angeli sancti, docti de Deo, cujus veritatis æternæ contemplatione beati sunt, quanti numeri supplementum de genere humano integritas illius civitatis expectat. *Ibid.*

Magna dignitas fidelium animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in custodia sui angelum deputatum: imò plures. *Idem Psal. 34. Hieron. sup. Matth. 13.*

Superna illa civitas ex angelis & hominibus constat, ad quam tantum credimus humanum genus ascendere, quantos illic contigit electos Angelos remansisse: sicut scriptum est: Statuit terminos gentium, juxta numerum Angelorum Dei. *Greg. hom. 34. sup. Evang.*

Unusquisque, in quantum sufficit, si à pravitate proximum revocat, si exhortari ad benè operandum curat, si æternum regnum vel supplicium erranti denunciat, quum verba sanctæ annunciationis impendit, profectò Angelus extitit. *Idem in hom. 6. sup. Evang.*

Qui parva capiunt, sed tamen hæc eadem parva piè annuntiare

fratribus non desistunt, isti in Angelorum numerum currunt. Qui secretorum cœlestium summa capere prævalent & nuntiare, etiam isti in Archangelorum numerum deputantur. Qui amando ardent, & loquendo alios accendunt, isti Seraphim dicuntur. *Idem ibid.*

Angeli, cùm ad nos veniunt, sic exteriùs implent ministerium, ut tamen nunquam desinant interius per contemplationem. Mittuntur igitur & assistunt, quia etsi circumscriptus est Angelicus spiritus, summus tamen spiritus ipse, qui Deus est, circumscriptus non est. Angeli itaque missi ante ipsum, qui à quolibet missi veniant, intrà ipsum currunt. *Idem ibidem.*

In hoc est natura angelica à naturæ nostræ conditione distincta, quod nos & loco circumscribimur, & cæcitatis ignorantiá coarctamur: Angelorum verò spiritus loco quidem circumscribuntur, sed tamen eorum scientiæ longè super nos incomparabiliter dilatantur. Interiùs & exterius sciendo distincti sunt, quoniam ipsum fontem scientiæ contemplantur. Quid enim de his, quæ scienda sunt, nesciunt, qui scientes omnia sciunt? *Idem lib. 2. moralium.*

Simus devoti, simus grati tantis custodibus, redamemus eos, quantum possumus, quantum debemus effectuosè. Ideò enim sciamus Angelos tanquam futuros aliquando cohæredes, eos verò interim actores & tutores à patre positos & præpositos nobis esse: adhuc enim parvuli sub tutoribus & actoribus sumus. *Bernh. serm. 22. in Psal. 91.*

Væ nobis! siquando provocati sancti Angeli peccatis & negligentiis, indignos nos judicaverint præsentiá & visitatione sua, & quorum præsentia protegere nos, & propulsare poterat inimicum. Quod si necessariam habemus familiaritatem dignationis Angelicæ, cavenda est nobis eorum offensa, & in his maximè manendum, quibus eos novimus oblectari. Hæc autem placent eis, quæ in nobis invenire delectant: ut est sobrietas, castitas, paupertas voluntaria, creber in cœlum gemitus, & super hæc omnia veritatem & pacem à nobis exigunt. *Ibid.*

Benignus es Domine, qui non es contentus nostra fragilitate murorum, sed ipsis hominum custodibus Angelicam custodiam supponis. *Ibid.*

Tu ergò si vis habere ministerium Angelorum, fuge consolationes seculi, & tentationibus resiste diaboli. *Bern. in serm. 10.*

Angelis suis mandavit de te, &c. O quantam debet tibi hoc verbum inferre reverentiam! afferre devotionem! conferre fiduciam! pro præsentia reverentiam, pro benevolentia devotionem, pro custodia fiduciam. Cautè ergo ambula, ubi sunt Angeli, ut custodiant te in omnibus viis tuis. *Ibid.*

Credimus Angelos sanctos adstare orantibus: offerre Deo vota &

 preces

preces hominum: si sine deceptione levari puras manus prospexerint. *Ibid.*

In quovis diversorio, in quovis angulo, reverentiam exhibe tuo Angelo: ne audeas illo præsente, quod me vidente non auderes. Adsunt igitur tibi non modò præsentes tecum, sed etiam pro te adsunt, ut protegant: adsunt, ut prosint. *Ibid.*

Angelus est substantia intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrans, gratiâ & non natura immortalitatem suscipiens: cujus substantiæ speciem & terminum, solus qui creator est, novit. *Damasc. l. 1. c. 3.*

Boni Angeli ad ministerium humanæ salutis deputati sunt, ut cuncta administrent mundi, & regant omnia jussu Dei. *Isidor. de summo bono.*

¶ HIEROGLYPHICA.

IN divinis literis *Lilium*, præcipuè album, nunc Christi, nunc Angelorum hieroglyphicum est: à candore quippe justitiæ, ad quod respexisse volunt Salomonem, cùm dixit: *Flos Campi & Lilium convallium. Pier. Val. lib. 55. pag. 533.*

Neque absurdum est Angelos per *Stellas* intelligi, qui stellarum præsides habeantur. In Moseos etiam traditionibus, ut summi viri locum interpretantur, per *Stellas* Angeli significantur. *Idem lib. 44. pag. 457.*

ANIMA, ANIMUS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

SAnguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctorum bestiarum, & de manu hominis, & de manu viri, & de manu fratris ejus requiram animam hominis. *Gen. 9.*

Anima quæ peccaverit, ipsa morietur. *Ezech. 18.*

Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt. *Matth. 10.*

Quid enim proderit homini, si totum mundum lucretur, & detrimentum animæ suæ faciat? aut quid commutationis dabit homo pro anima sua? *Marc. 8.*

¶ SENTENTIAE PATRUM.

VIs ut animæ tuæ caro tua serviat, Deo serviat anima tua: debes regi, ut possis regere. *August. variis locis.*

Væ animæ audaci, quæ speravit, si à te recessisset, se aliquid melius habituram: versa & reversa in tergum, & in latera, & in ventrem, & dura sunt omnia: & tu solus requies, & ecce ades. *Idem l. b. 6. confess.*

Quid est, quòd velis habere malum? Dices mihi, nihil omninò: non uxorem, non filium, non filiam, non servum, non ancillam,

non

non tunicam, postremò non caligam: & tu vis habere malam vitam: Rogo te, præpone animam tuam caligæ tuæ. *Idem in homil.*

Anima est substantia creata, invisibilis, incorporea, immortalis, Deo simillima, imaginem habens Creatoris sui. *Idem lib. de definitione animæ.*

SicutDeus omnem creaturam: sic anima omnem creaturam naturæ dignitate præcellit. Omnis autem anima, aut Christi sponsa, aut diaboli adultera est. *Idem sup. Gen. addit.*

Felix anima, quam Dei pietas respicit, humilitas subjicit, potentia reducit, obedientia conducit, perseverantia perducit, devotio introducit, charitas unit. *Idem de spiritu & anima.*

Hæc est animæ nostræ vitalis substantia, qua alitur & pascitur, & gubernatur: Nec quicquam est aliud, quod vivere faciat rationalem animam, quàm eloquium Dei. *Amb. in Psal.* 118.

Animus autor culpæ, caro verò ministra. *Offic.* 1.

Si magnæ mercedis est a morte eripere carnem, quanquam morituram, quanti est meriti à morte animam liberare, in cœlesti patria sine fine victuram? *Gregor. in homil.* 26. *moral.*

Quoquo se verterit anima, si vigilanter intendit, in eisdem ipsis Deum invenit, per quæ reliquit, eiusque potentia eorum consideratione cognoscit, quorum amore deservet: & per quæ perversa cecidit, per hæc conversa revocatur. *Idem ibid.*

Tres vitales spiritus creavit omnipotens Deus. Vnum, qui carne non tegitur: Alium, qui carne tegitur, sed non cum carne moritur: Tertium, qui carne tegitur, & cum carne moritur: Primus Angelorum, secundus hominum, tertius brutorum animalium. *Idem lib. dialogor.*

Sic conditi mirabiliter sumus, ut ratio animam & anima possideat corpus. *Gregor.*

Ad imaginem quippe Dei facta anima rationalis cæteris omnibus occupari potest, repleri omninò nō potest: Capacem enim Dei, quicquid Deo minus est, non implebit. *Bern. in serm. dedicationis.*

Est cœlum sancta anima, habens Solem intellectum, Lunam fidem, Astra virtutes, vel certè sol justitiæ zelus, aut fervens charitas, & luna continentia. *Idem sup. Cantic.*

Animæ desideranti Dominus festinus occurrit, cœlesti rore circumfusus. Vnguentis optimis delibutus, animam recreat fatigatam: esurientem reficit: aridam impinguat: terrenorum oblitam, suiipsius immemorem. *Idem ibid.*

Paupertate, mansuetudine, & fletu renovatur in anima similitudo quædam & imago æternitatis, omnia tempora complectens: nam paupertate futura meretur, mansuetudine sibi præsentia vendicat, luctu pœnitentiæ præterita quoque recuperat. *Idem ibid.*

Hæc est animæ suavissima & saluberrima requies, conscientia

munda, quies secura. Sit beatæ animæ culcitra, conscientiæ puritas: capitale, tranquillitas: opertorium, securitas. Ut in hoc interim strato dormiat delectabiliter, & feliciter requiescat. *Idem serm.* 106

Advertistis tres esse sanctarum status animarum: primum videlicet in corpore corruptibili: secundum sine corpore: tertium in corpore jam glorificato. Primum in militia, secundum in requie, tertium in beatitudine consummata. *Idem serm.* 107.

Quid indecentius, quam curvum recto corpore gerere animum? *Idem sup. Cant. serm.* 14.

Tria ista anima curiosa Dei non cessat inquirere: scilicet justitiam, & judicium, & locum habitationis gloriæ sponsi, tanquam viam in qua ambulet: ut de forma justitiæ sit formosa, de judiciorum notitia cauta, de desiderio præsentiæ seu gloriæ sponsi casta. Talem prorsus decet sponsam pulchram, eruditam & castam. *Idem in Cantic.*

Cadit asinus, & invenit qui se sublevet: cadit anima, & non est qui manum apponat. *Ibid.*

O anima insignita Dei imagine, decorata similitudine, desponsata in fide, dotata in spiritu, redempta sanguine, deputata cum angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis particeps! Quid tibi cum carne, qua haud aliud vilius sterquilinium invenisti? *Idem*

Si animam negligamus, nec corpus salvare poterimus. Non enim anima pro corpore, sed corpus pro anima factum est. Qui ergò, quod primum est, negligit, & quod inferius est, extollit, utrumque corrumpit: qui verò ordinem servat, & quod primum est, colit, etiamsi negligat quod secundum est, per primi salutem salvabit & secundum. *Chrys. lib. de recuperat. lapsi.*

Anima dum vivificat corpus, anima est: dum vult, animus est: dum scit, mens: dum recolit, memoria est: dum rectum judicat, ratio est: dum spirat, spiritus est: dum aliquid sentit, sensus. *Isid.* 11. *Etymolog.*

O homo! quid miraris siderum altitudines & profunditatem maris? animi tui abyssum intra, & mirare, si potes. *Isidor. lib.* 1. *de summo bono.*

§ SENTENTIAE POETICAE.

Iuvenalis Satyr. 15

Sensum à cœlesti demissum traximus arce,
Cujus egent prona & terram spectantia: mundi
Principio indulsit communis conditor illis
Tantum animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos
Affectus petere auxilium, & præstare juberet.

Boetius Metro. 6. lib. 3.

Hic clausit membris animos
Celsa sede petitos.

Morta-

Mortales igitur cunctos
Edit nobile germen.

Idem Metro 9. lib. 3.

Tu caussis animas paribus, vitasque minores
Provehis, & levibus sublimes curribus aptas
In cœlum, terramque seris: quas lege benigna
Ad te conversas reduci facis igne reverti.

Manilius lib. 4. Astron.

Iam nusquam natura latet: pervidimus omnem,
Et capto potimur mundo, nostrumq; parentem
Pars sua conspicimus, genitique accedimus astris.
An dubium est habitare Deum sub pectore nostro?
In cœlumq; redire animas, cœloq; venire?

Virgil. 6. Aeneid.

Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo.

Boetius Met. 10 lib. 3.

Hoc quicquid placet, excitatq; mentes,
Infirmis tellus aluit cavernis.
Splendor, quo regitur, vigetq; cælum,
Vitat obscuras animæ ruinas.

Sen. in Oedipo.

An æger animus falsa pro veris videt?

Ovid. 2. de Ponto.

Temperie cæli corpusq; animusq; juvatur.

Idem ibidem.

Omnia deficiunt, animus tamen omnia vincit,
Ille etiam vires corpus habere facit.

Plautus in Rudente. 2. 3.

Animus æquus optimum est ærumnæ condimentum.

Idem in Captivis. 2. 1.

In re mala animo si bono utare, adjuvat.

Idem in Pseudolo. 1. 5.

Bonus animus in mala re, dimidium est mali.

Ovid. lib. 1 de Remed. amoris.

Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte
Respuit, atque odio verba monentis habet.

Terentius in Andria 1, 5.

Dum in dubio est animus, paullo momento huc illuc impellitur.

Plautus in Mostellaria. 3, 1.

Nihil est miserius quam animus hominis conscius.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

Opus est te anima valere, ut corpore possis. *Cicero Tironi Famil.* 26.

Ex anima constamus & corpore. 4. *de Finib.*

Animus est rationis compos & particeps, quo nihil ab optimo & sapientissimo genitore melius est procreatum. *De universs.*

Mente nihil homini dedit Deus ipse divinius. 3. *Offic.*

Nobis Deus sive mater rerum omnium natura, dedit animum, quo nihil est præstantius neque divinius. *Parad.* 1.

Animus est ingeneratus à Deo. 1. *de Legib.*

Est animus cœlestis *Cato Major.*

Humanus animus decerptus est ex mente divina. 5. *Tusc.*

Animus solus, nec cùm adest, nec cùm discedit, apparet. *Cato Major.*

Omnium animi immortales sunt: sed bonorum fortiumque, divini. 2 *de Legib.*

Bonorum virorum mentes mihi divinæ atque æternæ videntur, & ex hominum vita, ad Deorum religionem sanctimoniamque demigrare. *Pro Cajo Rabirio.*

Sic habeto, te non esse mortalem, sed corpus hoc. *Som. Scipionis.*

Corpus hoc est mortale: animi verò motus sempiterni. *Pro Sestio.*

Nihil interest, motu animi sublato, non dico inter pecudem, & hominem, & saxum, aut truncum, aut quidvis generis ejusdem. *In Lælio.*

Duplex est vis animorum: una pars in appetitu posita, altera in ratione, quæ docet & explanat quid faciendum fugiendumque sit: ita fit ut ratio præsit, appetitus verò obtemperet. 1 *Offic.*

Est animorum ingeniorumque nostrorum naturale quasi quoddam pabulum, consideratio contemplatioque naturæ: doctoque homini & erudito, cogitare est vivere. Sapientis enim cogitatio, non fermè ad investigandum adhibet oculos advocatos. 5. *Tusc.*

Animus perturbatus & incitatus, nec cohibere se potest, nec quo loco vult, consistere omninò 4. *Tusc.*

Animi morbi sunt, cupiditates immensæ & inanes divitiarum, gloriæ, dominationis, libidinosarum etiam voluptatum: accedunt ægritudines, molestiæ, mœrores, qui animos exedunt conficiuntque curis. 1. *de Finib.*

Corpus tamdiu gaudet, dum præsentem sentit voluptatem: animus & præsentem percipit pariter cum corpore, & prospicit venientem, nec præteritam præterfluere sinit. 5. *Tusc.*

Corpus est quasi vas animi, aut aliquod receptaculum. 1. *Tusc.*

DEUS animum conclusit in corpore *De universit.*

Exercendum est corpus, & ita efficiendum, ut obedire consilio rationique possit in exequendis negotiis, & in labore tolerando. 1. *Offic.*

Aegris

Aegris corporibus simillima est animi ægritudo. 1. *de Finib.*

Aequè animo dolemus, dum corpore dolemus. 3. *de Offic.*

Errat, qui ullum aut corporis aut fortunæ vitium, animi vitiis gravius existimat. 3. *Tusc.*

Morbi perniciosiores pluresque sunt animi, quàm corporis. 3. *Tuscul.*

Corpora curari possunt: animorum nulla medicina est. 3. *Tusculan.*

Animi lineamenta sunt pulchriora quàm corporis. Rectè sapiens, solus liber, nec dominationi cujusquam parens, neque obediens cupiditati. Rectè invictus, cujus etiamsi corpus constringatur, animo tamen vincula injici nulla possunt. 3. *de Finib.*

Corpori tantum præstat mentis excellens perfectio, ut vix possit cogitari quid intersit. 5. *de Finib.*

DEVS & ortu & virtute antiquiorem genuit animum, eumque ut dominum atque imperantem obedienti præfecit corpori. *De Vniverʃ.*

Vt multò majora sunt opera animi, quàm corporis: sic eæ res, quas persequimur ingenio ac ratione, gratiores sunt quam hæ, quas viribus. 2. *Offic.*

Quo major est vis animi, quàm corporis: hoc sunt majora ea quæ concipiuntur animo, quàm illa quæ corpore. *Philipp.* 11.

Voluptate animi nulla potest esse major. *Cato Major.*

Corpore nihil, nisi præsens & quod adest, sentire possumus: animo autem & præterita & futura. 1. *de Finib.*

Tutum iter est, jucundum est, ad quod natura te instruxit: dedit tibi illa, quæ si non deserueris, par DEO surges. Parem autem Deo pecunia non faciet: Deus nihil habet. Prætexta non facit: Deus nudus est. Fama non faciet, nec ostentatio tui, & in populos nominis dimissa notitia. Nemo novit Deum: multi malè de illo existimant & impune. Non turba servorum lecticam tuam per itinera urbana ac peregrina portantium. Deus ille maximus potentissimusque ipse vehit omnia. Ne forma quidem & vires beatum te facere possunt: nihil horum non patitur vetustatem. Quærendum est ergo quod non fiat in dies deterius, cui non possit obstari, quo nil melius possit optari. Quid hoc est? Animus: Sed hic rectus, bonus, magnus. Quid aliud voces hunc, quam DEVM in corpore humano hospitantem? Hic animus tam in equitem Romanum, quam in libertinum, quam in servum potest cadere. *Senec.* 1. *epist.*

Sursum animum vocant initia sua. Erit autem illic etiam antequam hac custodia exsolvatur, cum vitia disjecerit, purusque ac levis in cogitationes divinas emicuerit. *Senec. epist.* 79.

Insuperabili loco stat animus, qui externa deseruit; inexpugnabilis

bilis est, quem multis machinis la. essitum fortuna non transit. Nunquam major est, quàm ubi aliena dispofuit, & fecit sibi pacem nil timendo; divitias, nil concupiscendo. *Senec.*

Nil magnum in r. bus humanis, nisi animus magna despiciens. *Idem in prov. philosoph.*

¶ APOPHTHEGMATA.

PYthagoras, magis animi vires quàm corporis optandas esse asserebat. Animi enim bo ia veræ sunt possessiones: cætera o nnia instabilia & incerta. Divitiæ enim, aliaque id genus bona, fortunæ, temeritati subjicent: virtus autem stabilis atque perpetua habetur. *Stob. serm.* 1.

Phocylides, anima immortalis est, inquit, vivitque perpetuò, nec senescit unquam. *In praeceptis suis.*

Socrates hominem ipsum animum esse dicebat, corpus autem nihil aliud quàm animi organum, vel domicilium, aut, ut verius dicam, sepulchrum, ac carcerem: unde cum emerserit, tum demum sui juris esse, multoque quàm antea feliciùs vivere *Erasm. in declamat. de Mort.*

Cyrus moriens filiis suis ait: Nullo modo, filii, hoc unquam mihi persuasi; ut animus vivat, donec sit in corpore mortali; quùm verò ab hoc solutus fuerit, moriatur. *Cic. in Catone majore ex Xenophonte.*

Thales dicebat, non esse fucandam faciem, sed animum honestis studiis exornandum: quod hæc forma veros conciliet ac perpetuos amicos. *Diog. Laert. l. 1. c. 1.*

Alphonsus rex maximum argumentum immortalitatis sibi videri dicebat, quòd corpora in hac vita decrescere, ac per omnia membra suos quasi fines & terminos habere videret: animos verò, quantò magis ad annos accederent, tantò magis intelligentia, virtute & sapientia crescere: *Panorm. l. 4. de Alphons. reb gestis.*

¶ SIMILITUDINES.

VT corpus est instrumentum animæ: Sic anima est instrumentum DEI. *Plutarch.*

Vt avis capta, si diutius alatur in carcere, etiamsi dimittatur, studet eò redire: Sic animus diu versatus in corpore, non facilè revellitur: at puerorum animus lubentius evolat. *Idem.*

Quemadmodum igni si extinctam subitò facem admoveas, statim redaccenditur: Sic animus, si statim evolet à corpore, facilè redit in suam naturam. *Idem.*

Qui è servitute manumissi sunt, quæ dominis solent facere, cùm servirent, ea faciunt sibiipsis, suoque arbitrio & præsidio: Sic nunc anima alit corpus multo labore, multis curis; postea facta

libera,

libera, seipsam alet contemplatione veri, nec ab ea poterit avelli. *Idem.*

Vt qui in alieno habitant, multis aguntur incommodis, semperque de aliqua domicilii parte queruntur: Ita animus nunc de capite, nunc de pedibus, nunc de stomacho, nunc aliud de alio queritur, significans se esse non in suo domicilio, sed unde brevi sit emigrandum. *Senec.*

Vt qui thus tundunt, etiamsi purgentur, tamen odorem multum tempus referunt: Ita animus diu versatus in honestis negotiis, diu servabit jucundam memoriam, qua fretus, contemnet eos, qui vitam ut miseram deplorant. *Plut.*

In corporibus magnæ sunt dissimilitudines: alios enim videmus velocitate ad cursum, alios viribus ad luctandum valere: itemque in formis, aliis dignitatem inesse, aliis venustatem: Sic in animis existunt etiam majores varietates. *Cic l. 1. Offic.*

Sicut membra nobis ita data sunt, ut ad quandam rationem vivendi data esse appareant: Sic appetitio animi, non ad quodvis genus vitæ, sed ad quandam formam vivendi videtur data, itemque e. perfecta ratio. *Cic. l. 3. de Finib.*

Iumenta quorum in aspero indurata est ungula, quamlibet patiuntur viam; in palustri pascuo saginata, citò subteruntur: Sic animus duris assuetus, minùs offenditur. *Senec.*

Flamma nec premi potest, nec quiescere: Sic animus nativo impetu fertur ad honesta. *Idem.*

Robora in rectum, quamvis flexa, revocabis: curvatas trabes calor explicat: & aliter natæ in id finguntur, quod usus noster exigit: Quantò magis animus accipit formas, flexibilis & omni humore obsequentior? *Seneca.*

Radii solis etsi contingunt terram, tamen ibi sunt, unde mittuntur: Sic sapientis animus tametsi versatur hîc, tamen apud suam originem est. *Idem.*

Vt civitas in seditione non potest esse beata: nec in discordia dominorum domus: Sic animus à se ipso diffidens, secumque discordans, nullam gestare partem liquidæ voluptatis ac liberè potest. *Cib. lib. 1. de Finib.*

Sicut nihil differt, utrum ægrum in ligneo lecto, aut in aureo colloces; quocunque illum transtuleris, morbum suum secum transfert: Sic nihil refert, utrum animus æger in divitiis, aut in paupertate ponatur; malum suum illum sequitur. *Sen epist. 17.*

Quemadmodum stomachus morbo vitiatus, & colligens bilem, quoscunque accepit cibos, mutat, & omne alimentum in causam doloris trahit: Ita animus cæcus, quicquid illi commiseris, ad onus suum perniciemque & occasionem miseriæ facit. *Seneca lib. 5. de beneficiis. c. 12.*

Sicut

Sicut flamma surgit in rectum, jacere ac deprimi non potest, non magis quàm quiescere: Ita noster animus in motu est, eò mobilior & actuosior, quò vehementior fuerit. *Senec. epist.* 39.

Vt si fons ipse turbidus sit, quicquid inde fluxerit, non potest esse purum: Sic animus, si sit infectus malis affectibus, omnia vitiat, quæ accedunt: contrà, si purus & tranquillus. *Plut.*

Vt canes feroces ad omnem vocem irritantur, ad solam notam ac familiarem mansuescunt: Sic animi morbi cùm sæviunt, compesci non possunt, nisi dicta adsint nota familiariaque, quæ commotos corripiant. *Idem.*

Vt corpus ægrotum, nec æstum ferre potest, nec frigus: ita animus ægrotus prosperis atque adversis rebus juxta offenditur. *Ibid.*

Qui corporis morbo laborant, quieti se tradunt, medicum accersunt, abstinent: sed qui ægrotant animo, quo gravius ægrotant, hoc magis abhorrent à quiete & à medico. *Plutarch.*

Vna tussis non facit phthisin, sed in morem adducta: ita error non statim gignit animi morbum. *Senec.*

Vt sapiens gubernator in tranquillitate tempestatem expectat: ita rebus tranquillis ad dolorem aliquem præparandus est animus.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

IMmortalitatis animæ exempla: In Henoch, *Genes.* 5. *vers.* 24. Abrahamo, 25. v. 7. 8. Isaaco, 35. *vers.* 29. Iacobo, 49. v. 29. 30. Apparitione DEI Mosi facta, *Exod.* 3. v. 15. 16. Quo ipso probat & CHRISTVS resurrectionem futuram, & sanctos mortuos DEO vivere, *Matth.* 22. v. 31. Core cum complicibus suis, *Num.* 16. v. 31. 32. *Psal.* 106. v. 16. 17. Saul, 1. *Sam.* 28. v. 11. Nam si Saul credidisset Samuelem, quoad animam, extinctum, non petivisset eum exsuscitari. Davide, 2. *Sam.* 12. v. 22. 23. & 18. 33. Vnde Augustinus in libro de doctrina Christiana inquit: Non orbitatem filii doluit David, dum luget Absolonem filium: sed quia noverat in quas pœnas tàm impiè adultera & parricidalis anima raperetur. In Regibus, qui dormivisse cum Patribus suis dicuntur: Roboam 1. *Reg.* 14. v. 31. Iosaphato, 22. v. 51. Ioram, 2. *Reg.* 8. v. 24. Iehu, 10. v. 35. Ieroboamo, 14. v. 13. Manahem, 15. v. 22 Ionathan, v. 38. Achaz, 16. v. 20. Ezechia. 20. v. 21. Manasse, 21. v. 18. Abia, *Reg.* 15. v. 8. Ozia, 2. *Paral.* 26 v. 23. Vnde sequitur, eos vivere post mortem corporis, & in universali judicio eos tandem resurrecturos, ut id in dormientibus apparet. Item in resuscitatis à mortuis: Ab Elia, 1. *Reg.* 17. v. 22. Elisæo, 2. *Reg.* 4. v. 35. & 13. 21. CHRISTO, *Matth.* 9. v. 25. *Luc.* 7. v. 15. *Ioh.* 11. v. 43. Petro, *Act.* 9. v. 40. Præterea in Elia, 2. *Reg.* 2 v. 9. 11 Tobia, *Tob.* 2. v. 18. Iobo, *Iob.* 13. v. 15. & 19. v. 25. In damnatorum verbis, *Sap.* 5. v. 1. 2. 3. 4. Vide *Sap.* 3. v. 1. Nabuchodonosor, *Esai.* 14. v. 8. 9. 11. *&c.* Eleazare, 2. *Mach.* 6. v. 26. Septem fratribus, 2. *Mach.* 7. v. 9. 14. 36. Razia, 24. v. 46. Ex dicto

dicto CHRISTI *Matth.* 10 ℣. 28. In Christo ipso, resurrectionis & vitæ æternæ autore, *Psal.* 31. ℣. 6. *Matth* 27. ℣. 50. *Luc.* 23 ℣ 46. Lazaro & divite, *Luc.* 16. ℣. 22. 23. Villico iniquitatis, *Luc.* 16. 9. Latrone ad dexteram CHRISTI pendente, *Luc.* 23. ℣. 42. 43. Vide 1. *Cor.* 15. 12. 1. *Thess.* 4. 13. & 14. 1. *Tim.* 4. 8. *Hebr.* 12. 9.

¶ Exempla Profana.

Barbara Sigismundi Imp. uxor cum Epicuro summum bonum in voluptate ponebat, similiterque atque Sadducæi de immortalitate animæ nihil planè credebat, sed tàm superos quàm inferos ridebat. *DubraVius lib.* 28.

Demonax philosophus percontanti, qualia putaret esse apud inferos? Expecta, inquit, & simulatque illûc venero, per literas tibi significabo omnia: impiè sentiens, nullos esse inferos. Nec enim credebat animarum immortalitatem. *Erasf. lib.* 8. *Apoph.*

Iohannes de Canis medicus Florentinus multi nominis, cùm ex matæosophiæ principiis animam mortalem esse sibi certò constare semper affirmasset: morti tamen proximus dubitare cœpit, jamque animam agens, inquit: Sit, nec ne, mox sciam. *Ioan. Bapt. Gellius secundo dialogo Chimærico.*

¶ Hieroglyphica.

Equus animi elati ac ferocis hieroglyphicum esse potest. Sic enim Prudentius elationem animi describens ait:

> *Forte per effusas inflata Superbia turbas*
> *Infreni Volitabat equo.*

Pier. Val. lib. 4. *pag.* 38. *F.*

Nec ingratum fuerit hieroglyphicum, quo animi desponsio & desperatio significetur, ubi quis *Equum cespitantem*, aut *prioribus prolapsum pedibus* appingat. *Idem, lib.* 4. *pag.* 41.

Animum purum, suprà terrenas feces elatum, & divinarum tantum rerum meditationi deditum, per *Ciconiam* hieroglyphicè significant sacræ etiam nostrorum literæ: Fastigia enim apicesque rerum semper quæritat Ciconia. *Pier. Val. l.* 17. *pag.* 160. *F.*

Accipitrem sursum versus tendentem si quis pingat, animum qui ad divina sustollatur intelligemus: quem si quis ad infera delabentem effinxerit, animum significabit, qui se ad ea, quæ terræ beneficia sunt, examinanda applicaverit. *Idem l.* 21. *p.* 195.

Hominem, qui animum suum à vitiis affectibusque cruciabilibus depurgat, quæque se lædant, eximat atq; depellat, significare si vellent, *Scolopendram* effigiabant: Eum nonnulli centipedam vocant. Rationem vide apud eundem *Pier. l* 30. *pag.* 280.

Vas obturatum plerumque animi significatum habere perhibetur. *Pier. Valer. l.* 56. *p.* 5,9.

ANIMAL.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

SEnſus melior in brutis quam in hominibus. *Auguſtin. de quantit. anim.*

Beneficiorum DEI animalia etiam partem habent. *Chryſoſt. ſuper Geneſ. 28.*

Animantia fecit Deus propter hominem: hominem autem propter ſeipſum. Si ergo animalibus miniſtrat propter hominem, quomodo hominibus non miniſtrabit propter ſeipſum? *Idem in Matth.*

Vniverſis animalibus data eſt ratio, brutis tantùm ad vitam tuendam, homini autem ad propagandam. *Lactant.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Manilius lib. 2. Aſtron.

Ad Lunæ motum variant animalia corpus.

Lucretius lib. 5. de Nat. rerum.

At variæ creſcunt pecudes, armenta, feræque:
Nec crepitacula eis opus eſt, nec cuique adhibenda eſt
Almæ nutricis blanda ac infracta loquela:
Nec varias quærunt veſtes pro tempore cœli:
Denique non armis opus eſt, non mœnibus altis,
Queîs ſua tutentur: quando omnibus omnia largè
Tellus ipſa parit, naturaq; Dædala rerum.

Manilius lib. 2 Aſtron.

Denique ſic pecudes, & muta animalia, terris
Cum maneant ignara ſui, legisque per ævum:
Natura tamen ad mundum revocante parentem,
Attollunt animos, cœlumque ac ſidera ſervant:
Corporaq; ad lunæ naſcentis cornua luſtrant,
Venturasque vident hyemes, reditura ſerena.

¶ SIMILITUDO.

ARtifex inſtrumenta ſua tractat ex facili. Rector navis ſcit gubernaculum flectere. Pictor colores, quos ad reddendam ſimilitudinem multos variosque antè ſe poſuit, celerrimè denotat, & inter ceram opusque facili vultu ac manu commeat: Sic animal in omnem uſum ſui eſt mobile. *Senec. epiſt. 121.*

ANNUS *Vide* TEMPUS.

ANXIETAS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

ANxietatis exempla: Abram, *Geneſ.* 12. v. 12. Loth, 19. 8. Abraham, 20. v. 11. & 22. 8. Iſaac, 26. v. 7. Iacob, 28. v. 17. & 32. v. 7. & 34. v. 30 Ruben,

Ruben, 37. ℣. 22. Israelitæ, *Exod.* 14. ℣. 20. David, 1 *Sam.* 20. ℣. 1. 2. *Sam.* 24. 14. 1. *Paral.* 21. ℣. 23. Ioseph Mariæ Deiparæ vir, *Matth.* 11. ℣. 19. CHRISTVS, 26. ℣. 42. *Marc.* 14. 36. *Luc.* 22. ℣. 43. 44. Maria Magdalena, *Marc* 16. 3. Oeconomus, *Luc.* 16. 3. Discipuli CHRISTI, *Iohan.* 13. ℣. 22. Petri auditores, *Act.* 2. ℣. 37. Sacerdotes, 4. 16. Petrus, 10. ℣. 19. & 12. 9 Paulus *Philipp.* 1. 23.

Vide Adversitas, Afflictio, Miseria, Mœror, Luctus, Tristitia.

APOSTATA.

¶ SIMILITUDO.

QVi ex balneo calent, vehementius frigescunt; & aqua frigidior esse solet, quæ prius caluit: Ita vehementius sese oderunt, qui prius fuerunt amici; & sceleratiores sunt, qui à pia vita ad impiam se transtulerunt. *Erasm.*

¶ EXEMPLA SACRA.

APostasia à fide exitialis, *Hebr.* 6. ℣. 6. & 10. ℣. 26 2. *Pet.* 2. ℣. 20. 1. *Iohan.* 5. *Vers.* 16. Prædicta est ab Apostolis, 2. *Thess.* 2. ℣. 3. 1. *Tim.* 4. ℣. 1. 2. *Pet.* 2. ℣. 1. Exempla: Populus Israeliticus & Aaron, *Exod.* 32. ℣. 1. 2. 3. 4. Israelitæ, *Iudic.* 2. ℣. 11. 12 19. 2. *Reg.* 17. ℣. 7. 8. 9. 10. 11 12. *Ezech.* 2. ℣. 3. Michas, *Iudic.* 17. ℣. 5. 6. Salomon, 1. *Reg.* 11. ℣. 4. 5. 6. Iehu, 2. *Reg.* 10. 31. Roboam & Israelitæ, 2. *Paral.* 12. ℣. 1. Principes Iuda, 24. ℣. 17. 18 Ozias, 26. ℣. 16. 17. Achaz, 28. ℣. 23. Sedechias & Principes Sacerdotum, 36. ℣. 13. 14. Hymenæus & Alexander, 1. *Tim.* 1. ℣. 19. 20

¶ EXEMPLA PROFANA.

A*Mmonius Alexandrinus*, præceptor Originis, fuit à puero Christianus. Post verò ad philosophiam se convertit, deserta fide Orthodoxa. *Ravisius.*

Aurelianus, qui Galieno successit, anno CCLXXIII. tantum abest, aut iniquus is, aut inimicus Christianis fuerit, ut suam etiam, in postrema & frequentissima contra Paulum Samosatenum Synodo Antiochiæ, authoritatem interposuerit, & Samosatenum de Ecclesia cedere nolentem, exire compulerit: ut *Eusebius narrat lib. 7 c. 30.* Attamen cum natura barbarus & sanguinarius esset, ut *Eutropius* scripsit, adeò, ut nec à propriæ sororis filiæ cæde abstineret, alienus tandem à Christianis factus, persecutionem in eos movere proposuit. *Eusebius & Platina.*

Ecebolius, Constantinopolitanus sophista, cùm Imperatorum se ingeniis accommodaret, vehementer Christianum esse se simulaverat: sub Iuliano verò apostata truculentus gentilis apparuit: ac rursus post Iulianum Christianus esse voluit. Etenim ante portam oratorii se ipse pronum in terram projicens, clamavit: Calcate me

ſalem inſipidum. Ad hunc modum levis & mobilis Ecebolius & ante & poſt Iulianum fuit. *Socrates lib. 3. hiſtor. Eccleſ. cap.13. & Suidas.*

Theophilus in Cilicia civitate quadam Diaconus, diabolo ſe, remotus ab officio, dato chirographo manciparat, promiſeratque inſuper ſe Chriſtum abnegaturum eſſe. *Marullus lib. 2. cap. 12. & lib. 4. c. 10.*

Apud Bulgaros Filius Trebellij Rex à patre deſignatus, abjecta religione Chriſtiana, ad malorum dæmonum cultum rediit, patris ſui pietatem aſpernatus. *Sab. in Ene. 8. lib. 6.*

Boleslaus Criſpus, Polonorum Princeps, Boruſſos armis ad religionem Chriſti ſuſcipiendam coegerat. Illi non multo poſt ad vomitum reverſi, imperata omnia, excepta religione, ſe facturos promiſere. *Cromerus lib. 6.*

Apud Orientales Anglos Redualdus rex favens religioni Chriſtianæ, Cantii eſt baptizatus. Domum rediens, à conjuge & quibusdam ſeductoribus perſuaſus, eam abjecit, & idololatricos cultus recepit, nec multo poſt obiit. *Beda lib. 2. c. 15.*

ARCANA.

¶ APOPHTHEGMATA.

THales frequenter dicere ſolebat: Vide ne te in jus vocet ſermo contra conjunctos tibi ac ſocios dictus. *Laert. lib. 1. c. 1.*

Ariſtoteles interrogatus, quidnam in vita difficilimum eſſet? Tacere, inquit, quæ dicenda non ſunt. *Ibidem.*

Euripides quùm malè audiret ab hominibus ob oris graveolentiam: Multa, inquit, in illo occulta computruerunt. *Eraſm. Rot. lib. 8. apoph.*

Philippides Comicus Lyſimacho cumprimis charus fuit, & familiaris: cui cùm Lyſimachus offerret liberalitatem ſuam, ac frequenter diceret: Quid vis tibi impertiam rerum mearum? Quodcunque voles, inquit, modò ne arcani quippiam. *Plut.*

Vide infra plura ſub tit. Taciturnitatis & Silentij.

ARROGANTIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

ARrogantiam & ſuperbiam ego deteſtor. *Prov. 8.*

Superbus & arrogans vocatus indoctus. *Idem 21.*

Abominatio Domini eſt omnis arrogans. *Idem 16.*

Noli te extollere in faciendo opere tuo. *Eccl. 10.*

Quid eſt homo? & quid eſt gloria illius? *Idem 18.*

Dies

Dies Domini ſuper omnem ſuperbum, & excelſum, & arrogantem, & humiliabitur *Eſa.* 2.

Arrogantes fortium humiliabo. *Idem* 13.

Gloriam meam alteri non dabo. *Idem* 42.

Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua. *Ierem.* 9.

Arrogantia tua decepit te, & ſuperbia cordis tui. *Ierem.* 49.

Reſpondebit arrogantia ejus in faciem eius. *Oſeæ* 5.

Viſitabo ſuper omnem, qui arroganter ingreditur ſuper limen, in die illa. *Soph* 1.

Quid habes, quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris? 1. *Cor.* 4.

Non eſt bona gloriatio veſtra. 1. *Cor.* 5.

Qui gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt. 2. *Cor.* 10.

Si gloriari oportet, non expedit quidem. *Idem* 12.

Non efficiamur inanis gloriæ cupidi. *Galat.* 5.

¶ Sententiae Philosophicae.

EX copia, atque rerum omnium affluentia, primò arrogantia nata eſt. *Cicer. De lege Agr. ad pop. contra Rullum.*

Deforme eſt de ſeipſo prædicare, falſa præſertim, & cum irriſione audientium imitari militem glorioſum. 1. *Offic.*

Quum omnis arrogantia odioſa eſt, tùm illa ingenii atque eloquentiæ multò moleſtiſſima. *Divin. in Verr.*

Eſt minimè inepti hominis, & eiusdem etiam faceti, cùm de ſapientia diſceptetur, hanc ſibi ipſam detrahere, eis tribuere illudentem, qui eam ſibi arrogant, ut apud Platonem Socrates in cœlum effert laudibus Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, cæteroſque: ſe autem omnium rerum inſcium fingit & rudem. *De Clar. Orat.*

¶ Apophthegmata.

BIon arrogantiam dicebat eſſe profectus obſtaculum. Indocilis enim eſt, qui mavult doctus videri, quàm eſſe. *Laert. l.* 4. *c.* 7.

Demonax ad Agathoclem Peripateticum arroganter jactantem, ſeſe & ſolum & primum eſſe dialecticorum: Si ſolus, inquit, es, qui primus eſſe potes? ſi primus, quî ſolus? *Eraſm. l.* 8. *apophth.*

¶ Exempla Sacra.

ARrogantia vitanda *Rom.* 12. *Verſ.* 16. Exempla: Cain, *Geneſ.* 4. V. 9. Simeon, *Levit.* 34. V. 30. Pharao, *Exod.* 5. V. 2. & 15. V. 9 Goliath, 1. *Sam.* 17. V. 8. Roboam, 2. *Paralip.* 10. V. 14. Nabuchodonoſor, *Dan.* 3. *Verſ.* 14. Iudæi, *Ioan.* 18. V. 30. Pilatus, 19. V. 10. ſummus ſacerdos, *Act.* 5. V. 28. Herodes, 12. V. 23. Antichriſtus. 2. *Theſſ.* 2. V. 4.

Vide Loc. de Superbia & Faſtu.

ARS.

§ Sententiae Poeticae.

Ovid. 2. Pont. 7.

Artibus ingenuis quaesita est gloria multis.

Idem 1. Art. Amand.

Arte, citae, veloque, rates, remoque reguntur:
Arte leves currus, arte regendus amor.

1. Pont. 7.

Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
Pectora mollescunt, asperitasque fugit.

2. Pont. 9.

Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Idem 3. Art.

Scilicet ingenium placida mollitur ab arte.
Et studio mores convenienter eunt.

Idem 1. de Arte Amandi.

Disce bonas artes, moneo, Romana juventus:
Non tantum trepidos ut tueare reos.

Idem lib. 2. de arte Amandi.

Nec levis ingenuas pectus coluisse per artes
Cura sit, & linguas edidicisse duas.

Ovid lib. 4. Trist 1.

Sola comes nostrae perstitit illa fugae.
Sola nec insidias inter, nec militis ensem,
Nec mare, nec ventos barbariemque timet.

Ex Comicis Graecis.

Οὐκ ἔστιν ἀτυχίας ἀνθρωπίνης
Παραμύθιον γλυκύτερον ἀνθρώπῳ τέχνης.
Ἐπὶ τοῦ μαθήματος γὰρ ἑστηκὼς ὁ νοῦς
Αὑτοῦ, λέληθε παραπλέων τὰς συμφοράς.

Solamen Arte dulcius mortalibus
Non esse possit omnis infortunii.
Mens namque studio haud sentit artis dedita
Maeroris oram se sui praetervehi.

Πολύ γ᾽ ἐστὶ κτῆμα τιμιώτατον
Ἅπασιν ἀνθρώποισιν εἰς τὸ ζῆν, τέχνη.
Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα καὶ πόλεμος καὶ μεταβολαὶ
Τύχης ἀνάλωσαν. ἡ τέχνη δὲ σώζεται.

Haud ulla pretiosior hominibus omnibus
Possessio, Arte, vitae & utilis magis.

Sertis etenim dubijque Mavortis vices
Vt cætera rapiant, manet salvæ ars tamen.
Λιμὴν ἀτυχίας ἐστὶν ἀνθρώποις τέχνη.
Ars est hominibus portus infortunij.

§ APOPHTHEGMATA.

A*Ntigenidas*, cum ſcitè canens populo minùs probaretur: Mihi, inquit, cano & Muſis. *Eraſ. lib. 6. apoph.*

Euripides, quùm populus Athenienſis tumultuaretur, offenſus ſententia quadam in illius tragœdia, quæ tum agebatur & authorem efflagitaret, ut eam mutaret: progreſſus in ſcenam dixit: Se ut populum doceret, non ut ab eo diſceret, fabulas ſolere componere. *Idem ibid.*

Idem apud Alceſtidem tragœdiarum ſcriptorem aliquando queſtus eſt, quod ſummo tridui labore adnixus, non potuiſſet niſi tres verſus abſolvere. Contrà Alceſtidi glorianti, quòd ipſe perfacilè centum abſolviſſet uno die: At tui, inquit, ad triduum modò, mei in omne ævum duraturi ſunt. *Eraſm. lib. 6. apoph.*

Pyrrhus interrogatus, uter melior tibicen videretur, Python ne, an Chariſius? Polyderchon, inquit. Is erat egregius dux exercitûs: Contempſit omnes artes, quæ cum re militari nil haberent commune.

§ SIMILITUDINES.

VT frequentius convenitur ad ſpectaculum, ubi nonnihil theatricæ ſtipis confertur: Ita diſciplinæ à pluribus coluntur, quæ præter voluptatem ac dignitatem, emolumentum etiam & commoditatem adferunt. *Plut.*

Arbor ſuapte natura non niſi unicum fructum gignit, inſitione eadem diverſi generis fructibus oneratur: Ita qui naturam ſuam ſequitur, ſemper idem eſt: qui arte ducitur, ſui diſſimilis eſt. *Plin. lib. 17. c. 14.*

Rhombus, & Squatina, & Rhaja, & Paſtinaca, cùm tardiſſimi ſint piſcium, tamen ſæpè reperiuntur habentes in ventre mugilem, omnium velociſſimum, ſolertia & ingenio capientes: Ita quidam arte ſuperant longè potentiores opibus aut viribus. *Plin. lib. 9. c. 42.*

Sicut vina & poma ſubacerba, vetuſtate miteſcunt dulceſcuntque: Sic ætatis inſolentia longo rerum uſu mitigatur. *Idem.*

Vt ingentia pondera, quæ nullis hominum viribus tolli poſſunt, machinis facilè tolluntur: Ita quod vi nequis efficere, ratione & arte facilè efficies. *Eraſm.*

§ EXEMPLA PROFANA.

A*Thenienſibus acceptum referunt* auctores celeberrimi lanificium, oleum, vini uſum, arandi ſerendique frumenta glande veſcen-

vescentibus præmonstratam rationem. Vnde & Autochthonas esse cognominatos scribit in Theologumenis Apollodorus, quoniam terram primi colere adorti sunt. *Cœlius lib.* 18. *c.* 25. *A. L.*

Livius lib. 33. *&* 34. *sed maximè lib* 36. Tanta vis in *Catone*, inquit, animi ingeniique fuit, ut quocunque loco natus esset, fortunam sibi ipsi facturus fuisse videretur: nulla ars, neque privatæ neque publicæ rei gerendæ ei defuit.

Indi & Brachmanes edito infanti curatorem & vitæ magistrum custodemque adhibebant, ut sub legibus & magistratibus, bonis disciplinis formatus, salutaribus exemplis erudiretur. *Alex. ab Alex. lib.* 2. *c.* 25.

Oricadmus luctæ & pugillationis legislator, Siculum morem pugillandi excogitavit. *AElian. lib.* 11.

Gothorum juvenes olim adeò perfectè artem gladiatoriam addiscebant, ut adversam frontem inevitabili ictu ferirent. Si quis recepto ictu palpebris conniveret, aula ejectus stipendiis defungebatur. *Ioan. Magnus. l.* 7. *c.* 14.

¶ HIEROGLYPHICA.

PEr *Vectem* artem humana industria comparatam, quæ naturam longè vincat, indicamus, negotia verò perdifficilia minimo conatu confecta *Pier. Val. l.* 48. *p.* 476.

Artemidorus conjector artes ex *manu* significari ea de causa dicit, quòd earum opera artes exerceantur. Et Cicero ait: Natura dedit homini *manus* multarum artium ministras. *Idem lib.* 35. *pag.* 328.

Vasa sterilibus arboribus & inutilibus fructibus oppleta, hieroglyphice inanes vanásque disciplinas ostendunt: Per steriles enim & inutiles fructus in Divinis literis artes illæ intelliguntur, interprete Philone, quæ contra veritatem justitiamque comparantur. *Pier. Val.* 56. *p.* 543.

Vide plura in loco de Disciplina, Doctrina, Institutione, Professore.

ASPECTUS.

¶ EXEMPLA SACRA.

ASpectûs incauti Exempla: Eva, *Genes.* 3. *v.* 6. Filij Dei, 6. *v.* 2. Cham, 9. *v.* 22. Principes Aegypti, 12. *v.* 15. Sichem, 34. *vers.* 2. Iuda, 38. *v.* 15. Hera Iosephi, 39. *v.* 7. David, 2. *Sam.* 11. *v.* 2. Duo senes, *Dan.* 13. *v.* 7. 8. Holofernes, *Iudith.* 10. *v.* 20. *&* 16. 10. 11. Herodes, *Matth.* 14. *v.* 6. *Marc.* 6. *v.* 22.

ASPE-

ASPERITAS.

❡ SENTENTIA POETICA.

Ovid. 2. Art.

Dextera præcipuè capit indulgentia mentes:
Asperitas odium sævaque bella movet.
Odimus accipitrem, quia vivit semper in armis,
Et pavidum solitos in pecus ire lupos.
At caret insidiis hominum, quia mitis hirundo est,
Quasque colat turres Chaonis ales habet.

Vide plura in Loc. de Misericordia & Humanitate.

ASSENTATIO.

❡ SENTENTIA POETICA.

Iuvenalis 3. de Græcis.

Quid quòd adulandi gens prudentissima: laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici,
Et longum invalidi collum cervicibus æquat
Herculis, Antæum procul à tellure tenentis.
Miratur vocem angustam, qua deterius nec
Ille sonat, quo mordetur gallina marito, &c.
Natio comœda est: rides? majore cachinno
Concutitur: flet, si lachrymas adspexit amici;
Nec dolet: igniculum brumæ si tempore poscas,
Accipit endromidem: si dixeris æstuo, sudat.

❡ APOPHTHEGMA.

Diogenes in assentatione, inquiebat, veluti sepulchro quopiam, solùm amicitiæ nomen inscriptum esse. *Stob. serm.* 14.

Consule Locum de Adulatore & Adulatione.

ASSIDUITAS.

❡ SIMILITUDINES.

VT qui paulum addit paulo, idque frequenter facit, ingentem acervum accumulat: Ita assiduitas ad bonam mentem parandam plurimùm valet. *Plut.*

Vt stilla cavat assiduitate saxum: ut ferrum contrectatione atteritur: Ita assiduitas etiam durissima vincit. *Idem.*

Gallus Phrygiæ fluvius, si modicè bibas, medetur corporis malis; si immodicè, limphatum animum agit: Ita si philosophiæ literas modicè attingas, prosunt: sin totum te isti addixeris studio, sanitatem mentis auferunt, & inanis gloriæ furore te quodam præcipitem aguat. *Erasm. ex. Plin.*

ASSUETUDO.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 3. de Ponto. 7.

Ductus ab armento taurus detrectat aratrum,
Subtrahit & duro colla novella jugo.
Nos, quibus assuevit fatum crudeliter uti,
Ad mala jam pridem non sumus ulla rudes.

Idem lib. 2. de Arte amandi.

—— Nil assuetudine majus.

Idem eodem libro.

Quod malè fers, assuesce: feres bene: multa vetustas
—— Lenit.

Seneca in Thyeste.

Iam tempus illi fecit ærumnas leves.

Valerius Flac. lib. 5. Argonaut.

Alcidem Sthenelo ipse satus, tamen aspera regum
Perpetimur juga, nec melior parere recuso.

Propert. lib. 2. eleg. 3.

Ac veluti primo taurus detrectat aratra:
Post venit assueto mollis ad arva jugo.

Claudianus lib. 2. in Ruffinum.

—— Iam nulli flebile damnum,
Sed cursus solennis erat, campusq; furori
Expositus, sensumq; mali detraxerat usus.

Horat. satyr. 5. lib. 2.

Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel uno
De sene gustarit, tecum partita lucellum,
Vt canis a corio nunquam absterrebitur uncto.

¶ APOPHTHEGMATA.

ANtisthenes rogatus, quæ disciplina cumprimis esset necessaria: respondit: Dediscere mala. *Laert. l. 6. c. 1.*

Anonymus: Puer quidam apud Platonem educatus, quùm ad patrem ex intervallo rediisset, eumque vidisset effusius ridentem, admiratus dixit: Se tale nihil unquam apud Platonem vidisse. *Eras. lib. 6. apoph.*

Plato adolescentem, quòd lusisset aleâ, graviter increpuit: Qui quùm dixisset: Sic objurgas ob rem parvam? At parum non est, inquit, assuescere. *Laert. l. 3.*

Herodes Sophista quùm subindè à Protheo Cynico convitiis asper geretur: Consenuimus, inquit, tu maledicendo, ego verò malè audiendo. *Philost. in Sophist.*

Socrates Alcibiadi admiranti, quod Xantippen supra modum rixo-

rixoſam domi ferret: Ego, inquit, etiam pridem his ſic aſſuevi, ut non magis offendar, quàm ſi rotæ, quæ aquam educit, ſtridorem audiam. *Laert. in Vita Socratis.*

¶ SIMILITUDINES.

UT qui thus tundunt, etiamſi purgentur, tamen odorem in multum tempus referunt: Ita animus diu diverſatus in honeſtis negotiis, diu ſervabit jucundam memoriam, qua fretus contemnet eos, qui vitam ut miſeram deplorant. *Plut.*

Qui diu in vinculis fuerunt, cum ſolvuntur, tamen claudicant adhuc, nec ingredi poſſunt: Ita diu vitiis aſſueti, etiam cùm ea deſerunt, quædam retinent veſtigia. *Idem.*

Vt mendum, quod induruit ac diutiùs inhæſit, difficile tollitur: Ita vitia inveterata non facilè corriguntur. *Idem.*

Vt liber poſt lituras iterum infectus, non facilè emaculatur, quod altius imbiberit atramentum: Ita animus ſæpè in eadem relapſus vitia. *Idem.*

Iumenta, quorum in aſpero indurata eſt ungula, quamlibet patiuntur viam; in paluſtri paſcuo ſaginata, citò ſubteruntur: Sic animus, duris rebus aſſuetus, minùs offenditur. *Sen.*

Vt caro, quæ callo obduruit, non advertit vibices plagarum: Ita animus à conſuetudine peccandi non commovetur correptione licet acri. *Eraſm.*

Gypſum etiam, ſi induruit, tamen tundi rurſum, & in farinam reſolvi poteſt: Simulatque ſemel induruit ingenium adoleſcentis ætate vitiisque, non poteſt refringi. *Eraſm.*

Vt Mithridati quotidie ſumenti venenum, conſuetudine factum eſt innoxium: Ita mala, quibus aſſueveris, non offendunt. *Idem.*

In naſſam facilis illapſus eſt, ſed exitus difficilis: Sic declive iter in vitia; reditus ad meliorem frugem non perinde facilis. *Idem.*

Vt in loco peſtilenti quoque, qui aſſuevére, durant: Ita incommoda parum lædunt aſſuetos. *Plin. l. 18. c. 6.*

Vide Conſuetudo.

¶ EXEMPLA PROFANA.

LAcedæmonij & Cretenſes moribus erudiebantur, non verbis: Athenienſes verò, & penè omnes alij Græci, quæ quidem oportet agi, præcipiebant ſuis legibus: aſſueſcere verò ad hæc operibus, minimè valuere. *Ioſeph. lib. 2. contra Appionem.*

Apud Germanos plus bonos mores, quàm apud alios bonas valere leges *Tacitus prædicat.*

Thelesias Thebanus cum aſſueviſſet optimis veterum Lyricorum *chromatibus*, ſenex jam, magno licet ſtudio, Timothei & Philoxeni muſicam aſſequi non potuit. *Plut. de Muſica.*

Apud Romanos munus capere viro ab uxore, aut uxori à viro vetitum

titum fuit: ne muneribus capiendis assuetæ etiam alienos admitterent. *Plut. in quæst. Rom.*

Cretenses cum acerbissima execratione adversus eos, quos vehementer oderunt, uti volunt: Ut mala consuetudine delectentur! optant: modestoque voti genere efficacissimum ultionis eventum reperiunt. Inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo per everantes morari, exitio ea dulcedo vicina est. *Val. lib. 7. c. 2.*

Claudius Imp. ludis gladiatoriis impensè delectabatur, eorumque consuetudine sanguini & cædibus assuefactus, crudeliter in quosvis levi de causa sævijt, Messalinâ instigante. *Zonaras.*

Lycurgus legem tulit, ut peregrini finibus arcerentur, ne advenæ alicujus noxæ civibus doctores existerent. *Plut.*

ASTROLOGIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Fiant luminaria in firmamento cœli, & dividant diem ac noctem, & sint in signa & tempora & dies & annos, & luceant in firmamento cœli, & illuminent terram. *Genes.* 1.

Ne fortè, elevatis oculis ad cœlum, videas solem & lunam & omnia astra cœli, errore deceptus adores ea, & colas, quæ Dominus Deus tuus creavit in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cœlo sunt. *Deut.* 4.

Quare dies diem superat, & iterum lux lucem, & annus annum à sole? A Domini scientia separati sunt facto sole, & præceptum custodiente per Dei sapientiam dividuntur. *Eccles.* 33. & 34.

Dicebat autem ad turbas: Cùm videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis; Nimbus venit, & ita fit: Et cum austrum stantem, dicitis: Quia æstus erit, & fit. *Luc.* 12.

Ego sum Dominus faciens omnia: extendens cœlos solus: stabiliens terram, & nullus mecum: irrita faciens signa divinatorum, & ariolos in furorem convertens: convertens sapientes retrorsum, & scientiam stultam faciens. *Esa.* 44.

Defecisti in multitudine consiliorum tuorum. Stent & salvent te augures cœli, qui contemplabantur sidera, & supputabant menses, ut ex eis annunciarent ventura tibi. Ecce, facti sunt quasi stipula, ignis comburit eos: Non liberabunt animam suam de manu flammæ. *Esa.* 47.

Iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes: quia leges populorum vanæ sunt. *Ierem.* 10.

¶ APOPHTHEGMATA.

Bion aiebat, maximè ridiculos esse Astronomos, ut, quum non videant pisces juxta se nantes in littore, illos qui in cœlo sunt, se videre dicant. *Stob. serm.* 78.

Astro-

Astrologus quidam in foro stellas in tabula quadam depictas cùm demonstraret, atque diceret: En tibi hic stellas errantes: audiens hoc *Diogenes*, ne mentiaris, inquit, bone vir: stellæ enim non errant, sed illi: ostensis, qui assidebant. *Stob. serm.* 78.

Thaletem, dum cœlum contemplatur, in fossam illapsum, ancilla ejus jure id eum pati dixit: qui cùm juxta pedes posita ignoraret, cœlestia intueretur. *Stob. ibid.*

Pindarus naturæ speculationibus vacantes, imperfectum sapientiæ fructum capere dicebat. *Idem ibid.*

Anaxagoras quùm cœlum intueretur, astrorumque mirabilem cursum admiraretur, cuidam sciscitanti: Cur ita libenter ferret subdialia pervigilia? respondit: Vt cœli aspectu fruar: cursus & recursus siderum in orbem redeuntes subiudicans. *Philo Iudæus.*

Phavorinus scito dilemmate Astrologos judiciarios perstringere solitus est. Aut adversa, inquit, eventura dicunt: aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt? miser fies, frustrà expectando. Si adversa dicunt, & mentiuntur? miser fies, frustra timendo: Si vera respondent, eaque sunt non prospera? jam inde ex animo miser fies, antequam è fato fias. Si felicia promittunt, eaque eventura sunt? tùm planè duo erunt incommoda: Et expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudii fructum spes tibi jam defloraverit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus, res futuras præsagientibus. *A. Gellius lib.* 14. *cap.* 1.

Accius poeta nihil, inquit, credo auguribus, qui aures verbis divitant alienas, suas ut auro locupletent domos. *Idem ibid.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

P*Er maculosam hinnuli pellem* Aegyptii Astrologiam hieroglyphicè significabant. *Pier. Valer. lib.* 38. *pag.* 369. *A.*

ASTUTIA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Captivis. 2, 2.

Qui cavet ne decipiatur, vix cavet cum etiam cavet:
Et jam cum cavisse ratus, sæpè is cautor captus est.

Terentius in Andria, 4, 5.

Fallacia alia aliam trudit.
Astutum fallere difficile est.

APOPHTHEGMATA.

L*Ysander*, quùm probro ei daretur, quod pleraque astutia, dolo simul ac fraude gereret, non palam virtute conficeret, hac parte Hercule, generis authore, indignus, ridens dixit: Vbi quod vellet non assequeretur leonis exuvium, ibi vulpinum applicandum esse. Sentiens, quod honestis rationibus non posset effici, id fraude dolisque perficiendum. *Plut. in Lac. Brus. l.* 12. *c.* 29. *Cleome-*

Cleomenes Anaxandri F. septem dierum inducias cum hoste pactus, captata opportunitate, tertia nocte dormientes invadit, multos interficit, alios in servitutem redigit. Objurgatus vero, quod fœderis fidem non servasset? Ad jusjurandum, ait, noctes non additas fuisse. *Brus. lib.* 3. *c.* 20.

¶ EXEMPLA SACRA.

Astutiæ & fraudulentæ calliditatis exempla: Satan, *Gen.* 3. ℣ 1. 2. *Cor.* 11. ℣. 3. Palæstini, *Gen.* 26. ℣. 14. 15. Rebecca, *Gen.* 27 ℣. 15. Laban, 29. ℣. 25. Rachel, 31. ℣. 34. 35. Filii Iacobi, 34. ℣. 14. 15. 18. 24. 25. & 37. 31. Iuda, *Gen.* 38. 11. Thamar, ℣. 14 Vxor Potipharis, 39 14. Pharao, *Exod.* 1. ℣. 9. 10. 11. & 5. 7. Gabaonitæ, *Iof.* 9. 4 Balach, *Num.* 22. ℣. 4. 5. 6. Balaam, 24. 14. Filiæ Moabitarum, 25. ℣. 1. 2. & 31. 6 Saul, 1. *Sam.* 18. ℣. 17. 21. 25 David, 2. *Sam.* 11. ℣. 6. 8. 13. 14. 15. Ionadab, 12. 5. Absalom, ℣. 26. 28. & 16. 2. 3. Siba, 16. ℣. 1. 2. Meretrix, 1. *Reg.* 3. ℣. 19 20. Ieroboam, 1. *Reg.* 12. ℣. 26. 27. 28. Mulier Thecuitis, 2. *Sam.* 14. ℣. 4. 6. Respha, 21. ℣. 7. 9. 10. Giezi, 1. *Reg.* 5. 20. Iehu, 10. 19. Athalia, 11. 1. Iezabel, 21. ℣. 7. 8. 9 Rabsaces, 18. 28 Asa, 36 13. Ieroboam, 2. *Paral.* 13. 13. Hostes Iuda, 1 *Esdr.* 4. ℣. 2. Sanaballat, & ejus contuberniones, *Nehem.* 48. Aman, *Esth.* 3. ℣. 8. 9. Satrapæ Darii, *Dan.* 6. ℣. 5. 6 7. Herodes, *Matth.* 2 8. Scribæ & Pharisæi, 15 5. Discipuli Pharisæorum ; & Herodiani ; *Matth.* 22. ℣. 17. *Marc.* 12. ℣. 14. Principes Sacerdotum, *Matth.* 26. 5. & 28. ℣. 11. 12. 13. *Marc.* 14. 2. Ananias & Saphira, *Act.* 1. ℣. 1. 2. 3. 4. 5. Simon Magus, 8. ℣. 9. 10. 11. Iudæi, 16. 21. Festus, 25. 9. Pseudo apostoli, *Rom.* 16. 18. Falsi Doctores, 2 *Cor.* 11. 15. *Galat.* 6. 12 *Ephes.* 6. 12. *Philip.* 3. 19. 2 *Pet* 2. ℣. 3. 18. Astutiæ prudentis & singularis exempla: Iacob, *Gen.* 36. ℣. 32. 37. 38. 39. Ioseph, 44. 2. Iosua, *Iof.* 8. 4. Gabaonitæ, 9 ℣. 3 4. 5. 6. Gedeon, *Iudic.* 7. ℣. 16. 17. 18. Philistæi, 1. *Sam.* 13. 19. Ioab, 2. *Sam.* 14. ℣. 1. 2. Mulier Thecuitis, 2. *Sam.* 14. ℣. 4. 5. Salomon, 1. *Reg.* 3. ℣. 25. Ieroboam, 2. *Paral.* 13. 13. Villicus, *Luc.* 10. ℣. 4. 5. 6. Paulus, *Act.* 26. ℣. 6. 7.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Ægyptios, præsertim verò Alexandrinos, astutos esse & fallaces, multis auctoritatibus probat *Calius, lib.* 16. *A. L cap.* 3. Hinc Ἀιγυπτιάζειν dicebantur astuti & impostores. Theocritus ἐν Συρακουσίαις: Ὀυδεὶς κακοεργὸς δηλεῖται τὸν ἰόντα παρέρπων αἰγυπτιστί. Lædit sceleratores astu ægyptiaco obrepens jam nemo nocetve.

Siculi pollebant acumine & vafritia: Propterea Maternus eos acutos vocat: & Apuleius *l.* 11. trilingues. Vnde Sicilisitare, verbum Plautinum, est astute loqui. *Ravisius.*

Cercopes populi in Epheso notæ fraudulentiæ, qui conati sunt, ipsi etiam Iovi imponere. Hinc Adagium: Cercopum cœtus: de improborum conventu.

Alexander VI. antequam ad Pontificatum ascendit, per XXXVII. annos (id quod in eo ordine perrarum est) Cardinalis fuit, & naturalem astutiam longa experientia pontificiorum negotiorum ita exer-

exercuit; ut omnes pontifices calliditate superarit. *Garimbertus l. 4. de Vitis Pontificum.*

Sisyphus Corinthiorum rex, ob astutiam in proverbium abiit: De eo Homerus:

> Σίσυφος, ὃς κέρδιστος ἐπιχθονίων γένετ' ἀνδρῶν.
> *Sisyphus, in terris quò non astutior alter.*

Rursus Iliad. ζ.

> Ἔνθάδε Σίσυφος ἔσκεν, ὁ κέρδιστος γένετ' ἀνδρῶν.

Numa Pompilius, ut populum Romanum sacris obligaret, dicebat: Sibi cum Dea Aegeria congressus esse nocturnos, ejusque instinctu & monitu, se, quæ accepta Diis immortalibus essent, instituere. *Livius l.1. Dec.1. Plut. in Num. Cicer. l.1. de leg. Ovid. l.3. Fast. & 15. Metam. Lactant. l. 1. c 22. Plin. cap. 3. Val. Max. l. 1. cap. 3.*

Tiberius, contra Libonem per servorum quæstiones ut inquireret, fraudem legi fecit; quod illos emancipari, & deinde per tormenta inquiri jussit. *Alex. l.3. c. 20.*

¶ HIEROGLYPHICA.

AStutiæ pravæ hieroglyphicum est *perdix*, quod desumptum ex fabula Mythologorum, qui fingunt Dædali nepotem, ob inventa artis suæ arma quædam admodum utilia, per invidiam, ab Atheniensium arce summa præcipitem datum, qui terra vix tacta mutatus sit in perdicem. Cujus figmenti talis fertur interpretatio: Impuri homines cùm à sapientiæ arce deciderint, à rectis honestisque studiis alieni facti, tametsi astutia freti aliqua suis in rebus excellere videantur, hisq; tractandis super alios attolli; sordidis tamen & improbis negotiationibus impliciti, sublime nihil sapiunt, sed humi volitantes, dolisque & fraudibus omnibus freti, rem quocunque modo facere tantùm student, libidinum & cupiditatum suarum laqueis & retibus impliciti obvolutique: Eò *Perdice* deteriores, quòd illis vaferrima est ars ad elabendum, capturamque declinandum, quod Græci dicunt ἐκπερδίζειν; hi neque capti fugam moliuntur, neque, si evadere possint, studium adhibent ullum, ut salvi fiant. *Pier. Val. l. 24. pag. 228.*

Vide Dolus, Fraus.

AVARITIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NOn decipiat unusquisque proximum suum. *Levit. 19.*

Statera justa, & æqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius *Ibid.*

Quando vendes quippiam civi tuo, aut emes ab eo, non contristes fratrem tuum. *Ibid. 25.*

Non assumes & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua. *Deut. 19.*

Væ! qui conjungitis domum ad domum,& agrum agro copulatis usque ad terminum loci! Nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? *Esai.* 5.

Væ qui prædaris! Nonne & ipse prædaberis? *Esa.* 33.

Væ ei,qui multiplicat non sua: usque quò & aggravat contra se densum lutum? *Abac.* 2.

Væ,qui congregat avaritiam malam domui suæ, ut sit in excelso nidus eius,& liberari se putat de manu mali. *Ibid.*

Ignis in domo impii,& mensura minor iræ plena. *Mich.*6.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. *Matth.* 6.

Quid prodest homini,si lucretur universum mundum? Seipsum autem perdat? *Matth.* 16.

Ne quis circumveniat in negotio fratrem suum. 1.*Thess.* 4.

Substantia festinata minuetur: Quæ autem paulatim colligitur manu,multiplicabitur. *Prov.* 13.

Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas,dabit ipse ditiori & egebit. *Prov.* 22.

Qui congregat thesauros linguâ mendacii, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis. *Prov.* 21.

Qui festinat ditari,non erit innocens. *Prov.* 28.

Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta. *Eccles.* 4.

Qui acervat ex animo suo injustè,aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur. *Eccles.* 14.

Insidiatur ut rapiat pauperem, rapere pauperem dum attrahit eum. *Psal.* 9.

Quare impii vivunt,sublevati sunt,confortatique divitiis? *Iob.* 21.

Promptuaria eorum plena (& pauperes vacui.) *Psal.* 143.

Conturbat domum, qui sectatur avaritiam. *Prov.* 15.

Infernus & perditio nunquam implentur: similiter oculi hominum insatiabiles. *Ibid.* 27.

Avarus non implebitur pecuniâ. *Eccles.* 5.

Avaro nihil est scelestius *Eccles.* 10.

Omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam à summo usque ad novissimum. *Esa.* 56.

A minore quippe usque ad maiorem omnes avaritiæ student. *Ierem.* 6.

Tui verò oculi & cor ad avaritiam,& ad innocentem sanguinem fundendum, & calumniam,& ad causam mali operis. *Idem.*22.

Avari regnum Dei non possidebunt. 1. *Cor* 6.

Avaritia nec nominetur in vobis sicut decet sanctos. *Eph.* 5.

Vide titul. Divitiæ.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

NOn solùm avarus est,qui rapit aliena: sed ille avarus est,qui cupidè servat sua. *August. in serm.*

Ava-

Avarus, antequam lucretur, seipsum perdit: & antequam aliquid capiat, capitur. *Idem ibid.*

Avarus vir inferno est similis. Infernus enim, quantoscunque devoraverit, nunquam dicit: Satis est: Sic & avarus, etsi omnes thesauri confluxerint in eum. *Idem in epist.*

Quæ est ista aviditas concupiscentiæ, cùm & ipsæ beluæ habeant modum? Tunc enim rapiunt, quando esuriunt: parcunt verò prædæ, quùm senserint satietatem. Insatiabilis est sola avaritia divitum. Semper rapit, & nunquàm satiatur: nec Deum timet, nec hominem reverteur, nec patri parcit, nec matrem cognoscit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem servat: viduam opprimit: pupillum invadit: lib ros in servitium revocat: testimonium falsum profert. Res mortui occupantur: Quare & qui faciunt non moriuntur? Quæ est illa animarum insania? amittere vitam, appetere mortem? acquirere aurum, & perdere cœlum? *Idem. de Verb. Domini*

Avarus est cœcus: credendo enim dives est, non videndo. Amas pecuniam, ô cæce! quam nunquàm videbis: cæcus possides, cæcus moriturus es: quod possides, hic relicturus es. *Idem lib. de Doctrina Christiana.*

Avaritia, quæ Græcè φιλαργυρία dicitur, non in solo argento, (unde nomen duxisse resonat) sed in omnibus rebus, quæ immoderatè cupiuntur, intelligenda est: ubicunque omninò plus vult quisque quàm satis. Hæc autem avaritia cupiditas est: cupiditas verò improba voluntas est: ergò propterea voluntas omnium malorum causa est. *Idem lib. 3. de libero arbitrio.*

Avarus, velut infernus omnia devorans, vellet nullum hominem esse, ut omnia solus possideret. *Idem in quodam serm.*

Quùm avaritia alicui dominatur, subjectus malis omnibus demonstratur; quia de avaritia omnia mala oriuntur, & peccatorum omnium spinæ producuntur. *Idem de libero arbitr.*

Avaritia, non vitium avari; sed animæ perversæ, amantis aurum; derelicta justitia; quæ debuit anteponi auro. *Idem lib. 12. de Civitat. Dei.*

Minus voluptatibus stimulatur, qui non est, ubi frequentia voluptatum: & minus avaritiæ molestias patitur, qui divitias non videt. *Idem de sing. Cler.*

Cupiditas & Avaritia tantùm unum malum sunt: ut nec avaritia sine cupiditate, nec cupiditas sine avaritia possit inveniri. *Idem ad quendam.*

Non est in carendo difficultas, nisi cùm fuerit in possidendo cupiditas. *Idem lib. Conf.*

Non minoris est criminis, habenti tollere, quàm, cùm possis & habes, indigentibus denegare. Esurientium panis est, quem tu detines: nudorum indumentum, quod tu includis: miserorum re-

demptio & absolutio pecunia, quam tu in terra fodis. Tantorum scias te invadere bona, quantis possis præstare, & nolis. Non sunt bona hominis, quæ secum ferre non potest. Sola misericordia comes est defunctorum. *Ambros. in quodam serm.*

Modum non habet avaritia, nec capiendo expletur, sed incitatur, hoc egenior, quo plura quæsivit. *Idem de interpellatione Iob.*

Venit avaritia, & dicit: Argentum & aurum quod habes, servitutis tuæ pretium est: possessio quam tenes, juris tui emptio est. *Idem super. Psal.* 18.

Inflammatur lucro avaritia, & non extinguitur. Quasi gradus quosdam cupiditatis habet, &, quò plures ascenderit, eò altiora festinat, unde fit gravis ruina lapsuro, *Idem de Naboth. Iezraelita.*

Pauperiorem se judicat omnis abundans, quia sibi deesse arbitratur, quicquid ab aliis possidetur: toto mundo eget, cujus non capit mundus cupiditatem: ei autem qui fidelis est, totus mundus divitiarum est: toto mundo fugit, qui considerans conscientiam suam timet deprehendi. *Ibid.*

Avaro tàm deest quod habet, quàm quod non habet. Credenti totus mundus divitiarum est, infidelis autem obolo indiget. *Hieronym. ad Paulinum.*

Nos ardemus avaritiâ, & contra pecunias disputantes, auro sinum expandimus, & illud, quod de Megarensibus dicitur, nobis miseris aptari potest: Aedificant quasi semper victuri: Vivunt quasi altera die morituri. *Idem ad Rusticum.*

Cùm cætera vitia senescente homine senescant, sola avaritia juvenescit. *Idem in quodam serm.*

Avaro tàm deest quod habet, quàm quod non habet: quia aut non habita concupiscit, ut habeat: aut habita metuit ne amittat: & dum in adversis sperat prospera, in prosperis formidat adversa. *Ibid.*

Multis nomen pauperum avaritiæ occasio est. *Idem ibid.*

Avaritia latenter oritur in mente, sed punctiones peccatorum omnium patenter producit in operatione *Greg.* 20. *Mor.*

Peccatum avaritiæ, mentem quam infecerit, ita gravem reddit, ut ad appetenda sublimia attolli non possit. *Idem l.* 14.

Avaritia desideratis rebus non extinguitur, sed augetur: Nam more ignis, cùm ligna, quæ consumit, acceperit, excrescit: & unde videtur ad momentum flamma comprimi, inde paulo post cernitur dilatari. *Idem lib.* 15

Avarus prius anhelat concupita congregare, & quùm quasi in quodam ventre avaritiæ multa congesserit, satiatus arctatur: quia dum anxiatur, qualiter acquisita custodiat, ipsa eum sua satietas angustat. Mens avari, quod prius ex abundantia requiem quæsierat, postea ad custodiam gravius laborat. *Idem ibid.*

Omnis avarus ex potu sitim multiplicat: quia quùm, quæ appetit, adeptus fuerit, ad appetenda alia amplius anhelat. *In Hom.*

Dæmonum habitaculum fit quisque in hoc seculo, qui propter divitias & honores laborat: quas postquam consecutus est, tradit se luxuriæ, ut quæ avaritia congregavit, luxuria consumat. *Idem ibid.*

Divitiarum amor insatiabilis longè ampliùs torquet animam, quàm refrigeret usu suo: quarum acquisitio quidem laboris, possessio timoris, amissio plena doloris invenitur. *Bernh. in quodam serm.*

Quod sine miserabili gemitu dicendum non est, Christi opprobria, sputa, flagella, clavos, lanceam, crucem & mortem, hæc omnia in fornace avaritiæ conflant, & profligant in acquisitione turpis quæstûs, & pretium universitatis suis marsupiis includere festinant. In hoc solo sanè à Iuda Iscariote differentes, quod ille horum omne emolumentum denariorum numero compensavit, illi voraciori ingluvie lucrorum infinitas exigunt pecunias. *Idem sup. Cant.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 1. Fast.

Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
Cujus non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi:
Vix ultra, quò jam progrediatur, habet.

Horat. 3. Carm. 16.

Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames.

Idem ibid.

—— Multa petentibus
Desunt multa. Bene est, cui Deus obtulit
Parcâ, quod satis est, manu.

Horat. 3. Carm. 24.

—— Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ: tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

Idem 1. Epist. 2.

Semper avarus eget: certum voto pete finem.

Idem 1. Epist. 10.

Imperat, aut servit collecta pecunia.

Iuvenalis 14.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit;
Et minus hanc optat, qui non habet.

Hor. 2. Serm. 3.

Si quis emat citharas, emptas comportet in unum;

Nec studio citharæ, nec Musæ deditus ulli:
Si scalpra, & formas non sutor, nautica vela
Aversus mercaturis; delirus & amens
Vndique dicatur meritò. Quid discrepat istis,
Qui nummos, aurumque recondit, nescius uti
Compositis, metuensq; velut contingere sacrum?

Hor. 1. Serm. 1.

At bona pars hominum, decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit.

Claud. bel. Gildo.

—— Quodcunque profunda
Traxit avaritia, luxu pejore refundit.

Idem 1. Ruf. 102.

Plenus sævitia, lucrique cupidine fervens:
Non Tartessiacis illum satiaret arenis
Tempestas pretiosa Tagi: non stagna rubentis
Aurea Pactoli: totumq; exhauserit Hermum,
Ardebit majore siti.

Horat. 2. Serm. 3.

Maxima pars hominum morbo jactatur eodem:
Filius, aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
Dis inimice senex custodis, ne tibi desit?

Prop. 3. 6.

Ergò sollicitæ tu causa pecunia vitæ es?
Per te immaturum mortis adimus iter.
Tu vitiis hominum crudelia pabula præbes:
Semina curarum de capite orta tuo.

Lucret. lib. 5.

Ergò hominum genus incassum frustraq; laborat
Semper, & in curis consumit inanibus ævum:
Nimirum quia non cognovit, quæ sit habendi
Finis, & omninò quo adcrescat vera voluptas.

Iuvenalis 14.

Inde ferè scelerum caussæ, nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius ullum
Humanæ mentis vitium, quam sæva cupido
Indomiti census. Nam dives qui fieri vult,
Et citò vult fieri: Sed quæ reverentia legum?
Quis metus aut pudor est unquam properantis avari?

Idem ibid.

Vnde habeas quærit nemo: sed oportet habere.

Claud. .. Ruf.

Semper inops quicunque cupit.

Longinus Maximianus.

Quid mihi divitiæ? quarum si demseris usum,
Quamvis largus opum, semper egenus ero.
Immo etiam pœna est, partis incumbere rebus,
Quas cùm possideas, est violare nefas.
Non aliter sitiens vicinas Tantalus undas
Captat, & oppositis abstinet ora cibis.

Virg. 3. Aeneid.

—Quo non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Manil. 4. Astro.

Quid tam solicitis vitam consumimus annis?
Torquemurque metu, cæcaque cupidine rerum?
Æternisque senes curis dum quærimus, ævum
Perdimus, & nullo votorum fine beati?
Victuros agimus semper, nec vivimus unquam,
Pauperiorque bonis quisque est, qui plura requirit:
Nec quod habet, numerat: tantùm quod non habet, optat.
Cumque sui parvos usus natura reposcat,
Materiam struimus magnæ per vota ruinæ.
Luxuriam lucris emimus, luxuque rapinas,
Et summum censûs pretium est, effundere censum.

Publ. Syrus.

Avarus ipse miseriæ caussa est suæ.
Avarus, nisi cùm moritur, nil rectè facit.
Avaro quid mali optes, ni, ut vivat diu?
In nullum avarus bonus: in se pessimus.
Inopiæ pauca desunt, avaritiæ omnia.
Luxuriæ desunt multa, avaritiæ omnia.
Tam deest avaro quod habet, quàm quod non habet.

Horat. Oda. 2. lib. 2.

Nullus argento color est, avaris
Abdita terris inimice lamnæ
Crispe Salusti, nisi temperato
Splendeat usu.

Martialis 8. lib. Epig.

Rape, congere, aufer, posside, relinquendum est.

Ex Comicis Græcis.

Πλεονεξία μέγιστον ἀνθρώποις κακόν.
Οἱ γὰρ θέλοντες προσλαβεῖν τὰ τῶν πέλας,
Ἀποτυγχάνουσι πολλάκις νικώμενοι.
Τὰ δ᾽ ἴδια προστιθέασι τοῖς ἀλλοτρίοις.
Cupido habendi aliena maximum malum.
Aliena namque qui student asciscere,

Sæpè excidentes spe sua, contra bonis
Aliis addunt ipsimet tandem sua.
Ἀλλὰ σχεδὸν ἦ τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν
Εἴρηκας. ἐν φιλαργυρίᾳ γὰρ πάντ᾽ ἔνι.
Id nempe dicis, omnium quod est caput
Malorum, avaritiam mihi quum nominas.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

DVæ res sunt, quæ maximè homines ad maleficium impellunt: luxuries & avaritia. *Cicero 2. ad Heren.*

Corrupti sunt depravatique mores, admiratione divitiarum. 2. *Offic.*

Nihil est tàm sanctum, quod non violari; nihil tàm munitum, quod non expugnari pecuniâ possit. 2. *Act. in Ver.*

Nullum est officium tam sanctum atque solenne, quod non avaritia comminuere atque violare soleat. *Cicero pro Quint.*

Nemo tam firmum habuit præsidium, quod avaritia non infregerit atque debilitaverit. *In Ver.*

Avaritia est opinio vehemens de pecunia. 4. *Tusc.*

Illi morbo, qui permanat in venas, & inhæret in visceribus, nec inveteratus evelli potest, nomen est Avaritia. 7. *Tusc.*

Magno malo est hominibus avaritia, idcircò quòd homines magnis & multis incommodis conflictantur, propter immensam pecuniæ cupiditatem. 2 *ad Heren.*

In quibusdam neque pecuniæ modus est, neque cupiditatum, quos nulla præda unquam improbe parta minuit, sed auget potiùs atque inflammat. 2. *de Finib.*

Nunquam expletur, nec satiatur cupiditatis sitis: neque ea solùm, quæ habent, libidine augendi cruciantur, sed etiam amittendi metu. *Parad.* 1.

Avaritia insatiabilis, immensa & incredibilia potest. Ita enim hominum mentes obstrictas tenet, ut eas nullo tempore respirare permittat. *In Vatin.*

Nullum est vitium tetrius, quàm avaritia, præsertim in principibus, & Rempubl. gubernantibus: Habere enim quæstui Rempubl. non modò turpe est, sed sceleratum etiam & nefarium. 2. *Offic.*

Avaritia senilis vituperanda est maximè. Potest enim quidquam esse absurdius, quam quò minus viæ restat, eò plus viatici quærere? *Cato Major.*

Avaritia latentium indagatrix lucrorum: manifestæ prædæ avidissima vorago: neque habendo fructu felix, & cupiditate quærendi miserrima. *Val. lib.* 3.

Iam rusticitatis & miseriæ est, velle, quantum satis est! *Senec. in epist.*

Monstro similis est avaritia senilis; Quid enim sibi vult, non intelli-

telligo. Nam quid absurdius (ut dici solet) quàm quò minus restat viæ, eò plus viatici quærere? & vita dificiente, augere viaticum? *Senec. in lib. de morib.*

Pecunia non satiat avaritiam, sed irritat: homo semper indiget pecuniâ. Mihi crede, non potest esse dives felix. *Ibid.*

Si pecuniam habueris, necesse est ut teipsum aut pecuniam vilem habeas. *Senec.*

Avarus ipse miseriæ suæ causa est. *Idem in proverb.*

Avarus, nisi quum moritur, nil rectè facit. *Ibid.*

Avaro quid mali optes, nisi ut diù vivat? *Ibid.*

Avarus damno potiùs, quam sapiens dolet. *Ibid.*

Negandi causa avaro nunquam deficit. *Ibid.*

Pecuniæ oportet imperare, non servire. *Ibid.*

Pecuniâ si uti scias, ancilla est: si nescias, domina. *Ibid.*

¶ Apophthegmata.

Bion avaritiam dicebat omnis improbitatis esse metropolin. *Stob serm.* 10.

Diogenes interrogatus, quænam essent feræ pessimæ? Respondit: in montibus ursi & leones: in civitatibus autem publicani & sycophantæ. *Antonius in Melissa part.* 1. *ser.* 34. *Maxim. ser.* 22.

Simonides interrogatus, cur in extrema senectute avarus esset? Quoniam, respondit, malim defunctus opes inimicis relinquere, quàm vivus amicis egere. *Stob. serm.* 10.

Socrates interrogatus, quinam essent avari? Respondit: Qui turpia lucra venantur, & necessarios aut amicos negligunt. *Stob. serm.* 10. *Max. serm.* 18.

Aristides, avarus quidam & prædives quùm paupertatem ei exprobraret: Mihi, inquit, paupertas nihil mali videndum præbebit: Tibi autem divitiæ, per fas nefasque paratæ, turbas non paucas. *Max. serm.* 12.

Anacharsis quùm rogasset quendam: Quanta esset spissitudo navium? Respondit: Quatuor digitorum. Tantillum, ait Anacharsis, à morte sunt, qui avaritia & lucri cupiditate irritati, pernavigant maria, incerti de reditu. *Laert. lib.* 1. *c.* 9.

¶ Similitudines.

QVemadmodum Cæcias ventus, contra aliorum Septentrionalium ventorum naturam, nubes non pellit, sed magis ad se trahit: ita avarus opes ac divitias. *Arist.*

Vt quidam morbo aliquo & sensûs stupore suavitatem cibi non sentiunt. sic avari & facinorosi veræ laudis gustum non sentiunt. *Cic. Philippica* 2.

Arundinis radix contrita & imposita, filicis stirpem corpore extrahit: item arundinem filicis radix: ita vicissim, & pecuniæ studium eximit animis amorem sapientiæ, & sapientia studiũ pecuniæ. *Plin.*

Quemadmodum apud Myconios non est indecorum calvitium, quod illic omnes calvi nascantur: ita apud Italos (ut hos exempli causa nominem) non est turpe pecuniæ studium, qua nemo non tenetur apud illos. *Plin. lib.* 11. *c.* 37.

Vt adamas, si juxta magnetem ponatur, non patitur abstrahi ferrum; aut si admotus magnes apprehenderit, adamas è diverso capit atque aufert: ita pecuniæ studium dissidet cum christiana pietate, & modis omnibus avocat, nec sinit adhærescere CHRISTO. *Erasm.*

Vt Indicæ formicæ aurum è cavernis erutum servant tantùm, non fruuntur: ita dives avarus nec fruitur ipse suis opibus, & aliis invidet illarum usum. *Plin. lib.* 11. *c.* 31. *&* *Herodot. lib.* 3.

Hirudo est quoddam pediculi genus, cui non est exitus cibi, quod insatiabile sit; suctu sanguinis intumescens rumpitur denique: sic avarus copiâ sua præfocatur. *Plin.*

Aquila avium rapacissima, non oppetit morbo neque senio, sed fame: ita avarus, quò magis accedit ætas, hoc magis cruciatur habendi studio, & minùs potest uti partis. *Plin. lib.* 10. *c.* 3.

In argento vivo omnia natant, excepto auro; nam hoc unum ad se trahit: ita nil incidit animo avari, præter lucrum; disciplinæ, literæ, probitas, in summo fluitant, non descendunt in pectus. *Plin. lib.* 33. *c.* 6.

Cervi cùm cogantur sua cornua abjicere, tamen occultant ea, præcipuè dextrum, ne medicamenti vis aliis sit usui: ita divites nonnulli, cum ipsi divitiis uti non queant, haud tamen sinunt alios frui. *Plin. l.* 8. *c.* 32. *Arist. l.* 9. *de nat. c.* 5.

¶ EXEMPLA SACRA.

Avaritiæ & tenacitatis exempla. Pastores Abraham & Lot, *Genes.* 13 7. Laban, 31. ℣. 41. Fratres Ioseph, 37. 28. Balaam, *Num.* 22. ℣. 7. 8. 2. *Pet.* 2. 15. *Iudæ*, ℣. 11. Achan filius Charmi, *Ios.* 7. ℣. 11. Dalila, *Iudic.* 16 ℣. 5. 6. Filij Samuelis, 1. *Sam.* 8. ℣. 3. Saul, 15. ℣. 19. Nabal, 25. 11. Semei, 1. *Reg.* 2. ℣. 40. Achab. 21. ℣. 2. Giezi, 2. *Reg.* 5. ℣. 20. Sennacherib, 18. 14. Benadad, 2. *Paral.* 16. ℣. 3 4. Quidam Iudæorum divites, *Nehem.* 5. ℣. 2. 15. Quidam milites, 2. *Machab.* 12 ℣. 40. Exercitus Iudæ, 1. *Machab.* 4. ℣. 17. 18 Principes Israelis, *Esa.* 1. ℣. 23. Pastores Israelis, 56. 11. Iudæi, *Ierem.* 6. ℣. 13. Ioachim, *Ierem.* 22. ℣. 17. Principes Israel, *Ezech.* 22 ℣. 12. Populus Iudaicus, 33. ℣. 31. Ammonitæ, *Amos* 1. ℣. 13. Scribæ & Pharisæi, *Matth.* 15. ℣. 5. *&* 23. ℣. 16. 23. *Marc.* 7. ℣. 11. *Luc.* 11. 42. *&* 16. 14. Quidam adolescens, *Marc.* 10. ℣. 22. *Luc.* 18. ℣. 23. Sacerdotes, *Matth.* 21. ℣. 12 *Iohan.* 2. ℣. 15. Iudas proditor, *Matth.* 26. ℣ 15. *Iohan* 12. ℣ 6. Custodes sepulchri, *Matth.* 28. ℣. 12. 15. Quidam de turba, *Luc.* 12. ℣. 13. Dives quidam, 12. ℣. 16. 17. Dives nequam, 16. ℣. 21. 22. Ananias & Saphira, *Actor.* 5. ℣. 2. Simon Magus, 8. ℣. 19. 20. Domini puellæ Pythonissæ, 16. ℣. 19. Demetrius,

trius, 19.℣. 27. Felix, 24. ℣. 26. Quæstionarii, *Timoth*. 6. ℣. 5. Falsi Doctores, 2. *Pet*. 2. ℣. 3. 14. Avarorum crudelium exempla: Pharisæi, *Matth*. 15. ℣. 3. 6. *Marc*. 7. ℣. 11. 12. Agricolæ, *Matth*. 21. ℣. 34. 35. *Marc*. 12. ℣. 2. 3. 5. *Luc*. 20. 10. Pseudopastores, *Actor*. 20. 29. 2. *Pet*. 2. 15.

¶ EXEMPLA PROFANA.

VOces, quas avari homines, ac minuti animi, insusurrare filiis solent, retulit Horatius in satyra prima ad Mœcenatem, qua vitium illud accusavit, & quantâ maximè diligentiâ potuit, exagitavit: *At bona pars hominum, decepta cupidine falso, &c. Victorius lib*. 23. *Var. lect. c*. 10.

Nero nunquam cuiquam officium delegavit, nisi hæc adjiceret: Scis quibus mihi est opus? &c; hoc agamus, ne quis quid habeat. Vox prædone quàm principe dignior. *Sueton. & Dion.*

Hispanis olim, ut scribit Philarchus, micrologia propria fuit, qui res vel minimas plurimi faciebant, & avaritiæ studio semel tantùm die cibum capiunt. Sunt, inquit, & hydropotæ, & in tam avido ingenio vestibus tamen amiciuntur vel preciosissimis. *Theat. Zwing. fol*. 2390.

Vespasianus cùm rapacissimum quemque promoveret, ut mox ditatos condemnaret, vulgò dictus est, officiarios suos habere pro spongiis, quòd veluti spongias & siccos madefaceret, & humentes exprimeret. Candidatis honores, reisque tàm innoxiis quàm nocentibus absolutiones venditasse dicitur. *Sueton. & Dion.*

Pertinax, qui Commodo successit, avaritiæ suspicione privatus non caruit: nam & sordidè se gessit in provinciis consularibus gerendis, & cùm paternum patrimonium perexiguum esset, subitò factus est dives. *Cuspin.*

Phocas Imp. parricida, avarissimè tributa exegit: More Persico cum suis aulicis secreta tractabat, qui magistratus & judicia vendebant. *Cusp.*

Negotiatorum genus nihil habet sacrum, propter unum pecuniæ lucrum, cui se totos, ceu Deo, consecrarunt. Hoc pietatem, hoc amicitiam, hoc honestum, hoc famam, hoc divina pariter & humana omnia metiuntur: reliqua nugæ. *Erasm. in Adag.*

Simonides iis, qui avaritiam ei objiciebant, respondit: aliis se voluptatibus ob senectutem orbum, ab una ætatem suam foveri quæstuaria. *Plut.*

Numidij avaritiam describit Horatius. *Lib*. 1. *Sermonum, Satyr*. 1. *in hæc verba:*

Numidius quidam (non longa est fabula) dives &c.

¶ HIEROGLYPHICA.

SVnt qui per *manus & brachia* hieroglyphicè avaritiam designent, atque interpretamentum hujusmodi ex carmine Theocri-

tiano mutuentur: νενίκηται δ' ὑπὸ κερδέων πᾶς δ' ὑπὸ κόλπου χεῖρας ἔχων. Neque desunt, qui *manum tantùm sinistram digitis compressis* pro tenacitate & avaritia pingant: Nam & conjectores lævam lucri & augendæ rei signum ponunt: quippe quæ ad custodiendum magis idonea sit, utpote segnior, & tenacitati accommodatior. *Pier. Val. lib.* 35. *pag.* 335.

AUCTORITAS.

¶ Apophthegmata.

PEricles à populo frequenter vocatus: ἀσυμβουλευτός εἰμι, inquit: Sentiens, se non esse cogendum in ordinem, nec pro quolibet media plebe habendum *Plut. in Græc. apoph.*

Lycurgus Atheniensis, quùm ei publicè exprobraretur, quòd argento dato calumniatorem placasset: Et qualis tandem, inquit, vobis videor civis, qui apud vos tanto tempore rem gerens publicam, dare potiùs quàm accipere injustè deprehensus sim? *Plutarch.*

Cicero Metello objicienti, plures ipso testimonium contra eos dicente damnatos, quàm defendente absolutos esse: quis verò, inquit, non hoc dicit: Plus in me fidei esse, quàm eloquentiæ? *Idem.*

Cato Uticensis in forum veniens cum Thermo, ac conspicatus Castoris templum armatis occupatum, omnesque fori aditus à gladiatoribus obsideri, ipsumque Metellum unà cum Cæsare: O timidum, inquit, hominem! qui adversus unum tantam armavit multitudinem. *Plut. in eius Vita.*

Augustus quùm juvenes nobiles ac dignitate claros inter se tumultuantes vellet compescere, nec auscultarent illi, sed tumultari pergerent: Audite, inquit, juvenes senem, quem juvenem senes audierunt. Augustus enim adolescens ad Rempublicam admotus est, summaque fuit authoritate: Hac sola voce illos coercuit, nec aliud supplicium ob concitatum tumultum exegit. *Plut. Rom. apoph.*

Vide plura in loc. Honoris, Nobilitatis &c.

AUDACIA, AUDACES.

¶ Sententiae Poeticae.

Ovid. 10. Metamorph.

Audentes Deus ipse juvat.

Ibidem.

—*In audaces non est audacia tuta.*

Virg. 6. Aeneid.

Tu, ne cede malis, sed contra audentior ito.

Idem

Idem 10. Aeneid.

Audentes Fortuna juvat.

Ovid. 2. Fast.

—— Audentes Forsque Venusque juvat.

Tibullus 1. 2.

Audendum est, fortes adjuvat ipsa Venus.

Terent. Phorm. 1. 4.

Fortes Fortuna adjuvat.

Publ. Syrus.

Nunquam periculum sine periculo vincitur.

Claudianus ad Probinum.

Fors juvat audentes, prisci sententia vatis.

Valerius Flaccus lib. 4 Argonaut.

——Stetimus tamen, & Deus adfuit ausis:
Qui idem iterum aderit credo Deus.

Statius lib. 10. Theb.

Ille monet: ne frena animo permitte calenti:
Da spacium tenuemque moram: mala cuncta ministrat
Impetus: hoc oro munus concede parenti.

Idem lib. 11. Theb.

Adde moram sceleri, & metire quod audet.

Ex Comicis Græcis.

Εὔτολμος εἶναι κρῖνε, τολμηρὸς δὲ μή.
Audens ita esto sit procul ut audacia.
Τὰ πολλὰ τολμᾷν πόλλ' ἁμαρτάνειν ποιεῖ.
Audere multa, multa nos labi facit.
Ἐστὶν τὸ τολμᾷν, ὦ φίλ', ἀνδρὸς οὐ σοφοῦ.
Audacia aliena sapiente est a viro.
Προπέτεια πολλοῖς ἐστὶν αἰτία κακῶν.
Ex Temeritate multa nascuntur mala.

¶ APOPHTHEGMATA.

L*Eonidas* objurgatus à quodam, quòd paucis militibus stipatus, cum multis pugnare tentaret, audacter respondit: Si ex multis constat victoria? non tota sufficeret Græcia. Si in audacia? horum numerus sufficit. *Plut. in Lacon.*

Archidamus conspiciens filium suum cum Atheniensibus juveniliter ac temerè congredientem: aut viribus, inquit, adde: aut animis adime. *Stob. serm.* 51.

Agis Archidami F. audiens quosdam abhorrere ab hostium multitudine, ait: Non percontandum esse quot sint hostes, sed ubi sint, ut audacter aggrediamur. *Plut. in Lacon.*

Alexander audiens Darium, invictissimum Persarum regem, multas parare militum myriades, respondit: Vnus lupus non multas timet oves. *Antonius in Melissa serm. 37. part. 1. & M...nius serm. 71.*

Agis

Agis interrogatus, quot haberet milites? Quot sufficiunt, inquit, ad fugandos hostes. *Plut. in Lacon.*

Ad Macedonum regem nuntios misit *Agesilaus* rex, rogans: utrum per hostium solum irent an amicorum? Cùm ille respondisset, se consultaturum: Fiat, inquit, igitur consultatio: nos tamen interim iter faciemus. Rex admiratus hominis audaciam, sibique metuens, satius esse censuit, illum ut amicum suscipere. *Plut. in Lacon. apoph.*

Idem admonitus à suis, ne cum Thebanis, qui numero præstabant, manus consereret, respondit: Qui multis vult imperare, non debet multorum timere congressum. *Plut.*

Pædaretus, quùm à quopiam audiret magnum hostium esse exercitum, audacissimè respondit: Eò major erit & gloriosior nostra victoria. *Plut. in Lacon.*

Cleomenes. Pirata quidam populabundus discurrebat per agros Lacedæmoniorum. Is ut captus est, rogatus: Cur id ausus esset? Quoniam, inquit, deerat mihi commeatus, quem militibus præberem, ad eos veni, qui & habebant, nec spontè dabant, vi erepturus. Ad id Cleomenes: compendiosa, inquit, malitia. Detestatus prædonis nefarium scelus, probavit tamen orationis expeditam brevitatem. *Idem in Lacon. apoph.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

NEarchus scribit ab amicis, qui ægrotantem curabant, *Alexandrum Magnum* objurgatum, quod in prima acie dimicaret: Militis enim id esse munus, non Imperatoris. Quæ verba molestè non tulit Alexander, quòd & vera esse intelligeret, & meritò se reprehendi agnosceret. Et tamen ob id Impetum animi in præliis, & gloriæ cupiditatem, & ut ii, qui aliâ quapiam voluptate vincuntur, pericula vitare noluit. *Suidas.*

Terentius Varro & C. Flaminius, hic ad Thrasymenum, ille ad Caunas dum Hannibalis artes despiciunt, dum æquales haberent exercitus, denique dum seipsos parum noscunt, nimium viribus suis fidunt, rem Romanam pene funditus subvertére. *Pontanus lib. 1. cap. 10.*

Ser. Capio consul contra Cimbros in Italiam irruentes temerè pugnans xxc. millia amisit. *Livius lib. 67.*

Galliæ rex Carolus IIX. tametsi neque manu neque consilio multum valeret, tamen amplissimis maximi atque opulenti regni viribus innixus, viginti trium annorum adolescens, & pacem in Italia evertit, & rem Gallicam armis atque ausu plurimum illustravit. *Iovius lib. 1.*

Iulius II. Pap. fuit incredibili audacia atque constantia præditus: sed vehemens, quique immensa animo agitaret: quibus quò minùs præceps rueret, magis pontificatûs majestate, principum dissen-

dissensionibus,& temporum conditione,quàm ipsius moderatione aut prudentia factum est. *Guicciard. lib.* 2.

Perdiccas Macedo Alexandrum secutus in bellis, in speluncam leænæ ingressus, leænam ipsam non deprehendit, sed catulos ejus secum exportavit; & magnam hominum admirationem hoc facto meruit. *AElianus lib.* 16.

AUDITUS, AUDIRE.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

EVa serpentem audiens, in peccati incidit consensum & actum. Sed & serpens. *Genes.* 3.

Cunctis sermonibus, qui dicuntur, non accommodes cor tuum: ne fortè audias servum maledicentem tibi: Scit enim conscientia, quia tu crebrò maledixisti aliis. *Eccles.* 7.

Sepi aures tuas spinis,& linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia,& seras auribus tuis. *Eccles.* 28.

Corrumpunt bonos mores colloquia mala. 1. *Corinth.* 15.

Athenienses autem omnes,& advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant,nisi aut dicere,aut audire aliquid novi. *Actor.* 17.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

TVtius auditur veritas, quàm prædicatur:quoniam quùm doctrina recipitur, humilitas custoditur: quùm disputatio vel prædicatio placet, vix est, ut differentem non pulset, quantulacumque jactantia. *August. de doctrina Christi.*

Vidit Apostolus, in audiendo facillimè servari humanitatem, quæ difficilis est in docendo: quoniam necesse est,ut doctor habeat superiorem locum;ubi labori osum est obtinere, ne surrepat elatio. *August. super Iacob.*

Quùm verbi boni auditores esuriunt, pro reficiendis eis majora doctoribus intelligentiæ dona tribuuntur. Sæpè enim doctori verbum Dominus pro gratia tribuit auditoris: nonnunquam verò propter auditoris culpam subtrahitur sermo doctori. *Gregor. in Pastor.*

Nisi Spiritus sanctus auditorum corda repleat, ad aures corporum vox doctorum incassum sonat. Formare enim vocem magistri exterius possunt: sed hanc interius imprimere non valent. *Idem* 27. *moral.*

Via Domini ad cor dirigitur, quùm veritatis sermo humiliter auditur. *Idem in homil.*

Multi legunt,& ab ipsa lectione jejuni sunt. Multi vocem prædicationis audiunt, sed post vocem vacui recedunt: quorum, etsi venter comedit,viscera non replentur:quia etsi mente intellectum

sacri

facri verbi percipiunt, obliviſcendo & non ſervando, quæ audie-runt, hæc in cordis viſceribus non reponunt. *Idem in Ezech.*

Verba Dei, quæ aure percipitis, mente retinete. Cibus enim mentis eſt ſermo Dei, & quaſi acceptus cibus in ſtomacho languente rejicitur, quando auditur ſermo, in ventre memoriæ non tenetur. Sed quiſquis alimenta non retinet, hujus profectò vita deſperatur. Aeternæ ergo mortis periculum formidate, ſi cibum quidem ſanctæ exhortationis accipitis, ſed verba vitæ, id eſt, alimenta juſtitiæ in memoria non tenetis. *Idem ſup. Matth.* 13.

Secundum capacitatem auditorum moderetur lingua doctorum. *Idem lib.* 12. *Moral.*

Propter bonos auditores malis doctoribus ſermo datur: & propter malos auditores bonis doctoribus ſermo ſubtrahitur. *In Ezech.*

Auris bona eſt, quæ libenter audit utilia: prudenter diſcernit audita: obedienter operatur intellecta. *Bernh. in quadam epiſt.*

Dele (inquit) literas magis quàm ſcripturas, quas diabolus in tua impreſſit anima: & fer mihi cor à vitæ hujus tumultibus liberum. *Chryſ. ſuper Matth.*

Frequenter ipſa eadem audire, etiam ſcientibus prodeſt, quod enim novimus, ſi ſæpiùs audiamus, ampliùs compungimur. *In epiſt. ad Hebr.*

Auditores quique ſuum remedium in concionibus capiant. *Greg.*

Auditores benevoli, alacres reddunt prædicatores. *Idem.*

¶ Sententiae Poeticae.

Horatius in arte poet.

Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator.

Idem 1. Epiſt. 18.

Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures.

Plautus in Truculento. 2. 6

Non laudandus eſt, qui plus credit quæ audit, quàm quæ videt.

Non placet, cùm illi plus laudant, quæ audiunt, quam quæ vident.

Pluris eſt oculatus teſtis unus, quam auriti decem.

Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè ſciunt.

¶ Apophthegmata.

Thales ab amico quodam rogatus, quantum veritas diſtaret à mendacio? Quantum, inquit, oculi diſtant ab auribus. *Maximus ſerm.* 35.

Xeno-

Xenocrates dicebat, pueris potiùs aures esse muniendas follibus, quàm athletis: quòd plus sit periculi, ne puerorum aures occupentur pravis sermonibus, quàm ne athletarum aures pateant ad ictus. Maxima, inquit Satyricus, debetur puero reverentia. *Laert. lib. 4. c. 2. Plutarch.*

Cum *Stratoni* physico quidam objecisset, quod Menedemus plures haberet auditores: Quid mirum, inquit, si plures reperiuntur, qui lavari cupiunt, quàm ungi? *Eras. Rot. lib. 7. apoph.*

Cleantes dissèrens adolescentem quendam, quem videbat parum attentum, rogavit: Sentirét ne? Illo affirmante, se sentire: cur igitur ego, inquit, non sentio te sentire. *Laert. lib. 7. c. 2.*

Aristoteles quendam vanâ loquacitate præter modum garrientem quùm aliquandiu audivisset, demum aliud cogitans, eodem mansit loco. Verùm finitâ oratione, cum is, qui peroraret, eum interrogasset: Num hæc placuissent, quæ dixisset? Hercule, inquit, tibi animum non intendi. *Bruson. lib. 3. c. 25.*

Cicero quùm orante se quidam creditus Afer genere diceret: Non audio: hoc sermone negans se probare quod dicebatur: atqui, inquit Cicero, aurem habes perforatam. *Plutarchus in Rom. apophi.*

§ SIMILITUDINES.

VT frustrà clauduntur portæ civitatis, si una relinquatur aperta, per quam hostes irrumpant: Ita non satis est in cæteris temperatum esse, si auditus pateat perniciosis sermonibus. *Plut.*

Vt diligentiùs servanda est ea porta, quà via sit ad regiam: Ita cautiùs servandus auditus, quòd maximè sit cum rationali animi parte conjunctus, & quod per eum admittitur, maximè potest vel juvare vel lædere. *Plutarch.*

Vt venatores non sinunt canes quidvis olfacere, aut mordere, sed integros eos servant feræ: Sic oportet aures & oculos non sinere quovis vagari, sed rebus necessariis reservare. *Plut.*

Iudex in causa nihil tribuens amori, tantùm rem perpendit, ac secundum eam pronunciat: at in audiendis philosophis multis lapsibus candidè favendum. Vnde veteres juxta Mercurij statuam Gratiarum item ponere soliti sunt. *Idem.*

Non convenit, ut in tonstrina surgens, ad speculum contempleris te ipsum, num rectè sis curatus? Ab oratione discedens, non expendas: Num melior sis factus, aut deterior ex auditione? *Idem.*

Non oportet hoc animo ad audiendum accedere, quo ad spectaculum, puta, ut tantùm delectemur, sed ut meliores efficiamur. *Idem.*

Vt multa belli inania, juxtà proverbium: Ita & auditionis, puta supercilium, acclamatio, strepitus, & id genus alia. *Idem.*

Vt œconomicis & amici prosunt, & inimici, quemadmodum dixit

dixit Xenophon: Sic vigilans auditor & cordatus, non solùm benè dictis, verùm etiam erratis aliorum fit eruditior. *Idem.*

Vt tragœdi in theatris: Ita philosophus in scholis est audiendus, nempè ad finem usque. *Idem.*

Quemadmodum in iis, quæ ad tibiam canuntur, multa fallunt, ac suffugiunt auditorem errata: Ita in oratione phalerata, multa ineptè dicta falliunt auditorem, ob phaleras & fucos orationis. *Idem.*

Vt non impletur vas, quod semper effundit, nihil accipit: Ita non accipit sapientiam, qui semper loquitur, nunquam auscultat. *Idem.*

Vt qui ad convivium accessit, utitur appositis, nec aliud requirit: Ita discentem tacitè audire oportet, donec, qui dicit, perorarit: tum si lubeat, utilem aliquam quæstionem proponere. *Idem.*

Vt amantes candidè interpretantur vitia quædam: Ita debent & auditores dicentium. *Idem.*

In obsoniis non solùm sequimur voluptatem, sed etiam salubritatem: Sic in audiendis & legendis autoribus. *Plut.*

Vt pulli involucres semper hiantes pendent de ore alieno: Sic quidam molesti sunt docenti, quod necessarium sit eis omnia mansa in os inferre, nihilque tradunt ipsi cibi. *Plut.*

Vt in ludo sphæræ alterius est commodè mittere, alterius scitè excipere: Sic in audiendo convenit utrumque suo fungi officio, tùm qui differit, tùm eum qui auscultat. *Idem.*

¶ Exempla Profana.

P*Hiloxenus Poeta Dithyrambicus*, cùm Dionysij tyranni poemata non probaret, utpote indocta, in lapidicinas ab eo detrusus est: deinde revocatus illinc amicorum precibus, ubi denuò Dionysium sua carmina pronunciantem audisset, surrexit, & rogatus à Dionysio, quid esset rei? Respondit: Satius ac potius esse in lapidicinis vitam degere, quàm illius audire poemata *Erasm. in Adag.*

D. Augustinus Româ Mediolanum evocatus ad Rhetoricam docendam, Manichæorum hæresi adhuc implicatus, concionantem tamen Ambrosium episcopum solius eloquentiæ commendatione audire voluit. *Theat. Zwing.*

D. Augustinus ante conversionem audiens à Simpliciano sene sanctissimo, quantâ constantiâ Victorinus rhetor Romanus eloquentissimus, jam senex publicè fidem suam in Ecclesia confessus esset, & baptisma suscepisset, miro desiderio eum imitandi flagrare cœpit *Testis ipsemet l. 8. confess. c. 4. & 6.*

Antonius Eremita ex evangelica lectione, cui casu supervenerat, admonitus, tanquam sibi diceretur: vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & veni, sequere me, confestim relictis omnibus in eremum se contulit. *D. Augustin. in l. 8. Confess. cap. ult.*

¶ Hie-

¶ HIEROGLYPHICA.

ÆGyptii sacerdotes per *auriculam Tauri pictam*, & auditum, & obsequii sedulitatem indicabant. In Tauro enim ad audiendum promptæ semper aures sunt, atque eo præsertim tempore, quo fœmina pruritu exagitata mugierit: qua audita Taurus, quantumlibet longè absfuerit, statim accurrit. *Pier. Val. lib.* 3. *pag.* 25. *A.*

Arrectas auriculas Cervi auditus acris significatum esse ostendit illud, quòd ὦτα ἱςᾶσι proverbium fertur: quod *arrectis auribus* Maro: & *arrigere aures* Terentius interpretatur. Contrà verò pro surditate *easdem demissas* pingere moris est: quia nunc cervi acutissimè audiunt, cùm surrectas aures protendére; cùm verò eas dimisére, vix proximum excipiunt sonum. *Pier. Val. lib.* 7. *pag.* 67. *E.*

Hominem auditu præpollentem Aegyptii hieroglyphicè significare si vellent, *capram* ponere soliti sunt: quam per aures, perinde atque per nares, spiritum emittere prodidere unà cum Aegyptiis gravissimi auctores, quamvis reclamante Aristotele, qui humanam diligentiam id adhuc nulla deprehendisse sectione, aut sensu aliquo evidentiore, firmiter asseverat. *Idem lib.* 10. *pag.* 87. *A.*

Plutarchus etiam ex *Leporino simulachro* auditum hieroglyphicè intelligi apud Aegyptios affirmat. *Lepus* enim aures proportione reliqui corporis maximas omnium animalium habet: auritique ideò ob excellentiam vocantur à poëtis. *Idem lib.* 13. *p.* 118. *E.*

Nec desunt, qui auditum ex quantumvis remoto loco per *Talpam* significari tradant. Liquidius siquidem audiunt Talpæ terrâ obrutæ, tàm denso atque surdo naturæ elemento. *Idem lib.* 13 *pag.* 123. *B.*

AULA, AULICI, VITA AULICA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Hippolyto. v. 978.

Fraus sublimi regnat in aula.

Idem in Thyeste. v. 311.

Vt nemo doceat fraudis & sceleris viam,
Regnum docebit.

Lucanus lib. 8. bel. civil.

——Exeat aula
Qui volet esse pius. Virtus & summa potestas
Non coeunt.

¶ APOPHTHEGMATA.

CAllisthenem quùm quispiam, audiente Diogene Cynico, beatum dixisset, quòd Alexandri aulicus esset: at, inquit *Diogenes*,

infelix est, qui tum prandet ac cænat, cum Alexandro videtur. *Bruson. lib.* 1 *cap.* 5.

Dionysius, quum Polyxenus dialecticus diceret: ego te convinco, nimirum verbis: inquit: at ego te re ipsa convinco, qui tuis relictis, me meaque colas. Significans, illum à schola ad aulam, à philosophis ad tyrannum transisse: non facturum, nisi hanc vitam illa judicasset beatiorem. *Plutarch. in apoph.*

Aulicus quidam injuriarum Palatinarum patientissimus cùm à quodam rogaretur, quomodo rarissimam rem in aula consequutus esset? Injurias, inquit, accipiendo, & gratias agendo. *Bruson. lib.* 1. *cap.* 5.

§ Similitudines.

QVemadmodum Luna, quò propior est Soli, hoc minùs habet luminis: Ita plus fructus ac dignitatis est iis, qui procul abiunt à magnis principibus. *Plin.*

Est apud Indos herba quædam præcipui odoris, referta minutis serpentibus, quarum ictu protinus moriendum sit: Ita habent principum quorundam aulæ, quod allectet: sed occultant lethale venenum, ni caveas. *Plin.*

Sunt arbores aliquot, quæ post solstitium invertunt sua folia, ut ulmus, tilia, olea, populus alba, salix: Ita vulgus procerum, simulatque princeps vitæ genus in diversum commutarit, vertunt & ipsi vultum, cultum, orationem & omnia.

Formicæ triticum arrodunt ea parte, qua germinare incipit, ne sibi reddatur inutile: sic potentes, quò ministris perpetuò utantur, premunt, ne, si emerserint, tædio servitutis relinquant aulam. *Idem.*

Vt halcyones videre rarissimum est, sed quoties apparent, tranquillitatem vel faciunt, vel denuntiant: Ita abbates & episcopi rarò deberent prodire in principum aulas, sed rerum motus, & bellorum tempestates autoritate sua componere. *Eras.*

Gracca leguminis genus est adeò gratum columbis, ut eâ semel gustata, negent illos postea ab eo loco profugere: Ita qui semel aulæ mel & honorem degustarint, nunquam ab aula possunt avelli. *Plin. lib.* 16 *cap.* 16.

Mulus ex equo & asina conflatus, nec equus est, nec asinus: Ita quidam dum & aulici esse volunt, & ecclesiastici, neutrum sunt. *Erasm.*

Indicæ testudines, meridiano tempore blandiente, gaudent toto dorso per tranquilla fluitare, donec oblitæ sui, solis vapore siccetur cortex, ut mergi nequeant, jamque invitæ natent, opportunæ venantium prædæ: Ita quidam spe magnarum rerum allecti, in principum aulas sese conjiciunt, & adeò deliniuntur aulæ deliciis, donec imprudentes eò redigantur, ut non possint, etiamsi velint, in suum ocium sese recipere. *Plin. lib.* 9. *cap.* 10.

Vt Heliotropium ac Lupinum circumaguntur cum sole, & quocunque se moverit ille, eodem deflectunt & hæc cacumen: Ita proceres aulici quocunque regis ingenium vergit, eò propendent omnes. *Plin. l. 18. c. 24. & 27. eod. lib* 1.

Crocodilus anceps animal, nunc in terris agit, nunc in aquis; in terra ponit ova; in aqua prædatur & insidiatur: Ita quidam simul & aulici sunt, & ecclesiastici, utrobique pestilentes. *Eras. in Simil.*

§ EXEMPLA PROFANA.

Aulicos variis casibus ac mutationibus esse obnoxios.

MAcrinus sub Commodo fuit vitæ sordidæ, & prostibulum appellatus, gladiator, venator, tabellioque. Sub Severo remotus ab officiis etiam miserrimis, & relegatus in Africam, ubi lectioni operam dedit, & declamavit, ut infamiam damnationis tegeret. Sub Antonino Vero advocatus fisci factus, patrocinante sibi Festo liberto, inde præfectus prætorii, ablegato collegâ, Antonium Caracallam Imperatorem suum dolo interimi curavit, & sic imperium invasit *Cuspinianus.*

Ablabius humili genere ortus, ad dignitatem prætorio præfecti sub Constantino Magno evectus, tanquam pila quædam & ludus fortunæ; plus Imperatore posse visus est: At mortuo Constantino, Cæsar Constantius imperium adeptus, ac sortem cuique fratrum suam partitus, obtinuit quicquid ab Illyrico ad Nisibinusq; extenditur: mox Ablabium imperio exuit, aliosque administratores surrogavit. *Eutropius.*

Theodosius Magnus Rufinum honoribus extulit, inprimis verò cum Arcadio Augusto filio in sequentem annum consulem declaravit, licet Promoti magistri militiæ clariss. nece vulgò infamem, quem jussu Theodosii in Thraciam contendentem per barbaros quosdam in insidiis constitutos dicebatur interfecisse. *Sigon. lib.* 9.

Petrus Vinea Campanus, obscuro natus loco, sed doctrinâ atque eloquentia, quantum ætas illa tulit, insignis, Federici II. Imper. arcanorum omnium particeps ac moderator. Cæterùm per invidiam; quæ in aula & oritur & nutrimenta habet, atque virtutis perpetua est insectatrix, in suspicionem adductus, tanquam cum Pontifice Alexandro III. sentiret (quo cum Federicus bellum gerebat) luminibus est privatus. Cujus rei impatiens, atque ob id in furorem conversus, ad sanctum Miniatum, quod Ethruriæ oppidum est, sibiipsi mortem conscivit. *Fulg. lib. 6. cap.* 11.

AURUM.

¶ Apophthegma.

PHysicus quidam cùm *Diogenem* interrogasset; Quam ob causam aurum palleret? quoniam, inquit, plurimos habet sibi insidiantes. *Laert. lib.* 6.

Consule Locum de Divitiis.

AUTUMNUS.

¶ SENTENTIA POETICA.

Ovid. lib. 2. de Arte amandi.

Sæpè sub autumnum, cùm formosissimus annus,
Plenaq; purpureo subrubet uva mero.
Cum modo frigoribus premimur, modò solvimur æstu:
Aere non certo corpora languor habet.

Vide Tempus.

AUXILIUM.

¶ Sententiae Patrum.

HOmines omnes æquè diligendi sunt: sed omnibus si prodesse non possis, his potissimùm subveniendum est, qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictis, tibi quasi quadam sorte uniuntur. *Aug. de doct. Christiana, lib.* 1.

Hæc lex est divinæ providentiæ, ut nemo à superioribus adjuvetur, ad cognoscendam gratiam Dei, qui non ad eandem puro affectu inferiores adjuverit. *Aug. de vera relig.*

Iustum consilium est, ut, qui se à potentiori vult adjuvari, adjuvet & inferiorem, si est ipse potentior. *August. in serm. in mont. lib.* 1.

Nihil sic probat amicum, sicut onera amici portare. *Aug. de verb. Apost.*

Non facilè inveniuntur in adversitate præsidia, quæ non fuerunt in pace quæsita. *Aug. in serm.*

Necessitates aliorum, quantùm possumus, juvemus: & plus interdum, quàm possumus. Nihil tàm secundum naturam est, quàm juvare consortem naturæ. *Amb. de offic.*

Si non potest alteri subveniri, nisi alter lædatur; commodius est neutrum juvari, quàm gravari alterum. *Amb. de offic. l.* 5.

Illis favemus sæpiùs, à quibus referendæ gratiæ vicem speramus. *Ibid.*

Vult

Vult Deus unumquemque alterius angustias, ut proprias, sentire: & quomodo sibi in tali tribulatione, si esset, subveniri cuperet: Ita ipse alteri propter Deum subvenire non postponat. *Hieron. in epist.*

Impudens postulatio, tempore necessitatis & angustiæ ab eo quærere auxilium, quem in prosperitate contemseris. *Hieron. sup. Hierem. lib. 2.*

Habens intellectum, curet omninò ne taceat: habens ratam affluentiam, à misericordia non torpescat: habens artem qua regitur, usum ipsius cum proximo partiatur: habens loquendi locum apud divitem, pro pauperibus intercedat: talenti enim nomine cuilibet reputabitur, quod etiam minimum accepit. *Greg. sup. parabol Talenti.*

Qui potest emendare, & negligit, participem se procul dubio constituit: qui alterius bonum adjuvat, suum facit. *Greg. in reg.*

Minùs proximum amare convincitur, qui non cum eo in necessitate illius, ea, quæ sunt sibi necessaria, partitur. *Idem in homil.*

Adjuvare imbecillem, charitatis est: adjuvare velle potentem, elationis. *Greg. 7. mor.*

Tunc amor tuus ad teipsum temperatus erit & justus, si, quod propriis subtrahitur voluptatibus, fratris necessitatibus non negetur: Sic amor socialis efficitur, quùm in communi protrahitur. *Bern. de diligendo Deo.*

Oleum pietatis & miserationis unguentum quantò copiosius in fraternas necessitates effunditur, tantò donis potioribus augmentatur. *Cass. in quadam epist.*

Age sic aliud, ut tuum non obliviscaris negotium: Amicis ita enim prodesse debemus, ut nobis non noceamus. *Ibid.*

Quid tibi, fidelissime, opus sunt arma, qui habere talia probaris auxilia? Ipse enim pro te pugnat, cui nullus resistit: Ipse insequitur, quem nullus declinat. *Cass. sup. Psal. 55.*

Nullius ope indigere se putat, qui alteri suam negat. *Lactant. lib. 6.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 4. Metamor.

——— Ad opem brevis hora ferenda est.

Idem lib. 2. Pont.

Brachia da lasso potiùs pendenda natanti,
Nec pigeat mento supposuisse manum.

Ex Comicis Græcis.

Ἀνὴρ γὰρ ἄνδρα, καὶ πόλις σώζει πόλιν.
Χεὶρ χεῖρα νίπτει, δάκτυλός τε δάκτυλον.
Vrbs servat urbem, servat itidem vir virum,
Manus manum, digitumq́ue digitus abluit.

¶ Sententiae Philosophicae.

SVccurrere paupertati amicorum stude, imò potiùs occurrere. *Senec. in lib. de morib.*

Pœnam à quo metueris, frustrà petis auxilium. Ab alio expecta, alteri quod feceris. *Ibid.*

Alteri vivas oportet, si tibi vis vivere. *Sen. epist.* 45.

Fructus ingenii, & virtutis, omnisque præstantiæ, tunc maximus capitur, quùm in proximum quemq; confertur. *Cicer. de Amicitia.*

Homines hominum causâ generati sunt, ut ipsi inter se alii aliis prodesse possint. *Idem* 1. *Offic.*

Habet in adversis auxilia, qui in prosperis commodat. *Solon in Proverb.*

Qui succurrere perituro potest, quùm non succurrit, occidit. *Ibidem.*

Lento adjutorio opus est contra mala continua & fœcunda, non ut desinant, sed ut ne vincant. *Sen. de Ira, lib.* 2.

¶ Similitudo.

IN tempestate qui confugiunt sub arborem, serenitate facta, ramos illius vellunt fugientes: Sic in rebus afflictis utimur præsidio quorundam, quos eosdem per invidiam affligimus in rebus prosperis. *Plut.*

¶ Hieroglyphicum.

INvenias apud Xenophontem (quisquis ille fuerit) eo libello, qui titulo de æquivocis circumfertur, per *Hirundines in nido ore patente pictas*, populos auxilium implorantes hieroglyphicè significari. Nidus enim patriam, os verò adapertum clamorem & implorationem ostendit. Hinc illud in Ezechiæ Cantico: *Sicut pullus Hirundinis, sic clamabo. Pier. lib.* 22. *pag.* 209.

BAPTISMUS.

¶ Sententiae Biblicae.

ET convertit me ad portam domûs, & ecce, aquæ egrediebantur subter limen domus ad orientem. *Ezech.* 47.

Et sanabuntur, & vivent omnia, ad quæ venerit torrens. *Ibid.*

Lavi te aqua, & emundavi sanguinem tuum ex te. *Ezech* 16.

Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatib. vestris, & ab idolis vestris mundabo vos. *Ezech.* 36.

Omnis anima vivens, quæ serpit, quocunque venerit torrens, vivet. *Ezech* 47.

Fons egredietur de domo Domini, & irrigabit torrentem spinarum. *Ioel.* 3.

Euntes in mundum universum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. *Matth. ult.*

Qui

Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit. *Marc.* 16.

Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. *Iohan.* 3.

Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem &c. *Rom.* 6.

Omnes in Mosen baptizati sunt in nube & mari. 1. *Cor.* 10.

In uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus. *Ibid.* 12.

Quicunque in Christo Iesu baptizati estis, Christum induistis. *Galat.* 3.

Una fides, unum baptisma. *Ephes.* 4.

Dilexit ecclesiam, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ. *Ibid.* 5.

Consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum à mortuis. *Colos.* 2.

Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus sancti. *Tit.* 3.

Abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem. *Hebr.* 10

Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti. *Act.* 2.

Baptizare & ablue peccata tua, invocato nomine ipsius. *Act.* 22

In arca pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. 1. *Petr.* 3.

¶ Sententiae Patrum.

Tantum valet baptismus per hominem contemptibilem, quantum per Apostolum datus: ita nec istius, nec illius, sed Christi cognoscitur. Invenimus itaque dictum ab Apostolis: Et gloriam meam, & evangelium meum, & ministerium meum: quamvis utique à Domino impartitum atque donatum: Baptisma autem meum, nemo eorum dixit omninò. Non enim omnes ministrant æqualiter, & in evangelizando alius alio meliùs operatur: alius autem alio magis vel minùs baptizatus dici non potest, sive ab inferiore, sive à majore baptizetur. *Aug. de unit. bapt. lib.* 5.

Baptismus talis est, qualis est ille, in cujus potestate datur: non qualis, per cujus ministerium datur. *Idem sup. Iohan.*

Non omnes, qui tenent baptismum, tenent ecclesiam. *Idem cont. Dion. lib.* 5.

Baptizandi potestatem Dominus sibi tenuit: Servis ministerium dedit. *Idem in Evang. Iohan. tract.* 5.

Spiritus etiam antè baptisma gentilium corda perfudit, qui nunquam

quam in Iudæorum mentibus, nisi post aquam baptismatis, venit. *Greg. in mor.*

Idem salutiferæ curationis auxilium circumcisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere, revelante gratiæ tempore, consuevit; excepto, quod regni cœlestis januam nec dum intrare poterant, donec adveniens benedictionem daret, qui legem dedit, ut videri posset Deus Deorum in Sion; tantùm in sinu Abrahæ post mortem beata requie consolati, supernæ pacis ingressum spe felici expectabant. *Beda in Luc. 2.*

Baptizati utuntur albis vestibus: utpote quorum nativitatis faciem vetusti erroris pannus fuscaverat, habitus securæ regenerationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur post sacram unctionem caput eius mystico velamine, ut intelligant, se diademate regni, & sacerdotali dignitate potiri. *Raban. de instit. cleri.*

Infideles & criminosi, baptismum cum fide suscipientes, sic absolvuntur à debito damnationis, ut non teneantur debito expiationis. Fideles verò criminosi, post lapsum verè pœnitentes, sic absolvuntur à debito damnationis, ut tamen teneantur sub debito expiationis. Sed cur quæso expiatur difficilius, nisi quia offendit gravius? *Ricard. de potest. ligandi.*

In Baptismo Rex, Sacerdos, & Propheta efficimur. *Chrysost. in epist. ad Cor. hom 3.*

In baptismo sic omnia & originalia delicta, & perperam commissa mundantur, ut illi nos restituat puritati, in qua Adam noscitur esse procreatus. *Cass. sup. Psal. 5.*

Baptismus est meritò factus cum invocatione Trinitatis. *Idem.*

BARBA.

¶ APOPHTHEGMATA.

ALexander quodam tempore, cùm omnibus ad prælium paratis interrogaretur: Nunquid aliud præter hæc fieri vellet? Nihil inquit, nisi ut Macedonum barbæ radantur. Hoc dictum quid sibi vellet, admirante Parmenione: an nescis, inquit, in prælio nullam ansam meliorem esse, quàm barbæ? *Plut.*

Hieronymus Rhetus, Gymnasii Basiliensis ante paucos annos professor, interrogatus: Cur tam promissam aleret barbam? Respondit: Vt intuens hos pilos me non mulierem, se virum esse intelligam. Barba enim ornat virum: & admonet, ut virilia quoque facinora fortiùs aggrediamur. *Lycosth.*

Nicander Spartanus percontanti, quare Lacedæmonii barbam alerent? Quoniam, ait, hic ornatus, cùm sit homini omnium pulcherrimus ac proprius, nullo omninò constat impendio. *Plut. in apoph. Lacon.*

Demo-

Demonax cuidam percontanti, quam philoſophiæ ſectam potiſſimùm amplecteretur: Quis, inquit, tibi indicavit me eſſe philoſophum? Moxque vehementer ſecum ridens, abiit. Interrogatus quid rideret? An non magnoperè ridiculum, inquit, ſi tu me ex barba judicas philoſophum, ipſe barbam non habens? *Eraſm. lib.* 8. *apoph.*

Anonymus. Lacon quidam ſenex interrogatus, cur barbam geſtaret ſylvoſam ac promiſſam? Inquit: Intuens canos pilos, nihil committam illis indignum. *Plut. in Lacon.*

BARBARIES.

APOPHTHEGMATA.

ANacharſis cuidam objicienti, quòd eſſet barbarus, certè, inquit, apud Athenienſes. Sed & viciſſim Athenienſes barbari ſunt apud Scythas. *Laert. lib.* 1. *c.* 9.

Stratonicus interrogatus: Vtri eſſent barbariores? Bœoti an Theſſali? nominavit Elæos: Significans, hos utriſque barbariores, cum illi haberentur barbariſſimi. Hoc erat lepidius, ſi ab Elæo fuiſſet propoſitum, ut fortè fuit. *Eraſ.* 6. *apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

CAmelus non gaudet potu, niſi prius obturbatâ conculcatione aquâ: Ita quibusdam nihil placet in literis, niſi barbarie conſpurcatum. *Plin. l.* [illegible]

Vt ignavi canes omnibus ignotis oblatrant: Ita barbari, quicquid non intelligunt, carpunt ac damnant. *Plut.*

BEATUS, BEATITUDO.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

INfelix, qui omnia novit, & te neſcit: qui autem te & illa novit, non propter illa beatus, ſed propter te ſolum. *Auguſt. ſuper Iohan.* 17.

Tam potentem Deus fecit animam, ut de ejus pleniſſima beatitudine, quæ in fine temporũ ſanctis promittitur, redundet in inferiorem naturam, quæ eſt corpus, non beatitudo, quæ intelligentis & fruentis eſt propria, ſed plenitudo ſanitatis quæ eſt incorruptionis vigor. *In epiſt. ad Diacon.*

Beati immaculati in via: tanquam diceret: Scio quid velis: quæris beatitudinem? Si ergò vis eſſe beatus, eſto immaculatus. *Idem ſuper Pſal.* 118.

Quando dicis: Beatè vivere volo: bonam rem quæris, ſed non hîc: Si habuit hic iſtud Chriſtus: habe & tu in regione mortis tuæ.

Quid ille invenit, attende. Veniens de alia regione, quid invenit, nisi quod hîc abundavit? labores, dolores, mortem. Ecce quod hîc habes, & quod hîc abundat, manducavit tecum. Quod hîc in cella miseriæ tuæ abundavit acetum, hic bibit; sed hic bibit, ecce quod in cella tua invenit, & ad magnam mensam te invitavit, mensam cœli, mensam Angelorum, ubi ipse panis est. *Idem sup. Iohan.* 13.

Beatitudo vera non est, de cuius æternitate dubitatur. *Idem lib. 3. de Civit. Dei.*

Beatus ex se ipso nemo esse potest *Idem lib.* 12.

Beatus non est, qui, quæ vult, habet, si mala velit. *Idem Epist. ad Probum.*

Ille beatus est, qui omnia, quæ vult, habet; nec aliud vult, quod non decet. *Idem de spiritu & lite.*

Quid hoc bono melius? quid hac felicitate felicius? vivere Deo, vivere de Deo? *Ambr. de Offic.*

Dico beatam vitam consistere in altitudine sapientiæ, suavitate conscientiæ, virtutis sublimitate; non sine passione esse, sed victorem passionis esse, beatum est. *Ibidem.*

Beatus, quem sapientia devorarit: quem virtus hauserit: quem justitia receperit *Ibidem.*

Beatum nihil, nisi quod caret peccato *Ibidem.*

Beatus vir, qui non cogitavit, nec fecit, nec docuit mala: non stetit, non perseveravit in delicto: sed per pœnitentiam ad meliora conversus est *Hieron. super Psal.* 1.

Beatus qui post illa non abiit, quæ possessa onerant: amata inquinant: amissa cruciant: an non satis ea cum honore spernis, quæ cum dolore perdis? *Bernh. in epist.*

Tripliciter in æterna illa & perfecta beatitudine fruemur Deo; videntes eum in omnibus creaturis: habentes eum in nobis ipsis: &, quod his omnibus ineffabiliter jucundius sit atq; beatius, ipsam quoque cognoscentes semetipsam Trinitatem. *Bernh. in serm.*

Vna cunctis erit beatitudo lætitiæ, quamvis non una sit omnibus sublimitas vitæ: & in illa beatitudine erit culpæ memoria, non quæ mentem polluat, sed quæ nos lætitiæ arctius astringat. *Bernh. ibid. in serm.*

Beatus dictus quasi *benè habitus*: Scilicet ab habendo quod vellet, & nihil patiendo quod nollet. Ille enim verè beatus, qui habet omnia quæ vult, & nihil vult malè. *Isidor. Ety.*

Beatus est, de cuius culmine amicis datur lætitia, lividis pœna, posteris gloria, vegetis, & alacribus exemplum pigris & desidiosis incitamentum. *Cass. in epist.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 3. Metamor.

——*Scilicet ultima semper.*

Expe-

Expectanda dies homini est, dicique beatus
Antè obitum nemo, supremaque funera, debet.

Ausonius in Solonis sententiis.

Dic tunc vitam beatam, cum peracta fata sunt.

Horat. lib 1. Epist. 16.

Tu rectè vivis, si curas esse, quod audis.
Iactamus jampridem omnis te Roma beatum,
Sed vereor, ne cui de te plus, quam tibi credas,
Neve putes alium sapiente, bonoq; beatum.

Terentius in Phormione. 1. 3.

Beatus, ni unum desit, animus, qui modestè isthæc ferat.

Horatius Oda 9. lib. 4.

Non possidentem multa, vocaveris
Rectè beatum: rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramq; callet pauperiem pati:
Pejusq; letho flagitium timet.
Non ille pro charis amicis,
Aut patria timidus perire.

Lucanus lib. 9. bel. civil.

Non illûc auro positi, nec thure sepulti
Perveniunt: illic postquam se lumine vero
Implevit, stellasq; vagas miratur, & astra
Fixa polis: vidit quanta sub nocte jaceret
Nostra dies, risitq; sui ludibria trunci.

Martialis 10. 47.

Vitam quæ faciunt beatiorem,
Iucundissime Martialis, hæc sunt:
Res non parta labore, sed relicta:
Non ingratus ager: focus perennis:
Lis nunquam: toga rara: mens quieta:
Vires ingenuæ: salubre corpus:
Prudens simplicitas: pares amici:
Convictus facilis: sine arte mensa:
Nox non ebria, sed soluta curis:
Non tristis torus, & tamen pudicus:
Somnus, qui faciat breves tenebras:
Quod sis, esse velis, nihilq; malis:
Summum nec metuas diem, nec optes.

Iuvenalis 9.

Vivendum rectè cùm propter plurima, tunc his
Præcipuè caussis, ut linguas mancipiorum
Contemnas: nam lingua mali pars pessima servi.

Ex Comicis Græcis & Tragicis.

Εὕροις δ' ἂν οὐδὲν τῶν πάντων, ὦ Δημέα,
Ἀγαθὸν, ἐν ᾧ τι μὴ πρόσεστι καὶ κακόν.
Bonum invenire, Demea, nullum potes,
Admixta cui non aliqua portio mali.
Ἔξωθέν εἰσιν οἱ δοκοῦντες εὐτυχεῖς.
Τὰ δ' ἔνδον εἰσὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἴσοι.
Foris beati, quos beatos credimus:
Nihil sed intus differunt à cæteris.
Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ.
Εἶναι δ' ὑπόλαβε καί σε τῶν πολλῶν ἕνα.
Beatus omni ex parte nullus uspiam:
Vnum esse de multis putato te quoque.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

BEatus esse sine virtute nemo potest. *Cic. 1. de Natura Deorum.*
Is est beatus, cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad dimittendum animum, aut minùs lætabile ad efferendum videri potest. 4. *Tus.*

Beati dicũtur qui sunt in bonis, nullo adjuncto malo. *Idẽ 5. Tusc.*

Beati sunt, quos nulli metus terrent: nullæ ægritudines exedunt: nullæ libidines cruciant: nullæ futiles lætitiæ exultantes languidis liquefaciunt voluptatibus. *Idem ibidem.*

Vir temperans, constans, sine metu, sine ægritudine, sine alacritate ulla, sine libidine, is est beatus. *Idem ibidem.*

Nemo potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quique in se uno sua ponit omnia. Cui autem spes omnis, & ratio, & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi, nihilque quod exploratum habeat, permansurum sibi, ne unum quidem diem. *In Parad.* 2.

Sine stabili & fixo & permanente bono, beatus esse nemo potest: nihil enim inveterascere, nihil extingui, nihil cadere debet eorum, quæ in vita beata consistunt. Nam qui timebit, ne quid ex his deperdat, beatus esse non poterit. 5. *Tusc.*

Qui beatus est, non intelligo, quid requirat, ut sit beatior: si est enim quiddam, quod desit, ne beatus quidem est. *Ibidem.*

Beatus esse in maximarum rerum timore nemo potest. nemo igitur beatus esse potest: neque enim in aliqua parte, sed in perpetuitate temporis vita beata duci solet. Nec appellatur omninò vita beata, nisi confecta atque absoluta: nec enim potest quisquam aliàs beatus esse, aliàs miser. Qui enim existimabit posse se miserum esse, beatus non erit. Nam cùm semel est suscepta beata vita, tàm permanet, quàm ipsa illa effectrix beatæ vitæ, Sapientia: neq; expectat ultimum tempus ætatis, quod Crœso scribit Herodotus præceptum esse à Solone, 2. *de Finib.*

Est

Est verè fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, quàm ad illum, cui ventura sit, lætitia pervenerit. *Pro M. Marc.*

Omne beatum est, cui nihil deest, & quod in suo genere expletum atque cumulatum est: idque virtutis est proprium. 5. *Tusc.*

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates interrogatus de Archelao Perdiccæ filio, qui tùm fortissimus habebatur: Num eum beatum judicaret? Nescio, inquit. Nunquam enim cùm eo collocutus sum. Subjicienti, eadem opera de rege Persarum dubitare potes, an sit beatus? Quid nî, cum nesciam quàm sit doctus, aut quàm vir bonus. *Cic. lib. Tusc quæst.* 5.

Solon à Crœso interrogatus: An quem vidisset ipso beatiorem? Tellum nominavit Atheniensem, privatum hominem, sed qui relictis liberis ac nepotibus, benè institutis, feliciter obiisset diem. Interrogatus deinde, cui post illum tribueret felicitatis elogium. Cleobin & Bitum Argivos fratres nominavit, qui cùm summa pietatis laude defuncti fuerant. Indignatus rex: Nullo igitur loco me ponis? Ego, inquit Solon, facilè confiteor, regem opibus & imperio florentem: beatum non appello, priusquam feliciter hanc vitam absolveris. *Herod. in* 1. *& Laert. in lib.* 1. *c.* 1. *& Eras. lib.* 7. *apoph. Valer. Max. lib.* 7. *c.* 2.

Agesilaus, cùm quidam apud eum admiraretur regis Persarum felicitatem, quòd admodum juvenis esset: Ne Priamus quidem, inquit, cùm hujus esset ætatis, erat infelix. *Plut.*

Epaminondas percontatus: Quisnam inter omnes duces omnium esset fortissimus? Ipsene, an Chabrias, an Iphicrates? Respondit: Hoc judicare satis arduum est, dum vivimus. *Plutarch. in Græc. apoph.*

Anaxagoras interroganti cuidam: Quisnam esset beatus? Nemo, inquit, ex iis quos tu felices existimas: Sed eum in eo numero reperies, qui à te ex miseriis constare creditur. *Val. Max. lib.* 2.

¶ SIMILITUDO.

UT vulgus ineptum magno labore, magnoque impendio remedia ab extremis Indis aut Aethiopibus petit, cùm in hortis nobis nascatur, quo morbis mederi possimus: Ita præsidia beatæ vitæ magno molimine foris quærimus, in imperiis, in opibus, in voluptatibus: cùm in animo sit, quod nos beatos faciat. *Senec.*

¶ EXEMPLA *vide sub titulo Felicitatis.*

BELLUM.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

HOstes vos sentient Madianitæ, quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos. *Num.* 25.

Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala. *Deut.* 23.

Varius eventus est belli, & nunc hunc, & nunc illum consumit gladius. 2. *Reg.* 11.

Gubernaculis tractanda sunt bella. *Prov.* 21.

Vir sapiens fortis est; & vir doctus, robustus & validus: quia cum dispositione initur bellum: & erit salus, ubi multa consilia sunt. *Ibid.* 24.

Pro justitia agonizare, pro anima tua: & usque ad mortem certa pro justitia: & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. *Eccl.* 4.

Pro eo, quòd plausisti manu, & percussisti pede, & gavisa es ex toto affectu super Israel: idcircò ego extendam manum meam super te, & tradam te in direptionem gentium. *Ezech.* 25.

Si exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris equitatus, & currus, & majorem quàm tui exercitûs multitudinem; non timebis eos, quia Dominus Deus tecum est. *Deut.* 20.

Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris. *Luc.* 3.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

DOnabit certanti victoriam, qui certandi dedit audaciam. Non ergo nos hostium turba, non bellantium forma, non quasi fulgens vitrea terreat armatura. *Augustin. contra quinque häret. in principio.*

O homo! ideò non vicisti, quia de tuo præsumsisti: Qui præsumit de viribus suis, antequam pugnet, prosternitur. *Idem de Verb. Ap.*

Si Christiana disciplina omnia bella culparet, hoc potiùs consilium salutis petentibus in Evangelio daretur, ut abjicerent arma, seque militiæ omninò subtraherent. Dictum autem est eis. Neminem concutiatis: estote contenti stipendiis vestris: quibus proprium stipendium sufficere præcepit, militare non prohibuit. *Idem in serm. de puer. Cent.*

Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli autoritas atque consilium penes principem sit. *Idem con. Fau.*

Iusta bella solent definiri, quæ ulciscuntur injurias: si gens vel civitas plectenda est, quæ vel judicare neglexerit, quod à suis improbè factum est: vel reddere, quod per injuriam ablatum est. *Idem in lib. quæstionum.*

Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implicitus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua sunt similia, hæc sunt, quæ in bellis jure culpantur. *Idem Con. Fau.*

Apud veros Dei cultores, etiam bella parata sunt: quæ non cupiditate, aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, mali coërcentur, & boni sublevantur. *Idem in libro de Verb. domin.*

Non quæritur pax, ut bellum exerceatur; sed bellum geritur, ut pax acquiratur. Esto ergo bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis utilitatem vincendo perducas. *Idem ibidem.*

Quum justum bellum suscipitur, utrum apertè pugnet quis, an ex insidiis, nihil ad justitiam interest: Dominus enim Iosuæ mandavit, ut habitatoribus Hai insidias poneret. *Idem in lib. quæst.*

Noli existimare, neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat: In his erat sanctus David, cui Dominus magnum testimonium perhibuit. *Idem ad Bonif.*

Fortitudo, quæ per bella tuetur à Barbaris patriam, vel defendit infirmos, vel à latronibus socios, plena justitia est. *Amb. de offic.*

Incassùm contra exteriores inimicorum in campo bellum geritur, si intra ipsa urbis mœnia jus insidians habetur. *Ibid.*

Vtilior est in conflictu lorica ferrea, quàm stola linea, licet oneri illa sit. In minimis probate conflictibus, quam viriliter in majori certamine stare possitis. *Ibidem.*

Si bona fuerit causa pugnantis, pugnæ exitus malus esse non potest: sicut nec bonus judicabitur finis, nisi causa non bona, & intentio non recta præcesserit. *Bernh. de nova milit.*

In prœliis concitatis, gloria vincentis semper apparet: nam virtus probatur latere, quæ non fuerit explorata certamine. *Cassiod. super Psalm. 26.*

Viri fortes semper in pace modesti sunt, & justitiam minùs diligunt, qui frequenter prælia tractaverunt. *Idem lib. 5. epist. 3.*

Sapientis non est velle certare, & periculo se velle committere: quoniam & vincere non est in nostra potestate, & est anceps omne certamen. *Lact. lib. 6.*

Non dat tot pugna socios, quot solet mensa convivas. *Sidonius lib. 3. epist. 3.*

Quemadmodum certantibus ventis mare concutitur: Sic regibus sibi adversantibus populus regni vexatur. *Chrysost. in Matth.*

Adversariorum pugna constanter aliquando appetenda est, & prudenter aliquando declinanda. *Greg. in mor.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Lucanus lib. 1. bell. civil.

Hinc usura vorax, avidumq; in fœnore tempus:
Et concussa fides, & multis utile bellum.

Tibull. Eleg. 10. lib. 1.

Quis fuit horrendos primus qui protulit enses?
Quàm ferus, & verè ferreus ille fuit?
Tunc cædes hominum generi, tunc prælia nata:
Tunc brevior diræ mortis aperta via est.
At nihil ille miser meruit: nos ad mala nostra
Vertimus, in sævas quod dedit ille feras.

Divitiis

Divitis hoc vitium est auri, nec bella fuerunt,
Faginus astabat cum scyphus ante dapes.
Non agger, non vallus erat, somnumq; petebat
Securus varias dux gregis inter oves.

Virgil. lib. 1. Georg.

Quippe ubi fas versum, atque nefas! tot bella per orbem,
Tam multæ scelerum facies, non ullus aratro
Dignus honos: squalent abductis arva colonis:
Et curvæ rigidum falces conflantur in ensem.

Tibull. Eleg. 10. lib. 1.

Quis furor est, atram bellis accersere mortem?
Imminet, & tacito clàm venit illa pede.
Quàm potiùs laudandus hic est, quem prole parata;
Occupat in parva pigra senecta casâ?
Ipse suas sectatur oves, at filius agnos:
Et calidam fesso comparat uxor aquam.

Ovid. lib. 1. de Arte amandi.

Mars dubius, nec certa Venus; victiq; resurgunt:
Quosq; neges unquam posse iacere, cadunt.

Seneca in Thebaid. v. 629.

Fortuna belli semper ancipiti in loco est.

Silius Italic. lib. 6 bel. Pun.

—— Est incerti fallax fiducia Martis.

Virgil. 11. lib. Aeneid.

Nulla salus bello: Pacem te poscimus omnes.

Ovid. Eleg. 6. lib. 1. Amor.

Vrbibus obsessis clausæ munimina portæ
Prosunt: In media pace quid arma times?

Ovid. 4. de Ponto. El. 11.

—— Hîc, ubi barbarus hostis,
Vt fera plus valeant legibus arma, facit.

Lucanus. 2.

Nobilitas cum plebe perit: lateq; vagatur
Ensis: & à nullo revocatum est pectore ferrum.
Stat cruor in templis: multaq; rubentia cæde
Lubrica saxa madent: nulli sua profuit ætas:
Non senis extremum piguit vergentibus annis
Præcipitasse diem: nec primo in limine vitæ
Infantis miseri nascentia rumpere fata.
Crimine quo parvi cædem potuére mereri?
Sed satis est jam posse mori.

Ibidem.

Quemque suæ rapiunt scelerata in prælia caussæ;
Hos polluta domus, legesq; in pace timendæ,

Hos ferro fugienda fames, mundique ruina
Permiscenda fides: nullum furor egit in arma:
Castra petunt magna victi mercede.

Lucanus 10.

Nulla fides, pietasq; viris, qui castra sequuntur:
Venalesq; manus: ibi fas, ubi maxima merces.

Silius 3.

Et pace & bello cunctis stat terminus ævi.

Sen. Hipp. v. 548.

Invenit artes bellicus Mavors novas,
Et mille formas mortis: hinc terras cruor
Infecit omnes fusus, & rubuit mare.
Tum scelera, demto fine, per cunctas domos
Iere: Nullum caruit exemplo nefas.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

SVscipienda bella sunt, ut in pace sine injuria vivatur. *Cicer. 1. Offic.*

Non solùm adventus belli; sed metus ipse affert calamitatem. Nàm cùm hostium copiæ non longè absunt; etiamsi irruptio facta nulla sit; tamen pecora relinquuntur; agricultura deseritur; mercatorum navigatio conquiescit. *Pro lege Man.*

Incerti sunt exitus pugnarum; Marsque est communis, qui sæpè spoliantem jam & exultantem evertit; & perculit ab abjecto. *Pro Milone.*

Incertus est exitus & anceps fortuna belli. *Pro M. Marcel.*

Incerti sunt exitus belli; Mars communis. *Cicero Philip. 10.*

Omnium bellorum exitus incerti sunt. *Idem Torq. Fam. lib. 6.*

Omnis belli Mars est communis, & semper incerti exitus præliorum sunt. *Ibid.*

Armorum exitus semper incerti & timendi. *Ad Attic. lib. 7.*

Omnia sunt misera in bellis civilibus, sed miserius nihil, quàm ipsa victoria: quæ, etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores; impotentioresque reddit, ut, etiamsi naturâ tales non sunt, necessitate tamen esse cogantur. Multa enim victori, eorum arbitrio per quos vicit, etiam invito facienda sunt. *Cic. Marcell. Fam. lib. 4.*

Bellorum civilium hi semper exitus sunt, ut non ea solùm fiant; quæ velit victor, sed etiam ut iis mos gerendus sit, quibus adjutoribus parta sit victoria. *Cic Cornifi. Fam. lib. 12.*

Nihil viro bono, & quieto, & bono civi magis convenit, quàm esse à civilibus controversiis. *Cic. Attic. lib. 9.*

Si egregium est hostem dejicere, non minùs tamen laudabile, infelicis scire misereri: quia sicut infinitam gloriam bellica virtus, ita præcipuum amorem clementia meretur. *Val. Max. de memor. dictis. lib. 5.*

Scientia rei bellicæ dimicandi nutrit audaciam: Nemo enim fa-

cilè metuit, quod se bene didicisse confidit: & in certamine bellorum exercit... paucitas ad victoriam promptior est. Ruralis ergò & indocta multitudo exposita est ad cædé. *Veget. de re militari l. 1. c. 6.*

Ille qui fudit sanguinem suum, cujus dentes crepuérunt sub pugno, ille qui supplantatus adversarium toto tulit corpore, nec projecit animum projectus, qui, quoties cecidit, contumacior resurrexit, cum magna spe ad pugnam descendit *Senec. epist.* 13.

Malè vicit, quem pœnitet victoriæ. Melius est enim ignoscere, quàm pòst victoriam pœnitere. *Idem epist.* 15.

Diu apparandum est bellum, ut vincas celerius: quia longa belli præparatio celerem facit victoriam. *Idem ibid.*

Bellum itaque suscipitur, ut nihil aliud quàm quæsitum videatur. Parva sunt arma foris, si non est consilium domi. *Ibidem.*

¶ APOPHTHEGMATA.

AGis *Archidami F.* cuidam sciscitanti: Quot essent Lacedæmonii? Quot satis sunt, inquit, ad propulsandos malos. *Plut.*

Idem cuidam consulenti, ut hostibus fugientibus daret transitum: Et quomodo, inquit, pugnabimus cum his, qui ob fortitudinem manent, si non pugnamus cum fugientibus? *Idem.*

Eudamidas Archidami F. quùm quidam, commemorando laudem ac trophæa, quæ Lacedæmonii ex rebus cum Persis præclarè gestis retulissent, hortaretur ad bellum cum Macedonibus suscipiendum: Ignorare mihi videris, inquit, istûc idem esse, ac si quis devictis mille ovibus pugnaret cum quinquaginta lupis. *Ibid.*

C. Marius mille Camerinos, qui se in bello adersus Cimbros, strenuos viros præstitissent, honore Romanis æquavit, idque præter omne jus. Ad eos verò, qui factum hoc reprehendebant, respondit: Se ob armorum strepitum, legum vocem non potuisse exaudire. *Plut. in Rom. apoph.*

C. Cæsar Metello obsistenti, ne pecunias ab ærario tolleret, ac leges id fieri vetantes proferenti: Non idem, inquit, armorum & legum tempus est. Quod si hæc pati non potes, nunc quidem hinc abscede: ac posteaquam peractis fœderibus arma deposuerimus, tunc si videbitur, & plebis patronum age. *Plut. Rom. apoph.*

Antigonus Sophistæ cuidam librum de justitia conscriptum porrigenti: Desipis, inquit, qui cùm me videas alienas urbes armis vexantem, tamen apud me de justitia differis. *Eras. lib. 4. apoph. ex Plut.*

Archidamus in bello Peloponnesiaco sociis rogantibus, quanta pecunia futura esset satis? ac postulantibus, ut tributorum certum modum præscriberet: Bellum, inquit, non quærit definita. *Plut. in apoph.*

Themistocles in Eretrienses ita cavillari solebat, ut diceret, eos similes piscium, qui gladioli vocantur: quippe qui gladium quidem habe-

haberent,cor autem non haberent: Notans illorum ignaviam, quod armatis non esset animus. *Idem ibid.*

Antigonus olim hostibus ingruentibus cedens dixit, se non fugere, sed utilitatem retrò sitam persequi. *Stob. serm.* 52.

Lamachus præfectum quendam manipuli peccantem reprehendebat, & cùm ille diceret: Posthac se nunquam similiter peccaturum: non licet, inquit, in bello bis delinquere. *Plut. & Stob.*

Antigonus interrogatus, quomodo hostes aggrediendi essent? Respondit: aut dolo, aut vi: aut apertè, aut per insidias. *Stob.*

¶ SIMILITUDINES.

UT Dianæ Ephesiæ templum, viginti annis à tota Asia, tot Regum impendio, tot artificum ingeniis confectum, Herostratus obscurus homo poterat exurere: Ita facillimum est, urbes egregias bello demoliri; at ædificare difficillimum. *Eras.*

Vt in admirandis operibus, sed inutilibus, major est laus artificis, cujus arte res confecta est, quàm regis, cujus impendio: Ita belli gloria maxima ex parte penes militem est conductitium, quorum industria geritur res: minima pars ad reges redit, qui alienâ etiam pecuniâ militem conducunt. *Idem.*

Dracones exugentes sanguinem elephantorum, occidunt eos, & ipsi vicissim inebriati opprimuntur ac commoriuntur: Ita sæpenumero in bello, pars utraque & perimit & perit: damnum dat & accipit. *Plin. l.* 8. *c.* 12.

Cybindus avis bellum internecinum gerit cum aquila, adeò ut cohærentes sæpenumero prendantur: Ita fit aliquoties, ut dum mutuum in se odium pertinaciter exercent principes, utrique subvertantur, tertio quopiam invadente. *Arist.*

Vt gravius ægrotant ii, qui, cùm levati morbo videntur, in eum de integro inciderunt: Sic vehementiùs nos laboramus, qui profligato bello, ac penè sublato, renovatum bellum gerere conamur. *Cic. lib.* 12. *epist.*

¶ EXEMPLA SACRA.

BEllum à Deo mittitur propter peccata populi, ideoq; pœna peccati est, *Lev.* 26. ℣. 24. 25. *Deut.* 28. ℣. 36. 49 *Iud.* 2. ℣. 13. & 3. ℣. 1. 8. & 4. ℣. 1. & 6. 1. & 10 ℣. 6. & 13. ℣. 1. 1. *Reg.* 8. ℣. 33. *Esa.* 5. ℣. 25. *Ierem.* 5. ℣. 15. Bellum quomodo gerendum, *Deut.* 20. ℣. 10. 11. 12. & 23. ℣. 9. Deo authore & consulto suscipiendum est. Exempla: Israelitæ, *Iudic.* 1. ℣. 2. & 20. ℣. 18 Saul, 1. *Sam.* 14. 37. & 28. ℣. 5. 6. David, 23. ℣. 2. & 30. ℣. 8. 2. *Sam* 5. ℣. 19. 1. *Paral.* 14. ℣. 10. Bella improbante Deo suscepta, non succedunt. Exempla: Ab Israelitis, *Num.* 14. ℣. 43. 44. 45. *Deut.* 1. ℣. 43. 44. Achab, 1. *Reg.* 22. ℣. 17. 35 Bellorum à fidelibus susceptorum, & divinâ virtute confectorum exempla: Ab Abrahamo, *Genes.* 14. ℣. 14. 15. 16. Hebræis, *Exod.* 17. ℣. 9. 10. 11. *Num.* 13. ℣. 7. *Ios.* 6. ℣. 20. & 7. ℣. 4. & 8. ℣. 4. 24. & 10. ℣ 11. 42 Iuda, *Iudic.* 1. ℣. 4. Iuda & Simone fratre ejus, ℣ 17

Barac.4.℣.14.Gedeone.7.℣.7.16.Abimelech.9.℣.42.43.45.52.Iephte, 11.℣.32.Samsone,14.℣.19.& 15.5.Familia Dan,18.℣.11.Beniamitis,20. ℣.21.25.Israelitis,℣.35.& 1.*Sam*.7.℣.8.Philistæis,1.*Sam*.4.℣.10.Saule,1.*Sam*.11.℣.11.&.15.℣.5.6. Ionatha,14.℣.11.12.13.14. Davide,17.℣. 48. 2.*Sam*.5.℣.17.25.Iuvenibus Beniamitis, 2.℣.15. Famulo Davidis, ℣.31. Ioabo,10.℣.9.13.& 18.℣.14.Achabo,1.*Reg*.20.℣.20.29. Ioram, Iosaphat & Edom,2.*Reg*.3.℣.6.7.9.24.Samaria,6 ℣.24.& 7.℣.6.&c. Ioa,14.℣.3.Ieroboam,℣.16.17.Ezechia,18.℣.8.Abia,2. *Paral*.13.℣.17. Asa,14.℣.12.Iosaphat,20 ℣ 23.24.25 Phacee, 28.℣.6. Iudith, *Iudith*. 16.℣.7.8.9.10. Iuda Machabæo, 1.*Machab*.3.℣.10.11.& 4.℣.1.13.14. 15.& 5.℣.7.8. Ionatha,9.℣.49.

¶ EXEMPLA PROFANA.

QVantis odiis, quàm varia fortuna bello Peloponnesiaco per XXVII. annos *Athenienses & Lacedæmonij* inter se ob Græciæ dominatum concertarint,& suis discordiis omnem reliquam Græciam implicaverint,*leges apud Diodorum Sic. lib.* 12.& *Thucydidem*. Tandem Lysandro duce victi Athenienses,urbem dedere.

Thessali æterni Phocensium hostes,quos ut sacro bello gravissimè afflixerunt; ita ab iisdem multò antè magnis affecti sunt sæpè cladibus. *Pausanias in Phocicis.*

Lacedæmonii cum Messeniis vicinis bella gesserunt.*Pausanias in Messenicis.*

Eo bello,quo Hierosolyma orientis olim clarissima excisa sunt,nihil magis funestum civitati fuit & exitiale, quàm Eleazari & cæterorum Ducum discordia. Horum dissidium non minùs obsessam multitudinem intus afflixit, quàm foris Romanus hostis,qui mœnibus hærebat. *Sab. lib.7. cap.2.*

Germani Veteres nunquam vel ad consilium,vel ad diem festum, nisi armati, conveniebant. in consiliis assensum suum armorum crepitu declarabant. *Fulg. lib.2. c.1.*

C. Iulius Cæsar, à nulla belli occasione, ne injusti quidem ac periculosi abstinuit, tàm fœderatis, quàm infestis ac feris gentibus ultrò lacessitis *Sueton.*

Bellum Naxii & Milesii Neæræ causâ uxoris Hypsicreontis gessere. *Plut.*

Bella uti per fæciales indicta fuerint apud Romanos, consule *Alex. ab Alexand. lib.5. c.3.*

Antiquitus bellum suscepturi fæcialem mittebant, qui arietem adductum in hostium fines immitteret: hoc significans pacto,civitates & agros illorum hostibus compascuos fore. *Diogenianus. Eras. in Adagiis.*

¶ HIEROGLYPHICA.

PRimùm omnium *Equi* hieroglyphicum belli signum esse, clarissimo Vergilii testimonio constat,dicentis;

Bello

Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur. Et duellicam Equorum prolem Lucretius appellat. *Pier. Valer. lib.* 4. *p* 34. *D.*

Bellum etiam hieroglyphicè significat *Aries*, qui tantum ferocitatis habet, ut, simulac cornua accreverunt, pugnacissimus fiat: neq; alios tantùm sui generis lacessit, sed homines etiam impetit, atque in bellum provocat. Olim etiam indicturi bellum cuipiam, *Arietem* per Fæcialem præmittebant, quem in hostium fines immitteret. *Pier. Val. lib.* 10 *p.* 95. *A.*

Sagum quoque, cum militare omninò sit indumentum, cujus scilicet usus expeditiorem ad itinera & negotia hominem reddit, pro bello poni solitum est. *Idem lib.* 40. *p* 388. *D.*

Apud Carthaginienses, genus intractabile bello, *Hasta* belli erat indicium. Hinc quum bellum velle se cum Romanis professuri essent, Romam ad eos hastam, suæ voluntatis signum, miserunt. *Idem lib.* 42. *pag.* 409. *C.*

BENEFICENTIA.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

Beneficium est benevola actio, tribuens captansque gaudium, tribuendo id quod agit. *Aug. de definit.*

Ante Dei oculos non est vacua manus à munere, sic arca cordis plena est bonâ voluntate. *Idem hom. in Iohan.*

Dandum est quod nec tibi, nec alteri noceat. *Greg. in homil.*

Nemo invitus benefacit, etiamsi bonum est, quod facit. *Idem de serm. Domini.*

Nescit virtus mensuram gratiæ: nec contenta referre, quod acceperit, sed vult cumulare, quod sumpsit: nec inferior fit beneficio, licet æquetur officio. *Aug. l.* 1. *Confess. c.* 11.

In beneficio conferendo plus animus quàm sensus operatur: magis præponderat benevolentia, quàm possibilitas reddendi muneris. *Idem de Offic.*

Gratiam principis voluntas nuda non asserit: nec beneficium dici potest, quod nulla utilitate sentitur. *Cass. lib.* 2. *epist.* 28.

Pietate plenum est, peregrinam gentem publicis beneficiis obligare: & non tantum compatriotas ad substantiæ lucra admittere, quantum ipsos quoque advenas invitare. *Idem l.* 5. *epist.* 9.

Beneficia Dei omnibus horis consideranda sunt. *Chrysostom. in Gen. hom.* 9.

Beneficiorum Dei memoria sufficiens est ad virtutum laborem. *Idem homil.* 67.

Officiorum assiduitate hostes conciliandi sunt. *Chrysostom. homil.* 56.

Benefacere homini, est beneficium magnum apud Deum deponere. *Idem homil.* 27.

Benefacta non sunt revelanda, nisi cogat necessitas. *Idem ibid. de La.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Captivis. 2. 2.

Quod bonis benefit beneficium, gratia ac gravida est bonis.

Idem in Persa. 4. 5.

——— Si quid bonis
Boni fit, esse idem & grave & gratum solet.

Idem in Rudente. 4. 3.

—— Bonis quod
Bene fit, haud perit.

Idem in Persa. 5. 1.

Improbus est homo, qui beneficium scit sumere, & reddere nescit.

Idem in Captivis. 2. 1.

Nam ferè maxima pars, morem hunc homines habent, quod sibi volunt,
Dum id impetrant, boni sunt: sed id ubi jam penes sese habent,
Ex bonis pessimi & fraudulentissimi sunt.

Auson. in sentent. Chilonis.

Tu bene si facias, non meminisse fas est.

Terent. Adelph. 2. 3.

Abs quibus hominem, cum est opus, beneficium accipere gaudeas:
Verùm enimvero id demùm juvat, si, quem æquom est facere, is benefacit.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

SVmmæ malignitatis est, non vocare beneficium, nisi quod dantem aliquo beneficio afficit. *Seneca lib. de benefic.*

Si indigentiam ei optares, cujus nullum beneficium haberes, inhumanum erit votum: quàm inhumanius ei optas, cui beneficium debes? *Ibidem.*

Sapientis est bene debere, beneficia bene solvere. Interdum autem solutio est ipsa confessio. *Seneca 83. epist.*

Nemo habet tam certam in beneficiis manum, ut non sæpè fallatur. *Idem Ep. 81.*

Sæpè enim hoc non potuere divitiæ in domum infusæ, quod opportunè dati mille denarij. Multum enim interest, donaveris, an succurreris? servaverit illum tua liberalitas, an instruxerit? Sæpè quod datur, exiguum est; quod sequitur ex eo, magnum. *Idem ibid.*

Errat, si quis beneficium accipit libentiùs, quàm reddit. Quanto hilarior est qui solvit, quàm qui mutuatur; tanto lætior esse debet qui se ære alieno accepti beneficii exonerat, quàm qui obligatur. *Idem ibid.*

Si red-

Si reddere beneficium non aliter quàm per speciem injuriæ potero, æquissimo animo ad honestum consilium per mediam infamiam tendam. *Idem ibid.*

Non potest dari beneficium sapienti; cui quicquid datur, de suo datur. Quædam amicis dantur, quædam ignotis: & plus est, quamvis idem datur. Si enim datur, quod à beneficio tuo nosse incipis, ille tribuit auxilia, iste ornamenta. *Idem lib. 3. de Benefic. & 5. c. 4.*

Beneficium est, quod alienus dat: alicujus enim est, qui potuit sine reprehensione cessare: ideò beneficium est, quod quis dedit, cùm illi liceret etiam non dare. *Ibid.*

Pæne est, quòd non audet ab ullo beneficium accipere, quòd non audet ulli dare. *Ibidem.*

In beneficio tempus, locum, personam quisque observet: quia monumentis quædam grata & ingrata sunt. *Ibid.*

Mihi cæteris plus dedit, quamvis idem aliis dedisset, qui sine spe recipiendi dedit. *Idem ibid.*

Hæc enim beneficii inter duos lex est: alter statim oblivisci debet dati, alter accepti nunquam. Qui dedit beneficium, taceat: narret, qui accepit. *Idem ibid.*

Tacitè danda sunt beneficia, ut nota sint solis, quibus prosunt: interdum etiam ipse, qui juvatur, fallendus est: ut habeat, nec à quo acceperit, sciat. *Idem ibid.*

Multum interest inter materiam beneficii, & beneficium. Itaque nec aurum, nec argentum, nec quidquid eorum, quæ à proximis recipiuntur, beneficium est. sed ipsa tribuentis voluntas. Imperiti autem, quod traditur, solùm vocant beneficium. Imperatoris enim corona, & vestis, & currus nihil horum honor est, sed honoris insigne. Sic nec beneficium, quod sub oculis venit, sed vestigium beneficii. *Idem ibid.*

Plerique sunt, qui beneficia asperitate verborum, & supercilio, in odium adducunt, sermone usi eâ superbia, ut impetrare pœniteat. *Idem.*

Ingratum est beneficium, quòd diu inter manus dantis hæsit; quod quis ægrè dimittere visus est, & sic dare, tanquam sibi eriperetur. Gratissima autem sunt beneficia parata, facilia, occurrentia: ubi nulla mora fuit, nisi in accipientis verecundia. *Idem ibid.*

Optimum est occupare antè, quàm rogemur: quia cum homini probo ad rogandum os concurrat, & diffundat rubor: qui hoc tormentum remittit, multiplicat munus suum. *Idem ibid.*

Non tulit gratis, qui cum rogasset, accepit: nulla res carius constat, quàm quæ precibus empta est: molestum enim verbum & onerosum est, demisso vultu dicere: Rogo. *Idem ibid.*

Lacerat animum & premit frequens beneficiorum commemoratio

ratio. Demus beneficia: non fœneremur. Dignus est decipi, qui de recipiendo cogitavit, quùm daret. *Idem ibidem.*

Nullum est tàm magnum beneficium, quod non vilificare malignitas possit: nullum tàm angustum, quòd non bonus interpres extendat. *Idem ibidem.*

Nihil carius æstimamus, quàm beneficium, quod diu petimus: nihil vilius, quam quùm accepimus. Vnum benè positum beneficium, multorum amissorum damna restaurat. *Idem ibidem.*

Quamvis omni petenti dare debeas, tamen in beneficio spectandi sunt mores ejus, cui datur, & animus erga nos, & cohabitatio, & vitæ societas, & ad nostras utilitates officia antè collata. *Idem ibid.*

Elige eum, qui gratis beneficium accipiat, non qui redditurus sit: non beneficium, sed fœnus est: circumspice, non ubi optimè ponas, sed quæstuosissimè, habeas, undè facilimè tollas: *Idem ibidem.*

Pulchrum sane prædicandam beneficium, nulla dilatione suspensum, nullis precibus redemptum, nullis meritis comparatum: gratius est enim donum, quod venit ante preces. *Ibid.*

Beneficium qui dare nescit, injustè perit. Beneficium accipere, est libertatem vendere. Beneficia plura recipit, qui scit reddere. Beneficium dando accipit, qui digno dedit. Beneficium dignis ubi das, omnes obligas. Beneficium qui se dedisse dicit, petit. Beneficium sæpè dare, docere est reddere. Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter. Nihil prodest benefacere didicisse, si cesses benefacere. *Idem Seneca in pro.*

¶ APOPHTHEGMATA.

ANaxilaus rex interrogatus: Quid esset in regno beatissimum? respondit: nunquam vinci beneficiis. *Phavorin.*

Alphonsus rex oblatrantibus canibus & rebellantibus offulam objiciendam dictitabat: Intelligens, malevolos homines beneficiis vincendos esse. *Pontan. cap. 30. de liberalitate.*

Alexander Severus descriptum habebat, quid cui præstitisset: qui nihil, aut minimum petiissent, eos appellabat, dicens: quid est, cur nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? pete, ne privatus de me queraris. *Aelius Lampridius.*

Idem rogatus quis esset rex optimus? Qui, inquit, amicos muneribus retinet, & inimicos beneficiis ambit, & sibi conciliat. *Maxim. serm. 9. de Magistratu.*

Democritus quùm animadvertisset quendam, quibuslibet prompte largientem, & temerè suppeditantem: Malè, inquit, pereas, qui Gratias virgines meretrices effecisti. *Maximus serm. 8.*

Diogenes à quodam rogatus, quam ob causam homines mendicis darent: philosophis verò nihil largirentur? Quia, inquit, se claudos & cæcos fore sperare possunt; philosophos autem minimè. *Anton. & Maxim. serm. de beneficentia.*

Pytha-

Pythagoras interrogatus, qua ratione homines Diis similes haberi possent? respondit: Si veritatem amplecterentur, & cunctis benefacerent. *Aelian. lib.* 12. *de varia hist.*

Theophrastus interrogatus: quidnam vitam conservaret humanam? respondit: Beneficentia. *Stob. serm.* 41.

Fl. Vespasianus admonitus ab amicis, ut caveret à Metio Pomposiano, quod de hoc rumor increbuerat, fore ut aliquando regnaret: non solùm sibi non metuit ab illo, sed & consulem fecit. Id admirantibus amicis! Erit, inquit, olim memor tanti beneficii. *Eras. lib.* 8. *apoph.*

Fabius Verrucosus beneficium, ab homine duro asperè datum, panem lapidosum vocabat, quem esurienti accipere necessarium sit, etsi acerbum. *Seneca de benefic.*

Antigonus amicis suadentibus, ut, si Athenas caperet, validis illam præsidiis communiret, ne quando deficeret: respondit, se semper in ea fuisse opinione, ut crederet, nullum esse regni præsidium firmius, quàm civium benevolentiam. *Eras.* 4. *apoph.*

Alexander quùm benevolentiam civium sibi conciliare cuperet, largitionibus eos corrupit. Verùm cùm hoc audiret pater Philippus: Quæ te, inquit, ratio in istam spem induxit, fili, ut eos putes tibi fore fideles, quos tibi coëmis pecunia? *Plut. in apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

QVemadmodum adamas adversùs omnia invictus, hircino sanguine, eoque calido, ac recenti maceratus, malleo frangitur: Ita quædam ingenia nulla vi pervincas, blanditiâ emollienda sunt. *Plin. lib* 37. *cap.* 4.

Quemadmodum quod in tesseris cecidit, id arte & ratione, quàm potest optimè, disponendum: Ita quod in vita accidit, in optimam vertendum partem. *Plin. lib.* 37. *cap.* 12. *& lib.* 10. *c.* 12.

Vt fluvius in multos diductus rivos, fluit tenuis ac languidus: Sic benevolentia, in multos distracta, languescit & evanescit *Plut.*

Vt animantia, quæ unicum pariunt fœtum, vehementius amant: Sic erga unum ardentior est benevolentia. *Idem.*

Vt post malam etiam segetem serendum: ut post naufragium tentantur maria: ut fœneratorem à foro non fugat coactor: Ita beneficium de novo collocandum, etiamsi semel incideris in hominem ingratum. *Senec.*

Quemadmodum pulcherrimum opus est, etiam invitos nolentesque servare: Ita rogantibus pestifera largiri, blandum, & affabile odium est. *Idem.*

Quomodo mundi officium est, circumagere rerum ordinem: quomodo Solis, loca mutare, ex quibus oriatur, in quæ cadat, & hæc salutaria nobis facere sine præmio: Ita boni viri officium est inter alia, & beneficium dare. *Idem lib.* 4. *de benefic. c.* 13.

Vt aliud est munus, aliud ipsa donatio: aliud qui navigat, aliud ipsa navigatio: & quamvis æger non sit sine morbo, non tamen idem est æger & morbus: Ita aliud est beneficium ipsum, aliud quod ad unumquemque nostrum beneficio pervenit. *Idem lib. 6 benefic. cap. 2.*

Quomodo multos fortuita sanant, nec ideo remedia sunt; & in flumen alicui cecidisse frigore magno, causa sanitatis fuit: quomodo quorundam flagellis quartana discussa est, & metus repentinus animum in aliam curam avertendo suspectas horas fefellit nec ideò quicquam horum, etiamsi saluti fuit, salutare est: Sic quidam nobis prosunt, dum nolunt, imò quia nolunt: non tamen ideò illis beneficium debemus. *Idem eod. l. c. 8.*

Quemadmodum ei, qui voluit mihi pecuniam credere, sed non credidit, nihil debeo: Ita ei, qui voluit mihi beneficium dare, sed non potuit, amicus quidem ero, sed non obligatus. *Idem eodem lib. cap. 11.*

Siphnius lapis oleo excalefactus durescit, alioqui mollissimus: Ita quosdam benefactis reddas deteriores. *Plin.*

Ferè non convenit odori & sapori: Vt ficis, quibus nihil dulcius, nullus est odor, & cotoneis plurimum odoris, sapor autem asperrimus: Ita vix in eodem invenias homine blandiloquentiam & beneficentiam ac fidem. *Idem.*

Vt magis humectat ventrem, magisque sitim pellit humor, qui sensim infunditur, quam qui universim hauritur: Ita magis cohibent à petendo munera paulatim data, dispensataque, quam si semel dones universa. *Erasm.*

Ficus non floret, cùm fructus habeat dulcissimos: Ita quidam benefaciunt, nihil pollicitantes. *Plin. lib. 1. c. 26.*

Quemadmodum Dii immortales regnum inermes regunt, & illis rerum suarum ex edito tranquilloq; tutela est: Ita vir beneficentiâ utens, officia sua, quamvis latissime pateant, sine tumultu obit. ***Senec. lib. 7. de benef.***

¶ EXEMPLA SACRA.

BEneficentiæ in pauperes exempla: Booz in Ruth, *Ruth* 2. ℣. 8. 14. 15. 16. 17. Tobias in pauperes, *Tob.* 1. 19. Iob in pauperes. *Iob* 29. ℣. 15. Samaritanus in viatorem cæsum, *Luc.* 10 ℣. 34. 35. Zacheus in pauperes, 19. ℣. 8. Cornelius in pauperes, *Act* 10. ℣ 2. Antiocheni in fideles Iudææ, 11. 29. Macedonica Ecclesia in eosdem. *Rom.* 15. ℣. 26. 2. *Cor.* 8. ℣. 2. Hebræi in pauperes, *Hebr.* 6. ℣. 10. Gajus in fideles hospites, 3. *Iohan.* 5.

¶ EXEMPLA PROFANA.

L*Vdovicus XI. Francorum rex*, cum precibus piorum vitæ diuturnitatem sibi conciliari posse persuaderet, sacros homines quosvis maximis affecit beneficiis, præsertim eos, qui vel vitæ sanctimoniâ,

moniâ, vel etiam miraculorum dono præstarent. *Claud. Seissellius.*

Apud Persas rex in principio dominatûs, quodcunque optaret à populo, donum ferebat *Alex. l. 4. c. 23.*

Porsena rex Hetruscorum discedens ab Ianiculo, castra opulenta, convecto ex propinquis ac fertilibus Etruriæ arvis commeatu, Romanis dono dedit, inopi tum urbe ab longinqua obsidione. *Liv. 2. 14.*

Telegoras apud Naxios prædives quispiam ac præpotens erat, cui quod quotidie multa à Naxiis mittitarentur, vulgato sermone receptum est, ut venditores parvo licitantibus dicerent: μᾶλλον προέλοιμι τῷ Τελεγόρᾳ δοῦναι, id est, malim Telegoræ dare. *Athenæus l. Dipnosoph. 8. ex Arist.*

Adrianus Imp. in balneo veteranum quempiam, servuli penuriâ sese marmoribus affricantem conspicatus, eum & servulis aliquot, & sumptibus donavit: Quod reliqui veterani feliciter cessisse videntes, cœperunt & ipsi complures sub oculis imperatoris sese marmoribus affricare, ut hoc modo principis elicerent benignitatem. At ille evocatis senibus, jussit ut alius alium vicissim defricarent, atque ita pueris nihil opus fore. Is jocus postea in vulgi fabulam cessit. *Spartianus.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

SVnt qui benevolum hominem per *Scolopaca*, quam *Gallinaginem* Latini appellant, pictam intelligant: quod avium nullam majore erga hominem studio affici compertum sit. Magnitudo volucri, quanta Gallinæ est, rostrum longum, Atragenæ color. *Pier. lib. 24. pag. 225. A.*

Vid Liberalitas.

BENEVOLENTIA.

Vide Amor, Beneficentia, Misericordia, Liberalitas.

BLANDILOQUENTIA.

Vide Adulatio.

BLASPHEMIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NOn assumes nomen Domini Dei tui in vanum. *Exod. 20.*

Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes, qui audierunt, manus super caput ejus, & lapidet eum omnis populus. *Levit. 24.*

Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur. *Ibid.*

Si pec-

Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo? 2. *Reg.* 2.

Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur. 2. *Reg.* 12.

Quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus eorum, & non est Deus vallium: dabo omnem multitudinem grandem hanc in manu tua. 3. *Reg.* 20.

Omnis fur, sicut scriptum est, judicabitur: & omnis jurans, similiter judicabitur. *Zach.* 5.

Si affliget homo Deum, quia vos configitis me? *Malach.* 3.

Ideo dico vobis, omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemia non remittetur: Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. *Matth.* 12.

Amen dico vobis, quoniam omnia remittentur filiis hominum peccata & blasphemiæ, quibus blasphemaverunt. At qui blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum. *Marc.* 3.

Vir multum jurans, replebitur multâ iniquitate, & non discedet à domo illius plaga. *Eccles.* 23.

Docuit iniquitas tua os tuum, & imitaris linguam blasphemantium, condemnabit te os tuum, & non ego. *Iob.* 15.

Sit sermo vester: Est, est: Non, non. *Iacob.* 5.

§ SENTENTIAE PATRVM.

NOn minus peccant, qui blasphemant Christum regnantem in cœlis, quam qui crucifixerunt ambulantem in terris. *Aug. super Matth.*

Blasphemia est cum quadam probrosa irreligiositate convitiorum jaculata in alterum maledictio. *Hug. de sanct. Vict.*

§ EXEMPLA SACRA.

BLasphemiæ in Deum exempla: in Satana, *Genes.* 3. ℣. 4. 5. *Matth.* 4. ℣. 9. *Luc* 4. ℣. 7. Pharaone, *Exod.* 5. ℣. 2. Filio Salumit Israelitidis, *Levit.* 24. ℣. 11. familiaribus Regis Syriæ, 1. *Reg.* 20. ℣ 23 Sedecia, 22. ℣. 24. 2. *Paral.* 18. ℣. 23. Rabsace, 2. *Reg.* 18. ℣. 30 35. & 19. ℣. 10. 22. 23. 28. Sennacherib, 2. *Paral.* 32. ℣. 11, *Esa.* 36. ℣. 15. 18. 20. & 37. ℣. 6. 10. 17. Regi Tyri, *Ezech.* 28. ℣. 2. Nabuchodonosor, *Dan.* 3. ℣. 14. 15. Holoferne, *Iudith.* 6. ℣. 2. Iudæis, 1. *Machab.* 1. ℣. 12. 45. *Esa.* 1. ℣. 4. & 5. ℣. 24. *Matth.* 9. 34. *Iohan.* 7. ℣. 20. & 9. ℣. 16. 24. & 10. ℣. 20. quibusdam Gentibus, 2. *Machab.* 12. ℣. 14. Nicanore, 15. ℣. 1. 2. 3. 4. 5. Scribis & Pharisæis, *Matth.* 9. ℣. 34. & 12. ℣. 24. *Marc.* 3. ℣. 22. *Luc* 11. ℣. 15. *Iohan.* 7. ℣. 20. & 9. ℣. 16. 24. & 10. ℣. 20. summis Sacerdotibus, Principibus populi, Scribis & Pharisæis, *Matth.* 27. ℣. 39. *Marc.* 15. ℣. 31. *Luc.* 22. ℣. 64. 65. & 23. ℣. 37.

Latro-

Latrone, ꝟ 39 Pauli hostibus, *Act.* 13. ꝟ. 4. & 18. ꝟ. 6. & 9. ꝟ. 19. *Rom.* 3. ꝟ 8. Antichristo, 2. *Thess.* 2. 4. *Apocal.* 13. ꝟ. 5. 6. & 16. ꝟ. 11. Paulo ante conversionem. 1. *Corinth.* 15. ꝟ. 9. 1. *Timoth.* 1. ꝟ. 13.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Iulianus Apostata, in ipso Persici belli medio ardore, septem libros contra Christum evomuisse proditur: cum & antea contra Christianos libris editis pugnare consuevisset. *Eutrop.*

Idem suscepto adversus Persas bello, cum in ipso prælio ab incognito inter costas lethale vulnus accepisset, sanguinem suum manu in cœlum jaculatus, in hæc verba prorupit: Vicisti Galilæe: ita enim Christum appellare consueverat. *Sozomenus. Ruffinus. Eutropius.*

Elpidius Iuliani Imp. domus præfectus, blasphemus in Christum, affectatæ tyrannidis suspicione bonis exutus & carceri inclusus periit. *Nicephorus lib.* 10. *c.* 29.

Olympius, Episcopus Arianus, Carthagine in Elyanensium balneo lavans, cùm Trinitatem publicè blasphemaret, tribus ictus jaculis, tanquam fulminibus, consumptus est, Anno Christi 510. *Paulus Diaconus lib.* 15. *in Anastasio. Sabellicus Ennead.* 8. *lib.* 2. *Marullus lib.* 2. *c.* 11. *Matthæus Palmerius in Chronico. Sigebertus.*

Simon Thurvatus, Anglus, Parisiensis scholæ præfectus, dialecticus acutissimus, & in artibus liberalibus peritus, cùm senex in Mosen & Christum plurimas evomeret blasphemias, repentè obmutuit, & cum horrendo mugitu pœnas blasphemiarum morte luit. *Polydorus lib.* 5. *Anno* 1201. *Balæus Cent.* 3. *cap.* 41.

Cùm in convivio quodam Bononiæ mirâ arte Gallus assatus dissectus fuisset, unus convivarum dixit: D. Petro hunc gallum in integrum restituere impossibile esse. Alius verò: Nec ipse Christus id præstare posset. Ad has voces statim gallus ipse prosiliit, & alis collisis jusculum in discumbentium ora effudit. Blasphemi leprâ statim hæreditariâ puniti sunt. *Vincent. lib.* 25. *c.* 64.

BONITAS, BONUM.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

VIrtutes, quibus vivitur rectè, magna bona sunt. Species autem quorumlibet corporum, sine quibus rectè vivi potest, media bona sunt. *Aug. de libero arb.*

Neque accepta duo sunt bona, quæ ante oculos eius malorum admistione maculantur. *Greg. in Moral.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Paulinus in Epist. 11. ad Auson.

Quid enim tenere vel bonum aut verum queant.
Qui non tenent summum caput

Verò

Veri, boniq; fomitem & fontem, Deum?

Auson. de 7. Sapientum sententiis.

Quænam summa boni? Mens, quæ sibi conscia recti.

Plautus in Captivis. 1. 2.

Tum denique homines nostra intelligimus bona,
Quum quæ in potestate habuimus, ea amisimus.

Ovid. eleg. 6. lib. 2. Amor.

Optima prima ferè manibus rapiuntur avaris;
Implentur numeris deteriora suis.

Iuvenal. satyr. 10.

Omnibus in terris, quæ sunt a Gadibus usque
Auroram & Gangem, pauci dignoscere possunt
Vera bona, atque illis multum diversa, remota
Erroris nebula. Quid enim ratione timemus?
Aut cupimus? Quid tam dextro pede concipis, ut te
Conatûs non pœniteat, votiq; peracti?

Plautus in Trinummo. 2. 4.

Nequam illud verbum'st: bene vult, nisi qui benefacit.

Plautus in Captivis. 3. 2.

Quid est suavius, quàm bene rem gerere bono publico?

Plaut. Aul.

Fortiter malum qui patitur: idem post patitur bonum.

Plaut. Cap. 2. 2.

Proximum quod sit bono, quodq; à malo longissimè,
Id volo.

Idem Curc. 1. 3.

Nulli est homini perpetuum bonum:
Iam huic voluptati hoc adjunctum odium est:

Terent. Heaut. 1. 2.

Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona,
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias?
Atque hæc perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet:
Qui uti scit, ei bona; illi, qui non rectè utitur, mala.

Iuvenalis. 8.

Prima mihi debes animi bona, sanctus haberi,
Iustitiæq; tenax factis dictisque mereris,
Agnosco procerem.

Senec. Oct. v. 539.

—— Sola perpetuò manent
Subjecta nulli, mentis atque animi bona.

¶ SEN-

¶ Sententiae Philosophicae.

QVod rectum, & honestum, & cum virtute est, id solum opinor bonum. *Cic. 1. paradox.*

Tria sunt genera bonorum: maxima, animi: secunda, corporis: externa, tertia. *Cicero 3. Tusc.*

Nihil bonum, nisi quod honestum: nihil malum, nisi quod turpe. *Idem lib. 10. Attic.*

Non sunt dicenda bona illa, quibus abundantem licet esse miserrimum. *Idem paradox. 1.*

Quicquid est, quod bonum sit, id expetendum est: quod autem expetendum, id certè approbandum: quod verò approbaris, id gratum acceptumque habendum. *5. Tuscul.*

Nihil perdit, qui se habet. Circumspice ista, quæ nos agunt in insaniam, quæ cum plurimis lachrimis amittimus: scies enim non damnum in his molestum esse, sed opinionem damni: pecuniam minorem habebis? nempè & molestiam: gratiam minorem? nempè & invidiam scilicet minorem habebis. *Senec.*

Pecuniam perdidisti, & illam quæ multos habet perdidisti: fortassis te illa perderet. O te felicem! si cum illa avaritiam perdidisti. Pecuniam perdidisti: antequam tu haberes, alius perdiderat. Oculos perdidisti: quàm multis cupiditatibus via incisa est! Liberos amisisti: stultus est, qui mortem mortalium deflet. Perierunt perituri: habebant illi cujus magis essent, quàm tui. apud te precariò morabantur: educandos tibi illos fortuna mandaverat: recepit illos, non abstulit. *Senec. de remed. fortuitorum.*

Nudus existi, omnia perdidisti: sed cum omnibus perire potuisti. Cogitas quòd perdideris: sed non quòd evaseris. *Idem ibid.*

Pecuniam perdidisti: eris nunc in via expeditior. Exoneravit te fortuna, si intelligis, & tutiore posuit loco. Damnum putas, remedium est. Defles, miserum te clamitas, quòd opibus excussus es: tuo vitio ista tibi jactura tam tristis est. Non tàm molestè ferres, si tanquam perditurus habuisses. *Idem ibidem.*

Vxorem bonam amisisti: utrum inveneras bonam, an feceras? Si inveneras? habere posse aliam ex hoc intelligas. Si feceras? benè tibi speres: res perit, salvus est artifex. *Idem.*

Amicum perdidisti: si unicum, erubesce: quid in tanta tempestate ad unam anchoram stabas? Alium quære: & cùm eum quæras ubi invenias: quære inter liberales artes, inter certa & honesta officia: quære in laboribus: ad mensam res ista non quæritur. *Idem ibid.*

Multa tibi possum ostendere, quæ acquisita acceptaque libertatem nobis extorserunt. Nos essemus nostri, si ista nostra essent. *Senec. in epist.*

Id agamus, ut jucunda nobis amissorum fiat recordatio: nemò libenter ad id redit, quod sine tormento cogitaturus non est. *Idem ibid.*

Nullius rei amissio facilior est, quàm quæ desiderari amissa non potest: *Idem ibid.*

Stilpon captâ patriâ, amissis liberis, amissâ uxore, cùm ex incendio publico solus, & tamen beatus exiret, interroganti Demetrio: num quid omnia perdidisset? respondens; nihil, inquit, perdidi: omnia mea mecum sunt: justitia, virtus, prudentia. Nihil bonum putare potuit, quod eripi posset. *Idem ibid.*

Aspicere posses, quod possis perdere; dimissum quod nescitur, non amittitur. Homo toties moritur, quoties amittit suos. *Seneca in proverb.*

Vide Virtus, Vtilitas, & consule etiam locum sequentem de Bono Viro.

BONUS VIR.

¶ Sententiae Poeticae.

Horatius lib. 1. epist. 16. ad Quintium.

——Vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges juraque servat:

Martialis lib. 10. Epigram. 23.

Ampliat ætatis spatium sibi vir bonus: hoc est
Vivere bis, vita posse priore frui.

Horatius ibidem ad Quintium.

Vir bonus, & sapiens audebit dicere: Penthei
Rector Thebarum, quid me perferre, patique
Indignum coges? Adimam bona: nempe pecus, rem,
Lectos, argentum. Tollas licet: In manicis &
Compedibus sævo te sub custode tenebo.
Ipse Deus, simulatque volam, me solvet. Opinor,
Hoc sentit, moriar. Mors ultima linea rerum est.

Martialis 11. Epigram. 6. in laudem Nervæ Trajani.

Tanta tibi est recti reverentia, Cæsar, & æqui,
Quanta Numa fuerat: sed Numa pauper erat.
Ardua res hæc est, opibus non tradere mores,
Et cum tot Crœsos viceris, esse Numam.

Horat. lib. 1. Epist. ad Quintium.

Oderunt peccare boni virtutis amore.

Horat. lib. 1. satyr. 4.

——Sulcius acer

Ambulat

Ambulat, & Caprius, rauci malè, cumq; libellis:
Magnus uterque timor latronibus: at benè si quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.

Plautus in Trinummo. A. 2. S. 1

——— *Boni sibi hæc Expetunt: rem, fidem, honorem,*
Gloriam & gratiam. Hoc probis pretium'st.

Iuvenalis Satyr. 13.

Rari quippe boni, numero vix sunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.

Seneca in Hercule furente, v. 251.

——— *Sontibus parent boni:*
Ius est in armis, opprimit leges timor.

Virgil. in Viro bono.

Vir bonus & sapiens (qualem vix repperit unum
Millibus è multis hominum consultus Apollo)
Iudex ipse sui totum se explorat ad unguem:
Quid proceres, vanique ferat quid opinio vulgi
Securus: mundi instar habens, teres, atque rotundus;
Externæ ne quid labis per levia sidat.
Ille, dies quam longus erit sub sidere cancri,
Quantáque nox tropico se porrigit in capricorno,
Cogitat: & justo trutinæ se examine pensat,
Ne quid hiet, ne quid protuberet, angulus æquis
Partibus ut coeat, nil ut deliret amussis.
Sit solidum quodcunque subest: nec inania subtus
Indicet admotus digitis pellentibus ictus.
Non prius in dulcem declinat lumina somnum,
Omnia quam longi reputaverit acta diei:
Quæ prætergressus, quid gestum in tempore, quid non?
Cur isti facto decus abfuit, aut ratio illi?
Quid mihi præteritum? cur hæc sententia sedit,
Quam melius mutare fuit? miseratus egentem
Cur aliquem fracta persensi mente dolorem?
Quid volui, quod nolle bonum foret? Vtile honesto
Cur malus antetuli? Num dicto, aut denique vultu
Perstrictus quisquam? Cur me natura magis, quam
Disciplina trahit? Sic dicta & facta per omnia
Ingrediens ortoque à vespere cuncta revolvens,
Offensus pravis, dat palmam, & præmia rectis

Ex Comicis Græcis.

Ἀνὴρ δὲ χρηστὸς χρηστὸν οὐ μισεῖ ποτέ.
Non odit unquam vir probus virum probum.

Γνώμης γὰρ ἐσθλῆς ἔργα χρηστὰ γίγνεται.
Proba illius sunt facta, cui mens est proba.
Ἐσθλῷ γὰρ ἀνδρὶ ἐσθλὰ καὶ διδοῖ Θεός.
Bono viro etenim dat Deus, quæ sunt bona.
Ζήλου τὸν ἐσθλὸν ἄνδρα καὶ τὸν σώφρονα.
Probi viri esto temperantisque æmulus.

¶ Sententiae Philosophicae.

Vir bonus est, qui prodest, quibus potest: nocet autem nemini. *Cicer 3. Offic.*

Vir bonus non modò facere, sed ne cogitare quidem quidquam audebit, quod non audeat prædicare. *Ibid.*

Homo frugi omnia rectè facit. *Tuscul.*

Fas nec est, nec unquam fuit, quidquam nisi pulcherrimum facere eum, qui esset optimus *De un. vers.*

Vir bonus nihil cuiquam, quod in se transferat, detrahet. Itaque in virum bonum non cadit, mentiri emolumenti sui causâ, criminari, præripere, fallere. 3. *Offic.*

Non est res ulla tanti, aut commodum ullum tàm expetendum, ut viri boni & splendorem & nomen amittas. 3. *Offic.*

Probus invidet nemini. *De univers.*

Vt quisque est vir optimus, ita difficilimè esse alios improbos suspicatur. *Cic. ad Quint. Fratr.*

Omnes boni beati. 3. *de Finib*

Nec bono quidquam mali evenire potest, nec vivo, nec mortuo: nec unquam ejus res a diis immortalibus negligentur. 5. *Tusc.*

Qui omnibus bonis instructi sunt & ornati, tùm sapientes, tùm viri boni dicuntur. 5. *Tusc.*

Boni nullo emolumento impelluntur in fraudem: impii sæpè parvo. *Pro Milon.*

Sancti viri, & religionem colentes sunt, qui meritum diis immortalibus, gratiam justis honoribus & meritis & memori mente persolvunt. *Pro Planc.*

Omnes viri boni æquitatem & jus ipsum amant: nec est viri boni errare, & diligere, quod per se non sit diligendum & colendum. *Cicero* 1. *de leg.*

Nemo est omninò negligendus, in quo aliqua virtutis significatio appareat. *Idem in* 1. *Offic.*

Vir bonus citò nec fieri nec intelligi potest: nam ille alter fortasse tanquam Phœnix anno quingentesimo nascitur. Nec est mirum: ex intervallo magna generat, mediocria, & in turbam nascentia sæpè fortuna producit. Sed qui sciret, quid esset vir bonus, nondum se esse crederet: fortasse etiam fieri posse desperaret. *Senec.* 42. *epist.*

Aut ista bona non sunt, quæ vocantur: aut homo felicior Deo est,

est. Quæ enim nobis bona videntur, non habet in usu Deus. Nec enim libido ad illum, nec epularum lautitia, nec opes. Incredibile autem est bona Deo deesse: hoc ipsum argumentum est, bona non esse, quæ Deo desunt. *Ibid. 85. epist.*

Non nascitur ex bono malum: non magis quàm ex ficu olea: ad semen nata respondent, bona denegare non potest. *Senec. 30. epist.*

Bonarum rerum etsi successus non fuerit, conatus ipse honestus est: bona nemini est hora, si non alicui sit mala. *Senec. in Pro.*

Non est bonitas, pessimis esse meliorem *Senec. 21. epist.*

¶ SIMILITUDINES.

VT scarabei ac vultures offenduntur unguentis: & Scytha juravit se malle equum hinnientem audire, quàm citharœdum canentem: Ita non omnibus placent optima *Plut.*

Vt Phœnix non nisi quingentesimo anno nascitur: Ita insignium virorum rarus est proventus. *Senec.*

¶ EXEMPLA SACRA.

B*Onorum inter malos latentium exempla*: Noë cum domo sua inter filios Dei à filiabus hominum corruptos, & diluvio absorptos: *Gen.* 6. ℣. 9. & 7. ℣. 7. Loth inter Sodomitas pessimos, 13 ℣. 1. 13. Abraham inter Chananæos, ℣. 12. Ioseph inter Aegyptios, 9. ℣. 7 8. Samuel inter perversos & impios Heli filios, 1. *Sam.* 2. ℣. 25. 26. Elias cum septem millibus virorum inter Israelitas idololatras, 1. *Reg.* 19. ℣. 10 18. *Rom.* 11. ℣. 45. Tobias inter captivos sub regno Samariæ. *Tob.* 1. ℣. 2 3. Mardochæus inter servos Assueri, *Esth.* 3. 2. Iob, qui gentilis fuisse, & de Esau descendisse dicitur, inter relliquos gentiles, *Iob.* 1. 1. Ieremias inter concaptivos, *Ier.* 34. ℣. 1. 2. 3. 4. Ezechiel inter scorpiones. *Ezech.* 2. 6. Daniel, Sedrach, Mesach, Abednego inter Idololatras. *Dan.* 3. ℣. 16. 17. & 6 10. Mathathias & filii ejus inter Apostatas & Idololatras. 1. *Machab.* 2. ℣ 10. 20 Centurio inter Israelitas. *Matth.* 8. 10. Ioseph Arimathæus inter Iudæos, *Marc.* 15. ℣ 43. Nicodemus inter Pharisæos, *Iohan.* 3. ℣. 1. 2. & 29. 39. Cornelius Centurio inter Gentes, *Act.* 10. ℣. 1. 2.

¶ EXEMPLA PROFANA.

S*Cythæ* moderatissimi, & abstinentes, & suapte natura probi: quod Romani ac Græci vix præceptis ac disciplinis philosophorum, id naturâ ipsi consequi potuerunt: Plus enim his profuit ignoratio vitiorum, quàm aliis cognitio virtutis. *Bonfin. lib. 2. Decadis.* 1.

Apud Germanos plus boni mores valent, quàm alibi bonæ leges. *Cornel. Tacitus de morib. Germanorum.*

Quotquot novêre *Socratem*, qualis fuerit (*inquit Xenophon. lib. 4. Memorabilium*) ex iis, qui virtutis cupidi sunt, etiam nunc eum perpetuo desiderio exoptant, ut qui ad virtutis studium utilissimus fuerit. *Theat. Zving. fol.* 1600.

Xenocrates, cariſſimus Platoni magiſtro diſcipulus, ei fuit comes in Siciliam tranſmittenti, hebeti ingenio, ſed ſevero, ſanctisq; moribus. Plato hunc calcaribus, Ariſtotelem condiſcipulum freno dicebat indigere. *L. Vives in lib. octavum Auguſtini de Civit. Dei cap.* 12.

Pius II. Pontifex, Aeneas Sylvius prius dictus, inter poſterioris temporis optimos Pontifices referri debet, cuius virtutes & domi & foris abundè perſequitur *Platina*.

Theſeus Athenienſium civitatem, quæ prius ſparſim & vicatim habitabat, in unum locum congregatam, Græcarum urbium ampliſſimam fecit. *Iſoc. in Helena.*

Cyrus Perſarum rex, non juſtitiæ ſolùm, ſed omnium etiam regiarum virtutum exemplum fuit, ſi modò Xenophontis Pædiæ vera eſt narratio. *Theat. Zwing.*

Ageſilaus Spartanorum rex, omni bellica urbanaque virtute Græcorum longè princeps ſua tempeſtate. *Sabell. lib.* 2. *Enneadis* 4.

Philippum Alexandri genitorem memoriæ prodidit Theophraſtus, non majeſtate modò cæteros reges, ſed fortunâ quoque & ingenii modeſtia antecelluiſſe. *Plut. in Apopht.*

¶ Hieroglyphica.

Ægyptii Sacerdotes hominem eâ modeſtiâ præditum, ut facilè eum queas à perperam factis avertere, ſi indicare vellent, *Taurum genu dextero illigatum pingebant*. Hunc enim, ſi dextro alligaveris genu, manſuetum & vincula conſequentem invenies. *Pier. Val. lib.* 3. *p.* 23. *C.*

Roſæ ſimulachrum Bonum ſignificat, quod undique circumſeptum ſit malis: ac perindè voluptates noſtras, amaritudinis & aſperitatis plenas. *Idem lib.* 55. *p.* 530. *D.*

Fuerunt etiam qui ætatis florem, vel unumquodque bonum, quod celerrimè deficere videretur, atque adeò humanæ ipſius vitæ imbecillitatem per *decerptum Perſicum*, & in lance poſitum, non ineptum dicerent hieroglyphicum. Pomum enim nullum aliud fugacius, longiſſimaque decerpto bidui mora ſit, cogatque ſe quamprimum venundari. *Idem lib.* 54. *pag.* 526. *F.*

Vide Vir, Mas.

BREVITAS SERMONIS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horatius de Arte poëtica.

Quidquid præcipies, eſto brevis: ut cito dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.

Terentius in Andria. 1. 1.

Quin tu uno verbo dic, quid eſt, quòd me velis?

Auſo-

Ausonius in Paulino Epist. 25.

Est etenim comis brevitas: sic fama renatum
Pythagoram docuisse refert: cum multa loquaces
Ambiguis sererent verbis, contrà omnia solum
EST, respondebat, vel NON. O certa loquendi
Regula: Nam brevius nihil est, nec plenius istis,
Quæ firmata probant, aut infirmata reclinant.

Ibidem.

Nemo silens placuit, multi brevitate loquendi.

Horatius de Arte poetica.

Decipimur specie recti: brevis esse laboro,
Obscurus fio: sectantem levia, nervi
Deficiunt, animique professus grandia turget.

Martialis lib. 2. Epigram.

Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis.

¶ APOPHTHEGMATA.

Pythagoras ne multis, inquit, verbis pauca comprehendas: sed paucis multa *Stob. serm.* 33.

Zeno Citiens ad quendam dicentem: Breves esse philosophorum sententias: Vera prædicas, inquit: oportet enim & syllabas illorum, si fieri possit, esse breves. Veritas multis verbis non eget: & firmius tenemus quæ paucis verbis comprehensa sunt. *Laert. lib.* 1. *c.* 1.

Leo Eurycratidis F. cuidam de rebus haudquaquam inutilibus intempestivè loquenti, O hospes, inquit, re opportunâ non opportunè uteris. *Plut. in Lacon.*

Lycurgus interroganti, quamobrem Lacedæmonii breviloquium usurparent? Quoniam silentio est finitimum, inquit. *Stob. serm.* 33. *Anton. in Meliss. part.* 1. *serm.* 73. *Max. serm.* 20.

Plato Antisthenem, qui disserendo fuerat prolixior, sic admonuit: Ignoras, quod orationis modus sit non penes dicentem, sed penes audientem. *Laert. lib.* 3.

Phocion in concione sedens seorsim, accessit quidam qui diceret: Videris cogitabundus, ô Phocion: rectè quidem conjectas, respondit: Cogito enim, si quid queam detrahere his, quæ dicturus sum apud Athenienses. *Plut. in apoph.*

¶ SIMILITUDO.

Celtiberi ita ferrum temperant ac durant, ut infosso in terram, quod est terreum, auferatur, ac repurgetur: ¶Laconicus sermo sublatione supervacui fit penetrantior.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Ἀκωνισμὸν veluti proverbio breviloquentiam vocant: sive quòd Lacedæmonii factis magis, quàm eloquentiâ præcelluerunt; sive quòd in Apophthegmatis præcipuè valuerunt. Horum autem præcipua

cipua gratia,ut paucissimis verbis plurimum sententiæ complectantur *Eras. in Adag.*

Homerus Menelao Lacedæmonio argutam breviloquentiam affingit: παῦρα μὲν ἀλλὰ μάλα λιγέως, id est, Pauca quidem, verùm planè argutissima.

Laertius ex auctoritate Aristagoræ Milesii refert: Chiloni uni è septem peculiarem tuisse breviloquentiam: unde genus hoc dicendi Chilonium appellat.

Interpres Pindari breviloquentiam tribuit quoque Argivis, citans illud ex Vlysse furente Sophoclis: μῦθος γὰρ Ἀργολιστὶ συντέμνειν βραχύς, id est, Argiva paucis multa fert oratio.

D. Pythagoræ breviloquentia hæc refert *Ausonius epist. 12. Ad Paulinum;*

Est enim comis brevitas: sic fama renatum
Pythagoram docuisse refert. &c.
Nemo silens placuit, multi brevitate loquendi.

CÆCITAS.

Tùm corporis tùm animi.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Lucret. lib 2. de Nat. rerum.

O miseras hominum mentes, & pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
Degitur hoc ævi quodcunque est!

Ovid. 6. Metamorph.

Proh superi! quantum mortalia pectora cæca
Noctis habent!

¶ APOPHTHEGMATA.

ASclepiades cuidam interroganti, quid incommodi cæcitas ipsi attulisset: ut uno, inquit, puero ambulem comitatior. *Erasm. lib. 8. apoph.*

Aristoteles percontanti, qui fieret, ut cum formosis diutiùs ac lubentiùs confabularemur? respondit, eam percontationem esse cæci. Cæcus enim non sentit formæ illecebram nihilo magis quàm colorum gratiam. *Laert. lib. 5. c. 5.*

Antipater Cyrenaicus, mulierculis quibusdam cæcitatem ipsius deplorantibus: quid agitis, inquit: an vobis nulla videtur voluptas nocturna? nocte omnes cæci sumus, nec tamen lamentamur. *Eras. lib . apoph.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

CÆcitatis & excæcationis externæ exempla: Sedechias. 2. *Reg.* 25. v. 7. *Ierem.* 39. v. 7. Tobias, *Tob* 2. v. 10 11. Duo cæci, *Matth.* 9. v. 27 & 20.

& 20.30. Cæcus, *Matth.* 12.22. Bartimæus, *Marc.* 10.46. Cæcus natus, *Ioh* 9.V.1. Elymas, *Act.* 13 V.11. Cæcitas cordis, pœna peccati, *Deut* 28. V.28.29. Damnatur, *Marc.* 3.5. *Ioh.* 3. V. 19. & 9. V. 39. & 12. V. 46. *Rom.* 11.25. *Ephes.* 4. V.18. 2. *Timoth.* 3. V 8. 2. *Pet.* 1. V.9. Cæcitatis internæ exempla: Pharisæi, *Matth.* 12. V. 13. 14. *Marc.* 3. V. 5. 6. Iudæi, *Luc.* 23. V. 18. *Iohan.* 11. V.37. 2. *Cor.* 4. V. 3. 4.

¶ EXEMPLA PROFANA.

SEsoris, vel ut alii appellant *Sesostris*, Aegyptiorum rex potentissimus & bellicosissimus, post multas res egregiè gestas visum amisit. *Diod. Sic.*

Anysis rex AEgyptiorum cæcus fuit, ex urbe Anysi. *Herodotus lib.* 2.

Lycurgus à Thracibus (quibus imperabat) excæcatus est, quod fœminas quasdam sequentes Bacchum, simulatâ cum Deo amicitia interfecisset *Diodorus.*

Iohannes Boemorum rex cæcus, pro Gallis adversus Anglos pugnans, fortiter occubit. *Theat. Zwing.*

Belisarius præfectus Iustiniani Imp. deletis Vandalis, acto de Persis triumpho, Italiâ à Barbaris non semel liberatâ, propter prosperos successus Imp. formidolosus & suspectus factus est: ac propterea ab eodem oculis privatus. *Procopius*: & *Crinitus*, *l.* 9 *cap.* 6. *Volater. l.* 23. *Anthrop. Ful.* & *Egnat. l.* 5. *cap.* 3.

Appius Claudius, *Cæcus* cognomine, mentis oculis pacem cum Pyrrho patriæ inhonestam fore prævidens, eam magno animo & felici eventu dissuasit *Cic. de Senect.*

Cn. Aufidius Prætorius, in cæcitate sententiam in senatu dicebat, nec amicis deliberantibus deerat: Græcam scribebat historiam & videbat in literis. *Pontanus in lib.* 2. *cap* 8.

C. Drusus cæcus fuit: tamen domus ejus implebatur consultoribus, qui in suis causis cæcum adhibebant ducem. *Valerius de studio.*

CALUMNIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NOn facias calumniam proximo tuo, *Levit.* 19.

Omni tempore calumniam sustineas, ne habeas qui liberet te. *Deut.* 28.

Feci judicium & justitiam: non tradas me calumniantibus me. *Psalm.* 118.

Dux indigens prudentiâ, multos opprimet per calumniam *Proverb.* 28.

Vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lachrymas innocentium, & neminem consolatorem. *Eccles.* 4.

Si videris calumnias egenorum, & violenta judicia, & ſubverti juſtitiam in provincia, non miréris. *ibidem.5.*

A tribus timuit cor meum, & à quarto facies mea metuit: delaturam civitatis, & collectionem populi, & calumniam mendacem. *Eccleſ. 26.*

Qui projicit calumniam,&avaritiam ex calumnia, in excelſis habitabit *Eſa. 33.*

Recede procul à calumnia. *idem c. 54.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Comicis Græcis.

Οὐ δεῖ διαβολῆς καταφρονεῖν, οὐδ' ἂν σφόδρα ᾖ
Ψευδής· ἐπίστανται αὐξάνειν αὐτὴν τινες,
Δεῖ γοῦν φυλάττεσθαι τὰ τοιαῦτ' ὀρθῶς ἔχει.
Spernenda non est vel minima calumnia.
Nam plurimi artem illam augendi tenent,
Quis propter illam [illegible] cavet, rectè facit.
Ὅστις δὲ διαβολαῖσι πείθεται ταχὺ,
Ἤτοι πονηρὸς αὐτός ἐστι τοὺς τρόπους,
Ἢ παντάπασι παιδαρίου γνώμην ἔχει.
Qui præbet aurem credulam calumniis,
Vel ingenio is eſt præditus vir improbo,
Vel mentis haud plus quam puer quivis habet.
Ἥδιον οὐδὲν, οὐδὲ μουσικώτερον
Ἔστ', ἢ δύνασθαι λοιδορούμενον φέρειν.
Ὁ λοιδορῶν γὰρ, ἂν ὁ λοιδορούμενος
Μὴ προσποιῆται, λοιδορεῖθ' ὁ λοιδορῶν.
Iucundior res nulla, nec concinnior,
Convitiantem poſſe quàm nobis pati.
Convitia etenim ſi tibi quis fecerit,
Id diſſimula: & ille ipſe tùm qui fecerit
Tibi, facta ſibi ſentiet convitia.

¶ APOPHTHEGMATA.

Diogenes, audiens aliquando hominem moribus perverſis, calumniis inceſſere Platonem, Ohe! deſine, inquit: neque enim tu malè de illo dicendo fidem merebere: neq; ego in te laudando. *Stob.*

Demoſthenes cuidam eum calumnianti, reſpondit. non deſcendo in certamen, in quo victus victore ſuperior eſt. *Anton. & Maxim. ſerm. de calumnia.*

Simonides dicenti cuidam, multi te apud me deferunt, reſpondit: ecquando tu tandem deſines me auribus calumniari? *Stob. ſerm. de malitia.*

Pelopidas, quùm fortis quidam miles per calumniam apud ipſum deferretur, ut qui ei convitiatus eſſet: equidem, dixit, facta ejus reſpicio: verba autem non audivi. *Stob. ſerm. 40.*

Thea-

Thearidas quum gladium cote acueret, rogatus à quopiam, num esset acutus? magis acutus, inquit, quàm est calumnia: graviter innuens, rem omnium rerum nocentissimam esse calumniam. *Plut. in Lacon.*

¶ SIMILITUDINES.

PRimùm homines invaserunt animalia noxia: pòst & oves, & boves: postremo à nullo genere temperatum est: & Athenis primum calumniator aliquis supplicio affectus est: & rectè post hunc unus & alter: postremò nec à bonis est temperatum: ita cùm aperitur jus in malos, cavendum, ne postea in bonos recidat. *Plut.*

Vt morbus in corpore, non admittente quod proprium est, multarum noxiarum & absurdarum rerum gignit appetentiam: Ita calumnia suspicioque, adversus cognatos & domesticos, malas & noxias aliorum necessitudines inducit. *Idem.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

Hæc quære supra in loco Accusatio & falsò Accusatorum.

¶ EXEMPLA PROFANA.

P*Roselini dicuntur Arcades* apud Lycophronis interpretem, hoc est, contumeliosi & in probra proclives: nam προσελεῖν conviciari est. Sunt tamen qui fatuos interpretentur, tanquam antiquos dicas, & luna quoque vetustiores. *Cælius lib. 16. cap. 7. A. L.*

Moschi naturâ suâ ad contumelias & calumnias mutuas etiam carissimorum propensi, sæpè etiam in domos alienas res quasvis clam inferunt, quas tanquam furto ereptas repetunt. Qui semel apud principem delatus est, morte vel falsam luit calumniam. *Alex. Gragnus in Moscovia.*

Drusus Tribunus plebis traditur caprinum bibisse, cum pallore & invidia veneni sibi dati insimulare Q. Cepionem inimicum vellet. *Plin. lib. 28. c. 9.*

Vide Accusatio, Maledicentia. Consule etiam Apophthegmata hujus loci.

¶ HIEROGLYPHICA.

B*Asilisci Vis*, quæ sine morsu perniciosa sit, argumentum hieroglyphici dedit Aegyptiis sacerdotibus, ut, si hominẽ à calumniatoribus malè acceptum, & mortiferis delationibus afflictatum, significare vellent, *Basiliscum* apponerent. Non enim aliâ ratione calumniatores homines conficiunt, quàm faciat *Basiliscus*. Clam siquidem illi principum auribus insusurrant, nullo palàm morsu infixo, quo diluendi ansa præripiatur: atque ita plerique falsò delati, extrema quæque pertulere. *Pier. Valer lib. 14. p. 122. D.*

Theologi per *amputatam aurem* accipiunt eum quoque, qui detractionibus & calumniis in alios oggestis delectatur, & turpium

impudicorumque sermonum lascivia capitur: proba verò consilia, & admonitiones, de honesta & homine digna ratione vivendi, cane pejus & angue protinus aversatur. *Pier. Valer. lib. 33. p. 311. A.*

Vide praeterea: Accusatio, Mendacium, Detractio.

CALLIDITAS.

¶ SIMILITVDO.

QVemadmodum quædam in oblectamentum ac jocum sic alligantur, ut eorum solutio imperito difficilis sit, quæ ille, qui implicuit, sine ullo negotio separat, quia commissuras eorum & moras novit: nihilominus illa habent aliquam voluptatem: tentant enim acumen animorum, & intentionem excitant: Ita hæc, quæ videntur callida & invidiosa, securitatem, torporem, ac segnitiem ingeniis auferunt, quibus modò campus, in quo vagentur, sternendus est; modò recti aliquid & confragosi objiciendum, per quod erepant, & solicitè vestigium faciant. *Senec. lib. 5. de benefic.*

Vide supra locum Astutia. Et infra Fraus, Dolus. Item Prudentia.

CANITIES.

¶ APOPHTHEGMATA.

L*Aco* quidam senex percontatus, cur barbam gestaret tàm prolixam? ut, inquit, virum me esse sciam, canos intuens capillos; nihilque committam illis indignum. *Plut. in Lacon.*

Iulia Cæsaris Augusti filia maturè canos habere cœperat: Subitus autem Cæsaris interventus oppressit comptrices, filiæ canos sublegentes, deprehensis super vestes earum pilis, quos evulserant. Id dissimulavit Augustus, & aliis sermonibus extracto tempore, tandem induxit ætatis mentionem. Hac occasione rogavit filiam, utrum post aliquot annos cana esse mallet, an calva? Quumque illa respondisset: Ego, pater, cana esse mallem. Cur ergò, inquit, istæ te calvam ante tempus student facere? *Eras. lib. 4. apoph. ex Macrob. lib. 12. cap. 5. Satur.*

Vide Senectus.

CANTVS, CANTOR.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 1. de Arte Amandi.

Si vox est? Canta: si mollia brachia? salta:
Et quacunque potes arte placere, place.

Horat.

Horatius lib. 1. sat. 3.

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Vt nunquam inducant animum cantare rogati:
Injussi nunquam desistant.

Vide Musica. Item Carmina.

CAPTIVITAS.

¶ EXEMPLA SACRA.

CAptivorum hominum exempla: Loth, *Genes.* 14. v. 12. 13. 14. Madianitarum uxores & parvuli, *Numer.* 31. v. 9. Israelitæ, *Iud.* 2. v. 14. & 2. *Reg.* 5. v. 2. Equites mille septingenti, & duo millia militum, 2. *Samuel.* 8. v. 4. Amasias, 2. *Reg.* 14. v. 13. Sacerdotes, 17. v. 72. Vxores Davidis, filii & filiæ, 1. *Samuel.* 30. v. 3. 4. 5. Beera, 1. *Paral.* 5. v. 6. Iesana, Ephron, 2. *Paral.* 13. v. 19. Decem millia virorum, 2. *Paral.* 25. v. 11. 12. Achas, 28. v. 5. Iudæi, eorumque mulieres & parvuli, v. 8. Manasses, 33. 11. Tobias, *Tob.* 1. v. 2. Sedechias, *Ierem.* 39. v. 5. Reliquiæ populi & filiæ Regis in Masphat, *Ierem.* 41. v. 10. Iechonia & Principes ejus, *Baruch* 1. 9. Captivarum civitatum & regionum exempla: Villæ seu viculi Iazer, *Num.* 21. v. 32. Iericho, *Iosua* 6. v. 20. 2. *Machab.* 12. v. 15. Ai, *Ios.* 8. v. 19. Maceda, *Ios.* 10. v. 28. Gazer, v. 33. 1 *Reg.* 9. v. 16. Lachis, *Ios.* 10. v. 33. Debir, v. 38. 39. Gosen, v. 41. Canat Sephor, *Ios.* 15. 17. Lesem, 19. v. 47. Ierusalem, *Iudic.* 1. v. 8. Baruch, 1. v. 24. Ierem. 38. v. 28. Gaza, *Iudic.* 1. v. 18 Ruma, 9. v. 45 Sion, 2 *Samuel.* 5. 7. Syria, 8. 13 Rabbah, 12. v. 29. Geth, 2. *Reg.* 12. v. 17. Aion &c. 15. 29. Samaria, 18. v. 10. 11 Civitates Iuda, 18. v. 13. Gessur & Aram, 2. *Paralip.* 2. v. 23. Bethel, 13. v. 19. Civitates Ephraim, 17. *vers.* 2. Bethsames, Ajalon, &c. 28. v. 18 Azotum, *Esai.* 20. v. 1. Carioth, *Ierem.* 48. v. 41. Mespha, 1. *Machab.* 5. v. 35.

¶ EXEMPLA PROFANA.

LEo III. *Romanus Pontifex*, Carolo magno regnante, dum supplicationes agit à Gregorio institutas, apud ædem Sylvestri captus, & Paschalis Primicerii ac Campuli presbyteri fraudibus ferè ad mortem cæsus, in cœnobium S. Erasmi relegatus est. *Volat. lib.* 22. *Antrop.*

Anastasius III. Benedicto III. deposito, cùm pontificatum invasisset, ab Imperatoris legatis dejectus, & in carcerem conjectus est. *Sigebertus in Chronicis.*

Rogerij F. Guilielmus, Apuliæ & Calabriæ dux, Innocentium II. Pontificem bello cepit. *Theat. Zwing.*

Agathocles, Lysimachi Thraciæ regis F. à patre contra Dromichæten Gætarum regem missus, captus est. Lysimachus filiam Dromichæi

michæi despondit, & ea parte Thraciæ cessit, quæ trans Istrum est. *Pausanias.*

Crœsus Lydorum rex, qui templa oraculorum omnium, quæ tum fuere, multis & magnis muneribus ornavit, quique aurum & argentum in lateres fudit, a Cyro Persarum rege captus, quod reliquum ætatis superfuit, in servitute vixit. *Herodotus.*

Pescennius Niger à ducibus Severi Imp. per Æmilianum superatus, apud Cyzicum sauciatus, captus, & ad Severum deductus est. Caput ejus suffixum, Romam missum. *Spartian.*

Aemilianus Mauritianus, Imp. ab exercitu nominatus, à duce Galieni Theodoro captus, ad Galienum missus est. *Trebell. Pollio.*

Vide Adversitas, Afflictio, Fortuna, Miseria. Item, Fortitudo & Constantia.

CARCER.

¶ EXEMPLA SACRA.

IN carcerem conjectorum exempla: Ioseph, *Genes.* 39. v. 20. *Psal.* 105. v. 18. Pincerna & Pistor Pharaonis, *Genes.* 40. v. 1. Filius Salumith Israelitidis blasphemus, *Levit.* 24. v. 12. Colligens ligna in Sabbatho, *Num.* 15. v. 34. Samson, *Iudic.* 16. v. 21. Micheas, 1. *Reg.* 22. v. 27. 2. *Paral.* 18. v. 26. Oseas, 2. *Reg.* 17. 4. Ioachim, 25. v. 27. 28. 29. Ieremias, *Ierem.* 32. v 2. & 37. v. 15. Sedechias, 39. v. 7. & 52. v. 11. Ioachas, *Ezech.* 19. 9. Iohannes Baptista, *Matth* 14. v. 3. *Marc.* 6. v. 17. *Luc.* 3. v. 20. Conservus, *Matth.* 18. v. 30 Barrabas, *Luc.* 23. v. 18. Apostoli, *Actor.* 5. v. 18. Petrus, 12. v. 3. 6. Paulus & Silas, 16. v. 24. Multi Sanctorum, 26. v. 10. Paulus, 2. *Corinth.* 11. 23.

Vide supra Captivitas.

CARMINA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. lib. 2. epist. ad Augustum.

Scribimus indocti, doctiq; poëmata passim, &c.
Os tenerum pueri, balbumq; poëta figurat.
Torquet ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis & invidiæ corrector & iræ.
Rectè facta refert, orientia tempora notis
Instruit exemplis: inopem solatur, & ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem chorus, & præsentia numina sentit:

Cœlestes

Cælestes implorat aquas, docta prece blandus:
Avertit morbos, metuenda pericula pellit:
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine Dî superi, placantur carmine manes.

Olympius Nemesianus Eclog. 2.

Tum verò ardentes flammati pectoris æstus
Carminibus, dulcique parant relevare querela.

Idem Eclog. 4.

Cantet, amat quod quisque: Levant & carmina curas.

Horat. Oda. 8. lib. 4.

Dignum laude virum Musa vetat mori,
Cælo Musa beat.

Idem Oda. 9. lib. 4.

Vixêre fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Vrgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia Vate sacro.

Ovid. lib. 4. de Pont. El. 8.

Carmine fit vivax virtus expersque sepulchri,
Notitiam seræ posteritatis habet.

Idem lib. 1. Amor. El. 10.

Scindentur vestes, gemmæ frangentur, & aurum:
Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Tibullus Elegia 4. lib. 1.

Quem referent Musæ, vivet dum robora tellus,
Dum cælum stellas, dum vehat amnis aquas.

Vergilius in Orpheo.

Threicius quondam vates fide creditur canorâ
Movisse sensus acrium ferarum:
Atque amnes tenuisse vagos,
Et surda cantu concitasse saxa.
Suavisonosque modos testudinis arbores sequutæ
Vmbram feruntur præbuisse vati.
Sed placidis hominum dictis fera corda mitigavit.
Doctaque vitam voce temperavit.
Iustitiam docuit: cœtu quoque congregavit uno,
Moresq; agrestes expolivit Orpheus.

Horatius de Arte Poëtica.

Sylvestres homines sacer, interpresq; Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus:
Dictus ob hoc lenire tigres, rabidosq; leones:
Dictus & Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quo vellet. Fuit hæc sapientia quondam,

Publica privatis secernere, sacra profanis,
Concupitu prohibere vago, dare jura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno
Sic honor & nomen divinis vatibus, atque
Carminibus venit.

Ovidius in Ep. Sapph. ad Phaon.

Nec mihi dispositis jungam quæ carmina nervis
Perveniunt: vacuæ carmina mentis opus.

Idem lib. 1. Trist. El 1.

Carmina proveniunt animo deducta sereno:
Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis, & otia quærunt:
Me mare, me venti, me fera jactat hyems.

Ovidius lib. 2. de Arte Amandi.

Quid tibi præcipiam teneros quoque mittere versus?
Heu mihi! non multum carmen honoris habet.
Carmina laudantur: sed munera magna petuntur:
Dummodo sit dives barbarus, ille placet.

Ibidem.

Ipse licet venias Musis comitatus Homere,
Si nihil attuleris: ibis, Homere, foras.

Consule locum de Poesi & Poetis.

CASTIGATIO.

Vide Afflictio, Correctio, Tribulatio.

CASTITAS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

SVnt evnuchi, qui castraverunt seipsos propter regnum cœlorum. *Matth.* 19.

Sint lumbi vestri præcincti. *Luc.* 11.

Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt. 1. *Cor.* 7.

Volo autem omnes homines esse, sicut me ipsum. *Ibid.*

Dico autem non nuptis & viduis: bonum est illis, si sic permanserint, sicuti & ego. *Ibid.*

Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: & qui non jungit, melius facit. *Ibidem.*

Fructus spiritus est, charitas, continentia, castitas. *Gal.* 5.

Ne respicias in mulieris speciem, & ne concupiscas mulierem à specie. *Eccl.* 25.

Quoniam felix est sterilis, & incoinquinata, quæ nescivit thorum in de-

in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. *Sap.* 3.

O quàm pulchra est casta generatio cum charitate! immortalis est enim gloria illius, quoniam & apud DEVM nota est, & apud homines. *Ibid.* 4.

Scivi quoniam non possum esse continens, nisi Deus det; & hoc ipsum erat sapientia summa. *Sap.* 8.

Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ. *Eccles.* 26.

Ecce vir unus vestitus lineis, & renes ejus accincti auro obrizo. *Dan.* 10.

Confortatum est cor tuum, eò quòd castitatem amaveris, & post virum tuum alterum nescieris: ideò eris benedicta in æternum. *Iudic.* 15.

Pepegi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. *Iob.* 31.

Accinge sicut vir lumbos tuos. *Ibid.* 38.

Tu possedisti renes meos. *Psalm.* 138.

Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos à fornicatione, ut sciat unusquisque vas suum possidere in sanctificatione & honore. 1. *Thess.* 4.

Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. 1. *Tit.* 5.

Te ipsum castum custodi. *Ibid.*

¶ SENTENTIAE PATRUM.

CAstitas est virtus sub jugo rationis impetum libidinis refrenans. *Aug. de defin.*

Castitas est per edomitas vitiorum furias munda & honesta totius corporis habitudo. *Idem.*

Proposito animi permanente, per quod & corpus sanctificari meruit, non tàm ipsi corpori aufert sanctitatem violentia libidinis alienæ, quàm servat perseverantia continentiæ sanctæ. *Aug. lib. de bono conjugali.*

In conjugali vinculo, si pudicitia conservatur, damnatio non timetur. Sed in virginali ac viduali continentiâ, excellentia muneris amplioris expetitur: quâ expetitâ & electa, & voti debito obligatâ, jam non solùm nuptias capessere, sed etiam, si non nubant, nubere velle damnabile est. *Aug. de continentia viduali.*

Sicut bonum erat, quod Martha faciebat occupata circa ministerium sanctorum; sed melius quod Maria audiens verbum Dei: etiam bonum Susannæ in castitate conjugali laudamus; sed bonum viduæ Annæ, & magis Mariæ virginis anteponimus. *Aug. de bono conjugale.*

Pudicitia res est animæ, virginitas corporis: denique illâ integrâ in anima permanente, potest ista de corpore sibi violenter auferri: & quùm

& quùm iſta integra manet corpori, poteſt illa in animo laſcivâ voluntate corrumpi. *Aug. cont. Iul. l. 4.*

Non dicatis vos habere animos pudicos, ſi habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus impudici cordis eſt nuntius. *Aug. de communi vita clerici.*

Audeo dicere ſuperbis continentibus, expedit cadere, ut in eo ipſo, in quo ſe extollunt, humilientur. Quid enim prodeſt, cui eſt continentia, ſi dominetur ſuperbia? *Serm. 57. ſup. Matt.*

Inter omnia certamina Chriſtianorum duriora ſunt prælia caſtitatis: nam ibi continua pugna, & rarior victoria. Rara enim concordia formæ atque pudicitiæ: Rara avis in terris nigroque ſimillima cygno. *In ſermone.*

Vbi neceſſitas imponitur caſtitati, authoritas datur libidini: itaque nec caſta eſt, quæ metu cogitur; nec honeſta, quæ mercede conducitur. *Idem.*

Pudicitia virtus animæ eſt, & comitem habet fortitudinē. *Idem.*

Pudicitia vi nec in carne nec in animo violari poteſt. *Idem l. 1. de Civit. Dei. cap. 22.*

Quacunque virtute polleas, quibuscunque operibus niteas, ſi cingulo caſtitatis careas, omnia per terram trahes. *Hieron. in Epiſt.*

Quùm de ipſa continentia mens elatione tangitur, plerumque omnipotens Deus, ſuperbiam deſerens, hanc in immunditiam operis cadere permittit: nulla enim eſt caſtitas carnis, quam non commendat humilitas mentis. *Greg. in moral.*

Differunt quidem inter ſe homo pudicus & Angelus: ſed felicitate, non virtute. Sed etſi illius caſtitas felicior, hujus tamen fortior eſſe cognoſcitur. Caſtitas ſine charitate, lampas eſt ſine oleo: ſubtrahe oleum, lampas non lucet: tolle charitatem, caſtitas non placet. *Bernh. in Epiſt.*

Vtinam, qui continere non valent, cælibatui cederent, ne urerentur: eſſet procul dubio melius nubere, quàm uri: & ſalvari in humili gradu, quàm in ſublimitate cleri deterius vivere. *Idem ibid.*

Quidam in juventute luxurioſè viventes, in ſenectute continentes fieri delectantur: & tunc eligunt ſervire caſtitati, quando libido eos ſervos habere contempſit. Nequaquā in ſenectute continentes vocandi ſunt, qui in juventute luxurioſè vixerunt: tales non habent præmium, quia laboris certamen non habuerunt. Eos enim expectat gloria, in quibus fuerunt glorioſa certamina. *Iſid. l. 2. de ſummo bono. c. 31.*

Sex ſunt, quæ incorruptam conſervant caſtitatem: ſcilicet ſobrietas, operatio, aſperitas cultûs, inhibitio ſenſuum, raritas ſermonis cum honeſtate, evitatio opportunitatis, & perſonæ, & loci, & temporis. *Caſsiod. ſuper Matth.*

N. Pudicitia eſt ornamentum nobilium: exaltatio humilium: nobilitas

bilitas ignobilium: pulchritudo vilium: solamen mœrentium: augmentum omnis pulchritudinis: decus religionis: minoratio criminum: multiplicatio meritorum: creatoris omnium Dei amica. *Cypr. de 12. abusion. n. 2.*

Expertis vitiorum illecebris difficilius quàm incognitis caremus: & minoris laboris est incognitam carnis cavere voluptatem, quàm rejicere jam cognitam. *Beda sup. Esdr. lib. 4.*

Majus miraculum est, de carne propria fomitem eradicare luxuriæ, quàm expellere immundos spiritus de corporibus alienis. *Idem in collationibus patrum.*

Major est virtus ac sublimior gratia, internam libidinem carnis extinguere, quàm nequitias dæmonum extrinsecus irruentes jugo Domini ac virtutis altissimæ potentiæ subjugare. *Ibidem.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horatius Oda 24. lib. 3.

Dos est magna, parentium
Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere castitas.

Plautus in Persa. 3. 1.

Quanquam res nostræ sunt, pater, pauperculæ,
Modice & modeste melius est vitam vivere:
Nam si ad paupertatem admigrant infamiæ,
Gravior paupertas fit, fides sublestior.

Tibullus lib. 2. eleg. 1.

Vos quoque abesse procul jubeo, discedat ab aris
Cui tulit hesterna gaudia nocte Venus.
Casta placent superis.

Virgil. 3. Aeneid.

Hac casti maneant in religione nepotes.

Ovid. lib. 6. Fastor.

Nullaque dicetur vittas temerare sacerdos.
Hoc duce, nec viva defodietur humo:
Sic incesta perit: quia quam violavit, in illa
Conditur: & Tellus, Vestaque, numen idem est.

¶ APOPHTHEGMATA.

CYrus abstinebat à conspectu Pantheæ: & Araspo dicenti, mulierem esse insigni forma, dignam regis oculis: ob istuc ipsum, inquit, magis est illâ abstinendum. Etenim si nunc tuo obtemperans consilio illam adiero, quum vacat, fortassis illa mihi persuasura est, ut ad ipsam frequenter eam, etiam quum non vacabit, eique assideam, neglectis seriis negotiis. *Eras. lib. 6. apoph.*

Livia Augusti Cæsaris uxor, cùm nudos homines, qui sibi facti erant obviam, qui eam ob turpitudinem damnabantur, vidisset,

dixit:eos matronis quidem honestis & continentibus,nihil à statuis differre:Cor enim hominis pudicum,rerum impudicarum aspectu, nequaquam malis cogitationibus tangitur. *Dion. in Tiberio.*

¶ SIMILITVDO.

QVomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt, ut faciliùs aves capiant per oblectamentum gulæ: Sic est quædam castitas diaboli (id est) decipula humanæ animæ, ut per istiusmodi castitatem,& mansuetudinem, & justitiam possit faciliùs capere, & falsis sermonibus irretire. *Origen. Homil. 7. in Ezechielem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

CAstitatis exempla: Abimelech,*Genes.* 26.10. Filii Iacob,*Gen.* 34. ℣.7.25.26. 27. Ioseph,39 ℣.8.9. 12. Iuda,qui etsi castus non esset, detestatus tamen est fornicationem Thamar, *Gen.*38. 24. Moses, *Num.*31.℣.17.18.Booz,*Ruth* 3.℣.7.8. Abimelech Sacerdos,1.*Sam.*21. 4.Iob,31.1. Sara Raguelis filia,*Tob.*3 ℣. 16. 17. 18. Iudith, *Iudith.* 8. ℣.4.5. Susanna,*Dan.* 13. 23. Ioseph Mariæ Deiparæ vir, *Matth.* 1. 19. Deipara virgo Maria,*Luc.* 1. 34.

¶ EXEMPLA PROFANA.

AIunt *Melanionem* quendam odio mulierum in solitudinem demigrasse,perque avia montium, cane,quo uno convictore utebatur,feras insectari solitum,nec unquam domum revocari potuisse. Hinc proverb. Melanone castior. *Eras.*

Demosthenes excitatus ad Laidis Corinthiæ famam,cujus formam tunc Græcia mirabatur, accessit, ut & ipse famoso amore potiretur: qui ubi dimidium talentum unius pretium noctis audivit, decessit hoc dicto: *ἐκ ἀγοράζω τοσέτε μεταμελῆσαι, pœnitere tanti non emo. Macrob. lib. 2. cap. 2.*

Ictys Tarentinus athleta nobilis,quùm certò sciret corporis vires enervari libidine,toto vitæ tempore duravit expers Veneris, ut palæstricis ludis esset accommodatior. *Volaterr.*

Asbylus Crotoniates athleta perpetuâ castitate præditus fuit,ob cursus studium. *Plat. de Repub.*

Clitomachus athleta surgebat & abscedebat,si quis sermones injecisset amatorios.*Plut. lib. 7. Quæst. con.7.*

D. Bernhardo nocte quadam, puella nuda injecta est in lectum dormienti ad latus. Et quamvis impudica ipsum irritaret suis illecebris, tamen se continuit. Eodem modo cùm iter faceret, & apud matronam quandam diverteret, illa ter ad lectum ejus venit. Sed ille ter clamitans: Latrones: ab se eam repulit: cumque posterò die socii arguerent, quod toties ea nocte latrones somniasset, eorumque somnum interturbasset,respondit:verè Latro aderat. Nam hospita castitatem,irreparabilem thesaurum,mihi ablatura ter venit. *Autor vita,l. 1. c. 3.*

Euse-

Eusebius Episcopus & martyr, quam virginitatem ab ineunte ætate sollicitè custodierat, Deo protegente nullius insidiis amittere potuit. Mulier quædam forma illius capta, cùm ad ipsum impudenter irrumpere vellet, cubiculum aditu aperto intrare non potuit: & culpæ conscia, ac terrore simul perculsa; ante januam excito episcopo, crimen confitendo, veniam impetravit. *Marullus lib. 4. cap. 7.*

Columbam Virginem apud Senones passam, cùm inter meretriculas vitiandam pertraxissent, ursus ab injuria tutatus est. *Idem lib. 4. c. 8.*

¶ HIEROGLYPHICA.

P*Alumbes* castitatis hieroglyphicum est. *Palumbes* enim parcissimi coitus sunt: ideoque quòd parcant lumbis, Albertus existimat appellatos. *Pier. Valer. lib. 22. pag. 204. D.*

Incorruptam virginitatem & castum animi propositum per *apem* significari id argumento est, quòd ipsæ homines à coitu olidos acriter oderunt, ut Plutarchus in præceptis conjugalibus ait. *Idem lib. 26. pag. 244. D.*

Quod nonnulli ajunt *Salicem* castitatis indicium esse, tametsi de ea nihil Ægyptii, non incongruè tamen confictum est. *Sive* sit propter vinculi significatum, quòd ejus materia sit plurimum apta vinculis, atque ideo coërcitionis indicium sit: castitas ipsa modo *Zona*, modo *campestri*, modo alio atque alio vinculo coërcenda præcipitur. *Sive* sumptum *ab Amerina salice*, quæ lectis accubitisque imposita, castitatem inducit. *Sive* ab eo, quòd plerique auctores tradunt, folia hujus arboris contrita & pota intemperantiam libidinis efficaciter frenare; sæpius verò sumpta, usum in totum auferre. *Idem lib. 52. pag. 507. a. de quo vide Herbarium Hieron. Tragi part. 3. c. 59.*

Vide Conjugium, Matrimonium, Temperantia, Virginitas.

CAUSA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 1. Metamorph.

Quippe ubi temperiem sumpsere humorq; calorque,
Concipiunt, & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumq; sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat: & discors concordia fœtibus apta est.

Vergil. in Ætna.

Sed frustrà certis disponere singula caussis
Tentamus.

Boetius Metor. 2. lib. 3.

Puro clarum lumine Phœbum

Melliflui canit oris Homerus:
Qui tamen intima viscera terræ
Non valet, aut pelagi, radiorum
Infirma perrumpere luce.

Virgilius 2. Georg.

Felix, qui potuit rerum cognoscere caussas.

Virg. in Aetna.

Nam quæ mortali spes est, quæ amentia major,
In Iovis errantem regno perquirere velle?

Ovid. lib. 3. Fastor.

Emisit laqueis quid agant: quæ carmina dicant,
Quaq; trahant superis sedibus arte Iovem,
Scire nefas homini est. Nobis concessa canentur:
Quæque pro dici vatis ab ore licet.

Virg. in Aetna.

Sed prior hæc hominum cura est, cognoscere terram,
Et quæ nunc miranda tulit natura notare:
Hæc nobis magna affinis cœlestibus astris.

Ibidem.

Tantum opus ante pedes transire & perdere, segnes
Torquemur miseri in parvis.

Ibidem.

——Leves cruciant animos & corpora caussæ.

CHARITAS.

❡ SENTENTIAE BIBLICAE.

QVi autem servat verbum ejus, verè in hoc charitas Dei perfecta est. 1. *Iohan.* 1.

Si diligimus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta est. *Ibid.* 4.

In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. *Ibid.*

Vniversa delicta operit charitas. *Prov.* 10.

Qui despicit proximum, peccat. *Ibid.*

Fortis est, ut mors, dilectio: dura, sicut infernus, æmulatio. *Ib.* 8.

Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem: nec flumina obruent illam. *Ibid.*

In tempore tribulationis permane fidelis, ut in hæreditate illius cohæres sis. *Eccles.* 22.

Ne avertas faciem tuam à proximo tuo. *Eccl.* 42.

Majorem charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis. *Iohan.* 15.

Qui

Qui manet in me (per charitatem) & ego in eo: hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere. *Ibid.*

Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Rom.* 5.

Necessitatibus sanctorum communicantes, per charitatem servite invicem. *Ibid.*

Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. 1. *Cor.* 13.

Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans. Et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum: & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, nihil mihi prodest. *Ibid.*

Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. *Ibid.*

Charitas nunquam excidit. *ibid.*

Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas. *Ibid.*

Sectamini charitatem: æmulamini spiritualia. *ibid.* 14.

Omnia opera vestra in charitate fiant. *ibid.* 16.

Fructus Spiritûs est charitas. *Gal.* 5.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

IN charitate pauper est dives: sine charitate omnis dives est pauper. Hæc in adversitatibus tolerat: in prosperitatibus temperat: in duris passionibus fortis est: in bonis operibus hilaris est: in temporalibus ditissima: in hospitalitate latissima: inter bonos fratres lætissima: inter falsos sapientissima. *August. de laude charitatis.*

Radix omnium bonorum est charitas, & radix omnium malorum est cupiditas: & simul ambæ esse non possunt, quia, nisi una radicitus evulsa fuerit, alia plantari non potest: Sine causa aliquis conatur ramos incidere, si radicem non contendit evellere. *Idem Hom.* 7. *sup. Iohan.*

Habere omnia sacramenta, & malus esse potest: habere autem charitatem, & malus esse non potest. *Idem de laude charitatis.*

Non numerositas operum, non diuturnitas temporum, sed major charitas meliorque voluntas auget meritum. Nam quod patet, & quod latet in divinis codicibus, tenet, qui charitatem servat in moribus *Idem ibid.*

Sola charitas est, quæ vincit omnia, & sine qua nihil valent omnia, & quæ ubicunque fuerit, trahit ad se omnia. Scientia si

ſola ſit,inflat: quia verò charitas ædificat, ſcientiam non permittit inflari. *Idem de doctrina Christiana.*

Charitas eſt actio rectitudinis, oculos ſemper habens ad Deum: glutinum animarum, ſocietas fideliúm,otio non fracta, non fugax, non audax,non præceps. *Idem.*

Si non vultis in iſta eremo ſiti mori, bibite charitatem: fons eſt, quem voluit Deus ponere, ne deficiamus, & abundantius eum bibamus, quùm ad patriam venerimus. *Idem ſuper epiſt Ioh. cap. 7.*

Paſcit eſurientes charitas, paſcit & ſuperbia: charitas, ut Deus laudetur: ſuperbia,ut ipſa laudetur. Veſtit nudos charitas,veſtit & ſuperbia: jejunat charitas, jejunat & ſuperbia, *Idem ibid.*

Charitas alios parturit,quum aliquis infirmatur:alios curat ædificare: alios contremiſcit offendere: ad alios ſe inclinat, cum alios erigit: aliis blanda,aliis ſevera,nulli inimica, omnibus mater. *Idem de catechizandis rudibus.*

Semper habet unde det, cui plenum eſt pectus charitatis. *In Pſalm 36.*

In charitate pauper eſt dives,ſine charitate dives eſt pauper. *Idem de laud. char.*

Vide quantum bonum eſt charitas: Si ita martyrium fecerimus, ut noſtras velimus ab omnibus reliquias venerari, & ſi opinionem vulgi ſectantes intrepidi ſanguinem fuderimus, & ſubſtantiam noſtram uſque ad mendicitatem propriam dederimus: huic operi non tam præmium, quàm pœna debetur: & perfidiæ magis tormenta ſunt, quam corona victoriæ. *Hieron. ſuper Epiſt. ad Gal.*

Non memini me legiſſe mala morte mortuum, qui libenter opera charitatis exercuit: Habet enim multos interceſſores, & impoſſibile eſt multorum preces non exaudiri. *Idem.*

Tunc ad alia charitas mirabiliter ſurgit,quum ad ima proximorum ſe miſericorditer attrahit: & quæ benignè deſcendit ad infima, valenter incurrit ad ſumma. *Gregor. in paſtorali.*

Charitatis & pietatis miracula amate: quæ tantò ſecuriora ſunt, quantò & occultiora, de quibus apud Deum eò major ſit retributio,quò apud homines minor eſt gloria. *Ibid.*

O bona mater charitas! quæ ſive foveat infirmos, ſive exerceat provectos, ſive arguat inquietos,diverſis diverſa exhibens: ſicut filios diligit univerſos: quùm te arguit, mitis eſt: quùm blanditur, ſimplex eſt: pie ſolet ſævire: ſine dolore mulcere: patienter novit iraſci: humiliter indignari. Charitas hominum mater eſt & Angelorum: non ſolùm quæ in terris, ſed etiam quæ in cœlo ſunt, pacificavit: ipſa eſt, quæ Deum homini placavit, & hominem Deo reconciliavit. *Bernh. in epiſt.*

Cibus indigeſtus corpus corrumpit, inflatum & hydropicum reddit;

reddit: si digestus fuerit, nutrit: Sic scientia stomacho animæ indigesta, si non fuerit igne charitatis decocta, malos humores generat. Nunquid non mali mores mali humores sunt? *Idem super illud: Scientia inflat.*

Mens, quam semel affecerit charitas, sui juris esse non sinit: metuit, quod nescit: dolet, quod non oportet: sollicitatur plus, quàm voluerit: compatitur nolens: miseretur invita. *Idem in epist.*

Obstinatio non permittit nos alterius cor ingredi: nec suspicio patitur credere nos ab aliis amari: huic duplici morbo duplex charitas medetur: illa scilicet, quæ non sua quærit: & iterum illa, quæ omnia credit. *Idem in quodam serm.*

Charitas est mors criminum: virtus pugnantium: palma vitiorum: concordia mentium: societas electorum: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium bonorum servit. *Cassiod. super Psal.*

Charitas Dei quædam vitalis est pluvia virtutum, sub qua & beata voluptas germinat, & operatio sancta fructificat: patiens hæc in adversis: temperata in prosperis: humilitate potens: afflictione lætissima: inimicis benevola: bonis suis superans malos. *Idem super Psal.* 13.

¶ SIMILITUDINES.

VT manus eadem in varios dissecta digitos: Sic multorum charitas, eos unum reddit, discretos tamen. *Plut.*

Sicut ignis in omnibus officinis omnium artium & operum est instrumentum: Ita sine charitate nihil rectè geritur *Eras.*

Vt Luna, quod luminis accepit à Sole, mundo refundit: Ita donum à Deo acceptum, in commodum aliorum est conferendum. *Ibidem.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

CHaritatis & dilectionis mutuæ exempla: Abraham, *Genes.* 14. ℣. 14. *&* 18 ℣.2.24. *&* 22.2. Isaac, Rebecca, 25.℣.28. Iacob, 26.℣.18. Israel, 37.3. *&* 44.20. Ioseph & fratres ejus, 45. 15. Moses, *Exod.* 32. 32. *Num.* 14 19. Israelitæ, *Iud.* 21. ℣. 2. 3. Debora & Barac, 5. 9. Elcana, 1. *Sam.* 1.5. Saul, 16.21. Ionathas, 18. 1. *&* 19. 1. *&* 20.℣.17. Israel & Iuda, 18.16. Michol, ℣.20. David, 2. *Sam.* 1.℣.24. 25 *&* 18. 33. Roboam, 2. *Paral.* 11.℣.21. Ioseph vir Mariæ, *Matth.* 1. 19. qui pro socru Petri orant, *Luc.* 4.38. Samaritanus, *Luc.* 10 ℣.34.35. Stephanus, *Act.* 7.60. fideles Ephesii, *Act.* 20. 7. *Ephes.* 1 15. Paulus, *Rom.* 9.3. 1. *Cor.* 4. ℣. 14. 21. *&* 3.℣.1.2. 2. *Cor.* 11. 29. *&* 12 15. *Galat.* 4.16. 1. *Thessal.* 2.8. *Philip.* 1. 24. *&* 4. 1. 1. *Timoth.* 1.2. *Tit.* 1.3. *Philem.* ℣.10. Galatæ, *Galat.* 4 ℣.14. 15. Ministri Evangelii, *Philip.* 1.17. Colossenses, *Coloss.* 1.℣.3. 4. Thessalonicenses, 1. *Thess.* 1.3. *&* 4.10. 2. *Thessal.* 1 3. Philemon, *Philem.* ℣. 5.19. Hebræi, *Hebr.* 6.10. Iohannes Evangelista, 1. *Ioh*, 3 18. *&* 4. ℣ 7. 11. Pastores Thyatirenses, *Apoc.* 2. 19.

❡ HIEROGLYPHICUM.

QVod mutuis sese osculis *Columbæ* suavientur, ansam dedit, ut charitatem, amoris quippe pii virtutem, hieroglyphicè per *Columbam* nonnulli interpretentur. Et Apostolum citat Origenes, qui de charitate locutus, *columbam* protulerit. *Pier. Valer. lib.* 22. *pag.* 202. *F.* & 203. *A.*

Vide Amor, Dilectio.

CIVITAS.

❡ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

QVi periculum non timet, propositâ invidia, morte, pœnâ; qui nihilo segnius Rempublicam defendit; is vir verè & civis putandus est. *Cicero pro Milone.*

Civis est is, qui patriam suam diligit, ac bonos omnes salvos incolumesque desiderat. *Cicero in Vat.*

Ab omnibus hujusmodi civis laudandus ac diligendus est, qui non solùm Respubl. civem improbum removet, verùm etiam seipsum ejusmodi fore profitetur ac præstat, ut sibi non modò, communi voluntate virtutis atque officii, sed etiam ut quadam magis necessaria ratione, rectè sit honesteque vivendum. 5. *Act. in Verr.*

Civem oportet æquo & pari cum civibus jure vivere: neque summissum & abjectum: neque sese efferentem: tum in Republ. ea velle, quæ tranquilla & honesta sunt. 1. *Offic.*

Nihil viro bono & quieto & bono civi magis convenit, quàm abesse à civilibus controversiis. *Ad Attic.* 9. *l. Epist.*

Civis non est habendus, qui civile bellum concupiscit. *Philipp.* 3.

Ingratus est, injustusque civis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum. *Pro Marc.*

Civem ab hoste non natura ac loco, sed animo factisque distinguimus. *Parad.* 4.

Hi & audaces, & mali, & perniciosi cives putantur, qui incitant populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcant mentes imperitorum, aut qui fortes, & claros viros, & benè de Republica meritos in aliquam vocant invidiam. Qui verò sceleratorum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui magnitudine animi, consiliis audacium restiterunt, ii boni cives semper habiti sunt. *Pro Sestio.*

Civitas in seditione non potest esse beata. 1. *de Finib.*

Proprium est civitatis atque urbis, ut sit libera, & non solicita suę rei cujusque custodia. 2. *Offic.*

Milites perire est melius, quàm in sua civitate sine armorum præsidio non posse vivere: præsidium charitate & benevolentia civium septum oportet esse, non armis. 2. *Philip.*

Non

Non est illa tum civitas, cum leges in ea nihil valent: cùm judicia jacent: cùm mos occidit patrius. *Parad.* 4.

In hoc vel maximè vitiosa est civitas, quæ largitione interposita, virtutis ac dignitatis oblivisci solet. *de pet. Conf.*

Vide Patria, Vrbs.

CLEMENTIA.

Consule Loc. de Humanitate, Mansuetudine, Patientia, & inprimis de Misericordia.

COGITATIO.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Cogitationes justorum, judicia: consilia impiorum, fraudulenta. *Proverb* 12.

Mens justi meditabitur sapientiam: Os impiorum redundat malis. *Ibid.* 15.

Revela Domino opera tua: & dirigentur cogitationes tuæ. *Ibid.* 16.

Cogitatum tuum habe in preceptis Dei, & in mandatis illius maximè assiduus esto, & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi. *Ecclef.* 6.

Cogitatus sensati in omni tempore vel metu non depravabitur. *Ibid.* 22.

Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum, non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. 2. *Cor.* 3.

Deus est enim qui operatur in nobis & velle, & perficere, pro bona voluntate *Philip.* 2.

De cætero, fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque justa, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ: si qua virtus est, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. *Ibid.*

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. *Matth.* 5.

Videns autem Deus, quòd multa malitia esset in terra, & cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore; pœnituit eum, quòd hominem fecisset in terra, & præcavens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus: delebo, inquit, hominem, quem creavi, à facie terræ. *Genes.* 6.

Dolus, in corde cogitantium mala. *Proverb.* 12.

Abominatio Domini, cogitationes malæ. *Ibid.* 15.

Qui attonitis oculis cogitat prava, mordens labium suum perficiet malum. *Ibid.* 16.

Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur. Cogitatio stulti, peccatum est: & abominatio, hominum detractor. *Ibid.* 24.

Perversæ cogitationes separant à Deo. *Sap.* 1.

In cogitationibus impii, interrogatio erit. *Ibid.*

Impii, secundum quæ cogitaverunt, correptionem habebunt. *Idem.* 3.

Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem. Non est cogitatus impiorum prudentia. *Ibid.* 9.

Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, velut taurus: ne fortè elidatur virtus tua per stultitiam. *Eccles.* 6.

Qui minoratur corde, cogitat inania: & vir imprudens, & errans, cogitat stulta. *Ibid.* 16.

Sicut in percussura cribri remanebit pulvis: Sic aporia hominis in cogitatu illius. *Ibid.* 27. ℣. 5.

Cogitationes eorum cogitationes inutiles. *Esa.* 59.

De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia & blasphemiæ: hæc sunt quæ coinquinant hominem. *Matth.* 15.

Auferte præputia cordium vestrorum, viri Iuda: ne fortè egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit, qui extinguat: propter malitiam cogitationum vestrarum. *Ierem.* 4.

Lava à malitia cor tuum Ierusalem, ut salva fias: usque quo morabuntur in te cogitationes noxiæ. *Idem ibid.*

¶ SENTENTIAE PATRUM.

COgitationes nostræ non sunt in potestate nostra. *Aug. lib.* 4 *con. Peti.*

Quicquid pudet dicere, pudet & cogitare: Est tutissimum atque perfectum, ut assuescat animus sollicita semper & pervigili custodia discernere cogitationes suas, & ad primum animi motum, vel probare, vel reprobare, quod cogitat: vel bonas cogitationes alat, vel statim malas extinguat. Hinc namque fons est boni, & origo peccandi. Ibi maximè oportet observare peccatum, ubi nasci solet: statimque ad primam tentationis faciem, & malum, antequam crescat, restinguere, dum adhuc est in cogitatione. *Hieron. in epist. ad Demetriadem.*

In illa tantùm cogitatione peccatum, quæ suggestioni consensum mentis dedit: quæ malum suum blandè fovet: quæ in factum gestit irrumpere. Hujus cogitatio est, si ex aliquo impedita casu non impleat voluntatem: nihilominus actione criminis condemnatur à Domino; ut illud in Evangelio legimus: Qui viderit mulierem ad concupiscendum. *Idem ibid.*

Tunc ad perfectionis summam pertingimus, quùm sic exteriora vitia vincimus, ut cogitationes superfluas à mente resecemus. Nam tantò longiùs mens à necessariis cessat, quantò inania latiùs cogitat, *Greg. lib.* 2. *moral.*

Pecca-

Peccata operis tantò citiùs cognoſcuntur, quantò exteriùs videntur: peccata verò cogitationis eò ad intelligendum ſunt difficilia, quò inviſibiliter perpetrantur: & tantò latiùs cogitationes defluunt, quantò ſe eſſe ſecurius æſtimant: quia foris à reprehenſoribus non videntur. *Idem lib.* 11.

Magno ſtudio ſuperfluæ cogitationes amputandæ ſunt: ſed tamen amputari funditùs nequaquam poſſunt. Semper enim caro ſuperflua generat, quæ ſemper ſpiritus ferro ſollicitudinis reſcindat. *Idem lib.* 5.

Electorum mentes, ſi quas in ſe carnales cogitationes inveniunt, pœnitentiæ ardore conſumunt, nec cogitationes ſuas dilatari carnali voluptate permittunt: quia eò ſemetipſos judicantes ſubtiliùs feriunt, quò diſtrictum judicem præſtolantur vicinum. *Idem lib.* 12.

Quum reproborum mentibus occaſio perpetrandi peccati deeſt, deſideriorum cogitationes eorum cordibus nullatenus deſunt: & quum non ſemper diabolum ſequuntur in opere, valde tamen ſe illi obligant in cogitatione. *idem lib.* 14.

Ante Dei oculos vacuæ non transvolant cogitationes noſtræ, & nulla momenta temporis per annum tranſeunt, ſine ſtatu retributionis. *Idem lib.* 20.

Sæpè miſericors Deus eò citius peccata cordis abluit, quò hæc exire ad opera non permittit: & cognita nequitia tantò citiùs ſolvitur, quantò effectu operis non ligatur. *Idem in Paſtoral. c.* 53.

Si à domo mentis ad monumentum ratio diſcedat, quaſi abſente domina, cogitationum clamore, veluti garrula ancillarum turba multiplicat. Vt autem ratio ad mentem redierit, mox ſe confuſio tumultuoſa compeſcit, & quaſi ancillæ ſe adjunctum opus tacitè reprimunt, dum cogitationes protinùs ſe cauſis propriis ad utilitatem ſubdunt. *Idem in Moral.*

Cogitatio eſt improvidus animi reſpectus ad evagationem pronus. *Caſsiod. ſuper Pſal.* 38.

Quocunque tempore non cogitaveris Deum, puta tempus illud amiſiſſe. *Cæſarius monitione 2. cap.* 3.

Contemplatio eſt illa ſpecies, quæ rapit omnem animam deſiderio ſui tanto ardentiorem, quanto mundiorem: & tanto mundiorem, quanto ad ſpiritualia ſurgentem, quanto carnalibus deſideriis & terrenis affectibus morientem. *Aug. de Trinit.*

Qui didicerunt à Domino Ieſu Chriſto miteſeſſe, & humiles corde; plus cogitando & orando proficiunt, quàm legendo & audiendo. *Epiſt. ad Paulin.*

Tuta vita eſt, in qua nihil ſit, quod timeas: quæ compenſatur mentis placiditate, levatur uſu, ſuſtentatur otio, nō occupatur alienis moleſtiis, non urgetur urbanis diſcurſibus. *Ambroſius in Epiſt.*

Hæc

Hæc in Iudæa usque hodiè perſeverat conſuetudo, non ſolùm apud nos, ſed etiam apud Hebræos, ut, qui in lege Domini meditantur die ac nocte, & patrem non habent in terra, niſi ſolùm Deum, totius orbis foveantur miniſteriis. *Hieronymus contra Vigilantium.*

Mens noſtra ad contemplanda interna non perducitur, niſi ab his, qui exteriùs implicant, ſtudiosè ſubtrahatur. Mens noſtra nullo modo ad viam intimæ contemplationis rapitur, niſi ſtudiosè priùs à terrenorum deſideriorum tumultu ſopiatur. *Gregor. lib. 5. moral.*

Nunquam commotioni contemplatio jungitur: nec prævalet mens perturbata conſpicere, ad quod vix tranquilla valet inhiare: quia nec ſolis radius cernitur, quùm commotæ nubes cœli faciem obducunt: nec turbatus ſons reſpicientis imaginem reddit, quam tranquillus propriè oſtendit: quia, quo ejus unda palpitat, eo in ſe ſpeciem ſimilitudinis obſcurat. *Ibid.*

Contemplari Dei ſapientiam non poſſunt, qui ſibi videntur eſſe ſapientes: quia tantò ab ejus luce longè ſunt, quantò apud ſemetipſos humiles non ſunt: quia in eorum mentibus dùm tumor elationis creſcit, aciem contemplationis claudit: & unde ſe lucere præ cæteris æſtimant, inde ſe lumine virtutis privant. *Idem lib. 18.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Auſonius de ludo 7. Sapient.

Μελέτη τὸ πᾶν qui dixit & dictum probo,
Meditationem id eſſe, recti quod geras.

Ibidem.

Is quippe ſolus rei gerendæ eſt efficax,
Meditatur omne qui prius negotium.

Terentius in Adelphis. 3. 3.

Iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes modo eſt
Videre: ſed etiam illa, quæ futura ſunt,
Proſpicere.

Auſonius de ludo 7. Sap.

Adverſa rerum, vel ſecunda prædicat
Meditanda cunctis comicus Terentius:
Locare ſedes, bellum gerere, aut ponere;
Magnas, modicasq; res etiam, parvas quoque
Agere volentem, ſemper meditari decet.
Nam ſegniores omnes inceptis novis,
Meditatio ſi rei gerendæ defuit.

Ibidem.

Nihil eſt, quod ampliorem curam poſtulet,

Quàm

Quàm cogitare quid gerendum sit: dehinc
Incogitantes fors, non consilium, regit.

¶ SIMILITUDINES.

PORphryrius serpens venenum habet, sed quoniam edentulus, sibi habet: Ita quidam malè cogitant, sed quòd desit facultas, nemini nocent. *Erasm.*

Quemadmodum quæ in usu sunt, & manum quotidie tactumq; patiuntur, nunquam periculum situs adeunt; at illa quæ ad oculos non revocantur, sed extra oculos ut supervacua jacuerunt, sordes ipsa colligunt vetustate: Ita quicquid frequens cogitatio exercet ac renovat, memoriæ nunquam subducitur, quæ nihil perdit, nisi ad quod sæpè non respexit, *Senec. l. 3. de benef. c. 2.*

Quemadmodum artifices ex alicujus rei subtilioris intentione, quæ oculos defatigat, si malignum & non præclarum lumen habent, in publicum prodeunt, & in aliqua regione ad populi ocium dedicata, oculos libera luce delectant: Sic animus, in hoc tristi & obscuro domicilio clusus, quoties potest, apertum petit, & in rerum naturæ contemplatione requiescit. *Sen. epist. 66.*

Vt qui ex claro sole redierunt in umbram, his caligant oculi: Ita qui à divinorum contemplatione ad humana recidunt. *Sen.*

Heraclitus dixit, vigilantibus unum communem esse mundum: sopitos, in suum quemque discedere: ac superstitiosius, ne vigilans quidem communi cum aliis mundo fruitur, semper somniante cogitatione. *Plut.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

D. *Augustinus Hipponensis Episcopus*, dum sanctæ Trinitatis mysterium solus in cubiculo sedens contemplatur, ita à seipso abscesserat, ut à muliere, quæ illum consulere cupiebat, sæpius interpellatus nihil responderet, imò ne respiceret quidem, mulier denique, quia se contemtam putavit, abiret tristis. Postero autem die, cùm eum in ecclesia audiret, in spiritu rapta, vidit de Trinitate disputantem, atque audivit, iccircò se illum die hesterno frustrà quidem adiisse, quòd ejusmodi meditatione occupatus, ipsam neque videre, neque omninò sentire potuisset, ac proinde ne redire dubitaret. Rediit & quod petierat consilium sine cunctatione accepit. *Marul. lib. 2. c. 4. & Sab. l. 2. c. 6.*

D. Thomas Aquinas Parisiis cum Philippo, aut (ut Campanus scribit) Ludovico, Gallorum rege cœnans, animo alienatus, cum ne oculis quidem conniveret, tandem percussâ manu mensâ exclamavit: Adversus Manichæos conclusum est. Quod factum cùm rex admiraretur, Thomas cum rubore respondit: argumentum sibi in mentem venisse, quo Manichæorum dogma penitùs everteret. *Fulgos. l. 8. c. 7.*

Alia

Atlantem Lybicum tanta cœlestis cursus cognoscendi voluptas incessit, ut spreto hominum commercio, in altissimum Africæ occidentalis montem secesserit solus. Itaque & monti nomen indidit, & ob singularem cœlestium rerum cognitionem cœlum suis humeris fulcire dictus est. *Theat. Zwing. fol.* 24.

Indorum Gymnosophistæ ab exortu solis ad occasum usque eodem in loco perstant, alternis sæpe pedibus toto die ferventissimis arenis insistunt, solémque immobilibus oculis intuentur, ut hac ratione & animum contemplatione, & corpus laborum tolerantia exerceant. *Plin. lib.* 7. *c.* 2.

Archimedes, qui machinationibus suis multùm ac diu victoriam M. Marcelli Syracusas obsidentis inhibuerat, cum captâ urbe, animo & oculis in terram defixis, formas describit, militi, qui prædandi gratiâ domum irruperat, strictoque super caput gladio quisnam esset? interrogabat: propter nimiam cupiditatem investigandi, quod requirebat, nomen suum indicare non potuit: sed protecto manibus pulvere: noli (inquit) obsecro, istum circulum disturbare: ac perinde quasi negligens imperii victoris, obtruncatus, sanguine suo artis suæ lineamenta confudit. *Valer. l.* 8. *c.* 7.

P. Scipio Africanus, antelucanis horis in Capitolium ascendens, in templo Iovis Opt. Max. prius contemplabundus sedebat, quàm in senatum descenderet: ut ea, quæ Reipub. salutaria essent, Deorum prius pace implorata, invenire & patribus proponere posset. *Gell. lib.* 7. *cap.* 1. *ex Iulio Hygino & C. Oppio refert: Eoque Iovis filium creditum.*

Carolus Magnus ad cervicale pennam & encaustum cum pergameno noctu reponebat, ut si quid in lecto cogitanti utile occurreret, signare posset, ne è memoria laberetur: Vicinus etiam lecto erat paries cerâ illitus, cui, si quid in tenebris occurrisset, inscriberet. *Eginard. in vita Caroli, & Henric. Erphordensis.*

Carolus V. Imp. antequam quicquam aggrederetur, diu multúmque prius deliberabat, in publicum non prodibat, neminem ad se intromittebat, sæpè quin etiam morbum simulabat. Quo ipso effecit, ut non prius ejus consilia deprehenderentur, quam in opus deducta essent. *Theat. Zwing.*

COGNITIO SUI.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Persius Satyra 4.

Vt nemo in sese tentat descendere, nemo:
Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Horat. satyr. 3. lib. 1.

Mænius absentem Novium cùm carperet, heus tu,

(Quidam

(Quidam ait) ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mi ignosco, Manius inquit.
Stultus & improbus hic amor est, dignusq; notari.

Terent. in Heauton. 3. 1.

—— Dij vostram fidem,
Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena ut melius videant & dijudicent,
Quam sua? An eo fit, quia in re nostra, aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine.

Horat. lib. 1. Satyr. 3.

—— Denique te ipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala. Namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.

Persius Satyra. 1.

—— Ne te quæsiveris extra.

Idem Satyr. 3.

Discite que ô miseri, & causas cognoscite rerum,
Quid sumus, & quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quam mollis flexus, & unde,
Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Vtile nummus habet: patriæ charisq; propinquis
Quantum elargiri deceat: quem te Deus esse
Iussit, & humana qua parte locatus es in re.
Disce.

Idem 4. Satyr.

Respice quod non es, tollat sua munera cerdo,
Tecum habita: & noris quàm sit tibi curta supellex.

Iuvenalis Satyra 11.

—— Illum ego jure
Despiciam, qui scit quantò sublimior Atlas
Omnibus in Lybia sit montibus: hic tamen idem
Ignoret, quantum ferrata distet ab arca
Sacculus. E cælo descendit, γνῶθι σεαυτὸν,
Figendum, & memori tractandum pectore, sive
Conjugium quæras, vel sacri in parte senatus
Esse velis.

❡ APOPHTHEGMATA.

THales cuidam percontanti, quid esset difficile? Seipsum, inquit, nosse. Atqui hoc vulgus putat esse facillimum. Aliena rectius perspicimus quam nostra, & sibi quisque adulator est. *Laert. lib.* 1.

Socrates dicebat: Sese nihil scire, præter hoc unicum, quòd nihil sciret:

sciret: reliquos vero ne hoc quidem scire. *Ant. in Meliss. p.* 1 *serm.* 59.

Idem roganti: Cur nihil scriptum ederet? respondit: quia video chartam multò pretiosiorem, quam ea, quæ scribenda forent. *Stob.*

Heraclitus, juvenis adhuc, omnium sapientissimus esse inde judicabatur, quòd rogatus quid sciret? respondisset: sat scio, quòd nihil scio. *Ex Aristonymi scriptis recitat Stob. serm.* 21. *Anton. Meliss. part.* 1. *Serm.* 59. *Max. serm.* 56.

Diogenes interrogatus: Quonam modo quis suimet præceptor fieri posset? respondit: Si seipsum eis, quibus alios increpat, increpuerit. *Stob. serm.* 1.

Demonax interrogatus: Quando cœpisset philosophari? Tùm dixit, cùm cognoscere meipsum incœpi. *Stob. serm.* 21.

Vide Amor sui, & Philautia.

COMBUSTIO, COMBURERE.

¶ Exempla Sacra.

Combustorum & igne devoratorum exempla: Sodomitæ & Gomorrhitæ, *Genes.* 9. ℣. 24. 25, Nadab. & Abihu, *Levit.* 10. ℣. 1. 2. Ducenti quinquaginta viri, *Num.* 16. ℣. 33. 34. 35. Thamnathæus & uxor ejus, *Iudic.* 15. ℣. 6. Saul & filii ejus, 1. *Sam.* 31. ℣. 12. Quinquagenarii duo cùm quinquaginta viris, 2. *Reg.* 1. ℣. 10. 11. 12. Filii & Filiæ Israelitarum, 2. *Reg.* 17. ℣. 17. Filii Sepharvaim, ℣. 31.

¶ Exempla Profana.

E*Mpedocles* se in ardentis Aetnæ specum intempestâ nocte conjecit, ut cum repentè non apparuisset, abiisse ad Deos crederetur. *Horatius in arte.*

Plinius Secundus Veronensis, Vespasiani imperatoris tempore, cum opus de natura successivis temporibus conscriberet, in montis Vesuvii incendio, dum ejus causam indagare cupit, periit. *Volat. l.* 18. *Antrop.*

Fama est *Cæsium Bassum, poetam Lyricum*, in suis prædiis ardente Vesuvio, lateque vagantibus flammis, cum villa sua conflagrasse. *Theat. Zwing. fol.* 477.

Saxo lib. 7. *historiæ Danicæ ait: Frothonem regem* in antro, quo fugerat, flamma & fumo fuisse suffocatum.

Sarnij Galli, Alpium accolæ, à Q. Martio rege obsessi, cum nullam libertatis spem superesse viderent, interfectis liberis & conjugibus, secum omni præda igni absumendos objecerunt. *Eutrop. lib.* 4. *Orosius lib.* 5.

Captâ à Caroli V. classe anno 1532. *Naupacto*, Turcæ quidam crudelitate Christianorum territi, mediâ inclusi turre, se ipsos & turrim, totumque penè Castellum, succenso tormentario pulvere, concremarunt. *Iovius lib.* 31. *histor.*

COMI-

COMITAS.

¶ APOPHTHEGMATA.

Antalcidas rogatus à quodam, quo pacto quis maximè placere possit hominibus? Si, inquit, loquatur illis jucundissima, præstet autem utilissima. *Plut. in apoph. Lacon.*

Telecrus fratri suo querenti, quòd cives ergà se non perinde afficerentur, atque ergà illum: sed inhumanius tractarent, quod nondum ab illis esset creatus Ephorus: ut (inquit) extra omnem comitatem positus, injuriam ferre nescis: ego autem scio. *Plut.*

Trajanus Imp. amicis incusantibus, quod parum memor imperatoriæ majestatis, nimium esset omnibus expositus, respondit: talem præstabo me Imperatorem privatis, qualem optarem ipse privatus. *Eras. Rot. l.* 8. *apoph. Brus. l.* 3. *c.* 4.

V. de locum de Affabilitate, Humanitate, Misericordia, Mansuetudine.

COMMISERATIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

Commiserationis exempla: Abraham, *Genes.* 14. ℣.14. Melchisedech, ℣.18. Ruben, 37. ℣.21. Ioseph, 43 ℣.30. & 45. ℣.1. Obstetrices, *Exod.* 1. ℣. 17. Filia Pharaonis, *Exod.* 2. ℣.6. Moses, ℣.12. 17. & 32. ℣. 32. *Num.* 12. ℣. 1,. Gedeon, *Iudic.* 8. ℣. 5. Israëlitæ, 21. ℣. 15. Booz, *Ruth.* 2. ℣. 8. 9. Samuel, 1. *Sam.* 16. ℣.1. David, 30. ℣. 23. 24. Sobi & Machir, 2. *Sam.* 17. ℣. 27. 28 29. Pueri mater, 1. *Reg.* 3. ℣ 26. Abdias, 18. ℣. 4. Elias, 17. ℣. 19. Elisæus, 2. *Reg.* 4. ℣. 2. & 6. ℣. 23. & 8. ℣. 12. Iosaphat, 2. *Paralip.* 22. ℣. 11. Azarias, Barachias, &c. 2. *Paral.* 28. ℣. 15. Nehemias, *Nehem* 1. ℣. 4. & 2. ℣. 3. Amici Iob, *Iob.* 2. ℣ 11. Iob, *Iob* 29. ℣. 11. 12. 13. 14. 15. 16. & 30. ℣. 25 Esther, *Esth.* 7. ℣. 3. Tobias, *Tob.* 1. ℣. 19. Esaias, *Esa.* 21 ℣. 3. & 22 ℣. 4. Ieremias, *Ierem.* 4 ℣. 19. 31. & 19. ℣. 1. *Thren.* 2. ℣. 11. Abedmelech, *Ierem.* 38. ℣ 7. 9. Baruch, 45 ℣. 3. Dominus, 48. ℣. 32. Amos, 7. ℣. 3. Ezechiel, *Ezech.* 3. ℣. 14. & 9. ℣. 4. Darius, *Dan.* 6. ℣. 18. Onias, 2. *Mach.* 3. ℣. 16. 17. Antiochus, 4 ℣. 27. Discipuli, *Matth.* 15. ℣. 23. IESVS CHRISTUS, *Matth.* 8. ℣. 3. & 9 ℣. 2. 36. & 14. ℣. 14. & 15. ℣. 32 & 20. ℣. 34. & 23. ℣. 37. *Marc.* 1. ℣. 41. & 6. ℣. 37 & 8. ℣. 2. *Luc.* 7. ℣. 13. & 19. ℣. 41. *Iohan.* 5. ℣. 6. 9. & 11. ℣. 33. 35. & 19 ℣. 26. Paterfamilias, *Matth.* 18. ℣. 27. Samaritanus, *Luc.* 10. ℣. 33. Viduæ, *Actor* 9. ℣. 39. Paulus, 17. ℣. 16. *Rom.* 9. ℣. 2. 3. 2. *Corinth.* 2. ℣. 7 8. & 12. ℣. 21. *Galat.* 4. ℣. 19. *Philip.* 3. ℣. 18. *Philem.* ℣. 10. Custos carceris, *Actor* 16. ℣. 33. Fideles Thessalonicenses, 20. ℣. 37. Fideles Cæsaræenses. 21. ℣. 12. Barbari, 28. ℣. 2. Hebræi, *Hebr.* 10. ℣. 33.

§ EXEMPLA PROFANA.

HEraclitus Ephesius philosophus, ad omnem hominum occursum flevisse dicitur. Dolebat ille, quòd nihil sani esset in vita, nihil in homine non caducum, fluxum, & deceptibile. Flevit ille itaq; hominum mala, meliore haud dubiè affectu, quàm Democritus, qui hæc eadem ridebat. Nam hic contemptum arguit & stultitiam: ille justitiam & charitatem. *Sabellic. lib 2. c. 2.*

Dionysius Siciliæ tyrannus, cùm mercenarii ad eum interficiendum impetum fecissent, mirabili veste amictus prodiit, comamque pulvere respersit, & potestati militum suam vitam permisit. Mercenarii eius miserti, salvum & incolumem dimiserunt. Dionysius eos non ita multò post in urbe Leontinorum circumventos ad unum trucidavit. *Polian. l. 5.*

Seleucus Antiochi F. Syriæ rex, Asiaticas civitates ingenti classe aggrediebatur, ob auxilia Berenicæ novercæ suæ & fratri ex ea nato exhibita. Sed subita tempestate naves omnes amisit. Quæ res Seleuco hoc boni peperit, ut Asiatici omnes, ira in misericordiam versa, sponte sua in fidem infensissimi hostis redierint. *Sabell. lib. 9. En. 4.*

Atheniensibus naves conscendentibus, commiserationis campus amplissimus. *Theat. Zwing*

Antiochus Syriæ rex, qui Nobilis appellabatur, audiens Oniam summum sacerdotem iniquè occisum, flexus ad misericordiam, lachrymas fudit. 2. *Machab. 4.*

Vide Misericordia.

COMOEDIA.

§ APOPHTHEGMA.

LAcones comœdias & tragœdias non audiebant, ut nec seriò, nec joco quicquam audirent repugnans legibus. Leges enim prohibent stupra, incestum & adulteria: prohibent dolos, injuriam, furta, cæteraque flagitia: at in fabulis talia poetæ Diis affingunt. Nec placuit illis quorundam excusatio, fabulas ad voluptatem fingi, non ad fidem veri. Voluptas ea corrumpit imbecillium animos. Hanc ob causam Archilochum poëtam, cum venisset Lacedæmonem, eâdem horâ expulerunt, quod intellexerant ab illo scriptum: Satius esse abjicere arma, quàm mori. *Plut. in apoph.*

CONATUS.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE

QVærendi defatigatio turpis est, cùm id, quod quæritur, sit pulcherrimum. *Cic. 2. de Finib.*

Non

Non est consentaneum, ullam honestam rem actionémve, ne sollicitus sis, aut non suscipere, aut susceptam deponere. Quod si curam fugimus, virtus fugienda est; quæ necesse est, ut cum aliqua cura res sibi contrarias aspernetur atque oderit: ut bonitas malitiam, temperantia libidinem, ignaviam fortitudo. *Lælius.*

Sine studio & ardore quodam amoris, in vita nihil quidquam fit egregium. 1. *de Orat.*

Diligentia in omnibus rebus plurimum valet: Hæc præcipuè colenda est nobis, hæc semper adhibenda: hæc nihil est quod non assequatur: qua una virtute omnes reliquæ virtutes continentur. 2. *de Orat.*

Parum valet doctrina, nisi industria, studio, labore, diligentiâ comprobetur. 3. *ad Heren.*

Nihil est in natura rerum omnium, quod se in universum profundat, & quòd totum repente evolet: sic omnia, quæ fiunt, quæque aguntur acerrimè, levioribus principiis natura ipsa prętexit. 2. *de Or.*

Omnium rerum principia parva sunt: sed suis progressionibus usa augentur. 5. *de Finib.*

Nihil in simplici genere omni ex parte perfectum atque beatum natura expolivit: tanquam cæteris non sit habitura quod largiatur, si uni omnia concesserit. 1. *de Invent.*

In omni disciplina, infirma est artis præceptio sine summa assiduitate exercitationis. 3. *ad Heren.*

¶ SIMILITVDO.

QVi bove venatur leporem, & aratro jaculatur, & sagenâ captat cervos, si non assequitur, non potest accusare fortunam, sed suam ipsius stultitiam: Sic, qui conantur, quod non queunt efficere, non debent incusare fortunam; sed suam dementiam. *Plut.*

Vide Actio, Exercitatio.

CONCORDIA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Silius Italicus 9. lib. bel. Pun.

Velle ac nolle ambobus idem, sociataq; læto
Mens ævo, ac parvis dives concordia rebus.

Titus Calphurnius Eclog. 2.

Este pares, & ob hoc concordes vivite: Nam vos
Et decor, & cantus, & amor sociavit, & ætas.

Horat. 1. Carm. 13.

Felices ter, & amplius,
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Divulsus querimoniis
Supremâ citius solvet amor die.

Publ. Syrus.

Discordia fit carior concordia:
Auxilia humilia, firma consensus facit.

¶ APOPHTHEGMATA.

MElanthus, quùm Gorgias sophista recitaret in Olympiacis ludis apud Græcos orationem de concordia, hic: inquit, de concordia totius Græciæ disserit, qui sibi, uxori, & ancillæ, tribus duntaxat, ut concorditer vivant, nondum persuasit. *Eras.* 2 *apoph.*

Agesilaus à quodam percontatus, quam ob causam Sparta mœnibus nō cingeretur? ostendit cives armatos & unanimes: hi, inquiens, sunt Spartæ civitatis mœnia. *Plut. in apoph. Lacon. Eras. lib.* 1. *apoph.*

Idem similiter cùm alius quidam interrogasset hoc ipsum: civitatem non saxis lignisvè, sed pro vallis ac mœnibus, incolentium virtute muniri oportere, ait: quos si jungit concordia, nullus potest esse murus inexpugnabilior. *Plut. in Lacon. apoph.*

Iovinianus Imp. cùm solicitaretur, ut responsum daret Macedonianis supplicationibus: odi, respondit, omne contentionis genus: concordiam autem unicè amplector & amo. *Nicephorus Callistus lib.* 10. *cap.* 40. *Eccles. hist.*

Mycipsa rex jamjam moriturus, filios suos paterno monet affectu, ut concordes sint, aureis semper literis scribendam sententiam addens: Concordiâ parvæ res crescunt: discordiâ autem maximæ dilabuntur. *Salustius de bello Iugurthino.*

¶ SIMILITUDINES.

UT singula hastilia facilè frangas, conjuncta non possis: Ita diffidentes facilè superantur, concordes haud facilè. *Plut.*

Duabus vocibus simul sonantibus, gravior fit concentus: Ita quicquid fit in familia, fit quidem utriusque consensu, sed tamen arbitrio mariti. *Idem.*

Vt in corpore ex humidi, frigidi, calidi, sicci temperatura, optima fit constitutio: Sic ex fratrum concordia maximè floret humanum genus. *Idem.*

Tyrrhenus lapis, quamvis grandis, innatat; comminutus, sidit: Ita concordia sustinemur, discordiâ pessum imus. *Plin. lib.* 2. *cap.* 102. *& Aristot. de natur. c.* 12.

Vt lapis è Scyro fluctuat integer, sidit comminutus: Sic res discordiâ pessum eunt, concordiâ sustinentur. *Plin. l.* 36. *c.* 17.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

COncordiæ exempla: Abraham & Loth, *Genes.* 13. v. 8. Apostoli, *Actor.* 1. v. 14. Fideles, *Act.* 2. v. 44. 46. *&* 4. v. 32.

¶ HIEROGLYPHICA.

ROmani veteres per *Lyra* hieroglyphicum concordiam figurarunt. *Pier. Val. l.* 47. *pag.* 457. C.

Rei

Rei familiaris concordiam in consortibus per *duas Perdices* incubantes exprimere plerique voluerunt: propterea quòd *Perdices* interdum remisso ardore illo, quo supra modum in libidinem efferascunt, unanimi concordia mas & fæmina rem familiarem curent: quippe bina ovorum faciant receptacula, in quorum altero mas, in altero fæmina incubet, ova inter se partiti, excludatque uterque sua, atque educet. *Pier. Val. lib.* 24. *pag.* 227. *B.*

Mercurii Caduceus angues illos circumvolutos habens, quos ipse, ut poëtæ narrant, pugnantes cùm invenisset, diremit, ita ut ambo caduceo ejus adhæreant, concordiæ symbolum est, ut in antiquis numismatis apparet. *Eruditus quidam lib.* 1. *Hieroglyphicorum pag.* 571.

Vide Locum de Amicitia, Charitate, Dilectione.

CONCUPISCENTIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NE sequantur cogitationes suas, & oculos suos per res varias fornicantes *Num.* 15.

Oculus malus ad mala non satiabitur pane indigens, & tristitia erit super mensam suam. *Eccles.* 14.

Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt. *Deut.* 5.

Aufer iram à corde tuo, & amove malitiam à carne tua: adolescentia enim & voluptas vana sunt. *Eccl.* 11.

Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui. *Eccles.* 5.

Virginem ne conspicias, ne fortè scandalizeris in decore illius. *Eccles.* 9.

Averte faciem à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. *Ibid.*

Propter speciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. *Ibid.*

Ne respicias in mulieris speciem, & non concupiscas mulierem in specie. *Eccles.* 25

Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua avertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis. *Eccl.* 18.

Aufer à me vanas concupiscentias, & concubitus concupiscentiæ ne apprehendant me. *Ibid.* 23.

Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus lucidum erit. *Matth.* 6.

§ SENTENTIAE PATRUM.

QVi viderit mulierem ad concupiscendum eam, id est, hoc fine & animo attenderit, ut eam concupiscat, quod jam non est delectationi carnis, sed planè consentire libidini, ita ut non refrænetur illicitus appetitus, sed si facultas fuerit, satietur; hic mœchatus est. *August. de serm. Domini, lib. 1.*

Nescio quomodo hoc ipsum, quod concupiscitur, sit jucundius, dum vetatur. *Idem de spiritu & litera.*

Concupiscentia minui potest: consumi non potest in hac vita. *Idem lib. 5. contra Iul.*

Qui viderit mulierem, &c. Inter passionem & propassionem hoc interest: quòd passio reputatur in vitium: propassio, licet initii culpam habeat, tamen non tenetur in crimine: ergò qui viderit mulierem, & anima ejus fuerit titillata, hic propassione percussus est: Si vero consenserit, & de cogitatione affectum fecerit, sicut scriptum est in Davide: transierunt in affectum cordis; de propassione transivit ad passionem, & huic voluntas peccati non deest, sed occasio. Quicunque ergo viderit, id est, si sic aspexerit, ut concupiscat, & facere disponat; iste rectè mœchatus dicitur eam in corde suo. *Hieron. super. Matth. lib. 1. c. 14.*

Caro quùm concupiscitur, pensetur quid sit exanimis, & intelligatur quid ametur. Nil quippe sic ad edomandum desiderium carnalium appetitum valet, quam ut quisque hoc, quod vivum diligit, quale sit, mortuum penset. *Greg lib. 18. moral.*

Visus quidam pravi desiderii, delectationis terrenæ animam volare non patitur, & citius retrahit mentem, si fortè aliquando sublevatur. *Bernhard. in serm. super Cant.*

Concupiscentia carnis, est motus animæ in affectu sordidæ cogitationis. *Isid lib. 2. de summo bono.*

Cætera vide in loco de Cupiditate.

CONFESSIO.

§ SENTENTIAE BIBLICAE.

PRo anima tua non confundaris dicere verum. Est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam. *Eccles 4.*

Non confundaris confiteri peccata tua: & ne subjicias te omni homini pro peccato. *Ibid.*

De negligentia tua purga te cum paucis. *Eccles. 7.*

Non demoreris in errore impiorum, antè mortem confitere. A mortuo quasi nihil petit confessio, confiteberis vivens, vivus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius. *Ibid. 17.*

Averte

Averte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. *Idem* 38.

Vade & ostende te sacerdoti, & offer munus tuum. *Matth.* 8.

Quodcunq; solveris super terram, erit solutum & in cœlis. *Ib.* 16.

Quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlis. *Ibid.* 18.

Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. *Iohan.* 20.

Ore autem confessio fit ad salutem. *Rom.* 10.

Revela Domino opera tua, & diriget cogitationes tuas. *Prov.* 16.

Iustus prior est accusator sui. *Ibid.* 18.

Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. *Ibid.* 28.

§ SENTENTIAE PATRUM.

Confessio est salus animarum: dissipatrix vitiorum: oppugnatrix dæmonum: quid plura? obstruit os inferni, portas aperit paradisi. *August. in lib. de pœnit.*

Plurimum suffragatur Deo verecunda confessio: & pœnam, quam defensione evitare non possumus, pudore revelamus. *Ambr. in lib. de Ioseph. cap.* 36.

Qui se accusat, etsi peccator sit, justus esse incipit: quia nec sibi parcit, & Dei justitias confitetur. *Idem super Beati immac. &c.*

Cessat vindicta divina, si confessio præcurrat humana. *Ibid.*

Qui promereri vult, quod expetit; debet malum confiteri, quod fecit: Valdè enim facilè est, ut peccatorem se quisque fateatur, quùm nihil pro peccato suo patitur. *Greg. lib.* 8. *moral.*

Trux morsus à serpente fugit conscientiam sacerdotis, ad quem eum magis oportuerat, tanquam ad sinum recurrere matris. *Bernhard. sup. Cant.*

§ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 11. Metamor.

Mite Deûm numen Bacchus, peccasse fatentem
Restituit, factique fide data munera solvit.

Idem lib. 10. Metamor.

Numen confessis aliquod patet.

Horat. satyr. 3. lib. 1.

Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat, ignoscat verrucis illius: æquum est
Peccatis veniam poscentem reddere rursus.

Claud. in Epigram. satisfact.

En adsum, & veniam confessus crimina posco.
Manibus Hectoreis atrox ignovit Achilles:
Victrices furias matris placavit Orestes. &c.

¶ SENTENTIA PHILOSOPHICA.

QVare vitia sua nemo confitetur? quia etiam nunc in illis est. Somnium narrare vigilantis est: & vitia sua confiteri, sanitatis est indicium. Expergiscamur ergo, ut errores nostros coarguere possimus. *Senec. in epist. 54. ad Luc.*

¶ APOPHTHEGMATA.

PYthagoras dicebat: peccata non esse verbis tegenda, sed tentandum, ut reprehensionibus curarentur. *Anton. & Max. serm. de injust. peccato & confess.*

Aristoteles non multum ab impeccabili discedere dicebat, qui peccatum, ut decet, fareretur. *Ibid.*

Lysander in Samothracia oraculum petens, jussus [illegible] à sacerdote dicere, quid deterrimum in vita egisset? Ipse quoque sacerdotem rogavit: utrum jussu suo, an Deorum, id facere oporteret? At illo dicente Deorum: Tu igitur, inquit, mihi concede, ut illis, si percontentur, dicam. *Brusonius l. 2. cap. 13. ex Plut. in. Lacon.*

Antalcidas interrogatus à sacrorum ministro: Quibus rebus per omnem ætatem operam dedisset? Non opus est, inquit, ut tibi hoc dicam: Sed si quid malè egi, Diis nequaquam incognitum est. *Plut. in Lacon.*

Anonymus. Sacerdos quidam Laconem initiaturus, rogabat, in quibus ab ineunte ætate potissimùm peccasset? At ille: hoc, inquit, Deos nequaquam latet. Verum cùm magis urgeret responsum, Lacon rogavit etiam: Num hoc sacerdoti, vel Diis ipsis dicendum esset? Quum respondisset, Diis: tu igitur secede parum, inquit, ne audias: Diis dicturus eram. *Idem ibidem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

COnfessionis privatæ exempla: Adam & Eva, *Genes.* 3. ℣. 12. 13. Iudas, 8. ℣. 26. Filii Iacob, 42. ℣. 21. Pharao, *Exod.* 9. ℣. 27. & 10. ℣. 17. Balaam, *Num.* 22. ℣. 34. Achan, *Ios.* 7. ℣. 10. Saul, 1. *Sam.* 15. ℣. 24. 30. & 26 ℣. 21 Dauid, 2. *Sam.* 12. ℣. 13. 1. *Paral.* 21. ℣. 8. 17. *Psal.* 32. ℣. 5. & 41. ℣ 5. & 51 ℣. 6. Esaias, *Esa.* 6. ℣. 5. Ieremias, *Ierem.* 14. ℣. 20. Nehemias, *Nehem.* 1. ℣ 6. Esdras, *Esdr.* 9. ℣. 6. *seqq.* Achab, 1. *Reg.* 21. ℣. 27. Bethuliani, *Iudic* 7. ℣. 10. 19. Esther regina, *Esth.* 14. ℣. 6. 7. Iob, *Iob* 7. ℣. 20. Baruch & Israelitæ, *Baruch.* 1. ℣ 13 17. 18. & 2. ℣. 5. 12. & 3. 12. Azarias, *Dan.* 3. ℣. 29. 30. Daniel, *Dan* 9. ℣. 5. Ionas, *Ion.* 1. ℣ 12. Ierosolymitani, *Matth.* 3. ℣. 6. *Marc.* 1. ℣. 5 Iudas, *Matth.* 27. ℣. 4. Prodigus filius, *Luc* 15 ℣. 17. 21. Publicanus, 18. ℣. 13. Zachæus, 19. ℣. 8. Latro, 23. ℣. 41. Credentes, *Actor.* 2 ℣. 37, & 19. ℣. 17. Paulus, 22 ℣. 4. & 26. ℣. 10. 1. *Corinth* 15. ℣ 9. *Galat.* 1. ℣. 13. 1. *Timoth* 1. ℣. 13 15. Confessionis fidei exempla: Iethro, *Exod.* 18 ℣. 11. Danielis socii, *Dan.* 3. ℣. 17. Petrus, *Matth.* 16. 16. Apostoli, *Ioh.* 6 ℣ 69 Martha, *Ioh.* 11. ℣. 27. Eunuchus Candaces reginæ Aethiopum, *Actor.* 8. ℣. 37.

¶ EXEM-

¶ EXEMPLA PROFANA.

Apud *Lacedæmonios*, si quis in peccato deprehensus fuisset, is cogebatur aram quandam, quæ erat in urbe, circumire, ac vituperationem interim in se ab arte compositam canere: quod nihil aliud erat, quàm seipsum sua voce objurgare. Ingenui pudore, & laudis amore melius ducuntur ad honesta: virgis aut flagris cædi, servile est. *Plut in Lacon.*

Claudius Cæsar, iræ atque iracundiæ conscius sibi, utrumque excusavit edicto, distinxitque; pollicitus alteram quidem brevem & innoxiam, alteram non injustam fore, *Suet.*

Attila Hunnorum rex, è pugna Catalaunica veniens, eversurus reliquas Galliæ civitates, interrogatus à D. Lupo Trojæ antistite: quisnam esset, qui tot regibus devictis, cuncta vi sibi subderet? Ego, inquit, sum rex Hunnorum, flagellum Dei. *N. Olaus c. 9. in Atila.*

Agathocles Siciliæ tyrannus, ignobilitatem generis apertè fatebatur, abacumque suum fictilibus tantum instruebat, *teste Ausonio.*

Creusa apud Euripidem in Ione, ut flagellantis conscientiæ stimulos confessione mitiget, detegit occultum suum stuprum, quòd filium habuerit ex compressu Apollinis, & illum exposuerit:

Οὐκ ἔτι κρύψω λέχος ὡς στέρνον
Ἀπονιψαμένη, ῥάων ἔσομαι.

CONJECTURA.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

Perinde ut est opinio de cujusque moribus, ita quid ab eo factum sit, & non factum, existimari potest. *Cic. pro Cluentio.*

De futuris rebus etsi difficile est dicere, tamen interdum possis conjecturâ propiùs accedere, quùm res est ejusmodi, cujus exitus prævideri potest. *Cic. Torq. Famil. 6.*

Vide Locum de Scientia.

CONJUGIUM.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Vide Matrimonium.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

Quia ægritudini semper consulendum est, propterea si contigerit primo privari conjugio, si voluerit secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè servarit: & si fuerit aliquis conjugalis excessus, qui tamen legitimum non violet tho-

let thorum, habet non nullum, sed veniale peccatum. *Aug. de fide ad Petrum.*

Matrimonium non est, ubi datur opera, ne fæmina pariat. *Aug. lib. 2. de mor. Man.*

Bene utitur malo, concupiscentiam restringens connubio. *Aug. de pueror. Bapti.*

Conjugum dissensio, totius domûs est perturbatio. *Idem in Psalm. 43.*

Conjugium humile melius est virginitate superbâ. *In Psal. 99.*

Propemodum non inferioris virtutis est, eo abstinere conjugio, quod aliquando delectaverit, quàm conjugii oblectamenta nescire. Copula nuptialis non est quasi culpa vitanda, sed quasi necessitatis sarcina declinanda. *Ambros. de Vidvit.*

Tolle quod pejus est, & per se non erit bonum nubere. Vide qualia sunt matrimonia, quæ leponaribus præferuntur. *Hieron. in Epist. quadam.*

Sicut boni filii adulterorum nulla est defensio: Sic mali filii conjugatorum nullum crimen est matrimonii. Quia non in seminibus, sed in voluntate nascentis, causa vitiorum est atque virtutum. *In epist. ad Rufinum.*

Bonum est conjugium: sed mala sunt quæ circa illud ex hujus mundi cura succrescunt. Dum ergo tenetur, quod non nocet ex rebus juxta positis, committitur plerumque quod nocet. Sicut sæpè rectum mundumque iter pergimus, & tamen ortis juxta viam vepribus per vestimenta retinemur. In via quidem munda non offendimur, sed à latere nascitur, quo pungamur. *Greg. 12. moral.*

Qui tentationum procellas cum difficultate tolerant, conjugii portum petant. Melius est nubere, quàm uri. Sine culpa enim ad conjugium veniunt, si tamen necdum meliora devoverunt. *Idem ibid.*

Quos Deus conjunxit, homo non separet: subaudi, violenter, sine lege, absque ratione. Non enim homo separat, quos pœna damnat, quos reatus accusat, quos maleficium coarctat. *Isidor. super Matth. 19.*

Quemadmodum si vides hominem assiduè amicitias medicorum colentem, ex hoc statim intelligis, quòd infirmus est: Sic & cùm videas sive virum, sive mulierem, de dimittendis uxoribus aut viris legem interrogantes, cognosce, quia vir ille lascivus est, & mulier illa meretrix est. *Chrysost. sup. Matth. 19.*

Omnis causa, per quas nascitur, per ipsas absolvitur causas: matrimonium enim non facit coitus, sed voluntas: & ideò non illud solvit separatio corporis, sed separatio voluntatis. *Idem ibid.*

Sicut crudelis est & iniquus, qui castam dimittit: Sic fatuus est & injustus, qui retinet meretricem. *Idem ibid.*

Vtrius-

Vtriusque sexus infirmitas, propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, ut, quod sanis possit esse officium, sit ægrotis remedium. Neque enim, quia incontinentia malum est, ideò connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum: imò verò, non propter illud malum culpabile est hoc bonum: sed propter hoc bonum, veniale est illud malum; quoniam id quod bonum habent nuptiæ, & quod bonæ sunt nuptiæ, peccatum nunquam esse potest. *August. de Gen. ad lit. cap. 7.*

Quùm initio viri sorores suas conjuges acceperunt, profectò id quanto est antiquius, compellente necessitate, tantò postea factum est damnabilius, religione prohibente. Habita est enim ratio rectissima charitatis, ut homines, quibus esset utilis & honesta concordia, diversarum necessitudinum vinculis necterentur: nec unus in una multas haberet, sed singulæ spargerentur in singulos: ac sic ad socialem vitam diligentius colligandam, plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe & socer duarum sunt necessitudinum nomina. Vt ergo alium quisque habeat patrem, alium socerum, numerosius se charitas porrigit. *Aug. lib. 15. de Civit. Dei. c. 16.*

Etiamsi continentia conjugio præferatur: melior est tamen fidelis conjugatus, quàm continens infidelis. Sed continens infidelis homo non solùm minùs laudandus est; quia se continet, dum non credat: verum etiam multò magis vituperandus; quia non credit, cùm se contineat. Constituamus ergò ambos bonos: etiam sic profectò melior est conjugatus fidelissimus, & obedientissimus Deo, quàm continens minoris fidei, minorisque obedientiæ. Si verò paria sint cætera, continentem conjugato præferre quis ambigat? *Aug. l. 16. de Civit. Dei. c. 36.*

Bonum conjugii Dominus in Evangelio confirmavit, non solùm quia prohibuit dimittere uxorem, nisi ex causa fornicationis; sed etiam quia venit invitatus ad nuptias. *Idem lib. de bono conjugali.*

Conjugium mihi bonum videtur, non propter solam filiorum procreationem; sed propter ipsam etiam naturalem in diverso sexu societatem. Habet etiam id bonum, quod carnalis vel juvenilis incontinentia, etiamsi vitiosa est, ad propagandæ prolis redigitur honestatem: ut ex malo libidinis aliquid boni faciat copulatio conjugalis. *Idem ibid.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horatius 1. Carm. 13.

Felices ter, & amplius,
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Divulsus querimoniis
Suprema citius solvet amor die.

Pro

Prop. 2. 15.

Exemplo junctæ tibi sint in amore columbæ,
Masculus, & totum fœmina conjugium.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

HAbent locum maledicti crebræ nuptiæ: quæ multis nubit, multis non placet. *Sen. in Prov.*

Vitium uxoris aut tollendum, aut ferendum est: qui tollit vitium uxoris, commodiorem præstat: qui fert, sese meliorem facit. *Gell. lib.* 1.

APOPHTHEGMATA.

DEmonax Epicteto Cynico suadenti, ut uxore ducta daret operam liberis, neque enim id indignum esse philosopho: da mihi, inquit, igitur unam è filiabus tuis. Notans illum ineptè suadere alteri, quod ipse non faceret. *Erasm. lib.* 8. *apoph.*

Pittacus interrogabat quendam, quamobrem uxorem ducere nollet? Qui cùm respondisset, quoniam si formosam duxero, habiturus sum communem; sin deformem, pœnam: Haudquaquam, dixit Pittacus: Sed si pulchram duxeris, non erit tibi pœna: sin deformem, non habebis communem. *Stob. serm.* 65.

Martia Catonis F. interrogata, quam ob causam post mariti mortem, alii se copulare viro renueret? Respondit: quia non virum facilè invenero, qui me magis velit, quàm mea. Noluit probare castissima matrona hoc conjugium, quod mutuo careret amore. Quæ dotis enim causâ nubit viro, concubinum verius quàm maritum habebit *Eras.* 8. *apoph.*

Portia, cùm laudaretur apud eam mulier quædam, ut bene morata, quæ tamen iterârat matrimonium: fèlix, inquit, ac pudica matrona non nubit nisi semel. *Eras. lib.* 8. *apoph.*

Eadem, quùm diutiùs lugeret maritum, rogata quem esset habitura diem luctus ultimum? respondit: Quem & vitæ. *Idem.*

Antisthenes adolescenti consulenti, cujusmodi uxorem ducere expediret? si formosam duxeris, inquit, habebis communem: sin deformem, habebis pœnam. *Laert. lib.* 6. *c.* 1.

Lycurgus, quùm certum tempus præscripsisset, quo puellæ nubere, juvenes ducere deberent: interrogatus, cur id statuendum putasset? Vt, inquit, soboles ex adultis perfectæque ætatis parentibus nata, valida sit & vegeta. *Plut. in Lacon.*

Barbara Imperatrix, Sigismundi Cæsaris uxor, quo fatis functo vidua superstitit, cùm ei diceret aliquis: Imitandum turturis exemplum, quæ mortuo marito, perpetuam castitatem servaret: si me, inquit, ratione carentes imitari volucres jubes, cur non columbas potiùs passeresque proponis? *Aen. Syl. de dictis Sigismundi & Friderici Imperatoris.*

Charilaus percontanti quamobrem Lacedæmonii virgines nudas producerent in publicum, uxores verò tectas? Quoniam, inquit, virginibus mariti sunt inveniendi: uxores verò servandæ iis, qui eas nacti sunt. *Plut.*

Annia ab amicis adhortata, ut post defunctum priorem maritum, alteri nuberet, cùm ætas esset & integra, & forma præstantissima adhuc: quorum alterum præberet spem prolis, alterum promitteret amorem mutuum: nullo, inquit, pacto hoc factura sum: si enim bono viro nupsero, nolo posthac timere ne amittam: sin verò malo, quæ me caperet dementia, ut post optimum talem admitterem? *Eras. l. 8. apoph.*

Valeria à quodam rogata, quam ob rem defuncto Servio marito, nulli posthac nubere vellet? Ideò, inquit, hoc facio, quia Servius meus, licet aliis defunctus sit, apud me vivit, vivetque semper. *Eras. lib. 8. apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

VT vincula ex commissura vires accipiunt: Sic ex consensu viri & mulieris, familiæ status. *Plut.*

Vt corpus nihil potest absque animo, nec animus rectè valet, nisi corpore incolumi: Sic inter uxorem & maritum omnia sunt communia. *Idem.*

Qui venenis piscatur, facilè interimit & tollit piscem, sed corruptum & malum: Sic quæ philtris captant maritos, stupidos habent & inutiles. *Idem.*

Quæ malunt dominari dementibus maritis, quàm sanis ac prudentibus parére: perinde faciunt, ac si quis in itinere malit ducere cæcum, quàm sequi videntem, & viæ gnarum. *Idem.*

Vt qui in equum insilire non possunt ob imbecillitatem, docent ipsum inflectere genua: Sic quidam generosas ac potentes nacti uxores, non dant operam, ut ipsi meliores fiant, sed illas deprimunt. *Idem.*

Pro equi magnitudine temperamus fræna: Ita pro uxoris dignitate moderanda gubernatio. *Idem.*

Vt humida miscentur omnibus partibus: Sic inter conjugatos omnia debent esse communia. *Idem.*

Vt vinum apellatur, etiamsi major aquæ pars sit admixta. Ita domus mariti dicetur, etiamsi mulier plus contulerit. *Idem.*

Qui prima virginum diffidia non ferunt ad tempus, idem faciunt, quod ii, qui offensi labruscis, uvas maturas aliis relinquunt. *Idem.*

Vasa initio quavis occasione dissolvuntur; at tempore commissuris compactis, vix igni ferroque dissecantur: Ita prima conjugatorum consuetudo levi momento disrumpitur; sin coaluerit, longè firmior est. *Idem.*

Cætera vide in Loc. de Matrimonio, Nuptiis, Muliere & Uxore.

CONJURATIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

CONjurationis exempla: Absalom, 2. *Sam.* 15. ℣. 10. Adonias, 1. *Reg.* 1. ℣. 5. Zambri, 16. ℣. 9. Iehu, 2. *Reg.* 9. ℣. 14. Oseæ filius Ela, 15. ℣. 30. Ierosolymitani, 1 . ℣. 19. Sellum, 15 ℣. 10. Phace. ℣. 25. Ammonis servi, 21. ℣. 23. Iudæi, *Ier.* 11. ℣. 19. & 18 ℣. 18. *Act.* 23. ℣. 12.

¶ EXEMPLA PROFANA.

MArc. Brutus & C. Cassius in C. Cæsaris cædem conjurarunt, aliosque hujus consilii socios sibi adjunxerunt. *Vide Plutar. in Bruto & Cæsare.*

Martia concubina Commodi Imp. cum Q. Aelio Læto prætorii præfecto, & electo cubiculi custode, conjuratione factâ, redeunti ex balneo Imperatori venenum in vino suavissimo obtulit. *Vide Sabell. l. 5. Enn. 7. & Herodian. in Commodo.*

Carolus junior Ludovici Germanorum regis filius, à Dæmonio graviter in præsentia patris & optimatum ejus vexatus est, & in ipsa vexatione confessus: Hoc sibi ideò contigisse, quòd contra patrem suum conspirationem facere moliebatur. *Sigebert. in Chron.*

Tarquinij legati Aquiliorum & Vitelliorum familias muneribus corruperant, duos item Bruti Cos. filios: visum est autem proditoribus omnibus, hominis jugulati sanguine libato & visceribus tactis, magnum & dirum jusjurandum concipere. *Plut. in Valerio.*

Darius rex designatus à patre Artaxerxe Mnemone, cùm Aspasiam pellicem à patre impetrare non posset, instinctu Tiribazi contra patrem conjuravit. *Plut. in Artaxerxe.*

Cùm *Alexander Magnus* in Asia esset, Dynimus quidam ex Calestra Macedoniæ oppido, cum plerisque aliis regi insidiatus est. *Diod. lib. 17.*

L. Catilina, nobili Sergiorum familiâ, valido corpore, malo pravoque ingenio, Syllanæ proscriptionis nefariique dominatûs mirator, pessimo exemplo captus, animum adjecit ad Rempubl. per fraudem & scelus occupandam. *Sabellicus libr. 5. Ennead. 6.*

CONSCIENTIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NAm gloria nostra hæc est: testimonium conscientiæ nostræ. *2. Cor. 1.*

Filioli mei, non diligamus verbo, neque linguâ, sed opere & veritate.

tate. In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus, & in conspectu ejus suadebimus corda nostra. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum, major est Deus corde nostro, & novit omnia. 1. *Ioh.* 3.

Secura mens quasi juge convivium. *Prov.* 15.

Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo. 1 *Ioh.* 3.

Frequenter enim præoccupant pessima, redarguente conscientiâ. Cùm enim sit timenda nequitia, dat testimonium condemnationis condemnata: semper enim præsumit sæva perturbata conscientia. *Sap.* 17.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

QVid obest illi, si de illa tabula eum humana vult delere ignorantia, si eundem de libro viventium nunquam propria deleat conscientia: Nam & si bonum, quod de nobis dicitur, in mente non invenitur, magnam debet in nobis tristitiam generare: & è contra, si malum, quod de nobis dicitur, in nobis non invenitur, in magnam debemus lætitiam prosilire. *Aug. in serm.*

Conscientia mala bene sperare non potest. *Idem in Psal.* 31.

Conscientiam malam laudantis præconium non sanat, nec bonam vulnerat convitium. *Idem con. lit. Petil.*

Bene sibi conscius falsis non debet moveri convitiis, nec æstimare plus ponderis in alieno esse convitio, quàm in suo testimonio. *Amb. de Offic.*

Vnusquisque non intermittat opus probabile, sive à pluribus videatur, sive sine arbitro sit. Abundat enim sibi locuples testis conscientia: fugat enim mala & opprobria, etiam si se credat non posse convinci: nam etsi clausis parietibus sit coopertus tenebris, sine teste, sine conscio; habet tamen facti arbitrum, quem nihil fallit: ad quem facta clamant omnia: denique clamavit & vox sanguinis. Seipsum unusquisque & animum suum severum judicem, sui ultorem sceleris, & vindicem criminis habet *Idem in epist. ad Constantin.*

Duo sunt tibi necessaria, conscientia & fama: conscientia propter tem; fama propter proximum. *Idem.*

In omni quod dicitur, semper tacitè recurrere debemus ad mentem, & interiorem testem & judicem requirere. Quid enim prodest, si omnes laudent, & conscientia accuset? aut poterit obesse, si omnes derogent, & sola conscientia defendat? *Gregor. sup Ezechielem.*

Bonum parat habitaculum Deo, cujus nec ratio decepta, nec voluntas perversa, nec memoria fuerit inquinata. *Bern. in serm.*

Bona consolatio, quùm & blasphemamur à malis benefacientes, si recti diligant nos: omninò sufficit adversùm nos loquentium iniqua, opinio bonorum cum testimonio conscientiæ. *Idem.*

Forti-

Fortitudo tua, fiducia fidelis conſcientiæ: decor tuus, ſplendor bonæ opinionis. *Idem 3. de conſider.*

Conſcientia peccati formidinis mater. *Chryſoſt. in Pſal. 50.*

Conſcientia eſt codex, in quo quotidiana peccata conſcribuntur. *Ibidem.*

Conſcientia impiorum, magna pœna eſt: piorum verò, gaudium magnum. *Anſel. ad Cor.*

Semper conſcientia ſervi Dei humilis eſſe debet & triſtis, ut per humilitatem non ſuperbiat, & per utilem mœrorem cor ad laſciviam non feratur. *Iſidor. l. 3. de ſummo bono.*

Nulla pœna gravior pœnâ conſcientiæ. Vis autem nunquam eſſe triſtis? Bene vive. Secura mens triſtitiam leviter ſuſtinet. Bona vita gaudium ſemper habet: conſcientia autem rei ſemper in pœna eſt. Nunquam ſecurus eſt reus animus: mens enim mala conſcientiæ propriis agitatur ſtimulis. *Iſidor. lib. 2. ſoliloquiorum.*

Conſcientia munda eſt, quæ nec de præterito injuſtè accuſatur, nec de præſenti injuſtè delectatur. *Idem ibid.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. lib. 1. Epiſt. ad Mœcenatem.

——At pueri ludentes, rex eris, ajunt,
Si rectè facies. Hic murus aheneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nullâ palleſcere culpâ.

Ovid. lib. 4. Faſtorum.

Conſcia mens recti famæ mendacia ridet:
Sed nos in vitium credula turba ſumus.

Plaut. in Amphit. 2. 2.

——Qui non deliquit, decet
Audacem eſſe, & confidenter pro ſe & protervè loqui.

Ovid. lib. 1. Faſtorum.

Conſcia mens ut cuique ſua eſt, ita concipit intra
Pectora pro facto ſpemq́; metumq́; ſuo.

Iuvenalis Satyr. 13.

Exemplo quodcunque malo committitur, ipſi
Diſplicet autori: prima hæc eſt ultio, quòd ſe
Iudice, nemo nocens abſolvitur, improba quamvis
Gratia fallacis prætoris vicerit urnam.
Quid ſentire putas omnes, Calvine, recenti
De ſcelere, & fidei violatæ crimine?

Ibidem.

Nullane perjuri capitis fraudisq́; nefandæ
Pœna erit? abreptum crede hunc graviore catenæ
Protinus, & noſtro (quid plus velit ira?) necari
Arbitrio.

Ibidem.

Ibidem.

——— Cur tamen hos tu
Evasisse putes; quos diri conscia facti
Mens habet attonitos, & surdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, ac multo sævior illis,
Quas & Cæditius gravis invenit, aut Rhadamantus;
Nocte dieq; suum gestare in pectore testem

Statius lib. 3. Thebaid.

——— *Invigilant animo, scelerisq; patrati*
Supplicium exercent curæ, tunc plurima versat
Pessimus in dubiis augur timor.

Plautus in Mustellaria, 3. 1.

Nihil est miserius, quam animus hominis conscius.

Ex Comicis Græcis.

Ὁ συνιςορῶν αὐτῷ τι, κἂν ᾖ θρασύτατος,
Ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.
Sibi conscium, licet virum audacissimum,
Timidissimum facit ipsa conscientia.
Βροτοῖς ἅπασιν ἡ συνείδησις θεός.
Deus hominibus est conscientia omnibus.

❡ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

Conscientia grave pondus. *Cicer. 3. de Nat. Deor.*

Nullum theatrum virtuti conscientiâ majus est. 2. *Tusc.*

Conscientiam à Diis immortalibus accepimus; quæ à nobis avelli non potest. *Pro Cluent.*

Si optimorum consiliorum atque factorum testis in omni vita nobis conscientia fuerit; sine ullo metu summa cum honestate vivemus. *Idem.*

Conscientia rectæ voluntatis maxima consolatio est rerum incommodarum. *Cic. A. Torq. Fam. 6.*

Vacare culpâ; maximum est solatium. *Cic. M. Mario Famil. 7.*

Nihil est melius, quàm memoria rectè factorum, & libertate contentum, negligere humana. *Cic. Brut.*

Conscientia benè actæ vitæ, multorumque benefactorum recordatio, jucundissima est. *Cato Major.*

Magna est vis conscientiæ in utramq; partem, ut neque timeant, qui nihil commiserint; & pœnam semper antè oculos versari putent, qui peccaverint. *Pro Milone*

Ego semper hac opinione tractus fui, ut eum, qui nihil commiserit, sibi nullam pœnam timere existimarem. *In Vat.*

Rem dicam, ex qua mores æstimas nostros. Vix quempiam invenies, qui possit aperto ostio vivere; janitores conscientia nostra, non superbia opposuit; sic vivimus, ut deprehendi sit subitò aspici.

Quid autem prodest recondere se, & oculos hominum auresque vitare? Bona conscientia turbam advocat; mala autem in solitudine anxia atque sollicita est. Si honesta sunt quæ facies, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cùm tu scias? O te miserum! si contemnis hunc testem. *Senec. 96. epist.*

Nemo plus videtur æstimare virtutem, nemo magis illi esse devotus, quàm qui boni viri famam perdidit, ne conscientiam perderet. *Sen. 71. epist.*

Sic vivendum est, tanquã in conspectu vivamus: sic cogitandum, tanquam aliquis pectus intimum prospicere possit. *Lib. de moral.*

Conscientiam magis quàm famam attende. Falli namque sæpè poterit fama, conscientia nunquam. *Idem ibid.*

Mala conscientia sæpè tuta est, secura nunquam. Itaque nihil ei commiseris, nisi quod amico committere possis: plerique famam, conscientiam autem pauci verentur. *Idem ibid.*

Nullum conscium peccatorum tuorum magis timueris, quàm te ipsum: alium enim potes effugere, te autem nunquam: nequitia enim ipsa est sui pœna. *Idem ibid.*

Superest conscientia, quicquid mali finxerit lingua. *Idem ibid.*

Stulti malorum conscientiâ torquentur: sapientes bona præterita, grata recordatione renovata, delectant. *Cicer. 2. de finib.*

A recta conscientia non oportet quenquam in omni vitæ suæ transversum unguem discedere. *Idem ad Attic. l. 3.*

Si optimorum consiliorum atque factorum testis in omni vitâ nobis conscientia fuerit, sine ullo metu summa cum honestate vivemus. *Cic. pro Cluent.*

¶ APOPHTHEGMATA.

B*ias* interrogatus, quænam res in vita metu careret? Bona conscientia, respondit. *Stob. serm. 24.*

Periander percontatus, quid in minimo esset maximum? Respondit: Bona mens in corpore humano. *Stob. serm. 1. de Prudent.*

Idem interrogatus, quid esset libertas? Recta conscientia, dixit. *Stob. serm. 24.*

Socrates rogatus, quinam tranquillè viverent? Illi, inquit, qui nullius absurditatis sibi conscii sunt. *Stob. serm. 24.*

Agis ab Ephoro interrogatus: Num etiam pœniteret eorum quæ gessisset? Impavidè respondit: Nequaquam pœnitet: cùm sciam, me prudentiam cum honestate semper conjunxisse: nullam enim aliam ob causam nunc ad supplicium mortis duçor. *Plut. in Lacon. apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

VT Nepentes herba, ab Homero prædicata, addita poculis, omnem convivii tristitiam discutit: Ita bona mens insita nobis omnium vitæ solicitudinem abolet. *Plinius.*

Vt

Vt loca gravia etiam firmissimam valetudinem tentant: Ita bonæ quoque menti, nec dum adhuc perfectæ & convalescenti, sunt aliqua parùm salubria. *Senec. in epist.* 28.

Quemadmodum ulcus vel vulnus cicatricem relinquit in corpore, doloris indicium: Sic conscientia malefacti, notas peccati in animo relinquit. *Plut. l. de animi tranquillit.*

Vt verus amor erga mulierem non desiderat testem, sed sat habet, si clam ea potiatur: Ita vir sapiens recti conscientia contentus; at qui fictè amant, ostentant & jactant. *Plut.*

¶ Exempla Sacra.

Conscientiæ malæ, ejusque perturbationum exempla: Adam, *Gen.*3.✠.10. Fratres Iosephi, 50. ✠.15 Filii Sennacherib, 2. *Reg.* 19. ✠.37. Herodes, *Matth.*2.✠.3. Scribæ & Pharisæi, *Ioh.* 8.✠.9 Felix, *Act.*24.✠.26. Hymenæus & Alexander, 1. *Timoth.* 1. ✠.20.

¶ Exempla Profana.

Commendatus fuit *Iulius Drusus tribunus plebis*, quod cùm ædes ejus multis locis paterent vicinorum oculis, & opifex quidam eas se quinque mercede talentorum ostenderet aversurum & mutaturum: decem, inquit, dabo, si totam domum meam conspicuam effeceris, quo cives omnes, quemadmodum vitam instituam, contemplentur. Quippe vir fuit temperans & moderatus. *Plutarch.*

Titus Imp. Sabinos petens, cum sacrificanti hostia aufugisset, & tempestate serenâ tonuisset, subtristior, ad primam statim mansionem febrim nactus, cùm inde lecticâ transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis cœlum, multumque conquestus eripi sibi vitam immerenti: neque enim extare ullum suum factum pœnitendum, excepto duntaxat uno. *Suet.*

Nero occisâ matre Agrippina per Anicetem; nec sceleris conscientiam, quanquam & militum & senatus populique gratulationibus confirmaretur, aut statim, aut nunquam postea ferre potuit: sæpè confessus, exagitari se materna specie, verberibus furiarum, ac telis ardentibus. *Dion. in Nerone.*

Ab *Arianis* Sicarius quidam conductus fuit ad Gregorium Nazianzenum tollendum: ad quem ægrotantem cùm irruisset, conscientiâ sceleris ductus, flens sese ad pedes ejus abjecit, ac facinoris veniam ab eo consecutus est. *Greg. Nyssenus.*

¶ Hieroglyphicum.

Clibanus apud Latinos est præfurnium. Per ejus figuram interpretes cor hominis intelligunt. Nam quædam Deus apud majores nostros, veteres inquam Prophetas, apponi sibi vult *clibano* cocta, hoc est, tacitâ mentis agitatione examinata, cùm scilicet nos erroris pœnitet, & conscientia nostra ardore quodam

occulto intra se succenditur, vitiumque ipsa suum paulatim exurere contendit. *Pier. Valer. lib. 34. pag. 318.*

Vide Confessio.

CONSILIUM.

¶. SENTENTIAE BIBLICAE.

AUdi verba mea atque consilia, & erit Dominus tecum. *Exod.* 18

Scientia sapientis quasi inundatio abundabit, & consilium ejus sicut fons vitæ permanet. *Eccles.* 21.

Cum viro irreligioso ne tracta de sanctitate, & cum injusto de justitia. Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcunque cognoveris observantem timorem Dei, cujus anima est secundum animam tuam. *Eccles.* 37.

Cor boni consilii statue tecum. *Ibidem.*

Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quam septem circumspectatores sedentes in excelso. Et sic in his omnibus deprecare Altissimum, ut dirigat in veritate viam tuam. *Ibid.*

Omni tempore consilia tua in ipso permaneant. *Tob.* 4.

Et consilium tuum justificationes tuæ. *Iob.* 14.

Fili, sine consilio nihil facias: & post factum non pœnitebit. *Eccles.* 32.

Numquid bonum tibi videtur, ut consilium impiorum adjuves? *Iob.* 10.

Adducit consiliarios (malos) in stultum finem, & judices in stuporem. *Ibid.* 12.

Præcipitabit impium consilium suum. *Idem* 18.

Consilium impiorum longè sit à me. *Ibid.* 21.

Consilium custodiet te. *Proverb.* 2.

Custodi legem meam atque consilium meum, & erit vita animæ tuæ. *Ibid.* 3.

Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus. *Ibid.* 8.

Meum est consilium & æquitas. *Ibid.*

Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientiâ. *Ibid.* 13.

Astutus omnes agit cum consilio. *Ibid.*

Væ! qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium: quorum sunt in tenebris opera, & dicunt: quis videt nos, & quis novit nos? *Esa.* 29.

Væ filii desertores! dicit Dominus: ut faceretis consilium, & non ex me. *Ibid.* 30.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

COnsilium omne à Deo est, à quocunque proficiscatur. *Aug. l. 1. de doctr. Christ.*

Consi-

Consilium Dei nemo nisi spiritualis intelligit. *Idem ibid.*

Advertendum, quod in acquirendis consiliis plurimùm valet vitæ probitas, virtutū prærogativa, benevolentiæ usus, facilitatis gratia. Quis enim in cœno fontem requirat? quis de turbida aqua potum petat? Itaque ubi luxuria est, ubi intemperantia, ubi vitiorum confusio? quis inde sibi aliquid hauriendum existimet? quis utilem judicet causæ alienæ, quem videt inutilem vitæ suæ? Quomodo enim potero eum judicare consilio superiorem, quem video moribus inferiorem? Supra me debet esse, cui me committere paro. Anne eum idoneum putabo, qui mihi det consilium, quod non dedit sibi? & mihi eum vacare credam, qui sibi non vacat? cujus animum voluptates occupant, libido devincit, avaritia subjugat, cupiditas perturbat? *Ambr. de Offic. l. 2.*

Necesse est, ut præstantior sit, à quo consilium petitur, quàm ille sit, qui petit. Qui enim consulas hominem, quem non arbitreris posse melius aliquid reperire, quàm ipse intelligis? *Idem ibid.*

Talis debet esse qui consilium dat, ut seipsum formam aliis ad exemplum bonorum operum exhibeat in doctrina, in integritate, in gravitate: ut sit ejus sermo salubris atque irreprehensibilis, consilium utile, vita honesta, sententia decora. *Idem ibid.*

Quantò utilius regem Pharaonem Ioseph consilio providentiæ juvit, quàm si pecuniam contulisset? Pecunia enim unius civitatis ubertatem non redimeret; at prospicientia Iosephi totius Ægypti per septennium famem repulit. Facilè autem pecunia consumitur, consilia exhauriri nesciunt: hæc usu augentur, pecunia minuitur & citò deficit: ut quo pluribus largiri volueris, eò pauciores adjuves, & sæpè tibi desit, quod aliis conferendum putaveris. Consilii opisque collatio, quò in plures diffunditur, eò redundantior manat, & in suum fontem recurrit. *Idem ibidem.*

Quid tibi prodest habere sapientiam, si consilium neges? Si consulendi copiam includas, clausisti fontem, ut nec aliis influat, nec tibi prosit. *Idem ibid.*

Consilium bonis datur, correctio errantibus. *Ambros.*

Valdè fortitudo destruitur, nisi per consilium fulciatur: quia quò plus se posse conspicit, eò virtus sine moderamine deteriùs in præceps ruit, mens quæ intùs sedem consilii perdidit, foràs per se desideria innumerabiliter spargit. *Greg. in Moral.*

Dare stulto consilium, charitatis est: dare sapienti, ostentationis: dare verò tempore perversitatis, sapientiæ. *Idem ibid.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Terentius in Heaut. 5. 1.

——— Tene istuc loqui?
Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse te auxiliarier?

Terent. in Andria. 2. 1.

Facilè omnes, cùm valemus, recta consilia ægrotis damus.
Tu si hic sis, aliter sentias.

Claud. lib. 1. in Euthrop. v. 157.

Quàm benè dispositum terris, ut dignus iniqui
Fructus consilii primis auctoribus instet?
Sic multos fluvio vates arente per annos,
Hospite qui cæso monuit placare tonantem,
Inventas primus Busiridis imbuit aras,
Et cecidit sævi, quod dixerat, hostia sacri.
Sic opifex tauri, tormentorumq; repertor,
Qui funèsta novo fabricaverat æra dolori,
Primus inexpertum, Siculo cogente tyranno,
Sensit opus, docuitq; suum mugire juvencum.

Ovid. lib. 2. de Ponto. El. 6.

Cùm poteram recto transire Ceraunia velo,
Ut fera vitarem saxa, monendus eram.
Nunc mihi naufragio quid prodest dicere facto,
Qua mea debuerit currere cymba via?

Terent. in Eunucho. 4. 7.

Omnia prius experiri verbis, quàm armis, sapientem decet.

Ovid. lib. 1. amor.

Consilium nobis resque locusque dabunt.

Ex Comicis Græcis.

Σοφοῦ παρ' ἀνδρὸς προσδέχου συμβουλίαν.
Σοφὴ σοφῶν γὰρ γίγνεται συμβουλία.
Consultor ille sit tibi vir qui sapit:
Sapientis etenim consilia sapientia.
Ἱερὸν ἀληθῶς ἐστιν ἡ συμβουλία.
Dare consilia, res prorsus & verè sacra est.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE

HOc plerumque facimus, ut consilia eventis ponderemus: & cui benè quid processerit, multum illum prævidisse; cui secus, nihil sensisse dicamus. *Cic. pro C. Rabir.*

Nedum hominum humilium, sed etiam amplissimorum virorum consilia ex eventis, non ex voluntate, à plerisque probari solent. *Cic. lib 9. ad Attic. Epist.* 10.

Suum quisque noscat ingenium, acremque se, & vitiorum, & bonorum suorum judicem præbeat: Ne Scenici plus quàm nos videantur habere prudentiæ, neve histrio videat in scena, quod non videat sapiens in vita. *Idem* 1. *Offic.*

Non est incommodum ex aliis judicare, ut si quid dedeceat in aliis, vitemus & ipsi: fit enim, nescio quo modo, ut magis in aliis cernamus, quàm in nobismetipsis, si quid delinquitur. *Idem ibid.*

Ad ea

Ad ea eligenda, quæ dubitationem afferunt, adhibere homines doctos debemus, vel etiam usu peritos; & quid iis de unoquoque officii genere placeat, exquirere. *Ibidem.*

Non est satis, judicare quid faciendum, non faciendumve sit? sed stare etiam oportet in eo, quod sit judicatum. 1. *de Finib.*

Meliùs curantur ea, quæ consilio geruntur, quàm quæ sine consilio administrantur. 1. *de Invent.*

Domus ea, quæ ratione geritur, omnibus instructior est rebus & apparatior, quàm ea, quæ temerè & nullo consilio administratur. *Cicero 1. de invent.*

Exercitus is, cui præpositus est sapiens & callidus imperator, omnibus partibus commodiùs regitur, quàm is, qui stultitiâ & temeritate alicujus administratur. *Ibidem.*

In rebus magnis memoriaque dignis, consilia primùm, deinde acta, posteà eventus spectantur. *Idem 2. de Orat.*

Bene præcipiunt, qui vetant quicquam agere, quod dubites æquum sit, an iniquum? 1. *Offic.*

Non debemus quicquam agere, cujus non possimus causam probabilem reddere. *Ibidem.*

Ad rem gerendam qui accedit, caveat, ne id modò consideret, quàm illa res honesta sit? Sed etiam ut habeat efficiendi facultatem, in quo ipso considerandum est illi, ne aut temerè desperet propter ignaviam; aut nimis confidat propter cupiditatem. In omnibus autem negotiis prius, quàm aggrediare, adhibenda est præparatio diligens. *Ibidem.*

Nulla consilia meliora sunt, quàm illa, quæ ignoraverit adversarius antè quàm facias: Quùm igitur consilium tuum cognoveris adversariis proditum, dispositionem mutare te convenit. Quid fieri debeat, tractato cum multis: quid verò facturus sis, cum paucissimis ac fidelissimis, vel potiùs ipse tecum. *Veget. de re milit.*

Tunc consilia salutaria advoca, quùm tibi alludit vitæ prosperitas: tunc te velut in lubrico retinebis, nec tibi dabis impetus liberos, sed circumspicies quò eundum sit, & quousque. *Senec. in epist.*

Maxime sunt contraria consilio, festinatio & ira: velox consilium sequitur pœnitentia. *Idem lib. de Ira*

Pauci sunt, qui consilio se suaque disponunt: cæteri eorum more, qui fluminibus innatant, non eunt, sed feruntur. *Idem.*

Diu delibera: citò facito: nil curare, hoc est insanum esse: nihil posse, hoc est mortuum vivere. *Idem in pro.*

Sepultus sit sermo apud te, quùm tu solus audiens. Consilio melius vinces, quàm iracundia. *Idem ibid.*

Deliberandum est diu, quicquid statuendum est semel: deliberare utilia, mora est tutissima: mora omnis odio est, sed facit sapientiam. *Idem ibid.*

Fortuna homini plus quàm consilium valet: malo consilio fæminæ vincunt viros. *Idem ibid.*

Recta consilia capere possumus, si quæ suos lædere potuére agnoscamus. Si sollicitus fueris, judicium prævenies: occasio tabernaculum mentis est, si in bono utaris: si in malo, caligo. *Idem ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

LYcurgus rogatus aliquando, quam ob rem vetuisset frequenter adversus eosdem expeditiones agere? Ne, inquit, dum crebrò sese defendunt, bellandi peritiam usu colligant. *Plut. in Lacon.*

Antigonus filio Philippo multis præsentibus percontanti, ac dicenti: Quando castra movebimus? Quid, inquit, num metuis, ne solus tubam non audias? Notans adolescentis imperitiam, qui hoc patrem multis præsentibus interrogaret, quùm in bello celanda sunt principum consilia: sed quoties castra movenda sunt, omnibus tubâ datur signum. *Idem in apoph.*

Phocion. Athenienses cùm adversus Alexandrum feliciter pugnassent, ac Diis jam gratias agerent, rogatus Phocion: an hæc ita gesta nollet? Hæc quidem, inquit, gesta vellem: sed illa, decreta. Sentiens, etiam inconsulta consilia nonnunquam feliciter cedere. *Plut. in apoph.*

Livius Salinator in consilio primus rogatus sententiam, neminem fidelius dare posse consilium dixit, quàm eum, qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, facturus fuerit. *Liv. lib. 7 Decad. 4.*

Iulius Cæsar ea facinora plurimùm probare solitus erat, quæ sine longo consilio & consultatione prolixa gererentur. *Plut. in apoph.*

Bias interrogatus, quis esset optimus consiliarius? Tempus, inquit. *Stob.*

Alphonsus rex interrogatus: Quibus consiliariis maximè delectaretur? Libris respondit: A quibus sine metu, sine gratia, quæ nosse cuperet, fideliter audiret. *Panorm. lib. 3. de reb. gest. Alphonsi.*

Fridericus Cæsar consiliariis suis in curiam vocatis: Vtinam, inquit, consiliarii mei in palatii vestibulo duas res deponerent! Sic enim & ipsi rectè consulerent: & mihi etiam inter consilia dijudicare facillimum esset. Interrogatus autem, quænam res illæ essent? simulatio & dissimulatio, respondit. *Aeneas Sylvius l. 3. de rebus gestis Alphonsi regis.*

¶ SIMILITUDINES.

VElut, si, qui laborat hepatis vitio, medico ostendat ungues exulceratos, ineptè faciat: Ita qui gravibus laborans malis, de nugis consulat amicum. *Plut.*

Sunt qui propiùs ad nota non cernunt: quæ longiùs absunt, vident: Ita nonnulli plus sapiunt in rebus alienis quàm in his quæ ad se pertinent. *Plut.*

Hypo-

Hyponemia, hoc est, subventanea vocant & Zephyria ova, quæ vento concipiuntur: Sic evanidum est, quicquid imaginatione, non certo judicio instituitur. *Arist. lib.6. cap.2 de natura animal. & Plin. lib.10. cap. 58.*

Vt Apion Homerum ab inferis evocatum, nihil aliud interrogavit, quàm quibus parentibus genitus esset? Sic quidam gravissimorum virorum consilio convocato, de meris nugis consulunt. *Erasm.*

Vt Perillus, qui Phalaridi taurum donavit æneum, suo periit invento: Sic aliquoties malum consilium in caput authoris redundat. *Plin. lib. 34. cap. 8.*

Vti sæpenumero Polypus, dum conchæ carnem captat, ipse capitur ac tenetur: Ita sæpiùs dum aliis nocere studemus, nos ipsos in periculum adducimus. *Plin. lib. 9. cap. 29.*

Ibin ajunt, ubi consenuit, jamque quod erat turbidum expiravit, magis aromaticè olere: Sic gloria senum tranquillior, & consilia sedatiora. *Plutarchus.*

Sicut Aquilo, initio vehemens, desinit lenior; contra Auster initio lenior, desinit vehementior: Ita qui præcipites magno impetu rem aggrediuntur, frigescunt in progressu; contra, qui consilio suscipit, magis ac magis accenditur operis progressu. *Plut.*

Exempla Biblica.

Consilii mali exempla: Eva, *Genes.* 3. *vers.* 6 Sarai, 16. ℣. 2. Filia major Loth, 19. ℣. 31. Fratres Ioseph, 37. ℣ 20 Vxor Potiphar. 39. ℣. 7. Pharao, *Exod.* 1. ℣. 10. Israelitæ, 32 ℣ 1. *Act* 7. ℣. 40. Balaam, *Num.* 24. ℣. 14. *&* 31. ℣. 16. Servi Davidis, 1. *Sam.* 24. ℣. . Principes filiorum Ammon, 2. *Sam.* 10. ℣. 3. 1. *Paralipom.* 19. 3. Ionadab, 2. *Sam.* 13. ℣. 5. Achitophel, 16. ℣. 21. Iuvenes consiliarii Roboam, 1. *Reg.* 12. ℣. 10. 2. *Paralip.* 10. ℣. 10. Ieroboam, 1. *Reg.* 12. ℣. 27. 28 *&* 14. ℣. 2. Regis Syriæ servi, 20. ℣. 24. Izabel, 21. ℣. 7. 10. Nuncius Achab, 22. ℣ 13. 2. *Paralip.* 8 ℣. 12. Rabsaces, 2. *Reg.* 18 ℣. 31. 32. David, 1. *Paralip.* 21. ℣. 2. Athalia, 2. *Paralip.* 22. ℣. 3. 4 Semaia, *Nehem.* 6. ℣. 10. Zares uxor Aman, *Esth.* 5. ℣. 14. Vxor Iob, *Iob.* 2. ℣. 9. Principes Regis Sedechiæ, *Ierem.* 38. ℣. 4. Principes Darii, *Dan.* 6. ℣. 7. Filia Herodiadis, *Matth.* 14. ℣. 8. *Marc.* 6. ℣. 25 Petrus, *Matth.* 16. ℣. 22. Principes Sacerdotum, & Seniores populi, 26. ℣. 4 *&* 27. ℣. 1. *Iohan.* 11. ℣ 47. *&* 12. ℣, 10. 49. 50. Pontifices, *Marc.* 15. ℣. 11. Diabolus, *Luc.* 4. ℣ 3. Coloni, 20. ℣. 14. Caiphas, *Iohan.* 11. ℣. 49. 50. 51. Iudæi, *Actor.* 13. ℣ 50. *&* 23. ℣. 15. Milites, 27. ℣. 42. Consilii astuti exempla: Rebecca, *Genes.* 27. ℣. 9. 10. Gibaonitæ, *Ios.* 9. ℣. 3. 4. Majores natu inter Israelitas, *Iudic.* 21. ℣. 20. Manuchan, *Esth.* 1. ℣. 19. Pharisæi, *Luc.* 13. ℣. 31. Discipuli, *Act.* 21. ℣. 4. Fideles, ℣. 12. Consilii carnalis exempla: Petrus, *Matth.* 16. ℣. 22. *&* 17. ℣. 4. *Marc.* 9. ℣. 5. *Luc.* 9. ℣. 33. Mater filiorum Zebedæi,

Matth 20. ℣. 21. Iacobus & Iohannes, *Luc.* 9 ℣. 54. Fratres CHRISTI, *Iohan.* 7. ℣ 3. Discipuli, 11. ℣. 8. Caiphas, ℣. 50. & 18. 14. Gamaliel, *Act.* 5. ℣. 35. Consilii mutati exempla: Iudas, *Genes.* 37. ℣. 26. Iosaphat, 2. *Paral.* 17. ℣. 2. 3. 4.

§ EXEMPLA PROFANA.

NEro *Romanorum Imp.* naturâ crudelis, consiliariorum suorum insuper instinctu, multa contra dignitatem fecit, cum crebrò ab illis audiret: tu hæc pateris? tu hoc times? ignoras te Cæsarem esse? teque illorum potestatem habere, non illos tui? *Xiphilinus in Nerone.*

Diodorus Mercurium scribit fuisse Isidi & Osiridi in consilio: cumque in expeditionem Osiris iret, Mercurium ceu consiliarium Isidis conjugis domi reliquisse: hominemque fuisse insigni prudentiâ, multasque tradidisse mortalibus artes ac scientias. *L. Vives ad l. 8. Aug. de Civit. Dei, cap.* 26.

Sigebertus Occidentalium Saxonum in Anglia rex, cùm suos non libenter audiret consiliarios, unum ex iis Cnmbranum interfecit. Quare indignati reliqui, factâ conjuratione, eum primo imperii anno regno deturbarunt. Tum Sigebertus sese in loca sylvestria abdidit, & ibi à vilissimo Cumbrani servo, qui porcos pascebat, trucidatus est. *Polyd. l.* 4.

Bajazethes VI. Turcorum rex adeò præfractus & temerarius erat, ut neminem monentem sequeretur, sed sibi soli confideret, quando eundum erat in hostes. *Chalcondylas l.* 3.

Iustinianus II. Imp. sexdecim natus annos, imperium adeptus, propriis consiliis usus, maxima incommoda Romano nomini attulit. *Cuspinianus.*

§ HIEROGLYPHICA.

BVlla *quædam cordis figuram habens* puerilis ingenuitatis insigne fuit apud veteres. Eâ enim figura admonitos volebant pueros, ut frugalia semper consilia secuti, *corde* præstare conarentur. *Corculum* enim veteres pro solerti & acuto dicebant. Et animæ partem, rationis participem, *Cor* appellari solere dicit Adamantius. *Cor* igitur *Consilii* hieroglyphicum esse, ex hisce satis manifestum est. *Pier. Val. l.* 34. *pag.* 316. *E.* De bullâ illâ vide eundem *Pierium Hieroglyphicorum l.* 41. *pag.* 395. *B.*

Veteres cum *Consilia & cogitationes occultas* esse debere significare volebant, *Plutonem* pingebant *galeatum & Proserpinam rapientem*: tùm quòd subterranea, quorum Deus dicitur *Pluto*, lateant, absconditaque sint: tùm quia raptus clam fiunt: tùm denique, quòd cùm in capite consilii sedes esse putetur, galea illud tegens aptè consiliorum occultationem significet. Eruditus quidam *lib.* 1. *Hieroglyph. pag.* 567. *B.*

CONSOLATIO.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

ET convertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo à dolore suo. *Ierem.* 31.

Bonus Dominus & confortans in die tribulationis. *Nahum.* 1.

Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari, suprà id quod potestis: sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere. 1. *Cor.* 10.

Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. 1. *Cor.* 1.

Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis; ita & per Christum abundat consolatio nostra: sicut socii passionum estis: sic eritis & consolationis. *Ibidem.*

In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur. *Ibid.* 4.

Consolamini pusillanimes. 1. *Thess.* 5.

Expectemus humiles consolationem ejus. *Iud.* 8.

Secundum multitudinem dolorum meorum, in corde meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. *Psal.* 93.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

HOc est quod nos & lætificat in omnibus laboribus & periculis vitæ hujus: amor noster in Deum, & pium studium, & certa spes, & fervor spiritûs. *Aug. sup. Ioh.*

Si paupertas angit, si luctus mœstificat, si dolor corporis inquietat, si ulla calamitas vexat; adsunt boni homines, qui non solùm gaudere cum gaudentibus, sed flere cum flentibus norunt: leniuntur aspera, relevantur gravia, & superantur adversa. *Idem ibid.*

Consolatio mitis debet esse, non aspera: quæ magis dolorem leniat, pavorem mitiget, quàm commotionem excitet. *Amb. in lib. de Ioseph.*

Quùm volumus afflictum quempiam à mœrore suspendere, ordo consolationis est, ut studeamus prius mœrendo ejus luctui concordare: Dolentem non potest consolari, qui non concordat dolori: quia eo ipso, quòd à mœrentis afflictione discrepat, minus ab illo recipitur, cui mentis qualitate separatur. Sed emolliri priùs debet animus, ut afflicto congruat: congruens inhæreat: inhærens trahat: nec ferrum ferro conjungitur, si non utrinq; exustione ignis liquetur. Durum molli non adhæret, nisi prius ejus duritia mollescat. Sic nec jacentem erigimus, nisi à rigore nostri status inclinemur: quia dum rectitudo dantis à jacente discrepat, eum, cui condescendere negligit, nequaquam levat. *Greg. in moral.*

Magna

Magna consolatio tribulationum est, autoris nostri dona ad memoriam revocare. *Ibidem.*

Magna est consolatio in eo quod displicet, quod ordinante illo erga nos agitur, cui non nisi justum placet. *Ibid.*

Festina consolatio bonorum, consideratus finis malorum: Dum enim ex eorum interitu malum conspiciunt, quod evadunt, leve æstimant quicquid adversum in hac vita patiuntur. *Ibidem.*

Facilior erit consolatio, si inter flagella quæ patimur, quæ fecimus ad memoriam delicta revocamus: atque hæc jam non flagella, sed dona esse conspicimus: si quæ carnis delectatione peccamus, carnis dolore purgamus. *Idem in registro.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 4. Pont. 11.

Temporis officium solatia dicere certi est,
Dum dolor in cursu est, dum petit æger opem.
At cùm longa dies sedavit vulnera mentis,
Intempestivè qui movet illa, novat.

Ovid. 3. de Pont. El. 6.

Nec scelus admittas, si consoleris amicum:
Mollibus & verbis aspera fata leves.

Tibullus Eleg. 4. lib. 3.

Ergo ne dubita blandas adhibere querelas:
Vincuntur molli pectora dura prece.

Ex Græcis Comicis.

Ψυχῆς νοσούσης ἐστι φάρμακον λόγος.
Aegræ medela mentis est oratio.
Λόγος γὰρ ἐστὶ λύπης φάρμακον μόνος.
Mœroris unica medicina est oratio.
Λύπην γὰρ εὔνους οἶδεν ἰᾶσθαι λόγος.
Verba benevola medela sunt mœrentibus.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

NOn sis miser antè tempus, quùm illa, quæ velut imminentia expavisti, fortasse nunquam ventura sint, certè non venerunt. *Senec 13. epist.*

Noli mala tua facere tibi graviora, & te querelis onerare. Levis dolor est, si nihil illi opinio adjecit: econtrà, si te exhortari cœperit, ac dicere: nihil est, aut certè exiguum est, duremus, jam desinet: levem illum dum putas, facies: omnia ex opinione suspensa sunt: tam miser est quisque quàm credit. *Senec. 88. Epist.*

Esset aliquod imbecillitatis nostræ solatium, si tanto tempore repararentur cuncta, quanto finiuntur. *Senec. 92. Epist.*

Hæc sunt officia consolantium: tollere ægritudinem funditùs, aut sedare: nec pati manare longiùs, aut ad aliam traducere. *Cic. 3. Tuscul.*

Sunt

Sunt qui consolationem respuant: sed refert quomodo adhibeatur: ut enim tulerit quisque eorum, qui sapienter tulerunt, non quo quisque incommodo, prædicandum est. *Ibid.*

Consolationum multæ sunt viæ: sed illa rectissima: impetret ratio, quod dies impetratura est. *Cic. ad Atticum.*

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Masis* ad quendam filio privatum dixit: Si non tristatus es, cùm nondum esset in mundo, ne nunc quidem dolere debes, cùm non ampliùs est, scilicet in hac vita. *Stob.*

Diogenes Antisthenem morbo decumbentem invisens dixit: numquid amico est opus? Significans, in rebus afflictis potissimum fidis amicis utendum, qui vel re opitulentur, vel consolando molestiam mitigent. *Laert. l. 6. apoph.*

Idem dicere solitus est, sæpiùs in vita parandum λόγον ἢ βρόχον, id est, sermonem quàm laqueum. Qui desponderunt animum, ad laqueum confugiunt, cum ad consolatorium sermonem potiùs sit confugiendum: Nam animo ægrotanti medicus est oratio. *Laert. lib. 6*

Demetrius Phalereus quùm apud Thebanos exul, inglorius & humilis viveret, & intellexisset, Cratem philosophum se visendi gratiâ adventasse, ad se vocavit: Quem ut de fortiter & moderatè ferendo exilio disputantem audisset: malè sit, inquit, omnibus negotiis & occupationibus, per quas hactenus talem virum non licuit cognoscere. Ostendit hoc dicto: multum ægritudinis ex philosophi disputatione ablatum esse. *Laert. lib. 5. cap. 4.*

¶ SIMILITUDINES.

UT medici in vehementi fluxu pituitæ non statim succurrunt pharmacis, sed foris admovent, quod tempore concoquat humorem, ac tum medentur: Ita in recenti dolore tacendum, donec tempore mitior factus admittat consolationem. *Plut.*

Vt medici vetant admoveri remedia, cùm morbus in accessu est ac sævit, sed cùm se remittit: Ita ad primos illos iræ aut doloris motus, non est adhibenda consolatio, vel admonitio, sed ubi tempore cæperunt esse leviores. *Senec.*

Vt unguentum non solùm delectat olfactum, verùm etiam remedio est adversus malè olentia: Sic in malis bonorum memoria consolatur. *Plut.*

¶ EXEMPLA SACRA.

COnsolationis exempla: Dei erga primos parentes, *Genes.* 3. v. 15. Abrahamum, 12. v. 2. 7. & 15. v. 1. 16. & 18. 17. Iacobum, 28. 13. erga populum Israeliticum, *Exod.* 3. v. 3. 8. & 16. 12. & 17. v. 5. 6. erga Iosuah, *Ios.* 1. v. 5 6. erga Eliam, 2. *Reg.* 17. 14. ergà Sidrach, Misach, & Abdenago, *Dan.* 3. 11. erga Danielem. 6. 22. Iosephi erga fratres

fratres suos; *Genes.* 45. ℣. 4. 5. & 50. 21. Ionathæ erga Davidem, 1. *Sam.* 23. ℣. 16. 17. Davidis ergà Hanonem, 2. *Samuel.* 10. 2. 1. *Paral.* 19. 2. ergà Bethsabee, 2. *Sam.* 12. ℣. 24. Ioab erga Davidem, 9. ℣. 7. Elisæi erga ministrum suum, 2. *Reg.* 6. ℣. 16. Esaiæ ergà Hiskiam, 19. ℣. 6. 32. *Esa.* 37. ℣. 6. Baladan ergà Ezechiam, 2. *Reg.* 20. 12. Nehemiæ erga Israelitas, *Nehem.* 8. 10. Cognatorum Iob ergà Iobum, *Iob.* 42. 11. Angeli ergà Eliam, 1. *Reg.* 19. 5. ergà mulieres, *Matth.* 28. 5. *Marc.* 16. 6. ergà Zachariam, *Luc.* 1. 13. ergà Mariam, ℣. 30. ergà Pastores, 2. 20. ergà IESUM, 22. 23. ergà Petrum, *Act.* 12. 7. Christi Domini ergà Apostolos, *Matth.* 14. 27. *Marc.* 6. 50. *Luc.* 24. 36. *Iohan.* 2. 20. & 14. ℣. 1. 18. & 15. ℣. 18. 21. & 16. ℣. 3. 4. ergà Petrum, *Luc.* 5. 10. ergà Petrum, Iacobum & Iohannem, *Matth.* 17. 7. ergà viduam, *Luc.* 7. 13. ergà Synagogæ Principem, 8. ℣. 50. 52. ergà Ecclesiam, 12. ℣. 4. 7. 32. & 21. 28. ergà Latronem fidelem, 32. 43. ergà Paulum, *Act.* 18. 9. & 23. 11. 2. *Cor.* 1. 5. & 7. 6. ergà Iohannem, *Apoc.* 1. 17. Iudæorum erga Martham & Mariam, *Iohan.* 11. 19. Petri erga pœnitentes, *Act.* 2. 38. & 3. 17. Ananiæ ad Paulum, 9. 17. Spiritus Sancti erga Ecclesiam, 31. Pauli & Barnabæ erga Ecclesiam, 16. 40. Fidelium Romanorum erga Paulum, 28. ℣. 15. Pauli erga Ecclesiam, 20. ℣. 10. 12. erga eos queîscum navigabat, 27. ℣. 10. 22. 23. 24. 33. 34. erga Thessalonicenses, 2. *Thess.* 2. 11. erga seipsum, 3. 7. *Philem.* 7. Apostoli erga Hebræos, *Hebr.* 12. 3.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Paula Romana matrona sanctissimè in mœrore cantabat: Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, & Deus meus. *Hieronym. in Epitaphio.*

M. Tul. Cicero Tulliolæ suæ, quæ defuncto Pisone priore marito, Dolabellæ nupserat, & ex partu decesserat, mortem indignissimè tulit. Itaque ad eum consolandum undique concurrerunt Philosophi. *Plut. in Cicer.*

Aeneas apud Virg. 1. Æneid. naufragos suos præclarè consolari introducitur:

O socij (neque enim ignari sumus antè malorum)
O passi graviora: dabit Deus his quoque finem.

D. Paulus Aemilius, amissis duobus filiis optimæ indolis, tempore triumphi Macedonici, in concionem progressus, gravissima oratione populum, infortunium suum dolentem, consolatus est. *Plut. in ejus vita.*

Alphonsus Arragonius Neapolitanorum Rex, amisso Petro fratre, quod ab aliis expectare debuerat, ipse aliis præstitit, & Petri amicos literis consolatus est, exercitum vero oratione. *Panorm. lib. 3. de rebus gestis Alphonsi.*

Horatius lib. 2. Ode, 9. consolatur Valgium amicum suum, virum

virum consularem, impatienter ferentem mortem Mystæ pueri charissimi. *Theat. Zwing.* 195.

Vide Adversitas, Afflictio, Tribulatio, Tristitia.

CONSTANTIA.

❡ SENTENTIAE POETICAE.

Claud. 2. paneg. in laud. Stilichon.

—— Constantia, futile ne quid,
Infirmumque geras

Verg. 4. Aeneid.

Mens immota manet, lachrymæ volvuntur inanes.

Ovid. Epist 15. Paris Helenæ;

Nec piget. Haud unquam stultè elegisse videbor:
Permanet in voto mens mea firma suo.

Idem lib. 5. de Trist. El. 5.

Fert tamen, ut debet, casus patienter amaros:
More nec indomiti frena recusat equi.
Nec fere perpetuam sperat sibi numinis iram,
Conscius in culpa non scelus esse sua.

Horatius Oda. 9. lib. 4.

—— Est animus tibi
Rerumq; prudens, & secundis
Temporibus dubiisque rectus.

Statius lib. 2. Sylv. 1.

Ast hic, quem gemimus, felix, hominesque Deosque,
Et dubios casus, & cæca lubrica vitæ
Effugit, immunis fati, non ille rogavit,
Non timuit, meruitve mori.

Idem lib. 5. Sylv. 1.

Nec tamem hic mutata quies, probitasve secundis
Intumuit: tenor idem animo, moresque modesti
Fortunâ crescente manent.

Horat. Oda. 10. lib 2.

Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem benè præparatum
Pectus.

Vergil. lib. 3. Georg.

Non umbra altorum nemorum, non mollia possunt
Prata movere animum.

❡ APOPHTHEGMATA.

PElopidas ab Alexandro Phæreo captus, tyranno nuntiavit: Absurdum esse, miseros cives (Phæreos autem intelligebat) insontes

ſontes occidi quotidiè, ſibi autem ſoli parci: quem ſi ſervet, cognoſcat ulturum. Admirans igitur Alexander conſtantiam capti: quid, inquit, mortem accelerat Pelopidas? Tu autem diis inviſus, inquit ille, perquam celeriter optes. *Bruſ. lib. 2. cap. 1. ex Plutarch.*

Agis quùm in carcere rogaretur ab Ephoro: Num pœniteret eorum quæ geſſiſſet? impavidè reſpondit: Se nullâ tangi pœnitentiâ conſilii cum prudentia honeſtoque conjuncti: tametſi non ignoraret, ſe mortem præmii loco relaturum *Plut. Bruſ lib. 2 c. 1.*

Socrates ſolitus eſt dicere, ut ſtatuam in ſua baſi, ita virum virtutis ſtudioſum bono propoſito nixum, immotum eſſe debere. *Stob. ſerm. 1.*

Idem morti jam adjudicatus propter philoſophiæ ſibi eram profeſſionem, ad judices converſus ait: Equidem vos omnes ſingulari quadam benevolentia complector: parendum tamen, & potiùs duco Deo immortali, quàm vobis: Itaque quamdiu & ſpirare potero, nunquam philoſophiæ curam abjiciam: nec veſtri admonendi, moreque ac modo meo adhortandi ad virtutem, quemcunque fuero ex vobis nactus. *Plut. in Adag*

C. Mævius, Auguſti centurio, captus, & ad Antonium perductus, quùm interrogaretur: Quid de ſe ſtatui juberet? Iugulari me, inquit, jube: quia non ſalutis beneficio, nec mortis ſupplicio adduci poſſum, ut aut Cæſaris miles eſſe deſinam, aut tuus eſſe incipiam. *Bruſ. lib. 2. c. ex hiſt. Rom.*

Anaxarchus cùm à Nicocreonte Cypri tyranno in ſaxo concavo tunderetur, philoſophus animo infractus: tunde, tunde Anaxarchi vaſculum, ait: Anaxarchi conſtantiam non teris. *Bruſ. lib. 2. cap. 2. ex Plutarch.*

Xantippe de Socrate marito prædicare ſolebat, quòd ſemper vidiſſet illum eodem vultu revertentem domum, quo exierat. Argumentum verè conſtantis animi: cùm alii domo egreſſi, ſi quid accidit triſte, redeant turbidi; ſi quid læti, geſtientes. *Eraſm. lib. 8. apoph.*

¶ EXEMPLA SACRA.

CONſtantiæ & perſeverantiæ exempla: Noe, *Geneſ.* 6. 9. Abraham, 19. ℣. 27. Ioſeph, 39. 8. Moſes, *Exod.* 8. 26. *&* 10. ℣. 9. 24. 25. David, 1. *Sam.* 17. ℣. 33. 34. Ionathas, 19. 4. Ioab, 2. *Sam.* 19. 5. Michæas, 2. *Paralip.* 18. 27. Daniel, *Dan.* 1. ℣. 11. 12. *&* 6. ℣. 10. Sidrach, Midrach, Abdenago, *Dan.* 3. ℣. 16. 17. Suſanna, 13. ℣. 42. 43. Mardochæus, *Eſth.* 5. 9. Matthathias & filii ejus, 1. *Machab.* 2. 19. Eleazar ob non guſtatam carnem ſuillam interfectus, 2. *Machab.* 6. ℣. 18. 19. Mater cum ſeptem filiis, 7. ℣. 1. 2. *&c.* Diſcipuli Iohannis, *Matth.* 14. 12. *Marc.* 6. 29. Iohannes baptiſta, *Matth.* 14. 12. *Marc.* 6. 18. Ioſeph Arimathæenſis, *Marc.* 15. ℣. 43. *Luc.* 23. 52. *Ioh.* 19. ℣. 38. Pilatus, 19. 22. Petrus & Io-

hannes

hannes, *Act.* 4. v. 13. 19. 31. Apostoli, 5. v. 21. 41. & 8. 1. Antiochenses, 11. v. 20. Paulus & Barnabas, 13. 46. & 14. 21. Paulus, 18. 18. & 20. 24. & 21. 13. & 23. 1. & 24. v. 10. 24. & 28. 31. 2. *Cor.* 1. 17. & 4. v. 1. 16. & 10. 11. *Galat.* 2. 5. 1. *Thess.* 2. 1. Apollo, *Act.* 18. v. 26. 27. Epaphroditus, *Philip.* 2. 30. Petrus, 2. *Petr* 1. 12. Ephesinus Pastor, *Apoc.* 2. v. 3. Pergamensis Pastor, v. 13. Philadelphensis pastor, 3. 8. Martyres, 12. 11.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Gorgias Leontinus Isocratis Magister, centum & septem vixit annos: nec tamen tam longævus ab opere & studio cessavit unquam. *Sab. lib.* 1. *c.* 7.

Plato octogenario major, & dormiens & moriens Sophronis Mimographi numeros sub capite habuisse traditur; vitæque finem simul & scribendi fecisse. *Laert. l.* 3.

Cato Uticensis ita doctrinæ cupiditate flagravit, ut ne in curia quidem, dum senatus cogeretur, temperaret sibi, quò minùs Græcos libros lectitaret. *Val. lib.* 8. *c* 7. *Et Cic. lib.* 2. *de Finib.*

Portius Latro, Hispanus, condiscipulus Senecæ, quicquid cœpit, non desiit quin perfecisset. Rursus cùm se remissioni traderet, in omnes luxus & jocos resolvebatur. *Theat. Zwing.*

D. Aur. Augustinus, Hipponensis Episcopus, quamvis nonagenarius, semper tamen aliquid vel legebat, vel scribebat. *Sab. l.* 1. *c.* 8. *Fulg. l.* 8. *c.* 7. *Et Egnat. eod.*

M. Horatio Pulvillo Cos. Capitolini Iovis templum dedicanti, ab æmulis falsus affertur nuncius, filium in prælio periisse. Tum ille: ego luctum non accipio, inquiens: Vos cadaver ubi vultis efferte: institutum constanter peregit. *Sab. l.* 9. *c.* 2.

Capta ab Alarico Roma, Gothus quidam cum mulierem formâ excellentem vidisset, amore percitus ad sui obsequium invitavit. Ubi verò studio pudicitiæ libidini reluctari suæ conspexit, strictum gladium jugulo intentavit, ac demum etiam feriit. Cum virgo tota perfusa cruore ne ita quidem de sententia cederet; tum constantiam admiratus, ad basilicam S. Petri adduxit, ac datis sex alimoniæ causâ nummis aureis, eam templi custodibus commendavit. *Sigonius l.* 10. *Imp. occident.*

¶ HIEROGLYPHICA.

Erat legio militum Romanorum, quæ *rutilum equum* in cærulea parma gestabat, in medio viridis orbis constitutus, cui quadrupes toto inniti pectore videbatur, ea Constantia nuncupabatur, quæ sub Magistro peditum merebat: Constantio quippe principe instituta, *Pier. Val.* 4. *pag.* 38. *E.*

Nazianzenus pro Constantia *Salamandram* ponit, dum animal id in igni medio, qui omnia domat, non solùm lætari dicit ac vivere, sed eum omninò extinguere. Ita se cum Basilio, Athenis in igne perfidiæ Deum verum colendo incolumes versatos gloriatur:

quin etiam eum professione sua atque constantia suppressisse. *Pier. Valer. lib. 16. pag. 151. E.*

Vide Fortitudo, Patientia, Perseverantia.

CONSUETUDO.

§ SENTENTIAE BIBLICAE.

LApides excavant aquæ. *Iob. 14.*

Proverbium est, adolescens juxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea. *Prov. 22.*

Quoniam puer centum annorum morietur. *Esa. 65.*

Bonum est viro cùm portaverit jugum ab adolescentia sua. *Thren. 3.*

Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas: Et vos poteritis benefacere, cùm dilexeritis malum. *Ibid. 13.*

Qui nocet, noceat adhuc. *Apoc. 22.*

§ SENTENTIAE PATRUM.

COnsuetudo quasi secunda & quasi affabricata natura dicitur. *Aug. lib. 6. de Musc.*

Solet recta opinio pravam corrigere consuetudinem, & prava opinio rectam depravare naturam. *Idem de Doct. Christ.*

In dolore paries filios. Verum est sacramentum hujus sententiæ, quòd nulla abstinentia sit à voluptate carnali, quæ non habeat in exordio dolorem, donec in meliorem partem consuetudo flectatur: quo quum pervenerit, quasi natus est filius, id est, ad bonum opus paratus affectus per consuetudinem bonam: quæ consuetudo ut nasceretur, cum dolore reluctandum fuit consuetudini malæ. *de Gener. contra Man.*

Frustra quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis opponunt: Quasi consuetudo major sit veritate, aut non fuerit in spiritualibus sequendum, si melius fuerit à S. Spiritu revelatum. *Cyprian. ad Iubaian.*

Veritati nemo præscribere potest: non spatium temporum, non patrocinia personarum, non privilegium regionum. Ex his enim ferè consuetudo, initium ab aliqua ignorantia vel simplicitate sortita, in usum per successionem corroboratur, & ita adversus veritatem vindicatur. Sed Dominus noster Christus veritatem se, non consuetudinem, cognominavit. Quodcunque adversus veritatem sapit, hoc erit hæresis, etiam vetus consuetudo. *Tertull. de Virgin. Velan.*

Lex peccati est violentia consuetudinis, qua trahitur etiam invitus animus eo merito, quo in eam volens illabitur. *August. lib. 8. Confess.*

Ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ utilitate adjuvat, tamen novitate perturbat: quapropter quæ utilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est. *Idem epist. ad Ianuarium.*

Peccata, quamvis magna & horrenda, quùm in consuetudinem venerint, aut parva esse, aut nulla creduntur: usque adeò, ut non solùm non occultanda, verùm etiam prædicanda diffamandaque videantur. *Idem in Enchir. cap.* 82.

Vincere consuetudinem, dura est pugna. *Idem super Psal.* 30.

In his rebus, de quibus nihil certi divina statuit Scriptura, statuta majorum pro lege tenenda sunt: & sicut prævaricatores legum divinarum, ita contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coercendi sunt. *Aug. in Epist. ad Cassulan.*

Mos est simul habitantium consensus, qui inveteratus consuetudinem facit. *Idem de finit.*

Asperam nobis & insuavem virtutum viam nimia facit vitiorum consuetudo: quæ si in alteram partem transferatur, invenitur semita justitiæ levis. *Hier. in epist. ad Celant.*

Quùm culpa in usum venerit, ei jam animus, etiamsi appetat, debilius resistit: quia, quot vicibus pravæ frequentationis astringitur, quasi tot vinculis ad mentem ligatur. *Greg. in lib. 4. moral.*

Sæpè nonnulli exire à pravis actibus cupiunt: sed quia eorundem actuum pondere premuntur, in malæ consuetudinis carcere inclusi, à semetipsis exire non possunt. *Idem lib.* 11. *moral.*

Tenent pravæ consuetudines, quem semel ceperunt; atque quotidie duriores existunt, & non nisi cum peccatoris vita finiuntur. *Idem lib.* 15. *moral.*

Consuetudo est jus quoddam moribus constitutum; quod pro lege suscipitur & tenetur, quùm ea deficit. *Isidor. lib.* 2. *Etymol.*

Consuetudo autoritati cedat: pravum usum lex & ratio vincat: quùm verò nec sacris canonibus, nec humanis legibus consuetudo obviare monstratur, inconcussa servanda est. *Isid. in Synon. lib.* 2.

Difficile est peccati consuetudinem vincere: pravus usus vix aboletur: assidua consuetudo vitium in naturam convertit. Animus sceleribus astrictus, vix ab eis divelli potest. *Isidor. lib.* 1. *soliloquiorum.*

Non parvus est labor, ut se aliquis à priori non bona consuetudine reflectat ac revocet: quoniam quidem mos longo tempore confirmatus, vim quodammodo obtinet naturæ. *Basil. in Regul.*

Quidam de sapientibus dixit: Benè consuetos pudebit desuescere: Et iterum: Bona loquamur, transibit sermo in affectum: juxta illud: *Qui non assuescit virtuti, dum juvenescit; à vitiis nescit discedere, quando senescit.* Et è contrà: *quod in juventute addiscitur, in matura ætate servatur. Max. in serm. de Ioh. Baptista.*

Consuetudo, quæ apud quosdam irrepserat, impedire non debet, quò minùs veritas prævaleat & vincat. Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est. *Cyprian. ad Pomp.*

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

MAxima est vis vetustatis & consuetudinis: Non modò in hoc, quod est animal, sed in iis etiam, quæ sunt inanimata, consuetudo valet; cùm locis etiam ipsis montuosis delectemur & sylvestribus, in quibus diutiùs commorati sumus. *Cicer. in Lælio.*

Consuetudinis magna vis est: pernoctant venatores in nive, in montibus uri se patiuntur. *Idem 2. Tusc.*

Consuetudo laborum, perpessionem dolorum efficit faciliorem. Nam ferre laborem, contemnere vulnus consuetudo docet. *Ibid.*

Qui multa sunt sæpè perpessi, faciliùs ferunt quidquid accidit, obduruisseque sese contrà fortunas arbitrantur. *3. Tusc.*

Corruptelâ malæ consuetudinis, igniculi extinguuntur à natura dati, exoriunturque & confirmantur vitia contraria. *1. de Legib.*

Non ingenerantur hominibus mores tàm à stirpe generis & seminis, quàm ex iis rebus, quæ ab ipsa natura loci, & vitæ consuetudine suppeditantur. *De Leg. Agr. ad pop. contra Rullum.*

O consuetudo peccandi! quantam habes jucunditatem in improbis & audacibus, cum pœna abfuit, & licentia consecuta est? *5. Act. in Verr.*

Consuetudo peccandi, maleficii suscipiendi removet dubitationem. *2. ad Heren.*

Sic fit, ubi homines majorem vitæ partem in tenebris agunt, ut novissimè solem quasi supervacuum fastidiant. *Sen. in epist.*

Tunc autem consummata est infelicitas, ubi turpia non solùm delectant, sed etiam placent: & desinit esse remedio locus, ubi, quæ fuerant vitia, mores sunt. *Idem epist. 28.*

Diu in istis vitiis jacuimus: evelli difficile est. Non enim inquinati sumus, sed infecti. *Epist. 58.*

Inter causas malorum nostrorum, quòd viximus ad exempla, nec ratione componimur, sed consuetudine abducimur. Quòd si pauci facerent, noluimus imitari: quùm plures facere cæperunt, quasi honestius sit: quia frequentius sequimur, & recti apud nos locum tenet error, ubi publicus factus est. *Idem in extrema parte Epist.*

Educatio & disciplina mores facit: & id sapit unusquisque, quod didicit. Itaque bona consuetudo excutere debet, quod mala instruxit; bene docet loqui, bene docet facere. *In lib. de moribus.*

Gravissimum est imperium consuetudinis. *In Proverb.*

Quicquid in excelso fastigio positum est, humili & certa consuetudine, quo sit venerabilius, vacuum esse convenit. *Val. Max. lib. 2.*

¶ APO-

APOPHTHEGMATA.

Polyanus consuetudinem dicebat initium exiguum capere: neglectam autem, vires maximas sumere. *Anton. & Max. serm. de consuet.*

Chrysostomus dicebat: Nihil tam firmum est in rebus humanis, quàm veteris consuetudinis tyrannis. *Ethnici* item consuetudinem alteram naturam esse dixerunt.

Philo non rus (inquiebat) improbos, non urbs bonos efficit: sed similium congressus & consuetudo. *Anton. serm.* 22.

¶ SIMILITUDINES.

UT quorundam hominum etiam aspectus fascinum habet: Ita sunt quorum omnis vitæ consuetudo mores inficit. *Plinius.*

Vt in loco pestilenti qui assuevére, durant: Ita incommoda parùm lædunt adsuetos. *Plin.* 18. *cap.* 5.

Quemadmodum Mithridati quotidiè venenum sumenti, consuetudine factum est innoxium: Ita mala, quibus assueveris, non offendunt. *Erasm.*

Vina non modo soli sui referunt saporem, verum etiam arborum aut fruticum vicinarum: Ita non solùm exprimimus eos, à quibus geniti sumus; sed & eos, quorum consuetudine sumus usi. *Erasm.*

Vt callus tempore factus adimit sensum: Ita diutina mala consuetudo facit, ut levius feramus. *Plin. lib* 25. *cap.* 2.

¶ HIEROGLYPHICUM.

COnsuetudinis perniciosæ hominem indicaturus quispiam, *caprimulgum avem* pingat: ea enim inter capras familiariter versatur, appetitque earum ubera sugere: quòd cùm fecerit, uber extinguitur; capra, ut ajunt, excæcatur. *Pier. lib.* 25. *pag.* 238. *E.*

Vide Assuetudo.

CONTAGIO.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 2. de remed. amor.

Si quid amas, nec vis: facias contagia vites:
Hæc etiam pecori sæpè nocere solent.
Dum spectant oculi læsos, læduntur & ipsi:
Multaque corporibus transitione nocent.
In loca nonnunquam siccis arentia glebis,
De propè currenti flumine manat aqua.

Iuvenalis Satyra 2.

——Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plureis: Sicut grex totus in agro
Vnius scabie cadit, & porrigine porci,
Vvaque conspectâ livorem ducit ab uva.

Vergilius Ecloga. 1.

Nec mala vicini pecoris contagia lædent.

Ovid. 3. de Ponto. El. 2.

Quis non è timidis ægri contagia vitat,
Vicinum metuens ne trahat inde malum?

Paulinus ad Auson.

Non recipit mens pura malum: neque levibus hærent
Inspersæ fibris maculæ: sic Vascone saltu
Quisquis agit purus sceleris vitam inter iniquos?
Nulla ab inhumano morum contagio ducit
Hospite.

Vide Morbus.

CONTEMPTUS.

§ SENTENTIAE BIBLICAE.

Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium, cessabuntque causæ & contumeliæ. *Prov.* 22.

Est correptio mendax in ira contumeliosi. *Eccles.* 10.

Ante ignem camini vapor & fumus ignis exaltatur: Sic & ante sanguinem, maledicta, contumeliæ & minæ. *Ibid.* 22.

Homo assuetus in verbis improberii, in omnibus diebus suis non erudietur. *Ibid.* 23.

Qui profert contumeliam, insipiens est. *Prov.* 10.

Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio citò: ne postea emendare non possis, cùm dehonestaveris amicum. *Ibid.* 25.

Ne contra faciem stes contumeliosi: ne sedeat quasi insidiator ori tuo. *Eccles.* 8.

§ SENTENTIAE PATRUM.

Sedulò monendi sunt scholastici, ut humilitate induti Christiana, discant non contemnere, quos cognoverint morum vitia quàm verborum amplius devitare: quia licet per ignorantiam grammaticæ artis aliquid vitiosum proferant presbyteri vel episcopi, non tamen ideò à scholasticis sunt despiciendi, sed cordi casto prælatorum linguam exercitatam scholastici præferre non audeant: quam etiam proferre consueverant. Morum enim vitia magis quàm verborum sunt præcavenda. *Aug. de catechizand. rud.*

Omnia contemnit, qui non solùm quantum potuit, sed etiam quantùm voluit, habere contemnit. *Idem ibid.*

Sicut solet generari ex assiduitate contemptus: Sic attenditur ex ipsa raritate devotio. *Amb. in quodam serm.*

Non sunt contemnenda quasi parva, sine quibus magna constare non possunt. *Hieron. in epist. ad Lætam.*

Quod enim sumus hodiè, novimus: quid autem pòst paululum esse

esse possumus, nescimus: hi verò, quos fortasse despicimus, & tardè possunt incipere, & tamen vitam nostram ferventioribus studiis anteire. Timendum itaque est, ne etiam nobis cadentibus surgat, qui nobis stantibus irridetur: quamvis stare jam non novit, qui non stantem novit irridere. *Greg. l. 25. moral.*

Si reum regiæ majestatis, quamvis humanæ, humanis legibus capite plecti sancitum est; quis finis contemnentium divinam omnipotentiam erit? *Bernh. sup. Cantica.*

Qui terrena contempsimus, necesse est, ut flagrante desiderio cœlestia requiramus. *Bernh. in parv. serm.*

Contemne divitias, & eris locuples: contemne gloriam, & eris gloriosus: contemne supplicia inimicorum, & tunc eos superabis: contemne remissionem & quietem, & tunc eam recipies. *Chrysost. in epist. ad Hebra.*

¶ Sententiae Philosophicae.

NOndum felix es, si non te turba deriserit. Si beatus vis esse, cogita hoc: primùm contemnere, & ab aliis contemni. *Seneca lib 1. de mori.*

Gravius est contemni, quàm stultitiâ percuti. *Idem in Prov.*

Sunt plurimi, qui multa verbis, non re contemnunt: sed ipsa, quæ spernunt, clam furantur. *Ibid.*

Facilè contemnit omnia, qui ad contemptum sui venit. Vis ergo habere omnia, contemne omnia. *Senec. epist. 85.*

¶ Similitudo.

BVcephalus, Alexandri Magni equus, quùm nudus esset, equisonē in tergum admittebat: ornatus regiis phaleris, neminem ferebat, nisi regem ipsum; in reliquos omneis ferociebat: Ita quidam tenues quemvis ferunt; divites facti, despiciunt vulgares. *Plin. lib. 8. cap. 42.*

¶ Exempla Sacra.

COntemptus beneficiorum Dei & ejus punitionis exempla: Esau; *Genes.* 25. v. 32. 34. *Hebr.* 12. v. 16. 17. Contemptus verbi Dei, & ejus punitio, 2. *Paral.* 30. v. 10. *Prov.* 1. v. 25. 26 Exempla: Pharao, *Exod* 5. v. 2. & 15. v. 3. 4. 5. Saul, 1. *Sam.* 15. v. 10. 11. 26. & 31. v. 4. Salomon, 1. *Reg.* 11. v. 4. 5. 6. Achaz, 2. *Paral.* 28. v. 21. 22 Israelitæ, *Psal* 106. v. 21. 22. *Esa.* 1. v. 2. & 65. v. 2. *Ierem.* 15. v. 6. *Osea.* 6 v. 7. & 15. v. 5. 6. Ephraim, *Oseæ.* 11. v. 3. Impii, *Iob.* 21. v. 14. 15.

¶ Exempla Profana.

C*apto Hellesponto*, & Lacedæmoniis profligatis, in tantum animos sustulere Alcibiadis milites, tantosque sumpserunt spiritus, ut dedignarentur aliis militibus subinde victis, se invictos ubique commiscere. *Plut. in Alcibiade.*

Mæcenatem Horat. lib. 1. satyr. 6. laudat, quòd, quamvis regio natus esset sanguine, neminem tamen juxtà se contemneret, inter cætera sic inquiens;

 Per-

—— Persuades hoc tibi verè,
Ante potestatem Tulli, atque ignobile regnum,
Multos sæpè viros nullis majoribus ortos,
Et vixisse probos, amplis & honoribus auctos.
Contra, Lævinum, Valeri genus, unde superbus
Tarquinius regno pulsus fuit: unius assis
Non unquam pretio pluris licuisse.

Vide Derisio & Abusus.

CONTENTIO.

❡ SENTENTIAE BIBLICAE.

VIr sapiens, si cum stulto contenderit, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem. *Prov.* 29.

Non litiges cum homine linguato, & non strues in ignem illius ligna. *Ecclesi.* 8.

Objurgatio & injuriæ annullabunt substantiam. *Ibid.* 21.

Pungens oculum, educit lachrymas: & qui pungit cor, profert sensum. *Ibid.* 22.

Cum sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? 1. *Cor.* 3.

Noli contendere verbis: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium. 2. *Timoth.* 2.

Respondete obsecro absque contentione. *Iob.* 6.

Non contendas adversus hominem frustrà, cùm ipse nihil tibi malefecerit. *Prov.* 13.

Inter superbos semper jurgia sunt: semper jurgia quærit malus. *Ibid* 13. & 17.

Honor est homini, qui separat se à contentionibus. *Ibid.* 20.

Ne contendas cum pessimis. *Ibid.*

Non contendas cum viro locuplete, ne fortè contrà te constituat litem: multos enim perdidit aurum, & usque ad cor regum extendit & convertit. *Ecclesi.* 8.

Abstine te à lite, & minues peccata. *Ibid.* 28.

Qui tecum vult contendere in judicio, & tunicam tollere, dimitte ei & pallium. *Matth.* 5.

Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. *Philip.* 2.

Servum autem Domini non oportet litigare. 2. *Tim.* 2.

❡ APOPHTHEGMATA.

D*Emocritus* omnem contentionem imprudentem esse dicebat: Dum enim hostem, quo pacto lædat, respicit, propriam negligit utilitatem. *Stob serm.* 20.

Epictetus contendere, inquiebat, cùm ubique indecorum est, tùm inter pocula maximè. Nam neque ebrius aliquis docere so-

brium poteſt: neque ſobrius ab ebrio perſuaderi. Vbicunque igitur non adfuerit ſobrietas, tandem nequicquam te contendiſſe apparebit. *Idem in Enchiridio.*

Euſebius philoſophus dicebat, homines multa potiùs ſcire videri cupere, quam vera dicere, ſtudio teneri: proinde multos dum contrarias veteribus opiniones probant, veri cognitionem de rebus maximè neceſſariis dubiam efficere. *Stob. ſerm.* 4.

Idem, multi homines, inquit, diſputando de rebus, haud ſecus quàm animantia bruta pugnando, ſolam ſibi victoriam proponunt: ac, veritatis amore & ſtudio relicto, nihil præter ſuam utilitatem curant. *Eodem. ſerm.*

Vide Diſcordia, Ira, Rixæ.

CONTVMELIA.

¶ Apophthegmata.

Diogenes calvo cuidam contumeliis eum afficienti reſpondit: Tibi contumeliam non dico: ſed capillos tuos laudo, quòd malam effugerint calvam. *Anton. & Maxim. ſerm. de vituper.*

Ariſtippus contumeliâ à quodam affectus ſecedebat: maledico autem perſequente ac dicente, fugis? Etiam, inquit: nam tu maledicendi poteſtatem habes, ego verò non audiendi. *Eodem ſerm.*

Chii quondam Spartæ peregrinantes, à cœna vomuerant in Ephororum curia: dein etiam in ſedes, in quibus ſedere ſolebant Ephori, ventris onus dejecerant. Ac primum quidem acris inquiſitio facta eſt, quinam hoc deſignaſſent, ne fortè cives eſſent? Vt verò compertum eſt, fuiſſe Chios, edixerunt: Se Chiis permittere, ut agerent intemperantiùs. Excellentium virorum eſt negligere contumeliam, quæ à palam improbis proficiſcitur, à quibus etiam laudari turpe eſt. *Plutarch. in Lacon.*

Scipio Aemilianus apud Numantiam iratus C. Metello dixit: Si quintum pareret mater ejus, aſinum fuiſſe parituram. *Eraſm. lib.* 6. *apophtheg.*

¶ Similitudines.

Sicuti nec Aegyptus ob calorem, nec Scythia ob rigorem ſentit fulmina: ita vel ingens potentia, vel extrema fortunæ humilitas, tutum reddit à contumeliis. *Plin.*

Adyanthon herbam, etiamſi perfundas aquâ, aut immergas, tamen ſiccæ ſimilis eſt: Ita in virum bonum non hæret contumelia aut infamia, etiamſi quis infamare conetur. *Idem l.* 22. *c* 21.

¶ Exempla Sacra.

Contumeliæ exempla: Principes Hanonis, 2. *Sam.* 10. v. 3. Iſraelitæ, 4. *Eſa.* 10. v. 22. Turba, *Iohan.* 7. 20. Iudæi, 8. v. 48. 52. Phariſæi, 9. v. 24.

Vide Injuria, Vis, Convitium, Maledicentia, Contemptus, Derisio.

CONVENTUS.

¶ EXEMPLA SACRA.

COnventuum piorum exempla: Israelitæ:1.*Sam*.7.V 5 6.Apostoli, Maria & mulieres, *Act*. 1. V. 13. *&* 4. V. 26. 27. Christiani & Apostoli, *Act* 2. 14. *&* 4. V. 24. *&* 5. V. 42. *&* 6. V. 2. *&* 9. V. 22. *&* 10. V. 24. *&* 12. V. 12. *&* 13. V. 10. 44. *&* 14. 27. *&* 15. V. 5. 6. 30. *&* 17. V. 2. 23. *&* 18. V. 1. *&* 20. V. 7. Conventuum impiorum fugienda consilia, *Psalm*. 1. V. 1. Conventuum impiorum exempla: Reges Amorrhæorum, *Iosua* 10. V. 5. 6. Multi Reges, Israelitarum hostes, 11. 5. Philistæi, *Iudic*. 16. V. 23. 1. *Sam*. 4. V. 1. Reges terræ & Principes, *Psal*.2 V. 2. *Act*. 4. V. 26 27. Pharisæi, *Matth*. 12. V. 14. *&* 22. V. 15. 34. Sacerdotes, Scribæ, Pharisæi & Seniores, *Matth* 26. V. 3. 57. *&* 28. V. 12. *Marc*. 14. 53. *&* 15. V. 1. *Luc*. 20. V. 1. *&* 22. V. 66. Iudæi, *Iohan*. 9. V. 22. Pontifices & Pharisæi, *Ioh*. 11. V. 47. Principes & Seniores, *Act* 4. V. 5. Herodes & Pilatus, 27. Principes Sacerdotum, 5. V. 21. Seniores & Scribæ, V. 6. 12. Seniores, 21. V. 18. Iudæi, 9. V. 23. Sacerdotes, 22. V. 30. Ananias. 23. V. 2.

Vide infrà Ecclesia.

CONVERSATIO.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

CVm sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocenes eris, & cum electo electus eris, & cum perverso perverteris. *Psal*. 17.

Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur. *Prov*. 13.

Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicaverit superbo, induet superbiam. *Eccles*. 30.

Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. *Matth*. 13.

Modicum fermentum totam massam corrumpit. 1. *Cor*. 5.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

IN diversis observationibus nulla disciplina melior gravi & prudenti Christiano, nisi ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quam fortè devenerit ad discendum quod opus est. *Aug. de doctr. Christ*.

Quisquis rebus prætereuntibus strictius utitur, quàm sese habent mores eorum, cum quibus vivit; aut intemperans, aut superstitiosus est. Quisquis verò sic eis utitur, ut metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat; aut aliquid significat, aut flagitiosus est:

ſus eſt: In omnibus enim talibus non uſus rerum ſed libido in culpa eſt. *Ibid.*

Converſationis alienæ ſumus curioſi exploratores, aut judices temerarii. *Bernh. in Cant. ſerm.* 45.

Converſari ſic debet Chriſti miniſter, ut ex moribus exterioribus compoſitiones interiores exiſtimentur. *Idem de trip. judicio.*

In initio converſationis nulla virtus magis neceſſaria, quàm ſimplicitas humilis, & gravitas verecunda. *Idem in Epiph. Domin.*

Non valde laudabile eſt, bonum eſſe cum bonis, ſed bonum eſſe cum malis. Sicut enim gravioris culpæ eſt, inter bonos bonum non eſſe: Ita immenſi eſt præconii, bonum etiam inter malos extitiſſe. *Greg. in moral.* 1.

Res eximii pretii eſt, inter malos laudabiliter converſari. *Idem ibid.*

Sancta converſatio confundit inimicum, ædificat proximum, glorificat Deum. *Idem ibid.*

Cor hominum de operum oſtenditur qualitate, & format mentium ſpecies, detegit actionum. *Leo Papa.*

Quod poteſt redimi, non timetur: eſſe jam inter nocentes innoxium, crimen eſt: malos quisque non imitatur, offendit: conſenſere jura peccatis, & cœpit licitum eſſe, quod publicum eſt. *Cyp. epiſt.* 2.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE

NUlla res magis animos induit honeſtos, & in pravum inclinabiles revocat ad rectum, quàm bonorum virorum converſatio. Paulatim enim deſcendit in pectora, & vim præceptorum obtinet, frequenter aſpici, frequenter audiri. *Senec. epiſt.* 6.

Si quid aliquibus ex ſordida converſatione ſervile eſt, honeſtorum convictus excutiet. *Senec. epiſt.* 35.

Salutare eſt, non converſari diſſimilibus, & diverſa cupientibus. Turba etſi non mutat te, impedit tamen: multum autem nocet etiam, qui moratur. In vitia alter alterum trudimus. Quomodo autem revocari poſſunt ad ſalutem, quos nemo retinet, populus impellit? *Idem epiſt.* 82.

Sic cum inferiore vivas, quemadmodum ſuperiorem tecum vivere velis. *Idem epiſt.* 97.

Omnes tibi pares facias: ſed inferiores ſuperbiendo non contemnas; ſuperiores rectè vivendo non timeas. *Idem in quatuor virtutibus.*

¶ APOPHTHEGMATA.

ANtiſthenes cuidam opprobranti, quòd interdum cum improbis haberet conſuetudinem: Et medici, inquit, cum ægrotis verſantur: nec tamen ægrotant ipſi. *Laert. lib.* 6. *cap.* 1.

Demoſthenes accuſatus, quòd improborum uteretur contubernio: optimus, inquit, is eſt medicus, qui ſanos relinquit & bene habentes:

bentes; ægrotos & penitus deploratos suscipit curandos. *Stob. & Maxim. serm. 6.*

Epictetus hominem, cum quo conversamur, tribus modis considerandum esse suadebat: nempe ut præstantiorem nobis, aut inferiorem, aut æqualem. Præstantiori quidem auscultare & obtemperare convenit: minorem modestè persuadere: æquali autem consentire. Et hoc sanè modo in conversatione hominum nunquam in contentionem incides. *Stob. serm. de Temperantia.*

S. Iohannes Apostolus & discipulus IESV Christi, lavandi gratia balneum ingressus, cùm vidisset ibi Cerinthum, continuò exiliens, non lotus discessit, dicens: Fugiamus hinc, ne & ipsæ balneæ corruant, in quibus Cerinthus lavatur. Quo dicto ostendit, malorum consortium ubique esse fugiendum. Erat enim Cerinthus, ut non solùm simpliciter malus, sed apertus veritatis atque omnium piorum hostis. *Euseb. lib. 4. Eccles. hist. cap. 4.*

Agesilaus Argivo cuidam dicenti: Lacedæmonios peregrinationibus reddi deteriores, quòd interim degenerent à majorum legibus & institutis: At vos, inquit, cùm Spartam venitis, non deteriores, sed meliores evaditis. Dictum retorsit in Argivum. *Plut. in Lacon. apoph.*

Hippocratides quùm ei aliquando fuisset obvius adolescens, quem amator sequebatur, erubescenti adolescentulo: cum his, inquit, oportet ambulare, cum quibus conspectus non mutes colorem. *Idem ibid.*

¶ SIMILITUDINES.

VT qui in solem venit, licet non in hoc venerit, coloratur; & qui in unguentaria taberna resederunt, & paulò diutiùs commorati sunt, odorem loci secum ferunt: Ita qui cum sapiente consuetudinem habent, etiamsi non hoc agant, tamen redduntur meliores. *Senec.*

Vt minuta quædam animalia, cùm mordent, non sentiuntur; tumor indicat morsum, & in ipso tumore nullum vulnus apparet: Ita bonorum consuetudinem prodesse non deprehendis, sed profuisse. *Senec.*

Vt morbi ad vicinum serpit contagio, sanitas ad ægrotantem non item: Ita ex consuetudine malorum facilè boni corrumpuntur, at non contra. *Erasm.*

Torpedo piscis haud nocet, nisi contactu, sed virus suum etiam ab ære per linum, & arundinis internodia ad piscatoris manum mirè transmittit: Sic improbi ac pestilentes haud nocent, si nihil cum illis habeas commercii, rerum quacunque consuetudine contacti morum venena afflant. *Plin. l. 32. c. 1.*

Vt in re rustica non satis est teipsum bonum esse colonum, sed magni refert, cujusmodi habeas & vicinum: Sic in vita non satis est, teipsum

teipsum integrum virum præstes, sed refert cum quibus habeas consuetudinem. *Erasm.*

Aconitum etiam contactu necat: Ita quorundam convictus protinus inficit, aut si vel tantillum cum illis inceptes commercii. *Plin. lib. 27. cap. 2.*

Vt Pyrites gemma non aperit vim igneam, nisi si atteras: Ita quorundam malitiam non sentias, nisi cum illis consuetudinem aut commercium habueris. *Erasm.*

Vt non ipse solùm magnes attrahit, verùm etiam aliud ferrum ad se trahit ferrum magneti affrictum: Ita contagio vis virtutis, aut improbitatis pernicies ab alio in alium transit. *Erasm.*

Vt qui antè venenum sumunt antidotum, non læduntur veneno: Sic qui salubribus opinionibus ac decretis confirmarunt animum, non inficientur oratione malorum, si fortè in eos inciderint. *Idem.*

Vina non modò soli sui referunt saporem, verùm etiam arborum aut fruticum vicinorum: Ita non solùm exprimimus eos, unde progeniti sumus, sed eos, quorum consuetudine sumus usi. *Idem.*

Vt qui à cane rabido morsi sunt, non solùm rabiunt ipsi, verùm etiam alios contagio inficiunt: Ita qui pestilentem aliunde imbiberint opinionem, & alios suis inficiunt colloquiis. *Idem.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

R*Omanianus & D. Augustinus*, oratoriæ doctor, communicipes, cum quibusdam aliis amicis, numero ferè decem, Mediolani vitam communem vivere instituerant, turbulentas humanæ vitæ molestias detestati: sic ut bonis suis in medium collatis, una res familiaris ex omnibus conflaretur, & in singulis annis bini œconomiæ præessent, cæteris quietis. Verùm cùm hoc consilium mulierculæ, quas quidam ipsorum habebant, neque dimittere volebant, non viderentur laturæ, irritus fuit conatus. *Aug. l. 6. confess. c.* 14.

Brasilienses una in domo (sunt enim longissimæ) multi simul habitant: Et ii inter se fraternè agunt, libenterque alii pro aliorum, qui cum illis vivunt, salute, vitam in quodvis discrimen injiciunt. *Osorius lib. 2. rerum Enn.*

Omnes ferè Atheniensium principes tantum se ab invidia putabant absfuturos, quantum à conspectu suorum recessissent. Itaque *Conon* plurimùm Cypri vixit, *Iphicrates* in Thracia, *Timotheus* Lesbi, *Chares* in Sigæo. *Probus in Chabria. Theat. Zwing. fol.* 244.

Pericles Atheniensis, hominum convictum & conversationem fugit, ut nunquam etiam apud summos amicos convivia celebraret: Nimirum nullam aliam ob causam, quàm ne malorum hominum conversatione suos mores in pejus mutaret. *Plut. in ejus vit.*

Vide Amicitia, Familiaritas.

CONVITIUM.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

SI utilitate proximi moveor in laudibus meis: cur minùs moveor, si quisquam ab aliis injustè vituperetur, quam si ego? Cur ea contumelia magis mordeor, quæ in me, quàm in alium eâdem iniquitate coram me jacitur? *August. lib.* 10. *Confess.*

Si non aurem solam percutit iracundia criminantis, verùm etiam conscientiam mordet veritas criminis: quid mihi prodest, si me continuis laudibus mundus attollat? Ita nec malam conscientiam sanat laudantis præconium, nec convulnerat convitiantis opprobrium. *Contra Petil. lib.* 3.

Levis quidem sermo, quia leviter volat, sed graviter vulnerat: leviter transit, sed graviter urit: leviter animum penetrat, sed non leviter exit: leviter profertur, sed non leviter revocatur. Facilè volat: ideò facilè charitatem violat. Tenerum membrum lingua, attamen vix teneri potest: substantiâ quidem infirmum atque exiguum, sed usu magnum & validum invenitur: tenuis est & lata, ideò aptissimum evacuandis sordibus instrumentum. *Bernh. in quod. serm.*

Convitia quis facilè tolerat, cùm in secreto mentis ad mala perpetranda recurrit. *Greg. lib.* 3. *moral.*

Nihil sævius, nihil violentius amaris asperisque sermonibus, quorum vulnera tantò difficilius curantur, quanto facilius proferuntur. *Val. Epist. in quodam serm.*

Quamvis quis vitam fide muniat, scientia regat, castitate & sobrietate componat: nihil est quod in homine placeat, si in toto corpore lingua displiceat. *Idem ibid.*

Plana victoria est à clamatione tacere, & non respondere provocanti. Habet enim mercedem, & de tua patientia, & de fratris medela, si oblivioni detur injuria. Sicut nihil est deformius quàm respondere furiosis: Ita nihil utilius, quàm tacere provocatis. Nullus est finis inimicitiis, nisi ad tempus obtemperemus iratis. *Idem ibid.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Curcul. 4. 2.

Indignis si malè dicitur, maledictum id esse dico:
Verùm si dignis dicitur, benedictum'st, meo quidem animo.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

MAlis displicere, laudari est: nullam autoritatem habet, ubi, qui damnatus est, damnat. Male de me loquuntur homines, quia benè loqui nesciunt: faciunt, non quòd mereor, sed quòd solent. *Senec.* 77 *epist.*

Aequo animo audienda sunt imperitorum convitia, & ad honesta vadenti contemnendus est ipse contemptus. *Idem ibid.*

Multi,

Multi, cùm aliis maledicunt, sibi ipsis convitium faciunt. *Idem de moribus.*

Turpia ne dixeris, paulatim enim pudor rerum per verba dediscitur. *Ibidem.*

Non potest generosus animus contumeliam pati. *Idem de sententiis oratoriis.*

Si meritò objurgaverit te aliquis? scito, quia profuit: si immeritò? scito, quia prodesse voluit. *Idem in epist.*

¶ APOPHTHEGMATA.

DEmosthenes à quodam convitiis lacessitus: Committor, inquit, in certamen, in quo, qui superior evaserit, inferior est; & qui vicerit, victus est. *Erasm. Rot. lib. 4. apoph.*

Chrysippus à quodam improbo multis affectus convitiis: Optime, inquit, fecisti, quòd nihil eorum, quæ in te sunt, prætereris. *Anton & Max. serm. de vitup.*

Idem audiens quosdam ipsi convitiari & obloqui: Atqui ego, inquit, sic vitam degam, ut illis nemo sit crediturus. *Eod. serm.*

Cleobulus dicebat, convitiorum reprehensionem illos non attingere, qui secundum virtutem vivunt. *Ibid.*

Plato, quùm reprehenderis convitiosè, inquit, vide numquid à te convitio dignum designatum sit: Si nihil tale actum est? fumum esse illud convitium existimato. *Anton. serm. de obloquutionib.*

Anonymus. Sapienti cuidam quùm aliquis diceret: Me præsente tibi à certo quodam convitium factum est? tùm ille, nisi tu, inquit libenter audivisses, nunquam ille mihi esset convitiatus. *Eod. serm.*

¶ SIMILITUDINES.

JAculum si in solidum aliquid inciderit, nonnunquam in mittentem retorquetur: Ita convitium in fortem & constantem virum tortum, recidit in convitium facientem. *Plut.*

Vt qui luctantur, non abstergunt suum pulverem, sed se mutuò contaminant, ut mutuò cadant: Sic quidam accepto convitio, non id purgant, sed observant, quid vicissim in illos possit torqueri. *Plut.*

Vt si vel inimicus ostendat lutum adhærens vesti, non rejicis in illum, sed abstergis: Ita si quis ostendat maculam vitæ, non retegendum est convitium, sed abstergenda labes. *Plut.*

Absurdum existimant, opprobrare cuipiam corporis vitium, à quo non sis ipse immunis: At multo magis ridiculum, animi vitium in alterum conjicere, quod in te recidat. *Plut.*

Leo cunctis formidatum animal, cantum accristam galli formidat: Ita summi principes infirmorum convitia nonnunquam timere coguntur. *Plin. lib. 8. cap. 16.*

Muræna fuste non potest interimi, ferulâ protinus: Ita quosdam leve incommodum exanimat, ut convitium, qui gravissimas fortunæ procellas infracto tulerunt animo. *Plin.*

Vt lascivia simiarum febrim excutit leonis: Ita inimici convitium aut contumelia, nonnunquam excussa desidia veternoque, ad honesti studium nos acuit. *Plin.* 8. *c.* 10.

¶ HIEROGLYPHICVM.

NOnnulli significaturi hieroglyphicè convitiorum contemptorem, *Aquilam* figurarunt statu immobili considentem, nullâ pennarum asperitate terribilem, neque hiatu rostri minacem, juxta hanc *Cornicem* summittere eo gestu, ut & lacessere, & convitia facere videatur. *Pier. Val. lib.* 19. *p.* 278. *F.*

Vide Contumelia, Maledicentia.

CONVIVIVM.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

COmedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt. *Prov.* 4

Cùm satiatus fuerit, arctabitur & æstuabit, & omnis dolor irruet super eum. *Iob.* 20.

Dominus exercituum mittet in pinguibus ejus tenuitatem (æternam) *Esai.* 10.

Congrega eos quasi gregem ad victimam. *Ierem.* 12.

Væ vobis, qui saturati estis, quia esurietis. *Luc.* 6.

Væ vobis divitibus, quia habetis hîc consolationem vestram. *Ibidem.*

Epulati estis super terram, & in luxuriis enutristis corda vestra. *Iacob.* 5.

Voluptatem existimantes diei delicias, coinquinationes & maculæ: deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum. 2. *Petr.* 2.

Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur. *Iuda.*

Melius est vocari ad olera cum gaudio, quàm ad vitulum saginatum cum odio. *Prov.* 15.

Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt: quia vacantes potibus & dantes symbola consumentur, & vestietur pannis dormitatio. *Ibid.* 23.

Noli avidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam. *Eccles.* 37.

In multis enim escis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usque ad choleram. *Ibid.*

Super mensam non extendas manum tuam prior, ne invidiâ contaminatus erubescas. *Eccles.* 31.

Si in medio multorum sedisti, tu prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas bibere. *Idem.*

Si coa-

Si coactus fueris in edendo multum, surge è medio & vome, & refrigerabit te,& non adduces corpori tuo infirmitatem. *Ibid.*

In convivio vini non arguas proximum,& non despicias eum in jucunditate illius. *Ibid.*

Vir respiciens in mensam alienam, non est vita ejus in cogitatione victus: alit enim animam suam cibis alienis. *idem* 40.

¶ APOPHTHEGMATA.

Diogenes adolescenti formoso ad convivium eunti: Deterior, inquit,redibis. Reversus à convivio adolescens quùm Diogeni dixisset: Ivi,nec redii deterior: inquit: χείρων μὲν οὐ h. e. deterior igitur: indicans,fieri non posse, quin adolescens è luxurioso temulentoque convivio redeat deterior. *Laert. lib.* 6.

Idem rogatus,quánam hora prandere oporteret? Si dives,inquit, est, quando vult: si pauper,quùm potest. *Laert. in ejus vita. Brus. lib.* 2. *cap.* 14.

Idem invitatus apud Platonem, oleas ex omni apparatu tantùm gustantem: Quid, inquit, sapiens vir in Siciliam hujusmodi mensarum gratiâ profectus,appositis modò non frueris? *Ibid.*

Athenodorus dicebat; ne ad cœnam quidem se iturum ad eum, qui sibi per hoc debiturus sit. *Bruson. lib.* 2. *cap.* 14.

Zeno rogatus,cur in convivio tam hilaris esset,qui alioqui severior videbatur? urbanissimè respondit: Lupini, quàm licet sint amari,perfusi tamen aquâ,dulcescunt. *Plut.*

Paulus Aemilius, cum devicto Perso epulum exhiberet victoriale,admirantibus Græcis, quòd in magno splendidoque apparatu curiosus esset, dicere solebat: Ejusdem esse animi, & aciem,& convivium bene struere: illam quidem,ut formidolosus hostibus:hoc, ut amicis gratus esset. *Plut. in Rom. apoph.*

¶ SIMILITUDO.

Qui in eâdem vehuntur navi,& in eisdem militant tentoriis,sese mutuo ferant oportet: Sic qui versantur in Republica. At in conviviis non idem est necesse: nam illîc periculum est commune, hîc non item. *Plut.*

¶ EXEMPLA SACRA.

Convivia cùm boni tùm mali celebrant: Exempla: Abraham, *Genes.*18.v.3. & 19. v.2. 3. & 21. v.8. Isaac,26.30. Laban,29.v.22. Pharao, 40. v. 20. Ioseph, 43. v.16. Pater Samsonis, *Iudic* 14. v. 10. Principes Philistæorum,16.v. 22. 23. 24. Senex apud Gabaonitas, 19. v. 21. Saul, 1. *Sam* 20. v. 5. Nabal,25 v 36 David,2. *Sam.*30. 20. Absalom,13. v. 27. 28. Adonias, 1. *Reg.* 1.v. 9. Salomon,3. v. 15. Tobias, *Tob* 2. v.1.2 Raguel, 7. v. 8. & 9. 12. Ozias,*Iudith.*6.v.19. Holofernes,12.v.1. Assuerus, *Esth.* 1 3. & 2. 18. Vasthi,v.9. Esther,5.4 & 7.1.

Judæi, ℣. 17 *Esa* 5. 11. Filii Iob, *Iob.* 1. 4. Balthasar, *Daniel.* 5. 1. Matthæus Levi, *Matth.* 9 10. *Marc.* 2. ℣. 15. *Luc.* 5. 29. Homo quidam, 14 16. Zachæus, 19. 5. Convivium nuptiarum, *Iohan.* 2. 1. Lazarus, 12. ℣. 2.

§ EXEMPLA PROFANA.

M*Acedones* in more habent, ut nullus discumbat inter convivas, nisi extra retia aprum interfecerit: tunc enim sedere inter convivantes licebat. *Athenæus lib.* 1. *cap.* 11.

Epulæ Legionibus victricibus ante fores exhiberi solebant. *Alexander ab Alexandro lib.* 6. *cap.* 6.

Apud *Gothos* honorificum, regiæ mensæ adhiberi. *Paulus Diaconus lib.* 1. *c.* 23.

Brachmanes convivia vasis epulisque apparatissima struere, Apollonius Tyaneus affirmavit: cùm tamen, qui apparando convivio, ferendis mutandisque ferculis ministrarent, nulli conspicerentur. *Philostratus.*

Fertur *Numa* aliquando frequentes cives invitasse ad epulum, sordidaque vasa, & cœnam planè frugalem plebejamq; apposuisse. Cœptâ cœnâ intulisse sermonem, Deam sibi familiarem adesse, ac repentè domum ostendisse poculis instructissimam pretiosissimis, mensasque epulis variis, atque apparatu magnifico affluentes. *Plut. in Numa.*

Reges Persarum quotannis regiam cœnam instruunt, quam suâ linguâ Tyctam, hoc est, τέλειον sive perfectam vocant: in qua Rex solum caput ornatur, Persas strenis donat, & quicquid oratus fuerit, concedere cogitur. Celebratur autem quotannis eo die, quo Rex creatus est. *Herodot lib.* 9.

L. Sylla, deposita Dictatura, universi patrimonii sui consecrans Herculi decimam, præbuit splendidum epulum populo per multos dies: tantoque exuberantior usu apparatus fuit, ut quotidiè magna copia cibariorum in amnem projiceretur; vinum diffunderet quadraginta annis vetustius. *Plutarch. in Sylla.*

Magnificum epulum *C. Iulius Cæsar* in Lybico triumpho populo Romano dedit, in quo duobus & viginti milibus tricliniorum est accubitum. Civibus viritim denos frumenti modios, totidemque olei libras, trecentosque nummos divisit. *Sueton*

Persæ lautè cœnant, integra & multa & varia apponentes: lecti & poculorum ornatus splendidissimus, auro & argento refulget. *Strab. lib.* 15.

Athenæus lib. 4. tradidit ex Herodoto, apud Persas diebus natalitiis fuisse morem, ut divites bovem, cervum, agnum, asinum, equum & camelum apponerent, totos in clibano aut camino coctos. *Theat. Zwing.*

Hecatæus Abderites memorat, eos, qui uxores ducunt, ad solenne convivium complures invitare: quò ingenuos se esse, & ingenuorum

nuorum parentum filiam ducere uxorem, multi sciant, & testes sint. *Plut. lib. 4. Quæst. conVivalium. 3.*

Otho I. Imp. singulis septimanis in cibum aulicum mille porcis, viginti octo tauris, mille modiis frumenti, octo plaustris vini, decem plaustris cerivisiæ utebatur: exceptis oleribus, piscibus, ovis, gallinis, carnibus ferinis, butyro, adipe, lardo & caseo. *Ernestus Brotuffus lib. 2. Chron. Mersb. cap. 1.*

CORRECTIO, CORREPTIO.

¶ Sententiae Biblicae.

MElius est à sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi. *Eccles. 7.*

Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solùm. *Matth. 18.*

Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum: ne habeas super illo peccatum. *LeVit. 19.*

Corripe amicum, ne fortè non intellexerit, & dicat, non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere. *Eccles. 19.*

Corripe proximum, ne fortè non dixerit: & si dixerit, ne fortè iteret: Corripe amicum: sæpè enim fit commissio. *Ibid.*

Peccantes coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant. *1. Timoth. 5.*

Melior est ira risu, quia per tristitiam vultûs corrigitur animus delinquentis. *Eccles. 7.*

Probata virtus corripit insipientes. *Sap. 1.*

Non incendas carbones peccatorum arguens eos: & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum. *Eccles. 8.*

Priusquam interroges, ne vituperes quenquam: & cùm interrogaveris, corripe justè. *Ibid. 11.*

Corripe proximum antequam commineris. *Ibid. 19.*

Quàm bonum est arguere, quàm irasci, & confitentem in oratione non prohibere. *Ibid. 20.*

In convivio vini non arguas proximum, & non despicias eum in jucunditate illius. *Ibid. 31.*

Qui custodit increpationes, astutior fiet. *ProVerb. 15.*

Auris, quæ audit increpationes vitæ, in medio sapientium commorabitur. *Ibid.*

Qui abjicit disciplinam, despicit animam suam: qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis. *Ibid.*

Melior est manifesta correptio quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis. *Ibid. 27.*

Virga atque correctio tribuit ſapientiam *Ibid.* 29.

Sicut ſonitus ſpinarum ardentium ſub olla: ſic riſus ſtulti. *Eccl.* 7.

Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. *Matth.* 18.

Fratres mei, ſi quis erraverit ex vobis à veritate, & converterit quis eum, ſcire debet, quoniam qui converti fecerit peccatorem de errore viæ, ſalvabit animam ejus à morte, & operiet multitudinem peccatorum. *Iacob.* 5.

Corripiet me juſtus in miſericordia, & increpabit me. *Pſal.* 140.

Convertimini ad correptionem meam. *Prov.* 1.

Plus profuit correctio apud prudentem, quàm centum plagæ apud ſtultum. *ibid.* 17.

Vir impius procaciter obfirmat vultum ſuum: qui autem rectus eſt, corrigit viam ſuam. *ibid.*

Inauris aurea, & margarita fulgens, qui arguit ſapientem, & aurem obedientem. *ibid.* 25.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

COrrectio eſt errorem innatum vel conſuetudine factum fræno rationis inhibere. *Aug. de definit.*

Nihil probat ſpiritualem virum ſicut peccati alieni tractatio, quùm liberationem ejus potiùs quàm inſultationem, potiuſque auxilia quàm convitia meditatur, & quantum facultas tribuit, ſuſcipit. *in epiſt. ad Galat.*

Nunquam alieni peccati objurgandi ſuſcipiendum eſt negotium, niſi quùm internis interrogationibus examinantes conſcientiam noſtram, liquidò nobis coram Deo reſponderimus, dilectione nos facere. *Ibid.*

Quidquid lacerato animo dixeris, punientis eſt impetus, non charitas corrigentis: dilige, & dic quicquid voles. *Ibid.*

Raiò & magnâ neceſſitate objurgationes adhibendæ ſunt: ita tamen ut in his etiam ipſis, non nobis, ſed Deo ſerviatur. *Lib.* 2. *de ſerm. Domi.* 1.

Quæ peccantur coram omnibus, coram omnibus corripienda ſunt, ut omnes timeant. Qui ſecretò peccavit in te, ſecretò corripe: nam ſi ſolus noſti, & eum vis coram aliis arguere, non es corrector, ſed proditor. *Auguſt. de verbis Domini.*

Foris terribilis perſonet increpatio: intus lenitatis teneatur dilectio: neque conſentientes ſitis malis, ut approbetis: neque negligentes, ut non arguatis: neque ſuperbientes, ut inſultanter arguatis: hoc eſt exire inde: hoc eſt immundum non tangere, & voluntate non conſentire, & omninò non parcere. *Idem ibid.*

Magis amat objurgator ſanans, quàm adulator diſſimulans. *In Epiſt. ad Marc.*

Iuſtè alios reprehendit, qui non habet, quod in ſe alius reprehendat. *In Pſal.* 5.

Plus proficit amica correctio, quàm accuſatio turbulenta: illa pudorem incutit, hæc indignationem movet. *Ambroſ. in Lucam.*

Inter cætera mandata peccantes poſſe arguere, maximæ libertatis eſt: ſed ille poteſt facere, qui non meretur audire: Hypocrita ejice primùm trabem de oculo tuo. *Idem in epiſt. ad Epheſ.*

Difficilius malum corrigitur, quod perfectiore etiam proſperitate fulcitur. *Bernh. lib. 3. de conſid.*

Magna crimina & tardè credenda ſunt, quùm audiuntur: & citius punienda, quùm veraciter agnoſcuntur. *Idem ſuper cant.*

Qui blando verbo caſtigatus non corrigitur, acrius neceſſe eſt arguatur: cum dolore ſunt abſcindenda, quæ leniter ſanari non poſſunt. *Iſidor. cap. 46.*

Qui admonitus ſecretè de peccato corrigi negligit, publicè arguendus eſt, ut vulnus, quod occultè ſanari neſcit, manifeſtè debeat emendari. *idem lib. 3 cap. 96.*

Faciliùs reprehendimus vitia aliena quàm noſtra: nam ſæpè, quæ perverſa in aliis judicamus, in nobis nocibilia eſſe minùs ſentimus. *Ibid.*

Non decet vitia aliena corripere, qui adhuc vitiorum contagionibus fuerit involutus. *idem lib. 3. cap. 32.*

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

IN judicando ſive corrigendo hæc tertia lex ſecura eſt, quam princeps quoque ſequi debet: ut aut eum, quem punit, emendet; aut pœna ejus cæteros meliores reddat; aut ſublatis malis, ſecuriores cæteri vivant. *Senec. de clementia ad Neronem.*

Non minùs turpia ſunt principi multa ſupplicia, quàm medico multa funera. *idem ibid.*

Fortaſſis, de quo conquereris, ſi diligenter inſpexeris, in ſinu reperies. Inique publico crimini iraſceris ſtulte: tu, ut abſolvaris, ignoſce. *Idem Ibid.*

Objurgationi ſemper aliquid blandè commiſce: facilius penetrant verba, quæ mollia vadunt, quàm quæ aſpera. *Idem in epiſt.*

Vitia tranſmittit ad poſteros, qui præſentibus culpis ignoſcit: Bonis nocet, qui malis parcit. *Idem in lib. de morib.*

Nemo prudens punit, quia peccatum eſt, ſed ne peccetur. Res enim optima eſt, non ſceleratos extirpare, ſed ſcelera. *Idem ibidem.*

Quantum potes, teipſum coargue: inquire in te: accuſatoris primùm partibus fungere, deinde judicis, noviſſimè deprecatoris: aliquando etiam te oſtende. *Idem epiſt. 28.*

Puniendis peccatis tres eſſe cauſas exiſtimatum eſt: una cùm adhibetur pœna, caſtigandi atque emendandi gratia, ut is, qui deliquit, attentior fiat correctiorque. Alia eſt, quàm dignitas ejus authoritasque, in quem peccatur, tuenda eſt: ne prætermiſſa animad-

versio contemptum ejus pariat. Tertia propter exemplum, ut cæteri metu pœnæ terreantur. *Gellius lib. 6.*

¶ APOPHTHEGMATA.

ZEno cuidam dicenti: Cur me unum omnium non corrigis? Non enim, inquit, tibi credo. Subindicans, sibi non esse spem, illum, si corriperetur, fore meliorem. *Laert. lib 7. cap. 1.*

Demonax frequenter dicere solitus est: Non temerè irascendum esse hominibus, si delinquerent: sed corrigenda esse vitia medicorum exemplo, qui non indignantur ægrotis, sed medentur morbo. *Erasm. lib. 8. apoph.*

Diogenes improbum quendam cùm castigasset, interrogatus à quodam: Quid faceret? Aethiopem, inquit, abstergo, ut difficulter candidum reddam. *Anton. in Meliss. part. 2. serm. 32.*

¶ SIMILITVDINES.

UT caro, quæ callo obduruit, non accipit vibices plagarum: Ita animus assuetudine peccandi non commovetur correptione, licet acri. *Plutarch.*

Qui correptus statim fugit, exosus admonitionem, perinde facit, ac si sectus à medico, continuò offensus aufugiat, non expectans ut obligetur & oblinatur vulnus ac mitigetur. *Plut.*

Nutrices vagientibus pueris rursum apponunt papillam: Sic discipulus offensus correptione, rursum est laude sublevandus, ne deficiat. *Plutarch.*

Vt difficilimè sanantur, qui sui sensu carent in morbo, velut lethargici ac phrenetici: Ita difficilimè revocantur ad bonam mentem, qui non agnoscunt sua vitia *Plut.*

Vt mendum, quod induruit ac diutiùs inhæsit, difficilè tollitur: Ita vitia inveterata non facilè corriguntur. *Idem.*

Remedia statim mordent vel offendunt, postea conferunt salutem & voluptatem: Ita salubria monita initio sunt nonnihil amara; postea correcta, jucundissima. *Idem.*

Vt est initium sanitatis, sensus morbi: Ita correctionis initium, agnoscere culpam. *idem.*

Vt qui demoliuntur ædes templis vicinas, quæ contigua sunt, ea sinunt, ne quid sacri quoque demoliantur: Sic quædam vitia cautè sunt corrigenda quæ cum virtute proximè cohærent. *idem.*

Nutrices sæpius extergentes sordes puerorum, aliquando carnem evellunt: Ita dum quædam vitia nimis anxiè conamur emendare, lædimus. *idem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

COrreptionis exempla: Loth, *Genes.* 19. ℣. 7. Ruben, 37. ℣. 22. Moses, *Exod.* 2. ℣. 12. *Act.* 7. ℣. 26. Iethro, 18. ℣. 13. 14. Phinees, *Ios.* 22. ℣. 16. Israelitæ, *Iudic.* 20. ℣. 12. Ionathas, 1. *Sam* 19. ℣. 4. 5. 6. & 20.

& 20. ϑ.32. David, 24. ϑ. 15. 16. Abigail, 25. ϑ 37. Abner, 2. *Sam*. 2. ϑ. 21. 22. Nathan, 12. ϑ.1. 7. Propheta quidam, 1. *Reg*. 20. ϑ. 42. Elias, 1. *Reg*. 18 ϑ. 21 Elisæus, 2. *Reg*. 3. ϑ. 13. 14. Hanani Propheta, 2. *Paral*. 16 ϑ.9. Azarias & reliqui Sacerdotes, 26. ϑ.18. Esdras, 1. *Esd*. 10 ϑ.10 Nehemias, *Nehem*. 5 ϑ.7. Tobias, *Tob*. 2. ϑ 15. 16. Iudith, *Iudith*. 8. ϑ 9 10. 11. 12. Daniel, *Dan*. 5. ϑ. 22. Iohannes Baptista, *Matth*. 3. ϑ.7 & 14. ϑ.4. *Marc*. 6 ϑ.18. Christus, 16 ϑ. 22. & 17. 18. *Luc*. 9. ϑ. 55. alter Latronum, 23. ϑ.40 Cæcus natus, *Ioh*. 9. ϑ. 30 Petrus, *Act*. 3. ϑ.12. & 5. ϑ.3. 4. 9. Stephanus, 7. ϑ. 51. Paulus, *Actor*. 10. ϑ.10. 1. *Cor*. 3. ϑ.4. & 11. ϑ. 18. 19. 20. & 15. ϑ. 12. &c *Gal*. 3. ϑ. 1. 2. *Thess*. 3. ϑ. 15.

¶ EXEMPLA PROFANA.

L*Acones Cephisophontem*, qui posse ostenderat se de re qualibet totum diem dicere, exegerunt. Bonum declamatorem, dicentes, respondentem rebus habere orationem debere. *Plutarchus in institutis Laconicis*

Si quis perplexum aliquid in canticis adhiberet, δυσκολοκάμπτους ᾠδὰς, cujusmodi sunt Phrynidis intricatæ ambages, multis verberibus afficiebatur, ut qui Musas aboleret. *Suid*.

Aristo poeta, quod Athleniensium laudes inepto carmine prosecutus esset, fame ab iisdem fuit necatus. *Theat. Zwing* 3397.

Chærilus poeta, propter ignorantiam, ab Alexandro Magno inediá necatus dicitur. *Theat. Zwing* 3397.

L. Sylla poetæ indocto interdixit, ne quid amplius scribat. *Cicero Archia*.

Apud *Indos* si quem præsagia ter frustrentur, silentii perpetua mulcta irrogatur. *Cœlius lib* 18. *cap*. 31. *A. L.*

Romani duces, qui temeritate vel inscitiá exercitus amisissent, aut fugæ aut pavoris insimulati essent, pecuniá & exilio sæpè mulctati sunt. *Alex. ab Alex. lib*. 4. *cap*. 6.

Vide Castigatio.

CRAPULA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Comico Græco

Τὸ γὰρ ἐνδελεχῶς μεθύειν, τίν᾽ ἡδονὴν ἔχει;
Ἀποστεροῦντα ζῶνθ᾽, αὑτὸν τοῦ σωφρονεῖν,
Τὸ μέγιστον ἡμῶν ἀγαθὸν ἔσχεν ἡ φύσις.
Nam quam voluptatem assidua habet crapula?
Viventem adhuc dementem mente privando bona
Sensu, quo hominibus qua nihil præstantius.

Vide Abstinentia, Sobrietas, Ebrietas.

CREDULITAS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

INnocens credit omni verbo: astutus considerat gressus suos. *Proverb.* 14.

Qui credit citò, levis corde est. Ideò non omni verbo credas. *Ecclesi.* 19.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 3. de Arte amandi.

Nec cito credideris: quantum cito credere lædat,
Exemplum vobis non leve Procris erit.

Lucretius lib. 3. de Nat. rerum.

Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primum
Difficilis magis ad credendum constet: Itemque
Nil adeo magnum, neque tam mirabile quicquam,
Quod non paulatim minuant mirarier omnes.

Horat. lib. 1. Epist 16. ad Quintium.

Tu rectè vivis, si curas esse, quod audis;
Iactamus iampridem omnis te Roma beatum:
Sed vereor ne cui de te plus quam tibi credas,
Neve putes alium sapiente, bonoque beatum:
Neu, si te populus sanum, recteq; valentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.

Ovid lib. 2. Eleg.

——— *At vos quid quisque loquatur,*
Credite: credenti nulla procella nocet.

Idem lib. 3. de Trist. El. 10.

Vix equidem credar: sed cùm sint præmia falsi
Nulla, ratam debet testis habere fidem.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

CRedulitatis exempla: Laban, *Gen.* 31. v. 1. 2. Potiphar, 39. v. 19. Iosua, *Ios.* 9. v. 14. 15. 1. *Sam.* 25. v. 12. Hanon, 2. *Sam.* 10. v. 4. David, 16. v. 4. Rex Israelitarum, 2. *Reg.* 7. v. 14. Rex Persarum, 1. *Esd.* 4. v. 21. Assuerus, *Esth.* 3. v. 10. Principes Sedechiæ, *Ier.* 37. v. 15. Darius, *Dan.* 6. v. 9. Magistratus, *Actor.* 16. v. 38. *Ephes.* 19. v. 28.

¶ EXEMPLA PROFANA.

T*Iberius Cæsar*, causâ præcipue quæstûs, tantum delatoribus tribuit, ut nemini fidem abrogaret, sive quid veri, sive vani referret. *Alex. ab Alex. lib.* 4. *cap.* 22.

D. Augustinus, postea quam excussa Manichæorum hæresi Academico more assensionem cohibere didicit, D. Ambrosii episcopi concionibus assiduis interfuit, ut audiret quidem, sed omni tamen conatu credere reluctaretur. *August. lib.* 6. *Confess.* CRI-

CRIMEN.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 2. Met.

Heu quàm difficile est, crimen non prodere vultu?

Iuvenalis 1.

——Rubet auditor, cui frigida mens est
Criminibus: tacita sudant præcordia culpa:
Inde ira & lachrymæ.

Longinus Maximianus.

Certè difficile est abscondere pectoris æstus:
Panditur & clauso sæpius ore furor.

Senec. Thyest. v. 329.

——Multa sed trepidus solet
Detegere vultus: magna nolentem quoque
Consilia produnt.

Tibullus 3. 7.

Heu mihi! difficile est imitari gaudia falsa;
Difficile est, tristi fingere mente iocum,
Nec bene mendaci risus componitur ore:
Nec bene sollicitis ebria verba sonant.

Ovid. Epist. 15.

Quæ licet, & possum, luctor celare furorem:
Sed tamen apparet dissimulatus amor.

Vide Culpa, Error, Peccatum, Venia.

CRUDELITAS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. Epist. 7. Heroid.

Te lapis, & montes, innataque rupibus altis
Robora, te sævæ progenuére feræ.

Idem lib. 3. de Trist. El. 11.

Sævior es tristi Busiride, sævior illo,
Qui falsum lento torruit igne bovem:
Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
Et dictis artes conciliasse suas.

Ovid. lib. 5. de Trist. El. 9.

Quæ tibi res animos in me facit, improbe? cúrve
Casibus insultas, quos potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem, placidumq; iacenti
Nostra, quibus possint illacrymare feræ?
Nec metuis dubio Fortunæ stantis in orbe
Numen? Et exosæ verba superba Deæ?

Exiget at dignas ultrix Rhamusia pœnas:
Imposito calcas quod mea fata pede.
Idem lib 7. Metamor.
Dii te summoveant, ô nostri infamia secli!
Orbe suo tellusque tibi pontusq; negetur.
Ausonius in sentent. Periandri.
Multis terribilis, caveto multos.

¶ APOPHTHEGMATA.

Timon cum Alcibiadem adhuc puerum obviam habuisset, & deosculatus ei plurimum blandiretur, rogantibus quibusdam, quæ insuetarum blanditiarum caussa esset? respondit: Amare se eum puerum, quòd præsideret ipsum quandoque Atheniensibus magnorum malorum causam fore, qua spe sola fruebatur. *Fulgosus lib. 9. cap. 11.*

Tiberius, cum custodias recognoscentem eum quidam rogaret, ut supplicium maturaret, respondit: nondum redii tecum in gratiam. Humanitatis officium esse putavit, si damnatum cito occidisset. *Suet.*

L. Catilina, objicienti Ciceroni, incendium à se excitatum: sentio quidem, ait: verùm si aquâ illud non potero, ruinâ extinguam. *Brus. lib. 2. cap. 9.*

Augustus Cæsar audiens inter pueros, quos in Syria Herodes crudelissimus Iudæorum rex interfici mandaverat, filium quoque ejus interfectum, dixisse fertur: se malle suem, quàm filium Herodis esse. *Macrob. lib. 2. cap. 4. Saturnal.*

Caligula ut alia omni in re, ita verbis quoque sceleratus fuit, persæpe repetens: *Oderint, dum metuant.* Optabat etiam, populum Romanum unam habere tantum cervicem, ut uno ictu omnes interficere simul posset. *Fulgos. lib. 3. cap. 11. ex Suet.*

Idem. Vir quidam prætorius valetudinis causâ secesserat in Anticyram, petito à Caligula Cæsare commeatu. Is quùm sæpiùs peteret prorogari commeatum, mandavit interfici, & adjecit: Necessariam sanguinis esse missionem ei, cui tam diu non profuisset helleborum. *Erasm. lib. 6. apoph.*

¶ EXEMPLA SACRA.

Crudeles crudeliter tractantur. Exemplum: Adonibezech, *Iud.* 1. ℣ 6. & 7. Crudelitatis exempla: Cain, *Gen.* 4. ℣. 8. Lamech, ℣ 23. 24. Fratres Ioseph, 37. ℣. 20. 28. Rex Aegypti, *Exod.* 1. ℣. 16. 22. Naas, 1. *Sam.* 11. ℣ 2. Saul, 19. ℣. 9. 10. & 22. ℣. 18. 19. Athalia, 2. *Paral.* 22. ℣. 10. Manahen, 2 *Reg* 15. ℣ 14. 15. 16 Ioram, 2. *Paral* 21. ℣. 4. Israelitæ, 28. ℣. 9. *Psal.* 106. ℣ 38. 39. Aman, *Esth.* 3. ℣. 6. Hostes Babylonii, *Esa.* 13. ℣ 15. 18. *Ierem.* 6 ℣. 23. Damasceni, *Amos* 1. ℣. 3. Filii Ammon, 1. ℣ 13. 14. Gentes, *Zach.* 1. ℣. 15. Herodes, *Matth.* 2. ℣. 16. Invitati ad nuptias, 22. ℣. 6. Maledicti, 25. ℣. 41. 42. Herodes, *Marc.* 6. ℣. 27.

Scribæ

Scribæ & Pharisæi, 7. ℣. 12. Agricolæ, 12. ℣ 8. *Luc* 20. ℣ 11 12. 15. Pharisæi, ℣. 47. Pharao, *Act* 7. ℣ 19. Paulus ante conversionem, 9. ℣. 1. *&* 22. ℣. 4. Diotrephes, 3. *Iohan.* 10.

¶ EXEMPLA PROFANA.

SAmii captivorum Atheniensium frontem inscripserunt Noctua: ut ipsorum frontem ante Athenienses Samæna. *Plutarchus in Pericle.*

VVenceslaus Imp. Bohemiæ rex, adeò natura ferus & sanguinarius, ut assiduum penes se carnificem haberet, quem compatrem familiariter appellabat, quia filium ejus de fonte sacro levarat, & tàm familiariter eo utebatur, ut aliquoties uno eodemque equo secum vehi illum passus fuerit *Dubravius lib.* 23.

Hannibal Pœnus, inspecta humani sanguinis plena fossa, pulchrum esse spectaculum dixit *Fulg. lib.* 10. *cap.* 11.

Vitellius Cæsar, ob cadaveris fœtorem viâ declinantibus cæteris, ipse recta per acervum mortuorum profectus est, optime olere hostem, inquiens, & præsertim civem. *Suet.*

Non desunt, qui testantur, *Hispanos* multa crudelitate usos in India Nam bello captos trucidasse, vel eos in aurifodinas detulisse, insuetisque laboribus oppressisse: adeò ut ex quindecies, vel ut alii scribunt, vigesies centenis hominum millibus, qui Hispaniolam incolebant, vix hodie ad summum quingenti, vel centum quinquaginta, ut quidam adserunt, supersint. *Ioh. Metellus* in Epistola, quæ Osorio præfixa est. *Et Petrus CieZa Variis in locis.*

Nihil tam atrocis supplicii & cruciatûs ab immanissimis quibusque Tyrannis excogitari potuit, quo non digni Christiani judicati sunt, sub M. Antonino philosopho. *Gallorum Epistola apud Eusebium lib.* 5. *cap.* 1. aliquot crudeles formas numerat: insidias domi forisque, in omnibus publicis locis inclamationes, plagas, tractationes, direptiones, lapidationes, conclusiones, applicationes laminarum candentium, carceres tenebrosos, inclusiones in equuleo ad quintum punctum, in ipsis custodiis strangulationes, bestiarum dentes, ferreas sartagines, patibula, ventilationes ex cornibus taurorum, & similes. *Theat. Zwing. fol.* 2739.

Cyrillus, Diaconus Heliopoli ad Libanum, cùm sub magno Constantino, multa simulacra confregisset, sub Iuliano ventre diffecto jecur ejus gentiles quosdam devorasse tradunt. *Suidas.*

Ascalone sub Iuliano gentiles sacerdotibus Christianis, & mulieribus virginitatem professis, alvos dissecuére, & completas hordeo porcis objecerunt. *Theodoret. lib.* 3. *cap.* 6.

¶ HIEROGLYPHICUM.

PRæcipuum *gladij* fuit hieroglyphicum, ut pro crudelitate poneretur, cujusmodi nuncupatione Aegyptii *Odium* appellare soliti sunt: qui quidem Persarum Rex omnium crudelissimus ac maxi-

maximè formidabilis, cæde omnia fœdavit, quacunque per Ægyptum progrederetur. *Pierius Valerius libro quadragesimo secundo, pag. 414. F.*

CULPA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Oedipo. v. 701.

——Quisquis in culpa fuit,
Dimissus odit omne, quod dubium putat.

Terentius in Hecyra. 4. 4.

————Mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit. Mirandum ne id est?
Censen' te posse reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpa? An quia non delinquunt viri?

Plaut. in Captivis. 3. 5.

Decet innocentem servum atque innoxium
Confidentem esse, suum apud herum potissumum.

Horat. Oda 24. lib. 3.

Quid tristes querimoniæ,
Si non supplicio culpa reciditur?

Vide Crimen, Error, Peccatum, Venia.

CULTUS DIVINUS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Persius 2.

Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donatæ à virgine pupæ.
Quin damus id Superis, de magna quod dare lance
Non possit magni Messalæ lippa propago?
Compositum jus fasq; animo sanctosq; recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto
Hoc cedo, ut admoveam templis, & farre litabo.

Ovid. Epist. 19.

Non bove mactato cœlestia Numina gaudent:
Sed quæ præstanda est, & sine teste, fide.

Vide infra Religio.

CUNCTATIO.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*iogenes* poscebat aliquid ab homine avaro: quem cùm videret cunctantem ac negaturo similem: ô homo! inquit: ad cibum te postulo,

postulo, non ad cyppum! Vt, qua licet, Græcarum vocum affinitatem reddam: Græcis enim τροφὴ cibus est, ταφὴ sepultura. *Erasm. lib* 3. *apoph. ex vita Diogenis apud Laert.*

Socrates hoc dicterium plurimum in ore habuisse dicitur: Dimidium operis peractum ei, qui jam esset aggressus. Est autem hemistichium Hesiodæum: Ἀρχὴ ἥμισυ παντός. *Laertius in vita Socratis.*

Augustus Cæsar illud semper cito factum posse dici ajebat, quod cum factum esset, bene haberet: Tarditatem enim, quæ tuta esset, celeritati anteponebat, cui periculum esset conjunctum. *Fulgos. lib.* 7. *cap.* 2.

¶ SIMILITUDO.

Leonis catuli informes nascuntur, vix ingrediuntur semestres, non moventur nisi bimestres: Ita quæ egregia futura sunt, serò proveniunt, & lentis ductibus absolvuntur. *Erasm.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

Publ. vel Cn. Dolabella, Asiæ procos. Smyrnæam matronam, quæ filium & maritum, propter interemptum filium ex priore marito conceptum, veneno sustulerat, ad Areopagitas rejecit: Illi accusatorem & ream post centum annos redire jusserunt. *Valer. Max. lib.* 8. *cap.* 1.

Ex duobus *Herculis* altaribus, quæ in majore immolata sunt, ex his nihil accipiunt mulieres, neque gustant: quod ad sacra venerit Carmenta tardius: sero etiam venit gens Pinariorum: & propterea summoti sunt à convivio epulantibus aliis. Vnde Pinarii ab esuriendo sunt dicti. *Plut. in quæst. Rom.*

Fridericus III. Imp. toleravit omnia, cunctator salutaris. Quoties apud illum fieret rerum comploratio, quod hæc & illa fierent, hæc & illa timerentur, ferunt respondisse: Nec dum esse tempus illa emendandi. Nec tamen illo vivente hoc tempus impletum est: nescitur quando implendum. *Grantzius lib.* 11. *Sax. c.* 33.

Germanis hoc ex libertate vitium inesse scribit Tacitus, quòd ad publicos conventus non simul nec jussi conveniunt: sed & alter & tertius dies cunctatione coeuntium absumitur. Ergo patrium hoc est & hæreditarium malum: sed quod nostra ætate tantum crevit, ut velut in proverbium abierit, wir wollen luogen. *Theat. Zwin. fol.* 3837.

Rhesum Thracum ducem, apud Euripidem objurgat Hector, quod serius ad belli societatem venisset, nimirum decimo demum anno. *Idem ibid.*

Mortuo Alexandro secundo, Scotorum rege, cùm Alexander filius successurus esset, magna inter Nobiles disceptatio orta est: aliis sydera, quæ plurimum illis observare mos est, adversa regi creando dicentibus: aliis nondum equitem auratum factum esse, ac propter-

ea

ea à regni gubernaculis prohiberi. At nisi contemptis istiusmodi superstitionibus Comes Fisensis Sconæ fatali lapidi admotum puerum, more majorum inunctum coronasset, profectò dilatandis comitiis haud dubiè res in summum evasissent discrimen. *H. Boetius lib.* 13.

CUPIDITAS.

§ SENTENTIAE PATRUM.

QVod agit indomita cupiditas ad corrumpendum animum & corpus suum, flagellum vocatur: quod autem agit, ut alteri noceat, facinus dicitur: & hæc duo sunt genera omnium peccatorum. *August. de doctr. Christ.*

Superbia & cupiditas in tantum unum malum sunt, ut nec superbia sine cupiditate, nec sine superbia cupiditas possit inveniri. *Idem ad quendam comitem.*

Non est in carendo difficultas, nisi quùm fuerit in habendo cupiditas. *Idem lib. confess.*

Tanto magis inhæret DEO quilibet, quanto minus diligit proprium. *Idem in quadam epist.*

Cupiditas dicit: Valdè sine culpa es, qui quidem habenda concupiscis, quia non multiplicari appetis, sed egere pertimescis; & quod malus alius retineret, ipse melius expendis. *Idem lib. de conflictu vitiorum.*

Cupiditas ait: Quid injustum est, si, cùm aliena non invadam, propria diligentiâ servo? O impudens dictum! propria dicis? Quæ ex rebus reconditis in hunc mundum detulisti, quando in hanc ingressus es lucem? Quando de ventre matris existi, quibus quæso facultatibus, quibusque subsidiis stipatus intrasti? *Ambros. in Iohan.*

Qui moderari nescit cupiditatibus, is quasi equis raptus indomitis volvitur, laniatur, affligitur. *Idem lib. de virginit.*

Quum augere opes, aggregare pecuniam, occupare terras possessionibus cupimus, præstare divitiis, justitiæ formam exuimus, beneficentiam communem amittimus. *Idem libro de Offic.*

Bonorum autori aliter inhærere non valemus, nisi cupiditatem à nobis, quæ omnium malorum radix est, abscindamus. *Greg. in hom.*

Cui cupiditas dominari dicitur, subjectus malis omnibus demonstratur. *Idem lib.* 15. *moral.*

In pœna modum impatientiæ, in paupertate cupiditatis scrupulum, in obedientia nodum caveas propriæ voluntatis. *Bernh. in quodam serm.*

Nihil in hac vita laboriosius, quàm desideriis terrenis æstuare: & nihil hîc quietius, quàm hujus seculi nihil adpetere. *Bernh. in serm.* 6.

Appo-

Appositio divitiarum majorem accendit flammam, & vehementior fit cupido. *Idem ibid.*

An non tibi videtur à terra devorari ille, qui semper de terra cogitat? qui semper terrenos habet actus: qui de terra loquitur: qui de terra litigat: terram desiderat: & omnem spem suam ponit in terra: qui ad cœlum non respicit: qui futura non cogitat: qui judicium Dei non metuit: nec beata ejus promissa desiderat: sed semper de præsentibus cogitat, & ad æterna non suspirat? Talem quum videris, dicito; Quia devoravit eum terra. *Orig. hom. 19. in Levit.*

¶ Sententiae Poeticae.

Claud. 4. Honorii conf. v. 248.

At si cuncta petens, nil collatura cupido
In jecur, & tractus imos compulsa recessit:
Quæ velut immanes reserat dum bellua rictus,
Expleri pascique nequit: nunc verbere curas
Torquet avaritiæ, stimulis nunc flagrat amorem,
Nunc gaudet, nunc mæsta dolet; satiataque rursus
Exoritur, casaque redit pollentius Hydra.

Lucret. lib. 4 de Nat. rerum.

Nam faciunt homines plerumque cupidine cæci,
Et tribuunt ea, quæ non sunt sibi commoda vere.

Boetius Metro. 4. lib. 1.

At quisquis trepidus pavet, vel optat,
Quod non sit stabiles, suique juris
Abjecit clypeum, locoque motus,
Nectit, qua valeat trahi, catenam.

Iuvenalis Satyra. 3.

——Tanti tibi non sit opaci
Omnis arena Tagi, quodque in mare volvitur aurum,
Vt somno careas, ponendaque præmia sumas
Tristis, & a magno semper timearis amico.

Ex Comicis Græcis.

Ἰσότητα δ' αἱροῦ, πλεονεξίαν φύγε.
Aequalis esse aliis pete, nec habere plus.

¶ Sententiae Philosophicae

Qvamdiu tibi satis nihil fuerit, ipse aliis non eris. Quomodo, inquis, exibo? utrumque cogita, quàm multa temerè pro pecunia, quàm multa laborosè pro honore tentaveris? Quantum ad successum accesseris, tantò accedet & metus. *Senec. in Epist.*

Nullum habet majus malum cupiditas, quàm quod ingrata est: nemo, quos vincit, sed à quibus vincatur, aspicit: & illis non tàm jucundum est, multos videre post se, quàm grave aliquem ante se: habet hoc vitium omnis ambitio, nec inspicit, nec ambitio tantum instabilis est, verùm cupiditas omnis incipit à fine. *Idem epist. 74.*

Cupi-

Cupiditas felicitatem ſuam non intelligit: quia non, unde venerit, reſpicit, ſed quò tendat. *ibid.*

Nunquam parum eſt, quod ſatis eſt: & nunquam multum, quod ſatis non eſt. Neminem pecunia divitem fecit: imò contrà, nulli non majorem ſui cupidinem ingeſſit. *idem in epiſt.*

Fortiſſima peſtis eſt cupiditas, quæ ſolet egenos facere, quos capit, dum finem quærendi non invenit: nam altera cupiditas ex alterius fine naſcitur, & ideò fortior eſt, qui cupiditatem vincit, quàm qui hoſtem ſubjicit. *idem ibid.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

C*Leombrotus Ambraciota*, lecto Platonis Phædone de immortalitate animæ, ut ex hac vita, quæ eſt velut mors quædam, ad immortalitatem migraret, è muro ſe in mare dedit præcipitem. *Cic. in Tuſc.* in eum extat Epigramma Callimachi Græcum.

Nicaula Aethiopum regina ex intimis regni finibus ad ſpectandam audiendamque Salomonis ſapientiam Hieroſolymam venit. *Theat. Zwing. fol.* 74.

Ferunt *C. Iulium Cæſarem* Britanniam petiiſſe ſpe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem, interdum ſuâ manu exegiſſe pondus. Gemmas, toreumata, ſigna, tabulas operis antiqui ſemper animoſiſſime comparaſſe: ſervitia recentiora politioraque immenſo pretio, & cujus ipſum etiam puderet, ſic, ut rationibus vetaret inferri. *Suet.*

Coloſsis impendio delectabantur olim Imp. Romani, quibus, ut videtur, magis erat cordi maximos eſſe quàm optimos. *Eraſm. in Adagiis.*

Solon in elegiis ſuam ab amicis mortem defleri cupit his verbis:

> Μηδέ μοι ἄκλαυςος θάνατος μόλοι· ἀλλὰ φίλοισι
> Ποιήσαιμι θανὼν ἄλγεα καὶ ςοναχάς.
> *Ne mî illugubris veniat mors, ſed mihi charis*
> *Mærorem potiùs adferat & gemitus.*

Leo philoſophus Imperator, pacis ita fuit ſtudioſus, ut optaret ea dari tempora, quibus ſtipendia militum conferret philoſophis. *Suidas.*

Vide locum de Avaritia & Concupiſcentia.

C U R A.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 3. Metamorph.

Attenuant vigiles corpus miſerabile curæ.

Ovid. 2. Remed.

Me duce damnoſas, homines, compeſcite curas.

2. Art.

2. Art.

——*Lentescunt tempore curæ.*

Persius. 1

O curas hominum! ô quantum est in rebus inane,

Ovid. Pont. 4

Cura quoque interdum, nullâ medicabilis arte,
Aut si sit, longâ est attenuanda mora.

Ovid. 3. Fast.

Sollicitæ mentes speq; metuq; pavent.

Horat. 3. Carm. 16.

Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames.

Tibullus. 3. 3.

Non opibus mentes homini, curæque levantur.

Statius lib. 3. Thebaid.

——*Invigilant animo, scelerisque parati*
Supplicium exercent curæ.

Horatius Oda 15. lib. 2.

Non enim Gazæ, neque consularis
Submovet lictor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.

Idem lib. 3. Oda. 1.

——*Timor & minæ*
Scandunt eodem, quo Dominus: neque
Decedit ærata triremi, &
Post equitem sedet atra cura.

¶ Similitudo.

IN vite quicquid per amputationem adimitur materiæ, id fructibus additur: Ita qui reciderit curas supervacaneas rerum sordidarum, plus valebit in rebus seriis & gravibus; aut quò minus est verborum, hoc graviores sententiæ. *Erasm.*

¶ Hieroglyphicum.

PEr *nucem Persicam* carne spoliatam nonnulli hieroglyphicè significant hominem, qui variis curis sollicitudinibusque sit undecunque exulceratus, ut nullum sit ærumnarum anxietatumque genus, quo se non afflictatum sentiat, vicemque suam miserrimè deploret. *Pier. Val. lib. 54. pag. 526. F.*

Vide Cupiditas, Studium.

CURIOSITAS

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

IN supervacuis rebus noli scrutari sensum tuum multipliciter: non est tibi necessarium, ea, quæ sunt abscondita, videre oculis tuis: ea de re, quæ te non molestat, ne certaveris, & in pluribus operibus ejus non eris curiosus. *Eccles* 3.

Non est vestrum, nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. *Actor*. 1.

Si fueris plurimum scrutatus, frequenter miraberis. *Esd*. 4.

Qui investigator malorum est, opprimetur ab eis. *Prov*. 11.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

CUriosum genus hominum ad cognoscendum vitam alienam: desidiosum ad corrigendum suam. *August. lib.* 10 *Confess.*

Compescat se humana temeritas, & id, quod non est, non quærat: ne illud, quod est, non inveniat. *Idem de gente contra Manichaos lib.* 1.

Fons elationis, & delectatio libidinis, & venenum curiositatis, motus sunt animæ mortuæ: quæ non ita mortua, ut omni motu careat: discedendo à fonte vitæ, moritur, atque suscipitur à prætereunte seculo, & conformatur eidem. *Idem lib Confess.*

Multò faciliùs invenit sydeKu Conditorem humilis pietas, quàm sydKrum ordinem superba curiositas. *Idem sermone de eclipsi Solis.*

In consideratione creaturarum non est vana & perituræ curiositas exercenda, sed gradus ad immortalia, & semper manentia faciendus. *Idem lib. de vera religione.*

Grave curiositatis est vitium: quæ, dum cujuslibet mentem ad investigandam vitam proximi exteriùs ducit, semper ei intima sua abscondit, ut aliena sciens, se nesciens sit: & curiosus animus, quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto fiat ignarus sui. *Greg. hom* 36. *in Evang.*

Curiosus foras egreditur, & exteriùs omnia considerat: Qui sic interna despicit, præterita non respicit, præsentia non inspicit, futura non prospicit. *Bernh. in quodam serm.*

Pius pulsator plerunque invenit, quod temerarius scrutator invenire non potest. *Idem super Cant. serm.* 24.

Multi student plura alta, quàm apta proferre: & erubescunt plana & humilia, ut hæc solùm scire videantur. *Idem in serm.*

Doctrina spiritus non curiositatem acuit, sed charitatem accendit. *Idem super Cant.*

Quæ Deus occulta esse voluit, non sunt scrutanda; quæ autem manifesta fecit, non sunt negligenda: ne & illis illicitè curiosi, & in his damnabiliter inveniamur ingrati. *Prosp. de vocatione gentium.*

Lauda & venerare, quod agitur: quia tuum est nescire, quod agitur. *Idem ibid.*

¶ SEN-

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Sticho. 2. 1.

Sed curiosi sunt hic quam plures mali,
Alienas res qui curant studio maximo,
Quibus ipsis nulla est res, quam procurent, sua.

Terentius in Andria.

More hominum evenit; ut quid sim nactus mali
Prius rescires tu, quam ego illud, quod tibi venit boni.

Plautus in Sticho. 2. 1.

Curiosus nemo est, quin sit malevolus.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

VErba copiosa componis; & interrogans vincula nectis & dicis: acuta sunt ista: nihil acutius aristâ, & in quo est utilis? quædam inutilia & inefficacia ipsa subtilitas reddit. *Senec. epist.* 83.

Nulla est sine difficultate subtilitas. *Idem epist.* 45.

Qui te torques & laceras in quæstione; quam subtilius est contempsisse, quàm solvere? *Idem in epist.*

¶ APOPHTHEGMATA.

THaletem in cœlum suspicientem, & lapsum in barathrum, ancilla conspicata; meritò id illi accidisse dicebat: Qui cùm quæ ante pedes essent, ignoraret, cœlum contemplaretur; ut cognosceret. *Maxim. serm.* 21.

Xenocrates nihil referre dicebat, utrum pedes an oculos inferas in ædes alienas: videlicet deterrens ab omni curiositate rerum ad nos nihil attinentium. *Laert. lib.* 4. *cap.* 2.

Vespasianus à consulari viro Menstruo Floro monitus, plaustra potiùs quàm plostra dicendum; postridiè illum pro Floro Flaurum salutavit: Civiliter alludens ad illius curiosam admonitionem. Veteres in quibusdam pro diphthongo AV. sonabant, O, ut Clodius pro Claudius. *Sueton.*

Euclides Philosophus rogatus à quodam: Quales essent Dii, quaq; re potissimùm gauderent? Cætera quidem ignoro, inquit, at curiosos illis odio esse, certò scio. *Maxim. serm.* 21.

Demonax, cùm quidam exquireret, an mundus esset animatus? & rursus: an globosus? Vos, inquit, de mundo soliciti estis, & vestram ipsorum immundiciem non curatis. *Antonius in Melissa, part.* 2. *serm.* 77. *&* *Max. serm.* 21.

Aegyptius bajulus gestans quiddam velo opertum, cuidam sciscitanti quid portaret? ideò inquit, obvelatum est, ne scires: tu verò cur curiosè vestigas, quod occultum est? *Erasm. lib.* 6. *Apoph. ex Plut.*

Zeno Citticus adolescentem, curiosius quiddam quàm pro ætate sciscitantem, adduxit ad speculum, utque se contemplaretur, admonuit. Mox rogitavit: an videretur tali vultui convenire, quæstiones ejusmodi proponere? *Laert. lib.* 7. *c.* 1.

Socrates interrogatus à quodam: Quid ageretur apud inferos? deridens hominis curiositatem, respondit: ne ego unquam ivi: nec cum quoquam illinc reverso sum collocutus. *Maximus serm.* 36.

§ SIMILITVDINES.

VT Simonides Gratiarum scrinium semper inane reperit, Mercedis semper plenum: Ita si curiosus post aliquantum tempus suam aperit penum, inutilibus & insuavibus rebus plenam inveniet. *Plut.*

Quidam è poetis eligunt deterrima: ut ex Homericis versibus acephalos & μειούρους, tragicos syllogismos, & ab Archilocho obscœnè dicta in mulieres: Sic curiosus, pessima & insuavissima è cujusque vita decerpit. *Plut.*

Vt Philippus ex deterrimis hominibus conditam civitatem πονηρόπολιν appellavit: Sic curiosus, malis undique congestis, thesaurum quendam inamabilem & inamœnum sibi memoria construit. *idem.*

Vt quidam neglectis pulchris picturis prodigiosas ac monstrosas mirantur imagines: ut trioculos: carentes suris: cynocephalos: Sic curiosi malis alienis magis delectantur, quàm honestis. *idem.*

Quemadmodum aquilæ & leones cùm ambulant, introrsum vertunt ungues, ne conterantur, ac servant in prædam illorum aciem: Sic animi vigorem non convenit alienis rebus noscendis absumere, sed servare ad usum necessariorum. *idem.*

Vt turpe est ingredi domum alienam, aut introspicere: Ita turpius est scrutari, quid alii domi suæ faciant. *idem.*

Vt ulcus cruentat se ipsum, dum scalpitur: Ita curiositas & sua mala studet cognoscere, & dolorem accersit cognoscendi libido sive pruritus. *idem.*

Gallina sæpenumerò pabulo apposito, in angulo scalpens ac verrens scopem, è stercore hordei granum unum depromere mavult: Sic curiosi prætermissis aut interruptis sermonibus innoxiis, si quid malum in cujusquam familia occultum est, id proferunt in medium. *Idem.*

Vt taxatur in Comœdiis Cleon, quòd alibi manus haberet, alibi mentem: Ita multis in locis est curiosi hominis animus, nec una habitat in domo. *Idem.*

Vt Sicyæ, quod est in corpore pessimum, id attrahunt: Sic curiosorum aures, quod est in hominum vita vitiosissimum, id libentissimè audiunt. *Plut. & Plin. l.* 32. *c.* 1.

Civitates portas habent quasdam nefastas, per quas educuntur nocentes ad supplicium capitis, ejiciuntur purgamenta; nihil autem infertur sacrum aut purum: Sic in aures curiosorum non transeunt, nisi homicidia, adulteria. *Plut.*

Vt co-

Vt coci optant pecorum proventum; piscatores piscium: Sic curiosus malorum, novarum rerum commotionem, ut habeat, quod venetur. *Idem.*

Vt in aperto posita & exposita negliguntur ac prætereuntur, abstrusa petuntur insidiis: Ita qui valdè latet, & à vulgo semotus est, in hujus vitam inquirunt homines. *Senec.*

¶ EXEMPLA SACRA.

CVriositatis exempla: Eva, *Genes.* 3. ℣. 5. 6 Dina. 34. ℣. 1. 2. Bethsamites, 1. *Sam.* 6. ℣. 19. Ozias, 2. *Paral.* 26. ℣ 16. Scribæ & Pharisæi, *Matth.* 12. ℣. 38. 39. Pharisæi & Saducæi, 16. ℣. 1 Herodes, *Luc.* 9. ℣. 9. & 23. ℣ 8 Pharisæi, 11. ℣. 16. Petrus, *Iohan.* 21 ℣ 20. Apostoli, *Actor.* 1. ℣. 7. Epicuræi & Stoici Philosophi, 17. ℣. 20. Ephesii, 19. ℣. 18. Agrippa, 25. ℣. 22. 23. Thessalonicenses, 2. *Thess.* 3. ℣. 11. Iuniores viduæ, 1. *Tim.* 5. ℣. 11. 12. 13.

¶ EXEMPLA PROFANA.

FRidericus III. *Imp.* cum ad Coloniensia comitia repentè ingens vis mortalium convenisset, hospitum & civium censu instituto, panum quoque, qui eo die in urbe reliqui ad cœnam servabantur, numerum iniit: sic ut in quatuor vel quinque capita, singuli panes obolares vix responderent. Postero die ecquinam è tanto numero in tanta panis paucitate esurivissent, quæstione habita; divinæ benedictionis memorabili exemplo, omnes affatim satiatos fuisse deprehendit. *Iohan. Agricola Islebius in Adagio Germanico* Gott bescheret über Nacht.

Constantinus Imp. In conservando milite nimium cautus, examinator meritorum scrupulosus fuit: Palatinas dignitates velut ex quodam tribuens perpendiculo. *Marcel. lib.* 21.

Gallus Cæsar ad tuendum Orientem relictus à Constantino, contra Magnentium profecto, noctu cum satellitibus incognitus per lupanaria & tabernas cursitabat, sciscitabundus sub voce Græca & alterata: Quid de Cæsare sentirent? malè de ipso loquutos, trucidabat, reperto aliquo figmento. *Cusp.*

Aripertus II. Longabardorum rex ignoto habitu per oppida vagabatur, sciscitando & explorando, ecquid de se, suisque judicibus populi quererentur? *Paulus Diaconus lib.* 6. *c.* 10. & 12. *Bonfin. lib.* 8. *Dec.* 1. *Polydor. lib.* 4. *hist. Anglorum. Sigon. lib.* 2. *regni Ital.*

Fridericus senior, dux Austriæ, Imperat. Friderici III. patruus, sæpè mutata veste solus inter agrestes versatus est: cum quibus diurnâ mercede, & arans, & alia quævis munia faciens ruris, & de se ipso, & de purpuratis suis confabulari consueverat. Interrogatus cur id ageret? neque enim de me, inquit, alio modo verum audire possum. *Aeneas Sylv. lib.* 3. *Com in Panor.*

Festiviter Martialis Ollum quendam notat, qui malorum alienorum erat observator curiosissimus, & taxator acerrimus, cùm ipse

uxorem haberet adulteram, filiam viro maturam, deberetq; etiamnum pro togula. *Theat. Zwing* 159.

DAMNUM.

§ SENTENTIAE BIBLICAE.

NOn facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. *Levit* 19.

Non est bonum, damnum inferre justo. *Prov*. 17.

Non placeat tibi injuria injustorum: sciens, quoniam usque ad inferos non placebit impius. *Eccles*. 9.

Iam quidem omninò delictum est in vobis, quòd judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Sed vos injuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus. An nescitis, quia iniqui regnum DEI non possidebunt. 1. *Corinth*. 6.

Si læserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit jumentum suum, ut depascatur aliena; quicquid optimum habuerit in agro suo vel vinea, pro damni æstimatione restituet. Si egressus ignis invenerit spicas, & comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit. *Exod*. 22.

Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima. *Levit*. 24.

Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum, sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. *Ibidem*.

Vir sive mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum & reddent ipsum caput, quintamque partem desuper ei, in quem peccaverunt. Sin autem non fuerit, qui recipiat, dabunt Domino, & erit sacerdotis; excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia. *Num*. 5.

Maledictus, qui transfert terminos proximi sui. *Deut*. 27.

Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus: & qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus. *Prov*. 17.

§ SENTENTIAE PATRUM.

NOn sic sapit lucrum, quomodo dolet damnum: fortior est in confessione Christi, qui damna non timuit, quàm qui lucra contempsit. *Aug. in serm. de S. Steph.*

Est pulchritudo universæ creaturæ per hæc tria inculpabilis: damnatione peccatorum, exercitatione justorum, perfectione bonorum. *Idem de vera religione*.

Si non

Si non poteſt ſubveniri alteri, niſi alter lædatur; commodius eſt neutrum juvari, quàm gravari alterum. *Ambr. de Offic.*

Melius eſt præſentia damna contemnere, quàm exiguo quæſtu perpetua commoda non habere. *Caſſiod. lib. 4. Epiſt.*

Damna parva nonnunquam magni lucri ſunt cauſa. *Gregor. 3. dialog.*

Damnum pati non debet, qui pro communi bono aliquid expendit. *Idem in reg.*

Damna majora timentes, cœleſtis iræ damna incurrunt. *idem lib. 6. Dialog.*

Facinus eſt, quod agit indomita cupiditas, ut noceat alteri. *Aug. ſuper Iohan.*

Nec aliquid nocet fidelibus, negata eorum corporibus ſepultura: nec ſi exhibeatur, aliquid infidelibus prodeſt. *idem de cura pro mortuis.*

Quantum ad peccati rationem pertinet, nocuit: quia nocere diſpoſuit. *Hier. in epiſt.*

Aliud quoque eſt nocere, quod ſemper potes; aliud prodeſſe, cùm poſſis; aliud non facere; aliud non optari bonum: Illud tibi rurſus occurrit, non ſufficere Chriſtianum, ſi unam partem juſtitiæ impleat, quùm utraque præcipitur. *idem ad Celantiam.*

Etſi omnes, qui mare & terram habitant, conveniant ad lædendum; nocere nequaquam poterunt ei, qui à ſemetipſo non læditur. *Chryſ. de reparat. lapſi.*

Raro læditur homo ab extraneis, ſi ſui eum non lædant: magis enim inſidiis noſtrorum, quàm aliorum periclitamur. *Iſidor. lib. de ſummo bono.*

¶ SIMILITVDINES.

VRtica ſine aculeis adurit, ac vulnerat ſolâ lanugine, ſoloque contactu: Ita quidam non aperta vi, ſed clanculum nocent. *Eraſm.*

Vt pyralis ultrò advolans lucernis, aduſtis alis collabitur ac perit: Sic quidam ipſi ſibi acceſſunt pernitiem. *idem.*

Semel icti à ſcorpio, nunquam poſtea veſpis, crabronibus, aut apibus feriuntur: Ita nullum eſt incommodum, quod non commoditatis aliquid habeat adjunctum. *idem.*

Vide Adverſitas, Bonum, Fortuna, Tribulatio. &c.

DEBITUM.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

SIc ſub autoritate ſuperbia, & humanus timor ſub humilitate ſe palliant, ut ſæpè nec ille valeat conſiderare, quod Deo; nec iſte, quid debeat proximo. *Greg. in moral.*

Deputemus intelligentiam datam, quasi pecuniam mutuatam: quò plus nobis creditur ex benignitate, eò debitores ampliùs tenemur in opere. *Idem ibid.*

Stultus est debitor, qui gaudens pecunias accipit: & tempus, quo reddere debeat, non attendit. *Idem ibid.*

Debitores sumus præcipuè quinque, scilicet corpori, cordi, fratri, sanctis & mortuis. *Bernh. de Verb. Domini.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Comicis Græcis.

Λαβὼν, ἀπόδος ἄνθρωπε, καὶ λήψῃ πάλιν.
Reddas quod est datum, ut iterum detur tibi.
Τὰ δάνεια δούλους τοὺς ἐλευθέρους ποιεῖ.
Fœnus frequenter liberos servos facit.

¶ SIMILITUDINES.

QVi dicunt: carebo domo, carebo famulitio, ne debeam! perinde faciunt, ac si hydropicus dicat medico: Ego gracilis fiam & inanis: Nam nihil refert quàm gracilis sit, modò sanus. *Plut.*

Vt pedem & manum, si computruerit, datâ mercede resecamus: Ita domus, aut famulitium abjiciendum, ut liberemur ære alieno, hoc est, ut liberi fiamus.

Vt equus semel accepto fræno, sessorem alium post alium fert: Sic qui semel inciderit in æs alienum, nunquam explicatur. *Idem.*

Cholerici qui purgari nolunt sub tempus, collectâ indies majore bile, postea graviter discruciantur: Sic qui sinunt fœnus accrescere, cùm adest dies, graviter è capite laborant. *Idem.*

Consule Locum de Fœnore & Vsura.

DECEPTIO.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Captivis. 3. 5.

Nunc certum est, nulli post hæc quicquam credere,
Satis sum semel deceptus.

Ovid. lib. 2. de Pont. El. 7.

Proxima subsequitur, quid agas, audire voluntas:
Et modo si quid agas, sit tibi cura mei.
Nec dubito quin sit: sed me timor ipse malorum
Sæpè supervacuos cogit habere metus.
Da veniam quæso, nimioq; ignosce timori:
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.

Ibidem.

Membra reformidant mollem quoque saucia tactum,
Vanaq; sollicitis incitat umbra metum.

Sic ego fortunæ telis confixus iniquis,
Pectore concipio nil nisi triste meo.
Seneca in Thebaid. v. 494.
Quoties necesse est fallere, aut falli a suis,
Patiare potius ipse, quam facias, scelus.

Vide Fraus, Dolus, Astutia.

DECIMA.

¶ Sententiae Patrum.

HÆc est Domini justissima consuetudo, ut, si tu illi decimam non dederis, ad decimam revocaberis, id est, dæmonibus, quæ est decima pars angelorum, associaberis. Dabis, inquit, impio militi, quod non vis dare sacerdoti. *August. de doctr. Christ.*

Si decimam dederis, non solùm abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem animæ & corporis consequeris: quia decimas dando, & terrena & cœlestia possis præmia promereri. Vnde qui decimas dare nolunt, res alienas invadunt: & Dominus, qui dignatus est totum donare, decimas à nobis dignatus est recipere. *Idem ibid.*

Iustitiam, misericordiam, & fidem propter suam gloriam mandavit DEUS; sed propter sacerdotes decimas. *Chrysost. in Matth. 23.*

Quia non reddidistis decimas, primitias, idcircò in penuria & fame maledicti estis: qui dum parva subtrahitis, ubertatem possessionum vestrarum & totam abundantiam frugum perdidistis. Sciatis vos ideò perdidisse abundantiam, quia fraudastis me parte mea. Moneo igitur, ut reddatis mihi mea, & ego restituam vobis vestra. *Hier. in gl. supr. Malach. 3.*

Sacerdotes qui propter decimas corripiunt populum, & majora peccata tacent, docent colare culicem, & deglutire camelum: id est, à modico abstinere, & majora committere. *Chrysost. ibid.*

Vide Titul. Eleemosyna.

DECORUM.

¶ Similitudines.

VT pulchritudo corporis apta compositione membrorum movet oculos, & delectat hoc ipso, quod inter se omnes partes cum quodam lepore consentiunt: Sic hoc decorum, quod elucet in vita, movet approbationem eorum, quibuscum vivitur, ordine, constantiâ & moderatione omnium dictorum atque factorum. *Cic. lib. 1. de Offic.*

Vt alia vestis magis sapientem decet, quam alia, cùm nullam oderit: Si magis congruit hoc aut illo loco vivere. *Senec.*

Chamæleon herba mutat foliorum colores, cùm terra, in qua nascitur, hic nigra, illic viridis, alibi cyanea, alibi crocea, & aliis aliisque coloribus: Ita convenit hominem hoc loco, in quo agit, vitæ habitum commutare. *Plin.*

DEFECTIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

DEfectionis exempla: Sodomitæ & alii, *Genes.* 14. ℣. 4. Filii Dei, 6 ℣. 2 Absalom, 2 *Sam.* 15. ℣. 10. Edom, 2 *Paralip.* 21. ℣. 8. Osee Rex, 2 *Reg.* 17 ℣ 4. Ezechias, 18. ℣. 7 Ioiachim, 24. ℣. 1. Sedechias, ℣ 20 Israelitæ, 2. *Paralip.* 10. ℣. 16. Edom & Lobna, 2. *Paral.* 21. ℣. 10. Sedechias, 36 ℣. 13 *Ierem.* 37 ℣. 2. & 52. ℣. 3. Populus, 15 ℣. 6. multi discipuli, *Iohan* 6. ℣. 66. Hymenæus & Alexander, 1. *Timoth.* 1. ℣. 20. Nicolaitæ, *Apoc.* 2. ℣. 5. 6.

Vide Apostasia.

DEFENSIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

DEfensionis humanæ exempla: Moses, *Exod.* 2. ℣. 17. 18. 19 Othoniel, *Iudic.* 3. ℣. 9. Ehud, ℣. 15. Samgar, ℣. 31. Principes seu fortes Davidis, 1. *Paral.* 11. ℣. 14.

Vide Bellum. Item Iudex, Iudicium, Iustitia, Fortitudo, Necessitas.

DEGENERATIO.

¶ SIMILITVDINES.

NOn ut ex sapientissimis parentibus stultissimi plerumq; nascuntur filii: Ita à doctis præceptoribus indocti discipuli, à probis educatoribus alumni improbi: Nam illic corporum est propagatio; hic animorum. *Erasm*

Vt arbores quædam bellæ florent, verùm nullum adferunt fructum: Ita quorundam puerorum indoles magnam vitæ frugem pollicetur, fallunt expectationem omnium. *Idem.*

Vt si Venerem suam Apelles, aut si Protogenes Ialysum illum suum cœno oblitum videret, magnum acciperet dolorem: Ita si quis conspiciat eum corruptum, quem ad bonos mores instituisset; aut ignominiis affectum, quem ornasset honoribus, iniquo animo ferret. *Plin. lib.* 35. *cap.* 10.

Est Indiæ gens dicta Pandora, quæ in pueritia cano sit capillitio, in senecta nigrescunt capilli: Ita nonnulli primis annis sobrii ac modesti; grandiores jam, ad nugas & ineptissimas voluptates abjiciunt sese, & quasi repuerascunt *Plin. lib. 7. cap. 2.*

Vide Indoles, Ingenium, Mores.

DEMOCRATIA.

¶ APOPHTHEGMATA.

SOlon dicere solebat: Eum principem sibi maximè gloriosum videri, qui Democratiam ex Monarchia civibus faceret. *Phavorinus & Stob. serm. 46.*

Lycurgus, cuidam postulanti, ut in civitate pro Aristocratia, hoc est, optimatum gubernatione, constitueret Democratiam, hoc est, popularem gubernationem: Tu fac, inquit, prius domi tuæ Democratiam instituas. *Plut. in Lacon. & Stob. serm. 83.*

Vide Respublica.

DERISIO.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

DErisionis exempla: Magistri operum derident & contemnunt Israelitas, *Exod. 1. ℣. 12.* Viri Sadoch Gedeonem, *Iudic. 8. ℣. 6.* Goliath Davidem, *1 Sam. 17. ℣. 42.* Nabal Davidem. 25. ℣ 10. Michol Davidem, *2. Sam. 6. ℣. 16.* Elias Baalitas, *1. Reg. 18 ℣. 27.* Pueri Bethel Elisæum, *2. Reg 2 ℣. 23. 24.* Israelitæ cursores & nuntios regis, *2. Paral. 30. ℣. 6 10* Nuntios & Prophetas Dei, 36. ℣. 15 16. *3. Esd. ℣. 1 50.* Sanaballath & Tobias Ammonites Israelitas, *Neh. 4. ℣. 1. 2 3.* Parentes & cognati Tobiam, *Tob 2. ℣ 15 16.* Iuniores Iobum, *Iob 30 ℣. 1.* Iudæi Ieremiam, *Ierem. 20. ℣. 7 8. Thren. 3. ℣ 14. 15.* Mater septem liberorum, unà cum filio minore natu, Regem tyrannum, *2. Mach. 7. ℣ 27. 39.* Nicanor Israelitas, *1. Mach. 7. ℣. 34 35.* Tibicines & Turba Christum, *Matth. 9. ℣. 24* Principes Sacerdotum, Scribæ, Seniores, & Milites, 27. ℣. 41. 42. *Marc. 15 ℣. 20 Luc. 22. ℣ 63. 64.* Herodes, 23. 11 Quidam Iudæi Apostolos, *Actor. 2. ℣ 12. 13.* Athenienses Paulum, 17. ℣. 32.

Vide Contemptus, Contumelia, Convitium, Risus.

DESIDERIUM.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

QVi desiderat, etsi linguâ taceat, corde cantat: qui autem non desiderat, quolibet amore, quolibet clamore aures hominum feriat: intus mutus est Deo *Aug. sup. Psal. 86.*

Etiam quod tempore acceleratur, desiderio tardum videtur. *Aug. 68. epist.*

Quod

Quod oculus non vidit &c. desiderari potest, concupisci potest, suspirari in illud potest: dignè cogitari & verbis explicari non potest. Desiderium sinus cordis est: capiemus, si desiderium, quantum possumus, extendamus. *Aug. sup. Iohan.*

Quò diutiùs abest quod desideratur, tantò expectantis desideria majori quadam vi amoris ignescunt. Caro deficit: sed cupiditas alitur & augetur. *Amb sup. Beati immaculati.*

Cuncta desideria dilatione crescunt: si autem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. *Greg. hom. 23. sup. Evang.*

Sancti viri unde desideriorum suorum detrimenta tolerant, inde majora lucra conversis aliis reportant. *Idem ibid.*

Valentiores voces apud secretissimas aures Dei non verba faciunt, sed desideria. *Idem in moral.*

Quid clamas ad me? Voces apud aures Dei non faciunt verba nostra, sed desideria. Æternam enim vitam si ore non petimus, sed corde desideramus: ore tacemus, sed tacentes clamamus. *Idem ibidem.*

¶ SIMILITUDO.

SIcuti bona valetudo jucundior est iis, qui è gravi morbo liberati sunt, quàm qui nunquam ægro corpore fuerunt: Sic omnia desiderata magis, quàm assiduè percepta delectant. *Cic. in orat. post reditum ad Quirites.*

Vide Cupiditas, Voluptas.

DESIDIA.

Vide Otium, Pigritia.

DESPERATIO.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

AN ignoras, quòd periculosa sit desperatio? 2. *Reg.* 2.

Desperavi, nequaquam jam ultrà vivam. *Iob.* 7.

Non credit, quòd reverti possit de tenebris ad lucem, circumspectans undique gladium *Ibid.* 15.

Quasi evulsæ arbori abstulit spem meam. *Ibid.* 19.

Quare factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis renuit curari? *Ierem.* 15.

Insanabilis est fractura tua, pessima plaga tua. *Idem* 30.

Super hoc plangam & ululabo: quia desperata est plaga ejus. *Mich.* 1.

Impius, cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium. *Prov.* 18.

Et dixisti: Desperavi, nequaquam faciam: adamavi quippe alienos, & post eos ambulabo. *Ierem. 2.*

Desperavimus, post cogitationes nostras ibimus, & unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus. *idem 18.*

Desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam. *Ephes. 4.*

Tu ergò fili hominis dic ad domum Israel: Sic locuti estis, dicentes: Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus: Quomodo ergò vivere poterimus? *Ezech. 33.*

¶ SENTENTIAE PATRUM.

LAtro agnovit, Petrus negavit. In Petro demonstratur, quemque justum non de se præsumere: in latrone, nullum impium debere diffidere conversum. Timeat ergò bonus, ne pereat per superbiam, & malus non desperet per multam malitiam. *Aug. in libro de symb.*

Nemo desperet: Iudam traditorem non tàm scelus, quod commisit, quàm indulgentiæ desperatio fecit penitus interire. *idem lib. de utilit. pœnitent.*

Ne desperando augeamus peccata; propositus est pœnitentiæ portus: rursus, ne sperando augeamus; datus est dies mortis incertus. *idem ibid.*

Desperatio certa mors est. *Ambr. super Lucam lib. 2.*

Desperatio homicida est animæ. *Aug. in Psal. 50.*

Nemo diffidat: nemo veterum conscius peccatorum præmia divina desperet: novit Dominus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum. *Serm. 6.*

Incumbit virtuti seculi, qui desperat de adjutorio Dei. *Ambr. super Marcum.*

Illius æternæ civitatis januas nobis desperatio claudit, spes apperit, fiducia latum præbet ingressum. *Isidorus de summo bono lib. 2.*

Nullus desperet veniam, etiam si circa finem vitæ ad pœnitentiam convertatur: unumquenque enim Deus de suo fine, non de vita præterita judicat. *Idem ibid.*

In vita hominis finis quærendus est: quoniam Deus non respicit, quales antea vixerimus; sed quales circa finem vitæ fuerimus. *idem ibid.*

Perpetrare flagitium aliquod, mors est animæ: sed desperare, est in infernum descendere. *idem ibid.*

Sceleratior omnibus, ô Iuda! & infelicior extitisti: quem non pœnitentia duxit ad dominum? sed desperatio traxit ad laqueum. *Leo Papa in sermone.*

Prima salus est declinare culpam: secunda non desperare veniam: quia ipse se in æternum punit, qui apud verum judicem ad pœnitentiam non recurrit. *Hug. lib. de vera sap.*

Quamvis autem sint aspera & difficilia, quæcunque sunt in excelsis posita, non dubie sit, ut in apertum campum veniant, si itinerantibus nihil desperationis occurrat. *Valerius in quodam serm.*

Desperatio est ad vitæ statum vel virtutum reditum fracta spei gubernatio. *Victorinus.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca Med. v. 163

Qui nihil potest sperare, desperet nihil.

Ovid. 2. Pont. 2.

Confugit interdum templi violator ad aram:
Nec petere offensi numinis horret opem.

Ibidem.

Qui rapitur fatis, quid præter fata requirit?
Sæpe creat molles aspera spina rosas.
Qui rapitur spumante salo, sua brachia campi
Porriget ad spinas, duraque saxa manus.
Accipitrem metuens pennis trepidantibus ales,
Audet in humanos fessa venire sinus.
Nec se vicino dubitat committere tecto,
Quæ fugit infestos territa cerva canes.

Ovid 3. de Ponto. 7.

Proximus huic gradus est, bene desperare salutem,
Seque semel vera scisse perisse fide.

¶ APOPHTHEGMATA.

LEonidas, Ephoris dicentibus ad illum, quòd ad Thermopylas proficiscens, paucos secum educeret? nimium ad hoc, inquit, negotium, ad quod proficiscimur. Indicans, satis multos educi ad moriendum in bello: satius enim perire paucos, quàm multos. *Plut.*

Anonymus. Cuidam, qui laborans ab oculis, exierat in bellum, cum nonnulli dicerent: Quò vadis, ad istum affectus modum, aut quid facturus? Vt nihil, inquit, aliud, certè hostis gladium hebetabo. *Plut.*

Pompeius rebus infeliciter gestis adversus Cæsarem, & ad summam desperationem redactus, in tentorium venit attonito similis, nec aliam vocem emisit, quàm hanc: οὐκοῦν εἰς παρεμβολήν: Ergò in castra, sumptaque veste præsenti fortunæ accommodata, clàm profugit. *Idem.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

DEsperationis exempla: Cain, *Genes.* 4. v. 13. 14. Israelitæ, *Exod.* 14. v. 11. Achitophel, 2. *Sam* 17. v. 23. Elias, 1. *Reg.* 19. v. 4. quatuor Leprosi, 2. *Reg* 7. v. 4. Saul, 1. *Paralip.* 10. v. 4 Saulis Armiger, v. 5. Iudas, *Matth.* 27. v. 5. Custos carceris, *Act.* 16. v. 27.

¶ EXEM-

¶ EXEMPLA PROFANA.

NUmantini à Pub. Scipione Africano longa obsidione defatigati, cùm intolerabiles pacis conditiones præscriberet, desperatis rebus, ultimo sese prælio accingunt: Satius ducentes pro patria fortiter occumbere, quàm per ignaviam deditos, ut oves, jugulari. *Sabellic. lib. 9. Enn. 5.*

Saguntum Hispaniarum oppidum, juxtà flumen Hiberum, societate fœdereque conjunctum cum Romanis, longa Pœnorum obsidione fameque eo redactum est, ut cives extructo in foro igni, quicquid erat pretiosarum rerum, in eum conjicerent; ac postremò se suosque liberos eodem præcipitarent, ne venirent in hostium manus. Inde proverbium: Saguntina fames. *Erasm. in Adagiis ex Livio. Val. Max. & Cicer. in Philippicis.*

L. Licinius Crassus profectus contra Aristonicum Eumenis filium, in eo prælio profligato exercitu, ipse, ne in hostium manus veniret, baculo barbari satellitis, equum ducentis, oculum petens, eum in sui necem provocavit. *Plut.*

Cajus Marius junior, à Sylla, è Mithridatica victoria redeunte, cum toto exercitu fusus, in oppidum Præneste se recepit: Vbi obsessus, quùm nulla effugii pateret rima, veniam desperans, se Pontio Telesino præbuit jugulandum. *Livius.*

Adrianus Imp. incredibili membrorum omnium cruciatu impulsus, Mastorem quendam barbarum, partim minis, partim pollicitationibus impulit & coegit, ut cædem sibi inferret: circumscripsitque locum sub mammilla, quem Hermogenes medicus demonstraverat, quo lethaliter percusso, sine dolore expiravit. *Theat. Zwing. fol. 79.*

Diocletianus & Maximianus Herculius, anno Domini 307. ille Nicomediæ, hic verò Mediolani, imperio sese abdicarunt: palàm quidem negotiorum molem & senectutem causantes; sed amicis, se id ex desperatione facere, quod non possent extinguere Christianorum religionem, confitentes. *Nicephor. lib. 7. cap. 20. Zonaras tom. 2. & Chronicon Vrspergensis.*

DETRACTIO.

¶ SENTENTIÆ PATRVM.

QVùm ipsam scripturæ veritatem criminati obscurare non possunt; hos, per quos prædicatur, inducunt in odium, de quibus effingere, quicquid in mentem venerit, possunt. Vnde jam Apostolicæ Prophetiæ tempus videtur instare: Erit id tempus, in quo sanam doctrinam non sustinebunt. *Aug. in epist. ad Hipp.*

Detractione patientia nostra probatur. *Idem lib. 5.*

Pejor est detractio in magni nominis viris, quàm in plebejis. *Idem cont. Pet.*

Obloquium est absenti detrahere, & dolosè mordere. *Idem in Psalm.* 49.

Plus nocent in membris detrahentes Christo, qui animas creditorum interficiunt, quàm qui ejus carnem mox resurrecturam peremerunt. *Idem de defin.*

Si hilari vultu detractorem audieris, tu illi das fomitem detrahendi: Si verò tristi, ut ait quidam, discit non libenter dicere, quod dicit non libenter audiri. *Idem in gl. super Psal.* 50.

Ventus aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem. *Idem Gregor. in Proverb.* 2.

Cave, ne aut linguam, aut aures prurientes habeas: id est, aut ne ipse detrahas aliis, aut alios audias detrahentes. *Hieron. ad Nepotianum.*

Nulli unquam omninò detrahas, & si aliorum vituperatione te laudabilem videri velis, magis tuam vitam ornare disce, quàm alienam carpere; ac semper memor esto scripturæ, dicentis: Noli diligere detrahere, ne eradiceris. Pauci etenim sunt, qui huic vitio renuntient. *idem ad Celantiam.*

Rarumque invenies, qui irreprehensibilem vitam suam exhibere velit, ut is non libenter reprehendat alienam: tantaque hujus mali libido mentes hominum invasit, ut etiam qui procul ab aliis vitiis recesserunt, in istud tamen quasi in extraneum laqueum Diaboli incidant. *idem ibid.*

Nihil tàm facilè, quàm otiosum & dormientem, de aliorum labore & vigiliis disputare. *idem in Oseam.*

Cave, ne ipse detrahas aliis, aut alios audias detrahentes; non minùs auribus quàm linguâ fugias detractionem. Nam detractor, dum te videt non libenter audire, non facilè potest detrahere. *idem epist. ad Nepot.*

Vilium satis hominum est, & suam laudem quærentium, alios viles facere: quia alterius vituperatione se laudari putant; & qui suo merito placere non possunt, placere volunt in comparatione malorum. *Hieronym.*

Sicut sagitta, si mittatur contra duram materiam, nonnunquam in mittentem revertitur, & vulnerat vulnerantem: Ita detractor, quum tristem faciem viderit audientis, imò non audientis, sed obturantis aures suas, ne audiat sanguinem; illicò conticescit, pallet vultus, hæret labia, saliva siccatur. *idem in epist. ad Ruff.*

Omnem, qui palam veretur dicere, quod in aure loquitur, suspectum habeas: Quòd si coram te indicare ille renuerit, delatorem judices, non accusatorem. *Bernh. in lib. de consideratione.*

Detractor, & libens auditor, uterque Diabolum portat in lingua. Si pauper es; vilem & abjectum reputat: si dives; ambitiosum, avarum & cupidum; si affabilis; dissolutum: si prædicator vel doctor; honoris

honoris & humani favoris quæsitorem : si tacens; inutilem: si jejunus; hypocritam : si comedens; voratorem *Bernh. in serm.*

Non solùm ille reus est, qui falsum de alio profert : sed & is, qui cito aurem criminibus præbet. *Isidor. de sum. bono lib 3.*

Detractores autem quodã simulatæ verecundiæ fu o conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbrare conantur. Videas à detractore alta præmitti suspiria : sicque cum quadam gravitate & tarditate, vultu mœsto, demissis superciliis, voce plangenti egredi maledictionem; & quidem tantò persuasibiliorem, quantò creditur ab his, qui audiunt, corde non invido, sed magis condolenti affectu, quàm malitiosè proferri : Doleo, inquit, vehementer pro eo, quod diligo eum satis: & nunquam potui de hac re corrigere eum & aliàs mihi quidem bene compertum fuerat de eo istud; sed per me nunquam innotuisset : at quoniam per alterum patefacta res est, veritatem negare non possum : revera ita est. *Bernh. super Cant. serm, 24.*

Numquid non vipera est linguà detractoris ferocissima: Planè nimirum, quæ tàm lethaliter inficiat flatu uno. Numquid non lancea est lingua ista ? Profectò acutissima, quæ tres penetrat ictu uno. *Bernh. in serm.*

§ SENTENTIAE POETICAE.

Terentius in Phormione. 4. 4.

——— Nihil est, Antiphe,
Quin malè narrando possit depravarier.
Tu id quod boni est, excerpis : dicis, quod mali est.

Horat. Satyt. 4. lib. 1.

——— Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante : solutos
Qui captat risus hominum, famamq; dicacis :
Fingere qui non visa potest : commissa tacere
Qui nequit: hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.

Idem lib. 1. Epist. 18.

Vt penitus notum, si tentent crimina, serves,
Tuterisq; tuo fidentem præsidio : qui
Dente Theonino quùm circumroditur, ecquid
Ad te post paulò ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet :
Et neglecta solent incendia sumere vires.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

NVlla tàm molesta felicitas est, ut malignitatis dentes vitare possit. Qui alienis malis sicut suis bonis lætantur, divites sunt alienis jacturis, locupletes calamitatib⁹, immortales funeribus. *Sen. in Epist.*

Difficilem oportet habere aurem ad crimina. *Idem in Prov.*

Vide Calumnia, Maledicentia, Obtrectatio.

DEUS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

EGo sum, qui sum. Sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos. *Exod.* 3.

Dominus enim Deus vester, ipse est Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum. *Ios.* 2.

Ego Dominus primus, & novissimus, ego sum. *Esa.* 41.

Ego Dominus, & non est alius amplius: Extrà me non est Deus. *Ibid.* 45.

Ego Dominus, & non alter, formans lucem, & creans tenebras: faciens pacem, & creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc. *Ibidem.*

Ego primus, & ego novissimus, & absque me non est Deus. *Ibid.* 44.

Recordamini prioris seculi, quoniam ego sum Deus, & non est ultrà Deus: nec est similis mei, annuncians ab exordio novissimum, & ab initio quæ nec dum facta sunt. *Ibid.* 46

Ego autem Dominus Deus tuus in terra Ægypti, & Deum absque me nescies, & salvator non est, præter me. *Osee.* 13.

Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus unus est *Deuter.* 6.

Etsi sunt qui dicuntur Dii, sive in cœlo, sive in terra: siquidem sunt Dii & Domini multi: nobis tamen unus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: & unus Dominus IESVS CHRISTVS, per quem omnia, & nos per ipsum. 1. *Corinth.* 8.

Vnus Deus, & Pater omnium. *Ephes.* 4.

Vnus enim Deus, & Mediator Dei & hominum, Homo CHRISTVS IESVS. 1. *Timoth.* 2.

Et clamabant alter ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum. *Esa.* 6.

Nunc autem & viderunt & oderunt & me & patrem meum. Cùm autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit. *Ioh.* 15.

Sic enim Deus dilexit Mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus Filium suum, ut judicet Mundum; sed ut salvetur Mundus per ipsum. *Iohan.* 3.

Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam si, cùm adhuc peccatores essemus, secundum tempus CHRISTUS pro nobis mortuus est: multò igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvati erimus ab ira per ipsum. *Rom.* 5.

Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & CHRISTVS dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam in odorem suavitatis. *Ephes.* 5.

¶ SEN-

¶ SENTENTIAE PATRUM.

DEus tibi totum est: si esuris, panis tibi est: si sitis, aqua tibi est: si in tenebris es, lumen tibi est: si nudus es, immortalitatis tibi vestis est. *Aug. in Iohan. serm.* 19.

O vera summa suavitas, omni suavitate dulcior! sed non carni & sanguini: omni luce clarior, omni secreto interior, omni honore sublimior! sed non sublimior in se. *Idem lib.* 16. *Confess.*

O æterna veritas, & vera charitas, & chara æternitas! Tu es DEUS meus, ubi suspiro die ac nocte. *Idem lib.* 7. *Confess.*

DEUS medicamentum est non sano, regula est pravo, lux est tenebrato, habitatio est deserto. *Idem de charit.*

DEUS vera est summa vita: in quo & à quo & per quem bona sunt omnia, quæ beata sunt. DEUS, à quo averti, cadere: in quem converti, resurgere: in quo manere, consistere est. DEUS, à quo exire, mori: & in quem redire, reviviscere: & in quo habitare, vivere est. Deus, quem nemo amittit, nisi deceptus; quem nemo quærit, nisi admonitus: quem nemo invenit, nisi purgatus. *Idem in Soliloquiis.*

DEUS in se ipso sicut A & Ω: in Mundo, sicut rector & actor: in Angelis, sicut sapor & decor: in Ecclesia, sicut paterfamiliâs in domo: in anima, sicut sponsus in thalamo: in justis, sicut adjutor & protector: in reprobis, sicut pavor & horror. *Idem in orat. dom.*

Quicquid præter DEUM est, dulce non est: quicquid mihi vult dare Dominus meus, auferat totum, & se mihi det. *Idem in Psal.* 16.

Non est quod fugias à DEO irato, nisi ad DEUM placatum. *Idem in Psal.* 74.

DEUS totus oculus est, quia omnia videt: totus manus est, quia omnia operatur: totus pes est, quia ubique est. *Idem epist. c.* 36.

Nescio quid spiritualiter & corporaliter in nobis facit DEUS, quo nec sonus sit, qui percutiat: nec color, qui oculis discernatur: nec odor, qui naribus capiatur: nec sapor, qui faucibus indicetur: nec durum & molle, quod tangendo sentiatur. Et tamen aliquid est, quod sentire facilè est: explicare non possibile. *Idem in Iohan.*

Quæramus inveniendum, quæramus inventum: ut inveniendus quæratur, occultus est: ut inventus quæratur, immensus. *Idem ibid.*

DEUS, si fert auxilium, misericors: si non, justus esse creditur. *Idem in Quæst. Vet. Testam. c.* 36.

Non in loco DEUS videtur, sed mundo corde; nec corporalibus oculis DEUS quæritur, nec circumscribitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu, nec sentitur incessu: & quùm absens est, videtur: & quùm præsens est, non videtur. *Ambr. in Luc. lib.* 1.

Creator omnium DEUS pater omnipotens ubique est, & ubique totus est: in parte non est, quoniam ubique est: & tunc minus invenitur, quando is, qui ubique totus est, in parte quæritur. *Greg. lib.* 2. *moral.*

Nunquam deest: & tamen ab iniquorum cogitationibus longè est: nec tamen ibi deest, ubi longè est: quoniam ubi non est per gratiam, adest per vindictam. *Idem in hom. 8. sup. Ezech.*

DEUS ubique præsens est, & vix inveniri potest: stantem sequimur, & apprehendere non valemus. *Idem ibidem.*

Non parùm apprehendisti si hoc tibi de DEO compertum sit, quod nusquam sit, qui non clauditur loco, & nusquam non sit, qui non excluditur loco. *Bernh. de considerat. l. 5.*

DEUS non partibus constat, ut corpus: non affectibus distat, ut anima: non formis substat, ut omne quod factum est. Numquid verendum, ne cogitatio transvolet illum? quantumcumque in altum proficiat, ultra est. In terra quod homo cogitare possit, altissimum quærere, ridiculum est: statuere, impium: ultrà, non citrà quærendus est. *Idem ibidem.*

Quam dives es in misericordia, quàm magnificus in justitia, quàm munificus in gratia, Domine Deus noster! non est qui similis sit tibi. Munerator copiosissime, remunerator æquissime, liberator piissime, gratis respicis humiles, justè judicas innocentes, misericorditer etiam salvas peccatores. *Bernh. serm 57.*

Quid est DEUS? Longitudo, latitudo, sublimitas, profundum. Longitudo propter æternitatem: latitudo propter charitatem: sublimitas propter majestatem: profundum propter sapientiam. DEUS amat, ut charitas: novit, ut veritas: sedet, ut æquitas: dominatur, ut majestas; regit, ut principium: tuetur, ut salus: operatur, ut virtus: revelatur, ut lux: assistit, ut pietas: quæ omnia faciunt & angeli; facimus & nos: sed longe inferiori modo, non utique bono, quod sumus, sed quod participamus. *Idem de consider.*

DEUS, cui proprium est misereri, ex se miserandi sumit materiam: quod autem condemnat, eum cogimus. *Bernhard. sup. Cant. serm. 7.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 2. Metamorph.

Hanc Deus & melior litem natura diremit.
Nam cœlo terras, & terris abscidit undas,
Et liquidum spisso secrevit ab aere cælum.

Horat. 3. Carm. 4.

Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & urbes, regnaque tristia,
Divosque, mortalesque turbas
Imperio regit unus æquo.

Sen. Hipp. v. 957.

O magna parens natura Deûm,
Tuque igniferi rector Olympi,

Qui

Qui sparsa cito sidera mundo
Cursusq; vagos rapis astrorum,
Celerique volos ordine versas;
Cur tibi tanta est cura perennes
Agitare vias ætheris alti?
Vt nunc canæ frigora brumæ
Nudent sylvas; nunc arbustis
Redeant umbræ; nunc æstivi
Colla Leonis Cererem magno
Fervore coquant; viresque suas
Temperet annus?

Verg. 6 Æneid.

Principio cælum ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit: totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
Igneus est ollis vigor, & cælestis origo, &c.

Stat. 5. Sil 1.

——— *Vide, qui cuncta suorum*
Novit, & inspectis ambit latus omne ministris.
Nec mirum: videt ille Ortus, Obitusq;: quid Arctos,
Quid Boreas hibernus agat: ferrique, togaque
Consilia, atque ipsam mentem probat.

Lucanus 9.

Estque Dei sedes, ubi terra, & pontus, & aër,
Et cælum & virtus. Superos quid quærimus ultra?
Iupiter est, quocunque vides, quocunque moveris.

Ovid. 4. Trist. 8.

Nil adeò validum est, adamas licet alliget illud,
Vt maneat rapido firmius igne Iovis.
Nil ita sublime est supraq; pericula tendit,
Non sit ut inferius suppositumque Deo.

Idem 1. Metamorph.

——— *Et quid Iove majus habetur?*

Idem 10. Metamorph:

——— *Cedunt Iovis omnia regno.*

Idem 5. Trist. 13

Plus valet humanis viribus ira Dei.

Idem de Art. 1.

Expedit esse Deos: & ut expedit, esse putemus:
Dentur in antiquos thura merumq; focos,

Nec secura quies illos, similisque sopori
Detinet: innocui vivite: Numen adest,
Reddite depositum: pietas sua fœdera servet:
Fraus absit: vacuas cædis habete manus.

Idem 1. Metamorph.

Aspiciunt oculis Superi mortalia justis.

1 Art.

Flectitur iratus voce rogante Deus.

2. Fast.

Dî pia facta vident.

Plaut in Cap. 2. 2.

Est profectò Deus, qui, quæ nos gerimus, auditq; & videt.

Manil. 1. Astro.

——— *Deus est, qui non mutatur in ævo.*

Stat 12. Theb.

Nulla autem effigies, nulli commissa metallo
Forma Dei: mentes habitare & pectora gaudet.

Senec. Herc. Fur. v. 384.

Sequitur superbos ultor à tergo Deus.

Idem Thyest. v. 619.

Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

Martialis 2.

Ipse jubet mortis te meminisse Deus.

Silius 4.

Heu! prima scelerum causa mortalibus ægris,
Naturam nescire Deûm

Ovid. 1. de Pont. 7.

Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
Magna tamen spes est in bonitate Dei.

Senec. Herc. Fur. v. 644.

Votum secundet, qui potest, nostrum Deus,
Rebusque lapsis adsit.

Ovid. 8. Metamorph.

——— *Immensa est, finemque potentia cæli*
Non habet: & quicquid Superi voluere, peractum est.

Ex Comicis Græcis.

Πάντη γάρ ἐστι, πάντα τε βλέπει Θεός.
Est Deus utique, spectat idem quæ omnia.
Ὀξὺς Θεοῦ δ᾽ ὀφθαλμὸς εἰς τὸ πάντ᾽ ὁρᾶν.
Acutus ad cernenda cuncta oculus Dei.
Ἄγει τὸ Θεῖον τοὺς κακοὺς πρὸς τὴν δίκην
Adducit ad supplicia Numen improbos.

Θεοῦ δὲ πληγὴν οὐχ ὑπερπηδᾷ βροτός.
Haud ullus unquam transilit plagam Dei.
Θεὸς συνεργῶν πάντα ποιεῖ ῥᾳδίως.
Est facile cunctis, fert opem quando Deus.
Σὺν τῷ Θεῷ πλέων, κἂν ἐπὶ ῥιπὸς πλέοις.
Vel.
Θεοῦ θέλοντος, κἂν ἐπὶ ῥιπὸς πλέοις
Deo favente vim ne tu rates loco.
Τῷ γὰρ πονοῦντι καὶ Θεὸς συλλαμβάνει
Deus labores adjuvat mortalium.
———— *Τῶν πόνων*
Πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγαθ' οἱ Θεοί.
Labore Dii quælibet vendunt bona.
Εὐχῆς δικαίας οὐκ ἀνήκοος Θεός.
Vota æqua nunquam respuunt aures Dei.
Δίκαιον, εὖ πράττοντα μεμνῆσθαι Θεοῦ.
In prospera æquum sorte meminisse est Dei.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE

A Diis immortalibus sunt nobis agendi capienda primordia. *Cicer. 2. de Leg.*

Omnium rerum à Diis immortalibus principia ducuntur. *Idem in Vaticinium testem.*

DEUS est, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui prævidet, qui regit & moderatur, & est æternus. *Som. Scip.*

Ea est DEI vita, qua nihil beatius, nihil omninò bonis omnibus affluentius cogitari potest: nil enim agit: nullis occupationibus est implicatus: nulla opera molitur: sua potentia & virtute gaudet: habet exploratum, fore se semper, tùm in maximis, tùm in æternis voluptatibus. *1. de Nat. Deor.*

In mundo DEUS est aliquis, qui regit, qui gubernat, qui cursum astrorum, qui mutationes temporum, rerum vicissitudines ordinesque conservat, terras & maria contemplans, hominum commoda vitasque tuetur. *1. de Nat. Deor.*

De hominibus nulla gens est neque tam immansueta, neque tam fera, quæ non, etiamsi ignoret qualem DEUM habere deceat, tamen habendum sciat. *2. de Leg.*

Omnibus innatum est, & in animo quasi insculptum, esse Deos. *2. de Nat. Deor.*

Quid potest esse tam apertum tamque perspicuum, quum cælum suspeximus, cælestiaque contemplati sumus, quàm esse aliquod numen præstantissimæ mentis, quo hæc regantur? *ibidem.*

Firmissimum hoc adferri videtur, cur Deos esse credamus, quod nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cujus mentem non imbuerit Deorum opinio. *1. Tusc.*

Quis est tàm vecors, qui, cùm suspexerit in cœlum, Deos esse non sentiat? & ea, quæ tanta mente fiunt, ut vix quisquàm arte ulla ordinem rerum atque vicissitudinem persequi possit, casu fieri putet? *De Resp. Arusp.*

Sit hoc a principio persuasum hominibus, Dominos esse omniũ rerum ac moderatores Deos; eaque, quæ gerantur, eorum geri judicio ac numine, eosque optimè de genere hominum mereri: & qualis quisque sit, qui agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religionem, intueri, piorumque & impiorum habere rationem *2. de Leg.*

Deorum providentiâ mundus administratur: iidemque consulunt rebus humanis, neque solùm universis, verùm etiam singulis. *1. de Divin.*

Deorum providentiâ mundus administratur. *2. de Nat. Deor.*

Mala & impia consuetudo est contra Deos disputandi, sive ex animo hoc fiat, sive simulatè. *2 de Nat. Deor.*

Homini timidè de potestate Deorum & pauca dicenda sunt. *Pro Leg. Manil.*

Nihil est illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quòd quidem in terris fiat, acceptius, quàm concilia cœtusque hominum jure sociati, quæ civitates appellantur. *In Som. Scip.*

Obscurum DEO nihil potest esse *3. de Nat. Deor.*

Ignorare Deus non potest, quâ quisque mente sit. *2. de Divinat.*

Innumerabilia parentibus, omnia Diis immortalibus debemus. *Post red. ad Senat.*

Diis immortalibus nos primum natura conciliat. *De Resp. Arusp.*

Prima officia Diis immortalibus debentur. *1. Offic.*

Donis impii ne placare audeant Deos: Platonem audiant, qui vetat dubitare, qua sit mente futurus Deus: cùm vir nemo bonus ab improbo se donari velit. *2. de Leg.*

¶ Apophthegmata.

Thales dicebat, homines existimare oportere, Deos omnia cernere, Deorumque omnia esse plena, & tunc fore omnes castiores. *Cic. l. 2. de Leg.*

Idem percontatus: An facta hominum Deos fallerent? Ne cogitata, inquit: Vt non solùm manus sed etiam mentes puras habere debeamus, cùm secretis cogitationibus nostris cœleste numen adesse credimus. *Laert. in ejus vita & Valer. Max. lib. 7 cap. 2.*

Zeno Stoicus, cum ex eo quidam quæreret: An DEVM latére possit injuriam faciens? Imò, inquit, ne cogitans quidem. *Max. serm 15*

Attalus martyr à tyranno per contemptum interrogatus: Quod nomen DEVS haberet? Qui plures sunt, respondit, nominibus discer-

discernuntur: qui autem unus est, non indiget nomine. *Euseb. lib 6. Eccles. histor. c. 3.*

Thales percontatus: Quid esset Deus? Quod principio & fine caret, respondit. *Laert in eius vita.*

Alius idem interrogatus, respondit: Quod est in triremi gubernator, in curru rector, præcantator in choris, dux in urbe, imperator in exercitu, hoc est in mundo DEUS. *Apuleius de Mundo.*

Simonides interrogatus olim ab Hierone tyranno: Quidnam esset DEUS? Deliberandi sibi unum diem postulavit: cùm idem ex eo postridie quæreretur, biduum petiit: ac cùm ita sæpiùs duplicaret numerum, admiratusque Hiero tyrannus, qui rogaverat, efflagitaret: Cur ita faceret? Quia, inquit, quantò diutiùs considero, tantò mihi res videtur obscurior. *Cic. de Nat. Deorum. Brus. lib. 2. c. 26.*

Thales interrogatus olim: Quidnam in tota rerum natura esset vetustissimum? Respondit: DEUS, Quid ita? ὅτι ἀγέννητος, hoc est, quia nunquam esse cœpit. *Eras. lib. 7. apoph. ex Laert. 1.*

§ SIMILITUDINES.

QVemadmodum à piscibus Hyrcanis, nec boni quippiam expectatur, nec mali: Sic Epicurei nec perturbari nos volunt Deorum metu, nec delectari benevolentiâ. *Plut.*

Quemadmodum agricola non incidit spinam, priusquam asparagum inde ceperit; & Lybies non ante incendunt sarmentum, quàm thus collegerint: Ita DEUS non excidit Regum genus pestilens, priusquam hinc fructus aliquis bonus contigerit. *Plut. in vindicta divina.*

Cùm nauta videt imminere tempestatem, primùm quidem Deos invocat, ut incolumi liceat in portum appellere: mox contrahit vela, atque omnia nihilo secius parat, quibus est opus: Ita nos debemus auxilio divino fidere, sed sic, ut nostram quoque industriam adhibeamus. *Plut.*

§ EXEMPLA BIBLICA.

APparitionum & revelationum DEI peculiarium exempla: Adæ & Evæ *Genes.* 3. v. 8. 9. Cain, 4. v. 9. Noacho, 6. v. 13. 14. & 7. 1. & 8. v. 15. & 9. v. 1. Abrahæ, 12, v. 7. & 15. v. 1. Loth, 19. v. 1. Abimelecho, 20. v. 3 Rebeccæ, 25. v. 22. 23. Isaaco, 26. v. 2. Iacobo, 28. v. 11. 12. 13. & 32. v. 30. & 35. v. 9. & 48. v. 3. Mosi, *Exod.* 3. v. 2. Bilhamo, *Num.* 22. 20. Iosuæ, *Ios.* 1. v 1. 2. Israelitis, *Iudic.* 1. v. 2. Gedeoni, 6. v. 11. Samueli, 1 *Sam.* 3. v. 20. Davidi, 2. *Sam.* 2. 1. Nathan, 2. *Sam.* 7. v. 4. 5. Salomoni, 1 *Reg.* 3 v. 5. & 9. v. 1. 2. 3. Eliæ, 1. *Reg.* 9. v. 9. 10. 11. Esaiæ, *Esai* 6. v. 11. Ieremiæ, *Ierem.* 1 v 2. Ezechieli, *Ezech.* 1. v. 3. Danieli, *Dan.* 7. v. 9 10. 11. & 10 v. 5. Iudæis, 2. *Mach.* 11, 8. CHRISTO baptizato, *Matth.* 3. 16. Petro, Iacobo, & Iohanni, *Matth.* 17. v. 1. 2. 3. 4. 5

Stephano, *Act.* 7. ꝟ. 55. 56 Paulo, *Act.* 16. ꝟ 8. 9 & 18 ꝟ 9. 10. & 23. ꝟ 10. 11 *Galat.* 1. ꝟ. 12 & 2. ꝟ. 2. 2. *Cor.* 12. ꝟ. 4. Ananiæ, *Act.* 9 ꝟ. 10. Iohanni Evangelistæ, *Apoc.* 1. ꝟ. 13.

¶ HIEROGLYPHICA.

Ciconia DEI est Hieroglyphicum. Quia enim huic aliti linguam non inesse observatum est significat, *Deum* omnia tacito perficere silentio, nec debere nos super eo loqui, quem nulla queat humani vis ingenii satis admirari. *Pier. lib.* 17. *pag.* 160. Eadem est ratio, cur *Deus* per *Crocodylum* hieroglyphicè sit præfiguratus. *Idem lib.* 29 *pag* 267. *C.*

Principii finisque nusquam apparentis ratione habitâ, Ægyptii *Deum* ex hieroglyphico *Circulo* intelligebant. *Pier. Valer. lib.* 39 *pag.* 377. *A.*

Dei vim significabant olim per *Ianum effictum quadrato lapide* ab exili basi in latum exurgente. Deo enim neque pedibus, neque manibus opus est ad ea, quæ jusserit efficienda: utpote qui nutu solo totum potest mundum tremefacere. *Pier. Valer. lib.* 35 *pag.* 334. *E.*

Per *Oculum* quoque *Deum* præfiguratum hieroglyphicè legimus. Vt enim in minori mundo, id est, homine, oculi sunt articulorum omnium præstantissimi, pulcherrimiq; omnium actuum moderatores: Ita *Deus Opt. Max.* mundi *oculus* est ac moderator: qui & ab Apostolo Iacobo *Pater luminum* appellatur: cujus oculis omnia nuda & aperta sunt: quique ita bonos atqua malos speculetur, ut adeò in ima cordis prospiciat. *Pier. Val lib* 33. *pag.* 305. *C.*

Nec otiosum erat per *Septenarium numerum* exprimere *Dei* hieroglyphicum: quippè quòd ea sit ejus numeri prærogativa, ut ipse sibi similis, alter ab aliis sit, veluti *Deus*, dux & princeps & universorum solus semper singularis & immobilis. Nam alii numeri partim generant non geniti: partim generantur, cùm minimè generent: alii utrumque obeunt munus: solus *Septenarius* utriusque conditionis immunis. *Pier. Val. lib.* 37. *pag.* 356. *E.*

DIABOLUS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NOn est potestas super terram, quæ comparetur ei, qui factus est, ut nullum timeret. Omne sublime videt: & ipse est rex super omnes filios superbiæ. *Iob.* 41.

Sunt Spiritus, qui ad vindictam creati sunt, & furore suo confirmaverunt tormenta sua, & in tempore consummationis effundent virtutem, & furorem ejus, qui fecit illos, confundent. *Eccl.* 20.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

INternas animæ cogitationes Diabolum non videre certi sumus: sed motu eas corporis ab illo & affectionum indiciis colligi, experimen-

rimento didicimus. Secreta autem cordis ſolus ille novit, ad quem dicitur: Tu ſolus noſti corda filiorum hominum. *August. de definit.*

Diabolus plerumque vult nocere, & non poteſt: quia poteſtas iſta eſt ſub poteſtate. Nam ſi tantum poſſet nocere diabolus, quantum vult; aliquis juſtorum non remaneret. *Idem in Pſalm.*

Anima nunquam à corpore vinceretur, niſi prius à diabolo teneretur. Nam niſi quis porci more vixiſſet, nunquam accepiſſet in eo diabolus poteſtatem: aut ſi accepiſſet, non ut perderet, ſed ut probaret. Sine permiſſione Dei diabolum nocere non poſſe cognoſcas, ne potentiam diaboli magis timeas, quàm divinitatis offenſam. *Ambroſ. in Luc.*

Voluntarium ſibi militem eligit Chriſtus: voluntarium ſervum ſibi diabolus auctionatur. Neminem jugo ſervitutis adſtrictum poſſidet, niſi ſe ei prius peccatorum ære vendiderit. *Ambr. de Vita beata.*

Dæmonum eſt, mala ſuggerere: noſtrum eſt, non conſentire. Quoties ei reſiſtimus, toties eos ſuperamus, angelos glorificamus Deum honoramus: qui viſitat, ut pugnemus: adjuvat, ut vincamus: conſolidat, ne deficiamus. *Bernh. in ſerm.*

Diabolus quùm ſervos Dei tentat, etiam utilitati ſervit, quùm eos per tentationes ſuas non decipit. *Bern. ad ſoro.*

Invidet diabolus humano generi, volens illud habere ſubjectum: quia prævidet hominem Deum futurum. *In Cant. ſerm.* 18.

Hoſtes indefeſſi nos aſſiduè oppugnant, modò apertè, modò fraudulenter, quos ne videre quidem poſſumus, quantò minus cavere. *Idem in Evangel. ſept. pan.*

Inprimis gravis & inſuperabilis eſt impetus diaboli: quòd ſi quis forti animo ſuſtinuerit eum, in ſecundo inveniet eum infirmiorem. Quanto enim plus percuſſus fuerit, magis refrigeſcit & deficit. *Chryſoſt. ſup. Matth.*

Dæmones triplici acumine præſcientiæ vigent, ſcilicet ſubtilitate naturæ, experientiâ temporum, revelatione ſuperiorum poteſtatum. *Iſid. lib.* 1. *de ſummo bono.*

Quantò propinquiùs finem mundi diabolus videt, tantò crudeliùs perſecutiones exercet: ut, qui ſe continuò damnandum conſpicit, ſibi ſocios multiplicet, cum quibus gehennæ ignibus addicatur. *Idem ibid.*

Diabolus quando decipere quenquam quærit, priùs naturam uniuſcujuſcunque intendit, & inde applicat, unde aptum hominem ad peccandum inſpexit. *Idem lib.* 3.

Diabolus ſerpens eſt lubricus, cujus ſi capiti, id eſt, primæ ſuggeſtioni non reſiſtitur, totus in intima cordis, dum non ſentitur, illabitur. *Idem ibid.*

Tunc contra eum, quem possidet diabolus, acrius sævit, quando se divina virtute ab eo expellendum cognoscit. *Idem ibid.*

Lata & spaciosa itinera vitæ lethalis: illic illecebræ & mortiferæ voluptates: illic diabolus blanditur, ut fallat: arridet, ut noceat: allicit, ut occidat. *Cypr. in quad. epist.*

DIALECTICA.

❡ Apophthegmata & Similitudines.

Zeno Rhetoricam palmæ, Dialecticam pugno similem esse dicebat: eo quod latiùs loquerentur Rhetores, Dialectici autem compressiùs. *Cicero 2. de Finib.*

Zeno ille, à quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat, quid inter Dialecticam & Rhetoricam interesset. Nam cum compresserat digitos, pugnumque fecerat, Dialecticam ajebat ejusmodi esse: Cùm autem diduxerat, & manum dilataverat, palmæ illius similem Eloquentiam esse dicebat. Hocque uno, ait Aristoteles, inter se differunt, quòd hæc ratio dicendi latior sit: illa loquendi contractior. *Idem Cic. ad Brutum.*

Antisthenes dicere solebat: contradicentem doceri oportere, non contradicendo compescere. Dialectica igitur si docendi ratio est, artis fines transgrediuntur, qui tantùm rixantur. *Stob. serm.* 80.

Zeno, quùm illi Dialecticus quidam in sermone, quem θερίζοντα, id est, metentem appellant, ostendisset septem species Dialectices, rogavit: Quantum peteret mercedis à discipulis? poscenti centum nummos, dedit ducentos. Tanta erat in homine discendi Dialecticen cupiditas. *Laert. lib. 4. c.* 1.

Chrysippus ad dialecticum quendam, Cleanthi multis ac prolixis sophismatibus obstrepentem: Desine, inquit, senem à magis ad rem pertinentibus avocare: sed nobis junioribus ista proponito. *Laert. lib. 7. cap. 3.*

Ariston eos, qui Dialecticæ studium profundè rimantur, cancros edentibus similes esse dicebat: qui propter exiguum alimentum circa crustas plurimas occupantur. *Stob. serm.* 80.

Cleanthes interrogatus: Cur inter veteres, cùm non multi philosophati essent, plures tamen, quam nunc, clari evasissent? Quoniam, respondit, tunc quidem res ipsa exercebatur: nunc autem de verbis est disceptatio. *Stob. serm.* 80.

Demonax ad Agathoclem peripateticum, jactantem sese & solum & primum esse Dialecticorum: Si solus, inquit, es, qui primus esse potes? si primus, qui solus? *Erasm lib.* 8. *apoph.*

Theocritus ad Dialecticum quendam, acriter & contentiosè ei respondentem, istud Homeri repetiit:

Lis utinam pereat inter homines que deosque. *Ibid.*

Arcesi-

Arcesilaus dialecticos ajebat similes esse ludentibus aleâ, qui non sine delectatione decipiuntur *Stob. serm.* 80.

Carneades dialecticam inquiebat polypo similem esse. Vt enim polypus cyrrhos suos auctos devorat: Ita dialecticos jam peritiores factos, suas quoque opiniones refutare. *Idem serm.* 82.

Ariston dialecticorum sermones, aranearum telis conferebat, ut quæ subtiles admodum, sed inutiles essent. *Idem serm.* 80.

Vide Disputatio.

DIES.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca Troad. v. 76.

Nulla dies mœrore caret:
Sed nova fletus caussa ministrat.

Tibullus Eleg. 6. lib. 3.

Venit post multos una serena dies.

Ovid. lib. 2. de Tristibus.

Sed solet interdum fieri placabile numen:
Nube solet pulsa candidus ire dies.

Ovid. lib. 5. de Trist. 9.

Si numeres anno Soles & nubila toto,
Invenies nitidum sæpius isse diem.

Seneca in Oedipo.

Aditum nocendi perfido præstat dies.

Vide Tempus.

DIFFICULTAS

¶ SIMILITVDINES.

UT Asparagus spinosus dulcissimum fert fructum: Ita ex duris initiis magna voluptas nascitur *Plut.*

Vt quod majori negotio chalybi aut marmori insculpseris, durat diutiùs: Ita quod majori studio discimus, nunquam obliviscimur. *Erasm.*

Vt rosa flos unus omnium longè gratissimus, de spinis nascitur: Sic è tristibus & asperis laboribus fructus capitur dulcissimus. *Idem.*

Vt palma, quia cortice sit cultellato, difficilis quidem est ascensu, sed fructum habet dulcissimum: Itidem eruditio & virtus aditum habent difficilem, sed fructum dulcissimum. *Plin. lib.* 13. *cap.* 4.

Leonis catuli informes nascuntur, vix ingrediuntur semestres; non moventur, nisi bimestres: Ita quæ egregia futura sunt, serò proveniunt, & lentis auctibus absolvuntur. *Idem l. 8. c. 16.*

Vt Phœnix non nisi quingentesimo anno nascitur: Ita insignium virorum rarus est proventus. *Idem lib. 10. cap. 2.*

Asinæ per omnem gignunt vitam, cum homo tàm maturè desinat parere: Ita facilior & perpetuus proventus rerum vilium, egregia rarò contingunt. *Idem lib. 8. c. 42 Senec.*

Vt herba Moly difficilè quidem effoditur, sed ad remedia præter cæteras efficax est: Ita quæ præclara sunt, non contingunt, nisi magno negotio. *Idem lib. 25. cap 9.*

Vt quæ præclara sunt, vix multo cultu proveniunt; contrà cæpe, allium, & quædam hujusmodi vilia, etiam reposita aut suspensa, proferunt sese: Ita quæ sunt egregia, non nisi magno contingunt labore; quæ mala, passim obvia sunt *Erasm.*

Vide Actio, Conatus, Exercitatio.

DIFFIDENTIA.

¶ Apophthegmata.

CVm *Byzantiis* irascerentur Athenienses, quòd Charetem, qui cum exercitu in subsidium suæ civitatis missus esset adversus Philippum, noluissent recipere, ac *Phocion* dixisset: non esse irascendum sociis diffidentibus, sed ducibus, quibus fides non haberetur: ipse dux electus est, atque ipsi fidentibus Byzantiis effecit, ut Philippus re infectâ discederet. Diffidentiam Byzantiorum in Charetem ducem rejecit, qui talis erat, ut non videretur tutum sese illius fidei committere. *Plut. in Græc. apoph.*

Romani. Carbone pollicente quippiam, & addente jusiurandum cum execratione, *Populus Romanus* vicissim juravit, se illi non credere. *Erasm. lib. 6. apoph.*

Vide Audacia, Desperatio, Spes, Fortitudo &c.

DILECTIO.

¶ Sententiæ Patrum.

ILli Deum diligunt, qui non aliud, quàm unde nomen ejus glorificent, exercent. *August. de Vita Christ.*

Breve præceptum tibi præcipitur: Dilige, & fac, quod vis: sive taceas, dilectione taceas: sive clames, dilectione clames: sive emendes, dilectione emendes: sive parcas, dilectione parcas. Radix sit intus dilectionis, non potest de ista radice nisi bonum exire. *Idem de laude charitatis.*

Dile-

Dilectio sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Qui habent charitatem, nati sunt ex Deo: qui non habent charitatem, non sunt ex Deo. Magnum indicium, magna discretio: quicquid vis habere, hoc solum nisi habes, nihil tibi prodest: alia si non habeas, hoc habe, & implesti legem. *Idem ibid.*

Non habet callidus hostis machinamentum efficacius ad tollendam de corde dilectionem, quàm si efficere possit, ut in ea incautè, & non cum ratione ambuletur. *Idem in epist.*

Quantum Deum diligas, debes ex dilectione ejus ostendere. *Idem de spiritu & litera.*

Omnes homines æque diligendi sunt: sed cùm omnibus prodesse non possis, his potissimùm consulendum est, qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus, constrictiùs tibi quasi quâdam sorte junguntur. *Idem lib. 1. de doctrina Christiana.*

Diliges, & fac, quicquid voles: nihil tàm facilè bonæ voluntati, quam ipsa sibi: & hoc sufficit Deo. *Idem de Verbo Dom.*

Verè diligit, qui sine tristitia, sine timore, voluntario potiùs studio quàm coacto præcepta conservat. *Amb. in Psal.* 118.

Dilectionem firmi Christiani nulla vincunt tormenta. Amantis enim plus incitatur Charitas, si eum, cujus sensit beneficia, prohibeatur amare. *Idem de Trinitate lib.* 3.

Pro magno diligi non debet, quicquid fine concluditur: illa appetenda, illa summoperè diligenda, quæ nec inventa transeunt, nec adepta deficiunt. *Greg. in registro.*

Nihil est pretiosius Deo virtute dilectionis: nihil desiderabilius diabolo extinctione charitatis. *Idem in pastoral.*

Inimici dilectio tunc veraciter custoditur, quùm non de profectu dejicimur, nec de ruina ejus lætamur: nemo enim amat aliquem, quem non vult esse meliorem, & eum stantem voto persequitur, quem cecidisse gratulatur. *Idem lib. 21. moral.*

Quando ignorabam, me instruxit: quando errabam, me reduxit: quando peccabam, me correxit: quando steti, me tenuit: quando cecidi, me erexit: quando ivi, me duxit: quando veni ad ipsum, me suscepit: nec pro his omnibus, quid rependam, habeo, nisi tantum ut diligam. Non enim meliùs, nec decentiùs, quàm per dilectionem rependi potest, quod per dilectionem datum est. *Bernh. in Psal.* 115.

Non abduci blanditiis, nec seduci fallaciis, nec injuriis frangi; toto corde, totâ animâ, totâ virtute diligere est. *Idem in Cantica.*

Ordinem dilectionis illi pervertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt: aut corpora sua minus diligenda, plus diligunt: aut proximos suos non sicut

ſicut ſeipſos: aut Deum plus quam ſeipſos fortè non diligunt. *Proſper. lib. 1. de vita contemplativa.*

¶ EXEMPLA SACRA.

DIlectionis inimicorum exempla: Ioſeph, *Geneſ* 45. v. 3. David, 1. *Sam.* 26. v. 9. 2. *Sam* 16. v. 7. 8. 9. 10. Eliſæus, 2. *Reg.* 6. 22. Christus, *Luc.* 23. 34. *Rom.* 5. 6. Stephanus, *Act.* 7. 60. Paulus, 2. *Timoth.* 4. v. 16. Inimicis beneficia conferenda. *Prov.* 25. v. 27. *Rom.* 12. v. 20. Inimico reconciliato non temerè credendum. 1. *Sam.* 24. 17. & 26. v. 21. 2. *Sam.* 3. v. 26. 1. *Machab.* 12. 24.

¶ EXEMPLA PROFANA.

CAjus Iulius Cæſar diligebat adeò milites ſuos, ut auditâ clade Titurianâ, barbam capillumque ſummiſerit, nec antè demiſerit, quàm vindicaſſet: Quibus rebus & devotiſſimos ſibi reddidit, & fortiſſimos. *Suet.*

Phidias ſtatuarius Agoracritum Parium diſcipulum ſuum adeò dilexit, ut nomen ejus ſuis operibus inſcripſerit pleriſque.

Sammonicus Serenus præceptor Gordiani junioris, adeò ejus ingenium probavit, ut bibliothecam illi ſuam, duûm & ſexaginta millium voluminum, moriens teſtamento reliquerit. *Sabellicus lib. 6. Enneadis 7.*

Ariſtobulus, Iudæorum rex primus poſt Babylonicam captivitatem, Philellen dictus eſt, id eſt, amator Græcorum. *Ioſeph l. 13. c. 19.*

Leſcus Niger, Polonorum rex; peregrinum militem Germanum ob fidem dilexit, ut & habitu eorum uteretur, & Cracoviæ regimen ſolis Teutonicis permitteret. *Cromerus.*

Sueno, rex Danorum; cultu Germanico gaudens, ſuorum odia contraxit. *Saxo.*

Vide Amicitia, Amor, Charitas.

DILIGENTIA.

¶ SENTENTIA POETICA.

Ex Comico Græco.

Τῆς ἐπιμελείας δοῦλα πάντα γίγνεται.
Parere cuncta diligentiæ ſolent.

¶ APOPHTHEGMATA.

ZEno dicebat: τὸ δ' εὖ γίνεσθαι παρὰ μικρὸν, οὐ μὴν μικρὸν εἶναι, id eſt, ut aliquid fiat bene, naſci quidem paulatim; ſed tamen non eſſe paulum. Illud dictum quidam adſcribunt Socrati. *Laert. lib. 7. c. 1.*

Cùm multi philoſophorum diſputaſſent de virtutis difficultate, *Antiſthenes* proſiliens, virtutem aſſiduitate & ſtudio diſci poſſe affirmavit. *Laert. lib. 6. cap. 1.*

Iſocrates dicebat, ſicut in aliis negotiis, cicurandiſque feris, cura & diligentia plurimum habet momenti: Sic etiam ad virtutem

tem adipiscendam permagnas vires habere. *Procem. oration. ad Nicoclem.*

Protogenes pictor, toto septennio in pingendo Ialyso consumpto, tandem summam manum imposuit. Eum cum cerneret *Apelles*, primum substitit mutus; & stupefactus inopinatâ atque admirabili contemplatione. Deinde respiciens, labor quidem, inquit, magnus est, & item artifex excellens: verùm operi pro tanto labore gratia non inest: quam si homo consecutus esset, labor ejus cœlum attingeret. Laudavit quidem insignem picturam *Apelles*: sed nimiam diligentiam & industriam vituperavit; quæ operi gratiam omnem adimebat. *Aelian. lib.* 12. *de Var. hist. c.*41.

Pollio dicebat: Commodè agendo factum est ut sæpè agerem: sed sæpè agendo factum est, ut minùs commodè: quia scilicet assiduitate nimia facilitas magis quàm facultas; nec fiducia, sed temeritas paratur. *Erasm.* 8. *apoph.*

Scipio Africanus Centurionem, qui pugnæ non adfuerat, cùm increparet; atque ille diceret: Se in castris custodiæ gratiâ remansisse: Non amo, inquit, nimium diligentes. *Bruson. ex Ciceronis lib.* 2. *de Oratore.*

¶ Similitudines.

Vt nihil minùs expedit; quàm agrum optimè colere: Ita sæpenumero inutilissimum est, nimis esse in negotio diligentem. *Plin. lib.* 18. *cap.* 6.

Vt qui serius exivit, cursûs celeritate penset ac sarciat oportet: Ita qui serius ad bonam vitam aut literas accessit, diligentiâ reparet necesse est superioris cessationis jacturam. *Senec.*

¶ Exempla Profana.

Tiberius Cæsar post Varianam cladem Rhenum trajecturus, summâ diligentiâ in singulis explorandis administrandisque usus est. *Sueton.*

M. Macer, causarum patronus, in inveniendis componendisque rebus mirè accuratus fuit; ut non facilè ullum diligentiorem majoremque Cicero cognoverit: ita tamen, ut citiùs veterator quàm orator dici potuerit: vox, gestus, & omnis actio sine lepóre. *Cic. in Bruto.*

Hippocratis id fuisse legimus in discendo studium, ut eum non puduerit vel retrimenta gustare, ut inde morbi naturam persentisceret. Quod tamen alij Æsculapio malunt ascribere (unde & ab Aristophane σκατοφάγοι dicti sunt medici) alij Asclepiadi. *Cælius lib.* 29. *cap.* 13. & *lib.* 12. *cap.* 16.

Apud Rom. Venetæ factionis & Prasinæ aurigas, equorum subinde retrimenta olfacere consuesse legimus, ut hinc pernoscerent, quàm facilè cibos conficerent; bonam eorundem habitudinem sic deprehensuri. *Cælius lib.* 29. *cap.* 13. *A. L.*

Q. Roscius histrio, scenicæ industriæ notissimum exemplum, nullum unquam spectanti populo gestum, nisi quem domi meditatus fuerat, proponere ausus est. *Valer. Max. lib. 8. cap. 7.*

M. Crassus eam à Mechanicis diligentiam requirebat, ut ipse etiam servos suos in iis artibus instituere non erubesceret. *Plut in ejus vita.*

Vide Assiduitas, Studium, Labor: & Tit. sequentem de discendi cupiditate.

DISCENDI CUPIDITAS.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

Tantus est innatus in nobis cogitationis amor & scientiæ, ut nemo dubitare possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento invitata rapiatur. Videmúsne ut pueri, ne verberibus quidem à contemplandis rebus perquirendisque deterreantur? ut pulsi requirant, & aliquid se scire gaudeant? ut aliis narrare gestiant? ut pompâ, ludis, atque ejusmodi spectaculis teneantur, ob eamque rem vel famem & sitim perferant? Quid verò, qui ingenuis studiis atque artibus delectantur, nonne videmus eos nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem? omniaque perpeti ipsâ cognitione & scientiâ captos? & cum maximis curis & laboribus compensare eam, quam ex discendo capiant voluptatem? *Cic. 5. de Finib.*

Est insita quædam, vel potiùs innata cupiditas scientiæ: natique sumus ad congregationem, ad societatem, ad communitatemque generis humani. 4. *de Finib.*

Omnes trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem: In qua excellere pulchrum putamus: Labi autem, errare, nescire, decipi, & malum & turpe ducimus. 1. *de Offic.*

Cùm sumus necessariis negotiis curisque vacui, tum avemus aliquid videre, audire, discere: cogitationémque rerum aut occultarum, aut admirabilium, ad benè beatéque vivendum necessariam ducimus. 1. *Offic.*

Fictas fabulas, è quibus utilitas nulla duci potest, cum voluptate legimus. Quid! volumus nomina eorum qui quid gesserunt, nota nobis esse, patentes, patriam, nulla præterea non necessaria. Quid! homines infimâ fortunâ, nulla spe rerum gerendarum, opifices denique delectantur historiâ: maximeque eos videre possumus res gestas audire & legere velle, qui à spe gerendi absunt, confecti senectute. 5 *de Finib.*

In ipsis rebus, quæ discuntur & cognoscuntur, invitamenta insunt, quibus ad discendum cognoscendumque movemur. 5. *de Fini.*

Nemo est orator, qui se Demosthenis similem esse nolit. *De gen. Opt. Orat.*

Opti-

Optimus & gravissimus quisque confitetur; se multa ignorare, & multa sibi etiam atque etiam discenda esse. *3. Tusc.*

Omnia scire, cujusmodi sint, cupere, curiosum est: Duci verò multarum rerum contemplatione, summorumque virorum est putandum *5. de Finib.*

¶ APOPHTHEGMATA.

SOlon, cùm eius nepos ex fratre inter pocula carmen quoddam Sapphûs cecinisset, delectatus est illa cantilena, & jussit adolescentem, ut eam se doceret. Cùm autem quidam interrogasset: Quam ob causam hoc desideraret? Respondit: Vt postquam ipsam didicero, moriar. *Aelian. de Var. hist.*

Idem gloriari solebat, se aliquid quotidie addiscentem, senem fieri. *Cic. in Caton. maiore.*

Alphonsus Rex, cùm aliquando de jactura rerum pretiosarum sermo haberetur, persanctè affirmasse dicitur: Malle se gemmas, uniones, margaritas suas, quæ quidem essent in orbem omnem terrarum diffamatissimæ, quàm libros qualescunque perditum iri. *Panormit. lib. 4. de reb. gestis Alphonsi.*

Demosthenes interrogatus: Quo pacto sibi oratoriam facultatem comparasset? Plus olei, inquit, quàm vini mihi consumptum est. *Stob. serm. 27.*

Cleanthes Antigono discipulo roganti: Cur sordidam operam præstaret, hauriendo aquam è puteo? (unde per jocum pro Cleanthe dictus φρεάντλης) ita respondit: num haurio tantum? an non & fodio, & rigo hortum? denique nihil non facio philosophiæ causa? Alius negasset factum: philosophus auxit quod objiciebatur, gloriæ sibi ducens, quod ille vertebat probro. *Laert. lib. 7 cap. 2.*

Zeno dicitur consuluisse oraculum: Quo pacto posset vitam optimè instituere? respondit vates: εἰ συγχρωτίζοιτο τοῖς νεκροῖς, id est, si concolor fieret mortuis. Ille sentiens, se vocari ad lectionem veterum, contulit sese ad philosophiam. *Laert. lib. 7. c. 1.*

Socrati in senectute citharam pulsanti & aberranti dixit quidam: Tu ne adeò senex cithara ludis? respondit ille: Atqui præstat serò quam nunquam discere. *Stob. serm. de assiduit.*

Diogenes Athenas profectus ad Antisthenem se contulit: à quo sæpè repulsus (nullum enim discipulum recipiebat Antisthenes) non destitit tamen hærere, adeò, ut quùm aliquando baculum attentaret Antisthenes, ultrò baculo caput subjecerit, dicens: Cæde, si vis: at nullum invenies baculum tàm durum, quo me abs te abigas, dum aliquid dixeris. Insigne exemplum adamatæ sapientiæ. *Laert. lib. 6. c. 2. Aelian. lib. 10. de Varia historia.*

¶ SIMILITUDINES.

VT priusquam assuevimus, multa nos offendunt in homine, quæ postea assuetis sunt etiam jucunda: Sic in literis, in philosophia,

 prima

prima illa tædia toleranda sunt, donec usu fiant facilia jucundaque. *Plut.*

Vasa ad accipiendum, quod infunditur, accommodant & inclinant sese: Sic qui discit, debet accommodare sese, ne quid effluat eorum, quæ utiliter dicuntur. *Idem.*

Vasorum malorum & putrium aures quibuslibet implentur potius quàm necessariis: Ita quidam stultissima protinus discunt. *Idem.*

Vt videmus apem, omnibus floribus insidentem, à singulis, quod utile sit, accipere: Sic & doctrinæ cupidos nihil non attingere, & undique, quæ sunt utilia, colligere. *Max. serm. 17.*

Vide sequentes aliquot titulos, de Disciplina, Doctore, Doctrina &c.

DISCIPLINA.

¶ Sententiae Biblicae.

SI justus in terra recidit, quanto magis injustus & peccator? *Proverb.* 11.

Egestas & ignominia ei, qui deserit disciplinam; qui autem acquiescit arguenti, gloriabitur. *Prov.* 13.

Cum enim tentati sunt, & quidem cum misericordia disciplinam accipientes, scierunt, quemadmodum cum ira judicati impii tormenta paterentur. Hos quidem tanquam durus rex interrogans condemnasti. *Sap.* 11.

Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt. *Ierem.* 2.

Percussisti eos, & non doluerunt: attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam. *Idem.* 5.

Hæc est gens, quæ non audivit vocem Domini Dei sui, & non recipit disciplinam ore. *Idem* 7.

Væ! provocatrix & redempta civitas columba. Non audivit vocem, & non suscipit disciplinam. *Soph.* 1.

Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias: ne deficias cum ab eo corriperis. Quem enim diligit Dominus, corripit, & quasi in filio complacet sibi. *Prov.* 3.

Tene disciplinam, ne dimittas eam. Custodi illam, quia illa est vita tua. *Idem.* 4.

Sapientiam enim & disciplinam qui abjicit, infelix est, & vacua spes illorum, & labores sine fructu, & inutilia opera eorum. *Sap.* 3.

Congregate vos in domo disciplinæ. *Eccles. ult.*

Filj mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris, dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem

autem omnem filium, quem recipit. In disciplina perseverare: tanquam filiis offert se Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extrà disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes, ergò adulteri & non filii estis, *Hebr.* 12.

Qui diligit disciplinam, diligit scientiam. *Prov.* 12.

Malitia horæ, oblivionem facit luxuriæ magnæ. *Eccl.* 11.

Ego quos amo, arguo & castigo. *Apoc.* 3.

Via vitæ custodienti disciplinam. *Prov.* 10.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

Disciplinarum usus extrà Deum infelix, cum Deo non improbatus. *Aug. lib.* 5. *Confess. c.* 4.

Cor, quod sine disciplina est, exaltari non valet, quia humana mens, sicut malè elevata in infimis premitur: Sic benè pressa in sublimibus levatur. *Greg. lib.* 13. *Moral.*

O quàm compositum reddit omnem corporis statum, nec non & mentis habitum, disciplina! Cervicem submittit: ponit supercilia: componit vultum: ligat oculos: cachinnos cohibet: moderatur linguam: frenat gulam: sedat iram: format incessum. *Bern. Epist. cap.* 13.

Jugo disciplinæ insolentia morum domanda est, quousque duris ac divinis seniorum attrita legibus humilietur, & sanetur cervicosa voluntas: bonumque in se naturæ, quod superbiendo amiserat, obediendo recipiat. *Bernh. sup. cant.*

Disciplina custos spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magistra virtutis, facit in Christo manere semper, ac jugiter Deo vivere, ad promissa cœlestia & divina præmia pervenire. *Cyp. de disc. & habitu Vir.*

Quotiens contra ecclesiasticam disciplinam quid gestum dicit, ne nos antè Deum culpa ex dissimulatione redarguat, inrequisitum relinquere hoc non audemus. *Greg. Epist. l.* 5.

Quamvis in nullo loco disciplinam suam homo deserere debeat, diligentius tamen ibi conservanda est, ubi vel neglecta pluribus generat scandalum, vel custodita bonæ imitationis est exemplum. *Hug. de instit. novit.*

Summoperè cavendum est ei, qui quærit scientiam, ut non negligat disciplinam. *Hug. lib.* 2 *Didasc.*

Principium disciplinæ humilitas, cujus quùm multa sint documenta, hæc tria ad auditorem vel lectorem pertinent: primum, ut nullam scripturam, nullam scientiam vilem teneat: secundum, ut à nemine discere erubescat: tertium, ut quùm scientiam adeptus fuerit, cæteros non contemnat. *Hugo.* 1. *Didasc.*

Vide Discendi cupiditas, &c. & Discipuli. Item, Doctor, Doctrina, Docilitas, Institutio, Educatio, &c.

DISCIPULUS.

SENTENTIAE POETICAE.

Ausonius in protreptico ad Nepot.

Disce libens, tetrici nec praeceptoris habenas
Detestere Nepos: nunquam horrida forma magistri.
Ille licet tristis senio, nec voce serenus
Aspera contractae minitetur jurgia frontis,
Nunquam immanis erit: placet assuetudine vultus:
Qui semel imbuerit, rugas nutricis amabit,
Qui refugit matrem. Pappos, aviasq; trementes
Ante ferunt patribus seri nova cura nepotes.
Sic neque Peliden terrebat Achillea Chiron
Thessalico permixtus equo, nec pinifer Atlas
Amphitryoniadem puerum: sed blandus uterque
Mitibus alloquiis teneros mulcebat alumnos.
Tu quoque ne metuas, quamvis schola verbere multo
Increpet, & truculenta senex gerat ora magister.
Degeneres animos timor arguit: at tibi constat
Intrepidus: nec te clamor, plagaque sonantes,
Nec matutinis agitet formido sub horis,
Quod sceptrum vibrat ferulae, quod multa supellex
Virgea, quod mollis scuticam praetexit aluta,
Quod fervent trepido subsellia vestra tumultu:
Pompa loci, & vani fugiatur scena timoris.

Ovid 2. de Art.

Phillyrides puerum cithara praefecit Achillem,
Atque animos molli contudit arte feros.
Qui toties socios, toties exterruit hostes,
Creditur annosum pertimuisse senem.
Quas Hector sensurus erat, poscente magistro,
Verberibus jussas praebuit ille manus.

Iuvenalis 7.

Dii majorum umbris tenuem, & sine pondere terram,
Spirantesq; crocos, & in urna perpetuum ver,
Qui praeceptorem sancti voluere parentis
Esse loco. Metuens virgae jam grandis Achilles
Cantabat patriis in montibus.

¶ APOPHTHEGMATA.

B*ion* arrogantiam dicebat esse profectus obstaculum. Indocilis enim est, qui mavult doctus videri, quàm esse. *Laert. lib. 4. c. 7.*

Idem cuidam objicienti, quòd adolescentem quendam ad se non pellexisset: Tenellus, inquit, caseus non attrahitur hamo.

Signi-

Significans, pueros delicatos non esse studiis accommodos. *Laert. lib. 4. cap. 7.*

Zeno quùm quendam ex discipulis inflatum turgidumque esse nosset, sed desidem ac ignavum, percutiens tum dicebat: Non si magnus fueris, bonus & eruditus eris: sed si bonus & eruditus, tùm demum reverâ magnus eris. *Brus. l. 21. c. 23.*

Theodorus dicere solebat: Protagoram, præceptorem omnium fidelissimum, dextra manu porrigere auditoribus suis scientiam, illos verò sinistra accipere. *Brus. l. 6 c. 2.*

Isocrates Ephorum Cumanum, qui scholam ipsius reliquit nullo profectu, atque ob id à patre Demophilo denuò missus est, ut ab integro data mercede discipulum ageret, δίφρον appellabat. Diphros enim Græcis dicitur currus, quòd duos ferat: pugnantem & aurigam. Isocrates autem ex vocis etymologia captavit jocum in stupidum discipulum, qui bis attulerit mercedem: δίφρος enim dici videtur ἀπὸ τοῦ δὶς φέρειν, id est, à bis ferendo. *Erasm. lib. 8 apoph.*

Idem cum diversis moribus & ingeniis haberet discipulos, Ephorum scilicet & Theopompum: Se calcaribus in Ephoro; contrà autem in Theopompo frenis uti solere dicebat. *Cicero 6. ad Atticum, & de Claris Oratoribus. Quintil. etiam lib. 10. cap. 1. Brus. lib. 2. cap. 23.*

Anonymus Philosophus quidam, quùm duos haberet discipulos, alterum quidem laboriosum, sed hebetis ingenii; alterum ingeniosum, sed ignavum: Ambo, dicebat, pereatis; quoniam tu cùm velis, non potes: tu verò cùm possis, non vis. *Anton. in Melissa part. 1. serm. 5. Max. serm. 17.*

Stratonicus quùm doceret Macedonem quendam, nec ille quicquam proficeret, exasperatus in discipulum: In Macedoniam, inquit: pro eo quod alii dicunt, εἰς μακαρίαν, si cui precantur exitium. Obiter notavit & Macedonicæ gentis barbariem.

Antisthenes, quùm adolescens quidam Ponticus genere, se in numerum discipulorum illius recipi cuperet, patri quærenti, quibus rebus esset opus? Libro (inquit) novo: stylo novo, novaque tabella. Significans, animum à vitiis vacuum, studium vigil, & memoriam fidelem. Solent autem adolescentes voluptatibus ac delitiis occupatam mentem ad præceptorem adferre: quæ res ferè in causa est, ut minùs proficiant. At philosophia totum animum sibi postulat. *Laert. l. 6. c. 1.*

Aristoteles Stagirita interrogatus: Quo pacto fieret, ut discipuli quamplurimum proficerent? Si, inquit, præcedentes gnaviter insequantur, sequentes non morentur. *Laert. lib. 5. cap. 1. Brus. lib. 2. cap. 2.*

Dionysius, cùm Platoni diceret: Aliquis auferet tibi caput?

Xenocrates, qui tum præceptori aderat: Non priùs, inquit, quàm hoc: suum ostendens caput. *Laert. lib.* 4. *c.* 2.

Alexander M. interrogatus: Vtrum magis desideraret patrem Philippum, an Aristotelem præceptorem? Magistrum inquit. Ille enim ut essem; hic autem ut præclarè institutus essem, autor fuit. *Ant. in Meliss. part.* 2. *serm.* 11. & *Max. serm.* 23.

Stratonicus in ludo suo quùm haberet pictas Musas Novem, Apollinem unum, discipulos autum tantum haberet duos, rogatus à quodam: Quot haberet discipulos? Cum Diis, inquit, duodecim. *Eras. lib.* 6. *apoph. ex Athenæo*, & *Brus. l.* 5. *c.* 2.

¶ SIMILITUDINES.

VEluti si quis ignem petat à vicino, deinde illîc luculento reperto foco desideat, maneatque: Ita quidam semper assident præceptori, nec accendunt ingenium suum, ut domi suo fruantur igni. *Plutarch.*

Vt avis quicquid pabuli nacta est, in pullos transfert protinus, ipsi nihilo melius est: Ita quidam ideò discunt, ut statim doceant; ipsi nihilo meliores evadunt. *Idem.*

Quemadmodum ignavi, cibique avidi canes, domi ferarum pelles mordent, ac villos vellunt; feras ipsas in venatu non attingunt: Sic quidam præposterè studiosi, de nugis agunt; caput disciplinæ non attingunt. *Plut.*

Non ut vasa, itidem ingenia desiderant repletionem, sed satis est accensio, velut incitamentum in materia, quo vis inveniendi & cupiditas veritatis incitetur. *Idem.*

Non ut ex sapientissimis parentibus stultissimi plerumque nascuntur filii: Ita à doctis præceptoribus indocti discipuli, à probis educatoribus alumni improbi. Nam illic est corporum propagatio, hîc animorum. *Erasm.*

Vt nonnullæ mulieres ex viris quibusdam non concipiunt; aliis adjunctæ fœcundæ fiunt: Ita sunt, qui apud quosdam præceptores indociles, aliis traditi doctoribus proficiunt: quòd sint ut corporum, ita & ingeniorum cognationes ac dissidia. *Idem.*

Vide infra Doctor & Doctrina. Idem in præcedenti, Discendi cupiditas, Disciplina, &c.

DISCORDIA, DISSENSIO, RIXÆ.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

SEx sunt quæ odit DEVS: & septimum detestatur anima ejus. Primo, oculos sublimes. Seundo, linguam mendacem. Tertio, manus effundentes innoxium sanguinem. Quarto, cor machinans

nans cogitationes pessimas. Quinto, pedes veloces ad currendum in malum. Sexto, proferentem mendacia falsum testem. Septimo, qui seminat inter fratres discordiam. *Proverb.* 6.

Odium suscitat rixas, & universa delicta operit charitas *Ibidem* 10

Abscondunt odium labia mendacia: qui profert contumeliam, insipiens est *Ibidem.*

Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent DEO. *Ibid.* 12.

Vir iracundus provocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas. *Ibidem.*

Homo perversus suscitat lites, & verbosus separat principes. *Ibidem,* 16.

Semper jurgia quærit malus: Angelus autem crudelis mittetur contra eum. *Ibid.* 17.

Labia stulti immiscent se rixis, & os ejus jurgia provocat. *Ibidem* 18.

Qui provocat iras, producit discordias. *Ibid.* 30.

Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos, & opprimens subjectos tibi. *Eccles.* 4.

Non litiges cum homine potente, ne fortè incidas in manus illius. *Ibid.* 8.

Væ mihi mater mea! quare genuisti me virum rixæ, virum discordiæ in universa terra? non fœneravi: nec fœneravit mihi quisquam: omnes maledicunt mihi. *Ierem.* 15.

Omne regnum divisum contrà se, desolabitur, & omnis civitas vel domus divisa contrà se, non stabit. *Matth.* 12. *Luc.* 11.

Necesse est, ut veniant scandala: veruntamen væ homini illi, per quem scandalum venit! *Matth.* 18.

Non enim est dissensionis DEVS, sed pacis. 2. *Corinth.* 14.

Stultas & sine disciplina quæstiones devita, sciens, quia generant lites. 2. *Timoth.* 2.

Si invicem mordetis, & comeditis, videte, ne ab invicem consumamini. *Galat.* 5.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

Dissensiones nunquam debent amari: sed aliquando tamen aut à charitate nascuntur, aut charitatem probant. Quis enim facilè invenitur, qui velit reprehendi? Et ubi est ille sapiens, de quo scriptum est: Corripe sapientem, & amabit te? Nunquid tamen ideò non debemus reprehendere & corripere fratrem, ne securus tendat in mortem? *Aug. Epist.* 57.

Nihil minus semper optavi, quàm inter eos, qui cùm multum dixerunt, multumque sermocinati sunt, oriri aliquid, unde novus quasi conflictus exurgat. *Idem contr. Acad.*

In discordia nemo benedicit Dominum. *Idem in Psalm.*

Melius est emigrare cum gratia, quam cohabitare cum discordia: melius est sine lite abire, quam cum jurgio residere. *Ambr. in lib. de Patriarch.*

Nulla spatia possunt satis esse discordibus: quietis & pacificis etiam angusta abundant: dissonis moribus etiam spatiosa arctantur. *Idem ibid.*

Contentio est impugnatio veritatis, cum confidentia clamoris. *Idem ibid.*

Quisquis corpus affligit, sed concordiam deserit, DEVM quidem laudat in tympano, sed non laudat in choro. *Hieron. super. Epist. ad Rom.*

Vbi dissensio est, ubi invidia est: ibi chorus non est. *Idem ibid.*

Qui modestè alloquitur proximum, gratum accipit responsum: & quasi de uberibus, in quibus lac quærebat, butyrum exprimit. Sed qui incepto verbo rixam & discordiam ex fraterno corde provocat, quasi necessaria ultrà modum emungens, sanguinem elicit. *Hieron. super Proverb.* 29.

Concordiâ minimæ res crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur. *Gloss. in Eccles.* 21.

Sicut nihil est pretiosius DEO virtute dilectionis: Ita nihil est desiderabilius diabolo extinctione charitatis. Quisquis ergo seminando jurgia, dilectionem proximorum perimit, hosti DEI familiarius servit. *Gregor. pastor.*

Per Salomonem dicitur: Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum. Aqua propriè dimittitur, quùm linguæ fluxus effrenatur: sed dimissor aquæ jurgiorum caput efficitur: quia per linguæ incontinentiam discordiæ origo propinatur. *Idem lib.* 4. *moral.*

Discordes tamdiu nullum boni operis sacrificium DEO immolant, quamdiu à proximorum charitate discordant. *Idem in past.*

Perversæ mentes, si semel ad studium contrarietatis eruperint, sive parvum, sive rectum quid à contradicentibus audiant, adversus hoc responsionibus impugnant: Quia quum persona per contrarietatem displicet: nec recta, quæ protulerit, placent. At contrà bonorum corda, quibus in odium non venit persona, sed culpa, sic perverse dijudicant, ut recta, quæ dicuntur, assumant; & sic malè prolata respuunt, ut tamen approbent, quæ ex veritate cognoscunt. *Idem lib.* 9. *moral.*

Discordia est aliquorum diversio, quos prius amoris vinculum colligavit. Concordia est convenientium in rectitudine animorum indirupta quædam & unita complexio. Seditiosus est, qui dissensionem animarum facit, & discordias gignit. *Isidor. Etym.*

¶ SEN-

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Petronius Arbiter Satyricus.

Intremuére tubæ, ac scisso Discordia crine
Extulit ad superos Stygium caput; hujus in ore
Concretus sanguis: contusáq; lumina flebant.
Stabant irati scabrâ rubigine dentes,
Tabo lingua fluens, obsessa draconibus ora,
Atque inter toto laceratam pectore vestem
Sanguineam tremulâ quatiebat lampada dextrâ.

Virgil. in Bucol. 1. Ecloga.

Impius hæc tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has segetes? En, quo discordia cives
Perduxit miseros: En, queis consevimus agros?

Silius Italicus 9. lib.

——— *Discordia demens*
Intravit cœlos, superosq; ad bella coegit.

Silius Italicus lib. 13. bel. pun. sec.

——— *Et discordia gaudens*
Permiscere fretum cœlo.

Iuvenalis 13.

Inter finitimos vetus atque antiqua simultas:
Immortale odium, & nunquam sanabile vulnus.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*Emaratus* à Philippo Macedonum rege hospitio susceptus, qui ob novas Cleopatræ nuptias à se Olympiadem Alexandrumque avocaverat, dicenti Philippo, quo pacto Græci inter se mutuam agerent concordiam, respondit: Tua minimum interest, Philippe, Græciæ curam suscipere, qui tot discordiis ac calamitatibus propriam cumulasti regiam. *Brus. lib. 1. cap. 20. ex Plut. apoph.*

M. Agrippa dicere solebat, multùm se huic sententiæ debere: Concordiâ parvæ res crescunt: Discordiâ maximæ dilabuntur. *Sen. in epist. lib. 14.*

Leontinus Episcopus, in gravissima illa apud Antiochenos de fidei negotio dissensione, timens seditionem, sententiam suam apertè proferre non audebat, & aliquando caput suum, canis florescens, manu demulcens dixisse fertur: Nivem eam solutam, lutum multum subsecuturum esse. Ænigmate eo obscurius indicans, dissonantiam eam aliquando in seditionem evasuram, neque eos, qui factionis suæ essent, cum reliqua multitudine consensuros. *Nicephor. lib. 24. Eccles. histor.*

Alphonsus sæpenumero dicere solitus est: Si Romanis temporibus vixisset, se constructurum fuisse templum Iovi Positorio, ut de rebus

rebus acturi, in eo prius convenirent, & contentionem omnem deponerent. Innuit autem, nihil æquè Reipublicæ esse perniciosum, ac si plebis cum Patribus crebræ contentiones oriantur. *Panorm. l. 3. de reb. gest. Alphonsi.*

¶ SIMILITVDINES.

THyrtes lapis, quamvis grandis, innatat; comminutus, sidit: Ita concordiâ sustinemur, discordiâ pessum imus. *Plin. lib 2. c. 106. & lib. 36. cap. 17.*

Vt macula statim est eluenda, ne inhærescat & difficilius eximatur: Ita dissensio fratrum illicò tollenda, ne gignat odium. *Plut.*

Vt si buboni accedat febris, nihil est periculi; verùm si sublato illo tamen morbus perseveret, videtur altius egisse radices: Sic fratrum dissensio, quæ cessat lite finitâ, causa erat, non ipsorum; at si manet etiam dum negotio infecto: jam negotium prætextus erat, non causa, sed exulceratus animus in causa fuit. *Idem.*

Vt aqua in locos hiantes ac diductos influit, ac magis eos divellit: Ita quidam irritant fratrum dissidia. *Idem.*

Vt convenit amantibus diversas amicas, in eandem depereuntibus malè convenit: Sic dissident, qui eadem ex re gloriam affectant. *idem.*

Vt singula hastilia facilè frangas; conjuncta non possis; Ita dissidentes facilè superantur: concordes haud facilè. *idem.*

Vt periculum sit, si omnes in idem inclinent latus navis, sed aliis aliò inflectentibus, navis optimè libratur: Sic seditio & dissensio inter Rhetores tutiorem reddit statum civitatis: item dissensio poetarum inter se facit, ut minus inficiant opinionem lectoris. *Idem.*

Scorpius lethale venenum habet, aconitum lethalius: tamen hoc in potu datum adversus scorpionum ictus remedium habet: Ita dum venenum cum veneno colluctatur, servatur homo: Itidem duorum pestilentium civium discordia nonnunquam reipublicæ saluti est. *Erasm.*

¶ EXEMPLA SACRA.

DIscordiæ, & dissensionis, & rixarum exempla: Cain & Abel, *Genes.* 4. ℣. 8. Pastores Abraham & Loth, 13. ℣. 7. Reges Canaan, 14. ℣. 4, Sodomitani contrà Loth, 19. ℣. 4. Pastores Geraræ & Isaac, 26. ℣. 20. Esau adversus Iacobum, 27. ℣. 4. Iacobus adversus Labanem, 31. ℣. 36. Simeon & Levi adversus Hemor & Sichem, *Genes.* 34. ℣. 25. Duo Hebræi, *Exod.* 2. ℣. 13. Congregatio adversus Mosen & Aaronem, 16. ℣. 2. Mosen, 17. ℣. 3. *Num.* 21. ℣. 4. 5. Abimelech & fratres, *Iudic.* 9. ℣. 5. Tribus Ephraim adversus Iephthe, 12. ℣. 1. 3. Israelitæ & Benjamitæ, 20. ℣. 13. Saul in David, 1. *Sam.* 18. ℣. 8. 9. 2. *Sam.* 3. ℣. 1. Absalom in Davidem patrem suum, 2. *Sam.* 15. ℣. 10.

Israe-

Iſraelitæ in Davidem Regem, 19. ℣. 41. Duæ mulieres, 1. *Reg.* 3. ℣. 22. Roboam & Iſraelitæ, 12. ℣. 16. Diſcipuli CHRISTI, *Luc* 22. ℣. 24. Iudæi, *Iohan.* 6. ℣. 52. *&* 10. ℣. 19. Turba, *Iohan.* 7. ℣. 43. Inter Phariſæos & populum, 9. ℣. 16. Ieruſalem civitas, *Actor.* 11. ℣. 2. Multitudo, 14. ℣. 4. Quidam ex Iudæis, 15. ℣. 2. Inter Paulum & Barnabam, ℣. 39. Epheſii, 19. ℣. 28. Aſiatici Iudæi & Ieruſalem, 21. ℣. 30. Phariſæi & Sadducæi, 23. ℣. 7. Inter Corinthios, 1 *Corinth.* 1. ℣. 11. 12. *&* 13. ℣. 3. 4 *&* 11. 18.

¶ HIEROGLYPHICA.

D*Iſcordiam* & mores maximè diſſimiles Ægyptii, poetæque omnes, ſignificare cùm volunt hieroglyphicè, *Lupum & Agnum aut Ovem ponunt. Pier. Valer lib.* 10. *pag.* 94. *F.*

Hominem ex civilibus ſeditionibus & tumultuoſis diſcordiis creſcentem, reque auctum ſignificantes hieroglyphicè, eum in *Anguillarum* venatione occupatum effingebant. Aqua ſiquidem quieta limpidaque, earum captura nulla propemodum: magna verò, ſi perturbetur. *Valer. Pier. lib.* 29. *pag.* 275. *C.*

Sunt qui *Thuribulum*; aut aliquod aliud *Vas ignarium* cum *aquario* pictum (unde ſcilicet ignem & aquam ineſſe perſpiceretur: quippè ſi ex uno ignis promicaret, in altero aqua deſideret) diſcordiæ ſignum eſſe tradant; quòd eæ naturæ ſint maximè contrariæ. Vnde *Ignem aquæ permiſcere*, dictum de iis, qui ſe ea præſtituros pollicentur, quæ fieri nequaquam poſſint. *Valer. Pier. lib.* 46. *pag.* 453. *B.*

Vide locum de Amicitia, Concordia, Diſſidio, Inimicitia, Odio, &c.

DISPUTATIO.

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Riſtippus* cuidam, qui propoſuerat ænigma, vehementer inſtanti, ut ſolveret: Quid ô ſtolide! vis ſolvam: quod nobis etiam ligatum exhibet negotium? *Laert. lib.* 2. *cap.* 8.

Idem confutatus in diſputatione à quodam homine audaci, ſed furioſo ac ſtolido, quùm illum videret geſtientem, inflatumque victoriâ: Ego quidem, inquit, redargutus ab eo: ſed ſuavius dormiturus te, qui redarguſti. *Laert. lib.* 2.

Diogenes, orante aliquando Anaximene, prætendens pernam auditores in ſe convertit: ob id indignatus Anaximenes, obticuit ab auditorio deſtitutus. Tum Diogenes: Anaximenes, inquit, diſputationem oboli pretium diſſolvit: Significans, illum de rebus frivolis diſſeruiſſe, quæ non admodum attentos haberet auditores. *Laert. lib.* 6.

Zeuxi-

Zeuxidamus cuidam percontanti, quam ob caussam Lacedæmonii leges de fortitudine citra scriptum servarent, ac non potius descriptas traderent juvenibus legendas? Quoniam, inquit, assuefaciendi sunt, ut præclaris gestis potius quam scriptis intendant. *Plut. in Lacon.*

Gorgiæ sophistæ palàm exhibenti sese ad respondendum, quod cuique licuisset proponere, Xenophon, non ille Socraticus, sed alius quidam invidens, adiit illum, atque hanc proposuit quæstionem: Dic mihi, Gorgia, quamobrem fabæ ventrem inflent, quùm ignem non inflent? Ad quem placidè Gorgias, istud quidem dispiciendum relinquo: cæterum istud jam olim cognitum habeo, terram adversus istiusmodi homines producere ferulas. *Philostratus.*

Pantholidas in Academia philosophos audiens multa de virtute disserentes, interrogatus, cujusmodi viderentur sermones illi? Quid aliud, inquit, quàm probi: sed prorsus inutiles vobis, qui illis non utimini. Salsè tetigit mores Atheniensium, qui virtutem haberent in labris, non in factis *Plut. in Lacon.*

¶ SIMILITUDO.

VT apud Homerum Vlysses ridetur à procis, quod panis frustula peteret, non enses, neque lebetes: Ita magis ridendi sunt, qui disserendi minutulas ac frivolas quæstiunculas obiiciunt. *Plut.*

¶ EXEMPLA SACRA.

DIsputationum imitandarum exempla: Quidam de Synagogis: *Act.* 6. ℣. 9. Paulus, 9. ℣. 22. & 17. ℣. 17. & 18. ℣. 19. & 19, ℣. 8. 9: & 20. ℣. 7. & 24. ℣. 25. Iudæi, 28. ℣. 29.

¶ EXEMPLA PROFANA.

M*Enedemus Eretriensis*, Platonis primùm, inde Stilponis discipulus, in disputando tam acris erat, ut oculis ardere videretur. *Laert. lib.* 2.

Baldus Bononiam profitendi juris causâ profectus anno 1344: publicè etiam disputavit cum Bartolo per quinque horas integras, & victor abiit. *Theat. Zwing. fol.* 3812.

Galenus Pergamenus annum agens ætatis 19. doctorem quendam ex Athenæi Attalei sectatoribus primas qualitates elementa esse statuentis, suis interrogationibus ad elenchum coegit. *Gal. de elem. lib.* 1. *cap.* 6.

Vide Dialectica.

DISSIDIUM.

¶ SIMILITUDINES.

GAlli sæpius in pugna commoriuntur: Ita quidam mutuis dissidiis conficiunt sese. *Plin. lib.* 12. *c.* 21.

Vt cœlo quamvis sereno, nubecula licet parva ventum procellosum

fum dabit: Sic rebus admodum pacatais, ex minimo dissidio gravissimi rerum motus subito exoriuntur. *Idem.*

Vt vitis refugit brassicam; quercus abhorret ab olea, multò magis autem à nuce juglande: nam vitis cum omnia complectatur, solam brassicam declinat; quercus si in scrobem oleæ depacta fuerit, emoritur; eadem & juxta nucem juglandem inarescit: Sic inter quasdam nationes naturale dissidium est, ut nullo pacto queant coalescere concordiâ. *Plin. lib. 25. cap. 1.*

Vide suprà Bellum, Discordia, Contentio.

DISSIMULATIO.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Martial. lib. 4. Epigram. 89.

Decipies alios verbis vultuq; benigno:
Nam mihi jam notus dissimulator eris.

Ovid. lib. 3. de Ponto El. 9.

Cùm toties eadem dicam, vox audior ulli:
Verbaq; profectu dissimulata carent.

Tibullus Eleg. 7. lib. 3.

Heu mihi! difficile est imitari gaudia falsa:
Difficile est tristi fingere mente jocum.
Nec benè mendaci risus componitur ore:
Nec benè sollicitis ebria verba sonant.

Cornelius Gallus.

Certè difficile est abscondere pectoris æstus:
Panditur & clauso sæpius ore furor.

Ovid. lib. 2. Fastorum.

Brutus erat stulti sapiens imitator: ut esset
Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.

Idem lib. 2. de Arte amandi.

Vtile quæ multis dissimulasse fuit.

¶ SIMILITUDINES.

SCorpius venenum in cauda gerit, & obliquè ferit: Ita quidam in fine virus effundunt suum & dissimulanter lædunt. *Eras.*

Vt vitrum, quia pellucidum, nihil celat: Ita quidam nihil tegere, nihil dissimulare norunt: quicquid in animo est, id protinus omnibus palàm est. *Plin. lib. 10. cap. 62.*

¶ EXEMPLA SACRA.

DIssimulationum exempla: Loth, *Genes.* 19. v. 16. Ioseph, 42. v. 9. Saul, 1. *Sam.* 10. v. 27. & 28. v. 8. David, 21 v. 10. 11. 12. 13. *Psalm.* 38. v. 14. Ioab, 2. *Sam.* 18. v. 16. uxor Ieroboam, 1. *Reg.* 14. v. 4. Aman, *Esth.* 5.

Esth. 5. V. 9. 10. Iob, *Iob.* 3. V. 26. Ezechias, *Esa.* 36. V. 21. Ieremias, *Ierem.* 38. V. 27.

Vide Simulatio.

DISTRACTIO ANIMI ad res diversas.

¶ SIMILITUDINES.

UT qui propriam domum non habet, per multas domos vagatur: Ita qui certum vitæ institutum non sequitur, nunc in horum, nunc in illorum mores transit. *Plut.*

Qui multis negotiis distrahitur, veluti lacus est, ad quem à multis concurritur, qui eum & exhauriunt & turbant. *Senec.*

Stolonibus amputatis omnia celeriùs adolescunt in arbore, nimirum alimentis in unum collatis stipem: Ita animus levatus supervacuis negotiis, plus efficit in studiis honestis, totâ mentis vi in idem intentâ. *Erasm.*

Mugiles, si caput condiderint, putant se totos occultari: Ita quidam si sua vitia dissimularint ipsi, putant ab aliis non animadverti, qui mos idem & pueris est. *Idem.*

Vide Cogitatio.

DIVINATIO.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NOn augurabimini, neque observabitis somnia. *Levit.* 19. V. 26. Non declinabitis ad magos, neque ab hariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos. *Ibid.* 27.

Non est augurium in Iacob, nec divinatio in Israel. *Num.* 23.

Si surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium se dicat vidisse, & prædixerit signum, & portentum, & evenerit quod locutus est, non audies verba prophetæ illius, aut somniatoris: Quia tentat vos Dominus Deus vester. *Deut.* 13.

Gentes istæ, quarum possidebitis terram, augures & divinatores audiunt: Tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es. *Ibid* 18.

Divinatio erroris, & auguria, mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est. *Eccles.* 34.

Et dixerint ad vos: Quærite à Pythonibus, & à divinis, qui strident in incantationibus suis: Nunquid non populus à Deo requirit visiones à vivis pro mortuis? Ad legem magis & ad testimonium. *Esa.* 8.

A signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes. *Ierem.* 10.

Nolite audire prophetas vestros, & divinos, & somniatores, & maleficos, qui prophetant vobis mendacium, ut longè vos faciant de terra vestra, ut ejiciant vos, & pereatis. *Ibid.* 27.

Non

Non vos seducant prophetæ vestri, qui sunt in medio vestrûm, & divini vestri, & ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somniatis: Quia ipsi prophetant falsò in nomine meo, & non misi eos, dicit Dominus. *Ibid*. 29.

Non erit ultrà omnis visio cassa, nec divinatio ambigua in medio filiorum Israel. *Ezech*. 12

Anima, quæ declinaverit ad magos, & hariolos, & fornicata fuerit cum eis: ponam faciem meam contrà eam, & interficiam eam de medio populi mei. *Levit*. 20.

Vir, sive mulier, in quibus pythonicus vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur: lapidibus obruent eos, sanguis eorum sit super illos. *Ibidem*.

Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium, nec inveniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam ducens per ignem: aut qui hariolos sciscitetur: aut observet somnia atque auguria: nec sit maleficus: nec incantator: neque qui pythones consulat, neque divinos. *Deut*. 18.

Omnia hæc abominatur Dominus Deus tuus: & propter hujusmodi scelera delebit eos Dominus Deus tuus in introitu tuo. *Ibid*.

Dominus aufert ab Israel prophetam & hariolum. *Esa*. 3.

Interrogabunt simulachra sua, & divinos suos, & pythones, & hariolos: Et tradam eos in manu dæmoniorum crudelium, & vir fortis dominabitur eorum. *Ibid*. 19.

Irrita faciens signa divinorum, & hariolos in furorem vertens. *Ibidem* 44.

Gladius ad divinos ejus, qui stulti erunt. *Ierem*. 50.

Vident vana, & divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus: Cum Dominus non miserit eos: & perseveraverunt confirmare sermonem. Numquid non visionem cassam vidistis, & divinationem mendacem locuti estis? & ideò, ecce ego ad vos, ait Dominus: Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium. *Ezech*. 13.

Nox vobis pro visione erit, & tenebræ pro divinatione. *Mich*. 3.

Auferam maleficia de manu tua, & divinationes non erunt in te. *Ibidem* 5.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

VArro dixit, quatuor esse divinationis genera: Terram, aquam, aëra, & ignem. Hanc Geomantiam, Hydromantiam, Aeromantiam, Pyromantiam dictam constat. Divini sunt dicti quasi Deo pleni: Divinitate enim se plenos simulant, & astutia quadã fraudulenta hominibus futura conjectant. Duo sunt autem genera divinationis: Ars & Furor. Incantatores dicti sunt, qui peragunt verbis artem: Sunt Harioli, sunt Haruspices, sunt Augures, qui & Auspices

& Sortilegi, auſpicia & auguria: ſunt Pythones, Genethliaci, ſunt Salitatores, ſunt & Præſtigia. Cuncta autem hæc ſunt à Chriſtiano vitanda, & omni penitus execratione repudianda atque damnanda: Nam in his omnibus ars Dæmonum eſt, ex quadam peſtifera ſocietate hominum & malorum angelorum exorta. *Iſidor. lib. 8. cap. 9. ex Auguſt. in 10. quæſt. 26.*

Qui ſine Salvatore ſalutem vult habere, & ſine vera ſapientiá æſtimat ſe prudentem fieri poſſe, non ſanus, ſed æger: non prudens, ſed ſtultus in ægritudine aſſidua laborabit: & in cæcitate noxia ſtultus & demens permanebit: ac proinde omnis inquiſitio, & omnis curatio, quæ à Divinis & Magis, vel ab ipſis dœmoniis in idolorum cultura expetitur, mors potiùs dicenda quàm vita. *Aug. de Civitate Dei.*

Hujuſmodi artes nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitiones, ex quadam peſtifera ſocietate hominum & dæmonum, quaſi peccata infidelis & doloſæ amicitiæ conſtituta, penitùs ſunt repudiandæ & fugiendæ Chriſtiano. *Aug. l. 1. de doctrina Chriſtiana.*

Si quis hariolos, haruſpices vel incantatores obſervaverit, aut philacteriis uſus fuerit, anathema ſit. *Greg. & ponitur 26. q. § ſi quis.*

Non exemplo Matthiæ, vel quod Ionas propheta ſorte deprehenſus ſit, indifferenter ſortibus eſt credendum: cum ſint privilegia ſingulorum. Si qui tamen neceſſitate aliqua compulſi, Deum putant ſortibus Apoſtolorum exemplo eſſe conſulendum, videant hoc ipſos Apoſtolos, non niſi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fuſis egiſſe. *Beda ſuper acta Apoſt.*

Sortilegium eſt quoddam genus culturæ idolorum, ex dæmonum conſultationibus futura prædicendo. *Iſid. lib. etymol.*

¶ APOPHTHEGMATA.

CHilon dicebat, divinationem non eſſe deteſtandam: quod hanc Deorum munus eſſe crederet, quæ ratione percipi poſſet ab homine inſigni virtute prædito. Nam ipſe prædixiſſe fertur, futurum, ut ex inſula Cythera ſummum malum oriretur Lacedæmoniis, cujus ſitum naturamque cùm didiciſſet: Vtinam, inquit, hæc aut nunquam fuiſſet, aut ſimul ut nata fuit, everſa fuiſſet. Nam Demaratus Lacedæmone profugus, Xerxi ſuaſit, ut in ea inſula claſſem haberet: Ac planè Græciam ſubegiſſet Xerxes, ſi Demarati conſilium fuiſſet ſequutus. Poſt, Nicias eá potitus, ſtatuit illic præſidium Athenienſium, & Lacedæmonios multis cladibus afflixit. *Laert. lib. 1. cap. 2.*

Diogenes dicere ſolebat: Si ulla diſciplina id præſtare poſſet, ut præſciremus quæ ferenda ſunt, atque eadem amoliri à nobis certâ ratione valeremus; egregium ſanè illud eſſet, & longè optimum artificium. Sed ſi ordine inviolabili ac lege inconcuſſa quippiam tolerandum eſt; ad quid attinet, tale malum prænoſcere? *Stob.*

... videns hominum diverſas actiones, ac audiens ſomniorum eſſe

esse interpretes & conjectores, dicebat: Nullum animal homine esse stultius. *Laert. lib. 6.*

Demonax, conspicatus augurem quendam in publico vaticinia sua vendentem: Si potes, inquit, ea, quæ Parcæ statuerunt, arte tua depellere, exiguam mercedem postulas: Si quæ fatis decreta sunt omninò sunt eventura, quid tua prodest divinatio? *Eras. 7. apoph.*

M. Cato ajebat; Se demirari, quòd non rideret aruspex, quoties aspiceret aruspicem: Sentiens, totum hoc divinationum genus imposturam esse, qua populo fiebat fucus. *Cic. lib. 2. de Divinat.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

Iannes praceptor Theophili Imperatoris, solebat pelvis vaticinio & præstigiis futura prædicere. *Cedrenus.*

Cræso Lydorum regi, quando id concidit regnum, natum filium semestrem articulatè loquutum, diro & prodigioso eventu, fatalem calamitatem, quæ posteà sequuta est, præsignasse narrant. *Alex. l. 3. c. 15. ex Plin. l. 11. c. 51.*

Gallorum exercitum ex Europa in Asiam ad urbium perniciem transmissurum prædixit Phaennis Delphica, ætate una antequam res gereretur:

Hostilis Gallorum acies tunc milite multo
Vastabit populans Asiam: Sed Dii graviora
Intentant illis, pelagi propè cærula sedes
Qui posuere suas, sed enim his quoque Iupiter ipse
Auxilio clari mittet Tauri generosam
Progeniem, tristi quæ sternet funere Gallos.

Tauri filium dixit Attalum Pergami regem: quem ipsum Tauricornem etiam idem Apollo nominavit. *Pausan. lib. 10.*

Plusius Pp. in apparatu belli Turcici se periturum quadriennio antè sua ipse manu versiculo descripto ominatus est: In Turcas bellum dum parat, occubuit. *Campanus in eius Vita.*

Senecæ de Indiarum inventione per Hispanos anno sal. 1493. factâ, vaticinium in tragœdia, quam Medeam inscripsit, clarissimum extat v. 374.

——— *Venient annis*
Secula seris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxat, & ingens
Pateat Tellus, Tiphysque novos
Detegat orbes; nec sit Terris
Vltima Thule.

Cumana Sibylla, ut testatur M. Varro, in palmarum foliis oracula scribebat. Quod secutus *Virgilius in 3. Aeneid.*

Insanam vatem aspicies, quæ rupe sub ima
Fata canit, foliisque notas & nomina mandat.

Arabes assumpto in cibo draconum corde vel hepate, ab avibus

non ſecus atque ab oraculis auguria captant. *Volater. lib.* 13. *cap.* 4 *Anthrop.*

Sacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, aruſpex *Vmbricius* triſtia exta pronunciavit : indeque inſidias ac domeſticum hoſtem prædixit. *Suetonius & Corn. Tacitus.*

Miles quidam Iuliani Imp. mortem Conſtantii Imp. morientis in Cilicia ex extis prædixit. *Cuſpin.*

Aprunculus, orator Gallus, aruſpex, inſpecto victimæ jecore, Iuliano mortem Conſtantii Imp. nunciavit. *Cardanus de rerum Varietat. lib.* 15. *cap.* 83.

Vide Sortilegium.

DIVITIÆ.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NVdus egreſſus ſum de utero matris meæ, & nudus redeo illûc. *Iob* 1.

Si comportaverit quaſi terram argentum, & ſicut lutum præparaverit veſtimenta : præparabit quidem, ſed juſtus veſtietur illis, & argentum innocens dividet. *Ibid.* 27.

Cùm interierit, non ſumet omnia; neque deſcendet cum eo gloria ejus. *Pſal.* 48. v. 12.

Relinquent alienis divitias ſuas, & ſepulchra eorum domus illorum in æternum. *Ibid.*

Speravit in multitudine divitiarum ſuarum. *Ibid.*

Dormierunt omnes ſomnum ſuum, & nihil invenerunt viri divitiarum. *Pſal.* 75. v. 6.

Nihil proderunt theſauri impietatis *Prov.* 10.

Non proderunt divitiæ in die ultionis. *Id.* 15.

Quid prodeſt ſtulto habere divitias, cùm ſapientiam emere non poſſit? *Idem* 17.

Qui odit avaritiam, longæ fient dies ejus. *Id.* 28.

Vbi multæ ſunt opes: multi ſunt, qui comedunt eas. *Ecclef.* 5.

Quid prodeſt poſſeſſori, niſi quòd cernat divitias oculis? *Ibidem.*

Sicut egreſſus eſt nudus de utero matris ſuæ, ſic revertetur, & nihil auferet ſecum de labore ſuo. Miſerabilis prorſus infirmitas: quomodo venit, ſic revertetur. *Ibidem.*

Divitiarum jactantia quid contulit nobis? *Sap.* 5.

Omnia tranſierunt ſicut umbra, & tanquam nuncius præcurrens, & tanquam navis, quæ pertranſit fluctuantem aquam, cujus, cùm præterierit, non eſt veſtigium invenire, neque ſemitam carinæ illius in fluctibus. *Ibid.*

Bona eſt ſubſtantia, cui non eſt peccatum in conſcientia. *Eccl.* 13.

Divitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. *Pſal.* 61.

Iuſtus

Iustus comedit,& replet animam ſuam: venter autem impiorum inſatiabilis. *Prov.* 13.

Corona ſapientum divitiæ eorum;facultas ſtultorum imprudentia. *Ib.* 14.

Hoc itaque viſum eſt mihi bonum, ut comedat quis & bibat, & fruatur lætitiâ ex labore ſuo, quo laboravit ſub ſole. *Eccleſ.* 5.

Divitibus hujus ſeculi præcipe,non ſublime ſapere,neque ſperare in incerto divitiarum. ſed in Deo vivo. 1. *Tit.* 6.

Benedictio Domini divites facit,nec ſociabitur eis afflictio. *Proverb.* 10.

Melius eſt parum cum juſtitia, quàm multi fructus cum iniquitate. *Ibid.* 16.

Memento paupertatis in tempore abundantiæ, & neceſſitatem paupertatis in die divitiarum A mane uſque ad veſperam immutabitur tempus, & hæc omnia citata in oculis Dei. *Eccleſ.* 10.

Beatus dives, qui inventus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abiit, nec ſperavit in pecunia & theſauris. *Ibid.* 31.

Glorietur autem frater humilis in exaltatione ſua: dives autem in humilitate ſua. *Iacob.* 1.

Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus: & implebuntur horrea tua ſaturitate, & vino torcularia tua redundabunt. *Prov.* 3.

Mendicitatem & divitias ne dederis mihi: tribue tantùm victui meo neceſſaria: ne fortè ſatiatus illiciar ad negandum & dicam: Quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus furer, & perjurem nomen Dei mei *Ibid.* 30.

Vbi ſunt qui theſaurizant argentum & aurum, in quo confidunt homines? *Bar.* 3.

Ad inferos deſcenderunt, & alii loco eorum exſurrexerunt. *Ibidem.*

Argentum eorum foris projicietur, & aurum eorum in ſterquilinium erit. *Ezech.* 7.

Deſiderabile argentum urticam hæreditabit: lappa in tabernaculis eorum. *Oſeæ.* 9.

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, ubi fures effodiunt & furantur, ubi ærugo & tinea demolitur. *Matth.* 6.

§ SENTENTIAE PATRUM.

DIſcant divites, non in facultatibus crimen haberi, ſed in iis, qui uti neſciant: Nam divitiæ,ut impedimenta ſunt improbis, ita bonis ſunt adjumenta virtutum. *Amb. in Luc.*

Nihil miſerius eſt quàm propter nummos Deum contemnere. *Hier. ad quendam.*

Divitiæ ſeculares ſi deſunt, non per mala opera quærantur in mundo: ſi autem adſunt, per bona opera ſerventur in cœlo. Ani-

mum virilem & Christianum nec debent, si accedant, extollere: nec debent frangere, si recedant. *Aug. epist.* 140.

Veræ illæ sunt divitiæ, quas cùm habuerimus, perdere non possumus. *Idem super Matth.*

Quid prodest arca plena bonis, si inanis sit conscientia? Bona vis habere, & tu bonus esse non vis. Erubescere debes de bonis tuis, si domus, plena bonis, te malum habet dominum. *Idem de Ver. dom. serm.* 12.

Quid prodest diviti quod habet, si Deum, qui omnia dedit, non habet? *Ibidem.*

Pauper est, qui vult esse dives *Idem ser. lib.* 1. *ser.* 12 *ser.* 29.

Morbus divitiarum, est superbia: Nam grandis animus est, qui inter divitias, isto morbo non tentatur: major animus divitias suas vincens contemnendo. Magnus est ergò dives, qui non se ideò magnum putat, quia dives est. Superbus, qui & egenus est, in carne crepat: in corde mendicat: inflatus est, non plenus. *Ibid.*

Difficile est, ut non sit superbus, qui dives est. Tolle superbiam, divitiæ non nocebunt. *Idem ibid.*

Aurum est materia laborum, periculum possidentium: aurum enervatio virtutum, aurum malus dominus, proditor servus. *Idem de Ver. dom.*

Ideò rogans Dives non exauditur in tormentis, quia rogantem pauperem non exaudivit in terris. *Idem de Ver. de Vite.*

Divitiæ si affluant, nolite cor adponere Ille igitur, qui non habet, non ambiat: is qui habet, non superbiat. Et non dicit: nolite habere, sed cor apponere. Non enim damnat divitias; sed cor appositum, quod scilicet non expendit, sed recondit. *Gloss. Aug. sup. Psal.* 68.

Sufficientiam vitæ non indecenter vult, quisquis eam vult, & non amplius: Quæ quidem non appetitur propter seipsam, sed propter salutem corporis, & congruentem habitum personæ hominis, ut non inconveniens eis, cum quibus vivendum est. Ista ergò quùm habentur, ut teneantur: quùm non habentur, ut habeantur, orandum est. *Aug. ad Probam.*

Divitiæ non sunt peccatum: sed peccatum est, eas non distribuere pauperibus. *Chrys. in hom.*

Divitiæ maximæ, non egere divitiis. *Idem.*

Qui malè divitiis utitur, miserabilis est: ut ille, qui spontè se vulneraverit eo gladio, quem ad vindictam hostium sumpserat. *Greg. Nazianzen.*

Injustæ dicuntur divitiæ, non quia aurum & argentum injustum sit; sed quia injustum est, eas putare divitias, quæ avaritiæ non auferunt egestatem. *Amb. in Psal.* 118.

Cæterùm ita incubuerunt mores hominum in adunatione divitiarum, ut nemo, nisi dives, honore putetur dignus. *Idem lib. de Offic.*

Qui

Qui divitiarum servus est, divitias custodit ut servus: qui autem servitutis discusserit jugum, distribuit eas ut dominus. *Hieron. in Matth.*

Facilè est homini tunc divitias despicere, cum habet: difficilè verò, quùm non habet, viles æstimare. *Greg. lib.* 11. *moral.*

Dives forsitan aliquam excusationem habuisset, si ad portam ejus non jacuisset Lazarus, si remotus fuisset, & ulcera ejus non cognovisset. *Bernh. lib. de considerat.*

Aurum, & argentum, & cætera hujusmodi, quantum ad animi bonum spectat, nec bona sunt, nec mala: Vsus tamen horum bonus, abusio mala: sollicitudo prior, quæstus turpior. *Idem serm.* 4.

Filii Adam genus avarum, quid vobis cum terrenis divitiis, quæ nec veræ, nec vestræ sunt? Aurum & argentum verè terra est rubea & alba, quam solus error hominum facit, aut magis reputat pretiosa: denique si vestra sunt, tollite ea vobiscum. *Idem ibid.*

Veræ ergò divitiæ, non opes sunt, sed virtutes, quas secum conscientia portat, ut in perpetuum dives fiat. *Idem in serm.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 3. Amor. 7.

Ingenium quondam fuerat pretiosius auro:
At nunc barbaries grandis, habere nihil.

Ibidem.

Curia pauperibus clausa est: dat census honores:
Inde gravis judex, inde sevérus eques.

2. Art.

Carmina laudantur; sed munera magna petuntur:
Dummodo sit dives Barbarus, ille placet.
Aurea sunt verè nunc secula: plurimus auro
Venit honos: auro conciliatur amor.
Ipse licet venias Musis comitatus Homerus,
Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.

Martialis 11. Ep. 6.

Ardua res hæc est, opibus non tradere mores,
Et cùm tot Crœsos viceris, esse Numam.

Propert. 3. 12.

At nunc desertis cessant sacraria lucis:
Aurum omnes victá jam pietate colunt.
Auro pulsa fides: auro venalia jura:
Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.

Horat. 1. Epist. 6.

Scilicet uxorem cum dote, fidemq; & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat:
Ac bene nummatum decorat Suadela Venusq;.

Idem 2. Serm. 3.

——— Omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina, humanaq́; pulchris
Divitiis parent, quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, & Rex,
Et quidquid volet.

Horat. 1. Ep. 2.

Non domus, & fundus, non aris acervus & auri
Ægroto domino deduxit corpore febres:
Non animo curas.

Idem Epod. 4.

Licet superbus ambules pecunia
Fortuna non mutat genus.

Tibullus 3.3.

Non opibus mentes hominum, curaque levantur:
Nam fortuna suâ tempora lege regit.

Iuvenalis 14.

Tantis parta malis, cura majore, metuque
Servantur: misera est magni custodia census.

Horat. 2. Serm. 5.

Et genus, & virtus, nisi cum re, vilior alga est.

Iuvenalis 3.

Dat testem Romæ tàm sanctum, quam fuit hospes
Numinis Idæi: procedat vel Numa, vel qui
Servavit trepidam flagranti ex æde Minervam:
Protinus ad censum: de moribus ultima fiet
Quæstio: quot pascit servos, quot possidet agri
Iugera, quam multa magnaq́; paropside cœnat?

Idem 6.

Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt sæcula luxu
Divitiæ molles.

Idem Sat. 10.

Sed plures nimiâ congesta pecunia curâ
Strangulat, & cuncta exsuperans patrimonia census.

Idem Ibidem.

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium contumq́; timebis,
Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis umbram.
Cantabit vacuus coram latrone viator.

Iuvenalis 14.

——— Nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius ullum
Humanæ mentis vitium, quam sæva cupido
Indomiti census.

Plautus Aul. 2. 2.

Dî immortales obsecro, aurum quid valet?

Sen. Thyest. v. 451.

Venenum in auro bibitur.

Lucret. 5.

—— Nunc aurum & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloq; fatigant.

Ovid. 1. Fast.

Pluris opes nunc sunt, quàm prisci temporis annis,
Dum populus pauper, dum nova Roma fuit.
At postquam fortuna loci caput extulit hujus,
Et tetigit summo vertice Roma Deos:
Creverunt & opes, & opum furiosa libido:
Et cùm possideant plurima, plura petunt.

Horat. 1. serm. 1.

Nescis quid valeat nummus, quem præbeat usum.

Idem 2. Carm. 2.

Nullus argento color est, avaris
Abdita terris inimice lamnæ
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

Tibullus 1. 9.

Sæpè solent auro multa subesse mala.

Bias per Auson.

Quis dives? qui nil cupiat. Quis pauper? avarus.

Ovid. 1. Metamorph.

Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

Lucret. lib. 5. de Nat.

Quod si quis verâ vitam ratione gubernat,
Divitiæ grandes homini sunt, vivere parce
Aequo animo: Neque enim est usquam penuria parvi.

Horat. lib. 1. Epist. 12.

———Tolle querelas.
Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est, pedibusq; tuis, nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.

Iuvenalis satyr. 14.

Sensit Alexander, testa cùm vidit in illa
Magnum habitatorem, quantò felicior hic, qui
Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem.
Passurus gestis æquanda pericula rebus.

Plautus in Pœnulo 3. 6.

———Verùm ita sunt isti nostri divites,
Si quid benefacias, levior plumâ est gratia;

Si quid peccatum'st, plumbeas iras gerunt.

Ex Comicis Græcis.

Τῶν γὰρ ἀγαθῶν τὸν πλοῦτον ὕστατον τίθει.
Ἀβεβαιότατον γάρ ἐστιν ὧν κεκτήμεθα.
Opes bonorum judica omnium ultimas:
Nam poßidemus nil eis incertius.
Μακάριος ὅστις οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει.
Χρῆται γὰρ οὗτος εἰς ἃ δεῖ ταύτῃ καλῶς.
Cui mens opesq́ sunt simul, beatus est:
Hic namq́ rite solus illis utitur.
Ὁ πλοῦτός ἐστι παρακάλυμμα τῶν κακῶν,
Ὦ μῆτερ· ἡ πενία περιφανὲς καὶ ταπεινόν.
Mala obteguntur opibus, ut velamine,
Inopia conspicua omnibus res & humilis.
Πατρῷον ἔχειν δεῖ τὸν καλῶς εὐδαίμονα.
Τὰ δὲ μετὰ γυναικὸς εἰσιόντ' εἰς οἰκίαν,
Οὔτ' ἀσφαλῆ τὴν κτῆσιν, οὔθ' ἱλαρὰν ἔχει.
Paterna demum nos beant verè bona.
Nam quæ bona intrant cum nupta nova domum,
Nec poßidenti tuta nec jucunda sunt.
Πλούτῳ πεποιθὼς ἄδικα μὴ πρᾶττε ποιεῖν.
Nec fretus opibus aliquid injustum audeas.
Δύναται τὸ πλουτεῖν καὶ φιλανθρώπους ποιεῖν.
Humanitas sæpè sequitur opulentiam.
Μίμνησο πλουτῶν τοὺς πένητας ὠφελεῖν.
Dum dives es, inopes juvare sis memor.
Δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.
Sita in opibus mortalium potentia.
Χρυσὸς δ' ἀνοίγει πάντα, κ' ᾅδου πύλας.
Reserantur auro cuncta, vel portæ inferûm.
Ἐὰν δ' ἔχωμεν χρήματ', ἕξομεν φίλους.
Habebo amicos, si habuero pecuniam.
Μὴ σπεῦδε πλουτεῖν, μὴ ταχὺ πένης γένῃ.
Ditescere properans, inops fiet citò.
Ῥάθυμος ὢν οὖν πλούσιος, πένης ἔσῃ.
Si negligens sis dives, evades inops.
Καλῶς ἀκούειν μᾶλλον ἢ πλουτεῖν θέλε.
Famam libenter opibus anteponito.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

DIvitias contemnere, & pro nihilo ducere, magni animi & excelsi est. *Cicer. 3. Offic.*

Nihil est tàm angusti animi, tamque parvi, quàm amare divitias. Nihil est honestius magnificentiusque, quàm pecuniam contemnere, si

re, si non habeas: si habeas, ad beneficentiam liberalitatemque conferre. 1. *Offic.*

Maximè admiramur eum, qui pecuniâ non movetur: Quod in quo viro perspectum sit, hunc dignum spectatu arbitramur; quod eas res spernit & negligit, ad quas plerique inflammati aviditate rapiuntur. 1. *Offic.*

Multi divitias despiciunt, quos parvo contentos, tenuis victus cultusque delectat. Honores verò, quorum cupiditate quidam inflammantur, quam multi ita contemnunt, ut nihil inanius esse, nihil levius existiment? Item cætera, quæ quibusdam admirabilia videntur, permulti sunt, qui pro nihilo putent. *In Lælio.*

Caduca semper & mobilia hæc esse duxi, non virtutis atque ingenii, sed fortunæ aut temporum munera: Quorum ego non tàm facultatem unquam & copiam expetendam putavi, quàm & in utendo rationem, & in carendo patientiam. *Pro domo sua.*

Omnes sunt divites (dicunt Stoici) qui cœlo & terra frui possunt. 3. *Offic.*

Eum intelligimus divitem, cui tanta possessio est, ut ad liberaliter vivendum facilè contentus sit: qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius. *Paradoxo ultimo.*

Contentum suis rebus esse, maximæ sunt certissimæque divitiæ. *Paradoxo ultimo.*

Expetuntur divitiæ, tùm ad vitæ usus necessarios, tùm ad perfruendas voluptates. 1. *Offic.*

Pecuniæ quærendæ non solùm ratio est, sed etiam collocandæ, quæ perpetuos sumptus suppeditet, nec solùm necessarios, sed etiam liberales. 2. *Offic.*

Pecunia effectrix multarum & magnarum voluptatum: pecuniâ voluptates pariuntur maximæ. 2. *de Finib.*

Omnia pecuniâ effici possunt. 5. *Act. in Verr.*

Difficile est virtutes eum revereri, qui semper secundâ fortunâ sit usus. 4. *ad Heren.*

Sapiens non amat divitias, sed mavult: nec respuit possessas divitias, sed contemnit. *Senec. epist.* 15.

Divitiæ apud sapientem virum in servitute sunt: apud stultum, in imperio: Sapiens divitiis nihil permittit, nobis divitiæ omnia. *Idem ibid.*

Quid refert quantum illi in arca, quantum in horreis jaceat? si alieno inhiet, si non quæsita, sed quærenda computat? Non enim pauper est, qui minùs habeat; sed qui plus cupit: nec qui plus habet, sed qui minùs cupit, dives est. *Idem ibid.*

Nemo alius est Deo dignus, quàm qui opes contempsit: quarum possessionem tibi non interdico; sed efficere volo, ut illas intrepidè possideas. *Idem epist.* 18.

Nemo

Nemo nascitur dives: Quisquis exit in lucem, jussus est lacte & pane esse contentus: ab his initiis nobis regna non sufficiunt. *Idem Epist.* 20.

Quanta dementia hæredis sui res procurare, & sibi omnia negare? Magna enim hæreditas ex amico inimicum facit: plus enim gaudebit tua morte, quo plus accedit. *Idem ibid.*

Primus divitiarum modus est, habere quod necesse est: proximus, quod sat est. *Idem epist.* 2.

¶ APOPHTHEGMATA.

Chilon percontatus, quid essent divitiæ? Respondit: Thesaurus malorum, calamitatis viaticum, improbitatis suppeditatio. *Anton. serm. de divit.*

Eucritus cuidam quærenti ex eo; uter esse mallet, Crœsus, an Socrates? Respondit: Vivens mallem esse Crœsus: E vita autem decedens, Socrates. *Stobæus.*

Lycurgus interrogatus: Cur hostium interfectorum cadavera spoliare prohibuisset? Ne milites, inquit, ditescant, & dum prædæ incumbunt, pugnam negligant. *Plutarch. in Lacon.*

Cleanthes quærenti: Quomodo quis dives evadere posset? Respondit: Si cupiditatum fuerit inops. *Stob. Serm.* Idem & ad Democritum referri paulò antè diximus.

Epictetus percontatus: Quis esset inter homines dives? Cui, inquit, satis est, quod habet. *Stob.*

Idem, audiens quendam sibi ipsi ob amplas divitias placentem, ait: Examina teipsum prius, utrum ditescere malis, an beari? Quod si divitias velis, rem neque bonam esse scias, nec omninò in te sitam: Si verò beari, & bonum est, & penes te. *Stob. in serm. de temper.*

Diogenes, cum Physicus quidam eum interrogavit: Quam ob causam aurum palleret? Quoniam, inquit, plurimos habet sibi insidiantes. *Laert. lib.* 6.

Aristippus quodam tempore navigans, ut intellexit navim esse piraticam, deprompsit aurum ac numerare cœpit, moxque abjecit in mare, & graviter ingemuit, fingens sibi imprudenti & invito excidisse. Hoc ingenio vitæ suæ consuluit, adempta piratis occidendi vinciendive materia. *Laert. lib.* 4. *cap.* 8.

Cleanthes pecuniam, quam collegerat, aliquando coràm familiaribus abjecit, dicens: Cleanthes alterum Cleanthem alere posset, si vellet. *Laert. lib.* 7. *cap.* 2.

Philoxenus in Sicilia fundum ac domum opulentam nactus, & animadvertens illius gentis luxum ac delicias: Per Deos, inquit, hæc bona me non perdent, sed ego potiùs illa. Moxque cessit aliis hæreditatem, & è Sicilia abnavigavit. *Erasm. lib.* 8. *apoph.*

Anacreon quinque talentis à Polycrate tyranno Samio donatus, cùm per duas noctes pro ipsis solicitus fuisset, reddidit ea, inquiens:

Non

Non tanti esse, quanta ipsorum nomine cura laborare : Vel : Odi munus, quod vigilare cogit. *Stob. serm.* 91.

Cuidam Lampen Æginetam efferenti, ac felicem prædicanti, quod prædives videretur, multorum navigiorum dominus. Lacon, nihil (inquit) moror felicitatem de funibus pendentem. *Plut. in Lacon. apoph.*

Lampis interrogatus: Quomodo sibi parasset divitias? Magnas, inquit, haud difficulter: exiguas verò cum labore ac tardè. *Plut.*

Aristippus reprehensus, quòd pecunias acciperet ab amicis, respondit: Se non ideò accipere, ut uteretur ipse; sed ut illi discerent, ad quas res utendum sit pecuniis. *Laert.* 2. *cap.* 8.

Democritus audiens de divitiis variè disputantes, omnibus hominibus perpetuam quandam divitiarum cupiditatem inesse dixit: quæ si non acquisitæ fuerint, vexant: si erunt acquisitæ, solicitudine & curâ torquent. Amissæ verò, dolores etiam adferunt haud mediocres. *Max. serm.* 12.

Alcamenes Telecri F. à quodam objurgatus, quòd tàm parcè frugaliterque viveret, cùm tamen amplissimas possideret divitias: Decet, inquit, eum qui multa possidet, pro ratione, non pro libidine vivere. *Plutarch. in Lacon.*

Socrates interroganti: Quisnam videretur sibi ditissimus? Respondit: Qui paucissimis contentus est. *Anton. in Meliss. part.* 1. *serm.* 37. *Stob. serm.* 5.

Simonides interrogatus: Vtra res esset optabilior, divitiæ, an sapientia? Dubito, inquit, ut qui videam sapientes frequentare divitum fores: Innuens, philosophos verbis quidem contemnere divitias; sed re tamen eas captare. *Eras. 6. apoph. ex Stobæo.*

Plato interrogatus: Quantas opes habere conveniret? Dixit: Quantæ possidenti neque insidias pariunt, neque rerum necessariarum inopiam. *Stob. serm.* 92.

Socratem adolescens interrogabat: Quomodo divitias malum & bonum esse putaret? Tum ille: Non secus quàm tu nunc honestis quidem bonisque hominibus bonas esse judicas: item scientibus, quo loco pecuniis utendum sit, iis commodæ sunt: improbis verò & imperitis, malæ &c. *Plato in Eryxia, aut de divitiis.*

¶ SIMILITVDINES.

QVi viro malo addit opes & gloriam, is febricitanti ministrat vinum, biloso mel, cœliacis obsonia, quæ morbum animi, hoc est, stultitiam augeant. *Plut.*

Vt vestes videntur addere calorem homini, cùm per se sint frigidæ; non addunt autem, sed eum, qui est in corpore, tuentur: Sic opes videntur dare jucundam vitam, cùm ea proficiscatur ab animo, non à rebus externis. *Idem.*

Vt qui febri laborant, è diversis diversa capiunt, hoc est, è calidis frige

frigescunt, è frigidis calescunt: Sic & divitiæ molestiam adferunt stultis, & paupertas gaudium sapienti. *Idem*.

Vt longiore viâ potiùs utendum est, si modò sit tutior, quàm breviore & periculosa: Sic ad opes, ad gloriam enitendum, ut serius contingant tutò potiùs, quàm statim cum periculo. *Idem*.

Avis, quæ pluma tantum tenetur, minimo dispendio potest aufugere: Sic opes non debent te morari à studio sapientiæ. *Senec.*

Non faciunt equum meliorem aurei freni: nec hominem meliorem fortunæ ornamenta. *Senec.*

Non continuò melior gubernator, cui pulchrius aut majus sit navigium: Ita non est melior vir, cui fortuna splendidior. *Senec.*

Vt adamas, si juxtà magnetem ponatur, non patitur abstrahi ferrum; aut si admotus magnes adprehenderit, adamas è diverso rapit atque aufert: Ita pecuniæ studium dissidet cum Christiana pietate, & modis omnibus avocat, nec sinit adhærescere Christo. *Erasm.*

Quod tibiæ sunt ignaris musices: hoc opes his, qui nesciunt uti. *Erasm.*

Quemadmodum urtica, si cunctanter attingas ac timidè, adurit; sin premas tota manu, non adurit: Ita pecunia, si cautim circumspectimque tractes, inficiet; sin contemptim ac neglectim, innoxia est. *Plin.*

Vt Philosophus missâ linguâ victimæ, rem simul & optimam & pessimam misit: Sic opes optimæ sunt, si rectè utaris; pessimæ, si secus. *Plutarch.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

Bonorum divitias possidentium exempla: Abraham, *Genes.* 13 *Vers.* 2. Abraham & Loth, V. 5. Isaac, 26. V. 13. Laban, 30. V. 30 43. Iacob, 36. V. 6. 7. Ioseph, 41. V. 52. Filii Ruben & Gad, *Num* 32. V. 1. Booz, *Ruth.* 2. V. 1. Vir quispiam, 1. *Sam.* 25. V. 2. Berzellai, 2. *Sam.* 19. V. 32. Salomon, 1. *Reg.* 10. V. 14. Sunamitis mulier, 2. *Reg.* 4. V. 8. Naaman, 5. V. 1. Iosaphat, 2. *Paralip.* 17 V. 5 Ezechias, 32. V. 27. Assuerus, *Esth.* 1. V. 1. Iob, *Iob* 1. V. 3 & 42. V. 12. Ioachim, *Dan.* 13. V. 4. Rex, *Matth.* 18. V. 23. Adolescens, 19. V. 22. Ioseph Arimathæus, 27. *Vers.* 57. Multi divites, *Marc.* 12. *Vers.* 41. Quidam dives, *Luc.* 12. 16. & 16. V. 19. Zachæus, 19. V. 2. Divitiæ non rarò noxiæ. *Matth.* 13. V 22. *Marc.* 4. V. 19. *Luc.* 8. V. 14. Exempla: Adolescens quidam, *Math.* 19. V. 22. *Marc.* 10. V. 22. Princeps quidam. *Luc.* 18. V. 23.

¶ EXEMPLA PROFANA.

ANytus *Atheniensis* Socratis accusator, divite & sapiente patre Authemione natus, non casu quodam aut alicujus largitione opulentus evasit (quemadmodum Thebanus Ismenias Polycratis pecunias nactus) sed prudentia propria atque vigilantia. *Plato in Menone.*

Cau-

Caunius fuit quiſpiam, qui, quùm utriculum aquæ ſitienti Artaxerxi regi Perſarum porrexiſſet, ab eo ad ſummam opulentiam evectus eſt. *Plut. in Artaxerxe.*

Licinius Cæſaris libertus, tantum agrorum fertur habuiſſe, quantum pervolarent milvi. *Theat. Zwing. fol.* 606.

Tantali divitiæ proverbii locum fecerunt, quem prædivitem fuiſſe oſtendit carmen illud ex tragœdia apud Plutarchum de exilio: *Viam dierum duodecim ſero jugera. Idem.*

Sichæus Didonis maritus, ditiſſimus agri inter Phænicas: quæ opulentia ei fuit exitio, impulitque Pygmalionem, Dionis fratrem, regem Tyri, ut eum interficeret: Ex ejus theſauris profuga Dido, æmulam Romani imperii Carthaginem ædificavit *Idem ibid.*

Semiramis, Aſſyriorum prima regina & princeps, multis mortalibus ſubactis, metalla primùm invenit, & captivis eorum tractationem mandavit. *Suidas.*

In Siphno inſula ob metallifodinas ditiſſimi erant incolæ, & decimas quotannis Delphos mittebant. *Herod. lib.* 3.

P. Clodius (quem Milo occidit) habitavit domo, empta ſeſtertiis CXLVII. millibus. *Theat. Zwing. fol.* 607.

Cicero homo novus Arpinas (ut Saluſtius ei improperat) præter dignitatem conſularem eò divitiarum pervenit, ut habitaret domum, quæ fuerat M. Craſſi, Romanorum ditiſſimi. *Theat. Zwing. fol.* 607.

¶ HIEROGLYPHICA.

HOminem qui modò divitiis afflueret, modò rerum inopiâ premeretur, varioque eventu fortunæ volubilitatem jacturis & donis experiretur, ſignificare qui vellent, pro hieroglyphico *Pavonis tantum caudam* facere conſueverunt: Caudam is ſiquidem ſingulis annis cum primis arborum frondibus amittit, cumque eorundem germine recipit. *Pier. Valer. lib.* 24. *pag.* 220. *F.*

Virum verò, qui opulentiſſimas divitias prodegerit, & ut apud Horatium eſt, res maternas atque paternas fortiter abſumſerit, ſignificare qui volunt, *Gallinam* aureos nummos depaſcentem pingunt: De qua miraculum id proditur, ut ſi auro liqueſcenti Gallinarum membra miſceantur, illud in carnes eas conſumi deprehendatur: atque ita fit, ut Gallina ſit auri venenum. *Pier. Valer lib.* 24. *pag.* 221. *C.*

Hieroglyphicè paſſim loquitur Evangelium, ut ad hanc ſententiam *ſemen ait inter ſpinas* concidiſſe, unde anxiæ divitiarum curæ ſignificantur. Sed durum fortaſsè videatur, divitias per ſpinarum vocabulum intelligi: niſi Dominus noſter IESUS CHRISTUS, qui eo uſus eſt hieroglyphico, dictum ipſe ſuum explicuiſſet. *Pier. Valer. lib.* 55. *pag.* 531.

DOCTOR,

DOCTOR, DOCTRINA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

IMperitos docete liberè. 1. *Esd.* 7.

Aqua profunda verba ex ore viri: & torrens redundans fons sapientiæ. *Prov.* 18.

Doctrina viri per patientiam noscitur: & gloria ejus est iniqua prætergredi. *Ibid.* 19.

In auribus insipientium ne loquaris: quia despicient doctrinam eloquii tui. *Ibidem* 23.

Verba sapientium audiuntur in silentio plus quàm clamor principis inter stultos. *Eccles.* 9.

Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore uno. *Eccl.* 12.

Beatus, qui enarrat justitiam auri audienti. *Ibid.* 25.

Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quàm septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum. *Ibidem* 37.

Docete me, & ego tacebo: & si quid fortè ignoravi, instruite me. *Iob.* 6.

Doctrinam magis quàm aurum eligite. *Prov.* 8.

Doce justum, & festinabit accipere. *Ibidem* 9.

Cor sapientis quærit doctrinam: & os stultorum pascitur imperitiâ. *Ibid.* 15.

Non cesses audire, fili, doctrinam: nec ignores sermones scientiæ. *Ibid.* 19.

Fili mi, inclina aurem tuam, & audi verba sapientium. Appone autem cor ad doctrinam meam quæ pulchra erit tibi, cùm servaveris eam in ventre tuo, & redundabit in labiis tuis, ut sit in Domino fiducia tua. *Ibid.* 22.

Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures tuæ ad verba scientiæ. *Ibid.* 23.

Auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam. *Eccl.* 3.

Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei, ut intelligas, & cum sapientia proferas responsum. *Ibid.* 5.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

DEbet divinarum scripturarum Doctor fidei, ac debellator erroris, & bona docere, & mala dedocere, & hoc opere & sermone conciliare adversos; remissos erigere; nescientibus, quid expectare debeant, intimare. *Aug. de doctrina Chr.*

Doctor & Ductor id agere debet, ut non solùm intelligenter, verùm & libenter & obedienter audiatur. *Idem ibid.*

Sicut gratus est, qui cognoscenda enubilat: Sic & onerosus, qui cognita inculcat. Nam delectandi gratiâ etiam nota dicuntur: ubi non

non ipſa; ſed modus, quomodo dicuntur, attenditur. *Idem lib. 3. de doctrina Christiana.*

Doctrina per malos, palmes in ſepe, botrus inter ſpinas: cautè lege; ne, dum quæris fructum, laceres manum; & quem audis bona dicentem, ne imiteris mala facientem. *Idem ſuper Iohan.*

Si me poſſes docere, quod neſcio; non ſolùm te verbis, ſed & pugnis cædentem deberem patientiſſimè ſuſtinere. *Idem ibid.*

Da, & accipe; & juſtifica animam tuam: id eſt, verbum doctrinæ proximis impende, & bonorum operum exempla relinque, ut recipias præmium vitæ æternæ. Tibiæ & pſalterium ſuavem faciunt melodiam, & ſuper utraque lingua ſuavis. *Auguſtinus Eccleſ. 20. gloſ.*

Ante vita quàm doctrina quærenda eſt. Vita bona ſine doctrina gratiam habet; doctrina ſine vita integritatem non habet. *Ambroſius Gloſ. in epiſt. ad Philip.*

Perfectio diſcipulorum, gaudium & corona eſt magiſtrorum: Fructus enim magiſtri obedientia eſt diſcipuli: & ejus bona converſatio coronam dat magiſtro. *Idem ibid.*

Qui congruâ diſciplinâ unumquemque arguit, eruditum ſe, & probabilem doctorem in conſpectu omnium oſtendit: nec ætas juvenilis in doctore deſpicienda, quem vita & diſcretio commendat. *Idem Gloſ. ſuper illud. Eccl. 42.*

Multi juxta vetus evlogium, cum quo loqui neſciant, tacere non poſſunt: Docentque ſcripturas, quas non intelligunt: & quùm aliis perſuaſerint eruditorum ſibi aſſumunt ſupercilium, prius imperitorum magiſtri quàm doctorum diſcipuli. *Hieron. ad Demetriadem Virginem.*

Tantò quique minùs oſtenditur doctus, quantò minùs patiens. Neque enim poteſt veraciter bona docendo impendere, ſi vivendo neſcit adverſa æquanimiter tolerare. Perfecti enim doctoris eſt, ſic aliorum improbitatem patienter ſufferre; ut ſe noverit ab iniquis patienter obſervare. Neque enim propria munditia ſine tolerantia ſufficit, neque tolerantia ſine munditia valet. *Gregor. ſuper Proverb. 25.*

Experto crede: Aliquid amplius invenies in ſylvis, quàm in angulis: Lingua & lapides docebunt te; quod à magiſtris audire non poſſis. *Bernh. in quadam Epiſt.*

Doctrinæ ſpiritus non curioſitatem acuit, ſed charitatem accendit. *Idem ſuper Cant.*

Non minùs pium eſt, docere animum ſcientiam, quàm præbere eſcam corpori. *Idem ibid.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Troade. v. 631.

Dediſcit animus ſerò, quod didicit diu.

Ovid. lib. 6. Fastor.

Cætera jam pridem didici puerilibus annis:
Non tamen idcircò prætereunda mihi.

Plautus in Amphitruone. 2. 2.

Haud æquum facit, qui, quod didicit, id dediscit.

Horatius de arte Poetica.

Cur nescire, pudens pravè, quam discere malo?

Idem lib. 1. Epist 1.

Ne cures ea, quæ stultè miraris, & optas,
Discere, & audire, & meliori credere non vis?

Ovid. lib. 4. Metamorph.

——— *Fas est & ab hoste doceri.*

Horat. lib. 2. Epist. ad Augustum.

Navem agere ignarus maris timet: abrotonum ægro
Non audet, nisi qui didicit, dare. Quod medicorum est,
Promittunt medici: tractant fabrilia fabri.

Proper. lib 2. eleg. 1.

Navita de ventis, de tauris narrat arator:
Enumerat miles vulnera, pastor oves.

Horat. lib. 1. Epist. 18.

Inter cuncta leges, & percunctabere doctos,
Qua ratione queas traducere leniter ævum,

Horat. sat. 3. lib. 2.

Dixerit insanum qui me, totidem audiet; atque
Respicere ignoto discet pendentia tergo.

Ex Comicis Græcis.

Ἀναφαίρετον κτῆμ᾽ ἐστὶ παιδεία βροτοῖς.
Doctrina domino haud eripi suo potest.
Ἅπαντας ἡ παίδευσις ἡμέρους ποιεῖ.
Doctrina mores esse non sinit feros.
Βακτηρία γάρ ἐστι παιδεία βίου.
Doctrina baculus dicier vitæ potest.
Κάλλιστόν ἐστι κτῆμα παιδεία βροτοῖς.
Doctrina quavis pulchrior possessio.
Κἂν τοῖς ἀγροίκοις ἐστὶ παιδείας λόγος.
Doctrina habetur ratio vel ab agrestibus.
Τιμὴ πέφυκε πᾶσι παιδεία βροτοῖς.
Mortalibus doctrina honori est omnibus.
Ὁ γράμματ᾽ εἰδὼς καὶ περισσὸν νοῦν ἔχει.
Satis superque literatis mentis est.
Διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα.
Vir literatus duplo acutius videt.

Ὁ γραμ-

Ὁ γραμμάτων ἄπειρος, οὐ βλέπει βλέπων.
Illiterati quod vident, id non vident.
Καλὸν δὲ καὶ γέροντι μανθάνειν σοφά.
Est discere perhonesta res seni quoque.
Ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις ἂν μὴ νοῦς παρῇ.
Ubi deest mens, disciplina nil juvat.
Ὁ σοφὸς ἐν αὐτῷ περιφέρει τὴν οὐσίαν.
Sapiens suas ubique circumfert opes.
Οὐκ ἔστι σοφίας κτῆμα τιμιώτερον.
Haud ulla res pretiosior sapientiâ.
Σοφία δὲ πλούτου κτῆμα τιμιώτερον.
Pretiosior res opibus est Sapientia.
Σοφία γάρ ἐστι καὶ μαθεῖν ἃ μὴ νοεῖς.
Et discere id, quod nescias, sapientia est.
Σοφοῦ παρ' ἀνδρὸς χρὴ σοφόν τι μανθάνειν.
Sapiente sapiens aliquid a viro accipe.
Σοφοῖς ὁμιλῶν, κἀυτὸς ἐκβήσῃ σοφός.
Sapiens eris, sapientibus sapè assidens.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

SI quis omissis honestissimis studiis rationis & officii, consumit omnem operam in exercitatione dicendi, is inutilis sibi, perniciosus civis patriæ alitur: qui vero ita se armat eloquentiâ, ut non oppugnare commoda patriæ, verùm pro iis pugnare possit; is mihi vir, & suis & publicis rationibus utilissimus atque amicissimus civis fore videtur. *Cic. de Invent.*

Quo quisque est solertior ac ingeniosior, hoc docet iracundius & laboriosius: Quod enim ipse celeriter arripuit, tanquam tardè percipi videns discruciatur. *Cicero Pro Rosc. Com.*

Eruditus oportet semper aliquid ex se promat, quod alios delectet: aut seipsum laudibus illustret. *L. Luceius ad Ciceronem, Fam. l 5*

Docti non solùm vivi ac præsentes studiosos discendi erudiunt atque docent, sed hoc idem etiam post mortem monumentis literarum assequuntur. 1. *Offic.*

Si ex literis delectatio tantùm peteretur, tamen hanc animadversionem humanissimam & liberalissimam judicaremus. Nam cæteræ res, neque temporum sunt, neque ætatum omnium, neque locorum. Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur: quod si ipsi hæc neque attingere, neque sensu nostro gustare possemus; tamen ea mirari deberemus, etiam cum in aliis videremus. *Pro Arch. Poëta.*

Studiis ac literis res secundæ ornantur, adversæ adjuvantur. *Ad Luceium, 5. Famil.*

An ullum putas fieri posse civem egregium, qui non sit iis eloquentiæ artibus & bonis disciplinis eruditus? An ulla alia esse putas rudimenta & incunabula virtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? *Recrim. in Sal.*

Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent commune quoddam vinculum, & quasi cognatione inter se continentur. *Pro Arch. Poëta.*

Omnis ingenuarum & humanarum artium doctrina uno quodam societatis vinculo continetur. 3. *de Orat.*

Cæteræ artes se ipsæ per se tuentur. 2. *de Orat.*

Nihil est quod quisquam magnitudinem artium ex eo, quod senes discunt, pertimescat: namque aut senes ad eas accesserunt, aut usque ad senectutem in studiis retinentur, aut sunt tardissimi. 3. *de Orat.*

Literæ discuntur facilè, si & tantum sumas, quantum opus sit: & habeas, qui docere fideliter possit: & scias ipse etiam discere: ita ut facilis usus doctrinam confirmet, mediocris opera tribuatur, memoria studiumque permaneat. 3. *de Orat.*

Non est interdictum aut à rerum natura, aut lege aliqua atque more, ut ne singulis hominibus ampliùs quàm singulas artes nosse liceat. 1. *de Orat.*

Interest magni ejus, qui discere vult, utrum unum omnia? an omnia neminem, sed aliud alium putet consequi posse? Si enim putabit omnia posse penes unum consistere, ipse quoq; ad omnium nitetur facultatem: si desperabit, in paucis se exercebit: ipsis enim contentus erit. 3. *de Orat.*

Literæ posteritatis causâ repertæ sunt, quæ oblivioni subsidio esse possent. *Pro Sylla.*

Exempla omnia jacerent in tenebris, nisi literarum lumen accederet. *Pro Arch. Poëta.*

Nulla ars literis sine interprete, & sine aliqua exercitatione percipi potest. *Cicer. Trebatio. Fam. Epist.* 7.

Studia nihil prosunt perveniendi aliquo, nisi illud, quod eò, quò intendas, ferat seducatque, cognôris. 1. *de Orat.*

Quæ bona sunt, fieri meliora possunt doctrinâ: & quæ non optima, acui tamen aliquo modo & corrigi possunt. 1. *de Orat.*

Nunquam nimium dicitur, quod nunquam satis dicitur: quibusdam remedia monstranda sunt, quibusdam inculcanda sunt. *Senec.* 72. *epist.*

Eligamus non eos, qui verba magna celeritate præcipitant, & communes locos volvunt, & in privato circulantur: sed eos, qui vitam docent: qui, quùm dixerint quid faciendum sit, nunquam in eo, quod dixerint fugiendum, deprehenduntur. *Idem ibid.*

Quid faciendum sit, à faciente discendum est. *Idem Epist.* 9.

Quæ

Quæ nosti, sine arrogantia postulanti imperties: quæ nescis, sine occultatione ignorantiæ tibi postula impartiri. *Idem de quatuor virtut.*

Eum elige doctorem, quem magis admireris quùm videris, quàm quùm audieris. *Idem Epist.* 35.

Cupio omnia, quæ scio, in alium transfundere: aliquidque gaudeo discere, ut doceam: nec me ulla res delectabit, licet sit eximia & salutaris, quam mihi soli profuturam videro. Si cum hac exceptione detur sapientia, ut illā inclusam teneam, nec enuntiem, rejiciam. Nullius boni sine socio jocunda est possessio. *Idem Epist.*27.

Liber cum una forma rem affert, & ex partibus diversis respondet: ideò plus prodest docentem audire, quàm in libris studere, quia vehementior fit impressio in mentibus audientium ex visu doctoris & auditu, quàm ex studio & libro. *Valer. lib.* 8.

Doctrinæ & eloquentiæ ornamenta in pronunciatione apta & convenienti corporis gestu consistunt: quibus qui se instruxerit, tribus modis homines aggreditur: aures penetrando, oculos demulcendo, & animos invadendo. *Idem ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

THales dicere solebat: Faciem componere, non præclarum esse: sed bonarum artium studiis animum excolere, longè pesse præclarius. *Laert. lib.* 1. *cap.* 1.

Idem interrogatus: Quisnam esset felix? Qui corpore, inquit, sanus est: animo verò eruditus. *Ibid.*

Solon cùm objiceretur ei, quòd in foro conduxisset oratorem: Atqui, dixit, cùm habeo convivium, coquum conduco. *Ant. part.* 1. *serm.* 50. *Meli. Max. serm.* 17.

Socrates interroganti: Quodnam esset pulcherrimum animal? Dixit: Homo doctrina ornatus. *Anton. in Melissa, part.* 1. *ser.* 50.

Idem, cùm ei sermo barbarus exprobraretur: Ego quidem, dixit, barbarus sum verbis: vos autem morib⁹. *Ant. serm.* 50. *part.* 1. *Meliss.*

Diogenes rogatus: Quod onus terra gravissimum sustineret? Indoctum hominem, respondit. *Max. serm.* 17.

Plato interrogatus: Quidnam inter peritum & imperitum interesset? Quod inter medicum, ait, atque ægrotum. *Bruson. lib.* 3. *c.* 9. *ex Stob.*

Aristoteles interrogatus: Quâ re differrent docti ab indoctis? Qua vivi, inquit, à mortuis. *Laert. lib.* 5. *cap.* 1.

Idem illud amicis & discipulis inter disserendum frequenter solitus est ingerere: Visum accipere lumen à circumfuso aëre: Animam autem à disciplinis liberalibus. *Laert. ibidem*

Idem rogatus: Quid ex philosophia lucratus esset? Hoc, inquit, ut injussus ea faciam, quæ plærique per legum metum operantur. *Cic. lib.* 5. *Tusc. quæst.*

Stilpon philosophus rogatus: Quid statuâ durius esset? Homo doctrinæ expers & stolidus, dixit. *Stob. serm.* 4.

Aristippus percontanti, quâ differret sapiens ab indocto? Mitte, inquit, ambos nudos ad homines ignotos, & videbis. *Laert.*

Idem cuidam percontanti: Quâ re esset melior evasurus filius, si eum curaret literis erudiendum? Vt nihil aliud, inquit, certè in theatro non sedebit lapis super lapidem. *Laert. lib.* 2. *c.* 8.

Idem Aristippus, cùm ab eo, qui sibi filium commendarat, quingentas petiisset drachmas, ac is dixisset, se tanti mancipium coëmere posse: Eme, inquit, & habebis duo. *Plutarch.*

Antisthenes interrogatus? Quam ob rem divites non irent ad sapientes & eruditos viros, sed hi ad illos? Respondit: Quoniam eruditi sciunt, quæ sibi desint: illi verò nesciunt. *Antonius in Melissa. part.* 1. *serm.* 50.

Aristippus e naufragio ejectus ad Rhodiensium littus, in gymnasium venit, deque philosophia disputavit, & pluribus muneribus donatus est. Dicentibus verò comitibus, qui de reditu in patriam cogitabant: Num quid suis nuntiari vellet? jussit dicere: Ejusmodi possessiones & viatica liberis oportere parari, quæ etiam cum naufragio possent unà emigrare. *Vitruvius lib.* 5.

Socrates videns hominem prædivitem, sed planè rudem & indoctum: Hic, ait, equus est, argento ornatus. *Eras. lib.* 8. *apoph.*

Idem interrogatus: Quid in vita suavissimum esset? respondit: Disciplina, & virtus, & rerum incognitarum historia. *Max. serm.* 17.

Idem quendam ex discipulis suis animadvertens, agri quidem esse studiosissimum, sed actionis negligentem: Heus tu, vide, inquit, ne dum agrum cicurare vis, animum tuum efferari sinas. *Max. serm.* 1.

Bion quùm intellexisset, quendam ex familiaribus suis studiosè curantem, ut imago ipsius similis fieret: Tu, inquit, ut tibi similis lapis fieret, curasti: at ipse, ne lapidi similis fias, non curas. *Max. serm.* 1.

Aristippus interrogatus: in quo differrent docti ab indoctis? Quo, inquit, equi domiti ab indomitis. *Laert. lib.* 2. *cap.* 8.

Stilpo captâ patriâ, amissis liberis, amissâ uxore, cùm ex publico incendio solus, & tamen beatus exiret, interroganti Demetrio, cui cognomen ab exitio urbium Poliorcetes fuit: Num quid perdidisset? Omnia, inquit, bona mea mecum sunt. *Seneca epist.* 9. *ad Lucil.*

¶ SIMILITUDINES.

VT equos propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes domitoribus tradere solent, ut iis facilioribus possint uti: Sic homines secundis rebus effrenatos sibi præfidentes in gyrum rationis & doctrinæ duci oportet, ut perspiciant rerum humanarum imbecillitatem, varietatemque fortunæ. *Cic. lib.* 1. *Offic.*

Vt è

Vt è diversis vocibus constat chorus: Ita variarum disciplinarum mixturâ constat eruditio. *Seneca.*

Cibus innatans stomacho, onus est, non cibus: idem mutatus, in vires & sanguinem transit: Sic quæ legeris si solida durant in memoria, aliena manent; si abeunt in ingenium, tùm reddunt eruditiorem. *Seneca.*

Terra, quæ gignit salem, nihil aliud gignit: Sic ingenia fœcunda in literis, in cæteris ferè rebus non perinde valent. *Plinius lib.* 31. *c.* 7.

Vina, vasis infusa è taxo factis, mortifera sunt: Ita salutaris alioquin eruditio, si inciderit in hominem pestilentem, moribus illius redditur noxia. *Plin.*

Vt laurus tota viret perpetuò: Ita doctrinæ fama non senescit, neque marcescit. *Plin. lib.* 13. *c.* 30.

Vt qui hircosi sunt, gravius olent, cùm se unguentis obleverint: Ita fœdior est nequitiæ fama, si eam doctrinæ celebritas reddat magis conspicuam, latiusque traducat in hominum fabulas *Eras.*

Vt gemma minutula quædam res est, sed ingentibus tamen saxis anteponitur: Sic homo pusillus, sed ingenio valens; aut philosophiâ seu virtus ostentatione minimum quiddam est, sed precio maximum. *Idem.*

In ludo sphæræ simul discunt & mittere & excipere commodè: At in doctrina prius est benè accipere, quam mittere: quemadmodum concipere prius est quàm parere. *Idem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

Docilitatis exempla: Populus Israeliticus, *Nehem.* 8. ℣. 4. 5. Multitudo, *Luc.* 8. 4. & 21. 38. *Actor.* 2. ℣. 6. 8. 16. 17. Thessalonicenses, 1. *Thessal.* 2. 13.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Epicurus Atheniensis tanto studio discipulos exercebat, ut etiam memoriter tenerent ipsius scripta. *Laert. lib.* 10.

Arcesilaus Pitanæus, ut doctissimus erat, & in docendo promptus atque diligens: Ita etiam in communicandis rebus suis mirè facilis. *Laert. lib.* 4.

Zeucmatius Monachus, quamvis cæcus esset, tamen sedulò circuivit orans, docens, confirmans, reprehendens. *Theodoretus lib.* 4. *cap.* 28.

Asclepius Afer, in Bajensi territorio parvi vici Episcopus, in docendo extemporanea facultate præditus erat, circà annum Domini 440. sub Theodosio juniore. *Gennadius in Catalogo suo.*

Bartolus quinquennium consumpsit integrum in prælectione legis de ætate. ff. de minoribus. *Richardus in ejus Vita.*

Vide Discendi cupiditas &c. Item infra, Professor, Præceptor.

DOLOR,

¶ Sententiae Patrum.

QVi peregrinationem propriam diligit, dolores etiam inter dolores nescit. Iusti autem verba dolore plena sunt, quia quousque præsentia tolerat, ad aliud loquendo suspirat. *Greg. l. 7. mor.*

Mitigat vim doloris considerata æquitas ferientis. *Ibid.*

Tantò quisque perfectior est, quantò perfectius sentit dolores alienos. *Ibid.*

¶ Sententiae Poeticae.

Claud. de bello Getico.

—— Semperq; vicissim
Gaudia præmissi cumulant inopina dolores.

Ovid. 5 Trist. 1.

Strangulat inclusus dolor, atque cor æstuat intus,
Cogitur & vires multiplicare suas.

Idem 4. Amor.

—— Minuet vindicta dolorem.

Sen. Med. 155.

Levis est dolor, qui consilium capere potest,
Et clepere sese; magna non latitant mala.

¶ Sententiae Philosophicae

NObis autem ignosci potest prolapsis ad lachrymas, si non nimiæ decurrerint, si illas ipsi repressimus: nec sicci sint oculi amico amisso, nec fluant: Lachrymandum est, non plorandum. Per lachrymas argumenta desiderii quærimus, & dolorem non sequimur, sed ostendimus. *Senec. epist.* 63.

Finem dolendi qui consilio non fecerit, tempore invenit. *Id. ib.*

Turpissimum est in homine prudente remedium mœroris, lassitudo mœrendi. Malo relinquas dolorem, quàm ab illo relinquaris. Annon feminis constituére majores ad lugendum, non ut tamdiu lugerent, sed ne diutius: Viris nullum legitimum tempus est, quia nullum honestum. Nulla res citius in odium venit, quàm dolor: qui recens, consolatorem invenit, & aliquos ad se adducit: inveteratus vero, deridetur. Nec immerito. Aut enim simulatus aut stultus est. *Idem ibid.*

Vinceris à dolore, si cesseris; vinces, si te contrà dolorem intenderis. *Idem epist.* 79.

Dura res est dolor, in motu mollis; pauci dolorem poterunt ferre: Simus ex paucis. Imbecilles natura sumus: naturam infamare noli: illa nos fortes genuit. *Idem de remediis fortunæ.*

Dolo-

Doloris rationem ab inimicis exigit, qui patiendo dolorem non ostendit. *Idem in Proverb.*

Animo dolenti nihil oportet credere; etiam innocentes cogit mentiri dolor. Homo ne sit sine dolore, fortunam invenit. Læso doloris remedium est inimici dolor: dolor decidit, ubi, quo crescat, non habet. *Idem ibid.*

¶ Apophthegmata.

Socrates rogatus: Quomodo quis vitam tristitiâ vacuam degeret? respondit: Fieri non posse, ut qui in civitate aut familiâ habitat, & hominibus conversatur, non aliquando tristetur. *Anton. & Max. serm. de dolore & tristitia.*

Idem interrogatus: Quid bonis molestum esset? respondit: Prosperitas impiorum. *Anton. & Max. serm. de dolore & tristitia.*

¶ Exempla Sacra.

Doloris exempla: Eva, *Genes.* 3. ℣. 16. Isaac, 24. 67. Sichimitæ, 34. 55. Israelitæ, *Exod.* 3. ℣ 7. 8. Anna Elcana uxor, 1. *Sam.* 1. ℣. 15. 16. Vxor Phinees, 4. 19 David, 2. *Sam.* 1. ℣. 26. & 19. ℣. 1. 2. Mater Iabes, 1. *Paral.* 4. 9 Asa, 2. *Paralip.* 6. 12. Filius Sunamitidis, 2. *Reg.* 4. ℣. 20. Esdras, 3. *Esdr.* 8 92. 4. *Esdr* 5. ℣. 34. Iob, *Iob.* 2. 13, & 7. 5. & 10. 20. & 16. 6. & 30. ℣. 16. 17 David, *Psal.* 13. ℣. 23. & 8. 5. & 31. ℣. 10. 11. & 38. ℣. 4. 56. & 9. 1. 19. Esaias, *Esa.* 21. ℣. 3. Messias, 53. 3. Baruch, *Ierem.* 45. ℣. 1. 2. 3. Damascus, 49 24. Ieremias, *Thren.* 5. ℣. 15. 16. 17. Mathathias, 1. *Machab.* 2. 24. Ioseph & Maria, *Luc.* 2. 18 Paulus, *Rom.* 9. 2.

¶ Exempla Profana.

Cneus Pompeius, ex acie Pharsalica fugiens, ad Ptolomæum Ægypti regem confugit: Hunc Cornelia uxor comitata, in navicula à Septimio & Achilla Aegyptio miserè trucidari vidit. *Plut. in Pomp.*

Alexander Magnus semel visas Darii regis uxorem atque filias in conspectum suum admittere amplius recusavit, magnos oculorum dolores Persides esse inquiens. μεγάλας λύπας κόρας εἶναι. *Plut.*

Tiberius Cæsar, cum repudiatâ Agrippinâ dilectissimâ Iuliam Augusti filiam coactus esset ducere, eam pòst divortium semel omninò ex occursu visam adeò contentis & tumentibus oculis prosecutus est, ut custoditum sit deinceps, ne unquam in conspectum ejus veniret. *Suet.*

D. Augustinus, ut dolorem, quem ex matris Monicæ morte conceperat, abstergeret, ipso funeris die in balneum ivit: sed parum profuit. Dormitum se conferens, posteaquam evigilavit, magna ex parte mitigatum dolorem deprehendit: & recordatus est versuum D. Ambrosii: Deus creator omnium, Polique rector, vestiens, &c. *D. Augustinus lib. 9. Confessionum cap. 12.*

Vide Consolatio, Tristitia.

DOLUS.

¶ Sententiae Biblicae.

Simulatores & callidi provocant iram Dei, neque clamabunt cùm vincti fuerint. Morietur in tempestate anima eorum, & vita eorum inter effœminatos. *Iob.* 36.

Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus. *Psal.* 5.

Disperdet Dominus universa labia dolosa. *Ibid.* 11.

Abominatio Domini est omnis illusor. *Proverb.* 3.

Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant. *Psal.* 5.

Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula. *Psal.* 54

Acuerunt linguas suas sicut serpentes: venenum aspidum sub labiis eorum. *Psalm.* 139.

Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi. Sicut enim eructant præcordia fœtentium, & sicut perdix inducitur in caveam, & ut caprea in laqueum: Sic & cor superborum: & sicut prospector videns casum proximi sui. Bona enim in mala convertens insidiatur, & in electis imponet maculam. A scintilla enim una augetur ignis, & ab uno doloso augetur sanguis: homo verò peccator sanguini insidiatur. *Eccles.* 11.

Attende tibi à pestifero: fabricat enim mala: ne fortè inducat super te subsannationem in perpetuum. *Ibid.*

Admitte ad te alienigenam, & subvertet te in turbine, & abalienabit te à viis propriis. *Ibid.*

Stultus enim fatua loquetur, & cor ejus faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem, & loquatur ad Dominum fraudulenter, & vacuam faciat animam esurientis, & potum sitienti auferat. Fraudulenti vasa pessima sunt: Ipse enim cogitationes concinnabit ad perdendos mites in sermone mendacii, cùm loqueretur pauperi judicium. *Esai.* 32.

Ecce, parturiit injustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foveam, quam fecit. Convertetur dolor ejus in caput ejus: in verticem ipsius iniquitas ejus descendat. *Psal.* 7.

Infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt: in laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. *Ibid.* 9

Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. *Ibid.* 54.

Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam. *Prov.* 3

Non inveniet fraudulentus lucrum. *Ibid.* 12.

Vir versutus odiosus erit. *Ibid.* 14.

Qui decipit justos in via mala, in interitu suo corruet: & simplices possidebunt bona ejus. *Ibid.* 28.

Qui

Qui in altum mittit lapidem, ſuper caput ejus cadet, & plaga doloſa doloſi dividet vulnera: & qui foveam fodit, incidet in eam: & qui ſtatuit lapidem proximo ſuo, offendet in eo: & qui laqueum alii ponit, peribit in illo. *Eccleſiaſt.* 27.

Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta eſt in ore ſuo: pacem cum amico ſuo loquitur, & occultè ponit ei inſidias. Numquid ſuper his non viſitabo, & dicit Dominus, & in gente hujusmodi non ulciſcetur anima mea? *Ierem.* 9.

Maledictus doloſus. *Malach.* 1.

¶ Sententiae Poeticae.

Vergil. lib. 2. Aeneid.

——*Dolus an virtus quis in hoſte requirat?*

Horat. de arte poetica.

Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.

¶ Apophthegmata.

Lyſander, quùm quidam ei probro daret, quod pleraque dolo & fraude gereret, ridens dixiſſe fertur: Vbi quis quod vellet non aſſequeretur leonis exuvio, vulpinum applicandum eſſe. Sentiens, quod honeſtis rationibus non poſſit effici, id fraude efficiendum eſſe. *Plutarch. in Lacon.*

Quùm *Fabius* ſimili arte recepiſſet Tarentum, quali Annibal ceperat: & Roma (inquit *Annibal*) ſuum habet Annibalem. *Plut. in Annibale.*

¶ Exempla Biblica.

Doli exempla: Filii Iacob, *Geneſ.* 34. 14. Abner, 2. *Sam.* 3. 27. Impii & hoſtes Davidis, *Pſal.* 27. 3. & 35. 20. & 36. 3. & 38. 13. & 57. 5. Doeg Idumæus, *Pſal.* 52. v. 3. 4. Populus Iudaicus, *Ierem.* 9. 8. Antiochus, 1. *Mach.* 1. v. 3[illegible]2. Alcimus & Bacchides, 7. 15. Principes Sacerdotum & Seniores, *Matth.* 26. 4. Inſidiatores Chriſti, *Luc.* 20. 20. Elymas Magus. *Act.* 13. 10.

¶ Exempla Profana.

Vlyſſes, quem ſapientiæ nomine celebrat Homerus, dolo gloriatur, non malo, ſed quo juſtè contra hoſtes uti poſſumus: inquit ergo:

> Εἰμὶ Ὀδυσσεὺς Λαερτιάδης, ὃς πᾶσι δόλοισι
> Ἀνθρώποισι μέλω, καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει.

Theat. Zwing. f. 1640.

Ariſtomenes Meſſenius ſuæ tempeſtatis homines eximia quadam aſtutia & calliditate longè ſuperaſſe dicitur: cujus defuncti cor, cùm exſectum eſſet, pilis refertum fuiſſe ferunt, teſte *Plin. lib.* 11 *Valer. Max. lib.* 1. *cap.* 8.

Fama eſt, *Philippum Macedonem* magis de prudentia, aſtu imperatorio, & ſucceſſu, quem in conciliandis hominibus habuiſſet, quam

quam de copiarum & auxiliorum viribus gloriari solitum. *Diodorus lib.* 16.

Aratus Sicyonius, ut consiliis & astu mirificè polluit, ita in aperta acie timidus fuit. *Plut. in Arat.*

Vide Fraus.

DONUM.

¶ Sententiae Biblicae.

Donum hominis dilatat viam ejus, & ante principes spatium ei facit. *Prov.* 18.

Munus absconditum extinguit iras, & donum in sinu indignationem maximam. *Ibid.* 21.

Cum dederis, ne improperes. 41.

Animam autem aufert accipientium *Prov.* 22.

Beatius est magis dare, quàm accipere. *Actor.* 20.

Est datum, quod non est utile; est datum, cujus retributio duplex. *Eccles. c.* 20.

¶ Apophthegmata.

Diogenes cuidam pallium à se repetenti, lepidissimè respondit: Si donasti, habeo: Si commodasti, utor.

¶ Exempla Sacra.

Donorum oblatorum exempla: Servus Abraham, *Genes.* 24. 52. 53 Populus Israeliticus ad fabricationem Tabernaculi, *Exod.* 36. v. 6. David, 2 *Sam.* 30. 26. Iosias, 3 *Esd.* 1. v. 7. 8 Assuerus, *Esth.* 2. 18. Cognati Iob, *Iob.* 42. 11. Ionathas, 1. *Mach.* 10. 60. Alexander, v. 8. 9. Christus, *Luc.* 7. 21. Pilatus, *Marc.* 15. 45.

¶ Exempla Profana

Themistocles exul, à Persarum rege Artaxerxe honoratus pluribus donis, ac cito factus opulentus, filiis suis: Filii, inquit, periremus, nisi periissemus. *Plut. in apoph.*

Civili seditione, quæ in *Xysti IV Pontificis* tempora incidit, Pomponii Læti domo temere direpta, tàm multa sunt hinc inde illi congesta ab amicis & sectatoribus, ut penè plura accepisse credatur, quàm amiserit. *Sabellicus in Pomp. Vit.*

Vide Munera.

DORMITATIO.

¶ Sententiae Poeticae.

Ovid. 2. Amor. 9.

Infelix, totâ quicunque quiescere nocte
Sustinet, & somnos præmia magna vocat.

Plautus

Plautus in Rudente. 4. 2.

Vigilare decet hominem, qui vult sua tempori conficere officia.
Nam qui dormiunt libenter, sine lucro, & cum malo quiescunt.

Vide Somnus. Item Ignavia, Otium, Pigritia

DOS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. Oda. 24. lib. 3.

Dos est magna, parentium
Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere castitas.
Et peccare nefas; aut pretium est mori.

Plautus in Amphitruone. 2. 2.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam, & pudorem, & sedatum cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, & cognatûm concordiã:
Tibi morigera, atque ut munifica sim bonis, prosim probis.

Idem in Aulul. 2. 2.

Dummodò morata rectè veniat, dotata est satis.

Ausonius in Biantis sententiis.

Quæ dos matronis pulcherrima? Vita pudica.

Plautus in Persa. 3. 1.

Tace stulta, non tu nunc hominum mores vides,
Quojusmodi hîc cùm fama facilè nubitur?
Dum dos sit, nullum vitium vitio vertitur.

Plautus in Asinaria. 1. 1.

Argentum accepi, dote imperium vendidi.

¶ APOPHTHEGMATA.

C*Hilon* dicere solebat: Vxorem humilem modico apparatu ducendam esse, ne pro conjuge dominam in domum accersas. *Laert. lib. 1. cap. 4*

Lycurgus interrogatus; Cur lege cavisset, ut absque ulla dote virgines elocarentur? Vt, inquit, neque propter inopiam ullæ relinquerentur innuptæ: neque ob divitias expeterentur. *Plut. in Lacon. apoph.*

Lacæna quædam virgo paupercula, rogata quam sponso dotem esset illatura? Pudicitiam, inquit, à majoribus traditam. *Idem in apoph.*

Themistocles, quùm ex procis filiæ virum probum diviti prætulisset, quibusdam hoc admirantibus: Malo, inquit, virum absque pecunia, quàm pecuniam absque viro. *Plut. in Themist. & apoph.*

¶ EXEM-

§ EXEMPLA PROFANA.

AEschines Socraticus vetulâ ductâ ditescit. *Athenæus lib.13.c.ult.*

Priscis seculis dos olim apud Romanos æs grave fuit: mox decem millia æris dotes non excessere: posteà corruptis moribus 40. millia. Divites uxores in dote ad quadraginta millia supergressæ sunt: in tantum, ut Megulia, quod quingenta millia dotem dederat, Dotatæ nomen tulerit. *Alexand. lib. 4. c. 3.*

Erico Danorum regi nupsit Philippa Portugalliæ regis filia: Dotem attulit denarium aureum unum, multa millia pendentem. *Cranzius lib. 11. Vandaliæ c. 18.*

Vide Conjugium, Donum, Matrimonium, Munera.

DUX

§ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Amphitruone. 1. 3.

Ubi summus imperator non adest ad exercitum,
Citius quod non facto'st usus, fit, quam quod facto'st opus.

Seneca in Octavia. v. 434.

Extinguere hostem, maxima est virtus Ducis.

Martial. lib. 5. Epigram. 20.

Quatenus hi non sunt, esto tu, Cæsar, amicus:
Nulla Ducis virtus dulcior esse potest.

Silius Italicus lib. 3. bel. Civil.

Turpe duci totam somno consumere noctem,
O rector Lybiæ! vigili stant bella magistro.

Claud. de bel. Getico. v. 114.

——— Ductorque placebat,
Non qui præcipiti traheret simul omnia casu:
Sed qui maturo vel læta vel aspera rerum
Consilio momenta regens, nec tristibus impar,
Nec pro successu nimius, spatiúmque morandi,
Vincendiq; modum mutatis nosset habenis.

Ovid. lib. 3. Fastorum.

Diffugiunt Tyrii, quoquenque agit error: ut olim
Amisso dubiæ rege vagantur apes.

Valerius Flaccus lib. 4. Argonaut.

Bebricas exemplo spargit fuga: nullus adempti
Regis amor: montem celeres sylvamq; capessunt.

Seneca in Octavia. v. 435.

Servare cives, major est virtus patriæ patri.

§ APOPHTHEGMATA.

AGesipolis Pausaniæ F. cuidam dicenti: Ipsum, cùm rex esset, cum æqualibus suis fuisse obsidem; non liberos, aut uxores eorum: Et

Et quidem non injuria, inquit: Par enim est, ut & nos nostra errata feramus. *Plut. in Lacon.*

Brasidas egressus ad bellum, hunc in modum scripsit Ephoris: Quicquid erit malorum in bello, aut profligabo, aut moriar: testatus animum fortissimo duce dignum. *Eras. in apoph.*

Iphicrates oratori cuidam, pro concione hunc in modum ipsum interroganti: Quis es, ut tam sublimes geras spiritus? num eques, aut sagittarius, aut scutatus, aut pedes? Nihil horum, inquit: sed qui his omnibus imperare didici. *Plut. in apoph.*

Idem in sociorum agro castrametatus, cùm vallum extrueret & fossam pararet, objicienti: Quid est, quod metuamus? Dixit: Nulla Imperatoris vox deterior esse potest, quàm Non putabam. *Plut. & Stob.*

Chabrias frequenter dicere solebat: Eos demùm Ducis munere quàm optimè fungi, qui res hostium quàm maximè cognitas & perspectas haberent. *Plut. in apoph.*

Pausanias Plistonactis F. percontanti: Quo pacto possent debellari Thraces? Si, inquit, qui vir optimus est, eum belli ducem delegerimus. *Idem.*

Albertus Austrius in bello, quod contra Bohemos prius quam Romanis imperaret diutissimè gessit, interrogatus: Quem copiis præficere statuisset? Si alium, inquit, quàm me, ductorem exercitus petitis, frustrà me Austriæ ducem appellatis. *Aeneas Sylv. lib. 3. comment. de rebus Alphonsi.*

Phocion, adhuc florente Leosthene interrogatus ab oratoribus: Quid ipse boni fecisset Reipub? Nihil aliud, inquit, nisi quòd, donec ego vobis fui dux, nulli dicta est oratio funebris, sed omnes vita defuncti in majorum monumentis sepulti sunt. *Plutarch. in Phocione.*

Pelopidas uxori, quæ ipsum ad bellum proficiscentem rogabat muliebriter, ut servaret seipsum: Alii, inquit, ut istud faciant, monendi sunt. Nam princeps ac dux hortandus est potius, ut servet cives. *Idem in apoph.*

Q. Minutius hortante filio, ut locum idoneum paucorum jacturâ caperet: Visne, inquit, tu ex illis paucis esse? *Idem in apoph.*

Lucullus ad direptionem incitantibus dixit: Se malle unum militem Romanum ex hostium manibus eripere, quàm universas hostium fortunas sibi vendicare. *Idem in Lucullo.*

Pyrrhus ad quendam, promittentem se traditurum ei aciem instruendi artificium, qui tamen in acie nunquam fuerat, dixit: Non opus esse sibi imperatore, cujus aures tubæ sonus nunquam circumierit. *Stob. serm. 52.*

Antigonus milites quosdam videns thoracibus & galeis indutos sphærâ ludere, delectatus est hoc spectaculo, ac duces illorum accersi jussit, ut eos coram illis laudaret: verùm ubi nuntiatum esset, Duces bibe-

bibere; præfecturas illorum militibus dedit, qui sphæra luserant armati: simul & ducum ignaviam puniens, & militum strenuitatem honorans. *Plut. in apoph.*

Agesilaus percontatus: Quid ducem belli præcipuè exornaret? respondit. Adversus hostes audacia, & in oblata opportunitate ratio & consilium. *Stob. serm.* 52.

Epaminondas conspecto magno exercitu, qui bono & prudente imperatore carebat: Quanta bellua, dixit, absq; capite? *Stob. serm.* 52.

§ SIMILITUDO.

UT elleborum, concitatis intus omnibus, ipsum in primis exit: Ita dux fortis adhortatus suos inter primos prodit in hostem, velut inquit Hierophilus. *Plin.*

Vide Princeps, Imperator.

EBRIETAS.

§ SENTENTIAE BIBLICAE.

MUlier ebriosa, ira magna: & contumelia, & turpitudo illius non tegetur. *Eccles.* 26.

Sicut ignis probat ferrum durum: Sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum. *idem* 31.

Diligentes in vino noli provocare: multos enim exterminavit vinum. *ibidem.*

Amaritudo animæ vinum multum potatum. *ibid.*

Aequa vita hominibus, vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, sobrius eris: Vinum in jucunditatem creatum est, non in ebrietatem ab initio. *ibidem.*

Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatum: & sobrius potus, sanitas est animæ & corpori. *ibid.*

Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, nec senties dolorem. *Ibidem.*

Væ! qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam & potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis: Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conviviis vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis. *Esa.* 5.

Væ! qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. *ibidem.*

Expergiscimini ebrii, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam periit ab ore vestro. *Ioel.* 1.

Neque ebriosi regnum DEI possidebunt. 1. *Cor.* 6.

Ne intuearis vinum, quando flavescit; cùm splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perversa. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clavo, & dices; Verberaverunt

me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Quando evigilabo & rursus vina repetam? *Proverb* 23.

Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes: & arguunt sensatos. *Eccles.* 19.

Ne comprimatis in convivio vini. *Ibid.* 31.

Væ! coronæ superbiæ ebriis Effraim, & flori decidenti, & gloriæ exultationis ejus, qui erant in vertice vallis pinguissimæ errantes à vino. *Esa.* 28.

Ad te quoque perveniet calix, inebriaberis atque nudaberis. *Thren.* 4.

Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. *Osea.* 4.

Luxuriosa res vinum. *Prov.* 20.

Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. *Ephes.* 5.

Qui inebriat, ipse quoque inebriabitur. *Prov.* 11.

Bibite, & inebriamini, & vomite, & cadite, neque surgatis à facie gladii, quem ego mittam inter vos. *Ierem.* 25.

Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt, quia vacantes potibus & dantes symbola consumentur. *Prov.* 23.

Operarius ebriosus non locupletabitur. *Eccl.* 19.

Tumultuosa ebrietas. *Prov.* 20.

Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine caussa vulnera? cui suffossio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? *Ibidem* 23.

Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera. *Eccles.* 31.

Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. *Ibid.*

Cœperunt principes furere à vino. *Osea.* 7.

Nullum secretum est, ubi regnat ebrietas. *Prov.* 31.

Væ! qui potum dat amico suo, mittens fel suum, & inebrians, ut aspiciat nuditatem ejus: Repletus es ignominiâ pro gloriâ: bibe tu quoque, & consopire: circundabit te calix dexteræ Domini, & vomitus ignominiæ super gloriam tuam. *Abac.* 2.

§ SENTENTIAE PATRUM.

Lymphatus & cacodæmone captus misericordia quidem dignus est: ebrius verò eadem ferè & ipse patiens, minimè misericordia dignus, qui spontaneo servit dæmoni. *Basil. Mag. serm. de ebriet.*

Quid infelicius ebrietatis dominatu? Ventri ultra capacitatem infundere, sensui rationem adimere, non loqui, non meminisse, non stare, & mortem quandam naturæ incolumi imperare? *Hilarius in Psalm.* 125.

Ebrietas est fomes libidinis, quo per carnes vaporantur interna viscera, animus ignescit. *Augustin. in epist.*

Ebrietas est flagitiorum omnium mater, culparumque materia, radix criminum, origo vitiorum, turbatio capitis, subversio sensus, tempestas linguæ, procella corporis, naufragium castitatis, amissio temporis, insania voluntaria, ignominiosus languor, turpitudo morum, dedecus vitæ, honestatis infamia, animæ corruptela. *Idem ad sacras Virgines*

Ebrietas in utroque sexu cuncta mala appetit, & nefanda committit, &, ut ait Apostolu , regna cœlestia appetentibus denegat. *Ibidem.*

In ebriis non ratio ulla, non ullum vitæ gerendæ consilium, nec ulla artium, nec gestorum aut lectionum memoria, aut industriæ providentia est *Idem ibid.*

Sobrietas in fæminis ad terram deponit aspectum: Ebrietas autem amisso pudore inverecundos erigit vultus. *Idem ibid.*

Sobrietas cum summa trepidatione & silentio irreprehensibile emittit verbum: Ebrietas verò immoderatum facit fæminæ & sermonem & vultum. *Idem ibidem.*

Valde turpe est, ut, quem non vincit homo, vincat libido; & obruatur vino, qui non vincitur ferro. *Idem epist.* 182.

Ebrietas est blandus dæmon, dulce venenum, suave peccatum, quam qui habet, seipsum non habet; quam qui facit, peccatum non facit, sed ipse totus est peccatum. *Idem in quodam sermone.*

Quicunque ad bibendum pronus fuerit, vel in convivio alios suos adjuvavit, pro se & pro ipsis in die judicii reus erit. *Idem ibid.*

Ebriosus, quùm absorbet vinum, absorbetur à vino: abominatur à Deo: despicitur ab angelis: deridetur ab hominibus: destituitur à virtutibus: confunditur à dæmonibus: conculcatur ab hominibus. *Idem lib. de pœnitent.*

Ebriosus confundit naturam: amittit gratiam: perdit gloriam: incurrit damnationem æternam. *Idem ibid.*

In vino luxuria est: ubicunque saturitas & ebrietas, ibi libido dominatur. *Idem in epist. ad Titum.*

Ebrietas est, per quam menti quædam suboblivio generatur ex superfluorum potuum indulgentia. *Isidor lib.* 3. *etym.*

Nihil est ita dæmoni amicum, sicut ebrietas & lascivia, quæ est mater omnium vitiorum. Ante omnia autem vitetur à clericis, quæ omnium peccatorum radix ac nutrix est. *Chrysost. super Matth.*

Ebrietas judicium rationis offuscat: contentiones & bella procurat: robur & naturalem virtutem enervat: infirmitatem generat: mortem naturalem adducit: rebus temporalibus spoliat: &, quod deterius est, divinam maledictionem inducit. *Hugo de sancto Victore*

Ebrietas in laico crimen est, in sacerdote sacrilegium: quia alter animam suam necat vino, alter spiritum sanctitatis extinguit. *Petr. Ravens. in quodam serm.*

Ebrie-

Ebrietas mater litium, furoris genetrix, petulantiæ magistra: hanc qui habet, homo non est: hanc qui habet, non peccatum facit, sed est ipse peccatum: hæc enim est rabies voluntaria: invitatus hostis: illecebra honestatis, & pudoris injuria. *Idem ibid.*

Vbi regnat ebrietas, ratio exulat, intellectus obtunditur, consilia deviant, judicia subvertuntur. *Idem ibid.*

§ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 2. de Remedio amor. in fin.

Aut nulla ebrietas, aut tanta sit, ut tibi curas
Eripiat: si qua est inter utrumque, nocet.

Verg. de Venere & Vino.

Arcanum demens detegit ebrietas.

Horat. lib. 1. Epist. 5.

Quid non ebrietas designat? operta recludit,
Spes jubet esse ratas: in prælia trudit inermem:
Sollicitis animis onus eximit: addocet arteis.
Fœcundi calices quem non fecere disertum?
Contracta quem non in paupertate solutum?

Ovid lib. 1. de arte amandi.

Ebrietas ut vera nocet, sic victa juvabit.

Silius Ital. lib. 15. belli Punici.

Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris
Circa te semper volitans infamia pennis.

Ovid. de arte amandi lib. 1.

Vina parant animos, faciuntque caloribus aptos:
Cura fugit multo diluiturque mero.
Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor, & curæ, rugaque frontis abit.
Tunc aperit mentes ævo rarissima nostro
Simplicitas, artes excutiente Deo.

Tibullus lib. 1. Eleg. 7.

Ille liquor docuit voces inflectere cantu,
Movit & ad certos nescia membra modos.
Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora tristitiæ dissoluenda dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus adfert,
Crura licet dura compede pulsa sonent.

Horat. Oda. 18. lib. 1.

At ne quis modici transiliat munera Liberi
Centaurea monent cum Lapithis rixa super mero
Debellata: monet Sithoniis non levis Evius:
Quum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi.

Propertius lib. 2. Eleg. 33.

Vino forma perit, vino corrumpitur ætas.
Vino sæpe suum nescit amica virum.

Plaut. Pseud. 5. 1.

—— Magnum hoc vitium vino est:
Pedes captat primùm: luctator dolosu'st.

Plaut. Truc. 4. 3.

Nam vinum si fabulari posset, se defenderet.
Non vinum hominibus moderari, sed vino homines solent,
Qui quidem probi sunt.

Avienus Rufus.

Nec Veneris, nec tu Vini capiaris amore:
Vno namque modo Vina Venusq; nocent.
Vt Venus enervat vires, sic copia Bacchi
Et tentat gressus debilitatque pedes.

Ovid. 1. Amor. 6.

Nox, & amor, Vinumque nihil moderabile suadent:
Illa pudore vacat: Liber Amorque metu.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

OMne vitium ebrietas & intendit & detegit. Vbi possedit animum nimia vis vini, quicquid mali latebat, emergit. Non facit ebrietas vitia, sed prodit: Tunc libidinosus ne cubiculum quidem exspectat, sed cupiditatibus suis quantum petierint, sine dilatione permittit: tunc impudicus morbum profitetur ac publicat: tunc petulans non linguam, non manum continet. Crescit insolenti superbia, crudelitas sævo, malignitas livido, omne vitium detegitur & prodit. *Seneca. Epist. 83.*

Quæ gloria est, capere multum? Quùm penes te palma fuerit, & propinationes tuas strati somno ac vomitantes recusaverint, quum superstes toti convivio fueris, quùm omnes viceris virtute magnificâ, & nemo vini tàm capax fuerit, vinceris à dolio. *Idem ibidem.*

Ebrietates continuæ efferant animos. Nam quùm sæpè apud se non sunt, consuetudine insaniæ durata vitia, vino concepta, etiam sine illo valent. *Idem ibid.*

Absentem lædit, qui cum ebrio litigat. *Idem in Prov.*

Quid turpius ebrioso, cui fœtor in ore, tremor in corpore? Qui promit stulta: prodit occulta: cui mens alienatur: facies transformatur. Nullum enim secretum, ubi regnat ebrietas. *Innoc. de vilitate conditionis humanæ.*

Interim si hoc colligere vis, virum bonum non debere ebrium fieri, cur syllogismis agis? Dic, quàm turpe sit, plus sibi ingerere, quam capias, & stomachi sui non nosse mensuram. Quàm multa ebrii faciant, quibus sobrii erubescant? Nihil aliud esse ebrietatem

quàm voluntariam insaniam. Extende in plures dies illum ebrium habitum: numquid de furore dubitabis? Nunc quoque non est minor, sed brevior. *Senec. epist.* 83.

❡ APOPHTHEGMATA.

A*Nonymus.* Milites aliquot Tarentini inter cœnandum multa liberiùs dixerant in *Pyrrhum* regem: Res ad eum delata est: acciti sunt juvenes, ac periclitabantur omnes, quùm factum nec negari posset, nec defendi. Tum unus illorum deterioris ingenii: imò, inquit, Rex, & ista diximus, & longè acerbiora dicturi fueramus, nisi nos lagena defecisset: linguæ petulantiam in temulentiam rejiciens. Itaque mox ira principis in risum versa dimissi sunt. *Eras. 6. apoph. ex Plutarch.*

Claudius Cæsar nunquam adeò animi sui secreta protulit, atque olim, dum multo vino madidus esset, ubi dixit: Sibi fatale esse, ut conjugum flagitia ferret, deinde puniret. Quæ vox terrorem non mediocrem injecit Agrippinæ. *Ex Sueton.*

Sophocles vitio vertebat Aeschylo, quòd ebrius scriberet: Nam & si benè scribit, inquiebat, nesciens tamen id facit. *Stob. serm.* 18.

Cleostratus cuidam ei dicenti: Non te pudet ebrium fieri? Respondit: Te verò non pudet ebrium monere? *Anton. & Max. serm. de ebrietate.*

Leontychidas percontanti cuidam: Cur parcè biberent Spartiatæ? Ne, inquit, pro nobis alii consultent. *Plut. in Lacon.*

Aristippus jactanti cuidam, quòd multum bibere posset, nec inebriaretur? Quid, inquit, magni narras, quùm idem faciat quoque mulus? *Laert. lib.* 2. *cap.* 8.

Quidam Lacon, quùm audisset quosdam à cœna cogi ad bibendum: Num, inquit, coguntur etiam ad edendum? *Plut.*

Anonymus. Bonosus imperator vir extremæ gulæ & ebrietatis, cum se suspendio suffocasset, interrogatus quidam, qui ejus mores & vinolentiam noverat: Quisnam esset suspensus? Respondit: Non hominem esse, sed amphoram. *Vopiscus.*

Anacharsis ab adolescente in convivio pulsatus: Adolescens, inquit, si nunc vinum non fers, ubi senueris, aquam feres. *Laert. lib.* 1. *cap.* 9.

Basilius Magnus quid esset ebrietas rogatus? respondit: Ebrietas dæmon est, spontè admissus in animos per voluptatem. Mater est malitiæ: impugnatio virtutis; ex forti timidum facit: ex modesto lascivum: justitiam ignorat: prudentiam abolet. Et sicut aqua pugnat igni, sic immoderatio vini mentem sobriam extinguit. Item, ut fumus fugat apes: sic ebrietas pellit spiritualia dona. *Anton. & Max. serm. de ebrietate.*

Tiberius Imperator, quoniam tyro in castris avidius bibebat vinum,

num, militari joco, pro Tiberio Claudio Nerone dictus est Biberius Caldius Mero. *Erasm. lib. 6. apoph.*

Anacharsis interrogatus: Num in Scythia essent tibicinæ? Respondit: Ne vites quidem. *Laert. lib. 1. c. 9.*

Pythagoras consultus: Quinam vinosus ebrietatem desereret? Respondit: Si quæ per ebrietatem facit, frequens animo volvat. *Stob. serm. 18.*

Diogenes adolescentem stupidum mero, & prorsus desipientem intuitus: Adolescentule, ait, temulento satus es patre. *Stob.*

Philocrates & Aeschines Athenienslum legati ad Philippum Macedoniæ regem cum aliis missi cùm domum redirent, regémque eo nomine laudarent, quòd strenuè bibisset: Respondit *Demosthenes*: Habet hanc virtutem cum spongia communem. *Plutarchus in Demosth.*

Sparamizas Metrodoti cùm per ebrietatem Cyri mortem aperuisset: Rectè, inquit, se habet illud, quod crebro usurpatur à Græcis: *Veritatem in vino esse. Brus. lib. 1. cap. 19.*

Androclides ad Alexandrum regem, vino plus satis deditum, dixisse fertur: Vinum potaturus, rex, memento bibere terræ sanguinem: cicuta homini venenum, cicutæ vinum. *Brus. lib. 1. cap. 19. ex Plinio.*

§ SIMILITVDINES.

IGnavi canes apud mensam audent, in venatu minimè: Sic ingenerosum est, cùm sobrius liberè loqui non audeas, inter pocula id facere. *Plutarch.*

Quemadmodum musto dolia ipsa rumpuntur, & omne quod in imo jacet, in summam partem vis caloris ejectat: Sic vino exæstuante, quicquid in imo jacet abditum, effertur, & prodit in medium. *Senec. epist. 83.*

Quemadmodum difficiles faciunt oculos diutini morbi, etiam ad minimam radii solis offensionem: ita ebrietates continuæ efferant animos. *Ibid.*

Vt polypi non extendunt sua flagella, nisi ad esculenta: Sic quidam omnem felicitatem cibo potuque metiuntur *Plin. lib. 9. c. 29. & Plut*

Muscæ & alia nonnulla insecta suctu vivunt, ideoque eis pro lingua est fistula: Ita quosdam videas bibones, qui potu vivant, à cibo abhorreant. *Erasm.*

§ EXEMPLA SACRA.

EBrietatis exempla: Noe, *Genes.* 9. ℣. 21. Nabal, 1. *Sam.* 25. ℣. 36. Ammon, 2. *Sam.* 13. ℣. 28. Ela, 1. *Reg.* 16. ℣. 9. Benadad, 20 ℣. 16. Balsasar, *Dan.* 5. ℣. 2 In ebrietate extinctorum exempla: Philisthæi, *Iudic.* 16. ℣. 25. 30. Ammon, 2. *Sam.* 13. ℣. 28. Ela, 1. *Reg.* 16. ℣. 9. Holofernes,

nes, *Judith.* 13 ℣.1. 10 Balsasar, *Dan.* 5.℣.1.2.3.4.30. Simon cum filiis & quibusdam pueris. 1. *Machab.*16. ℣.16.17.

¶ EXEMPLA PROFANA.

PIttacus *Mitylenaus* temulentos, si quid deliquissent, duplici pœna puniri curavit; ut formidine supplicii à vino promptiùs abstinerent. *Alexand. ab Alex. lib.* 3.

Apud Hispanos hodie ebrietas tanto habetur odio, ut ne testimonii quidem dictio ei, qui huic vitio obnoxius vel semel fuerit, permittatur. *Theat. Zwing.*

Indi, nisi sacrorum causa, vinum non bibebant: apud quos constitutum erat, ut si qua mulier regem temulentum occidisset, donaretur munere hoc, ut successori nuberet. *Alexand. ab Alex. l.* 3. *c.* 11.

Athenienses, cum ebrietatis vitium in omnibus improbarent, ex Solonis instituto ebrium Principem morte mulctabant. *Laert. in Solone.*

Apud eos Locros, qui magis vergunt ad Zephyrum, si quis merum si e medici imperio medicamenti gratiâ biberit, capitis damnatur, quam legem tulit Zaleucus. *Athenaus lib.* 10. *c.* 9.

Clyo non solum cum fœminis, verum etiam cum viris potare ausa, omnes superavit. *Aelian. lib.* 2. *de* ℣*ar. histor* & *Athen. lib.* 10 *c* 9.

Heraclides pugil parem in bibendo non habebat: alios enim ad jentaculum invitabat, alios ad prandium, quosdam ad cœnam: quibus omnibus sine interstitio sufficiebat solus. *Ra*℣*isius.*

Anacharsin philosophum ajunt plurimum bibisse apud Periandrum. Hoc enim vitium secum è *Scythia* tulerat. *Aelianus lib.* 2. *de* ℣*aria historia.*

M. Cicero filius, cùm parens ejus fuerit abstinentissimus, binos congios haurire solitus est, teste Plinio. Temulentus M. Agrippæ scyphum impegit. *Val. Max.*

Indos ferunt ex fructu arundinum, quæ mel gignunt, aut vino ex dactylis, inebriari. *Alexand. ab Alex. lib.* 3. *cap.* 11.

Persarum multi farinas in vinum jacientes bibunt: alii ovorum flava pro farina bibere consueverunt. *Athen. lib.* 10. *cap.* 10.

Carthaginienses & *Celtiberi* & *Thraces* mero penitus utuntur, tàm viri quàm mulieres: atque vino item vestes perfundunt, præclarum hoc & beatum vitæ genus existimantes. *Cælius l.* 28. *c.* 6. *A.L.*

¶ HIEROGLYPHICA.

PEr *Pantheram* ebriositas intelligitur hieroglyphicè. Sunt enim Pantheræ vini admodum avidæ, & à venatoribus ebriæ plerunque capiuntur, fontibus, quò potatum eunt, suavissimo, perveteri, potentique vino medicatis. *Pier. Val. lib.* 11. *pag.* 103.

Hominem verò ebrietate laborantem, ac sibi remedium comminiscentem significare cum vellent Ægyptii, *Upupam* & *capillum Veneris herbam* pingebant. *Upupa* siquidem uvis vescitur immodicè

 ita ut

ita ut plerumque inde ebria fiat, & simulac se tentari sensit, capillo Veneris decerpto, efficacissimè sibi medicatur. *Idem lib. 25. pag.* 235. *Item, lib.* 58 *pag.* 562.

ECCLESIA.

❡ SENTENTIAE PATRVM.

DIsseminata est Ecclesia super omnem terram: columna autem & firmamentum Ecclesiæ est Evangelium & Spiritus vitæ. *Iren. lib.* 3. *cap.* 11.

Ecclesia est quædam forma justitiæ, id est, commune jus omnium. In commune orat, in commune operatur, in commune tentatur; Sine Ecclesiæ catholicæ societate nec alicui baptismus prodesse potest, nec opera misericordiæ; nisi forte ut minùs torqueatur. *August. de fide ad Petr.*

Adhuc habet Ecclesia, quò crescat, donec illud impleatur: Dominabitur à mari usque ad mare. *Idem super Matth.*

Ecclesia nunc orat pro omnibus: nec tamen pro omnibus exauditur. *August.*

Ecclesia, velut lilium inter spinas, malis & bonis est permista. *Idem lib.* 5. *de Baptis.*

Hoc ecclesiæ proprium est, ut tunc vincat, quùm læditur; tunc intelligat, quùm arguitur; tunc obtineat, quùm deseritur. *Hil. de Trinit.*

Hoc habet proprium ecclesia, dum persequitur, floret: dum opprimitur, crescit: dum contemnitur, proficit: dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc stat, quùm superari videtur. *Idem ibid.*

Non altera Romanæ urbis ecclesia, altera totius orbis æstimanda est. Gallia, & Bythynia, & Persis, & Oriens, & India, & omnes barbaræ nationes, unum Christum adorant: unam observant regulam veritatis. Si autoritas quæritur: orbis major est urbe. Vbicunque fuerit Episcopus, sive regio, ejusdem meriti est, ejusdem sacerdotii: potentiæ divitiarum, & potestatis gradus, & paupertatis humilitas, vel sublimiorem vel inferiorem Episcopum non faciunt. Cæterùm omnes Apostolorum successores sunt. *Hieron. ad Evandrum presbyter.*

Vbi sunt, qui paupertatem nobis exprobrant, opesque suas insolenter jactant? Qui ecclesiam multitudine definiunt, ac parvum gregem aspernantur. *Greg. Nazian. Or.* 21.

Ecclesia non est in parietibus, sed in multitudine piorum: non est locus disputationis, sed doctrinæ. Corpus Ecclesiæ nihil tam scindit atque superbia. Non est ibi Ecclesia, ubi non est fides. In Ecclesia unam vocem esse oportet. *Chrysost. in hom.*

Sancta

Sancta Ecclesia duas vitas habet? Vnam, qua merces colligitur; Aliam, in qua jam de receptis muneribus gaudet: Atque in utraque vita offert sacrificium, hic compunctionis, illic sacrificium laudis. *Gregor. in quadam hom. super Ezech.*

Tunc sancta Ecclesia valentiùs in veritate reficitur, quùm ardentiùs pro veritate fatigatur. *Idem in moral.*

Sicut Ecclesia proprias res amittere non debet: Ita rapacitatis ardore alienas invadere non debet. *Idem in reg.*

Sancta Ecclesia consistit in unitate fidelium, sicut corpus unitate membrorum. *Idem lib. 29. moral.*

Ecclesia afflictionis tempore proverbium pravis efficitur. *Idem lib. 20. moral.*

O vanitàs vanitatum! sed non vanior, quàm insanior: fulget Ecclesia in parietibus, & eget in pauperibus: suos lapides auro induit, & suos filios nudos deserit: de sumptibus egenorum servitur oculis divitum. *Bern. ad Apol.*

O humilitas, & sublimitas, & tabernaculum! Cedat & sanctuarium Dei, & terrenum habitaculum, & cœleste palatium, & domus lutea, & aula regia, & corpus mortis, & templum lucis, & despectio denique superbis, & sponsa Christi. *Bern. super Cant.*

Omninò proditorem se esse noverit, quicunque est ille, qui vitia quælibet in hanc domum conatur inducere, & templum Dei speluncam vult facere dæmoniorum. *Bernh in serm.*

Sponsa, id est, Ecclesia Christi, nil sibi gloriosius putat, quàm Christi portare opprobrium. *Idem in Cant.*

Ecclesiæ nomine non tantùm una anima: sed multarum unitas designatur. *Idem in Cant. serm. 61.*

Præsumit Ecclesia non de suis meritis, sed de Dei misericordia. *Idem in Cant. serm. 6.*

Ecclesia media est inter cœlum, quod est locus tantùm bonorum; & infernum, qui est locus tantum malorum: Ipsa verò Ecclesia media est, quia indifferenter bonos & malos colligit, quod figuratum est in arca Noe, ubi animalia mitia simul erant cum animalibus immitibus. *Idem in Matth. cap. 22.*

¶ Hieroglyphicum.

Punicum malum tintinnabulo adjectum, cujus species apud Hebræos potissimum reperias, ut olim Eucherius, mox Gregorius Pontifex interpretatur, unitatem Ecclesiæ & ex multis gentibus in eundem sonum, hoc est, in eadem præcepta convenientiam indicat. *Pier. Valer. lib. 45. pag. 527.*

Vide Conventus piorum.

EDICTUM.

¶ Exempla Sacra.

EDictorum tàm bonorum quàm malorum exempla: Pharaonis, *Gen.* 12. 20. *Exod.* 1. v. 15. 16. Ieroboam, 1. *Reg* 12. v. 26 27 28. Achab, 22 v. 1. Achaz, 2 *Paral.* 15. v. 13 Cyri, 1 *Esdr.* 1. v. 2 & 5. v. 13 Ezechiæ, 2. *Paral.* 3. v. 8. 9. Artaxerxis, 1. *Esdr.* 4. v. 21 & 7. v. 13 Darii, 6. v. 12. Assueri, *Esth.* 1. v. 19 & 3. v. 13. 15 & 8. v. 13 Nabuchodonosoris, *Dan.* 2. v. 12. & 3. v. 5. Darii, 6. v. 9. 26. Antiochi, 1. *Machab.* 1. v. 43. 44. Augusti Cæsaris, *Luc.* 2. v. 1.

Vide Magistratus, Mandatum.

EDUCATIO.

¶ Apophthegmata.

ARistippus percontanti: Quæ potissimùm adolescentibus essent discenda? Quæ viris, inquit, usui futura sunt. *Laert. lib.* 2. *c.* 8.

Idem, cum quidam cum eo agebat, ut filium suum susciperet erudiendum, & Philosophus pro mercede peteret quingentas drachmas, hic deterritus magnitudine pretii, minoris, inquit, emerem mancipium. At ille inquit: habebis duo. *Idem.*

Diogenes quùm captus venderetur in Creta, præconi roganti, quid sciret, & quo titulo eum commendaret emptori? Dic, inquit, te vendere hominem, qui sciat imperare liberis. Quidam Xeniades Corinthius admiratus præconii novitatem, adiit Diogenem, percontatusque, num sciret quod profiteretur? Vbi ex sermone hominis comperit, esse sapientem ac doctum, mercatus duxit domum, eique suos liberos erudiendos tradidit, quos ille susceptos liberaliter instituit. *Laert.*

Agesicles cuidam dicenti: Admirari sese, quòd cùm esset avidus discendi, non adjungeret sibi Philophanem sophistam, eo tempore clarissimum: Respondit prudenter: Eorum se velle discipulum esse, quorum simul esset filius. *Plutarch. Eras. lib* 1.

Agesilaus interrogatus: In quibus præcipuè rebus pueri instituì deberent? Iis, inquit, rebus, quibus usuri sunt, quùm ad virilem pervenerint ætatem. *Plut. in Lacon. apoph.*

Hippomachus, quùm aliquando videret adolescentes, quos exercebat, è foro carnes afferentes, dicebat: Se procul agnoscere suos esse discipulos: quod institutio reluceat in omnibus dictis ac factis hominis. *Eras.* 6. *apoph. ex Plutarch.*

Anonyma. Quùm mulier quædam Ionica de texto quodam suo, ut pretioso, gloriaretur, Lacæna ostensis quatuor filiis, quos habebat moribus compositissimis: Hujusmodi, inquit, decet esse honestæ probæque mulieris opera, deque his tollere animos, & gloriari. *Plutarch. in apoph. Lacænarum.*

Lycur-

Lycurgus objicientibus, quod eloquentiæ studio rhetoribus daret mercedem: Si quis, inquit, profiteatur, se filios meos mihi redditurum meliores, non mille drachmas, sed omnium facultatum dimidium effunderem. *Eras. Rot. lib.* 8 *apoph.*

Socrates interrogatus: Quam ob rem ipse non administraret Rempubl. quùm administrandi rationem optimè sciret? Respondit: Eum utiliorem esse civitati, qui multos efficeret idoneos gubernandæ Reipub. quàm qui ipse rectè gubernaret. *Idem.*

Anonymus. Puer quidam apud Platonem educatus, quùm ad patrem ex intervallo rediisset, eumque vidisset effusiùs ridentem, admiratus dixit. Se tale nihil unquam apud Platonem vidisse Tanta res est, jam inde à teneris virtuti assuescere. *Eras. lib.* 6. *apoph.*

Cornelia Gracchi mater, quùm Campana mulier, illius hospitio utens, ornamenta sua, quibus illud seculum nihil habebat pulchrius, ipsi ostenderet; traxit eam sermone, donec liberi redirent è schola: Tùm, & hæc (inquit) ornamenta mea sunt, *Eras.* 6. *apoph. ex Plut.*

¶ SIMILITUDINES.

VT multa agrestia subnascentia in agro, mala quidem ipsa sunt; sed tamen signa felicis atque uberis soli, si quis excolat: Sic animi affectus per se mali, arguunt ingenium non malum, si accedat recta institutio. *Plutarch*

Nulla ferè est arbor, quæ non sterilescat, ac tortuosa fiat, si cultura desit; Ita nullum tam felix ingenium, quod non degeneret citra rectam educationem. *Idem.*

Qui equos rectè alunt, eos docent parére freno: pueros qui volet instituere, primùm assuefaciat, ut dicto sint audientes. *Idem.*

Nullus equus rectè sessori paret, nisi arte domitus: Ita nullum ingenium non ferox, nisi præceptis cicuretur & educatione. *Idem.*

Nulla tàm fera bellua, quæ non mansuescat curâ: Ita nullum tàm agreste ingenium, quod institutione non mitescat. *Idem.*

Vt molli materiæ facilè sigillum imprimitur; si durescat, non item: Ita puerorum ingenia facilè quamvis recipient disciplinam; sin ætate durescant, non item. *Idem.*

Vt agricolæ vallos apponunt arbusculis, quò rectè crescant: Ita qui instituit, addit monita & præcepta ingeniis salubria, ne devaricent in vitia. *Idem.*

Frustrà suber appenditur retibus, ut natent, si plumbum annexum deorsum trahat, & in æquo teneat: Ita frustrà præceptis benè vivendi instituimur, si malitia addita non sinit è stultitia emergere. *Idem.*

Vt ager, si non colatur, non solum infrugiferus manet; verum etiam multa sylvestria producit: Ita adolescens rationis capax, nisi præceptis honestis exerceatur, non solum non evadet bonus, sed ad multa vitia deflectetur. *Idem.*

Vt agri non omnes frugiferi sunt, qui coluntur: Sic animi non omnes culti fructum ferunt. *Cic. lib. 2. Tusc. quæst.*

Si agricolam arbor ad fructum producta delectat: si pastor ex fœtu gregis sui capit voluptatem: si alumnum suum nemo aliter intuetur, quàm ut adolescentiam illius suam judicet: Quid evenire credis his, qui ingenia educaverunt? & quæ tenera formaverunt, adulta subitò vident? *Senec. epist.* 34.

Vrsus informes gignit catulos, eos lambendo format: Ita rudem ingenii fœtum diutinâ curâ expoliri convenit. *Plin. l.* 8. *c.* 26.

Arbor per se infrugifera, tamen insitione discit ferre fructus: Ita parvum ingenium institutione ad bonam frugem potest demutari. *Idem l.* 17. *c.* 14.

Arbor suapte natura non nisi unicum fœtum gignit; insitione eadem diversi generis fructibus oneratur: Ita qui naturam suam sequitur, semper idem est; qui arte ducitur, sui dissimilis est. *Plin.*

Vt sunt quidam fontes, qui potu pecudum atque etiam hominum cutem & pilos tingunt albo nigróve: Ita relucet etiam in ipso hominis vultu, & fronte, quod ajunt, quibus præceptis imbutus sit, & quibus ex authoribus hauriat vitæ rationem. *Idem.*

Fœnum Græcum, quo tractatur pejus, hoc provenit melius: Ita liberi quidam, quantò habueris indulgentiùs, tantò minùs valent; neglecti verò & vexati, evadunt in viros. *Plin. lib.* 18. *cap.* 16.

Gypso madido statim utendum, quod celerrimè siccetur: Ita statim fingenda literis ac moribus ætas rudis prius, quàm durior non admittat fingentis manum. *Plin. l.* 36. *c.* 24.

¶ EXEMPLA SACRA.

EDucationis & eruditionis liberorum exempla: Noë, *Gen.* 9. ℣. 23. Loth & ejus familia honestè educata, & bonis moribus prædita, ideoque liberata, *Gen* 19 ℣. 16. Iacob, 37. ℣. 10. *&* *c.* 42. ℣. 1. 2. Heli, 1. *Sam.* 2. ℣. 22. 23. David, 1. *Reg.* 2 ℣. 23. 1. *Par.* 28. ℣. 9. Tobias senior, *Tob.* 4. ℣. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. Parentes Saræ uxoris Tobiæ junioris, 10. ℣. 11. 12. Iob, *Iob.* 1. ℣. 4. 5 Parentes Susannæ, *Dan.* 13. ℣. 2. 3. Mathathias, 1. *Machab.* 2. ℣. 65. 66. Mater septem liberorum, 2. *Mach* 7. ℣. 27. 28. Parentes Iesu, *Luc.* 2. ℣. 41. 42. 43. Huc pertinet & educatio Mosis, *Act.* 7. ℣. 22. Timothæi, 2. *Tim.* 1. ℣. 5. *&* 3. ℣. 14. 15. Feminæ illius Electæ, cui Iohannes secundam suam Epistolam inscripsit. *Iohan.* 2. ℣. 4.

Vide Institutio. Item Indulgentia, Disciplina.

ELECTIO.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

HAbetis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum. *Lev.* 10.

Propono in conspectu vestro benedictionem & maledictionem: bene-

benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis: maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis, & ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis. *Deut.* 11.

Proposui in conspectu tuo vitam & bonum: & è contrario mortem & malum. *Ibid.* 30.

Proposui vobis vitam & bonum: benedictionem & maledictionem: elige ergò vitam, ut & tu vivas & semen tuum. *Ibid.*

Dabis servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter bonum & malum. 3 *Reg.* 3.

Elegi abjectus esse in domo Dei mei magis, quàm habitare in tabernaculis peccatorum. *Psal* 83.

Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. *Eccl.* 15.

Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi. *Ibidem.*

Væ! qui dicitis bonum malum, & malum bonum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: amarum in dulce, & dulce in amarum. *Esa.* 5.

Si separaveris pretiosum à vili, quasi os meum eris. *Ierem.* 15.

Ecce ego do coram vobis viam vitæ, & viam mortis. *Ibid.* 21.

Inter sanctum & profanum non habent distantiam: inter pollutum & mundum non intellexerunt. *Ezech.* 22.

Quærite bonum, & non malum, ut vivatis: Erit Dominus Deus exercituum vobiscum. *Amos* 5.

Hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in omni scientia, & in omni sensu, ut probetis potiora, ut sitis sinceri & sine offensa in diem Christi, repleti fructu justitiæ per Iesum Christum. *Philip.* 1.

Omnia probate: quod bonum est, tenete. 1. *Thess.* 5.

¶ APOPHTHEGMATA.

Aristippus, quùm ei Dionysius tres venustas puellas obtulisset, admonens, ut ex his, quam vellet, eligeret, omnes apprehendit, dicens: Ne Paridi quidem fuisse tutum, unam cæteris prætulisse: ac puellas deduxit ad aulæ vestibulum, dimisitque: non minus in contemnendo facilis, quàm in amplectendo. *Laert. lib.* 1. *cap.* 8. *Brus. lib.* 2. *cap.* 31.

Scipio Aemilianus, quùm Servius Sulpitius Galba & Aurelius Consules in senatu contenderent: uter adversus Viriatum in Hispaniam mitteretur, ac magna inter P. C. dissensio esset, omnibus, quonam ejus sententia inclinaret, exspectantibus: neutrum, inquit, mihi mitti placet: alter enim nihil habet: alteri autem, etiam quod habet, nequaquam satis est. *Val. Max. lib.* 6. *cap.* 4.

Aristoteles, quùm jam natus annos ferè sexaginta duos, adeò labo-

laboraret, ut admodum tenuis vitæ spes superesset, convenerunt ad illum discipuli, rogantes: ut ex ipsis aliquem deligeret, qui in locum ejus succederet. Inter auditores erant duo præcipui, Theophrastus Lesbius, & Menedemus Rhodius. Aristoteles respondit, se, quod petebatur, facturum, ubi daretur opportunitas. Paulò post quùm rursus ad eum eadem de causa convenissent, dixit: Vinum quod biberet sibi parum esse commodum, ac quæri jussit exoticum, ut Rhodium vel Lesbium. Id simulatque curatum est, gustato Rhodio dixit: Firmum hercle vinum, & jucundum. Mox gustato Lesbio: Vtrumque, inquit, egregiè bonum: sed Lesbium suavius est. Id ubi dixit, nulli dubium fuit, quin lepidè simul & verecundè successorem sibi ea voce, non vinum, delegisset. Probavit utrunque, nec tamen auditoribus eligendi jus ademit. *Laert. lib. 5. cap. 1.*

§ EXEMPLA SACRA.

ELectionis ad diversa munia obeunda exempla: Iudices à Mose electi, *Exod.* 18. ℣. 24. 25. Duodecim millia ex tribubus, *Num.* 31. ℣. 3. 4. Iosua, 27. ℣ 16. 17. *Ios.* 1. ℣. 1. 2. Iudas, *Iudic.* 1. ℣. 1. Gedeon, 8. ℣. 22. Iephte, 11. ℣. 8. 21. Saul, 2. *Sam.* 9 2. *&* 10. ℣ 21. David, 16. ℣. 1. 2 12. 2. *Sam.* 2. ℣. 1. 2. 3. 4 *Psalm.* 78. 70. Salomon, 1. *Reg.* 1. ℣. 38 39. 1. *Paral.* 29. ℣. 1. Ieroboam, 1. *Reg* 12. ℣. 20. Ionathas, 1. *Machab.* 9. ℣ 28. 29. 30. duodecim Apostoli, *Luc.* 6. ℣. 13. 14 15. 16. *Iohan.* 6 ℣ 70. Matthias, *Act.* 1. ℣. 23. 24. 25. 26. septem Diaconi, 6. ℣. 5. Paulus & Barnabas, 31. ℣. 2.

§ EXEMPLA PROFANA.

CVm in *Stephani IV.* locum absque consensu Imp. surrogatus esset Paschalis, veniam deprecaturus, Ludovicum Pium Imperatorem adiit. Ille eum reverenter per Bernhardum Longobardorum regem & Arelatensem antistitem excepit: ac agnitâ culpâ, datâque fide, ne posthac iis imperialis læderetur auctoritas, Romam remisit. *Cusp.*

Leo IX. ab Henrico III. pontifex creatus, Romanis jus eligendi pontificem, Imperatore exploso, restituit: in pauperes liberalissimus fuit. *Theat. Zwing. fol.* 4097.

Mortuo Alexandro secundo, Scotorum rege, cùm Alexander filius successurus esset, magna inter Nobiles disceptatio orta est: aliis sydera, quæ plurimum illis observare mos est, adversa regi creando esse dicentibus: aliis nondum equitem auratum factum esse, ac propterea à regni gubernaculis prohiberi. At nisi contemtis istiusmodi superstitionibus comes Fifensis Sconæ fatali lapidi admotum puerum, more majorum, inunctum coronasset, profectò dilatandis comitiis haud dubie res in summum evasissent discrimen. *H. Both. lib.* 13.

ELEE-

ELEEMOSYNA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

POnes propitiatorium ſuper arcam teſtimonii in ſancta ſanctorum. *Exod.* 26.

Antè mortem benefac amico tuo,& ſecundum vires tuas da pauperi. *Eccleſ.* 14.

Rogationem contribulati ne abjicias, & non avertas faciem tuam ab egeno. *Eccleſ.* 4.

Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram. *Ibid.*

Maledicentis tibi in amaritudine animæ,exaudietur deprecatio illius Exaudiet autem eum,qui fecit illum. *Ibidem.*

Congregationi pauperum,affabilem te facito. *Ibid.*

Beatius eſt dare,quàm accipere. *Act.* 20.

Bonum autem facientes non deficiamus. *Galat.* 6.

Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes,maximè ad domeſticos fidei. *Ibid.*

Eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. *Tob.* 4.

Bona eſt oratio cum jejunio, & eleemoſyna magis quàm theſauros auri recondere: quoniam eleemoſyna à morte liberat,& ipſa eſt quæ purgat peccata,& facit invenire vitam æternam. *Idem* 12.

Per miſericordiam & fidem purgantur peccata *Prov.* 15.

Miſericordiâ & veritate redimitur iniquitas. *Ibid.* 16.

Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur. *Ibid.* 21.

Ignem ardentem extinguit aqua,& eleemoſyna reſiſtit peccatis: & Deus proſpector eſt ejus,qui reddit gratiam Meminit impoſterum, & in tempore casûs inveniet firmamentum. *Eccleſ.* 3.

Eleemoſyna patris non erit in oblivione. *Ibid.*

Exorare & facere eleemoſynam ne deſpicias. *Ibid.* 7.

Propter mandatum aſſume pauperem, & propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum. *Ibid.* 29.

Pone theſaurum in præceptis altiſſimi: & proderit tibi magis quàm aurum. *Ibid.*

Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. *Ibid.*

¶ SENTENTIAE PATRVM.

QVi vult ordinatè dare eleemoſynam, à ſeipſo debet incipere, & eam ſibi primò dare. Eſt enim eleemoſyna opus miſericordiæ, veriſſimeque dictum eſt: Miſerere animæ tuæ placens Deo. *Aug. in Enchirid.*

Valdè malè diligit is,qui benè audit,& male operatur. Si potes dare,da; ſi non potes, affabilem te fac: coronat Deus intus bonitatem,

tatem, ubi non invenit facultatem. Nemo dicat. non habeo: charitas de sacculo non erogatur. *Idem sup. Psal.* 103.

Multa sunt genera eleemosynarum, quæ quùm facimus, adjuvamur, ut nobis dimittantur peccata: sed eâ nihil est majus, quàm cùm ex corde dimittimus peccata. *Idem in Enchirid.*

Eleemosyna mundat peccata, & ipsa interpellat pro nobis ad dominum: quia quicquid pauperibus dederimus, ipsum integrè possidebimus. *Idem in serm. de divit.*

De justis laboribus facite eleemosynas: non enim corrupturi estis judicem Christum, ut non vos audiat cum pauperibus, quibus tollitis: nolite velle eleemosynas facere de fœnore & usuris: fidelibus dico, quibus corpus Christi erogamus. *Idem ibidem.*

Fœcundus est ager pauperum: citò reddit donantibus fructum. Via cœli est pauper, per quam venitur ad patrem: incipe ergò erogare, si non vis errare. *Idem de Ver. dom.*

Dicit tibi Christus: Da mihi ex eo, quod dedi tibi: de meo quæro: da & redde: habuisti me largitorem: fac me debitorem: habeam te fœneratorem: temporalia mihi das, æterna tibi restituam: te ipsum tibi reddam, quando te mihi reddidero. *Idem ibid.*

Magna eleemosyna, quæ ardentium criminum globos, benevolentiæ suæ fonte refrigerat: & irriguo largitatis obruit incendia delictorum. *Idem in quodam serm.*

Eleemosyna utilius malis negatur quam conceditur. *Idem epist.* 28.

Eleemosyna ad necessitatem, non ad pigritiam accipienda. *Idem de opere monach. c.* 15.

Beatus planè, de cujus domo nunquam vacuo sinu pauper exivit: neque enim quisquam magis beatus, quam qui intelligit super pauperis necessitate, & infirmi atque inopis ærumnam. *Ambros. lib. de offic.*

Ille intelligit super pauperem, qui largitur pauperi: nam quid prodest misereri inopis, nisi alimoniam eidem largiaris? *Idem in Psalm.* 118

Hoc est occidere hominem, vitæ suæ ei subsidia denegare. Cave ne inter loculos tuos includas salutem inopum: & tanquam in tumulis sepelias vitam pauperum. *Idem ibid.*

Sunt qui pauperibus parum tribuunt, ut amplius accipiant: quæ magis venatio appellanda est, quàm eleemosyna. Melius est enim non habere, quod tribuas: quam impudenter petere, quod des. *Hier. in epist.*

Non subsarcinati auro Christum pauperem sequimur: & sub prætextu eleemosynæ pristinis opibus incumbimus. *Ibidem.*

¶ Exempla Sacra.

ELeemosynæ exempla: Abdias, 1. *Reg.* 18. ℣. 13. Tobias senior, *Tob.* 1.

Tob. 1 v. 19. & 2. v. 16. & 14. v. 8. 9. 10. 11. 12. Tabitha, *Act.* 9. v. 36. Cornelius Centurio, 10. v. 1. 2. 3. 4.

¶ Exempla Profana.

R*Abanus Maurus*, Fuldensis antistes, mox Archiepiscopus Moguntinus, cùm tanta fames Germaniam occuparet, ut etiam pater filium suum devorare vellet, multam benevolentiam pauperibus exhibuit. *Sigebertus in Chron.*

Anastasius IV. Pontifex Max. pauperes pavit sua pecunia, cùm universam propè Europam torqueret fames. *Ravis.*

Basilius Magnus, Episcopus Cæsariensis, in fame gravissima facultates suas vendidit, & frumentum comparavit, ex quo pauperes omnes, etiam Iudæorum liberos aluit. *Sozomenes lib. 6. c. 34.*

Ab Imperatore Henrico IV. agmina pauperum sustentata sunt, qui eum domi in cubilibus, in campis, in castris sequebantur. Nam & liberaliter eis prospexit: & in demortuorum locum mox alios substituit, ac in prædiis suis erogari eleemosynas largas præcepit, ut in vita ejus annotatur. *Theat. Zwing. fol.* 2425.

Tullus Hostilius Romanorum Rex, quot agrorum cæteri reges in usum suum servabant, publicè pauperibus divisit: multorum regum moribus dissimilis, qui, quod pauperum est, sibi usurpare consueverunt. *Fulg. l. 4. c. 8. ex Livio.*

Nerva Imp. civibus egenis, ut vitam sustentarent, decies, & quinquagies centena millia nummum erogavit *Theat. Zwing.*

Adrianus Imperator factus, pueris ac puellis, quibus Trajanus alimenta statuerat, incrementa dedit. *Suetonius.*

Nerva Imperator, puellas puerosque, parentibus pauperibus natos, sumptu publico per Italiæ oppida ali jussit. *Cusp.*

ELEMENTA.

¶ Sententiae Poeticae.

Ovid. lib. 1. Metamorph. v. 26.

Ignea convexi vis & sine pondere cæli
Emicuit, summaq; locum sibi legit in arce.
Proximus est aër illi levitate, locoque.
Densior his tellus, elementaq; grandia traxit,
Et pressa est gravitate sui. Circumfluus humor
Vltima possedit, solidumque coërcuit orbem.

Ibidem v. 72.

Neu regio foret ulla suis animalibus orba:
Astra tenent cæleste solum; formæque Deorum;
Cesserunt nitidis habitandæ piscibus undæ;
Terra feras cepit; volucres agitabilis aër.

Ovid. lib. 15. Metamorph. v. 239.

Quatuor aeternus genitalia corpora mundus
Continet: ex illis duo sunt onerosa, suoque
Pondere in inferius tellus atque unda feruntur:
Et totidem gravitate carent, nulloq́ premente
Alta petunt, aër, atque aëre purior ignis.
Quae quanquam spatio distant, tamen omnia fiunt
Ex ipsis, & in ipsa cadunt: resolutaq́ tellus
In liquidas rarescit aquas; tenuatur in auras.

Idem lib. 1. Fastorum.

Altum flamma petit, propior locus aëra cepit:
Sederunt medio terra fretumq́ loco.

Manilius lib. 1. Astron.

Ignis in aethereas volucer se transtulit auras,
Summaq́ complexus stellantis culmina coeli;
Flammarum vallo naturae moenia fecit:
Proximus in tenues descendit spiritus auras,
Aëraque extendit medium per inania mundi:
Ignem flatus alit vicinus subditus astris.
Tertia sors undas stravit, flatúque natanteis
Aequore perfudit toto nascentia ponto:
Vt liquor exhalet tenueis, atque evomat auras;
Aëraq́ ex ipso ducentem semina pascat.
Vltima subsedit glomerato pondere tellus.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

ELementum est ex quo primo insito aliquid constat, nec in aliam speciem specie dividi poteſt. *Arist lib. δ Metaph. c.* 3. *T.* 4.

Elementa oriuntur ex eo, quod alia in alia se vertunt. *Lib.* 3. *de Coelo cap.* 7.

Elementa omnia repugnantiam inter se habent: eorúmque nihil aeternum esse poteſt. *l.* 2. *de Coelo c.* 3. T. 10.

Sunt haec initia elementorum, calidum, frigidum, humidum, ſiccum. *l.* 2. *de part. c.* 2.

Quoniam nec innumerabilia sunt elementa, nec unum; plura sint & finita necesse est. *lib.* 3. *de Coelo. c.* 5. *T.* 52.

ELOQUENTIA.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

ELoquentia in homine pravo, est venenum in poculo aureo. *August. l.* 1. *de anima.*

Ille bene loquendi facundiam percipit, qui sinum cordis per recta vivendi studia extendit, nec loquentem conscientia praepedit, quùm vita linguam antecedit. *Greg. l.* 6. *moral.*

Elo-

Eloquens est ille; qui scit parva submissè, media temperatè, magna graviter dicere: Qui scit invenire præclarè, enuntiare magnificè, disponere aptè,& figurare variè *Cassid. super Psal* 73.

Bonus doctor procemiatur aptè: narrat apertè: arguit acriter: colligit fortiter: ornat excelsè: docet, delectat & afficit. *Idem.*

Sæpe reperitur simplicitas veridica;& falsitas composita,quæ hominem suis erroribus illicit, per linguæ ornamenta laqueos dulces aspergit. *Isidor. l. 3. de sum. bon.*

Antiqui forensem eloquentiam,Caninam facundiam nuncupabant: Eò quòd causidici in certaminibus causarum, omissis, quæ agenda, veluti alterutrum sese lacerant, jurgiaque causarum ad injurias suas commutant. *Ibidem lib.* 3.

§ SENTENTIAE POETICAE.

Virg. lib. 1. Aeneid. v. 148.

Ac veluti magno in populo cùm sæpè coorta est
Seditio, sævitq; animis ignobile vulgus,
Iamque faces & saxa volant, furor arma ministrat:
Tùm pietate gravem, ac meritis si fortè virum quem
Conspexére, silent, arrectisq; auribus adstant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Ovid. lib. 2. de Tristibus.

Discitur, innocuas ut agat facundia caussas:
Protegit hæc sontes, immeritosq; premit.

Lucan. lib. 7. bell. civil. de Cicerone.

——— Romani maximus auctor
Tullius eloquii, cujus sub jure togaq;
Pacificas sævus tremuit Catilina secures:
Addidit invalidæ robur facundia caussæ.

Ovid ad Pisonem.

Quin age majorum, juvenis facunde, tuorum,
Scande super titulos, & avitæ laudis honores:
Armorumq; decus præcede forensibus actis.
Sic etiam magno jam nunc Cicerone vigente
Laurea facundis cesserunt arma togatis.

Iuvenalis satyr. 10.

Eloquium ac famam Demosthenis, aut Ciceronis
Incipit optare &c.
Eloquio sed uterque perit orator: utrumq;
Largus & exundans letho dedit ingenii fons,
Ingenio manus est & cervix cæsa. Nec unquam
Sanguine causidici maduerunt rostra pusilli.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

ELoquens hoc vel maximè differt à Diserto. Disertus est enim, qui potest satis acutè atq; dilucide apud mediocres homines ex

communi quadam hominum opinione dicere. Eloquens verò, qui mirabiliùs & magnificentiùs augere potest atque ornare quæ vult; omnesque omnium rerum, quæ ad dicendum pertinent, fontes animo ac memoria continet. *Cicer.* 1. *de Orat.*

Nomine oratoris & docti ornandus est, qui scelus fraudemque nocentis possit dicendo subjicere odio civium, supplicioque constringere: idemque ingenii præsidio innocentiam judiciorum pœna liberare: idemque languentem labentemq; populum, aut ad decus excitare, aut ab errore deducere: aut inflammare in improbos, aut incitatum in bonos mitigare: qui denique, quemcunque in animis hominum motum res & causa postulet, eum dicendo vel excitare possit, vel sedare *Ibidem.*

Pacis est comes, otiique socia, & jam benè constitutæ civitatis quasi alumna quædam eloquentia. *Idem de claris Orat.*

Nemo est, qui nesciat initio genus humanum in montibus ac silvis dissipatum, prudentium consiliis compulsum, & disertorum oratione delinitum, se oppidis mœnibusque sepsisse. 1. *de Orat.*

Fuit quoddam tempus, cum in agris homines passim bestiarum more vagabantur, & victu ferino sibi vitam propagabant: nec ratione animi quidquam, sed pleraque viribus corporis administrabant. Nemo legitimas viderat nuptias: nemo certos inspexerat liberos. Quo tempore quidam magnus videlicet vir & sapiens, dispersos homines in agris, & in locis sylvestribus abditos, ratione quadam compulit in unum locum, & congregavit, & eos ex feris & immanibus mites reddidit & mansuetos. 1. *de Invent.*

Hoc tempore cùm homines, nondum neque naturali, neque jure civili descripto, fusi per agros atque dispersi vagarentur; tantumque haberent, quantum manu ac viribus per cædem ac vulnera aut eripere aut retinere potuissent: extiterunt viri virtute & consilio præstantes, qui dissipatos unum in locum congregarunt, eosque ex ferocitate illa ad justitiam atque mansuetudinem transtulerunt, & invento divino & humano jure, eos mœnibus sepserunt. *Pro Sestio.*

Duæ sunt artes, quæ possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis: una imperatoris: altera oratoris boni. Ab hoc enim pacis ornamenta retinentur: ab illo belli pericula repelluntur. *Pro Murena.*

Gravis est & plena dignitatis dicendi facultas, quæ plurimas gratias, firmissimas amicitias, maxima sæpè studia peperit. *Pro Murena.*

Eloquentia principibus maximè ornamento est. 4. *de Finib.*

Eloquentia grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto gravis: manus extrema non accessit operibus ejus: præclara inchoata multa, perfecta non planè. *De claris Orat.*

Nihil est eloquentia laudabilius, vel præstantius, vel admiratione au-

ne audientium, vel ſpe indigentium, vel eorum qui defenſi ſunt gratia. 3. *Offic.*

Nihil eſt tàm inhumanum, quàm eloquentiam, à natura ad ſalutem hominum & converſationem datam, ad bonorum peſtem perniciemque convertere. *Idem.*

Nihil eſt tàm incredibile, quod non dicendo fiat probabile: nihil tam horridum, tam incultum, quod non ſplendeſcat oratione, & tanquam excolatur. *Paradox.*

Vt hominis decus eſt ingenium: Sic ingenii lumen eſt eloquentia. *De claris Orat.*

Doctrinæ & eloquentiæ ornamenta, ſicut dicit Valerius, in pronuntiatione apta, & convenienti corporis geſtu conſiſtunt: quibus qui ſe inſtruxit, tribus modis homines aggredietur: aures penetrando, oculos demulcendo, & animos invadendo. *Senec. epiſt.*

Eloquentia neque adhuc ſe ulli ſic indulſit, ut tota contingeret: ſatis felix eſt, qui in aliquam ejus partem receptus eſt. *Idem ibid.*

Magna debet eſſe eloquentia, quæ in vitiis placeat: cùm ingenia favor hominum oſtendat, favor alat. *Senec. in lib. 3. Rhet.*

¶ APOPHTHEGMATA.

ÆSchines, quùm Rhodi exul recitaret orationem ſuam adverſus Demoſthenem, Rhodii demirati ſunt, quod tali oratione fuiſſet damnatus ab Athenienſibus. At deſineretis, inquit, admirari, ſi audiſſetis, quæ ad hæc reſpondit Demoſthenes: Damnationis cauſam rejiciens in violentiam eloquentiæ Demoſthenicæ. *Philoſtratus.*

Iphicrates in cauſa obrutus eloquentiâ patroni, qui Ariſtophontem defendebat: Adverſariorum, inquit, melior eſt hiſtrio: ſed mea fabula melior. *Eraſ. in apoph.*

Thucydides ab Archidamo Lacedæmoniorum rege interrogatus: Vter eſſet in palæſtra ſuperior, ipſe, an Pericles? Poſteaquam, inquit, ego hominem pugnando dejeci, ille ſe negat cecidiſſe: atque vincit, & ſpectatores à ſua ſententia dejicit: Sentiens, ſe bonis rationibus eſſe ſuperiorem, ſed Periclem eloquentia vincere, & quocunque vellet agere multitudinem. Nam Thucydides, vir præpotens, diu in adminiſtranda Rep. adverſatus eſt Pericli. Eam contentionem Archidamus Palæſtram appellavit. *Eraſ. 6. apoph.*

M. Antonius, cui vel primas eloquentiæ patrum tribuebat ætas, vir natura peracutus & prudens: Diſertos dicebat ſe vidiſſe multos, eloquentem omninò neminem. *Cic. in Orat. ad Brut.*

Demoſthenes immodicum eloquentiæ ſtudium objicientibus ita reſpondit: Eloquentiæ ſtudium declarare hominem popularem: Contrà, negligere ſtudium eloquentiæ, eſſe eorum, qui dominari populo quærerent: ut qui hoc agerent, non ut perſuaderent dicendo, ſed ut vi cogerent. *Plut. in Demoſt.*

¶ SIMILITVDINES.

UT non satis est clavus, neque frenum, nisi adsit, qui arte moderetur: Ita non sufficit eloquentia ad moderandum populum, nisi accesserit sermonis moderatrix, ratio. *Plut.*

Vt non est optima imago, quæ materiâ testatur opes locatoris, aut artem pictoris; sed quæ rem proximè repræsentat: Ita optima est eloquentia, quæ non ostentat ingenium dicentis, sed rem aptissimè ostendit. *Idem.*

Damnatur bombycina vestis seu multitium, quod pellucens non tegat corpus; cùm in hunc usum sit reperta vestis: Ita ridenda facundia, quæ rem non explicat, sed involvit; cùm in hoc repertus sit hominis sermo. *Plin. lib.* 11. *cap.* 22.

Tilia cùm habeat radicem ac folia dulcia, tamen fructum ejus nullum animal attingit: Ita quorundam oratio blanda, grataque & composita; sententiarum nullus fructus. *Idem lib.* 16. *cap.* 15.

Vti buxus semper quidem viret, sed alioqui & odore noxia, & semen habet omnibus invisum animantibus; Ita quidam præter orationis gratiam nihil adferunt non fugiendum. *Idem lib.* 16. *cap.* 17.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

ELoquentiæ exempla: Aaron, *Exod.* 4. 14. Apollos, *Act.* 18. ℣. 14. Tertullus, 24 ℣. 1.

¶ EXEMPLA PROFANA.

HOmerus *Nestorem senem* eloquentiæ & prudentiæ laudibus celebrat: τȣ̃ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. *Iliad. α.* ℣. 249.

Aetalides, precio insignis, propter eloquentiam Mercurii filius creditus. *Val. Flac. Mimo. Argonaut.*

Eloquentia non apud quosvis Græcorum cœpit, sed apud *Athenienses*, non nascentibus, sed jam adultis Athenis. Antè *Periclem & Thucydidem* litera nulla est, quæ quidem ornatum alienum habeat, & oratoris esse videatur. *Cic. in Brut.*

Apud *Romanos* diu exulavit eloquentia. Primus *M. Cornel. Cethegus* (qui bello secundo Punico consul fuit cum P. Tuditano 140. annis ante Ciceronem consulem) eloquens fuisse scribitur, cujus eloquentiæ est auctor Q. Ennius. Hunc Florem delibutum populi, Suadæque medullam homines vocabant. *Theat. Zwing. fol.* 1107.

M. Cato Censorius annis novem pòst Cethegum consul fuit, cùm aliis, tùm eloquentiæ laudibus insignis: quem Cicero Lysiæ conferre non dubitat. Romanus Demosthenes à quibusdam dictus est, teste *Cælio lib.* 25. *cap.* 3.

C. *Lælius & P. Scipio Africanus* inprimis eloquentes fuerunt. *Theat. Zwing. fol.* 1107.

M. Ae-

M. Aemilius Lepidus, Porcina dictus, paulò minor natu Galbâ, summus orator fuit habitus. In quo primùm lenitas illa Græcorum, & verborum comprehensio, etiam artifex stylus apparuit. *Theat. Zwing. fol.* 1107.

C. Curio illustris Orator fuit. Item *C. Gracchus*, cujus immaturo interitu res Romanæ Latinæque literæ damnum fecerunt: qui, si vixisset, eloquentia parem habuisset neminem. *Theatr. Zwing. fol.* 1107.

Q. Catulus, non antiquo illo more, sed hoc nostro (inquit Cicero) eruditus, incorruptâ quâdam Latini sermonis integritate causas egit. *Cic. in Brut.*

M. Antonius & L. Crassus summi perfectique Oratores fuerunt: utrum alteri præferas, ignores? 34. annis ante natum Ciceronem. *Theat. Zwing. fol.* 1107.

Q. Varius rebus inveniendis & verbis expeditus, fortis actor & vehemens, verbis nec inops, nec abjectus. *Cic. in Bruto.*

Cn. Pompejus, vir ad omnia summa natus, majorem dicendi gloriam habuisset, nisi eum majoris gloriæ cupiditas ad bellicas laudes abstraxisset. *Idem.*

Cn. Pisone genero suo neminem se, nec studio, nec industria majorem cognovisse *Cicero testatur ibidem.*

Q. Hortensij, ut summi oratoris, laudes multis verbis persequitur Cicero in Bruto, eumque se magno studio imitatum esse affirmat: superasse, ex quibusdam verbis subintelligi potest. *Ibid.*

Asinius Pollio, Augusto familiaris, cum Cicerone de eloquentiæ primatu contendere fuit ausus *Theat. Zwing. fol.* 1107.

C. Licinius Calvus, Ciceronis æmulus, tanta vi Vatinium accusasse dicitur, ut Vatinius exurgens exclamárit: Rogo vos, Iudices, num quia hic disertus, ego condemnabor? Ex hac inimicitia odium Vatinianum in proverbium abiit. *Cic.*

Alexander VI. Pontifex Max. eloquentiâ vix similem suo tempore habuit: nemo erat, qui rem cautiùs proponeret, aut acriùs defenderet, seu quovis cuperet, impelleret: sese unum omnium animis accommodabat: cum jucundis de remissione, cum severis de disciplina, cum paribus de Republ. doctissimè semper & mirâ quâdam facundiâ loquebatur. *Volaterran. lib.* 22. *Anthrop.*

¶ HIEROGLYPHICA.

QVia *serpentem* pro astu poni docti sumus ab Aristotele, dicente: animalia quædam esse astuta per se, sicuti sunt *Serpentes*: magis verò ex lectione sacra, quæ prudentiam huic inprimis animali tribuit, ea etiam de causa *Angues caduceo complicatos*, putamus, quod ostendere voluerint, & calliditatem & prudentiam necessarias eloquentiæ, quæ per *Virgam* significatur: Quippè quæ regat dictis animos. Neque desunt, qui virgam auream Mercurii manibus, à qua

Deus ipse χεῦτορραπτις appellatur, dignitatis & excellentiæ, quæ illam ornant, qui & scitè & opportunè norit orationem contexere, signum esse contendunt. *Pier. Valer. lib* 16.

Sapientiores *Sirenas* pro Hieroglyphico eloquentiæ, felicissimaque persuadendi vi posuerunt. Vnde dictum illud de Catone Grammatico: *Cato Grammaticus Latina Siren. Idem lib.* 20. *pag.* 193. *B.*

Per effigiem *Psittaci* eloquentem hominem, qualem se negat Tullius reperisse, significant: cùm nullum ex animalibus rationis expertibus articulatiùs humanas explicet voces: id quod ideò præstat, quòd linguam habeat latiorem, carnosioremque & humanæ propemodum similem. *Idem lib.* 23. *pag.* 214. *E.*

Suavem eloquentiam per hieroglyphicum *Apis* significari, sunt nonnulli qui asserunt. *Idem lib.* 26. *pag.* 241. *A.*

Vide Oratio.

EMPTIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

EMptionis exempla: Abraham emit servos, *Genes.* 17. 27. Speluncam duplicem, 23 ℣. 16. Iacob partem agri, 33. ℣. 19. Potiphar Iosephum, 37. ℣ 36 Iacob & filii ejus frumentum, 42. ℣. 1. 2 Ioseph terram Ægypti, 47. ℣. 20. David aream, 2. *Sam.* 24. ℣. 24. Amri montem Samariæ, 1. *Reg* 16. ℣. 23. 24. Negotiatores Regis, 2. *Paral* 1. ℣. 16. 17. Ieremias agrum, *Ierem* 32. ℣. 7. Principes Sacerdotum agrum figuli, *Matth.* 27. ℣. 7. Ioseph sindonem, *Marc.* 15. ℣. 46. Maria Magdalena &c. Aromata, 16. ℣. 1 2. Filius Dei Ecclesiam suam, *Actor* 20. ℣. 28. 1. *Corinth.* 6. ℣. 20. & 7. ℣. 23. 1. *Petr.* 1. ℣. 10. 2. *Petr.* 2. ℣. 1.

¶ EXEMPLA PROFANA.

TVriaci mercaturam exercentes, absque omni dolo vendunt omnia: apud quos si quis domum emerit, sacra facere in Apollinis Epicomæi fano; si verò prædium, in vico quem inhabitabat, & jurare coram magistratu solet, quod revera justè emat, nec fraudulenter agat, nec arte dolove utetur ullo. Eodem modo & magistratus quoque vendentem jurare jubet, quòd sine malo dolo vendat. *Stob. serm.* 42

Themistocles prædium distrahens jussit pronuntiari, etiam vicinum bonum illud habere. *Plut in apoph.*

Cornelius asinam pecuniâ onustam in forum produxit, loco sponsorum, cùm fundum emisset. Vnde Corneliæ genti Asinæ cognomentum datum est. *Macrob. lib* 1. *Satur. c.* 6.

Q. Mutius Scævola Pont. Max. eloquentium juris peritissimus & juris peritorum eloquentissimus, cùm aliquando postulasset, ut sibi fundus,

fundus, cujus emptor erat, semel indicaretur, idque venditor fecisset, dixit, se pluris æstimare, additque centum millia. Usque adeò ab officio boni viri non discedebat. *Rutilius in ejus Vita.*

Hermes, Philosophus Aegyptius, auditòr Syriani sophistæ, condiscipulus Procli, sub Hadriano principe, nec non minus justitiâ quàm doctrina præditus, si quid empturus, minus justo pretio addiceretur, ipse nihilominus justum promebat: si quid verò contrà, non ultra appetebat. *Suidas.*

Vide Mercator.

ERROR.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

INterest in quantum, & quibus rebus erretur, & quàm facilè se quisque corrigat, vel quanta pertinacia suum defendere conetur errorem. *August. in epist. ad Marcellam.*

Nimis perversè seipsum amat, qui & alios vult errare, ut error suus lateat: Quantò est melius & utilius, ubi ipse erravit, alii non errent, quorum admonitio errore careat? *Idem ibid.*

Diligendi sunt homines, ut eorum non diligantur errores. *Aug. in epistol.*

Nonnullis errare profuit aliquando: sed in via pedum, non in via morum. *Idem ibid.*

O quàm detestandus est error hominum, qui clarorum virorum quædam non rectè facta laudabiliter se imitari putant, à quorum virtutibus alieni sunt. *Idem de unico baptismo.*

Nihil gravius, quàm errantem adeò deseri, ut se revocare non possit. *Am. in lib. de Cain & Abel.*

Nonnulli, dum plus exquirunt contemplando quàm capiunt, usque ad perversa dogmata erumpunt: & dum veritatis discipuli esse negligunt humiliter, magistri errores fiunt. *Greg. lib. 8. moral.*

¶ SENTENTIA PHILOSOPHICA.

BOnus animus nunquam erranti obsequium accommodat. *Senec. epist. 42.*

¶ APOPHTHEGMATA.

DIogenes cuidam objicienti, quòd aliquandò falsò signasset monetam: (nam hanc ob rem jussus est exulare) Fateor, inquit, fuisse tempus, quo talis eram, qualis tu nunc es: qualis autem ego nunc sum, tu nunquam futurus es. *Laert.*

Quidam servo, qui, dum puniretur, dicebat: Non volens erravi? Non volens igitur (inquit) pœnas dato. *Plut. in Lacon.*

Manutius facti pœnitens, quòd Fabium insimulasset, à quo posteà esset adjutus, ad commilitones: Boni (ait) sapientisque viri est,

si erraverit, in reliquum tempus doctorem se sibi adsciscere. *Bruj. lib. 5. cap. 12.*

Scipio Afr. turpe esse ajebat, in re militari dicere; Non putaram *Val. Max. lib. 7. cap. 2.*

¶ Similitudines.

VNa tussis non facit phthisin, sed in morem adducta: Ita error non statim gignit animi morbum. *Senec.*

Climenos herba ita morbo medetur, ut sterilitatem adferat etiam in viris: Ita quidam malum aliquod ita profligant, ut aliud diversum admittant. *Eras.*

Vt in magna strage alius alium secum in ruinam: Ita in publico errore, alius alium secum trahit ad perniciem. *Senec.*

Vt solis defectus magnam mortalium perniciem trahit: Ita regis error, etiam levis, magnam in rebus humanis gignit perturbationem. *Eras.*

Vide Crimen, Culpa, Delictum, Peccatum, Venia.

ERUBESCENTIA.

¶ Exempla Sacra.

ERubescentiæ exempla: Servi Eliud, *Iudic.* 3. ℣ 24. 25. Elisæus, 2. *Reg.* 3. ℣. 14. Esdras, 1. *Esd.* 8. ℣. 22. 3. *Esd.* 8. ℣. 52. Duo Presbyteri, *Dan.* 13. ℣. 11. Servi, ℣. 27. Adversarii Christi. *Luc.* 13. ℣. 17.

Vide Pudor, Verecundia.

EXACTIO.

¶ Sententiae Patrum.

EXigitur, quod debetur nostro corpori: sed non impendimus, quod subjectorum debemus cordi. *Greg. in Mor.*

Non gaudent martyres, quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant. *Chrys. super Matth.*

Magnum scelus est, rem pauperum præstare divitibus, & de sumptibus inopum acquirere favores potentum: Arenti terræ aquam tollere, & flumina, quæ non indigent, irrigare. *Isid. lib. 3. de summ. bon.*

Ministerialium siquidem tanta est multitudo, quanta est locustarum, ut istis recedentibus alii succedant; quod ex parte fuerit devoratum, alii devorent exitialiter & consumant: impleturque eis illud propheticum: Residuum erucæ comedit locusta: residuum locustæ comedit bruchus: residuum bruchi comedit ærugo. Pauper enim veretur aperire malitiam exactorum, ne graviora moliantur in eum, & fiant posteriora hominis pejora prioribus. *Petr. Bles. in quadam epist.*

¶ APO-

¶ Apophthegmata.

Callicratidas, cùm ad pecunias petendas ad Cyrum juniorem mitteretur, ad belli usum; bis regis aulam accessit, & compotationibus eum indulgentem audivit. Tertiò verò cùm adiisset, & iterum bibere eum, nec se ad colloquium admitti intellexisset, dixisse fertur: Ita curam habendam pecuniarum, ut ne quid tamen committeretur Sparta indignum. Quo dicto docuit, ita ab hominibus exigendam esse pecuniam debitam, ne quid nostræ dignitati & existimationi decedat. *Plutarch. in Lacon.*

Dionysius senior exegerat pecunias à Syracusanis: deinde quùm videret illos lamentantes, obsecrantes, ac negantes se habere quod darent; indixit alteram exactionem, idque iterum ac tertio fecit. At postquam, ubi majorem summam imperasset, audiret illos in foro ambulantes ridere, & scommata in regem jacere, jussit præfectos ab exigendo quiescere. Iam enim, inquit, nihil habent: quandoquidem nos contemnunt. *Plut. in apoph.*

Tiberius cùm deprehendisset Æmilium Rectum, quem Aegypto præfecerat, nimium à populo exegisse, super ea re iratus, rescripsit: Se tonderi velle suas oves, non deglubi. *Dion Nicaus in Tiberio.*

Antoninus Caracalla à Iulia matre graviter objurgatus, quòd ingentem illam pecuniam, quam per fas & nefas à subditis vi exegerat, profunderet, gladium evaginatum ostendens: Bono (inquit) animo esto mater: Nobis, quamdiu hunc habebimus, nulla unquam deerit pecunia. *Dion Nicaus & Xiphilinus in ejus Vita.*

¶ Exempla Profana.

Scythæ à Vexore Aegyptio provocati, cum eum fugientem persequerentur, xv. annis Asiam universam subegére, & domum revocati ab uxoribus, maritorum absentiam ægrè ferentibus, tributum modicum gentibus imposuére: cujus pendendi finem fecit Ninus Assyriorum Rex. *Sabell. lib.* 1. *cap.* 1.

Persarum reges quisque suas ædes in monte faciunt, & thesauros, & tributa, quæ exigunt, ibi recondunt, benè administratæ rei monumentum. Exigunt ex ora maritima argentum: ex mediterranea, quæ quæque regio ferat, ut colores, medicamenta, lanam, vel aliud tale: eodem modo & pecora. Maxima auri & argenti pars in ædificiis est, in nummis perexigua. *Stobaus lib.* 15.

In Macedonia ex effusione æris, singula talenta in singulos dies Alexandro Magno regi pendebantur. *Alexand. ab Alex. lib.* 4. *c.* 10.

Præter alia equidem miror, inquit *Plin. lib.* 33. *cap.* 3. populum Rom. victis gentibus in tributo semper argentum imperitasse, non aurum: sicut Carthagini cum Annibale victæ argenti pondo annua in quinquaginta annos, nihil auri. Nec potest videri penuriâ mundi id evenisse: Nam Midas & Crœsus in infinitum possederant. *Theat. Zwing. fol.* 598.

Noѵigrodum urbs Liѵoniæ olim Principi Lituaniæ quotannis tributum centum millium aureorum pendebat. Eam Iohannes Moschorum rex anno sal. 1470. occupavit. *Ioach. Curæus in Silesiæ annalibus.*

EXCOMMUNICATIO.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

EXcommunicationis & separationis exempla: Adam & Eva, *Gen.* 3. 24. Leprosi utriusque sexus, *Num.* 5. ѵ. 1 2 3. Maria, 12. 15. Core, Dathan, & Abiron, 16 ѵ 24. 25 26. 27. Achan, *Ios.* 7. ѵ. 24. 25. Ananias etiam & Saphira sunt species quædam, & tristissimum excommunicationis exemplum, *Act* 5. 1. *&c.* Iudæi, 13. ѵ. 46. Corinthius incestuosus, 1. *Cor.* 5. 9 Pseudoapostoli, *Gal.* 1. ѵ 8 9. Hymeneus & Alexander, 1. *Tim.* 1. 20. Phygellus & Hermogenes, 2. *Tim.* 1. 15.

¶ EXEMPLA PROFANA

IN sexto generali Concilio Constantinopolitano *Macarius Patriarcha Antiochenus* cum Monothelitis pertinacibus in sua heresi anathemate percussus. *Theat. Zwing. fol.* 818.

Anacletum Antipapam Innocentius bis térve excommunicavit. *Platina, Sigeberti* continuator, *Otho Frisingensis lib.* 7. *c.* 23.

Theodosius Imp. per octo menses ab *Ambrosio* excommunicatus, ob nimiam adversus *Thessalonicenses* & *Pannonas* vindictam, quorum 7000 occidi curaverat, qui magistratus aliquos saxis obrutos & contumeliosè tractatos interfecerant. At veniam tandem petens receptus est ab *Ambrosio*, populo pro eo deprecante. *Theat Zwing.*

Innocentius Rom. Pp excommunicavit tum ipsum Imperatorem *Arcadium*, ejusque conjugem *Eudociam*: tum etiam Ecclesiasticos omnes, quorum perversis studiis *Iohan. Chrysostomus* in exilium ejectus fuerat. *Nicephorus lib* 13. *c.* 34.

Alexander III. Fridericum I. Imp. quod Octavianum Antipapam designasset, excommunicatione feriit, ac per universum orbem literis missis hoc publicavit. *Sylѵius.*

Ex Scythis, qui nullum hostem interfecisset in acie, in solennibus libare non poterat: reliqui initiati, adesse non vetabantur. *Alexand. lib.* 4. *c.* 17.

Apud Germanos, qui scutum amisissent in acie, sacris interesse non poterant. *Tacitus.*

Phocensibus ob direptum fanum *Delphicum à Philippo* victis, *Delphici* fani & conventus *Amphictyonum* communicatione interdictum: jusque ferendi suffragii ad *Macedonas* ab *Amphictyonibus* translatum. *Pausanias in Phocicis.*

Apud *Aegyptios* subulcis universis templa interdicta fuêre. *Herodot. lib.* 2.

Apud *Magos* Lentiginosi, tanquam invisi Diis immortalibus, ab aris procul arcentur: cùm iis, quibus viventibus exequiæ factæ sunt. *Alexand. ab Alex. l. 4. c. 17.*

EXCUSATIO.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

NVlla est peccati excusatio, si amici causâ peccaveris. *Aug. de Amic. c. 7.*

Multitudo sociorum, impunitatem non facit criminum. *Hieron. in epist.*

Non est facilè malum de perfecta ætate credendum, quam vita præterita defendit, & honorat vocabulum dignitatis. *Idem in epist. ad Ruff.*

Vsitatum generis humani vitium est, libendo peccatum committere: & commissum negando abscondere: & convictum defendendo excusare. *Greg. lib. 22. moral.*

Peccatum peccato addit, qui culpæ, quam fecit, patrocinia defensionis adjungit. *Idem ibid.*

Quidam dicere nonnunquam solent: concessis utimur: aliena non quærimus: & si digna misericordiæ retributione non agimus, nulla tamen perversa perpetramus: Quùm tamen divitem post hanc vitam ultrix gehenna suscepit, non quia aliquid illicitum gessit, sed quia immoderato usu totum se illicitis tradidit. *Idem in pastorali.*

Noli judicare proximum, sed magis excusa: excusa intentionem, si opus non potes: puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. *Bernh. sup. Cant. serm. 11.*

In quacunque hominum verseris frequentia, cave alienæ conversationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius judex, & si perpetratum actumve quid deprehendes, ne sic judices proximum, magis autem excusa. *Idem de 12. grad. hum.*

Adhoc, ut verum fatear, ea mihi deesse video, quæ maximè necessaria videntur, diligentiam & ingenium: quia nec doctis, nec indoctis pariter istiusmodi recusandi mos est, nec facilè scitur, qui vel experientia, qui vel ex verecundia mos prodeat, si injuncti operis obeditio non probat. *Idem de diligendo Deo in prim.*

Excusatio perfecta, testimonium conscientiæ suæ. *Idem de consid. lib. 2.*

Quamvis vera sint, credenda non sunt, nisi quæ certis indiciis comprobantur; nisi quæ manifesto examine convincuntur; nisi quæ ordine judiciario publicantur. Non enim qui accusatur, sed qui convincitur, reus est. *Isid. lib. solil.*

Hoc enim maximum vitium eſt, quo laborat humanitas, ut poſt peccatum ſuum maximè ad excuſationis refugium, quaſi pœnitudinis ſe confeſſionem proſternat, quod facinus inter ſumma peccata conſtat numeratum eſſe: quia inde naſcitur, unde ad pœnitentiam reus tardiùs venire videtur. *Caſsiod. in Pſalm.*

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

NVllum putaveris locum ſine teſte excuſatorem quærere. Vitium eſt, non poſſe prætenditur, ſed nolle in cauſa eſt. Emitte excuſationem: nemo peccat invitus: omne peccatum voluntarium eſt. *Senec. in Prov.*

Puerum ætas excuſat, fœminam ſexus, extraneum libertas, domeſticum familiaritas: amicus eſt ſcilicet qui offendit; fecit quod noluit: inimicus fecit quod debuit, prudentiori remittamus. *Idem in quad. epiſt.*

¶ EXEMPLA SACRA.

EXcuſationis legitimæ exempla: David, 1. *Sam.* 17. 29. Achimelech, 22 v. 15. Chriſtus, *Matth.* 12. 3 Excuſationis modeſtæ exempla: Fratres Ioſeph, *Gen.* 42. 10. Rubin, Gad, & dimidia Tribus Manaſſe, *Ioſ.* 22. v. 22. 23. 24. Gedeon, *Iudith.* 8. v. 1. 2. 3. Anna, 1. *Sam.* 1. v. 15. Daniel, *Dan.* 6. 22. Excuſationis peccati exempla: Adam & Eva, *Gen.* 3. v. 12. 13. Iudas, 44. v. 16. Iudæi, *Ierem.* 2. 35. Excuſationis ineptæ exempla: Sara, *Gen.* 18. 15. Saul, 1. *Sam.* 13. v. 11. 12. 13 & 15. v. 19. 20. Vocati ad cœnam magnam, *Luc.* 14. v. 18. Excuſationis ironicæ exemplum: Paulus, *Actor.* 25. 5.

EXEMPLA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

MOdeſtia veſtra nota ſit omnibus. *Philip.* 4.

Exemplum eſto fidelium in verbo, & converſatione, in charitate, in fide, in caſtitate, ut profectus tuus manifeſtus ſit omnibus 1. *Tim.* 4.

In omnibus præbe te ipſum exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum ſanum, irreprehenſibile. *Tit.* 2.

Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus. 1. *Pet.* 2.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

NOn tantùm curemus habere bonam conſcientiam, ſed quantum poteſt noſtra infirmitas, quantum vigilantia fragilitatis humanæ, curemus nihil etiam facere, quod veniat in malam ſuſpicionem infirmo fratri. *Aug. in lib. de ovib.*

Qui in Chriſtum credimus, Chriſti ſectemur exempla. *Hieron. Epiſt.* 9.

Inſtru-

Instructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commovetur exemplis. *Cass. l. 5. c. 44.*

Validiora sunt exempla, quàm verba: & plenius opere docetur, quàm voce. *Leo Papa in serm. de Iejunio.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horatius lib. 1. Serm. sat. 4.

—— —— Insuevit pater optimus hoc mî,
Vt fugerem exemplis vitiorum quæq; notando,
Cum me hortaretur parcè, frugaliter, atq;
Viverem uti contentus eo, quod mî ipse parasset:
Nonne vides, Albi ut malè vivat filius? utque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret, Sectani dissimilis sis:
Ne sequerer mœchas, concessâ cum venere uti
Possem; Deprensi non bella est fama Treboni,
Ajebat, &c. Sic me
Formabat puerum dictis, & sive jubebat
Vt facerem quid, habes authorem, quo facias hoc;
Vnum ex judicibus selectis objiciebat:
Sive vetabat: An hoc inhonestum, & inutile factu
Necne sit, addubites, flagret rumore malo cum
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortisq; metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria sæpè
Absterrent vitiis.

Iuvenalis satyr. 14.

—— —— Velocius & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cùm subeant animos authoribus.

Ibidem

—— —— Dociles imitandis
Turpibus ac pravis omnes sumus.

EXERCITATIO.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

CVm sit utilis ad instruendum lectio, & adhibitâ collatione majorem intelligentiam præbeat; melius est conferre quàm legere: collatio docibilitatem facit. Nam propositis interrogationibus cunctarum rerum error excluditur: & sæpè objectionibus latens veritas aperitur. *Isid. de sum. bon. lib. 3.*

Sæpè illa, quæ in publico non valemus, necessariò quendam prius in secreto exercitationis usum exposcunt: quia si ea prorsus in oc-

in occulto negligimus, uti postmodum eis, dum opus est, in publico non valemus. *Hugo de institutione novit.*

Constat omnem operam, si longâ intercapedine quiescat, ægiè resumi. Qui enim ignoret, cunctis aut artificibus, aut artibus maximum decus usu venire? cumque studia consueta non frequentantur, brachia in corporibus, ingenia pigrescere in artibus? *Cass. lib.* 9.

Acescit profectò ingenium, nisi vigilantiâ reparetur: citò expediuntur horrea, quæ assidua non fuerint adjectione suffulta: thesaurus ipse, quàm facilè profunditur, si nullis iterum pecuniis completur: Sic humanus sensus cùm alieno non sarcitur, id est, restauratur invento, citò potest attenuari de proprio. *Cass. lib.* 4. *epist.*

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE

OMnes artes, omniaque opera quotidiano usu & jugi exercitatione proficiunt. Quod si in parvis verum est, quantò magis decet in maximis custodiri? *Veget. de milit. lib.* 2.

Vita humana propriè uti ferrum est: ferrum si exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficit: Item homines exercendo conteri: nisi nihil exerceas; inertia atque torpedo plus detrimenti affert quàm exercitatio. *Gell. lib* 11.

Quem in ipsa re trepidare nolueris, antè rem exerceas. *Senec.* 23. *epistol.*

Diligentiâ cujuslibet operis obtusitas permollitur: Sic prudentia sine justitia parùm vel nihil prodest; justitia verò sine prudentia multum: Sic sine usu scientia parùm; usus autem cum scientia multum. *Boet. de disciplina schol.*

Constantia parit, inconstantia parta solvit. *Idem ibid.*

Scintillula difficilis veritatis faciliùs in differendo reperitur, quàm si studio observantiæ per multum tempus committeretur: juxtà illud Aristotelis: Bona opinio facit videre verum. *Idem ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

DEmonax quendam infeliciter declamantem admonuit, ut sese diligenter exerceret: cumque is respondisset: Nunquam apud me non declamo. Nihil igitur mirum, inquit, si dicis ineptè, qui hactenus semper stulto auditore solitus sis uti. *Eras. lib.* 8. *apoph.*

Cicero, cùm M. Crassum pro rostris magno populi applausu laudasset: & eundem posteà ex eodem loco acribus conviciis incesseret: Quid, ait Crassus, an non me nuper ex hoc ipso loco laudasti? Laudavi, inquit, sed exercendi gratiâ argumentum infame declamans. *Erasm. lib.* 4. *apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

VT ferrum aut æs usu splendescit: Sic exercendis negotiis enitescit animi vigor. *Plut. in Moral.*

Vt fer-

Vt ferrum, si non utaris, obducitur rubigine: Sic animi vigor, nisi negotiis tractandis exerceas. *idem.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

DEmosthenes cùm sibi non tam artem quam actionem & pronuntiationem deesse animadverteret, subterraneum locum domi suæ ædificavit, in quem singulis diebus descendit, actionis formandæ, vocisque componendæ causâ: sæpe etiam duos aut tres menses continuos ibi egit, rasâ alterâ capitis parte, ut ne, si vellet quidem egredi, inde præ verecundia posset. *AElian.lib.7 Var.hist. & Plut.in Demosth.*

In *Elide* septum est, quod Xystus ex eo appellatur, quod *Hercules Amphytrionis* filius ad laborum patientiam quotidianis exercitationibus se confirmans, sentes omnes, qui pullularent eo in loco, vellere ac eradere sit solitus. *Pausan.lib.6.*

Lycurgus requirenti: Cur corpora Virginum cursu, lucta, discorum & jaculorum jactu subigeret? Vt, inquit, fœtuum radix validum in valentibus corporibus exordium accipiens, benè germinet: & ipsæ strenuè partes subeuntes, facilè simul & benè adversus puerperii decertent dolores: ac si qua incumbat necessitas, valeant pro sua, liberorum & patriæ salute pugnare. *Plut.in Apoph.*

Epaminondas ephebus factus, ubi palæstræ dare operam cœpit, non tam magnitudini virium servivit, quam velocitati. Illam enim ad *Athletarum* usum, hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere. Itaque exercebatur plurimum currendo & luctando, ad eum finem, quoad stans complecti posset, atque contendere. In armis plurimum studii consumebat *Probus in Epaminonda.*

Socrates usque ad vesperum contentiùs interdum ambulasse dicitur. Interrogatus autem: Cur id faceret? Quò melius cœnaret, obsonari in ambulando famem, respondit. *Platina lib. 2. de optimo cive.*

Vide Labor.

EXHORTATIO.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 2. Pont. 6.

Quæ tu cùm præstes, remo tamen utar & aurâ:
Nil nocet admisso subdere calcar equo.

Id. 2. Pont. 11.

Acer, & ad palmæ per se cursurus honores,
Si tamen horteris, fortiùs ibit equus.

5. Trist. 15.

Qui monet, ut facias, quod jam facis; ille monendo
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.

1. Remed.

Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte;
Respuit atque odio verba monentis habet.

¶ Exempla Sacra.

EXhortationum bonarum exempla: Dominus Deus omnipotens, *Gen.*4.v 6.7. Loth,19 7.Rebecca:27.v.9.43. Ruben,37.v.22.soror Mosis, *Exod.*2.v 7.8. Iethro,18,21. Abigail, 1.*Sam.*25.v.24.25.26.32. Abner, 2.*Sam.*2.21. Aggæus & Zacharias. 1.*Esd.*5.1. Tobias, *Tob.*4. v.4.5. Parentes Saræ,10.12. Iudith, *Iudith.*8. v.9.10. Abdemelech, *Ierem.*38. v.9.10. Mathathias, 1.*Machab.*2.50. Iudas Machabæus,3. v.18.19. Mater septem filiorum, 2.*Machab.*7.v.1.2 27.28 Exhortationis pii Regis ad populum exempla:Iosaphat,2.*Paral.*20.v.20.21. Ezechias,32.7.

Vide supra Admonitio.

EXILIUM.

¶ Sententiae Philosophicae.

EXilium est scelerum pœna. *Cicero Parad.*4.

Exilium ibi est, vbi virtuti non est locus. *Pro Milone.*

Omnes scelerati & impii, quos leges exilio affici volunt, exules sunt, etiamsi solum non mutant. *Parad.*4.

Exilium terribile est iis, quibus quasi conscriptus est habitandi locus: non iis, qui omnem orbem terrarum unam urbem esse ducunt. *Parad.* 2.

Si abesse à patria miserum est: plenæ miserorum sunt provinciæ, ex quibus admodum pauci in patriam revertuntur. 5.*Tusc.*

Ad omnem rationem Teucri vox accommodari potest: Patria est, ubicunque est benè. 5.*Tusc.*

Exilium, non supplicium est, sed profugium portusque supplicii: Nam qui volunt pœnam aliquam subterfugere aut calamitatem, eo solum vertunt, hoc est, sedem ad locum mutant: qui si in civitate legis vim subire vellent, non priùs civitatem, quàm vitam amitterent: quia nolunt, non adimitur iis civitas, sed ab iis relinquitur atque deponitur. *Pro Cæcin.*

Exilium id, quod fit propter alienam & offensam populi voluntatem, malum est. 5.*Tusc.*

¶ Apophthegmata.

HErcules interrogatus: Argivus ne esset, an Thebanus? Respondit: Non unam curo patriam jactare: omnis Græcia mihi patria est. *Plut. lib. de exilio.*

Anaxagoras quùm ab Atheniensibus damnatus esset exilio, cuidam dicenti: Privatus es Atheniensibus: Imò illi (inquit) me. *Laert. lib* 2. *c.*3.

Anaxandridas cuidam exilium acerbè ferenti; respondisse dicitur: Ne horrescas exulare civitate: à justitia enim exulare miserum est. *Plut. in Lacon.*

Themistocles, quùm pulsus primùm Athenis, & mox tota Græcia, venisset ad Persarum regem, ditissimus ab eo factus est. Porrò, magnifica dona, quibus à rege honoratus erat, intuens, dixit: O pueri! perieramus, nisi periissemus. *Plut. in apoph.*

Teucer rediens ex Trojana expeditione quùm ob Ajacis fratris mortem Telamoni patri esset invisus, atque ab eo exilio mulctaretur, ad socios conversus, ait: Patria est, ubicunque benè est. *Cic. in Tusc. quæst.*

Rutilius consolanti eum cuidam, ac dicenti: Instare bella civilia; & ob id brevi futurum, ut omnes exules reverterentur: Quid tibi, inquit, malè feci, ut mihi pejorem reditum quàm exitum optares. Malo ut patria exilio meo erubescat, quàm reditu mœreat. *Senec. de benefic. lib. 6. cap. 37.*

Diogenes cuidam per convicium dicenti: Sinopenses te exilio damnarunt: At ego, inquit, illos mansione: Significans, se, quòd solum vertere juberetur, nihilo infeliciorem esse his, qui in patria manerent, nec exilium æquo animo pati possent. *Laert. lib. 6.*

Demetrius Phalereus cùm exularet, ac apud Thebanos inglorius humilisque viveret, audissetq; Cratetem philosophum, qui ipsum inviseret, multa placidè prudenterque de ferendo exilio disputantem: Malè, inquit, sit negotiis & occupationibus, per quas hactenus talem virum cognoscere non licuit. *Laert. lib 5. c. 5.*

Aristides ab amico quodam rogatus: Quam ob causam exilium ei tam molestum fuisset? Respondit: Propter ignominiam patriæ, à qua injustè in exilium missus esset, & ob eam injustitiam ubique male & ab omnibus audiret. *Stob. ex Serino serm. 37.*

¶ SIMILITUDO.

E Corporis morbo quidam hoc excerpunt commodi, quòd vacant negotiis, quibus distringebantur, & quosdam labores objecti reddidére validos: Sic quibusdam exilium, paupertas, naufragium, occasio fuit philosophandi. *Plutarch.*

¶ EXEMPLA SACRA.

EXulum exempla: Adam & Eva, *Gen.* 3. 24. Cain, 4. 16. Abraham, 12. 1. David, 2. *Sam.* 15. ℣. 13. 14. 16. Elias, 1. *Reg.* 19. 3. Israelitæ, 2. *Reg.* 17. ℣. 5, 6 *Oseæ*, 9. ℣. 3. 4. Ioseph, Maria & Christus, *Matth.* 2. 13. (Versus:

Exul erat Christus: comites nos exulis hujus
Esse decet, cujus nos quoque membra sumus.)

Paulus & Barnabas, *Actor.* 13. ℣. 50. 51. Aquila, Priscilla, & fideles Iudæi, *Actor.* 18. ℣. 1. 20. Pii in hoc mundo peregrinantes, 2. *Cor.* 5. 6. *Hebr.* 11. ℣. 13. 14.

¶ EXEMPLA PROFANA.

UT *Cicero* scribit pro *Cæcinna*, exilium non supplicium erat *Romanis*, sed perfugium portusque supplicii: nam qui volebant pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem, solum vertebant; hoc est, sedem & locum mutabant. *Hotoman. de Verbis Iuris.*

Exilii apud *Rom.* triplex genus erat, auctore *Martiano*. Aut enim omnium locorum interdicebantur accessus, præter unum: aut in insulam deportabatur: aut, sicut *Claudius* Cæsar quosdam mulctasse dicitur, ultrà tertium lapidem ab urbe egredi vetabatur. Tandem *Claudius* Cæsar legem sanxit, ut hi, quibus provincia interdictum esset, urbe quoque summoverentur. *Alex. libr.* 3. cap. 20.

In *Seripho* Insula, & apud nonnullas circa Caucasum gentes, pro criminibus maximis nullum morte affici, sed exilio mulctari, orbeque & agro exterminari, legimus. *Alex. lib.* 3. *cap.* 5.

EXPERIENTIA.

¶ SENTENTIA BIBLICA.

VIr in multis expertus cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Qui non expertus, pauca recognoscit. *Eccles.* 34.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Terent. in Adelphis, 5. 4.

Nunquam ita quisquam benè subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, usus, semper aliquid adportet novi,
Aliquid moneat: ut illa, quæ te scire credas, nescias:
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo ut repudies.

Ovid. lib. 6. Metamor.

—— Seris venit usus ab annis.

Manilius lib. 1. Astronomic.

Per varios usus artem experientia fecit,
Exemplo monstrante viam.

Ovid. lib 1. de arte amandi.

Scit bene venator cervis ubi retia tendat:
Scit bene qua frendens valle moretur aper.
Aucupibus noti frutices: Qui sustinet hamos,
Novit, quæ multo pisce natentur aquæ.

Proper. Eleg. 10. lib. 3.

Venturam melius præsagit navita mortem:
Vulneribus didicit miles habere metum.

Ovid.

Ovid. 2. Pont. 6.

Da veniam, quæso, nimioque ignosce timori:
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est læsus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis æra subesse putat.
Sæpè canem visum longè fugit agna, lupumque
Credit, & ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum:
Vanaque sollicitis incitat umbra metum.
Sic ego fortunæ telis confixus iniquis,
Pectore concipio nil nisi triste meo.

Publ. Syrus.

Μαθητὴς ἐστιν ἡ πιῦσα τῆς πρόσθ.
Discipulus est prioris posterior dies.

¶ APOPHTHEGMATA.

EVdamidas audito philosopho, qui disseruerat, solum sapientem esse bonum belli ducem: Sermo, inquit, mirificus est: at qui eum dicit, fide caret, eò, quòd illum nunquam circumsonuit tuba. *Plut. in Lacon.*

Demades rogatus, quo præceptore esset usus? Tribunali, respondit, Atheniensium. Insinuans, quòd in ipsis negotiis experientia quavis institutione sophistarum melior sit. *Stob serm.* 17.

Antigonus interrogatus: Quem è suæ ætatis ducibus præstantissimum judicaret? Respondit: Pyrrhum, si senesceret. *Plut. in vita Pyrrhi.*

Tussus interrogatus: Quidnam sapientius esset præ cæteris? Experientia, dixit. *Stob. serm.* 27.

Paulus Æmilius, quum per loca prærupta irrupisset in Macedoniam, vidissetque instructam hostium aciem, exhortante Nasica, ut protinùs invaderet hostem: Facerem, inquit, si tuæ essem ætatis: sed multarum rerum experientia prohibet, ne ex itinere statim cum instructa acie congrediar. *Plut in apoph.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

PRisci mortales ægrotos in propatulo collocabant, quibus quisque, si quid salutare vel ægrotando ipse, vel ægrotos tractando comperisset, indicaret. Atq; hac ratione artem experientiá auctam putant. *Plut. de Nosce teipsum.*

Fuit *Hippocrates* discendæ medicinæ adeò studiosus, ut eum non puduerit vel retrimenta gustare, ut morbi materiam cognosceret. Quod tamen alii Æsculapio, alii Asclepiadi adscribunt *Cæl. c.* 12. *l.* 16.

Avicenna domum hospitalem ædificare fecit Cordubæ, in qua collegit omnium generum infirmos, ut experiretur in eis medicinæ suæ efficaciam. *Cranz. lib.* 6. *Metrop. cap.* 32.

EXPOSTULATIO.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

EXpostulationis iustæ exempla: Pharao, *Gen.* 12. ℣. 18. Abimelech, 20. ℣. 9. Iacob, 29. ℣. 25. & 31. 30. David, *Psal.* 82. ℣. 1. 1. *Sam.* 20. ℣. 1. Ioab, 2. *Sam.* 14. ℣. 31. Nehemias, *Nehem.* 13. ℣. 11. Dominus Deus omnipotens, *Ierem.* 2. ℣. 5. quidam ex Circumcisione, *Act.* 11. ℣. 3. Expostulationis futilis exemplum: Laban, *Gen.* 31. ℣. 26. 27. Malignæ exempla: Israelitæ, *Exod.* 14. ℣. 11.

Vide Contentio, Discordia.

EXPROBRATIO.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

EXprobrationis malignæ exempla: Hebræus, *Exod* 2. ℣. 14. Phenenna, 1. *Sam* 1. ℣. 6. Principes Sacerdotum, *Matth.* 27. ℣. 42. *Marc.* 15. ℣. 31. Populus, *Luc.* 23. ℣. 35. Pharisæi, *Ioh.* 9. ℣. 34. Exprobrationis beneficiorum exempla: Dominus Deus, *Iudic.* 6. ℣. 9. & 10. ℣. 11. 12. 13. Vir Dei, 1. *Sam.* 2. ℣. 27. Samuel, 10. ℣. 17. 18. & 12. ℣. 7. 8. 9. & 15. ℣. 17. Nathan, 2. *Sam.* 12. ℣. 7. Ahia, 1. *Reg.* 14. ℣. 7. Iehu Propheta, 16. ℣. 2. Exprobrationis vitiorum exempla: Iehu, 2. *Reg.* 9. 22. Propheta, *Esaia* 3. ℣. 13. & 57. ℣. 4. *Ezech.* 16. ℣. 14. Dominus Deus Israel, 34. ℣. 5. *Abd.* ℣. 11. *Mich* 6. ℣. 4. CHRISTUS, *Matth.* 8. ℣. 25. & 11. ℣. 20. & 14. ℣. 31. & 15. ℣. 16. & 16. ℣. 8. & 17. ℣. 17. *Marc.* 14. ℣. 48. & 16. ℣. 14. *Luc.* 24. ℣. 25. *Iohan.* 3. ℣. 10. & 4. ℣. 48. & 5. ℣. 40. & 6. ℣. 26. 36. & 7. ℣. 19. Petrus, *Act.* 2. ℣. 13. 14. & 4. ℣. 10. 11. & 5. ℣. 30. Iohannes Baptista, *Matth* 14. ℣. 4. Stephanus, *Act.* 7. ℣. 51. Paulus & Barnabas, 13. ℣. 46. Paulus, 2. *Cor.* 12. ℣. 11. & 13. ℣. 3. *Gal.* 1. ℣. 9. & 3. ℣. 1. Apostolus, *Hebr.* 5. ℣. 12.

Vide Accusatio, Beneficentia.

FABULA.

¶. SENTENTIÆ PATRUM.

APud autores secularium literarum, ut apud Horatium, mus loquitur muri, & mustela vulpeculæ, ut per narrationem fictam ad id, quod agitur, verax referatur significatio. Vnde & Aesopicas fabulas, ad eum finem relatas, nullus ineruditus fuit, qui putaret appellanda mendacia; & in sacris libris, ut in libro Iudicum, quùm ligna sibi regem fecerunt, & loquuntur ad ficum & ad vitem: quod totum fingitur: fictâ quidem narratione, sed veraci significatione hæc dicuntur. *August. in di. contra mendacium.*

Fabula, etsi vim veritatis non habeat, tamen rationem habet, ut juxta eam possit veritas manifestari, *August. lib. 3 de Offic.*

Fabulæ, a fando dictæ: quia non sunt res factæ, sed tantummodo loquen-

loquendo dictæ: quæ ideò sunt inductæ, ut ficto animalium mutorum inter se colloquio, imago quædam vitæ hominum nasceretur. *Isidor. lib.1. Etym.*

¶ SENTENTIA PHILOSOPHICA.

ÆSopus, qui meritò sapiens æstimatus est, utilia monita sua non severè, neque imperiosè præcepit: sed, ut Philosophis mos erat, salubriter ad perspiciendum mentes animasque hominum causâ audiendi quâdam illecebra induxit. *Gell. lib.2.*

¶ SIMILITUDINES.

QVemadmodum araneæ ex se telas texunt: Ita quidam ex seipsis comminiscuntur fabulas ac mendacia, cùm nihil subsit veri. *Plutarch.*

Vt apis ex amarissimis floribus & asperrimis spinis mel suavissimum ac lenissimum colligit: Sic ex turpibus & sceleratis fabulis utcunque decerpi potest aliquid utilitatis. *Idem.*

Quemadmodum iris nihil aliud est, quàm relucentia Solis refracti in nubibus: Ita fabula quædam est veri repræsentatio. *Idem.*

Vt Democrates medicus Considiæ mulieri, omnem curationem austeram recusanti, lac caprarum dedit, quas lentisco pascebat: Sic iis, qui prorsus à tetricis Philosophiæ præceptis abhorrent, fabulæ quædam amœniores proponendæ, sed quæ Philosophiam resipiant. *Eras.*

FACILITAS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Lucret. lib.2. de Nat. rerum.

Sed neque tam facilis res ulla est, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum constet.

Ovid. lib 3. de Trist. El.11.

In caussa facili cuivis licet esse diserto:
Et minimæ vires frangere quassa valent.
Subruere est arces, & stantia mœnia, virtus:
Qualibet ignavi præcipitata premunt.

Manilius lib.3. Astron.

—— Facilè est ventis dare vela secundis,
Fœcundumq; solum varias agitare per arteis,
Auroque atque ebori decus addere, cum rudis ipsa
Materies niteat.

Terentius in Adelphis 5,4.

—— Re ipsa reperi,
Facilitate nihil esse homini melius, neque Clementiâ.

Vide Difficultas, Actio, Conatus, Exercitatio.

FACTUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ausonius in sententiis Thaletis.

Quid facturus eris, dicere sustuleris.

Ovid. lib 2. Fastorum.

Fama manet facti: posito velamine currunt:
Et memorem famam, qui benè gessit, habet.

Horat. Oda 29. lib.3.

—— Cras vel atra
Nube polum pater occupato,
Vel sole puro: non tamen irritum
Quodcunque retro est, efficiet: neque
Diffinget, infectumq; reddet,
Quod fugiens semel hora vexit:

Plautus in Aulularia. 4. 10.

Factum est illud, fieri infectum non potest.

Idem in Captivis.5.3.

Quod malè feci, crucior modò, si infectum fieri possiet.

Terentius in Heauton. 2. 3.

Non fit sine periculo facinus magnum & memorabile.

Ex Comicis Græcis.

Δεῖ τὸν πολιτῶν προςατεῖν αἱρούμενον
Τὴν τοῦ λόγου μὲν δύναμιν οὐκ ἐπίφθονον,
Ἤθει δὲ χρηςῷ συγκεκραμένην ἔχειν.

Vrbis tenere qui gubernacula cupit,
Hic ne invidenda polleat facundia,
Sed quæ probis sit temperata moribus.

¶ SIMILITUDO.

UT si Grammaticum se professus quispiam barbarè loquatur; aut si absurdè canat is, qui se velit habere musicum, hoc turpior sit, quod in eo ipso peccat, cujus profitetur scientiam: Sic Philosophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior est, quòd officio, cujus magister esse vult, labitur, artemq; vitæ professus delinquit in vita. *Cic. lib.*1. *Tusc. quæst.*

Vide supra actio.

FALLACIA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Terentius in Andria. 4. 5.

Fallacia alia aliam trudit.

Ovid.

Ovid. lib.1. de arte amandi.

Tuta frequensq́ue via est, per amici fallere nomen:
Tuta frequensq́ue licet sit via, crimen habet.

Ibidem.

Fallite fallentes: ex magna parte profanum
Sunt genus: in laqueos, quos posuere, cadant.

¶ EXEMPLA SACRA.

FAllaciæ præsertim mulierum exempla: Serpens, *Genes.*3.v.4. Duæ filiæ Loth, 19.v.31. Rebecca, 27.v.6.7. Rachel, 31.v.35. Thamar, 38.v.13.14. Vxor Potipharis, 39.v.17.18. Rahab, *Iosu.*2.v.4.5.6. Iahel, *Iudic.*4.v.16.17.18. Dalila, 6.v.15.16. Michol, 1 *Sam.*19.v.12.13.14.15.16.17. Ionathas, 20.v.21.22. David, 26.v.10.11.12. Mulier Thecuitis, 2. *Sam.* 14.v.6. Mulier quædam, 17.v.19. Iudith, *Iudith.*11.v.4 5. *& c.* & 12.v.4.5.

FAMA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

FAma bona impinguat ossa. *Prov.*15.30.

Melius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ: super argentum enim & aurum, gratia bona. *Ibid.*22.

Melius est nomen bonum, quàm unguenta pretiosa: & dies mortis, die natiuitatis. *Eccles.* 7.

In omnibus operibus tuis præcellens esto. *Ibid.*

Ne famæ tuæ maculam imprimas. *Ibid.*33.

Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi & magni. Bonæ vitæ numerus dierum; bonum autem nomen permanebit in æternum. *Ibid.*41.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

CAvete omnes suspiciones: Quicquid probabiliter fingi potest, seu dici; ne fingatur, ante devita. *August.lib confess.*

Sic doctor bonam eligat vitam, ut etiam bonam non negligat famam. *Idem de doctrina Christiana.*

Duo sunt tibi necessaria, scilicet conscientia & fama: conscientia propter te: fama propter proximum. Qui conscientiæ suæ confidens, famam negligit, crudelis est. *Idem lib.de comm.serm.clem.*

Opera salutis sine fama boni odoris non satis relucent auditoribus: nec fama sine opere proficit, sine quibus forma veri sacerdotis non commendatur. *Hieron.in Matth.*4.

Fama virtutem reddit illustriorem, tametsi non majorem. *Bernhard.in Cant.serm.*17.

Inclyti animi signum est, famæ diligere commodum, & lucra causarum negligere. Nam qui affectat famæ commoda, pecuniæ negligit augmenta *Cassiod.lib.1.epist.*

Regnantis facultas tunc fit ditior, quùm remittit, & acquirit thesauros famæ, neglectâ utilitate pecuniæ. *Idem ibid.*

Nemo futurum putat diligentem, quem in ipsa novitate operationis suæ non videt esse custodem. Providus institutor hortum suum fœcundis nititur ornare plantariis, ut reddant fructus optatos, quæ sollicitis fuerant exculta laboribus. *Idem ibid.*

Vbique cognoscitur, quisquis famâ teste laudatur: dum enim copia plurimum solet habere fastidium, bonum nomen repetitum, semper efficitur gloriosum. *Idem epist. lib. 2.*

Melius est de perpetua vita, quàm de fama cogitare: nostra enim post mortem non opuscula, sed opera sunt pensanda: quia si aliquid agimus, nostrum est: si quid habemus, alienum est. *Idem ibid.*

❡ SENTENTIÆ POETICÆ.

Vergil. lib 4. Æneid. v.173.

Extemplo Libyæ magnas it fama per urbes:
Fama, malum, quo non aliud velocius ullum:
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.
Parva metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit,
Illam terra parens, ira irritata deorum,
Extremam (ut perhibent) Cœo, Enceladoque sororem
Progenuit, pedibus celerem & pernicibus alis,
Monstrum horrendum, ingens: cui quot sunt corpore plu-(ma,
Tot vigiles oculi subter (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot surrigit aures.
Nocte volat cœli medio, terræque per umbram,
Stridens, nec dulci declinat lumina somno:
Luce sedet custos aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbes:
Tam ficti, pravique tenax, quam nuntia veri.

Ovid. lib.9. Metamorph. v.137.

—— Fama loquax pervenit ad aures,
—— —— —— Quæ veris addere falsa
Gaudet, & e minimo sua per mendacia crescit.

Idem lib.12. Metamorph. v.39.

Orbe locus medio est inter terrasque, fretumque,
Cœlestesque plagas, triplicis confinia mundi,
Vnde quod est usquam, quamvis regionibus absit,
Inspicitur, penetratque cavas vox omnis ad aures:
Fama tenet, summaque domum sibi legit in arce,
Innumerosque aditus, ac mille foramina tectis
Addidit, & nullis inclusit limina portis.
Nocte dieque patet, tota est ex ære sonanti,
Tota fremit, vocesque refert, iteratque quod audit:

Nulla quies intus nullaq; silentia parte;
Nec tamen est clamor, sed parvæ murmura vocis. &c.
Atria turba tenet: veniunt leve vulgus, euntq;:
Mixtaq; cum veris passim commenta vagantur.
Millia rumorum, confusaq; verba volutant,
E quibus hi vacuas implent sermonibus aures:
Hi narrata ferunt aliò, mensuraq; ficti
Crescit, & auditis aliquid novus adiicit autor.
Ipsa quid in cœlo rerum, pelagoq; geratur,
Et tellure videt, totumq; inquirit in orbem.

Martial. lib. 7. Epigram 5.

Certus abest autor: sed vox hoc nunciat omnis.
Credo tibi, verum dicere, Fama, soles.

Plautus in Persa. 3. 1.

Inimici famam non ita, ut nata est, ferunt.

Horatius Satyr. 2. lib. 1.

——— ——— Vnde
Fama malum gravius, quàm res, trahit. An tibi abundè
Personam satis est, non illud, quicquid ubiq;
Officit, evitare? bonam deperdere famam?

Plautus in Mostella. 1. 3.

Ego, si bonam famam mihi servasso, sat ero dives.

Boëtius Metro. 7. lib. 2.

Quid ô superbi colla mortali jugo
Frustra levare gestiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffusa linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam.
Involvit humile pariter, & celsum caput.
Æquatque summis infima.
Vbi nunc fidelis ossa Fabricij manent?
Quid Brutus, aut rigidus Cato?
Signat superstes, fama tenuis, pauculis
Inane nomen literis,
Sed quid decora novimus vocabula?
Num scire consumptos datur?
Iacetis ergò prorsus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod si putatis longius vitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cum sera vobis rapiet hoc etiam dies,
Iam vos secunda mors manet.

Ovid. lib. 3. de Ponto, El. 2.

Corpora debentur mœstis exanguia bustis:
Effugiunt structos nomen honosq; rogos.
Occidit & Theseus, & qui comitavit Oresten:
Sed tamen in laudes vivit uterque suas.

Idem lib. 4. de Ponto. El. 16.

Famaq; post cineres major venit.

Idem Amor. 1. El. 10.

Scindentur vestes, gemmæ frangentur & aurum:
Carmina quam tribuent fama, perennis erit.

Idem lib. 3. de Tristib. El. 7.

Singula ne referam; nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingeniiq; bonis.
En ego cùm patria caream, vobisque, domoq;
Raptaq; sint, adimi quæ potuére mihi,
Ingenio tamen ipse meo comitorq; fruorq;:
Cæsar in hoc potuit juris habere nihil.
Quilibet hanc sævo vitam mihi finiat ense:
Me tamen extincto fama superstes erit.

Propert. lib. 3. eleg. 1.

At non ingenio quæsitum nomen ab ævo
Excidet: Ingenio stat sine morte decus.

Ausonius in Thaletis sententiis.

Vita perit mortis, gloria non moritur.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

NOn est res ulla tanti, aut commodum ullum tàm expetendum, ut viri boni & splendorem & nomen amittas. *Cic.* 1. *Offic.*

Non est negligenda fama: nec mediocre telum ad res gerendas existimare oportet benevolentiam civium. *In Lælio.*

Negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omninò dissoluti. 1. *Offic.*

Perditissima ratio est diligere formam, negligere famam. *Idem.*

Ex sententiis hominum nostra fama pendet *in Pison.*

Est hominis ingenui & liberaliter educati, velle benè audire à parentibus, à propinquis, à bonis etiam viris: & futuræ post mortem famæ, propter rem, etiam detracto usu, consulendum est. 2. *de Finib.*

Bona existimatio pecuniis præstat. 2. *de Orat.*

Antiquior sit possessionibus gloria. 1. *de Divin.*

Danda est diligenter opera, ut hominum aures optimo de nobis sermone compleantur. *Idem.*

¶ APOPHTHEGMATA.

T*Hales* interrogatus ab amico quodam: Quantum veritas abesset à mendacio? Quantum, respondit, oculi distant ab auribus *Eras. in apoph.*

Strato-

Stratocles, quùm de parta quadam victoria nuntium accepiſſet, protinùs ad populum retulit, utque ſupplicatio diis immortalibus decerneretur perſuaſit. Aliquantò pòſt, quùm certior nuntius adferretur acceptæ cladis, populo indignante quòd deluſus eſſet: Ecquis, inquit, veſtrùm quicquam damni accepit, quòd totum hoc triduum mea opera hilares lætique fuiſtis? *Fulgoſ. lib.* 4. *c.* 18.

Cùm rumor incerto autore obortus eſſet de morte Alexandri Magni, moxque Rhetores proſilirent, hortantes Athenienſes, ut ſtatim bellum ſuſciperent: *Phocion* expectare juſſit, donec certius aliquid cognoſceretur. Nam ſi, inquit, hodie mortuus eſt: cras & perendiè etiam mortuus erit. *Plut. in apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

UT à vitiis corporis quidam invenére cognomen, velut à diſtortis cruribus Vari: à tumidis labris Chilones: à naſo prægrandi Naſones: Sic nonnulli malefactis ſibi famam pariunt ac nobilitantur. *Plin. lib.* 7. *cap.* 8. *lib.* 11. *cap.* 53.

Vt aromata tum vehementiùs fragrant, cùm moventur, aut teruntur franguntúrve: Ita virtutis fama latius ſpargitur, cum exercetur negotiis & rebus adverſis; *Plut. in Sim.*

Ignis ſemel accenſus facilè ſervatur; extinctus haud facilè reaccenditur: Ita famam tueri facilè eſt; extinctam non facilè eſt reſtituere. *Plut.*

Deliacum navigium, dum ſubinde ſarcitur, & reconcinnatur, veluti perpetuum in multa ſecula redditur: Sic famæ ſemper aliquid adiiciendum, ne collabatur. *Idem.*

Vt umbra aliquando antecedit, aliquando ſequitur corpus: Sic quibusdam ſtatim contingit fama, quibusdam poſt mortem: denique ea, quò longiùs ſequitur, hoc major eſſe ſolet. *Senec.*

Vt ingentes obeliſci magno quidem negotio ſtatuuntur & collocantur, ob immenſum molis pondus; ſed collocati ſemel, infinitis durant ſeculis: Ita arduum eſt virtutis aut ſapientiæ parare famam; ſed parata nunquam intermoritur. *Eraſ.*

Vt obeliſcis prægrandibus tantùm fermè ſubſternitur inter terram, quantùm extat, ut immoti conſiſtant: Ita ſemper manſuræ famæ magna firmaque fundamenta ſint oportet. *Idem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

FAmæ bonæ exempla: Salomon, 1. *Reg.* 10. ℣. 1. 2. 2. *Paralip.* 9. ℣. 1. 2. *Matth.* 12. 42. *Luc.* 11. 31. Mardochæus, *Eſt.* 9. 4. Iudas Machabæus, 2. *Machab.* 8. ℣. 5. 6. 7. Iohannes Baptiſta, *Matth.* 11. ℣. 11. Chriſtus, 9, 31. & 14. 12. *Luc.* 4. 14. Zacharias & Elizabeth, *Luc.* 1. 6. Simeon, 2. 25. Paulus, 2. *Corinth* 6. ℣ 4. 8. Famæ malæ exempla: Filii Heli, Ophni & Phinees, 1. *Sam.* 2. ℣. 23. 24.

¶ HIEROGLYPHICA.

NOn sum nescius, auctores esse, qui *Pegasum*, qualem quippè passim in Hadriani & L. Pap. Cursoris & aliorum quorundam nummis aspicimus, famæ potiùs quàm celeritatis indicium esse contendant *Pier. Valer. lib.* 4. *p.* 35 *B. C.*

Lancea, in quacunque videatur imagine, præter militiam ipsam famæ etiam celebritatem indicat. *Idem lib* 42. *pag.* 408.

Illud verò præcipuum *Fulminis* significatum est, ut vocem procul auditam, hoc est, famam rerum gestarum longè lateque per immensa terrarum spatia diffusam expatiatamq; præ se ferat. Aegyptii enim sacerdotes, hujusmodi gloriæ amplitudinem ostendere si vellent, Vocem, ut ipsi dicunt, aëris, quippe tonitrum, hoc est, ipsius *Fulminis* describebant imaginem. *Idem lib.* 43 *pag.* 427.

Vide Gloria.

FAMES ET SITIS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. 8. Metam. v. 794.

Est locus extremis Scythiæ glacialis in oris:
Triste solum; sterilis sine fruge, sine arbore tellus:
Frigus iners, illic habitant Pallorq; Tremorq;
Et jejuna Fames.

Ibidem. v. 805.

Quæsitamq; Famem lapidoso vidit in agro,
Vnguibus, & raris vellentem dentibus herbas.
Hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore;
Labra incana situ, scabri rubigine dentes,
Dura cutis, per quam spectari viscera possent.
Ossa sub incurvis extabant arida lumbis.
Ventris erat, pro ventre, locus; pendere putares
Pectus, & a spina tantummodò crate teneri.
Auxerat articulos macies, genuumq; tumebat
Orbis, & immodico prodibant tubere tali.

Plaut. Amphit.

——*Fames & mora bilem in nasum conciunt.*

Horat. 2. serm. 2.

Iejunus stomachus rarò vulgaria temnit.

Pers. proœm.

Quis expedivit Psittaco suum χαῖρε?
Picasq; docuit verba nostra conari?
Magister artis, ingeniq; largitor
Venter, negatas artifex sequi voces.

Ex Comicis Græcis.

Ἅπανθ᾽ ὁ λιμὸς γλυκέα πλὴν αὐτοῦ ποιεῖ.
Iucunda præter se omnia efficit fames.

Πολλῶν

Πολλῶν δ' ὁ λιμὸς γίνεται διδάσκαλος.
Fames docere multa mortales solet.

Vel,

Fame magistra multa comminiscimur.

Vel

Commenta multa nobis suggerit fames.
Λιμῷ γὰρ οὐδὲν ἐστιν ἀντειπεῖν ἔπος.
Fami ulla verba contradicere haud potes.

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates dicere solebat: Cibi condimentum esse famem: Potionis sitim. *Cic.lib.5. Tusc.quæst.*

Antiphanes dicebat; Famem omnia dulcia reddere præter seipsam: & paupertatem morum esse magistram. *Stob. serm. 93. Vide apoph. de paupertate.*

Darius in fuga cùm aquam turbidam, & cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundius. Nunquam autem, vel perrarò sitiens biberat. *Cic. lib 3. de Tusc.quæst.*

Artaxerxes quùm in fuga quadam, direpto illius commeatu, aridis ficis & hordeaceo pane vesceretur: Dii boni, inquit, cujusmodi voluptatis hactenus inexpertus fui! *Plut. in Reg. & Imp. apoph.*

Artaxerxi, jam siti deficienti, Peribarzanes eunuchus, quùm aliud non liceret, à rustico quopiam sordidum utrem detulit putris aquæ, cotilas octo continentem: Eam aquam cùm rex ebibisset, se nunquam vinum potasse jucundius, nec ullam aquam, quamvis purissimam, sibi visam suaviorem, confessus est. *Eras. lib. 5. apoph.*

Lysimachus superatus à Dromichete in Thracia, quùm se ipsum totumque exercitum propter sitim tradidisset, postquam captivus bibisset: O dii! inquit, quàm parvæ voluptatis causa, meipsum ex rege servum effeci. *Brus. lib. 7. c. 6. in Plut.*

Ptolomæus Lagi F. quùm peragranti Ægyptum, comitibus non consequutis, cibarius in casa panis datus esset: Negavit ullum cibum unquam sibi visum suaviorem. *Cicer. lib. 5. Tusc. quæst.*

Stratonicus ad quietem iturus, assiduè jubebat puerum sibi infundere vinum: Rogatus cur id faceret? Non quod sitiam, inquit, sed ne sitiam. *Athenæus.*

C. Marius quùm castrametatus esset adversus Teutonas, in loco quo minimum habebat aquæ, militibusq; dicentibus, se sitire, ostendit illis flumen proximè hostium vallum lambens: Illinc, inquit, nobis potus sanguine venalis est. At illi jusserunt, ut se, quò vellet, duceret, donec liquidum haberent sanguinem, nec totus adhuc præ siti diriguisset. *Plut. in Rom. apoph.*

M. Cato in oratione quam habuit ad populum tumultuantem de frumento dividendo, ait, perdifficile esse, ad carentem auribus ven-

trem

trem verba facere. Venter quippe cib' avidus præcepta non audit. *Plut. in Cat.*

Alphonsus videns rusticum quendam humi prostratum uvas comedentem avidè, ad suos conversus: Vtinam mihi, inquit, isto otio comedere Dii dedissent. *Panor. lib.3. de reb gest. Alphonsi.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

FAmis in diversis & locis & temporibus exempla: Tempore Abrahæ, *Genes.*12.10. Isaaci,26.1. Iacobi & Iosephi, 41. ℣.53.54 *&* 42.5. *&* 43.℣.1.2. *&* 45. ℣.5.6. *&* 47.℣.12.20. Iudicum, *Ruth.*1.1. Davidis. 1.*Sam.*21.1. Eliæ in Samaria, 1.*Reg.*18.2. *Luc.*4.25. Elisæi, 2 *Reg.*4.38 *&* 8.1. Ioram regis in Israel, in Samaria, 6.℣.25.26. in Ierusalem tempore Sedechiæ, 25.3. *Ierem.*52.℣.4 5.6. *Thren* 4.4. 1.*Mach.*6.℣.53.54. in arce Ierusalem, 13.49 in Bethulia, *Iudith.*11.10. Nehemiæ tempore, *Nehem.*5.℣.1.2.3. Iudæ Macchabæi, 1 *Mach.*9.24. in prodigo Filio, *Luc.*15.14. Claudii Cæsaris temporibus, *Actor.*11.28. Miserandam etiam & stupendam famem minatur Moses populo Israelitico, si divinæ Legis custodiam abjicientes, DEO rebelles esse perrexerint, *Deuter.* 28.℣.51.52.53. *&c.* ita ut liberos etiam proprios comedere cogantur: quod ante Christum natum factum esse legimus. 2. *Reg.* 6.℣.28.29. Post Christi autem nativitatem, & in cœlos ascensionem idem factum esse anno Christi LXXII. testatur *Ioseph. lib.2. Historiæ suæ de Bello Iudaico. cap.*8. Titi Vespasiani, in obsidione urbis Ierosolymorum tempore. Imò minatur Deus, *Deuter.*28.57. tantam famem, ut tenerrimæ mulieres, quæ præ plantarum pedis teneritudine incedere non valebant, secundinas comesturæ essent.

¶ EXEMPLA PROFANA.

CVm *Phygalenses Arcades* Cereris sacra intermisissent, crudeli fame vexati, ex Pythiæ oraculo novum Cereri signum fecerunt, & sacra magnificentiùs instaurarunt. *Pausanias in Arcad.*

Post victoriam Platæensem Athenienses Xantippo duce, Sestum in Chersoneso oppugnabant. Obsidio illa tamdiu duravit, ut qui obsidione tenebantur, lectorum funibus elixis vescerentur. *Sabell. lib.2. Ennead* 3.

Λιμὸς Μηλιαῖος, id est, Fames Meliæa, de fame extrema, deque rebus difficillimis. Est enim Melus oppidum Thessaliæ, quod Nicias Atheniensium dux obsedit, expugnavitque non tam machinis bellicis, quam fame. *Suid. Meminit Thucyd. hist. lib.*5.

Stipendiarii Carthaginensium post primum Punicum bellum, seditione motâ, ad extremum periculum res Carthaginensium deduxerant, nec nisi fame ab Hamilcare domari potuere. Constat illos captivorum primo, mox & servorum corpora crudeliter absumsisse. *Sab. lib.9. Ennead.*4.

Saguntina fames in proverbium venit. Historiæ meminit *T. Livius.*

*T. Livius. Valerius Maximus. Et M.Tullius in Philippicis. Theat. Zwing fol.*655.

Decimo Mauricii anno, post maximam siccitatem, quinque locustarum agmina innumerabili multitudine, quicquid in arvis virescebat depascentia, ingentem per Italiam famem biennio fecére. *Palmerius ex P. Diaconi lib.*4.*Longobard.*

Tyrus urbs à Venetis & Latinis reliquis fame capta fuit anno 1124. Cal. Iulii. Quinque tantùm frumenti modii in urbe reperti. *Theat.Zwing fol.*656.

Anno 546. Romani, qui Placentiæ erant, inopiâ rei frumentariæ usque adeò laborare fame cœperunt, ut carnes humanas esui adhiberent. Quibus malis adacti, semet cum urbe Totilæ Gothorum regi dediderunt. *Sigon.lib.*19.

Anno Christi 1095. fames gravissimè omnes afflixit, pauperibus per furta & incendia ditiores graviter vexantibus. *Sigebertus in Chronicis.*

Anno Domini 1569. centum quinquaginta rustici ad ædificandam arcem Orlo, à Io. Basiliade Moschorum tyranno missi, coacti sunt ob annonæ penuriam ex suis novem mactare, & illorum carnibus vesci. *Alex.Guaguinus in Moscovia.*

Quam fuerit horrenda fames Hierosolymitarum in obsidione, ostendit *Cælius lib.*23. *c.*24. *ex Egesippo.*

De immani fame Sancerrana legendi sunt *Thuanus lib.*55. *hist. Iohannes Lerius in histor.Brasiliana.*

FAMILIARITAS.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

ADvocatus à potentiore, discede: ex hoc enim magis te advocabit. Ne improbus sis, ne impingueris: & ne longe sis ab eo, ne eas in oblivionem. *Eccles.*13.

Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, ne quando satiatus oderit te. *Proverb.*25.

Domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ. *Ibid.*27.

Pes fatui facilis in domum proximi, & homo peritus confundetur à persona potentis. *Eccles.*21.

Stultus à fenestra respiciet in domum: vir autem eruditus foris stabit. *Ibid.*

Stultitia hominis auscultare per ostium, & prudens gravabitur contumeliâ. *Ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

LAcides accersitus ab Attalo rege, respondit: Imagines eminus esse spectandas. Innuens arctam assiduamque familiaritatem sæpe minuere virtutis admirationem. *Laert.lib.*4. *cap.*8.

Cato Vticensis. Munatio querenti, quòd in Cypro Catonem adiens, parùm civiliter repulsus esset, quum nihil esset negotii, sed intus cum Canidio fabularetur, sic se purgavit Cato, ut diceret: Se vereri, ne juxta Theophrasti sententiam nimia amicitia causam aliquando daret odio. *Eras. lib.5. apoph.*

Vide Amicitia, Conversatio.

FASTUS.

¶ Apophthegmata.

ANtisthenes invisens Platonem adversâ valetudine laborantem, ac visa pelvi in quam vomuerat: Bilem, inquit, Platonis video, fastum non video. Solebat enim, quemadmodum Diogenes, Platonis arrogantiam notare. Itaque quùm in pompa quadam equestri quidam equus crebro hinnitu ferociaq; spiritus excelsos testaretur, eoque vehementer à Platone laudaretur, conversus ad Platonem: Videris, inquit, & tu bonus equus futurus. *Laert. lib.6. c.1.*

Demetrius Phalereus hominum fastuosorum sublimitatem dicebat amputandam & relinquendam sobrietatem. Talia enim ingenia non sunt desperanda: sed quod redundat, recidendum est. *Laert. lib.5. c.5.*

¶ Similitudo.

VT venti desituri vehementissimè spirare solent: Ita mortales cùm maximè efferunt sese, tùm proximi exitio solent esse. *Erasmus.*

Vide Arrogantia, Superbia.

FATUM.

¶ Sententiae Poeticae.

Vergil. lib.6. Aeneid. v.376.

Desine fata Deûm flecti sperare precandò.

Iuvenalis satyr.9.

Fata regunt homines.

Seneca in Oedipo. v.980.

Fatis agimur: cedite fatis.
Non sollicitae possunt curae
Mutare rati stamina fusi.
Quicquid patimur mortale genus,
Quicquid facimus, venit ex alto:
Servatq; sua decreta colus
Lachesis, dura revoluta manu
Omnia, secto tramite vadunt:
Primusq; dies dedit extremum.
Non illa Deo vertisse licet,

Quæ nexa suis currunt causis.
It, cuique ratus, prece non ulla
Mobilis, ordo: multis ipsum
Timuisse nocet: multi ad fatum
Venêre suum, dum fata timent.

Idem in Octavia. v. 513.

Regitur fatis mortale genus:
Nec sibi quisquam spondere potest
Firmum & stabile: per quæ casus
Volvitur varios semper nobis
Metuenda dies.

Manilius lib. 2. Astronomic.

Mitto, quod certum est, & inevitabile fatum.

Idem lib. 4. Astron.

Solvite mortales animos, curasq; levate,
Totq; supervacuis vitam deplete querelis.
Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Longaq; per certos signantur tempora cursus.
Nascentes morimur, finisq; ab origine pendet.
Tunc & opes & regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas, artesq; datæ, moresq; creati:
Et vitia, & clades, damna, & compendia rerum.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunamve suis invitam perdere votis,
Aut fugere instantem: Sors est sua cuique ferenda.
At nisi fata darent leges vitæq; necisq;,
Fugissent ignes AEneam, Troja sub uno
Non eversa viro fatis vicisset in ipsis:
Aut lupa projectos nutrisset Martia fratres,
Roma casis & nata foret, pecudumq; magistri
In Capitolinos auxissent culmina montes,
Includive sua potuisset Iupiter arce:
Captus & a captis orbis foret: igne sepulto
Vulneribus victor repetisset Mutius urbem:
Solus & oppositis clausisset Horatius armis
Pontem urbemq; simul: rupisset fœdera virgo,
Tresq; sub unius fratres virtute jacerent.
Nulla acies tantum vicit. pendebat ab uno
Roma viro, regnumq; orbis sortita jacebat.

Statius lib. 5. Sylvar.

—— Heu durus fati tenor! est ne quod illi
Non liceat? quantæ poterant mortalibus annis
Accessisse moræ, si tu pater omne teneres
Arbitrium? cæco gemeret mors clausa barathro,

Longius & vacuæ posuissent stamina Parcæ.

Seneca in Thebaid. v.193.

Qui fata proculcavit, ac vitæ bona
Projecit, atque abscidit, & casus suos
Oneravit : ipsi, ceu deo, nullo est opus
Quare ipse mortem cupiat, aut quare petat?
Contempsit mori,
Qui non cupiscit. cujus haud ultra mala
Exire possunt, in loco tuto est situs.

❡ HIEROGLYPHICA.

ADdemus & illud, receptissimum apud poëtas esse *Lina* pro Fato ponere, quòd nescio quid sapit Hieroglyphicum. Nam ut Parcarum stamina prætereamus, quæque super his alibi dicenda sunt, cur *Linum* pro fato poetæ ponant, causam afferunt interpretes Theocriti, quia scilicet Terræ fœtus est *Linum*, quemadmodum etiam mortales : idque abruptum, significat hominem rursus ad terram redire. *Pier. Valer. l. 41. pag. 394.*

Adjecerunt Sacerdotes Ægyptii, fatum per *Stellam* significari : quoniam id ex siderali dispositione consistere vulgata doctorum opinione creditur. Per motum enim stellarum negotia transfigurantur, ut Hesiodi interpres ait super Asterie. *Pier. Val. lib. 44. p. 436. E.*

Addunt & Fatum sive Parcas per vocalium A & Ω designationem intelligi : non tam ob planetas septem, qui Fatorum ministri sunt, uti latius in stella disseruimus, quàm ob id, quòd imago Dei habetur Septenarius, dux idem & princeps universorum immobilis, indomitus, omnium victor, gubernator omnium. *Idem lib. 47. pag. 465. B.*

Per colum autem & fusum significari Fatum, longè manifestius est, quàm ulla debeat commendatione ulterius explicari : plena siquidem sunt poetarum volumina, fatum ipsum *per stamina, per fusum, per colum, per fila* ubique significantium. *Pierius Val. lib. 48. pag. 470. F.*

FAVOR.

❡ SENTENTIÆ PATRUM.

QVi pro virtute, quam egit, humanos favores desiderat, rem magni menti, vili pretio venalem portat. *Gregorius libro tertio moral.*

Valdè perfectorum est, ostenso opere, autoris gloriam quærere; ut de illata laude, privata nesciant exultatione gaudere. *Ibid.*

Non possumus simul pro uno & eodem opere favorem mundi expetere, & præmium vitæ cœlestis acquirere. *Maximus epist. in quodam serm.*

❡ SEN-

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 2. de Ponto. El. 9.

Conveniens homini est, hominem servare, voluptas,
Et melius nulla quæritur arte favor.
Quis non Antiphatem Læstrygona devovet? aut quis
Munifici mores improbat Alcinoi?

Ovid. lib. 3. de Ponto. El. 9.

Scribentem juvat ipse favor, minuitq; laborem:
Cumq; suo crescens pectore fervet opus.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

NVnquam volui placere populo: nam quæ ego scio, non probat populus: quæ probat populus, ego nescio. Quis enim placere potest populo, cui placet virtus? Malis artibus popularis favor acquiritur. Similem te illis facias oportet: non probabunt, nisi agnoverint. *Senec.* 28 *epist.*

Multo autem magis ad rem pertinet, qualis tibi videaris, quàm qualis aliis. Si te intrante clamor & plausus obstrepuerint, si te feminæ puerique laudaverint; quidni ego tui miserear, cùm sciam quæ via ad istum favorem ducat? *Ibid.*

Nunquam multis placeas, sed quamlibet stude. Maximum in eo vitium, qui non vult melioribus placere, sed pluribus. *Ibidem in epist.*

¶ APOPHTHEGMATA.

ORontes, Artaxerxis regis gener, quùm ab irato rege rejectus & condemnatus esset: Quemadmodum, inquit, supputatorum digiti nunc infinitum numerum, nunc unum tantùm possunt ponere: sic regum amici nunc quidvis pollent, nonnunquam minimum. *Plut. in apoph. Regum.*

Iulius Cæsar, postquam Publius Mimus in scena superasset omnes, & in his Laberium, ita pronunciavit: Favente tibi Cæsare victus es Laberi à Syro. *Eras. lib. apoph.*

¶ SIMILITVDINES.

QVædam corpora lumen solis exceptum fulgore vicissim augent atque illustrant: Ita quidam, aliorum favore commendati, vicissim suis dotibus eos commendant. *Plutarch.*

Vt bilanx in eam vergit partem, unde plus accipit: Sic quidam nunc huic, nunc illi favent, qui plurimum det, non cujus causa sit optima. *Erasm.*

¶ HIEROGLYPHICA.

NOn desunt, qui *Oculum* Favoris & Beneficentiæ signum dicant, & in sacris verbum *Aspicere*, significare, *se propitium & benignum ostendere.* Videmus enim apud Maronem, ubi *Iupiter Lybiæ defixit lumina regnis*, Reginam ritè quietum accipere in Teucros animum, mentemque benignam. Contrà verò de Pallade acriter

irata, *Diva solo fixos oculos aversa tenebat.* Hunc verò favorem qui per *Oculum* indicatur, Theologi nostri *Gratiam* vocant. *Pier. Valer. lib.33. pag.306. F.*

Vide in loco de Beneficentia.

FELICITAS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Boetius Metro 11. lib.3.

Felix, qui potuit boni
Fontem visere lucidum?
Felix, qui potuit gravis
Terræ solvere vincula.

Boetius Metro 1. lib.1.

Qui me felicem toties jactastis amicis,
Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

Tibullus Eleg.7. lib.3.

——— Felix, quicunque dolore
Alterius disces posse carere tuo.

Plautus.

Feliciter sapit, qui alieno periculo sapit.

Terentius in Heavton. 2.1.

Periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu siet.

Vergil. lib.2. Georg. v.490.

Felix qui potuit rerum cognoscere caussas,
Atque metus omnes, & inexorabile fatum
Subjecit pedibus, strepitumq; Acherontis avari.

Claudianus de Sene Veronensi.

Felix, qui propriis ævum transegit in arvis:
Ipsa domus puerum quem videt, ipsa senem:
Qui baculo nitens, in qua reptavit arena,
Vnius numerat secula longa casæ.
Illum non vario traxit fortuna tumultu,
Nec bibit ignotas mobilis hospes aquas.
Non freta mercator timuit, non classica miles:
Non rauci lites pertulit ille fori.
Indocilis rerum, vicinæ nescius urbis:
Aspectu fruitur liberiore poli.
Frugibus alternis, non Consule, computat annum:
Autumnum pomis, ver sibi flore notat.
Idem condit ager Soles, idemq; reducit,
Metiturq; suo rusticus orbe diem.
Ingentem meminit parvo qui germine quercum,
Aequævumq; videt consenuisse nemus. &c.

Euror,

Erret, & extremos alter scrutetur Iberos,
Plus habet hic vitæ, plus habet ille viæ.

Iuvenalis Satyr. 13.

——— *Plurima felix*
Paulatim vitia atque errores exuit omnes.

Idem ibidem v. 20.

——— *Dicimus autem*
Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ
Nec jactare jugum vita didicere magistra.

Horat. Oda 13. lib. 1.

Felices ter & amplius
Quos irrupta tenet copula, nec malis
Divulsus querimoniis
Suprema citius solvet amor die.

Ex Comicis Græcis.

Δίκαιον εὖ πράττοντα μεμνῆσθαι Θεοῦ.
In prospera æquum sorte meminisse est Dei.
Θεοῦ γὰρ οὐδεὶς εὐτυχεῖ βροτῶν ἄνευ.
Nullus beatus absque numine est Dei.
Κοινὸν δὲ καλόν ἐστι χρηστὸς εὐτυχῶν.
Viri probi communis est felicitas.
Πολλοὶ μὲν εὐτυχοῦσι, οὐ φρονοῦσι δέ.
Prudentiæ expers plurimis felicitas.
Τὸν εὐτυχοῦντα καὶ φρονεῖν νομίζομεν.
Prudens videtur ille, cui sors prospera.
Τῷ γὰρ καλῶς πράσσοντι πᾶσα γῆ πατρίς.
Terra omnis illi patria, cui res prospera.
Ὅτ' εὐτυχεῖς μάλιστα, μὴ μέγα φρόνει.
Minus insolesce, quò magis beatus es.
Ὡς εὐκόλως πίπτουσιν αἱ λαμπραὶ τύχαι.
O quam ruina splendidæ vitæ cita.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

Homini nihil est magis optandum, quam prospera, æquabilis, perpetuaque fortuna, secundo vitæ sine ulla offensione cursu. *Cic. ad Quirites post reditum.*

Etsi optabilius est vitæ cursum conficere sine dolore & sine injuria; tamen ad immortalitatem gloriæ plus affert, desideratum esse à suis civibus, quàm omninò nunquam esse violatum. *Pro domo sua.*

In omni vita nihil est ad laudem illustrius, quàm ipsa calamitas. *Idem.*

Omnes cum secundæ res sunt maximæ, tùm maximè meditari secum oportet quo pacto adversam ærumnam ferant. 3. *Tuscul.*

Sapienter cogitant, qui temporibus secundis casus adversos reformidant. 4. *ad Heren.*

¶ APOPHTHEGMATA.

THales cuidam quærenti: Quis esset felix? Qui corpore, inquit, sanus est: animo eruditus sive castigatus. *Laert. lib.*1. *c.*1.

Anaxagoras ab homine quodam malè sano interrogatus: Quinam felices essent? Respondit: Nemo sanè ex iis, quos infelices existimas: sed is, quem tu miserum credis. *Val. Maxim. lib* 7. *c.*2.

Sylla cognomento Felix, inter felicitas suas, duas præcipuas ducebat: Alteram, quòd Pium Metellum haberet amicum: Alteram, quòd urbem Athenarum non subvertisset. *Plutarch. in Rom. apoph.*

Antisthenes rogatus: Quid esset mortalibus beatissimum? Felicem, inquit, mori. *Laert. lib.*6. *cap.*1.

Socrates interrogatus: Quid esset felicitas? Voluptas, dixit, quam pœnitudo nulla sequitur. *Stob. serm.*101.

Idem interrogantibus: Quinam essent felices? respondit: Illi qui mentem bonam & rationem possident. *Stob. serm. eodem.*

Idem, cum *Polus* quidam ab eo sciscitabatur: Vtrum magnus Persarum rex felix esset? Nescio, inquit, an eruditione & justitiâ sit instructus. *Plato in Gorg.*

Plato rogatus à Cyrenensibus, ut ipsis leges scriberet, ac Reipublicæ statum componeret, recusavit, dicens: Perdifficile esse condere leges tam felicibus: indicans, eos non facilè parére salubribus monitis, qui successu rerum elati, sibi felices viderentur. *Laert. lib.*3.

Agesilaus, quùm quidam apud eum magni faceret regis Persarum felicitatem, quòd admodum juvenis esset: Ne Priamus quidem, inquit, quùm hujus esset ætatis, erat infelix. *Plutar. h.*

¶ SIMILITVDINES.

VT histrio non est felicior, quòd in scenis adornatus, Rex aut Deus videatur: Sic nec homo fortunæ muneribus, quandoquidem suis bonis æstimatus, nihil est. *Senec. in mor.*

Vt segetem nimia sternit ubertas: rami onere franguntur: Sic animos immoderata rumpit felicitas. *Senec. ib.*

Vt periculosa est, secundum Hippocratem, summè bona corporis valetudo: Ita rebus maximè prosperis metuenda diversa fortuna. *Plut.*

¶ EXEMPLA PROFANA

ERichthonius, *Dardani ex Batea F.* omnium hominum fortunatissimus fuisse veterum Græcorum historiis traditur. *Cælius lib.* 9. *cap.*19.

P. Crassus Mucianus quinque rerum bonarum maxima habuit & præcipua. Vide *Titul. ex Gellij l.*1. *c.*13.

Vnus hominum ab hoc ævi Felicis sibi cognomen asseruit L. Sylla, civili nempe sanguine ac patriæ oppugnatione adoptatus. Et quibus felicitatis inductus argumentis? quod proscribere tot millia civium ac trucidare potuisset. *Plin. lib.*7. *cap.*42.

Agrip-

Agrippinæ Augustæ inter feminas Romanas, quæ ante eam fuerunt, uni contigit, ut Romani principis uxor, soror, mater, ac filia haberetur. Germanici enim filia fuit, quem Tiberius imperii successorem adoptaverat: Claudium Augustum virum habuit: Caligulæ soror erat: denique Neronem peperit. *Fulg. libr.* 8. *cap.* 16.

Constantinum Magnum non supplicantem dæmonibus, sed ipsum verum DEUM colentem, DEUS tantis terrenis implevit muneribus, quanta optare nullus auderet. *August. lib.* 5. *de civitate Dei, cap.* 25.

Ambrosius Episcopus, cum apud Divitem quendam hospitandi gratiâ divertisset, & ille se nihil unquam in vita adversi passum jactaret; è vestigio cum suis recessit, dixitque: Ideò se inde fugere, ne una cum homine, perpetuis prosperitatibus uso, statim periret. Haud ita procul excesserant, & respicientes, vident ædes illas cum omnibus, qui ibi erant, terræ hiatu jam absorptas. *Marullus lib* 5. *cap.* 3.

¶ HIEROGLYPHICA.

CAduceo *si cornu copiæ* adjiciatur, felicitatis indicium est: quod in Vespasiani & aliorum nummis observavimus. *Pier. Val. lib.* 5. *pag.* 145. *C.*

Ad hæc *Navis* in aliquot veterum monumentis felicitatis hieroglyphicum est: ut in Hadriani nummo, quæ remigio vecta, pulcherrimeque elaborata visitur, cum inscriptione, FELICITATI AVG. Sub navi verò, S. C. Cos. III. P. P. *Idem lib.* 45. *pag.* 441. *B.*

Quod etiam *Olea adjecta caduceo* felicitatis hieroglyphicum habeatur, multa veterum numismata indicio sunt, quæ in ipsius caducei commentario continentur. *Idem lib.* 53. *pag.* 511. *A.*

Vitis etiam felicitatis est hieroglyphicum. Artis enim divinandi periti seu conjectores scribunt, ubi ejus significata examinant, *uvam* in somniis visam, etiam extra tempus, felicis esse præsagii. *Idem lib.* 53. *pag.* 516. *F.*

FERIÆ, FESTI DIES.

¶ APOPHTHEGMATA.

DIogenes Lacedæmone peregrinum quendam conspiciens, sese studiosè ad festum diem componentem: Quid facis, inquit? An non quilibet dies viro bono festus est? *Laert. lib.* 6.

Antisthenes interrogatus: Quid esset dies festus? Gulæ irritamentum, & luxuriæ occasionem esse dixit. *Stob. & Maxim. serm.* 27.

FESTINATIO.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

FEstinationis bonæ exempla: Abraham, *Genes.* 18. v. 6. Loth, 19. *vers.* 22. Rachel, 31. v. 34. Vxor Manue, *Iudic.* 13. v. 10. David, 1. *Sam.* 17. v. 48. 2. *Sam.* 15. v. 14. Abigail, 1. *Sam.* 25. v. 18. Semei, 2. *Sam.* 19. v. 16. Mulieres, *Matth.* 28. v. 8. Bartimæus cæcus, *Marc.* 10. v. 50. Maria, *Luc.* 1. v. 39. Pastores, 2. v. 16. Zachæus, 19. v. 6. duo Discipuli, 24. v. 33. Samaritana, *Iohan.* 4. v. 29. Paulus, *Act.* 20. v. 28. *Philip.* 2. v. 28. 1. *Thess.* 2. v 17. Timotheus, 2 *Tim.* 4 v. 9. Titus, *Tit.* 3. v. 12. Festinatio vitiosa cavenda, *Proverb.* 18. v. 13. & 19. v. 2 & 28, v. 20. 22. *Esai.* 59. v. 7. *Rom.* 3. v. 15. 1. *Tim.* 5. v. 21. *Iacob.* 1. v. 19. Festinatio nimia corrigenda, 2. *Petr.* 3. v. 8. 9. 10. Festinationis malæ exempla: Nutrix Mephiboseth, 2. *Sam.* 4. v. 4. Eunuchus Achabi, 1. *Reg.* 22. v. 9. 11. Cursores Assueri, *Esth.* 3. v. 15. Samsai Scriba, 2. *Esd.* 4. v. 23. Peccatores, *Prov.* 1. v. 16. *Esa.* 59. v. 7. *Rom.* 3. v. 15. Nabuchodonosor, *Dan.* 2. v. 13. Iudæi, *Agg.* 1. v. 9. Antiochus, 2. *Macchab.* 9. v. 14. Quidam ex militibus, *Matth* 27. v. 48. Herodiadis filia, *Marc.* 6. v. 25. Summi Sacerdotes, 15. v. 1.

¶ HIEROGLYPHICVM.

A*Pua* pisciculus, ex eo genere, qui ex sola pluvia procreantur, festinantiæ signum erat. Nam ubi piscis ille vel minimum concaluerit, coctus est: inde adagium: *Ad ignem Apua:* cum quid celerrimè factum vel ipso temporis momento significamus. *Pier. Val. lib.* 30. *pag.* 281. *B.*

Vide Cunctatio. Item Mora.

FIDELITAS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Terentius in Phormione. 1. 2.

Cujus tu fidem in pecunia perspexeris
Verêre ei verba credere?

Seneca in Hercule Oeteo. v. 480.

Præstare fateor posse me tacitam fidem
Si scelere careat: Interim scelus est fides.

Plautus in Captivis. 2. 3.

Fac fidelis sis fideli: cave fidem fluxam geras.

Silius Italicus lib. 13, bel. Pun.

Vox (scilicet fidei) occulta subit, passim diffusa per aures.
Fœdera mortales ne sævo rumpite ferro:
Sed castam servate fidem: fulgentibus ostro
Hæc potior regnis.

Teren.

Terent. in Phorm. 5. 7.

Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mi esset fides.

Plautus in Asinaria. 1. 1.

Eidem homini, si quid rectè curatum velis,
Mandes: mori se miserè mavolet,
Quàm non perfectum reddat, quod promiserit.

Claud. lib. 2. in Eutrop. v. 212.

—— At nunc, qui fœdera rumpit,
Ditatur: qui servat, eget.

¶ EXEMPLA SACRA.

Fidelitatis exempla: Eliezer servus Abraham, *Genes.* 24. v. 33. Iacob, 31. v. 40. Ioseph, 39. v. 8. & 41. v. 47. 48. Moyses, *Num.* 12. v. 7. *Hebr.* 3. v. 2. Rahab, *Ios.* 2. v. 4. Iosue, *Ios.* 6. v. 17. Nuntii, v. 23. Principes Israel, 9. v. 18. Iosue fortissimi bellatores, 10. *vers.* 7. Samuel, 1. *Sam.* 3. v. 19. 20. Ionathas, 19 v. 1. & 20. v. 32. 35. David, 22. v. 14. 23. & 24. v. 8. & 26. v. 9. 10. Viri Iabes Galaad, 31. v. 12. Vrias, 2. *Sam.* 11. v. 11. Ioab, 12. v. 28. Ethai Gethæus, 15. v. 22. Populus, 18. v. 3. Iuda, 20. v. 2. Abisai, 21. v. 17. Elias, 1. *Reg.* 18. v. 15. 16. Iosaba filia Ioram, 2. *Reg.* 11. v. 3. Iojada, v. 4. tres Viri, 1. *Paral.* 11. v. 18. Ædificatores templi, 2. *Paral.* 34. v. 12. Raphael, *Tob.* 10. v. 7. Abraham, 1. *Macch.* 2. v. 52. Bacchides, 7. v. 8. DEUS, 1. *Cor.* 10. v. 13. 1. *Tim.* 1. v. 15. & 4. v. 9. Paulus, *Galat.* 6. v. 17. Sylvanus, 1. *Petr.* 5. v. 12. Antipas, *Apocal* 2. v. 13.

¶ HIEROGLYPHICUM.

Fidelitatis hieroglyphicum *Canis* est: & Socrates apud Platonem in Phœdone per *Canem* jurat, cum putat fidem & obsequium præstandum iis, qui rerum habenas in civitatibus moderantur. *Pier. Val. lib. 5. pag. 46. F.*

Vide sequentem locum de Fide.

FIDES.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo. *Prov.* 11.

Stultus homo plaudet manibus suis, cùm spoponderit pro amico suo. *Ibid.* 17.

Tolle vestimentum ejus, qui fidejussor extitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo. *Ibid.* 20.

Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis. Si enim non habes unde restituas, quid causæ est, ut tollat operimentum tuum de cubili tuo? *Ibid.* 22.

Non spondeas super virtutem tuam: quod si spoponderis, quasi restituens cogita, *Eccl.* 8.

Vir repromittit de proximo suo, & cùm perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo. Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes, & commovit illos, quasi fluctus maris. Viros potentes gyrans migrare fecit, & vagati sunt in gentibus alienis. *Ibid.* 29.

Fili mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus. Fac ergò quod dico, fili mi, & temetipsum libera: quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum? ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quasi damula de manu, & quasi avis de manu aucipis. *Proverb.* 6.

Vir bonus fidem facit proximo suo: & qui perdiderit confusionem, derelinquet sibi. Gratiam fidejussoris ne obliviscaris: dedit enim pro te animam suam. Repromissorem fugit peccator & immundus. Bona repromissoris sibi asscribit peccator, & ingratus sensu derelinquet liberantem se. *Eccles.* 29.

Recupera proximum secundum virutem tuam, & attende tibi ne incidas. *Ibidem.*

¶ SENTENTIAE PATRUM.

FIdes appellata est ab eo, quod fit: duæ syllabæ sonant, quùm dicitur fides: prima syllaba est à facto: secunda à DEO. Interrogo te ergo, utrum credas? dicis, credo: fac quod dicis, & fides est. *August. in serm.* 22. *super Ioan.*

Mentis humanæ acies invalida in tàm excellenti luce non figitur, nisi per justitiam fidei emendetur. *Idem lib. de Trin.*

Fides electorum aut nunquam deficit, aut statim reparatur. *Idem de Correp. & grat.*

Ille apud DEUM plus habet loci, qui plus attulit, non argenti, sed fidei. *Idem lib. de Ovibus.*

Cum dilectione fides Christiani; sine dilectione fides dæmonis. Qui autem non credunt, pejores sunt quàm dæmones & tardiores. *Idem serm.* 10. *de Charitate.*

Quid est fides, nisi credere quod non vides? Vnde & quomodo capitur Trinitas? rectè, ô homo, interrogas: quomodo creditur, non benè interrogas: imò ideò benè creditur, quia citò non capitur: nam si citò caperetur, non esset opus ut crederetur, quia videretur. *Idem ibid.*

Quod Imperatorum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. *Idem de Spiritu & lit.*

O thesauris omnibus opulentior fides! ô virtutibus corporeis omnibus fides fortior, medicis omnibus salubrior! *Ambr. lib. de Virgin.*

Aufer argumenta ubi fides quæritur: in ipsis gymnasiis suis jam

Dia-

Dialectica taceat! Piscatoribus creditur, non Dialecticis. *Idem de Trinitate.*

Tunc enim veraciter fideles sumus, si, quod verbis promittimus, operibus adimplemus. *Greg. homil. 29.*

Quid non invenit fides? attingit inaccessa: deprehendit ignota: comprehendit immensa: apprehendit novissima: ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu quodammodo circumcludit. *Bernhard. sup. Cant.*

Mors fidei est separatio charitatis. Credis in Christum? Fac Christi opera, ut vivat fides tua. Fidem tuam dilectio animet, actio probet. Non incurvet terrenum opus, quem fides cœlestium erigit. *Ibid.*

Transgreditur enim fides fines rationis, humanæ naturæ usum, experientiæ terminos. *Idem serm. 67.*

Is fidelis est, qui nec sibi credit, nec in se sperat; factus sibi tanquam vas perditum: sed sic perdens animam suam, ut in vitam æternam custodiat eam. *Idem ibid.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Claud. lib. 2. Stiliconis laude. v. 38.

Hæc (fides) & amicitias longo post tempore firmat,
Mansuroq; adamante ligat: nec mobile mutat
Ingenium, parvæ strepitu nec vincula noxæ
Dissolvi patitur; nec fastidire priorem
Allicitur veniente novo: benefacta tenere,
Respuere offensas facilis, pariterq; minoris
Officij magniq; memor, superare laborat:
Utq; hostes armis, meritis sic vincit amicos.

Propert. lib. 2. Eleg. 26.

Multum in amore fides: multum constantia prodest.

Ovid. Epist. 18.

Non bove mactato cœlestia numina gaudent:
Sed quæ præstanda est, & sine teste, fides.

Ovid. Epist. 16. Heroid.

Tarda solet magnis rebus inesse fides.

Luc. lib. 9. bel. civil.

Clausa fides miseris.

Seneca in Hercule Oeteo. v. 6o2.

Rara fides, ubi jam melior
Fortuna ruit.

Silius Italicus lib. 11. Bel. Pun. sec.

—— Stat nulla diu mortalibus usquam,
Fortuna titubante, fides.

Claud. de 4. Honor. Consul. v.501.

Perdurat non empta fides: nec pectora merces
Alligat.

Lucanus lib.8. bel. civil.

Ardua quippe fides robustos exigit annos.

Seneca in Octavia. v 529.

Teneris in annis haud satis clara est fides.

Claud. de 4. Honorii Consul. v.620.

—— —— Præmissa futuris
Dant exempla fidem.

Virgil. lib.4. Æneid. v.373.

Nusquam tuta fides.

Manilius lib.2. Astronom.

Perque tot ætates hominum, tot tempora, & annos,
Tot bella, & varios etiam sub pace labores,
Quum fortuna fidem quærat, vix invenit usquam;
Ah quanta est scelerum moles per secula cuncta!
Quamq; onus invidiæ non excussabile terris!
Venales ad fata patres, matrumq; sepulchra;
Imposuit Phœbus noctem, terrisq; reliquit.
Quid loquar eversas urbeis, & prodita templa?
Et varias pacis clades, & mixta venena?
Insidiasq; fori, cædes in mœnibus ipsis,
Et sub amicitia grassantem nomine turbam?
In populo scelus est, & abundant cuncta furore.
Et fas atque nefas mixtum, legesq; per ipsas
Sævit nequities, pœnas jam noxia vincit:
Scilicet in multis quoniam discordia signis
Corpora nascuntur, pax est sublata per orbem,
Et fidei rarum fœdus, pacisq; tributum:
Vtque sibi cœlum, sic tellus dissidet ipsa:
Atque hominum gentes inimica sorte feruntur.

Iuvenal. satyr.3.

Quantum quisq; suâ nummorum continet arcâ,
Tantum habet & fidei.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

MAlo mihi successum deesse, quàm fidem: etiam hosti est æquus, qui habet in consilio fidem. Fidem qui perdit, nil potest ultra perdere. Fides unanima unde abit, nunquam redit. Fidem nemo unquam perdit, nisi qui non habet. *Senec. in Prov.*

Viri boni est, etiam non politicam fidem servare: maximum majoribus nostris telum, fidem fuisse constat; ex quo plures pace susceptæ quàm bello gentes fuerint devictæ: nocens fit, ubi succumbit fides sive veritas. *Cato.*

¶ APO-

¶ APOPHTHEGMATA.

ZEno Eleates accuſatus, quòd in perniciem Nearchi tyranni conjuraſſet, ductusq; ad tormenta, ut conjuratos proderet, indicavit eos, qui tyranno omnium amiciſſimi erant, neglectis conſciis: qui poſtquam pœnas dediſſent, interrogatus à tyranno, num quis præterea occidendus ſupereſſet? Tu ſolus, inquit, Reipubl. pernicies ſuperes: quibus dictis, dentibus linguam abſcidit, & in tyranni faciem expuit. Maluit enim mori, quàm indicare eos, qui occiſo tyranno ſalvam cuperent eſſe Rempublicam. *Laert. lib. 6. cap. 5.*

Eurycratidas percontanti: Cur Ephori per ſingulos dies de conventis & contractibus jus dicerent? Vt inter hoſtes etiam, inquit, mutuam fidem inveniamus. *Plut. in Lacon. apoph.*

Alexander. Quidam cum rupem teneret inexpugnabilem, ut putabatur, ſemet *Alexandro* dedidit: at *Alexander* non ſolum ejus ditionis principem eſſe juſſit, verùm etiam addidit, dicens: Hic homo mihi videtur ſapere, qui ſe maluit bono viro quàm loco munito concredere. Et ſic fidem hoſti ſanctiſſimè ſervare voluit. *Plut. in apoph.*

Anaxarchus, cùm à Nicecreonte graviter torqueretur, ut conſcios proderet, poſt multa in tyrannum convitia, linguam ſibi ipſe dentibus abſcidit: commanducatam in tyranni faciem expuit, his prius verbis emiſſis: Non erit hæc corporis pars tuæ ditionis. *Laert. lib. 9. cap 19.*

Cicero, dicente illi Metello: Plures teſtimonio peremiſti quàm patrocinio ſervaſti: Nempè, inquit, plus eſt mihi fidei quàm eloquentiæ. *Plut.*

Pontius Centurio, captus à Pompeii ſocero Scipione, cùm iſto modo ei ſalus daretur, ſi ſe futurum Cn. Pompeii militem affirmaſſet, ita reſpondit: Tibi quidem Scipio gratias ago: ſed mihi injuſtâ conditione vitæ non eſt opus. Maluit autem Pontius mori, quàm fidem Cæſari datam frangere. *Bruſon. lib. 2. cap. 35.*

Alphonſus ſæpenumerò dicere ſolitus eſt: Tantum valere ad fidem debere principum verbum ſimplex, quantum privatorum hominum juſiurandum. *Pan. lib. 1. de Alphonſ. reb geſt.*

¶ SIMILITUDO.

UT locus in mari ſine portu navibus non poteſt eſſe tutus: Sic animus ſine fide ſtabilis amicis non poteſt eſſe in iis rebus, quæ ſub eandem rationem cadunt. *Cic. lib. 1. de Invent.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

CArolus V. Imper. in comitiis Vormaciæ habitis anno Chriſti 1521. etſi ſollicitaretur à quibuſdam principibus Germaniæ, ne fidem ſervaret Luthero: (nam juxta Conſtantienſis decreta concilii, Hæreticis non eſſe fidem ſervandam:) fidem tamen ſervavit inviolatam,

tam, & illum incolumem rursus domum per caduceatorem deduci mandavit, Ludovico Palatino Rheni maxime urgente. Interrogatus, cur id faceret? respondit: Fidem rerum promissarum, etsi toto mundo exulet, tamen apud Imper. consistere oportere. *Guilelmus Zenocarus in Vita Caroli.*

Zeno cuidam promiserat quingentos denarios mutuo: admonitus ab amicis, hominem esse malæ fidei? tamen credit, vel ob hoc, quia promiserat, & summa erat exilis. *Erasm. in Adag.*

Fridericus Dux Austriæ, Alberti Cæsaris filius, commissurus prælium adversus Ludovicum Bajoarium, quicum de imperio contendebat, quamvis accepisset Marchiones Brandeburgenses cum hostibus sentire, his tamen promissam antè pecuniam numeravit, alienam fidem accusari quam suam malens. *Aeneas Sylv. lib. 3. Com. in Panorm.*

In *Aureliano* scribit *Flavius Vopiscus,* rarum esse, ut Syri fidem servent, imò difficilè: ceu demta modo hortorum cura operosiore boni majoris, nil præterea in Syrorum ingeniis ferè sit requirendum. *Cœlius lib. 25. cap. 25. A. L.*

Parthis fides nulla, nisi quantum expedit, quibus utilitas semper est fide sanctior. *Alex. ab Alexand. lib. 5. cap. 10.*

Græcorum gens malè audit passim apud Poetas Latinos, & item apud Ciceronem, non solum quasi voluptatibus addicta, & effeminata deliciis, verùm etiam lubrica quasi fide. *Erasm. in Adag.*

Lacones ut infidos descripsit Eurip. in Andromacha.

> Σπάρτης ἔνοικοι, δόλια βουλευτήρια.
>
> Id est,
>
> *Spartæ inhabitatores, dolosus senatus,*
>
> Et Aristophanes in Acharnensibus.
>
> Οἷσιν οὔτε βωμὸς, οὔτε πίστις, οὐθ᾽ ὅρκος μένει.
>
> Id est,
>
> *Quibus nec ara, nec fides, nec jusiurandum manet.*

Cœlius lib. 18. cap. 5. A. L. & in Adag.

Vide suprà Fidelitas.

FIDUCIA SUI.

¶ APOPHTHEGMATA. ET ¶ EXEMPLA PROFANA.

Themistocles, cùm Eurybiades baculum in se obstrepentem sustulisset: percute, inquit, sed tamen audi. *Plut. in Græc. apoph.*

Epaminondas, postquam Alexandrum Phæreorum tyrannum, Thebanis infensum, Athenienses sibi fecissent amicum ac socium; isque

isq; polliceretur illis, se perfecturum, ut minam carnium emerent semiobolo (Videlicet significans, se immensum numerum pecudum ac jumentorum adducturum è præda) inquit: At Atheniensibus ad coquendas istas carnes ligna gratis suppeditamus: Nam sylvas ipsorum succidemus, si se plus satis admisceant nostris negotiis. *Plut. in apoph.*

Xerxes, cùm importarentur ad eum Atticæ cariæ venales, negavit se illas esurum, donec regione potitus esset, quæ illas ferret. Tam ingens erat excelsi pectoris fiducia. *Idem in apoph.*

Fabricius, Pyrrho hortanti, ut apud se ageret, imperii socius futurus: Ne tibi quidem istuc expedierit, inquit. Nam si Epirotæ nostrûm utrumque pernorint, mihi regi, quàm tibi parere mallent. *Idem in apoph.*

Scipio junior, cùm obsideret urbem Batheiam, supra quam extabat Veneris templum, jussit illûc promitti vadimonia, nimirum tertio pôst die jus ibi redditurus: Et quod se facturum prædixit, implevit urbe eâ captâ. Tanta erat fiducia victoriæ. *Idem in apoph.*

Cùm Parthi denunciassent *Crasso* per legatos, ut suæ ætati consulens à bello abstineret, jam sexagenarius, respondit: In Seleucia istis mandatis responsum dabimus. Hîc Agidis legatorum unus sublatâ manu mediam palmam ostendens: prius, inquit, in hac manu nascentur setæ, quàm tibi Seleuciam conspiciendi sit futura potestas. *Idem in Crasso.*

Iulius Cæsar, cùm Romæ Maximi Pontificis dignitatem ambiret, competitore Qu. Catulo, primæ apud Romanos dignitatis ac potentiæ viro, matri ipsum ad fores deducenti: Hodie, inquit, ô mater, aut pontificem maximum habebis filium, aut exulem. Excelsa indoles, omnisque repulsæ impatiens. *Idem in Rom. apoph.*

Pompejus quibusdam se videre negantibus, quomodo posset Cæsaris impetum sustinere; hilari vultu vetuit illos hac de re esse solicitos. Nam simulac, inquit, solum Italiæ pede pulsavero, exsilient affatim equestres pedestresque copiæ. Præsens quidem animus, si fortuna respondisset. *Idem.*

Vide Audacia, Fortitudo, Spes, Diffidentia, Desperatio.

FILII.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

AVdi, fili mi, disciplinam patris tui, & legem matris tuæ ne dimittas: ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. *Prov.* 1.

In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis ejus erit spes. *Ibidem* 14.

Iustus, qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquit. *Ibid.* 20.

Audi, fili mi, & esto sapiens, & dirige in via animum tuum. *Ibid.*23.

Ne jucunderis in filiis impiis, si multiplicentur: nec oblecteris super ipsos, si non est timor Dei in illis. Non credas vitæ illorum, & ne respexeris in labores eorum. Melior est enim unus timens Deum, quàm mille filii impii. Et utile magis mori sine filiis, quàm relinquere filios impios. *Eccl.*16.

Pater filiis notam faciet veritatem tuam. *Esa.*38.

Filii obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim justum est. *Ephes.*6.

Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, & correptione Domini. *Ibid.*

Filio doloso nihil erit boni. *Prov.*14.

Servus sapiens dominabitur filiis stultis, & inter fratres hæreditatem dividet. *Idem* 17.

Natus est stultus in ignominiam suam: sed nec pater in fatuo lætabitur. *Ibidem.*

Ira patris filius stultus, & dolor matris, quæ genuit eum. *Ibid.*

Qui custodit legem, filius sapiens est: qui autem commessatores pascit, confundit patrem suum. *Ibid.*28.

Filii tibi sunt, erudi illos à pueritia eorum. Filiæ tibi sunt, serva corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas. Trade filiam, & grande opus feceris, & homini sensato da illam. *Eccl.*7.

Confusio patris est de filio indisciplinato. Filia autem fatua in deminoratione fiet. *Ibid.*22.

Filia prudens hæreditas viro suo: at vivens turpiter, mœstitiam affert genitori. Imprudens patrem & virum afficit ignominia. *Ibid.*

A filiis tuis cave, & à domesticis tuis attende. *Ibid.*32.

Lacta filium, & paventem te faciet: lude cum eo, & contristabit te. Non corrideas illi, ne doleas, & in novissimo obstupescent dentes tui. *Ibidem* 30.

Non des filio potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius. *Ibidem.*

Filio & mulieri, fratri & amico, non des potestatem super te in vita tua. *Ibid.*33.

Melius est ut filii tui te rogent, quàm te respicere in manus filiorum tuorum. *Ibid.*

Ne dederis alii possessionem tuam: ne fortè pœniteat te, & depreceris pro illis. *Ibid.*

Filia patris abscondita est: vigilia & solicitudo ejus aufert somnũ, ne fortè in adolescentia sua adultera efficiatur & cum viro commorata odibilis fiat: ne quando polluatur in virginitate sua, & in paternis suis gravida inveniatur: ne fortè cum viro commorata transgrediatur, aut certè sterilis efficiatur. *Ibid.*40.

Super

Super filiam luxuriosam confirma custodiam: ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis; à detractione in civitate, & objectione plebis, & confundat te in multitudine populi. *Ibid.*

Iuvenes similiter hortare, ut sobrii sint. *Tit* 2.

Filius sapiens lætificat patrem: filius verò stultus mœstitia est matris suæ, & despicit eam. *Prov.* 10. *&* 15.

Exultat gaudio pater justi, qui sapientem genuit, lætabitur in eo. Gaudeat pater tuus, & mater tua, & exultet, qui genuit te. *Ibidem* 23.

Rursus detestatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissimè laboravi, habiturus hæredem post me, quem ignoro utrum sapiens an stultus futurus sit? & dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi & solicitus fui. *Eccl.* 2.

Ex iniquis omnes filii, qui nascuntur, testes sunt nequitiæ adversus parentes in interrogatione sua. *Sap.* 4.

In filiis suis agnoscitur vir. *Eccl.* 11.

In filia non avertente se, firma custodiam: ne inventâ occasione utatur se: Ab omni irreverentia oculorum ejus cave, & ne mireris, si te neglexerit. *Ibid.* 26.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. Oda. 6. lib. 3.

Aetas parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores: mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Terent. in Adelphis. 3 3.

—— Vt quisque suum (filium) vult esse, ita est.

Horat. Oda. 4. lib. 4.

Fortes creantur fortibus & bonis:
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Seneca in Hippolyto. v. 904.

—— Redit ad auctores genus:
Stirpemq; primam degener sanguis refert.

Plautus in Epidico. 3. 3.

Docte & sapienter dicis. Non nimis potest
Pudicitiam quisquam sua servare filiæ.

Ex Græcis Comicis.

Εὐδαιμονία τοῦ πατρὸς υἱὸς νοῦν ἔχων,
Ἀλλὰ θυγάτηρ κτῆμ' ἐστὶν ἐργῶδες πατρί.
Felicitas est filius prudens patri:
Onerosa contra filiæ possessio.
Θυγάτηρ ἐπίγαμος, κἂν ὅλως μηδὲν λαλῇ,
Διὰ τοῦ σιωπᾶν πλεῖστα περὶ αὐτῆς λέγει.

Aetatis est quae nubiles jam filia,
De se silendo plurima loquitur tamen.

¶ APOPHTHEGMATA.

SOlon interrogatus, cur nullas leges adversus eos, qui parentes verberassent, constituisset? Quod nullos, inquit, tales exstituros existimabam. *Ant. in Melissa, part. 2. serm. 11. Maxim. serm. 23.*

Diogenes ad eum, qui patrem despiciebat, dixit: Ne cui hoc, quod viderat, diceret, prius quàm ipse quoque liberorum parens factus esset. *Plut. in Lacon. 6. apoph.*

Croesus, quùm Cambyses se cum patre Cyro conferret, amicis, illum patre praestantiorem affirmantibus, respondit: Illum nondum patri aequandum, qui nondum reliquisset filium. *Eras. lib. 6. apoph.*

Caesar, quùm Romae videret peregrinos quosdam locupletes canum ac simiarum catulos in gremio circumferentes, eosque habere in deliciis, percontatus est: Num apud illos feminae parerent liberos? Sentiens, nullos catulos esse jucundiores infantibus. *Plut. in Vita Periclis.*

Antonius Pius, biduo priusquam moreretur, admissis amicis, aperuit sententiam suam de filio, eandem quam Philippus de Alexandro, dicens: Se aequo animo mori, cùm filium relinqueret. *Capitolinus.*

Alexander, cùm sibi multa de matre scripsisset Antipater, ignorat, inquit, Antipater, matris unicam lachrymam multarum calumniarum epistolas deleturam esse. *Plut.*

Demetrius Phalereus admonebat adolescentes, ut in solitudine seipsos, in via obvios, & domi parentes diligenter revererentur. *Laert. lib. 5. c. 5.*

Epaminondas ex omnibus, quae praecalarè & honestè gessisset in vita, illud sibi dicebat esse jucundissimum, quòd utroque parente vivo Leuctricâ pugnâ vicisset Lacedaemonios. *Plut in apoph.*

M. Cato, Adolescens quidam patris vita defuncti inimicum mox in jus vocavit, ultusq; est: Quem *Cato* obvium comiter amplexus: Sic oportet, inquit, non agnis hoedisve, sed è malorum lachrymis ac damnationibus parentum exequias celebrare. *Eras. lib. 5 apoph.*

Coriolanus, cùm meritò iratus ingrato populo Romano, exitium urbi moliretur, nec à legatis, nec à sacerdotibus exorari posset; Veturia mater, unà cum uxore filii ac liberis in castra venit: In cujus complexum quùm accurreret Coriolanus: Sine, inquit illa, prius quam complexum accipio, sciam, ad hostem, an ad filium venerim: captiva, materve in castris tuis sim? Haec aliaque quùm dixisset, matrem complexus: Expugnasti, inquit, & vicisti iram meam. Patria te, quamvis mihi meritò invisam, hujus precibus dono. *Livius 2. 40.*

Alexander, reprehensus ab uxore, quòd filium inutilem abdicasset,

ſet, diceretque ex eo eſſe; dùm expuiſſet in terram: Et hoc,inquit, ex me eſt: at non utile. *Max.ſerm.23.*

Auguſtus Cæſar Iuliam filiam ac neptem relegarat: deinde Agrippam, prius adoptatum, pòſt ob ſordidum ac ferox ingenium abdicatum: ad omnem horum mentionem ſolebat exclamare verſu Homerico. *Il.γ.* v.40.

Αἴθ᾽ ὄφελον ἄγαμός τε μένειν, ἄγονός τ᾽ ἀπολέσθαι.

Id eſt:

O utinam cælebs vixiſſem, orbusq; periſſem!

Nec aliter illos appellabat, quam res vomicas, ſeu tria carcinomata ſua. *Eraſ.lib.4. apoph. ex Suet.Aug.*

¶ SIMILITUDO.

UT ferrum,aut chalybs, cætera quidem duritie rigoreq; ſuperat; ab adamante vincitur: Ita res quidem potens eſt amor in liberos; ſed hunc quoque ſuperat pietas in Deum. *Eraſ.*

FINIS.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. Epiſt.2. Heroid.

Exitus acta probat: Careat ſucceſſibus opto,
Quiſquis ab eventu facta notanda putat.

Iuvenalis Satyr.10.

Feſtino ad noſtros, & regem tranſeo Ponti,
Et Cræſum, quem vox juſti facunda Solonis
Reſpicere ad longa juſſit ſpatia ultima vitæ.

Auſonius de ſeptem Sapient.

Expectare Solon finem docet, ortus Athenis.

Ovid ad Liv.

Vita data eſt utenda: data eſt ſine fœnore nobis
Mutua: nec certa perſolvenda die.

Horat Oda.13. lib.2.

Quod quiſque vitet, nunquam homini ſatis
Cautum eſt in horas. —— ——
—— —— Sed improviſa lethi
Vis rapuit rapietque gentes.

Statius lib. 2. Sylvarum.

—— —— Nos anxia plebes,
Nos miſeri, quibus unde dies ſuprema, quis ævi
Exitus, incertum: quibus inſtet fulmen ab aſtris,
Quæ nubes fatale ſonent. Nil flecteris iſtis?
Sed flectere libens.

Ovid. lib 5. de Tristibus, El.6.

Nil homini certum est. fieri quis posse putaret,
Vt facerem in mediis hæc ego sacra Getis?

Boëtius Metro.2. lib.3.

Repetunt proprios quæque recursus,
Redituq; suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo:
Nisi quod fini junxerit ortum,
Stabilemq; sui fecerit orbem.

¶ APOPHTHEGMATA.

AGesilaus, audiens quendam Persarum regis adhuc juvenis admirari felicitatem, respondit: Nondum vitæ finis adest, vir optime: Nam ne Priamus quidem, quùm ejus esset ætatis, erat infelix. *Plut. in apoph.*

Epaminondas interrogatus: Quem arbitraretur ducem præstantissimum, seipsumne, an Chabriam, an Iphicratem? Id, inquit, judicatu perdifficile est, donec vivimus. *Plut. in apoph.*

Fridericus Imp percontatus aliquando, quid homini optimum possit contingere? Respondit: Bonus in hac vita exitus. *Aeneas Syl. lib.4. comm. in Alphonsi res gestas.*

Vide etiam tit. de Morte.

FOEDUS.

¶ SIMILITUDO.

UT adamas, si frangi contingat malleis, in minutissimas dissilit crustas, adeò ut vix oculis cerni queant: Ita arctissima necessitudo, siquando contingat dirimi, in summam vertitur simultatem; & ex arctissimis fœderibus, si semel rumpantur, maxima nascuntur dissidia: aut suprà modum incandescit semel victa lenitas. *Plin lib.37. c.4.*

¶ EXEMPLA SACRA.

FOederis, quod inter se percutiunt homines, exempla: Escol & Aner cum Abrahamo: *Genes.*14.♥.13. Abraham cum Abimelech, 21.27. Isaac cum Abimelech, 26.31. Iacob cum Laban, 31.44. Iosua cum Gabaonitis, *Ios.*9.♥.15. David cum Ionatha, 1.*Sam.*18.3. & 30. 16. & 23.18. David cum Senioribus Israel, 2.*Sam.*5.3. 1. *Paralip.*11.3. Abner cum Davide, 1.*Sam.*5.♥.12.21. Salomon cum Hiram, 1.*Reg.*5. 12. Asa cum Benadad, 15, 19. 2.*Paral.*16.3. Achab cum Benadad, 1.*Reg.*20.34. Iosaphat cum Ochosia, 2.*Paral.*20. ♥.35.37. Iosaphat cum Achab, 1.*Reg* 22.3. Iojada cum Præfectis militum, 2.*Reg.*11.4. 2 *Paral.*23.1. Ephraim cum Assyriis, *Ose.*12.1. Demetrius cum Iudæis, 1.*Macchab.*10. ♥.15.16. Demetrius cum Ptolomæo, 11. ♥.8.9. Romani cum Iudæis, 15.♥.16.17.

¶ EXEM-

§ Exempla Profana.

IVrejurando se obstrinxerunt *Graci* omnes, cum aduersus copias Xerxis dimicaturi essent, in hæc verba: Vitam libertate pluris non faciam, neque deseram imperatores, neque vivos, neque mortuos: sed eos è sociis, qui in prælio occubuerint, omnes sepeliam: & ubi belli victor extitero contra barbaros, ex iis civitatibus, quæ pro Græcia pugnaverint, nullam devastabo: quæ barbari partes sequi maluerunt, omnes decimabo: fanorum, quæ à barbaris incensa & diruta sunt, nullum omninò excitabo: sed sinam impietatis barbaricæ extet in omni posteritate monumentum. *Muretus lib.3 Variar. lect. capite decimo.*

Graci, qui cum Cyro adversus Persas ascenderunt, fœdus percusserunt, mactato tauro, & lupo, & apro, & ariete, in sanguine intingentes Græci ensem, Barbari hastam, jurejurando addito, neutri alteros se deserturos, sed belli fore socios. Barbari verò insuper jurarunt, se sine fraude ducturos esse. *Suid.*

Claudius Cæsar cum regibus fœdus in foro icit, porca cæsa & vetere Foecialium præfatione adhibita. *Suetonius.*

Perceptione corporis & sanguinis Domini confirmata fuit pax inter Henricum IV. Imp. & Paschalem Romanorum Pontificem. *Sigebertus.*

Persa inter vinum & epulas, frequentiq; convivio, uxores, filios, amicosque omnes habent, & tanquam fidei pignora adhibent: ibique inter sacra mensæ, velut apud hospitales Deos, fœdera & pacta ineunt; & sic fidem socialem ratam, & mansuræ pacis pignus inviolabile putarunt. *Alex. l.5. c.3.*

Dux Romanus à medio diei fœdus non ferit, nec formulam conscribit. *Plutarch. in quæst. Romanis.*

Plutarchus in Galba Vita & Dion. lib.57. scribunt, suis temporibus moris fuisse, ut Romani milites Kal. Ianuarii in nomen Imp. jurarent, cùm antea, stante Republica, in Senatus populique Romani jurare soliti fuissent.

Vide Amicitia, Fides, Promissio, Societas.

FOENUS.

§ Sententiae Biblicae.

SI pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum, quasi exactor, nec usuris opprimes. *Exod.22.*

Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id quo indiget, commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tēpore tuo, in terra ad quā ingrederis possidendam. *Deut.23.*

Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius, & iterum redde proximo in tempore suo. Confirma verbum, & fideliter age cum illo, & in omni tempore invenies, quod tibi necessarium est. *Eccles.*29.

Perde pecuniam propter fratrem & amicum: & non abscondas illam sub lapide in perditionem. *Ibid.*

Hodie fœneratur quis, & cras expetit, & odibilis est homo hujusmodi. *Eccles.*20

Qui accipit mutuum, servus est fœnerantis. *Prov.*22.

Multi non causa nequitiæ non fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt. *Eccles.*29

Noli fœnerari homini fortiori te: quòd si fœneraveris, quasi perditum habe. *Eccl.*8.

Multi quasi inventionem æstimaverunt fœnus, & præstiterunt molestiam iis, qui se adjuverunt. Donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam Et in tempore redditionis postulabit tempus, & loquetur verba tædii & murmurationum, & tempus causabitur: Si autem potuerit reddere, adversabitur, solidi vix reddet dimidium, & computabit illud quasi inventionem. *Ibid.*29.

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates interrogatus, quinam avari essent? Qui turpia venantur, inquit, & necessarios amicorum negligunt. *Stob. serm.*10.

Polianus fœneratores pecunias habere & non habere dicebat: Nam dum omnia ad usuram trahunt, nil habent; & quod habent, alius habet. *Ibid.*

¶ SIMILITUDINES.

LEpus simul parit, & aliud alit, & rursum superfœtat: Ita fœneratoris æs alienum, priusquam conceperit, parit. Nam dantes statim petunt, & ponentes tollunt, & fœnerant, quod pro fœnore accipiunt. *Plut.*

Ut ignis invalescens alia post alia corripit: Sic usura. *Idem.*

Vultures ipsi nihil occidunt, sed ab aliis occisa invadunt: Ita nonnulli alienis fruuntur sudoribus. *Idem.*

Qui in lutum inciderit, eum oportet aut fugere, aut manere; nam si se volvat, magis etiam inquinatur: Sic qui rem habet cum fœneratoribus. *Idem.*

Cholerici, qui purgari nolunt sub tempus, collecta in dies majore bile, postea graviter discruciantur: Sic, qui sinunt fœnus accrescere, cùm adest dies, graviter è capite laborant. *Idem.*

Plato vetat aquam a vicinis petere, nisi prius domi foderis usq; ad terram, quam ceramitidem vocant, repereriisque non spem esse venæ: Ita prius excutiendum, & parsimonia, aliave via tibi suppedites, priusquam à mensariis pecuniam mutuam petas. *Idem.*

Alutarium piscem semper sequitur piscis nomine sargus, qui illo cœnum fodiente excitatum devorat pabulum: ita sunt, qui se miscent alienis negotiis, ut eis laborantibus fructum ipsi præripiant.

Vide Avaritia, Injustitia, Lucrum, Usura.

FORMA. PULCHRITUDO.

¶ Sententiæ Poeticæ.

Ovid. lib. 1. Fastorum.

Fastus inest pulchris, sequiturq; superbia formam.

Idem epist 9.

Non honor est, sed onus, species læsura ferentes:
Lis est cum forma magna pudicitiæ.

Idem 5. Met. v. 580.

Sed quamvis formæ nunquam mihi fama petita est,
Quamvis fortis eram, formosæ nomen habebam.

Idem 2. Art.

Forma bonum fragile est: quantumq; accedit ad annos,
Fit minor: & spatio carpitur ipsa suo.
Nec semper violæ, nec semper lilia florent:
Et riget amissâ spina relicta rosâ.
Et tibi jam venient cani, formose, capilli:
Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Iam molire animum qui duret, & adstrue formam;
Solus ad extremos permanet ille rogos.
Nec levis ingenuas pectus coluisse per artes
Cura sit, & linguas edidicisse duas.

Senec. Hip. v. 758.

Anceps, forma, bonum mortalibus.
Exigui donum breve temporis:
Ut velox celeri pede laberis.

Idem ibidem v. 770.

Res est forma fugax.

Idem ibidem. v. 817.

Raris forma viris (Secula prospice)
Impunita fuit.

Ovid. 3. Trist. 7.

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaq; in antiqua fronte senilis erit:
Injicietq; manum formæ damnosa senectus,
Quæ, strepitum passu non faciente, venit.

Idem 3. Art.

Quàm citò (me miserum) laxantur corpora rugis!
Et perit, in nitido qui fuit ore, color!

Publ. Syrus.

Magno cum periculo custoditur, quod multis placet.

Prop. 2. 28.

Nec forma æternum, aut cuique est fortuna perennis.

Iuvenalis 10. satyr.

Formam optat modico pueris, majore puellis
Murmure, cum Veneris fanum videt anxia mater,
Vsque ad delicias votorum. Cur tamen, inquit,
Corripias? pulchra gaudet Latona Diana.
Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
Ipsa habuit: cuperet Rutilæ Virginia gibbum
Accipere, atque suam Rutilæ dare: filius autem
Corporis egregij miseros trepidosq; parentes
Semper habet. Rara est adeò concordia formæ
Atque pudicitiæ.

Terentius in Andria. 1. 5.

—— Hujus formam atque ætatem vides:
Nec clam te est, quàm illi utraque res inutiles
Et ad pudicitiam, & ad rem tutandam sient.

Seneca in Hercule Oeteo. v. 380.

Vt alta sylvas forma vernantes alit,
Quas nemore nudo primus investit tepor;
Et cùm solutos expulit Boreas Notos,
Et sæva totas bruma decussit comas,
Deforme foliis aspicis truncis nemus:
Sic nostra longum forma percurrens iter,
Deperdit aliquid semper, & fulget minus:
Malisque minus est. &c.

Horat. lib. Epod. 17.

Fugit juventus, & verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta lurida.
Tuis capillus albus est odoribus.

Seneca in Octavia. v. 541.

Florem decoris singuli carpunt dies.

Statius lib. 5. Sylvarum.

Carpitur eximium fato Priscilla decorem:
Qualiter alta comam sylvarum gloria pinus,
Seu Iovis igne malo, seu jam radice soluta
Deficit, & nulli spoliata remurmurat auræ.

Propert. eleg.18. lib.2.

Vt natura dedit, sic omnis recta figura:
Turpis Romano Belgicus ore color.

Nemesianus Eclega 4.

Non hoc semper eris, perdunt & gramina flores.
Perdit spina rosas, nec semper lilia candent,
Nec longum tenet uva comas, nec populus umbras:
Donum forma breve est, nec se tibi commodat omnis.

Propert lib.2 Eleg 33.

Vino forma perit: vino corrumpitur ætas:
Vino sæpe suum nescit amica virum.

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Gesilaus* interrogatus, cur aleret comam? Quoniam inter ornamenta, respondit, minimo constat. *Stob. serm.* 63.

Carneades sciscitatus, quid forma hominis esset? Regnum sine satellitio, respondit: Quoniam formosi impetrant quicquid volunt, nulla vi adhibita. *Laert. Stob.*

Diogenes formosum adolescentem formæ causa amari conspicatus, dixit: Quin operam das, adolescens, ut corporis amatores ad animam transferas? *Anton. serm.* 60. *part* 1.

Idem, conspecto adolescente mollius compto dixit: Si viris quidem te ornas, infelix es: sin mulieribus, injustus *Anton in Melissa, part.*1. *serm.*60.

Antisthenes. Quidam adolescens curârat sese ex ære sculpendum, & ad eam imaginem sese conformabat. Huic Antisthenes: Si æs posset vocem edere, qua de re potissimum gloriaretur? de pulchritudine, inquit adolescens: Non, inquit, igitur erubescis, qui cum inanimo gloriaris? *Laert. lib.*6. *c.*1.

Aristoteles, cùm adolescentem se comere vidisset: Non erubescis, inquit, quòd cùm natura te virum fecerit, tu teipsum effœminas? *Antonius in Melissa part.*1. *serm.*60.

Idem, cùm juvenis quidam facie formosus, sed moribus petulans, inter alia convitia ei diceret: Si tàm exosus essem civibus, ut tu es, laqueo vitam finirem? respondit: Ego verò laqueum mihi inferrem, si ita me cives amarent, ut te. *Antonius in Melissa, part.*1. *serm.*60.

Idem percontanti quî fieret, ut cum formosis diutius ac lubentius confabulemur? respondit: Eam percontationem esse cæci. *Laert. lib.*5. *c.*1.

Idem dicebat, pulchritudine homines, quavis epistola magis commendari. *Stob eod. serm.*

Eteocles, cuidam ob pulchritudinem glorianti dixit: Non pudet te superbire ob speciem pulchram, tibi ad exiguum tempus commissam. *Ibid.*

¶ SIMILITUDO.

QVemadmodum in gemmis sæpenumero sub ignobili forma latet pulcherrima natura: Sic in corpore deformi latet sæpè insignis animus, *Thriverus in Apoph.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

H*Esiodus lib.3. Melampodiæ Chalcidem in Eubœa* pulchras mulieres habentem nominat: nam formosæ ibi mulieres nascuntur, *velut testantur Theophrast. Athen lib.13. c.32.*

Hypæpenas mulieres fuisse pulcherrimas traditur. Est verò urbs Hypæpa, quæ à Tmola descendentibus occurrit, ad Caystri campestria, nomine imposito, quia sit sub monte, qui Æpos nuncupetur, sita, ac dicata Veneri. *Cælius lib.14.c.1.*

Apud *Tenedum*, Trojanis adjacentem insulam, esse omnium quotquot sint mulieres speciosissimas, in Asiæ periplo scribit Nymphodorus. *Cœlius lib.24.c.9.*

Senenses feminæ inter Italicas præcellentis formæ, & elegantis ingenii singulare decus, constanti omnium ferè fama obtinent. *Sab. Supplem. lib.20. ex Iovio.*

Phaonem omnibus hominibus elegantia formæ præstantem, Venus in lactucis abscondit. Deprehensus in stupro, periit. *Aelianus lib.12.*

Vxor Ageti Lacedæmonis, Alcidis F. quàm posteà duxit rex Ariston, speciosissima fuit: ex turpissima talis facta. *Herodot. lib.6.* & *Pausanias in Lacon.*

Pythagoras philosophus tàm formosus, ut illum discipuli opinarentur Apollinem esse, qui ex Hyperboreis venisset. Cùm nudatus aliquando esset, femur ejus aureum apparuisse fama est *Laert.*

Syrianus magnus philosophus, corpore optimo constituto, procero, suprà modum formoso fuit. *Suidas in Ammoniano.*

Callicrates formosissimus Græcorum omnium apud Platæas. *Plut. in Aristide.*

Cratinus formosissimus, & luctator fortissimus. *Pausan. lib 6.*

Homerus Heroum præstantissimos Hectorem & Achillem formosissimos facit. *Theat. Zwing.*

Turnum à forma plerisque in locis commendat *Virgilius: ut lib 7. Aeneidos. v.55.*

—— Petit antè alios pulcherrimus omnes
Turnus, avis atavisque potens.

P. Scipio Africanus major formæ dignitate barbaris in Hispania admirationi fuit. *Plut.*

Magnes Smyrnæus puer, præ cæteris mortalibus formosus, Poetica insuper & Musica ornatus, corona insignis. *Suidas. Pausanias.*

Teri-

Teridates Eunuchus, formosissimus omnium in Asia juvenum: eum cùm Artaxerxes rex Persarum mortem obiisse audisset, per universam Asiam luctum indixit. *Aelian.lib.*12.

Phadrus Eliensis Socrati Platonique familiaris, & dialecticus, cujus nomine liber inscribitur περὶ τοῦ καλοῦ, puer forma præstanti à lenone domino ad merendum coactus, & ab Alcibiade redemptus Philosophiæ traditus est. *Gellius lib.*2. *c.*18.

Galeta formosissimus adolescens, ob pulchritudinem, & animo insitas peculiares quasdam virtutes, à Ptolomæo rege Aegyptiorum amatus est. *Aelianus de Varia hist.lib.*1.

Gygis Gnidii formosissimi meminit *Horat. lib.*2. *Ode.*5.

FORMIDO.

¶ Sententiae Biblicae.

QVis est homo formidolosus, & corde pavido? Vadat & revertatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum sicut ipse timore perterritus est. *Deut.*20.

Dabit tibi Dominus cor pavidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore, & erit vita tua quasi pendens antè te. *Ibidem* 28.

Manè dices: Quis mihi det vesperum? & vespere: Quis mihi det manè? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, & propter ea, quæ tuis oculis videbis. *Ibid.*

Bestias terræ non formidabis. *Iob.*5.

Vndique terrebunt eum formidines, & involvent pedes ejus. *Ibid.*18.

Ne paveas repentinos terrores, & irruentes tibi potentias impiorum *Prov.*3.

Noli esse pusillanimis in animo tuo. *Eccles.*7.

Dominum exercituum ipsum sanctificate, & ipse pavor vester, & ipse timor vester, & erit vobis in sanctificationem. *Esa.*8.

Pusillanimes confortamini, & nolite timere. *Ibid.*35.

Non sis mihi tu formidini: spes mea tu in die afflictionis. *Jerem.*17.

Paveant illi, & non paveam ego. *Ibidem.*

Non formidabunt ultrà, & non pavebunt. *Ibid.*23.

Non erit quem formides, quoniam ego tecum sum, ut salvem te, ait Dominus. *Ibid* 30.

Noli timere à facie regis Babylonis (Diaboli) quem vos pavidi formidatis: Nolite metuere eum, dicit Dominus: Quoniam ego vobiscum sum, ut salvos vos faciam. *Ibid.* 42.

Ne ti-

Ne timeatis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. 1 *Mac.* 4.

Da illis formidinem, & pavefac audaciam eorum, & commoveantur contritione sua *Ibid.*

Quid timidi estis, modicæ fidei? *Matth.* 8.

Non turbetur cor vestrum, neque formidet. *Ioh.* 14.

Consolamini pusillanimes. 1. *Thes.* 5.

Consule tit. de Metu & Timore.

FORNICATIO.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eam uxorem. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxtà modum dotis, quàm virgines accipere consueverunt. *Exod.* 22.

Si invenerit vir puellam virginem, quæ non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum illa, & res ad judicium venerit, dabit, qui dormivit cum ea, patri puellæ quinquaginta siclos argenti, & habebit eam uxorem, qui humiliavit illam: non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ. *Deut.* 22.

Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua, & confundaris. *Eccles.* 9.

Fornicatio mulieris in excellentia oculorum; & in palpebris illius agnoscitur. *Ibid.* 26.

Dimitte eum, separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt. *Osee.* 4.

Morietur, quoniam fecit nefas in Israël, ut fornicaretur in domo patris sui, & auferes malum de medio tui. *Deut.* 22.

Qui se jungit fornicariis, erit nequam: putredo & vermes hereditabunt illum, & extolletur in exemplum majus, & tolletur de numero anima ejus. *Eccl.* 19.

Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo. *Levit* 19.

Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël. *Deut.* 23.

Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius. *Eccles.* 9.

Omni homini noli intendere in specie: & in medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri. Melior est enim iniquitas viri, quàm mulier benefaciens, & mulier confundens in opprobrium. *Ibid.* 42.

Bonum est homini mulierem non tangere. 1. *Cor.* 7.

Morti-

Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulachrorum servitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis, in quibus ambulastis aliquando, cùm viveretis in illis. *Coloss.3.*

Saturavi eos, & mœchati sunt. Equi amatores in fœminas, & emissarii facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? *Ierem.c.5.*

Non visitabo super filias vestras (in præsenti) cùm fuerint fornicatæ; & super sponsas vestras, cùm adulteraverint: Quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, & cum effœminatis sacrificabant, & populus non intelligens vapulabit. *Ose.4.*

Fornicarii regnum Dei non possidebunt. 1.*Cor.6.*

Fornicatores & adulteros judicabit Deus. *Hebr.13.*

Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & has destruet: corpus autem non fornicationi, sed domino: & dominus corpori. 1.*Cor.6.*

Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corporis efficitur? Erunt enim inquit duo in carne una, &c. Fugite fornicationem. Omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est? quem habetis à Deo, & non estis vestri. *Ibid.*

Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno, ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. *Apoc.21.*

Non dabunt cogitationes suas, ut revertantur ad Deum suum; quia spiritus fornicationum in medio eorum, & Dominum non cognoverunt. *Osea.5.*

Homini fornicario omnis panis dulcis: non fatigabitur transgrediens usque ad finem. *Eccl.23.*

Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor. *Osea.4.*

Ignis est, usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina. *Iob.31.*

Fovea profunda est meretrix, & puteus angustus à linea. Insidiatur in via quasi latro, & quos incautos videt, interficit. *Proverb.23.*

Qui autem nutrit scortum, perdet substantiam. *Ibid.29.*

Ne des fornicariis animam tuam in ullo, ne perdas te & hereditatem tuam. *Eccl.9.*

Non offeres mercedem prostibulis. *Deut.23.*

Omnis

Omnis mulier, quæ est fornicaria, quasi stercus in via, ab omnibus prætereuntibus conculcabitur. *Eccl.9.*

Erubescit à patre & matre de fornicatione. *Ibid.41.*

Nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt. *Exod.20.*

Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam nunquam patiaris crimen scire. *Tob.4.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. satyr.2. lib.1.

——— *Quid inter-*
Est, in matrona, ancilla, peccesve togata?

Ibidem.

——— *Quare, ne pœniteat te,*
Desine matronas sectarier: unde laboris
Plus haurire mali est, quàm ex re decerpere fructus.

Vide Adulterium, Scortatio.

FORTITUDO.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NOn in fortitudine sua roborabitur vir. 1.*Reg.2.*

Confortamini, & agite diligenter: & Dominus erit vobiscum in bonis. 2.*Paral.19.*

Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum. *Psal.26.*

Domus justi plurima fortitudo, & in fructibus impii conturbatio. *Prov.15.*

Mulierem fortem quis inveniet? *Ibid.31.*

Dicebam ego meliorem esse sapientiam fortitudine. *Eccl.9.*

Factus est fortitudo pauperi: fortitudo egeno in tribulatione sua. *Esa.25.*

Dicite pusillanimis: Confortamini, & nolite timere: ecce Deus vester ultionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & salvabit vos. *Ibid.35.*

Conforta lumbos, robora virtutem valdè. *Nahum.2.*

Fugit impius, nemine persequente: justus autem quasi leo confidens absque terrore erit. *Prov.28.*

Noli timere, quia redemi te, & vocavi te nomine tuo: meus es tu. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te. Cùm ambulaveris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te: quia ego sum Dominus Deus tuus, sanctus Israël, Salvator tuus. *Esa.42.*

Si Deus pro nobis, quis contra nos? *Rom.8.*

De

De cætero, fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus. *Ephes.6.*

Scribo vobis, adolescentes, quoniam vicistis malignum. Scribo vobis, juvenes, quoniam fortes facti estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum. 1.*Iohan*.2.

Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia, quæ possidet. *Luc.*11.

In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: laboramus; sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur. 2.*Corinth.*4.

Fortitudo mea, & laus mea, Dominus. *Exod.*15.

Vos ergo confortamini, & non dissolvantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro. 2. *Paral.*15.

Oculi Domini contemplantur universam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. *Ibid*,16.

Etenim Dominus est fortitudo vestra. *Nehem.*8.

Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino. *Psal.*30.

Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es. *Ibid.*58.

Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ: benedictus Deus. *Ibid*,67.

In timore Domini fiducia fortitudinis. *Proverb.*14.

Turris fortissima nomen Domini: ad ipsum currit justus, & exaltabitur. *Ibid.*18.

Quia fortitudo mea, & laus mea Dominus: & factus est mihi in salutem. *Esa.*12.

Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes à turbine, umbraculum ab æstu *Ibid*,25.

In silentio & spe erit fortitudo vestra. *Ibid.*30.

Qui dat lasso virtutem, & in his, qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. *Ibid.*40.

Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas ut aquilæ: current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient. *Ibid.*

Deus meus factus est fortitudo mea. *Ibid* 49.

Fratres confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus. *Ephes.*6.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

QVi vera virtute fortis est, nec temerè audet, nec inconsultè timet. *August. in Epist. ad Hier.*

Nemo est, qui non magis dolorem fugiat, quàm affectet voluptatem: quandoquidem videmus immanissimas bestias à maximis

voluptatibus exterreri dolorum metu, contra quæ firmiter ſtat fortis. *Ibid. lib.83 quæſt.*

Hæc eſt vera fortitudo, quæ naturæ uſum, ſexus infirmitatem mentis devotione tranſgreditur. *Idem de Vid.*

Non mediocris animi eſt fortitudo, quæ ſola defendit ornamenta virtutum omnium, ſimulque & juſtitiam cuſtodit, & quæ inexpiabili prælio adverſus omnia vitia decertat: invicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior adverſus voluptates, ut avaritiam fugiat, tanquam labem quandam, quæ virtutem effeminat. *Ambroſ. lib.1. de Offic.*

Stultus ut luna mutatur: Sapiens enim non metu frangitur: non poteſtate mutatur: non extollitur proſperis: non triſtibus mergitur, Vbi enim ſapientia, ubi virtus eſt; ibi conſtantia & fortitudo. Sapiens ergo idem eſt animo: non minuitur: non augetur rerum mutationibus: nec ut parvulus fluctuat, ut circumferatur omni vento doctrinæ; ſed manet perfectus in Chriſto, fundatus charitate, radicatus fide. *Ambroſ. in Epiſt. ad Simplic.*

In duobus generibus fortitudo ſpectatur animi: Primò, ut exteriora corporis pro minimis habeat, & quaſi ſuperflua, deſpicienda magis quàm expetenda ducat. Secundò, ut ea, quæ ſumma ſunt, omneſque res, in quibus eſt honeſtas, præclara animi intentione uſque ad effectum proſequatur. *Idem l.1. de Offic.*

Iuſti & fortis viri eſt, nec adverſis frangi, nec proſperis ſublevari: ſed in utroque eſſe moderatum. *Hieron. in Ioel.*

Fortitudo corporis eſt imbecillitas animæ: & rurſum, imbecillitas corporis eſt fortitudo animæ. *Idem in Amos lib.2.*

Fortitudo atque conſtantia via regia eſt, à qua declinat ad dexteram, qui temerarius eſt & pertinax: ad ſiniſtram, qui formidoloſus eſt & pavidus. *Idem ſup. Eſaiam.*

Fortitudo non niſi in adverſitate oſtenditur. Tanto enim unuſquiſque ad fortitudinem profeciſſe verius ſe demonſtrat, quanto aliena mala robuſtius tolerat. Nam minus in ſe convaluit, quem iniquitas aliena ſternit: qui in eo, quod ferre non valet, puſillanimitatis ſuæ gladio confoſſus jacet. *Greg. lib.5 moral.*

Fortitudo deſtruitur, niſi per conſilium fulciatur: quia quò plus ſe poſſe conſpicit, eò virtus ſine moderamine rationis deteriùs in præceps ruit. *Idem.*

Fortitudo juſtorum eſt, carnem vincere, propriis voluntatibus contraire, delectationem vitæ præſentis extinguere, hujus mundi aſpera pro æternis præmiis amare, proſperitatis blandimenta contemnere, adverſitatis metum in corde ſuperare. *Idem lib.7. moral.*

Fortes facti ſunt ſancti, carnem domant, virtutibus coruſcant; ſpiritum roborant, terrena deſpiciunt, cœleſtia appetunt: occidi poſſunt, deflecti autem nequeunt; nec ſuſtinere falſa per infirmi-

ta tem

tatem metuunt: nec læsi unquam à veritate conticescent. *Idem in quad. hom.*

Bonus circuitus est, si justitia quærit, prudentia invenit, fortitudo vendicat, temperantia possidet: ut sit justitia in affectu, prudentia in intellectu, fortitudo in effectu, temperantia in usu. *Bern. in lib. de considerat.*

Non est vir fortis, cui non crescit animus in ipsa rerum difficultate. *Idem in Epist.*

Vir vocatur à viribus, qui nescit in adversis tolerando deficere, aut in prosperis aliqua elatione se jactare: sed animo stabili defixus, & cœlestium rerum contemplatione firmatus, manet semper impavidus. *Cassiod. super Psal. primum, Beatus Vir.*

Viri fortes semper in pace modesti sunt: & justitiam nimis diligunt, qui frequenter pericula tractaverunt. *Idem lib. Epist.*

Fortitudo, si nulla necessitate cogente, aut non pro causa honesta certum periculum subierit, in temeritatem convertitur. *Lact. lib. 6.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. Oda 10. lib. 2.

Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem benè præparatum
Pectus.

Ibidem.

Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

Lucanus lib. 7. civil.

—— *Fortissimus ille est,*
Qui promptus metuenda pati, si cominus instent,
Et differre potest.

Ovid. lib. 1. Fastor.

Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor:
Ut volucri, vacuo quicquid in orbe patet.

Statius lib. 8. Theb.

Omne homini natale solum.

Seneca in Hercule furen. v. 463.

Quemcunque fortem videris, miserum neges.

Iuvenalis satyr. 10.

———— *Viribus ille*
Confisus periit, admirandisque lacertis.

Idem Sat. 13.

———— *Dicimus autem*
Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ,
Nec jactare jugum vita didicere magistra.

Plaut. Rud. 2.3.

——*Animus æquus optimum est ærumnæ condimentum.*

Horat. 2. ferm. 2.

———— *Vivite fortes;*
Fortiaq; adversis opponite pectora rebus.

Martialis 11. Ep. 57.

Rebus in angustis facilè est contemnere vitam:
Fortiter ille facit, qui miser esse potest.

Plaut. Capt. 2.1.

In re mala animo si bono utare, adjuvat.

Idem Pseud. 1.5.

Bonus animus in mala re dimidium est mali.

Ibid. 2. 1.

Nam ea stultitia est, facinus magnum timido cordi credere: nam omnes
Res perinde sunt, ut agas, ut eas magnifacias.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

VIri propria maxime est fortitudo, cujus munera duo maxima sunt, mortis dolorisque contemptio. *Cicero 2.Tusc.*

Est fortitudinis proprium & magnitudinis animi, nihil extimescere]: omnia humana despicere: nihil, quod homini accidere possit, intolerandum putare. 3. *Offic.*

Fortitudo est scientia perferendarum rerum, vel affectio animi in patiendo & perferendo, summæ legi parens sine timore. 4. *Tusc.*

Fortitudo est virtus, pugnans pro æquitate. 1. *Offic.*

Fortes & magnanimi sunt habendi, non qui faciunt, sed qui propulsant injuriam. 1. *Offic.*

Nemo poterit esse celsus & erectus, & ea, quæ homini accidere possunt, omnia parva ducere, nisi omnia bona sibi in se posita censebit. 5. *Tusc.*

Fortes viri non tam præmia sequi solent rectè factorum, quàm ipsa res rectè facta. *Pro Milone.*

Est virorum fortium, virtute præstare tantum, ut possint fortunæ culpam non extimescere. *Philipp.* 3.

Magna laus & admirabilis videri solet, tulisse sapienter casus adversos, non fractum esse fortuna, retinuisse in rebus asperis dignitatem. 2. *Orat.*

Est viri fortis, ne suppliciis quidem moveri, ut fortiter fecisse pœniteat. *Pro Milone.*

Qui magno animo est atque forti, omnia, quæ cadere in hominem possunt, despicit, & pro nihilo putat: atque iste vir altus & excellens magno animo, verè fortis infra se omnia humana ducit. 3. *de Finib.*

Homi-

Homines magno animo erectoque viventes, ſemper ſunt beati, qui omneis motus fortunæ, mutationesque rerum & temporum, leves & imbecilles fore intelligant, ſi in virtutis certamen venerint. *5. de Finib.*

Eſt ſitum in nobis, ut & adverſa quaſi perpetua oblivione obruamus, & ſecunda jucundè ac ſuaviter meminerimus. *1. de Finib.*

Ea, quæ eximia pleriſque & præclara videntur, parva ducere, eaque ratione ſtabili firmaque contemnere, fortis animi magnique ducendum eſt: & ea, quæ videntur acerba, ita ferre, ut nihil à ſtatu naturæ diſcedas, nihil à dignitate ſapientis; robuſti animi eſt, magnæque conſtantiæ. *1. Offic.*

Si qui inducant animum, illa, quorum ſplendore capiuntur, vires, valetudinem, pulchritudinem, divitias, honores, opes contemnere; eaque, quæ iis contraria ſunt, pro nihilo ducere: tùm poterunt clariſſima voce profiteri, ſe neq; fortunæ impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, nec paupertate terreri: omniaq; ſibi in ſeſe eſſe poſita: neque eſſe quidquam extrà ſuam poteſtatem, quod ducant in bonis. *5. Tuſc.*

Robuſtus animus & excelſus omni eſt liber cura & angore: cùm & mortem contemnit, & ad dolores ita paratus eſt, ut meminerit, maximos luctus morte finiri, parvos multa habere intervalla requietis, mediocrium nos eſſe dominos: ut ſi tolerabiles ſint, feramus: ſin minus, æquo animo è vita, quùm ea non placeat, tanquam ex theatro exeamus, *2. de Finib.*

Fortes quidem & paratiſſimi fundere ſanguinem ſuum, alienum videre non poſſunt. Alii gladium facilius recipiunt, quàm vident. *Senec. epiſt. 58.*

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Geſilaus* ſciſcitatus: Vtra virtus eſſet præſtantior, fortitudo, an juſtitia? graviter reſpondit: Fortitudinis nullum eſſe uſum, niſi adſit juſtitia. Quod ſi omnes eſſent juſti, nihil opus foret fortitudine. *Plut. in apoph. Lacon.*

Agis cuidam ſciſcitanti, quot eſſent Lacedæmonii? Quot ſatis ſunt, inquit, ad propulſandos malos. Oſtendens, referre quàm fortes viros habeat civitas, non quàm multos. *Idem.*

Miles quidam Lacedæmonius, in pugna proſtratus, hoſtem ejus tergo inſidentem rogavit, ut ſe verteret, & in pectus potius ſtringeret enſem: rogatus: Quid ita? Ne amaſius, inquit, meus erubeſcat, ſi viderit averſis confoſſum vulneribus. *Idem.*

Androclitas ad eum, qui quærebat, cur brevibus Spartiatæ pugionibus in bello uterentur? Quia cum hoſtibus, inquit, cominus dimicamus. *Idem.*

Callicrates adverſus Mardonium Xerxis ducem pugnaturus, ſagittâ percuſſus ac propemodum exanimatus: Ego, inquit, mortem

nihil lugeo, quòd domo proficiſcens, ut pro Græcia morerer, huc venerim: ſed angor animo, quod nec ſtrenuè, nec fortiter dimicans oppeto. *Idem.*

Epaminondas, cum eſſet ſibi nunciatum, exercitum ab Athenienſibus novis armatum armis in ſe miſſum: Quid igitur, inquit, Antigenidas gemit, cum Tellen novas tibias facit? Hic enim malus, ille optimus erat tibicen. *Plut.*

Idem, cuidam objicienti, quòd Agamemnonis gloriam æmularetur: Falleris, inquit. Nam ille totius Græciæ præſidiis uſus, decem annis vix unam cœpit urbem: Ego unius hujus urbis præſidiis uno die, profligatis Lacedæmoniis, totam Græciam liberavi. *Eraſm.5. apoph.ex Plut.*

Idem in Mantinea pugna lethaliter vulneratus, non prius ferrum eduxit, quam audiſſet, Thebanos viciſſe: Tum ſatis, inquit, vixi: invictus enim morior: & educto ferro protinus efflavit animam. *Valer.Max.*

Turbo, Adriani Cæſaris præfectus, admonitus ab eo, ut curam haberet ſuæ valetudinis, ſibique daret vacationem à negotiis, reſpondit, Non decere Cæſaris præfectos niſi ſtantes mori. *Eraſm. 6. apoph.*

Alius miles ægro corpore in aciem progrediebatur: cùm autem quidam eum, quorſum ita affecto corpore proficiſceretur; interrogarent? Reſpondit: Ad moriendum pro Reipubl. noſtræ ſalute. *Max. ſerm.4.*

Alius miles claudus ad militiam proficiſcens, quùm ab aliis rideretur: Non opus eſt fuga, ſed viribus, inquit, quibus milites ſubſiſtant: locumque in acie tueantur. *Plut.in Lac. Max.ſerm.4.*

Quùm quidam fortè obvii Laconibus dixiſſent: Fortunati eſtis, *ô Lacones:* Nam modò hinc latrones abiere: Non nos, inquiunt, per Martem: ſed illi potius fortunati ſunt, qui in nos non inciderünt. *Plut.in Lacon.*

Lacon quidam, oculorum morbo laborans, ad bellum proficiſcebatur: Sed quibusdam dicentibus: Quo abis ſic affectus? Aut quid facturus? Si aliud, inquit, nihil egero, hoſtis ſaltem gladium hebetabo. *Plut.*

Philippus antè Spartæ muros caſtrametatus, miſit nuntios, multa & diræ minitans, ni facerent imperata. Quidam autem ex Lacedæmoniis, minis auditis: Gratiam, inquit, habemus Philippo, quòd non perhibeat, id quod in pugnantium poteſtate ſitum eſt, mori. *Stob ſerm.7.*

Lycurgus rogatus, qua de cauſa vetuiſſet oppugnari turres? Ne, inquit, a fœmina, puerove, aut alio quopiam homine, puero ac fœminæ non diſſimili, viri præſtantiores occidantur. *Plutarch.*

Xerxes, cùm a trecentis Lacedæmoniis ad Thermopylas vexatus eſſet,

esset, tantam militum ducens multitudinem, hoc se deceptum ajebat, quòd multos quidem homines haberet, milites autem perpaucos. *Erasm. apoph.*

Leonidas contra Persas propugnaturus, percontatus: Quid facere statuisset? Nil aliud, ait, facturus sum, quam revera pro Græcis moriturus pugnando. *Plut. in Lacon. apoph.*

Democritus, quid efficeret fortitudo, sciscitatus? Dispendia minuit, inquit. *Stob. serm. 5.*

Plato interrogatus: Quomodo affectum esse conveniat adversus calamitates? Ita, dixit, ut providens aliquis non incidat in eas: si tamen inciderit, condemnationem etiam sui non curet. *Stob. serm. 7.*

Aristoteles, quid esset fortitudo, sciscitatus? Est (inquit) virtus animosi, per quàm non facilè mortis metus ingruit. *Stob. serm. 4.*

Pædaretus cuidam dicenti: Magnum esse numerum hostium! Tantò, inquit, plus gloriæ referemus: quoniam plures interficiemus. *Plut. in Lacon.*

Lacæna filium claudum in aciem proficiscentem deducens: Fili, inquit, singulo quoque gradu fac virtutis memineris. *Plut. in apoph. Lacænar.*

Lacon quidam, in clypeo pro insigni gerens muscam, eamque non majorem verâ, quibusdam irridentibus, dicentibusque, quod id studio fecisset, quò lateret: Imò, inquit, ut sim conspicuus. Tam enim propè accedo ad hostes, ut ab ipsis perspiciatur insigne, cujusmodi sit. *Idem in Lacon.*

Pelopidas, quùm ex militibus quispiam, qui viderat Lacædemonios, per angustias montium adventare, dixisset Pelopidæ: Incidimus in hostes! Quin potiùs nos in illos, inquit, quàm in nos illi. *Idem in apoph.*

Xerxes, cùm scripsisset ad Leonidam: Mitte arma: rescripsit *Leonidas*: Veni & cape. Maluit armatus mori, quàm traditis armis turpiter de vita cum hoste pacisci. *Ibid.*

Cùm ad *Leonidam* Alexandriæ filium quidam militum dixisset: Hostes sunt propè nos! Et nos, inquit, propè illos. *Idem in apoph. Lacon.*

Alphonsus rex, dehortantibus amicis, ne ob imminentia pericula bellum pro Ioanna Neapolitanorum regina contra Martinum Pontificem, qui regno eam spoliârat, susciperet: Non abhorreo, inquit, periculum: cum sine labore & periculo nemo unquam gloriam consecutus sit. *Panorm. de reb. gestis Alphon. lib. 1. c. 8.*

¶ SIMILITUDINES.

UT cervis frustrà sunt ingentia cornua, cùm desit animus: Ita non satis est opibus pollere, nisi fortitudo accesserit. *Plut.*

Vt qui inambulantes attollunt sese, ac dilatant, fastuosi vocantur; at laudantur, qui itidem faciunt in pugilum certamine, aut in pugna, & vocantur fortes & invicti: Sic qui in rebus adversis erigit animum, fortis habetur & insuperabilis. *Plut.*

Vt magnus gubernator & scisso navigat velo: &, si exarmavit, tamen reliquias navigii aptat ad cursum: Sic in corpore parùm felici ac deficiente, tamen fortis animus sui similis est. *Senec.*

Quemadmodum quod in tesseris cecidit, id arte & ratione, quam potest optimè, disponendum: Ita quod in vita accidit, in optimam vertendum partem. *Plut.*

Vt palmæ arboris ramus, imposito onere, non deflectitur in terram cæterarum more; sed renititur, & ultrò adversus sarcinæ pondus erigit sese. Ita viri fortis animus, quò plus negotiis premitur, quóve magis sævit fortuna, hoc est erectior. *Plin. lib. 16. c. 43.*

Vt in arboribus robustiores sunt partes Aquiloni oppositæ, quàm quæ Austrum & Zephyrum spectant: Ita fortiores sumus in his, in quibus nos duris casibus exercuit fortuna. *Eras.*

Vt pisces quidam in mari nati educatique, nihil tamen sapiunt salis marini: Ita quidam inter Barbaros geniti & educati, longè absunt ab omni barbarie. *Idem.*

Columbo in volatu pernicitas: Sed dum plaudit in aëre sibi placens, implicatis strepitu pennis, capitur ab insidiante alicubi accipitre: Ita multi dum ostentant suas vires magis, quàm utuntur, obliti sui, præda fiunt inimici. *Erasm.*

Vt Crocodilus terribilis est in fugaces, fugax contrà sequentes: Ita quidam, si concedas ac metuas, tùm ferociunt; si strenuè contemnas & obsistas, statim concedunt. *Idem.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

FOrtitudinis & magnanimitatis exempla: Abraham, *Gen.* 14. 14. Iacob, 31. 36. & 32. 28. Moses & Aaron *Exod.* 5. 1. *Num.* 14. 9. Moyses, *Exod.* 8. ℣. 29. & 9. 30. Israelitæ, 13. 18. Caleb, *Num.* 13. ℣. 31. Exercitus Israelitarum, 31. 7. *Deuter.* 31. 23. Iosue, *Ios.* 8. ℣. 10. & 10. 24. Caleb, 14. 11. *Eccl.* 46. 11. Aod, *Iudic.* 3. 28. Gedeon, 6. ℣. 12. 16. & 7. 5. Iephthe Galaadites, 11. 1. Samson, 14. 6. & 15. ℣. 8. 15. & 16. 30. quinque Viri fortissimi, 18. 7. sexcenti Viri, ℣. 11. 16. septingenti Viri, 20. 16. Saul, 1. *Sam.* 9. ℣. 1. 2. & 11. ℣. 6. 7. David, 17. ℣. 36. 50. & 24. 6. & 26. 5 duodecim Adolescentes, 2. *Sam.* 2. 15. Nathan, 12. 1. Viri Davidis, 17. 8. tres Davidis principes, 23. 16. Ieroboam, 2. *Reg.* 11. 18. Elias, 1. *Reg* 18. 18. & 21. 20. 2. *Reg.* 1. ℣. 4. 16. Naaman, 5. 1. Elisæus, 3. 13. Iehu, 9. 24. & 10. ℣ 8. 14. 26. Iojada, 11. 4. Iudas, 1. *Paralip.* 5. 2. Ioab filius Sarviæ, 11. 6. fortissimi Viri, 12. ℣. 1. 2. Filiæ Semeiæ, 26. ℣. 7. 8. Banajas, 27 6. Exercitus Asa, 2 *Paralip.* 14. ℣. 8. Iosaphat, 17. ℣. 5. 6. Zacharias, 24. 20. Azarias & octoginta Viri, 26. 17. Ezechias, 32. 7. Nehemias, *Nehem.* 2. 18. Reduces ex captivitate Babylonica, 4. ℣. 2. 17.

Sidrach,

Sidrach, Misach, Abednego, *Dan.*3.*Vers.*16.17. Daniel, 6.10. Iudas Machabæus, 1 *Macchab.*2.66. Ioannes Simonis filius,13.54. Iudas, 2. *Macchab.*12.42 Ioseph Arimathæus: *Matth.*27.*V.*58. Cæcus natus, *Iohan.* 9.*V.*17.31. Thomas, 11.16. Petrus, *Act.*2.14.*&* 3.14.*&* 4.*V.*8.9. Petrus & Iohannes, *V.*19. Apostoli, *V.*33. Petrus cum Collegis, 5.29. Stephanus, 6.8. *&* 7.51. Paulus, *Act.*13.1. *&* 16.37. *&* 17.17. *&* 19. 30. *&* 20. *V.*23.24. *&* 21.13. *&* 22.1. *&* 24.*V.*9.10. *&* 25.11. *&* 27. *V.*22.37. *&* 28.30. 2.*Cor.*1.21. Fortitudinis injuriosæ exempla: Cain, *Gen.*4.8. Reges Elam & alii, 14.11. Abimelech, *Iudic.*9.5. Saul, 1.*Sam.* 18.11. Absalom, 2.*Sam.*15. *V.*10.11. Ieroboam, 1.*Reg* 12.26. Iudas proditor, *Matth.*26.15. Sacerdotes, Magistratus & Sadducæi, *Act.*4.13. *&* 18. Iudæi, 13.12.

¶ EXEMPLA PROFANA.

CAto major cohortans adolescentes, ut audacter pugnarent, subinde addebat: Sermonem citius quam ferrum, ac vocem plus quàm manum emollire & obstupefacere hostem. *Plut. in apoph.*

Apud Spartanos erat orationis genus simplex, nihil affectatum, nihil habens molle ac delicatum: nec in aliis versabatur argumentis, quàm *Vel* in laudibus eorum, qui fortiter ac generosè vitam exegissent, quique pro Sparta occubuissent, & ob id ab omnibus ut beati celebrabantur: *Vel* in vituperandis his, qui metu periculorum nihil egregiè gessissent, & qui ob ignaviam à morte cruciabilem infelicemque vitam viverent: *Vel* in pollicitatione per gloriæ studium, accendente animos ad virtutem, ad cujusque ætatem accommodata. Itaque tres erant apud illos chori, juxtà triplex ætatum discrimen: quibus in festis simul constitutis, senum chorus incipiens canebat:

Ἄμμες πότ' ἦμεν ἄλκιμοι νεανίαι.
Nos quondam eramus inclyti bello Viri.
Iuvenum verò chorus succinebat:
Ἄμμες δέ γ' ἦμεν, αἰ θέλῃς, αὐγάσδιο.
Nos ij sumus: fac, si Velis, periculum.
Puerorum denique sequebatur:
Ἄμμες δέ γ' ἐσσόμεθα πολλῷ κάῤῥονες.)
Nos fortitudine plurimum præstabimus.

Rectè nimirum atque ordine legislator propinqua domesticaque exempla juventuti per ipsos ob oculos posuit autores. *Plut. de laude sui ipsius & Laconicis.*

Templarij milites, ut aut vincere, aut mori in bellis contrà Saracenos discerent, si fortè caperentur, solo cingulo & cultello redimebantur. *Sigeberti continuator.*

Probus, antequam ad imperium eveheretur in Africa proconsul, Aradionem fortissimum virum singulari certamine interemit, & honorificè sepelivit. *Fulg. lib.*3. *cap.*2.

Achillinus miles Belisarii Romæ ad portam Pincianam solus impetum Gothorum repressit. *Procopius.*

¶ HIEROGLYPHICA.

PEr *anteriora Leonis* hieroglyphicè *robur* significatur, propterea quod in eo animali membra illa robustiora sunt: ab excellenti enim vi quadam unius cujusq; rei significata sua Ægyptii desumebant. Expressit robur hoc Lucretius Carus, cùm ita scripsit:

Principio genus acre Leonum sæváq; sæcla,
Tuta est virtus.

Pier. Val. lib. 1. *p.* 2. *F.*

Per *Vespas etiam* hieroglyphicè pugnacitatem & infestum adversus hostes ingenium significabant Ægyptii. *Idem lib.* 4. *pag.* 34. *E.*

Fortem quoque per *Camelum* hieroglyphicè præfigurabant. Est enim in hoc animante mirus dorsi vigor, & onerum gerendorum indefessum, ut fame etiam ac siti pertinacissimè tolerata in plures sub onere dies perseveret. *Val. Pier. lib.* 12. *pag.* 116. *E.*

Fortitudinem quoque nonnulli per *Tigrim* fluviorum omnium rapidissimum hieroglyphicè significant, quòd, quemadmodum velocissimus hic fluvius, qua parte ex Armenia in Mesopotamiam labitur, propter rapidissimam velocitatem sagittæ (quæ Armeniorum lingua Tigris dicitur) comparetur, sic fortitudo cursu quodam pernici concita, obstantia quæque demoliri atque prosternere videatur, nullisque obicibus oppositisque molibus aut obstaculis impediri, quin, quo ferri destinarit, eò victrix prorumpat. *Idem lib.* 21. *pag.* 197. *C.*

Non temerè quoque *Adamantem* pro fortitudine proponi, cui robur indomitum, visque insuperabilis nomen meritò fecisset, quippe qui limæ, scalpro & malleo duritiá inenarrabili resistat, quodque omnium maximè admirandum est, contrà etiam ignis violentiam incolumis lapillus evadat. *Idem Pierius Valer. lib* 41. *pag.* 402. *E.*

FORTUNA, CASUS, EVENTUS.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Horat. 1. Epist. 14.

Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.

Idem 1 Serm. 1.

Qui fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu sors objecerit, illa
Contentus vivat? laudet diversa sequentes?
O fortunati mercatores! gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore.
Contra mercator, navim jactantibus Austris,

Mili-

Militia est potior. quid enim? concurritur: hora
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumq; peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.
Ille datis vadibus, qui rure extractus in urbem est,
Solos felices viventes clamat in urbe.

Horat 1. Epist.14.

Rure ego viventem, tu dicis in urbe, beatum:
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
Stultus uterque locum immeritum causatur iniquè,
In culpa est animus, qui se non effugit unquam.

Ovid. 1. Art.

Fertilior seges est alienis semper in agris:
Vicinumque pecus grandius uber habet.

Publ. Syrus.

Alienum nobis, nostrum plus aliis placet.

Virgil. Eccl.9. v.5.

——— ——— *Sors omnia versat.*

Ovid. Met.14. v.494.

——— ——— *Sors autem ubi pessima rerum est,*
Sub pedibus timor est, securaq; summa malorum.

Horat. 1. Epist. 10.

Lætus sorte tua vives sapienter Aristi.

Senec. Thyest. v.594.

Nulla sors longa est.

Idem Troad. v.1014.

Ferre, quam sortem patiuntur omnes,
Nemo recusat.

Ibid. v.1027.

Aequior casum tulit & procellas,
Mille qui Ponto pariter carinas
Obrui vidit.

Martialis 1.

O quantum est subitis casibus ingenium?

Sen. Herc. Fur. v.327.

Quem sæpè transit casus, aliquando invenit.

Ovid. 4 Trist.3.

Hectora quis nosset, felix si Troja fuisset?

Proper. 2, 25.

Si qua venit serò, magna ruina venit.

Albinovanus ad Liviam Augustam.

Nempe per hos etiam fortunæ injuria mores
Regnat, & incerta est hic quoque nixa rota.

Hic quoque sentitur, ne quid non improba carpat,
Sævit, & injustum jus sibi ubique facit.

Sen. Agam. v.100.

——— *Quidquid in altum*
Fortuna tulit, ruitura levat.
Modicis rebus longius ævum est.

Plaut. Cap. 2.2.

—— *Fortuna humana fingit, artatque, ut lubet:*
Me, qui liber fueram, servum fecit, è summo infimum:
Qui imperare insueverã, nunc alterius imperio obsequor.

Ovid. 4. Pont. 3.

Quid facis, ah demens? cur, si fortuna recedat,
Naufragio lacrymas eripis ipse tuo?
Hæc Dea non stabili, quàm sit levis, orbe fatetur,
Quæ summum dubio sub pede semper habet.

Ovid. 8. Met. v.72.

——— *Sibi quisque profecto*
Est Deus: Ignavis precibus Fortuna repugnat.

Ter. Phorm. 1.4. & Cic. 2. Tuscul.

Fortes fortuna adjuvat.

Idem Hec. 3.3.

O Fortuna, ut nunquam perpetuò es bona.

Albinovanus ad Liviam.

Fortuna arbitriis tempus dispensat ubique:
Illa rapit juvenes, sustulit illa senes.

Iuvenalis 10.

——— *Sequitur Fortunam, ut semper, & odit*
Damnatos.

Lucanus 3.

——— *Servat multos Fortuna nocentes.*

Senec. Thyest. v-615.

——— *Prohibetque Clotho*
Stare Fortunam: rotat omne fatum.

Martialis 12. Ep. 10.

Fortuna multis dat nimis, satis nulli.

Plaut.

Vt consuevere homines, Salus frustratur, & Fortuna.

Ibidem.

——— *Nec ulli præstat velox*
Fortuna fidem.

Sen. Met. v. 159.

Fortuna fortes metuit, ignavos premit.

Ibid.

Ibid. v.219.

—— Rapida Fortuna ac levis,
Præcepsque regno eripuit, exsilio dedit.

Silius. 4.

Pelle moras, brevis est magni Fortuna favoris.

Hor.3. Carm.29.

Fortuna sævo læta negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alij benigna.

Publ. Syrus.

Fortuna cum blanditur, captatum advenit.
Fortunam citius reperias, quàm retineas.
Fortuna nimiùm quem fovet, stultum facit.
Fortuna vitrea est, cum splendet, frangitur.
Levis est Fortuna: citò reposcit, quæ dedit.

Ovid. Epist. 2.

Heu patior telis vulnera facta meis!

Ovid. 4. Pont. 3.

Ludit in humanis divina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.

Ex Græcis Comicis.

Πᾶσιν γὰρ εὖ φρονοῦσι συμμαχεῖ τύχη.
Qui se gerunt prudentes, illis sors favet.
Ταὐτόματον ἡμῶν κάλλιω βουλεύεται.
Meliora quam nos ipsa sors delibérat.
Οἷς μὲν δίδωσιν, οἷς δ' ἀφαιρεῖται τύχη.
Fortuna dat aliis, & aliis eripit.
Δοὺς τῇ τύχῃ τὸ μικρὸν, ἐκλήψῃ μέγα.
Dans parva sorti, recipies quæ magna sint.
Πολλοὺς κακῶς πράσσοντας ὤρθωσεν τύχη.
Rebus ab egenis evehit sors plurimos.
Οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδεμία τύχη θεὸς,
Οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ ταὐτόματον ὃ γίγνεται,
Ὡς ἔτυχ' ἑκάστῳ, προσαγορεύεται τύχη.
Fortuna nulla est usquam nobis Deus.
Sed quicquid homini sorte contingit, solet
Fortuna id omne passim nuncuparier.
Ὡς ποικίλον πρᾶγμ' ἐστὶ καὶ πλάνον τύχη.
Fortuna quam res varia, quam volubilis.
Στρέφει δὲ πάντα τὰ ἐν βίῳ μικρὰ τύχη.
Fortuna parva versat humana omnia.

Τὰ θνητὰ πάντα μεταβολὰς πολλὰς ἔχει.
Mutantur humana vario modo omnia.
Βέβαιον οὐδὲν ἐν βίῳ δοκεῖ πέλειν.
Stabile videtur nostra habere vita nil.
Ἄνθρωπος ὤν, μέμνησο τῆς κοινῆς τύχης
Sortis memento communis, quùm sis homo.
Μὴ βαῖνε δυστυχοῦντι· κοινὴ γὰρ τύχη.
Misero cave insultare: sors communis est.
Ὦ μεταβολαῖς χαίρουσι παντοίαις τύχη,
Σὸν ἔστ' ὄνειδος τοῦθ' ὅταν οὗτος ἀνὴρ
Δίκαιος ἀδίκοις περιπέσῃ συμπτώμασι.
Mutare quae res omnibus gaudes modis,
Fortuna, crimen est tuum, quàm cuipiam,
Qui cultor aequi, sors iniqua obvenerit.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

FOrtuna est rerum omnium domina. *Cic.pro Marcello.*

Fortuna est rerum externarum, & ad corpus pertinentium. 5.*Tuscul.*

Fortunam insanam esse, & cæcam, & brutam perhibent philosophi. Cœcam ob eam rem, quia nil cernat, quo sese applicet: Insanam autem ajunt, quia atrox, incerta, stabilisque sit. Brutam, quia cum multis incommodis conflictatur, propter immensam pecuniæ cupiditatem. 2.*ad Her.*

Varia est vitæ commutabilisque ratio, vaga, volubilisque fortuna. *Pro Milone.*

Non solùm ipsa fortuna cæca est, sed eos etiam plerunque efficit cæcos, quos complexa est. Itaque illi efferuntur fastidio ferè & contumacia: neque quicquam insipiente fortunato intolerabilius fieri potest. Atque hoc quidem videre licet, eos, qui anteà commodis fuerunt moribus, imperio, potestate, prosperis rebus immutari; spernique ab iis veteres amicitias, & indulgeri novis. *In Lælio.*

O fallacem hominum spem, fragilemque fortunam, & inanes nostras contentiones! quæ in medio spatio sæpè franguntur & corruunt: & ante in ipso portu obruuntur, quàm portum conspicere potuerint. 3 *de Orat.*

Vita regitur fortunâ, non sapientiâ. 5.*Tusc.*

O volucrem fortunam! quàm citò omnia ex lætitia & voluptate ad luctum & lachrymas recidunt. *Pro Sylla.*

O misera vitæ ratio! quæ tamdiu resides in voluptate, quamdiu fortunæ poscit libido. *Cic.ante exilium.*

Fortunam vitare nemo potest. *Cic.Dol.Famil.*9.

Nihil est tam contrarium rationi & constantiæ, quàm fortuna. 2. *de Divin.*

Non

Non sunt omnia committenda fortunæ, ne magnam nimis in nos habeant dominationem. 4. *ad Herenn.*

Fortunam laudare, est stultitia: & vituperare, superbia est. Animi autem laus & honesta est, & vituperatio vehemens. 1. *de InVent.*

Ei non multum potest obesse fortuna, qui sibi firmius in virtute quàm in casu præsidium collocavit. 4. *ad Heren.*

Magna vis est in fortuna in utramq; partem, vel secundas ad res, vel adversas. Nam & cùm prospero flatu ejus utimur, ad optatos exitus provehimur: & cùm reflavit, affligimur. 2. *Offic.*

Fortitudini fortuna adjumento solet esse. 3. *ad Heren.*

Fortes fortuna adjuvat. 2. *Tusc. & Terent. in Phorm.*

¶ APOPHTHEGMATA.

THales sciscitatus, quemadmodum quis calamitatem optimè ferre posset? Si, inquit, hostes videat in majori versari miseria. *Max. serm.* 18.

Chilon dicebat, infortunatum non irridendum esse, cùm fortuna inconstans sit, & nostræ etiam felicitati invideat. *Stob. serm.* 109.

Idem ab Æsopo interrogatus, quid ageret Iupiter? Respondit: Excelsa deprimit, depressa extollit. *Laert.*

Aesopus quærenti, quid Dii facerent? Dixit: Eos alia struere, alia diruere. *Stob. serm.* 103.

Bion interrogatus: Quis esset in vita maximè anxius? Qui in maximis, inquit, rebus cupit esse fortunatus. Is enim mille curis detorquetur, ut assequatur ardua: & assequutus, æquè torquetur, ne amittat. *Laert. lib.* 4. *c.* 7.

Crœsus, consultus à Cyro de bello suscipiendo contra Tomyrin reginam, à qua tandem occisus est: Si tibi, ait, esse videris immortalis, nihil est opus, ut meam tibi sententiam dicam: Si verò te quoque agnoscis hominem, illud in primis discito, talem humanarum rerum circulum esse, qui rotatus, eosdem semper fortunatos esse non sinat. *Brus. lib.* 2. *c.* 37. *ex Herod.*

Apelles interrogatus, cur sedentem fortunam pinxisset? Respondit: Quia loco stare non potest. *Stob. serm.* 103. *Max. serm.* 67.

Leotychidas roganti, quo modo quis maximè præsentia bona tueretur? Si non omnia, inquit, fortunæ crediderit. *Brus. l.* 2. *c.* 37.

Bias interrogatus, quid esset difficile? Mutationem, inquit, secundæ fortunæ fortiter ferre. *Max. serm.* 18.

¶ SIMILITVDINES.

UT in Olympiis non licet vincere, delecto adversario: Sic in vita quæcunque obtingit fortuna, cum ea incландum est. *Plut.*

Veluti si quis cæcus in quempiam incidat, illum cæcum appellat, qui non vitaverit: Sic nos fortunam facimus cæcam, in quam nostrapte incidimus cæcitate. *Idem.*

Vt aliis venti ſecundi ſunt, aliis adverſi: Ita aliis fortuna favet; aliis adverſatur. *Idem.*

Vt Cos non ſecatur tramâ, niſi prius cinere & aceto præmollita: nec ebur inflecti poteſt, niſi zutho prius molleſiat: Sic fortuna non poteſt reddere vulneratos animo, niſi acceſſerit malitia. *Plutarch.*

Vt pumilio, etiam ſi in monte conſiſtat, puſillus eſt; Coloſſus etiam in puteo magnus: Ita ſapiens in quacunque fortuna ſuis bonis magnus eſt; ſtultus & in ſumma fortuna humilis. *Senec.*

Vt apparatus ſcenæ, quia commodato datus eſt, ſtatim redditur, & ſine querela: Ita quicquid in vita contingit magnificum, ſive ſeriùs, ſive mox à fortuna repetatur, æquo animo reddemus, ſi his tanquam commendatitiis utimur. *Senec.*

Vt grando illiſa tectis inſultat, magno quidem fragore, verum nulla noxa: Sic inſultus fortunæ nihil poteſt in ſapientem. *Senec.*

Vt conchylia creſcente Luna augeſcunt, decreſcente macreſcunt: Ita ſtultus à fortuna pendens nunc magnus eſt, nunc puſillus: nunc elatus, nunc ſupplex: utcunque Rhamnuſia mutaverit ſeſe. *Idem.*

Vt indomita vis adamanti, unde & nomen additum gemmæ, adeò ut nec caleſcat igni, nec ferro cedat, quin magis ictum ita reſpuens, ut ferrum ſimul & incudes diſſiliant: Sic ſapientis animus adverſus omnem fortunæ ſævientis impetum invictus. *Idem.*

Vt bonus artifex è quavis materia ſimulachrum fingit: Ita ſapiens quamvis fortunam ſapienter adminiſtrabit. *Idem.*

Nilus famem adfert Ægyptiis, ſi vel parum exundarit, hoc eſt, minus duodecim cubitis; vel plus ſatis, hoc eſt, ultrà octodecim: Ita pariter obſtat ad bonam mentem fortuna nimium ſecunda, vel nimium maligna: hîc egeſtate vexans; illîc delitiis avocans ab honeſto. *Idem.*

Echinus præſentiens tempeſtatem, aut affligit ſeſe, aut arenâ ſaburrat: Ita cùm imminet fortunæ tumultus, animus eſt philoſophiæ præceptis confirmandus. *Idem.*

Qui morbo comitiali ſunt obnoxii, frigore deprehenduntur: nam illico capitis vertigine laborant: Indoctos ſi paululum evexerit fortuna, protinus arguit, cujuſmodi ſint. *Plut.*

Quemadmodum imperiti artifices, cum ſtatuis exiguis magnas ſubdunt baſes, magis conſpicuam reddunt illorum exiguitatem: Ita fortuna ſi puſillo animo munus amplum addit, indicat & arguit magis animi humilitatem. *Idem.*

Qui in altis ſunt ſpecubus, à fulmine non feriuntur: Ita infima fortuna tutiſſima. *Idem.*

Vt

Vt terræ fœtus aliquando copiosè proveniunt, aliquando malignè: & in animantibus aliquando fœtura felix, aliquando sterilitas est: & in mari aliquando tempestas, aliquando tranquillitas: Sic in vita varii fortunæ casus. *Plut.*

Vt deciduæ stellæ subito extinguuntur: Ita quos fortuna subitò in summa provexit, repentè solent corruere. *Plut.*

Vt in rerum natura, quæ spectatissimè florent, celerrimè marcescunt, veluti rosæ, lilia, violæ; cùm alia durent: Ita in hominum vita, quæ florentissima sunt, citissimè feruntur in diversum. *Plin. lib.9. c.15.*

Vt in Democratia, cui fortè contingit imperium, eum oportet imperare; cui non contigit, eum oportet æquo animo ferre: Sic in vita hominum quod sors dederit, boni consulendum. *Plut.*

Vt suus cuique morbus videtur atrocissimus: Ita suum cuique incommodum maximè dolet. *Erasm.*

Rhododendri frondes jumentis, capris, & ovibus venenum sunt: eædem homini contrà serpentium venena remedio: Ita quod stultis perniciem adfert, ut res adversæ, aut eruditio; id sapiens vertit in suum bonum. *Plin.lib.16. cap.20.*

Vt palmæ arboris ramus, imposito onere, non deflectitur in terram cæterarum more, sed renititur, & ultrò adversus sarcinæ pondus erigit se: Ita viri fortis animus, quo plus negotiis premitur, quoque magis sævit fortuna, hoc est erectior. *Idem.*

Vti fulmen quodcunque animal protinus occidit, excepto homine: Ita fortunæ procellæ indoctos ac brutos protinus animo dejiciunt, sapientem non item. *Idem.*

Vt quercus & aliæ quædam arbores sub terra defossæ, duriores redduntur ac durabiliores: Ita qui diù premuntur adversa fortuna, diutiùs florent. *Plin. lib.16. c.41. & 43.*

Semel icti à scorpio, nunquam posteà à vespis, crabronibus, aut apibus feriuntur: Ita nullum est incommodum, quod non commodidatis aliquid habeat adjunctum *Plin.lib.28 c.3.*

Muræna fuste non potest interimi, ferulâ protinus: Ita quosdam leve incommodum exanimat, ut convicium; qui gravissimas fortunæ procellas infracto tulerunt animo. *Plin.l.23. c.2.*

§ HIEROGLYPHICA.

Vulgatissimum illud inter Hieroglyphica, *Fortunam* nunc *rotulæ*, ut vulgus, nunc *sphæræ* alicui, ut *Cebes*, insistentem pingere: sive ut eam rerum Dominam ostenderent (qua de causa Apelles eam in sedem collocavit) sive ut ejus instabilitatem coarguerent. *Pier.Val.39.p.378.f.*

Veteres quùm *Fortunæ* plurimum tribuerent, eamque negotiorum penè omnium arbitrum opinarentur, simulacrum ejus dextra clavum, sinistra cornu copiæ tenere finxerunt, quod bona & com-

moda ab eadem omnia proficisci crediderunt:unde divitias & opulentiam *fortunas* appellavére,uni illi regendi elargiendique facultatem concessam arbitrati. *Pier Val. l.45. p.444. F.*

Vt verò *ejusdem inconstantiam* notarent, sedentem eam in *pila* sculpebant. *Id. eod. l p.445. A.*

Capricorni signum, quod in multis Augusti Cæsaris numismatis videmus, summam, ut Astronomi tradunt, sub se natis portendens felicitatem, hieroglyphicè nonnunquam significat *secundam Fortunam*, summamque felicitatem. *Id. ibid.*

FRATER.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

FRater, qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma: & judicia quasi vectes urbium. *Prov.*18.

Fratres in adjutorium in tempore tribulationis, & super eos misericordia liberavit. *Eccl.*40.

Nunquid non pater unus omnium nostrûm? Nunquid non Deus unus creavit nos? Quare ergò despicit unusquisque vestrûm fratrem suum, violans pactum patrum vestrorum? *Mal.*2.

Quicunq; enim fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater est. *Matth.*12.

Omnes autem vos fratres estis. *Ib.*23.

Decebat autem eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. *Hebr.*2.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

VEra fraternitas est, quæ fratrem veneratur devotum, corripit dissolutum: quæ præsenti obsequitur, absentem non rodit: sano applaudit, infirmum non deserit: placatum non provocat, iratum ut majorem metuit. *Rab. sup. Matth ult. c.*

Hæc est vera fraternitas, quæ nullius unquam casibus scinditur, quam non solùm dissociare vel delere locorum vel temporum intervalla non prævalent, sed nec mors quidem ipsa divellit. *Id. in collationibus patrum.*

Hæc est vera & indirupta fraternitas, quæ gemina animorum perfectione ac virtute concrescit: cujus semel initum fœdus, nec desideriorum varietas, nec contentiosa dirumpet contrarietas voluntatum. *Id. ibid.*

Nihil prodest, si moribus ac proposito diffidentes, unâ habitatione jungantur: nec obest parili virtute fundatis, per locorum intervalla disjungi. Apud Deum namque morum cohabitatio, non locorum unitas, fratres habitatione conjungit: nec potest unquam pacis integritas custodiri, ubi voluntatum diversitas invenitur. *Id. ibid.*

Fratris

Fratris egestati impendendum, quicquid ultrà vitæ necessitatem habemus. *Basil. in sum mior.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid lib. 1. Metamorph. v. 144.

Vivitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
Non socer à genero: fratrum quoque gratia rara est.

Silius Italicus lib. 16. Bel. Pun.

Hos inter gemini
—— —— Impia circo
Innumero, fratres, cavea damnante furorem,
Pro sceptro armatis inierunt prælia dextris.
Is genti mos durus erat, patriumque petebant
Orbati solium lucis discrimine fratres.

Manilius lib. 4. Astronom.

Ecce patrem nati perimunt, natosq; parentes:
Mutuaq; armati coeunt in vulnera fratres.

Lucanus lib. 1. bel. civil. v. 92.

Nulla fides regni sociis, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit: nec gentibus ullis
Credite, nec longè fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

¶ APOPHTHEGMATA.

ANtisthenes, fratres qui essent concordes, omni pariete dicebat esse fortiores *Laert. l. 6. c. 1.*

Isocrates dicebat, non decere fratres, ut lances in statera, altero humiliato, alterum extolli. *Anton. Maxim. serm. de amore fraterno.*

Socrates eos, qui fratribus præteritis, alios sibi amicos acquirunt, iis similes esse dicebat, qui relicto suo agro, alienum colunt. *Stob. serm. 82.*

Plutarchus dicebat, nullam esse fratris amissi recuperationem, ut neque manus ablatæ. *Anton. serm. de amore ac odio in fratres.*

Idem Musas dicebat nominatas quasi ὁμῦ ἔσας, id est, simul degentes, propter sororiam animorum conjunctionem. *Stob. serm. 82.*

Euclides Socraticus, cum fratrem dicentem audivisset: Dispeream nisi te ultus fuero: Respondit: Et ego: nisi ut nos ames tibi persuaserim. *Plut. lib de fraterno amore.*

Caracalla, Bassiano præfecto suadente, ut ad mitigandam invidiam parricidii, fratrem Getam appellaret Divum: Sit, inquit, divus, dum non sit vivus: & sic fratrem in divos retulit. Atque ita regnandi cupiditas nescit jura pietatis. *Ex Aelio Spartian.*

Socion fratri in fratrem insurgenti dicebat: Canem tibi infensum mitigare conaris, ut fiat benignior: ergà fratrem verò idem non facies? *Eod. serm.*

Aristippus ad fratrem reconciliatum dixit: Memineris te dissensionis, me reconciliationis fuisse authorem. *Ibid.*

¶ SIMILITUDINES.

UT in bilance, altera surgente, altera cedit ac deprimitur: Ita frater evecto ad majora fratri cedere debet, summittens sese, non repugnans. *Plut.*

Vt in numeris minores additi majoribus eos multiplicant, & vicissim multiplicantur ipsi: Sic frater observiens fratri evecto ad honores, & auget illius dignitatem, & vicissim ornatur illius splendore. *Idem.*

Vt in digitis, etiam qui scribere, aut cythara ludere nesciunt, una cum illis moventur, & obsequuntur: Sic frater fratribus magistratum administrantibus adesse convenit. *Idem.*

Armis perditis aut instrumentis, licet alia parare; corpus aliud parare non queas: Sic amicos alios invenies, fratres non item. *Idem.*

Ex eadem materia prima, nata sunt elementa inter se diversissima pugnantissimaque: Sic aliquoties ex iisdem parentibus nascuntur fratres ingeniis dissimillimi. *Idem.*

Vt civiles seditiones rectiùs in hostes transferimus: Sic rectiùs invidemus alienis, quàm fratribus: etiamsi sit optimum, omninò non invidere. *Idem.*

Vide Amicitia, Amor, Concordia, Fœdus, Societas.

FRAUS.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

FAllacia est, per quam moribus deceptoriis veritas palliata, vel odium alterius vel proprium commodum intendit. *Aug. de fin.*

Venena non dantur, nisi melle circumlita: & vitia non decipiunt, nisi sub specie umbraque virtutum. *Ambros. in libr. de Virgin.*

Sciendum quoq; est, quod in tribus modis fraus ipsa committitur, quia per hanc procul dubio aut tacita cordis humani gratia, aut favoris aura, aut res quælibet exterior desideratur. *Greg. in moral.*

Solus in Dei opere fraudem non facit, qui quùm ad studia bonæ actionis invigilat, nec ad corporalis rei præmia, nec ad laudis verba, nec ad humani judicii gratiam anhelat. *Idem ibidem.*

Dolosus adversarius ferire simul nititur, & apertè sæviens, & insidiose latens: ut dùm occulta sagitta metuitur, minùs antè faciem hasta timeatur; vel dum ante faciem hastæ resistitur, nequaquam ex occulto veniens sagitta videatur. *Idem ibid.*

Verba instituta sunt propterea, ut non se invicem homines fallant, sed ut ad alterius quisque notitiam cogitationes suas proferat. Verbis

bis ergò uti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est. *Idem ibid.*

Diuturna fraudatio tædiorum est nutrix, suspicionum fomes, impatientiæ fax, noverca amoris, desperationis mater. *Bernhard. super Cant.*

Facilior cautio est, ubi manifesta est formido: & ad certamen minus tunc præstituitur, quando se adversarius profitetur. Plus timendus & cavendus inimicus, quùm latenter surrepit, quàm qui per pacis imaginem fallens, occultis accessibus serpit: unde & nomen serpentis accipit. *Cypr. in Epist.*

Dolus est, quùm aliud agitur, & aliud simulatur. Callidus est, qui exitum virtutis dolo ac fraude imitatur. *Isid. in synonim.*

Quidam simpliciter vivunt, & in omnibus prosperantur: quidam versantur in dolis, & quælibet adversantur. *Pet. Rav. in quadam Epist.*

Insperatum bonum est, si is, ad quem deceptionis pertinet periculum, sibi gratiæ procuret augmentum. Ius enim exigit, sagittas fraudis redire in dolosum verticem sagittantis. *Cass. l. 5. epist.*

¶ Sententiae Poeticae.

Ovid. lib. 2. Fast.

Sic iterum, sic sæpè cadunt: ubi vincere apertè
Non datur, insidias, armaque tecta parant.
Fraude perit virtus.

Ovid. lib. 3. de Arte amandi.

Iudice me, fraus est concessa repellere fraudem:
Armaq; in armatos sumere jura sinunt.

¶ Sententiae Philosophicae.

OCcultum & insidiosum malum, perfidia: cujus efficacissimæ vires sunt, mentiri & fallere. Fructus in aliquo admisso scelere consistit: qui mendaciis & fallacia quasi præclaris artibus gaudet. *Val. Maxim. l. 9.*

Fraus est, accipere, quod non possis reddere. Repelli se homines facilius quàm decipi ferunt. *Sen. in Prov.*

¶ Exempla Sacra.

FRaudis exempla: Cain, *Gen.* 4. v 8. *Iacob.* 27. v. 18. 19. 20. & 30. v. 31. 32. 33. Thamar, 38. v 13 14. Obstetrix, v. 27. 28. Gabaonitæ, *Ios.* 9. v. 4. 22. 23. Ananias & Saphira, *Act.* 5.

¶ Exempla Profana.

AMator quidam *Clodiam, P. Clodij* sororem decepit, æreis quadrantibus loco argenteorum in loculos ejus immissis. Vnde postea Quadrantula dicta fuit. *Plut. in Cicerone.*

Sergius Galba observavit ante omnes Liviam Augustam, cujus & vivæ gratia plurimum valuit, ejusque opera ex palatio processit ad

ad consulatum, & mortuæ testamento penè ditatus esset, nî fraude Tiberii fuisset impeditus. *Cusp.*

Pericles Atheniensis proclamavit, incolumes futuros hostes, si deponerent ferrum; eiusque obsecutos conditionibus, universos, qui in sagulis ferreas fibulas habuissent, interfici jussit. *Frontinus lib.4. cap.7.*

Vide Astutia, Dolus, Fallacia.

FRUGALITAS.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Horatius Oda 16. lib.3.

Benè est, cui Deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

Idem lib.1. Epist.2.

Quod satis est, cui contigit, hic nihil amplius optet.

Idem lib.1. satyr.1.

At qui tantulo eget, quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis.

Ibidem.

Nescis quo valeat nummus? quem præbeat usum?
Panis ematur, Olus, Vini sextarius: adde
Quis humana sibi doleat natura negatis.

Seneca in Thyest. v.447.

— O quantum bonum est,
Obstare nulli! capere securas dapes
Humi jacentem! scelera non intrant casas,
Tutusque mensa capitur angusta cibus.
Venenum in auro bibitur.

Iuvenal. satyr.14.

Vivite contenti casulis, & collibus istis,
O pueri, Marsus dicebat, & Hernicus olim,
Vestinusque senex. Panem quæramus aratro
Qui satis est mensis.

Persius satyr.3.

——— Rure paterno
Est tibi far modicum, purum & sine labe salinum,
Quid metuas? cultrixque foci secura patella est.
Hoc satis?

Claud. lib.1. in Ruffin.

——— Contentus honesto
Fabricius parvo spernebat munera regum:
Sudabatque gravis consul Serranus aratro:
Et casa pugnaces Curios angusta tenebat.

Iuve-

Iuvenal. satyr.14 de Diogene

Sensit Alexander, testa cum vidit in illa
Magnum habitatorem, quantò felicior hic, qui
Nil cuperet, quàm qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.
Nullum Numen abest, si sit prudentia, sed te
Nos facimus Fortuna Deam: mensura tamen quæ
Sufficiat census, si quis me consulat, edam:
In quantum sitis, atque fames, & frigora poscunt:
Quantum Epicure tibi parvis suffecit in hortis,
Quantum Socratici ceperunt ante penates.

Idem satyr. 15.

Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui,
Tanquam homine, & ventri indulsit non omne legumen.

Tibul. de seipso Eleg. lib 1. sic ait:

Me mea paupertas vitæ traducat inerti,
Dum meus assidua luceat igne focus.

Iuvenalis satyr. 10.

——— *Nulla aconita bibuntur*
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula sumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Seneca in Hippol. v.515.

——— *Regios luxus procul*
Est impetus fugisse: sollicito bibant
Auro superbi: quam juvat nuda manu
Captasse fontem! certior somnus premit
Secura duro membra versantem toro.

Idem Hercule Oet. v.652.

Pectora pauper secura gerit.
Tenet è patula pocula fago,
Sed non trepida tenet ipsa manu:
Carpit faciles vilesque cibos,
Sed non strictos respicit enses:
Aurea miscet pocula sanguis.

¶ APOPHTHEGMATA.

CRates Demetrio Phalereo indignatus est, quod ipsi panes ac vinum misisset, dicens: Vtinam fontes etiam panes ferrent! Sentiens, vino nihil opus esse Philosopho: atq; hoc ipsum esse submolestum, quòd panis non æquè parabilis esset ac potus. *Laert. l 6. c 5.*

Idem, cùm in forum incidisset, alios ementes, vendentes alios contemplatus: Illi, inquit, quod rem inter se contrariam agunt, se beatos esse judicant: at ego me, quod utriusque, tùm emendi, tum vendendi, sim immunis. *Stob. serm. 1. de Prudentia.*

Alexander. Quùm regina Cariæ Ada illud haberet studio, ut assiduò mitteret Alexandro obsonia, bellariaque, per talium rerum architectos coquosque magna arte parata; Alexander ait: Se ipsum habere meliores obsoniorum artifices: ad prandium quidem, nocturnum iter: ad cœnam verò, tenue prandium. *Plut. in reg. & imper. apoph.*

Cyrus rogatus ab hospite: Quid ad prandium apparari iuberet? Nihil aliud, inquit, quam panem: nam spero me propè rivum cœnaturum. Mira frugalitas in rege barbaro, cui panis erat pro obsonio, & sitim aquæ spe deferebat in cœnam. *Refert Ammianus l.21.*

Epaminondas tam tenui victu utebatur, ut aliquando vocatus ad cænam à vicino, quùm reperisset bellariorum, obsoniorum, & unguentorum apparatum, confestim abierit, dicens: Ego te sacrificare putabam, non deliciari. *Plut. in apoph.*

Leo Euth. F. interrogatus, quam quis urbem incolens tutus sit? Vbi, inquit, neque plura, neque pauciora inhabitantes possideant. *Plut. in apoph.*

Alcamenes Telecri F. objurgatus à quodam, quod parce nimium ac tam singulariter viveret, cùm tamen amplissimas possideret divitias: Decet, inquit, eum qui multa possidet, pro ratione, non pro libidine vivere. *Plut. in Lacon.*

Socrates dicebat, eos, qui frugaliter viverent, longè plus habere voluptatis, ac minus cruciatuum, quàm si indulgerent genio. *Laërt. l.2. c.5.*

Idem per forum obambulans, cùm aspiceret mercium copiam, quæ illic vendebantur, ita secum loqui consuevit: Quam multis rebus ego non egeo: ait alii cruciantur animo, ita cogitantes: Quàm multa mihi desunt! *Laert. lib.2.*

Idem quendam ex amicis conquerentem, quod Athenis omnia magno venirent (vinum enim Chium mina, purpuram tribus minis constare, mellis heminam quinque drachmis) manu illius prehensa, duxit in forum farinarium, Obolo, inquiens, semisextarius venit: vilis igitur annona est: Hinc ad olearia deducens: Duobus, inquit, æreis sextarius: non magno igitur in urbe veneunt omnia. Qui paucis ac necessariis contentus est, sibi facit vilem annonam. *Erasm. l 3. apoph. ex Plut.*

¶ SIMILITUDO.

TEmplum Ephesiæ Dianæ tutos reddebat obæratos à creditoribus: at multo magis frugalitas & parsimonia præbet asylum. *Plut. & Plin. l. 6. c. 14.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

ARabes, frugi in convictu homines, nulla cibi intemperie vires alunt; temperantia valetudinem tuentur: multaq; exercitatione ad invictum robur debiles artus confirmant. *Iovius.*

Persa-

Persarum pueri ad magistrum euntes, adferunt domo panes quidem in cibos, nasturtium verò pro obsonio: idemque fictile poculum, ut si quis sitiat, è flumine possit haurire. *Xenoph.l.1.Pædiæ.*

Phylarchus narrat, Iberos omnes aquâ bibere, quamvis omnium hominum sint ditissimi, atque semel quotidie comedere ob parsimoniam, vestibus verò magnificentissimis indui. *Athenæus lib.2. cap.2.*

Iberorum mulieres, laboriosissimam vitam agentes, inprimis temperantia excellunt alias gentes. Nam certæ mensuræ habent zonam, qua si venter alicuius cingi nequeat, turpe apud omnes videtur. *Ex Nicolao de Morib.gent.recitat Stob serm.3.*

Sarmanæi populi (ut auctor est B rdesenes Babylonius historicus) tantæ sunt continentiæ, ut cum cibis vesci exquisitissimis possint, arborum tamen pomis juxta Gangem fluvium tantum utantur. Idem *de Brachmanib.* testatur.

Essæi Iudæorum gens, vino, carnibus, & uxoribus semper abstinuerunt. *Ioseph l.2. belli Iudaici. Philo Iudæus. Plinius.*

Gymnosophistæ pomis solum, oriza, & farina aluntur. *Alex. ab Alex.l.4.c.17.*

Incredibile dictu est, quàm tenui victu & vires & valetudinem *Numidæ* tueantur: Nam ficu siccâ, dactylis, pulticula, atque acido lacte convivia finiunt. Tùm verò epulantur, cum è venatione, falconumque aucupiis, quibus maximè gaudent, prædam retulerint. *Iovius lib.33.*

P.Scipio Aemilianus, si quando cum amicis in itinere ambularet, pane tantum vescebatur, cum cæteri lautissimè epularentur. *Frontinus l.4.c.3*

Titi Vespasiani filii convivia non profusa, sed jucunditatis plena semper fuère. *Pontanus c.1.de continentia.*

Trajanus Imp. cum omnem contemneret luxum, ipse quoque in vescendo frugalissimus fuit. *Alex.l.5.c.21.*

Caracalla Imp. tenui mensa, ac perexiguo sumptu militari vixit, elegantiora omnia aspernatus, gregario militi perquam similis. Ob hæc velut homo militaris, ac laboriosus, ab exercitu dilectus est. *Cuspin.*

Fl.Claudius Imp. qui Galieno su cessit, adeo moderatus in cibo ac potu fuit, ut omnibus esset admirationi. *Cusp.*

Maximilianus I. Imp. inter prandia rarò bibebat: in cœna ut plurimum ter: atque adeò valetudo illi usque ad periodum vitæ prospera semper fuit. *Cusp.*

§ HIEROGLYPHICA.

EST frugalitatis indicium hieroglyphicum *Oliva*: de qua sæpè legas, ejusmodi baccas apud veteres parsimoniæ causa appositas, &

 à Pla-

à Platone lauto etiam convivio, delitiis contemptis, esitatas. *Pier. Val. l.53. p.514. E.*

Vide Abstinentia, Sobrietas, Temperantia, & horũ contraria.

FUGA.

¶ APOPHTHEGMATA.

THeodorus Philosophus interrogatus, cur Athenis profugus venisset ad Lysimachum regem? Non profugi, inquit, sed idem accidit, quod Her uli. Nam ut ille ob peculiares quasdam virtutes ab Argonautis fuit expositus: Sic ego propter magnanimitatem, quam Atheniensium rectores non valebant assequi, sum urbe exclusus. *Philo Iudæus in l. Quod omnis probus liber.*

Xenænetus, civibus exprobrantibus sibi, quod Imperator exercitus fugisset in bello: At vobiscum, inquit, ô cara capita: probrum cum exprobrantibus communicans. *Plut. in Politicis.*

Alcibiades, cùm ad causam pro capite dicendam è Sicilia vocaretur ab Atheniensibus, obtemperare noluit: Stultum est, inquiens, judicio accusatum, quum fugere possit, locum unde effugere non possit adire. Et cum quidam diceret: An non credis teipsum patriæ? Respondit: Imò ne matri quidem crederem. Timerem enim, ne forte per imprudentiam, aut errorem veritatis, nigrum calculum pro candido submitteret. *Aelian. l.13. c.38.*

Cicero. Fabricius cum demisso capite à judicio recederet, urbanè *Cicero* in oratione pro Cluentio ad illius fugam alludens: Respice, inquit, hominum fortunam: respice C. Fabricii senectutem. *Brus. l.2. c.45.*

Cornificius poeta, videns milites in bello, quod inter Augustum & Antonium gerebatur, frequenter fugere, appellavit eos lepores galeatos. *Erasm. l.8. apoph.*

Cicero cùm à Cæsaris partibus discessisset, Pompeiique ignaviam contemneret, urbanè: Quem fugiam, inquit, novi: ad quem autem fugiam, haudquaquam. *Plut. in apoph.*

Idem. Cum quidam à Cæsare ad Pompeium transfugiens dicebat, se festinandi studio equum reliquisse: Cicero dixit, illum melius de equo quàm de se statuisse. Sentiens, longè rectius facturum fuisse, si & ipse mansisset apud Cæsarem. *Plut. in apoph.*

Iulius Cæsar. Pomponio militi ostentanti ore exceptum in seditione Sulpitiana vulnus, quod se passum pro Cæsare pugnantem gloriabatur: ne unquam fugiens respexeris, inquit Cæsar. *Erasm. l.4. apoph.*

Agesilaus videns claudum quendam militem, quærentem equum, quo veheretur debilis, dixisse fertur: An non intelligis in bello opus esse, non qui fugam adornent; sed qui fortiter pugnantes loco maneant? *Plut. in Lacon.*

Laca-

Lacæna quædam cùm filios suos è prœlio fugam adornasse audisset, domum venientes vehementer obiurgavit, dicens: Quò itis ignava & fugitiva mancipia? Et ostenso ventre: Num hunc, inquit, denuò subituri, unde emersistis? *Plut. in apoph. Lacænarum.*

Alcibiades, quùm accepisset se una voce à populo Atheniensi morte damnatum, vitassetque carcerem (nam statim ut accusatus est, è patria aufugit:) At ego, inquit, ostendam illis, Alcibiadem vivere. *Brus. l.7. c.14.*

Pyrrhus, quibusdam dicentibus, hostes ita circumveniendos esse, ut ne fuga vitam eripere possent, respondit: Hostibus nequaquam intercludendam, sed aperiendam potiùs esse viam, ut magna cum ignominia fugiant. *Plut.*

Antigonus, aliquando cedens hostibus imminentibus, ajebat, se non fugere, sed opportunitatem à tergo sitam persequi. Sentiens, non esse turpe fugere, quoties magis expedit hosti dare locum, quàm conserere manus. *Plut. in apoph. Stob. serm.52.*

¶ SIMILITUDO.

QVemadmodum perniciosior hostis fugientibus: Sic gravius est incommodum, si cedas, ac des terga. *Sen.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

FVgæ exempla: Rex Sodomorum, *Gen.*14 ℣.10. Agar, 16.℣.6. Iacob, 27. ℣. 43. & 31. ℣.1. Moyses, *Exod.*2. ℣.15. *Act.*7. ℣.29. Israëlitæ, *Exod* 14.℣.5. *Ios* 7.℣.4. 1.*Sam.*4 ℣.10. & 17.℣.24. & 31.℣.1. Moyses & Aaron, *Num.* 16.℣.42. Quinque Reges, *Num.*10.℣.16. Adonibesech, *Iudic.*1. ℣.6. Sisara, 4. ℣.15. 6.17. Madianitæ, 7.℣.21. Zebee & Salmana, 8 ℣ 12 Iotham, 9. ℣. 21. Iephthe, 11. ℣. 23. Israëlitæ & Benjamitæ, 20.℣.32.42. Vir quidam, 1.*Sam.*4 ℣.16. Philisthæi, 19.℣.8. David, ℣*ers.* 10. & 20. ℣ 1. & 21. ℣.10. & 22. ℣.1 2.*Sam.*15. ℣.14. Abjathar, 1.*Sam.*22, 20. quadringenti Viri, 1.*Sam.*30 ℣.17. Abner, 2.*Sam.*2.24. Berothitæ & Nutrix Mephiboseth, 10 ℣.18. Filii Davidis, 13.29. Absalom, ℣. 34. Ioab, 1. *Reg.* 2. ℣. 28. Servi Semei, ℣. 39. Adad & viri Idumæi, 11 ℣. 17. Syri & Benedad, 20. ℣. 20. 30. Elias, 1.*Reg.*17. ℣.5 9. & 19 ℣.3. Moabitæ, 2.*Reg.*3. ℣.14 Ochosias, 9. ℣.27. Adramelech & Saratar, filii Sennacherib, 19.℣.37 Tobias, *Tob.*1.℣.24. Sedechias, & viri bellatores, 2.*Reg.*25 ℣.4. *Ierem.*39. ℣.4. & 52. ℣.7. Assyri, *Iudith.* 15. ℣. 3. Ismahel Nathaniæ filius &c. *Ierem.* 41. ℣. 15. Ionas, *Ion.*1. ℣.3. Ptolomæus, 1.*Macchab.*1. ℣.19 Mathathias & filii ejus, 2.℣ 28. Gentes, 5.℣.9. exercitus Nicanoris, 7.℣.44. Ionathas & Simon, 9.℣ 33, exercitus Demetrii, 10.℣.49. Alexander, 11.℣.15.16. Tryphon, 15 ℣. 11. Menelaus, 2. *Macchab.* 5. ℣. 7. Lysias, 11. ℣. 12. Gentes, 14. ℣. 14. Ioseph cum Maria matre IESU, *Matth.* 2. ℣. 13. CHRISTUS, 12. ℣ 15. *Marc.*14. ℣.50. *Ioan* 6 ℣ 15 & 7. ℣.1. & 8. ℣.59. Discipuli, *Matth.*26 ℣.56. Paulus, *Act.* 9. ℣.25. & 17. ℣.14. Paulus & Barnabas, 4.℣.6. Mulier, *Apoc.*12.℣.6.14. ¶ EXEM-

¶ EXEMPLA PROFANA.

IPhicrates, hostibus in fugam versis, pedetentim agmen ducens sequebatur, & præcipiens ajebat: Insidias omni studio cavete: reliquos autem ex fugientibus cædite, usque ad fluviorum transitus, & locorum angustias atque fossas. Hic maximè includi fugientes non oportet, ne cogantur ex desperatione pugnare. Propè munitiones aut mœnia persequi, non utile est: multi enim jam sæpè parta victoria, postquam intra teli jactum venerunt, maximis cladibus affecti discesserunt. *Polyæn. l.3.*

Idem noctu capta urbe, hostibus in forum concurrentibus, & conglobatis, portas aperire jussit, fugiendi potestatem concedens, ut ipse minori cum periculo civitatem obtineret. *Idem.*

Edixit *Lycurgus*, ut prœlio fusos, fugatosq; hactenus, dùm confirmassent victoriam, consectarentur: mox receptui canerent: Quod trucidare terga dantes Græcis neque dignum, neque conducibile foret. *Plut. in apoph.*

Agesilaus Atheniensibus ad Coroneam superatis, nunciante quodam: Hostes in templum confugiunt! jussit eos abire quocunque vellent. *Polyænus l.2.*

Gallos eo prœlio, quod Camilli ductu gestum est, desiderantes navigia, quibus Tyberim transirent, Senatus censuit transvehendos, & commeatibus quoque prosequendos. Iisdem postea per Pontinum agrum fugientibus via data est, quæ Gallica appellatur. *Idem.*

C. Iul. Cæsar Germanos inclusos, ex desperatione fortius pugnantes, emitti jussit, fugientesque aggressus est.

Iohan. Huniades suos ab insequendis Turcis ad Belgradum victis inhibuit, cùm sciret Turcos ancipiti discrimine duplo seipsis fortiores reddi. *Chalcocondyl. l.8.*

¶ HIEROGLYPHICA.

QVod si fugam notare voluerimus, *Canem* identidem, sed subjectâ inter crura caudâ figurabimus. Hieroglyphici causam nemo eorum, quos in hoc argumento sequimur, explicavit. Figmentum ego à re ipsa dubio procul sumptum crediderim, vulgato in hæc tempora proverbio, ut ei, qui animum despondet, vel ab incepto propter ignaviam perculsus, meticulosè desistat, *subiicere eum inter crura caudam*, objiciamus. Quoties enim *Canes* fugam arripiunt, præ metu abacti, *caudam inter crura subjiciunt. Pier. Val. l.5. p. 49. C.50.4.*

Fugitivum dubio procul hieroglyphicè notare qui vellent, currentem *Cervum* describebant. Ea verò fugacitas *Cervo* naturâ insita. Hinc *Lucretius*

Et fuga cervis
A patribus datur, & patrius pavor incitat artus.

Pier. Valer. l.7. p.62. E.

Com-

Commenti sunt nonnulli popularem fugam per *examen Apum & subjectum fumum* indicari: Quandoquidem *Apes* nullâ re magis consternantur, in fugamque vertantur, quàm fumo supposito. Atq; hac similitudine utitur Apollonius Argonautes, in describenda Bebryciorum fuga, simul atq; interemtum Amycem conspexére. *Pier. Val. l.25. p.243. B.*

Dorsum autem fugæ manifestum est hieroglyphicum: unde 1. *Reg.5.* ubi de Dagonis idoli casu describitur: *Arca Domini juxta locata, noctu fracta dissiliisse, maneque dorsum ejus tantùm inventum*: quod indicium fuit, veri numinis adventu, falsum ejectum, & in fugam actum. *Idem l.32. p.303. C.*

FUROR.

❡ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. 1. Amor. 2.

Blanditiæ comites tibi erunt, terrorque, furorque:
Assiduè partes turba secuta tuas.

Ovid. lib. 1. de amoris remed.

Dum furor in cursu est, currenti cede furori:
Difficiles aditus impetus omnis habet.
Stultus, ab obliquo qui cùm discedere possit,
Pugnat in adversas ire natator aquas.

Statius lib. 3. Theb.

—— Deus, ecce, furentibus obstat.

Claud. de bel. Geticô. v.72.

Sed caret eventu nimius furor: improba nunquam
Spes lætata diu.

Seneca in Hercule furente. v.1096.

Solus te jam præstare potest
Furor insontem: proxima puris
Sors est manibus, nescire nefas.

❡ EXEMPLA PROFANA.

ATHAMAS *Aeoli filius*, furiis à Iunone immissis agitatus, Learchum filium interfecit. *Plin.34. c.14.*

Agave, Cadmi & Hermionis filia, Bacchico furore correpta, Pentheum filium interfecit.

Thamyras poeta, provocans in musices certamen Musas, victus, atque oculis & mente privatus, proverbio locum fecit: Θαμύρας μαίνε(ται) *Theat. Zwing. fol.15.*

Corybantes Cybeles cultores furore sacro correpti, cymbala pulsabant: alios item in similem agentes rabiem. *Idem.*

Pentheus, dùm sacra Bacchi contemneret, ulciscente numine, in furorem raptus est. *Verg. l.4. Aeneid. v.469.*

Eume

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, & duplices se ostendere Thebas.

Prœtides irâ Iunonis, cui sese præferebant, bovinâ insaniâ laborarunt. *Aelianus* 3. 42.

Lycurgus Dryantis filius, rex Thraciæ, à Baccho (cujus numen aspernabatur) in furorem versus, vites excindere volens, crura sibi amputavit. *Theat. Zwing.*

Cambyses Persarum rex quùm bovem Apin (quem Ægyptii pro Deo colebant) immolasset, furiis agitatus, universam propè familiam delevit. *Herodotus in Thalia.*

Fulvius Censor, cùm ex Iunonis templo marmoreas tegulas sustulisset, iisque Romæ ædem Fortunæ equestris tegeret, mente captus est. *Lactant. l.* 2. *c.* 8.

Theopompus historicus propter vulgatos libros sacros Iudæorum per XXX. dies insaniit. *Theat. Zwing.*

Iustinus minor Imp. ab initio liberalis visus: verùm à Sophia conjuge persuasus, avarissimus evasit, simul & Pelagianæ adsertor hæreseos. Quapropter pro insano ad postremum habitus est. *Vol. l.* 23. *Antrop.*

Alcmæon, Amphiarai filius, propter interfectam matrem furiis agitatus est.

FURTUM.

¶ Sententiae Biblicae.

NOn furtum facies. *Exod.* 20. *Levit.* 19. *Prov.* 3.

Qui furabatur, jam non furetur. *Matth.* 19. *Eph.* 4.

Qui cum fure participat, odit animam suam: adjurantem audit, & non indicat. *Prov.* 29.

Participes tui infideles, socii furum. *Esai.* 1.

Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum; convictus noxæ, morte moriatur. *Exod.* 21.

Si quis furatus fuerit bovem aut ovem, & occiderit, vel vendiderit; quinque boves pro uno bove restituet, & quatuor oves pro una ove. Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis. Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur. *Ibid.* 22.

Fures regnum Dei non possidebunt. 1. *Cor.* 6.

¶ Apophthegmata.

DEmocrates furem ab undecimviris abduci videns: Vah miser! inquit, cur tantula furatus es, & non potius magna, ut tute etiam abduxisses alios? *Stob. serm.* 11.

Zeno Citticus servum in furto deprehensum cædi jussit: cumq; is se sic excusaret, ut diceret: Sibi fuisse in fatis, ut furaretur: Et cædi inquit. *Laert. l.* 7. *c.* 1.

Dio-

Diogenes Harpalum, celebratiſſimum furem, contra deos teſtimonium dicere ajebat, quòd in illa fortuna tamdiu viveret. *Laert.*

Demoſthenes ad furem inquientem: Neſciebam quòd tuum hoc eſſet? At tuum non eſſe ſatis ſciebas, reſpondit. *Stob. ſerm* 11.

Alex. Severus adeò vindex furti fuit, ut per præconem ſępè edixerit: Nemo ſalutet principem, qui ſe furem eſſe noſcit. *Ael. Lamprid.*

Anonymus. Lycurgi legibus cùm furta permitterentur, ſolusque, qui deprehenderetur pœnas negligentiæ daret; puer quidam vulpeculam furatus, advenientibus, qui amiſerant, ad quærendum, veſtibus occuluit. Feram verò ſævientem, ac pueri ipſius latus ad inteſtina uſque lacerantem, tantiſper toleravit. Dùm autem quærentes abirent, reprehenſus à pueris quibuſdam, dicentibus, melius fuiſſe manifeſtare vulpeculam, quàm uſque ad mortem occulere? Minimè, inquit puer: Sed multò ſatius mori, quam in furto deprehendi. *Plut. in Lacon.*

Anaxander Eurycr. F. roganti cuidam, cur Spartani non colligerent pecunias in ærarium publicum? Ne, inquit, corrumpantur, qui facti fuerint illarum cuſtodes. *Plut. in Lacon.*

Catulus, dicente Philippo: Quid latras? Feſtivè, furem ſe videre, reſpondit. *Bruſ. l.* 2. *c.* 40

Idem dicere ſolebat, ſolos fures de paupertate conqueri, dùm ita ſtudent ſcelera vitæ ſuæ tegere. Iactabat & ſententiam notam furibus;

Ὁ πολλὰ κλέψας, ὀλίγα δοὺς, ἐκφεύξεται.

Qui multa furatur, & pauca dat, effugiet.

Aelian. Lamprid.

¶ SIMILITVDINES.

QVemadmodum fures alienis poculis anſas mutant, ne poſſint agnoſci: Ita nonnulli de alienis inventis paululum quiddam immutant, ac ſibi uſurpant: & detractis aut additis pauculis verbis, exiſtimant ſuum videri poſſe, quod eſt alienum. *Senec.*

Sicut fures earum rerum, quas ceperunt, ſigna commutant: Sic multi alienis ſententiis pro ſuis utuntur; nomina, tanquam rerum notas, mutantes *Cic. l.* 5. *de finib.*

Vt fuci cum ipſi non mellificent, tamen apum inſidiantur laboribus: Ita ſunt qui nihil ipſi excudant, ſed aliorum vigiliis elaborata furto ſibi vindicant. *Plin. l.* 12. *c.* 17. & *l.* 12. *c.* 11.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

FVrti & furum exempla: Rachel, *Gen.* 31. 19. Achan, *Ioſ.* 7. & 10. 20. Soror Ochoſiæ, 2. *Reg.* 11. 2. Menelaus, 2. *Macch.* 4. & 32 Principes Iudæorum, *Eſa* 1. 23. Iudas Iſchariothes, *Ioh.* 12. & 6 Cùm fure non verſandum, *Prov.* 29. 24 Fures dicuntur, verbum Dei & doctrinam veram adulterantes, *Ier.* 23. 30. *Ioh.* 10. 1 Fures laborent, & ad quid. *Epheſ.* 4. 28.

¶ EXEMPLA PROFANA.

CVm primum *Persæ* in Eubœa militarant, Diomnestus vir Eretricus præerat thesaurorum custodiæ. Omnibus verò mortuis, cum & nesciretur Diomnestus habere pecuniam, thesauros istos apud se retinuit. *Athen.l.12.c.12.*

Thauros Scythas Herodotus scribit in Melpomene furandi licentia sibi victum comparare, atque item ex bello.

Λυδὸς τὴν θύραν ἔκλεισε, id est, *Lydus ostium clausit:* de furacibus dicebatur: Quod Lydi non discederent, nisi re quapiam sublata. *Erasm.Adag.*

Argivi antiquitus furacitatis infamia laborarunt: unde adagium: Argivi fures. *Suidas.*

Apud *Spartanos*, puerorum præfectus, qui Iren dicitur, pueris imperat grandioribus, ut ligna adferant; & olera minoribus. Ferunt furto, partim ex hortis, partim in virorum convivia perastutè & cautè irrepentes. Deprehensus multa verbera flagello occipit, quòd solutus, in furando & iners videatur. *Plut.in Lycurg.*

Voranus Q. Luctatij Catuli furacissimus libertus fuit. Eum quum deprehendisset numularius, numos de mensa subtrahentem, ac in calceos sibi infarcientem: Belle (inquit quidam) te numularius excalciavit. *Calius l.19.c.A.L.*

Theodorus pædagogus gemmam discipuli collo detractam suffuratur. *Theat. Zwing.fol.3562.*

D.Augustinus fatetur, se puerum de paterno penu, vel ingluviei causa, vel ut esset quod pueris collusoribus daret, quædam furto abstulisse. *L.1.Confessionum c.19.*

FUTURUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Græcis Comicis.

Οὐδεὶς τὸ μέλλον ἀσφαλῶς βουλεύεται.
Haud de futuro tuto quis deliberat.
Θνητὸς πεφυκὼς, τοὐπίσω πειρῶ βλέπειν.
Nitere, homo quum sis, providere in posterum.
Μένει δ' ἑκάστῳ τοῦθ' ὅπερ μέλλει παθεῖν.
Quodcunque quis passurus est, id eum manet.
Μή μοι γένοιθ' ἃ βούλομ', ἀλλ' ἃ συμφέρει.
Contingat id quod expedit, non quod volo.

Horat. Oda 29. lib.3.

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit Deus:
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat.

Luca-

Lucanus lib. 2. de bel. civil.

Sit subitum quodcunque paras: sit caeca futuri
Mens hominum fati: liceat sperare timenti.

Statius lib. 3. Thebaid.

—— —— Quid crastina volveret aetas
Scire nefas homini.

Horat, Oda 9. lib 1.

Quid sit futurum cras, fuge quaerere: &
Quem sors dierum cunque dabit, lucro
Appone.

Idem Oda 11. lib. 1.

Tu ne quaesieris scire (nefas) quem tibi
Finem dii dederint, Leuconoe: nec Babylonios
Tentaris numeros.

Ovid. lib. 2. Fastorum.

—— —— Exitus in dubio est.

Silius Italicus lib. 10. bel Pun.

—— —— Nostros fortuna labores
Versat adhuc: casusque jubet nescire futuros.

Vide Tempus.

GARRULITAS.

¶ APOPHTHEGMATA.

ZEno *Citticus*, audiens adolescentem nimis garrulum: Aures (inquit) in linguam defluxere. *Laert l. 7. c. 1, Stob. sermon. 36.*

Idem alium multa garrientem hoc dicto corripuit: Ob id binas habemus aures, & os unicum; ut plurima audiamus, loquamur autem paucissima. *Ibid.*

Idem adolescenti confidenter loquenti: Non dixeram, inquit, ô adolescens, quae mihi succurrunt. *Ibid.*

Idem è discipulis suis aliquos dicebat esse φιλολόγους, id est, variae rerum cognitionis studiosos: alios verò λογοφίλους, id est, loquendi tantùm studiosos. *Stob. serm* 36.

Idem quùm percontatus esset à quodam homine satis contentioso, an virtus utilis esset? renuit: non volens verbis respondendo ei occasionem dare litigandi. *Idem eod. serm.*

Idem adolescenti, in Academia de frivolis negotiis garrienti, dixit: Nisi lingua in mentem intincta differueris, adhuc multò amplius dicendo delinques. *Stob. eod. serm.*

Apollonius dicere solebat, loquacitatem multos habere errores; silentium autem tutum esse. *Stob. serm* 37.

Idem interrogatus: Qui essent hominum optimi? Qui in dicendo (inquit) sunt brevissimi. *Ibid.*

Nicostratus, si continenter, inquit, multa & celeriter loqui sapientiæ signum esset, hirundines dicerentur nobis multo sapientiores. *Max. serm.* 47.

Demosthenes in convivio cuidam multa loquenti: Si tàm multa, inquit, sapuisses, nunquam tàm multa locutus esses. *Idem eod. serm.*

Idem rogatus, cur unam habeamus linguam, aures verò duas? Quia, inquit, duplo plus audiendum quam loquendum. *Idem eod. serm.*

Plato, cùm Antisthenes aliquando in diatriba longam orationem habuisset: Ignoras, inquit, quòd dicendi modus non penes loquentem sed audientem est? *Stob. serm.* 37.

Isocrates, cùm locutulejus quidam, nomine Caræon, in disciplinam ejus recipi vellet, duplicem mercedem postulavit. Illi verò causam interroganti, dixit: Alteram quidem peto, ut loqui discas; alteram autem, ut tacere. *Stob. serm.* 36.

Archelaus tonsori garrulo subinde roganti: Quomodo te radam, ò rex? Silendo, inquit, Alter aliud responsum exspectabat, & hinc dicti lepos. *Plut. in apoph.*

Quidam jurisconsulto loquaci dixit, non oportere multis verbis pauca dicere, sed paucis multa. *Ant. & Maxim. serm. de temeritate in dicendo.*

¶ Exempla Profana.

C*Yrus* puer Cambysis Persarum regis, loquacior erat, partim propter institutionem, quod more Persarum à magistro cogeretur & factorum suorum rationem reddere, & ab aliis poscere, quùm jus diceret; partim quòd, quùm discendi studiosus esset, multa semper ex præsentibus, quo pacto se haberent, ipse percunctaretur, & sciscitantibus aliis ob acumen ingenii expeditè responderet: has ob causas loquacitatem sibi conflavit. *Xenoph. de instit. Cyr. lib* 1.

Interpres *Pindari* admonet Ionum esse multiloquentiam. *Theat. Zwing* 225.

Tonstrinas *Theophrastus* propter confidentium illic loquacitatem ἄοινα συμπόσια, hoc est, sicca convivia appellavit. *Plut. lib. 5. con. quæst.* 5.

Apud Romanos Citeria effigies erat quædam arguta & loquax, quæ ridiculi gratia in pompa vehebatur. Vnde *M. Cato in M. Cæcilium:* Quid ergò dicerem amplius? quem ego denique credo in pompa vectitatum iri ludis pro Citeria, ac spectatoribus sermocinaturum? *Erasm.*

Horatianus ille Garrulus, qui vadato respondere debebat, dubitat, utrum mallet Horatium deserere, an vadimonium. *Erasm. in Adagiis.*

§ HIEROGLYPHICA.

EX Græcorum ipsorum sententia, abjecta repulsaque *cornix* à Pallade est: utpote quæ meditationum pervigilio infesta sit, & mentis agitationem interpellet obturbetque garrulitate sua, cujus est hieroglyphicum, *Pier.Val.l.*20. *p.*191.

Garrulitatem etiam designari hieroglyphicè per *Hirundinem* quidam asserunt. Vnde D. Hieronymus & Cyrillus cum Aristotele consentientes, per præceptum illud Pythagoricum, *ὁμωρόφιους χελιδόνας μὴ ἔχειν*, abstinendum à commercio garrulorum & susurronum intelligunt, *Pier.Val.l.*22.*p.*209.*B.C.*

Vide Breviloquentia, Lingua, Loquacitas.

GAUDIUM.

§ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib.7. Metamorph. v 797.

Gaudia principium nostri sunt sæpè doloris.

Idem v.519

Flebile principium melior fortuna secuta est.

Idem lib.4. de Ponto El 4.

Nulla dies adeo est australibus humida nimbis,
Non intermissis ut fluat imber aquis.
Nil adeo fortuna gravis miserabile fecit,
Vt minuant nulla gaudia parte malum.

Idem 6. Fastorum.

Scilicet interdum miscentur tristia lætis.

§ EXEMPLA SACRA.

GAudii veri exempla: Anna, 1.*Sam* 2.1. Saul, & viri Israel, 11.15. Mulieres Israelitæ, 18.7. David & Israelitæ, 2. *Sam.*6. ℣. 5. 14. 15. Populus, 1.*Reg.*1. ℣. 39. 40. 45. & 8. 66. 2. *Reg.* 11. 20. David cum toto Israel, *Ibid.*1 *Paral.*13.8. & 29.22. Hiram, 1.*Reg.*5. 7. Levitæ, 2.*Par.*5.12 Populus Israeliticus, 7.10. Habitatores Ierusalem, 20.27. Populus terræ, 23. ℣.13 21. Populus à captivitate redux, 1.*Esdr.*6. 6. *Nehem.* 8. ℣. 12 18. & 12. ℣. 42. 3. *Esdr.*4.63. & 9.53.54. Tobias senior, & Anna ejus uxor, *Tob.*11.11 Bethuliani & Israelitæ, *Iudith* 15. ℣.14.15 & 16.2. Civitas Susa, *Esth.* 8. ℣.15. Iudæi, ℣.16.17. 1.*Macchab.*4.58. Israelitæ, 14. ℣.11.12. Magi, *Matth* 2.10. Magdalena & altera Maria, 29. 8. Septuaginta duo Discipuli, *Luc.*10. 17. Discipuli, 24.41. *Actor* 5 41. & 3.52. & 15.3. *Ioan.*20.20. Samaria, *Act.*8. 8. Rhode puella, 12.14. Custos carceris, 16.34. Paulus, 2.*Cor.*7.℣.4 7.13. *Philem* ℣.7.

§ EXEMPLA PROFANA.

ARchimedes inventâ permisti auri atq; argenti ratione, è balneo nudus cucurrit domum, clamans *εὕρηκα, εὕρηκα.*

Perseus, linearum curvarum tribus speciebus inventis, Deos placavit. *P. Ramus l. 1. Proœm. Mathem.*

Octavius Cæsar apud Insulam Capreas veterrimæ ilicis dimissos jam ad terram languentesque ramos convaluisse adventu suo, adeò lætatus est, ut eas cum Repub. Neapolitanorum permutaverit, æraria data. *Sueton.*

Sophocles tragicus gaudere se ajebat, quod rem Veneream, sicut ferum & rabiosum dominum, effugisset. *Idem.*

Agesilaum Regem Spartanum Xenophon tradit, cùm locupletaret amicos, exultasse; qui interim pecuniam ipse contemnebat. *Plut. in præcept. polit.*

Nero Cæsar obiit trigesimo secundo ætatis anno, die quo quondam Octaviam interemerat, tantumque gaudium publicè præbuit, ut plebs pileata tota urbe discurreret: Nimirum hoc indicio redditam sibi libertatem significans. *Sueton.*

Quantam putamus *Aristotelis* fuisse voluptatem, cùm Alexandri Magni permissu solo æquatam excitavit patriam suam, civesque reduxit? *Plut. cont. Epicurum.*

M. T. Cicero ob Clodii inimicitiam in exilium actus, rediit Pompejo & Lentulo Coss. tantâ urbis lætitiâ, ut, quasi avulsa sedibus suis Roma, omnis ætas ordoque obviam procederet. Quæ omnia ex ejus orationibus, & pridiè quàm iret in exilium, & postquam rediit, licet deprehendere. *Theat. Zwing. f. 83.*

Vide Voluptas.

GENUFLEXIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

Genuflexio in precibus usitata, Exempla: Salomon, 1. *Reg.* 8. 54. 2. *Paralip.* 6. 13. Elias, 1. *Reg.* 18. 42. quinquagenarius miles, 2. *Reg.* 1. 13. Levitæ, *Paral.* 29. 30. Esdras, 1. *Esdr.* 9. 5 Servi Regis Assveri, *Esth.* 3. 2. Daniel, *Dan* 6 10. Michæas, *Mich.* 6. 6. Mater Lunatici, *Matth.* 17. 14. Leprosus, *Marc.* 1. 40. *Luc* 17. 16. Petrus, 5. 8. *Act.* 9. 40. Christus, *Luc.* 22. 41. Stephanus, *Act.* 7. 60. Paulus cum suis, 20. 36. & 21. 5 Paulus cum Ecclesia, 21. 6. Sunt, qui colligant Israelitas stantes precari solitos, ex Marci 11. 25. cùm potiùs verisimile sit, si non semper, at certè plerumque solenni ritu flexis genibus orasse: ut apparet ex Daniel 6. v. 10. adeò quidem, ut flectere genua pro toto DEI cultu interdum accipiatur: 2. *Reg.* 19. 18. *Mich.* 6. 5.

Vide Adoratio, Oratio sive Precatio.

GEO-

GEOMETRIA.

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates admonebat, dandam esse operam Geometriæ, donec quis possit mensuram terræ & accipere & tradere. Opinor eum sensisse, moderatos agros esse parandos, quos & tibi commodum sit à majoribus accipere, & hæredibus tuis tradere. *Laert. l.1. c.5.*

Diogenes cuidam ostendenti horoscopon: Bellum, inquit, herclè instrumentum, ne frustremur cœna: Sentiens, inutiles esse artes Geometricas cum cæteris. *Laert. l.6.*

GLADIUS.

¶ APOPHTHEGMATA.

AGis Iunior Demati dicenti, quod enses Laconici ob brevitatem à circulatoribus ac præstigias imitantibus devorarentur, respondit: At his ensibus Lacedæmonii assequuntur hostes longioribus armatos gladiis. *Plut. in Lacon. apoth.*

Demonax videns Athenienses hoc agere, ut barbarorum exemplo gladiatorum spectacula in urbem inducerent: Nolite, inquit, ô cives! istam crudelitatem prius admittere in civitatem vestram, quàm misericordiæ aram sitis demoliti. *Erasm. l.8. apoph.*

GLORIA.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

SÆpè homo de ipso vanæ gloriæ contemptu vanus gloriatur: non enim contemnit, dùm gloriatur intus de gloria, quam amplexatur. *Aug. lib. confess.*

Qui benè didicit vel expertus est vitiorum superandorum gradus, intelligit, vitium inanis gloriæ vel solùm vel maximè cavendum esse perfectis: Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc ultimum vincit. *Idem in Psalm. 7.*

Inanis gloria hujus seculi fallax est suavitas, infructuosus labor, & perpetuus timor, & periculosa sublimitas: initium sine providentia, finis cum providentia. *Idem in Psalm. 149.*

Non est tanti gaudii excelsa tenere, quanti mœroris est de excelsis corruere: nec tantam gloriam sequi post victoriam, quantam ignominiam post ruinam. *Amb. in suo pastorali.*

Gloria inanis, est inordinatus animi motus, quo aliquis propriam desiderat excellentiam, ut alios honore præcellat. *Hier. in epist.*

Ne nimis religiosus velis videri: ne plus humilis, quàm necesse est, gloriam fugiendo non quæras. *Idem ad Nepot.*

Qui ante oculos hominum gloriam sequendo eam apprehendere non possunt, student plerumq; gloriam tenere fugiendo. Nonnulli

præsentem gloriam amantes assequi non possunt, quia despicientes sequuntur. *Greg. in mor.*

Non parva condemnatio est, ex eo bono, quod communiter datur, gloriari privatim. *Id. in mor.*

Time sagittam: leviter volat, leviter penetrat: sed dico tibi, non leve infligit vulnus: citò interficit: nimirum sagitta hæc vana gloria est. *Bern. in serm.*

Ne recti planè, sed & perversi animi est, quærere gloriam, & non exercere virtutem: & velle coronari, qui legitimè non certavit. *Id. in serm*

Virtus mater gloriæ est: sola enim est, cui gloria jure debetur, & securè impenditur. Quæ autem est sine virtute gloria, profectò indebitè gloria venit, properè affectatur, periculosè captatur. *Id. ibid.*

Qui omnium pecuniarum contemptum habent, & nulli imaginationi totius mundi se immiscuerint, & tyrannicas corporum concupiscentias sustinuerint, hi multoties capti à vana gloria omnia perdiderunt. *Chrysost. in Ioh.*

Gloria est frequens de aliquo fama cum laude. *Aug. de definit.*

Puritatis intimæ bono gloriari non potest veraciter, nisi qui extrinsecus gloriari perfectè respuerit: nec enim purè valet Dei vel proximi quærere lucra, qui propria non contempserit. *Bern. in epist.*

Si gloriari cupis, gloriam despice, & omnibus eris gloriosior. *Chrysost. hom. 4.*

Magna est ejus gloria, quia nullius laudibus crescit, & nullius vituperatione minuitur. *Cass. in epist.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 2. de Ponto El. 7.

Artibus ingenuis quæsita est gloria multis.

Ibidem ad Liv.

Facta ducis vivent, operosaque gloria rerum:
Hæc manet: hæc avidos effugit una rogos.

Iuvenalis Satyr. 10.

——— Patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis tituliq; cupido.

Boetius Metro. 7. lib. 2.

Quicunque solam mente præcipiti petit
Summumque credit gloriam,
Latè patentes ætheris cernat plagas,
Arctumque terrarum situm.
Brevemque replere non valentis ambitum,
Pudebit aucti nominis.

Valerius Flaccus lib. 1. Argonaut.

Si qua operis tanti domino consurgere ponto
Fama queat, tu sola animos, mentemque peruris

Gloria:

Gloria: te viridem videt immunemque senecta
Phasidis in ripa stantem, juvenesque vocantem.

Ovid. lib. 5. de Trist. 13.

Denique non parvas animo dat gloria vires:
Et facunda facit pectora laudis amor.

Ovid. 4. Trist. 3.

Ardua per praeceps gloria vadit iter.

Idem lib. 4. de Ponto.

Excitat auditor studium, laudataque virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Silius Ital. lib. 6. belli Pun.

Arripuit, traxitque virum fax mentis honesta
Gloria.

Propert. lib. 4, Eleg. 11.

Magnum iter ascendo, sed dat mihi gloria vires:
Non juvat ex facili lecta corona jugo.

Ex Græcis Comicis.

Τιμώμενοι γὰρ πάντες ἥδονται βροτοί.
Honore gaudet affici se quilibet.
Καλῶς ἀκούειν μᾶλλον ἢ πλουτεῖν θέλε.
Famam lubenter opibus anteponito.
Κενῆς δὲ δόξης οὐδὲν ἀθλιώτερον.
Miserabilius est gloriâ vanâ nihil.
Ζήτει σεαυτῷ δόξαν ἐγκαταλιπεῖν.
Tibi studeto gloriam relinquere.

¶ Sententiae Philosophicae.

Gloria est illustris & pervagata multorum & magnorum, vel in suos cives, vel in patriam, vel in omne genus hominum, fama meritorum. *Cic. pro Marc.*

Gloria est solida quædam res & expressa, non adumbrata: ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox benè judicantium de excellente virtute: ea virtuti resonat, tanquam imago gloriæ: quæ quia rectè factorum plerumque comes est, non est à bonis viris repudianda. Illa autem, quæ se ejus imitatricem esse vult, temeraria, atque inconsiderata, & plerumque peccatorum, vitiorumque laudatrix, fama popularis, simulatione honestatis formam ejus pulchritudinemque corrumpit. 3. *Tusc.*

Quæ habent speciem gloriæ, collecta ex inanissimis splendoris insignibus, contemne: brevia, fugacia & caduca existima. *Cic. Planc. Fam. l.* 10.

Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia tanquam flosculi celeriter decidunt: nec simulatum quidquam potest esse diuturnum. 2. *Offic.*

Honos est præmium virtutis, judicio studioque civium delatum ad aliquem. Qui eum sententiis, qui suffragiis adeptus est, is mihi & honestus, & honoratus videtur. *De Clar. Orat. ad Brutum.*

Is verè honos videri solet, qui non propter spem futuri beneficii, sed propter magna merita claris viris defertur & datur: estque non invitamentum ad tempus, sed perpetuæ virtutis præmium. *Ad Planc. Famil. lib.* 10.

Ea est profectò jucunda laus, quæ ab his proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt. *Ad Marc. Cat. Famil. lib.* 15.

Is mihi videtur amplissimus, qui sua virtute in altiorem locum pervenit; non qui ascendit per alterius incommodum & calamitatem. *Pro Rosc. Amerin.*

Quæ melior in genere hominum natura, quàm eorum, qui se natos ad homines juvandos, tutandos, conservandos arbitrantur? Abiit ad Deos Hercules: nunquam abiisset, nisi, cum inter homines esset, eam sibi viam munisset. 1. *Tusc.*

Actum præclarè cum iis est, quorum virtus nec oblivione eorum, qui nunt, nec reticentia posterorum sepulta esse poterit. *Philipp.* 14.

Brevis vita data est: at memoria benè redditæ vitæ sempiterna: Quæ si non esset longior quàm hæc vita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem gloriamque contenderet? *Idem.*

Exiguum nobis vitæ curriculum natura circumscripsit, immensum gloriæ. *Pro C. Rabirio.*

Vita brevis est: gloriæ cursus sempiternus. *Pro Sest.*

Honos alit artes, omnesque incendimur ad studia gloriâ: jacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur. 1. *Tusc.*

Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisque maximè gloriâ ducitur. Ipsi illi philosophi etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt: ac in eo ipso, in quo prædicationem & nobilitatem despiciunt, prædicari se ac nominari volunt. *Pro Arch. Poeta.*

Opifices etiam post mortem nobilitari volunt. Quid enim Phidias sui similem speciem in lusit in clypeo Minervæ, cum inscribere non liceret? Quid nostri Philosophi? nonne in his ipsis libris, quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt? 1. *Tusc.*

Nemo est tàm aversus à Musis, qui non mandari versibus æternum suorum laborum facilè præconium patiatur. *Pro Archia Poeta.*

Vix invenitur, qui laboribus susceptis, periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. 1. *Offic.*

Nemo unquam sine magna spe immortalitatis se pro patria offert ad mortem. 1. *Tusc.*

Perse-

Perfecti homines, & excellentibus ingeniis præditi, excitantur spe gloriæ, quæ habet formam honestatis & similitudinem. *Cato major.*

Nemo nostrûm in Reipubl. periculis cum laude ac virtute versatur, quin spe posteritatis fructuque ducatur. *Pro Cajo Rabirio.*

Quùm optimus quisque maximè posteritati serviat, esse aliquid verisimile est, cujus is post mortem sensum sit habiturus. 1.*Tusc.*

Licuit esse otioso Themistocli: licuit Epaminondæ: Sed nescio quo modo inhæret in mentibus quasi seculorum quoddam augurium futurorum: quo quidem dempto, quis tàm esset amens, qui semper in laboribus & periculis viveret? 1.*Tusc.*

Pueri efferuntur lætitiâ, cùm vicerunt, & pudet victos. Vt se accusari nolunt? quàm cupiunt laudari? quos illi labores non perferunt, ut æqualium principes sint? 5.*de Finib.*

Quis tantos labores diuturnos nocturnosque domi militiæque susciperet, si iisdem finibus gloriam suam, quibus vitam, esset terminaturus? Sed optimi cujusque animus maximè ad immortalem gloriam nititur. *Cato major.*

Nulla est tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur, quæ etiam à claris viris interdum ex humillimis rebus petitur. Cæterùm gloria ab his quidem, qui contemptum ejus inducere conantur, non negligitur: quoniam quidem ipsis voluminibus nomina sua diligenter adjiciunt: ut quod professione negant, usurpatione memoriæ assequantur. Est enim gloriæ vanæ magnus appetitor, qui se à gloria abfuisse gloriatur. *Valer. Max. lib.8. de memorab.*

Vanitas est, quæ nec pulchritudinem confert, nec fructum laboranti, nec fulcimentum innitenti. *Hug.l.de Vanit. mundi.*

Gloria quàm fallax sæpè, quàm turpis est, non injuria tragicus exclamat: gloria in millibus mortalium nihil aliud est, quàm aurium inflatio magna. *Boet. de consolatione.*

Sic rerum versa conditio est, ut demum meritò rationis animal non aliter sibi splendere, nisi inanis supellectilis possessione, videatur. *Idem 2. de consolat.*

Qui sordido vehiculo erubescit, pretioso gloriatur. Quid ad rem pertinent mulæ saginatæ, unius omnes coloris? Quid ista vehicula cælata? Quid phaleræ deauratæ? Quid monilia demissa pectoribus? Ista nec dominum possunt facere meliorem, nec mulam. *Sen. ep.*88.

Nunquid fortis se fortem gloriabitur, quem corporis ægritudo efficit infirmum? *Idem ibid.*

Nunquid dives in opibus suis gloriatur, cujus spem fur vel tyrannus arripuit? *Idem ibid.*

Nunquid nobilitas gloriabitur, afflicta nonnunquam indignis & miserabilioribus serviens? *Id. ibid.*

Cito ignominia fit superbi gloria. *Id. in Prov.*

¶ APOPHTHEGMATA.

AGesilaus à quodam interrogatus, qua ratione perpetuam sibi gloriam parare posset? Si mortem contempseris, ait. *Plut. in apoph. Laconicis.*

Themistocles adolescens in compotationibus ac mulierum amoribus volutabatur. At postquam Miltiades apud Marathonem devicisset barbaros, jam nullus offendit illum quicquam agentem præter decorum. Percontantibus autem, unde sic esset repente mutatus? Miltiadis, inquit, trophæum non patitur me dormire, neque cessare. *Plut. in apoph.*

Idem ad Olympiæ certamen profectus, cùm in stadium processisset, omnes neglectis certaminibus oculos in ipsum intenderunt, in eoque complexando diem totum consumpserunt, ac Themistoclem illum cum plausu & admiratione peregrinis ostenderunt: Ea re vir gloriæ omnium cupidissimus, dixit amicis: Se eo die laborum, quos pro Græcia suscepisset, omnium fructum amplissimum reportasse. *Plut.*

Epaminondas, cùm Meneclides quidam Orator ipsum aliquando traduceret, ut qui de se quàm Agamemnone amplius sentiret: Facio, inquit, hoc propter vos, Thebani, quorum solorum opera Lacedæmoniorum imperium unica die everti. *Plut. lib. de sui laude, &c.*

Antigonus, quùm mitteret filium suum Demetrium cum numerosa classe, magnaque militum vi, ad Græcos liberandos, dicebat: Gloriam à Græcia, velut à specula in orbem terrarum accendi: juvenem gloriæ studio exstimulans, ut strenue rem gereret, quod ejus laudis rumor non intra Græciæ fines esset continendus, sed ob Græci nominis celebritatem, per omnes mundi plagas dimanaturus. *Plut. in Regum apoph.*

¶ SIMILITVDINES.

UT levitas est, inanem aucupari rumorem, & omnes umbras etiam falsæ gloriæ consectari: Sic levis est animi, lucem splendoremq; fugientis, justam gloriam, quæ est fructus veræ virtutis honestissimus, repudiare. *Cic. in Pisonem.*

Qui esuriunt, magis irritantur, si conspexerint alios edentes: Sic magis inflammantur ad gloriam, qui gloriæ sunt avidi, cum alios audiunt laudari. *Plut.*

Vt convenit amantibus diversas habere amicas; in eandem depereuntibus malè convenit: Sic dissident, qui eadem ex re gloriam affectant. *Idem.*

Vti chamæleon non alio pascitur alimento, quàm aëris, & idcirco ore est semper hiante: Ita quosdam aura popularis alit, neque quicquam captant, præter inanes laudes & gloriam. *Plin.*

Quem-

Quemadmodum umbra aliquando antecedit, aliquando sequitur, vel à tergo est: Ita gloria aliquando ante nos est, visendamque se præbet; aliquando in averso est, majorque, quo serior, ubi invidia secessit. *Sen. epist.* 80.

Vt quidam morbo aliquo infecti, à cibo suavissimo abhorrent: Sic facinorosi veræ gloriæ gustum omnino non sentientes ab ejus studio planè abhorrent. *Cic. 2. Philipp.*

Vt lumen magis prodest iis, qui vident, quàm qui videntur: Sic gloria magis confert iis, qui eam sentiunt, quàm quibus contingit. *Plut.*

Vt Sol, si imminet hominis vertici, aut prorsum tollit umbram, aut minimam reddit: Sic ingens gloria extinguit invidiam. *Id.*

Fumus initio ingens, facilè evanescit: Sic gloria falsò parta. *Id.*

Vt ignis non reddit fumum, si statim emicet flamma: Sic nec gloria est obnoxia invidiæ, si protinus elucescat; sed eos, qui paulatim crescunt, sequitur invidia. *Id.*

Vt umbra nos vel invitos comitatur: Ita gloria virtutem sequitur, etiam fugientem. *Senec.*

Qui viro malo addit opes & gloriam, is febricitanti ministrat vinum, bilioso mel, cæliacis obsonia, quæ morbum animi, hoc est, stultitiam augeant. *Plut.*

¶ EXEMPLA SACRA.

GLoriationis veræ exemplum: Paulus, 2. *Cor.* 7. 4. *Gal.* 6. 14. *Philipp.* 3. 3. 2. *Thess.* 1. 4. Gloriæ Deo redditæ exempla: Abraham, *Rom.* 4. ℣. 20. 21. Achan, *Ios.* 7. ℣. 19. 20. David, 1. *Samuel.* 17. ℣. 45. 46. *Psal.* 115. 1. 1. *Paral.* 29. ℣. 10. 11. Sidrach cum sociis, *Dan.* 3. ℣. 51. 52. 53. Daniel, 9. 7. Benè operantes, *Matth.* 5. 16. Angeli, *Luc.* 2. ℣. 13. 14. Samaritanus à lepra mundatus, 17. 15. Paulus, *Rom.* 11. 36. & 16. 27. *Gal.* 1. 5. *Ephes.* 3. 21. Petrus, 1. *Petr.* 4. 11. 2. *Petr.* 3. 18. Iudas, *Iudæ* ℣. 25. Ioannes, *Apoc.* 1. 6. Gloriam Deo tribue: Solennis formula apud Iudæos extorquendæ veritatis, *Ioh.* 9. 24. ut apparet ex *Iosue* 7. 19. 1. *Sam.* 6. 5. Gloriæ vanæ exempla: Benadad, 1. *Reg.* 20. ℣. 2. 3. 10. Sennacherib, 2. *Reg.* 18. ℣. 33. 34. Arphaxad, *Iudic.* 1. 13. Doeg, *Psal.* 52. ℣. 3. 4. 5. Chaldæi, *Esa.* 43. 14. Nabuchodonosor, *Dan.* 4. 26. Seron, 1. *Macchab.* 1. ℣. 13. 14. Antiochus, 2. *Mach.* 9. ℣. 47. Herodes Agrippa, *Act.* 12. ℣. 21. 22. Gloria vana fugienda. Exempla: Christus: *Ioh.* 5. 41. & 8. ℣. 50. 54. Herodes, *Act.* 12. 23. Petrus, 10. 25. Paulus & Barnabas, 14. ℣. 14. 15. Paulus, *Gal.* 1. 10. & 5. 26. *Philip.* 2. 3. Angelus, *Apoc.* 19. 10.

¶ EXEMPLA PROFANA.

APud *Lacedæmonios* qui strenuam in militia operam navassent, ac pro patria fortiter occubuissent, oliva & aliis ramis redimiti laudibus vehebantur: ac demum amicti purpura pretiosissimâ glorio-

gloriosè ac honorificè sepulchris mandabantur. *Aelia.l.6.de Varia historia.*

Chilonis Lacedamonij funus, cùm victore filio Olympiæ expirasset gaudio, tota Græcia persecuta est. *Plin.l.7.c.22.*

Agesilaum Archidami F. rerum gestarum gloria clarissimum, in expeditione in Ægyptum mortuum, Lacedæmonii majore multò quam alios reges sepulturæ & funeris honore decorârunt. *Pausanias in Laconicis.*

Athenienses se indigenas, ab eaque, quam incolebant, terra procreatos & enutritos, nobilitatem suam prædicantes, gloriabantur. *Theat.Zwing.fol.963.*

Alexander Magnus, neque undique gloriam aucupatur omnem, ut Philippus. Sed cùm tentarent eum ministri, quia pernix erat pedibus, an Olympiis certare curriculo vellet? Sanè, si habiturus sim, inquit, adversarios reges. *Plut. in Alex.*

Musarum nutricem fuisse Euphemen fingunt, quòd plerique ex iis, qui eruditione sua clarum sunt consecuti nomen, gloriæ immortalis spe ingenii sui monumenta ad posteros transmiserint. *Theat. Zwing.fol.2525.*

Ioan. Picus Mirandula humanam gloriam pro nihilo habebat: ajebatque sæpius, Famam vivis nonnihil, mortuis minimè profuturam: tantumque propriam æstimavit doctrinam, quantum utilitate Ecclesiæ, & eliminandis explodendisque adversis erroribus conduceret. *Iohan. Franc. in ejus Vita.*

Capaneum fuisse talem prodit Euripides, ut opum affluentia intumesceret nihil, nec elatius saperet, quàm pauperum quis, τὸ ἀρκεῖν ἐπαινῶν. *Cælius l.20.c.23. A.L.*

Timoleonti Corinthio nihil unquam neque insolens, neque gloriosum ex ore exiit. *Probus.*

¶ HIEROGLYPHICA.

PEr *pavonem surrectâ in orbem caudâ* hominem gloriæ plenum exprimebant. *Pavo* enim pretiosam eam caudæ supellectilem tùm plurimum ostentat, cùm plurimos ad spectandum advenisse conspexerit: quòd si nullum admirari adesseve cognoverit, eam recondit velut indignatus. Hinc Ovid *Laudata pavone superbior:* de valdè sibi placente dixit. *Pier.l.24.p 220.F.*

Bulla quoque pro gloria & fastu hieroglyphicè ponitur: ubi quis non aliter gloria turgescere videatur, quàm *Bullæ*, quæ intumescentis cujusdam figuræ speciem præ se ferunt, unde dixit *Persius:*

> *Non equidem hoc studeo, bullatis ut mihi nugis*
> *Pagina turgescat.*

Pier.Val.l.41.p.396.

Vide Honor.

GRATIA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Auſonius in Epigram.

Gratia quæ tarda eſt, ingrata eſt : gratia namque
Cum fieri properat, gratia grata magis.

Idem aliter.

Si benè quid facias, facias citò : nam citò factum
Gratum erit : ingratum gratia tarda facit.

Ovid. lib.3. de Pont.4.

Gratiaque officio, quod mora tardat, abeſt.

Ovid. lib.1. amor.10.

Gratia pro rebus merito debetur inemptis.

Plautus in Penul.3.6.

Si quid bene facias, leuior plumâ eſt gratia :
Si quid peccatum'ſt, plumbeas iras gerunt.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

GRatiarum actionis pro Dei beneficiis exempla : Melchiſedech, *Gen.* 14. 20. ſeruus Abrahæ, 24 ℣. 26. 27. Iacob, 32. 10. Hebræi, *Exod.* 4.31. Moſes & Hebræi : 14.℣.1. *&c.* Maria, ℣.20.21. Iſraelitæ, *Num.* 21. ℣. 17. 18. & 31. 50. Iuſuah ; *Ioſu.* 8. 30. Debora & Barac. *Iudic.* 5.℣.1.2. Gedeon, 7. 15. Anna, 1.*Sam.*2.1. David, 2.*Sam* 7.℣.18. 1.*Par.*29.℣.10.11. *Pſal.*7.18. & 51.17. & 103.1. & 104.1. Achimaas, 2.*Sam.* 18.28. Salomon, 1. *Reg.*3.15. & 8.56 Hiram, 5.7. Ioſaphat, 2.*Par* 20.18. Eſdras, *Eſdr.* 7. 26. Tobias, *Tob.*2.14. Eſaias, *Eſa.*25.1. Ezechias, 38 20. Daniel, *Dan.*2.℣.19.20. & 3.95. Nautæ & comites Ionæ, *Ion.*1.16. Ionas, 2.10. Turbæ, *Matth.*9.8. Chriſtus, 11.℣.25.*Ioh.*11. ℣.41. Maria, *Luc.*1.46. Zacharias, ℣.68. Paſtores, 2.℣.20. Paralyticus, 5.25. Populus, 7.16. Mulier, 13.13. Leproſus Samaritanus, 17.15 Cæcus & plebs, 18.43. Centurio, 23.47. Cæcus natus, *Ioh* 9.30. Credentes, *Act.* 2. 47. Claudus, 3.8. Chriſtiani, 11. 18. Paulus, *Rom.*1.8. & 6 17. & 7.25. & 16.25. *Act* 28.20. 1.*Cor.*1.℣.4.14. & 14.18. & 15.57. 2.*Cor.*1.3. & 2.14 & 8.16. & 9 15 *Gal.*1.3 *Eph.*1.℣.3.16. *Phil.*1 3. *Col.*1.3. 1.*Theſ.*1.2. & 2.13. 1.*Tim.*1.12. 2.*Tim.*1.3. & 4.18. *Philem.*℣.4. *Heb.*11.21. Petrus, 1.*Petr.*5.11. Quatuor animalia, & viginti quatuor Seniores, *Apocal.*4. ℣.8. Angeli, animalia, & Seniores. 5.℣.9. Turba multa, ℣.10 11. Viginti quatuor Seniores, 11.℣.17. Sancti, 19.7. Gratiarum actio in Bonorum amiſſione exemplum : Iob. *Iob* 1.21 Gratiarum actio pro beneficentia in pauperes, 2.*Cor.* 9.℣.11.12.15. Gratiarum actio antè cibum commendatur, 1 *Tim.*4.℣.4.5. Exempla : Chriſtus, *Matth* 14.19. & 15.36. *Marc.*6.41. & 8.6. *Luc.*9.16. & 24.30. 1.*Cor.*11.24. *Ioh.*6. ℣.11.23. Turbæ, ℣. 33. Paulus, *Act.* 27. 35. Gratiæ agendæ antè & poſt cibum ſumptum, *Deut.*18 10. 1.*Sam.* 9.13. *Eſa.*62.9. *Matth.*14.19. & 15.36. & 25.

& 26.25. *Marc.*6.41. & 8.6. & 14.22. *Luc.*9.16. *Iohan* 6. ṽ.11.23. *Act.* 28.35. *Rom.*14.6. 1.*Cor.*10.30 1.*Timoth.* 4.3. post cibum commendatur, *Deut.*8.10. *Esaiæ* 62.9. *Ierem.*2.26. Gratiarum actio pro consecratione Cœnæ Dominicę, *Matth.*21.26 *Marc.*14.22. *Luc* 22.19. 1.*Corinth.*11.24. Gratiarum actio post Cœnæ Dominicæ celebrationem, *Matth.*26.30. pro regni Christi amplificatione, *Apoc.*11.17. pro regenerationis dono, *Coloss.*1.12. 1 *Pet.*1.3. pro liberatione à periculis, *Psal.*9.ṽ.12.13. & 22.ṽ.27. & 28.6. & 30.2. & 31.ṽ.22. & 35.ṽ.18. 28. & 40 ṽ.2.4 & 106.48. & 107.ṽ.2.15.21.31. & 124.6. & 144.1. *Ier.* 20.13. Gratiarum actio pro liberatione à servitute: Exempla: Moses & populus, *Exod.*15.1.*seqq.* Iethro, 18.10. David. *Psal.*136.ṽ.1.2.3. pro oratione exaudita: Exempla: David, *Psal.* 6. 9. & 20. ṽ. 6. 7. & 66. 20. & 118. ṽ. 21. Vxor Tobiæ, *Tob.* 11. ṽ. 18. 19. 20. Daniel, *Daniel*, 2. ṽ. 20. 21. Azarias & socii ejus, 3. ṽ.49.50.52. Syracides, *Eccles.* 15. ṽ. 1. 2. 3. *&c.* pro bono Principe: Exempla: Hiram, 1, *Regum*.5.7. Regina Saba, 10 9. pro prole suscepta: Exempla: Lea, *Genes.*29.35. mulieres Bethlehemiticæ, *Ruth.*4.ṽ.14. Anna, 1.*Sam.* 2.ṽ.1. Zacharias, *Luc.*1.68. pro promissione Dei præstita: Exempla: Salomon, 2.*Paral.*6.ṽ.4.15. Zacharias, *Lucæ* 1.ṽ.68.70. Maria virgo, ṽ.46.55. pro manifestato Salvatore: Exempla: Pastores, *Luc.*2.20. Ecclesia, *Act.*21 ṽ.19.20. Paulus, 2.*Corin.*2.14. *Ephes.*1.ṽ.15.16. *Phil.*1. ṽ.3.5. *Coloss.*1.ṽ.3 4. 1.*Thess.*1.ṽ.2.3. & 2.13. & 3.9. 2.*Thess.*1.3. & 2.13. pro Templi ædificatione: Exempla: Salomon, 1. *Reg.* 8. ṽ. 15. 16. 2.*Paralip.*6.15. pro ejusdem instauratione, populus redux à Captivitate, 1 *Esdr* 3.11. pro victoria tàm spirituali quam corporali: Exempla: Principes exercitus &c. *Num.*31.49. *Ios.*8. ṽ.23.30. Debora & Barac. *Iudic.*5.ṽ.1. David, 2.*Sam.*22.ṽ.1.2. *Psalm.*18.ṽ.50.51. & 144.1. Iosaphat & populus, 2 *Paralip.*20.ṽ.27.28 Bethuliani, *Iudith.*16.22. Iudas & Israelitæ, 1.*Macch.*4.ṽ.36.37. Iudas Macchabæus, 2.*Macch.*1. ṽ.10.11. *&c.* Populus Ierosolymitanus, 10.ṽ.13.14.15. & Paulus, *Rom.* 7.25. 1.*Corinth.*15.57.

Vide Gratitudo.

GRATITUDO.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

GRatias agere DEO possumus, referre non possumus. *Aug. in Psalm.*47.

Quid melius & animo geramus, & ore promamus, & calamo explanemus, quàm DEO gratias? hoc nil dici brevius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest. *Id. in Epist. ad Marcel.*

Danti rependi quicquàm gratius ab accipiente non potest, quàm si gratum habuerit, quod gratis accepit: nam spiritui gratiæ contume-

tumeliam facit, qui beneficium dantis gratâ mente non suscipit. *Bern. in epist.*

Optima beneficiorum est custos ipsa memoria beneficiorum, & perpetua confessio gratiarum. *Chrysost. super Matth. hom. 25.*

Admoneo vos, ut domino semper benedicatis: si venerint mala, benedicite, & dissolventur mala: si prospera venerint, benedicite, & perseverabunt bona & prospera. *Id. in tractatione de symbolo.*

Iugiter sibi subvenire facit, cui collatum beneficium antè oculos semper assistit. *Cass. in Psalm.*

Præstita dona numerantur, ut ad beneficia consueta animus boni judicis invitetur. *Id. ibid.*

Meliora meretur suscipere, qui collata bona de corde non probatur amittere. *Id. ibid.*

Qui, quanta sibi gratia collata sit, nescit; quantas largitori grates debeat, non intelligit: non enim potest quis plene intelligere, quod accepit, nisi meminerit. *Id. ibid.*

Omnis profectus ad divinitatis est munera referendus: quia nihil constat fore bonum, nisi quod ab ipso dignoscitur esse collatum. *Id. ibid.*

Invitat ad magna, qui gratanter suscipit modica: spem de futuris recipit, qui transacta beneficia recognoscit: nec desperatione frangitur, qui magnorum munerum consolatione roboratur. *Idem ibid.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Virgil. lib. 2. Æneid. v. 536.

Dii (si qua est cælo pietas, quæ talia curet)
Persolvant grates dignas, & præmia reddant
Debita.

Ovid. in Ibin.

Dii melius, quorum longè mihi maximus ille est,
Qui nostras inopes noluit esse vias.
Huic igitur meritas grates, quascunque licebit,
Pro tam mansueto pectore semper agam.

Idem lib. 2. de Pont. 11.

O referant grates (quoniam non possumus ipsi)
Dii tibi: qui referent, si pia facta vident.

Idem lib. 4. de Pont. El. 6.

Immemor illorum, vestri non immemor unquam,
Qui mala sollicite nostra levatis, ero.

Ibid. El. 15.

Semper inoblita repetam tua munera mente:
Et mea me tellus audiet esse tuum.

Idem lib. 1. de Trist. 4.

Hæc mihi semper erunt imis infixa medullis:
Perpetuusque animi debitor hujus ero.

Spiri-

Spiritus & vacuas prius hic tenuandus in auras
Ibit, & in tepido deseret ossa rogo,
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro,
Et longâ pietas excidat ista die.
Dii tibi sint faciles, & opis nullius egentem
Fortunam præstent, dissimilemque meæ.

Idem lib 5. de Trist. 10.

——— ——— *Dum lumen vitale videbo,*
Serviet officio Spiritus iste tuo.

Plautus in Mostel. 1.3.

Nunquam ego illi possum gratiam referre, ut meritu' est de me.

Terent. in Adelph 2.3.

——— ——— *Quid ego nunc te laudem? sat certo scio,*
Nunquam ita magnifice quicquam dicam, id virtus quin superet tua.

Ibid. 2. 4.

——— ——— *Ah vereor coram in os te laudare amplius,*
Ne id assentandi magis, quam quo habeam gratum, facere existumes.

Statius lib. 7. Thebaid.

Qua celebrem mea vota lyra? quas solvere grates
Sufficiam? non si pariter mihi vertice læto
Nectat odoratas & Smyrna & Mantua laurus
Digna loquar.

Verg. lib. 1. Æneid. v. 604.

——— ——— *Grates persolvere dignas*
Non opis est nostræ.
Dii tibi (si qua pios respectant numina, si quid
Usquam justitiæ est, & mens sibi conscia recti)
Præmia digna ferant.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

IN collocando beneficio, & in referenda gratia, hoc maximè officii est, ut quisque opis maxime indigeat, ita ei potissimùm opitulari: quòd contra fit à plerisque. A quo enim plurimùm sperat, etiamsi ille iis non egeat, tamen ei potissimùm inserviunt. *Cic. 1. Offic.*

Acceptorum beneficiorum sunt delectus habendi; & inprimis quo quisque animo, studio, benevolentia fecerit, ponderandum est. Multi enim multa faciunt temeritate quadam, sine judicio vel modo, in omnes, vel repentino quodam impetu animi, quasi vento incitati: quæ beneficia æque magna non sunt habenda, atque ea, quæ judicio, considerate, constanterque delata sunt. *Cic. 1. Offic.*

In referenda gratiâ, si modò Hesiodo credimus, debemus imitari agros fertiles, qui plus multò adferunt, quàm acceperunt.

Etenim

Etenim si in eos, quos speramus nobis profuturos, non dubitamus officia conferre; quales in eos esse debemus; qui jam profuerunt? *Ibidem.*

Hesiodium illud laudatur à doctis, quo eâdem mensurâ reddere jubet, quâ acceperis; aut etiam cumulatiore, si possis. *Cic. de Claris Orat.*

Non est æquum, tempore & die memoriam beneficii definiri. *Cic. ad Quir. post red.*

Vlciscendæ injuriæ facilior ratio est, quàm beneficii remunerandi: propterea quòd superiorem esse contrà improbos, minus est negotii, quàm bonis exæquari: tùm etiam ne tàm necessarium quidem est malè meritis, quàm optimè meritis referre, quod debeas. *Cic. ad Quir. post red.*

In officio persolvendo dissimilis ratio est, & pecunia debita: proptereà quod pecuniam qui retinet, non dissolvit: qui reddidit, non habet: gratiam & qui retulit, habet; & qui habet, dissolvit. *Ibidem.*

Dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ. Nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit: qui autem debet, is retinet alienum. Gratiam autem & qui refert, habet: & qui habet, in eo ipso quod habet, refert. *pro Planc.*

Commodè dixit, quicunque dixit, pecuniam qui habet, non reddidisse: & qui reddiderit, non jam habere. Gratiam autem & qui retulerit, habere: & qui habeat, retulisse. 2. *Offic.*

Ad reddendam gratiam opus est & tempore, & facultate, & aspirante fortuna: nihil tam necessarium aut cum majori cura dicendum, quàm beneficium dare, & gratiam agere. *Sen l.* 3. *de benefic.*

Quidam furtivè gratias agunt, & in angulo, & ad aurem, verentur palàm ferre; ut sua potiùs virtute, quàm alieno adjutorio habere dicantur. *Idem lib.* 2. *de benefic.*

Sapiens omnia examinabit secum, quantum accepit, à quo, & quando, ubi, quemadmodum? Itaque negamus quenquam scire gratiam referre, nisi sapientem. *Idem epist.* 30.

Hoc certè justitiæ convenit; suam cuique reddere beneficio gratiam: injuriæ talionem, aut certè malam gratiam. *Idem epist.* 83.

Non omnes grati sciunt debere beneficium: potest etiam imprudens, & rudis, & unus de turba: ignorant autem quantum pro re debeat. *Idem ibid.*

Gratus sum, non ut alius mihi libentiùs præstet; priori irretitus exemplo: sed ut rem jucundissimam faciam. *Idem ibid.*

Credamus itaque, nil esse grato animo honestiùs: omnes hoc urbes, omnes etiam ex barbaris regionibus gentes conclamabunt: in omni judiciorum diversitate referendam benè merentibus gratiam; omnes uno ore affirmabunt; in his discors turba consentiet. *Idem ibidem.*

¶ APOPHTHEGMATA.

DEmocritus, dum quendam ad gratificandum aliis studiosissimum, vidit eum nihilominus, vicissim videret compensationem accipere: ohe, inquit, qui beneficia perdideris: num te non pudet Gratias quæstus gratiâ prostituere, quæ virgines esse dicuntur? *Stobæus.*

Idem dicere solebat: Si facultas adest aliis gratificandi, ne differas: nosti enim, quàm mutabilis sit rerum omnium status. *Ibid.*

Simonides rogante quodam, ut sibi conscriberet encomium, & gratiam se relaturum inquiente, argentum autem non dante: Duas, respondit, arcas domi habeo: unam gratiarum, alteram argenti: & cùm necessitas exigit, gratiarum quidem arcam aperiens, inanem ipsam reperio: alteram verò solum mihi commodam. *Stob. serm. 8. de injustitia.*

Rusticus quidam videns ad regem *Artaxerxem* varia deferri donaria, nec aliud habens quod largiretur, utrâque cavâ manu haustam è proximo flumine aquam illi obtulit, vultu alacri. Rex lætatus, jussit illi dari phialam auream, ac mille Daricis donavit hominem. *Plut. in regum apoph*

Hipparcho Euboico vitâ defuncto, *Philippus* præ se ferebat, quàm illius mortem acerbè ferret. Itaque cuidam volenti dolorem ipsius mitigare, dicentique: attamen ille tempestivè decessit, jam natu grandis. Sibi quidem ipsi, inquit *Philippus*, tempestivè decessit: sed mihi præproperè. Mors enim illum anticipavit, priusquam à me beneficium acceperit, nostra dignum amicitia. *Plut.*

Veteranus quidam, cùm vocatus in jus periclitaretur, adiit in publico Cæsarem Augustum, rogans, ut sibi vellet adesse: Cæsar è comitatu suo selectum illicò dedit, eique litigatorem commendavit. Hic miles vociferans: at non ego, Cæsar, periclitante te Actiaco bello, vicarium quæsivi, sed pro te ipse pugnavi, simulque detexit cicatrices. Erubuit Cæsar, atque ipse descendit in advocationem: veritus ne non modò superbus, verùm etiam ingratus videretur. *Eras. lib. 4. apoph. ex Suet.*

¶ SIMILITUDINES.

SIcut mensarii non gravatim reddunt deposita pignora, ut quæ in hoc ipsum acceperint, ut restituant: Sic nos, quod à diis accepimus, *Plut.*

Creditori præter sortem extrà ordinem numeramus; beneficiorum autem usum esse gratuitum judicamus: & illa crescunt morâ, tantoque plus solvendum est, quantò tardiùs. *Seneca.*

Vt gloria fugientes magis ac magis sequitur: Ita fructus beneficiorum gratiùs respondet illis, per quos etiam esse ingratis licet. *Idem lib. 5. de benef. c. 1.*

Vti faba & lupinum non exhaurit, sed stercorat agrum; in quo alitur: Ita gratus meliorem reddit fortunam ejus, à quo beneficio adjuvatur, & refert, quod accepit. *Plin l.18.c.14.& c.2.eod.lib.*

§ EXEMPLA SACRA.

GRatitudinis exempla: in Rege Sodomorum, *Genes.14.Vers.21.24.* Laban, 24.V.29.30.31.& 29.V.15. Pharaone, 41.V.39.40. Iethrone, *Exod.2.V.20* Iosua, *Ios.6.V.17.23.* Israelitis, *Iudic.8.V.22.* Naemi, *Ruth.2.V.20.* Saule, 1 *Sam.15.V.6.* Davide, 22, V.23. 2. *Sam 2 V.4 5 6 & 9.V.1.2. & 10 V.2. 1.Reg.2.7.* Thou Rege Emathæo, 2. *Sam.8.V.10.* Mephiboseth, 2.*Sam.9.V.3.& 7.* Salomone, 1.*Reg.2.V.7 26 & 10.V.13.* Elia, 1.*Reg.17.V.20.* 2.*Reg.2.V.9* Elisæo, 4.V.2.13.16.36. Naamane Syro, 5.V.15.23. Accusatoribus Iudæorum, 1.*Esdr.4.V.14.15* Tobia seniore, *Tob.12.V.1.2.3.&c.* Assuero, *Esther.2.V.2.3 & 6.V.3.4.* Esther, 7.V.2. Nabuchodonosore, *Dan.2.V.48.* Balthasare.5 V.29. Iudæis, 2.*Macchab.12.V.30.31.* duobus Cæcis, *Matth 20.3*. à Dæmonio liberato, *Marc.5 V.20.* Iudæis, *Luc.7 V.5.* Paulo, *Act.27.V.34.35. Rom.16.V.4. Gal.4.V.15. Philip.4.V.15.16. 2.Timoth.1.16.*

§ EXEMPLA PROFANA.

ÆGyptii, extra quam sit gentium aliarum captus, ergà benè meritos præcipuè grati sunt: quòd magnum vitæ subsidium opinentur gratiæ retributionem. Itaque non diis tantùm, non hominibus, sed brutis quoque animalibus gratitudinem pro beneficiis acceptis ostendere voluerunt. *Diodorus Siculus.*

Alexander Magnus prædicare solebat, à nemine se unquam benignitate fuisse exuperatum. *Cælius lib.7. cap.28 antiquarum lectionum.*

Pyrrhus, rex Epirotarum, ad familiares humanus atque facilis, alacris & promptus ad repetendam gratiam. *Plut. in Pyrrho.*

Alfonsus, Arragonum & Siciliæ rex, à nemine unquam in gratitudine & officio se vinci passus est. *Panorm. lib. 1. de dictis & factis Alfonsi.*

Cyrus, quamvis se Cambysis Persæ & Mandanes filiæ Astyagis regis Medorum filium esse rescivisset; suam tamen altricem Spaco (Græci Cyno vocant: unde fabulæ initium, quòd à cane fuerit nutritus) Mithridatis regii bubulci uxorem in tanto honore semper habuit, ut semper in ejus sermone esset Cyno. *Herodot.lib.1.*

Romulus & Remus cùm expositi ad Tiberim essent, & à lupa victum accepissent, ejus beneficii memores Lupæ simulacrum Romæ posuerunt. *Plin.& Livius.*

Henricus II. Imper. in literarum studio à teneris educatus in oppido Saxoniæ Hildesheim, episcopatum ibi instituit, donariisque & censibus decoravit. *Cuspini.*

Scotorum pueri altrices atque nutrices, eorundemque liberos, haud secus ac parentes germanosq; adamant *Hector Boethius lib.2.*

Crœsus Lydorum rex, cum audivisset legatos suos, quos Delphos miserat, comiter ab Alcmæone Atheniensi exceptos fuisse, hominem accersit: & ubi advenit, tanto eum donavit auro, quanto semel corpore suo ferre posset. *Herod. lib. 6.*

Alexander Magnus captis Thebis, hospites patris sui Philippi (apud eos enim obses adhuc puer egerat) eorumque cognatos incolumes servavit, reliquis captis aut trucidatis. *Aelian. lib. 13. Variar. histor.*

¶ HIEROGLYPHICA.

NOn ignoro esse aliquos, qui hujusmodi hieroglyphicum; quo scilicet *Canis* vel simulachrum aliquod, vel conditum cadaver intueretur, hominem beneficii accepti memorem significare contendant. Canis porrò illos, qui de se bene meriti fuerint, nunquam obliuioni tradit. *Pier. Val. l. 5. p. 46. E.*

Per Cucupham avem Ægyptii animum gratum hieroglyphicè significabant: propterea quod unum hoc animal (ita enim scribit Philippus, cui Horapollinem nomen faciunt) ante alia omnia genitoribus senio confectis, eodem modo gratiam rependit, quo ales ipsa fuerit educata. In eodem enim loco, ubi fuerit à parentibus enutrita, eis nidum parat, pennas vellicat inutiles, eoque cibum importat, idque quoad resumptis pennis ipsi sibi sufficere queant. *Pier. Val. l. 17 p. 158 C.*

Vide locum de Beneficentia & Beneficio.

GULA.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

CVm comederis, & saturatus fueris, cave diligenter, ne obliviscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti; & de domo servitutis. *Deut. 6.*

Filius vester si comessationibus vacat, & luxuriæ atque conviviis; lapidibus obruet eum populus. *Ibid. 21.*

Anima saturata calcabit favum (spiritualium) & anima esuriens pro dulci amarum sumet. *Proverb. 27.*

Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adjiciet vitam. *Eccles. 37.*

Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pinguia, non ditabitur. *Prov. 21.*

Panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus. *Iob. 20.*

Et manducaverunt & saturati sunt nimis. *Psal. 77.*

Esca ventri & venter escis: DEUS autem hunc & has destruet. *1. Corinth. 6.*

Omnis

Omnis labor hominis in ore ejus: sed anima ejus non adimplebitur bonis. *Eccles.6.*

Somno salubri fruuntur viscera temperantis: manè surgit idem, & compos est animi: labor autem vigil, & cholera, torsionesque exercent hominem insatiabilem. *Eccl.31.*

Ab ea, quæ dormit in sinu tuo (concupiscentia) custodi claustra oris tui. *Mich.7.*

Væ vobis! qui saturati estis, quia esurietis. *Luc.6.*

Attendite vobis, ne fortè graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis hujus vitæ. *Ibid.21.*

Qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt. *Rom.8.*

Sicut in die honestè ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus: non in cubilibus & impudicitiis: non in contentionibus & æmulatione: sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis. *Rom.13.*

Optimum est gratia stabilire cor, non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis. *Hebr.13.*

¶ SENTENTIAE PATRVM.

VEntris ingluvies dicit ad esum: Dominus omnia munda creavit: & qui saturati cibo respuit, quid aliud quàm divinæ ordinationi contradicit? *August. l. de conflict. Vitior.*

Non propter porcum, sed propter pomum, mortem primus homo invenit: & Esau primatum suum non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit. Scio enim, Noe omne genus carnis, quod cibo esset usui, manducare concessum: Eliam cibo carnis refectum: Iohannem mirabili abstinentiâ præditum, animalibus id est, locustis in escam cedentibus non fuisse pollutum. Et scio, Esau lenticulæ concupiscentiâ deceptum: & David propter aquæ desiderium à se ipso reprehensum: & Regem nostrum non de carne, sed de pane tentatum. *Idem in gloss. sup. Rom.14.*

Malæ dominæ servitur gulæ, quæ semper expetit, nunquam expletur. Quid enim insatiabilius ventre? Hodie suscipit, cras exigit: quùm impletus fuerit, disputatur de continentia: quùm digesserit, vale virtutibus dicitur. *Ambros. in serm. de jejun.*

Fames amica virginitati est, inimica lasciviæ. Saturitas verò castitatem prodigit, nutrit illecebram. *Idem serm.40.*

Semper saturitati juncta est lascivia. Vicina igitur sunt venter & genitalia: pro membrorum ordine ordo vitiorum. *Hier. in quodam sermone.*

Cor habet in ventre gulosus: lascivus in libidine: cupidus in lucro. *Idem in Matth.*

Non cibus, sed appetitus in vitio est: unde & lautiores cibos plerunque sine culpa sumimus: & abjectiores non sine reatu conscientiæ degustamus. *Gregor. lib.30. moral.*

Dominante gulæ vitio, omne, quod homines fortiter egerunt, perdunt: & dum venter non restringitur, simul omnes virtutes obruuntur. *Idem ibid.*

Gulæ vitio reiecto, multa simul vitia subiugantur. *Id. in Reg.*

Gula innumera vitiorum agmina ad animæ conflictum producit. *Idem ibidem.*

Penè semper epulas comitatur voluptas: nam dum corpus in refectionis delectatione resolvitur, cor ad inane gaudium relaxatur. *Idem lib. 1. moral.*

Sic voluptas plerunque sub necessitate se palliat, ut vix eam perfectus quisque discernat: nam dum solvi debitum necessitas petit, voluptas expellere desiderium suppetit: & tantò gula securiùs in præceps ruit, quantò sub honesto nomine necessitatis explendæ se contegit. *Greg. lib. 30. moral.*

Inter prandendum, quantum fauces dapibus, tantùm aures pascantur rumoribus: quibus totus intentus, modum nescias in edendo: interim autem fercula ferculis apponuntur, & pro solis carnibus, quibus abstinetur, grandia piscium corpora duplicantur. *Bernh. super Cant.*

Gulæ saturitas nimia aciem mentis obtundit, ingeniumq; evertere facit. *Isid. lib. de sum. bon.*

Impossibile est saturum ventrem pugnas interioris hominis experiri: nec bellis robustioribus attentari dignum est eum, qui potest deiici leviori conflictu. *Idem ibid.*

§ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. satyr. 2. lib. 2.

Quæ virtus, & quanta, Boni, sit vivere parvo &c.
Discite non inter lances, mensasque nitentes,
Cum stupet insanis acies fulgoribus, & cum
Acclinis falsis animus meliora recusat:
Verum hic impransi mecum disquirite. cur hoc?
Dicam, si potero: MALE verum examinat omnis
Corruptus iudex.

Iuvenal. Satyr. 11.

Multos porrò vides, quos sæpe elusus ad ipsum
Creditor introitum solet expectare macelli,
Et quibus in solo vivendi causa palato est &c.
Interea gustus elementa per omnia quærunt:
Nunquam animo pretiis obstantibus: interius si
Attendas, magis illa iuvant quæ pluris emuntur.

Lucan. lib. 4. bel. civil.

—— O prodiga rerum
Luxuries! nunquam parvo contenta paratu,

Et

Et quæsitorum terrâ pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ!

Statius lib. 4. Sylvar. 6.

Ah miseri! quos nosse juvat, quid Phasidis ales
Distet ab hyberna Rhodopes grue: quis magis anser
Exta ferat? cur Thuscus aper generosior Vmbro?
Lubrica qua recubent conchylia mollius alga?

Petronius Arbiter.

Ingeniosa gula est: Siculo scarus æquore mersus
Ad mensam vivus perducitur, atque Lucrinis
Eruta littoribus vendunt conchylia cœnas.
Vt renovent per damna famem, jam Phasidis unda
Orbata est avibus, mutoq; in littore tantùm
Solæ desertis aspirant frondibus auræ.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

QVicquid avium volitat, quicquid piscium natat, quicquid ferarum discurrit, nostris sepelitur ventribus: quære nunc, cur subitò moriamur? quia mortibus vivimus. *Senec. 10. Rhetor.*

Ventri obedientes, animalium numero computantur, non hominum. *Idem Epist. 61.*

Multos morbos fercula multa ferunt, innumerabilesque morbi innumerabiles coquos munerant. *Idem epist. 7.*

Vna sylva pluribus elephantibus sufficit: homo verò pascitur vix terra & mari. *Idem ibid.*

Venter præcepta non audit: poscit & appellat: non est tamen molestus creditor: parvo contentus est, si das illi, quod debes, non quod potes. *Idem epist. 1.*

¶ APOPHTHEGMATA.

SYbarites quidam, quùm Spartæ in Phiditiis convivaretur, meritò vitæ contemptores esse dixit Spartanos: Quisquis enim sanæ sit mentis, decies millies mori prius eligeret, quàm hujus parcitatis esse particeps. *Athen. lib. 4.*

Galienus Cæsar, quùm ei relatum esset, populum Rom. indignè ferre, quòd Valerianus pater ejus apud Parthos serviret, conversus ad adstantes: Ecquidnam habemus, inquit, quod prandeamus? *Treb. Pollio.*

Augustus Cæsar, quùm ad eum delatum esset, Erotem Ægypti procuratorem emisse coturnicem, in pugna superantem omnes, ac prorsus invictam, eamque assam devorasse; jussit accersiri hominem, & discussa causa, malo navis affigi: Vita judicans indignum, qui ob tantillam gulæ voluptatem non pepercisset avi, quæ pugnando diu multisque potuisset esse voluptati: præterea, quæ læto quodam omine Cæsari perpetuam in bellis prosperitatem portenderet. *Plutarch. in Roman. apoph.*

§ EXEMPLA PROFANA.

SAuromatæ triduo ad saturitatem se ingurgitant, & uxoribus ceu dominis per omnia parent. *Stobæus serm. 42. ex Nic. de Moribus gentium historia.*

Arii singulis diebus fiunt ebrii, conventusque faciunt, intemperanterque se habent ad cibum & potum. *Alex. lib* 10.*c*.14.

Lityersas Midæ filius nothus, Celænorumque eorum, qui Phrygiam incolebant, rex, vir aspectu agrestis & insuavis, erat valde vorax. *Sosithæus Tragicus.*

Amaranthus Alexandrinus *Herodotum* scribit *tubicinem Megarensem* magnitudinis fuisse trium ulnarum cum dimidio, lateraque fortia habuisse, ac sex panes semodios edisse, carnium libras viginti, binos vini congios bibisse *Athenæus lib* 10.*c*.1.

Fuit *Heraclides* pugil infiniti propè cibi potusque capax: non reperiebatur illi compar in potando. *Plut lib*.1.*Con quæst*.6.

Ethnicorum Pontificum Roman. luxuriosam cœnam pete ex *Macrobii lib*.3. *cap.* 3

Claudius Cæsar conviviis plus nimio deditus, vini cibique appetentissimus, usque adeo, ut stomachum vomitu cogeretur exonerare. *Suet.*

Flavius Vopiscus indicat, Aureliano in delitiis fuisse *Phagonem quendam*, qui uno die ad mensam Imperatoris ederit aprum integrum, centum panes, vervecem & porcellum: biberit autem infundibulo ori apposito plus orcâ. *Theat, Zwing. fol.* 2235.

Vide Convivium.

HOMICIDIUM.

§ SENTENTIÆ PATRUM.

QVi sine publica administratione maleficum interfecerit, velut homicida judicabitur: & tantò ampliùs, quia sibi potestatem à Deo non concessam usurpare non timuit. *August. lib*.3.*de Civ. Dei.*

Homicida dicitur diabolus, non gladio armatus, non ferro accinctus ad hominem venit. Verbum seminavit & occidit. Noli ergò te putare non esse homicidam, quando fratri tuo mala persuades. *Idem in Iohannem.*

Tot occidimus, quot ad mortem ire quotidiè tepidi & tacentes videmus. *Greg in Ezech.*

Qui bonum odit in homine, nunquid homicida poterit appellari? adhuc vivit homo, & ille jam reus est mortis. *Bern. in serm.*

Non interest, qui occidat, si innocentem aliquis occidendum esse pronunciat. *Cassiod. super Psal.*62.

§ EXEMPLA SACRA.

HOmicidii & occisionis exempla: Cain, *Gen.*4.*v*.8. Sichem, Levi & alii, 34. *v*.25. Moses, *Exod.*2.*v*.11.12. Phineas, *Num.*25. *v*. 7. 8.

Iosuah

Iosuah & Israelitæ, *Ios* 6.℣ 20.21. & 8.℣.22.23 & 10.℣.20.&c.& 11. 11. Gedeon, *Iudic*.7.25. & 8.21. Abimelech, 9.5. Mulier quædam, ℣.53. Iahel, 4.21. Samson, 15.15. Israelitæ, 20 44.45.46. Ionathas & Armiger, 1.*Sam* 14.14. Saul, 15.℣.7.8. David, 17.50. 2.*Sam* 11.15 & 12. 9. Doeg Idumæus, 1.*Sam*.22.℣.18 19. Puer Davidis, 2.*Sam* 1 ℣.14.15. Ioab, 3.27. Pueri Davidis, 4.12. Baan Rechab, &c. ℣.7. Viri Rabba, 11.15. Pueri Absolonis, 13.℣.28 29. Ioab & ejus armigeri, 14.℣.14.15. Ioab, 20. ℣.9.10. Gabaonitæ, 21.9. Banajas, 23.21. 1.*Reg* 2.34. Pharao Salomonis socer, 9.16. Leo, 13.24. Baasa, 15.28. Zambri, 16 10. Elias, 18.40. Filii Israel, 20.20. Vir quidam, 22.34 Rex Moab, 2 *Reg* 3.27. Turba, 7. 17. Iehu, ejusque Duces & milites, 10.7. Athalia, 11.1. Centuriones, ℣ 16.20. Servi, 12.21. Rex Syriæ, 13.℣.7. Amasias, 14.7. Sellum, 15.10. Manahen, ℣.14. Phacee, ℣.25 Oseæ, ℣.30. Rex Assyriorum, 16 ℣.1.2 9. Servi Amon, 21.23. 2.*Paral*.23.24. Iosias, 2.*Reg*. 23.20. Nabuchodonosor, 25.7 Saul, 1.*Paral*.10.4 Ioas, 2.*Paral* 24.22. Amasias, 25. ℣.11.12.27. Iudith, *Iudith*.13. ℣ 8.9 10. Rex Babylonis, *Ier*.39.6. Ismael, 41 10. Gobrya & Gadatha satrapæ Cyri, interfectores Balsasaris, *Dan*. 5. 30. *teste Xenophonte lib*. 7. Duo Presbyteri, *Daniel*.13.62. Rex, 14. ℣.20.21. Alexander, 1.*Macchab*.1.2. Iudas, 3.11, & 5.28. Ptolomenenses, 12.48. Triphon, 13.22. Ptolemæus cum suis, 16.16. Andronicus, 2.*Macchab*.4.34. Populus, ℣.41.42. Antiochus, 5. ℣.12.13. & 6.10. Iudas Macchabæus cum suis, 8.30. & 12.26. Dosithæus & Sosipater, ℣.19. Herodes Ascalonita, *Matth* 2.16. Herodes Antipas, 14.10. Herodes Agrippa, *Act*.12.1. Agricolæ, *Matth*.21.38. Theudas, Iudas Galilæus, *Act*.5.36. Iudæi, 7.52. 1.*Thess*.2.15.

HOMO.

¶ Sententiæ Biblicæ.

Homo nascitur ad laborem, ut avis ad volatum. *Iob*.5.

Militia est vita hominis super terram: & sicut dies mercenarii dies ejus. *Ibid*. 7.

Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis. Qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet. *Ibid*.14.

Quid enim proderit homini de universo labore suo, & afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est? Cuncti dies ejus doloribus, & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit: & hoc nonne vanitas est? *Eccl*.

Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: Divitiæ conservatæ in malum domini sui. *Ibid*.5.

Quid ergò prodest ei, quod laboravit in ventum? *Ibid*.

Hesterni quippè sumus, & ignoramus, quoniam sicut umbra dies nostri super terram. *Iob*.8.

Nunquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? *Ibid.* 10.

Ecce enim breves anni transeunt, & semitam, per quam non revertar, ambulo. *Ibid.* 16.

Ecce mensurabiles posuisti dies meos: & substantia mea, tanquam nihilum antè te. *Psal.* 38.

Si autem in potentatibus, octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor. *Ibid.* 89.

Dies mei sicut umbra declinaverunt: & ego sicut fœnum arui. *Ibid.* 101.

Nescit homo finem suum: sed sicut pisces capiuntur hamo, & aves laqueo comprehenduntur: Sic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extemplo supervenerit. *Eccles.* 9.

Vmbra enim transitus est tempus nostrum. *Sap.* 2.

Transierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuntius præcurrens &c Sic & nos nati continuo desinimus esse. *Ibid.* 5.

Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generantur, & alia dejiciuntur: Sic generatio carnis & sanguinis alia finitur, & alia nascitur. *Eccl.* 14.

Vox dicentis clama, & dixi: Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri. Exsiccatum est fœnum, & decidit flos; quia spiritus Domini sufflavit in eo. Verè fœnum est populus. *Esai.* 40.

Quia omnis caro ut fœnum, & omnis gloria ejus tanquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos ejus decidit: verbum autem Domini manet in æternum. 1. *Petr.* 1.

Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam: & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. *Sap.* 9.

Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & jugum grave super filios Adæ, à die exitûs de ventre matris eorum, usq; ad diem sepulturæ in matrem omnium. *Eccl* 40.

¶ Sententiae Patrvm.

Homine nulla immanior fera, si sibi relinqueretur. *August. de Civitate Dei.*

Homo, etsi sine peccato esse possit, nemo tamen est, qui sit. *Idem de spir. ani.*

Proclivis & mutabilis est in utrumque humana conditio: ut quocunque intenderit, eò perpendat & vergat, vel ad studia virtutum, vel ad illecebras delictorum. *Ambr. l. de Ioscpho.*

Ad hoc homo positus erat in paradiso, ut, si se ad conditoris sui obedientiam vinculis charitatis adstringeret, ad cœlestem angelorum patriam quandoque sine carnis morte transiret. *Gregor. lib.* 4. *moral.*

Homo ad contemplandum creatorem suum conditus est. *Idem. lib.* 8.

Quia homo de humo sumptus est, judicia Dei discutere illius non est. *Idem lib.* 11.

Video hominem prius quatuor virtutibus amictum. Quid huic deerat, quem misericordia custodiebat, veritas docebat, justitia regebat, pax fovebat? *Bern. super cantil.*

Animalia fecit DEVS propter hominem, hominem propter seipsum. Si ergo animalibus ministrat propter hominem, quomodo hominibus non ministrabit propter seipsum? *Chrysostomus super Matth.*

Omnem creaturam sensibilem Deus armatam & munitam creavit, alios veloci pedum cursu, alios unguibus, alios pennis, alios cornibus: Hominem solum sic disposuit, ut virtus illius sit ipse Deus: & in eo, quo inferiorem eum fecit, in ipso fortiorem esse voluit in se: ut necessitate infirmitatis coactus, semper necesse habeat dominum suum requirere. *Idem ibid.*

Præ omnibus malis homo est pessimum malum. Quælibet bestia unum habet & propriè malum: Homo autem omnia. Diabolus enim ad justum accedere non audet; sed malus homo non timet, sed contemnit. *Idem ibid.*

Comparatus est homo jumentis &c. Pejus est comparari, quàm nasci: naturaliter non habere rationem, tolerabile est: hominem verò ratione decoratum irrationabili naturæ comparari, voluntatis crimen est. *Idem hom. in ascensione.*

Vide, homo, dicit mundus, quomodo amavit te, qui propter te fecit me? Servio tibi, quia factus sum propter te, ut servias illi, qui fecit me & te: me propter te, & te propter se. Si sentis beneficium, redde debitum: si accipis benignitatem, redde charitatem. *Hug. lib* 1. *Didasc.*

Vniversis animalibus data est ratio: brutis tantum ad vitam tuendam: homini autem ad propagandam. *Lactant.*

Omne hominum genus etsi ignoret, qualem Deum habere debet, tamen habendum scit. *Idem lib.* 1.

¶ Sententiæ Poeticæ.

Ovid. lib 15. Metamorph v. 455.

Nos quoque pars mundi, quoniam non corpora solum,
Verum etiam volucres animæ sumus.

Ovid. lib. 1. Metamorph. v. 76.

Sanctius his animal, mentisque capacius altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera posset.
Natus homo est: sive hunc divino semine fecit
Ille opifex rerum mundi melioris origo. &c.
Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cælumque tueri

Jussit,

Iußit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Boetius Metro. 5. lib. 5.

Vnica gens hominum celsum levat altius cacumen,
Atque levis recto stat corpore, despicitq́ terras.
Hæc (nisi terrenus malè desipis) admonet figura,
Qui recto cælum vultu petis, exerisque frontem,
In sublime feras animum quoque: ne gravata pessum
Inferior sidat mens corpore celsius levato.

Silius Ital. lib. 13. bel. civil.

Nonne vides hominum ut celsos ad sidera vultus
Sustulerit Deus, ac sublimia finxerit ora?
Cùm pecudes volucrumque genus formasque ferarum,
Segnem, atque obscœnam passim stravisset in alvum?

Manilius lib. 4. Astron.

Projecta jacent animalia cuncta
In terra, vel mersa vadis, vel in aëre pendent.
Omnibus una quies, venter sensusque per artus,
Et quia consilium non est, & lingua remissa,
Vnus & inspectus rerum, viresque loquendi,
Ingeniumque capax varias educit in artes.
Hic artus quicunque regit, secessit in orbem,
Et domuit terram ad fruges, animalia cepit,
Imposuitq́ viam Ponto, stetit unus in arce
Erectus capitis, victorque ad sidera mittit
Sidereos oculos, propiusque aspectat olympum,
Inquiritque Iovem, nec sola fronte Deorum
Contentus manet: & cælum scrutatur in alto,
Cognatumque sequens corpus se quærit in astris.

Claud. de raptu Proserp. lib. 3. v. 41.

Quid mentem traxisse polo, quid profuit altum
Erexisse caput? pecudum si more pererrant
Avia?

Iuvenal. satyr. 15.

—— Quis enim bonus, aut face dignus
Arcana, qualem Cereris vult esse sacerdos,
Vlla aliena sibi credat mala? separat hæc nos
A grege mutorum, atq́ ideo venerabile soli
Sortiti ingenium, divinorumque capaces,
Atque exercendis capiendisque artibus apti
Sensum à cælesti demissum traximus arce,
Cujus egent prona & terram spectantia. Mundi
Principio indulsit communis conditor illis
Tantum animas, nobis animum quoque.

Horat. Oda 6. lib. 3.

Dis te minorem quod geris, imperas.
Hinc omne principium, huc refer exitum.

Boetius Metro. 7. lib. 3.

O felix hominum genus
Si vestros animos amor,
Quo cœlum regitur, regat.

Plautus in Mostel. 3. 2.

Misericordias jam habere haud hominem oportet.

Idem in Milit. 3. 1.

At quidem illuc ætatis qui sit, non invenies alterum
Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico sit magis.

Ovid. lib. 4. Fastor.

Sed nos in vitium credula turba sumus.

Horat. lib. 1. Epist. 2.

Vt jugulent homines, surgunt de nocte latrones.
Vt teipsum serves, non expergisceris?

Iuvenalis Satyr. 6.

Paucæ adeô Cereris vittas contingere dignæ.

Idem Sat. 13.

Quisnam hominum est, quem tu contentum videris uno
Flagitio?

Terentius in Adelphis. 3. 3.

Nam quid tu hic agas,
Vbi, si quid bene præcipias, nemo obtemperet?

Claud. lib. 2. in Eutrop. v. 154.

—— Parvæ poterunt impellere causæ
In scelus. ad mores facilis natura reverti.

Plautus in Asinaria. 2. 4.

Lupus est homo homini, non homo, quū qualis sit non novit.

Ausonius in Biantis Prienæi sententiis.

Pernicies hominum quæ maxima? Solus homo alter.

¶ Sententiae Philosophicae.

HOmines mortales sunt. *Cicer. 1. de Nat. Deor.*

Omnia aliorum causâ sunt generata: ut eæ fruges atque fructus, quos terra gignit animantium causa; animantes autem hominum: ut equum vehendi causa, arandi bovem, venandi & custodiendi canem. Ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandum & imitandum. *2. de Nat. Deorum.*

Homines hominum causâ sunt generati, ut ipsi inter se alii aliis prodesse possent. *1. Offic.*

Proximè & secundum Deum homines hominibus maximè utiles esse possunt. *2. Offic.*

Hoc

Hoc natura præſcribit, ut homo homini, quicunque ſit, ob eam ipſam cauſam tantùm, quòd is homo ſit, conſultum velit. 3 *Offic.*

Homo naturæ obediens homini nocere non poteſt. *Ibid.*

Oportet hominem ab homine, ob hoc ipſum quod homo ſit, non alienum videri, 3. *de Finib.*

Impellimur naturâ, ut prodeſſe velimus quàm plurimis, imprimiſque docendo, rationibusque prudentiæ tradendis? Itaque non facile eſt invenire, qui, quod ſciat ipſe, non tradat alteri: ita non ſolùm ad diſcendum propenſi ſumus, verùm etiam ad docendum. 2. *de Finib.*

Vt magnas utilitates adipiſcimur conſpiratione hominum atq; conſenſu: Sic nulla tam deteſtabilis peſtis, quæ non homini ab homine naſcatur. *Idem 2 Offic.*

Duplex eſt natura generis humani, ſed præſtantius genus eſt eorum, qui ſunt viri. *de Vniverſ. Idem.*

Hominum duo ſunt genera: alterum indoctum & agreſte, quod antefert ſemper utilitatem honeſtati: alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponit. Itaque huic generi laus, honos, gloria, fides, juſtitia, omniſque virtus: illi autem alteri quæſtus, emolumentum, fructuſque proponitur, atque etiam voluptas, quæ eſt maxime inimica virtuti, bonique naturam fallaciter imitando adulterat: quam immaniſſimus quiſque acerrime ſequitur, neque ſolùm honeſtis rebus, ſed etiam neceſſariis anteponit. *Idem in Part. Orat.*

Hoc ſolùm animal (homo) natum eſt pudoris ac verecundiæ particeps, appetens conjunctionem hominum ac ſocietatem, animadvertenſque in omnibus rebus, quas ageret aut diceret, ne quid ab eo fieret, niſi honeſtè & decorè. 4. *de Finib.*

Nihil eſt unum uni tàm ſimile, tàm par, quàm omnes inter noſmetipſos ſumus. Quod ſi depravatio conſuetudinum, ſi opinionum varietas non imbecillitatem animorum torqueret & flecteret, quocunque cœpiſſet, ſui nemo ipſe tàm ſimilis eſſet, quam omnes eſſent omnium. Itaque quæcunque eſt hominis definitio, una in omnes valet: quòd argumenti ſatis eſt, nullàm diſſimilitudinem eſſe in genere: quæ ſi eſſet, non una omnes definitio contineret. *Idem* 1. *de Legib.*

Homini natura præſcripſit, ut nihil pulchrius quàm hominem putaret: Eſt enim vis tanta naturæ, ut homo nemo velit niſi homini ſimilis eſſe, & quidem formica formicæ. 2. *de Nat. Deor.*

Omnium animantium formam vincit hominis figura. *Ibid*

Nullum eſt animal, præter hominem, quod habeat aliquam notitiam Dei. *Idem* 1. *de Leg.*

Deus animal unum ſpectabile, Hominem, in quo omnia animalia continerentur, effecit. *De Vniver.*

In de-

In dolore maxime est providendum, ne quid abjectè, ne quid timidè, ne quid ignavè, ne quid molliter, ne quid serviliter muliebriterve faciamus. 2. *Tuscul.*

Ingemiscere nonnunquam viro concessum est, idque raro: ejulatus nec mulieri quidem. Sin erit ille gemitus lamentabilis, si imbecillus, si abjectus, si flebilis, ei qui se dederit, vix eum virum dixerim: nihil est enim fletu muliebri viro turpius 2. *Tusc.*

Cùm tibi sive Deus, sive mater rerum omnium Natura dederit animum, quo nihil est præstantius, neque divinius; sic te ipse abjicies atque prosternes, ut nihil inter te atque inter quadrupedem aliquam putes interesse? 1. *Parad.*

Ipsum hominem eadem natura non solum celeritate mentis ornavit, sed etiam sensus tanquam satellites attribuit ac nuntios, & rerum plurimarum obscuras & necessarias intelligentias enudavit, quasi fundamenta quædam scientiæ, figuramque corporis habilem & aptam ingenio humano dedit. Nam cum cætera animalia abjecisset ad pastum, solum hominem erexit, & ad cœli quasi cognationis domiciliique pristini conspectum excitavit. Tùm speciem ita formavit oris, ut in ea penitus reconditos mores effingeret. Nam & oculi nimis arguti, quemadmodum animo affecti simus, loquuntur: & is, appellatur vultus, qui nullo in animante esse præter hominem potest, indicat mores. 1. *de Legib.*

Natura corpus hominis sic & formavit & genuit, ut alia in primo ortu perficeret, alia progrediente ætate fingeret; neq; sane multum adjumentis externis, & adventitiis uteretur. Animum autem reliquis rebus ita perfecit, ut corpus: sensibus enim ornavit ad res percipiendas idoneis, ut nihil aut non multum adjumento ullo ad suam confirmationem indigeret. *Cic* 5. *de Finib.*

Parvi primo ortu sic jacent, tanquam omninò sine animo sint: Quùm autem paulùm firmitatis accesserit, & animo utuntur & sensibus, connituntùrque ut sese erigant, & manibus utuntur, & eos agnoscunt, à quibus educantur: deinde æqualibus delectantur, libenterque se cum his congregant, dantque se ad ludendum, fabellarumque auditione ducuntur: denique eo, quod ipsis superat, aliis gratificari volunt, animadvertuntque ea, quæ domi fiunt, curiosiùs, incipiuntque commendari aliquid & discere: & eorum, quos vident, volunt non ignorare nomina: quibusque rebus cum æqualibus decertant, si vincunt, efferunt se lætitiâ: victi debilitantur, animosque demittunt. *Ibidem.*

Semper in promptu habere debemus, quantum natura hominis pecudibus, reliquisque bestiis antecellat. Illæ enim nihil sentiunt nisi voluptatem, ad eamque feruntur toto impetu. Hominis autem mens discendo alitur, & cogitando semper aliquid aut inquirit, aut agit, videndique aut audiendi delectatione utitur. 1. *Offic.*

Si considerare volemus, quæ sit in natura hominis excellentia & dignitas: intelligemus, quàm sit turpe diffluere luxuriâ, & delicatè ac molliter vivere; quamque honestum, parcè, continenter, severè, sobriè. 3 *Offic.*

Quùm dispicere cæperimus & sentire, quid simus, & quid ab animantibus cæteris differamus: tùm ea insequi incipiemus, ad quæ nati sumus. 5.*de Finib.*

Si nihil haberet aliud hominis animus, nisi ut appeteret aut refugeret; id quoque ei esset commune cum bestiis. Habet primùm memoriam, & eam infinitam rerum innumerabilium, quam quidem Plato recordationem esse vult. 1.*Tusc.*

Hoc unum animal (homo) sentit, quid sit ordo, quid sit quod deceat, in factisque qui sit modus? Itaque eorum ipsorum, quæ adspectu sentiuntur, nullum aliud animal pulchritudinem, venustatem & convenientiam partium sentit: cavetque ne quid indecorè effœminatéve faciat: tùm in omnibus & opinionibus & factis, ne quid libidinosè aut faciat aut cogitet. 1.*Offic.*

Omnia suo bono constant: vitem fertilitas commendat, vinum sapor, velocitas cervum. Quare fortia dorso jumenta sint, quæris? quia eorum hic unus est usus, sarcinam ferre. In cane sagacitas prima est, si feras investigare debet: cursus, si consequi: audacia, si mordere & invadere. Id in quoque optimum est cui nascitur, quo censetur. In homine optimum quid est? Ratio: hac antecedit animalia, Deos sequitur. Ratio ergo perfecta, proprium hominis bonum est: cætera illi cum animalibus satisque communia sunt &c. *Senec.* 77.*in epist.ad Lucill.*

Principium jure tribuetur homini; cujus causa videtur cuncta animalia genuisse natura, magna & sæva mercede, contrà tanta sua munera: ut non sit satis æstimari, parens melior homini, an tristior noverca fuerit? Ante omnia unum animantium cunctorum, alienis velat opibus: cæteris variè tegumenta tribuit; testas, cortices, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera. Truncos etiam arboresque cortice, interdum gemino, à frigoribus & calore tutata est. Hominem tantum nudum; & in nuda humo, natali die abjicit ad vagitus statim & ploratum, nullumque tot animalium aliud ad lachrimas, & has protinus vitæ principio. *Plin. hist. natur. lib.7. In proœm.*

Ne feras quidem inter nos genitas vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus. at homo feliciter natus jacet, manibus pedibusque devinctis, flens animal cæteris imperaturum: & à suppliciis vitam auspicatur, unam tantum ob culpam quia natum est. Heu dementiam ab iis initiis existimantium ad superbiam se genitos. Prima roboris spes, primumque temporis munus quadrupedi similem facit. *Idem ibid.*

Cætera

Cætera videntur sentire naturam suam, alia pernicitatem usurpare, alia præpetes volatus, alia vires, alia nare: hominem nihil scire sine doctrina, non fari, non ingredi, non vesci: breviterque non aliquid naturæ sponte, quàm flere. Itaque multi extitêre, qui non nasci optimum censerent, aut quàm ocyssimè aboleri. Vni animantium luctus datus est, uni luxuria; & quidem innumerabilibus modis, ac per singula membra: uni ambitio, uni avaritia, uni immensa vivendi cupido, uni superstitio, uni sepulturæ cura, atque etiam post se defuturæ. Nulli vita fragilior, nulli rerum omnium libido major, nulli pavor confusior, nulli rabies acrior. Denique cætera animantia in suo genere probe degunt: congregari videmus, & stare contra dissimilia: Leonum feritas inter se non dimicat: serpentum morsus non petit serpentes: ne maris quidem beluæ ac pisces, nisi in diversa genera, sæviunt: at homini plurima ex homine sunt mala. *Ibid.*

¶ Apophthegmata.

Solon interrogatus olim, quid esset homo? respondit: Putredo est in exortu, bellua in omni vita, esca vermium in morte. *Anton.*

Diogenes quoties considerabat in hominum vita civitatum gubernatores, Medicos aut Philosophos, nullum animal dicebat esse homine sapientius. Idem contemplans somniorum interpretes, coniectores, divinos, & hujus generis cæteros, aut qui gloriæ divitiisque servirent, ajebat: Sibi nihil homine videri stultius. *Laert. lib.6.*

Aristoteles interrogatus, quidnam esset homo? respondit: Imbecillitatis exemplum, temporis spolium, fortunæ lusus, inconstantiæ imago, invidiæ & calamitatis trutina: reliquum verò pituita & bilis. *Stob. serm.* [illegible]

Plotinus, Amelio roganti, ut corporis formam pateretur effingi, non passus est: Quid [illegible] non satis est nos hanc imaginem circumferre, nisi & [illegible] imaginem relinquamus posteris ostentandam? *Erasm. lib.* [illegible]

Anacharsis rogatus a quodam, quid hominibus esset infestum? Ipsi, inquit, sibi ipsis. *Stob. serm.* [illegible]

Diogenes rediens ex Olympiis a quibusdam interrogatus, vidissetne illic multam turbam? Turbam, inquit, plurimam: sed homines perpaucos. *Laert. lib.6.*

Socrates interrogatus, quomodo quis sine molestia vitam ageret? Negavit ullo modo id fieri posse: Non enim licet, inquit, civitatem aut domum inhabitanti, & hominibus conversanti, sine molestiis degere. *Stob.97.*

Democritus interrogatus, quid de hominum sorte sentiret? Miseram homini fortunam esse dixit, cum bona quærentibus vix

obtingant: mala autem non tantum non exquiſita, ſed extrà omnem etiam expectationem. *Stob. ſerm. 96.*

Diogenes quodam tempore lucernam accenſam geſtans, obambulabat in foro clariſſima luce, quærenti ſimilis: rogantibus quid ageret? Hominem, inquit, quæro: notans publicos civitatis mores vix homine dignos. *Laert. lib. 6.*

Idem in foro ſtans, clamabat: Adeſte homines! veluti concionaturus apud populum: Quumque jam frequentes conveniſſent, nec ille deſineret clamare, adeſte homines! Quidam indignati, en adſumus, dic aliquid? Tum Diogenes baculo illos abigens, homines, inquit, adeſſe juſſi, non ſterquilinia. *Laert. lib. 6. Eraſm. lib. 3. apoph.*

Plato hominem manſuetum animal eſſe dicebat: Quod ſi recta diſciplina inſtitueretur, in manſuetiſſimum & divinum prorſus animal evadere: ſin verò non ſatis aut non benè eſſet educatus, ferociſſimum omnium, quæ in terris naſcuntur, animal reddi. *Stob. lib. 6. de leg.*

Diogenes, quum eum è balneis redeuntem quidam rogaſſent, num illic eſſet multa turba? annuit: Significans vocabulum hominis in paucos competere. *Laert. lib. 6.*

Muſonius, quid eſſet homo, deſcribens: Homo ſolus (inquit) omnium in terra degentium Dei imago eſt, & ſimiles ei virtutes habet. Nam ne inter Deos quidem præſtantius aliquid excogitari poteſt, quàm prudentia, juſtitia, fortitudo & temperantia &c. *Stob. ſerm. 116.*

¶ Similitudines.

Sol, luna, ſtella, mare, terra, arbores, herbæ, bruta, & in his apes, formicæ, conchæ, denique lucernæ, tempeſtatem præſentiunt: Solus homo ſua mala non præſentit, neque proſpicit. *Plin. lib. 18. cap. ultim.*

Vt qui ſe meminerint inquili[illegible] in conducto habitare; & modeſtiùs ſe gerunt, & minùs gr[illegible]nt: Ita qui intelligunt domicilium corporis ad breve te[illegible] natura commodatum eſſe; & vivunt temperantiùs, & libentiùs moriuntur. *Senec.*

Luna ſemel extincta ſubinde renaſcitur, & ubi conſenuit, rejuveneſcit: At homo nec renaſcitur mortuus, nec repubeſcit ſenex. *Plin. lib. 2. cap. 9.*

Sol poſt occubitum redit novus: Homo non item. *Eraſm.*

Magnanimos nos natura produxit: & ut quibuſdam animalibus ferum dedit, quibuſdam ſubdolum, quibuſdam pavidum; ita nobis glorioſum & excelſum ſpiritum, quærentem ubi honeſtiſſime non ubi tutiſſime vivat, ſimillimum mundo: quem quantum mortalibus paſſibus licet, ſequitur æmulaturque. *Senec. epiſt. 105.*

¶ Hie-

§ HIEROGLYPHICA.

PAlma, in myſticis literis celebratiſſima, duplici de cauſa hominis ſimulacrum eſſe putatur: Primùm, quia fructum non fert ſine coitu, ſed replentur ejus rami gemmis maſculeis, quaſi ſemine quodam: Deinde: quia in ſuperiore parte habet quaſi cerebrum, quod Hebræi *Holulab*, Arabes verò *Chedar* & *Gemar* vocant: quo corrupto, moritur arbor, ſicut cerebro læſo homo interit, quod quidem huic ſoli plantæ contingit. Præterea quòd comam in cacumine habeat; & ramos in manuum modum protenſos; & fructus digitorum figuram præ ſe ferentes, unde *dactyli*, id eſt, *digiti* ſunt appellati. *Eruditus quidam lib* 2. *Hieroglyph. pag.* 538.

Quoniam tumorculi illi, qui ſtillicidiis fiunt in aquâ, citò prætereunt, ad humanæ vitæ fragilitatem oſtendendam, hieroglyphicum factum eſt proverbium: *Homo bulla*; cujus meminit *Varro de re ruſticâ primo. Pier. Val. lib.* 41. *p.* 396.

HONOR.

§ SENTENTIAE BIBLICAE.

GLoria divitum, honoratorum, & pauperum timor Dei eſt, non deſpicere hominem juſtum pauperem, & non magnificare virum peccatorem divitem. *Eccl.* 10.

Fili in manſuetudine ſerva animam tuam, & da illi honorem ſecundum meritum ſuum. Peccantem in animam ſuam quis juſtificabit? & quis honorificabit exhonorantem animam ſuam? *Idem ibid.*

Inſcius non honorabitur. *Eccl.* 10.

Et eſt homo, qui honorificabitur propter ſubſtantiam ſuam. *Idem ibid.*

Gloriam ſapientes poſſidebunt, ſtultorum exaltatio ignominia. *Proverb.* 3.

Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii: ita qui tribuit inſipienti honorem. *Idem* 26.

Et optimati ſubmitte caput tuum. *Eccl.* 4.

Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum. Semen autem hoc exhonorabitur, quod præterit mandata Domini. *Ibidem* 10.

Sapientia humiliati exaltabit caput illius, in medio magnatorum conſedere faciet. *Ibid.* 11.

Sapiens in populo hereditabit honorem, & nomen illius erit vivens in æternum. *Ibid.* 37.

§ SENTENTIÆ PATRUM.

REmotis obſtaculis inſanæ opinionis, ſcelera nuda penſentur, nuda inſpiciantur, fallacia tegmina & vanæ laudes & gloriæ auferantur: & apparebunt miſeriæ peccatorum. *Auguſt. lib.* 3. *de Civit. Dei.*

Gloriam & honorem non debet ſequi virtus: ſed ipſa virtutem. *Ibid.lib.5.*

Vbi honor non eſt, ibi contemptus eſt: ubi contemptus, ibi frequens injuria, ibi & indignatio: ubi indignatio, ibi quies nulla: ubi quies non eſt, ibi mens à propoſito ſæpè dejicitur: ubi autem per inquietudinem aliquid aufertur ex ſtudio, minus fit ab eo, quod tollitur: quod minus eſt, perfectum dici non poteſt. *Hier. in epiſt.*

Non eſt dignum, ut inde exigas honorem, unde refugis laborem. *Idem ibid.*

Dejeciſti eos, dum allevarentur: quum allevatur, dejicitur, qui honoribus proficit, & moribus cadit. *Greg. in epiſt.*

Dum mali præpoſiti ſuum contra veritatem honorem exigunt, ab omni rectitudine ſequentium corda ſubvertunt. *Idem in mor.*

Differentia dignitatis facta eſt inter ſanctos, ut unus ſit epiſcopus, alius miniſter: contumacia carnis coegit, & perverſitas mundi, & operatio inimici, honores ut videantur eſſe; ſed revera non ſunt: imò miniſteria. *Chryſoſt. ſuper Matth.*

Quicunque deſiderat primatum cœleſtem, ſequatur humilitatem terreſtrem: non enim qui major fuit in honore, ille major: ſed qui juſtior, ille major. *Idem ibid.*

Honor verus virtus animi eſt: Hic honor, nec à Cæſaribus præſtatur, neque adulatione conquiritur, neque pecunia præparatur: nihil fucati in ſe habet, nihil ſimulati, nihil occulti hujus honoris ſucceſſor eſt: nullus eſt accuſator, nullus ingratus. *Idem de reparatione lapſi.*

Honoris magnitudo his, qui pro digno vivunt honore, ſtimulus incipit eſſe pœnarum. *Idem ſup. Matth.*

Qui de amore non venit honor; non honor, ſed adulatio eſt. *Bernh. in Cant.*

Qui privatus ſui autoritatem perdit, in deſpectionem & anguſtiam ſe mittit: qui autem locum ſuum ſapienter cuſtodit, ſe ac ſuos ad profectum dirigit. *Beda Gloſſ. ſup. Eccl. 23.*

Decet quidem cunctos patriæ ſuæ augmenta cogitare, ſed eos maximè, quos Reſpublica ſibi ſummis honoribus obligavit: quia rectum eſt, ut eum neceſſe ſit plus debere, qui viſus eſt majora ſuſcipere. *Caſſ. lib. 4. Epiſt.*

Dignus enim videtur, ut, qui eſt ſcientia præditus, reddatur honore reverendus. *Idem ibid.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Auſonius in Solonis ſentent.

Non erunt honores unquam fortuiti muneris.

Ovid. lib. 1. Faſtor.

In pretio pretium nunc eſt: dat cenſus honores,
Cenſus amicitias: pauper ubique jacet.

Boetius

Boetius Metro. 8. lib.3.

Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant:
Et cùm falsa gravi mole paraverint,
Tùm vera cognoscant bona.

Virgilius Ecloga 5.

Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
Dum thymo pascentur apes, dum rore cicada,
Semper honos, nomenq́; tuum, laudesq́; manebunt.

Olympius Nemesianus ecloga 1.

Namq́; fuit dignus senior, quem carmine Phœbus,
Pan calamis, fidibusq́; Linus modulantibus Orpheus
Concinerent, atque acta viri, laudesq́; sonarent.

Ovid. 3. Amor. 1.

Curia pauperibus clausa est, dat census honores:
Inde gravis judex, inde severus eques.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

HOnestum esse dicitur aliquid, non ob eam causam, quia laudetur à multis: sed quia tale sit, ut si vel ignorarent id homines, vel si obmutuissent, pulchritudine sua tamen esse specieque laudabile. *Cic. 2. de Finib.*

Honestum, etiamsi nobilitatum non sit, aut etiamsi à nemine laudetur; tamen laudabile est naturâ. quod si oculis cerneretur, mirabiles amores excitaret sapientiæ. *Idem 1. Offic.*

Honestum est, quod detracta omni utilitate, sine ullis præmiis fructibusve, possit ipsum propter se jure laudari. 2. *de Finib.*

Quicquid præter id, quod honestum sit, expetendum esse duxeris, in bonisque numeraveris: & honestum ipsum quasi virtutis lumen extinxeris, & virtutem penitus everteris. 3. *de Finib.*

Si ipsam honestatem undique perfectam & absolutam, rem unam præclarissimam omnium maximeque laudandam penitus videremus: quonam gaudio compleremur, quùm tantoperè eius adumbratâ opinione lætemur? 5. *de Finib.*

Sumus natura studiosissimi appetentissimique honestatis, cujus si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est, quod, ut eo potiamur, non parati simus & ferre & perpeti. 2. *Tusc.*

Gloria virtutem tanquam umbra sequitur, 1. *Tusc.*

Conciliantur animi hominum dignitate hominis, rebus gestis, æstimatione vitæ, alienanturque ab iis, in quibus hæc non sunt. 1. *de Orat.*

Suscepit vita, consetudoque communis, ut beneficiis excellentes viros in cœlum famâ ac voluntate tollamus. 2. *de Natur. Deor.*

Eos viros nos suspicimus, maximisq; efferimus laudibus, in quibus existimamus nos excellentes quasdam & singulares virtutes

perspicere. Despicimus autem eos & contemnimus, in quibus nihil virtutis, nihil animi, nihil nervorum putamus. Quam ob rem contemnuntur ii, qui nec sibi, nec alteri prosunt, ut dicitur: in quibus nullus labor, nulla industria, nulla cura est. Admiratione autem quadam afficiuntur ii, qui anteire cæteros virtute putantur. *1.Offic.*

Quæ magno animo & claro fortiter & excellenter gesta sunt, ea nescio quo modo quasi pleno ore laudamus. *Ibid.*

Propter virtutem jure laudamur, & in virtute rectè gloriamur. *3.de Nat.Deor.*

Vera laus veræ virtuti debetur. *1.de Orat.*

Nihil quicquam sine virtute laudabile. *1.Tusc.*

Eos, quorum vita perspecta est in rebus honestis atque magnis, & bene de Republica sentientes, aut aliquo honore & imperio affectos, observare & colere solemus. *1.Offic.*

Abstrahunt nos à recto divitiæ, honores, potentia, & cetera, quæ opinione nostra chara sunt, pretio suo vilia. Nihil habent ista magnificum, quo mentes in se nostras trahant, præter hoc, quod mirari illa consuevimus. Non enim quia concupiscenda sunt, laudantur: sed concupiscuntur, quia laudata sunt. *Senec. ep.82.*

Omnes candidatos viros bonos dicimus, quomodo obvios, si nomen non succurrit, dominos salutamus. *Idem epist.3.*

Pecunia ex quo in honore esse cœpit, verus rerum honor cecidit. *Idem ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

ANtisthenes sciscitatus, quæ res portenderet civitatibus exitium? Quando in iis, inquit, nullum esse potest bonorum ac malorum discrimen. *Laert. lib.6.*

Theophrastus percontatus, quanam re communis hominum societas conservari possit? Respondit: Si pœnâ mali coerceantur à Republica: boni invitentur honorum præmiis. *Stob.serm 4.*

Alphonsus interrogatus, quid sibi sine utilitate honor esse videretur? Consimile id sibi videri respondit, ut si peracutum & peracie quis cernat, sed offensus caligine, aberret in tenebris. *Panorm. lib.2. de reb. gestis Alphonsi.*

Pyrrhus quùm rebus feliciter gestis domum rediisset, & à suis aquila diceretur: Per vos, inquit, aquila sum. Qui enim non essem, quùm vestris armis veluti pennis sublever? Modestissimè gloriosi cognominis laudem in suos milites transferens vitavit invidiam. *Plut. in Reg. & Imp. apoph.*

M.Varro, Pauli collega, quoniam ex Cannensi pugna, quæ Romanis fuerat infelicissima, superfuit, honores à populo delatos, recusavit, dicens: Felicioribus magistratibus opus esse Reip. Quùm animum gereret inculpatum, fortunæ suæ Reip. ultrò pœnas dare voluit.

voluit, vir ob hoc ipsum summis dignus honoribus. *Erasm. lib. 6. apoph. ex Plut.*

Pompejus quùm in Lybiam adversus Domitium transiisset, eumque ingenti prœlio superasset, militibus ipsum Imperatoris titulo consalutantibus, negavit se eum honorem admissurum, quamdiu hostium vallum staret erectum. Hoc audito, milites, licet ingens instaret pluvia, impetu facto hostium castra adorti expugnarunt. Recusavit honorem, nondum factis emeritum. *Plut in apoph.*

Theopompus, cum Pylii decreto statuissent ei summos honorés, ipse renuit, mediocres ipsum tempus augere, immodicos vero abolere, dicens. Quo apophthegmate, id quod alii sibi aut vendicant arroganter, aut ambiunt ineptè, ipse ultrò delatum rejecit. *Plut. in Lacon.*

¶ Similitudines.

Ut non quævis corona quemvis decet victorem: Ita non quivis honos quemcunque hominem. *Plut.*

Vt colossi seu statuæ malè libratæ sæpiùs subvertuntur: Ita nimius honor per invidiam evertit multos. *Plut.*

Qui viro malo addit opes & gloriam, is febricitanti ministrat vinum, bilioso mel, cœliacis obsonia, quæ morbum animi, hoc est, stultitiam augent. *Plut.*

Apud Thessalos capitale est occidere ciconiam, non ob aliud, nisi quod serpentes interficiat: parcitur & apud Britannos milvis, quod urbem raptis extis pecudum repurgent: Ita quibusdam honos habendus, non quod ipsi digni sunt, sed quod illorum operâ nobis sit usui. *Erasm.*

Vt deciduæ stellæ subitò extinguuntur: Ita quos fortuna subitò in summa provexit, repentè solent corruere. *Plut.*

¶ Exempla Sacra.

Honoris parentibus exhibiti exempla: In Sem & Iaphet, *Gen.* 9. ♈. 23. Iuda, 43. ♈. 8. 9. Iosepho, 46. ♈. 29. *&* 50. ♈. 1. 2. Davide, 1. *Sam.* 22. ♈. 3. Salomone, 1. *Reg.* 2. ♈. 19. Christo, *Luc.* 2. ♈. 51. *Iohan.* 8. ♈. 49. *&* 19. ♈. 26. 27.

¶ Hieroglyphica.

Sciendum, *hastæ gestamen* haud quaquam inter vulgares honores habitum, tantæque apud veteres venerationis fuisse, ut loco diadematis pro insigni regio haberetur. *Pier. Valer. lib. 42. pag. 409. A.*

Clypeis, quibus nomen incidi describive facta pulchra moris fuit (unde qui nihil adhuc strenuè in bello gessissent, *alba* utebantur *parma*, de quo Vergil. *Parmaque inglorius alba*) donabantur ab Imperatoribus honoris ergò Milites atque etiam Dii: Quare sæpius

apud Liuium legas, argentea Clypea templis illata, ac Diis dicata. *Pier. Val. lib. 42. p. 413 B.C.*

Vide etiam titulum de Gloria.

HOSPES. HOSPITALITAS.

¶ Sententiæ Biblicæ.

VIta nequam hospitari de domo in domum. *Eccl.* 29.

Hospitabitur & pascet & potabit ingratos, & ad hæc amara audiet. *ibid.*

Transi hospes, & orna mensam, & quæ in manu habes, ciba ceteros. *ibid.*

Egenos vagosq́ue induc in domum tuam *Esa.* 58.

Qui accipit, si quem misero (dicit dominus) me accipit: qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit. *Iohan.* 13.

Necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes. *Rom.* 12.

Hospitalitatem nolite oblivisci: Per hanc enim quidam placuerunt Angelis hospitio receptis. *Hebr.* 13.

Hospitales estote invicem sine murmuratione. 1. *Petr.* 4.

¶ Sententiae Patrum.

DIsce, Christiane, sine discretione exhibere hospitalitatem: ne forte cui domum clauseris, cui humanitatem negaveris, ipse sit Deus. *August. contr. hæreses.*

Hospitalitatis officio ad Christi cognitionem venimus. *Idem* 2. *Quæst. Evang.*

Tanta est apud DEUM Hospitalitatis gratia, ut ne potus quidem aquæ frigidæ a præmiis remunerationis immunis sit. *Ambros. de Offic.*

Est publica species humanitatis, ut peregrinus in hospitio non egeat, ut suscipiatur officiosè, ut pateat advenienti janua. *Idem ibidem.*

Vt hospes humanitatis intuitu hospitio recipiat non habentes hospitium, & egenum sine tecto inducat in domum suam: nec solus devoret bona Christi, quæ ei largita sunt bonitate Christi: ut cum hilarem datorem diligat Christus, sine murmure tribuat pauperibus Christi. *Idem in suo past.*

Hospes per famam eligendus est populi, & judicio vicinorum: ne prædicationis dignitas suscipientis infamia deturpetur. *Hier. sup. Matth.* 10.

Qualem mercedem habet, qui propter Deum peregrinatur: talem habet qui suscipit peregrinantem, & fiunt ambo æquales, & qui propter Deum refrigerat, & qui propter Deum laborat. *Chrys. sup. Matth.* 11.

¶ Sen-

¶ Sententiæ Poeticæ.

Plautus in Milit. 3. 1.

In bono hospite atque amico, quæstus est, quod sumitur.

Ibidem.

Nihil me pœnitet jam, quanto sumptui fuerim tibi:
Nox hospes nullus jam in amici hospitium diverti potest,
Quin ubi triduum continuum fuerit, jam odiosus fiet.

Ibid.

Proletario sermone nunc quidem, hospes, utere.

Ovid. lib. 5. de Trist. 7.

Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes.

Ovid. lib. 1. Metam. v. 144.

Vivitur ex rapto, non hospes ab hospite tutus.

Idem Epist. 16.

Certus in hospitibus non est amor.

¶ Apophthegmata.

Cleomenes cùm amicus quidam hospiti in phiditiis nihil apposuisset nisi vinum nigrum, & panem igni duratum, succensuit homini, dicens: Erga peregrinos non oportere nimium λακωνίζειν. *Plut. in Lacon.*

Socrates rogatus, cujus hospitium nos quærere oporteat? Illorum, inquit, qui benè sapiunt. *Stob. serm.* 3.

Stratonicus, quum perhumaniter quidam eum excepisset, multum recreatus est: Videns verò mox alium introire, iterumque alium: facessamus hinc, ô puer, inquit ad suum comitem: Etenim pro columba palumbum, pro hospite pandochæum invenimus. *Aelian. de Varia hist. l.* 14.

Alexandrina mulier nobilis & dives impetravit ab Athanasio Episcopo, ut ex viduis, quæ Ecclesiæ sumptu alebantur, daretur sibi una aliqua alenda. Data est illi quædam miti & suavi ingenio, cujus facilitate auctum est matronæ studium in pauperes: Poposcit sibi alteram dari: Fortè data est illi pervicax mulier, ex qua cum ex pio hospitio probra reportaret: Ago tibi gratias (dixit Athanasio) quòd talem dedisti, per quam patientiæ cultus à me exercebitur. *Sabell. lib* 9. *c.* 1.

Lucullus, quùm Græcos quosdam per dies aliquot magnificè tractasset, atque illi dicerent: Se mirari quòd tantum impendiorum suâ causâ faceret: Nonnihil ô hospites! vestrâ causâ, inquit: sed maxima pars Luculli gratiâ. *Plut. in Rom. apoph.*

Socrates admonitus ab amico, quod excepturus hospites admodum tenuem fecisset apparatum: Si boni sunt? inquit, satis erit: sin minùs? plus satis. *Laert. in ejus vita.*

§ Similitudo.

ANgues in Syria ergà indigenas venenum non habent, neç eos petunt; exteros cum cruciatu exanimant: Ita insulares in suos satis humani, in alienigenas immitissimi sunt. *Erasm.*

§ Exempla Sacra.

HOspitalitatis exempla: Abraham, *Gen.* 18 ℣.3.4.5. Loth, 19. ℣.2. Laban, 24 ℣.31. Raguel, *Exod.* 2. ℣.20. Rahab, *Ios.* 2. ℣.1. Iacob, 2. ℣.25. Senex Ephratæus in Gabaa, *Iudic.* 19. ℣.20. Vidua Sareptana, 1. *Reg.* 17. ℣.10.15. Vidua Sunamitis, 2. *Reg.* 4. ℣.8. Iob, *Iob.* 31. ℣.32. Martha, *Luc.* 10. ℣.38 Zachæus, 19. ℣.6. Simon Coriarius, *Act.* 10. ℣.6 Lydia, 16. ℣.15. & 18. ℣ 3. Philippus Evangelista, 21 ℣.8. Mnaion, ℣.16. Publius, 28. ℣.7. Cajus, *Rom* 16. ℣.23. Gajus, *Ioan.* 3. ℣.6. Aquila & Priscilla, *Act.* 18. ℣.3. Hospitalitatis fructus, *Matth.* 10. ℣ 40.41. *Hebr.* 13. ℣.2. Exempla: in Abrahamo, *Gen.* 18. ℣.2.3.5 & 10. Vidua paûpercula, 1 *Reg* 17. ℣ 20. Sunamitidis filio, 2. *Reg.* 4 ℣.13.16. Inhospitalitas, *Iudic.* 8. ℣ 6. & 19. ℣.18. 1. *Sam.* 25. ℣.9.14. *Sap.* 19. ℣.13.

§ Exempla Profana.

A*Bydeni* olim cum hospitem aut civem convivio exciperent, pòst unguentum & coronas, pueros osculandos circumferebant, quorum clamores & nutricum strepitus convivas turbabant. *Suidas:* Hinc Proverb. Ἀβυδηνὸν ἐπιφόρημα, Abydenum auctuarium.

Camul provinciæ, Tartarorum subiectæ imperio, incolæ ad prodigium usque hospitales, peregrinos quoscunque vel invitos suscipiunt. Domo cedit hospiti paterfamiliâs, uxorem & liberos illi commendat, nec antè hospitis discessum redit. *M. Paulus Venet. lib.* 1. *c.*46. *orientalium regionum.*

Loppi Russiæ gens mercatores ad se ex variis regionibus quæstûs gratia venientes libenter excipiunt, quos in tuguriolis suis cum vxoribus relinquunt: ipsi verò interim venatum abeunt. Reversi, si uxores hospitum concubitu consuetudineque lætiores hilarioresque invenerint, munere aliquo hospitem donant: sin minùs, turpiter convitiis lacessitum expellunt. *Guagninus in descript. Moscovia.*

Veneti Herculem Ferrariensem Ducem, à quo gravissimo bello petiti fuerant, pace factâ Venetias venientem, publico hospitio in ædibus, quas dono a Venetis majores ejus acceperant, exceperunt: publicoque ære tota ejus familia, ipseq; ad alendum donatus est. *Egnat. lib.* 4. *cap.* 2.

Cùm *Mardonius* à Xerxe Persarum rege in Græcia relictus cum exercitu Thebis ageret, Attaginus Phrynonis filius, Thebanus, convivio magnificè apparato, Mardonium ipsum & Persarum honoratissimos quinquaginta invitavit, cum quinquaginta Thebanis: & in singulis lectis alternos, Persam & Thebanum, discumbere fecit. *Herodot. lib.* 9.

Lithan

Lichan scimus Laconem nullâ re celebrem aliâ in Græcia evasisse, quàm quod ludis Gymnicis esset solitus cœnâ excipere peregrinos. *Plut. in Cimone.*

Apud *Lucanos* lege cautum erat, ut si quis Sole occidente divertentes hospites, notos ignotosve, domo arceret, κακοξενίας teneretur, multamq; eo nomine pendere cogeretur. *Alexand. ab Alexan. lib 4. c. 10. ex Æliano lib 4. hist. & Heracl. de Pont.*

Carolus Gothorum & Suecorum antiquus Rex, inter maximas leges constituit, ut Gothi ac Sueci inter se, & maximè in omnes advenas & peregrinos, hospitalitatem observarent, summumque nefas ducerent, quicunq; viatorem tecto arceret: quod si quis facere tentasset, & idoneis testibus ter negasse hospitium convictus fuisset, immisso igne ædes ejus comburi jussit: ut domibus propriis justè privaretur, qui earum usum inhumaniter denegasset. Hinc ergo deductum puto, quod vix alibi in tota Europa promptior liberaliorque hospitalitas, quàm apud Sueones & Gothos hodiè inveniatur. *Ioan. Magnus lib. 4. cap. 2.*

Vide Liberalitas.

HOSTIS.

¶ APOPHTHEGMATA.

SPartanus quidam interrogatus, num tutum esset ad Spartam iter? Refert, inquit, qualis eò descendas. Nam leones illuc euntes plorant: lepores autem in umbraculis venamur. Significavit, ferocibus ac violentis esse tutum proficisci Spartam, nec mollibus & effeminatis: quòd hostili animo illuc proficiscentes malè acciperentur à fortibus: delicatos homines illic non sinerent lascivire in tenebris. *Plut. in Lacon.*

Agis, Cuidam consulenti, ut hostibus fugientibus daret transitum: Et quomodo, inquit, pugnabimus cum his, qui ob fortitudinem manent, si non pugnamus cum fugientibus? *Plut. in Lacon. apoph.*

Herennius Pontius. Samnitibus consultantibus, quid de legionibus Romanis apud furcas Caudinas inclusis fieri deberet? Herennius Pontius jussit, ut inviolatæ dimitterentur. Postero die eâdem de re consultus, respondit: Ad unum usque delendas. Sentiens, aut clementer magno beneficio demerendos hostes; aut irreparabili jactura illorum vires esse minuendas. Neutrum sequutus est exercitus, sed sub jugum missos, contumelia magis illos in se provocavit. *Erasm. lib 6. apoph.*

Ariston cuidam laudibus evehenti dictum Cleomenis, qui interrogatus, quid oporteret bonum regem facere? respondit: Amicis benefa-

benefacere: inimicis verò malè. At quantò præstantius ait, amicis benefacere, & ex inimicis reddere amicos? *Plut.*

Onomademus, postquam adversam factionem superasset, quibusdam censentibus, omnes diversæ factionis urbe pellendos, negavit expedire, dicens: Se vereri, ne omnibus inimicis ad unum ejectis, inter amicos existerent dissidia *Eras. 6. apoph.*

Socrates, cùm Crœsum interrogasset, quid esset maximum & pretiosissimum ex regno consecutus? illeque respondisset: Ut hostes ulcisceretur, & amicos beneficio afficeret: Multò, inquit, melius fecisses, si & illos tibi amicos ascivisses. *Max. serm. 6.*

Antigonus interrogatus, quomodo oporteret hostes aggredi? dixit: Aut dolo, aut vi: aut apertè, aut per insidias. *Stob. serm. 52.*

¶ SIMILITUDO.

LEpus piscis homini certissimum est venenum, & homo vicissim illi, adeò ut digitulo contactus, statim emoriatur: Ita hostes mutuam utrinque perniciem dant & accipiunt. *Eras.*

¶ EXEMPLA SACRA.

HOstium furori interdum cedendum. Exempla: Ioseph, *Matth.* 2. ꝟ. 14. IESUS, 12. ꝟ. 15. & 14 ꝟ. 13. *Marc.* 3. ꝟ. 7. *Ioh.* 8. ꝟ. 59. & 11. ꝟ. 14. Paulus, *Actor.* 9. ꝟ. 24. 25. & 17. ꝟ. 10.

Vide Fortitudo, Inimicitia, Inimicus.

HUMANITAS.

¶ APOPHTHEGMATA.

T*Ribo*, quùm adhuc nihil aliud esset quam centurio, & ante præfectos à Cæsare vocaretur in consilium: Turpe est, inquit, ò Cæsar, exclusis præfectis cum centurione agere. *Erasm. l. 6. apoph.*

Anonymus. Quidam videns Favonium, quùm nulli adessent famuli, Pompeio per omnia inservientem, usque ad pedum lotionem, pronunciavit Græcum versiculum:

Φεῦ τοῖσι γενναίοισι ὡς ἅπαν καλόν!

Id est:

Claris ut est decorum quidlibet!

Eras. lib. 6. ex Plut.

Plotina Trajani Imperatoris uxor, cùm post Trajani electionem primum in Capitolium iret, multique essent, qui imperii felicitatem omnibus modis precarentur, adhuc in gradibus conversa ad multitudinem: Talis, inquit, huc ingredior, qualem me exire cupio. Quo dicto innuere voluit, se non minus in imperio, quàm cum extra imperium esset, omnibus optimè velle. Unde sic se in principatu gessit, ut omninò justa reprehensione caruerit. *Xiphil. in Vita Trajani.*

Dioge-

Diogenes. Platone laudante quendam hoc nomine, quòd ergà omnes humanissimus esset: Quid, inquit Diogenes, illi tribuendum est, qui nullum unquam affecit dolore? Quo dicto docere voluit, nimiam humanitatem obesse Reipublicæ. *Laert. lib.* 6.

Agesistrata, quum Agidem filium exanimem jacentem videret, exosculata faciem dixit: Nimia tua, ô fili, bonitas, nimia mansuetudo & humanitas, te simul & nos perdidit. Moliebatur enim Agis facinus sanè præclarum, sed invidiosum: nimirum, ut degenerantes Lacedæmoniorum mores ad priscam illam severitatem revocaret. Interim dum studet offendere neminem, & gratificari omnibus, semetipsum in exitium conjecit. *Plut. in Lacon. apoph.*

¶ SIMILITUDO.

QVi equos domant, primùm blandiuntur, ac mollissimè tractant, ut assuescant fræno: Sic populus lenitate subigendus. *Plutarch.*

¶ EXEMPLA SACRA.

HVmanitatis exempla: Hethæi, *Gen.* 23. ℣. 4. 6. Rebecca, 24. ℣. 19. Obstetrices, *Exod.* 1. ℣. 17. Booz, *Ruth.* 2. ℣. 8. David, 1. *Sam.* 30. ℣. 11. 12. Sobi, Machir & Berzellai, 2. *Sam.* 17. ℣. 29. Abdias, 1. *Reg.* 18. ℣. 4. Iosabeth, 2 *Paral.* 22. ℣. 11. Principes Ephraim, 28. ℣. 15. Abdemelech. *Ierem.* 38 ℣. 9. Eunuchus Reginæ Candaces, *Actor.* 8. ℣. 31. Custos carceris, 16. ℣. 33. 34. Felix, 24. ℣. 23. Iulius, 27. ℣. 3. Melitenses Barbari, 28. ℣. 2. Rahab. *Hebr.* 11. ℣. 31.

¶ EXEMPLA PROFANA.

HOmines agrestes, & saxis stipitibusque atque feris potiùs quàm hominibus similes, poetarum fabulis occasionem dederunt, ut Deucalion ex saxis homines formasse, Orpheus cantu sylvas, saxa ferasque traxisse dicatur, Amphion Citharâ Thebanos muros struxisse fingatur: quoniam homines ad mitiorem vivendi cultum suâ sapientiâ pertraxerunt. *Theat. Zwing. fol.* 2873.

Alcibiades cùm anteà fuisset ferox & insolens, ex Socratis familiaritate, cujus singularem integritatem suspiciebat, cepit esse mansuetus ac modestus. *Erasm. in Adagiis.*

Plutarchus in Numa auctor est, *Aemyliorum familiam* Romæ ἀπὸ τῆς αἱμυλίας, hoc est, ab humana urbanitate, quam ex consuetudine Pythagoræ hauserant, ab ipsô rege pacis amatore fuisse nuncupatam. *Idem.*

Vide Affabilitas, Comitas, Mansuetudo.

HUMILITAS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

MElius est humiliari cum mitibus, quam dividere spolia cum superbis. *Proverb.* 16.

Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. *Ibid.29.*

Humilia valdè spiritum tuum, quoniam vindicta carnis impii, ignis & vermis. *Eccl 7.*

Iustus est, qui se nimium submittit à multa humilitate: & est justus, qui inclinat faciem suam, & fingit se videre, quod ignoratum est. *Ibid.19.*

Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Matth.5.*

Qui se humiliaverit, exaltabitur. *Matth.25.*

Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. *Ibid.11.*

Sinite parvulos venire ad me, & nolite eos prohibere, talium est enim regnum cœlorum. Quicunque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste; hic major vocabitur in regno cœlorum. *Ibid.* 18. & 19.

Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles. *Luc.1.*

Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed per humilitatem, superiores sibi invicem arbitrantes. *Philip.2.*

¶ SENTENTIAE PATRUM.

Discite à me non mundum fabricare, non cuncta visibilia & invisibilia creare, non in ipso mundo miracula facere, & mortuos suscitare: sed quod mitis sum & humilis corde. Cogitas magna m constituere fabricam celsitudinis? de fundamento prius cogita humilitatis. *August. de Verb. Dom.*

Humilitate omnia facta nostra condiantur. *Idem epist.58.*

Omnes delectat celsitudo, sed humilitas gradus est. Quid tendis pedem ultra te? cadere vis, non ascendere, à gradu incipe, & ascendisti. *Idem ibid.*

O medicinam omnibus consulentem! omnia tumentia comprimentem! omnia tabescentia reficientem! omnia superflua resecantem! omnia depravata corrigentem! Quæ superbia sanari potest, si humilitate Filii Dei non sanatur? Quæ avaritia sanari potest, si paupertate fil.i Dei non sanatur? Quæ iracundia sanari potest, si patientia filii Dei non sanatur? *Idem ibid.*

Sicut arborem, ut sursum crescat, profundas subtus radices agere oportet: Ita quisquis in humilitatis radice fixum animum non habet, in ruinam suam extollitur. *Idem ibid.*

Excelsa est patria, humilis est via: ergo qui quærit patriam, quid recusat viam? *Idem sup. Iohan.*

Bona humilitas nihil appetendo totum, quod contemnit, adipiscitur. *Ambros supr. Luc lib.6.*

Nihil excelsius humilitate, quæ quasi semper superior nescit extolli: quia nemo id affectat, quod infra se judicat. *Ibid.*

Quisquis cupit divinitatis tenere fastigia, humilitatis ima sectetur

tur. Quicunque vult fratrem prævenire repugnando, prius illum præveniat obsequendo, sicut ait Apostolus, honore invicem prævenientes. *Idem in quod. serm.*

Sæpè flectit humilitas, quod nec virtus potuit superare, nec ratio. *Idem in quadam epist.*

Nihil est quod nos ita & hominibus gratos & Deo faciat, quàm si vitæ merito non magni, sed humilitate infimi simus. Humilitatem sequere, non quæ ostenditur, aut simulatur gestu corporis, aut fractâ voce verborum, sed quæ puro cordis affectu exprimatur. *Hieron. ad Celant.*

Tanto fit quisque vilior Deo, quanto pretiosior sibi: tanto pretiosior Deo, quanto propter eum vilior sibi. *Greg. l. 18. moral.*

Quum per tentationem humilitas proficit, prospera est illa adversitas, quæ mentem ab elatione custodit. *Idem l. 20 moral.*

Quia origo virtutum humilitas est, illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est, in humilitate perdurat: à qua nimirum si abscinditur, arescit: quia vivificantem se in infimis humorem charitatis perdit. *Idem lib 27. moral.*

Humilitas vera est, qua quis de se parva æstimat: & bona alterius, sine invidia & livore, commendat. *Idem ibid.*

Humilitas est virtus, qua homo verissimâ sui cognitione sibimetipsi vilescit. *Bern. de gra. humil.*

Non magnum est, esse humilem in abjectione: magna prorsus & rara virtus humilitas honorata. *Idem sup. Missus est.*

Gloriosa res humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne vilescat. *Idem ibid.*

Cùm ex aliis quibuscunque bonis capere soleat incrementum superbia, sola humilitas omnium propugnaculum, turrisque virtutum, ejus forsitan resistet malitiæ, obviat præsumtioni. *Idem in epist.*

Fode in te fundamentum humilitatis, & pervenies ad fastigium charitatis. Vis capere celsitudinem Dei? cape prius humilitatem Christi. Sola est virtus humilitatis reparatio læsæ charitatis. *Idem in epist.*

Humilitatis summa in eo consistit, si voluntas nostra per omnia divinæ voluntati subjecta fuerit. *Idem de sup. nost. Sol.*

Velle esse super se, nimis gloriosum. *Chrys. sup. Matth. homil. 3.*

Quisquis gradus propriæ celsitudinis amat, humilitatis cultum in minoribus diligentissimè teneat. Nam qui ab humilitatis operibus recedit, à dignitatis fastigio tumoris pondere cadit. *Chrys. in policratico lib 4.*

Modestia seu humilitas ταπεινοφροσύνη dicitur, quod φρονήματος id est spiritus, est ταπείνωσις, id est, abjectio. *Ant. & Maxim. serm de humilitate.*

Beatus

Beatus cujus vita est excelsa : spiritus autem humilis. *Clemens apud Ant. & Maxim.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. Oda 34. lib. 1.

——Valet ima summis
Mutare, & insignem attenuat Deus,
Obscura promens.

Idem Oda 4. lib. 3.

Vim temperatam dij quoque provehunt
In majus : idem odere vires
Omne nefas animo moventes,
Testis mearum centimanus Gyges
Sententiarum notus, & integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris terra dolet suis,
Mæret partus fulmine luridum
Missos ad orcum.

Claud. de sepulchro specioso.

Magna repente ruunt : summa cadunt subitò.

Seneca in Thyeste. v. 210,

Laus vera & humili sæpè contingit viro.

¶ SIMILITUDO.

SOl cùm est altissimè provectus in Zodiaco, tum tardissimi motus est: Ita quo fortuna te subvexerit altius, hoc oportet animo leniori minusque feroci esse. *Erasm.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

HVmilitatis exempla ; Agar, *Gen.* 16 v. 8. 9. Abraham, 18 27. & 23. v. 7. Iacob, 32 v. 10 & 33 v. 8. Rachel, Lea, &c. v 7 Fratres Ioseph, 50. v. 18. Moses, *Exod.* 3. v. 11. & 4. v 10. *Num.* 12. v. 3 Gabaonitæ, *Ios.* 9. v. 11. Rubenitæ, 22. v. 21 22. Israelitæ, *Iudic.* 6. v. 6 Gedeon, v. 15. & 8. v. 2. Ruth, *Ruth.* 2 v 13. Anna, 1. *Sam.* 1. v. 16 Saul, 9. v. 3 & 10. v. 22. 23. 27. David in Regem alioqui unctus, 18. v. 18 23. & 24. v. 15. Abigail, 25. & 41. David, 20 v. 20. 2. *Sam.* 7 v. 18. & 15. v. 30. & 16. v. 9. 10. 1 *Paral.* 17. v. 16. 2. *Par.* 29 v. 14 *Psal.* 131. v. 1. Mephiboseth, 2. *Sam.* 9 v. 10. 11. 13. & 19 v 27. 28. Salomon, 1. *Reg* 3. 7. Achab, 21. 27. Quinquagenarius tertius, 2. *Reg.* 1. v. 13. Naaman, 5. 9 Hazael, 8. 13 Ezechias, 20 19. 2. *Par.* 32. 26. Iosias, 2. *Reg.* 22 19. Roboam & ejus Principes, 2 *Par.* 12. 7. 12. Iosaphat, 20. 9. Manasses, 33. 12. Iob, *Iob* 1. 20. & 9. 15. Esaias, *Esa.* 20. 2. Ieremias, *Ier.* 1. 6. & 11. 19. Ezechiel *Ezech.* 2. 1. Filii Israel, *Iudith.* 4. 8. Esther, *Esth.* 14. v. 1. 2. Nabuchodonosor, *Dan.* 4. v. 31. 32 Daniel, 9. v. 7. 17. Antiochus, 2. *Macch.* 9. 12. Magi, *Matth.* 2. v. 11. Iohannes Baptista, 3. v. 11. 19. *Marc.* 1. 7. *Luc.* 3. 16. *Iohan.* 1. v. 27. *Actor.* 13. 25.

Chri-

Christus, *Esa*.53.7. *Matth*.3.13. & 8.20. & 11.29. & 20.28. *Marc*.10.45. *Luc*.2.51. & 22.27. *Ioan*.6.15. & 13.5. Centurio, *Matth*.8.8. *Luc*.7.6. Chananæa, *Matth*.15.25. *Marc*.7.28. Apostoli, *Matth*.21.7. Deipara Virgo, *Luc*.1.38. Elizabeth, 42.&.4. Petrus, 5.8. *Act*.3.12. & 10.26. Publicanus, *Luc*.18.13. Paulus, *Act*.9.6. & 14.14. & 22.10. *Rom*.15.30. 1.*Cor*.15.&.8.9. 2.*Cor*.1.11. & 11.7. & 12.11. *Eph*.3.8. *Phil*.4.12. 1.*Thes*.2.7. 2.*Thes*.3.1. 1.*Tim*.1.15. Humilitas sævitiam mitigat: Exempla: Iacob, *Gen*.33.4. Fratres Ioseph, 50.&.17.18.19. Tribus quæ altare extruxerant, 22.&.21.22. Gedeon, *Iudic*.8.2. Abigail, 1.*Sam*.25.24. David, 26.&.18.21. Mulier sapiens ex Abela, 2.*Sam*.20.&.18. Quinquagenarius tertius, 2.*Reg*.1.&.13.14. Esther, *Esth*.7.&.2. Humiles tandem exaltabuntur: Exempla: Moses pastor ovium soceri, *Exod*.3.1. 1.*Sam*.16.11. *Psalm*.78.70. Esther, *Esth*.2.15. Publicanus, *Luc*.18.14. Christus, *Philip*.2.9.

¶ HIEROGLYPHICA.

D*Epositum genu* humilitatis & superiorem agnoscentis indicium esse, nulli non innotuit. Hinc apud Horat.1.Ep.12.27.

Ius imperiumque Phraates
Cæsaris accepit genibus minor.

Pier. Valer. lib 35.*p*.339.*C*.

HYPOCRISIS.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

INnocens contra hypocritam suscitabitur. *Iob*.17.8.

Excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stannum tuum. *Esai*.1.

Cùm facis eleemosynam, noli ante te tubâ canere, sicut hypocritæ faciunt, in synagogis & vicis, ut honorificentur ab hominibus. *Matth*.6.

Cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. *Ibidem*.

Cùm jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. *Ibid*.

Hypocrita ejice primum trabem de oculo tuo. *Ibid*.7.

An quæro hominibus placere? Si hominibus placerem, servus Christi non essem. *Gal*.1.

Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizeris in labiis tuis. *Eccl*.1.

Attendite à fermento Pharisæorum, in quo est hypocrisis. *Luc*.12.

Omnis hypocrita est nequam. *Esa*.9.

Qui dicunt: recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es: isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. *Esa*.65.

Omnia verò opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus. *Matth.*23.

Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ! quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia: Sic & vos à foris quidem apparetis hominibus justi; intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate. *Ibid.*

Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus: DEVS autem novit corda vestra. *Luc.*16.

Satanas transfigurat se in angelum lucis. Non est ergò mirum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ: quorum finis erit secundum opera ipsorum. 2.*Cor.*11.

Spes hypocritæ peribit: non ei placebit vecordia sua, & sicut tela aranearum fiducia ejus. *Iob.*8.

Non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita. *Ibid.*13.

Congregatio enim hypocritæ sterilis, & ignis devorabit tabernacula eorum. *Ib.*15.

Gaudium hypocritæ adinstar puncti. Si ascenderit usque ad cœlum superbia ejus, & caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perditur, & qui eum viderant, dicent: Vbi est? velut somnium avolans non invenietur. *Ib.*20.

Filii ejus atterentur egestate, & manus illius reddent ei dolorem suum. *Ib.*

Ingrediens duas vias, non habebit successus. *Eccl.*3.

Vidi impios sepultos: qui etiam, cùm adhuc viverent, in loco sancto erant: & laudabantur in civitate quasi justorum operum, sed & hoc vanitas est. *Ib.*8.

Væ illis! qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius judicium *Matth.*23.& *Marc.*12.

Partemque ejus ponet cum hypocritis: illìc erit fletus, & stridor dentium. *Matth.*24.

¶ Sententiae Poeticae.

Iuvenalis Satyra. 2.

Vltra Sauromatas fugere hinc libet, & glacialem
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent
Qui Curios simulant, & Bacchanalia vivunt &c.
Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus.
Quis tulerit Gracchos de seditione querenteis?
Quis cælum terris non misceat, & mare cælo,
Si fur displiceat Verri? homicida Miloni?
Clodius accuset mœchos? Catilina Cethegum?
In tabulam Sylla si dicant discipuli tres;

Persius

Persius Satyra 5.

Pelliculam veterem retinens & fronte politus
Astutam vapido servas sub pectore vulpem.

Seneca in Hippolyt. v. 912.

Vbi vultus ille, & ficta majestas viri,
Atque habitus horrens, prisca & antiqua appetens
Morumque senium triste, & aspectu grave?
O vita fallax! abditos sensus geris,
Animisque pulchram turpibus faciem induis.
Pudor impudentem celat, audacem quies,
Pietas nefandum, vera fallaces probant,
Simulantque molles dura.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*iogenes* cuidam sibi placenti, quod leonis exuvio tectus ingrederetur: Non tu desines, inquit, virtutis stragulas pudefacere? Indecorum esse censuit, quod homo mollis, Herculis amictum sibi vendicaret. Idem dici potest iis, qui prodigioso amictu profitentur vitæ sanctimoniam, vitâ non respondente. *Diogenis dictum extat apud Laert. l. 6. c. 2.*

Alexander, nonnullis Antipatri frugalitatem laudantibus, quòd alienam ab omnibus deliciis austeramque vitam ageret: Foris, inquit, Antipater albo utitur pallio; intus verò totus est purpureus. Notans fictam illius parsimoniam, quùm esset alioqui ambitiosissimus. *Plut. in reg. & imp. apoph.*

Fridericus III. quùm audiret quendam dicentem, abiturum se aliquando in ea loca, in quibus nulli planè hypocritæ essent, respondit: Vltra Sauromatas ergo, & glacialem Oceanum tibi eundum est: Sed cùm eo veneris, non omninò carebit hypocrisi locus: si modo & tu homo, non DEVS es. Inter mortales enim nemo est, qui non ex aliqua parte fictus fucatusque sit. *Aeneas Sylvius.*

Alphonsus, cùm post Africanam victoriam in Ænariam insulam venisset, audiens Antonium Picenem, ordinis heremitarum, magnum hypocritam, jactando plurima in Christum & virginem ejus matrem, vermiculis acerbissimo morbi genere absumptum animam expuisse, dixisse fertur: Propterea Deum tantoperè in hypocritas sævire, quod, dum homines decipiunt, interponant Deum ipsum tanquam sceleris mediatorem: Ideoque utplurimum viventes adhuc plecti in oculis hominum, quos DEI nomine fefellissent; ut intelligant mortales, à talibus monstris maximè cavendum esse; quod DEVM ipsum non tantum post mortem, sed etiam in ipsa vita haberent indubitatum ultorem. *Anton. Panormit. de rebus gestis Alphonsi & Aeneas Sylv. de ejus dictis.*

¶ Similitudines.

ARgentum, cum sit candidum, nigras tamen ducit lineas, ut stannum: Ita quorundam alia species est, alia facta. *Erasm.*

Vt vinum dilutius magis provocat vomitum, quam vel aqua simplex, vel etiam vinum merum: Ita intolerabilior est nequitia pietatis simulatione condita, quam simplex aut aperta malitia. *Idem.*

Vt pharmacopolæ bracteis aureis tegunt remedia quædam quo pluris vendant: Ita quidam lenocinio verborum, nihil ad rem pertinentium, rem commendari putant. *Id.*

Draconites nec poliri potest, nec artem admittit, alioqui elegans ac translucens: Ita divina scriptura suum habet nitorem, nec artificium Philosophiæ aut Rhetorices admittit. *Plin.l.7.c.*10.

Carbunculi ignis & nomen & speciem habent, cùm ignem non sentiant; unde & Apyrustæ: Ita quidam pietatis opinionem & imaginem obtinent, cùm à re sint alienissimi. *Plin.l.*36.*c.*6.

Opalum gemmam indiscretâ similitudine adulterant Indi, experimentum in sole tantum facientes: Ita virtutes quædam vitia sic imitantur, ut difficillimum sit dignoscere, nisi ad summam lucem proferantur. *Plin.l.*37.*c.*6.

Vt camelopardalis sive nabis, collo refert equum, pedibus & cruribus bovem, capite camelum, maculis tigrim aut pardum: Ita quidam inæquales sibi varias hominum formas exprimunt: si cultum inspicias, sanctum aliquem esse existimes: si orationem audias, satrapam loqui putes: si vitam expendas, nebulonem invenies: si scripta, bubulcum. *Erasm.*

¶ Exempla Biblica.

HYpocrisis & simulationis exempla: Ioseph, *Gen.*42.℣.7. Iosuah & omnis Israel, *Ios.*8.℣.15.16. Israelitæ, *Iud.*20.℣.32. Saul, 1.*Sam.* 9.21. Ammon, 2.*Sam.*13.6. Mulier Thecuitis, 14.℣.6 *&c.* Absolom, 15.℣.6.8. Vxor Ieroboam, 1.*Reg.*14.4. Iezabel, 21.9. Giezi, 2.*Reg.*5.22. Hostes Ecclesiæ Israelitarum. 1. *Esd.* 4 ℣. 2. Sannaballat & Gossem Arabs, *Nehem.*6.2. Patres Israel, *Psalm* 78.36. Achatz, *Esa.* 7.℣.12. Amasias, *Amos* 7.12. 2.*Macchab.*5.25. Herodes Ascalonita, *Matth.*2. 8. Scriba, 8.19 *Luc.*9.℣.57. Scribæ & Pharisæi, 38. *&* 14.9. *&* 15.2. Pharisæi & Sadducæi, 16.1. *Marc.*8.11. Pharisæi, *Matth.*12.10. *&* 22.16. Scribæ & Pharisæi, 23.24. Pricipes Sacerdotum, 26.℣.65 *Marc.*14. ℣.63. Iudas Iscariotes, *Matth.*26.49. Principes Sacerdotum & Pharisæi, *Matth.*27.6. *Marc.*7.3 *Luc.*6.2. Legisperitus, 10.25. Archisynagogus, 13. ℣.14.15. Scribæ, 20.47. Iudæi, *Ioan.*5.16. Iudas proditor, 12.℣.5.6. Iudas cum militibus, *Ioan.*18.28 Ananias, *Act.*5.2. Simon Magus, 8 ℣ 13.21. Elymas, 13.10. Demetrius. 19.27. Ananias Pontifex, 23.℣. 3. qui in Paulum conspirant, ℣.15. Felix, 24.℣.26. Synagoga Iudaica, *Apoc.*3.℣.9.

¶ Hie-

¶ HIEROGLYPHICA.

EVcherius *Struthionem* Hypocritæ facit hieroglyphicum: & dictum de Hypocritis ab Esaia: *Erit cubile draconum, & pascua Struthionum.* Parit siquidem ova struthio, verùm ut alibi diximus, neque illa incubatu fovet, neque pullos nutrit: Ita hypocrita, quamvis recti alios admoneat, & rectè faciendi vim addoceat, nullos tamen filios per ullum benè actæ vitæ exemplum generat. *Pier. Val. l.25. pag.231. A.*

Noctuam divinæ literæ mensis inferre non permittunt, quoddam hominum genus hieroglyphicè innuentes, qui palàm strepitum nullum, tumultum nullum, insidias nullas movent: Sic hypocritæ tristes omnem mansuetudinis, modestiæ, benignitatisque colorem præ se ferunt, clam verò fornicationes, immunditias, crapulas, ebrietates, & multa humani generis opprobria consectantur. *Id. l.20. p.190. E.*

Vide Simulatio.

JACTANTIA.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

NOlite multiplicare loqui sublimia gloriantes. 1. *Sam.* 2.

Superbiam in tuo sermone nunquam dominari permittas: Nam superbiæ conjunctus est interitus, multaque perturbatio. *Tob.* 4.

Disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam. *Psalm.* 11.

Laudet te alienus, non os tuum: extraneus, & non labia tua. *Proverb.* 27.

Auferam de medio tui magniloquos superbiæ tuæ, & non adjicies exaltari amplius in monte sancto tuo. *Soph.* 3.

Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. *Rom* 1.

Non audemus inserere aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant, sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis. 2. *Corinth.* 10.

Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem DEVS commendat. *Ibid.*

Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat, (& etiam parva.) *Iacob.* 3.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

ANimadvertendum est, non solum rerum corporearum nitore atque pompâ, sed etiam in ipsis sordibus lutosis esse posse jactantiam, & eò periculosiorem, quò sub specie servituris Dei decipit. *August. de Verb. Domini in monte.*

Iactantia non est vitium laudis humanæ, sed vitium animæ per-

versæ, amantis humanam laudem, spreto testimonio conscientiæ. *Idem l.10.de civit.Dei.*

Hostes ad rapinam provocat, qui suas eorum notitiæ divitias denudat. *Gregor.in mor.*

Si vis sublime ostendere virtutis, noli sapere sublime: & tunc illud, quod egeris, esse monstrabis excelsius. Noli te putare quicquam fecisse quum feceris, & plenissimè cuncta fecisti. *Chrys.super Matth.*

Dum causa jactantiæ pauper pascitur, etiam ipsum misericordiæ opus in peccatum convertitur. *Isid.de summo bono l.3.*

Occulta, quod agis, in quantum vales: quod si ex toto non vales, sit in animo occultandi voluntas, & non erit de ostentatione ulla temeritas. *Idem de conflict.vitiorum.*

Mirabile jactantiæ genus, ut non possis putari sanctus, nisi sceleratus appareas. *Bernh.super cant.serm.1.*

¶ SENTENTIA PHILOSOPHICA.

NIhil est quod magis diminuat laudis præconium, quàm suos assiduè jactare successus, & singulis diebus anni vendere diem unum. Legitur de Mario, quòd cùm plurima fecisset egregiè, una sui jactatione gloriam famæ perdidit, & quia sibi præsumsit ascribere, quod ex ore alieno captare debuerat, publicæ commendationis vota demetuit. *Val.Max.l.2.*

¶ APOPHTHEGMATA.

D*Iogenes* puero cuidam, qui vellet se recipi in numerum discipulorum suorum, ac diceret, se excellere ingenio, respondit: Si adeò excellis ingenio, optimisq; moribus præditus jam es, non est quod me præceptore ad vitam necessaria discas. Notavit autem inanem adolescentis jactantiam, & indignum putavit, ut in philosophiæ studio educaretur. *Brus.l.3.ex Laert.*

Aristoteles admonebat suos, ne nimium se laudarent ipsos, nec vituperarent etiam: Laudare enim seipsum, vani; vituperare, stulti est. *Brus.l.3. ex Stob.*

Phocion, cùm Laosthenes Athenienses ad inferendum reliquæ Græciæ bellum assiduis stimulis concitaret, ac de se multa variaque jactaret, ait: Cupressis sunt planè similes sermones tui: Illæ enim magni sunt, nec tamen ullos ferunt fructus. *Plut.in Pho.*

Anonymus. Peregrinus quidam Spartæ crepidatus altero pede stans rectus, ad Laconem dixit: Nequaquam puto te, ô Lacon, tantum temporis, quantum ego, in pede uno perstare posse? Vrbanè excipiens Lacon, minimè, inquit, sed ex anseribus nullus est, qui hoc non possit. *Plut.in Lacon.*

Philippus cùm minaretur Lacedæmoniis per litteras, diceretque, se omnia, quæ conarentur, prohibiturum: *Lacedæmonij* jactantiam suam irridentes, interrogarunt Philippum: Num mori etiam eos esset prohibiturus? *Plut.*

Fabius

Fabius Max. Quum M. Livius ſibi poſtularet acceptum ferri, quòd Fabius cepiſſet Tarentum, videlicet quod in arce præſidium habuiſſet: ceteris jactantiam hominis deridentibus: Vera (inquit Fabius) narras: nam niſi tu civitatem amiſiſſes, nequaquam ego recepiſſem. *Plut. in apoph.*

Vatinius Ciceroni jactanti apud ſe, quod humeris Reipubl. de exilio advectus ſit, urbanè reſpondit: Vnde tibi varices? *Bruſ. l.* 3.

Sylla factus prætor, quùm indignabundus Cæſari ſuâ in ſe illum poteſtate uſurum eſſe dictaret, ridens Cæſar, rectè, inquit, tuum putas eſſe magiſtratum, quem tuis habes pecuniis comparatum. *Plut.*

Auguſtus quempiam ſaxo in expeditione percuſſum, ac notabili cicatrice in fronte deformem, nimium tamen ſua opera jactantem, ſic leviter urbaneque caſtigavit: At quùm fugeres, nunquam reſpexiſti? *Bruſ. l.* 3.

¶ SIMILITUDINES.

STOici, qui ſe dicunt invictos, imperterritos &c. cùm omnia ſecus patiantur, ſimiles ſunt navibus, quibus inſcriptum eſt: εὔπλοια, καὶ πρόνοια, καὶ σώζουσα, καὶ θεραπεία, hoc eſt, ſplendidi ac magnifici tituli: at nihilo ſecius interim jactantur fluctibus, comminuuntur, ac ſubvertuntur. *Plut. in mor.*

Gallus victor illico cantu ſuperiorem ſeſe teſtatur: Ita quidam ſua facinora jactant ipſi, & ſuarum laudum ridiculi ſunt tibicines. *Eraſ.*

¶ EXEMPLA SACRA.

JActantiæ exempla: Pharao, *Exod.* 5.2. Gaal filius Obed, *Iudic.* 9.28. Goliath, 1. *Sam.* 17.8. Abſolom, 2. *Sam.* 15.4. Adonias, 1. *Reg.* 1.5. Roboam, 12. v. 10.14. Iezabel, 19.2. Benadad, 30.10. Rabſaces, 2. *Reg.* 18.33. 2. *Paral.* 32.13. *Eſa.* 36.18. Holofernes, *Iudith.* 6. v. 1.2.3. Aman, *Eſth* 5 11. Rex Aſſyriorum, *Eſa* 10.13. Babylon, 14.13. & 47. v. 7.8. Moab, *Ierem.* 48. v 29.30. Tyrus & Rex Tyri, *Ezech.* 27. v. 3. & 28. v. 2 Pharao, Rex Ægypti, 29. v. 3.9. Chaldæi, *Dan* 2.4. Nabuchodonoſor. 3.15. & 4.27 Iſraelitæ, *Amos.* 6.13. Edom, *Abd.* v. 3. Ninivitæ, *Soph.* 2.15. Seron, 1. *Macchab.* 3. v. 13.14. Demetrius, 10.70. Nicanor, 2. *Macchab.* 8.11. Antiochus, 9.4. Phariſæi & Sadducæi, *Matth.* 3.9 *Luc.* 3.8. *Iohan* 8.39. Diabolus. *Matth.* 4.9. *Luc.* 4.10. Pſeudoprophetæ, *Matth.* 7 22. dives Adoleſcens, 19 20. *Marc.* 10.20. Filii Zebedæi, 20.22. *Marc.* 10.39. Petrus & reliqui Diſcipuli, *Matth.* 26. v. 33.35. *Marc.* 14. v. 29.31. *Luc.* 22.33, *Iohan.* 13.37. Legisperitus, *Luc.* 10.29. Phariſæus, 18. v. 10.12. Principes, v. 21. Iudæi, *Ioan.* 7.27. & 8. v. 33.39.41. & 9.28. *Act.* 23.12. Pilatus, *Ioan.* 19.10. Simon Magus, *Act.* 8.9. Pſeudoapoſtoli, *Gal.* 6.13. Iactantiæ pœna, 2. *Sam.* 1. v. 10.14.15. Iactantia bona, *Ier.* 9.24.

¶ EXEMPLA PROFANA.

ALectryonem, ducem Philippi regis, Chares Athenienſis confecerat: cujus facti cùm nimium crebrò nimiſque inſolenter apud

populum Athenienſem meminiſſet, vulgò uſurpari cœpit proverbio in jactabundos, φιλίππου ἀλεκτρυών. *Eraſm. in Adagiis.*

Adoleſcenti cuidam jactanti, ſeſe, dum Rhodi eſſet, admirabiles feciſſe ſaltus, quidam ex auditoribus, interpellato ſermone, ἰδοὺ ῥόδος, inquit, ἰδοὺ πήδημα, id eſt, Ecce Rhodus, ecce ſaltus. *Eraſm. in Adagiis.*

Phocion quidam peripateticus libro ſuo titulum fecit κέρας ἀμαλθείας teſte Gellio. Plinius idem oſtendit, græcos aliquot hanc inſcriptionem nimis arrogantem ſuis commentariis impoſuiſſe, tanquam nihil in eis non contineretur, & quidvis inde peti atque accipi poſſit. *Idem.*)

Myxus Sacerdos quiſpiam fuit Dianæ glorioſus & magniloquens, qui ſe fingebat omnia mirari: Hinc in ſuperbos & gloriabundos dici conſuevit: Papæ Myxus. *Eraſm. in Adag.*

Simonides, cantilenarum conditor, cùm Lacedæmoniorum rex Pauſanias, qui perpetuò res ſuas geſtas jactabat, juberet jocularitèr, ut ſibi præceptum aliquod ſapiens daret? poſtquam hominis inſolentiam advertit: Vt meminiſſet, conſulebat, hominem ſe eſſe. *Plut. in oratione conſol. ad Apollonium.*

Socrates Alcibiadem intuitus, ob divitias inflatum, & ſuperbientem opibus prædiiſque, in quendam locum duxit, in quo ſuſpenſa erat coſmagraphica tabula, terræ circuitum complexa: juſſitque Alcibiadem Atticam in ea inquirere: quam ut invenit, ſua etiam prædia inſpicere præcipit. Quæ cum Alcibiades nuſquam eſſe picta diceret: Cur igitur, Socrates inquit, ob illa ſuperbis, quæ circâ nullam terræ partem exiſtunt? *Eraſ. in apoph. ex Aelian. l.* 3.

Vide Arrogantia, Oſtentatio, Superbia.

IDOLOLATRIA.

¶ Sententiae Biblicae.

NOn facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis. *Ex.* 20.

Non adorabis deos eorum, nec coles eos, nec facies opera eorum. *Ibid.* 22.

Nolite converti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus DEVS veſter. *Levit.* 19.

Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua locutus eſt vobis Dominus in Oreb de medio ignis: ne fortè decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem aut imaginem maſculi vel fœminæ: ſimilitudinem omnium jumentorum, quæ ſunt ſuper terram; vel avium ſub cœlo volatilium; atque reptilium, quæ moventur in terra; ſive piſcium, qui ſub terra morantur in aquis: ne fortè elevatis oculis ad cœlum, videas Solem & Lunam, & omnia aſtra cœli, & errore deceptus adores ea & colas. *Deut.* 4.

Non

Non plantabis lucum & omnem arborem juxta altare Domini DEI tui: nec facies tibi atque constitues statuam, quæ odit Dominus DEVS tuus. *Ibid.*16.

Non erit in te DEVS recens, neque adorabis DEVM alienum. *Psal.* 80.

Quoniam omnes Dii gentium dæmonia. *Psal.*95.

Cui ergò similem fecistis DEVM? aut quam imaginem ponetis ei? Nunquid sculptile conflabit faber? aut artifex auro figurabit illud, & laminis argenteis argentarius? *Esai.*40.

Filioli, custodite vos à simulacris. 1.*Ioan.*5.

Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris suis. *Psal* 96.

Gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus. *Esai.*42.

Confundantur confusione, qui confidunt in sculptili: qui dicunt conflatili: Vos dii nostri. *Ib.*

Transite ad Insulas Chethim, & videte si factum est hujuscemodi: si mutavit gens deos suos, & certè ipsi non sunt Dii. Populus verò meus mutavit gloriam suam in idolum. Obstupescite cœli super hoc, & portæ ejus desolamini vehementer, dicit Dominus, *Ier.*2.

¶ EXEMPLA SACRA.

IDololatrarum & idololatriæ exempla: Laban, *Gen.*31. *vers.*30.34. Ægyptii, *Exod.*12.12. *Ier.*43.13 Aaron & Israelitæ, *Exod.*32. v.1.2. *&c.* Israelitæ, *ibid. Psal.*106. v.19.28. *Num.*25. v.1.2. *Iudic.*2. v.11.12. *&* 3. v.5.6. *&* 8.33. *&* 10.6. *Tob.*1.5. *Esai.*57. v.5.6. *Ierem.*2. v.20.28. *&* 7. v.18.31. *&* 19.5. *&* 44. v 15.16. *&* 65. v.11.12. *Amos* 2.8. *&* 5.26. *Soph.*1.7. *Osea* 4.13. *&* 12.11. Gedeon & Israelitæ, *Iudic.*8 27. Philisthæi, 16. v.23. 24. 1. *Sam.*5. v.1.2. Michas, *Iudic.*17. v.3.4. Saul, 1. *Sam.*28.7. Salomon, 1. *Reg.*11.14. Ieroboam, 12.28. Micha mater Asa, 15. v.13. Omri, 16. v.25. 26. Achab, v.30. Iazabel, 21. v.25.26. Ochozias, 2. *Reg.*1. v.2.3. 2. *Par.*22. v.3.4. Iehu, 2. *Reg.*10. v.28.29. Ioachas, 13.2. Achaz, 16. v.3.4. 2. *Par.*28. v.3 4.24.25. Filii Israel, 2. *Reg.*17. v.7.8.9. Senacherib, 19.37. Manasses, 21. v.2.3. 2. *Paral.*33. v.2.3. Amasias, 25. v.27.28. Roboam, 11.15. Nabuchodonosor, *Iudith.*3. v.12.13. *Dan.*3. v 1.2.3. *&c.* Holofernes, *Iudith.*3. v.2. *&* 3. Darius ejusque Satrapæ, *Dan.*6. v.6. Babylonii, eorumque Rex, 4. v.2.3.23. Antiochus, 1. *Macchab.*1. v 57.58. multi ex filiis Israel, 43.44. Iudæus quidam, 2.13. Lystrenses, *Act.*14. v.11.12.13. Athenienses, 17. v.16. Ephesii, 19.25. Idololatriæ punitæ exempla: Israelitæ, *Exod.*32. v 27.28. *Num.*25. v.6.7.8.9. *Iudic.*2. v.13.14. *&* 3. v.7.8. *&* 10 v.6.7. 1 *Reg.*14.15. 2. *Reg.*17. v.16.17.18. *&* 22.17. 1. *Paral.*5. v.25.26. 2. *Paral.*34. v.24. *Esai.*2.9. *&* 65. v.7. *Ier.*9. v.23.24.25. *&* 16. v.11. *&* 21. v 9. *&* 44. v 23. *&* 50. v.2. *Ezech.*20. v.24. *&* 36. v.19. *Ose* 13. v.3. *Amos.*3. v.14.15. *Iudith.*5. v.18. Israel & Iuda, *Osea* 8. v.13.14 Nadab

& Abihu, *Lev*.10.v.12. domus Ierobo͡a, 1. *Reg*.12.v.31.32. & 14.15. & 15. 20. Baaſa, 16.v.2.3.4. Achab, 17.1. & 21.v.20.21.22. Sacerdotes Baal, 18. 40. Ochozias, 2. *Reg*.1.v.3.4. Iezabel, 9.33. Mathon Sacerdos Baal, 11.18. Sennacherib, 19.37. Manaſſes, 21.v.11.12. 2. *Par*.33.11. Ruben cū fratribus, 1. *Par*.5.26. Eccleſia Iudaica, 2. *Par*.7.v.19.22. Maacha, 15.16. Amaſia, 25.v.20.27. Achaz & centum viginti millia bellatorū, 2. *Par*.28.v. 5.6. Samaria & Ieruſalem, *Ez*.23.9. *Oſe*.10.5. Ephraim, 9.16. & 12.14. Sacerdotes Bel, eorumque uxores & liberi, *Dan*.14.20. Antiochus idololatra, 2. *Macch*.9.28. Elymas, *Act*.13.11. magnæ meretricis ſectatores, *Apoc*.14.10. & 16.2. & 21.8. & 22.15. De Aſa etiā legimus, quod Michā matrem removerit à principatu ob idololatriam, 1. *Reg*.15.13.

Vide Religio.

JEIUNIUM.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

BOna eſt oratio cum jejunio & eleemoſyna, magis quàm theſauros auri recondere. *Tob*.12.

Scitote quoniam exaudiet Dominus preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in jejuniis, & orationibus in conſpectu Domini. *Judith*. 4.

Sanctificate jejunium (mundâ vitâ) vocate cœtum (pauperum.) *Ioel*, 1.

Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava: ne videaris hominibus jejunans, ſed patri tuo, qui eſt in abſcondito, & pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi. *Matth*.6.

Humiliabam in jejunio animam meam. *Pſ*.34.

Operui in jejunio animam meam, & factum eſt in opprobrium mihi. *ibid*.68.

Genua mea infirmata ſunt à jejunio: & caro mea immutata eſt propter oleum. *Ib*.108.

Nonne hoc eſt magis jejunium quod elegi? Diſſolve colligationes impietatis, ſolve faſciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti ſunt, libera eos, & omne onus dirumpe. Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam. Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. *Eſa.c* 58.

Beati qui nunc eſuritis, quia ſaturabimini. *Luc*.6.

In omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicuti Dei miniſtros, in vigiliis, in jejuniis. 2. *Corinth*.6.

Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid prodeſt lavatio illius? ſic homo, qui jejunat in peccatis ſuis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando ſe? orationem ejus quis exaudiet? *Eccl*.34.

Prædicavi jejunium, ut affligeremur coram Domino Deo noſtro, & pe-

& peteremus ab eo viam rectam nobis, & filiis nostris, universæque substantiæ nostræ. 1. *Esdr.* 8.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

JEjunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum jeiunium. *Aug. super Iohannem.*

Ieiunium purgat mentem, sublevat sensum, carnem spiritui subjicit, cor facit contritum & humiliatum, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis verò lumen accendit. *Idem serm. de jejun.*

Ieiunium verbositatem non amat, divitias superfluitatem judicat: superbiam spernit: humilitatem commendat: præstat homini seipsum intelligere, quod est infirmum & fragile. *Id. ibid.*

Iejunia & eleemosynæ orationem juvant. *Id. epist.* 121.

Ieiunium humilitatis signum. *Id. epist.* 167.

Non in abstinentia solùm ciborum jeiunii bonum circumscribas: verum etiam jeiunium est, malorum alienatio &c. Carnem non comedis; sed comedis fratrem: Abstines vino; sed ab iniuriis tibi non temperas: Vesperam expectas ad sumendum cibum; sed insumis diem causis forensibus. Quid juvat jeiunare corpore, animâ verò innumeris malis repleri? *Id. ibid.*

Ieiunanti color honestus est, non efflorescente lascivo rubore, sed pallore sobrio ornatus: oculus mitis: compositus gressus: vultus cogitabundus, non luxurioso risu indecenter affectus: modestia sermonis: puritas cordis. *Id. ibid.*

Bona continentia est, modicum citrà necessitatem tempore cibi sumere, ut simul & corde provideas, & occultos affectus clam impugnes. *Id. ibid.*

Ieiunii labor compensatur mentis placiditate: levatur usu: sustentatur otio: aut fallitur negotio. *Ambros. de Offic.*

Non sanat oculum, quod calcaneo adhibetur: jeiunio passiones corporis, oratione pestes sanandæ sunt mentis. *Hieron. super Marc.*

Tantum tibi jeiuniorum impone modum, quantum ferre potes. Sint tibi pura, simplicia, casta, moderata jeiunia, & non superstitiosa: quid prodest oleo non vesci, & molestias quasdam & difficultates ciborum quærere? *Id. ad Nepot.*

Sic debes jeiunare, ut non palpites & respirare vix possis, & comitum tuorum vel porteris vel traharis manibus: sed ut fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in psalmis, nec in vigiliis solito quid minus facias. *Id. ad Demet.*

Ieiunium non solum perfecta virtus, sed cæterarum virtutum fundamentum est, & sanctificatio, & pudicitia atque prudentia, sine qua nemo videbit DEUM. *Id. ibid.*

Arden-

Ardentes diaboli sagittæ jejuniorum & vigiliarum frigore restinguendæ sunt. *Id. ad Cel.*

Sint moderata & sancta in omni mentis humilitate jejunia, quæ ita attenuent corpus, non mentem elevent: ne res humilitatis gignat superbiam, & vitia de virtute nascantur. *Idem ibid.*

Iejuniis sic est adhibenda temperies, ut corpus nostrum nec saturitas excitet, nec inedia immoderata debilitet. *Fulgentius ad Probum.*

¶ Exempla Sacra.

JEjunii veri publici exempla: Israelitæ, *Iudic.*20.℣.26. *Ioel.*2.℣.12. 1.*Macch.*3.℣.46.. 7. 2.*Macch* 13.12. Ninivitæ, *Iona.*3.℣.5.7. Israelitæ, 1.*Sam.*7.6. David cum suo exercitu, 2.*Sam.*1.11.12. 1.*Par.*10.13. Iosaphat cum suis, 2. *Par.* 2 3. Populus redux è captivitate Babylonicâ, 1.*Esd.*3 23. *Neh.*9.1. Iudæi, *Esth.*4.3. Iudæi sub Iosia, ℣.16. sub Ioacim, *Ier.*36.℣.9. Baruch, 1.℣.3 4.5. Bethuliani, *Iudith.*4.7. Ecclesia Antiochena, *Act.*13.℣.2.3. Ecclesia gentium, 14.23. Ieiunii privati exempla: Moses, *Exod.*34.28. David, 2. *Sam.*3.35. & 12.16. *Psal.*35.13. & 69.11. & 109.24. Elias, 1.*Reg.*19.8. Achab, 21.27. Nehemias, *Nehem.*1.4. Iudith, *Iudith.*8 6. Esther, *Esth.*14.2. Tobias, *Tob.*2.4. Daniel, *Dan.*9.3. Christus, *Matth.*4.1. *Luc.*4.1. Discipuli Ioannis, *Matth.*9.14. *Marc.*2 18. Anna Prophetissa, *Luc.*2.37. Paulus, *Actor.*14.23. 2.*Cor.*6.℣.5. Ieiunii hypocritici exempla: Iezabel, 1.*Reg.*21.12. Achab, ℣.27. Ieiuniorum indictorum exempla: à Saule, 1. *Sam.*14 24. à Iosaphat, 2.*Par.*20.3. à Ninivitis & eorum Rege, *Ion.*3.℣.5.7. ab Esdra, 1.*Esd.*8.21. ab Esther & Mardochæo, *Esth* 4.16. Ieiunii miraculosi exempla: Moses, *Exod.* 24.18. & 34.28. *Deut* 9.℣.9.18. Elias, 1.*Reg.*19.8. Christus, *Matth.*4.1. *Marc.*1.℣.12.13. *Luc.*4.1.

¶ Exempla Profana.

C*Arolus Magnus*, expeditione in Avares suscepta, ad Anisum fluvium triduanum ieiunium & litanias celebravit cum exercitu. *Rhegino l.2.*

Ludovicus Pij Imp. ægrotantis cibus erat solummodo per quadraginta dies dominicum corpus. *Aimonius l.*5.*c.*29.

Zenon Imperator, in electione Episcopi Constantinopolitani, edixit quadraginta dierum jeiunium. *Niceph.l.*16.*c.*18.

Qui de sacra Domini mensa communicabant olim, antè & post sumptionem sacræ cœnæ jejuniis & abstinentiis sese exercebant, *teste Chrysostomo c.*11.*prioris ad Corinth.*

Qui volebant sacris Isidis initiari, illis jejunium decem dierum indicebatur, *teste Apulejo l.*11.

Amphiaraus summus vates, jussit sacerdotes, qui responsa clara accipere & sincere reddere vellent, integrum diem à cibo, à vino autem triduo abstinere. *Volaterr.l.*13.*c.*4. *Anthrop.*

Apud TroeZenios qui ad Aridaliçaram rem divinam facerent, & decorum

deorum responsa expeterent, per integrum diem cibo; à vino autem per triduum abstinebant. *Alex.ab.Alex.l.6.c.2.*

¶ Hieroglyphicum.

SVnt qui jejunum hominem ostendere volentes, *Cephalum* ex Mugilum genere translittoranum pingant: is enim non nisi mucore vescitur suo, quamobrem ipse semper jejunus: atque hinc illa intestini ganeæ adeò expetita suavitas κεςρεὺς à græcis appellatur, à nonnullis *Plotes.Pier.Val.l.*30.*c.*10.

Vide Abstinentia.

IGNAVIA.

¶ Sententiae Patrvm.

ACedia est de virtutum laudabili exercitio utriusque hominis languida dejectio. *Gregor.in hom.*

Acedia est animi quidam languor, quùm legere non libet, orare non delectat, meditationes solicitè non sentiuntur. *Id.ibid.*

Quùm te acedia vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere atque desistere à studio spirituali: sed iuvantis require manum, trahi te post eum obsecrans. *Bernh.*

Acedia est quidam animi torpor, quo quis negligit aliqua bona inchoare, aut fastidit perficere. *Bernh. in serm.quodam.*

O homo imprudens, millia millium ministrant ei, & decies centena millia adsistunt ei, & tu sedere præsumis. *Bernh.ibid.*

Vult & non vult piger. Pigri vocabulo denotatur, qui vult regnare cum Deo, & non laborare pro Deo: delectant præmia, quùm pollicentur: deterrent certamina, quùm jubentur. *Beda super Prov.l.*2.

Non dormientibus provenit regnum cœlorum: nec otio & desidia torpentibus beatitudo æternitatis repromittitur, *Leo Papa serm. de apparitione.*

Nemo securus esse debet in hac vita, quæ tota tentatio nominatur: ut qui potuit fieri ex deteriore melior, non fiat ex meliore deterior. *August.confess.c.*10.

¶ Sententiae Philosophorvm.

LVxurioso frugalitas pœna est, pigro supplicii loco labor est, delicatus miseretur industrii, desidioso studere torqueri est. *Sen.ep.*72.

Non putant desidiosi fieri, quicquid facere non possunt: ex infirmitate sua de virtute ferunt sententiam. Nam hæc, ad quæ imbecilli sumus, dura atque intoleranda credimus, tormenta reputantes vino carere, aut primâ luce excitari: non ista difficilia sunt, sed nos fluidi & enerves sumus. *Ibid.*

Malè mihi esse malo, quàm molliter. Si mollis es, paulatim effœminatur animus, atque in similitudinem otii sui & pigritiæ, in qua jacet, solvitur. *Sen.*82.*epist.*

Nihil

Nihil agere, semper infelici est optimum. *Sen. in Prov.*

Demetrius vitam securam, & sine ullis fortunæ incursionibus mare mortuum vocabat. In otio inconcusso jacere, non est tranquillitas, malacia est. Attalus Stoicus dicere solebat: malo me fortuna in castris suis, quàm in delitiis, habeat. *Sen. epist.* 68.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 1. de Pont. El. 6.

Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus:
Vt capiant vitium, ni moveantur, aquæ.
Sic mihi, si quis erat dicendi carminis usus,
Deficit, estque minor factus inerte situ.

Seneca in Medea, v. 159.

Fortuna fortes metuit: ignavos premit.

Ovid. Heroid. Epist. 16.

Ad possessa venis, præreptaque gaudia servus
Spes tua lenta fuit, quod petis alter habet.

Boetius Metro. 6. lib. 4.

Ite nunc fortes, ubi celsa magni
Duxit exempli via, cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sydera donat.

Plautus in Bacchid. 3. 6.

Sibi ne invideatur, ipsi ignavi rectè cavent.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*Emocritus* interrogatus, quâ re industrii ab inertibus differrent? respondit: Qua impii à piis: spe nimirum bona. Laboribus quippe incumbens, suæ industriæ sperat præmium amplissimum: ignavus autem desperans, nullum habet honorum futurorum spem, qua fulciatur. *Max. serm.* 32.

Lysander Lacedæmoniis segniter Corinthiorum murum oppugnantibus, quùm leporem fossa vidisset exilientem: eos, inquit, timetis hostes, quorum ignaviâ lepores in muris dormiunt. *Plut. in apoph.*

Themistocles Hieronem cum equitatu venientem ad ludos Olympicos vetuit certamen spectare. Interrogatus autem cur hominem excluderet? Non æquum esse, respondit, ut is, qui maximi periculi se socium non præbuisset, ad communem conventum ludicraq; spectacula admitteretur. *Aelian. de Var. hist. l.* 9. *c.* 5.

Scipio, cùm in Alexandriam venisset, pedesq; urbem accederet: Rex autem cum aliis propter ignaviam corporisque mollitiem vix incederet: Scipio ad Panætium ait: Iam Alexandrini aliud voluptatis & fructus ex nostra peregrinatione perceperunt, propter nos etiam regem suum ambulantem viderunt. *Brus. l.* 3.

Nævius quidam, cùm iners socorsque esset, festivè per agnomi-natio-

nationem Scipio in illum jocatus est : Quid, inquit, hoc Nævio est ignavius? *Brus.l.3.c.12.*

Q. Metellus dicere solebat, nescire se, an suâ victoriâ plus boni an mali Reipublicæ attulisset ? Notavit autem Romanorum post partam victoriam ignaviam , quæ multis malis januam aperuit. *Brus.l.4.*

M. Catonis perfrequens fuit sententia: Nihil agendo, homines malè agere perdiscere. *Columell.l.12.*

Sigismundus Imp. cùm ignavus ac otiosus homo fœneratores eo nomine plurimùm laudasset, quòd dormientes etiam pararent ex rebus lucrum: At tu, inquit Imperator, vigilando omnia consumis. *Aen.Sylv.l.4.comment.in res gestas Alphonsi regis.*

¶ Exempla Profana.

ARchilochum poëtam Lacedæmonii, quanquam genere Spartanus esset, urbe expulerunt, quod carmen scripserat, in quo ostendi videbatur: Satius esse in prælio arma quam vitam amittere. Nam eo doctrinæ genere arbitrati sunt, homines ignaviæ atque timiditatis plus habituros. *Fulgosus l.6.c.3.*

Nabatheis servatum legimus, ut negligens, remissus & otiosus, qui opes paternas ignavia minuisset, pœna multaretur. *Alexand. ab Alexand.l.3.c.13.*

Sardoa lex in otiosos constituta est, quæ pœnas ignaviæ & socordiæ infligebat: & unumquemque laborum, victus, totiusque vitæ rationem reddere cogebat. *Aelian.l.4.c.1.*

Apud *Argos*, si quis in re quærenda negligens foret & remissus, aut si desidiosum & segnem viderent; rationem unde victum quæreret, apud magistrum, qui loco censoris erat, reddere cogebatur. *Alexand.l.3.c.3.*

Cleopatra regina M. Antonium, magnum illum imperatorem, dubio adhuc marte cum Augusto ad Actium pugnantem, suo exemplo ad turpissimam fugam incitavit: Conspecta enim fuga Cleopatræ, desertis illis, qui pro ipso certabant, quinqueremem conscendens insecutus est eam. *Plut.in Antonii Vita.*

Ferdinandus IV. Castellæ rex, Alfonsum filium hæredem & successorem instituit, Iacobo primogenito abdicato, quòd contrà Sardos rebellantes in Sardiniam à patre missus expeditionem Sardiniæ, simul & regnorum successionem recusasset. *Tarapha de regib.Hispan.*

¶ Hieroglyphica.

APud multos *Asini* significatum est *Ignavia* : Quæ quidem cum omnibus sint nota, superfluum est eam latius explicare. *Pier.Val. lib.12.pag.111.A.*

Expedita autem manus, & in propatulum prolata, ita opus, authoritatem atq; potestatem indicabat: contrà verò, nihili hominem igna-

ignavum & otio desidiaque torpescentem significare si vellent, *manus ejus in sinum consertas effingebant* : qui porro status ignavissimi nebulonis est, cùm præsertim Anaxagoras ideò sapientissimum omnium animantium videri hominem dixerit, quia manibus instructus foret. *Pier. Val. l. 35. p. 330. D.*

Vide Otium, Pigritia.

IGNOBILITAS.

¶ APOPHTHEGMATA.

ANtisthenes cuidam opprobranti, quòd esset hybrida, hoc est, non è duobus ingenuis natus, sed ex patre Atheniensi, matre Phrygia: Nec è duobus, inquit, luctatoribus natus; & tamen luctator sum. *Laert. l. 6. c. 1.*

Socrates malè audiens à quodam Atheniensi, quòd ex matre obscura natus esset, respondit: An putas virum præclarum non ex obscuris parentibus procreari posse? *Ibid.*

Sostratus cuidam objectanti, quod ex ignobilibus prognatus esset parentibus: Atqui, inquit, ob id ipsum debui magis laudari, & in admiratione esse, quòd à me genus initium cœpit. *Anton. in Melissa, part. 2. serm. 79.*

Vide Nobilitas, Virtus.

IGNOMINIA.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

QVis honorem, quis gloriam, quis laudem, quis ullum decus tam unquam expetit, quàm ut ignominiam, infamiam, contumeliam, dedecus fugiat? *Cic. Partit. Orat.*

Nemo est tam agrestis, quem, si non ipsa honestas, contumelia tamen & dedecus magnoperè moveat. *Id.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

SCribit Plutarchus, anchoram ferream solitum fuisse *Pausaniam* cervicibus eorum, quos crudelius castigaret, subnectere, ac totum diem ludibrio stare coegisse. *Theat. Zwing. f. 4315.*

Insignioris notæ censetur, si quis *Camelo* insidens, ac per urbem circumductus, visendum se omnibus præbeat: quod contumeliæ genus Byzantii in Arsacem Armenium, proditionis convictum, permisit quandoque Imp. Iustinianus. *Cælius l. 7. c. 8.*

Plato de legibus jubet, τὸν καταλελοιπότα τὴν φρουρὰν, id est, qui excubias deseruisset, in foro propalam describi, infamiæ notæq; causa, tanquam is, quod in ipso erat, Rempublicam omnem prodiderit loco relicto. *Erasm. in Adagiis.*

Vide Contumelia, Convitium, Infamia.

IGNORANTIA.

§ SENTENTIAE BIBLICAE.

USque quo imprudentes odibunt scientiam? *Proverb.1.*

Vbi non est scientia animæ; non est bonum. *Ibid.19.*

Stultus in via ambulans, cùm ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat; *Eccl.10.*

Rex insipiens perdet populum suum, & civitates inhabitabuntur per sensum prudentium. *Eccl 10.*

Neminem diligit DEVS, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat. *Sap.7.*

Non erudietur, qui non est sapiens in bono. *Eccl.21*

Cor fatui quasi vas confractum, & omnem sapientiam non tenebit. *Ibidem.*

Verbum Domini projecerunt; & sapientia nulla est in eis. *Ierem.8.*

Si quis autem se existimat scire aliquid; nondum agnovit quomodo oporteat eum scire. *1.Cor.8.*

Propterea captivus ductus est populus meus; quia non habuit scientiam. *Esai.5.*

Non enim est populus sapiens; propterea non miserebitur ejus, qui fecit eum; & qui formavit eum; non parcet ei. *Ibid.27.*

Et quoniam non habuerunt sapientiam; interierunt propter suam insipientiam. *Baruch.3.*

Quia tu scientiam repulisti; repellam te; ne sacerdotio fungaris mihi: & oblita es legis Dei tui; obliviscar filiorum tuorum & ego. *Ose.4.*

Et populus non intelligens vapulabit. *Ibid.*

Si quis ignorat, ignorabitur. *1. Cor.14.*

§ SENTENTIAE PATRUM.

MElius est nescire, quam errare: melior est fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia. *August.*

Pessimæ matris ignorantiæ pessimæ itidem duæ filiæ sunt, scilicet falsitas & dubietas: illa miserior, ista miserabilior: illa perniciosior, ista molestior. *Idem ibid.*

Ordinis ignorantia conturbat negotiorum naturam, formamque meritorum. Statutis facere contraria, non est intelligere, sed ignorare. *Ambr. in Psal.118.*

Qui lucem videt, scit; quid de tenebris æstimet: nam qui candorem lucis ignorat, etiam obscura pro lucidis approbat. *Gregor. in moral.*

Tolerabilius est Deo, quempiam cum ignorantia in humilitate jacere, quàm cum elatione alta sapere. *Idem lib.17. moral.*

Quum ignorantiam nostram cognoscimus, levius aliena onera

 tolera-

toleramus: nunquam Deus mentem deserit, quæ in peccatis se veraciter cognoscit. *Idem lib.1.moral.*

Non est parum scire, quòd nescias: frustrà sibi de infirmitate vel ignorantia blandiuntur, qui, ut liberiùs peccent, libenter ignorant, vel infirmantur. *Bernh. super 12. grad. humil.*

Multa scienda nesciuntur, aut sciendi incuriâ, aut discendi desidiâ, aut inquirendi verecundiâ: & quidem hujusmodi ignorantia non habet excusationem. *Idem in epist.*

Vtraque cognitio, Dei scilicet & tui, tibi est necessaria ad salutem: Quia sicut ex notitia tui venit in te timor Dei, atq; ex Dei notitia itidem amor: Sic econtra, de ignorantia tui superbia; ac de Dei ignorantia venit desperatio. *Idem super Cant.*

Ignorantia sui, initium omnis peccati: ignorantia Dei consummatio omnis peccati. *Idem ibid.*

Hebetudo mentis est acutæ rationis obtusio, carnalis intemperantiæ crassis sensibus inducta. *Hugo.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid Heroid. epist.19.

Præterita veniam dabit ignorantia culpæ.

Boetius Metro 8. lib.3.

Heu heu! quæ miseros tramite devio
Abducit ignorantia?
Non aurum in viridi quæritis arbore,
Nec vite gemmas carpitis:
Non altis laqueos montibus abditis,
Vt pisce ditetis dapes.
Nec vobis capreas si libeat sequi
Tyrrhena captatis vada.
Ipsos quin etiam fluctibus abditos
Norunt recessus æquoris,
Quæ gemmis niveis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ,
Nec non quæ tenero pisce, vel asperis
Præstant Echinis littora?
Sed quonam lateat, quod cupiunt, bonum,
Nescire cæci sustinent:
Et quò stelliferum transabiit polum
Tellure demersi petunt.

Horat. satyr 6. lib.2.

—— Sed quod magis ad nos
Pertinet, & nescire malum est, agitamus: utrumne
Divitiis homines, an sint virtute beati:
Quidve ad amicitias, usus, rectumve trahat nos:
Et quæ sit natura boni, summumq; quid ejus?

Senec.

Senec. in Octavia. v.443.

Inertis est, nescire quid liceat sibi?

Horatius in arte poetica.

Descriptas servare vices, operumque colores,
Cur ego si nequeo ignoroque, poeta salutor?
Cur nescire pudens prave, quam discere malo?

Senec. in Oedipo. v.516.

Iners malorum remedium ignorantia est.

§ SIMILITUDINES.

UT morbus non celandus est, sed in publicum efferendus, quo sanari possit, ut dixit Heraclitus: Sic inscitia non est tegenda. *Plutarch.*

Sicuti vinum alios hebetiores reddit, alios acutiores, alios elingues facit, alios loquaculos, pro corporum habitu: Ita eadem stultitia & ignorantia veri quosdam incitat ad studium pecuniæ, quosdam ad voluptates. *Aristot.*

§ EXEMPLA SACRA.

IGnorantiæ exempla: in Abimelech, *Genes.* 20. v. 4. 5. Patre & matre Samsonis, 14. v. 4. Ionatha, 1. *Sam.* 14 v. 27. Saule, 26. v. 21. ducentis Viris sequentibus Absolonem in seditione, 2. *Sam.* 15. v. 11. Israelitis, *Baruch* 3 v. 20. 21. Pharisæis, *Matth.* 12. v. 6. 7. & 15. v. 14. *Luc.* 6. v. 39. Discipulis, *Luc.* 9. v. 45. & 18. v. 34. *Iohan.* 16. v. 17. & 20. v. 9. Iudæis, *Iohan.* 8. v. 27. *Rom.* 10. v. 2. 3. Nicodemo, *Ioan.* 3. v. 9. 10. Sadducæis, *Matth.* 22. v. 29. Civibus & Principibus Ierosolymitanis, *Actor.* 3. v. 17. & 13. v. 27. Atheniensibus, 17 v. 23. Gentibus, *Rom.* 1. v. 21 Principibus hujus seculi, 1. *Corinth.* 2. v 8. Mundi sapientibus, 15. v. 34. Apostatis, 1. *Tim.* 1. v. 7. Paulo, v. 13. falsis Doctoribus, 2. *Tim.* 3. v. 7.

§ HIEROGLYPHICUM.

ILlud addendum ex Hesychio, *Squamas* ignorantiæ hieroglyphicum esse, quæ quidem operâ beneficioque scientiæ excuti amoverique possunt. Confirmat hoc *D. Pauli historia Actor. Apostolic. cap.* 9.

Vide Sapientia, Scientia, & seq. locum Ignoti.

IGNOTA.

§ SENTENTIAE POETICAE.

Terentius in Heauton. 5. 5.

—— ——— *Hac dum incipias, gravia sunt,*
Dumque ignores: ubi cognoris, facilia.

Ovid. lib. 3. de arte Amandi.

Quod latet, ignotum est: ignoti nulla cupido:
Fructus abest, facies cum bona teste caret.

Ovid. lib.3. de arte Amandi.

Tu licet & Thamyram superes, atque Orphea cantu,
Non erit ignota gratia magna lyra.
Si Venerem Cous nunquam pinxisset Apelles,
Mersa sub æquoreis illa lateret aquis.

Consule præcedentem proximum locum de Ignorantia.

ILLUSIO.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

ILlusionis exempla: Noe, *Gen.* 9. ℣. 22. Isaac, 21. ℣. 9. Israelitæ, *Exod.* 1. ℣. 12. 13. 14. Balaam, *Num.* 22. ℣. 28. 29. Gedeon, *Iudic.* 8. ℣. 6. Abimelech, 9. ℣. 54. Saul, 1. *Sam.* 10. ℣. 27. & 31. ℣. 4. 1. *Paral.* 10. ℣. 3. David, 1. *Sam.* 25. ℣. 10. 2. *Sam.* 5. ℣. 6. & 6. ℣. 20. & 16. ℣. 7. 1. *Paral.* 15. ℣. 28. Amici Iudæ, 1. *Macchab.* 9. ℣. 26. Duo fratres, 2. *Macchab.* 7. ℣. 7. 10. Illusionis toleratu difficilis exempla: Achab, 1. *Reg.* 21. ℣. 7. Elisæus, 2. *Reg.* 2. ℣. 23. 24. Sanaballat, 2. *Paral.* 30. ℣. 10. *Nehem.* 4. ℣. 1. Tobias senior, *Tob.* 2. ℣. 22. Iob, *Iob.* 2. ℣. 9. Ieremias, *Ierem.* 20. ℣. 7. Sedechias, 38. ℣. 19. CHRISTUS, *Matth.* 26. ℣. 68. & 27. ℣. 29. *Marc.* 15. ℣. 29. 30. 31. 35. Apostoli, *Act.* 2. ℣. 13. Paulus, 17. ℣. 32.

Vide Derisio & Irrisio. Item Contemptus, Contumelia.

IMITATIO.

¶ APOPHTHEGMATA.

P*Ylades* Hylam negligenter saltantem Oedipodem, hac voce castigavit, σὺ βλέπεις, id est, tu vides: quùm ille Oedipodem jam cæcum exprimere debuerit. *Eras. lib. 6. apoph.*

Apelles. Quùm Alexander apud Ephesum conspectam effigiem sui corporis ad vivum magna arte expressam admiraretur, atque interim fortè equus indoctus picto in eadem tabula equo hinniret, deceptus imitatione; Apelles, equus (inquit) ô rex multò melius expressus est, quàm tu. *Eras. lib. 8. apoph.*

Cicero Pompejo vitio dabat, quod civitate deserta Themistoclem potius, quàm Periclem fuisset imitatus; cum illis res nequaquam pares essent, his essent. Themistocles enim fugit ad Persas, Pericles mansit Athenis. *Plut. in Rom. apoph.*

Hadrianus sophista in convivio sophistarum, ad quod adhibitus erat, tanquam egregii cujuspiam arcani consors futurus, quùm sermo fuisset ortus de characteribus dictionis, & in quo quisque præcelleret, & quid in quoque potissimum imitandum esset: At ego, inquit, describam characteres, haudquaquam recensens incisiunculas, intellectulos, membra aut rhythmos: sed meipsum mihi imitandum proponens, omniumque inventa ex tempore proferens fluxu

quodam

quodam orationis, ac linguæ permittam hæc omnia. Quid de hoc Hadriani dicto judicandum sit, viderint Critici. Illud scio, Horatium non temerè exclamasse: ô imitatores servum pecus! Et hodie videmus quosdam, qui se totos addixerunt exprimendo Ciceroni, frigidos & elumbes evadere. *Eras. lib. 8. apoph. ex Philostrati sophistis.*

¶ SIMILITVDINES.

QVi omnia student exprimere, multa prava imitantur imprudentes: quemadmodum Aristotelis balbutiem, & Platonis incurvos humeros familiares exprimebant. *Plut.*

Qui imitatur authores, dabit operam, ut similis illis sit, quemadmodum filius similis est patri, non quemadmodum imago picta. *Seneca.*

Vt oscitant permulti, quòd oscitantem conspiciunt; & micturiunt, quod meientem viderint: Ita quidam nullo certo judicio ad suscipienda negotia permoventur, sed quidvis in aliis imitantur ac referunt. *Erasm.*

Tarandus omnium arborum, & fruticum locorumque, in quibus latitat, colorem villis etiam imitatur: Ita tutior erit, qui, ad quamcunque gentem se contulerit, ejus ritus at mores imitetur. *Idem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

IMitationis præposteræ exempla: Iudas, 1.*Reg.*14.℣.22.23. Abia, 15. ℣.3. Nadab, ℣.25 26. Baasa, ℣.33.34. Zambri, 16.℣.18.19. Achab, ℣.30. Ioram, 2.*Reg.*8 ℣.16.17.18. Ochozias, ℣.27. Iehu, 10.℣.31. Ioachaz, 13. ℣.10.11. Zacharias, 15.℣.9. Amon, 21.℣.20.21. Achaz, 2.*Paral.*28.℣.1.2. Infideles, *Psal.*49.℣.15. & 78.℣.57. Iudæi, *Matth.*23.℣33.34. *Luc.*3. ℣.7. *Act.*7.℣.51. & 19.℣.13. Iudæ, ℣.11. Imitationis bonæ exempla: Iosaphat, 1.*Reg.*22.℣.43. Ezechias, 2.*Reg* 18.℣.5.6. Iosias, 22.℣.1.2. David, *Psalm.*119.℣.14.15.29.30.31.32.33.34. Ninivitæ, *Ionæ* 3.℣.10. Thessalonicenses, 1.*Thess.*1.℣.6.& 2.℣.14.

¶ EXEMPLA PROFANA.

P. *Scipio Africanus* Cyrum Xenophontis: *C. Iul. Cæsar* Alexandrum Magnum: *Selimus Turcarum princeps* Cæsarem imitatur. *Zwing. fol.*3804.

Alexander Magnus scorti Thaidis infamiam, in Persepoli arce incendendâ, imitatur. *Theat. Zwing. fol.*3804.

Hipparchum Pisistrati F. doctissimum principem Athenienses secuti sunt in doctis hominibus observandis atq; colendis. *Aelian. lib.*8.

Syracusani plerique Dionysium tyrannum, Platonis discipulum factum, incredibili studio imitati sunt, ita ut Tyrannidis sedem pulvis occuparet, præ iis, qui Geometriæ operam dabant. *Plutarchus in Dione.*

Antiochum Syriæ regem luxuriosissimum milites imitati sunt, aureis clavis crepidas subnectentes, argenteaque vasa ad usum culinæ comparantes, & tabernacula textilibus sigillis adornantes. *Val. Maxim. lib. 9. cap. 1.*

Antisthenes Atheniensis, à Socrate Præceptore tolerantiam edoctus, Cynicam sectam condidit. *Laert. lib. 5.*

Plato Socratem usque adeò suis scriptis imitatus est, ut junior Socrates passim, etiam ab Aristotele, appellatus fuerit. *Theat. Zwing fol. 3804.*

Arbogastus Argentinensis episcopus in agone petiit, ut juxtà patibulum ad imitationem CHRISTI sepeliretur: pio fortasse zelo, sed indiscreto. *Balæus centuria 14. c. 81. ex Cosmographia Münsteri & Bruschio.*

Celestinus V. Pontifex asello insidens, Christi humilitatem æmulatur. *Theat. Zwing. fol. 3803.*

IMPATIENTIA.

¶ EXEMPLA SACRA.

IMpatientiæ & murmuris exempla: Sara, *Genes.* 16. ℣. 5. Israelitæ, *Exod.* 5 ℣ 2. *&* 14. ℣. 11. *&* 16. ℣. 3. *&* 17. ℣. 2. 3. *&* 32. ℣. 1. *Num.* 11. ℣. 1 *&* 13. ℣ 31 *&* 14. ℣. 1. 2. *&* 16 ℣. 41. *&* 20. ℣. 3. *Ios.* 9. ℣. 18. 1. *Cor.* 10. ℣. 10. Iudæ, ℣. 16 Achitophel, 2. *Sam.* 17. ℣. 23. Seba, 20. ℣. 1. 2. Aman, *Esth* 3. ℣. 6. Eliu, *Iob* 32 ℣. 2. Nabuchodonosor, *Dan.* 3. ℣. 13. Exercitus, 1. *Macchab.* 11. ℣ 39. Herodes, *Matth.* 2. ℣. 3. Operarii, 20. ℣. 11. Principes Sacerdotum & Scribæ, 21. ℣. 15. Pharisæi & Scribæ, *Luc.* 5. ℣ 30. *&* 15. ℣. 2. *&* 19. ℣. 7. *Ioan.* 6 ℣. 41. *&* 7. ℣. 32. *&* 9. ℣. 28. Prodigi frater, *Luc.* 15. ℣. 28 Græci, *Act.* 6. 1.

Vide Titulum de Patientia.

IMPERATOR.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

IMperatores appellandi sunt, quorum virtute & consilii felicitate maximis periculis servitutis atque interitus liberati sumus. *Cicer. 14. Philip.*

In summo Imperatore quatuor hæ virtutes inesse debent: scientia rei militaris, Virtus, Auctoritas, Felicitas. *Pro lege Manil.*

Hæ sunt virtutes Imperatoriæ, labor in negociis, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in providendo. *Ibid.*

Non solùm bellandi virtus in summo atque perfecto Imperatore quærenda est, sed multæ sunt artes eximiæ, hujus administræ comitesque virtutis. Primùm quanta innocentia, quanta deinde omni-

omnibus in rebus temperantia, fide, felicitate, ingenio & humanitate Imperatores esse debent? *Ibid.*

Refrænet primum libidines, iracundiam teneat, spernat voluptates, coerceat avaritiam, cæteras animi labes repellat: tùm incipiat aliis imperare, cùm ipse improbissimis dominis, dedecori & turpitudini parêre desierit. *Paradox.5.*

Non potest exercitum is continere Imperator, qui se ipsum non continet: frugi hominem dici, non multum laudis habet in Rege: fortem, justum, severum, gravem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem & mansuetum: Hæ sunt regiæ laudes. *Pro lege Manil. & Pro rege Diotar.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Pericles, quotiescunque belli dux creatus esset, chlamydem induens, apud se dicere consuevit: Attende Pericles quòd gesturus es imperium in liberos, in Græcos & in Athenienses. *Plutarch. in apoph.*

Cyrus Clearcho, ne se in pugnæ periculum admitteret, admonenti, respondisse dicitur: Iubésne regnum appetentem, regno me indignum ostendere? *Brus. lib.3.*

Antoninus Pius reprehensus, quod nonnullos accusatos absolveret, respondit: Principatum non à pœnis aut suppliciis, sed à mansuetudine potius auspicandum esse. *Dion Nicæus, & Xiphilinus in Antonini Vita.*

Mecœnas, Augusti temporibus, quum esset consultatio de imperio iterum abrogando, interrogatus, quid sibi videretur, respondebat: Regnum justum & legitimè recuperatum imprimis conducere rerum magnitudini. Quo dicto consulebat, justius esse, ut imperium deponeret Augustus, ac Rempublicam restitueret in statum pristinum. *Dion Nicæus in Augusto.*

Timotheus quærenti, quid inter imperatoriam artem & oratoriam discriminis esset? Idem, respondit, quòd inter bellum & pacem. *Stob* 52.

Plistarchus Leonidæ filius cuidam roganti, quam ob causam reges Lacedæmoniorum non a priscis regibus cognomen sortirentur? Quoniam, inquit, illi ducere quàm regnare maluerunt: posteriores illis nequaquam. *Plut.*

Apollonius rogatus à Babyloniæ rege, quomodo tuto regnare posset? Si multos inquit, honoraveris; paucis verò credideris. *Brus. lib.3.*

Alcamenes Telecri filius cuidam percontanti, quo pacto quis optimè regnum servare posset? Si lucrum, inquit, non magni fecerit. *Plut. in Lacon.*

Agis à quodam interrogatus, quod disciplinæ genus potissimum exercitaretur apud Spartanos? Scire, inquit, imperare, & ferre imperium. *Ibid.*

Idem apud Mantinæam quibusdam dissuadentibus, ne cum adversariis, quòd numero plures essent, confligeret: Agis senior, cum multis, inquit, pugnet oportet, qui multis vult imperare. *Ibid.*

Agesilaus interrogatus, quas res Imperatorem habere oporteat? dixit: adversus hostes audaciam: ergà subditos benevolentiam: in opportunitate verò rationem & consilium. *Stob. serm.* 52.

¶ HIEROGLYPHICA.

ÆGgyptii sacerdotes, si vellent Imperatorem, aut potentissimum quempiam Regem, per institutas ab iis imagines indicare, *Anguem in spiram collectam* faciebant, palatii cujusdam specie in voluminum medio statuta. Siquidem domus regia in Imperii totius centro sita esse debet, ut omnium æquè commodis consulatur.

Quidam hominem regni potitum hieroglyphicè ita describunt, ut eum *manu serpentem comprimere indicent*, cujusmodi simulachrum est in nummo Aurelii Cæs. August. Pii filii. *Pier. Val. lib.* 15. *pag.*139.

Aquilam Imperatoriæ quoque majestatis hieroglyphicum esse pluribus ostendit *Idem lib.*19. *pag.* 177.

Vide Dux, Imperium.

IMPERITIA.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Terent. in Adelphis. 1.2.

Homine imperito nunquam quicquam injustius:
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.

¶ APOPHTHEGMA.

SOcrates intuitus adolescentulum divitem ac imperitum: En, inquit, aureum mancipium. *Stob. serm.* 4.

Vide Experientia, Ignorantia, Inscitia, Stultitia, Stupor.

IMPERIUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Milite Glor. 3. 1.

—— *Facilè est imperium in bonis.*

Terent. in Adelph. 1. 1.

Nimium ipse est durus, præter æquomq; & bonum,
Et errat longè mea quidem sententia,
Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud, quòd amicitia adjungitur.

Mea

Mea sic est ratio, & sic animum induco meum,
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adjungis, ille ex animo facit:
Studet par referre, præsens absensque idem erit.

¶ SIMILITUDINES.

UT non debet sumere citharam, qui canendi sit imperitus: Ita non debet imperium sumere, qui non sit prudentia præditus. *Erasm.*

Vt ex igni & terra, veluti necessariis, compositus est mundus, juxtà Platonem, terrâ soliditatem conferente, igni calorem ac formam: Ita magna imperia non parantur, nisi misceatur cum fortuna virtus, & altera alteri sit auxilio, *Plut. in Mor.*

Qui venantur bestias, induunt exuvium cervi: qui aucupantur aves, plumatis utuntur tunicis, caventque, ne tauris appareant in veste purpurea, rubra aut alba elephantis, quod hoc colore irritentur: Sic qui velit feram nationem cicurare domareque, moribus ac vestitu semet illi ad tempus accommodet necessum est. *Plut.*

Vt mundus non est mundus, minutioribus corporibus adhuc sparsim volantibus & elabentibus, solidioribus verò inter se depugnantibus; sed tempestatis, erroris, tumultus plena erant omnia, donec terra ex his acceptâ magnitudine seipsam fingeret, aliisque stabilem præberet sedem: Sic magna imperia plena tumultûs, donec auctâ potentiâ, etiam finitimis regibus stabilitatem præstat; ut terra cæteris elementis circumferentibus sese. *Plut.*

Vt non queas cognoscere vas integrum sit, necne, nisi liquorem infuderis: Sic nec hominem, nisi imperium commiseris. *Plutarch.*

Agrippæ qui vocantur, quoniam præposterè nascuntur, hoc est, pedibus primùm emergentibus, malis auspiciis in vitam ingredi creduntur, magnoque humani generis malo, ut Marcus Agrippa, & Nero: Ita qui per nefas ac simoniam irrumpunt in imperium aut episcopatum (uti vocant) magnam pestem adducunt sibi suisque. *Erasm.*

Vt magnes ad se trahit omne ferrum, sed Æthiopicus magnetem quoque alium ad se rapit: Ita rex populum, quò lubet, cogit: At ingens aliquis rex etiam regibus cæteris vim facit. *Idem.*

Injecto in oculos sago, leo sine ullo negotio capitur, alioqui inexpugnabilis: Ita facillimum est potentissimum etiam domare, modo cognitum sit illius ingenium. *Plin. lib. 8. c. 16.*

Vide Imperator, Principes, Regnum, Rex, Respublica.

IMPETUS.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

IMpetûs heroici exempla: in Samsone, *Iudic.* 15.℣.15.16. Saule, 1.*Sam.* 11.℣.6.7.*&c.* Ionatha & Armigero ejus, 14.℣.13.14.15. Davide, 17.℣.50. Amasia, 1.*Paral.*12.℣.18. Zacharia, 2.*Paral.*24.℣.20.

IMPIETAS, IMPROBITAS.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

QVi dixerunt Deo, recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Quid Omnipotens, ut serviamus ei? &, quid nobis proderit, si oraverimus illum? *Iob.*21.

In circuitu impii ambulant. *Psal.*11.

Impius facit opus instabile: seminanti autem justitiam merces fidelis. *Proverb.*11.

Abominatio est Domino via impii. *Ibid.*15.

Longe est Dominus ab impiis. *Ibidem.*

Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium. *Ibid.*18.

Est & alia vanitas, quæ fit super terram: sunt justi, quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impii, qui ita securi sunt, quasi opera justorum habeant: sed & hoc vanissimum judico. *Ibid.*8.

Similiter autem odio sunt DEO impius & impietas ejus. *Sapient.* 14.

Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacii, qui non proderunt vobis, furari, occidere, adulterari, jurare mendaciter, libare Baalim, ire post Deos alienos, quos ignoratis. Et venistis & stetistis coram me in domo hac, in qua invocatum est nomen meum, & dixistis: Liberati sumus, eò quòd fecerimus omnes abominationes istas. *Ierem.*7.

Cunctis diebus suis superbit impius, & numerus annorum incertus est tyrannidis ejus. *Iob.*15.

Os impiorum operit iniquitas. *Proverb.*10.

Verba impiorum insidiantur sanguini: os justorum liberabit eos. *Ibid.*12.

Anima viri impii desiderat malum, non miserebitur proximo suo. *Ibid.*21.

Fons turbatus pede, & vena corrupta, justus cadens coram impio. *Ibid.*25.

Cor iniqui inquirit mala; cor autem rectum inquirit scientiam. *Ibid.* 27.

Viri

Viri mali non cogitant judicium: qui autem inquirunt Dominum, animadvertunt omnia. *Ibid.28.*

Et si impius fuero, væ mihi est: & si justus, non levabo caput, saturatus afflictione & miseria. *Iob.10.*

Quia in diem perditionis servatur impius, & ad diem furoris ducetur. *Ibid.21.*

Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis. Pones eos in clibanum ignis in tempore vultus tui. Quoniam declinaverunt in te mala. *Psal.20.*

Vindicta carnis impii, ignis & vermis. *Eccl.7.*

Væ vobis viri impii, qui dereliquistis legem altissimi. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini: & si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra. *Ibid.41.*

Omnia, quæ de terra sunt, in terram convertentur: Sic impii à maledicto in perditionem. *Ibid.*

Væ impio in malum! retributio enim manuum ejus fiet ei. *Esaiæ.3.*

Misereamur impio, & non discet justitiam facere. In terra sanctorum iniqua gessit, & non videbit gloriam Domini. *Ibid.26.*

Si averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid vivet? *Ezech.18.*

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

SVa quemque fraus, & suus error maxime vexat, suum quemque scelus agitat, amentiaque afficit, suæ malæ cogitationes, conscientiæque animi terrent. Hæ sunt impiis assiduæ domesticæque furiæ, quæ dies noctesque pœnas à sceleratissimis repetunt. *Cic. pro Rosc. Amerino.*

Sua quemque fraus, suum facinus, suum scelus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat. *In Pisonem.*

Non ob ea solùm incommoda, quæ eveniunt improbis, fugienda improbitas est: sed multo etiam magis, quod, cujus in animo versatur, nunquam sinit eum respirare, nunquam acquiescere. *1. de Finib.*

Si qui satis opibus hominum contra conscientiam septi esse & muniti videntur, deorum tamen numen horrent; easque ipsas solicitudines, quibus eorum animi noctesque diesque exeduntur, à diis immortalibus supplicii causa importari putant. *1. de Finib.*

Morte, aut dolore corporis, aut luctu animi, aut offensione judicii, hominum miserias ponderamus, quæ fateor humana esse, & multis bonis viris accidisse: Sceleris autem pœna tristis, & præter eos eventus, qui sequuntur, per se ipsa maxima est. *2. de Legib.*

Animi conscientia improbi semper cruciantur, tùm etiam pœnæ ti-

næ timore, qua aut afficiuntur, aut ſemper ſunt in metu, ne afficiantur aliquando. 2. *de Finib.*

Si impietas improbè molita quidpiam eſt, quamuis occultè fecerit, nunquam tamen confidet id fore occultum ſemper. Plerunq; enim improborum facta primo ſuſpicio inſequitur: deinde ſermo atque fama: tùm accuſator: multi etiam ipſi ſe indicant. 1. *de Finib.*

Omnibus, quorum mens abhorret à ratione, ſemper aliquis talis terror impendet. 4. *Tuſc.*

Improbo nemini benè poteſt eſſe. *Paral.* 2.

Impii pœnas luunt, non tàm judiciis (quæ quondam nuſquam erant, hodiè multifariam nulla ſunt) quàm angore conſcientiæ fraudiſque cruciatu. 1. *de Leg.*

Impiis apud inferos ſunt pœnæ præparatæ. 2. *Invent.*

Impii apud inferos pœnas luunt. *Philipp.* 14.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Græcis Comicis.

Ἀνὴρ πονηρὸς δυστυχεῖ κἂν εὐτυχῇ.
Miſer eſt vir improbus, felix licet.
Θεοῦ δ᾽ ὄνειδος τοὺς κακοὺς εὐδαιμονεῖν.
Deus malè audit ob beatos improbos.
Καὶ ζῶν ὁ φαῦλος καὶ θανὼν κολάζεται.
Vivusque mortuusq; plectitur improbus.
Ἀνδρὸς πονηροῦ σπλάγχνον οὐ μαλάσσεται.
Haud molliuntur viſcera improbi viri.
Ἀνουθέτητόν ἐστιν ἡ πονηρία.
Audire monita non ſolent ulla improbi.
Ἑαυτὸν οὐδεὶς ὁμολογεῖ κακοῦργος ὤν
Haud eſſe quiſquam ſe fatetur improbum.
Φασὶν κακίστους οἱ πονηροὶ τοὺς καλούς.
Ab improbis probi vocantur peſſimi.
Ὡς ἔργον εὖ ζῆν ἐν πονηροῖς ἤθεσιν;
Quis moribus benè vivere queat in malis?
Πονηρὸν ἄνδρα μηδέποτε ποιοῦ φίλον.
Adjunge amicum ne tibi virum improbum.
Ἀνδρὸς πονηροῦ φεῦγε συνοδίαν ἀεί.
Κακῷ σὺν ἀνδρὶ μηδ᾽ ὅλως ὁδοιπόρει.
Ne cum viro unquam carpito viam improbo.
Τὸν δόλιον ἄνδρα φεῦγε παρ᾽ ὅλον τὸν βίον.
Vitam per omnem, qui doloſus eſt, fuge.
Κακοῖς ὁμιλῶν, καὐτὸς ἐκβήσῃ κακός.
Conſortium te reddet improbi improbum.
Φθείρουσιν ἤθη χρήσθ᾽ ὁμιλίαι κακαί.
Mores bonos congreſſus inquinat malus.

Ἦθη

Ἤθη πονηρὰ τὴν φύσιν διαστρέφει
Peruertitur natura prauis moribus.
Χρηστὸς πονηροῖς οὐ τιτρώσκεται λόγοις.
Non vulneratur improbis verbis probus.
Δύσμορφος εἴην μᾶλλον ἢ καλὸς κακός.
Deformis esse malo quam pulcher malus.

¶ SIMILITVDINES.

QVemadmodum Cæcias ventus, contrà aliorum ventorum septentrionalium naturam, nubes non à se pellit, sed potius ad se attrahit: Ita quoque improbitas probra ad se attrahit. *Plut.*

Vt pulegium ipso brumæ die floret, cùm marcent omnia: Ita rebus pessimè vexatis regnant mali, quorum in pace nullus est respectus. *Plin.lib.*18. *c.*25.

¶ EXEMPLA SACRA.

IMpiorum interitus & pœnæ exempla: Cain, *Genes.*4.11. Antiquior mundus diluvio deletus, 7. v.17.21. Cham, 9. v.25. Pharao, *Gen.*12.17. Gomorrhitæ & Sodomitæ, 19.24. Esau, 25. v.53. *Hebr.*12.16. Hemor & Sichem, 34.25. Her, *Gen.* 38.7. Onam, v. 10. Pharao & Ægyptii, *Exod.*14. v.27.28. Nadab & Abihu, *Lev* 10. v 1.2. Core, Dathan, & Abiron, *Num.*16. v.31.32. Achan, *Iosue.*7.24. quinque Reges, 10.26. Adonibezech, *Iudic.*1.6. Sisara, 4.21. Abimelech, 9,53 Benjamitæ, 20.46. Ophni & Phinees, 1 *Sam.*4.17. Agag, 15. v.32.33. Goliath, 17.50. Nabal, 25.38. Saul, 31.4. Oza, 2. *Sam*, 6.7. Amnon, 13.28. Achitophel, 17.23. Absolom, 18.14. Seba, 20.22. Ioab, 1. *Reg.*2.34. Semei, v.46. Aduram, 12.18. Ieroboam, 13.4. Achab, 22.34. Ochosias, 2. *Reg.*1. v.2.3.4. quadraginta duo pueri, 2.24. Giezi. 5. v.27. Ioram, 9.24. Iezabel, v. 33. Nathan Baalita, 11. 18. Azarias, 15. 5. Sennacherib, 19. 37. Sedechias, 25.7. Holofernes, *Iudith.*13. v.8.9. Aman, *Esth* 7.10. Iudas Iscariotes, *Matth.* 27. 5. *Actor.*1. 18. Iudas Galilæus Pseudopropheta, seditionis autor, *Actor.*5.37. Herodes, 12.23. Antiochus, 2. *Macchab* 9. v 8.9. Vide Homicidii & occisionis exempla, ex quibus patebit verum esse illud:

Ad generum Cereris sine cæde & sanguine pauci
Descendunt Reges, & sicca morte tyranni.

¶ EXEMPLA PROFANA.

CHeopes Aegypti rex, templa omnia obseravit, ne populus sacrificaret Diis. *Herod. lib.*2.

Diagoras Melius, Philosophus & poeta, qui Olymp. 83. emicuit, vocatus Atheos, à Mysteriis homines avocabat. Quare ab Atheniensibus pulsus est, qui talentum polliciti sunt interficientibus eum. *Suidas.*

Iulianus Imp. non modò ipse ad gentilium vanitates à vera religione descivit, sed etiam subditis, ut idem facerent, suasit. Obtemperantes honoribus & dignitatibus & beneficiis cumulavit, iisque

pemi-

permisit, quicquid vellent, contra Christianos agere. *Sozom. l.3.c.17. Socr.l.3.c.13.*

Phanias, servus Hierosolymitanus, dæmoni sese manciparat dato chirographo, idque consilio magorum, ut saltem heri sui filia potiretur. At tandem precibus Basilii & conversus est, & chirographum datum dæmonibus recepit in publico Ecclesiæ consessu. *Marul.lib.3.cap.12.*

Iuliani Imp. Thesaurarius, cùm in gratiam Imp à fide defecisset, sanguine ex toto corpore per os emisso (conspicatus enim vasa in templo: En qualibus vasis, dixit, ministratur Mariæ filio!) miserrimè periit. *Theodoretus lib.3.cap.13. Sozom.lib 5.cap.8. Niceph lib.10. cap.29.*

¶ HIEROGLYPHICA.

MEmorabile est Ægyptiorum documentum, quo illi *sceptra regia in summa parte Ciconiæ capitibus insignita faciebant, fluvialis equi ungulis in imum appensis*, ex eo innuere volentes, amplexandam, colendam, suspiciendamq; esse pietatem, gratumque animum ingrato præferendum. Impietatem verò, cujus hieroglyphicum est *Hippopotamus*, pessundandam. Amphibium enim animal hoc, patrem solet de matris coitu, quem affectat, malè mulctare. *Pier.Val.lib.17.pag.158.A. & lib 29.pag.271.*

Sepia piscis, etiam improbitatis est hieroglyphicum, quod tamen symbolum Plutarchus libro de educatione, ita interpretatur, ut subostendere dicat, commercium cum improbis non habendum: eos scilicet, qui à virtute ad turpitudinem se recipiant, fugiendos. Nam & apud Romanos *nigrum* vel *atrum* pro moribus perniciosis ac infamibus accipitur. Hinc illud vulgatum: *Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto Idem lib.28.pag.265 A.*

Anser in vaticiniis & rerum aliarum elogiis improbitatem quandam præ se ferre videtur. Hinc Homerus in somnii præsagitione, procos per *Anseres* innuit, ejusque inauspicata garrulitas & à Vergilio & Propertio quibusdam vitio data est. *Pier. lib. 24.pag. 225. C.*

Vide Malitia.

IMPUDENTIA.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

IMpudentiæ exempla: Rachel, *Gen.*30.1. Nabal, 1.*Sam.*25.10. Iuda, *Esa.*3.8. Pseudoprophetæ, *Ier.* 8.12. Antichristi, *Dan.*8.23. Iudas, *Matth.*26.49. *Iohan.*18.5.

¶ EXEMPLA PROFANA.

HOmericus Achilles Agamemnonem κυνώπα appellat, id est, canino aspectu: & apud eundem

Κυνὸς

Κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.
Id est,
Canis habens oculos, cor cervi.

Impudentiam significans, cum timiditate conjunctam. *Eras. in Adagiis.*

Aristogiton, orator Atheniensis, ob impudentiam canis vocatus est. *Volat. lib.13. cap.4. Antrop.*

Vatinius, qui bis à Cæsare sibi reconciliato in judiciis publicis defensus est, impudentissimus fuit: assiduo enim, ut Seneca ait, convicio depudere didicerat.

C. Cæsar Caligula immanissima facta augebat atrocitate verborum. Nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat, quàm (ut ipsius verbo utar) ἀδιατρεψίαν, id est, inverecundiam. *Suetonius.*

Mosyna in Ponto in propatulo cum mulieribus concumbebant viri, spectantibus quibuscunque. *Diodor. lib.14.*

Alexander VI. P. spurios suos non dissimulato nomine Nepotes, ut reliqui, sed Filios appellare consueverat. *Guicciardinus lib.1.*

Penelopes Procos Odysseæ φ pudebat, si ab Vlysse mendici habitu in arcu extendendo superarentur: non pudebat autem (quod illis Penelope objicit) Vlyssis absentis bona absumere.

Fuit *C. Fimbria* perditissimæ audaciæ homo, & ad quodvis facinus designandum accommodatissimus, qui Crassum interemit, quique in funere C. Marii Q. Scævolam virum ornatissimum & sanctissimum vulnerandum curavit: & ubi ferrum non altè in corpus descendisse accepisset, diem illi dixit. Admirantibus cunctis, quod Pontifex Maximus optimum totius civitatis civem accusaret; & crimen expectantibus, dixit: Se illum accusare, quod non totum telum corpore excepisset. *Cicer. pro Rosc.*

¶ HIEROGLYPHICA.

Canis hieroglyphicè *Impudentia* significatum est. Nam, ut apud Pollucem legimus, canis oculum habere dicitur is, qui nimio plus impudens est. *Pier. Val. lib.6. p.51. C. & 52. D.*

Simia quoque *Impudentiæ* est hieroglyphicum. Ea siquidem partibus iis, quas verecundia occultari jubet, assidua sessione depilatis, natibusque ita turpiter denudatis, improbum exhibet spectaculum. *Pier. lib.6. p.58. F.*

Vide Pudor, Verecundia.

IMPUDICITIA.

¶ APOPHTHEGMATA.

Milites Cæsaris in Gallico triumpho, hos versiculos jactabant in Cæsarem:

Urbani, servate uxores, moechum calvum adducimus:
Auro in Gallia stuprum emisti, hic sumpsisti mutuum.

Notabant quod in provincia agens, alienas uxores auro corruperit: Romæ non emerit, sed mutuum sumpserit, quod etiam uxor ipsius malè audisset. *Eras. apoph.*

Zeno ad adolescentem instantius impudentiusque, quàm per ætatem convenerit, quiddam inquirentem, accepto speculo: contemplare (inquit) te ipsum, & dic deinde, num ei faciei congruant tales quæstiones? *Brus. l.* 33. *c.* 16.

¶ SIMILITUDO.

PAnthera sic avida est excrementorum hominis, ut si in vase suspendantur altius, quam possit attingere, enecet sese, defatigati porrectu corporis: Ita nonnullis, quod est fœdissimum, id dulcissimum est. *Erasm.*

Vide Adulterium, Lascivia, Libido, Fornicatio.

INCESTUS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

OMnis homo ad proximum sanguinis sui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus, ego Dominus Deus vester. *Lev.* 18.

Turpitudinem patris tui & matris tuæ, uxoris patris tui, sororis tuæ, filiæ filii tui, & filiæ tuæ, nurus tuæ, uxoris fratris tui non discooperies. *Ibid*

Qui supra uxorem filiam duxerit matrem ejus; scelus operatus est. Vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri. *Ibid.* 20.

Qui dormierit cum noverca, & revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo. *Ibid.*

Non accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit operimentum ejus. *Deut.* 22.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

INcestus exempla: Loth cum filiabus, *Gen.* 19. v. 36. Ruben cum concubina patris, 35. v. 22. Iudas cum nuru sua Thamar, 38. v. 18. Amnon cum Thamar sorore Absalonis, 2. *Sam.* 13. v. 14. Absalom cum concubinis patris sui, 16. v. 21. 22. Populus Israel, *Ezech.* 22. v. 9. 10. 11. Amos. 2. v. 7. Herodes cum Herodiade, *Matth.* 14. v. 4. *Marc.* 6. v. 18. *Luc.* 3. v. 18. Corinthius cum noverca, 1. *Corinth.* 5. v. 1. 2. 3. Incestuum pœnæ exempla: Ruben, *Gen.* 49. v. 3. 4. Amnon, 2. *Sam.* 13. v. 32. Absalon, 18. v. 14. *Vide Lev.* 20. v. 11. 12. 13. 14. *&c.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

B*Abyloniorum* institutum fuit, ut cum parentibus filii, cum sororibus fratres coirent, atque ex eis sobolem gignerent. In qua

etiam sententia Chrysippum fuisse Plutarchus asserit. *Alexan. ab Alexand. l.1.c.24.*

Persarum Magi censuére, *Socione lib. 23. teste*, justum videri cum filia & matre congressum. Attigit Catullus, de Gelli incestu agens:

Nam Magus ex matre & gnato gignatur oportet:
Si vera est Persarum impia relligio.

Parthenius Parthorum reges non nisi ex matre & filio natos pro legitimis haberi asserit. *Theat. Zwing. fol. 2306.*

Indos, Aethiopes ac Medos; Hieronymus librorum postremo, quos adversus Iovinianum edidit, non cum matribus solùm, verùm etiam cum aviis quoque ac filiabus concumbere scribit. *Ibid.*

Arabibus alterius sanguinis congressus pro adulterio olim fuit. Sic humani Iuris obliti, præter incestum, omnem Venerem pro flagitio repudiarunt. *Sab. lib. 6. c. 1.*

Assaon, cùm filiam Nioben stuprare vellet, illa filios ejus in convivium adductos exussit: mox sese ex alta rupe præcipitavit: Assaon sua manu concidit. *Parthen. in Eroticis c. 33.*

INCONSTANTIA.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

MAximum judicium malæ mentis est fluctuatio, & inter simulationem virtutum, & amorem vitiorum assidua jactatio. *Senec. in prov.*

Diversitas est vitium & signum vacillantis animi, ac nondum habentis tenorem suum &c. Nemo proponit sibi, quid velit: nec si proposuit, perseverat in eo, sed transilit: nec tantum mutat, sed redit, & in ea, quæ deseruit ac damnavit, revolvitur. Quid est sapientia? Semper idem velle atque idem nolle. Non potest cuiquam idem semper placere, nisi rectum. Variatur quotidiè judicium, & in contrarium vertitur. Itaque plerisque agitur vita per usum. *Idem in epist. 20.*

Nec peregrinatione longa, nec locorum varietatibus tristitiam mentis gravitatemque discuties. Animum debes mutare, non cœlum. Licet vastum trajeceris mare, sequentur te, quocunque perveneris, vitia. Quid miraris, nihil tibi peregrinationes prodesse, cùm te circumferas? Premit te eadem causa, quæ expulit. Quid terrarum juvare novitas potest? Quid cognitio urbium aut locorum? In irritum cedit ista jactatio. Onus animi deponendum est. Non antè tibi ullus placebit locus. Vadis hùc & illùc, ut excutias insidens pondus, quod ipsa jactatione incommodius fit: sicut in navi onera immota minus urgent: inæqualiter convoluta citiùs eam partem, in quam incubuere, demergunt. Quicquid facis, contra te

facis, & motu ipso noces tibi. Ægrum enim concutis. Ac cùm istud exemeris malum, omnis mutatio loci jucunda fiet. In ultimas expellaris terras licebit, in quolibet Barbariæ angulo colloceris, hospitalis tibi illa qualiscunque sedes erit. Magis, quis veneris, quam quò, interest. Bene vivere omni loco positum est. *Idem in epist.* 28.

Mutare loca, & in alium de alio transire nolo. Frequens migratio, instabilis est animi. Vt animum possis continere, primùm corporis fugam siste: deindè plurimum remedia continuata proficiunt: sine desistere oculos tuos: sine aures assuescere sævioribus verbis: quoties processeris aliquò, quæ remanent, cupiditates occurrent. *Idem.*

¶ APOPHTHEGMATA.

C*Leanthes* cuidam reprehendenti Arcesilaum, quòd officia vitæ tolleret: Desine, inquit, hominem vituperare: nam ille, licet dictis tollat officia, tamen factis commendat. Id audiens Arcesilaus: Non moveor, inquit, adulatione. Hinc Cleanthes: Scilicet, inquit, adulor tibi, dicens te aliud loqui, aliud facere. Cleanthes mitigavit dictum obtrectatoris, sed ita, ut à crimine inconstantiæ non liberaret Arcesilaum. *Laert. lib. 7. cap. 2.*

Leotychidas à quodam, quasi minus constans esset, notatus: mutor, inquit, sed pro temporum ratione: non ut vos. *Plut. in Lacon.*

Cicero, cum Metellus Diodori, quo Rhetorices magistro fuerat usus, defuncti sepulchro corvum lapideum imposuit: justum, inquit, præmium retulit: nam volare ipsum docuit, non dicere: notans Metelli levitatem & inconstantiam. *Plutarch in Rom. apoph.*

Scipio Major, cùm traiecisset in Africam, ac terra potitus hostium castra concremasset, Carthaginenses missis legatis fœdus cum Scipione pepigere, pollicentes, se elephantos, camelosque & naves ac pecunias daturos. Cæterùm postquam Annibal abnavigasset ex Italia Carthaginem, cœpit illos conventorum pœnitere, eo quòd jam animum recepissent. Id audiens Scipio, negavit, se, etiamsi ipsi vellent, pacta servaturum, nisi prius imperatis adderent talentorum quinque millia, hoc nomine, quod Annibalem accersissent. *Plut. in Rom. apoph.*

¶. SIMILITVDINES.

UT amphoræ facilè circumaguntur auribus: Ita quidam quovis sermone hùc aut illùc impelluntur. *Plut.*

Vt conchylia crescente luna augescunt, decrescente marcescunt: Ita stultus à fortuna pendens, nunc magnus est, nunc pusillus: nunc elatus, nunc supplex: utcunque Rhamnusia mutarit sese. *Plin. lib. 2. cap.* 102.

Vt æstum maris aut decrementa lunæ magis sentiunt imbecilliora corpora: Ita rebus contrariis vehementius commovetur animus minus sibi constans, & affectibus vitiatus. *Erasm.*

Hyæna

Hyæna, ſicut & Ichneumon, nunc mas eſt, nunc fœmina: Ita quidam ſui diſſimiles, nunc fortia loquuntur, nunc mollia; nunc philoſophi ſunt, nunc nepotes: nunc amici, nunc inimici. *Plut. lib.* 8. c. 3. *& cap.* 23.

Apud Troglodytas lacus eſt, qui ter in die fit amarus & ſalſus, ac rurſum dulcis, totieſque etiam nocte, unde & inſanus dictus: Sic quidam inæquales, nunc aſperi, nunc ſunt blandi; aliquando profuſi, mox ſordidi: jam vehementer amant, jam ſuprà modum oderunt. *Plin. lib.* 31. *c.* 2. *& lib.* 2. *c.* 6. *Herodot. lib* 4.

Vt Euripus in Eubœa ſepties in die defluit ac toties refluit mira celeritate: at idem tribus diebus uno quoque menſe ſtat immotus, ſeptima, octava, nonaque Luna: Ita quidam inæquales ſibi, aut nimium præcipites ſunt, aut nimium lenti, in utramque partem plus ſatis vehementes. *Eraſm.*

Mulus ex equo & aſina conflatus, nec equus eſt, nec aſinus: Ita quidam dum & Aulici eſſe volunt, & Eccleſiaſtici, neutrum ſunt. *Mela lib.* 2 *Plin. lib.* 8. *cap.* 44.

Amphisbena ſerpens utrinque caput habet, & utralibet corporis parte pro cauda utitur: Ita quidam ancipites, nunc hac, nunc diverſa ratione ſe tuentur; & cum eſt commodum, ad Eccleſiaſticam libertatem confugiunt; cum viſum eſt, Principum prætextu rem gerunt, canonum obliti. *Eraſm.*

¶ EXEMPLA SACRA.

INconſtantiæ exempla: Laban, *Gen.* 31. ℣. 2. Populus Iſraeliticus, *Exod.* 5. ℣. 21. *&* 14. ℣. 11. 31. *&* 15. 14. *&* 16. 1 *&* 19. 8. *&* 24. 3. *&* 32. ℣. 1. 8. *Num.* 11. 1. *&* 13. 32. *&* 14. ℣. 4 40. Core, Dathan & Abiron, *Num.* 16 ℣. 1. Iſraelitæ, ℣ 41. *&* 17. 12. *&* 25. 2. *Iudic.* 2. 17. *&* 4. 1. *&* 8. 22. 1. *Sam.* 8. 5. 2. *Sam.* 15. 13. 1. *Reg.* 12 16. Moſes & Aaron, *Num.* 20. 12. Sichimitæ, *Iudic* 9. 23. Viri Davidis, 2. *Sam.* 20. 2. Ioab & Abiathar, 1. *Reg.* 1. 7. Principes Iuda, 2. *Paral.* 24. 21. Iudæi, *Ierem.* 26. ℣. 8. 16. *&* 42. 5. Azarias cum reliquis ſuperbis viris, 43. ℣. 2. multitudo, *Iohan.* 6 ℣. 15. 30. *&* 12. 17. Phariſæi & Herodiani, *Matth.* 22. ℣. 15. 16. Nazareni, *Luc.* 4. ℣. 22. 28. 29. Iudæi, *Actor.* 2. ℣. 6. 7. 12. 13. *&* 6. 12. *&* 13. ℣. 43. 44. 45. 50. Lycaonii, 14. ℣. 18, 19. Vulgus & Magiſtratus Philippis, 16. ℣. 22 39. Demetrius, 19. ℣. 24. 32. Populus Epheſinus, ℣. 34. 35. cives Ieroſolymitani, 21. 30. Phariſæi & Sadducæi, 23. 7. Melitenſes barbari, 28. ℣. 4. 6. Galatæ, *Galat.* 3. ℣. 1 2. 3. *&* 4. ℣. 14. 15.

¶ EXEMPLA PROFANA.

L*Ucius Lucullus* de Mithridate acto triumpho, deſeruit abdicavitque Rempubl. cùm Senatus eum adverſus Pompeii dominationem propugnaculum ſe habiturum ſperaſſet. *Plut in Lucullo.*

Horatius expoſtulat cum Iccio familiari ſuo, qui omiſſo philoſophiæ ſtudio, prædæ & pecuniæ inhians, militiæ ſe addixerit, præ-

ter omnium opinionem: quippe qui pulchrè iam instructus esset ad Stoicam disciplinam. *Ode 29 l.1. Vide Theat. Zwing. fol.* 3870.

Lotharius Imp. Ludovici Pii F. eam vitæ varietatem attulit, ut melior ne an deterior fuerit, dijudicari non possit. Contra patrem optimum factiosus, tandem monachum in Prumiensi cœnobio induit. *Sigon lib.5. regni Ital.*

Eruditionem in *Baldo* I.C. nobilissimo nemo, constantiam multi desiderant: quod sibi ipsis multis in locis pugnantia scribat, cum Iuris tàm civilis quàm canonici peritissimus fuit. *Theatr. Zwing. fol.* 3871.

Lacon voto concepto, ut præcipitaret se ab Leucate: postquam conscendit, conspecta altitudine, recepit se. Quod cum ei exprobraretur: Non arbitrabar, inquit, votum illud voto indiguisse alio majore. *Idem.*

Nulli arbitror plures statuas dicatas, quàm Phalereo Demetrio Athenis, quibus per decem annos præfuit. Siquidem 360. statuêre: quas mox laceraverunt, nondum anno hunc numerum dierum excedente. *Plin. lib.34. c.6. Plut. in Politicis.*

Objicit *Aeschines Demostheni*, quod subinde commutata factione Euripum ipsum inconstantia sua vicisset. Vnde Græci Euripisten, hominem incerta fide vocant. *Theat. Zwing. fol.* 3872.

¶ HIEROGLYPHICA.

SCitè admodum Ioannes ille, cognomento Scholasticus, *scalarum anacephalæosi*, hominem, qui modo risui indulgeat, modò luctui, modò austeritati atque temperantiæ se reddat, modò deliciis diffluat, & voluptatibus implicetur, *Cancro* æquiparavit, nunc antè, nunc retrò, nunc in transversum gradienti, miraque vitam suam inconstantia traducenti: virque is sapientissimus, de ingenii ejusmodi profectu nihil sibi quicquam pollicetur, quod ad ullam sit unquam frugem perventurum. *Pier. Val. lib.28 pag.261. C.*

Aliqui Mathematici *bicipitium Inconstantiæ* hieroglyphicum posuere. Nam tertio supra vigesimum Leonis gradu bicipitis hominis simulachrum oriri confinxêre, quòd eo ascendente gradu natum, inconstantis ac leviter mutabilis voluntatis atque sententiæ fore præsagiunt. *Pier. Val. lib.32 pag.297. B.*

Vide Constantia, Ingenium, Natura.

INCREDULITAS.

¶ EXEMPLA SACRA.

INcredulitatis exempla: Hebræa gens, *Deuter.*1.32. Dux quidam 2 *Reg.*7.2. Israelitæ, *Exod.*6.9. *Num.*14.v.11.12. & 20.10. *Deut.*1.32. & 9.v.23.24. *Psalm.*106.24. Holofernes, *Judith.*12.27. Iudæi, *Esai.* 65,2. *Rom.*10.21. *Ierem.*5.23. *Ezech.*2,6. Nazareni, *Matth.* 13.57. *Marc.*

*Marc.*6.6. Petrus, *Matth* 14.31. Discipuli Christi, 17.17. *Marc* 9.19. *Luc* 9.40. Discipuli quidam, *Matth.*28.17. *Marc.*16 ꝟ. 11 14. Zacharias, *Luc.*1.ꝟ.20. Apostoli, 24.ꝟ 11. Cleophas cum socio, ꝟ.25. Nathanael, *Ioan* 1.ꝟ.46.47. Fratres Christi, 7.ꝟ 5. Iudæi, 10 ꝟ.25 26. *Act.*13. 45. & 28.24. 1. *Thess.*2.15. Turba, *Ioan.*12.37. Thomas, 20.23. quidam Ephesii, *Act.*19.9. Paulus ante conversionem, 1. *Tim.*1.13. Hebræa gens, *Hebr.*2. ꝟ.18.19. Incredulitatis pœna in Mose & Aaron, *Num.* 20. ꝟ.12.24.25.

Vide Crudelitas, Fides.

INDIGNATIO.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

INdignationis sanctæ exempla: Iacob, *Genes.*30.ꝟ.2. filii Israel, 34. ꝟ.7.29. Iosue & Caleb, *Num.* 14. ꝟ.6.7. Christus, *Matth.*16.23. & 17.ꝟ.17.

Vide Ira.

INDULGENTIA.

¶ SIMILITUDINES.

SImia catulos ferè complexu necat: Ita nonnulli parentes immodico erga liberos affectu & indulgentia corrumpunt illos. *Plin. lib* 9 *cap.*54.

Coccycis pullus, ubi adoleverit, cùm sit nothus, tamen legitimos devorat, unaque matrem ipsam. Ita quidam magna indulgentia, stultoque amore quorundam educati, subvertunt eos. *Plin. lib.* 10. *cap.* 9

Fœnum Græcum quo tractatur pejus, hoc provenit melius: Ita liberi quidam, quantò habueris indulgentius, tantò minus valent; neglecti verò & vexati evadunt in viros. *Erasm.*

Auriga non semper adducit habenas, sed aliquando remittit: Ita pueris nonnihil indulgendum. *Plut.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

NErva, princeps alioqui optimus, populo in Domitiani ministris & amicis puniendis plus satis indulsit, ut non immerito Fronto consul ad populum dixerit: Malum esse sub principe vivere, qui nihil: pejus sub eo, qui omnia permitteret, nil prohiberet. *S. Aurel. Vict.*

Pisistratus, cùm dissidium inter ipsum & filios extitisset, eoque lætari advertisset inimicos, advocata concione, cupisse, ait, filios se in suam adducere sententiam: cæterùm, quia contumaces sint, illis velle obsecundare & obtemperare. *Plutarch. lib.* 1. *quæst. convív. quæst.* 1.

Antigonus rex Asiæ, Demetrii Poliorcetis F. delicias, luxum, potationes non moleste ferebat. *Plut. in Demetrio.*

Phinæus rex Thraciæ, Ideæ uxori nimium contra privignos indulsit. Hæc enim calumniis suis, cùm se à privignis violatam esse diceret, effecerat, ut hos pater verberibus cæsos, in terram vivos defodi imperaverit; qui tamen ab Argonautis à tam crudeli morte liberati fuere. *P. Orodius ex Diod. lib. 4.*

Alexander, delato ad eum, aliquid sorori cum formoso juvene intercessisse, non excanduit, sed ait: Permittendum illi quoque nonnihil frui regno. *Plut. in polit.*

Dionysius major, attrociter in alios sontes animadvertens, furibus vestium parcebat, ut desinerent Syracusani unà cœnare & conversari. *Plut. in reg. apoph.*

Vide Educatio, Venia.

INDURATIO.

¶ Exempla Sacra.

Indurationis exempla: In Pharaone, *Exod.* 7. ℣. 22. 23. *&* 8. ℣. 15. Pharaone & servis ejus, 9. ℣. 34. *&* 14. ℣. 5. Sehon rege, *Deut.* 2. ℣. 30. Hivæis, *Ios.* 11 ℣. 19. 20. Israelitis, *Deut.* 10 ℣. 16. 2. *Reg.* 17. ℣. 14. 15. 16. 2. *Paral.* 30. ℣. 7. 8. Filiis Heli, 1. *Sam.* 2. ℣. 25. Sedechia & universis Principibus Sacerdotum, &c. 2. *Par.* 36. ℣. 12. 13. Iudæis, *Nehem.* 9. ℣. 16. 17. 29. 30. *Ierem.* 5. ℣. 3. *&* 7. ℣. 25. *&* 16. ℣. 12. *&* 17. ℣. 23. *&* 19. ℣. 15. *Ezech.* 12. ℣. 2. *Act.* 13. ℣. 46. in quibusdam Ephesiis, *Act.* 19 ℣. 8. Indurat Deus, quem vult, *Rom.* 9. ℣. 18. Ne induremus cervices nostras, *Deut.* 10. ℣ 16. corda nostra, *Psal.* 95. ℣. 8. *Hebr.* 3. ℣. 15.

INDUSTRIA.

¶ Similitudo.

Ursus informes gignit catulos, eos lambendo format: Ita rudem ingenio fœtum diutina cura expoliri convenit. *Plin. lib.* 8. *cap.* 36.

Cætera, & plures similitudines vide in tit. Diligentia, Labor.

INFAMIA.

¶ Sententiae Poeticae.

Plautus in Pers. 3. 1.

Pater, hominum immortalis est infamia.
Etiam tùm vivit, cùm esse credas mortuam.

Ibidem

Ibidem. 3. 1.

Quanquam res nostræ sunt, pater, pauperculæ,
Modicè & modestè melius est vitam vivere:
Nam si ad paupertatem admigrant infamia,
Gravior paupertas fit, fides sublestior.

Horat. Satyr 4. lib. 1.

—— Avidos vicinum funus ut agros
Exanimat, mortisq; metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrent vitiis.

¶ APOPHTHEGMA.

PEricles Ariphroni volenti publico præconio quæri Alcibiadem, qui adolescens clam domo egressus ad amicum Democratem se contulerat, obstitit dicens: Si fortè nobis insciis periit, præconio nihil aliud agetur, quàm ut uno tantùm die citiùs manifestum fiat, illum interiisse: sin salvus; ne per omnem quidem vitam salvus esse poterit. *Plutarch.*

¶ SIMILITUDO.

ADyanton herbam etiamsi perfundas aqua, aut immergas, tamen siccæ similis est: Ita in viro bono non hæret contumelia, aut infamia, etiamsi quis infamare conetur. *Eras.*

Vide Titul. de Memoria, Calumnia, Injuria, Ignominia, & Detractione.

INFELICITAS.

¶ APOPHTHEGMA.

DIogenes. Alexander Macedo ad Antipatrum literas Athenas deferendas Athliæ cuidam tabellario dederat: Diogenes autem cùm adesset, ad vocabulum alludens (Athlios enim infelix dicitur) Athlius, inquit, ad Athlium, per Athlium. Intellexit autem, omnia in hac legatione esse infelicia. *Bruson. lib. 6.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

FVit Trojæ *equus* semper exitialis. Ob Laomedontis equos primum urbs est capta ab Hercule & excisa: dein lignea effigie, pari eventu, venit in hostium potestatem: postremò Charidemi ductu, cùm equus ferro confossus concidisset, fuit jacens Iliensibus, quò minus fores irruentibus objicerent hostibus, impedimento. *Sabellicus lib. 9 c. 4. ex Plut. Sertorio.*

Cn. Sejus, Dolabella, Cassius & M. Antonius, omnes infeliciter periére, cùm equum Sejanum possiderent. *Gellius lib. 3 c 9.*

Zenodotus Aristotelem auctorem citat, Cythnios usque adeò divexatos afflictosque fuisse ab Amphithryone, ut in proverbium

abierint κυθνάδεις συμφοραὶ, pro maximis cladibus & immensis calamitatibus. Est autem Cythnus ex Insulis Cycladibus una, contrà Dryopidem sita, teste Stephano. *Eras. in Adag.*

Glaucus Hephæstionis medicus, eo mortuo, ab Alexandro Magno cruci affixus est. Sed ut infelix Glaucus, ita crudelis Alexander, qui, quòd per inobedientiam peccasset Hephæstion, Glaucum ignorantiæ nomine luere voluerit. *Plutarchus in Alexandro.*

Dejanira apud Sophoclem Trachiniis suam infelicitatem conjugalem deplorat: quæ à monstroso primum Acheloo fluvio expetita, multo certamine ab Hercule liberata fuerit. Deinde Herculis uxor, propter assiduas illius peregrinationes atque pugnas, novos semper timores concipiat. *Sophist.*

Ioannes Baliolus Scotorum rex infelix, regno exutus, ab Eduardo II. Anglo, in Gallia senex atque cæcus obiit. *Hector Boethius lib.* 14.

Xerxes, felicissimi Persarum regis, infelix expeditio contrà Græcos historiarum monumentis contestata. *de ea Iuvenalis satyr.* 10.

INFERNUS.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

MEliùs est dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Illum quippe divitem in ardore pœnarum, & illum pauperem in refrigerio gaudiorum esse, intelligendos non dubito. Sed quomodo intelligenda sit illa flamma inferni, ille sinus Abrahæ, illa divitis lingua, ille digitus pauperis, illa sitis tormenti, illa stilla refrigerii, vix fortassè à mansuete quærentibus, contentiosè autem certantibus, nunquam invenitur? *August. in de Gen. lib.* 8.

Neque enim fatigare nos debet incerta eorum pulchritudo, quorum erit certa & sempiterna damnatio. *Idem August.*

In inferno etsi erit stimulus pœnitudinis, nulla tamen ibi erit correctio voluntatis, à quibus ita culpabitur iniquitas, ut nullatenus ab iis possit diligi vel desiderari justitia, *Idem de fide ad Petr.*

Ita diviti illi, qui apud inferos torquebatur, fuit cura de vivis, quamvis, quid agerent, omninò nesciret; quemadmodum est nobis cura de mortuis, quamvis, quid agant, utique nesciamus. *Idem de cura pro mortuis.*

Apud inferos nulla nec veritas, nec ratiocinatio est. *Idem de vera religione cap.* 51.

Illa ultrix flamma transactorum vitiorum concremationem habet, & lumen non habet: quia illos, quos gehennæ flamma devorat, à visione veri luminis cœcat, ut foris eos dolor combustionis cruciet,

ciet, & intus pœna cœcitatis obſcuret: quatenus qui autori ſuo corpore & corde deliquerunt, ſimul corde & corpore puniantur, & utrobique pœnas ſentiant, qui dum hîc viverent, pravis ſuis delectationibus ex utroque ſerviebant. *Gregor. lib. 9. moral.*

Vnus gehennæ ignis credendus eſt, ſed non uno modo omnes cruciat peccatores. Vniuscuiusque enim quantùm exigit culpa, tantam illîc ſentiet pœnam. *Idem lib. 4. Dialog.*

Gehennæ ignis cùm ſit incorporeus, & in ſe miſſos reprobos corporaliter exurat, nec ſtudio humano ſuccenditur, nec lignis nutritur: ſed creatus ſemel durat inextinguibilis, & ſucceſſione non indiget, & ardore non caret. *Idem lib. 20. moral.*

Quiſquis ad toleranda inferni mala deſcendit, nequaquam ulterius ad lucem redibit: quia nequaquam ultra miſericordia parcentis liberat, quos ſemel in locis pœnalibus juſtitia judicantis damnat. *Idem lib. 9 moral.*

Tunc edax flamma comburit, quos nunc carnalis delectatio polluit: tunc infinitum patens inferni barathrum devorat, quos inanis elatio nunc exaltat: atque qui olim ex vitio voluntatem hîc callidi perſuaſoris expleverunt, tunc cum duce ſuo reprobi ad tormenta perveniunt. *Ibid.*

Iuxtà modum culpæ pœna diſtinguitur: & ſecundum modum criminis, unusquiſque damnatus, in inferni igne cruciabitur. *Idem lib 20. moral.*

Sicut in hoc mundo multi ſub uno ſole conſiſtunt, nec tamen ejusdem Solis æquanimiter ardorem ſentiunt; quia alius plus æſtuat, alius autem minus: Ita illîc in uno igne non unus eſt modus incendii, quia quod hîc diverſitas corporum, hoc illîc agit diverſitas peccatorum: ut & ignem non diſſimilem habeant, & tamen eosdem ſingulos diſſimiliter exurat. *Idem lib. 4. Dial.*

Ejicientur in tenebras exteriores, ut illîc dentes ſtrideant, qui hîc de edacitate gaudebant. Nam fletus de ardore, ſtridor ſolet excitari de frigore: ibi duplex oſtenditur eſſe gehenna, ſcil. nimii frigoris & intolerabilis fervoris. *Idem ſup. Matth. 8.*

In inferno erit frigus intolerabile, ignis inextinguibilis, vermis immortalis, fœtor intolerabilis, tenebræ palpabiles, flagella cædentium, horrida viſio dæmonum, confuſio peccatorum, deſperatio omnium bonorum. Erit enim miſeris mors ſine morte, defectus ſine defectu: quia mors ibi ſemper incipit, & deficere neſcit. *Ibidem*

Ibi clamabit piloſus ad piloſum, unus ad alium, dæmon ad dæmonem: percute, dilacera, interfice, velociter ſpolia, detrahe, citò prædare, infer prunas, & ebullientibus impone lebetibus. *Bernh. in ſerm.*

Priùs benedicti vocabuntur in regnum, quàm maledicti in caminum ignis dejiciantur æterni: quò videlicet acriùs doleant, vi-

dentes, quid amiserint: & justi videbunt & lætabuntur, considerantes, quid evaserint. *Idem ibid.*

Ibi erit fletus & stridor dentium: fletus quidem ob ignem, qui non extinguitur; stridor ob vermem, qui non moritur: planè fletus ex dolore, stridor dentium ex furore. *Idem ibid.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. lib. 4. de Metaph. v. 432.

Est via declivis funesta nubila taxo,
Ducit ad infernas per multa silentia sedes:
Styx nebulas exhalat iners, umbraque recentes
Descendunt illac, simulacraque functa sepulchris.
Pallor, hyemsque tenet latè loca senta, novique
Qua sit iter, manes, stygiam quod ducat ad urbem
Ignorant; ubi sit nigri fera regia Ditis?
Mille capax aditus, & apertas undique portas
Vrbs habet: utque fretum de tota flumina terra,
Sic omnes animas locus accipit ille, nec ulli
Exiguus populo est, turbamve accedere sentit:
Errant exangues sine corpore & ossibus umbræ.

Silius Italicus lib. 13. bell. Pun.

—— Hic tenebras agitant, volitantq; per umbras
Innumeri quondam populi, domus omnibus una:
In medio vastum latè se tendit inane
Huc, quicquid terra, quicquid freta; & igneus æther
Nutrivit primo mundi genitalis ab ævo,
Mors communis agit: descendunt cuncta, capitq;
Campus iners quantum interiit, restatq; futurum.

Virg. lib. 6. Æneid. v. 542.

—— At læva malorum
Exercet pœnas, & ad impia tartara mittit.

Seneca in Hercule furente. v. 661.

Spartana tellus nobile attollit jugum,
Densis ubi æquor Tænarus sylvis premit:
Heic ora solvit Ditis invisi domus,
Hiatque rupes alta, & immenso specu
Ingens vorago faucibus vastis patet,
Latumque pandit omnibus populis iter &c.
Hinc ampla vacuis spatia laxantur locis:
In qua omne mersum pereat humanum genus.
Nec ire labor est, ipsa deducit via;
Vt sæpè puppes æstus invitas rapit;
Sic pronus aër urget, atque avidum chaos.

Silius Italicus lib.12. bel. Pun. sec.

Hic vicina palus, fama est, Acherontis ad undas
Pandere iter, cæcas stagnante voragine fauces
Laxat, & horrendos aperit telluris hiatus,
Interdumque novo perturbat lumine manes.

Valerius Flaccus lib.1. Argonaut.

Ingenti jacet ore Chaos, quod pondere fessam
Materiem, lapsumque queat consumere mundum.
Hic gemina æternùm porta, quarum altera durâ
Semper lege patens, populosque regesque receptat.

Claudianus lib.2. in Ruffin. v.466.

Est locus, infaustis quo conciliantur in unum
Cocytos Phlegetonque vadis: inamœnus uterque
Alveus. hic volvit lachrymas, hic igne redundat.
Turris per geminos flammis vicinior amnes
Porrigitur, solidoque rigens adamante sinistrum
Proluit igne latus. dextra Cocytia findit
Aequora, triste gemens, & fletu concita plangit.
Hùc post emeritam mortalia secula vitam
Deveniunt, ibi nulla manent discrimina fati,
Nullus honor, vanoq; exutum nomine regem
Perturbat plebejus egens.

Verg. lib.6. Æneid. v.735.

Quin & supremo cum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes: penitusque necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergò exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt: aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni,
Quisque suos patimur manes.

Sen. Hercul. fur. v.864.

Nemo ad id sero venit, unde nunquam,
Cùm semel venit, potuit reverti.

Idem in Hippol. v.218.

—— Non unquam amplius
Convexa tetigit supera, qui mersus semel
Adiit silentem nocte perpetua domum.

Ovid. in Ibin.

Nec mortis pœnas mors altera finiet hujus,
Horaque erit tantis ultima nulla malis.

Iuvenal.

Iuvenal. satyr. 2. in fin.

Esse aliquos Manes & subterranea regna,
Et certum & stygio ranas in gurgite nigras,
Atque una transire vadum tot millia cymba
Nec pueri credunt, nisi qui nondum ære lavantur.
Sed tu vera puta Curius quid sentit & ambo
Scipiadæ? quid Fabritius? manesque Camilli?
Quid Cremeræ legio? & Cannis consumpta juventus,
Tot bellorum animæ?

¶ APOPHTHEGMATA.

B*Ion* dicere solebat, facilem esse ad inferos viam: nam illûc homines abire clausis oculis. Morientibus enim clauduntur oculi. *Laert. lib 4. cap 7. Vnde Virg. 6 Aen. 127.*

—— Facilis descensus Averni,
Noctes atque dies patet atri janua Ditis, &c.

Demonax interrogatus olim, qualisnam esset inferorum conditio? expecta, inquit, & simulatque illûc venero, per literas tibi significabo omnia: Sentiebat autem nullos esse inferos. *Erasm. lib. 8. apoph.*

Bion. In fabulis est, Danaidas puellas apud inferos huic addictas esse supplicio, ut pertusis vasis deferant aquam in dolium pertusum: *Bion* dicebat, gravius fore supplicium, si integris vasis, ac non pertusis idem facerent, tùm enim fient onustiores. *Laert. lib. 4. c. 7.*

INGENIUM, INDOLES.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

NIhil per aliquod ingenium ita adstruitur, quin ita acre ingenium è contrà inveniat. *Aug. in serm.*

Ingenii acumen vel tarditas, præmium vel pœnam in futuro collocat. *Hier. in epist.*

Abscondere talentum in terra, est acceptum ingenium in terrenis actibus implicare, & non lucrum spirituale acquirere. *Chrysost. sup. Matth. 25.*

Dùm ingeniosi negligentia torpent, in pravis actionibus remanent; & simplices, quos ingenii penna non adiuvat, ad obtinenda regni æterni mœnia, virtus operationis levat. *Greg sup. Prov. 30.*

Semper in robusto ac vegeto corpore animus mollior jacet, atq; tepidum cor: & rursum in corpore debili & infirmo fortior viget, & promptior spiritus. *Bernh. in apolog.*

Sicut, qui tardus est ad capiendum, pro intentione tamen boni studii præmium percipit; Ita qui præstitum ex Deo sibi ingenium negli-

negligit, condemnationis reus existit: quia donum, quod acceperat, despicit, & per desidiam derelinquit. *Isid. l. 3. de sum. bon.*

Quidam DEI judicio donum scientiæ, quod negligunt, accipiunt, ut durius de rebus crediris puniantur: tardiores autem, ideò quòd scire cupiunt, difficulter inveniunt, ut pro maximo exercitio laboris, maximum præmium habeant retributionis. *Idem ibid.*

§ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 3. Amor. v. 496.

Ingenium quondam fuerat pretiosius auro,
At nunc barbaries grandis, habere nihil.

Ovid de Sappho.

Si mihi difficilis formam natura negavit,
Ingenio formæ damna rependo mea.

Proper. eleg. 1. lib. 3.

Nam neque Pyramidum sumptus ad sydera ducti,
Nec Iovis Elei cælum imitata domus:
Nec Mausolei dives fortuna sepulchri
Mortis ab extrema conditione vacat.
Aut illis flamma, aut imber subducet honores,
Annorum aut ictu pondera victa ruent.
At non ingenio quæsitum nomen ab ævo
Excidit. Ingenio stat sine morte decus.

Ovid. lib. 3. de Trist. El. 13,

Adde, quod ingenium longa rubigine læsum
Torpet, & est multò, quam fuit antè, minus.
Fertilis, assiduo si non renovetur aratro
Nil nisi cum spinis gramen habebit, ager.

Mart. lib. 8. Epigram 18.

Aurum, & opes, & rura frequens donabit amicus:
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Plautus in Trinummo. 2. 2.

Non ætate, verum ingenio adipiscitur sapientia.

Horat. satyr. 8. lib. 1.

——— Ingenium res
Adversæ nudare solent, celare secundæ.

Plautus in Captivis. 1. 2.

Sæpè summa ingenia in occulto latent.

Ovid 2 Art.

Ingenium mala sæpè movent: quis crederet unquam
Aëreas hominem carpere posse vias?

Virgil. Ecl. 2. 70

—— Trahit sua quemque voluptas.

Ter. Phorm. 2. 4.

Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos.

Ovid. Art. 1.

Pectoribus mores tot sunt, quot in orbe figuræ:
Qui sapit, innumeris moribus aptus erit.

Horat. 2. Epist. 2.

Denique non omneis eadem mirantur, amantque:
Carmine tu gaudes: hic delectatur jambis:
Ille Bioneis sermonibus, & sale nigro.
Tres mihi convivæ prope dissentire videntur;
Poscentes vario multum diversa palato.

Hor. 2. serm. 1.

Castor gaudet equis: ovo prognatus eodem
Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem studiorum
Millia.

Persius 5.

Mille hominum species, & rerum discolor usus:
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.
Mercibus hic Italis mutat sub Sole recenti
Rugosum piper, & pallentis grana cumini:
Hic satur irriguo mavult turgescere somno:
Hic campo indulget: hunc alea decoquit: ille
In Venerem est putris &c.

Proper. l. 3. El. 8.

Hic satus ad pacem, hic castrensibus utilis armis,
Naturæ sequitur semina quisque suæ.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

POtest ingenium fortissimum ac beatissimum sub qualibet cute latere: potest ex deformi humilique corpusculo formosus animus ac magnus exire. Non enim deformidate corporis fœdatur animus, sed pulchritudine animi corpus ornatur. *Senec. epist. 77.*

Nullum ingenium potest esse magnum, antequam habeat aliquid admistum furoris. *Idem de tranquill. animæ.*

Non semper ingenii vena respondet ad votum, & quandoque dicta laudabiliora casu aliter scribenti se offerunt, quæ per studii vehementiam & indaginem laboriosæ meditationis inveniri non possunt. *Petr. Rav. in quadam epist.*

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Lexander* puer etiamnum, cùm vidisset, quàm feliciter parens bèlla gereret, nequaquam gaudebat, sed ad pueros æquales dicebat: Pater nihil mihi relicturus est. Illis contrà dicentibus, imo ea omnia, quæ bella jam subegit? Quid profuerit, inquit Alexander, si multa

multa hæreditario jure possideo, ego autem nihil habeam quod agam, & militem patri similem me esse ostendam? Vides indolem in puero ad imperium planè pronam. *Plut. in apoph.*

Scipio super cœnam interrogatus, quem egregium imperatorem habitura esset Resp. si quid ipsi humanitùs accidisset? Vel hunc, inquit, Marium intuens: jam tùm in illo perspiciens ingenium maximis rebus natum. *Eutrop. lib. 5. Plut. in Mario.*

Cassius, etiamnum puer, Faustum, Syllæ filium, inter æquales de patris monarchia gloriantem non tulit, sed ei colaphos impegit: Ejus rei cognitionem cùm Pompejus ad se recepisset, accitis ambobus pueris, Cassius ausus est dicere: Eja Fauste, aude rursus coram hoc ea verba proferre, quibus irritatus in te fui, ut rursus percellam os. Inerat Cassio nativum quoddam odium tyrannidis, ut iam tùm appareret, illi non defuturum animum ad interficiendum Cæsarem. *Plutarch.*

Tiberius, perspecto Caligulæ ingenio, fero ac malefico, subindè prædicabat, se natricem Reip. & Phaëtontem orbi terrarum educare. *Eras. lib. 6. apoph.*

Xenocrates ad quendam nec geometriæ, nec musices, nec astrologiæ peritum, ad scholam ipsius commeantem: Abi, inquit, ansam philosophiæ non habes: hoc est, non es ad philosophiam docilis, nullis instructus disciplinis. Alii ferunt illum ita loquutum: παρ' ἐμοὶ πόκος οὐκ ἀνάπτεται, id est, apud me vellus non maceratur. Lana rudis non statim traditur vestiario, sed fulloni. *Laert. lib. 4. c. 2.*

Adolescens quidam, cum se in numerum discipulorum ab Antisthene recipi cuperet, patri quærenti, quibus rebus esset opus? Libro, inquit Antisthenes, novo stylo, novaque tabella. Significans, animum ab omnibus vitiis vacuum, studium vigil, memoriam fidelem esse debere, ut doceri probè posset discipulus. *Laert. lib. 6. c. 1.*

¶ SIMILITUDINES.

UT Dii immortales nullam didicere virtutem, cùm omni editi, & pars naturæ eorum est, esse bonos: ita quidam ex hominibus egregiam sortiti indolem, in ea, quæ tradi solent, perveniunt sine longo magisterio: & honesta complexi sunt, cùm primùm audierunt. *Senec. epist. 96.*

Vt multa agrestia subnascentia in agro, mala quidem ipsa sunt, sed tamen signa felicis atque uberi soli, si quis excolat: Sic animi affectus per se mali, arguunt ingenium non malum, si accedat recta institutio. *Plut.*

Vt multò majora sunt opera animi quàm corporis: Sic hæ res, quas persequimur ingenio, gratiores sunt, quàm illæ, quas viribus. *Cic. lib. 2. Offic.*

Minor vis inest in radicibus herbarum salubrium, cùm semen matu-

maturescit: Ita deterior fit ingenii naturæque vis, quoties liberis gignendis datur opera *Erasm.*

Adamas una re mollescit, ad ictus ferri aliàs indomitus: Ita nullum est ingenium tàm ferum, quod non aliqua ratione queat expugnari. *Idem.*

Vt arbores quædam bellè florent, verum nullum adferunt fructum: Ita quorundam puerorum indoles magnam vitæ frugem pollicetur, qui simul atque adoleverint, ad ineptissimas mersi voluptates, fallunt expectationem omnium. *Plin.l.16.c.26.& 7.*

Ignis, quo clarior fulsit, citius extinguitur: Vivacior est, qui cum lenta difficilique materia commissus, fumoque demersus, ex sordido lucet; eadem enim detinet causa, quæ malignè alit: Sic ingenia, quæ illustriora, breviora sunt. nam ubi incremento locus non est, vicinus occasus est *Seneca.*

Ex arboribus, quæ vehementer fœcundæ sunt, eò celerius senescunt: Ita raro sunt vivaces egregio præditi ingenio,& optima quæque mortalium fugacissima sunt. *Erasm.*

Oliva serò provenit, sed fructum habet egregium; salix statim adolescit, sed sterilis est: Ita præcox ingenium. *Plin. lib.16.cap.26. in fin.& lib.eod.c.27.*

Terra quæ gignit salem, nihil aliud gignit: Sic ingenia fœcunda in literis, in cæteris ferè rebus non perinde valent. *Eras.*

Sicuti vina languidiora vapescunt ætate: Ita desipiscunt ingenia vulgaria, eximia etiam ad extremam durant ætatem. *Id.*

Vt quædam terræ mergam (ea est candida medulla) in se continent, qua stercorentur ac pinguescant: Ita ingenium probum secum habet, unde fiat melius. *Eras.*

Vt qui spinas habet in pedibus, ubique spinas calcat: Ita sterili ingenio omnis materia sterilis est. *Seneca.*

Vt horologii umbram progressam sentis, progredientem non sentis; & fruticem aut herbam crevisse apparet, non apparet crescere: Ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis constat auctibus, ex intervallo sentitur. *Erasm.*

Vt terra, quò melior est naturâ, hoc magis corrumpitur, si negligatur: Ita ingenia, nisi rectè excolantur, quò sunt feliciora, hoc pluribus vitiis obducuntur. *Plut.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Apud *Indos, Cathaos & Brachmanes* editum infantem post duos menses in publico consilio spectandum exhibebant. Si ejus indoles probaretur, bonis ille formabatur disciplinis: si improbaretur, vel exponebatur in sylvas, vel statim in conspectu hominum occidebatur. *Sabellicus lib.9 Ennead.*

Spartanos pueros ludentes spectabant majores natu: plerumque contentiones inter eos & certamina serentes, non defunctoriè

quæ

quæ cujusque ad audendum, & non cedendum in pugnis esset indoles, advertebant. *Plut. in Lycurgo.*

Themistoclis indolem præceptor ejus planè perspectam habuit, cùm diceret: Tu nihil, fili, mediocre eris: sed omninò vel magnum patriæ lumen, vel magna pestis. *Plut. in ejus Vita.*

Aristotelem Stagiritam in disciplinarum procœmiis difficultati & obscuritati rerum simul ac verborum studuisse constat, ut hac ratione ingeniorum animos acrioribus stimulis excitaret, ignavos verò à pulcherrimarum rerum cognitione deterreret. *Id.*

Origenes puer parentem suum Leonidem, qui Episcopus fuit, sæpè de abditis scripturæ sensibus interrogabat, ita ut pater ab ejusmodi præcoci sapientia retrahere illum cogeretur, sedulò monens, ne suprà ætatem saperet: Verùm noctu accedens, & pectus intuens, quasi sancti spiritus templum deosculabatur, seq; tali filio beatum judicabat. *Euseb. l. 6. c. 5 & Suid.*

P. Vergilius Maro, primum in lucem editus, vagitum nullum emisit: poëticam puer exercere cœpit, & in Balistam Ludimagistrum, ob infamiam latrociniorum lapidibus coopertum, distichon fecit:

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus:
Nocte dieq; tuum carpe Viator iter. Donat. in ejus Vita.

D. Augustinus semetipsum in secunda pueritia (anno scilicet ætatis duodecimo) legisse & intellexisse Logicos & Rhetoricos Aristotelis libros testatur. *l. 4. confessionum.*

Herodes Antipatri F. Galileæ præfectus, annum quintum decimum vix excedens, latronum ducem Ezechiam Iudæum occidit, qui magna manu Syriam infestabat, omniumque animis conciliatis viam sibi ad regnum Iudæorum patefecit. *Iosephus lib. 14. Antiq.*

Commodus, M. Antonini Philosophi Imper. & Faustina F. statim à pueritia turpis, improbus, crudelis, libidinosus, scurram se & gladiatorem magis, quàm Imperatorem ostendit, crudelitatisque exempla multa præbuit. *Cuspin. ex Herodiano.*

Otho Magnus Imp. Henrici Aucupis F. tàm lætæ fuit indolis, ut ab omnibus Amor mundi diceretur, & re ipsa posteà se verum amorem mundi esse, in imperio evidenter demonstravit. *Hedio in Chron. Germ.*

Nero, tener adhuc, Circensibus ludis Trojam constantissimè favorabiliterque lusit. *Suet.*

¶ HIEROGLYPHICA.

Pindarus cùm aliis plerisque locis, tùm præcipuè Nemeis, ingenii promptitudinem & velocitatem per *Aquilam* ostendit, sumpta ab eo comparatione, quod prædam etiam valde procul distantem mirâ pernicitate nanciscatur, visuque ita polleat, ut profundissima

quæque proſpectet: quæ omnia ingeniorum acumini ſunt accommodata. *Pier Val.* 19. *p.* 181.

Sphinx haſtæ Palladiæ cuſpidi ſubjecta, ut in ea Minervæ ſtatua, quàm Athenis olim fuiſſe erectam ait Plinius, oſtendit, nihil tàm abditum & reconditum eſſe, quod ingenii acumine exeri & palam proferri non poſſit. *Id. l.* 6. *p.* 57. *A.*

INGRATITUDO.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

QVi reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus. *Prov.* 17.

Ingrati enim ſpes tanquam hybernalis glacies tabeſcet, & diſperiet tanquam aqua ſupervacua. *Sapient.* 16.

Nunquid reddetur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ? *Ier.* 18.

Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo. *Matth.* 13.

Omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. *Ibid.* 25.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

QVi ſe dicit ſcire quod neſcit, temerarius eſt: & qui ſe negat ſcire quod ſcit, ingratus eſt. *Aug. in ſerm. didaſc.*

Sicut boni per contumelias meliores exiſtunt: Ita ſemper reprobi de beneficio pejores fiunt. *Greg. in moral.*

Ingratitudo inimica eſt animæ, exinanitio meritorum, virtutum diſperſio, beneficiorum perditio, ventus urens, ſiccans fontem pietatis, torrens miſericordiæ, fluentia gratiæ. *Bernhardus ſuper Cant.*

Gratiarum ceſſat decurſus, ubi recurſus non fuerit: nec modò nihil augetur ingrato, ſed quod accepit, vertitur ei in perniciem: fidelis autem in modico cenſetur, dignus munere ampliori. *Idem ſerm.* 35.

Perverſi cordis eſt, occaſiones ingratitudinis inveſtigare: nemo id facit, niſi qui etiam gratis eſt ingratus. Peremptoria res eſt ingratitudo, hoſtis gratiæ, inimica ſalutis: quoniam nihil ita diſplicet DEO, præſertim in filiis gratiæ, quemadmodum ingratitudo. *Id. ſerm.* 52.

Eſt ſuperbia & delictum maximum, uti datis tanquam innatis, & in acceptis beneficiis gloriam uſurpare beneficii. *Idem de dilig. DEO.*

Nihil eſt quod adeò indignationem provocet Altiſſimi, ſicut ingratitudo: ipſa eſt malorum provocatio, beneficiorum exinanitio, meritorum exterminatio. *Petrus Rav. in quadam Epiſt.*

¶ SEN-

❡ SENTENTIAE POETICAE.

Auſonius in Epigram.

Ingrato homine terra pejus nil creat.

Iuvenal. ſatyr.7.

Scire volunt omnes: mercedem ſolvere nemo.

Plautus in Perſa.2.2.

Etenim nihil amas, cum ingratum amas.

Plautus in Ciſtell.

Hercle miſerum eſt ingratum eſſe hominem.

Ovid. Epiſt 12. Heroid.

Eſt aliqua ingrato meritum exprobrare voluptas:
Hac fruar: hæc de te gaudia ſola feram.

Iuvenal. ſatyr.11.

Ex Græcis Comicis.

Μετὰ τὴν δόσιν τάχιστα γηράσκει χάρις.
Poſt munera cito conſẽneſcit gratia.
Ἐπιλανθάνονται πάντες, οἱ παθόντες εὖ.
Beneficij memor eſſe non quiſquam ſolet.
Χάριν λαβὼν μέμνησο, καὶ δοὺς ἐπιλάθου.
Accepta memineris, data obliviſcere.
Καλὸν δὲ θησαύρισμα κειμένη χάρις.
Theſaurus eſt pulcher, locata gratia.
Χάριτας δικαίας καὶ δίδου καὶ λάμβανε.
Iuſta beneficia confer, & juſta accipe.
Χάριν λαβὼν εὔκαιρον, ἐν καιρῷ δίδου.
Dato tempore & loco, ut datum tibi fuit.
Ἀχάριστος, ὅστις εὖ παθὼν ἀμνημονεῖ.
Ingratus ille, qui beneficij immemor.
Ἅμ' ἠλέηται καὶ τέθνηκεν ἡ χάρις.
Simul & miſertum eſt, interiitq; gratia.
Ἀεὶ δ' ὁ σωθεὶς ἐστιν ἀχάριστος φύσει.
Servatus uſque ingratus eſt immemor.

❡ SENTENTIAE PHILOSOPHORUM.

NEmo gratiarum immemor eſt gratus inventus. *Cicer. poſt reditum ad Senat.*

In ingratitudine nihil mali non ineſt. *Ad Attic.8.*

Nihil eſt tam inhumanum, tàm immane, tàm ferum, quàm committere ut beneficio, non dicam indignus, ſed victus eſſe videare. *Cicero pro Planco.*

Non ſolùm gratus debet eſſe, qui accepit beneficium; verùm etiam is, cui poteſtas accipiendi fuit. *Id. de Provinc. Conſul.*

Cum gratia referri non poteſt, quanta debetur; habenda tamen eſt, quantam maximam animi noſtri capere poſſunt. *Philip.3.*

Est enim benignissimi, ut arbitror, pleni ingenii pudoris, fateri per quos profeceris: obnoxii profectò animi, & infelicis ingenii, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, cùm præsertim fiat ex usura sors. *Plin. in prologo de naturali hist.*

Gratiarum actio est, pro gratia suscepti muneris nociva munerantis laudatio. *Tull. de Off.*

Ingratus est adversus unum beneficium, adversus alterum non erit: duorum oblitus est, tertium in memoriam eorum, quæ exciderunt, reducet. *Sen. 1. de Beneficiis.*

Quidam, quò plus debent, magis oderunt: leve æs alienum debitorem facit gravem inimicum. *Idem epist. 48.*

Quereris incidisse te in hominem ingratum: si hoc periculum vitare volueris, non dabis beneficia: ita ne apud alium pereant, apud te peribunt. *Id. Ep. 81.*

Ingrati esse vitemus, non alienâ causâ, sed nostrâ. Venenum, quod serpentes in alienam perniciem proferunt, sine sua continent: non ita vitium ingratitudinis continetur: Torquet se ingratus & macerat, oditque accepta, quia redditurus est, & extenuat; injurias verò dilatat atque auget. *Id. ib.*

Quid autem est eo miserius, cui beneficia excidunt, hærent injuriæ? *Idem ib.*

Quæris, quid sit, quòd oblivionem nobis acceptorum faciat: Cupiditas accipiendorum. Cogitamus, non quid impetratum, sed quid impetrandum sit: nescimus æstimare res, de quibus non cum fama, sed cum rerum natura deliberandum est. *Id. ib.*

Eò perductus est furor, ut periculosissima res sit, beneficia in aliquem magna conferre: nam quia putat turpe non reddere, non vult esse cui reddat. Tibi habe quod accepisti. Non repeto, non exigo: profuisse tutum est. *Id. ib.*

¶ APOPHTHEGMATA.

ANtisthenes audiens Platonem de ipso malè loqui: Regium est, inquit, cùm benefeceris, audire malè. *Laert. l. 6 c. 1.*

Diogenes quærenti, quid apud homines celeriùs senesceret? Beneficium, inquit. *Stob.*

Themistocles Atheniensibus ipsum contumeliâ afficientibus: Quid tumultuamini, inquit, adversus eos, à quibus sæpenumerò fuistis affecti commodis? Ajebat autem se similem platanis, sub quarum umbra accurrunt homines afflicti tempestate, & easdem, simul ut rediit serenitas, vellunt conviciisque petunt. *Plut. in apoph.*

Domitius Afer, quùm haberet ingratum litigatorem, ipsius conspectum vitantem, ne cogeretur agnoscere patroni beneficium, in foro per nomenclatorem illi dixit: amas ne me, quod te non vidi? rectè exprobrans ingratitudinem. *Erasm. l. 7.*

Alphon-

Alphonsus, cùm objurgaretur, quòd in Alvarum Lunam, hominem sibi planè ingratum, tanta contulisset beneficia, quorum ne memor quidem jam esset: An ignoratis, inquit, ingenti beneficio non nisi ingenti ingratitudine satis semper fieri? *Panorm.l.de reb. gest. Alphons.*

Aristoteles cuidam interroganti, cur reliquisset Athenas? respondit: Quoniam noluisset committere, ut Athenienses bis peccarent in Philosophiam. Notavit autem magnam Atheniensium ingratitudinem, qui Philosophos, de patriæ salute primum solicitos, ac de Atheniensium Republica bene meritos, non accusârunt tantùm, sed damnârunt etiam. *Aelianus l.6.de Varia historia.*

Idem à quodam interrogatus, quid omnium velocissime senesceret? Gratia, inquit. *Laert.l.5.c.1.*

Hippocratidas, acceptis literis à Cariæ satrapa, in quibus continebatur, Lacedæmoniorum quendam, quùm fuisset conscius insidiarum, quas quidam ipsi struxerant, non indicasse rem, sed silentio texisse: simulque rogabat, quid de illo facturus esset? respondit hunc in modum: Si quo magno beneficio illum affecisti, interfice: si minùs, ejice è regione, ut ad virtutem formidolosum. Ingratitudinem ergà benemeritum censuit morte plectendam. *Plut.in Lacon.*

¶ SIMILITUDINES

UT aves, quæ laceratione corporum aluntur, lapsa morbo corpora & catura à proximo speculantur: Ita ingratus imminet morti, & circa cadavera volat. *Sen.lib.4. de benef.*

Quomodo malè filiæ consulit, qui illam contumelioso & sæpè repudiato collocavit: quomodo malus pater familiâs habebitur, qui negotiorum gestorum damnato patrimonii sui curam mandavit: quomodo dementissimè testabitur, qui tutorem filio reliquerit pupillorum spoliatorem: Sic pessimè beneficia dare dicetur, quicunque ingratos eligit, in quos peritura confert. *Id.eod.l.*

Quomodo fœnerator quosdam debitores non appellat, quos scit decoxisse, & in quorum pudore nihil superest, nisi quod pereat: Sic ego quosdam ingratos palam ac pertinaciter præteribo, nec ab ullo beneficium repetam, nisi à quo non ablaturus ero, sed recepturus. *Id.l.5.de benef.*

Vt hædera, adhærens arborum ramis, ope alienâ in altum erigitur: Sic obscuri consuetudine potentium crescunt, deinde præfocant eos, à quibus evecti sunt in altum. *Plut.*

Siphnius lapis oleo excalefactus durescit, alioqui mollissimus: Ita quosdam benefactis reddas deteriores. *Plin.*

¶ EXEMPLA SACRA.

INgratitudinis exempla: Laban, *Gen.*31. V 1. Præfectus pincernarum, 40. V.23. Pharao novus, *Exod.*1. V.8. *Actor* 7. V.18. Israelitæ, *Exod.*17.V.3.*&* 32.V.1.*Num.*11.V.1.4 *Iudic.*2 V 2.*&* 8 V 35 1.*Sam.*30.

 V 6.

v.6. *Ier.*2.v.5. & 18.v.20. *Ezech.*16.v.22. & 20.v.8. *Osea* 2.v 8. & 8. v.14. & 11. v.3. & 13.6. Ammonitæ & Moabitæ, *Deut.*23. v.4. Saul, 1.*Sam.*18.v 8. & 19.v.10. Viri Ceilæ, 23.v.11. Nabal, 25.v.10. Hanon, 2.*Sam.*10.v.4. David, 11.v.5. Absalom, 14.v.30. & 15.v.13. Ieroboam, 1.*Reg.*12. v.28. Rex Israël, 2.*Reg.*6. v.13.31. Ammonitæ, Moabitæ & Idumæi, 2.*Paral.*20. v.10. Ioas Rex Iuda, 24. v 21.22. Amasias Rex Syriæ, 25.v.14. Ozias, 26.v.16. Ezechias, 32.v.35. Israel, *Nehem.*9.v.17. Inimici Davidis, *Psal.*35.v.12. & 109.v.4. Hebræa gens, 38.v.21 & 78. v.11. & 106. v.7. Iudæi, *Esaia* 1.v.2.3. & 5 v.4. Ioan. 1.v.11 & 5.v.43. Tyrii, *Amos* 1.v.9. Corazim & Bethsaida, *Matth.*11.v.21. *Luc.*10.v.13. Capernaum, v.15. Invitati ad nuptias, *Matth.*22.v.3. Nazareni, *Luc.* 4.29. Samaritani, 9.v.53. Novem Leprosi, *Luc.*17.v.18. Cultores vineæ, 20.v.11.14. Domini Pythonissæ, *Actor.*16.v.19.20. Milites, 27. v.42. Patres in deserto, *Hebr.*3.v.10.

¶ EXEMPLA PROFANA.

INgratæ in Socratem Athenæ, virum Apollinis judicio omnium sapientissimum judicatum, cui pro Attica juventute sancte & sapienter instituta, venenum rependerunt. *Sab. l.7.c.2.*

Apollonius Rhodius, poeta clarissimus, ergà Callimachum præceptorem suum ingratus, quùm contumeliâ quadam eum affecisset, occasionem dedit Callimacho, ut contra eum ibidem carmen virulentissimum componeret. Quod posteà contra uxoris sollicitatorem imitatus est exul Ovidius. *Gyraldus dialogo 3. hist. poetica.*

Alexander Magnus immemor primæ nutricationis & lactis, quod ab Hellanice nutrice infans biberat, ejus filium Clitum interfecit. *Theat. Zwing.*

Antoninus Caracalla Romanorum Imp. factus, multos viros innocentissimè vexari atque occidi jussit: & inter alios Cilonem etiam, qui ipsum educaverat, à quo multa acceperat beneficia, quique Præfectus urbis patris temporibus fuerat, quem sæpenumero Patrem appellaverat. *Dion Nicaus.*

Ptolomæus Ceraunus Syriæ regem Seleucum manu sua occidit, cùm ipse à patre pulsus (minorem enim natu filium, ut magis gubernando idoneum, in regno suffecerat) in Syria à Seleuco exceptus, diu non sine magna impensa, magno in honore habitus esset. *Fulgos. l.5.c.3.*

L. Cornelius Sylla fugiens Sulpitium Tribunum, in Marii domum præter omnem expectationem se conjecit. A quo per posticum emissus dicitur, ut incolumis evaserit. Verùm non parem gratiam Mario retribuit. Nam occupatâ urbe, in Marii caput pecuniam pronuntiavit. *Plut. in Mario & Sylla.*

L. Cinna, licet ab Octavio ex inimico amicus factus, & usque ad Iudicum dignitatem evectus esset, nihilominus tanti beneficii immemor adversus Octavium insidias molitus est. Octavius verò, re cogni-

cognita, cùm eum separatim in cubiculum vocasset, ingratitudinem exprobravit. *Seneca de Clementia.*

Cervus ramo uno cornuum zonæ *Basilij Macedonis Imp.* infixo, eum cornibus suspensum sublimem ferebat. Ibi quidam accurrens, ense dissectâ zona, Imperatorem eripuit: Cui mercedem salutis suæ præclaram reddidit ille, capitis truncatione: speciosa causa quæsita, quòd ensem contra Imp. strinxisset. *Zonaras & Cedrenus.*

Vide supra Gratia & Gratitudo.

INHUMANITAS.

¶ Similitudines.

UT impendio malignus sit, qui fontem scatentem obtegat; aut Solem obradiantem prohibeat; aut lumen recuset de suo lumine accendere; aut viam monstrare gravetur: Ita vehementer sit inhumanus, qui prodesse nolit citra ullum suum incommodum. *Erasm.*

Angues in Syria erga indigenas venenum non habent, nec eos petunt; exteros cùm cruciatu exanimant: Ita insulares in suos satis humani, in alienigenas immitissimi. *Id.*

¶ Exempla Biblica.

INhumanitatis exempla: Cives Gabaon, *Iudic.* 19. ℣. 15. Saul, 1. *Sam.* 19. ℣. 15. Edom, *Amos* 1. ℣. 11. Principes Sion, 6 ℣. 6. Samaritani, *Luc.* 9. ℣. 53. Sacerdos quidam, 10. ℣. 31. Levita quidam, ℣. 32. Filius senior, 15. ℣. 25.

¶ Exempla Profana.

ANdronicus Ducas, homo sordidus & perfrictæ frontis, si Andronicus Comnenus Imperator aliquem excæcare vellet, etiam manus ei amputandas, aut in crucem agendum esse decernebat, objurgato Andronico, quod in suppliciis sumendis infrà delictorum atrocitatem subsisteret: tandem & ipse crudeliter necatus est. *Nicetas l. 1. de Imperio Andronici.*

In Hybernia, quæ in penitissimo Oceano extrà terras insula sita est, cultu indomito & fero, pueri ita aliti educatique sunt, ut inter arma & cædes assiduè versentur, matresque naturâ immites, ingenio barbaro, primos cibos edito infanti gladio admovere ferantur. *Alex. ab Alex. l. 2. c. 25.*

Dioni Syracusano datum fuit vitio, etiam ab amicis cordatis, quòd morosius & difficilius, quàm pro civili usu, ageret cum adeuntibus. Itaque Plato ad eum scripsit, uti perviciaciam tanquam solitudinis comitem declinaret. *Plut. in Dione.*

Procopius Imp. per morum tristium latebras, ac similem habitum Crassi illius, quem in vita semel risisse affirmat Lucillius, vixit, humum semper intuendo. *Cælius l. 3. c. 28. A. L.*

M. Cato in Ptolomæo Ægypti rege domi suæ excipiendo inhumanus fuit, dùm in alvo levanda occupatus, neque regem adierit, neque ad se venienti ipse vel obviam processerit, vel assurrexerit. *Plut. in Catone.*

Nero Cæsar tam difficilis atque morosus erat, ut neque cum servis, neque cum liberis sermones conferret: sed omnia quæ vellet, mandaretve, in libellis scribere consueverat. *Xiphil. in Nerone.*

C. Marius, ut moribus fuit asper, ita quoque truci aspectu: Cujus rei testimonium fert statua marmorea Ravennæ illi posita. *Plut. in Mario.*

Vide Hospitalitas, Misericordia, Humanitas.

INIMICUS, INIMICITIA.

¶ Sententiae Biblicae.

Labiis suis intelligitur inimicus, cùm in corde tractaverit dolos. Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei: quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius. *Prov. 26.*

Ab inimicis tuis separa te, *Eccl. 6.*

Non credas inimico tuo in æternum. Sicut enim æramentum æruginat, sic nequitia illius. Et si humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & custodi te ab illo. Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dextram tuam. *Ib. 12.*

In labiis suis indulcat inimicus, & in corde suo insidiatur, ut subvertat te in foveam. *Ib.*

In oculis suis lachrymatur inimicus, & si invenerit tempus, non satiabitur sanguine: & si incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem. In oculis suis lachrymatur inimicus, & quasi adjuvans suffodiet plantas tuas. Caput suum movebit, & plaudet manu, & multa susurrans commutabit vultum suum. *Ibid.*

Dimittite & dimittetur vobis. *Luc. 6.*

Donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam: sicut & dominus donavit vobis, ita & vos. *Col. 3.*

Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversus te, relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum, *Matth. 5.*

¶ Sententiae Patrum.

Ea eleemosyna nihil majus, quàm quod ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccavit. Minus igitur bonum est ergà eum esse benevolum, qui tibi nihil mali fecit. Illud multò grandius & manifestissimæ bonitatis est, ut tuum quoque inimicum diligas, & qui tibi malum vult, &, si potest, facit, tu semper ei bonum velis, faciasq; quod possis. *Aug. in Ench.*

Si is,

Si is, qui non reliquit parentes propter nomen DEI, non est DEO dignus: quantò magis, qui diligit ejus inimicos, acceptus DEO esse poterit? Ipsi enim graviores inimici facti sunt. *Ambros. in Psal.* 118.

Virtus est, coram hominibus tolerare inimicos; sed virtus coram Deo, diligere: quia hoc solum DEVS sacrificium accipit, quod ante oculos ejus in altari boni operis charitatis flamma incendit. *Greg. in pastoral.*

Inimicos enim DEI perfecto odio odisse est, & quod facti sunt diligere, & quod faciunt increpare, mores pravorum premere, vitæ prodesse. *Id. ib.*

Humana mens omnem, quem inimicum tolerat, etiam iniquum & impium putat. *Id. in moral.*

Frustra exteriores inimicos vincimus, si interioribus parcimus. *Idem ibid.*

Vbi amicitia permanet, nihil facilè creditur, nihil facilè recipitur, quod dissidium possit operari. Si verò inimicitiæ semel occupaverint animos, omnia quæ fiunt, quæ dicuntur, ita accipiuntur & intelliguntur, ut ad majores & longiores proficiant inimicitias. Si quid enim boni dicatur de inimico, non creditur: si quid autem mali, hoc solùm creditur & confirmatur. *Id. l. 30. mor.*

Gravissimum inimicitiæ genus, esse corde adversarios, & linguâ simulare devotos. *Cassiod. in Psal.* 54.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus mil. 3. 1.

—— Opus est nunc tuto loco,
Vnde inimicus ne quis nostris spolia capiat consiliis,
Vnde inimicus ne quis nostra spolia capiat auribus.
Nam bene consultum inconsultum est, si inimicis sit usui.

Ibidem.

Cum jam repetas inimicum, amicum beneficio invenis tuo.

Horat. Epist. 18.

Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi:
Sedatum celeres: agilem gnavumque remissi.

Ovid. 2. Pont. 5.

Scilicet ingeniis aliqua est concordia junctis,
Et servat studij fœdera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubia navita puppis amat.

Ovid. 1. Pont. 6.

Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum,
Tempus & assueta ponere in arte juvat.

Iuvenalis 2.

Magna inter molles concordia.

Horat. 1. serm. 3.

At pater ut gnati, sic nos debemus amici,
Si quod sit vitium, non fastidire: strabonem
Appellat patum pater: & pullum, malè parvus
Si cui filius est: ut abortivus fuit olim
Sisyphus. hunc varum, distortis cruribus: illum
Balbutit scaurum, pravis fultum malè talis.
Parcius hic vivit; frugi dicatur: ineptus
Et jactantior hic paullo est; concinnus amicis
Postulat ut videatur: at est truculentior, atque
Plus aquo liber; simplex, fortisque habeatur.
Caldior est; acres inter numeretur: opinor,
Hæc res & jungit, junctos & servat amicos.

Ovid. in Ibin.

Pax erit hæc nobis, donec mihi vita manebit,
Cum pecore infirmo quæ solet esse lupis.

Ennius lib. 8. Annalium.

Pellitur è medio sapientia, vi geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, sed maledictis,
Miscent inter sese inimicitias agitantes.
Non ex jure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solida vi.

Ovid. lib. 2. de Ponto 2.

Sed licet arma feras. & vulnera sæva mineris,
Non tamen efficies ut timeare mihi.

Ex Græcis Comicis.

Λόγον παρ' ἐχθροῦ μήποθ' ἡγήσῃ φίλον.
Nulla ab inimico verba crede benevola.
Ἐχθροῖς ἀπιστῶν οὔποτ' ἂν πάθοις βλάβην.
Damno carebis, hostibus ne fideris.
Ἐχθροὺς ἀμύνου, μὴ 'πὶ τῇ σῇ βλάβῃ.
Vlciscere hostes, sed tuo damno sine.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

QVid est homini inimicissimum? alter homo. Inimicitias tarde suscipe: amicitias moderatè exerce. *Sen. l. 1. de moribus.*

Cum inimico nemo in gratiam citò redit, de inimico ne dixeris malè, sed cogites. Gravior est inimicus, qui latet in pectore; grandius malum est omne, quod sub aspectu latet. Inimicum ulcisci, vitam est accipere alteram: Inimicum, quamvis humilem, docti est metuere: Inimicum cùm retineas, exire incites. Quidam occiderunt quosdam inimicos, non quia habebant, sed quia metuebant. *Id. in Prov.*

Nullæ

Nullæ ſunt occultiores inſidiæ, quàm hæ, quæ latent in ſimulatione officii, aut in aliquo celſitudinis nomine. Nam eum, qui palàm eſt adverſarius, facilè cavendo vitare poſſis, & Trojanus equus idcircò fefellit, quia formam miſericordiæ mentitus eſt. *Id. ib.*

Sumere vindictam ex inimico, ſi te inimicum ſenſerit, perdidiſti gravius adverſarium ſecuritate deceptum: nocere neſcit, qui ſe velle nocere prodiderit. *Id ib.*

¶ SIMILITUDINES.

UT priſcis ſatis erat, ſi à feris non læderentur; poſteriores etiam in ſuum commodum vertere cœperunt, pellibus veſtiri, carnibus veſci, felle mederi: Sic nobis agendum eſt, ut ab inimicis non ſolùm non lædamur, verùm etiam adjuvemur. *Plut.*

Vt Onomadenus noluit omneis tolli, qui diverſarum fuiſſent partium, ne ſublatis inimicis omnibus, cum amicis incipiamus digladiari: Ita conſumptis in hoſtes hujusmodi affectibus, magis comes ſumus ergà amicos. *Plut.*

Vt agricolæ juxtà allia & cepas ſerunt roſas, quòd quicquid eſt in illis moleſti odoris, in hæc tranſeat: Sic inimicus, ſi quid eſt in nobis mali animi, id totum in ſe recipiens ac conſumens, reddit nos amicis jucundiores. *Plut.*

Vt vultures ad extincta corpora odore feruntur, ſana non ſentiunt: Sic inimicus, ſi quid deliqueris, ſtatim olfacit, atque eò confeſtim accurrit, ad rectè facta ſtupidus. *Plin. l.* 10. *c.* 7. & *Plut.*

Vt hoſtis ſemper imminens muris in cauſa eſt, ut vigilet, ac ſobria ſit civitas: Sic inimicus obſervans quid agas, facit, ut nihil agas dicasve temerè. *Plut.*

Dionyſiaci ſæpè negligenter inter ſe canunt in theatris: verùm cum certatur, tùm multò diligentiùs agunt omnia: Sic accuratius gerit rem, qui ſcit vitam ſuam ab adverſario obſervari. *Plutarch.*

Vt lapis è Scyro fluctuat integer, ſidit comminutus: Sic res diſcordiâ peſſum eunt, & concordiâ ſuſtinentur. *Plin. l.* 36. *c.* 17.

Lynceus per quercum videt: inimicus etiam per famulum, per amicum perſpicit, quid agas. *Plut.*

Apes fucis ad opus & fœtum calore confovendum utuntur; ubi cœperint mella matureſcere, tùm expellunt ac trucidant: Ita ab inimicis quoque ſumendum, ſi quo pacto per occaſionem prodeſſe poſſunt. *Eraſm.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

IIſdem tutoribus uſi ſunt *Themiſtocles*, & *Ariſtides* Lyſimachi filius. Quare ſimul etiam ſunt educati & ab eodem præceptore inſtituti. Sed tamen & quum adhuc eſſent pueri, frequentibus diſſidiis inter ſe concertarunt: quæ controverſia à primis annis uſq; ad extremam ſenectutem inter illos perſeveravit. *Aelian. de Varia hiſt. l.* 13.

Theſſa-

Thessali æterni Phocensium hostes, quos ut sacro bello gravissimè afflixerunt, ita ab iisdem multò antè magnis affecti sunt sæpè cladibus. *Pausanias in Phocicis.*

Exercuit idem malum rem Thebanam aliquamdiu, *Pelopidâ* hinc Rempubl. illinc *Epaminondâ* ab initio trahentibus. Tulit eos patria dissentientes, quæ mox Rempub. concordi animo administrantes ferre non potuit *Sabell l.7.c.3.*

Nec *Periclis & Cimonis* æmulatio Atticæ profuit civitati: Hinc sævientis populi fœdæ illæ tempestates, Pericli viro summo, medio belli ardore alienis stimulis concitæ, ut vel quæ utiliter fierent, essent ipsi Duci invidiæ. *Sabell.l.3.c.3.*

Vide Amicitia, Concordia, & sequentem locum de Iniuria.

INIURIA.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

Contumelia est, dictis vel factis turpia inferre. *Aug.*

Qui non repellit à socio, si potest, injuriam, tam est in vitio quàm ille, qui infert. *Ambr.de Offic.*

In Dei injuria benigni sumus, & in nostris contumeliis exercemus odia. *Hieron. l.3 sup.Matth.*

Meam injuriam patienter sustinui: impietatem contrà Deum ferre non potui. *Hieron.in epist.*

Gloriosius est injuriam tacendo fugere, quàm respondendo superare: & si servus convitium dicat, justus taceat; & si infirmus injuriam faciat, justus sufferat: & si pauper criminetur, justus non respondeat. *Greg.l.30.mor.*

Patienter quippe illatam injuriam tolerat, qui piè meminit, quòd fortassè adhuc ex se habeat, in quo ipse debeat tolerari, & quasi aqua ignis extinguitur, quum surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa revocatur: quia erubescit peccatis non parcere, qui Deo, vel proximo sæpè recolit parcenda peccasse. *Greg.in mor.*

In propriis injuriis patientem esse laudabile est: injurias autem Dei dissimulare, impium est. *Chrysost.sup. Matth.*

Si vindicare vis, sile: & funestam inimico dedisti plagam. *Id.ib.*

Injuria est, verbo vel facto cum aliquo injustè agere: exprobrare, est in faciem maledicere. *Isidor.in syn.*

Gravissimum genus injuriæ est, usque ad pedem contumeliæ pervenire. *Chrysost.in Ps.*

Vltrà felicitatem constat esse victoriæ, inimicum salvum fecisse, nec injuriam vindicasse. *Val.Episc.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib.3. de arte Amandi.

Qualibet extinctos injuria suscitat ignes.

Terent.

Terent. in Eunuch. 4. 6.

—— Quod cavere possis, stultum admittere est:
Malo ego nos prospicere, quam hunc ulcisci acceptâ injuria.

Terent. in Hecyr.

Offerre injuriam me tibi immerenti iniquum est.

Plautus in Curcul. 1. 3.

Malè mereri de immerente inscitia est.

Ex Græcis Comicis.

Οὗτος κράτιστός ἐστ᾽ ἀνήρ, ὦ Γοργία,
Ὅστις ἀδικεῖσθαι πλεῖστ᾽ ἐπίσταται βροτῶν.
Existimandus ille præstantissimus,
Injurias qui ferre novit plurimas.
Οὐδὲν πέπονθας δεινὸν ἂν μὴ προσποιῇ.
Nil grave accidit, nisi tibi vendicas.
Δύσμοιρος ἴσθι μᾶλλον ἢ κακήγορος.
Sis calamitosus, esse maledicus cave.
Ξίφος τιτρώσκει σῶμα, τὸν δὲ νοῦν λόγος.
Vt corpus ensis, verba mentem sauciant.

§ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

MEmoria beneficiorum fragilis, injuriarum tenax. *Sen. in Prov.*

Injuria, injustè irrogata, ejus infamia est, qui fecit. *Id. ib.*

Viri boni est scire pati, nec facere injuriam. *Id. ib.*

Difficile est injuriam convenire cum patientia. *Id. ib.*

Duplicat dolorem sustinentis, indignitas inferentis: intolerabileque fit malum, cujus autorem turpe sit conateri. Solatium enim mali est dignitas adverantis: duplicatur dolor, quùm ab eo, à quo non merueris venit. Tantò magis injuria est affectior, quantò proximus est, qui facit. Si aliena temerè protuleris vitia, tua intempestivè audies crimina. *Id ib.*

Injuriam irrogatam ait esse ejus infamiam, qui fecit: Discedens à maledicente sibi ait: ut tu linguæ tuæ, sic ego mearum aurium sum Dominus. *Id. ib.*

Contumeliam nec fortis potest, nec ingenuus pati. Grave crimen etiam leviter quum est dictum nocet. Heu quàm miserum est, ab illo lædi, de quo non possum credi! Injuriarum remedium est, oblivio. In calamitoso risus etiam injuria est. Multis minatur, qui uni facit injuriam. *Id. ib.*

§ APOPHTHEGMATA.

ARistoteles interrogatus, quid citò senesceret, quid idem tarde? respondit: Gratia & Injuria. *Laert. l. 5. c. 1.*

Theopompus cuidam sciscitanti, qua via quis regnum tutò tueri posset? Si (inquit) amicis tribuat justam libertatem: pro viribus interim vigilans, ne subditi afficiantur injuria. *Plut. in Lacon.*

Marcus Cæs. Quùm Marcianus dixisset Marco: Cæsar, vim nullam feci!

feci! respondit: Tu vim putas esse solum, si homines vulnerentur? *Callistratus l.4. digestorum.*

M. Cato injuriam, etiamsi faciens nihil adferat periculi, universis tamen periculosam esse dicebat. *Plut. in apoph.*

Solon interrogatus, quî fieri possit, ut quam minimum injuriarum existeret inter homines? Si, inquit, qui injuria affecti non sunt, æquè doleant, atque hi, qui affecti sunt. *Laert. l.1. c.3.*

¶ SIMILITUDINES.

QVemadmodum domini crudeles totâ civitate commonstrantur, invisique & detestabiles sunt: Ita regum infamia & injuria latiùs patet, atque odium seculis traditur. *Sen.*

Vt tela à duro resiliunt, cum dolore cædentis solida feriuntur: Ita nulla magnum animum injuria ad sensum sui adducit, fragilior eo, quod petit. *Id.*

Vt intentam manum dejicere aliquis casus potest, & emissa tela declinare: Ita injurias qualescunque potest aliqua res depellere, & in medio incipere. *Id.*

Quædam remedia tristiora sunt ipso morbo, ut satiùs sit oppetere mortem, quam his aucupari salutem: velut sugere sanguinem è vulnere recenti gladiatorum morientium: Ita quandoque satius ferre injuriam, quàm majore incommodo ulcisci: ferre pacem etiamsi parum commodam aut æquam, quàm bellum cum immensis malis suscipere. *Erasm.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

INjuriæ illatæ & passæ exempla: Ioseph à fratribus, *Genes.* 50. ℣ 15. duo Hebræi, *Exod.* 2. ℣. 11. David ab Ammonitis, Syris, & Semei, 2. *Sam.* 10. ℣. 6. & 19. ℣. 19. 1. *Paralip.* 19. ℣. 6. Hebræus Aegyptio, *Actor.* 7. ℣. 24. à Corinthiis fratribus quibusdam, 1. *Corinth.* 6 ℣. 8. 2. *Cor.* 7. ℣. 12.

¶ EXEMPLA PROFANA.

C*Orinthij* non stulti solùm, sed dementes etiam habendi, qui non suam, non Romani populi virtutem metientes, sed præsentem animi affectum, Romanorum legatos stercoris injectu pro concione violarunt. Peperit itaque injuria illa Corinthiis excidium: iis verò, in quos immissa est, laudis incrementum, & imperii propagationem. *Sab. l.4. c.9.*

Agamemnon rex, à Nestore in convivio objurgatus, quod Achilli Briseida eripuisset, eaq; injuria à Græcis Heroem abalienasset, suum fatetur peccatum:

Ἀασάμην, οὐδ' αὐτὸς ἀναίνομαι. Offendi, neque ipse nego.

Sed & satisfactionem pollicetur:

Ἀλλ' ἐπεὶ ἀασάμην, φρεσὶ λευγαλέῃσι πιθήσας,
Ἂψ ἐθέλω ἀρέσαι, δόμεναί τ' ἀπερείσι' ἄποινα.

Sed

Sed quia peccavi, mentibus perniciosis obediens,
Iterum volo placare, dareque infinita dona. *Homer. Ilia.* 1.

Stagiritarum lex est ejusmodi, ut græcam agnoscere possis: Quod non deposuisti, inquit, ne tollas, *Aelian. l.* 3.

INIUSTITIA.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

DOminus aversatur omnem injustitiam. *Deut.* 25.

Si non permanserit in tabernaculo tuo injustitia, tunc levare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis, & non timebis. *Iob.* 11.

Non permanebunt injusti ante oculos tuos. *Psal.* 5.

Dixit injustus, ut delinquat in semetipso. *Ib.* 35.

Injusti autem disperibunt: simul reliquiæ impiorum interibunt. *Ib* 36.

Vsquequò loquentur omnes, qui operantur injustitiam. *Ib.* 93.

Non proponebam ante oculos meos rem injustam, facientes prævaricationes odivi. *Ib.* 100.

Propter injustitias enim suas humiliati sunt. *Ps.* 106.

Creatura tibi factori deserviens excandescit in tormentum adversus injustos, & levior fit ad benefaciendum pro his, qui in te confidunt. *Sap.* 16.

Non tibi placeat injuria injustorum. *Eccl.* 9.

Regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, & contumelias, & diversos dolos. *Ib.* 10.

Revertere ad Dominum, & avertere ab injustitia tua. *Ib.* 17.

Erubescit à socio & amico de injustitia. *Ib.* 41.

In corruptione sua peribunt percipientes mercedem iniustitiæ. 2. *Pet.* 2.

¶ APOPHTHEGMATA.

T*Hemistocles*, postulanti à se Simonidi, ut sententiam quandam injustam ferret: neque tu, inquit, Poëta bonus esses, si præter numerum caneres: neque ego princeps probus, si contrà leges judicarem. *Plut.*

Lysander, culpantibus ipsum, quod multa per dolum agendo indignum Hercule se gereret, dixit: ubi Leonina pellis non sufficit, ei adsuenda est vulpina. *Plut. in Lysand.*

Idem de agro controverso, cùm viderentur Argivi justiora quam Spartani afferre argumenta, stringens gladium: Hunc (ait) qui tenet, is optimè de agrorum finibus disputat. *Plut. in apoph.*

Demaratus. Defecerat quidam Persa à rege suo, eique *Demaratus* persuaserat, ut ad regem rediret: quem cùm deinde rex necare intenderet: *Demaratus* turpe, inquit, est, ô rex, à quo, cùm inimicus

esses, pœnas sumere defectionis non potuisti, eum nunc amicum factum abs te occidi. *Id.*

Ludovicus XII. Gallorum Rex, cùm sæpè repeteret edictis suis Iulius Pontifex, Ecclesiæ servandæ gratiâ bellum Ludovico indictum, dixit: At verissimum esse comperio illud sapientis dictum, capitalem esse injustitiam eorum, qui cùm maximè fallunt, id agunt, ut boni videantur. *Annal. Francia.*

❡ EXEMPLA PROFANA.

ATheniensibus, inito cùm Eumolpo bello, cùm angusta annona esset, *Pyrander* frumenti publici dispensator de medio detraxit, restrictè præbendo: eum populus ut proditorem suspectum saxis obruit. *Callisthenes l.3. Thraciæ historiæ apud Plut. in Par.*

Romanis, bello Gallico difficultate laborantibus, *Cinna* congiarium publicum subtraxit: quem populus, ut regni affectantem, lapidibus cooperuit. *Aristides l.3.*

Homeri versiculum olim in *Demosthenem* vulgò jactatum fuisse, multorum auctorum testimoniis constat:

Δεινὸς ἀνὴρ τάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόῳτο. id est:

Forsan & innocuum culpet vir sævus & acer.

Propterea quòd accepta pecunia nonnunquam & malos defenderet, & pugnaret bonos. Eundem ad Varronem torsit *M. Tullius l. epist. ad Atticum* 13.

Nicephorus Imp. fœdere cum Saracenis soluto, multa imperio suo incommoda intulit. *Sigebertus in Chron.*

Celebratur *Iasonis*, qui apud Thessalos dominatus est, sententia, quam usurpabat semper, cùm aliquos læderet vel premeret: Necesse esse in parvis ut delinquerent, qui in magnis rectè agere vellet. *Plut.*

Vide cætera, loco de Iustitia.

INNOCENTIA.

❡ SENTENTIAE BIBLICAE.

INnocens manibus & mundo corde: qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo: hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo. *Ps.* 14.

❡ SENTENTIAE PATRUM.

ILla est vera innocentia, quæ nec inimico nocet. *Aug. super Ps.*

Vera innocentia est, ubi integritas sine peccato: venditio est sine debito: flagellum sine merito. *Id. ib.*

Quis est innocens? qui, cùm aliis non nocet, nec sibi nocet. Qui enim & sibi nocet, non est innocens. *Id. ib.*

Innocentia & integritas levi sorde violatur aspersa, & gratiæ suæ munus amittit. *Ambros. in hex.*

Innocens inter ipsa tormenta fruitur conscientiæ bono: & inter mali-

malignitates, quùm de pœna metuit, de innocentia gloriatur. *Hier. ad Demetr.*

Qui mala pro bonis rependit, ex ejus domo non ejicientur mala. *Nilus apud Ant. & Max. serm. de innocent.*

Non mediocris est titulus virtutis, inter pravos vivere benè, & inter malignantes innocentiæ retinere candorem & morum lenitatem. *Bernhard. super Cant.*

Gaude de innocentia, & exulta: gaude, inquam: quia ubique illæsa est, ubique secura. Si tentaris, proficis: si humiliaris, erigeris: si pugnas, vincis: si occideris, coronaris. Tu in servitute libera es, in periculo tuta, in custodia læta: tibi omnis reatus adjicitur: tibi universa malitia subjugatur: te potentes honorant: suscipiunt principes: magnates exquirunt: & illi nonnunquam te desiderant, qui impugnant. Tibi boni parent, mali invident, zelant æmuli, inimici succumbunt, nec unquam poteris victrix non esse, etiam si inter homines judex justus defuerit. *Chrysost. in homil.*

Puritas innocentiæ conservata, fons est & origo omnis scientiæ & virtutis. *Hugo.*

§ SENTENTIÆ POETICÆ.

Horat. Oda. 22. lib. 1.

Integer vitæ, scelerisque purus,
Non eget Mauri jaculis, nec arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis,
Fusce, pharetrâ:
Sive per Syrteis iter æstuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

Ovid. lib. 5. de Tristib. El. 5.

Nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram,
Conscius in culpa non scelus esse sua.

Ovid. lib. 4. Fast.

Conscia mens recti famæ mendacia ridet:
Sed nos in vitium credula turba sumus.

Ovid. Eleg. de Nuce.

Sic reus ille fere est, de quo victoria lucro
Esse potest: inopis vindice facta carent.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

TRiumphus innocentiæ est, non peccare, ubi liceat: in quem plus potes peccare, desine. *Sen. in Prov.*

Nemo invenitur, qui se possit absolvere, & innocentem quisque se dicit, respiciens testem, non conscientiam. *Id. l. 1. de ira.*

In malis sperare bonum, nisi innocens, nemo solet. *Id. ib.*

Innocentia per gradus certos ab homine discedit, & ne in maxima trepidet audacia, diu vires in minoribus colligit. *Quintilian.*

¶ APOPHTHEGMATA.

B*Ion* olim cum scelerosis navigans, incidit in prædones: illis dicentibus: Actum est de nobis, si agnoscamur: & de me, inquit, nisi agnoscamur. Bonis innotuisse, salus est. *Laert. l. 4. c. 7.*

Phocion. Ex his, qui cum Phocione erant morituri, quidam indignabundus deplorabat sortem suam: quem ita consolatus est Phocion: Non tibi, inquiens, Evippe, satis est cum Phocione mori? *Plut. in apoph.*

Titus Vespasianus, audiens suos antecessores in imperio multis injuriis à subditis affectos: Nemo, inquit, me injuriá afficere, aut contumelia potest: quia nihil ago, quod alios lædere possit. *Xiphil. in Vita Vespas.*

Idem, quùm febre correptus, lecticâ à loco, in quo tum erat, transferretur, dimotis plagulis cœlum suspexit, questusque est, sibi immerenti vitam eripi, quùm nullum per omnem vitam extaret factum, cujus pœniteret, uno duntaxat excepto. Id cujusmodi fuerit, nec ipse prodidit, nec quisquam conjectare potuit. *Suet.*

Antonius Pius reprehendenti cuipiam eum, quod in hostes mitis esset, atque in conjuratos, quos vicerat, ac dicenti: Quid si hostes vicissent? graviter respondit: Nos non sic Deos colimus, nec sic vivimus, ut illi nos vincant. *Brus. l. 5. c. 26.*

Alphonsus percontatus à suis, cur sine satellitibus sæpenumero incederet: Se innocentiâ comitatum incedere, respondit. *Panorm. de Alphonsi reb gest.*

Socrates jam ad mortem damnatus, Apollodoro comploranti, dicentique: Innocens morieris? Quid, inquit, num me nocentem mori malles? *Xen in apoph. pro Socrate.*

Idem, cum judices inter se disceptarent, quâ pœnâ dignus esset Socrates? Ego, inquit, ob ea quæ feci, dignum me censeo, qui publicitus alar in Prytaneo. *Laert.*

Plato, quum quidam ei narraret, nonnullos esse, qui ipsum maledictis insectarentur: At ego, inquit, sic vivam, ut illis non habeatur fides. *Ant. par. 2. Melis ser. 69.*

Tectamenes innocenter ab Ephoris damnatus abiit ridens. Rogantibus autem iis, qui aderant, an contemneret Lacedæmoniorum leges? Nequaquam, inquit: quin gaudeo potius, quod hæc mihi mulcta solvenda est, cum eam nec indixerim cuipiam, nec à quopiam mutuo acceperim. *Plut. in Lacon. apoph.*

Anaxandridas Leontis F. cuidam acerbè ferenti, quod cogeretur urbe exulare; Ne, inquit, vir optime exhorrescas exulare civitate, sed à justitia exulare horrendum est. *Plutarch. in Lacon.*

¶ Si-

¶ SIMILITUDINES.

UT ignis in aquam conjectus continuò restinguitur & refrigeratur: Sic referens falsum crimen, in purissimam & castissimam vitam collatum, statim concidit & extinguitur. *Cic. pro Roscio Comœdo.*

Vt nepenthes herba, ab Homero prædicata, addita poculis, omnem convivii tristitiam discutit: Ita bona mens insita nobis, omnem vitæ solicitudinem abolet. *Erasm.*

¶ HIEROGLYPHICA.

ANte alia tàm *Ovis* quàm *Agnus* hieroglyphicum est *Innocentiæ*. Hinc illud apud Cyprianum sapientissimè scriptum, libro de Livore: Meminisse debemus, quo vocabulo Christus plebem suam appellet, quo titulo gregem suam nuncupet? Oves nominat, ut innocentia Christiana ovibus æquetur: Agnos vocat, ut Agnorum naturam simplicem simplicitas mentis imitetur. *Pier. Val. lib.* 10. *p.* 92. *D.*

Neque desunt, qui *Piscem* hieroglyphicum *Innocentiæ* esse contendant: cum omnino sint innocui, neque elementum suum ad insidias aliis inferendas transgrediantur, eoque spectare dicunt Pythagoræ præceptum, qui abstinendum esse piscibus edicto caverit, ne persequerentur insontes. *Pier. Val. l.* 31. *p.* 289. *C.*

Abluendarum manuum gestus signum quoque hieroglyphicum est *Innocentiæ*, quasi illas non contaminatas habere profiteamur. Vnde antiqui contestari volentes, se alicuius sceleris innoxios esse, nec assensum præbuisse, in conspectu multitudinis manus abluebant. *Pier. Val. l.* 35. *p.* 329. *A.*

INOBEDIENTIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

EN propono in conspectu vestro hodie maledictionem, si non audieritis mandata Domini. *Deut.* 12.

Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino DEO tuo, ex decreto judicis morietur homo ille. *Ib.* 17.

Si genuerit homo filium contumacem, qui non audiat patris ac matris imperium, & coercitus obedire contempserit, lapidibus eum obruet populus civitatis, & morietur. *Ib.* 21.

Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis sermonibus tuis, quos præceperis ei, moriatur. *Iof.* 1.

Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. 1. *Reg* 8.

Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. *Ib.* 15.

Vir vanus in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri se liberum natum putat, *Iob*, 11.

Quid autem vocatis me, Domine! Domine! & non facitis quæ dico? *Luc.*6.

Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi? *Rom.*5.

Qui resistit Potestati, Dei ordinationi resistit. *Ib.*13.

In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cùm impleta fuerit vestra inobedientia. 2.*Cor.*10.

Fratres, si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur. 2.*Thess.*3.

Omnis prævaricatio & inobedientia accipit justam retributionem mercedis. *Hebr.*2.

Væ illis! qui in contradictione Core abierunt. *Ep.Iudæ.*

¶ EXEMPLA SACRA.

INobedientiæ & ejus pœnæ exempla: Adam & Eva, *Gen.*3. ℣.6.16.18. *Rom.*5.19. Pharao, *Exod.*7.14. & 8.32 & 9.33. & 10.20. & 14.℣.27.28. Israelitæ, 17.4. *Num.* 14. ℣. 41. 44. *Deut.* 9. ℣.23.24. 1. *Reg.* 20. 36. 2.*Reg.*17.14. Achan, *Ios.*7.5. Saul, 1.*Sam.*13. ℣.13. & 15.19. Vir Dei, 1.*Reg.*13.℣.21.26 Rex Israel, 20.℣.42. Naaman, 2.*Reg.*5.13. Ioas Rex, 13. ℣.19. Iosias, 2.*Paral.*35.22. Ionas, *Ion.*1.3. & 2.℣.1 Cæci illuminati, *Matth.* 9.31. Quidam Iudæi, *Tit.*2.10. Inobedientia ergà parentes damnatur. 2.*Tim.*3.℣.2.

¶ EXEMPLA PROFANA.

LAcedæmonij Isadam puerum adhuc, quem lex nondum ad pugnã vocabat, quoniam exiliens Gymnasio strenuum se præstiterat, coronâ donaverunt. Quoniam verò nondum ætate postulante, & insolitis etiam armis in hostes irruerat, pœna affecerunt. *Ael.lib.*6.

Athenienses olim damnabant reos, non quidem si totam tantum legem, sed si unicam syllabam transgressi fuissent. *Alex.l.*3.*c.*5.

P. Crassus Mutianus architectum, ob imperium licet cum ratione spretum, virgis cædit. *Theat. Zwing.fol.*3616.

Apud *Thurios* lex erat militaris, ut contumax miles, desertor vel transfuga, muliebri veste amictus, ob ignominiam vinctus teneretur. *Alex.l.*2 *c.*23.

Apud *Macedones* iniussu ducis vel imperatoris arma capere, in ordines ire, aut hostes demum invadere, lege militari cavebatur. *Alex.ab Alex.l.*1.*c.*20.

Philippus rex Archidamum morte mulctavit, quòd, cùm eum perseverare cum armis jussisset, ille deposuisset. *Aelian.l.*14.

Sub *Lysandro* classis Lacedæmoniorum præfecto, Bercyllides à Pharnabazo accusatus, quod ordines non servasset, ignominiæ causâ stare iussus est, scutum præ se ferens: hæc enim non servati ordinis pœna est. *Xenophon.l.*3.

Vide Obedientia.

INSCI-

INSCITIA.

¶ APOPHTHEGMATA.

DIogenes percontanti, quæ tellus graviorem gestaret molem? Quæ hominem, ait, rudem & à bonarum artium studio alienum. *Stob.*

Plato eò differre doctum ab indocto dicebat, quò bene valentem ab ægroto videmus. *Fulg. l. 7. c. 2.*

¶ SIMILITUDINES.

UT Panthera benè olet, sed non nisi bestiis, quas ad se trahit, hominibus non item: Ita jocus bonis ingeniis gravis est, stupidis & bardis quovis aromate gravior. *Plin. l. 8. c. 17.*

Vt Tygrides, si quis tympanis circumsonet, in rabiem agi dicuntur, adeò ut seipsas denique discerpant: Ita quosdam offendit, quod aliis reddit animum, puta Musica, Eloquentia, &c. *Plut.*

Vti salicis semen ante maturitatem abjectum, non solùm ipsum nihil gignit, verùm etiam fœminis sterilitatis est medicamentum, hoc est, efficit, ut non concipiant: Ita sermones istorum, qui prius docent, quàm verè sapiant, non solùm ipsos non reddunt meliores, verùm etiam auditores suos inficiunt & reddunt indociles. *Plin. lib. 15, c. 27.*

Nullum est animal, quod impensiùs amet suos fœtus, quàm asinus & simia: Ita indocti suas commentatiunculas præter alios amplectuntur. *Plin. l. 18. c. 43. & c. 54. eod. l.*

Fraxinum campestrem in tantum horrent serpentes, ut nec matutinas, nec vespertinas illius umbras, quamvis longissimas, unquam attingant: & si gyro frondibus hujus arboris claudatur ignis & serpens, citius in ignem fugiat serpens, quàm in fraxinum: Ita nihil convenit vitiis & studio sapientiæ, sub cujus umbra quisquis se continuerit, tutus erit ab huius vitæ venenis. *Id. l. 16. c. 14.*

Vt in magicis artibus vulgus hoc magis admiratur, quo minus percipit ratione, cur illa aut illa tam absurda præscribantur: Ita quidam magis admirantur stylum, aut carmen, quod non intelligunt. *Id.*

Vide Ignorantia. Item Scientia, Doctrina, Eruditio.

INSIDIÆ.

¶ EXEMPLA SACRA.

INsidiarum structarum exempla: Esau Iacobo, *Gen.* 27. ℣. 42. Iosua Hai, &c. *Ios.* 8. ℣. 12. Abimelech Sichimitis & Baalitis, *Iudith.* 9. ℣. 25. 34. 42. 43. Delila Samsoni, 16. ℣. 12. Israelitæ Benjamitis, 20. ℣. 29. 36. 37. 38. 39. Saul Amalech, 1. *Sam.* 15. 6. Davidi, 18. ℣. 15. 16. 17. & 24. ℣. 12. 13.

Baasa Nadab, 1.*Reg* 15. 27. Iezabel Eliæ, 19. 14. Benadad regi Israel, 2.*Reg*.6.8. Ozias Phacee, 15.30. Servi Ammon, 21.℣.22.23. Ieroboam Abiæ, 2.*Paral* 13.13. Ammonitæ & Moabitæ Iosaphato,20.22.Zodab Ioas, 24.26. Ierusalem Amasiæ, 25 27. Bagathan & Thares Assuero, *Esth*.6. 2. Impius Pio, *Psal*. 10. ℣. 8. 9. Iudæi Christo, *Matth*. 26. 4. *Marc*. 14. 1. *Luc*. 6. 7. & 11. ℣. 53. 54. & 19. 47. Herodias Iohanni, *Marc*.6.19. Iudæi Paulo, *Actor*. 9. ℣.24.25.29. & 20.℣.3.19. & 23.15. & 25.3. 2.*Corinth*.11.℣.29.

§ EXEMPLA PROFANA.

CVm *Darius rex* Orœtem præfectum Sardium ob tyrannicam crudelitatem clam interficiendum curare vellet, triginta Persæ sese obtulerunt, singuli promittentes, vel vivum vel mortuum Orœtem sese adducturos: sors tamen Bagæo Artontis F. obtigit, qui Sardes profectus, curavit à satellitibus Orœtem necandum. *Herod. lib* 3.

Porsenna rege Hetruscorum Romam obsidente, C. Mutius Scævola, cum constituisset regem opprimere incautum, veste indutus Hetrusca, & assimili linguâ utens, in castra penetravit: cùm ambisset tribunal, ubi rex considebat, ignoraret autem regem, & timeret sciscitari, qui esset? quem maximè ex consessu arbitratus est regem esse, eum stricto gladio obtruncavit. *Plut. in Poplicola & in Paral. ex Aristidis Milesii l.*3.

Cum *Diomedes & Vlysses* communi opera sublato Palladio redirent noctu, Vlysses, quò facti gloriam in se unum transferret, destinabat occidere Diomedem præcedentem, ac Palladium secum portantem. Itaque cùm ensem in caput illius à tergo vibrasset, Diomedes, animadversa ad lumen lunæ gladii umbra, subtraxit se plagæ: correptumque Vlyssem vinctis manibus præcedere compulit, gladio lato subinde cædens illius tergum. Hinc Diomedea necessitas. *Suidas, Zenodotus & Eras. in Adagiis.*

Thorismundus rex Visigothorum Tolosæ, anno regni sui secundo, cum de vena sanguinem minuisset, fuit à suo cliente, consilio fratrum, interfectus: sed parvo cultello, quem manu tenebat, insidiantium aliquot interfecit. *Rodoric. Toletanus l.*2. *Paral. Hispan. c.*8.

Hungari conspiraverant adversus Sigismundum Imp. armatique regiam intraverant, aut capturi regem, aut si id non succederet, occisuri: quos ut ad se irrumpentes Imperator cognovit, accepto pugione in medium progressus: Ecquis, inquit, vestrum manus in me injiciet, aut quidnam feci, quòd me regem vestrum occidere vultis? Prodeat è vobis, si quis audet, & mecum solus congrediatur! Ea voce & audacia obstupuêre conjurati, & sibi quisque timens abiêre. *Aeneas Syl. l.*3.

INSOLENTIA.

Similitudines.

SIcuti vina, & poma ſubacerba, vetuſtate emiteſcunt dulceſcuntque: Sic ætatis inſolentia longo rerum uſu mitigatur. *Eraſm.*

Vt equæ, conſpecta in aquis forma ſua, aguntur in rabiem, authore Columella: Ita quidam nimium admirantes ſua, ad inſaniam uſque redduntur inſolentes. *Idem.*

Vide Arrogantia, Superbia.

INSTITUTIO.

¶ Sententiae Patrum.

AD diſcendum, quod opus eſt, nulla ætas ſera videri poteſt: quòd & ſi ſenes magis decet docere, quàm diſcere; magis tamen decet diſcere, quàm ignorare. *Aug in epiſt. ad Hieron.*

Ego ex eorum numero me eſſe profiteor, qui ſcribunt proficiendo, & ſcribendo proficiunt. *Id. Epiſt. 7.*

Ab omnibus libenter diſce, quod neſcis, quia humilitas tibi commune facere poteſt, quod natura facit commune. *Id. in Epiſt.*

Naturæ ordo ſic ſe habet, ut, quum aliquid diſcimus, rationem præcedat authoritas. *Id. de moribus Eccl.*

Nihil prodeſt facienda didiciſſe, & non facere. Melius eſt neſcire aliquid, quàm cum periculo diſcere. *Hieron. in Epiſt.*

Vera hominis ſcientia eſt, imperfectum ſe noſſe. *Id. ad Luciferum.*

Optabile eſt & mihi præclarum, uſque ad ultimam diſcere ſenectutem: quoniam nulla ætas ad perdiſcendum ſufficere poteſt. Docere verò alios, affectare eum, qui non ſufficienter inſtructus eſt, res mihi videtur antiqui proverbii: In dolio diſcere artem figuli: hoc eſt, in periculo. *Gregor. Nazianz. in apolog.*

Sunt, qui ſcire volunt, eo fine tantùm, ut ſciant, & turpis curioſitas eſt: & ſunt, qui ſcire volunt, ut ſcientiam ſuam vendant, & turpis quæſtus eſt: & ſunt, qui ſcire volunt, ut ſciantur ipſi, & turpis vanitas eſt. Sed ſunt quoque qui ſcire volunt, ut ædificent, & charitas eſt: & ſunt qui ſcire volunt, ut ædificentur, & prudentia eſt. *Bernh. in Cant. ſerm. 26.*

¶ Sententiae Poeticae.

Ex Græcis Comicis.

—— οὐ λυπούμενον δεῖ
Παιδάριον ὀρθοῦν, ἀλλὰ καὶ πείθοντά τι.
—— *Verberibus haud ſolis puer,*
Verbis ſed inducendus ad rectum bonis.

Sic Terentianus Mitio Adelph. I. I.

Pudore & liberalitate liberos
Retinere satius esse credo, quam metu.

Et aliquanto post.

Hoc patrium est, potius consuefacere filium
Sua sponte recte facere, quam alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

LEctio certa prodest, delectat. Qui, quò destinavit, pervenire vult, unam sequatur viam, non per multas vagetur: non ire istud, sed errare est. *Sen. Epist.* 43.

Mutuo ista fiunt: & homines dum docent, discunt: non est, quod gloria publicandi ingenii producat in medium: ut recitare istis velis, aut disputare. Si haberes isti populo idoneam mercedem, nemo est, qui intelligere te possit. Cui ergò, inquis, ista didici? non est, quod timeas, ne operam perdideris, si tibi didicisti. *Sen. Epist.* 7.

Quid est stultius, quam quia diù non didiceris, non discere? omnis ætatis homines schola admittit. Tamdiu discendum est, quamdiu nescias: Si proverbio credis, quamdiu vivas: Etiam seni discendum est. *Id. Epist.* 76.

Mores primum, mox sapientiam disce: quæ sine moribus malè discitur. *Id. ib.*

Debent homines viaticum senectutis literarum eruditionem parare discendo, ne defecerint insipienti animo: literas tanquam baculum infirmo corpori repertas esse: eundem finem esse discendi, qui & vivendi. *Id. in prov. phil.*

¶ SIMILITUDINES.

UT terra, quò melior est natura, hoc magis corrumpitur, si negligatur: Ita ingenia, nisi rectè excolantur, quo sunt feliciora, hoc pluribus vitiis obducuntur. *Plut.*

Est terra quædam asperior, duriorque, quæ tamen culta protinus ferax redditur: Sic ingenia duriora naturâ, institutione mansuescunt. *Plut.*

Vt curruum rotæ vi inflexæ nunquam ad pristinam rectitudinem queunt revocari, itidem histrionum baculi: Ita quædam ingenia sic consuetudine & institutione depravantur, ut corrigi non queant. *Idem.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

PHilosophiam Chaldæorum & Ægyptiorum pueri à patribus discunt. *Diod. l.* 1. *c.* 6. *& l.* 2. *c.* 8.

Indi & Brachmanes edito infanti curatorem, & vitæ magistrum custodem adhibebant, ut sub legibus & magistratibus, bonis disci-

plinis

plinis formatus, salutaribus exemplis erudiretur. *Alex. ab Alex. l. 2. cap. 25.*

Persæ tria præcipuè liberos suos docebant: equitare, jaculari, & vera dicere. Vicissim tria vehementer damnabant: mentiri, inter ærarios esse, & omnem rem immundam edere. *Fulg l. 2. cap. 1. ex Xenophonte & Plut.*

Romani quotannis sex optimatum filios ad sex Hetruriæ populos mittebant, ut auguralem scientiam discerent. *Alex. l. 5. c. 19.*

Augustus Cæsar rectorem solitus est apponere ætate parvis, ac mente lapsis, donec adolescerent, aut resipiscerent: ac plurimorum liberos & educavit simul cum suis & instituit. *Suet.*

Carolus Magnus Burchardo Herbipolensi Episcopo duodecim adolescentes ex illustribus parentibus Saxonum natos, quos obsides acceperat, servandos & erudiendos in doctrina pietatis commisit, *teste Balæo Centuria 13. c. 57.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

SVnt, qui *Calathum cum pullis hirundineis* in aliquot veterum monumentis observatum, hieroglyphicum *Institutionis* esse contendant, argumentumque ejusmodi Osiridis & Cereris beneficia in mortales collata, referant, quòd scilicet ab iis & vivendi leges, & agri colendi præcepta receperimus, & æquo cum reliquis jure vitam degere didicerimus. *Pier. Val. l. 22. p. 208. E.*

Vide Discendi cupiditas, Disciplina, Doctrina, Educatio, Professor.

INTEMPERANTIA.

¶ APOPHTHEGMA.

D*Emetrius Phalereus*, conspicatus juvenem intemperantiæ deditum: Ecce, inquit, quadratus Mercurius, habens syrma, ventrem, pudenda & barbam. *Laert. l. 5. c. 5.*

¶ SIMILITUDO.

QVemadmodum temperantia sedat omnes appetitiones, & efficit, ut hæ rationi rectæ pareant, conservatque considerata judicia mentis: Sic huic inimica intemperantia omnem animi statum inflammat, conturbat, incitat. *Cic. l. 4. Tuscul. quæst.*

Plura quære Titul. de Temperantia, Libidine, Scortatione, Ebrietate, Luxuriâ, Gula, Voluptate.

INVIDIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NE comedas cum homine invido, & ne desideres cibos ejus: quoniam in similitudine arioli & conjectoris æstimat, quod

ignorat. Comede & bibe, dicet tibi, & mens ejus non eſt tecum. *Prov.*23.

Alius alium per invidiam occidit. *Sap.*14.

In bonis viri, inimici illius: in triſtitia & in malitia illius, amicus agnitus eſt. *Eccl* 12.

An oculus tuus nequam eſt, quia ego bónus ſum? *Matth.* 20.

Cùm ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecúndum hominem ambulatis? 1.*Cor.*3.

Quidam quidem & propter invidiam & contentionem Chriſtum prædicant: quidam autem & propter bonam voluntatem, *Phil.*1.

Væ illis, qui in viam Cain abierunt. *Epiſt.Iudæ.*

Neque cum invidia tabeſcente iter habebo: quoniam talis homo non erit particeps ſapientiæ. *Sap.* 6.

Non efficiamini inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes. *Gal.*5.

Vbi zelus & contentio, ibi inconſtantia & omne opus pravum. *Iacob.*3.

Deponentes igitur omnem malitiam, & invidias, & omnes detractiones, ſicut modo geniti infantes, rationabiles, & ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem. 1.*Petr.*2.

Rurſum contemplatus ſum omnes labores hominum, & induſtrias animadverti patére invidiæ proximi: & in hoc ergo vanitas, & cura ſuperflua eſt. *Eccl.*4.

Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui ſunt ex parte illius. *Sap.*2.

Parvulum occidit invidia. *Iob.*5.

Vita carnium, ſanitas cordis: putredo oſſium, invidia. *Prov.*14.

Qui ſibi invidet, nihil eſt illo nequius; & hæc redditio eſt malitiæ illius. *Eccl.*14.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

INvide, quid ſuſpiras? Proprium ne malum, an alienum bonum? *Baſil.ſerm.de invidia, & aliis locis.*

Rubigo peculiare eſt vitium frumenti: & invidia morbus eſt amicitiæ. *Id.*

Canes nutricatione cicurantur, & cultu manſueſcunt leones: invidi verò ad obſequium magis efferantur. *Id.*

Invidia probum virum ſequitur, œſtrum exiſtens impuri ſpiritus. Qui hunc ſuſcepit ac velut pectore complexus eſt, nihil aliud habet, quam quod animam ſuam exeſt & diſſecat, ſimulque cum corpore abſumit mœrorem acerbiſſimum, ac ſolatii omnis expertem aliorum proſperitatem exiſtimans. *Greg.Nazianz.in Eccl.*

Invidia, peſtiferum malum, hominem in diaboli conditionem ac in dæmonem immitiſſimum convertit. Per eam mors venit in mun-

mundum: propter ipsam Abel est interemptus: David cædis periculum subiit: Judæi Christum interfecerunt. Invidi adversa aliorum fortuna, ut Scarabei alieno stercore, nutriuntur. *Chrysost. in homil.*

Fuge invidiam, quæ non solum alienos, verum multo magis eum, quem possederit, lacerare consuevit. *Ambr. l. de fuga seculi.*

Invidia est filia superbiæ: sed ista mater superbia nescit esse sterilis: ubi fuerit, continuò parit: suffoca matrem, & non erit filia. *Aug. de Verbo Domini.*

Invidia vitium diabolicum, quo solo diabolus reus est, & inexpiabiliter reus. Non enim diabolo dicitur, ut damnetur, adulterium commisisti: furtum fecisti: villam alienam rapuisti: sed homini stanti invidisti. *Id. l. 1. de doctrinâ Christianâ.*

Tolle invidiam, & tuum est, quod habeo: tollam invidiam, & meum est, quod habes. *Id. in Ioan.*

Invidia est odium alienæ felicitatis, respectu superiorum, quia eis non æquatur; respectu inferiorum, ne sibi æquentur; respectu parium, quia sibi æquantur. *Id. ib.*

Oro te, quid invido delectationis præstat invidia? quem secretis quibusdam conscientiæ ungulis livor ipse discerpit, & alienam felicitatem tormentum facit? *Hier. in Epist. ad Demet.*

Tanto quisquis plus invidet aliis bona præsentia, quanto minus ea ipse contempserit. *Greg. l. 3. mor.*

Dum electi proficiunt, reprobi ad rabiem furoris excitantur, & bona nascentia, quæ nolunt imitari, persequuntur. *Ib.*

O invidia, quæ semper sibi est inimica: nam qui invidet, sibi quidem ignominiam facit; illi autem, cui invidet, gloriam parit. *Chrysost. super Matth.*

Tantos invidus habet justæ pœnæ tortores, quantos invidiosus habuit laudatores. *Prosp. l. 3. de Vitiis & Virtutibus.*

Invidia, in suum autorem reciproca, est de bono alterius tabescentis animi cruciatus. *Id. ib.*

Invidiâ justius nihil est, quæ protinus ipsum autorem perimit excruciatque suum. *Id. ib.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Græcis Comicis.

Ὁ φθονερὸς αὐτῷ πολέμιος καθίσταται.
Αὐθαιρέτοις γὰρ συνέχεται λύπαις ἀεί.
Sibi hostis ipse redditur Vir invidus,
Hunc namque mœror, quam sibi accersit, premit.

Lucret. 3.

Macerat invidia, ante oculos illum esse potentem,
Illum aspectari, claro qui incedit honore:
Ipsi se in tenebris volvi cœnoque queruntur.

INVIDIA.

Martialis 5. Ep.10.

Hi sunt invidiæ nimirum, Regule, mores,
Præferat antiquos semper ut illa novis.

Silius 17.

O dirum exitium mortalibus! ô nihil unquam
Crescere, nec magnas patiens exsurgere laudes
Invidia!

Prop. 2. 25.

Invidiam quod habet, non solet ire diu.

Hor. 1. Ep. 2.

Invidus alterius macrescit rebus opimis.
Invidiâ Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum.

Plaut. Truc. 4. 2.

Invidere alij benè esse, tibi malè esse, miseria est.
Qui invident, egent: illi, quibus invidetur, rem habent.

Pub. Syrus.

Miserrima est fortuna, qui inimico caret.

Plaut. Capt. 3. 4.

Est miserorum, ut malevolentes sint atq; invideant bonis.

Idem Bach. 3. 6.

Nullus est, qui non invideat rem secundam obtingere.

Ter. Andr. 4. 1.

Hoccine credibile est aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut siet,
Vt malis gaudeat alienis, atque ex incommodis
Alterius sua ut comparet commoda?

Senec. Hercul. Fur. v. 351.

Ars prima regni est, posse te invidiam pati.

Virg. de Livore.

Livor tabificum malis venenum
Intactis vorat oßibus medullas,
Et totum bibit artubus cruorem.
Quod quisquis furit, invidetque sorti
Vt debet, sibi pœna semper ipse est,
Testatur gemitu graves dolores.
Suspirat, gemit, incutitque dentes.
Sudat frigidus, intuens quod odit,
Effundit mala lingua virus atrum,
Pallor terribilis genas colorat,
Infelix macies renudat ossa.
Non lux, non cibus est suavis illi,

Nec

Nec potus juvat, aut sapor Lyæi,
Nec si pocula Iupiter propinet,
Atque hæc porrigat & ministret Hebe,
Aut tradat Ganymedes ipse nectar, &c.

Ausonius in Pittaci sententiis.

Demens superbis invidet fœlicibus.

Ovid. l.1. de arte Amandi.

Fertilior seges est alienis semper in agris,
Vicinumque pecus grandius uber habet.

Ovid. l.2. de Remedio amor.

Ingenium magni livor detrectat Homeri:
Quisquis es, ex illo, Zoile, nomen habes.

Ovid. l.2. Met. v.762.

Protinus invidiæ nigro squalentia tabo
Tecta petit. Domus est imis in vallibus antri
Abdita, sole carens, non ulli pervia vento,
Tristis & ignavi plenissima frigoris, & quæ
Igne vacet semper, caligine semper abundet.
Huc ubi pervenit bello metuenda virago,
Constitit aute domum (neque enim succedere tectis
Fas habet) & postes extremâ cuspide pulsat.
Concussæ patuere fores: videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorum,
Invidiam &c.
Pallor in ore sedet, macies in corpore toto:
Nusquam recta acies, livent rubigine dentes:
Pectora velle virent, lingua est suffusa veneno:
Risus abest, nisi quem visi movere dolores:
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis:
Sed videt ingratos, intabescitque videndo
Successus hominum, carpitque & carpitur una,
Suppliciumque suum est.

Ovid. l.3. de Ponto. El.3.

Livor, iners vitium, mores non exit in altos,
Vtque latens ima vipera serpit humo.

Silius Italicus lib.11. bel. Pun.

Dum malus obtrectat facta immortalia livor,
Nec sinit adjutas ductoris crescere laudes.

Ovid.1. de Remed.

Summa petit livor, perflant altissima venti.

Silius Ital. lib.13. bel. Pun.

Magnanima invidia virtus caret.

Ovid.

Ovid. l.3. de Ponto. El.4.

Scripta placent à morte quidem: quia lædere vivos
Livor & inviso carpere dente solet.

Idem l.4. de Ponto. El.16.

Non solet ingeniis summa nocere dies.

Id. 1. Amor.15.

Pascitur in vivis livor: post fata quiescit:
Tunc suus ex merito quemque tuetur honos.

Hor. Oda. 24. l. 3.

Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus invidi.

Id. l 2. Epist. ad Augustum.

Vrit enim fulgore suo, qui prægravat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem.

Martial. l.1. Epigram.41.

Quid ducis vultus, & non legis ista libenter,
Omnibus invideas, livide, nemo tibi.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

INvidentia est ægritudo ex alterius rebus secundis. *Cic.3.Tusc.*

Virtutis comes invidia plerunque bonos insectatur. 4. *ad Herennium.*

Latè patet hoc vitium, & est in multis, invidere scilicet. *Cicero Appio pulchro Famil.*3.

Mos est hominum, ut nolint eundem pluribus rebus excellere. *De Clar.Orat.*

Plerique sunt invidi, maximeque est hoc commune vitium & pervulgatum: invidetur autem præstanti florentique fortunæ. 2. *Orat.*

Invident homines, maximè paribus aut inferioribus, cum se relictos sentiunt, illos autem dolent evolasse: sed etiam superioribus invidetur sæpè vehementer, & eò magis, si intolerantius se jactant, & æquabilitatem communis juris, præstantia dignitatis aut fortunæ suæ transeunt. 2.*de Oratore.*

In judiciis invidia imbecillis esse debet: nihilque homini est tàm timendum, quàm invidia: nihil innocenti suscepta invidia tàm optandum, quàm æquum judicium. *Pro Cluent.*

Invidia summus ordo caret. 3.*de Legib.*

Invidia, virtute parta, gloria, non invidia putanda est. 3. *Invect. in Catil.*

Nulla tàm modesta felicitas est, quæ malignitatis dentes vitare possit: divites enim sunt alienis jacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus. Vnde quidam interrogatus, quomodo invidos non haberet? respondit: si nihil ex magnis rebus habue-

habueris: aut nihil feliciter gesseris: nam sola miseria caret invidia. *Val. Max. l.4.*

Invidiam effugies, si te non ingesseris oculis, si bona tua non jactaveris, si sciveris in sinu gaudere. *Sen. epist.*

Etsi multos inimicos tibi faciat injuria; multos tamen faciet invidia. *Id. de morib.*

Homo sum, quomodo devitabo secularium rerum invidiam? Facilius est pauperi contemptum effugere, quàm diviti invidiam. *Idem ibid.*

Vtinam invidi oculos haberent in omnibus civitatibus, ut de omnium felicitatibus torquerentur: nam quanta felicium sunt gaudia, tanti invidorum sunt gemitus. *Id. ib.*

Venenum, quod serpentes in alienam perniciem effundunt, sine sua continent: non ita vitium invidiæ continetur: Nam invidum torquet & macerat, bona odit & extenuat, injurias verò dilatat atque auget. *Idem in Epist.*

Nunquam melius torquebis invidos, quam virtuti & gloriæ serviendo *Id. ibid.*

Invidia tacitè, sed inimicè irascitur. Invidiam ferre aut fortis, aut felix potest. *Id. ib.*

Si non invideris, major eris: nam qui invidet, minor est. Scito quid est invidia? Dolor est animi ex alienis incommodis. Scito etiam & illud, quod nulli invidet vir bonitate præditus. *Id. in Prov.*

¶ Apophthegmata.

Cleobulus interrogatus, quænam præcipuè cavenda sint? respondit: Amicorum quidem invidiam, inimicorum autem insidias. *Max. serm. 54.*

Bion conspiciens quendam tristi vultu, qui habebatur invidus: Nescio, inquit, utrum tibi aliquid acciderit mali, an alteri boni quippiam? *Laert. l. 4. c. 7. Stob serm. 36.*

Agis, quum quidam dicerent, esse nonnullos alienæ familiæ, qui ipsi inviderent: Geminam igitur, inquit, habebunt molestiam, quos & sua ipsorum mala cruciabunt: atque insuper tum meis, tum amicorum meorum bonis torquebuntur. *Plut. in Lac.*

Socrates interrogatus, quid bonis viris molestum esset? dixit: Malorum felicitas. Quid malis? Bonorum prosperitas. *Antonius in Melissa serm. 70. part. 1.*

Aristoteles ostendere volens quid esset invidia? Antagonistam fortunatorum esse dixit. *Ant. in Meliss. part. 1. serm. 62.*

Epictetus rogatus, quomodo quis hosti dolorem excitare posset? dixit: Si quis ita comparet seipsum, ut optima quæque faciat. *Ant. in Meliss. part. 1. serm. 72.*

Thales sciscitatus, quo pacto adversæ fortunæ ictus quispiam ferat facillimè? Si inimicos, ait, videat deterius affectos. *Brus. l. 3. c. 7.*

Anachar-

Anacharsis percontatus, cur homines ſubindè triſtentur? Reſpondit: Quia non ſolùm propria mala eis moleſta ſunt, ſed etiam aliena bona. *Ant. ſerm.62. part.1. Meliſſ. Maxim. ſerm.54.*

¶ SIMILITVDINES.

NOn quævis arbor patitur complectentem ſe vitem, ſed quædam præfocant eam,& extinguunt: Ita ambitioſi quidam juvenes ob invidiam premunt, ne quando emergant. *Plutarch.*

Vt ii, quos dolentes ſopor occuparit, triſtia ſomniant: Ita qui invidia, ſuperſtitione, avaritia laborant. *Id.*

Vt ſtultus, qui adverſis ventis & undis navigat, orta tranquillitate portum petit: Sic qui tùm negotium relinquit, cùm diu jam cum invidia luctatus, deinceps citrà invidiam vivere poſſit. *Id.*

Qui diverſam ingrediuntur viam, non poſſunt ſibi mutuò prodeſſe: At qui diverſa vitæ ratione utuntur, adimunt invidiam, ac magis ſibi invicem ſunt auxilio. *Id.*

Subduc materiam, extinguitur ignis: Subduc occaſionem, conquieſcet odium ſine invidia. *Id.*

Quemadmodum in Oeconomicis, inquit Xenophon, ſuum habent locum vaſa ſacris parata, ſuum quæ cœnis, alibi quæ agriculturæ, ſeorſum quæ bello: Ita quiſque inveniet in animo ſuo mala ab invidia profecta, à zelotypia, ab ignavia, ab avaritia. *Id.*

Canis ignotos allatrat, ergà notos mitior, ſecundum Heraclitum: Sic invidia novos homines, & nuper evectos, potiſſimum infeſtat, in notos jam mitior. *Plut.*

Vt inveterata conſuetudo, etiamſi lædat, tamen haud facilè propellitur: Ita ſimultas invidiam, zelotypia mali memoriam in animo relinquit. *Plut.*

Vt ferrum ærugine conſumitur: Sic invidi ſuopte ingenio. *Plut.*

Vt non eſt regio, quæ careat venenis, veluti Creta: Ita non eſt Reſpublica aut aula, quæ careat invidiâ. *Eraſm.*

Vt feris bellum eſt cum iis, quæ iiſdem aluntur: cum cæteris pacem agunt: Sic invidia & æmulatio inter ejuſdem artis profeſſores. Nam pugili cum curſore convenit. *Plut.*

Vti Sol, ſi immineat hominis vertici, aut prorſum tollit umbram, aut minimam reddit: Sic ingens gloria extinguit invidiam. *Id.*

Vbi nullum lumen, ibi nulla umbra: Ita ubi nulla felicitas, ibi nulla invidia. *Id.*

Flammam primùm emicantem multus comitatur fumus, qui quidem evaneſcit, jam invaleſcente & explicante ſe flamma: Sic res egregias aggredientem initiò multa premit invidia, donec aucta gloria invidiæ fumum diſcutiat: nam fumus gloriæ invidia eſt. *Plut.*

Vt qui curſu certant, non diſcruciantur, cùm vident coronas athle-

athletarum, sed suis oblectantur: Ita te non oportet aliena felicitate discruciari, sed tua gaudere sorte. *Idem.*

Malus consiliarius omnia depravat assidens: Sic invidia nulla magis damnat, quàm quæ sunt optimè dicta. *Plut.*

Vt non invidetur his, qui domum aut agrum magno emerunt, sed quibus gratis contigit: Ita nemo his invidet, qui gloriam magno sibi pararunt, sed quibus fortunæ favore contigit. *Plut.*

Quemadmodum iter facientes per Solem necessario comitatur umbra: Sic quoque incedentibus per gloriam comes est invidia. *Idem.*

Vt cantharides maximè læto tritico innascuntur, & rosis florentibus: Sic invidia maximè comitatur eos, qui virtute florent. *Plut. & Plin. lib. 11. cap. 35.*

Sunt qui aspectu effascinant hominem: Ita invidus oculus perniciem adfert rebus lætis: Nec satis tutus regum oculus, si quid habeas egregiè pulchrum. *Plin lib. 7. cap. 2.*

Herbam Canariam canis ita mandit, ut homo non cernat, nisi depastam; & percussus à serpente, aliam quandam petit, sed eam decerpit inspectante homine: Ita quidam disciplinas celant, ne prosint & aliis. *Plin. lib. 25. c. 8.*

Qui effascinant, in oculis geminam habere pupillam dicuntur: Ita qui utuntur invidia alienæ felicitatis, non eam intuentur oculo simplici, sed quicquid vident, sinistrè interpretantur. *Erasm.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

INvidiæ exempla: Satan, *Gen.* 3. ℣. 1. *Sap.* 2. ℣. 24. Cain, *Gen.* 4. ℣. 4 Palæstini, 26. ℣. 14. Rachel, 30. 1. Fratres Ioseph, 37. ℣. 4. 8. *Actor.* 7. 9. Ægyptii, *Exod.* 1. ℣. 13. Iosue, *Num.* 11. ℣. 28. 29. Aaron & Maria, 12. ℣. 1. 2. Ephraimitæ, *Iudic.* 8. ℣. 1. 2. Eliab Frater Davidis, 1. *Sam.* 17. ℣. 28. Saul, 18. ℣. 8. Philistæi, 29. ℣. 9. Achitophel, 2. *Sam.* 17. ℣. 23. Sanaballat & Tobias, *Nehem.* 2. ℣. 10. Aman, *Esth.* 5. ℣. 13. Principes & Satrapæ Darii, *Dan.* 6. ℣. 4. Pharisæi, *Matth.* 9. ℣. 11. *Iohan.* 12. ℣. 19. Discipuli Ioannis, 9. 14. *Ioan.* 3. 26. Principes Sacerdotum & Scribæ, *Matth.* 21. ℣. 15. Iudæi, 27. ℣. 18. *Actor.* 13. ℣. 45. & 17. ℣. 5. Frater prodigi Filii, *Luc.* 15. ℣. 18. quidam Pharisæi, 19. ℣. 39. Pontifices & Pharisæi, *Ioan.* 11. ℣. 47. Sacerdotes, Magistratus templi & Sadducæi, *Actor.* 4. ℣. 1. 2. & 5. ℣. 17. Auditores Stephani, ℣. 54. Corinthii, 1. *Cor.* 1. ℣. 11. Pseudoapostoli, *Philip.* 1. ℣. 15.

¶ EXEMPLA PROFANA.

A*Lexander*, Macedoniæ rex potentissimus, Perdiccam oderat, eò quòd esset bellicosus: Lysimachum, quod militandi peritus: Seleucum, quod magni animi: Attalum, quod imperatoria dignitate polleret: Ptolemæum, quod ei omnia prosperè succederent. *Aelian. lib. 12. de Var. hist.*

Viros bonos, qui per virtutem primum locum tenebant, invidi oppugnavere: Periclem Simmias: Alcmæon Themiſtoclem: Pompejum Clodius: Epaminondam Meneclides Orator. *Plut. in præceptis politicis.*

Græcorum duces ad Salaminem re benè geſta, quamvis conſilio Themiſtoclis omnia geſta eſſent, ejus tamen gloriæ invidentes, ne ſecundas quidem rei benè geſtæ partes tribuere voluerunt. *Herodotus.*

Caligula Cæſar pulcros & comatos, ſi quos obvios haberet, occipitio raſo eos præ invidia deturpabat. *Sueton.*

Agathocles, Syracuſiorum tyrannus, Gelonis regis ſepulchrum, quod ei ob res præclare geſtas populus extruxerat, diruit. *Diodor. lib.* 11.

C.Caligula invidiâ motus, Torquato torquem, Cincinnato crinem, & Cn.Pompejo ſtirpis antiquæ Magni cognomentum abſtulit. Eſium quoque Proclum, formoſiſſimum adoleſcentem, jugulari fecit. *Suetonius.*

Sempronius Gracchus & Rutilius, tribuni plebis, Marco Attilio Glabrioni diem dixere, nullam aliam ob cauſam, quàm quod homo novus tàm citò creviſſet. *Livius de bello Macedonico, & Volat. lib.* 13.*c.*3.*Antrop.*

¶ HIEROGLYPHICA.

NOnnulli ex peritioribus *Invidiam* per *Hydræ* ſpeciem ſignificari tradunt: ideóque nullo alio monſtro domando Herculem magis laboraſſe. *Pier.Val. lib.*16.*pag.*155.*A.*

Per *Lolium* etiam cùm pravi mores tùm *Invidia* hieroglyphicè ſignificatur. Quare Antiſthenes non temerè dicere ſolebat: Abſurdum eſſe *triticum à lolio* non repurgare: Qui ſentiret ex hoc *Invidos* à Republica ſubmovendos, ut Plutarchus interpretatur: tàm enim inutiles invidi ſunt civitati, quàm *Lolium* eſt tritico: qui verò invidus eſt, ſuam ipſe ſibi fovet infelicitatem. *Pier.Val.lib.*56. *pag.*587.

INVOCATIO DEI.

¶ EXEMPLA SACRA.

INvocationis DEI exempla: Seth, *Geneſ.*4. *verſ.*26. Abraham, 12. v.8. & 13. v.4. & 21. v.33. Iſaac, 25. v.21. & 26. v.25. Iacob, 32. v.9. Moyſes, *Exod.* 34. v. 9. *Deut.*32. v.1. Samſon, *Iudic.* 15. v. 18. Samuel, 1. *Sam.* 12. v. 17. *Eccl.* 40. v. 19. David, 2 *Sam.*22, v. 4. 7. 1.*Paralip.*21. v.26 *Pſal.*17. v.6. & 18. v.4. & 31. v.2. & 116. v 13. *Eccl* 47. v.6. Elias, 1 *Reg* 17. v.36 37. Eſaias, 2.*Reg.*20. v.11. Ruben Gad, dimidia Tribus Manaſſe, 1.*Paral.*5. v.19 20. Aſa, 2.*Paral.*14. v.11. Iona, *Eccl.* 46. 6. Ezechias, 48. v.20. 21. 22. Syrach, 51, v.14.

Iere-

Jeremias, *Thren.*3. ℣.55. Sacerdotes, 2. *Macch.*3. ℣. 15. & 14. ℣. 34.35. Junior ex septem fratribus, 7. ℣. 37. Macchabæus & reliqui Judæi, 8. ℣. 2. Razias, ℣. 46. Judas Macchabæus, 15. ℣. 21. 26. Stephanus, *Actor.*7. ℣.60.

Vide Oratio.

IRA, IRACUNDIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NE irascemini in via. *Genes.*45.

Responsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem. *Proverb.*15.

Qui imponit stulto silentium, iras mitigat. *Ib.*26.

Deponite iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. *Coloss.*3.

Virum stultum interficit iracundia *Iob.*5.

Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat injuriam, callidus est. *Proverb.*12.

Vir iracundus provocat rixas, & qui ad indignationem facilis est, erit ad peccandum proclivior. *Ibid.*15 & 29.

Irascemini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram: nolite dare locum diabolo. *Ephes.*4.

Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor, & impetum concitati spiritûs ferre quis poterit? *Proverb.*27.

Inter superbos semper jurgia sunt. *Ibid.*13.

Semper præsumit sæva perturbata conscientia. *Sap.*17.

Iracundia animositatis illius, subversio illius est. *Eccl.*1.

Cum iracundo non facias rixas. *Ibid.*8.

Non est caput nequius super caput colubri: & non est ira super iram mulieris. *Ibid.*23.

Memorare timorem Domini, & non irascaris proximo. *Ibid.* 28.

Vir iracundus provocat rixas, & qui patiens est, mitigat suscitatas. *Proverb.*15.

Semper jurgia quærit malus: Angelus autem crudelis mittetur contra eum. *Ibid.*17.

Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam: spiritum verò ad irascendum facilem quid poterit sustinere? *Ibid.*18.

Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbam, ita & hilaritas ejus. *Ibid.*19.

Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem: sic homo iracundus suscitat rixas. *Ibid.*26.

Grave est saxum & onerosa arena: sed ira stulti utroque gravior. *Ibid.*27.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

IRa eſt, quùm ineſt opinio turbulenti appetitus, inferendi ea, quæ facilitatem actionis impediunt: idcirco plerumque non hominibus tantùm, ſed calamo iraſcimur in ſcribendo, eumque collidimus atque frangimus: & aleatores teſſeris, & pictores penicillo, & cujuſcunque inſtrumento quilibet, ex quo difficultatem ſe pati arbitratur: ac aſſiduitate iraſcendi vel creſcere etiam medici affirmant, incremento autem fellis rurſus & facilè & propè nullis cauſis exiſtentibus iraſcimur. *Auguſt. in epiſt. ad Ne.*

Sicut acetum corrumpit vas, ſi diutius ibi fuerit: Sic ira corrumpit cor, ſi in alium diem duraverit. *Idem in epiſt.*

Furor eſt ira brevis, quæ non tàm ex malitiæ propoſito, quàm eventu ſubito contingit. *Idem ibid.*

Ira fratris ſi fuerit inveterata, jam odium eſt. Ira turbat, odium extinguit: ira feſtuca, odium trabs eſt. *Idem in Pſalm.* 54.

Iram fratris tunc portabis, quùm tu adverſus eum non iraſceris: ut rurſum eo tempore, quo te ira præoccupaverit, ille te lenitate & tranquillitate ſupportet. *Idem de verbis Apoſtol.*

Reſiſte iræ, ſi potes: cede, ſi non potes. Si prævenerit & præoccupaverit mentem tuam iracundia, & aſcenderit in te, non relinquas locum tuum: locus tuus patientia eſt. *Ambroſ. de Offic. lib.* 1.

Eſt ira, quæ juſtitiam Dei non operatur, & furori proxima, menti ſuæ vim eripit, in tantum, ut labia tremant, dentes concrepent, vultus pallore mutetur. Rectè illud laudatur Architæ Tarentini, qui, cum villico ſuo iratus, jam te, inquit, cæderem, niſi iratus eſſem. *Hieron ſuper Ioel. Proph.*

Quid iracundo furor ſuus confert, quem ſæviſſimis exagitatum ſtimulis conſcientiæ ira ab omni conſilio ac mente deturbat; ut, dum iraſcitur, inſanire credatur. *Idem ad Demetriad.*

Per iram ſapientia perditur, ut quid, quóve ordine agendum ſit, neſciatur. *Gregor. lib.* 3. *moral.*

Per iram juſtitia relinquitur: quia dùm perturbata mens judicium ſine ratione exaſperat, omne, quod furor ſuggerit, rectum putat. Per iram gratia vitæ ſocialis amittitur: quia qui ſe ex humana ratione non temperat, neceſſe eſt, ut beſtialiter ſolus vivat. Per iram manſuetudo amittitur: per iram concordia rumpitur: per iram lux veritatis amittitur: quia cum menti iracundia confuſionis tenebras incutit, huic Deus radium ſuæ cognitionis abſcondit. *Idem ibid.*

Menti furore ebriæ, omne, quod rectum dicitur, perverſum videtur. *Idem ſuper Ezech.*

Non iraſci, ubi iraſcendum eſt, & nolle emendare, peccatum eſt:

Plus verò irasci, quàm irascendum est, peccatum peccato addere est. *Bernh. in epist.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ:

Ex Græcis Comicis.

Ὀργὴ δὲ πολλὰ δρᾷν ἀναγκάζει κακά.
Mala perpetrare cogit ira plurima.
Ζήσεις βίον κράτιστον ἂν θυμοῦ κρατῇς.
Vivis beatè vacuus iracundia.
Θυμοῦ κρατῆσαι κἀπιθυμίας, καλόν.
Iram tenere splendidum ac cupidinem.
Ἄνθρωπος ὤν, γίγνωσκε τῆς ὀργῆς κρατεῖν.
Quum sis homo, ira temperare noveris.
Νίκησον ὀργὴν τῷ λογίζεσθαι καλῶς.
Adhibita ratio fac superet iram tuam.
Οὐδεὶς μετ᾽ ὀργῆς ἀσφαλῶς βουλεύεται.
Haud tuta in ira consilia capi queunt.
Οὐκ ἔστιν ὀργῆς (ὡς ἔοικε) φάρμακον
Ἀλλ᾽ ἢ λόγος σπουδαῖος ἀνθρώπου φίλου.
Iræ medela est non (ut arbitror) alia,
Quam verba amici ex ore proficiscentia.
Ὀργὴν ἑταίρου καὶ φίλου πειρῶ φέρειν.
Iram sodalis atque amici fac feras.
Φεύγειν ἀεὶ δεῖ δεσπότας θυμουμένους.
Accensus ira procul herus fugiendus est.
Μαινόμεθα πάντες ὁπόταν ὀργιζώμεθα.
Τὸ γὰρ κατασχεῖν ἐστι τῆς ὀργῆς πόνος.
Omnes in ira corripit quidam furor.
Et continere magnus est iram labor.

Ovid. Epist. 3. Heroid.

Vince animos, iramque tuam, qui cætera vincis.

Horat. lib. 1. Epist. ad Lol. 2.

Ira, furor brevis est. animum rege: qui nisi paret,
Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.

Statius lib. 10. Thebaid.

—— Ne frena animo permitte calenti:
Da spatium, tenuemque moram: malè cuncta ministrat
Impetus.

Ovid. lib. 1. Amor. El. 8.

Sed nunquam dederis spatiosum tempus in iram:
Sæpè simultates ira morata facit.

Claud. Epigr. Rimanti telum ira facit.

In jaculum quodcunque gerit dementia mutat.
Omnibus armatur rabies pro cuspide ferri.

Cuncta volant, dum dextra ferox in vulnera sævit.
Pro telo geritur, quicquid suggesserit ira.

Ovid. Epist. 6. Heroid.

Qualibet iratis ipse dat arma dolor.

Iuvenal. Satyra 13.

Vt sit magna, tamen certè lenta ira deorum est.

Ovid. lib 3. de arte Amandi.

Ora tument irâ: nigrescunt sanguine venæ.
Lumina Gorgoneo sævius angue micant.

Virg. lib. 5. Æneid. v. 455.

—— *Vim suscitat ira.*

Ovid. lib.

Quaslibet infirmas adjuvat ira manus.

Seneca in Medea, v. 153.

—— *Ira, quæ tegitur, nocet.*
Professa produnt odia vindictæ locum.

Ovid. lib. 1. de arte Amandi.

Vt fragilis glacies, interit ira, morâ.

Horat. lib. 1. Epist. 18.

Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,
Commissumque teges, & vino tortus & ira.

Horat lib 1. Epist. 2.

—— *Qui non moderabitur iræ,*
Infectum volet esse, dolor quod suaserit & mens,
Dum pœnas odio per vim festinat inulto.

Ovid. Epist. 12. Heroid. fin.

—— *Sed quid prædicere pœnam*
Attinet? Ingentes parturit ira minas.

Senec. in Med. v. 203.

Difficilè quam sit animum ab ira flectere
Iam concitatum, quamque regale hoc putet.
Sceptris superbas quisquis admovit manus.
Qua cepit ire, regia didici mea.

Persius Satyr. 3.

Nunc face supposita fervescit sanguis, & irâ
Scintillant oculi: dicisque facisque quod ipse
Non sani esse hominis non sanus iuret Orestes.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

IRa, ut inquit Ennius, est initium insaniæ. 4. *Tusc.*

Prohibenda est maxime ira in puniendo. Nunquam enim iratus qui accedet ad pœnam mediocritatem illam tenebit, quæ est

inter nimium & parum: cavendum est igitur, ne major sit pœna, quàm culpa. *Cicero 1. Offic.*

Omnis animadversio & castigatio, contumelia vacare debet. *1. Offic.*

Non sunt audiendi, qui graviter irascendum inimicis putant. *Ibid.*

Objurgationes etiam nonnunquam incidunt necessariæ: in quibus utendum est fortaisè & vocis contentione majore, & verborum gravitate acriore. Id agendum etiam est, ne ea facere videamur irati: sed ut ad urendum & secandum medici veniunt, sic ad hoc genus castigandi carò invitique veniamus: nec unquam nisi necessariò, si nulla reperietur alia medicina. Sed tamen ira procul absit, cum qua nihil rectè fieri, nihil consideratè potest. *1. Offic.*

Semper ira procul absit, cum qua nihil rectè, nihil consideratè fieri potest. Quæ enim cum aliqua perturbatione fiunt, ea nec constanter fieri possunt, neque iis qui adsunt probari. *1. Offic.*

Proprium est irati, cupere, à quo læsus videatur, ei quàm maximum dolorem inurere. *1. Offic.*

Crudelitatis horridus habitus, truculenta species, violenti spiritus, vox terribilis: cui silentium dare, incrementum est adjicere: etenim quem modum sibi ipsa statuet, si non sugillationis quidem frænis fuerit revocata? *Val. Max. lib. 8.*

Immodica ira gignit insaniam: hæc ardescit, affectus ex amore potius, quàm ex odio nascitur. *Seneca lib. de ira.*

Nihil inter insanum & iratum est, non unus dies: alter semper insanit, alter semper irascitur. *Idem ibid.*

Iracundia infeliciter geminatur. Iracundus quùm irasci desierit, tunc irascitur sibi: respicere nihil consuevit iracundia. *Idem in Proverb.*

Quò minùs presseris iram, eò ab ira magis premeris: tunc enim incipimus aliis irasci, quùm nobis desinimus. Finis namque iræ, initium est pœnitentiæ. *Idem ibid.*

Apud bonum virum citò moritur iracundia, breve amens, & ipsa iracundiæ memoria. Fulmen est, ubi in potestate habitat iracundia: gravissima est probi hominis iracundia, gravis tamen pœna est, quùm post facti pœnitet. *Idem ibid.*

In amore semper mendax iracundia est. Iratum breviter vides, inimicum diù. Iracundiam qui vincit, hostem superat maximum: iratus etiam facinus consilium putat: si quis irascitur ab alio, pœnas à se exigit. *Idem ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Prlager rogatus, quamobrem non delectaretur educandis pueris? Quoniam, inquit, nec meipso delector. *Philost. in Sophist.*

Demonax à quodam, cui Imperator exercitum commiserat, in-

terrogatus: quo pacto delegatam provinciam quàm optime gerere posset? Si, inquit, iracundia vacaris. *Eras.8.apoph.*

Macarius interrogatus, quid ita iniuriarum erga homines memoriam tenentes, vim animæ reminiscendi enecaremus; adversus dæmones autem, cùm acceptorum ab eis malorum reminiscimur, detrimentum nullum sentiremus? respondit: Propterea quòd prior illa affectio præter naturam, posterior autem secundùm naturam esset. *Niceph.l.11. Eccl.hist.c.43. ex Evagrio.*

Aegyptius quidam monachus interrogatus, cur adeò se omnibus corporis voluptatibus subtraheret? respondit: Vt hac ratione omnem iræ causam & occasionem præcidam. *Niceph. Call. lib.11. Eccl.hist.cap.43. ex Evagrio.*

Democritus ad quendam flagris sævientem in servum, Desine, inquit, te servo tuo similem ostendere. Servus enim est, qui suis cupiditatibus imperare non potest. *Eras.lib.8.apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

UT fumus mordicans oculos, non videre permittit, quæ pedibus adjacent: Sic iracundia oboriens rationem obfuscat, & quod bonum habitura mens fuerat a ratione, eo non sinit ipsam iracundia sine labore potiri ac molestia. *Aristot.*

Ignis facilè accenditur in paleis & pilis leporinis; sed idem mox extinguitur, si nihil addas: Sic iræ amantium aut nuper conjugatorum, si nemo se admiscuerit. *Plut.*

Quemadmodum qui expectant obsidionem, colligunt ac deponunt pecuniam, atque omnia parant sub hostium adventum: Ita adversus adsultum iracundiæ, præceptis philosophiæ muniendus & instruendus est animus. *Idem.*

Vt in tumultu non audimus, quid nobis dicatur: Ita irati non admittimus alienum consilium, nisi ratio loquatur intus, quæ tumultum animi compescat. *Idem.*

Vt munita tyrannis ab alienis tolli non potest, à familiaribus potest: Ita concitatus animus ex se præbet, quo solvatur ira. *Plutarch.*

Vt ferrum tenue & infirmum, si denuò fodiatur, facilè frangitur: Sic amicus sæpè commotus irâ, qualibet de causâ commovetur. *Plut.*

Vt non magno negotio flamma extinguitur, in pilis leporinis, aut scyrpis, aut stimulis accendi cœpta: at non item, si solida corripit: Sic ira primum gliscens facilè vel joco, vel risu compescitur, cùm videmus fumantem adhuc: quòd si processerit, vix ullo negotio potest extingui. *Idem.*

Vt nautæ præsentientes tempestatem, anchoris firmant naves: Ita priusquam ingruat tempestas iracundiæ, ratione firmandus est animus, & in diversum nitendum. *Idem.*

Vt ex-

Vt exulcerata & ægra corpora ad tactus levissimos gemunt: Ita ira muliebre maximè & puerile vitium est *Idem eod. lib.*

Vt in corporum cura alia de tuenda valetudine, alia de restituenda, præcepta sunt: Ita aliter iram debemus repellere, aliter compescere, ut vincamus. *Idem lib. 2. de ira.*

Amor levatur cantu, corollis, osculis: At ira, si indulgeas, exasperatur. *Plutarch.*

Vt prima tyrannidis solutio est, si reclametur, si non pareatur: Sic iræ statim est reclamandum. *Idem.*

Mare commotum cùm algam & spumam ejectat, purgari dicitur, etiamsi litus contaminat: At qui commotus ira, verba effundit amara, contumeliosa, primum inquinant ipsum à quo dicuntur, & famæ labem aspergunt. *Idem.*

Vt in febri: Sic & in ira linguam habere levem ac teneram, bonæ spei signum est. *Idem.*

In febri linguæ scabrities ac sordes, signum est mali, non causa: In ira linguæ durities, malorum maximorum est causa. *Idem.*

Vt tumor potissimùm accidit ex plaga carnis: Sic molles & imbecilles animi maximè intumescunt irâ, ut mulierum ac senum. *Idem.*

Barbari quidam ferrum inficiunt veneno, ut bis noxium sit: Sic quidam dictis instigant commotos. *Idem.*

Vt adamas, si frangi contingat malleis, in minutissimas dissiluit crustas, adeò ut vix oculis cerni queant: Ita arctissima necessitudo, si quandò contingat dirimi, in summam vertitur simultatem; & ex arctissimis fœderibus, si semel rumpantur, maxima nascuntur dissidia: aut suprà modum incandescit semel victa lenitas. *Idem.*

Vt primis nunciis non statim creditur, quemadmodum Phocion Atheniensis, nunciatâ Alexandri morte: si hodie, inquit, mortuus est, & cras, & perendie mortuus erit: Ita non statim iræ fidendum, dicenti: ille mihi fecit injuriam: sed proferenda fides in dies aliquos. *Idem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

IRæ injustæ seu vituperandæ exempla: Cain, *Gen.* 4. ℣. 5. Balach, *Num.* 24. 10. Eliab, 1. *Sam.* 17. 28. Saul, 18. 8. *&* 20. 30. Principes Philistim, 29. 4. Abener, 2. *Sam.* 3. 8. Asa, 2. *Paral.* 16. 10. Achab, 1. *Reg.* 21. 4. Naaman, 2. *Reg.* 5. 11. Exercitus Ephraim, 2 *Paral.* 25. 10. Ozias, 26. 19. Sanaballat, &c. *Nehem.* 4 1. Nabuchodonosor, *Dan.* 2. 12. *&* 3. ℣. 13. 19. Holofernes, *Iudith.* 5. 2. Elihu, *Iob.* 32. 2. Aman, *Esth.* 3. 5. Principes Sedechiæ, *Ier.* 37. 14. Ionas, *Ion.* 4 ℣. 8. 9. Antiochus, 1. *Macchab.* 3. 27. *&* 6. 8. *&* 15. 36. 2 *Macchab.* 7. ℣. 3. Gentes, 1. *Maccha.* 5. 1. *Apocal.* 11. 18. Herodes, *Matth.* 2. ℣. 16. Iudæi, *Luc.* 4. 28. Frater prodigi Filii, 15. ℣. 28. Demetrius, *Act.* 19. ℣. 28.

§ Exempla Profana.

Achillem *Aeaci* nepotem Homerus ubique facit stomachabundum ac minabundum: veluti in primò statim Iliados libro, ubi sic incandescit in Agamemnonem, ut manum admoveat capulo à conviciis ad manus venturus, nisi Pallas eum cavillis revocasset. Quin & ipsum opus ab Achillis ira habet exordium Μῆνιν ἄειδε θεά. *Erasm. in Adagiis.*

Malacho poetæ Syracusano immoderata bilis plerunque usum rationis auferebat. Eratque tùm præstantior in absolvendo carmine, dum erat alienatus mente. *Gyraldus.*

Q. Cicero erat ingenio iracundus, commotusque animo linguæ non parcebat, sed passim maledicta conviciaque in omnes jaciebat. Eum ergo gravi epistola, quæ instar libri est, dehortatur Cicero. *Victorius lib. 5. var. lect. cap 22.*

Horatius fatetur, se naturâ iracundum fuisse, facilè tamen placabilem: ait enim:

irasci facilis, tamen ut placabilis essem.

D. Hieronymum acrius interdum excanduisse, contentiones illæ, quas cum Ruffino exercuit, satis indicant: sed & eæ, quæ adhuc leguntur, inter illum & Augustinum epistolæ.

Fuit *Ausonius* poeta in iram propensus, quod suo ipse fatetur testimonio, dicens:

Irasci promptus properavi condere motum:
Atque mihi pœnas pro levitate dedi.

Drusum Tiberij filium adeò vincebat ira, ut scribit Dion, ut vel insigni equiti plagas impingeret: quo argumento Castor (inquit) est cognominatus. *Cæl. lib. 23. cap. 10. A. L.*

Plutarchus in commentario περὶ τῆς ἀοργησίας, cujusdam meminit Ctesiphontis Pancratiastæ, qui per iracundiam mulæ calcitranti recalcitrarit. *Theat. Zwing fol. 91.*

§ Hieroglyphica.

Elephas ira excitatæ est hieroglyphicum. Quamvis enim hoc animal naturâ ita mansuetum sit, ut etiam crudelitatis alienæ ministerio defungi minimè cogi possit: in iras tamen acriter incitatur, perturbatumque irritatione aliqua acerbiore, immaniter efferascit. *Pier. Val. lib. 2. pag. 18. F. & 19. A.*

Neque defuerunt, qui per *Ursæ* simulachrum *iram* immanem intelligi voluerint, quod id animal immodicis soleat animis excitari & in omnem truculentiam efferri. *Idem lib. 12 pag 10 6. F.*

Craticula subjecto igni, & corde superimposito, *furoris & indignationis* apud sacerdotes Ægyptios indicium fuit: ut ex eo scilicet cordis, bile succensi, excandescentiam ostenderent. *Idem l. 34. pag. 519. A.*

Quercus

Quercus arbor, ea insignis asperitate, quæ omnibus conspicua est, non immerito fertur, usque adeò inimica oleæ, ut eam juxtà se positam extinguat. Olea verò cum sit pacis, mansuetudinis ac lenitatis indicium, excogitatum est *quercum Olea complicare*, cum *iracundiam* atque inexorabilem animi asperitatem sese ad lenitatem dedisse significandum fuerit. *Idem Pier. lib. 51. pag. 498. E.*

IRRISIO.

¶ Sententiae Biblicae.

ABominatio Domini est omnis illusor. *Proverb. 3.*

Ipse deludet illusores: & mansuetis dabit gratiam. *Ibid.*

Tunc stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritûs gementes: Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, inter Sanctos suos sors illorum est? *Sap. 5.*

Non irrideas hominem in amaritudine animæ: est enim qui humiliat & exaltat circumspector Deus. *Eccl. 7.*

Deridetur justi simplicitas. *Iob. 12.*

Ambulans recto itinere, & timens Deum, despicitur ab eo, qui infami graditur via. *Prov. 14.*

Parata sunt derisoribus judicia: & mallei percutientes stultorum corporibus. *Proverb. 19.*

Ejice derisorem, & exibit ab eo jurgium, cessabuntque causæ, & contumeliæ. *Eccl. 22.*

Illusio & improperium superborum, & vindicta, sicut leo insidiabitur illi. *Eccl. 27.*

Et qui spernis, nonne & ipse sperneris? cùm consummaveris deprædationem, deprædaberis: cùm fatigatus desieris contemnere, contemnéris. *Esa. 33.*

¶ Apophthegma.

XEnocrates, à Dione dicteriis lacessitus, non sum, inquit, tibi responsurus: neque enim tragœdia, à comœdia taxata, dignatur eam responso. *Laert. lib. 4. cap. 2.*

¶ Exempla Profana.

QVærenti, quid fecisset Deus antequam creasset cœlum & terram? Quidam respondit: Ea scrutantibus gehennas parabat. Quam ipsam non responsionem, sed irrisionem *D. August. lib. 11. confess.* reprehendit.

Cassander Antipatri filius, Barbaros, contra morem Macedonum

num, regem Alexandrum adorantes irrisit; propterea Alexander caput ejus parieti illisit. *Plut.*

Thales in foveam incidens, à Thracense Serva derisus fuit, quòd ea, quæ in cœlo sunt, curiose contemplaretur; eorum, quæ in terra, negligens esset. *Plato in Thæteto.*

M. Votacilius Pitholaus, cùm Caninius Revilius uno tantùm die consul fuisset, dixit: ante Flamines, nunc Consules *Diales* fiunt. *Macrob. lib. 2. c. 6. Saturn.*

Democritus Philosophus omnes deridebat, & ajebat homines insanire. Vnde etiam Gelasium, id est, risorem, eum cives sui appellarunt. *Aelian. de Varia hist.*

Defuncto Alexandro, *Demades Orator* cernere ait se Macedonum exercitum ex licentia occæcato Cyclopi similem. *Plutarch. in Regum apoph.*

Vide Injuria, Contumelia, Derisio.

JUDEX, JUDICIUM.

¶ Sententiæ Biblicæ.

ET ei qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei pallium. *Matth. 5.*

Omni autem petenti te tribue: & qui aufert, quæ tua sunt, ne repetas. *Luc. 6.*

Iam quidem omninò delictum est in vobis, quòd judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? sed vos injuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus. *1. Corinth. 6.*

Provide autem de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, qui judicent populum omni tempore. *Exod. 18.*

Iudices & Magistratus constitues in omnibus portis tuis, qui judicent populum justo judicio, nec in alteram partem declinent. *Deuter. 16.*

Viri mali non cogitant judicium: qui autem inquirunt Dominum, advertunt omnia. *Prov. 28.*

Iuste judica proximo tuo. *Levit. 19.*

Iustè, quod justum est, persequeris, ut vivas, & possideas terram, quam Dominus dederit tibi. *Deuter. 16.*

Erudimini qui judicatis terram. *Psal. 2.*

Si verè utique justitiam loquimini, rectè judicate filii hominum. *Psal. 57.*

Vsque quo judicatis iniquitatem, & faciem peccatoris sumitis? Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem justificate. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. *Psal. 81.*

Cum

Cum tranquillitate judicas, & cum magna reverentia disponis nos. *Sap.12.*

Judicium determinat causas. *Proverb.26.*

Diligite justitiam, qui judicatis terram. *Sap.1.*

Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates; ne fortè extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agilitate tua. *Eccl.7.*

Noli judices contra judicem, quoniam secundum quod justum est, judicat. *Ibid.8.*

Judicate manè judicium, & eruite vi oppressum de manu calumniantis. *Ierem.21.*

Judicium verum judicate. *Zachar.7.*

Veritatem & judicium pacis judicate in portis vestris. *Ibid.8.*

¶ SENTENTIAE PATRUM.

NOlite judicare. Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est, à fructibus eorum cognoscetis eos, de manifestis dictum est, quæ non possunt bono modo fieri. Sunt quædam facta media, quæ ignoramus, quo animo fiant, quia in bono & malo fieri possunt, de quibus temerarium judicare, maximè ut condemnemus. *Aug. de serm. Dom. in mon. Matth.7.*

Duo sunt, in quibus temerarium est judicium: cavere debemus, quùm incertum est, quo animo quid factum sit; vel incertum est, qualis futurus sit, qui nunc vel bonus vel malus apparet? *Idem ibid.*

Ignorantia judicis plerunque est calamitas innocentis. *Aug. de Civit. Dei. lib.29.*

Tunc manifestus veniet inter justos judicaturus justè, qui occultè venerat judicandos ab injustis injustè. *Idem de civit. Dei.*

Ille judex nec gratiâ prævenitur, nec misericordiâ jam flectitur, nec pecuniâ corrumpitur: nec satisfactione, nec pœnitentiâ mitigabitur. Hic, dum tempus habet, agat anima pro se, quàm diu locus est misericordiæ, quia ibi erit locus justitiæ. *Idem lib.2. de symbolo.*

Hi terrenas causas examinent, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt: qui autem spiritualibus donis ditati sunt, terrenis non debent negotiis implicari, ut dùm non coguntur inferiora bona disponere, valeant bonis superioribus deservire. *Idem in 1. ad Corinth.6.*

Mitigat judicem pudor reorum: excitat autem pertinacia denegantium. *Ambros. de Cain & Abel.*

Alienum te à personis omnium redde in judicio, ac propter justitiam in judicio pauperem defendas: nec propter gratiam diviti inde-

indecenter adsistas: aut, si non potes facere, cognitionem respue causarum. *Hieron. epist. ad Dam.*

Debet quisque proprias virtutes perpendere, & pro qualitate virium curam aliorum suscipere, ne, dum delectatur loco gloriæ, fiat subditis autor ruinæ; & qui gravatur pondere suarum, velit fieri judex alienarum culparum. Durum enim est, ut qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, judex fiat alienæ. *Greg. Eccl. 7. in gloss.*

Iudicare dignè de subditis nequeunt, qui in subditorum causis vel odium vel gratiam sequuntur. *Greg. in moral.*

Præsentis temporis ita agenda est lætitia, ut nunquam amaritudo sequentis judicii recedat a memoria. *Idem lib* 32.

Iudex peccatis veniam dare non potest, quia voluntati servit alienæ: Deus autem potest, quia est suæ dispensator ac judex. *Lact. de ira Dei.*

Quid faciet de iniustis judiciis, qui ipsas quoque justitias judicabit? qui cuique merita recitabit? Veniet, inquam, veniet Dominus judicii, ubi plus valebunt pura corda, quàm astuta verba: conscientia bona, quàm marsupia plena: ibi judex non falletur verbis, nec flectetur donis. *Bernh. in epist.*

Gravius lacerantur pauperes à pravis judicibus, quàm à cruentissimis hostibus. Nullus enim prædo tàm cupidus in alienis, quàm judex iniquus in suis. *Isidor. de summo bono. lib.* 3.

Sæpe iudices pravi, cupiditatis causâ, aut differunt, aut pervertunt judicium, non finiunt cœpta partium negotia, quousque marsupia eorum, qui causantur, exhauriant. *Idem ibid.*

Quando enim iudicant, non causam, sed dicta considerant: & sicut negligentes sunt in discussione causarum, sic in eorum damno soliciti sunt. *Idem ibid.*

Qui rectè iudicat, & præmium inde remunerationis expectat, fraudem in Deo perpetrat: quia iustitiam, quam gratis impartiri debuit, acceptione pecuniæ vendit. *Idem ibid.*

Quatuor modis iudicium humanum pervertitur: timore, cupiditate, odio, amore. A dextris erunt peccata occurrentia: à sinistris infinita dæmonia: subtus horrendum chaos inferni: desuper iudex iratus: foris mundus ardens: intus conscientia urens: ibi vix iustus salvabitur. Heu miser peccator! sic deprehensus quo fugies! latére erit impossibile, apparere intolerabile. *Ansel. de similitudinibus mundi.*

Tamdiù iudex dicitur, quamdiù & iustus putatur: quia nomen, quod ab æquitate sumitur, per superbiam non tenetur. *Cassi. in epist.*

Quicunque consanguinitate, aut amicitiâ, vel è converso hostili odio, vel inimicitiâ, in iudicando ducitur, pervertit iudicium Christi, qui est iustitia. *Hieron. super Amos.*

Multa

Multa nos facere cogit affectus: dum propinquitatem respicimus corporum, & corporis & animæ offendimus Creatorem. *Hieron. in epist. ad Fab.*

Nec bonis adversariorum, si honestum quid habuerint, detrahendum; nec amicorum laudanda sunt vitia, & unumquodque non personarum sed rerum pondere judicandum est. *Hieron. ad Pammachium.*

Personam hominis accipere est hominem, non quia homo, sed propter aliquid, quod circa ipsum est, honorare. *Gregor. in homil. & moral.*

Iudices iniqui errant à veritate sententiæ, dum intendunt qualitatem personæ; & exulcerant sæpè justos, dum improbè defendunt iniquos. *Isid. lib. 3. de sum bon.*

Dives citò muneribus corrumpit judicium: pauper autem, dùm non habet quod offerat, non solùm audiri contemnitur, sed etiam contrà veritatem opprimitur. *Isidor. ibid.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Petronius Arbiter satyr.

Ergò judicium nihil est, nisi publica merces:
Atque eques in causa, qui sedet, empta probat.

Horat. satyr. 2. lib. 2.

—— Malè verum examinat omnis
Corruptus judex.

Manilius lib. 5. Astronomic.

Quæsitor scelerum veniet, vindexque reorum,
Qui commissa suis rimabitur argumentis,
In lucemque trahet, tacitaque licentia fraude.
Hinc etiam immitis tortor, pœnæque minister,
Et quisquis vero favit, culpamve perodit,
Proditur, atque alto qui jurgia pectore tollat.

Ovid. lib. 5. Fastorum.

Ipsa doce, quæ sis, hominum sententia fallax:
Optima tu proprij nominis autor eis.

Terentius in Heauton. 2. 3. fin.

Tu es judex: ne quid accusandus sis, vide,

Seneca in Medea. v, 199.

Qui statuit aliquid parte inaudita alterâ,
Aequum licet statuerit, haud æquus fuit.

Horat. Oda. 9. lib. 4.

Vindex avaræ fraudis, & abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ,
Consulque non unius anni:
Sed quoties bonus atque fidus

Iudex honestum prætulit utili, &
Rejecit alto dona nocentium
Vultu, & per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.

Ovid.lib.1. de Trist. El.1.

Iudicis officium est, ut res, ita tempora rerum
Quærere: quæsito tempore tutus erit.

Ovid. lib.1. eleg.10.

Non benè selecti judicis arca patet.
Turpe reos empta miseros defendere lingua:
Quod faciat magnas turpe tribunal opes.

Ovid.6. Fast.

Sic agitur censura, & sic exempla parantur:
Cùm judex, alios quod monet, ipse facit.

❡ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

IVdex est is, quem non minùs benè de nobis existimare, quàm secundùm nos judicare velimus. *Cic.pro Rosc. Com.*

Semper iniquus est judex, qui aut invidet, aut favet: debetque in judicio imbecillis esse invidia. *Pro Planco.*

Abducuntur nonnunquam judices ab institutis suis magnitudine pecuniæ. *Cic.6.Act.in Verr.*

Ingentes divitiæ judiciorum religionem veritatemque solent perfringere. *2.Act.in Verr.*

Plura judicant homines, aut amore, aut cupiditate, aut iracundia, aut dolore, aut lætitia, aut spe, aut timore, aut terrore, aut aliqua permotione mentis, quàm veritate aut præscripto, aut juris norma aliqua, aut judicii formula, aut legibus. *Cic.2.de Orat.*

Est sapientis judicis, meminisse se hominem: cogitare sibi tantum esse permissum, quantum commissum sit creditum. Et non solùm sibi soli potestatem esse datam, verùm etiam fidem habitam esse meminisse: posse, quem oderit, absolvere; quem non oderit, condemnare: & semper, non quæ velit ipse, sed quid lex & religio cogitat, cogitare: Animadvertere, qua lege reus citetur, de quo reo cognoscat, & quæ res in quæstione versetur. Cùm hæc sunt videnda, tùm illud est hominis magni, judicis atque sapientis, habere in consilio legem, fidem, religionem, æquitatem: libidinem autem & invidiam, metum, cupiditates omnes amovere: maximi æstimare conscientiam mentis suæ, quam à Diis immortalibus accepimus, quæ à nobis divelli non potest. *Pro Cluent.*

Cùm judici dicenda sententia est, meminerit se Deum habere testem, id est, mentem suam, qua nihil homini dedit ipse Deus divinius. *3.Offic.*

Est sapientia judicis in hoc, ut non solùm quid possit, sed etiam quid

quid debeat, ponderet: nec quantum sibi permissum meminerit, sed etiam quatenus commissum sit. *Cic. pro Rabir. Posthum.*

Magnoperè laborare debent iudices, non modò quid dicant pro testimonio; sed etiam quibus verbis utantur; ne quod minus moderatè positum, ne quod ab aliqua cupiditate prolapsum verbum esse videatur. Vultu autem laborare, ne qua significari possit suspicio cupiditatis; ut cum prodeunt, existimatio sit quædam tacita de illis pudoris ac religionis; & cum discedunt, ea diligenter conservata ac retenta videatur. *Cic. pro Font.*

Neque contra Rempublicam, neque contra iusiurandum ac fidem amici causâ vir bonus faciet; ne si iudex quidem erit de ipso amico: ponit enim personam amici, cum induit iudicis. Nam si omnia facienda sint, quæ amici velint: non amicitiæ tales, sed coniurationes putandæ sunt. 3. *Offic.*

Iudicis est semper in causis verum sequi. 2. *Offic.*

Est boni iudicis, parvis ex rebus coniecturam facere uniuscuiusque & cupiditatis & incontinentiæ 6. *in Verr.*

Iudex bonus nemo esse potest, qui suspicione certa non movetur. 7. *act. in Verr.*

Scriptum sequi, calumniatoris est: boni verò iudicis, voluntatem scriptoris, auctoritatemque defendere. Quæ lex enim, quod Senatusconsultum, quod magistratus edictum, quod testamentum non infirmari aut convelli potest, si ad verba deflectere velimus? consilium autem eorum, qui scripserunt, & rationem & auctoritatem relinquamus? Non enim ex verbis totum pendet jus, sed verba serviunt hominum consiliis & auctoritatibus: nec verba veniunt in iudicium; sed ea res, cuius causâ verba in leges coniecta sunt. *Cic. pro Cæcin.*

Dubium non est, quin omnium pecuniæ positæ sint in eorum potestate, quæ iudicia dant; & eorum, qui iudicant: quùm nemo nostrum possit ædes suas, nemo fundum, nemo bona patriæ obtinere, cum ad iudicandum detur iudex nequam & levis, qui de iis iudicet. *Cic. 5. Act. in Verr.*

Boni iudicis est dispensare, non tantum quis damnandus sit, sed quatenus. Ad pœnitendum properat citò, qui iudicat. Fatetur facinus is, qui iudicium fugit. Grave iudicium est ei, qui iudicium non habet. In iudicando criminosa est celeritas. Iudex damnatur, cùm nocens absolvitur. *Sen. in Proverb.*

Molestius est inter duos amicos, quàm inter duos inimicos iudicare. Iudex enim bonus erit nemo, nisi qui de se alterum iudicare cognoverit. *Idem ibid.*

§ Apophthegmata.

PTolomæus rex cùm aleâ luderet, assistens quidam, qui condemnatorum ipsi nomina recitabat, & crimina in eos collata referebat:

ut ille, quinam mortis supplicium commeruissent, decerneret: Berenice vero uxor eius accepto libello è pueri manibus non permisit, ut ad finem usque legeretur, dicens: Non sic obiter advertendum animum esse, cùm de hominis salute disceptaretur: sed cogitandum, & relinquenda ludicra. Non enim similem esse casum talorum & corporum. His auditis, delectatum Ptolomæum ferunt, neque postea unquam inter ludendum de capitalibus causis audivisse. *Aelian.lib.*14. *de Var.hist.*

Pythagoras qui de malis, inquit, pœnas non sumunt, bonos affici volunt iniuriis. *Stob.serm.de magistrat.*

Philippus quendam ex Antipatri amicis in iudicum numerum adscripserat. Verum post, ubi cognovit illum tingere barbam & capillos, submovit eum, dicens: Qui in capillis fidus non esset, eum in rebus gerendis non videri dignum, cui sideretur. *Plutarch.in apoph.*

Themistocles oratus à Simonide poeta, ut amicum, non adeò iustam causam habentem, quàm commendatissimum haberet, respondit: Nec Simonidem fore bonum poetam, nisi mensuram modumque in canendis carminibus, quæ scribebat, curaret: neque se bonum pretorem habitum iri, si legibus ac iustitiæ alicuius gratiam præposuisset. *Fulgos.lib.*6.*c.*4. & *Plut.in apoph.*

Q. Flavius apud populum Rom. reus actus, accusante C. Valerio, quùm quatuordecim tribuum suffragiis damnatus esset, proclamavit, se innocentem opprimi? Cui Valerius æque clara voce respondit: nihil sua referre, nocens, an innocens periret. Ea vox tàm violenta, reliquas tribus reo conciliavit: itaq; reus, quem prostratum credebat, absolutus est. *Erasm.lib.*6.*apoph.*

Cùm anus quadam præsidente Philippo causam diceret, ipsumque ad ea, quæ proponenda erant, somniculosum videret, rogabat ut sibi liceret provocare: & cùm ille quæreret, ad quemnam? Ad Philippum, respondit, vigilantem. *Stob.serm.*13.

Lysias interrogatus, cur munera à Messeniis oblata non accepisset? Quoniam in Leges justitiæ graviter peccassem, inquit. *Plutarch.*

Scipio minor C. Livium prætereuntem cùm vidisset: Hunc, inquit, virum scio peierasse: verùm quoniam nullus illum defert, non possum simul & accusator esse & judex. *Plut.in apoph.*

Alexander, orante accusatore, altera manu aurem solebat occludere. Interrogatus, cur id faceret? respondit: Defensori etiam dandus est audiendi locus. *Anton.in Meliss.part.*1.*serm.*53.

Antigonus. Frater Antigoni Marsias litem habebat: sed à rege postulabat, ut causa domi cognosceretur: Cui *Antigonus:* Si nihil, inquit, præter jus agimus, melius fiet in foro, cunctisque audientibus. *Plut.in apoph.*

Boso rex Arelatensis, quùm ob alapam, Episcopo suo inter sacrificandum illatam, accusatus apud Othonem, primum Romanorum Imperatorem, capitis damnaretur; Archiepiscopus verò una cum reliquis Episcopis, Abbatibus, Principibus intercederent, ut hoc sanguinis iudicium suspenderetur. Rex hoc audiens, Non æquum est, inquit, ut rectum imperatoris iudicium executioni non mandetur, cùm non conveniat vel ullum verbum è principis ore frustrà egredi. *Münsterus recitat l. 2. Cosmograph. ubi de Arelato.*

§ SIMILITUDINES.

UT pictores, & ii, qui signa fabricant, veri etiam poetæ, suum quisque opus à vulgo considerari volunt; ut, si quid reprehensum sit à pluribus, id corrigatur: hique secum & cum aliis, quid in eo peccatum sit, exquirunt: Sic aliorum iudicio multa nobis & facienda, & mutanda, & corrigenda sunt. *Cic. lib. 1. Offic.*

Vt Hierophantæ, quatenus licet, aperiunt mysteria: Sic de rebus arduis cautim & circumspectè iudicandum. *Plut.*

In aquam demissa quædam, cùm sint rectissima, speciem curvi præfractique visentibus reddunt: Ita si de rebus perperam iudicamus, nostrum est vitium, non rerum. *Seneca.*

Vt Timanthes, qui Iphigeniam pinxit, cæterorum affectus expressit; Agamemnonis autem vultum velo obtexit: Ita quædam melius relinquuntur suo cuique iudicio æstimanda, quàm verbis explicantur. *Erasm.*

Vt diameter sive dimetiens sic ab angulo ad angulum mediam figuram dividit, ut utrinque spatium relinquat æquale; Ita Iudex in neutram partem debet esse propensior. *Erasm.*

Vt qui acrius cupiunt perspicere, alterum occludunt oculum: Ita iudex rectius intelligit iustum, si nullius personæ respectu avocetur. *Idem.*

Vt sol non alius est pauperi, alius diviti, sed omnibus communis: Ita iudex personam spectare non debet, sed rem. *Idem.*

§ EXEMPLA BIBLICA.

IVdicum bonorum exempla: Moyses, *Exod.* 18. ℣. 13. Othoniel, *Iudic.* 3. ℣. 9 10. Thola, 10. ℣. 1. Iephthe, 12 ℣. 7. Samuel, 2. *Sam.* 12. ℣. 3. 4. 5. Salomon, 1. *Reg.* 3. ℣. 28. Iudicum iniquorum exempla: Pilatus, *Matth.* 27. ℣. 26. *Marc.* 15. ℣. 15. *Luc.* 23. ℣. 24. *Ioan.* 19. ℣. 16. Ananias Pontifex, *Actor.* 23. ℣. 2. Iudicum rapacitas, *Amos.* 2. ℣. 6. Iudices pro gubernatoribus, *Iudic.* 2. ℣. 16. 18. 19. Iudices rexerunt & gubernârunt Israelem circiter annos trecentos quinquaginta, *Actor.* 13. ℣. 20. Iudicii temerarii exempla: Heli, 1. *Sam.* 1. ℣. 13. Rex Israel. 2. *Reg* 5. ℣. 7. quidam ex Iudæis, *Matth.* 27. ℣. 47. *Ioann.* 1. ℣. 37. Pharisæi, 9. ℣. 16. Petrus, *Actor.* 10. ℣. 15 16. Barbari, 28 ℣. 4. Iudicium perversum, *Eccles.* 11. *Vers.* 9. *Matth.* 7. *Vers.* 1. & 12. ℣ 7.

Luc.6.℣.7. & 37.℣.33. *Ioan.*7.℣.24. & 9.℣.16. *Actor.*28.℣.4. *Rom.*2.℣.1. & 14. ℣.4.13. 1.*Cor.*4.℣.5. 1.*Tim.*5.℣.21. *Iacob.*4.℣.11. Iudicium extremum, *Matth.* 25. ℣.30.31. *Luc.*21. ℣.27.28. 1.*Thess.*4.℣.15.16. *Hebr.*9.℣.28.

¶ EXEMPLA PROFANA.

ACtionum publicarum & privatarum ſpecies *apud Athenienſes Sigon.lib.*3.*de Repub.Athen.* commemorat.

Ἐφέται xxc.Iudices capitalium cauſarum Athenis,quinquagenariis maiores, & ſingulari opinione probitatis: dicti *Ephetæ*, quòd ab eis non eſſet provocatio. Dicebant autem jus vel in Palladio,vel Prytaneo, vel in Delphino, vel in Phreate. *Suidas.*

Athenis magiſtratus fuit, cui *Zeteta* nomen: apud quem ſi quis integrum æs debitum non ſolviſſet,conveniri lege poterat. *Alex.ab Alex.lib.*1.*cap.*7.

Centumviri apud Roman. de hæreditatibus, teſtamentis, uſucapionibus, tutelis, gentilitatibus, agnationibus, alluvionibus,nexis, mancipiis & ſtillicidiis quàm maximè jus dicebant. *Theatr. Zwing.fol.*4308.

Cajus Imp. ſervis, ſi quid quererentur de dominis, paſſim accuſandi, & contra eos lege agendi facultatem dedit. *Alexand.lib.*3.*cap.*20.

Regnerus Danorum Rex ſtatuit, ut omnis controverſiarum lis, ſemotis actionis inſtrumentis, nec accuſantis impetitione, nec rei defenſione admiſſa,duodecim patrum approbatorum judicio mandaretur. *Saxon.lib.*9.

Apud *Aegyptios* Iudices quondam fuerunt, qui & ſacerdotes. *Aelian.lib.*14.

Regij Iudices Perſarum ex toto populo deliguntur: ſuntque perpetui, niſi delicti alicuius rei fuerint. Hi jus dicunt, & legum ſunt interpretes. *Herod.lib.*3.

Apud *Athenienſes* novem principes erant, quibus Reſpublica concredita erat: qui cùm eligerentur, religiosè jurabant, ſe juſtè judicaturos eſſe, neque munera accepturos, aut auream ſtatuam erecturos publicè. *Heracl.de Polit.*

Domitianus Imp. Ius diligenter dixit, ac æquiſſimè: tantamque curam coercendis magiſtratibus adhibuit, ut neque modeſtiores unquam, neque juſtiores extiterint. *Cuſp.*

Nicodorus Mantineenſium legislator juſtiſſimus expugile in extrema ætate factuseſt. *Aelian.lib.*2.*Var.hiſt.*

¶ HIEROGLYPHICA.

SEd & *abſciſſæ manus* ipſæ hieroglyphicum ſuum habuére, quod minimè fuit prætereundum. Spectari enim ſolitas Thebis *Iudicum* ſtatuas abſque manibus, Plutarchus ait: & eam, quæ principem referret, averſis eſſe oculis, ut Iuſtitiam & à donis alienam eſſe debe-

debere, & nulla mulceri facundiâ oportere significarent. *Pier. Valer. lib.* 35. *p.* 334. *E.*

Lyra quoque hieroglyphicum quiddam habet, atque illud in ea præcipuum est, quòd *hominem compositi judicii*, quique aures eruditas haberet, significabat. Ea siquidem diversas componit voces, & concordi omnes tono temperat, quod munus in diversæ rationis affectibus componendis videtur homo præstare. *Pier. Valer. lib.* 47. *pag.* 458.

JUMENTUM.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

NOn ligabis os bovis triturantis fruges tuas in area tua. *Deuteron.* 25.

Novit justus jumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia. *Proverb.* 12.

Pecora tibi sunt, attende illis: & si sunt utilia, perseverent apud te. *Eccl.* 7.

Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera. Non enim habebis jugiter potestatem. *Proverb.* 17.

Agni sunt ad vestimentum tuum, & hœdi ad agri pretium. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in necessaria domus tuæ, & ad victum ancillis tuis. *Idem.*

Vide Animalia.

JURAMENTUM.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NOn assumes nomen Domini DEI tui in vanum. Nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà. *Exod.* 20.

Et per nomen externorum Deorum non jurabis. *Ibid.* 23.

Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui, ego Dominus. *Levit.* 19.

Iurationi non assuescat os tuum; multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo. *Eccl.* 13.

Non usurpabis nomen Dei tui frustra, quia non erit impunitus, qui super re vana nomen ejus assumpserit. *Deut.* 5.

Iuramentum mendax ne diligatis. *Zach* 9.

Iterum audistis, quia dictum est antiquis, non periurabis: reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurate omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum ejus. Sit autem sermo vester; est est: non, non: Quod autem his abundantius est, à malo est. *Matth.* 5.

Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: ut non sub iudicio decidatis. *Iacob.5.*

Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius iurabis *Deut.6.*

Audite hæc domus Iacob, qui iuratis in nomine Domini, & Dei Israel recordamini non in veritate, neque in iustitia. *Esa.48.*

Et qui iurat in terra, iurabit in Deo, Amen. *Ibid.65.*

Et iurabis, Vivit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia. *Ierem. 4.*

Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret, maiorem, iuravit per semetipsum. *Hebr.6.*

Homines enim per maiorem sui iurant: & omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est iuramentum. *Ibid.*

¶ SENTENTIAE PATRUM.

QVi exigit iuramentum, multum interest, si nescit illum falsum iuraturum, an scit. Si enim nescit, & ideò dicit, iura mihi, ut fides ei fiat; non audeo dicere non esse peccatum: tamen humana tentatio est Si autem scit, eum fecisse, novit fecisse, vidit fecisse: & cogit iurare, homicida est. *August. de Verb. Apost. in gloss. ad Rom.*

Ecce dico charitati vestræ, & qui super lapidem falsum iurat, periturus est. *Idem ibid.*

Iuravit David temerè, sed non implevit iurationem maiore pietate. *August. in serm. de decollat. Ioh. Baptistæ.*

Homines falsum iurant, vel quum fallunt. Aut putat homo falsum esse, quod verum est, & temerè iurat: aut scit vel putat verum esse, & tamen pro falso iurat, & nihilominus cum scelere iurat. *Idem de Verbis Apostoli.*

Dico vobis, non iurate omninò, ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi veniatur, de facilitate ad consuetudinem, de consuetudine in periurium decidatur. *Idem in lib. contra mendacium.*

Non penitus iurare prohibuit, sed occasionem periurii, quod perfectius est, evitare docuit. *Greg. in Matth.3.*

Quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit. *Isidor de summo bono lib.1.*

Non oportet, ut vir, qui secundum Evangelium vult vivere, adiuret alterum. Si enim iurare non licet, secundum Evangelicum Christi mandatum, notum est, quod nec adiurare alterum licet. *Origen in Matth.*

Nemo est, qui frequenter iurat, quin aliquando non periuret: sicut qui consuevit multa loqui, aliquando loquitur importuna. *Chrysost. in Matth.5.*

Iura-

Iuramentum eſt oratio confirmans per ſe veritatem. *Greg.Nyß.*

Iusiurandum eſt teſtificatio Dei de re controverſa.Ita fugito jusjurandum,ut ne ſanctè quidem jures : ex frequenti jureiurando perjurium naſcitur. Aiunt quidam juſiurandum verum non eſſe reiiciendum : ſed qui jam jurarit,eius fides in ſuſpicionem venit. Teſtificatio Dei eſt de rebus ambiguis juſiurandum: teſtem autem adhibere in mendacio Deum, impium eſt. Fruſtrà jurantem ob rem iniquam, Deus natura placidus, nunquam culpa liberabit, utpote impurum & ſceleſtum,etiam ſi hominum ſupplicia evaſerit, *Philipp.*

Multi ſolent movere alios, ut ſanctè jurent : ego verò omninò ne ab initio quidem facilè jurare licitum eſſe cenſeo. Morum probitatem jureiurando firmiorem habere oportet. *Euſeb.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Græcis Comicis.

Ὅρκον δὲ φεῦγε κἂν δικαίως ὀμνύης.
Iurare fugias, falſo non jures licet.
Θεὸν ἐπιορκῶν μὴ δοκεῖ λεληθέναι.
Deum latere ne putes, quod pejeras.
Ἀνδρῶν δὲ φαύλων ὅρκον εἰς ὕδωρ γράφε.
Scribantur in aqua, ſi qua jurat improbus.

¶ APOPHTHEGMATA.

T*Hales* adultero ſciſcitanti, an abjuraturus eſſet adulterium? Non, inquit,eſt periurium adulterio peius. *Laert.lib.1.c.1.*

Pericles amico roganti, ut pro ſe falſum diceret teſtimonium, cui adiunctum erat juſiurandum, hoc eſt, periurium; reſpondit : Se quidem amicum eſſe, ſed uſque ad aram. *Plut.in apoph.*

Anaximenes. Alexander ſtatuerat Lampſacum diruere. Ad id tendenti cum Anaximenes veniret obviam extra muros,deprecaturus ſuæ civitatis perniciem, Alexander ſuſpicans quid eſſet petiturus : juro, inquit, me non facturum, quod petet Anaximenes.Tùm Anaximenes : peto, inquit, ut Lampſacum diruas. Captus erat Alexander, & jureiurando compulſus eſt, ſervare quos demoliri ſtatuerat *Eraſm.6.apoph.*

Populus Rom. Carbone pollicente quippiam, & addente juſiurandum cum execratione; populus viciſſim juravit, ſe illi non credere, *Eraſm.lib.6.apoph.*

¶ EXEMPLA SACRA.

IVramenti tam boni quàm mali, violati & inviolati exempla: Abraham, *Geneſ.*14.22. Abraham & Abimelech, 21.23. Servus Abrahæ, 24. 9. Eſau, 25. ℣. 33. Abimelch, Achozath, Phicol & Iſaac, 26.31. Iacob, 31. ℣. 53. Ioſeph, 42 ℣.15.16. & 47.31. fratres Ioſeph, 45. ℣.3. Deus, *Num.* 14. ℣. 28. 29. & 32. 29. *Deut* 1. ℣.35. & 26. ℣ 3 & 27. ℣.3. & 29.℣.13. & 30.℣.20. Exploratores Ierichuntis, *Ioſ.*2.℣.12. Ioſua cum principibus Iſrael, 9.℣.15. Moſes, 14 ℣.6. Iſraelitæ, *Iudic.*21 ℣.1.

*Amos.*8.℣.14.*Sophon.*1.℣.4.5. Ruth, *Ruth* 1.17. Anna, 1.*Sam.*1.℣.26. Eli, 3.℣.17. David & Ionathas, 20.℣.3.13.17. Saul, 14 ℣.39. & 19.℣.6 & 28. ℣.10. Populus Israel, 14.℣.45. Abner, 17 ℣.5. David, 24 ℣.23. & 25 ℣.22. 34. & 30.℣.15. 2.*Sam.*3.℣ 35. & 4.℣.9. & 12.℣.5. & 16.℣.13.23. 1.*Reg.*1. ℣.17.29. Achis, 29.℣.6 Ioab, 2 *Sam* 2, ℣. 27. & 19.℣.7. mulier Thecuitis, 14.℣.19. Viri Davidis, 21.℣.17. Salomon, 1.*Reg.*2.℣.23 24. Elias, 17. ℣.1. & 18.℣.15. Mulier vidua, 17.℣.12. Abdias, 18.℣.10. Iezabel, 19.℣.7. Elisæus, 2.*Reg.*2 ℣ 2.6. & 3.℣.14. & 5.16 Vidua paupercula, 4.℣.3. Giezi, 5.℣.20. Rex Syriæ, 6.℣.31. Godolias, 2.*Reg.*25.℣.24. *Ierem.*40.9. Iuda, 2.*Par.*15.℣.14. Sacerdotes & omnis Israel, 1.*Esdr* 10.℣.5.3. *Esdr.*8. ℣ 97. Nabuchodonosor, *Iudith*, 1. ℣.12. Deus omnipotens, *Esa*, 14. ℣.24. & 45.℣. 23 & 54.℣.9. & 62 ℣.8. & 48.℣.1. *Ier.*5.℣.14. *Amos.* 6.℣.8. & 8.℣.7. *Ezech.*16.℣.8. *Act.* 2.℣ 30. Iudæi, 5.℣.7. Sedechias, 38.℣.16. Vir indutus lineis, *Dan.*12.℣.7. Antiochus & Principes, 1.*Macch.*6.℣. 51. & 7.18. Nicanor Alcimus, ℣.15.35. Bacchides, 9.℣.71. Antiochus, 2.*Mah.*7.24. Sacerdotes Templi & Nicanor, 14.℣ 31 32.33. Gentes, 15. 10. Herodes, *Matth.*14.7. *Marc.*6.23. Petrus, *Matth.* 26.℣.72.74. *Marc.* 14.71. Paulus, *Rom.*1.9 & 9.1. 1.*Cor.*15.31. 2.*Cor.*1.23. & 11.31. *Gal.*1.20. *Phil.*1.8. 1.*Theß.*2.℣.5.10. 2.*Theß* 2.℣ 1. Angelus, *Apoc.*10.℣.6.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Veteres interdum, metu peierandi, Deorum nomina omittebant, & formula tantùm iurisiurandi contenti erant οὐ μὰ τὸν, vel νὴ τὸν. Interdum simpliciter per ipsum ὅρκον, uti *Pindarus*: ναὶ μὰ τὸν ὅρκον, *ejusq; Scholiastes, Brodeo recitante in 3. Epigram.*

Apud Thebas Aegyptias (quæ urbs antiquissima est omnium) maximum habetur iusiurandum per Osiridem in Philis situm, omnibus Osiridis partibus, præter pudenda, ibi sepultis. *Diodorus lib.*1.*cap.*2.

Orpheus, si quis divinam justitiam attestari vellet, per numina octo iurare permisit, ignem, aquam, terram, cœlum, lunam, solem, phanem & noctem. *Alex.lib.*5.*c.*10.

Sunt apud Haliartios ad montem Thilphusum sub dio Dearum ædes, quas vocant Praxidicas, ac si vindices dicas: ad earum aram iusiurandum concipiunt, quod irritum neutiquam habent. *Pausanias in Bœoticis.*

Sophocles per Lapersas, hoc est, Castorem & Pollucem: Persæ per Mithram, hoc est, solem: Lacones per Spartanos & Argivos Deos, νὴ τὼ σιώ, per Geminos iurare solebant. *Alexand.lib.*5.*c.*3.

Numa maximum iusiurandum Romanis statuit Fidem. *Plut. in Numa.*

Vestales, si quando apud Romanos sacramento adigebantur, non nisi per Vestam iurabant. *Theat. Zwing.*

Romanis frequens fuit iusiurandum per deos & deorum numina, perque terram, mare & sidera firmare fidem. *Idem.*

Pent

Pæni domi forisve semper per patrios deos jurabant. *Alexand. lib.5.c.10.*

Cappadoces per montem, quem pro Deo colunt. *Alex.*

Græcis per terram, per fontes, amnes fluentes sanctissimum jusjurandum fuit. *Alex.*

Massagetæ per Tanaim & Mæotidem paludem. *Idem.*

JUSTITIA.

§ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

ET tenebit justus viam suam. *Iob.17.*

Iustificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram. *Ib.27.*

Lex Dei eius in corde ipsius. *Psal.36.*

Simplicitas justorum diriget eos: perversitas prævaricatorum vastabit eos. *Proverb. 11.*

Turris fortissima nomen Domini, ad ipsam currit justus, & exaltabitur. *Idem 18.*

Iustus quasi leo confidens, absque terrore erit. *Ibid.28.*

Sunt justi sapientes, & opera eorum in manu Dei. *Eccl.9.*

Et vir si fuerit justus, fecerit judicium & justitiam, in montibus non comederit, oculos suos non levaverit ad idola domus Israel, & uxorem proximi sui non violaverit, & ad mulierem menstruatam non accesserit, & hominem non contristaverit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento, ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit, ab iniquitate averterit manum suam, & judicium verum fecerit inter virum & virum, & in præceptis meis ambulaverit, & judicia mea custodierit, ut faciat veritatem: hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus. *Ezech.18.*

Si scitis quoniam justus est: scitote, quoniam & omnis, qui facit justitiam, ex ipso natus est. 1. *Ioan.2.*

Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium. *Psal.36.*

Vena vitæ, os iusti: os autem impiorum regit iniquitatem. *Proverb.10.*

Argentum electum lingua iusti. Lingua iusti considerat placita. Labia iusti erudiunt plurimos. *Ibid.*

Os iusti parturit sapientiam. *Ibid.*

Iustus prior est accusator sui. *Ibid.*

Opus iusti ad vitam: fructus autem impii ad peccatum. *Prov.10.*

Cogitationes iustorum, iudicia. *Ibid.12.*

Noli esse iustus multum: neque plus sapias, quàm necesse est. *Eccles.7.*

Multæ tribulationes juſtorum: cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum. *Pſal* 33.

Iuſtus ut palma florebit: & ſicut cedrus Libani multiplicabitur. *Ibid.* 91.

Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit usque ad perfectam diem. *Prov.* 4.

Benedictio Domini ſuper caput juſti. *Ibid.* 10.

Deſiderium ſuum juſtis dabitur. *Ibid.*

Iuſtitia rectorum liberabit eos. *Ibid.* 11.

Iuſtus de anguſtia liberatus eſt: & tradetur impius pro eo. *Ibid.* 8.

Fructus juſti lignum vitæ. *Ibid.* 30.

Non contriſtabit juſtum, quicquid ei acciderit. *Ibid.* 12.

Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis. *Sap.* 3.

Iuſtus autem, ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. *Ibid.* 4.

Stabunt juſti in magna conſtantia adverſus eos, qui ſe anguſtiaverunt, & qui abſtulerunt labores eorum. *Ibid.* 5.

Iuſti autem in perpetuum vivent, & apud Dominum eſt merces eorum, & cogitatio eorum apud Altiſſimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Domini, quoniam dextera ſua teget eos. *Ibid.*

Pro juſtitia agonizare pro anima tua & uſque ad mortem certa pro juſtitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. *Eccl.* 4.

Qui operatur juſtitiam, ipſe exaltabitur. *Ibid.* 20.

Dicite juſto, quoniam bene: quoniam fructum adinventionum ſuarum comedet. *Eſa.* 3.

Iuſtitia juſti ſuper eum erit: & impietas impii ſuper eum erit. *Ezech.* 18.

Tunc juſti fulgebunt ſicut Sol in regno Patris eorum. *Matth.* 13.

Iuſti autem ibunt in vitam æternam. *Ibid.* 25.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

HÆc eſt perfecta juſtitia, qua potiùs potiora, & minùs minora diligimus. *Auguſt. de vera religione.*

Nimia juſtitia incurrit peccatum: temperata juſtitia fecit perfectos: falſitudinem correctionis amor Chriſti temperet, & dilectionem proximi ſal juſtitiæ condiat. *Idem ibid.*

Amanda eſt juſtitia, & in hac amanda gradus ſunt proficientium, primus eſt, ut amori juſtitiæ non præponamus omnia, quæ delectant. *Idem de verb. Apoſt.*

Hoc certè alienum non eſt, quod jure poſſidetur: hoc autem jure, quod juſtè: & hoc juſtè, quod benè. Omne igitur quod malè poſſidetur, alienum eſt: malè autem poſſidet, qui malè utitur. *Idem ad Maced.*

Malè se rectum putat, qui regulam summæ rectitudinis ignorat. *Ambros. de Offic.*

Iustitia magis aliis, quàm sibi prodest, & utilitates suas negligit, communia emolumenta præponens. *Idem lib. de Par.*

Iustitia est, quæ nil alienum vendicat, sed cuilibet quod suum est, quæ negligit propriam utilitatem, ut servet communem æquitatem: & secundum illud prima iustitia est in Deum, secunda in patriam, tertia in parentes, quarta in omnes. *Idem lib. de Offic.*

Regula iustitiæ manifesta est, quòd à vero non deceat declinare bonum virum, nec damno afficere quenquam, nec aliquid dolo annectere rei suæ. *Idem ibid.*

Omnes virtutum species uno iustitiæ nomine continentur. *Hieron. ad Demetriad.*

Homo Deo suppositus, iustitiam percipit; comparatus amittit. Quia quisquis se autori bonorum comparat, bono se, quod acceperat, privat. *Idem ibid.*

Sæpè ipsa nostra iustitia, ad examen divinæ iustitiæ deducta, iniustitia est; & sordet in districtione iudicis, quod in æstimatione fulget operantis *Greg. lib. 5. moral.*

Humana iustitia divinæ iustitiæ comparata, iniustitia est: quia & lucerna in tenebris fulgere cernitur, sed in solis radiis posita tenebratur. *Idem ibid.*

Sancti viri, quando cum personis minoribus contentionum negotia subeunt, dum gravare vel in minimis timent, ipsi contra iustitiam gravari nequaquam refugiunt. *Idem ibid.*

Sicut nonnunquam gravius est peccatum diligere, quàm perpetrare: ita nequius est, odisse iustitiam, quàm non fecisse. *Idem ibid.*

Iustum est homines propter iustitiam diligere: non autem iustitiam propter homines postponere. *Idem in registr.*

Bona vinea iusti, imo bona vinea iustus: cuius virtus, vitis: cuius actio, palmes: cuius vinum, testimonium conscientiæ: cuius lingua, torcular expressionis, & lachrimæ piæ contribulatorum uvæ sunt amantium. *Bernhard. in serm.*

Iustitia est reddere unicuique quod suum est. Tribue ergò tribus, quæ sua sunt: superiori, æquali, inferiori. Redde reverentiam prælato & obedientiam, quorum altera cordis, altera corporis est: tribue æquali consilium, quò ignorantia erudiatur; & auxilium, quò infirmitas iuvetur: tribue subiecto custodiam, ut possit cavere peccatum, & disciplinam, ut quod minùs cavit, minimè maneat impunitum. *Idem ibid.*

Iustitia est animi libertas, tribuens unicuique suam propriam dignitatem, maiori reverentiam, pari concordiam, minori disciplinam, Deo obedientiam, sibi sanctimoniam, inimico patientiam, egeno operosam misericordiam. *Anselm. in lib. cur Deus homo.*

Iusti-

Iustitia non novit patrem, non novit matrem: veritatem novit, personam non accipit, Deum imitatur. *Caßiod. in Psal.*

Iustitia regis, pax est populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimentum gentis, cura languorum, gaudium hominum, temperies aeris, serenitas maris, terræ fœcunditas, solatium pauperum, hæreditas filiorum, & sibimetipsi spes futuræ beatitudinis. *Cypr. in 12. abusionib.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Claud. de cons. Mallii Theod. v. 190.

—— Tu prima hominem sylvestribus antris
Elicis, & fœdo detergis sæcula victu.
Te propter colimus leges, animosq; ferarum
Exuimus: nitidis quisquis te sensibus hausit,
Irruet intrepidus flammis, hyberna secabit
Aequora, confertos hostes superabit inermis.
Ille vel Aethiopum pluviis solabitur æstus:
Illum trans Scythiam vernus comitabitur aër.

Ovid. lib. 1. Metamorph. v. 149.

Victa jacet pietas: & virgo cæde madentes
Vltima cœlestûm terras Astræa reliquit.

Iuvenalis satyr. 6.

Paulatim deinde ad superos Astræa recessit,
Hac comite, atque duæ pariter fugere sorores.

Senec. in Octavia, v. 413.

Neglecta terras fugit, & mores feros,
Hominum cruenta cæde pollutas manus,
Astræa virgo, syderum magnum decus.
Cupido belli crevit, atque auri fames,
Totum per orbem maximum exortum est malum,
Luxuria, pestis blanda, cui vires dedit
Roburq; longum tempus, atque error gravis.
Collecta vitia per tot ætates diu
In nos redundant. seculo premimur gravi,
Quo scelera regnant, sævit impietas furens.
Turpi libido Venere dominatur potens.
Luxuria victrix orbis immensas opes
Iampridem avaris manibus, ut perdat, rapit.

Ovid. lib. 3. Fastor.

Exuitur feritas, armisq; potentius æquum est:
Et cum cive pudet conseruisse manus.

Claud. lib. 2. in Stiliconis laud. v. 103.

Iustitia utilibus rectum præponere suadet,

Com-

Communesq; sequi leges, injustaque nunquam
Largiri sociis.

Horat. Oda.3. lib.3.

Iustum & tenacem propositi virum,
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida: neque Auster,
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Iovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Terentius in Heauton. 4. 4.

—— Verum illud, Chreme,
Dicunt: jus summum sæpè summa est malitia.

Horat. satyr.3. lib.1.

Iura inventa metu injusti fateare necesse est,
Tempora si, fastosque velis evolvere mundi.
Nec natura potest justo secernere iniquum:
Dividit ut bona diversis, fugienda petendis.

Ovid. lib.3. de arte Amandi.

Iudice me, fraus est concessa repellere fraudem:
Armaque in armatos sumere jura sinunt.

Ovid. lib 5. de Trist.8.

Non metuunt leges: sed cedit viribus æquum:
Victaque pugnaci jura sub ense jacent.

Seneca in Hercule furente. v.252.

Ius est in armis, opprimit leges pudor.

Seneca in Agamemnone. v.110.

Periére mores, jus, decus, pietas, fides.

Lucanus lib.1. bell. civil.

Imminet armorum rabies: ferrique potestas
Confundet jus omne manu, scelerique nefando
Nomen erit virtus, multosq; exibit in annos.

Ex Græcis Comicis.

Ἀνδρὸς δικαίου καρπὸς οὐκ ἀπόλλυται.
Haud fructus ejus, qui vir est justus, perit.
Δίκαιος ἴσθ᾽, ἵνα καὶ δικαίων δὴ τύχῃς.
Sis æquus, æqua consequaris ut itidem.
Βάδιζε τὴν εὐθεῖαν, ἢν δίκαιος ᾖς.
Incede rectam, si vir es justus, viam.
Δίκαια δράσας, συμμάχου τεύξῃ θεοῦ.
Opem tibi Deus, justa si egeris, feret.
Κρίνειν δίκαιον, μὴ τὸ συμφέρον, θέλε.
Specta quod æquum, non quod utile, judicans.

Βίου δικαίου γίγνεται τέλος καλόν.
Vitæ, colentis æqua, pulcher exitus.
Τρόπος δίκαιος, κτῆμα τιμιώτατον.
Pretiosa res possessio æquitatis est.
Τοῦ γὰρ δικαίου κἂν βροτοῖσι καὶ θεοῖς,
Ἀθάνατος ἀεὶ δόξα διατελεῖ μόνον.
Iusti viri namque inter homines & deos
Solius immortale permanet decus.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

IVstitia hæc una virtus sola omnium est domina & regina virtutum. *Cic.3.Offic.*

Iustitia omnium virtutum causa atque sentina est. 1.*de Leg.*

Excellentissima virtus, iustitia. 1.*de Nat.Deor.*

Iustitia sine prudentia plurimum poterit: sine iustitia nihil valebit prudentia. 2.*Offic.*

Fundamentum perpetuæ commendationis & famæ est iustitia, sine qua nihil esse potest laudabile. 1.*Offic.*

Iustitiæ inest splendor virtutis maximus, ex qua boni viri nominantur: cuius primum munus est, ut ne cui quis noceat, nisi lacessitus iniuria: deinde ut communibus pro communibus utatur; privatis autem, ut suis. 1.*Offic.*

Iustitia, ex qua una virtute viri boni appellantur, mirifica quædam res multitudini videtur: nec iniuria: quis est enim, qui non admiretur splendorem pulchritudinemque virtutis. 2.*Offic.*

Solitario homini, atque in agro vitam degenti, opinio iustitiæ necessaria est. Atque iis etiam qui vendunt, emunt, conducunt, locant, contrahendisque negotiis implicantur, iustitia ad rem gerendam necessaria est: cuius tanta vis est, ut nec illi quidem, qui maleficio & scelere pascuntur, possint sine ulla particula iustitiæ vivere. 2.*Offic.*

Totius iustitiæ nulla est capitalior pestis, quàm eorum, qui tùm, dum maximè fallunt, id agunt, ut boni viri videantur. 1.*Offic.*

Omne officium, quod ad coniunctionem hominum, & ad societatem tuendam valet, anteponendum est illi officio, quod cognitione & scientia continetur: officiisque scientiæ anteponenda sunt officia iustitiæ: consideratè enim agere pluris est, quam cogitare prudenter. 1. *Offic.*

Nihil est æquitati tam contrarium atque infestum, quàm convocati armatique homines: nihil iuri tàm inimicum, quàm vis. *Pro Cæcin.*

Nihil est odiosius civitatibus, nihil tàm contrarium iuri & legibus, nihil minus civile & humanum, quàm in constituta & composita Republica quidquam agi per vim. 3.*de Legib.*

Silent leges inter arma, nec se expectari iubent: cùm ei qui expecta-

pectare velit, antè iniusta pœna luenda sit, quàm justè repetenda. *Pro Milone.*

Iuris civilis summo semper in honore fuit cognitio atque interpretatio. 2.*Offic.*

Nihil est in civitate tàm diligenter quàm jus civile retinendum. Etenim hoc sublato, nihil est, quare exploratum cuique possit esse, quid suum, aut quid alienum sit: nihil est quod æquabile inter omnes, atque unum omnibus esse possit. *Pro Cæcin.*

Ius civile eiusmodi esse debet, quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentiâ, neque adulterari pecuniâ possit. Quod si non modo oppressum, sed etiam desertum, negligentiùs adservatum erit, nihil est quod quisquam se habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. *Pro Cæcin.*

Qui jus civile contemnendum putat, is vincula revellit, non modo iudiciorum, sed etiam utilitatis, vitæque communis. Qui autem interpretes juris vituperat, si imperitos juris esse dicit, de hominibus, non de jure civili detrahit. Sin peritis non putat esse obtemperandum, non homines lædit, sed leges & jura labefactat. *Pro Cæcin.*

Veri juris germanæque justitiæ solidam & expressam imaginem nullam tenemus: umbrâ & imaginibus utimur. 2.*Offic.*

Quisquis justitiam sectari desideras, priùs Deum time & ama, ut ameris à Deo. Amabis enim Deum, si in hoc illum imitaberis, ut velis omnibus prodesse, nulli nocere: & tunc te virum justum appellabunt omnes, sequentur, venerabuntur & diligent: Iustus enim ut sis, non solum non nocebis, sed etiam nocentes prohibebis: nam nihil nocere non est justitia, sed abstinentia alieni. *Senec.* 4.*de virtutib.*

Ita justitiæ regula tenenda est, & reverentia disciplinæ eius neq; nimia negligentiæ communitate despecta vilescat, neque severiori atrocitate durata, gratiam humanæ amabilitatis amittat. *Idem ibid.*

Ab alio expectes, quod alteri feceris: præstabis parentibus pietatem, cognatis dilectionem, pacem cum hominibus habebis, bellum cum vitiis, præstabis amicis fidem, omnibus æquitatem. *Idem in Proverb.*

¶ Apophthegmata.

THales *Milesius* interrogatus, quo pacto quis optimè justissimeque viveret? Si, inquit, quæ in aliis reprehendit, ea ne faciat ipse. *Laert.lib.*1.*cap.*1.

Liberius Episcopus respondit Constantino Imperatori, suadenti ut subscriberet in excommunicationem Athanasii: O Imperator, judicia Ecclesiastica decet cum maxima proferri justitia. *Tripart. hist.lib.*5. *cap.*17.

Ad Rudolphum Imperatorem cum quidam venisset, qui Othocarum Bohemiæ regem, atrocem hostem, in venatione se occisurum promitteret, si facto præmium esset: *Rudolphus*, etsi noster hostis

est

est Othoccarus, inquit, non tamen id efficiet, ut iustitiæ & moderâ- [illegible]nis fines transeamus. *Aeneas Sylvius lib. 3. Commentar. de reb. g. [illegible]phonsi.*

[illegible]gesilaus sciscitatus, utrà virtus esset præstantior, fortitudo, an justitia? graviter respondit: Fortitudinis nullum esse usum, nisi adsit justitia. Quod si omnes essent justi, nihil opus fore fortitudine. *Plut. in Lacon apoph. Stob. serm. 7.*

Xerxes Leonidæ scripserat: Si desinas cum Diis bellare, & meis te copiis adiunxeris, potes fieri Græciæ monarcha. Huic ita respondit Leonides: Si nolles quæ in vita mortalium essent justa & honesta, abstinuisses jam diu à concupiscendis rebus alienis. Ego malim potius pro Græcia mori, quàm contrà justitiæ leges in populares meos tenere monarchiam. *Plut. in Lacon.*

Artaxerxes. Cùm *SatibarZanes*, Artaxerxis regis cubicularius, quiddam minus justum a rege peteret, sentiretq; illum Artaxerxes hoc facere, solicitatum triginta Daricorum millibus, quæstori ærarii sui mandavit, ut Daricorum triginta millia ad se deferret, & allata ea dedit Satibarzani, dicens: accipe! nam hæc tibi cùm dedero, non ero pauperior: iniustior autem futurus, si illa, quæ petebas, fecissem. *Plut. in apoph.*

P. Rutilius amico cuidam, rem iniustam petenti, pernegabat; quumque is commotus, per summam indignationem diceret: Quid ergò mihi opus est tuâ amicitia, si, quæ abs te rogo, non facis? imò, inquit *Rutilius*, quid mihi opus est tua amicitia, si me urgere cupis, ut in leges Iustitiæ tuâ causâ peccem? *Erasm. Rot. lib. 8. apoph.*

Pompejus Phraati Parthorum regi per legatos postulanti, ut Euphratem Romanæ ditionis terminum esse vellet: imò, inquit, illud magis postulandum est, ut Romanorum fines à Parthorum regno Iustitia dirimat. *Plut. in Rom. apoph.*

Phocion ab Antipatro rogatus, ut nescio quid iniusti faceret? non potes, inquit, simul me amico & adulatore uti. *Plut. in apoph.*

Leo Eurycratidis F. cuidam percontanti, in qua demum civitate tutò vivere posset? In ea, ait, quam qui incolunt, neque plus possident, neque minus: & ubi justitia viget. *Plut. in Lacon.*

Aristides interrogatus, quid justum esset? Aliena non concupiscere, respondit. *Stob. serm. 9. Phavorin. 14.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

JVstorum exempla: Noe, *Genes.* 6. *vers.* 9. & 7. v. 1. *Eccles.* 44. v. 17. 2. *Petr.* 2. v. 5. Thamar, *Gen.* 38. v. 26. Samuel, 1. *Sam.* 12. v. 3. *Eccl.* 45. v. 16. 17. *&c.* David, 1. *Sam.* 24. v. 18. Abner & Amasis, 1. *Reg.* 2. v. 32. Tobias senior, *Tob.* 1. v. 3. Iob, *Iob.* 1. v. 1. Parentes Susannæ, *Dan.* 13. v. 3. Ioseph Mariæ vir, *Matth.* 1. v. 19. Abel & Zacharias, 23. v. 35. CHRISTUS, 27. v. 4. 19. *Luc.* 2. v. 25. & 23. v. 47. *Act.* 3. v. 14. & 7. v. 52.

Zacha-

Zacharias & Elizabeth, *Luc.1.Vers.6.* Simeon, 2.*Vers.25.* Cornelius, *Act.10.V.1.22.* Loth, 2.*Petr.2.V.7.* Paulus, 1.*Cor.4.V.3.4.* Iustitiæ & æquitatis exempla: Abraham, *Genes.13.V.9.* Moyses, *Num.27.V.5.6.7.* Samuel, 1.*Sam.15.V.33.* David, 26.*V.23.* & 30.*V.24.* 2.*Sam.24.V.24.* Harbona Eunuchus, *Esth.7.V.9.* DEVS, *Ierem.51.V.49.* Rex Darius, *Dan.6.V.24.* quidam Rex, *Matth.18.V.34.* *Vide Aequitatis & Iustitiæ exempla.* Iustitiæ Pharisaicæ exempla: Legisperitus, *Luc.10.V.29.* Princeps quidam, 18.V.22.

¶ EXEMPLA PROFANA.

ÆThiopes pietati & justitiæ student: ædes ipsorum januis carent: & cum in viis multa jaceant, nemo furatur. *Stob.serm.42.*

In legibus & contractibus Indorum maximam simplicitatem esse, vel ex eo argui potest, quod non multum sunt litigiosi. Nam nec commissi, nec depositi jura ulla habent: nec testibus indigent, nec sigillis, sed simpliciter credunt. *Strab.lib.15.*

Indi ante Liberum patrem justitiam tanto observarunt cultu, ut exteras gentes nunquam appetiverint bello, ne quid parum justi interim admitteretur. *Cælius lib.18.c.31.A.L.*

Ex Indis, qui Pedalii vocantur, nil ferè in sacrificiis aliud à Diis immortalibus exposcebant, quàm justitiam: arbitrati omnis planè boni compotes se futuros, si eam modò unam forent consequuti. *Ex Stobæo Cælius lib.23.c.19.A.L.*

Chorus Argivarum supplicum Atheniensium urbem studiosam justitiæ, & matrem exulum esse fatetur, apud Euripidem in Supplicibus:

Σύ τοι σέβεις δίκαν, τὸ δ' ἧσσον, ἀδικίᾳ.
Νέμεις ἀεὶ τὸν δυστυχῆ πάντα ῥύῃ.

Tibareni, Asiæ populi, Chalybibus vicini, justissimi sunt, nec prius prælio congrediuntur, quàm diem, locum & horam ex fide hosti denunciarint. *Strab. & Val. Flac. lib.5. Argon.*

Plato filium Iovis fuisse ait Minoa, & discipulum: quod rem justam ullam rectè gerere, vel percipere rectè gerentem nemo valeat, qui eam artem non hauserit, & complexus sit. *Plut. de tarda Dei vindicta.*

¶ HIEROGLYPHICA.

PEr *Euphratem fluvium* fœcunditatem & fructuum exuberantiam intelligi volunt, ac perinde *justitiæ* symbolum esse: Ex nulla siquidem virtute opimiores lætioresque fructus colligi feruntur, quàm ex æquitate. Hinc Ceres, *Legifera* poetis, eademque *Astræa*. Hinc Tellus ipsa justissima, ac ipsius *Iustitiæ* simulacrum perhibetur. *Pier.Val.lib.21.pag.197.C.*

Apud Ægyptios Sacerdotes primùm omnium *Iustitiæ servatorem* per *Oculi patentis* hieroglyphicum significari compertum est, frequensq; dicterium apud Græcos: Δίκης ὀφθαλμός. *Pier.Val.lib.33.pag.325.A.*

Veteres quoque *ternarium numerum* dedicárunt *Iustitiæ*, ut de Pythagoricis disciplinis Plutarchus ait. Injuria siquidem afficere, neque non affici, cùm extrema sint, & idcircò vitiosa, justum æqualiter utrinque reductum, in medio residet. *Pier. Valer. lib* 383.*C.*

Herodotus *Vulturem* ab Hercule pro *Iustitia* symbolo habitam tradit, quòd ea justissima omnium avium, quæ volatilibus vescantur, judicetur, eaque de causa semper apud eum magnæ æstimationis fuisse, lætariq; solitum cùm inter res agendas *Vulturem* aspexisset. *Vultur* enim nihil quod vidit attingit, nec animatum quicquam interficit, quod accipiter & aquila faciunt. *Pier. Valer. lib.*17. *pag.*169. *B.*

Vide etiam loc. de Æquitate & Injustitia.

LABOR.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

QVi operatur terram suam, satiabitur panibus. *Proverb.*12.

Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas. *Eccl.*9.

Labore comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. *Gen.*9.

Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium divitias parat. *Proverb.*10.

Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit æstate, filius confusionis. *Ibid.*

In omni opere bono erit abundantia: ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas. *Ibid.*14.

Melior est qui operatur, & abundat in omnibus, quàm qui gloriatur, & eget pane. *Eccl.*10.

Vita, sorte suâ contenta, operâque suâ vivens, habet suavitatem, sed utraque majorem qui thesaurum nactus est. *Ibid.*4.

Dignus est enim operarius mercede sua. *Luc.*10.

Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. 1.*Corinth.*3.

Homo nascitur ad laborem. *Iob.*5.

Anima laborantis laborat sibi: compulit enim eum os suum. *Proverb.*16.

Non oderis laboriosa opera, & justificationem creatam ab Altissimo. *Eccl.*7.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

DIversis seminibus pectoris tui colles sere: nunc alimoniis mediocribus, nunc jejuniis parcioribus, lectione, opere, prece: ut mutatio laboris induciæ sint quietis. *August. de Virgin.*

Non

Non desinatis in labore persistere, quia sublevatio laboris est vitium collaborantis. *Greg. lib. 5. moral.*

Sancti viri quot labores nunc veritati commendantes exhibent; tot jam remunerationis suæ pignora intra spei suæ cubiculum clausa tenent. *Greg. in moral.*

Quibusdam pravis mentibus nihil est laboriosius, quàm si eis præcipiatur, ut in hujus mundi actibus non laborent. *Idem super Ezech.*

Nullus labor durus, nullum tempus videri longum debet, quo gloria æternitatis acquiritur. *Hieron. in epist.*

Quantis sudoribus hæreditas cassa expetitur; & minore labore promissa margarita Christi emi poterat. *Idem ad Nepotia.*

Qui in labore hominum non sunt, in labore profecto Dæmonum erunt. *Bernh. sup. Cant.*

Causam laboris cogitet in labore, ut ipsa ei pœnam, quam patitur, repræsentet. *Idem in serm.*

Laborem & dolorem multi sustinent, quem tamen Deus non considerat. *Idem serm. de pœn.*

Ad laborem quùm veneris, sic temperabis opus agendum, ut solicitudo operis intentione animi tui ab iis, quæ Dei sunt, non avertat. *Idem in doctr.*

Libentiùs suscipitur labor pro desiderio voluntatis, quàm pro amore virtutis. *Leo Papa de jejunio, &c.*

§ Sententiae Poeticae.

Ovid. lib. 2. de Arte Amandi.

Dum vires annique sinunt, tolerate labores:
Iam veniet tacito curva senecta pede.
Aut mare navigiis, aut vomere scindite terram:
Aut fera belligeras addite in arma manus.

Ovid. lib. 3. de arte Amandi.

Venturæ memores jam nunc estote senectæ:
Sic nullum vobis tempus abibit iners.
Dum licet, & veros etiam nunc editis annos,
Discite: eunt anni more fluentis aquæ.

Titus Calphurnius Ecloga 5.

—— Iam certè potes insudare labori:
Iam pro me gnavam potes exercere juventam.

Tibullus Eclog. 8. lib. 1.

At tu dum primi floret tibi temporis ætas,
Vtere: nam tardo labitur illa pede.

Claud. in Nupt. Honorii. v. 105.

Non quisquam fruitur veris odoribus,
Hyblæos latebris nec spoliat favos,

Si fronti caveat, si timeat rubos.
Armat spina rosas, mella tegunt apes.

Horat. lib. Epod. ad Canidiam. 17.

Nullum a labore me reclinat otium.
Vrget diem nox, & dies noctem: neque est
Levare tenta spiritu præcordia.

Ovid. lib. 1. de Ponto. El. 5.

Confiteor facere hoc annos: sed & altera causa est,
Anxietas animi, continuusq; labor &c:
Cernis ut in duris (& quid bove firmius?) arvis
Fortia taurorum corpora frangat opus?
Quæ nunquam vacuo solita est cessare novali,
Fructibus assiduis lassa senescit humus.
Occidet, ad Circi si quis certamina semper
Non intermissis cursibus ibit equus.
Firma sit illa licet, solvetur in æquore navis,
Quæ nunquam liquidis sicca carebit aquis.
Me quoque debilitat series immensa laborum:
Ante meum tempus cogit & esse senem.
Otia corpus alunt, animus quoqúe pascitur illis:
Immodicus contra carpit utrumque labor.

Senec. in Herc. furente. v. 475.

Post multa virtus opera laxari solet.

Virgil. lib. 1. Georg. v. 145.

—— Labor omnia vincit
Improbus, & duris urgens in rebus egestas.

Terent. in Heauton. 4 1.

Nil tàm difficile est, quin inquirendo investigari possiet.

Horat. de Arte. v. 412.

Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitq; puer, sudavit & alsit,
Abstinuit Venere & Vino.

Horat. 1. serm. 9.

—— Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus.

Ovid. 4. Fastor.

—— Non sentitur sedulitate labor.

Idem 2. de Art. Amand.

Ardua molimur: sed nulla nisi ardua vincunt:
Difficilis nostra poscitur arte labor.

Martialis 1. Ep. 108.

Pingue solum lassat, sed juvat ipse labor.

Tibul.

Tibullus 1.4.

Nec te pœniteat duro subiisse labori:
Aut operi insuetas attrivisse manus.

Plaut. Pseud. 2.3.

—— Hoc evenit
In labore atque in dolore, ut mors obrepat interim.

Senec. Herc. Fur. v.654.

—— Quæ fuit durum pati,
Meminisse dulce est.

Plaut. Curc. 1.1.

Qui è nuce nucleum esse volt, frangit nucem.

§ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

GEnerosos animos labor nutrit. Laborem si recuses, parum esse potes. Non est viri, timere sudorem. *Sen. 31. Epist.*

Multum abhorret opus, cuius inchoatio invidia, continuatio est labor, finis est odium. *Idem in Epist.*

Si qua per laborem rectè feceritis, labor citò recedet: beneficium, dum vivitis, non abscedit. Si qua per voluptatem pravum nequiter feceritis, voluptas citò abibit, nequiter factum apud vos semper manebit. *Seneca ibid.*

§ APOPHTHEGMATA.

VEspasianus quum vehementer angeretur vitiis intestinis, nihilò secius imperatoris muneribus fungebatur, adeò, ut lecto decumbens audiret legationes, & amicis hortantibus, ut sibi parceret, respondit: Imperatorem stantem mori oportere. *Sueton.*

Pythagoras familiares suos hortabatur, ut optimum vivendi genus sibi deligerent: quamvis enim laboriosissimum esset, consuetudine tamen fore jucundum. *Stob. serm. 30.*

Cleanthes suam vitam divitum vitæ solebat hoc nomine præferre: Dum illi, inquiens, pila ludunt; ego fodiens duram humum exerceo. *Laert. lib. 7. cap. 11.*

Alphonsus cùm reprehenderetur à Matthæo Siculo, eximiæ sanctitatis viro, quod propriis manibus laborasset: Subridens, nunquid, inquit, Deus & natura nequicquam regibus manus dederunt? *Panorm. lib. 1. de reb. gestis Alphonsi.*

Senex quidam multo vino repletus, cum suam apud *Alphonsum* ebrietatem excusare conaretur, dicendo: Lac senum, esse vinum: respondit: Sed Regum cibus est honos, quem Dii immortales non otio aut luxu, sed improbis laboribus, multisque sudoribus hominibus vendunt. *Panorm. lib. de reb. gestis Alphonsi.*

Dorotheus monachus quotidiè lapides ad mare colligebat, annuatimque fabricabat hospitium pro ægrotis. Huic laboranti quidam dixit: Cur ita conficis corpus tuum? Cui ille: Quia me, inquit, illud occidit. *Sozom. Tripart. hist. lib. 8. c. 1.*

Democritus cùm interrogaretur à quodam, quo modo laboriosi ac industrii differrent à desidiosis? Quo, inquit, impii, à piis: Spe nimirum bona. *Maxim.serm.*32.

Idem adolescentem conspicatus industrium: Optimum, inquit, senectuti condis obsonium. *Maxim.serm.*32.

Diogenes cuidam admonenti, ut jam senex quiesceret à laboribus? Quid, inquit, si in stadio currerem, utrum oporteret, jam metæ vicinum, cursum remittere, an magis intendere *Laert.lib.*6.

Similitudines.

CVm nauta videt imminere tempestatem, primum quidem Deos invocat, ut incolumi liceat in portum appellere; mox contrahit vela, atque omnia nihilo secus parat, quibus est opus: Ita nos debemus auxilio divino fidere; sed sic, ut nostram quoque industriam adhibeamus. *Plut.*

Arator ab Hesiodo jubetur Diis sacrificare, deinde aggredi: & miles primum invocat opem divinam, deinde armatur. *Plut.*

Nautæ à navigandi labore turpiter conferunt se ad voluptates, rursum à voluptatibus ad navigationem redeunt: Ita quidam à deliciis ad labores, à laboribus ad delicias summa vitæ inconstantia sese vertunt. *Idem.*

Athletæ abstinent à laboribus necessariis, ut in non necessariis valeant: nobis contrà faciendum. *Idem.*

Vt ferrum crebris immersionibus consumitur: Ita corpus crebris permutationibus vitiatur, hoc est, si nunc immodicis laboribus intendatur, nunc voluptatibus liquefiat ac molliatur. *Idem.*

Vt rosa, flos unus omnium longè gratissimus, de spinis nascitur: Sic è tristibus & asperis laboribus fructus capitur jucundissimus. *Idem.*

Vt quosdam uxor magno ambitu ducta torquet: Ita quidam magnis laboribus accersunt magno futura malo. *Idem.*

Vt herba moly difficile quidem effoditur, sed ad remedia præter cæteras efficax est: Ita, quæ præclara sunt, non contingunt, nisi magno negotio. *Plin.*

Vt quæ præclara sunt vix multo cultu proveniunt; contrà cæpe, allium, & quædam hujusmodi vilia, etiam reposita aut suspensa proferunt sese: Ita, quæ sunt egregia, non nisi multo contingunt labore; quæ mala, passim obvia sunt. *Erasm.*

Plantæ mediocri aqua aluntur, immodica suffocantur: Sic animus moderatis laboribus adjuvatur, immoderatis obruitur. *Plutarch.*

Vt asparagus spinosus difficilimum fert fructum: Ita ex duris initiis magna voluptas nascitur. *Idem.*

Stultè Reges Aegyptiorum operam populi ac pecunias in substruendis pyramidibus consumebant, quæ nihil habebant præter

ſtultam & otioſam oſtentationem; cum idem in rebus utilibus fieri poterit: Ita quidam elaborant in difficillimis, cæterùm infrugiferis, hoc ipſum præclarum exiſtimantes, quod in laborioſo negotio verſantur. *Eraſm.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

LAertius *Cleanthem* Philoſophum alterum Herculem vulgò dictum fuiſſe tradit, quod eſſet omnium laborum patientiſſimus, adeò ut noctu hauriendo è puteo aquam, victum diurnum pararet: unde & φρεαύτλης dictus pro Cleanthe.

Maſiniſſa rex Numidarum erat corporis firmitate præſtans, & duritiei ac laboribus à pueritia aſſuetus. Etenim ſtans in veſtigiis totum diem manebat immotus, & ſedens non ſurgebat uſque ad noctem: in equo continenter per diem & noctem ſedens, & equitationibus utens, non defatigabatur. *Diod. Siculus l.*32.

Veſpaſianus Imp. valetudinem & abſtinentia & frictione tuebatur, militiæ acer agmen anteire, & locum caſtris capere, & noctu diuque conſilio, ac, ſi res poſceret, manu hoſtibus obſiſtere ſolebat: cibo fortuito, veſte habituque vix à gregario milite diſcrepans. *Cuſp.*

Maximilianus Imp. erat laborum patientiſſimus, adeò, ut in multam noctem crebrò ſcriberet, conſuleret, res magnas ageret, ſæpè etiam arma tractaret, haſtis concurreret cum Principibus in ludis, & ſeriò cum hoſtibus: æſtum ac frigus, inediam & commeatus penuriam juxtà ferret. *Cuſp.*

Carolus Magnus aſſiduè exercitabatur equitando ac venando; quod illi gentilitium erat, quia vix ulla in terris natio invenitur, quæ in eo labore Francis poſſit æquiparari. *Crantzius lib.* 2. *Saxon. cap.*8.

Ob laborum tolerantiam & induſtriam frugalitatemque dicti ſunt *AEginetæ Myrmidones*; Quùm enim haberent terram ſupernè lapidoſam, infernè frumentis idoneam, fodientes in cavernis habitare viſi ſunt formicarum more, & aſportandis lapidibus, quodammodo eius animantis induſtriam repræſentare. *Eraſm. in Adagiis.*

¶ HIEROGLYPHICA.

LAboris indefeſſi perſeverantiam ex *Formica picta* ſignificabant; nam ea non interdiu ſolùm, verùm etiam noctibus laborem exercet. Et nota eſt fabula de Formica & Cicada. *Pier. Val. lib.*8. *pag.*69. *A.*

Receptum & illud eſt *ſervilem laborem* per *Aſinum clitella inſtratum* ſignificare, cuius rei cauſa magis vulgò nota eſt, quàm verbis explicari neceſſe ſit: quippè quòd animal indefeſſi ſit laboris, undique & perpetuæ onerum vectationi vexationibusque aliis damnatum eſſe videtur. *Pier. Val. lib.*12 *pag.*112. *F.*

Apem quoque laboris symbolum faciunt. Nam ex illo quod Salomon ait: *Vade ad apem, & disce ab ea, quam laboriosa sit operatrix*, unicuique manifestum est, artificii sedulitatisque illam esse hieroglyphicum. *Pier. Valer. lib. 26. p. 244. F.*

LACRYMÆ.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. lib 4. de Trist. El. 3.

Fleque meos casus: est quædam flere voluptas:
Expletur lacrymis, egeriturq; dolor.

Senec. in Troade. v. 763.

—— Fletus ærumnas levat.

Ovid. lib. 3. de Pont. El. 1.

Nec tua si fletu scindentur verba, nocebit:
Interdum lacrymæ pondera vocis habent.

Ovid. lib 1. de arte Amandi

Et lacrymæ prosunt: lacrimis adamanta movebis.

Idem lib 1. de Ponto. El. 7.

Quidque facis? lacrymis opus est, non sanguine dixit:
Sæpè per has flecti principis ira solet.

Ovid. lib. 1. Metam. v. 684.

Lumina, quod potuit, lacrymis implevit obortis.

¶ EXEMPLA PROFANA.

HEraclitus philosophus ad omnem hominum occursum flevisse dicitur. Dolebat enim nihil sani esse in vita: nihil in homine non caducum, fluxum & deceptibile. *Laert. lib. 5. c. 2.*

D. Martinus lacrimis ita abundabat, ut pro detrectatorum quoque suorum peccatis flere soleret. *D. Bernh. in festo ejus.*

Ptolomæus Philadelphus missos ad se LXXII. interpretes cum sacris Bibliis honorificentissimè excepit, & lacrimis etiam obortis suum gaudium testatus est. *Ioseph. lib. 12. c. 2.*

M. Minutio magistro equitum ex hostium vi erepto, operâ Q. Fabii Max. Dictatoris, in lætitiam tota castra effusa sunt; in tantum, ut præ gaudio militibus omnibus lacrymæ manarent. *Plut. in Fabio.*

Bassianus Imp. apud Ælium Spartianum lacrimabatur, quoties aut mentio fieret, aut imagines videret Getæ fratris, quem occiderat. *Erasm. in Adagiis.*

Pericles filio Paralo mortuo coronam imponens, quod in reliqua vita nunquam fecerat, erupit in ejulatum, & magnam vim profudit lacrimarum. *Plut. in Pericle.*

M. Marcellus Syracusis captis, florentissimæ urbis commiseratione flevit. *August. l. 3. de Civitate Dei. cap. 14.*

M. Cato,

M. Cato, victis ad Dyrrachium Cæsarianis, cadavera cæsorum intuitus civium, temperare à lachrymis non potuit. *Plut. in eius vita.*

Vide Dolor, Tristitia.

LAQUEUS.

¶ EXEMPLA SACRA.

LAquei mortis, 2. *Sam.* 22. v. 6. Laqueo vitam finientium exempla: Achitophel, 2. *Sam.* 17. v. 23. Aman, *Esth.* 7. v. 10. Iudas proditor, *Matth.* 27. v. 5. *Actor.* 1. v. 18.

Vide infra Mors.

LARGITIO.

¶ SIMILITUDO.

QVi plebem lautis epulis & largitionibus regunt, similes sunt iis, qui bruta animalia pascunt & venantur. *Plut.*

Vide locum de Liberalitate.

LASCIVIA.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

CAveamus, ne dum laxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam, quasi conceptum quendam bonorum operum. Vsus enim citò inflectit naturam, *Ambros. de Offic. lib.* 1.

Vbi saltatio, ibi diabolus: neque enim Deus ad hoc nobis dedit pedes, ut cum camelis saltemus, sed ut cum angelis chorum faciamus. In saltibus lætantur dæmones, & exultant ministri dæmonum. *Chrysost. in Matth.*

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

SIc te geras sapienter, ut nullus te habeat tanquam asperum, nec contemnat quasi vilem. Illi autem qui in ludo deficiunt, neque ipsi dicunt aliquod ridiculum, & dicentibus molesti sunt: quia scilicet moderatos aliorum ludos non recipiunt. *Senec.*

Omnia tolerabilia præter turpitudinem crede: à verbis quoque turpibus abstineto: quia licentia eorum impudentiam nutrit. Sermones utiles magis, quàm facetos & affabiles ama. Miscebis interdum seriis jocos, sed temperatos, & sine detrimento dignitatis & verecundiæ. Nam reprehensibilis ludus est, si immodicus, pueriliter effusus, si muliebriter factus. Odibilem quoque hominem facit risus aut superbus, aut clarus, aut malignus, aut furtivus, aut alienis malis evocatus. *Senec. de 4. virtutib.*

Vide cætera in tit. Impudicitia, Impudentia, Luxuria, Scortatio, Adulterium, Voluptas.

LATRO.

¶ APOPHTHEGMATA.

BVlas, famosissimus latro, qui sub Severo Imperatore per totam Italiam, comparata manu sexcentorum latronum, biennio maximas prædas fecit, postquam Centurionem vitæ insidiatorem cepisset, raso capite ad Severum Imperatorem remisit: cumque interrogaretur, quid Imperatori vellet nuntiari? Nuntia, inquit, dominis tuis, ipsos servos suos alere, ne latrocinentur. *Xiphilin. in vita Severi.*

Idem cujusdam mulieris, cum qua scortabatur, ope deprehensus, & à Papiniano præfecto prætorio interrogatus, cur latrocinium fecisset? respondit: Et tu dic, cur præfectus sis? Erat nimirum Papinianus homo prædives, & magnæ apud Cæsarem existimationis, & propter opum suarum splendorem in aulam admissus: Bulas verò penuria rerumque egestate vexatus, latrocinio victum quærere cogebatur. *Idem Xiphilinus.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

A*Rabes* æqua ex parte latrocinantur, aut mercaturam exercent. *Plut. lib. 6. cap. 28.*

Garamantes in Lybia, locorum natura freti, latrocinio victitant, in nautas, vi tempestatis in brevia syrtium delatos, vadatim grassantes. *Sabell. lib. 6. Epist. 1.*

Læstrygonas & Cyclopas Ætnæ & Leontinis vicina loca incolentes, immanes & efferos quosdam homines fuisse memorant, & maleficos & latrones. *Natalis Comes Myth. lib. 9. c. 8.*

Heptacometæ in Ponto super arboribus & turribus habitant. Ii ex ferina carne & arborum fructibus vivunt, atque ex lignis desilientes, peregrinos adoriuntur, iter agentes. *Strab. lib. 12.*

Vide Homicidium.

LAUS, LAUDATIO.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

NOn laudes virum in specie sua: neque spernas hominem in visu suo. *Eccl. 11.*

Ante mortem ne laudes hominem quenquam: quoniam in filiis cognoscitur vir. *Ibidem.*

Antè sermonem non laudes virum: hæc enim tentatio est hominum. *Ibid. 27.*

Laude-

Laudemus viros præclaros, & quibus prognati sumus majores nostros. *Ibid.* 44.

Homines divites, in virtute pulchritudinis studium habentes: pacificantes in domibus suis. *Ibid.*

Sapientiam ipsorum narrent populi, & laudem eorum nuntiet Ecclesia. *Ibid.*

Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. *Proverb.* 27.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

Laus humana non appeti à sapiente, sed subsequi debet sapientes, & rectè facientem: ut illi proficiant, qui etiam imitari possunt, quod laudant. *Augustin. de serm. Domini in monte.*

Securitas laudis in laude Dei est. Vbi laudator securus est? Vbi non timet, ne de laudato erubescat. *Idem in Psalm.*

Bonum laudare, non laudato sed laudantibus prodest. *Idem in Ioannem.*

Ibi est à vanitate remota laudatio, vbi etiam vituperatio ab offensione secura est. *Idem ad Dioscor.*

Nec valdè gaudere debemus, quando laudamur; nec contristari, quando vituperamur: quia nec depravare injuria, nec coronare potest laus aliena. *Aug. sup. Matth.* 6. *Epist. ad Volusi.*

Quid est quod dicis: Ego dives, ille pauper? Sarcinam tuam commemoras, pondus tuum laudas: taceas laudes tuas, quia miserationes tuas non consideras. *Idem de doctr. Christ.*

Esse humilem, est nolle laudari in se: Qui ergo in se laudari appetit, superbus esse convincitur. *Idem in Psal.* 5.

Laudamus mendaciter, delectamur inaniter; & vani sunt qui laudantur, & mendaces, qui laudant. Alii laudantur, & ficti sunt: alii laudant, quod putant, & falsi sunt: alii utrorumque præconiis gloriantur, & vani sunt. *Idem in Epist.*

Remotis obstaculis vanæ opinionis scelera nuda pensentur, nuda inspiciantut fallacia, & tegmina, & vanæ laudes, & gloriæ auferantur, & apparebunt miseriæ peccatorum. *Idem lib.* 3. *de Civitate Dei.*

Vt sanus sim in his, quæ ad Deum pertinent, vehementius verendum mihi est, & cavendum ab iis, qui nec temerè inflant: laudantes enim me flagellant. *Ignat. in Epist.*

Præcipuum beneficium est in rebus honestis laudari. Laus enim parit æmulationem, æmulatio virtutem, virtus felicitatem, quæ finis est omnium quæ desiderantur, & quo omnis viri boni motus refertur, *Nazianz.*

Multis sæpè hominibus obfuit laudatio. Laxat enim animi vigorem & cursum impedit. Et aliquis ipsum curriculi finem se consequutum existimans (hæc enim persuasio per laudem se insinuat) currere desinit, & victorem perdit. *Theodoret.*

Plures

Plures in hoc ipso placere cupiunt, quod placere contemnunt: & mirum in modum laus, dum vitatur, appetitur. *Hieron. in Epist.*

Si verè laudabilis esse cupis, laudes hominum ne requiras: quia quamvis alicui sit facile laudem non curare, dùm negatur; est tamen difficile, ea non delectari, quùm offertur. *Hieron. ad Celantiam.*

Laus in nobis referatur ad ipsum laudabilium universorum autorem & largitorem: non fictè, quemadmodum ab hypocritis: non sola consuetudine, sicut à secularibus: non necessitate quadam, ut jumenta ferendis oneribus applicantur: sed sicut decet sanctos, sinceritate fida, devotione sollicita, hilaritate grata, sed non dissoluta. *Bernh. sup. Cant.*

¶ Sententiae Poeticae.

Propert. eleg. 1. lib. 3.

Omnia post obitum fingit majora vetustas:
Majus ab exequijs nomen in ora venit.

Persius satyr. 1.

—— Non si quid turbida Roma
Elevet, accedas, examenve improbum in illa
Castiges trutina: nec te quaesiveris extra.

Idem satyr. 4.

Respice: quod non es; tollat sua munera cerdo:
Tecum habita. & noris quam sit tibi curta supellex.

Seneca in Thyste. v. 208.

At qui favoris gloriam veri petit,
Animo magis laudari quam voce volet.
Laus vera & humili saepè contingit viro.

Ovid. lib. 1. de arte Amandi.

Laudatas ostendit avis Iunonia pennas:
Si tacitus spectes, illa recondet opes.
Quadrupedes inter rapidi certamina cursus,
Depexaeque jubae, plausaque colla juvant.

Persius Satyr. 1.

—— —— Vsque adeone
Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc, sciat alter?

Idem ibidem.

—— —— Rides, ait, & nimis uncis
Naribus indulges: an erit qui velle recuset
Os populi meruisse?

Idem ibidem.

Non ego, quum scribo, si fortè quid aptius exit,
Quando haec rara avis est, si quid tamen aptius exit,

Lauda-

Laudari metuam. neque enim mihi cornea fibra est:
Sed recti finemque extremumque esse recuso.

Horatius lib.1. epist.18.

Qualem commendes, etiam atque etiam aspice: ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur, & quondam non dignum tradimus. Ergo
Quem sua culpa premet deceptus omitte tueri.

Idem ibidem.

Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes.

Iuvenalis Satyr.4.

——— Nihil est quod credere de se
Non possit: cum laudatur diis æqua potestas.

Plaut. in Epidico.3.4.

Nam strenuiori deterior si prædicat
Suas pugnas, de illius ore fiunt sordida.

Ovid 4. Pont.2.

Excitat auditor studium, laudataque virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Horat. lib 1. Epist.17.

Principibus placuisse viris, non ultima laus est.

Ex Græcis Comicis.

Φίλων ἔπαινον μᾶλλον ἢ σαυτοῦ λέγε.
Dic laudem amici potius ipse quam tuam.
Ὑπὲρ σεαυτοῦ μὴ φράσῃς ἐγκώμια.
Tuam caveto prædices laudem ipsemet.
Τὸν αὐτὸν αἰνεῖν καὶ ψέγειν, ἀνδρὸς κακοῦ.
Laudare & infamare eundem, est improbi.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

SVnt qui nihil laudant, nisi quod se imitari posse confidunt. *Cic. 2.Tuscul.*

Nunc tantum quisque laudat, quantum se posse sperat imitari. *Orat.de Brut.*

Est iniqua in omni re accusanda, prætermissis bonis, malorum enumeratio, vitiorumque selectio. 3.*de Leg.*

Est liberum, alterum laudare, de quo quidquid detrahas, necesse est aut infirmitati, aut invidiæ assignetur. *Cacinna Cic.Fam.6.*

In homine quoque illud laudandum est, quod ipsius est. Familiam pulchram habet, & domum pulchram: multum serit, multum fœnerat: nihil horum in ipso est, sed circa ipsum: lauda in ipso, quod nec eripi potest, nec dari: quod proprium hominis est. Quæris quid sit? Animus, & Ratio in animo perfecta &c. Quid est autem, quod

quod ab illo ratio hæc exigat? Rem facillimam, secundum naturam suam vivere? *Senec. 41. Epist.*

Quid stultius est, quam in homine aliena laudare? quid eo dementius, qui ea miratur, quæ in alium transferri protinus possunt? Nemo gloriari nisi suo debet. *Idem ibid.*

Lauda parcè, vitupera parciùs: similiter enim reprehensibilis nimia laudatio, & immoderata vituperatio: illa siquidem adulatione, ista malignitate suspecta est: testimonium veritati, non amicitiæ reddas. *Idem in Epist.*

Bonum est laudari, sed præstantius est esse laudabilem: neminem citò laudaveris: neminem citò accusaveris. Vitium est, omnia credere: vitium est, nihil credere. *Idem lib. de morib.*

Parva laude dignus est, qui tantum miseris aufertur. Lascivia & laus nunquam habent concordiam. Quam magnum est, nolle laudari, & esse laudabilem. *Idem in Proverb.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Themistocles sciscitatus, utrum Achilles esse mallet, an Homerus? Dic ipse prius, inquit, utrum malles esse victor in olympiis, an præco, qui victores pronuntiat? *Plut. in Græc. apoph.*

Alexander Ilium profectus, & Achillis statuam coronans: O te felicem, inquit, Achilles, cui vivo talis amicus, mortuo talis contigerit præco. *Plut. in vita Alexandri. & Cic. pro Arch.*

Lysander. Cuidam apud *Lysandrum* jactanti, quod & ipsum laudibus eveheret, & adversus obtrectantes tueretur: Duo, inquit, mihi sunt boves ruri: & tacentibus ambobus, tamen certò novi uter sit ignavus, uter ad laborem strenuus. *Plut in Lacon.*

Antisthenes audiens ab improbis quibusdam se laudatum esse: Vereor, inquit, nequid imprudens fecerim mali. *Laert. l. 6. c. 1.*

Alphonsus audiens se à Nicolao Cardinali Capuensi, inimico capitali, plurimum laudari: Si mei omnes, inquit, ita de me sentiant, ut inimicus hic & sentit & prædicat, bello certè me nequaquam lacesserent; sed, quo mihi nihil antiquius est, sinerent pace me atque otio perfrui. *Panor. l. 2. de reb gest. Alphonsi.*

Antalcidas. Cùm sophista quispiam appararet recitare librum, & Antalcidæ percontanti, quod esset argumentum, respondisset: Herculis encomium: Quis, inquit, illum vituperat? Supervacaneum existimans, in eo laudando sumere operam, quem uno ore prædicarent omnes. *Plut. in Lac. apoph.*

Simonides, quum cæteros laudando venaretur, ut aliquid darent, interrogatus, cur Thessalos non captaret? Stupidiores sunt, inquit, quam ut à me falli possint. *Eras. Roter. lib. 6. apoph.*

Cato Uticensis fiducia sui elatus, ut hostes Reip. coerceret, aliquoties seipsum laudabat, invideri sibi, dicens, quod suis rebus neglectis patriæ causa vigilaret. *Plut.*

Lacon

Lacon quidam, cùm Charislaus rex laudaretur: Quonam, inquit, modo bonus esse vir potest; qui ne in malos quidem acerbus est? *Plut. in apoph.*

Agesilaus, cuidam Persarum Regem Magnum appellanti, dixit: Ni justior, non major me est. *Plut. eod. lib.*

Hector à patre laudatus ob singulares animi virtutes, Lætus sum, inquit, laudari me abs te, Pater, laudato viro: A malis enim laudari, non laus, sed dedecus esse putatur. *Cicer.*

Epaminondas à Sycophanta quodam traductus, quòd se ipsum impensius laudaret: Facio (inquit) hoc propter vos, Thebani, quorum opera Lacedæmonium imperium unica die everti. *Plutarch.*

Dignus erat nominari, qui de quodam illaudato veluti laudans dixit: Quid huic abest, nisi res & virtus? Similis jocus hodie apud Gallos vulgatissimus fertur, quùm ajunt: Sum totus tuus, excepto corpore & bonis, *Erasm. 6. apoph.*

Eudamidas interrogatus, quam ob causam Lacedæmonii, priusquam irent in prœlium, Musis immolarent, cum Musis nihil videretur cum Marte esse commercii? Vt rebus, inquit, fortiter gestis, contingat honesta commemoratio. *Plut. in Lacon.*

¶ SIMILITUDINES.

UT qui malignè dant aliis, videntur ipsi parùm habere: Ita qui parcè & malignè laudant alios, videntur adhuc suas esurire ac sitire laudes. *Plutarch.*

Qui pecuniam dat, quantum impertit alii, tantum sibi detrahit: at non idem fit in laude: Et tamen hoc imaginantur maligni quidam, parcius impartientes laudem quam pecuniam. *Idem.*

Nutrices vagientibus pueris rursum apponunt papillam: Sic discipulus offensus correptione, rursum & laude sublevandus, ne deficiat. *Idem.*

Si ager laudando redderetur fertilior, non minus laudandus esset, quàm arandus, aut stercorandus: Sic amicus, si redditur laude melior, expetit aliquando laudare: si minus, quorsum pertinet inutilis palpatio? *Idem.*

Vt qui venantur, faciliùs fallunt feras, si aliud agentes, hoc est, iter facientes, aut agricolantes, id faciant: Ita maximè laudat adulator, cùm non apparet eum laudare. *Idem.*

Non oportet titillare, qui natura proclives sunt ad risum: Ita non oportet laudare, qui gloriæ suapte sponte sunt appetitiores. *Plutarch.*

Vt bonus medicus mavult morbo mederi somno ciboque, quam scammonia, aut castoreo: Sic amicus, pater, præceptor magis studet laude corrigere, quàm objurgatione, si liceat. *Idem.*

Qui vincit in certaminibus, præconem adhibet, quo victor pronuntie-

nuntietur: Multò magis vera virtus alieno debet ore laudari, non suo. *Plutarch.*

Vt non quævis corona quemvis decet victorem: Ita non quævis laus, aut quivis honos, quemcunque hominem. *Idem.*

Pavo non explicat pennas, nisi laudatus: Ita quidam putant se non habere quod habent, nisi sint, qui mirentur. *Plin. lib.* 10. *cap.* 20.

Sicuti vehementius titillat tactus, & jucundius movet fructus alienus, quam noster: Ita jucundius est laudari ab his, qui nobis nulla cognatione aut familiaritate conjuncti sunt. *Eras.*

Qui observant, ne molesti sint lippientibus; umbram aliquam admiscent lumini: Sic quidam laudibus suis aliquid erratorum aut vituperationis aspergunt, ut invidiam effugiant. *Plut.*

Quidam fame coacti, cùm deest quod edant, suis ipsorum artubus turpiter vescuntur: Sic quidam siti gloriæ, cùm deest qui laudet, ipsi laudant seipsos, non sine dedecore. *Idem.*

Quemadmodum jubemur aut omninò cavere locum pestilentem, aut si in eo sis, circumspectè agere: Sic aut omninò vitandum, ne laudes te ipsum; aut id cautim & circumspectè agendum. *Idem.*

Gallus victor, illicò cantu superiorem sese testatur: Ita quidam sua facinora jactant ipsi, & suarum laudum ridiculi sunt tibicines. *Plin. lib.* 8. *c.* 33.

¶ Exempla Profana.

A*Gesilaum* libenter, ut memorat Xenophon, solitum laudari ab illis, qui etiam vellent ipsum vituperare. *Plut.*

C. Marcus Rusticanus, quamvis in studiis literarum non esset versatus, literatos tamen homines dilexit: poetas præsertim, à quibus res suas gestas immortalitate donandas esse sperabat. *Cicero pro Archia.*

Gregorius Magnus Pontifex cuidam probato viro, ipsum extollenti, respondisse fertur: Deum deprecare frater, ut his, quæ de me prædicas, dignus efficiar: sicut & tu dignus es, cuius opinio improbari non debeat. Sed plerunque evenit, ut ea, quæ de iis, quos amamus, in medium proferimus, majora vero sint: Itaque quamvis istâ commendatione tuá longè inferiorem me esse agnoscam, charitati tamen gratias ago. *Marcell. lib.* 1. *c.* 4.

Ferdinandus rex Siciliæ & Neapolis vehementer laudatus est, quod populis quibusdam strenam remisisset, antiquis principibus inveterato quodam jure quotannis vendi solitam. *Pontan. c.* 4.

LECTIO.

¶ Sententiæ Biblicæ.

POst industriam sequetur sapientia. *Eccles.* 10.

Qui

Qui legit, intelligat. Omnis autem, cui multum est datum, multum quæretur ab eo: & cui commendaverunt multum, plus petent ab eo. *Matth.*24. *Luc.*12.

Attende lectioni, & exhortationi, & doctrinæ. Noli negligere gratiam, quæ in te est. 1.*Tim.*4.

Omnis scriptura divinitùs inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum &c. 2.*Tim.* 3.

Verbum Christi habitet in vobis abundanter. *Coloss.*3.

Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. *Iacob.*4.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. lib. 1. Epist. 18.

Inter cuncta leges & percunctabere doctos,
Qua ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te semper inops agitet vexetq; cupido,
Ne pavor, & rerum mediocriter utilium spes:
Virtutem doctrina paret, natura ne donet:
Quid minuat curas: quid te tibi reddat amicum:
Quid purè tranquillet: honos, an dulce lucellum?
An secretum iter, & fallentis semita vitæ?

Claud. de 4. Honor. Aug. Con. v.396.

Intereà Musis, animus dùm mollior, insta,
Et quæ mox imitère legas, nec desinat unquam
Tecum Graja loqui, tecum Romana vetustas.
Antiquos evolve duces, assuesce futuræ
Militiæ. Latium retrò te confer in ævum.
Libertas quæsita placet? mirabere Brutum.
Perfidiam damnas? Metij satiabere pœnis.
Triste rigor nimius? Torquati despue mores.
Mors impensa bonum? Decios venerare ruentes.
Vel solus quid fortis agat, te ponte soluto
Oppositus Cocles, Mutij te flamma docebit.
Quid mora perfringat? Fabius: quid rebus in arctis
Dux gerat? ostendet Gallorum strage Camillus.
Discitur hinc, nullos meritis obsistere casus:
Prorogat æternam feritas tibi Punica famam,
Regule. successus superant adversa Catonis.
Discitur hinc quantum paupertas sobria possit:
Pauper erat Curius, cum reges vinceret armis.
Pauper Fabritius, Pyrrhi cum sperneret aurum.
Sordida Serranus flexit dictator aratra.
Lustratæ lictore casæ, fascesque salignis
Postibus affixi: collectæ consule messes,
Et sulcata diu trabeato rura colono:

Ausonius Eidyl. 4.

Perlege quodcunque est memorabile. priva monebo:
Conditor Iliados, & amabilis orsa Menandri
Evolvenda tibi: tu flexu & acumine vocis
Innumeros numeros doctis accentibus effer,
Affectusque impone legens: distinctio sensum
Auget, & ignavis dant intervalla vigorem.
Ecquando ista meæ contingent dona senectæ?
Quando oblita mihi tot carmina, totque per ævum
Connexa historiæ, soccos aulæaque regum,
Et melicos, lyricosque modos præfando, novabis,
Obductosque seni facies puerascere sensus?
Te præeunte, nepos, modulata poemata Flacci?
Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem:
Tu quoque, qui Latium lecto sermone Terenti
Comis, & adstricto percurris pulpita socco,
Ad nova vix memorem diverbia coge senectam.

Mart. lib. 10. Epigram. 4.

Qui legis Oedipodem, caligantemque Thyesten,
Colchidas, & Scyllas; quid nisi monstra legis? &c.
Quid te vana juvant miseræ ludibria chartæ?
Hoc lege, quod possis dicere jure, meum est.

¶ APOPHTHEGMATA.

ZEno *Citticus* dicitur consuluisse oraculum, quo pacto posset vitam optimè instituere? respondit Deus: Si concolor fies mortuis. Ille sentiens, se vocari ad lectionem Veterum, sese ad philosophiam contulit. *Laert. lib. 7. c. 7.*

Aristippus cuidam jactanti se, quod esset πολυμαθής, hoc est, multiplicis eruditionis, quasi nihil non didicisset: Quemadmodum, inquit, non hi, qui plurimum edunt excernuntque, melius valent his, qui sumunt quantum opus est: Ita non qui plurima, sed qui utilia legerunt, studiosi & eruditi sunt habendi. *Laert. lib. 2. c. 8.*

Diogenes ab Hegesia rogatus, ut ipsi liberos aliquos commodato daret: Non sapis, inquit Hegesia, qui quum caricas non pictas, sed veras eligas: verâ exercitatione neglectâ, ad scriptam te conferas. Hoc dicto notavit eos, qui per omnem vitam nihil aliud quàm philosophorum legunt libros, rectè vivendi præcepta continentes; cum virtus magis usu discatur, quàm lectione. *Laert. lib. 6.*

Theocritus ad ludimagistrum quendam malè pronuntiantem accedens, rogavit: Quî fit, quod Geometriam non doceas? is cum respondisset, quoniam ignoro: Quid tum? dixit: nam legere quoque nescis. *Stob. serm. 4.*

Plinius Major dicebat, nullùm esse librum tàm malum, qui non aliqua parte prodesset. *Erasm. l. 8. apoph.*

Alcibiades aliquando in ludum literarium ingressus, petiit à ludimagistro Homeri Iliadem, cujus lectionem plurimum admirabatur. At ludimoderator, cum se nihil Homeri operum habere affirmaret, inflixit ei pugnum satis durum, dicens: imperitus es præceptor, & tibi similes discipulos facies. *AElianus lib.* 13. *de Var. hist.* & *Plut. in apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

UT in obsoniis non solum sequimur voluptatem, sed etiam salubritatem: Sic in audiendis & legendis authoribus. *Plut.*

Ager nimium stercoratus aduritur, non stercoratus alget: Ita moderata lectione vegetandum erit ingenium: nam lectione saginatur animus, non aliter quam arvum stercore. *Plin. l.* 18. *c.* 23.

Sicuti utilius est crebrò stercorari agrum, quàm multum: Ita plus habet fructus assidua lectio, quàm avida. *Plin. ibid. in fine.*

Vt aromatum, florum, similiumque odor gratior sentitur è longinquo, quàm ex proximis: Ita sunt, quæ si leniter attingas, placeant; sin excutias accuratius, & propius inspicias, gratiam amittunt: quod genus sunt poetarum fabulæ, aut gentilium historiæ. *Erasm.*

Serius eduntur, quæ diutiùs victura sunt: Ita diu premendum opus, quod semper legi velis. *Idem.*

Quemadmodum Vlysses auribus cerâ obturatis Sirenum periculum præternavigavit: Ita nos, si quid incidit blandè fœdum in authoribus, prætervehi opertebit. *Plut.*

Vt bonaso cornua oneri sunt tantùm, nulli autem usui, adeò sunt in se reflexa: Ita sophistæ dialecticen habent, sed quâ neminem retinere possint, adeò est intecta. *Plin. lib.* 8. *c.* 15.

Vt apes ex amarissimis floribus & asperrimis spinis mel suavissimum ac lenissimum colligunt: Sic ex turpibus & sceleratis fabulis utcunque decerpi potest aliquid utilitatis. *Plut.*

Quidam Amethystum adhibent in compotationibus adversus ebrietatem: Multò magis in audiendis poetis præcepta sunt adhibenda, ne quid inficiat animum. *Plin. lib.* 7. *c.* 9.

Vt apicula per omnia circumvolitans, id, quod est utile, domum adducit: Ita studiosus ex unoquoque, quod ad mores confert, excerpit. *Plin. lib.* 21. *c.* 21.

Vt his gemmis summum est pretium, quæ non modò varietate colorum delectant oculos, & nares odore, verum etiam ad remedia sunt efficaces: Sic his libris summum est pretium, qui non solùm habent orationis illecebras, verum & salubribus præceptis nos liberant animi vitiis. *Idem.*

Medici vetant uti halicacabo, quanquam dentibus firmandis prodest, si ejus succo colluantur: propterea quod periculum est, ne, si diutius id fiat, delirationem gignat, & plus afferat incommodi

quàm commodi: Ita non est utendum his literis, quæ sic linguam expoliunt, ut mores inficiant; aut convenit sequi, quæ sic augent rem, ut famam lædant. *Idem.*

A floribus marcidis apes abstinent: Ita non attingendus liber, qui putridas habet sententias: aut nihil attingendum, quod non sit elegans aut succulentum. *Idem.*

Vt tutissimum est, in trifolio cubare, quod in hac herba negent serpentem aspici: Ita in his versandum libris, in quibus nulla venena timentur. *Idem.*

Quemadmodum Medici pharmacum, ad unicum morbum repertum, ad omnes similes ac finitimos accommodant: Ita convenit authorum dicta ad varios usus accommodare. *Plut.*

Non quemadmodum omnia religiosè metuimus, ac reveremur in sacris, ita oportet in authoribus omnia venerari, sed audacter adhibito judicio probare quædam, quædam improbare. *Idem.*

Vt cum in sole ambulamus, etiamsi aliam ob causam ambulemus, fit natura tamen, ut coloremur: Sic cum doctorum libros studiosius legimus, sentimus orationem nostram illorum cantu quasi colorari. *Cic. lib. 2. de Orat.*

Vt iis, qui cæcutientibus sunt oculis, quivis locus obscurus est, propterea quòd caliginem secum in oculis circumferunt: Ita parùm eruditis omnis liber ac stylus difficilis est & obscurus. *Senec.*

Vide Doctrina, Doctor, Disciplina, Ars.

LEGATIO, LEGATI,

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Gis Archidami F.* cùm ad Philippum regem legatus mitteretur, solus regem sine comitatu accessit. Verùm cum rex admiraretur: Veni, inquit, unus ad unum. *Plut. in Lacon. apoph.*

Lacedæmones unum legatum ad Demetrium regem miserant. Stomachante autem tyranno, ac vociferante, unumne Lacedæmonii legatum ad me? Satis, inquit legatus, unus ad unum. *Plut.*

Lacones olim, quum ad Lygdamum tyrannum essent legati, atque ille congressus sæpiùs differret, dicens, se molliter habere: Dic, inquiunt legati, per deos, non venisse nos cum illo colluctaturos, sed collocuturos. *Idem.*

M. Cato cum tres essent designati, qui legati proficiscerentur in Bithyniam, quorum unus podagrâ teneretur, alter caput haberet vulneribus confossum, tertius vecordiâ laborare videretur: Cato ridens dixit, Pop. Rom. legationem nec pedes habere, nec caput, nec cor. *Idem.*

Popillius à Senatu literas Antiocho attulit, quæ eum jubebant exercitum ex Ægypto abducere, neque regnum pupillorum Ptolo-

mæi, vitâ defuncti, usurpare. Accedens, eminusque ab Antiocho comiter salutatus, non redditâ salute epistolam tradidit: quâ lectâ, cùm deliberatione habita responsurum se rex diceret, bacillo Popillius orbem eum descripsit, inquiens: Hic ergò stans delibera & responde. Omnibus magnanimitate legati perculsis, cum Antiochus se ex Romanorum sententia acturum profiteretur, ita demum regem salutavit, amplexusque est Popillius. *Plut. in apoph.*

Hyperides legatus ab Atheniensibus ad Rhodios fuit. Eò cum adessent ab Antipatro legati, qui Antipatrum ut benignum celebrassent, occurrens eis: Novi (inquit) benignum esse: verum nos ne benignum quidem quærimus dominum. *Plut.*

LEPROSUS.

Leprosorum exempla: Maria, *Num.*12.v.10. Naaman, 2.*Reg.*5.v.1. Giezi, v.27. quatuor leprosi, 7.3. Ozias, 2.*Paral.*26.19. quidam leprosus, *Matth* 8.2. *Marc.*1.4. *Luc.*5.12. Simon leprosus, *Matth.*26.6. Leprosus sub Elisæo, *Luc.*4.27. decem leprosi, 17.12. Leprosi mundantur. Leprosæ domus consideratio, *Levit.*14.34. Leprosorum segregatio, 13.40. *Num.*5.2. 2.*Reg.*15.5.

LEX.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

Quod lex minando imperat: hoc fides credendo impetrat. *Aug. in lib. de spiritu & litera.*

Lex Dei charitas est, lex data est, ut gratia quæreretur: gratia data est, ut lex impleretur. *Idem ibid.*

Omnium Legum est inanis censura, nisi divinæ Legis imaginem gerat. *Idem lib.9 de Civit. Dei.*

Dum leges fuerint institutæ & firmatæ, non licebit judici de his judicare, sed secundum ipsas. *Idem de vera relig.*

Factæ sunt leges, ut earum metu humana coerceatur audacia; tutaque sit inter improbos innocentia; & in ipsis improbis, formidato supplicio, refrænetur nocendi facultas. *Isid. lib. etymolog.*

Erit lex honesta, justa, possibilis secundum naturam, secundum consuetudinem patriæ, loco temporique conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque: ne aliquid pro obscuritate in captione contineat: nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate adscripta. *Idem ibid.*

Octo genera pœnarum in legibus contineri Tullius scripsit, id est, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, servitutem & mortem. *Idem ibid.*

In his rebus, in quibus nihil statuit certum Scriptura divina, nobis populi Dei vel instituta majorum, pro lege tenenda sunt. *Leo Papa.*

Meditatio legis est, non solum in legendis scripturis, sed etiam in his, quæ scripta sunt, faciendis. *Idem.*

Quid enim potest esse melius, quàm homines in bonis legibus confidere, & casus reliquos non timere? Iura publica certissima sunt humanæ vitæ solatia, infirmiorum auxilia, & potentium fræna: undè & securitas venit, & conscientia proficit. *Cassiod.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ausonius in Pittaci sententiis.

Pareto Legi, quisquis Legem sanxeris.

Ovid. lib.3. Fastorum.

Inde datæ leges, ne fortior omnia posset:
Cœptaque sunt purè tradita sacra coli.

Horat. Oda.24. lib.3.

Quid leges sine moribus
Vanæ proficiunt? si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durataque solo nives,
Mercatorem abigunt: horrida callidè
Vincunt æquora navitæ?

Plautus in Epidico.2.2.

—— Hic erit optimus,
Hic poterit cavere rectè, jura qui & leges tenet.

Terentius in Phorm.2.3.

Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse, & turpe inceptum est.

Petronius Arbiter satyricus.

Quid faciant leges, ubi sola pecunia regnat?
Aut ubi paupertas vincere nulla potest?

Plautus in Trinum.4.3.

Mores leges perduxerunt jam in potestatem suam,
Magis queis sunt obnoxij, quam parentes liberis.
Eæ miseræ etiam ad parietem sunt fixæ clavis ferreis,
Vbi malos mores affigi nimio fuerat æquius.

Lucanus lib.3. bell. civil.

Pereunt discrimine nullo
Amissæ leges: sed pars vilissima rerum
Certamen movistis opes.

Ex Græcis Comicis.

Ἰσχυρὸν ὁ νόμος ἐστὶν ἢν ἄρχοντ' ἔχῃ.
Res valida lex est, quum magistratus habet.
Νόμοις ἕπεσθαι τοῖσιν ἐγχωρίοις καλόν.
Quo degis in loco, illius morem cole.
Ῥήτωρ πονηρὸς τοῖς νόμοις λυμαίνεται.
Orator improbus lues est legibus.
Βίας παρούσης οὐδὲν ἰσχύει νόμος.
Contra vi agentes nulla lex quicquam potest.

¶ Sententiae Philosophicae.

Lex est ratio summa, insita in natura, quæ jubet ea, quæ facienda sunt; prohibetque contraria. *Cic. 2. de Legib.*

Lex nihil est aliud, nisi recta, & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensque contraria. *Philipp.* 11.

Legibus proposita sunt supplicia vitiis, præmia virtutibus. 2. *de Orat.*

Vitiorum emendatricem legem esse oportet, commendatricemque virtutum: ab ea enim vivendi doctrina ducitur. 1. *de Legib.*

Docemur auctoritate nutuque legum domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, nostra tueri, ab alienis mentes, oculos, manus abstinere. 1. *de Orat.*

Leges sunt inventæ, quæ cum omnibus unâ atque eâdem voce loquerentur. 2. *Offic.*

A majoribus nostris nulla alia de causa leges sunt inventæ, nisi ut suos cives incolumes conservarent. *In Vatin.*

Ad salutem civium, civitatumque incolumitatem, vitamq; hominum & quietam & beatam conditæ sunt leges. 1. *de Leg.*

Eâ virtute & sapientiâ majores nostri fuerunt, ut in legibus scribendis nihil sibi nisi salutem atque utilitatem Reipublicæ proponerent. Neque enim ipsi, quod obesset, scribere volebant; & si scripsissent, cum esset intellectum, repudiatum iri legem intelligebant. 1. *de Invent.*

Nihil est tam aptum ad jus, conditionemque naturæ, quàm lex, sine qua nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest. 3. *de Legib.*

Fundamentum libertatis, fons æquitatis, mens & animus, & consilium, sententia civitatis, posita in legibus. *Pro Cluent.*

Ius amitti non potest sine magno incommodo civitatis. *Pro Cæcinna.*

Omnia sunt incerta, cum à jure discessum est. *Ad Papir. Pætum lib. Famil.* 9.

Major hæreditas venit unicuique nostrûm à jure & legibus, quàm ab iis, à quibus illa bona relicta sunt. Nam ut perveniat ad nos fun-

dus, testamento alicuius fieri potest: ut retineamus quod nostrum factum est, sine jure civili non potest. *Pro Cæcin.*

Hoc spectant leges, hoc volunt, incolumem esse civium conjunctionem: quam qui dirimunt, eos morte, exilio, vinculis, damno coercent. 3. *Offic.*

Legis est persuadere, non omnia vi ac minis cogere. 2 *Leg.*

Si esset ista cognitio juris magna ac difficilis; tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad suscipiendum discendi laborem impellere. 1 *de Orat.*

Domus jurisconsulti est totius oraculum civitatis. Omnia judicia aut distrahendarum controversiarum, aut puniendorum maleficiorum causá reperta sunt. 1. *de Orat.*

¶ Apophthegmata.

Alcamenem *Telecri* filium quum quidam interrogasset, cur seniores apud Lacedæmonios plures dies sumerent ad cognoscendum in causis capitalibus? & si quis fuerit absolutus, nihilo minus sit legi obnoxius? Ideò, ait, tàm diu de rebus iis consultant, ut, si in capitis discrimine errassent, emendent, ne de legum authoritate quid decederetur. *Plut. in Lacon.*

Idem. Eundem cùm quidam interrogasset, quam ob rem munera à Messeniis oblata ita recusasset? Quoniam si recepissem, inquit, cum legibus pacem habere non poteram. *Plut.*

Acrotatus, cum parentes eum rogarent, ut in re parum honesta ipsis obtemperaret, respondit: Donec essem apud vos, nullam omninò tenebam justitiæ & æquitatis scientiam: verùm ubi me patriæ dedistis, legibusque subjecistis, conabor his magis obtemperare quàm vobis. *Plut. in Lacon, apoph.*

Demaratus cuidam percontanti, cur exularet Spartâ, cum esset rex,? Quoniam, inquit, leges sunt in ea potentiores. *Idem.*

Pausanias Plistonactis F. cuidam roganti, quam ob rem apud Spartanos nefas esset, ullam priscarum novare legum? Quoniam, inquit, legibus convenit authoritas in homines, non hominibus in leges. *Plut. in Lacon.*

Archidamus Zeuxidami F. roganti, quinam essent Spartanæ civitatis præfecti? Leges, inquit, ac legitimi magistratus. *Plut.*

Cyrus interrogatus, quosnam putaret esse injustos? Lege, inquit, non utentes. *Max. serm.* 50.

Solon interrogatus, quid esset lex? respondit: Tela aranearum, in quam, si muscæ leviores & culices incidunt, retinentur; si verò vespæ aut apes, ea avolant. *Stob. serm.* 431. *Plut. in Solone.*

M. Cato ad Tribunum plebis, qui veneficii infamiâ laborabat, iniquè ferentem legem: Adolescens, inquit, nondum scio, utrum haurire, quod temperas; an non approbare, quod scribis, deterius sit? *Erasm. lib.* 5. *apoph.*

Pitta-

Pittacus Crœso percontanti, quod esset maximum imperium? inquit: ποικίλε ξύλε, id est, varii ligni: Leges innuens. Nam olim in tabulis ligneis leges inscribebantur. *Laert.lib.1.c.5.*

Plato rogatus à Cyrenensibus, ut ipsis leges scriberet, ac Reipub. statum componeret, recusavit, dicens: Perdifficile esse condere leges tàm felicibus. *Laert.lib.3.*

Socrates interrogatus, quæ civitas optimè administraretur? Quæ inquit, ex lege vivit, & injustos punit. *Maxim.serm.68.*

¶ SIMILITUDINES.

REgula primum recta sit oportet; deinde, quæ applicentur, corrigat: Ità princeps primum ipse vitiis careat necesse est, deinde aliis leges præscribat. *Plut.*

Vt ex medicina nihil oportet putare proficisci, nisi quod ad corporis utilitatem spectat; quoniam ejus causa est instituta: Sic à legibus nihil convenit arbitrari, nisi quod Reipub. conducat, proficisci; quoniam ejus causa sunt comparatæ. *Cic.lib.1.de Invent.*

Vt corpora nostra sine mente: Sic civitas sine lege, suis partibus & nervis, ac sanguine & membris uti non potest. *Cic.pro Clu.*

Vt in morbis non sunt tentanda remedia nova, si veteribus malo succurri possit: Sic non sunt condendæ novæ leges, si veteres ministrent aliquid, quo malis Reipub. mederis. *Erasm.*

Vt efficacissima remedia nata sunt ex morbis pessimis: Ita bonæ leges ex malis prognatæ sunt moribus. *Erasm.*

¶ HIEROGLYPHICA.

COronam dicimus *legum* indicium esse, propterea quod certis est vinculis complicata, quibus vita nostra veluti religata coercetur. *Pier.Val.lib.41.pag.400.F.*

Iugum etiam pro *legum* hieroglyphico rectè ponetur: siquidem appellatione *jugi* legum onus fuerit etiam à Davide nuncupatum. Omninò verò leges pro subjugatione & imperio vicissim à Marone dictum, *Legesque viris & mœnia ponet. Idem lib.48. pag. 475.A.*

Vulgus autem non ineptè per *Aranearum telas ac retia*, apto admodum hieroglyphico, *Legum notat inæqualitatem*: propterea quod veluti muscæ & volatilia alia minuta, si in eas inciderint, capiuntur & pereunt; fortiora verò animalia perrupto texto facilè quoquo libuerit elabuntur: Ita leges imbecillam ac tenuem plebeculam cohibent atque castigant; potentioribus verò nihil adversantur, qui eas ex arbitrio tollunt, scindunt, abrogant, & refigunt. *Idem lib.26.pag.151.B.*

Vide Iudicium, Iustitia.

LIBERALITAS.

❡ SENTENTIAE PATRUM.

Liberalitas eſt motus quidam animi, faciens & approbans liberas largitiones ſine ſpe retributionis. *Auguſt. de definit.*

Dandum eſt, quod nec tibi, nec alteri noceat: & quum negaveris quod petit, judicanda eſt juſtitia, ut non eum inanem dimittas: & aliquando melius aliquid dabis, etiam quum injuſtè petentem correxeris. *Idem de ſermone Domini in monte.*

Modus liberalitatis tenendus, ut quod benè facis, quotidiè facere poſſis. *Ambr.*

Vberior eſt numus ex parvo, quàm theſaurus ex maximo: quia non tantum quod detur, ſed quantum deſiderat, perpenditur. Nemo plus tribuit, quam qui ſibi nil requirit, *Ambroſius lib. 1. de Viduis.*

Non ſolum quæritur quantum, ſed de quanto, & quo animo detur? *Idem in Epiſt. ad Cor.*

Dominus non vult ſimul effundi opes, ſed diſpenſari. *Idem lib. 1. de Offic.*

Non illa perfecta eſt liberalitas, ſi jactantiæ cauſa magis quàm miſericordiæ largiaris: affectus tuus nomen imponit operi tuo. *Idem ibid.*

Non probatur liberalitas, vel largitas, ſi, quod alter largitur, alteri quis extorqueat: ſi injuſtè quærat, & injuſtè diſpenſandum putat. *Idem ibid.*

Perfecta eſt liberalitas, ubi ſilentio quis tegit opus ſuum: & neceſſitatibus ſingulorum occultè ſubvenit: quem laudat os pauperis, & non labia ſua: Denique perfecta liberalitas fide, cauſa, loco, tempore commendatur: ut principium operis circa domeſticos fidei. *Idem ibid.*

Eſt alia probanda liberalitas, ut proximos ſeminis tui non deſpicias, ſi egere cognoſcas. Melius enim eſt, ut ipſe ſubvenias tuis, quibus pudor eſt ab aliis ſumptum depoſcere: aut alicui poſtulare ſubſidium neceſſitati: non tamen ut illi ditiores fieri velint, quod tu poſſis conferre inopibus. *Idem ibid.*

Eſt duplex liberalitas: una, quæ ſubſidio rei adjuvat, id eſt, uſu pecuniæ: altera, quæ operum collatione impenditur, quæ multò frequenter ſplendidior eſt, multoque præclarior. *Idem ibid.*

Quicquid ex affectu pio ac ſyncero promittitur, hoc eſt decorum: non ſuperfluas ædificationes aggredi, non prætermittere neceſſarias. *Id. ibid.*

Conſidera Chriſti ſubſtantiam, ne imprudenter effundas: id eſt, ne immoderato judicio rem pauperum tribuas non pauperibus: ne ſecun-

ſecundum dictum prudentiſſimi viri, liberalitate liberalitas pereat. *Hier. ad Paulin.*

Liberalitas non cumulatione patrimonii, ſed largitatis definitur affectu. *Hier. lib. de Viduis*

Nunquam eſt vacua manus à munere, ſi arca cordis repleta eſt bonâ voluntate. *Greg. lib. 19. moral.*

Si non eſt omnium æqualis facultas, debet eſſe par pietas: quoniam fidelium largitas, non de muneris penſatur pondere, ſed de benevolentiæ quantitate. *Leo Papa in dom.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. Oda. 2. lib. 2.

Vivet extento Proculejus ævo.
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget penna metuente ſolvi
Fama ſuperſtes.

Idem Oda. 7. lib. 4.

Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo.

Martial. lib. 5. Epigram. 43.

Extra fortunam eſt quicquid donatur amicis:
Quas dederis, ſolas ſemper habebis opes.

Idem lib. 8. Epigram. 38.

Quod donas, facis ipſe Blaſianum.
Hoc longum tibi vita dum manebit,
Hoc & poſt cineres erit tributum.

Claud. in Panegyrico Probin. & Olybr. v. 42.

Hic non divitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnavit opes: ſed largior imbre
Sueverat innumeras hominum ditare catervas.
Quippè velut denſos currentia munera nimbo
Cernere ſemper erat: populis nudare penates:
Aſſiduos intrare inopes: remeare beatos.
Præceps illa manus fluvios ſuperabat Iberos
Aurea dona vomens.

Idem lib. 1. in Eutrop. v. 365.

Nil negat, & ſeſe vel non poſcentibus offert.

Plaut. Mil. 3. 1.

In mala uxore atq; inimico ſi quid ſumas, ſumtus eſt:
In bono hoſpite atq; amico, quæſtus eſt, quod ſumitur,
Et, quod in divinis rebus ſumas, ſapienti lucro eſt.

Auſ. Epigr. 84.

Gratia quæ tarda eſt, ingrata eſt: gratia namq;
Cùm fieri properat, gratia grata magis.

Tu

Chilon per Auson.

Tu benè si quid facias, non meminisse fas est.

Plaut. Trin. 2. 2.

Benefacta benefactis aliis pertegito, ne perpluant.

Idem ibid. 3. 2.

Nullum beneficiū duco esse id, quod, cui facias, non placet.

Idem Pœn. 3. 3.

Malo si quid benefacias, id beneficium interit;
Bono si quid malefacias, ætatem expetit.

Ibidem.

Malo benefacere, tantundem est periculum
Quantum bono malefacere.

Plaut. Rud. 4. 3.

—— —— Bonis quod
Benefit, haud interit.

Publ. Syrus.

Ab alio expectes, alteri quod feceris.
Bis est gratum, quod opus est, ultro si offeras.

Publ. Syrus.

Beneficium se dedisse qui dicit, petit.

Plaut. Capt. 2. 2.

Quod bonis benefit beneficium, gratia ac gravida est bonis.

Publ. Syrus.

Beneficium dare qui nescit, injustè petit.
Beneficia plura recipit, qui scit reddere.

Virgil. 4. Æneid.

Et benè apud memores veteris stat gratia facti.

Martial.

Dedecus est, semper sumere, nilq; dare.

Publ. Syrus.

Beneficium accipere, libertatem vendere est.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Beneficium sæpe dare, docere est reddere.
Beneficium dignis ubi das, omnes obligas.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

Liberalitate nihil est naturæ hominis accommodatius: sed habet multas cautiones. Videndum est enim primum, ne obsit benignitas, & iis ipsis, quibus benignè videbitur fieri, & cæteris. Nam qui aliis nocent, ut in alios liberales sint, non benefici, neque liberales, sed perniciosi judicandi sunt. Deinde ne maior sit benignitas, quam facultas: nam qui benigniores esse volunt, quàm res patitur, primùm in eo peccant, quod injuriosi sunt in proximos. Videre etiam licet plerosque, non tàm naturâ liberales, quàm quâdam gloriâ

gloriâ ductos, ut benefici videantur, facere multa, quæ videntur magis proficisci ab ostentatione, quàm à voluntate. Tum illud unum considerandum est, ut pro dignitate cuique tribuatur, in quo mores erunt spectandi ejus, in quem beneficium conferetur. *Cic.1. Offic.*

Danda est opera, ut eos beneficiis quamplurimis afficiamus, quorum liberis posterisque prodatur memoria. *Cic.2.Offic.*

Liberalitate qui utuntur, benevolentiam sibi conciliant, & ad quietè vivendum charitatem. *Cic.1.de Finib.*

Beneficium & gratia, vincula sunt concordiæ. *2.de Finib.*

Ea liberalitas est probanda, quæ sine periculo existimationis est. *Cic 4.Act.in Verr.*

Non ita claudenda est res familiaris, ut eam benignitas aperire non possit: nec ita reseranda, ut pateat omnibus. Sequuntur enim largitionem rapinæ. Cum enim dando egere cœperint homines, alienis bonis manum afferre conantur: nec tanta studia assequuntur eorum, quibus dederunt, quanta odia eorum, quibus ademerunt. *Cic.2.Offic.*

Sunt multi splendoris & gloriæ cupidi, qui eripiunt aliis, quod aliis largiantur: iique arbitrantur se beneficos in suos amicos visum iri, si locupletent eos quacunque ratione. Id autem tantum abest ab officio, ut nihil magis officio possit esse contrarium. *1.Offic.*

Propensior benignitas esse debet in calamitosos, nisi fortè erunt digni calamitate. Nam præclarè Ennius: Benefacta, malè locata, malefacta arbitror. *Cic.2.de Offic.*

Melius apud bonos, quam apud fortunatos beneficium collocari puto. *Cic.2.Offic.*

Liberalis est, qui suis facultatibus aut captos à prædonibus redimit: aut æs alienum suscipit amicorum causâ: aut in filiarum collocatione adjuvat: aut opitulatur, vel in re quærenda, vel augenda. *Idem ibid.*

Multò gratius venit quod ex facili, quàm quod ex plena manu venit seu datur: exiguum est quod in me contulit, sed amplius non potuit: ad hoc, quod dedit, magnum est: sed dubitavit, sed distulit, sed quum daret, gemuit, sed superbè dedit, sed suum contulit: ambitioni dedit, non mihi. *Senec. de benef.*

¶ SIMILITUDO.

UT vasa paria, quorum alterum plenum sit, alterum inane, pulsata concentum faciunt διὰ πασῶν: Ita bene convenit inter divitem benignum, & pauperem indignum. *Erasm.*

¶ EXEMPLA SACRA.

LIberalitatis exempla: Rex Sodomorum, *Gen.*14.℣.21. Rebecca, 24 ℣.18. Iacob, 33.℣.10. Moyses, *Exod.*2.℣.17. Israelitæ, 36.℣.5. David, 1.*Sam.*30.℣.26. 2.*Sam.*9.℣.7. Sobi & Naas, 17.℣.28. Barzillai, 19.℣ 32.

Regi-

Regina Saba, 1.*Reg.*10.*v.*10. quidam Princeps ex Tribu Ephraim, 2.*Paral.*28.*v.*15. Cyrus, 1 *Esdr.*1.*v.*7. & 6.*v.*3.4.5. Principes Patrum, 2.*v.*68. Artaxerxes, 7.*v.*11.12. Nehemias & divites Iudæi, *Nehem.*2. *v.*8. & 5.*v.*16. Assuerus, *Esth.*2.*v.*18 & 6.*v.*10. & 7.*v.*2. Tobias senior, *Tob.*1.*v.*19. Raguel, 10.*v.*10. Tobias senior & junior, 12.*v.*2. Filii Iob, *Iob.*1.*v.*4. Iob, 29.*v.*15.16. & 31.*v.*17.18. Magister militiæ Regis Babylonis, *Ier.*40.*v.*4.5. Magi, *Matth.*2.*v.*11. Matthæus, 9.*v.*10. *Luc.*5.*v.*29. Dominus servi, *Matth.*18.*v.*27. CHRISTUS, 19.*v.*28.29. & 24.*v.*16. *Ioan.*2.*v.*9.10.11. Pater prodigi, *Luc.*15.*v.*22. Zachæus, 19.*v.*6.8. Vidua paupercula, 21.*v.*3.4. Bersabas, *Act.*4.*v.*36.37. Antiochena Ecclesia, 11.*v.*29. Lydia, 16.*v.*15. Barbari, 28.*v.*2. Publius, *v.*7. Paulus, 2.*Corinth.*12.*v.*15. *Philemon.v.*19.

¶ EXEMPLA PROFANA.

LEo X.Papa nulla in re ardentius & effusius, quàm ad liberalitatis gloriam anhelavit, eos principe loco indignos existimans, qui nequaquam benefica manu fortunæ muneribus uterentur. *Iovius in Leone X.lib.*4.

Cyrus, Persarum regno potitus, nullum in suos liberalitatis genus prætermisit; non pecuniam, sed amicos, quibus ipse plurimum contulisset divitiarum, suos esse thesauros ducens. *Pontanus de principe, ex Xenophontis Pædia.*

Alexandrum Macedonem, ingentis spiritus terrarum principem, inter alia, quibus eum natura dotatum cœlo quodammodo inseruerat, magna sua gloria solitum prædicare legimus, à nemine se unquam benignitate fuisse superatum. *Cælius lib.*7.*c.*78.

Ptolomæus Philadelphus rex Ægyptiorum, maxima cum voluptate amicos suos locupletes effecit. Dicebat enim, melius est ditare, quàm ditescere. *Ælianus.*

Cleomenes & Ptolomæus reges Ægyptiorum, adeò benefici erga cunctos extiterunt, ut inde beneficiorum cognomina deportarint, Evergetæ dicti. *Alex.ab Alexand.l.*1.*c.*11.

C.Iulius Cæsar omnibus Rempub. tractantibus opulentiam propinavit Gallicam affatim hauriendam. Pompeius, cùm mitteret repetitum milites, quos ei ad bellum Gallicum commodaverat, eos Cæsar donatos millenis numis remisit. *Plut.in Cæs.*

Augustus Cæsar liberalitatem omnibus ordinibus per occasionem frequenter exhibuit. *Suet.*

Alexander Severus nullum diem prætermisit, quo non pium aliquid, liberale humanumque fecerit, publici tamen ærarii ratione habita; ut quamvis imperaret, sciret tamen moderatum se prudentemque Reipub. dispensatorem esse debere. *Lamprid.*

Constantinus Magnus Imp. si quos privatos dilexit, opibus honestavit, non dignitate prætoria, aut consulari, ut principes priores fecerant. *Cuspin.*

Vide Beneficentia.

LIBE-

LIBERATIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

Liberationis miraculosæ exempla: In Noe cum suis, *Gen.* 7. V. 7. Loth cum filiabus, 19. V. 29. Iosepho, 41. V. 9. 10. &c. *Actor.* 7. V. 6. 7. Israelitis, *Exod.* 14. *Vers.* 27. 28. & 18. V. 7. 8. 9. *Iudic.* 2. *Vers.* 16. & 3. *Vers.* 9. & 6. *Vers.* 34. & 10. V. 1. 3. & 11. V. 23. 1. *Esdr.* 8. *Vers.* 31. *Esth.* 10. V. 9. Gedeone & populo Dei, *Iudic.* 17. *Vers.* 7. Davide, 1. *Sam.* 17. V. 37. 2. *Sam.* 22. *Vers.* 1. 2. *Psalm.* 18. V. 3. & 57. V. 4. & 91. V. 3. & 116. V. 5. 6. in Samaria & Israelitis, 2. *Reg.* 7. *Vers.* 1. 2. Ezechia & populo Iudaico, 19. V. 35. Esdra & Israelitis, 1. *Esdr.* 8. V. 31. & 9. V. 13. Tobia, *Tob.* 11. V. 13. 14. 15. 16. Sidrach, Mesach, Abednagone, *Dan.* 3. V. 23. 24. Daniele, 6. V. 20. 21. & 14. V. 39. 1. *Macchab.* 2. V. 60. Susanna, 13. *Vers.* 42. 43. Populo Dei, 2. *Macchab.* 2. V. 17. 18. Petro, *Actor.* 12. V. 6. 7. Paulo & cum ipso navigantibus, ac naufragium facientibus, *Actor.* 27. V. 22. 23.

LIBERI.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Græcis Comicis.

Φιλίας μέγιστος δεσμὸς ἡ τέκνων γονή.
Sunt vinculum amoris liberi firmissimum.
Μακάριος, ὅστις εὐτύχησεν εἰς τέκνα.
Felix, boni cui contigerunt liberi.
Μακάριόν ἐστιν υἱὸν εὔτακτον τρέφειν.
Moratus est cui filius, felix pater.

Vide Filius. Item Parentes.

LIBERTAS.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

Vir vanus in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri se liberum natum putat. *Io.* 12.

Vos non audistis me, ut prædicaretis libertatem, unusquisque fratri suo, & unusquisque amico suo. Et ecce prædico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem, ad famem. *Ierem.* 34.

Reversi sunt ut essent absque jugo: & dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ. *Osea.* 7.

Siquidem ubi vehementer fastuosa vanitatis verba sonuerint, inescant homines per concupiscentias carnis voluptatibus, eos, qui verè aufugerant, eos, qui in errore conversantur: dùm illis libertatem pollicentur, cùm ipsi servi sint corruptionis. 2. *Petr.* 2.

¶ SEN-

¶ SENTENTIÆ PATRVM.

QVem delectat vera libertas; ab amore rerum mutabilium liber esse appetat: & quem regnare delectat, uni omnium regnatori, DEO, subjectus sit, plus eum diligendo, quàm semetipsum. *August. de vera relig.*

Quidam religionem nostram, quam manifestissimis & paucissimis celebrationum sacramentis de misericordia volunt esse liberam, servilibus premunt oneribus. *Idem ad inquisitiones Ianuarij.*

Prima libertas voluntatis erat, posse non peccare: novissima erit multò magis, non posse peccare. Prima immortalitas erat, posse non mori: novissima erit multò magis, non posse mori. Prima erat perseverantiæ potestas, bonum posse non deserere: novissima erit perseverantiæ felicitas, bonum non posse deserere. *Idem de correctione & gratia.*

Ille vero in quavis conditione servitii liber est, qui amore non capitur, avaritiæ vinculis non tenetur, metu criminis non alligatur. qui securus expectat præsentia, quem non terrent futura. *Ambros. de Ios.*

Cùm nobis triplex proposita sit libertas, à peccato, à miseria, à necessitate: hanc ultimo loco positam contulit nobis in conditione natura. In prima restauramur à gratia: media, per diligentiam gratiæ comitata exercetur in via: tertia autem reservatur nobis in patria. Indicatur prima libertas naturæ, secunda gratiæ, tertia gloriæ. Prima habet multum honoris: seunda plurimum virtutis: novissima cumulum jucunditatis. *Bern. de lib. arbitr.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Claud. lib. 3. in Stilic. laudes. v. 113.

Fallitur, egregio quisquis sub principe credit
Servitium. nunquam libertas gratior extat,
Quam sub Rege pio.

Statius lib. 5. Syl. 2.

Quem non corrumpit pubes effrena? novaque
Libertas properata togæ? ceu nescia falcis
Sylva comas tollit, fructumq́ue expirat in umbras.

Plautus in Captivis. 1. 2.

Liber captivus avis feræ consimilis est.
Semel fugiendi si data occasio,
Satis est: nunquam postilla possis prendere.

Idem ibid.

Omnes profecto liberi lubentius
Sumus, quam servimus.

Horat.

Hor. satyr.7. lib.2.

Quisnam igitur liber? Sapiens, sibiq; imperiosus.
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Responsare cupidinibus: contemnere honores
Fortis, & in seipso totus, teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per leve morari,
In quem manca ruit semper fortuna.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

Libertas, est potestas vivendi, ut velis. Is vivit ut vult, qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui vivendi via considerata atque provisa est: qui legibus quidem non propter metum paret, sed eas sequitur atque colit, quia id salutare maximè esse judicat: qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter ac liberè: cujus omnia consilia, resque omnes, quas gerit, ab ipso proficiscuntur, eodemque referuntur: nec est ulla res, quæ plus apud eum polleat, quàm ipsius voluntas atque judicium. Cui quidem etiam fortuna ipsa cedit. *Paradoxo pen.*

Liber est is æstimandus, qui nulli turpitudini servit. *Cicero 4. ad Heren.*

Libertatis proprium est, sic vivere ut velis. *Cic.1.Offic.*

Ille mihi non videtur liber, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet. Poscit, dandum est: vocat, veniendum: ejicit, abeundum: minatur, extimescendum. *Parad.penult.*

Ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. *Cic.Phil.*10.

Bestiæ, quas delectationis causa concludimus, cum copiosius alantur, quàm si essent liberæ, non facilè tamen patiuntur sese contineri. *Cic.5 de Finib.*

Quid eques, aut libertinus, aut servus, nomina ex ambitione aut injuria nota, suspicere in cœlum ex angulo licet. *Sen.Epist.*31.

Quid sit libertas, quæris? nulli rei servire, nulli necessitati, nullis casibus, fortunam in æquum reducere. *Id.Epist.*47.

Liber non est, quem superbus inflammat animus. *Id.in Prov.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Cleomenes quum è carcere elapsus ad occidendum Ptolemæum plebem solicitasset, neminemque inveniret: Non mirum est, ait, si talibus viris, qui libertatem negligunt, mulieres etiam dominantur. *Plut.*

Quum Philippus in agros Lacedæmoniorum duxisset exercitum, resq; in eo esset statu, ut probabile esset eos ad unum omnes interituros, Rex dixit cuidam Spartiatæ: Quid nunc facietis Lacedæmonii? At ille, quid inquit, aliud, nisi quod fortiter moriemur, quando nos soli Græcorum liberi esse, non aliis parere didicimus?

mus? nemo ſervire cogitur, qui mori paratus eſt. *Plut. in Lacon.*

Arenius à Cyro captus, quum ab illo rogaretur, cur tributum non tuliſſet, urbemque muro cinxiſſet? Libertatem, inquit, cupiebam. Pulchrum enim mihi videbatur, & me liberum eſſe, & liberis meis libertatem relinquere. *Xenophon.*

Diogenes interrogatus, quid eſſet in vita optimum? reſpondit; Libertas. Hæc enim ſemel amiſſa, non facilè recuperatur. *Laert. l.6.*

Ariſtippus cùm Xeniadæ ſerviret, amici agebant de eo redimendo. At ille: Nequaquam, inquit. An neſcitis, leones non iis ſervire, à quibus aluntur; ſed altores potius ſervire leonibus? Nam leo ubicunque eſt, ſemper leo eſt. *Laert. l.7.*

Lacon quidam interrogatus: quid artis ſciret? Liber, inquit, eſſe. *Plut. in Lacon.*

Ageſilaus cùm quendam admirari videret, quod rex cum cæteris Lacedæmoniis tàm frugali cibo veſtituque uteretur: Atqui, ait, pro hac frugalitate optimam meſſem metimus, libertatem videlicet. *Plut. in Lacon.*

Ariſtoteles Caliſthenem diſcipulum liberiùs multa dicentem apud Alexandrum, Homerico carmine admonuit:

> Ὠκύμορος δή μοι, τέκος, ἔσσεαι, οἷ' ἀγορεύεις.
>
> *Talia nate loquens, haud multo tempore vives.*

Nec malè divinavit: nam libertas illi fuit exitio. *Laert. l.5. c.1.*

Ariſtippus ſciſcitatus, quem fructum percepiſſet ex philoſophiæ ſtudio? Quod cum quibuslibet (inquit) liberè loqui poſſum. *Laert. ibid.*

¶ Similitudo.

IGnavi canes apud menſam audent; in venatu minimè: Sic ingeneroſum eſt cum ſobrius liberè loqui non audeas, inter pocula id facere. *Plut.*

¶ Exempla Profana.

NEro univerſæ Achaiæ libertatem dedit, Græciamque liberam dimiſit, & nationes Alpium maritimas in jus Latii tranſtulit. *Alexand. l.4. c.10.*

T. Quinctius Flaminius, ſuperato pugna Philippo rege Macedonum, Iſthmiis per præconem pronunciavit, jubere ſe Græcos liberos eſſe, & immunes ſuis legibus. Quotquot cives Romani bello Punico capti in Græcia ſerviebant, hos in capita drachmis quingentis redemptos ei dono dedère, qui manumiſſorum more pileati currum ſecuti ſunt triumphantis. *Plut. in apoph.*

Demetrius Poliorcetes claſſe Ptolemæi regis ſuperata, eorum qui ceciderant corpora magnificè ſepeliri, captivos autem omnes liberos abire juſſit. *Plut. in ejus vita.*

Tiberius Gracchus Tribun. pleb. L. Scipionem Aſiaticum, ſuperioris Africani fratrem, peculatus accuſatum & damnatum, à duro

carce-

carceris supplicio liberavit: quamvis hactenus Corneliorum gentis acerrimus inimicus fuisset. *Plut. in Tiberio.*

Cinna Consul civili bello, cùm per præconem edixisset, ut servi ad se confugientes, velut ad asylum, liberi forent, illosque ad pileum vocasset, magnas servorum & perditissimorum manus coegisse fertur *Alex.l.3,c.20.*

¶ HIEROGLYPHICA.

QVemadmodum auctores nonnulli per *manus complexas* impedimentum significabant: Sic per eas *explicatas*, Libertatem innuebant. *Pier.Val.l.35.pag.330.E.*

Oneirocritæ *frontem capillis glabram* imaginari, indicium esse autumant *liberationis* à molestiis & impedimentis. Quin & *Calvitium* ipsum, accersitis in judicium aut supplicium timentibus, effugium ostendit *Id.Pier.l.32.pag.300.E.*

Pileum etiam pro *Libertatis* hieroglyphico ponunt. Passim enim in numis videas *pileum* ipsum cum inscriptione *Libertatis*. Vide *Pier.Val.l.40.pag.385. C.& Alciat. in Emblemat.*

Libertos manumissione accepta, *alba veste* decorari solitos, id ostendit, quod apud Tertullianum legitur de famulo libertate donato. Atqui & vestis albæ nitore, & aurei annuli honore, & patroni nomine ac tribu mensaque honoratur. *Id.l.40.pag.389. G.*

LIBIDO.

¶ SENTENTIÆ PATRVM.

SIne libidine non est parentum concubitus: ob hoc ex eorum carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus. *August. de fide ad Petrum.*

Libido velut festuca est: citò accenditur, properè consumitur. *Ambros. in quadam Epist.*

Sævus criminum stimulus libido est, quæ nunquam manere quietum patitur affectum: nocte fervet, die anhelat. *Bernh. de Abele & Cain.*

Non usus rerum, sed libido utentis in culpa est. *Hieronymus in Epist.*

Libidinosa mens ardentiùs honesta persequitur: & quod non licet, dulcius suspiratur. *Id. ibid.*

In serico & in pannis eadem dominatur libido: nec regum purpuram timet, nec mendicantium spernit squalorem, multoque melius est stomachum dolere quàm mentem: imperare corpori, quam servire: gressu vacillare, quàm impudicitia. Nisi statim nobis pœnitentiæ subsidia blandiantur, quæ sunt infelicium remedia: cavendum est vulnus, quod dolore curatur. *Hier. in Ep. ad Salv.*

Venter mero æstuans citò spumat in libidinem. Venter enim & geni-

genitalia vicina sunt: & unum alteri subministrat. Ex vicinitate enim membrorum sequitur consœderatio vitiorum. *Hieron. in Epist.*

❡ Sententiae Poeticae.

Seneca in Hippolito. v. 977.

Vincit sanctos dira libido.

Claud. lib. 2. in Eutrop. v. 50.

Sed quam cæcus inest vitiis amor! omne futurum
Despicitur, suadentque brevem præsentia fructum:
Et ruit in vetitum damni secura libido.

Terent. in Andria. 1. 1.

——— Ingenium est omnium
Hominum à labore proclive ad lubidinem.

❡ Apophthegmata.

L*Usius*, Mario ex sorore nepos; quum Marius iterum consul esset, vim admovit militi cuidam adolescenti, nomine Trebonio: at is *Lusium* interfecit. Id factum multis incusantibus, non inficiatus est adolescens, se ducem suum interfecisse: sed causam addidit ac probavit. *Marius* itaque quum jussisset afferri coronam, pro facinore in bello præclare gesto dari solitam, *Trebonio* imposuit: gravi exemplo monens cæteros, ne simili modo tentarent adolescentum pudicitiam: quando non solum absolvit, verùm etiam coronavit eum, qui & imperatoris cognatum & ducem suum ferro necasset. *Plut. in Rom. apoph.*

Stratonicus, quum egrederetur Heraclea civitate, portas ac mœnia circumspiciebat: Percontanti verò cuidam, quid circumspiceret? Pudet, inquit, si videar exire è lupanari: Notans corruptos ejus civitatis mores. *Erasm. l. 6. apoph.*

❡ Similitudines.

UT quidam morbo aliquo & sensus stupore suavitatem cibi non sentiunt: Sic libidinosi veræ voluptatis & laudis gustum non sentiunt. *Cic.*

Vt turpes sunt, qui se efferunt lætitia tunc, cùm fruuntur Venereis voluptatibus: Sic flagitiosi, qui eas inflammato animo concupiscunt. *Cic. l. 4. quæst. Tuscul.*

Panthera sic avida est excrementorum hominis, ut, si in vase suspendantur altiùs, quàm ut possit attingere, enecet sese defatigati porrectu corporis: Ita nonnullis, quod est fœdissimum, id dulcissimum est. *Plut. l. 8. c. 27. & c. 17. eod. l.*

Minor vis inest in radicibus herbarum salubrium, cum semen maturescit: Ita deterior fit ingenii naturæque vis, quoties liberis gignendis datur opera. *Erasm.*

❡ Exempla Profana.

T*Hracas* in Venerem fuisse proclives olim, historici tradidere. *Calius l. 18. c. 23. A. L.*

Balea-

Balearium incolæ mulieres adeò præ cæteris appetunt,ut mulierem à prædonibus captam, tribus aut quatuor redimant viris. *Diodorus l.5.c.6.*

Apud *Babylonios* liberos & conjuges cum hospitibus stupro coire (modo pretium flagitii daretur) permittebatur. *Curtius lib.5. & Herodotus.*

Apud *Tyrrhenos* legem esse scribit *Theopompus lib.* 43. *hist.* qua mulieres communes esse jubentur, quæ corpora maximè curant, atque sæpius cum viris nudæ exercentur. *Athen.l.21.c.5.*

Apud *Caunios*, Cariæ populos, juventus frequenter amoris gratia ad compotationes convenit, tàm viri quàm mulieres & pueri. *Herod.l.1.*

Romæ in Capitolio ficus enata est M. Messalæ, C.Cassii Censorum lustro: à quo tempore pudicitiam apud Roman. subversam Piso gravis auctor prodidit. *Plin.l.17.c.25.*

Volsiniensium servi rerum potiti lege sanxerunt ,ut stupra sua in viduis pariter atque nuptis impunita essent: ac ne qua virgo ingenua nuberet, cujus castitatem non antè ex numero ipsorum aliquis delibasset. *Varro.l.9.c.1.*

Heruli apud Histrum flumen habitantes, impios coitus cum viris & belluis habuerunt. *Procop. de bello Gothorum l.2.*

Vide Luxuria, Scortatio, Voluptas.

LIBRI.

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates interrogatus, quare non scriberet libros? Quoniam, inquit, chartæ iis, qui scripturi sunt, pluris essent emendæ. *Erasm. l.6.apoph.*

Antisthenes amico cuidam deploranti,quòd commentarios suos perdidisset: Oportuit, inquit, ista animo potius quàm chartis inscribere. *Laert.l.6.c.1.*

Ocnipedes cum videret adolescentem multos libros conquirere, dixit; Non cistæ, sed pectori. *Anton in Meliss.part.1.serm.50.*

Vide Doctrina, Disciplina, Ars, Institutio, Philosophia, &c.

LICENTIA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Terent. in Heauton. 3.1.

Deteriores omnes sumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, pravum ne an rectum sit quod petet.

Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati,
Dare denegaris; ibit ad illud illico,
Quo maxumè apud te se valere sentiet.
Abiturum se abs te esse illico minabitur.

Idem in Adelphis. 3. 4.

—— Verum nimia illæc licentia
Profecto evadet in aliquod magnum malum.

Iuvenal. 14. satyr.

Nemo satis credit tantum delinquere, quantum
Permittas: adeò indulgent sibi latius ipsi.

Claud. de 4. Honorii cons. v. 262.

—— Proclivior usus
In pejora datur, suadetque licentia luxum,
Illecebrisque effrena favet: tum vivere castè
Asperius, cùm prompta Venus: tum durius iras
Consulimus, cum pœna patet.

Ovid. 3. Amor. 4.

Cui peccare licet, peccat minus: ipsa potestas
Semina nequitiæ languidiora facit.
Desine, crede mihi, vitia irritare vetando:
Obsequio vinces aptius ipse tuo.

Senec. Troad. v. 334.

Minimum decet libere, cui multum licet.

Publ. Syrus.

Cui plus licet quam par est, plus vult quàm licet.

Cleob. per Auson.

Quanto plus liceat, tam libeat minus.

Ovid 9. Metamorph. v. 555.

Quid liceat, nescimus adhuc, & cuncta licere
Credimus.

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Gesilaus* notans præposteram licentiam eorum, qui Asiam incolebant, ejus gentis corruptis moribus, dicere solebat: Inter illos, qui improbi essent, eos esse liberos: contrà, qui probi, eos esse servos: quod ibi licerent omnia, virtus odio haberetur. *Plut. in Lacon.*

Anonymus. Lacon quidam cum venisset Athenas, vidissetque illic præcones, qui muriam promitterent, qui obsonium, qui publicanos & lenones, aliasque parum honestas functiones profiterentur, neque quidquam sibi turpe ducerent: ubi reversus est in patriam, civibus percontantibus, quomodo se res haberent Athenis? Omnia, inquit, honesta: per ironiam innuens, Athenis omnia haberi honesta, turpe nihil. Argutia dicti est in ambiguo sermonis. *Plut. in Lacon. apoph.*

¶ SI-

¶ SIMILITUDINES.

QVi dimissi à pædagogis, suo relinquuntur arbitrio, non abjiciunt imperium, sed mutant principem: nam pro pædagogo jam rationi parent. *Plut.*

Vt qui è vinculis emittuntur, licentius vagantur, quàm ii, qui nunquam fuerunt in vinculis: Sic pueritia cùm à præceptoris gubernatione solvitur. *Plin.*

Vide Libertas, & sequentem loc. de Licitis.

LICITA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib.2. Amor.19.

Quod licet, ingratum est: quod non licet, acrius urit.

Idem lib.3. Amor.4.

Cui peccare licet, peccat minus: ipsa potestas
Semina nequitiæ languidiora facit. &c.
Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata:
Sic interdictis imminet æger aquis.

Seneca in Octavia. v.444.

Id facere laus est, quod decet, non quod licet.

Claud. de 4. Honorii Cons. v.266.

—— Sed comprime motus,
Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit,
Occurrat, mentemque domet respectus honesti.

Vide Libertas & Licentia.

LINGUA.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

IN multiloquio non deerit peccatum. *Prov.*10.

De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis. *Ib.*12.

Lætatur homo in sententia oris sui,& sermo opportunus est optimus. *Prov.*16.

Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. *Ibid.*25.

Tempus tacendi, & tempus loquendi, *Eccl.*3.

Tempus & responsionem cor sapientis intelligit. *Ib.*8.

Priusquam audias, ne quid respondeas: nec verbo dicentem interpelles. *Eccl.*11.

Beatus vir, qui lapsus ore suo non est. *Ib.*14.

Est tacens, sciens tempus apti temporis. Homo sapiens tacebit usque ad tempus. *Ib.*20.

Audi tacens, & pro reverentia accedet tibi bona gratia. Adolescens loquere in tua causa vix cum necesse fuerit. Summatim verbis paucis multa complectere: fac intelligas, interimque taceas. *Ibid.*32.

Qui interrogationem manifestat, parabit verbum, & sic deprecatus exaudietur, & conservabit disciplinam, & tunc respondebit. *Ibid.*

Sit omnis homo tardus ad loquendum, tardus ad iram. *Iac.*1.

Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est: qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala. Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur: & si compresserit labia sua, intelligens. *Prov.*17.

Mors & vita in manibus linguæ, qui diligunt eam, comedent fructus ejus. *Ibid.*18.

Qui custodit os suum & linguam suam: custodit ab angustiis animam suam. *Ibid.* 21.

Custodite ergò vos à murmuratione, quæ nihil prodest, & à detractione parcite linguæ: quoniam os mentiens occidit animam. *Sapient.*1.

Beatus vir, qui non est lapsus verbo ex ore suo. *Eccl.*14.

Est qui labitur lingua sua, sed non ex animo. Quis est enim, qui non deliquerit in lingua sua? *Ibid.*19.

Est tacens, qui invenitur sapiens: & est odibilis, qui procax est ad loquendum. *Ibid.*20.

Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, ut non cadam in ipsis, & lingua mea non perdat me? *Ibid.*22.

Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati. *Ibid.*23.

Sedebit solitarius, & tacebit: quia levavit se super se. *Thren.*3.

Dico enim vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii. Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. *Matth.*12.

Bonus homo de bono thesauro cordis profert bonum: ex abundantia enim cordis os loquitur. *Luc.*6.

Sit autem omnis homo velox ad audiendum. *Iacob.*1.

In multis enim labimur omnes. Si quis in sermone non labitur, hic perfectus est vir, qui possit freno moderari totum etiam corpus. *Ibid.*3.

Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia sua ne loquantur dolum. 1. *Pet.*3.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Horat. de arte poëtica.

Post adfert animi motus interprete lingua.

Ovid.

Ovid. lib. 2. de Tristib.

Crede mihi, distant mores à carmine nostro:
Vita verecunda est, Musa jocosa mea.
Nec liber indicium est animi: sed honesta voluntas
Plurima mulcendis auribus apta refert.

Martial. lib. 1. Epigram. 5.

Innocuos censura potest permittere lusus:
Lasciva est nobis pagina, vita proba est.

Ovid. lib. 1. Amor. 10.

Turpe reos empta miseros defendere lingua:
Quod faciat magnas turpe tribunal opes.

Iuvenalis Satyr. 9.

Vivendum rectè cum propter plurima, tunc his
Præcipuè causis, ut linguas mancipiorum
Contemnas: Nam lingua mali pars pessima servi.

¶ SIMILITUDINES.

UT rupes objicitur flumini, ne se effundat: Ita ratio linguæ objicienda, ne temerè diffluat. *Erasm.*

Vt noctuæ aves inauspicatæ noctu gementes (nam hæc illis vox est) mortalium invident quieti: Ita virulenta lingua semper aliquid spargit, quo concordiam hominum disturbet. *Plin. l. 11. c. 25.*

Vide Loquacitas.

LIS.

¶ SIMILITUDO.

UT non solùm stultum est, verùm etiam periculosum, evocare fulmina: Ita dementia est, regem ad se accersere, qui non nisi magno nostro malo provocatur. *Erasm.*

Vide Contentio.

LITERÆ.

¶ SIMILITUDINES.

CVm ad omnia advolant apes, tamen nullis nocent floribus: Ita virtus & literæ sic ab aliis sumuntur, ut nihilo deterior sit is, qui communicavit. *Erasm.*

Crocodilus, invictum alioqui & perniciosum animal, tamen Tentyritas adeò metuit, ut ad vocem etiam expavescat: Ita tyranni cùm omnes contemnant, tamen eruditorum literas timent. *Plin. lib. 8. cap. 25.*

Vt elephanti cùm nare non possint, tamen amnibus impensè delectantur, circaque illos vagari gaudent: Ita quidam cùm literas nesciant, tamen inter eruditos versari gaudent. *Plin. l. 8. c. 5.*

Quemadmodum gemma Chalazias, etiamsi in ignem conjiciatur, tamen nativum frigus suum retinet: Ita quidam sic frigent ad literas ac virtutem, ut nullis exemplis aut hortatibus inflammari possint. *Erasm.*

Vide Ars, Doctrina, Disciplina, Institutio, Philosophia, Lectio, Libri.

LIVOR.

¶ Sententiae Poeticae.

Ovid. 2. Metam. v. 777.

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto;
Nusquam recta acies: livent rubigine dentes:
Pectora felle virent; lingua est suffusa veneno:
Risus abest, nisi quem visi movere dolores:
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis:
Sed videt ingratos, intabescitque videndo
Successus hominum; carpitque & carpitur una;
Suppliciumque suum est.

Idem 1. Remed.

Ingenium magni livor detrectat Homeri:
Quisquis es, ex illo, Zoile, nomen habes.
Summa petit livor: perflant altissima venti:
Summa petunt dextrâ fulmina missa Iovis.

Idem 3. Pont. 3.

Livor, iners vitium, mores non exit in altos:
Vtque latens ima vipera serpit humo.

Idem 3. Pont. 4.

Scripta placent à morte ferè: quia lædere vivos
Livor & inviso carpere dente solet.

Idem 1. Amor. 15.

Pascitur in vivis livor: post fata quiescit:
Tunc suus ex merito quemque tuetur honor.

Silius Ital. 11.

Dum malus obtrectat facta immortalia livor,
Nec sinit adjutas ductoris crescere laudes.

Consule Locum de Invidia.

LOCUS.

¶ Sententiæ Poeticæ.

Horat. Oda. 12. lib. 4.

Misce stultitiam consiliis brevem:
Dulce est desipere in loco.

Ovid.

Ovid ad Pisonem.

Temporibus servire decet: qui tempora certis
Ponderibus pensavit, eum si bella vocabunt,
Miles erit: si pax, positis toga gestiet armis.
Hunc fora pacatum, bellantem castra decebunt.

Idem lib. 1. de Arte amandi.

Si vox est, canta: si mollia brachia, salta:
Et quacunque potes dote placere, place.

Ovid, lib. 1. Tristib. 1.

Difficile est tamen, hic remis utaris an aura
Dicere? consilium resque locusque dabunt.

Horatius de arte poetica.

Singula quæque locum teneant sortita decenter.

¶ Sententiae Philosophicae.

NOn tantum corpori, sed etiam moribus saluber locus est eligendus. *Sen. Epist.* 28.

Omni loco benè vivere positum est. *Ib.*

Ad tranquillitatem multum locus confert. *Id. Epist* 53.

¶ Apophthegmata.

T*Hales* interrogatus, quid esset in omni rerum natura maximum? respondit: Locus: capit enim omnia. *Laert. l. 1. c. 1.*

Diogenes objurgatus, quod intraret loca spurca, ac parùm honesta: Et Sol, inquit, subit latrinas, nec tamen inquinatur. *Laert. lib.* 6.

Damonidas quum à chori magistro postremum in choro locum accepisset: Euge (inquit) chorage, reperisti quo facto & hic locus, cùm per se inhonoratus, fiat honorificus? *Plut. in Lacon.*

Agesilaus Rex, cùm adhuc puer esset, & ageretur ludus solennis, quo pueritia tùm exercebatur: atque is, qui negotio præfectus erat, statuisset illum in loco parùm honorifico: paruit quidem, tametsi jam rex designatus, ac dixit: Benè sanè habet: ostendam enim non locum viris, sed viros loco conciliare dignitatem. *Plut. in Lacon.*

Dionysius rex, quum offensus esset ab Aristippo philosopho, hominem ad cœnam vocavit, & jussit eum in convivio infimum omnium accumbere. Aristippus nil offensus, hunc, inquit, locum, ô rex, illustrare vis ac honorificum reddere. *Laert. l. 2. c. 8.*

LONGANIMITAS.

¶ Exempla Biblica.

LOnganimitatis exempla: Abraham diu expectavit prolem ex Sara, tandem centenarius suscepit, *Genes.* 25. v. 5. Deus, *Exod.* 34. v. 6.

✠.6. 1.*Petr*.3.✠ 15. Tobias,*Tob*.2.6. Iob,*Iob*.13.✠.15. Susanna,*Dan*.13.35. Abacuc, *Abac*.2,3. Paulus, 2.*Cor*.6.✠.4.5.6. Simeon, *Luc*.2.25.

Vide Patientia.

LONGÆVITAS.

¶ EXEMPLA SACRA.

LOngævitatis exempla: Adam vixit annos 930. *Gen*.5.✠.4.5. Seth annos 912.*ibid*.✠.6.7. Enos 905.✠.10.11. Cainan 910.v.13.14. Mahaleel, 895 ✠.16.17. Iared, 962.✠.19.20. Henoch, 365.✠.23. Mathusalem, 969.✠.26.27. Lamech, 777.✠.30.31. Noe, 950.*Gen*.✠.28.29. Sem, 600. *Gen*.11.✠.10.11. Arphaxad, 438.✠.12.13. Sale, 433. ✠.14.15. Heber. 464. ✠.16.17. Phaleg, 239. ✠.18.19. Rehu, 209. ✠.20.21. Sarug, 230. ✠.22.23. Nachor, 148.✠.24.25. Thare, 205.✠.31.32. Sara, 127. *Gen*.23.✠.1. Abraham, 175.*Gen*.25.✠.7. Ismael, 137.✠.17. Isaac, 180. *Gen*.35.✠.28. Iacob. 147. *Gen*.47.✠.28. Ioseph, 110. *Gen* 50.✠.26. Levi, 137. *Exod*.4.✠.16. Caath, 133.✠.18. Amram, 137 ✠.20. Aaron, 137.*Num*.33.38. Moses, 120, *Deut*.31.✠.2. & 34.7. Iosue, 110.*Ios*.24.✠.29.*Iud*.2.✠.8. Eli, 98.1.*Sam*.4. ✠.15.18. Iojada, 130. 2.*Par*.24.✠.15. Tobias senior, 102. *Tob*.14.✠.1.2. Tobias junior, 99. vel, ut alii, 127.✠.16. Iudith, 150.*Iud*.16.✠.28. Iob, 140. *Iob*.42.✠.16. Mathathias, 146. 1.*Macch*.2.✠.7. Antiochus, 140. 2.*Macch*.6. Eleazarus, 90.✠.24.

¶ EXEMPLA PROFANA.

M*Vsicani Indiæ populi*, centum & triginta annorum ætatem agunt. *Sab*.

Seres Indi tam longæ dicuntur vitæ, ut ducentesimum annum excedant. *Strab.lib*.15.

In Tmoli montis cacumine locus est Tempsis dictus, in quo vulgò CL. annos vivunt. *Plin.l*.7.*c*.48.

Cyrnos Indorum genus Isigonus annis centenis quadragenis vivere tradit: Æthiopas item Macrobius & Seras & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia viperinis carnibus alantur: itaque nec capiti, nec vestibus eorum noxia corpori inesse animalia. Ctesias tradit gentem ex his Pandoræ in convallibus sitam, annos ducentos vivere, in juventa candido capillo, qui in senectute nigrescant. *Plin.l*.7.*c*.2. & *Val.Max.l*.8 *c*.41.

Septentrionales populi, licet sub frigidissimo cœlo, vulgo centum sexaginta & amplius annos vivunt. *Olaus lib*.4. *cap*.4. *Septentrionum*.

Islandenses, quamvis Ichthyophagi, sine medicina, etiam supra centum annos vivunt. *Olaus l*.21.*c*.4.

Ephorus Arcadum reges quosdam CCC. annis vixisse testatur. *Plin.l*.7.*c*.48.

Cyniras rex Cypriorum CLX. annos vixit, *teste Anacreonte*.

Hiero,

Hiero, Siciliæ rex, amicus Rom. Pop. ad nonagesimum pervenit annum. *Val. Max. l. 8. c. 4.*

Attila Hunnorum rex, CXXIV. annos natus, in nuptiis periit, uti supputat *Nicolaus Olaus in eius Vita*, Sabellicum reprehendens, qui LVI. annos tantum ei tribuit.

Hippocrates Cous medicus, vixit apud Perdiccam Macedoniæ regem, excessit annos natus CIV. Larissæ. *Volater. lib. 6. Vrban. comment.*

Vide Vita.

LOQUACITAS.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

Absit ut multiloquium deputem, quando necessaria dicuntur, quantalibet sermonum multitudine aut prolixitate dicantur. *August.*

Periculum est dicere non solum falsa, sed etiam vera: si is ea, non quibus oportet, insinuet: Quod vitium quadripartitum est: vel adulationis, vel avaritiæ, vel jactantiæ, vel loquacitatis incautæ. *Amb. in Psal. 118.*

Quamplures vidi loquendo in peccatum incidisse, vix quempiam tacendo: ideoque tacere posse, quàm loqui difficilius est. *Ambr. 1. de Offic.*

Ingreditur mors per ostium tuum, si falsum loquaris, si turpiter, si procaciter: postremò, si, ubi non oportet, loquaris. *Idem l. 1. de Virg.*

Tempus tacendi & tempus loquendi, discretâ vicissitudine pensanda sunt tempora: ne aut quùm restringi lingua debet, per verba se inutiliter solvat: aut quùm loqui utiliter potest, semetipsam pigrè restringat. *Greg. l. 7. moral.*

Quot supervacuis verbis mens à silentii sui censura dissipatur, quasi tot ruinis extra se ducitur, unde redire interiùs ad sui cognitionem non sufficit: quia per multiloquium exterius sparsa vim intimæ considerationis amittit. *Id. l. 5. moral.*

Pravi sicut in sensu leves sunt, ita in locutione præcipites: quia quod levis conscientia concipit, levior protinus lingua prodit. *Idem ibid.*

Tenerum membrum est lingua, & tamen vix teneri potest: substantia quidem infirmum atque exiguum, sed usu magnum & validum, in venis tenuis est & lata: ideò aptissimum est evacuandis sordibus instrumentum. *Bernh. in serm.*

Levis quidem sermo, quia leviter volat, sed graviter vulnerat: leviter transit, sed graviter urit: leviter penetrat animum, sed non leviter exit: leviter profertur, sed non leviter revocatur: facile volat, ideò charitatem facilè violat. *Id. ib.*

Vanus

Vanus sermo citò polluit mentem, & facilè agitur, quod libenter auditur. *Isidor. in l. soliloquior.*

Sapiens, non solùm quod loquitur, sed etiam opportunitatem loci, & temporis, & personæ, quum loquitur, diligenter inquirit. *Greg. in prov. 15.*

Vanus sermo vanæ conscientiæ est index: mores hominis lingua pandit: qualis sermo ostenditur, talis animus approbatur: quoniam ex abundantia cordis os loquitur. Sermo vanus non erit absque judicio, quia ab omni statu rectitudinis deviant, qui per vana verba dilabuntur. *Hug. l. 2. de anima.*

Lingua dicitur, quia lingit adulando: mordet detrahendo: attrahit mentiendo: ligat & ligari non potest: labilis est & non teneri potest: sed labitur & fallitur. Labitur ut anguilla, penetrat ut sagitta, tollit amicos, multiplicat inimicos, movet rixas, seminat discordias, uno ictu multos percutit & interficit, blanda est & subdola: lata & parata ad exhaurienda bona, & miscenda mala. Qui custodit linguam suam, custodit animam, quoniam mors & vita in potestate linguæ est. *Ibid.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Plautus in Aul 2.1.

Multum loquaces merito omnes habemur:
Nec mutam profecto repertam ullam esse
Hodie dicunt mulierem ullo in seculo.

Ovid. lib. 2. de Arte amandi.

Eximia est virtus præstare silentia rebus:
At contra, gravis est culpa, tacenda loqui.

Horat. lib. 1. Epist. 17.

Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus invidiæque:

Ovid. lib. 2. Amor. 2.

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit;

Ausonius ad Paul.

Ut diversa sibi, vicinaque culpa est;
Multa loquens, & cuncta silens.

Horat. lib. 1. Epist. 18.

Percontatorem fugito, nam garrulus idem est.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

SApiens sermones suos præcogitat, & examinat prius in pectore, quam proferat in ore. Qui enim sunt leves & faciles ac importuni locutores, nullo rerum pondere innixi, verbis tumidis & laxantibus eam orationem benè existimant, & in ore nasci, non in pectore, linguam. *Aul. Gell. l. 8.*

Nun-

Nunquàm tacet, quem morbus loquendi tenet. Hesiodus ait linguam non vulgandam esse, sed recondendam, & thesaurum ejus esse gratiam optimam, si modesta, pauca, & modulata sit. *Id.ib.*

Non multis verbis opus est, sed efficacibus, quæ seminis modo spargenda sunt. *Sen.38.Epist.*

Quemadmodum sapienti viro incessus modestior convenit: Ita oratio pressa; non audax. Summa ergo summarum hæc erit tibi, tardiloquentem te esse jubeo. *Id.Epist.*40.

Sermonem maximo temperamento cum loquente dispensa, in quo patitur aut extraneus verecundiam, aut familiaris calumniam, aut imperitus injuriam, aut crudelis invidiam, aut peritus infamiam. *Id.in quad.Epist.*

Imago animi sermo est: Qualis vir, talis oratio. Magnum est vocis & silentii temperamentum. Garrulo non respondere convitium est. *Idem in Prov.*

¶ APOPHTHEGMATA.

C*Hilon* à quodam interrogatus, quidnam apud homines omnium esset difficilimum? Retinere, inquit, ea, quæ cupimus esse arcana. *Laert.l.1.c.4.*

Bias adolescente quodam intempestivas nugas crebro jactante, adeò ut neque modum esset habiturus, neque finem: Qui factum est, inquit, ut, à quo scatere verbis didicisti, silere non didiceris? *Stob.*

Bion cuidam immodicè loquaci, ut sibi subveniret, oranti, respondit: Abundè tibi morem geram, si Advocatos miseris, non venias ipse. *Laert.l.4.c.7.*

Theocritus Chius cùm veniret Byzantium, & verborum prodigos homines inveniret: Rectè (inquit) de vobis dicitur, quod in ore omnis vobis supellex est, & unicum domicilium. *Stob.*

Anacharsis interrogatus, quid esset in homine pessimum, & quid optimum? respondit: Lingua. *Laert.l.1.c.9.*

Heraclitus interrogatus aliquando, cur sileret: Vt vos, inquit, loquamini. *Laert.l.9.c.1.*

Zeno adolescentulo plurima effutienti immoderatius, quàm par erat: Idcirco, inquit, aures habemus duas, & os unum, ut plura audiamus, loquamur perpauca. *Laert.l.7.*

AEsopus, quid esset in hominibus bonum & malum rogatus: Linguam esse dixit. *Ant. & Max serm.de loquacit.*

Demosthenes in convivio audiens hominem loquaculum, dixit: Si multum saperes, non multa loquereris. *Stob.*

Idem interrogatus, quæ causa esset unius tantum linguæ, & geminarum aurium? Quoniam, respondit, duplo magis audire homini expedit, quam loqui. *Id.*

Demonax audiens quendam imprudentius de rebus loquentem: Majore, inquit, studio auribus, quàm lingua uteris. *Stob.*

Arche-

Archelaus loquaci tonsori, dicenti, quomodò te tondebo? urbane: Silens, inquit. *Plut. l. de curiositate.*

Charillus interroganti, quam ob causam Lycurgus tàm paucas leges tulisset Lacedæmoniis? Quoniam, inquit, pauca loquentibus, paucis etiam legibus est opus. *Plut. in Lacon.*

¶ SIMILITUDINES.

QVi aliis interrogatis, ipsi præcipiunt responsionem, perinde faciunt, àc si quem ab alio volentem osculari, priores occupent. *Plut.*

Vt, ubi dolet, ibi manum habemus: Ita si quid delectat, ibi linguam habemus, id est, libenter ejus rei facimus mentionem. *Plut.*

Vascula inania maximè tinniunt: Ita quibus minimum inest mentis, hi sunt loquacissimi *Plut.*

Ajunt semen, quod statim effunditur, inutile esse ad genituram: Ita sermo garrulorum ad nihil conducit. *Plut.*

Non ut navem arreptam fluctibus anchora licet sistere: Ità verbum è portu velut in altum emissum. *Plut.*

Erat porticus in Olympia, quam septivocam vocant; quod pro una voce multas redderet: Ita locutuleii quidam, vel uno provocati verbo, sermonem immensum referunt. *Plut. & Plin. l. 36. c. 15.*

Vt triticum inclusum in vase, mensura auctum invenitur, sed vitiatum: Sic garrulus accepto sermoni semper addit; & majorem eum reddit, sed fide jam carentem. *Plut.*

Vt pars corporis vitiata, attrahit etiam à vicinis vitiosos humores: Sic garruli lingua semper ardens & inflammata, secretorum aliquid undique colligit ad sese. *Plut.*

Vt puer glaciem nec retinere potest, nec vult amittere: Ita garrulus nec tacere potest, quod accepit: nec potest oblivisci. *Plutarch.*

Iaculos & viperas proprii rumpunt fœtus: Sic garrulus vel cum sua pernicie promit arcana. *Plut.*

Vt proclive non est, avem è manu amissam recipere aut cohibere: Ita nec dictum semel ab ore profectum: propterea quod ab aliis volat ad alios. *Plut.*

¶ EXEMPLA SACRA.

LOquacitatis exempla: Eva, *Gen.* 3. 2. Dalila Samsonis uxor, *Iud.* 14. v. 16. 17. & 16. v. 16 17. Cognati Tobiæ, *Tob.* 2. 15. ancilla Saræ filiæ Raguelis, *Tob.* 3. v. 7. Vxor Iob, *Iob.* 2. v. 9. 10. Loqui in tempore prudentia est, *Prov.* 27. 11. Loquendum non statim, nec temere, 13. 3. & 17. v. 28. 29. Loquutionis Dei cum homine, & hominis cum Deo exempla: cum Adam & Eva, *Gen.* 3. v. 9. 10. 11. Cain, 4. v. 6. 7. Noë, 6. 13. & 7. 1. & 8. 15. & 9. 1. Abrahamo, 12. v. 1. & 13. 14. & 15. 1. & 17. 1. & 18. 13. Abimelech, 20. 3. Isaac, 26. v. 2. 24. Iacobo, 28. 13. & 32. 29. & 35. 1. & 45. 2. Mose, *Exod.* 3. v. 4. & 4. v. 11. 12. Mose & Aarone, 6. v. 1. Aarone & Maria, *Num.* 12. v. 4. Iosua *Ios.* 1 1. & 4. 1. & 7. 10. Gedeone, *Iud.* 6. 39. & 7. 2.

& 7.2. Israelitis, 10. v.10.11. & 20. 23. Samuele, 1.*Sam*.3, v.10.17. & 8.7. & 15.10. & 16.1. Davide,23.4. 2 *Sam*.2.v.1. Nathan,7.4. Salomone, 1.*Reg* 3.5. & 9.v.2.3. & 11.11. Semeia,12.22. Ahia,14.5. Elia, 1. *Reg*.14.5. & 17.v.8.9. & 18.1. & 19.9. & 21.18. Manasse, 2.*Par*.33.10. Esaia, *Esa*.7 3. & 38.4. Ieremia, *Ier*.1.v.4. Ezechiele, *Ezech*.2.1.

Vide Lingua.

LUCRUM.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Horat. Oda.12. lib.4.

Verùm pone moras, & studium lucri;
Nigrorumq; memor, dùm licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem.

Tibull. Eleg.9. lib.1.

Lucra petens habili tauros adjungit aratro,
Et durùm terræ rusticus urget opus,
Lucra petituros per freta patentia ventis
Ducunt instabiles sydera certa rates.

Plautus in Pseudolo,1.3.

—— —— Si sacrificem summo Iovi,
Atque in manibus exta teneam, ut porriciam; interea loci
Si lucri quid detur; potiùs rem divinam deseram.

Terent. in Adelphis.2.2.

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrū.

Ovid. lib 2. de remed. amoris.

Munera, quæ dederas, habeat sine lite jubeto.
Esse solent magno damna minora bono.

Plaut. in Captivis.2.2.

Non ego omninò lucrum omne esse utile homini existimo,
Scio ego, multos jam lucrum lutulentos homines reddidit.
Est etiam, ubi profectò damnū præstat facere quàm lucrū.
Odi ego aurum, multa multis sæpè suasit perperam.

Iuvenal. Satyr.14.

Nec credas ponendum aliquid discriminis inter
Vnguenta & corium. Lucri bonus est odor ex re
Qualibet

Publ. Syrus.

Damnum appellandum est, cùm mala fama lucrum.

Ibidem.

Lucrum sine damno alterius esse non potest.

Plaut. Asin.1.3.

Necesse est facere sumptum, qui quærit lucrum.

V u Plaut.

Plaut. ibid.

Ad suũ quemq; hominem quæstum esse æquũ est callidum.

Idem Truc. 2.4.

Ad suum quenque æquum quæstum esse callidum.

Ibidem 5.

Omnes homines ad suum quæstum callent & fastidiunt.

Ex Græcis Comicis.

Τὸ κέρδος ἡγοῦ κέρδος, ἂν δίκαιον ᾖ.
Lucra esse lucra credito, si justa sint.
Τὰ δ᾽ αἰσχρὰ κέρδη συμφορὰς ἐργάζεται.
At calamitates lucra turpia afferunt.
Κέρδη πονηρὰ ζημίαν ἀεὶ φέρει.
Quæstus iniquos damna consequi solent.
Ἦθος πονηρὸν φεῦγε καὶ κέρδος κακόν.
Lucrum malum moresq; fugias improbos.
Τὰ μικρὰ κέρδη μείζονας βλάβας φέρει.
Majora parvis damna juncta sunt lucris.
Βουλόμεθα πλουτεῖν πάντες, ἀλλ᾽ οὐ δυνάμεθα.
Ditescere omnes volumus, at non possumus.
Βίον πόριζε πανταχόθεν, πλὴν ἐκ κακῶν
Omni arte victum quære, modo non sit mala.

SIMILITUDINES.

POlypus, stupidum alioquin animal, in captandis conchis incredibili utitur solertia: Ita quidam ad solum quæstum suum sapiunt, alibi pecudes meræ. *Plin. lib. 9. c 29.*

Qui tigridis catulos rapuit, benè secum agi putat, si vel unum insequenti matri auferat impune: Ita qui alienam invasit possessionem, etiamsi cogatur reddere, lucrum tamen facit, si vel portionem aliquam retineat. *Erasm.*

In Labyrintho properantes ipsa implicat velocitas: Sic qui vitæ commodis student, magis involvuntur incommodis. *Sen.*

Alutarium piscem semper sequitur piscis nomine Sargus, qui illo cœnum fodiente, excitatum devorat pabulum: Ita sunt, qui se misceant aliorum negotiis, ut eis laborantibus fructum ipsi præripiant. *Erasm.*

¶ HIEROGLYPHICA.

EST & *lucri* signum *Caput*. Verum id apud conjectores: illi enim capitis magnitudinem insolitam, per nocturnam imaginem oblatam, divitiarum accessionem significare tradunt: propterea quòd vulgò numi, ut apud Artemidorum est, *capita* vocantur. *Pier. lib. 32. pag. 294. F.*

Per *Mercurij* imaginem, quæ marsupium manu teneret, gallum ad ejus basin ponentes, *lucrum, mercaturam, mercatoremve* significa-

ficarunt, quod is mercium & lucri Deus haberetur. Eruditi cujusdam. *Hier. lib.1. pag.580. F.*

LUDUS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. lib.1. Ep.19.

Ludus enim genuit trepidum certamen, & iram:
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

Ovid. lib.1. de arte Amandi.

Sic, ne perdiderit, non cessat perdere lusor:
Et revocat cupidas alea sæpè manus.

Ovid. lib.3. de arte Amandi.

Tunc sumus incauti, studioque aperimur ab ipso,
Nudaq; per lusus pectora nostra patent.
Ira subit, deforme malum, lucrique cupido,
Iurgiaque & rixæ, solicitusque dolor.
Crimina dicuntur, resonat clamoribus æther:
Invocat iratos & sibi quisque Deos.
Nulla fides tabulis, quæ non per vota petuntur:
Et lacrumis vidi sæpè madere genas.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

HOmines, quamvis in rebus turbidis, tamen si modò homines sint, interdum animis relaxantur. *Cic. 2. Phil.*

Otii non minus quàm negotii ratio extare debet. *Idem pro Planco.*

Cum juvenes relaxare animos, & dare se jucunditati volent, caveant intemperantiam, meminerint verecundiæ. *Cic. 1. Offic.*

Ludendi est quidam modus retinendus, ut ne nimis omnia profundamus, elatiq; voluptate, in aliquam turpitudinem dilabamur. *Cic. 1. Offic.*

Ludo & joco uti illis quidem licet, sed sicut somno & quietibus cæteris, tum quum gravibus seriisque rebus satisfecerimus. Ipsumque genus jocandi ingenuum ac facetum esse decet, non profusum, nec immodestum. Et semper in ipso joco aliquod probi ingenii lumen eluceat. *Cic. 1 Offic.*

Pueris non omnem licentiam ludendi damus, sed eam, quæ ab honestatis actionibus non sit aliena. *Cic. 1. Offic.*

Datur concessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles & tolerabiles haberi solent. *Cic. pro M. Cælio.*

Detur aliquid ætati, sit adolescentia liberior, non omnia voluptatibus denegentur: non semper superet vera illa & directa ratio: vincat aliquando cupiditas voluptasque rationem, dummodo illa in

 hoc ge-

hoc genere præscriptio moderatioque teneatur: parcat juventus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur: ne incurrat alterius domum atque famam, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat: ne quem interimat, ne intersit insidiis, scelere careat: postremò, cùm paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque ad inanes hasce adolescentiæ cupiditates: revocet se aliquando ad curam rei domesticæ, rei forensis, Reipubl. ut ea, quæ ratione anteà non perspexerat, satietate abjecisse, experiendo contempsisse videatur. *Pro M.Cælio.*

¶ Apophthegmata.

Socrates, cùm luderet supposita cruribus arundine cum pueris, ab Alcibiade irrisus: Noli, inquit, cuiquam dicere, quod modo à me videris, donec ipse tibi etiam liberos procreaveris *Plutarch.*

C.Cæsar pila ludens cum Cæcilio, acceptis ab eo quinquaginta sestertiis, cùm collusoribus aliis centum dedisset: Quid, inquit, num ego unà tantum manu lusi? *Brus.lib.3.c.38.*

Caligula alea ludens, plus mendacio atque etiam perjurio lucrabatur; & quodam tempore proximo collusori demandata vice sua, progressus in atrium domus, cum prætereuntes duos equites Romanos locupletes sine mora corripi confiscarique jussisset, exultabundus in domum rediit, glorians se nunquam prosperiore alea usum. *Eras. l 6.apoph.*

LUXURIA.

¶ Sententiae Patrum.

Luxuria non est vitium corporum pulchrorum vel suavium, sed animæ perversæ amantis corporeas voluptates, neglecta temperantia, qua aptamur spiritualibus. *August.12.de civit.Dei.*

Cur te non in voluptate tua, modo aquæ, luxuria dilatas, cùm te quis sequitur ignoras? Acceptum tempus impuris desideriis perdere non debes, quia quàm citius pertranseat nescis. *Idem de conflictu vitiorum.*

Commistio sororum & fratrum quantò sit antiquior compellente necessitate: tantò postea facta est damnabilior religione prohibente. *Idem lib.15. de civit.Dei.*

Sicut iniquum est aviditate possidendi transgredi limitem agrorum: Ita iniquum est libidine concumbendi subvertere limitem morum. *Ibidem.*

Luxuria est inimica DEO, inimica virtutibus: perdit omnem substantiam, & ad præsens voluptatem deliniens, futuram non sinit cogitare paupertatem. *Idem de doctrina Christiana.*

Sævus criminum stimulus libido est, quæ nunquam manere quietum

quietum patitur affectum: nocte fervet, die anhelat. *Ambros. de Abel & Cain.*

Ex voluntate perversa facta est libido: & dum servitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. *August. lib. confessionum.*

Qui luxuriatur, vivens mortuus est: & ferreas mentes libido domat, quæ majorem in virginibus patitur famem, dum dulcius putant omne quod nesciunt. *Hieron. matri & filiæ.*

O quam acerbus fructus luxuriæ, amarior felle, crudelior gladio! *Idem in epist.*

Libido transacta semper sui relinquit pœnitudinem, & nunquam satiatur, & extincta reaccenditur, usu crescit & deficit, nec rationi paret, quæ impetu ducitur. *Idem ibid.*

O ignis infernalis luxuria! cujus materia gula, cujus flamma superbia, cujus scintillæ prava colloquia, cujus fumus infamia, cujus cinis immunditia, cujus finis gehenna. *Idem ibid.*

Malum luxuriæ aut cogitatione perpetratur, aut opere: callidus enim adversarius noster, quum ab effectu operis expellitur, secreta cogitatione polluere nititur. *Greg. in moral.*

Ex quo luxuria semel mentem alicujus occupaverit, vix eum bona cogitare permittit. Sunt enim desideria viscosa, quia ex suggestione oritur cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione consensus, ex consensu operatio, ex operatione consuetudo, ex consuetudine desperatio, ex desperatione peccati defensio, ex defensione gloriatio, ex gloriatione damnatio. *Idem ibid.*

Alia est carnis luxuria, qua castitate corrumpimur: alia cordis, qua de castitate gloriamur. *Bern. in serm.*

Luxuriæ currus quadriga volvitur vitiorum: ingluvie ventris, libidine coitus, mollitie vestium, otii soporisque resolutione: trahitur equis æquè duobus, prosperitate vitæ, & rerum abundantia: & qui his præsident duo, ignaviæ torpor & infida securitas. *Idem super Cant.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Claud. lib. 2, in Stilic. laud. v. 132.

Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitriis hebetat caligine sensus,
Membraque Circæis effeminat acrius herbis,
Blanda quidem vultus, sed qua non tetrius ulla
Vltrices fucata genas, & amicta dolosis
Illecebris, torvos auro circumlinit hydros,
Illa voluptatum multos innexuit hamis.

Iuvenal Satyr 6.

Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,

Cùm viridès gemmas collo circumdedit & cùm
Auribus extensis magnos committit elenchos.

Silius Italic. lib. 15. bell. Pun.

Quippe nec ira Deûm tantum, nec tela, nec hostes
Quantum sola noces animis illapsa voluptas.

Claudian. lib. 3. in Stilicon. laud. v. 160.

—— *Nam cætera regna*
Luxuries vitiis, odiisque superbia, vertit.
Sic malè sublimes fregit Spartanus Athenas:
Atque idem Thebis cecidit. Sic Medus ademit
Assyrio, Medoque tulit moderamina Perses:
Subjecit Persen Macedo, cessurus & ipse
Romanis. Hæc auguriis firmata Sibyllæ.

Idem lib. 3 de raptu Proserp. v. 28.

—— *Sed quid dissuasor honesti*
Luxus, & humanas oblimat copia mentes?
Provocet ut segnes animos.

Ovid lib. 1. de Pont. El. 11.

Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas:
Non solet in mœstos illa venire thoros.

Persius Satyr 5.

Hic campo indulget: hunc alea decoquit: ille
In Venerem est putris: sed cum lapidosa chiragra
Fregerit articulos veteris ramalia fagi,
Tunc crassos transisse dies, lucemque palustrem,
Et sibi jam seri vitam ingemuère relictam.

Lucanus lib. 4.

—— *O prodiga rerum*
Luxuries, nunquam parvo contenta paratu,
Et quæsitorum terra, pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ:
Discite quam parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

Viros triumphales, victores gentiũ, luxuria vicit. *Macrob. Satur. 3.* Blandum malum luxuria, quod accusare aliquanto facilius est, quàm vitare. Hæc invictum Annibalem armis illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tradidit: illa ducem vigilantissimum, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, unguentorum fragrantia, Veneris usu lasciviore, ad somnum & delicias evocavit. Quid his ergò vitiis fœdius? quid etiam damnosius? quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam convertitur, animique pariter & corporis vires expugnantur:

tur: adeò ut nescias ab hostibus ne, an ab illis capi perniciosius habendum sit? *Val. Maxim. lib. 9. c. 1.*

§ APOPHTHEGMATA.

AGesilaus, sciscitante quodam ab eo, quid Spartæ fructus attulissent Lycurgi leges? Voluptatis, inquit, contemptum: videlicet indicans, non alia magis ex re nasci Reipubl. corruptelam, quàm ex deliciis. *Plut. in Lacon.*

Crates conspicatus adolescentulum athleticum, vino, carne, & exercitatione corpulentiorem fieri: O miser, inquit, desine adversus temetipsum carcerem munire. *Maximus monachus serm. 27.*

Antisthenes, quodam prædicante delicias: Hostium, inquit, filiis contingat in deliciis vivere. *Laert. lib. 6. c. 1.*

Diogenes inviserat Lacedæmonem, inde Athenas reversum quidam percontabantur, ut fit, quò iret, & unde veniret? A viris, inquit, ad fœminas: notans luxum Atheniensium. *Laert. lib. 6.*

Idem quum videret mulierem in lectica, dixit: Caveam non convenire feræ. Significans tàm efferum ac noxium animal ferrea cavea coercendum. *Laert. 6.*

Idem videns delicatum quendam hominem à servo calceari: Nondum, inquit, sat beatus es, nisi te etiam abstergat, id autem erit, si mancus fueris. *Laert. 6.*

Plato generosum conspicatus adolescentulum, patrimonio consumpto ad fores pandochii panem edentem & aquam bibentem: Si, inquit, sic moderatè prandisses, nunquam sic cœnares. *Maxim. serm 61.*

Lucullo quùm Oeconomus cœnam modestam apparasset, accersitum objurgavit: illo dicente, non putabam sumptuoso apparatu opus esse, quùm solus esses cœnaturus? Quid ais, inquit Lucullus, an ignorabas apud Lucullum hodie cœnaturum Lucullum? *Plut. in apoph.*

Aristippus, quùm quidam illi probro darent, quod splendidè exquisiteque viveret philosophus: Id, inquit, si vitium esset, in celebritatibus Deorum nequaquam fieret. *Laert. ibid.*

Monachus quidam AEgyptius interrogatus, cur toties voluptates sibi subtraheret? Ideò subtraho, respondit, ut iræ causam & occasionem præcidam. *Niceph. lib. 11. cap. 43. Eccles. histor. ex Evagrio.*

Menedemus Antigono consulenti, deberetne ad commessationem quandam adire? Post silentium nihil aliud respondit, quàm, Regis filius es. Subindicans, luxum indecorum esse regno natis; nec potentibus licere quodlibet. *Laert. lib. 2. c. 18.*

Aristippum, cùm vidisset quidam ementem perdicem quinquaginta drachmis, & ob id philosophicum luxum improbaret: Tu,

 respon-

respondit *Aristippus*, si obolo venalis esset, non emeres? quùm is respondisset, se empturum: & mihi, inquit, tanti suat quinquaginta drachmæ. *Laert. lib. 2. cap. 8.*

SIMILITUDINES.

QVi cibi duntaxat causa ad convivium accedunt, quasi vas adducunt implendum. *Plut.*

Vt polypi non extendunt sua flagella, nisi ad esculenta: Sic quidam omnem felicitatem cibo potuque metiuntur. *Plut.*

Vt scelestæ mulieres abortum provocant, ut rursum impleantur: Ita quidam hoc ipsum corpus evacuant pharmacis & clysteribus, ut denuò liceat ingurgitare. *Plut.*

Qui à præscripta vitæ ratione, nè tantulum quidem audent discedere, ii ostrei, vel stipitis potius vitam vivunt. *Plut.*

Nautæ à navigandi labore turpiter conferunt se ad voluptates; rursum à voluptatibus ad navigationem redeunt: Ita quidam à deliciis ad labores, à laboribus ad delicias summa vitæ inconstantia sese vertunt. *Plut.*

Vt Mathematici centro ac spatio: Ita quidam omnem voluptatem ventre circumscribunt. *Plut.*

Vt nautæ nimium onerantes navem, deinde in exhaurienda sentina laborant: Ita, qui corpus onerant cibis, ac deinde clysteribus inaniunt. *Plut.*

Vt qui sacram pecuniam vertunt in usus belli, voluptatem transferunt ad necessitatem: Ita qui ad usum edunt ac bibunt. *Plut.*

Vt axillarum titillatio risum gignit, sed insuavem, & spasmo similem: Ita voluptates injucundæ, quas corpus ab animo extimulatum non spontè capit. *Plut.*

Olim in Capitolio, ubi certabant quadrigæ Latinis feriis, victor absinthium bibebat: Ita salubria magis quærenda sunt quàm jucunda. *Erasm.*

Vt ager ferax, sed quem oporteat multo impendio colere, non multum juvat colonum: Sic homo quæstuosus, sed idem sumptuosus, haud multum reponit hæredi profuturum. *Idem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

Luxuriæ exempla: Antiquior mundus, *Genes.* 6 ℣. 1. Sodoma & aliæ civitates circumjacentes, 19. ℣ 24. Sichem, 34. ℣. 25. Stupratores uxoris Levitæ peregrini, *Judic.* 19. ℣. 24. & 20. ℣. 46. Abner, 2. *Sam.* 3. ℣. 8. Herodiadis filia, *Matth.* 14 ℣ 7. *Marc.* 6. ℣. 22. Prodigus filius, *Luc.* 15. ℣. 13. Luxuria & superfluitas in vino, *Ephes.* 5. ℣. 18.

¶ HIEROGLYPHICUM.

PEr vetustum fuit apud hieroglyphicos Ægypti sacerdotes, delicias victus, luxum & lasciviam ex *Porci simulacro* significare. Argumento est columna in æde Thebis Ægyptii olim erecta, in qua plurimæ in Regem Menin execrationes descriptæ erant, qui primus

omnium Ægyptios à parſimonia ad luxuriam, à modeſtia ad intemperantiam, à virtute ad effeminationem illexit, quapropter ſimulacrum ejus *porcum* eſſe voluerunt. *Pier. Valer. lib. 9. pag 80.*

Vide Adulterium, Ebrietas, Libido, Prodigalitas, Scortatio, Voluptas.

MAGISTER, MAGISTERIUM.

¶ Sententiæ Patrum.

PEriculoſum eſt magiſterium : diſcipulatus ſecurus eſt : & ideò Pſalm. Auditui meo dabis gaudium & lætitiam. Securior eſt enim verbi auditor, quàm verbi prolator. *Auguſt. in quodam ſermone.*

Magiſtrum vocant, ut quaſi laudatus myſterium cordis ſui ſimpliciter aperiat, eosq; velit habere diſcipulos. *Hieron. in Matth. 22.*

Nihil eſt fœdius præceptore furioſo, qui cum debeat eſſe manſuetus & humilis ad omnes, ex diverſo, torvo vultu, trementibus labiis, rugata fronte, effrenatis convitiis, facie in ruborem & pallorem variata, clamore perſtrepitat, errantes non tàm à bono retrahit, quàm ad malum ſua ſævitia præcipitat. *Idem in epiſt. ad Tit.*

Habet neſcio quid latentis energiæ viva vox, & in aures diſcipuli de doctoris ore transfuſa, fortius tonat. *Idem in epiſt. 36.*

Magiſter probæ ætatis, & vitæ, eruditioniſque deligendus eſt. Nec puto erubeſcit doctus vir illud facere in propinqua vel nobili virgine, quod fecit Ariſtoteles in Philippi filio, ut ipſa librorum varietate initia monſtraret literarum. Non ſunt contemnenda quaſi parva, ſine quibus conſtare magna non poſſunt. *Idem epiſt. 89.*

Sunt plerique, quæ dum metiri ſe neſciunt, quæ non didicerunt, docere concupiſcunt : qui pondus magiſterii tantò levius æſtimant, quantò vim magnitudinis illius ignorant. *Gregor. in proleg. paſtor.*

Melius eſt obedire DEO, quàm hominibus; & ipſis meliùs magiſtris, quàm diſcipulis. Porrò in magiſtris, melius noſtris quam extraneis. Quibus autem melius conſtat obedire, ipſis procul dubio non obedire eſt deteſtabilius. *Bernh. de precep. & diſpenſat.*

Vide Doctrina, Profeſſor, Præceptor.

MAGISTRATUS.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

MAgiſtratus lex eſt loquens. *Cic. 3. de Legib.*

Magiſtratibus opus eſt, ſine quorum prudentia ac diligen-

tia civitas esse non potest, quorum descriptione omnis Reipubl. moderatio continetur: neque in iis solùm præscribendus est imperandi, sed etiam civibus obtemperandi modus. Nam & qui benè imperat, paruerit aliquando necesse est: & qui modestè paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus esse. *Idem ibid.*

Omninò qui Reipublicæ præsunt, duo Platonis præcepta teneant: unum, ut utilitatem civium sic tueantur, ut, quidquid agant, ad eam referant, obliti commodorum suorum. Alterum ut totum corpus Reipublicæ curent, ne, dum partem aliquam tuentur, reliquas deserant. Vt enim tutela, sic procuratio Reipubl. ad utilitatem eorum, qui commissi sunt; non ad eorum, quibus commissa est, gerenda est. *Cic.1.Offic.*

Hûc omnia sunt referenda ab iis, qui præsunt aliis, ut, qui eorum in imperio erunt, sint quàm beatissimi: estque non modo ejus qui sociis & civibus, sed etiam ejus qui servis, qui mutis pecudibus præsit, eorum quibus præsit commodis utilitatique servire. *Cic.ad Quint.fratr.epist.*1.

Sudandum est iis, qui magistratum gerunt, pro communibus commodis: adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpe pro Republica tempestates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandum. *Cic.pro Sest.*

Est boni magistratus, cùm auxilia Reipublicæ labefactari convellique videat, ferre opem patriæ, succurrere saluti, fortunisque communibus, suam salutem posteriorem saluti communi ducere, intercludere omnes seditionum vias. *Cic.pro Cajo Rabirio.*

Si populo consulis, remove te à suspicione alicujus tui commodi: fac fidem, te nihil nisi populi utilitatem & fructum quærere. *Cic.de lege Agrar.ad popul.*

Nulla re conciliare facilius benevolentiam multitudinis possunt ii, qui Reipubl. præsunt, quàm abstinentia & continentia. *Cic.2.Offic.*

Est boni magistratus, commoda civium defendere, non divellere, atque omnes æquitate eadem continere. 2.*Offic.*

Est proprium munus magistratus, intelligere, se gerere personam civitatis, debereque ejus dignitatem & decus sustinere, servare leges, jura describere, & ea fidei suæ commissa meminisse. *Cic.1.Offic.*

Hi qui Rempublicam tuebuntur, inprimis operam dabunt, ut juris & judiciorum æquitate suum quisque teneat: ut neque tenuiores propter imbecillitatem circumveniantur; neque locupletibus ad sua vel tuenda vel recuperanda, obsit invidia. *Cic.2.de Offic.*

Inprimis videndum est ei, qui Rempubl. administrabit, ut suum quisque teneat, & earum rerum sit copia, quæ sunt necessariæ. *Cic.2. Offic.*

Magi-

Magiſtratus, nec obedientem & noxium civem mulcta, vinculis verberibusque coerceat, ni par majorve poteſtas, populusve prohibeat. *Cic.5.de Leg.*

Qui Reipublicæ præſunt, legum ſimiles ſint, quæ ad puniendum non iracundia, ſed æquitate ducuntur. *1.Offic.*

Munus eorum eſſe debet, reſiſtere & levitati multitudinis, & perditorum temeritati. *Cic.pro Milone.*

Eſt ei, cui Reſpublica commiſſa eſt, neceſſaria oratio & ſapientia, qua regat populos, qua ſtabiliat leges, qua caſtiget improbos, qua tueatur bonos, qua laudet claros viros, qua præcepta laudis & ſalutis aptè ad perſuadendum edat ſuis civibus, qua hortari ad decus, revocare à flagitio, conſolari poſſit afflictos, factaque & conſulta fortium & ſapientum, cum improborum ignominia ſempiternis monumentis prodere. Plerunque tamen ad honores adipiſcendos & ad Rempublicam gerendam nudi veniunt & inermes, nulla cognitione rerum, nulla ſcientia ornati. *1.de Leg.*

O conditiones miſeras adminiſtrandarum civitatum & provinciarum, in quibus diligentia plena ſimultatum eſt, negligentia vituperationum: ubi ſeveritas periculoſa eſt, liberalitas ingrata, ſermo inſidioſus, aſſentatio pernicioſa: frons omnium familiaris, multorum animis iratus: iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ, venientes prætores expectant, præſentibus inſerviunt, abeuntes deſerunt. *Pro Flacco.*

Sunt, qui, quod ſentiunt, etiamſi optimum eſt, invidiæ metu non audent dicere. *Cic.1.Offic.*

¶ APOPHTHEGMATA.

CHilon fratri querenti, quod Ephorus ipſe non crearetur, quum ille eſſet: Ego, inquit, injuriam ferre novi, tu non. *Laert. in Chilone.*

Agaſicles interrogatus, quonam pacto magiſtratus, nulló ſtipatus ſatellitio, imperare ſuis poſſet? reſpondit: Si ita imperet ſuis, ut pater filiis. *Plut in Lacon.*

Antiſthenes rogatus, quomodo ad Rempublicam capeſſendam ſit eundum? Velut, inquit, ad ignem, ne nimis admotus exuraris, procul amotus frigeſcas. *Stob ſerm.*43.

Solon interrogatus, quanam ratione ritè Respub. gubernari poſſit? reſpondit: Si tàm indignarentur illi, quibus non eſt facta injuria, quàm quibus facta eſt. *Stob.eod.ſerm.*

Chryſippus rogatus, cur non adminiſtraret Rempublicam? dixit: Quia, ſi quis malè rexerit, diſplicebit Diis: ſin benè, civibus. *Stob. ſerm.*43.

Ageſilaus rogatus à quodam, cur Spartanorum Reſpub præ cæteris ſecundis rebus floreret? Quoniam, inquit, plus cæteris in

hoc sese exercent, ut pariter & imperare & parere sciant. *Plutarch. in Lacon. apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

UT qui præternavigatis Syrtibus juxta portum frangit navem, nihil magni fecit: Ita qui uno atque altero magistratu rectè gesto, in summo naufragium facit. *Plut.*

Medici morbos, quos non possunt prorsus tollere, ad summa corporis in apertum evocant: Sic magistratus, si clam civitatis vitiis mederi non potest, ut quàm minimè medicis ac pharmacis, hoc est, suppliciis egeat. *Plut.*

Histrio sic affectus ac mores addet fabulæ de suo, ut præscriptum tamen & numeros non prætereat: Ita qui magistratum gerit, sic administret, ut præscriptum regis non exeat. *Plut.*

Vt non queas cognoscere vas integrum sit, necne, nisi liquorem infuderis: Sic nec hominem, nisi imperium commiseris. *Plut.*

Arbores invidæ vetulæque subnascentes arbusculas umbra sua premunt, nec sinunt efflorescere: Non sic faciendum senioribus magistratibus, sed invitandi potius & adjuvandi juvenes. *Plut.*

Qui in eadem vehuntur navi, & in iisdem militant tentoriis, sese mutuo ferant oportet: Sic qui versantur in Republica. *Plut.*

Alexander Bucephalo jam sene non utebatur, nisi cùm ad hostem ventum esset, ut integer ad pugnam veniret: Ita senum magistratuum utendum opera, ut eis adimatur quantum potest laboris, ac ad necessitatem usus illorum reservetur. *Plut.*

Vt qui primò musicen discunt, citharas aliquot perdunt & obterunt: Ita magno Reipub. malo administrat magistratum, qui rudis accedit & imperitus. *Eras.*

Vt magis est probanda medicina, quæ vitiosas corporis partes sanat, quàm quæ exurit: Ita melior magistratus, qui cives improbos corrigit, quàm qui tollit è medio. *Idem.*

Vt pulegium ipso brumæ die floret, cùm marcent omnia: Ita rebus pessimè vexatis, regnant mali, quorum in pace nullus est respectus. *Plin. lib. 18. cap. 25. & lib. 2. cap. 24.*

Vt cibi, potus, cœlique novitas offendit, etiamsi mutes in paria, aut in aliquanto meliora: Ita præstat ferre principem, aut magistratus pristinos, quàm novos adsciscere, quòd omnis rerum novatio non careat perturbatione. *Erasm.*

¶ EXEMPLA SACRA.

MAgistratus DEI minister est, *Rom.* 13. *Vers.* 4. 6. Dii vocantur. *Psal.* 82. 1. Cur sic vocentur. Non sunt aspernandi. *Ioan.* 10. 34. 35. 2 *Pet.* 2. *V.* 10. *Iudæ Vers.* 8. Magistratus boni quàm necessarii,

Iudic.

*Iudic.*2.19.*&* 8.33. 1.*Sam.*7.13. 1.*Reg.*3.28. 2.*Paral.*29.20. *Prov.*11.14. *Eccl.*10.17.

Magistratus Officia. I. Amplecti veram religionem, illi hospitium præbere, & Dei gloriam ac hominum salutem, quantum in se est, procurare & promovere. *Exempla :* Iosua, *Num.*27.v.18.19. *Ios.*3 v.5.6.7. Saul, 1.*Sam* 10.10. Samuel, 12.v.20.21. David, 2.*Sam.*6. v.20.21. *Ps.*2.v.10.11. *&* 24.v.6.7. *&* 148.v.11. 1.*Reg.*2.v.1.2.3. 1 *Par.*16. v.1.2. Salomon, 1 *Reg.*8. v.22.23.24. *&* 9.25. Ezechias, 2.*Reg.*18.v.3.4.5. 2.*Paral.*9. v.25.26. Iosaphat, 17. v.3.4.5. Iosias, 2.*Reg.*23. v.2.3.4 2.*Par.*34.33. *&* 35. v.2. *&c.* Cyrus, 36.22. 1.*Esdr.*12.3. II. Abolere idololatriam Gentilium, & ritus honestati adversantes. *Exempla :* Asa, 1.*Reg.*15.v.12.13. Iehu, 2.*Reg.*10. v.25.26. *&c.* Ezechias, 18. v.4.5. Iosias, 23.v.4.5.6. Rex & Daniel, *Dan.*14.v.21.22. III. Illis sublatis, & abolitis, curare ut pura & syncera doctrina tradatur, ac propagetur, verique cultus & ceremoniæ divinitùs institutæ observentur & exerceantur. *Exempla :* Rex Assyriorum, 2.*Reg.*17. v.26.27. Iosaphat, 2.*Paral.*17. v.7.8 Nabuchodonosor, *Dan.*3.v.97.98.99. Darius, 6. v.25.26. Iosias, 2.*Reg.*23. v.21. Ezechias, 2.*Paral.*30 1. IV. In pietate vera & religione sana majorum exempla imitari. *Exempla :* Asa, 1.*Reg.*15. v.11.12. Iosaphat, 2.*Par.*17.v.3 4. Ezechias, 2.*Reg.*18. v.3.4. *&c.* 2.*Paral.*29.2 Iosias, 2.*Reg.*22.2. V. Esse nutritium Ecclesiarum & Scholarum. *Exempla :* Pharao hospitium præbet, & alimentum subministrat patri & fratri Ioseph, *Gen.*47.v.5.6. Duces populi Israelitici, *Num.*7. v.1.2. *&c.* Principes Israelitarum, 31.v.49.50. David, 1.*Paral.*29.2. Principes familiarum, v.6.7. Hiram, 1.*Reg.*5.10. Salomon, 8.64. Asa, 15. v.11.15. Ezechias & subditi ejus, 2.*Paral.*31. v.4.5. Cyrus, 1.*Esdr.*1.v.6.7. *Dan.*14.1. Darius, 6.v.3.4. Abdias domus Regis Achab dispensator, 1.*Reg.*18.13. Abdemelech, *Ierem.*38. v. 7.8.9.10. Magi, *Matth.*2.11. juxta illud *Esa.*49.23. VI. Exemplo pietatis, honestatis & justitiæ subditis præire, & iisdem de victu prospicere, præsertim famis tempore. *Exempla :* Ioseph, *Gen.* 47. v. 23.24. David non curat irrisionem uxoris suæ, sed lætatur & ludit coram arca Domini, 2.*Sam.*6 14. 1.*Paral.*18.14. Saul, 2.*Sam.*1.24. Samuel, 1.*Sam.*12.v.2.3. Salomon, 1 *Reg* 10 v.6.7.8. Iosaphat, 2.*Paral.*19.v.6.7. Rex Ninivitarum, *Ion.*3 v.6.7. VII. Ceremonias divinitus institutas unà cum subditis sanctè observare, & idoneos Ecclesiæ Pastores legitimè à DEO & Ecclesia electos ac vocatos præficere. *Exempla :* Salomon, 1 *Reg.*2.v.26.27.35. Salomon & omnis Israel, 8. v.62.63.64. Rex Assyriorum, 2.*Reg.*17.v.27.28. Ezechias & populus Iudaicus, 2.*Paral.*30. v.1.2. Ezechias, 31.2. VIII. De rebus agendis & administrandis, os Domini consulere, hoc est, ministerium verbi, eique obtemperare. *Exempla :* Iosuah consulit Eleazarum, *Num.*27. v.20 21.22. Saul obtemperat Samueli, 1. *Sam.* 10 *Vers.*8.9. David consulit Dominum, 23. 19. monitis Gad obtemperat, 24.18.

Iosa-

Iosaphat, & Achab consulunt Michæam, 1.*Reg*.22. ℣.5.7. Rex Iuda, Israel & Edom, Elisæum, 2.*Reg*.3.11. Ezechias Esaiam, 19.2. Sedechias, Ieremiam, *Ierem*. 38. 14. IX. In publicis calamitatibus subditos ad seriam pœnitentiam & orationem edictis cohortari. *Exempla:* Iosaphat, 2 *Paral*.20.℣.3.4.18.19.20. Ezechias, 32.℣.6.7. Rex Ninivitarum, *Ion*.3.℣.6.7. X. Extruere & resarcire ædificia, in quibus verus Dei cultus tractetur. *Exempla:* David instituit ædificare domum Domino, sed prohibetur, 2.*Sam*.7.℣.2.5. Salomon, 1.*Reg*. 5. ℣.4.5 *&* 6.2. Iosias, 2 *Reg*.22.℣.3.4.5. Cyrus, 2.*Par*.36.22. Darius, 1.*Esdr* 6 ℣.1.2.3. XI. Viros pios ac bonos ad gubernationem idoneos præfectos ordinare & constituere. *Exempla*: Moses, *Exod*.18. ℣.21.22. David, 2 *Sam*.8.℣.14.15.16.17.18. *&* 10.℣.23. Salomon, 1.*Reg*.2. ℣.34.35. *&* 4.℣.2.3. *&* 11.℣.2.3. *&* 11.28. Iosaphat, 2.*Par*.19.℣.4.5.11. David prolixè describit, quos & quales in aula sua ferat, *Psalm*.101. ℣.4.5.6.7. XII. Priùs cognoscere causam, quàm sententiam ferre, & in rebus ambiguis propter aliquot probabiles causas decidere. *Exempla:* Israelitæ, *Iud*.20.℣.3.*&c.* Iosua, *Ios*.9.℣.19.20. Salomon, 1.*Reg*.3 ℣.23.24. XIII. Inire fœdus, & colere amicitiam & pacem cum vicinis gubernatoribus. *Exempla:* Abimelech cum Abraham, *Gen* 21.27. David cum Hanon, 1.*Paral* 19.℣ 2. Salomon cum Hiram, 1.*Reg*.5.℣.4.5. cum Pharaone, 3.℣.1.2. cum vicinis Regibus, 2.*Par*. 9. ℣.23.24. XIV. Dimicare pro libertate vel defendenda vel recuperanda, & tueri authoritatem ac regnum adversus seditiosos ac hostes publicos. *Exempla:* Quinque Reges Sodomorum, *Gen*.14.8. Aod, *Iud*.3.28. Samgar, ℣.31. Debora & Baruch, 4.14. Gedeon, 7.℣.22.23. Iephthe, 11.℣.32.33. Ioab, 2.*Sam*.10.12. David, 20.6. Ezechias, 2.*Reg*.18. ℣.7.8. XV. Supplicia de hostibus sumere, & innocentibus parcere. *Exempla*: Iosua, *Ios*.8.26. Samuel, 1.*Sam*.15. ℣.33.34. Saul parcit Cinæo, ℣.6 Salomon, 1.*Reg*. 1.25.

Magistratus impii mala opera. I. Rapere sibi jus dominandi, sine Dei, & eorum, penes quos est potestas, voluntate. *Exempla:* Abimelech, *Iud*.9 ℣.5.6. Absolom, 2.*Sam*.15.℣.10 11 Adonias, 1.*Reg*.1. ℣.5.6. Zambri, 16 ℣.9.10. Phacee, 2.*Reg*.15.25. Oseæ, ℣.30. Vide *Eccles*. ℣.6.7. II. Idololatricos cultus instituere, Idolis templa ædificare & sacrificare: Salomon, 1.*Reg*.11.7. Ieroboam, 12.℣.26.27. Ochonias, 1.*Reg*.22.54. *Vide Idololatria.* III. Ob veritatis confessionem, & pœnitentiæ concionem, odisse & persequi Dei ministros. *Exempla:* Ieroboam, virum DEI, 1. *Reg*. 13. 4. Baasa Iehu Prophetam, 16. 7. Achab Eliam, 18.10. Michæam, ℣.27. Asa Videntem, 2.*Par*.16 ℣ 7.10. Amasias Prophetam, 2.*Paral*.25.℣.15.16.17. Sedechias Principes, & Phassur Ieremiam, *Ierem*.20.1. *&* 37.35. *&* 38.6. Nabuchodonosor Sidrach Misach & Abednagonem. *Dan*.3.℣.8.. IV. Malorum & antecessorum suorum Idololatriam imitari. *Exempla:* Nadab, 1 *Reg*. 15,26. Achab, 16.℣.25.26. Ochosias, 22.℣.53.54. Ioram, 2.*Reg*.3. 2.

Ioachaz,

Ioachaz, 13.2. & 23.2.3. Zacharias, 15 9. Manahen, ℣.18. Achaz, 16.2. Manasses, 21. 2. Amon, *Vers.* 10. Ioachim, 24. 9. Sedechia, *Vers.* 19. V. Verbo DEI, & legi naturæ aliisque scriptis legibus contraria promulgare, & innocentes interficere. *Exempla*: Pharao, *Exod.* 1. ℣. 15. 16. Ieroboam, 1.*Reg.* 12. *Vers.* 27.28. Achab, 22. ℣. 26. 27. Nabuchodonosor, *Dan.* 3.5. Darius, 6. ℣.7.8. Antiochus, 1.*Macchab.* 2. ℣. 17. 18.

Magistratuum bonorum exempla: Ioseph, *Genes.* 50. ℣. 19. 20. septuaginta Seniores, *Num.* 11. ℣.16. Iosua, 27. ℣.16.17. *Deut.* 17.15. Iudices, 2. ℣.16.18. Othoniel, 3.9. Aod. ℣.15. Gedeon, 6. ℣. 14. 15.34. Saul, 1.*Sam.* 9. ℣.15.16. David, 2.*Sam.* 5.12. 1.*Paral.* 28.4. 2.*Paral.* 18.14. & 21.17. *&c.* Salomon, 1.*Reg.* 3.7. & 10.9. Iehu, 2.*Reg.* 9. ℣.1.2.3. *&c.* Ioachaz, 13. ℣. 4. 5. Cyrus, 2. *Par.* 36. 22. Nabuchodonosor, *Dan.* 2. ℣.37 38.

Magistratus boni præmia à Deo promissa & præstita. *Exempla*: Iosuæ, *Ios.* 3.7. Davidi. 1.*Reg.* 2. ℣ 44.45. Salomoni, 9.4. Ieroboamo, ℣.30.31.38. Ezechiæ, 2 *Reg.* 18. ℣. 7. Iosaphato, 2.*Par.* 17. ℣.3.5.

Magistratus peccata puniuntur in subditis. *Exempla*: Saulis homicidium, 2.*Sam.* 21.1. Davidis superbia, 12.10. & 24. ℣.15.17. Salomonis idololatria, 1.*Reg.* 11. ℣.30.31.32.33. peccata Ioram, 2.*Paral.* 21. ℣.12.13. impius Achas, 28.19. Achab, 1.*Reg.* 20. ℣.42.

Magistratus impii & iniqui exempla: *Actor.* 16.22. Gallion Tribunus, 18.17. Tribunus, 22.24. Magistratus potestas à Deo, *Ioan.* 19.11. Magistratuum timor à Deo, *Ios.* 4.14. Magistratus malus malo populo justa Dei ira cedit, 1.*Reg.* 12. ℣.24. *Iob.* 34.30. *Proverb.* 28.2. *Esa.* 3.3. & 29. 10. *Ezech.* 14.9. *Osea.* 13.11. 2.*Thess.* 2.11. Magistratus mali arguuntur, *Psal.* 82.2. *Esa.* 1.23. *Ierem.* 5. ℣.5.28. *Ezech.* 22.27. *Mich.* 3.11. *Soph.* 3.3.

Exempla Profana bonorum & malorum Magistratuum quære sub Tit. singularum virtutum & vitiorum. Vide Regnum. Rex.

MAGNANIMITAS.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

SApiens non metu frangitur, non potestate mutatur, non extollitur prosperis, non tristibus mergitur. *Ambros. ad Simplicianum.*

Magnanimus est, qui cuncta facilis sustinet: nec parva ferre, pectoris parvi est nimis. *Nazianz. in Carm.*

Magnanimitas est perfecta animi virtus, ac velut ornamentum virtutum. Magnanimi autem viri, præter alia, proprium hoc est, honorem eum, qui à vulgaribus & abjectis viris, atque ob parvas res

exhi-

exhibetur, aspernari: atque item contemptum & ignominiam, ac propterea iis, à quibus offenditur, ignoscere. *Elias Nazian. interpres, comm. in 1. orat.*

Magnanimi viri præter alia, quibus præditus & instructus est, proprium illud videtur, nihil serviliter, nihil tectè atque occultè dicere, aut facere: sed omnia apertè & propalam, atque odium suum & benevolentiam præ se ferre. *Idem in orat.* 3.

Externi sapientes magnanimitatem definiunt animæ virtutem; per quam nonnulli ea, quæ accidunt, facilè perferre possunt: nostri autem magistri liberalitatem & munificentiam animi magnitudinem persæpè nuncupant. *Idem in orat.* 11.

Parvulus est, qui terrena diligit: magnus, qui æterna concupiscit. *Greg. lib.* 5 *Moral.*

Qui magna ait, quamvis de se humilia sentiat, scit tamen magna esse, quæ agit. Nam si magna esse nescit, ea procul dubio minimè custodit. *Idem lib.* 26.

Postquam Deus omnipotens regnum vestrum fidei rectitudine decoravit, & integritate Christianæ religionis inter gentes alias fecit esse conspicuum; magnam de vobis præsumendi materiam concepimus, quòd subjectos vestros ad eam converti fidem cupiatis, in qua eorum nempe reges estis & domini. *Idem in regist. lib.* 5. *epist.* 15. *ad reges Franciæ.*

Non sine causa Sapiens urbium expugnatori prætulit virum, qui animo dominatur. Tu ad hoc multum virtute opus habes, non quacunque, sed qua induaris ex alto. Ipsa enim, si perfecta sit, facilè sic animam victorem sui, & sic invictam reddit ad omnia. *Bernh super Cant serm.* 58.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

SI magnanimus fueris, nunquam judicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices, non nocuit mihi, sed animum nocendi habuit: & quum illum in potestate tua videris, vindictam putabis, non vindicare potuisse. Scito enim magnum & honestum vindictæ esse genus, ignoscere. *Senec. de* 4. *virtutib.*

Magnanimitas autem si ultrà modum suum extollat, faciet virum minacem, inflatum, turbidum & inquietum, & in quascunque excellentias dictorum atque factorum neglecta honestate festinum, qui momentis omnibus supercilia suberigens, ut bestiarius inquietat, excitat, alium ferit, alium fugat: sed talis aut miserum appetit finem, aut ærumnosam sui memoriam relinquit. Mensura ergò magnanimitatis est, nec timidum esse hominem, nec audacem. *Idem ibid.*

Eris magnanimus, pericula si non appetas, ut temerarius: nec formides, ut timidus. Nam timidum non facit animum, nisi repræhensibilis vitæ conscientia. *Idem ibid.*

Magnitudo animi, si à communitate humana sit remota, feritas quædam erit & immanitas. *Idem ibid.*

Magnanimo nihil est magnum. Stilpo Philosophus capta patria, amisso rerum &c. Ecce vir fortis & strenuus ipsam sui hostis victoriam vicit. Facilius est totam gentem quam magnanimum vincere. *Idem Epist.23.*

Magnanimi est magna contemnere, & mediocria malle quam nimia. *Idem Epist.37.*

Magnanimus stat rectus suo quolibet pondere, nulla illum res minorem facit, nil illi eorum, quæ ferenda sunt, displicet: quidquid cadere in hominem potest, in se cecidisse non queritur, vires suas novit, vincit virtute fortunam. *Idem Epist.72.*

Nihil magnum est in rebus humanis, nisi animus magna despiciens. *Idem in Epist.*

Proprium est magnanimitatis veræ, non sentire se percussum. In magnis enim fera magna ad latratum canum lenta respicit. *Idem ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

DEmocritus sciscitatus, quid esset magnanimitas? respondit: Leviter ferre frustrationem. *Stob. serm.* 106.

Socrates. Quidam ei, cum alio quodam colloquenti, filium ejus mortuum esse nuncupavit: Ille verò colloquio absoluto, nunc, inquit, abeamus, Sophronisci funus curaturi. *Eod. serm.*

Diogenes adversis quibusdam casibus pressus, dixit: Euge, ô fortuna, tu viriliter mihi præes. *Eod. serm.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

MAgnanimitas suadetur exemplis: Elisæi ad Regem Israelis, 2. *Reg.* 3. ℣. 13. 14. Azariæ Sacerdotis, & cum eo octoginta virorum fortissimorum ad Oziam regem, 2. *Par.* 26. 18. Nehemiæ, *Neh.* 2. 20. & 6. 11. Esther, *Esth.* 4. 16. Ioannis Baptistæ, *Matth* 3. 7. & 14. 4. *Marc.* 6. 18. *Luc.* 3. 7. Discipulorum Ioannis, ℣. 19. Iosephi Arimathæi, *Marc.* 15. 43. *Luc.* 23. 52. Cæci nati, *Ioan.* 9. 30 Petri & Ioannis, *Act.* 5. 21. Stephani, 7. 51. Pauli, 13. ℣. 10. 46. & 21. 13.

¶ EXEMPLA PROFANA.

FVisse *Cyrus Persarum rex* ita comparatus à natura perhibetur, ut & forma pulcherrimus, & animo humanissimus, & discendi adipiscendique honores cupidissimus esset: adeoque nullum non laborem perferret, nullum non periculum laudis gratia sustineret. *Xenoph de Inst Cyri. l.* 1.

Musarum nutricem fuisse Euphemen fingunt, quòd plerique ex iis, qui eruditione clarum sunt consecuti nomen, gloriæ immortalis spe, ingenii sui monumenta ad posteros transmiserint. *Theatr. Zwing. fol* 2525.

Alexander etiamnum puer agilis cum foret ac velox, atque à patre ad currendum ludis Olympiæ stadium excitaretur: Sanè, inquit, si reges habiturus sim adversarios. *Plut. in Regum apoph.*

MAGNIFICENTIA.

¶ Apophthegmata.

Nicias, cùm inter Græcos præcipuus esset, qui magnificentia excelleret, ideò à populo in judicium vocatus, ait: Sint mihi ipsi, non populo Atheniensi tanti sumptus facti, meumque operibus ipsis nomen inscribam. *Pontanus cap.* 12. *de magnificentia ex Plutarch.*

Plato, videns Agrigentinos magnis impensis multa ædificia extruentes, dixisse fertur: Agrigentini quasi semper victuri ædificant, & comedunt quasi semper morituri. *AElian. lib.* 12. *de var. hist.*

Augustus Cæsar, cum urbem Romam multis modis & ornasset & communisset, atque etiam in posterum (quod quidem in ipso fuit) tutam reddidisset; non sine causa glorians dicere solebat: Romam lateritiam accepi, marmoream relinquo *Pontan. cap.* 32. *de Magnificent.*

MALEDICENTIA.

¶ Sententiæ Biblicæ.

Sicut avis ad alia transvolans, & passer quolibet vadens: Sic maledictum frustra prolatum, in quempiam superveniet. *Prov.* 26.

Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam. *Eccles.* 21.

Maledicent illi, & tu benedices. *Psal.* 108.

Sed & cunctis sermonibus qui dicuntur, ne accommodes cor tuum, ne fortè audias servum maledicentem tibi: scit enim conscientia, quia & tu crebrò maledixisti aliis. *Eccles.* 7.

Et dilexit maledictionem, & veniet ei: & induet maledictionem sicut vestimentum. *Psal.* 108.

Filii hominum dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus. *Psal.* 56.

Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. *Ibid.* 114.

Acuerunt linguas suas sicut serpentes, venenum aspidum sub labiis eorum. *Ibid.* 139.

Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes. *Eccles.* 28.

Flagelli plaga livorem facit, plaga autem linguæ comminuet ossa. *Ibid.*

Beati

Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me. *Matth.5.*

Malus homo de malo thesauro cordis sui profert malum. *Luc.6.*

Si invicem mordetis, & comeditis, videte ne ab invicem consumamini. *Gal.5.*

Omnia facite sine murmurationibus & hæsitationibus, ut sine querela sitis, & simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravæ & perversæ. *Philip.2.*

Multum proficiunt ad impietatem; & sermo eorum, ut cancer serpit. *2.Tim.2.*

Ecce quantus ignis, quàm magnam sylvam incendit, & lingua ignis est: universitas iniquitatis. *Iacob.3.*

Lingua inquietum malum est, plena veneno mortifero. *Ibid.*

Foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis servientes, & omnis, qui amat & facit mendacium. *Apoc. ult.*

Maledictus, qui clàm percusserit proximum suum. *Deut.27.*

Sepulchrum patens guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, venenum aspidum labiis eorum. *Psal.5.*

Muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur adversus justum. *Ibidem 30.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Pythagoras quodam dicente, nimiùm mihi maledicis ac plus satis derides: Atqui, inquit, spleneticis etiam acria & amara prosunt, dulcia nocent. *Ant.*

Zoilus Amphipolitanus, Polycratis auditor, rogante quodam erudito viro, quamobrem omnibus malè diceret? Quoniam, inquit, malè facere cùm velim, non possum. *AElianus lib.11. de Var. histor.*

Socrates cùm ei nuntiatum esset, à quopiam eum maledictis incessi: Bene, ait, loqui non didicit. *Laert.*

Plato, quodam narrante nonnullos esse, qui ipsum maledictis insectarentur: At ego, inquit, sic vivam, ut illis fides non habeatur. *Ant. part.2. serm.69. Meliss.*

Aristoteles, cùm ab impudente quodam malè audiret: Tu, inquit, & convicia facilè audis, & libenter dicis: mihi autem dicere non est consuetum, & audire jucundum. *Ant. in Meliss. part. 2. serm.72.*

Pisistratus, cùm conviva benè potus ei maledixisset, irritantibus amicis ad pœnas de conviva sumendas, dixisse fertur: Non aliter illi succenseo, quam si quis obligatis oculis in me occurisset. *AElian.*

Idem dicenti cuidam, quòd à maledico laudaretur: Miror, inquit, nisi quis illi dixit me mortuum esse: nam viventem ille posset laudare neminem. *Stob.*

Pyrrhus à quibuſdam rogatus, ut maledicum quendam ex Ambracia pelleret, reſpondit: Potiùs apud paucos, illîc manens, quàm apud multos de nobis obloquatur. *Plut.*

Idem, quùm audiviſſet ſibi à quopiam maledictum, convitiatorem ad ſe duci jubet, ac interrogat: Num dixiſſet ea propter quæ accuſatus erat? Reſpondit: Dixi, ô rex, & dicturus plura eram, ſi plus vini appoſitum mihi fuiſſet. *Plut.*

Ariſtippus audiens quendam temerè hominibus maledicentem: Vtinam, inquit, tu linguæ tuæ, ſicut ego aurium mearum, dominus eſſes. *Laert.*

Empedocles interrogatus, cur, cùm mala audiret, tàm indignanter ferret maledicta? Quia, inquit, ne laudationes quidem mihi jucundæ forent, niſi maledicta mihi moleſta eſſent. *Max. ſerm. 16. de admonitione.*

Diogenes cuidam convitiatori: At nec mihi, inquit, credit quiſquam, te laudanti: nec tibi, me vituperanti. *Ant in Meliſſ part. 2. ſerm. 59.*

Demoſthenes à calvo quodam maledictis aſperſus: Ego quidem, inquit, tibi nullam facio injuriam: quin potius laudo capillos tuos, qui malam calvariam effugerint. *Eraſ. 8. apoph. ex Stob.*

Memnon, quo tempore bellum gerebat adverſus Alexandrum pro Dario rege, militem quendam mercenarium, multa convicia petulanter jacientem in Alexandrum, haſta percuſſit: Ego, inquiens, te alo, ut pugnes adverſus Alexandrum, non ut illi maledicas. *Plut. in apoph.*

Timo Athenienſis interrogatus, cur omnes homines odio proſequeretur? Malos, inquit, meritò odi: cæteros ob id odi, quod malos non oderint. *Eraſ. lib. 6. apoph.*

Nicander cuidam dicenti, quod Argivi malè de ipſo loquerentur: Num igitur, inquit, dant pœnas, qui de bonis loquuntur malè? *Plut. in Lacon.*

❡ SIMILITUDINES.

UT amici deteſtantur ſaxum aut canem incurrentem, qui eos dirimat: Sic execrari deberent homines caninos, qui maledicentiâ ſuâ dirimunt neceſſitudinem mutuamque benevolentiam. *Plut.*

Sicuti capreæ & coturnices venenis ſaginantur: Ita quidam aluntur maledictis & obtrectationibus. *Eraſ.*

Scorpius venenum in cauda gerit, & obliquè ferit: Ita quidam in fine virus effundunt ſuum, & diſſimulanter lædunt. *Plinius lib. 10. cap. 20.*

Hyſtrix non jaculatur ſpinas ſuas, niſi cum provocatur, aut urgetur: At ſcurra in quemvis ſua dicta torquet. *Idem.*

Vt no-

Vt noctuæ aves inauspicatæ noctu gementes mortalium invident quieti: Ita virulenta lingua semper aliquid spargit, quo concordiam hominum disturbet. *Plin.*11. *c.*25.

Vt muti quidam canes plùs mordent,quàm latrant (sunt enim & hujusmodi) Ita quidam priùs lædunt, quam expostulent. *Eras.*

Bonasus animal, quoniam cornibus inutiliter implexis non potest lædere, fugiens fimum reddit, cujus contactus insequentes ut ignis aliquis comburit: Ita nonnulli quoniam coram non audent congredi, à tergo sparsis probris contaminant hominem. *Idem l.*8 *cap.*15.

Vti culices ad dulcia non advolant, sed acria petunt: Ita quidam maledictis, & infestivis sermonibus vehementius delectantur. *Idem l.*10.*c.*72.*Arist.l.*9.*c.*35.*de natura animal.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

MAledictionis hominis in hominem, ex vocatione tamen conceptæ exempla: Noë in Cham, *Gen.*9.25. Isaac in osores Iacobi, 27.29. Iacob Simeoni & Levi, 49.℣.7. Moses transgressoribus Legis, *Deut.*27.13. *&c.* Iosue in Ierichuntis instauratores, *Ios.*6.26. Sichimitæ in Abimelech, *Iud.*9,27. Angelus habitatoribus Meroz, 5.23. David in Ioab, 2.*Sam.*3.29. Semei in Davidem, 16.5. *&* 19.21. 1.*Reg.*2. 8. David hostibus suis, 1.*Sam.*26.19. Elisæus in pueros, 2.*Reg.*2.24. Christus in ficum, *Matth.*21.19. in Iudam, 26.24. in divites, *Luc.* 6.24. in Chorazin & Bethsaida, 10. 13, in Pharisæos, 11.42. Pharisæi in cæcum natum, *Ioh.*9.28. Paulus in Pseudoprophetas, *Gal.*5.12. Impii in Paulum, 1.*Cor.*4.12. 1.*Tim.*4.10. Maledicenti non maledicit Christus, 1.*Pet.*2.23. maledicentibus non maledicendum, 1.*Pet.*3.9. Paulus benedicit, 1.*Cor.*4.12. Maledictionis, qua Deus homini & rebus creatis maledicit, exempla: Serpenti, *Gen.*3.14. terræ, ℣.17. Cain, 4.11. Populo suo, *Thren* 2.7. impiis & reprobis, *Matth.*25.41. Maledictiones in monte Hebal, *Deut.* 27. 13. Maledictiones & benedictiones, *Gen.*3.℣.14.17. *&* 8.21. *&* 9. 25. *&* 24.41. *&* 27.28. *&* 48.℣.15.20. *&* 49.7. *Num.*5.21. *Deut.*11.26. *&* 27.15. *Ios.*8.34. *Iudic.*9.20. 1.*Sam.*17 43. 2.*Sam.*2.5. *&* 16.7. 2.*Reg.*2, 24. *Nehem.*5.13. *Prov.*26.2. *Ierem* 29,2. *&* 49.13. *Zach.*8.13.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Æ*Zonenses*, αἰζωνεῖς, municipium tribus Cecropiæ, cujus incolæ malè audiebant, ut maledici: undè αἰζωνεύεσθαι, maledicere. Plato: nihil ad ista dicam, ne me, quamvis quod dicerem non deesset, Æzonensem putes. *Suidas.*

Theonino dente rodi dicuntur, qui convitiis lacerantur, sumptum à Theone poeta quodam rabiosæ loquacitatis, petulantissimæque maledicentiæ: unde & Ausonius in carmine hendecasyllabo, poetam quempiam indoctum & mordacem Theonem appellat:

Nec posthac metues, ubique dictum,
Hic est ille Theon poeta falsus. *Erasmus in Adagiis.*

Cratinus Atheniensis comicus, audax ab Horatio dicitur, quòd Athenienses mira dicendi acerbitate, dum Dionysia essent, proscripserit. *Gyraldus.*

Mævius, Vergilij & Horatij æmulus, cùm Athenas petulanti carmine lacerasset, in carcerem conjectus, inedia perire coactus est. *Gyraldus Dialogo 4. hist. poet.*

Acron admonet, Bionem Philosophum fuisse, qui mordacissimis dialogis lacerarit poetas, sic, ut nec Homero parceret. Porphyrion autumat Aristophanis comici patrem fuisse. *Eras. in Adagiis.*

¶ Hieroglyphica.

MAledicum hominem probos improbosque æquè carpentem significare qui volunt, *Purpuram* exerta pingunt lingua: quæ quidem illi tàm acuta, & valida est, ut et & conchulas & quascunq; sui generis testas perforare possit. *Pier. Val. lib. 28. pag. 265. C.*

Placiades *maledicentiam*, sive ut ipse scribit, *maleloquium*, per *Serram* significari observavit, sive id ob dentium seriem, quæ mordacitatem innuere videatur: sive ob invisum stridorem, maximeque auribus infensum, quem in nodos præsertim illapsa, reddit acerbo, ut inquit Lucretius, horrore concitato. *Idem Pier. Val. lib. 42. pag. 417.*

MALITIA, MALUM.

¶ Sententiæ Patrum.

MElius judicavit Deus de malis benefacere, quàm mala nulla esse permittere. *Aug. in Enchirid.*

Malignitas, est mala voluntas hominis, cùm ultrà non possit: vel beneficis grates non referre. *Idem.*

Malitiæ comes individua est miseria. *Idem in Psal. 32.*

Malitia est, per quam moribus deceptoriis, veritate palliata vel odium alterius, vel proprium commodum attenditur. *Idem in quadam Epist.*

Malitia, est mentis atque animi depravatio, à tramite veritatis devia, quæ in curiosorum animos frequenter obrepit. *Ambros. in hexam.*

Mala non sunt, nisi quæ crimine mentem implicant, & conscientiam ligant. *Idem ibid.*

Mens prava semper in laboribus est, quia aut molitur mala, quæ inferat, vel metuit, ne sibi ab aliis inferantur: & quicquid contrà proximos cogitat, hoc contrà se cogitari à proximis formidat. *Greg. lib. 11. moral.*

Habet

Habet malitia currum suum rotis quatuor consistentem: sævitia, impatientia, audacia, impudentia. Valdè enim velox est currus iste ad effundendum sanguinem, qui nec innocentia sistitur, nec patientia retardatur, nec timore frenatur, nec pudore inhibetur. Trahitur autem duobus pernicibus equis, & ad omnem perniciem paratissimis, terrenæ potentiæ & seculi pompa. Porrò præsident his duobus equis aurigæ duo, timor & livor. Timor quidem pompam, Livor potentiam agit. *Bernh. sup. Canticum.*

Nequitiam veteres definierunt, voluntariam esse malitiam, in quam non casu incidimus, sed spontanea voluntate versamur. Nequam dictus est homo malus, quasi nequaquam, id est, nullo tempore aptus. *Cass. sup. Psal.*

Malitia est ex proposito & deliberatione, malo cognito, prono animo consentire. *Rich. in Epist. ad Corinth.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Iuvenal. Satyr. 1.

Nil erit ulterius quod nostris moribus addat
Posteritas: eadem capient facientq́ minores,
Omne in præcipiti vitium stetit.

Plautus in Bacchid. 3. 6.

Edepol, næ tu illorum mores perquàm meditate tenes:
Sed etiam unum hoc ex ingenio malo malũ inveniunt suo:
Nulli amici sunt, inimicos ipsi in sese omnis habent.
Atq́ ij se cum frustrantur, frustrari alios stolidi existimãt.

Plautus in Trinummo. 2. 2.

Novi ego hoc seculum, moribus quibus sit. malus bonum, malum
Esse volt, ut sit sui similis: turbant, miscent mores mali: rapax,
Avarus, invidus, sacrum, prophanum, publicum, privatum habent:
Hiulca gens. hæc ego doleo, hæc sunt quæ me excruciant.
Hæc dies noctesque tibi canto ut caveas: quod manu non queunt
Tangere, tantum fas habent, quò manus abstineant.

Iuvenalis Satyra 4:

Quid refert igitur quantis iumenta fatiget
Porticibus? quanta nemorum vectetur in umbra?
Iugera quot vicina foro? quas emerit ædes?
Nemo malus felix.

Horat. lib. 1. Epist. 1.

Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator:

Nemo adeò ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturæ patientem commodet aurem.

Iuvenal.2. Satyr.

Nemo repentè fuit turpissimus: accipient te
Paulatim, qui longa domi ridimicula sumunt
Frontibus, & toto posuére monilia collo.

Seneca in Medea. v.292.

Nullum ad nocendum tempus angustum est malis.

Iuvenal. Satyr.3.

Quis nunc diligitur, nisi conscius, & cui fervens
AEstuat occultis animus, semperque tacendis?
Nil tibi se debere putat, nil conferet unquam,
Participem qui te secreti fecit honesti.
Carus erit Verri, qui Verrem tempore, quo vult,
Accusare potest.

Plaut. in Bacchid.1.2.

Mali sunt homines, qui bonis dicunt malè.

Iuvenal. Satyra 3.

Ebrius ac petulans, qui nullum fortè cecidit,
Dat pœnas, noctem patitur lugentis amicum
Pelidæ, cubat in faciem, mox deinde supinus.
Ergò non aliter poterit dormire: quibusdam
Somnum rixa facit

Plaut. in Penulo.3.3.

Malo benefacere, tantundem est periculum,
Quantum bono malefacere.

Iuvenal. Satyr.15.

Terra malos homines nunc educat.

Plaut. in Asinaria.2.2.

Fortiter malum qui patitur, idem post potitur bonum.

Terentius in Andria.5.6.

More hominum evenit, ut ego quod sum nactus mali,
Prius rescires tu, quàm ego, quod tibi evenit boni.

Seneca in Medea. v.156.

—— *Magna non latitant mala.*

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

VIdentur omnia repentina graviora. Nam præmeditatio futurorum malorum lenit eorum adventum, quæ venientia longè antè videris. *Cic.* 3.*Tusc.*

Non est dubium, quin omnia, quæ mala putantur, sint improvisa graviora. 3.*Tusc.*

Quoniam multum potest animi provisio & præparatio ad minuen-

nuendum dolorem, sint semper omnia homini humana meditata. *ibid.*

Quod possit accidere, diu cogitare oportet: hæc cogitatio una maximè omnes molestias extenuat & diluit. *Ibid.*

Hostium repentinus adventus magis aliquantò conturbat, quàm exspectatus: & maris subita tempestas, quàm antè provisa terret navigantes vehementius. *Ibid.*

Sæpè utile est non scire quid futurum sit: miserum est enim nihil proficientem angi. 3. *de Nat. Deor.*

At hoc ne homines quidem probi faciunt, ut amicis impendentes calamitates prædicant, quas illi nullo modo effugere possint. 2. *de Divin.*

¶ APOPHTHEGMA.

THales quid nocentissimum esset interrogatus? Malitia, dixit, Nocet enim illa bonis etiam, si attigerit. *Stob.*

Vide Apoph. de Vitiis variis, veluti Ebrietate, Scortatione, Prodigalitate, Maledicentia, & similibus.

¶ SIMILITUDINES.

UT optimum vinum, si in vas sordidum & impurum infusum sit, perdit gratiam: Ita bona sententia, si à malo viro proficiscatur, aut si doctrina in malum virum inciderit. *Plut.*

Quemadmodum à feris exorsi, didicimus & homines jugulare: Sic assueti inimicis malefacere (quod justum existimatur) nisi cavemus, discimus paulatim & erga quosvis eadem facere. *Plut.*

Vt qui egent, hoc magis ac molestiùs egent, quò magis dissimulant egestatem: Sic qui vitiosi sunt, ac dissimulant ob fastum & arrogantiam, pejores sunt.

Vt qui laborant, non affectant haberi ulcerosi; sed magis fugiunt esse quàm videri: Ita non est affectandum, ut videaris malus; sed magis abominandum, ne sis talis, quàm ne videaris. *Idem.*

Vt semina bona, si in solum bonum inciderint, similia origini proveniunt; eadem humus sterilis ac palustris necat: Sic philosophiæ præcepta, si in bonum aut pravum animum inciderint. *Seneca.*

Tempestas minatur, antequam surgat; crepant ædificia, antequam corruant; pronunciat fumus incendium: At subita est ex homine pernicies, & eò diligentiùs tegitur, quò propiùs accedit. *Seneca.*

Illud venenum, quod serpentes sine sua pernicie continent, in alienam effundunt: At malitia maximam sui veneni partem bibit ipsa. *Idem.*

Serpens etiam pestifera, dùm frigore torpet, tutè tractatur, non quòd desit venenum, sed quod non possit explicare: Sic quibusdam ad eximiam malitiam vires desunt, non animus. *Seneca.*

Vt vinum dilutius magis provocat vomitum, quàm vel aqua simplex, vel vinum merum: Ita intolerabilior est nequitia pietatis simulatione condita, quam simplex & aperta malitia. *Idem.*

Vt Pyrites gemma non aperit vim igneam, nisi atteras; tùm enim digitos adurit: Ita quorundam malitiam non sentias, nisi cum illis consuetudinem aut commercium habueris: aut non sentias philosophiæ vim, nisi exercu[illegible]s: ita summa attritu vim attrahendi & odorem produnt. *Idem.*

¶ Exempla Profana.

Lydos improbitatis primas retuli[illegible], adnotatum à Græcis est, Aegyptiis gradu secundo constitutis, Caribus autem tertio:

> Λύδοι πονηροὶ, δεύτεροι δ' Αἰγύπτιοι,
> Τρίτοι δὲ πάντων Κᾶρες ἐξωλέστατοι.
> *Lydi improbi, post hos secundi Aegyptij,*
> *Tertiiq; Cares perditißimi omnium.* *Eras.*

Athenienses aut optimi evadunt, aut pessimi: sicuti eorundem terra & mel saluberrimum, & cicutam producit exitiosissimam, *Plut. in Dione.*

Leriorum populus ob insignem morum improbitatem in proverbium abiit, auctore *Strabone, lib. Geograph.* 10.

Apud Athenæum Antiphanes, cùm ἰχθυοπώλας fecisset omnium sceleratissimos, tamen excepit mensarios, his quoque nocentiores. *Diogenianus Eras. in Adag.*

Plutarchus in vita Alcibiadis, Thucydides Peloponnesiaci belli lib. 8. Aristophanes in Equitibus ostendunt, Hyperbolum fuisse hominem modis omnibus improbissimum, nec ulla re clarum aut potentem, nisi vitio linguæ. *Idem.*

¶ Hieroglyphicum.

Coturnix avis in solis, ubi libenter habitat, locis, si quem limpidulæ aquæ fontem adinvenerit, simul ac biberit, aquam reliquam rostro pedibusque corrumpere, lutosamque reddere, pulvere etiam in eam ingesto, nititur; ne cuipiam alteri animali ad potum appetatur. Quæ quidem maligna, improba invidaque *Coturnicis* natura Aegyptiis argumentum dedit, ut malignum hominem per ejus hieroglyphicum notarent. *Pier. Valer. lib.* 24. *pag.* 228. *F.*

Vide Impietas, Improbitas. Item Multitudo malorum.

MANDATUM.

¶ Sententiae Patrum.

SI quid vel addas, vel detrahas, prævaricatio videtur esse quædam mandati. Simplex enim & pura mandati forma tenenda est, vel testi-

testimonii series intimanda. Nihil igitur, quod bonum videtur, addendum est. *August. in lib. de Parad.*

Si quis unum mandatum custodiet, & aliud prævaricatur, nihil ei prodest. *Idem ibid.*

Tu, qui veram requiem, quæ post hanc vitam Christianis promittitur, quæris, etiam hîc eam, inter amarissimas vitæ hujus molestias, suavem jucundamque gustabis, si ejus, qui eam promisit, præcepta dilexeris. *Ibid. August.*

Non est amicus recti, quando, si fieri posset, mallet id, quod rectum est, non juberi. *Idem super Psal.* 66.

Non ideo putes aliqua contemnenda esse mandata, quia leviora sunt: tàm enim maxima illa, quàm minima imperata sunt & contemptus cujuscunque præcepti præcipientis injuria est. In quovis proposito, in quovis gradu, æquale peccatum est, vel prohibita admittere, vel jussa non facere. *Hieron. in epist.*

Iussa sine culpa non negliguntur, & sine crimine non contemnuntur. *Bernh. de præcepto disp.*

Contemptus in omni specie mandatorum pari pondere gravis, & communiter damnabilis est: neglectus autem in fixis gravior, tolerabilior in mobilibus mandatis. *Idem ibid.*

Sive Deus, sive homo vicarius Dei, mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obsequendum est cura, pari reverentia deferendum; ubi tamen Deo contraria non præcepit homo. *Idem ibid.*

Sunt mandata, quæ duris atque carnalibus imponuntur animis, ex lege vitæ & disciplinæ; & sunt olea dispensationis, quæ infirmis & pusillis corde misericordiæ apponuntur; & sunt consiliorum solida fortiaque, quæ ex intimis sapientiæ proponuntur sanis. *Bernh. super Cant.*

Prælati jussio vel prohibitio non prætereat terminos professionis, nec ultra extendi, nec contrahi citrà debet. Nil me Prælatus prohibeat horum, quæ promisi, nec plus exigat, quàm promisi. *Idem de præcept. & disp.*

§ EXEMPLA SACRA.

MAndatis impiis & inhonestis non esse parendum. Exempla: Obstetrices Aegyptiacæ, *Exod.* 1. 17. Servi Saul, 1. *Sam.* 22. 17. Socii Danielis, *Dan.* 3. 18. Daniel, 6. ℣. 10. 11. multi Israelitæ, 1. *Macch.* 1. 65. Mathathias cum filiis &c. 1. *Macch.* 2. ℣. 19. septem fratres, & mater eorum, 2. *Macchab.* 7 ℣. 2. *&c.* Petrus & Iohannes, *Act.* 4. ℣. 18. 19. 33. Apostoli, 5. ℣. 28. 29. 40. 41. Mandatis impiis & inhonestis parentium exempla: Satellites & nuncii Saulis, 1. *Sam.* 19. ℣. 11. 15 16. Doeg Idumæus, 22. 18. Subditi Nabuchodonosor, *Dan.* 3. 4. Quidam Iudæi, 1. *Macch.* 1. 45. & 2. ℣. 16. 23.

Vide Lex.

MANSUETUDO.

¶ Exempla Biblica.

MAnsuetudinis exempla: Moses, *Num.*12.13. Assuerus, *Esth.*15.11. Christus, *Ierem.*11.19. *Matth.*11.29. & 21.6. *Zach.*9.9. *Ioan.*12.15. 1.*Cor.*4,21. 2 *Cor.*10.1.

Vide alia in Loco de Clementia, Humanitate, Misericordia.

¶ Hieroglyphicum.

MAnsuetudinis hieroglyphicum merito est *Elephantus*, quod animal tanta est æquitate ac mansuetudine, ut crudelitatis alienæ ministerio fungi minime fungi possit. *Pier.Val.lib.*2.*pag.*19.*F.*

MARITUS.

¶ Similitudines.

IMperium viri in uxorem non erit, cujusmodi est domini in rem possessam, sed cujusmodi est animi in corpus. *Plut.*

Vt qui non ferunt uxores secum edere, aut bibere, docent eas ingurgitare, maritis absentibus: Ita qui non communicant lusus & jocos cum uxore, faciunt, ut alibi quærant, insciis viris. *Plut.*

Vt rex musicæ studiosus complures reddit musicos, literarum studiosus doctos, aleator aleatores, rapax rapaces: Ita vir comptus similem efficit uxorem, voluptuarius incontinentem, castus & sobrius castam & sobriam. *Plut.*

Vt sinistrarum partium ictus redundant in dexteras: ita virum oportet uxoris incommodis commoveri, & contrà. *Plut.*

¶ Exempla Sacra.

ABraham Dominus vocatur à Sara uxore sua, *Gen.*18.v.12. 1.*Pet.*3.6. Isaac Rebeccam unicè amat, *Gen.*24.v.67. orat pro ea, 25.v.20.21. Iacob amat Rachaelem, 29.v.18. David captivas duas uxores liberat, 1.*Sam.*30.v.17.18. Bethsabe consolatur, 2.*Sam.*12.v.24. Tobias consolatur uxorem suam Annam, *Tob* 5 v.26.27. Iob errantem uxorem moderatè corrigit ac reprehendit, *Iob.* 2. v. 10. De maritorum in uxores dominatione Assueri edictum, *Esth.*1. *vers.*19. eò pertinet & *Gen.*3. v.16.

Vide Conjugium, Matrimonium, Vir, Vxor.

MATHESIS.

¶ Sententiæ Poeticæ.

Ovid. Fast. 1.

Felices animæ, quibus hæc cognoscere primis,
Inque domos superas scandere cura fuit.

Credi-

Credibile est, illos pariter vitiisque jocisque
Altiùs humanis exeruisse caput.
Non Venus & Vinum sublimia pectora fregit:
Officiumque fori, militiæve labor.
Nec levis ambitio perfusaque gloria fuco:
Magnarumq; fames sollicitavit opum.
Admovere oculis distantia sidera nostris:
AEtheraq; ingenio supposuêre suo.
Sic petitur cœlum, non ut ferat Ossan Olympus,
Summaq; Peliacus sidera tangat apex.

¶ Apophthegmata.

A*Ristippus*, cum civibus suis navigans, naufragio ejectus, in littore maris vidit figuras Mathematicas, in harena depictas: Salva, inquit, res est, hominum vestigia conspicio. *Eras. lib. 3. apoph.*

Ascletario Mathematicus à Domitiano Imperatore interrogatus, quis exitus vitæ ipsum expectaret? affirmavit, fore, ut brevi laceraretur à canibus. Domitianus igitur è vestigio interfici illum imperat, atque accuratissimè sepeliri, ad artis derisionem: Sed repentina tempestate dejecto funere, semiustum cadaver canes discerpserunt. *Brus. lib. 2. c. 28.*

¶ Hieroglyphicum.

PEr *Orygem* animal pictum aut sculptum, *Mathematicum hominem* Ægyptii intelligebant: siquidem illi, cum Sothen astrum illud suum, quam nos caniculam appellamus, magno cultu prosequerentur, deque die, quo præcipuè oriretur, solliciti admodum essent, animadverterunt, *Orygem* sideris ejus ortum sentire, atque etiam clamore edito significare, quasi vel ortum nunciet, vel salvere jubeat. *Pier. Val. lib. 10. pag. 90. F.*

Vide Astrologia.

MATRIMONIUM.

¶ Sententiæ Biblicæ.

ET creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, Masculum & Fœminam creavit eos. *Gen. c. 1.*

Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. *Matth. 19.*

Domus & divitiæ dantur à parentibus: à Domino autem uxor prudens. *Proverb. 19.*

Trade filiam, & grande opus feceris: & homini sensato da illam, *Eccles. 7.*

Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem. Adjutorium secundum illum est, & columna, & requies. *Id. 26.*

Vbi non est mulier, ingemiscit egens. Cui credit, qui non habet

nidum? Et deflectens ubicunque obscuraverit, quasi succinctus latro exiliens de civitate in civitatem. *Ibid.*

His autem, qui in matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus: Vxorem à viro non discedere. Quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari: & vir uxorem non dimittat. 1.*Corinth.*7.

Custodite ergo spiritum vestrum, & noli despicere uxorem adolescentiæ tuæ. Cum odio habueris eam, dimitte, dicit Dominus Deus Israel: operiet autem iniquitas vestimentum ejus *Malach.*2.

Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus: fornicatores enim & adulteros judicabit Deus. *Hebr.*13.

Bonum est homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitum reddat, similiter & uxor viro. Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, & iterum revertimini in id ipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. 1.*Cor.cap.*7.

Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis diebus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinæ dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, cauterio notatam habentium conscientiam, prohibentium nubere. 1.*Tim.*4.

§ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. Epist.9 Heroid.

Quàm malè inæquales veniunt ad aratra juvenci:
Tam premitur magno conjuge nupta minor.
Non honor est, sed onus, species læsura ferentes.
Si qua voles aptè nubere, nube pari.

Ovid. lib.3. Fastor.

Nubere si qua voles, quamvis properabitis ambo,
Differ: habent parvæ commoda magna moræ.

Seneca in Agamemnone. v.257.

Nec regna socium ferre, nec tedæ sciunt.

Horat. lib.1. carm. Oda.13.

Felices ter & amplius,
Quos irrupta tenet copula; nec malis
Divulsus querimoniis
Suprema citius solvet amor die.

Propert. lib.2. eleg.15.

Exemplo junctæ tibi sint in amore columbæ:
Masculus, & totum fœmina conjugium.

§ APOPHTHEGMATA.

THales, roganti matri, ut matrimonium iniret, nondum esse tempus, dixit: Deinde major natu, non amplius esse tempus. *Plut. & Stob.*

Idem

Idem interrogatus cur in vigore ætatis liberos non procreasset? respondit: Quia nolui sponte negotium vitæ facessere, & ejus tranquillitatem turbare. *Stob serm* 65.

Lycurgus dicebat, cùm semel uxor benevolentia in maritum privata est, minimè vitalem ei reliquam vitam esse. *Stob. eodem Serm.*

Epaminondas interrogatus, quidnam utilitatis caperet vir innuptus? respondit: Pro patria mori non dubitare. *Ibid.*

¶ EXEMPLA SACRA.

IN Matrimonio contrahendo externorum quorundam rituum in veteri Testamento annotatorum & observatorum exempla: In connubio Isaac & Rebeccæ servus Abrahæ, ablegatus ad Bathuelem, Rebeccam petit uxorem, parentes explorata filiæ voluntate consentiunt, servus loco arrhæ tradit Rebeccæ vasa aurea & argentea, & vestes, & fratribus ejus ac matri dona offert, & celebratur convivium: Ac tandem Rebecca cum nutrice, servo Abrahæ & comitibus ejus ad Sponsum abit: qui eam introducit ad tabernaculum Saræ matris, & accipit uxorem, *Gen.* 24. ℣. 2. *&c.* Iacob septem annis servit pro Rachel, &c. 29. ℣. 18. *&c.* Sichem quùm compressisset Dinam, Patrē ablegat ad Iacobum, ut petat nuptias, &c. 34. ℣. 4. *&c.* Samson ambiens nuptias Dalilæ, re cum parentibus communicata, matrimonium cum ea contrahit, & convivium nuptiale agitat, &c. *Iud.* 14. ℣ 17. Saul per consiliarios agit cum Davide de nuptiis Filiæ & dotis loco postulat centum præputia Philisthæorum, 1. *Sam.* 18. ℣ 25. David ablegat nuncios ad Abigail, petitum nuptias ejus, 25. ℣. 39. 40. 41. Tobias petit à Raguele Saram uxorem, *Tob.* 7. ℣ 11. Matrimonium consensu parentum & cognatorum contrahendum est, *Matt.* 22. ℣. 30. 1. *Corinth* 7. 34. Exempla: Agar ex consensu Saræ fit uxor Abrahæ, *Gen.* 16 ℣. 1. 2. Ismael ex consensu matris ducit uxorem, 21. ℣. 21. Isaac cum Rebecca ex consensu parentum contrahit matrimonium, 24. ℣. 2. 3. 50 51. Iacob cum Rachel, 28. ℣. 1 2. *&* 29. ℣. 18 20. Sichem cum Dina, 34. ℣. 4. Her cum Thamar, 38. ℣ 6. Samson cum Delila, *Iud.* 14. ℣. 3. David cum Michol. 1. *Sam* 18 ℣ 20. 21. 27. Adonias, 1. *Reg.* 2. ℣ 17. 20. Tobias cum Sara, *Tob.* 6. ℣. 11. In matrimonium requiritur consensus Sponsi & Sponsæ. Exempla: Isaac & Rebecca, *Gen.* 24. ℣. 56. 57. 58. 67. David & Abigail, 1. *Sam.* 25. ℣. 40. 41. 42. Tobias & Sara, 9. ℣ 11. 14.

¶ EXEMPLA PROFANA.

M. *Cato* Censorius uxorem nobiliorem quam opulentiorem duxit: existimans, æquè utrasque esse elatas & superciliosas: verum turpitudinis rubore obsequentiores viris ad honesta generosas. *Plut in Catone.*

Claudius Cæsar adeo liberarum Mulierum, qui servis nubunt, conjugium odio prosequut⁹ fuit, ut præter legem ingenuitatis, præterque instituta majorum, filios inde genitos, non ingenuæ condi-

tionis,

tionis, sed libertinos esse, juraq; libertinorum nancisci, & ingenuitatem amittere, lege sanciverit. *Alexand.lib.4.c.22.*

Vespasianus Imp. auctor senatui fuit sanciendæ legis, ut mulier, quæ se alieno servo junxisset, ancilla haberetur. *Sabell. lib.3. Ennead.7.*

Apud Danos lege Frothonis III. regis libertas data mulieribus amplissima nubendi. Sed si libera servum duxisset, mariti conditionem sequi cogebatur. *Saxo lib 5.*

Apud Holsatos lex fuit, ut nobilis nobilem, liber liberam, servus servam duceret: & secus faciens vitam amitteret. *Ioan.Petersius in Chronico Holsatiæ.*

Indorum Virgines, quùm esse nubiles ceperint, in publicum à parentibus producuntur. Accurrente (ut assolet) multitudine, libera illis datur optio, è juvenum turba virum sibi seligendi, quem virtute aliqua insigniter præstantem putent. *Cælius lib.18.c.31.A.L.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

EX Onirocritarum disciplina illud promptum est, ut, si quis nuptiarum tempore *Lyram* per somnium videre imaginatus fuerit, concordiam id inter maritum & uxorem futuram significaret. *Pier.Val.lib 47.pag.459.*

MEDICINA.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

LAnguor prolixior gravat medicum. Brevem languorem præcidit medicus. *Ecclesi.10.*

Honora medicum propter necessitatem: Dominus enim ejus auctor est. Nam omnis medicina manat ab Altissimo. *Ibid.38.*

Disciplina medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatum collaudabitur. Altissimus de terra procreavit medicamenta, nec abhorrebit illa vir sapiens. Ad agnitionem hominum virtus illorum, in his curans mitigabit dolorem. *Idem ibid.*

Altissimus creavit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit eam. Nonne à ligno dulcorata est aqua amara. *Ibid.*

Vnguentarius faciet pigmenta suavitatis, & unctiones conficiet sanitatis. *Ibid.*

Da locum medico: etenim illum Dominus creavit, & non discedat à te, quia opera ejus sunt necessaria. Est enim tempus, quando in manus illorum incurras. *Idem.*

Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit eum, incidet in manus medici. *Ibid.*

¶ SENTENTIAE PATRVM.

COntraria divinæ conditioni præcepta medicinæ sunt: à jejunio revocant: lucubrare non sinunt: ab omni intentione medita-

tionis

tionis abducunt. Itaq; qui se medicis dederit, seipsum sibi abnegat. *Ambros. super Psal. 130.*

Omnis medicina habet ad tempus amaritudinem: sed posteà fructus doloris sanitate monstrat. *Hieron. in Ierem. lib. 2.*

Medicina aliquando similia similibus, aliquando contraria contrariis curat. *Gregor. lib. 23. moral.*

Nomen medicinæ à modo ac temperamento impositum existimatur, ut non statim, sed paulatim adhibeatur: nam in multo contristatur natura, naturaliter autem gaudet. Vnde & qui pigmenta & antidota assiduè biberint, vexantur: immoderatio enim omnis non salutem, sed periculum affert. *Isid. lib. 4. Etym.*

Frequenter si quid ex quadam aptitudine medici gratiosa, & ex quadam confidentia, quàm ægrotus inde concipit, natura jam deficiens convalescit. *Ibid.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 2. de remed. Amoris.

Nam quoniam variant animi, variabimus artes:
Mille mali species, mille salutis erunt.

Ibidem.

Temporibus medicina valet: data tempora prosunt:
Et data non apto tempore vina nocent.

Propert. lib. 2. eleg. 1.

Omnes humanos sanat medicina dolores:
Solus amor morbi non amat artificem.

Ovid. lib. 2. de Pont. El. 4.

Firma valent per se, nullumq; Machaona quærunt:
Ad medicam dubius confugit æger opem.

Ovid. lib. 1. de Ponto. El. 4.

Non est in medico semper, relevetur ut æger:
Interdum docta plus valet arte malum &c.
Afferat ipse licet sacras Epidaurius herbas,
Sanabit nulla vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram:
Nec formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nulla est medicabilis arte:
Et si sit, longa est extenuanda mora.

Ex Græcis Comicis.

Τεκμήριον δὲ, τοὺς ἰατροὺς οἶδ᾽ ἐγὼ
Ὑπὲρ ἐγκρατείας τοῖς νοσοῦσιν εὖ σφόδρα
Πάντας λαλοῦντας. εἶτ᾽ ἐὰν πταίσωσί τι,
Αὐτοὺς ποιοῦντας πάνθ᾽ ὅσ᾽ οὐκ εἴων τότε
Ἑτέρους.

Ipse medicorum mos apertè id arguit:
Hos prædicare plurimis verbis scio
AEgris, quibus medentur, abstinentiam:
Ipsosmet at, si sua valetudo labet,
Audere facere, quæ vetabant cæteris.
Οὐδὲ γὰρ ἰατρὸς, οὐδὲ εἷς (ἄνευ σκοπῆς)
Τοὺς αὐτὸς αὑτοῦ βούλεθ᾽ ὑγιαίνειν φίλους.
Οὔτε στρατιώτης πόλιν ὁρᾶν ἄνευ κακοῦ.
Nullus etenim medicus (probe si inspexeris)
Valére amicos ne suos quidem cupit:
Nec miles urbem cernere expertem mali.
Ἰατρὸς ἀδόλεσχος νοσοῦντι πάλιν νόσος.
Medicus loquax, secundus ægro morbus est.
Πολλῶν ἰατρῶν εἴσοδός μ᾽ ἀπώλεσεν
Turba medicorum me frequentans perdidit.

Ovid. 1. Metamorph. v. 190.

Cuncta priùs tentanda: sed immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

Idem 2. Trist.

Eripit interdum, modò dat medicina salutem:
Quaque juvet, monstrat, quæque sit herba nocens.

Horat. 2. Epist. 1.

—— *Quod medicorum est*
Promittunt medici: tractant fabrilia fabri.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

MEdicorum consilia devita, qui parum docti & satis seduli officiosissime multos occidunt. *Seneca.*

Nulla ars inconstantior medicina: nec sæpius mutatur, quùm sit fructuosior nulla. *Plin. Sen. lib. 19.*

In hac artium sola evenit, ut unicuique medicum se professo statim credatur: quùm sit periculum in nullo mendacio majus. *Idem ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

ARcesilaus dicere solitus est: Quemadmodum ubi multæ leges, ibi plurimum vitiorum: Ita quoque ubi multi sunt medici, ibi etiam sunt multi morbi. *Laert. lib. 4. c. 6.*

Medicus quidam cùm inviseret *Pausaniam*, dicebat: Nihil habes mali: cui ille: Non enim, inquit, te medico utor. *Plut. in Lacon.*

Idem quùm ab amico argueretur, quòd de medico quodam male loqueretur, à quo nec ulla re læsus esset, nec cujus fecisset periculum: Si fecissem (inquit) periculum, nequaquam viverem. *Plut. in Lacon.*

Nicocles, quùm malus quidam medicus diceret, se magnam habere

bere potestatem: Quidni, inquit, ista dicere liceat, qui tàm multos impunè sustuleris? *Max.serm.*50.

Sapiens quidam, cùm imperitus medicus ei dixisset: Senex factus es; respondit: Benè quidem, & satis feliciter: medico enim non usus sum. *Ant in Meliss. part.*1.*serm.*56.

Cùm morbo teneretur *Aristoteles*, & medicus ei præceptum quoddam injungeret: Ne, inquit, me cures, vel ut bubulcum, vel ut fossorem, sed prius causam edissere: sic enim facili persuasione me morigerum reddideris. *AElian.lib.*9.*de Var.hist.*

Trophilus interrogatus, quis perfectus medicus fieret? dixit: Ille qui possibilia & impossibilia discernere potest, *Stob.sermon.*100. *Maxim.serm.*50.

§ EXEMPLA PROFANA.

D*iod. lib.* 4. scribit, Cybelen Menois vetustissimæ Phrygiæ regis F. artem veterinariam reperisse, & infantum morbis lenimenta: Quibus quod multi curarentur pueri, iccircò eam magnam matrem nominatam esse. *Theat.Zwing.*

Medicinam, *teste Diodoro*, volunt Mercurium apud Ægyptios primùm invenisse: at secundum Veteres, Apis Ægyptiorum rex reperit, quod alii (auctore *Plin.lib.*7.) Araco Apollinis & Babylonis filio tribuunt: alii ipsi Apollini, unde apud *Ovid.*1.*Metamorph. V.*521. dicit:

Inventum medicina meum est, opiferq; per orbem
Dicor. —— ——.

Hercules Celticus pharmaca multa fertur adinvenisse adversus venena, & serpentum morsus, & hinc ἀλεξικάκου nomen meruisse. *Gilb.Cogn.lib.*3.*Narrat.*

Pæon medicæ artis peritissimus, à cujus nomine Pæonia herba nomen sumpsit: Post obitum in Deorum numerum relatus: & ne otiosus esset, Deorum medicus constitutus. *Theat.Zwing.*

Apud *Indos* post Brachmanas philosophos in maximo sunt honore Medici: ut qui circa hominem philosophentur, frugales quidem, non tamen rusticantes, oryza & ordeaceis viventes, quæ nemo rogatus illis non irrogat; nemo hospitio non libenter suscipit. *Strab.lib.*15.

Petrus Leo Spoletanus, ingeniosus & doctus Astrologus, sed infelix medicus, ad Laurentium Medicen vocatus, cùm parum prosperè medicamenta succederent, melancholia correptus, in puteum sese præcipitavit. *Iovius in Elogiis.*

Hadrianus Imper. medicinæ studiosissimus fuit, & fortasse plus satis. Proinde sepulchro suo inscribi voluit: Turba medicorum perdidit Cæsarem, *Theat.Zwing. fol.*1239.

Dionysius Tyrannus Siculus medicinæ navabat operam, & ipse curationes, sectiones, ustiones, & reliqua faciebat. *AElian.lib.*11.

Constantinus IV. Prognatus Imper. Constantinopolitanus, post devictos Saracenos & Arabes, Philosophiæ & Rhetorices studia renovavit: agriculturæ compendium collegit: & medicinam summo studio amplexus est. *Theat. Zwing.*

¶ HIEROGLYPHICA.

CVm sacerdotes Ægyptii *Medicina* ab aliquo Deorum præmonstrata, à morbo convaluisse ostendere voluissent, *Columbam*, vel ut alii scribunt *Palumbem lauri ramusculum rostro gestantem* exprimebant. Ales enim ea, quoties ægrotare cœperit, *lauri folio* decerpto, sibi ipsa medetur. *Pier. Val. lib. 22. pag. 205 B.*

Quod si etiam *Ciconiam* ore tenentem Origani ramusculum quis figurarit, hieroglyphico eo medicinam sibi comparatam indicabit: nam ejus herbæ pastione *Ciconiæ* stomachi fastidium levant. *Idem lib. 17 pag. 159. A.*

MEDIOCRITAS.

¶ APOPHTHEGMA.

LYcurgus interrogatus, quam ob rem statuisset, ut ad ædium culmen imponendum fabri securi uterentur, ad fores verò addendas sola serra, nec alio instrumento: Vt, inquit, cives mediocritatem servent in omnibus, quæ apud alios sunt admirationi. *Plut. in Lac.*

SIMILITUDINES

NAvis in fluvio magna, in mari parva est: Sic mediocres alibi, alibi videntur insignes. *Seneca.*

Sicut quasdam arbores fœcunditas & luxuries enecat: Ita quosdam perdit immodicus rerum successus. *Erasm.*

Apodes aviculæ aut pendent volatu, aut jacent, propterea quòd pedibus careant: Ita quidam in utramque partem minus vehementes, aut nimium tumultuantur negotiis, aut toti torpent otio: nihil medium est. *Plin. lib. 10. c. 39.*

Consule locum de Temperantia.

MENDACIUM.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

MEndacium fugies. *Exod. 23.*

Non mentiemini: nec decipiet unusquisque proximum suum. *Levit. 19.*

Abscondunt odium labia mendacia. *Prov. 10.*

Qui quod novit loquitur, judex justitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus. *Ibid. 12.*

Profert mendacia versipellis. *Ibid. 14.*

Profert

Profert mendacium dolosus testis. *Ibid.*14.

Verba bilinguis quasi simplicia : & ipsa perveniunt usque ad interiora ventris. *Ibid.*18.

Vt fauces feriinam gustu deprehendunt : ita sagax animus verba mendacia. *Eccles.*36.

Verbum mendax justus detestabitur. *Prov.*13.

Non decent stultum verba composita : nec principem labium mentiens. *Ibid.*17.

Non contradicas verbo veritatis ullo modo,& de mendacio ineruditionis tuæ confundere. *Eccles.*4.

Noli amare mendacium adversus fratrem tuum, neque in amicum tuum similiter facies. *Ibid.*7.

Qui nititur mendaciis,hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes. *Prov.*10.

Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtemperat labiis mendacibus, *Ibid.*17.

Suavis est homini panis mendacii, & posteà implebitur os ejus calculo. *Ibid.*20.

Lingua fallax non amat veritatem. *Ibid.*26.

Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios. *Ibid.*29.

Opprobrium nequam in homine mendacium,& in ore indisciplinatorum assiduè erit. *Eccl.*20.

Ab immundo qui mundabitur : & à mendace quid verum dicetur? *Ibid.*34.

Sine mendacio consummabitur verbum legis. *Ibid.*34.

Vos ex patre diabolo estis. Cùm loquitur mendacium,ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus. *Ioan* 8.

Nunquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos? *Ioan* 13.

Veritatem & judicium pacis judicate in portis vestris : & unusquisque malum contrà amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris, & juramentum mendax ne diligatis. Omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus. *Zach.*8.

Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra. *Ephes.*4.

Væ duplici corde & labiis scelestis. *Eccl.*2.

Lapsus falsæ linguæ, quasi qui in pavimento cadens : sic casus malorum festinanter veniet. *Ibid.*20.

Potior est fur, quàm assiduitas viri mendacis: perditionem autem ambo hæreditabunt. Mores hominum mendacium sine honore,& confusio illorum cum ipsis sine intermissione. *Ibid.*20.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

QVomodo Deus Pater genuit Filium veritatem: Sic diabolus lapsus genuit quasi filium mendacium. *August. in 8. Ioan.*

Quùm humilitatis causâ mentiris, si non eras peccator, antequam mentireris, mentiendo efficeris quod evitaveras. *Idem de verb. ap.*

Quicquid figuratè fit, aut dicitur, non est mendacium. *August. ad Cant.*

In quibus rebus nihil interest, ad capessendum regnum Dei, utrum credatur, an non? utrum vera petantur, an falsa? in his errare, & aliud pro alio putare, non est arbitrandum esse peccatum, aut si est, minimum est atque levissimum. *Idem in Ench.*

Aliud est mentiri, aliud est verum occultare: sicut aliud est falsum dicere, aliud est verum tacere. *Idem super Psal. 5.*

Mihi autem non absurde videtur, omne mendacium esse peccatum. Sed multum interest, quo animo, & de quibus rebus quisque mentiatur. Non enim ita peccat, qui consulendi, sicut qui nocendi voluntate mentitur: nec tantum ille nocet, qui viatorem mentiendo in adversum iter mittit, quantùm is, qui viam vitæ mendacio fallente depravet. *Idem in Enchirid.*

Nonnunquam pejus est mendacium meditari, quàm loqui: nam loqui plerunque præcipitationis est, meditari verò studiosæ pravitatis. *Greg. lib. 1 moral.*

Concessum est diabolo interdum vera dicere, ut mendacium suum rara veritate commendet. *Chryst. super Matth.*

Mendacia si non habent, quem decipiant, ipsa sibi mentiuntur; sicut ait Psalmus, mentita est iniquitas sibi. *Idem super Matth. 11.*

Qui veritatem occultat, & qui mendacium profert, uterque reus est: ille, quia prodesse non vult; iste, quia nocere desiderat. *Anselm. in Epist. ad Cor.*

¶ SENTENTIAE POETICÆ.

Plautus in Mercat. 1. 2.

Mihi scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.

Plautus in Persa. 1. 3.

Mendacium edepol dicis, atque haut te decet.

Iuvenalis Satyr. 3.

Quid Romæ faciam? mentiri nescio: librum,
Si malus est, nequeo laudare, & poscere: motus
Astrorum ignoro: funus promittere patris
Nec volo, nec possum: ranarum viscera nunquam
Inspexi: ferre ad nuptam quæ mittit adulter,
Quæ mandat, norint alij.

Ex Græcis Comicis.

Ψευδόμενος οὐδεὶς λανθάνει πολὺν χρόνον.
Diu latere non queunt mendacia.
Ψεῦδος δὲ μισεῖ πᾶς σοφὸς καὶ χρήσιμος.
Mendacium odit, qui vir est frugi, & sapit.
Ψεῦδος καταβολὴ τὸν βίον λυμαίνεται.
Mendacij ortus hominibus vitæ lues.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

TOllendum est ex rebus contrahendis omne mendacium. *Cic. 3. Offic.*

In virum bonum non cadit mentiri, emolumenti sui caussa. *Idem ibid.*

Qui semel à veritate deflexit, hic non majore religione ad perjurium, quàm ad mendacium perduci consuevit. Et quæ pœna à Diis Immortalibus perjuro, hæc eadem mendaci constituta est. Non enim ex pactione verborum, quibus jusiurandum comprehenditur, sed ex perfidia & malitia, per quam insidiæ tenduntur alicui, Dii immortales hominibus irasci ac succensere consueverunt. *Pro Rosc. Com.*

Vbi quis semel pejerârit, ei credi posteà, etiamsi per plures Deos juret, non convenit. *Pro C Rab. Posthum.*

Auctoritatem nullam debemus, nec fidem commentitiis rebus adjungere. *2. de Divin.*

¶ APOPHTHEGMATA.

THales à quodam rogatus, quantum à verò falsum abesset? Quantum, inquit, oculi distant ab auribus. *Maxim. serm. 35.*

Aristoteles interrogatus, quid lucri facerent mendaces? Vt vera, inquit, loquentibus, non credatur. *Laert. lib. 5. c. 1.*

Laconi cum quidam dixisset, mentiris? urbane Lacon: Quia (inquit) liberi sumus: sed alii, si quando vera non dixerint, flebunt. *Plutarch.*

Epænetus dicere solitus est, mendaces omnium scelerum & injuriarum authores esse. *Plut. in Lacon.*

AEsopus sciscitatus, quid lucri accederet mendacibus? Vt eis, inquit, etiam cum vera dicunt, fides non habeatur. *Maxim. 35.*

¶ SIMILITVDO.

QVemadmodum araneæ ex se tela texunt: Ita quidam ex seipsis comminiscuntur fabulas ac mendacia, cum nihil subsit veri. *Plutarch.*

¶ EXEMPLA SACRA.

MEndacii honesti seu officiosi hæc dantur exempla: Ioseph, *Gen.* 43. 18. & 44. v. 1. 2. &c. Obstetrices piæ, *Exod.* 1. v. 18. 19. Rahab, *Ios.* 2. v. 4. 5. 6. Michol, 1. *Sam.* 19. v. 16. 17. David, 20. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. & 21. v. 9. 10. 11. 12. Chusai, 2. *Sam.* 15. *vers.* 16. 17. 18. Elisæus, 2. *Reg.* 6. v. 18.

℣.18.19.20. Iudith, *Iud*.10.℣.11.12.13. Mendacii, ut vocant, perniciosi & vitiosi exempla: Serpens, *Gen*.3.4. Sara, 18.15. Hùc referunt etiam Abrahami exemplum, *Genes*.12.13. & 20.2. Vbi petit ab uxore sua Sara, ut se sororem ipsi esse fateatur: quum in illis locis non petat ab uxore Abraham, ut mentiatur, falsum ajens, aut negans verum: sed tantum ut veri partem reticens (avum enim communem habuerunt, *Gen*. 20. 12.) ipsum à periculo liberet: quod autem Sara filia patris Abrahami dicitur, *Gen*.20.12. ex Hebræorum idiotismo fit, qui nepotes & neptes, avorum filios & filias vocare solent, ut & *Exod*.2.℣.17.18.20. Idem & de Isaaco, *Gen* 26.7. dici potest. Iacob, 27.℣.19.24. Rachel, 31.35 Patriarchæ, 37.℣.31.32. Vxor Potipharis, 39.14. Gabaonitæ, *Ios*.9.℣.8.9. Samson, *Iud*.16.℣.13.14.15. Fama de Absalone, 2.*Sam*.13 30. Mulier quædam, 17.20. altera Meretricum, 1.*Reg*.3.℣.22.23. falsi testes, 21.13. Propheta quidam, 13 18. Giezi, 2.*Reg*.5.22. Hazael, 8.℣.14.15. Aman, *Esth*.5 8. Principes & residua pars populi à captivitate, *Ierem*.42.℣.5.21. duo Senes, *Dan*.13.36.&c. Antiochus, 1.*Macch*.1.℣.31 32. Demetrius, 11 53. Tryphon, 13.℣.19.20. Iudæi, Scribæ & Pharisæi, *Matth*.11 19. Petrus, 26 ℣.70.71. Iudæi seniores & milites custodes sepulchri, 28.℣.11.12.13. Parentes cæci nati, *Ioan*.9.℣.20.21.22. Ananias & Sapphira, *Act*.5 ℣.2.8. Falsi testes, 6.14. Quæstuarii, 16.℣.19.20. Athenienses, 17.18. Demetrius, 19.27. Iudæi quidam, 21.℣.28. Tertullus Orator, 24.5. Cretenses, *Tit*.1.12. Pseudoapostoli. *Apocal*.2.2. Pseudo-Iudæi, ℣.9.& 3.℣.9.

¶ EXEMPLA PROFANA.

D*ionysius junior* adulatoribus unicè delectabatur. Ab eo nuncupati Dionysiocolaces, qui subblandiendi causa nil se eorum, quæ apponerentur, videre ita ementiebantur, ut ab ipso Dionysio ductari manu gestirent. Cæterùm & id genus homines Alexandrocolaces mox nuncapati, à Magno (ut ferè creditur) Alexandro appellatione propagatâ. *Cæl.lib*.22.*c*.17.

Alexandrum Magnum post res in Asia gestas, cùm jam Indicam suscepisset expeditionem, cepit in tanto rerum successu gloriæ cupiditas, ut jam non aliter quàm prostratis humi corporibus resalutari pateretur; superabatque abundè adulatio, perpetuum regnorum malum, quorum opes sæpiùs quàm hostis dira hæc pestis evertit. Macedones tamen minus fecere, immoderatius Græci, genus hominum in id vitium propensissimum. *Sab. lib*.6.*En*.4.

Quamvis esset ad omnes homines *M. Crassus* assentationibus subigendos peritissimus: idem erat tamen vicissim adulationibus opportunus omnium. *Plut. in Crasso*.

Antonius Caracalla Imperator omnem illam pecuniam, quam per continuas exactiones extorsit, partim militibus, partim assentatoribus largitus est. *Dion & Xiphilinus*.

AEgy-

AEgyptiis nullus mentiendi modus, summaque mentiendi impunitas erat. *Alex.lib.6.cap.*10.

¶ Hieroglyphicum.

Est *mendacii & simulationis* hieroglyphicum *Pica*, utpote quæ anteriore parte candida sit, posteriore autem nigricet: amicum scilicet purum atque sincerum affatu primo simulet; mox vel decipiat, vel eludat. *Pier.Valer. lib.24.pag.215.A.*

Vide Veritas.

MENDICITAS, MENDICUS.

¶ Apophthegmata.

Aristoteles objurgatus à quodam: quod dedisset eleemosynam homini malo: Non mores, inquit, sed hominis miseriam respexi. *Laert.lib 5 c.1.*

Idem ab alio, eadem de re castigatus: Non homini dedi, inquit, quicquam, sed humanæ sorti. *Idem ibid.*

Stratonicus cuidam laudanti ipsum, ut aliquid acciperet: Ego, inquit, maior mendicus sum. *Athen.*

Lacedæmonius quidam videns quendam Diis corrogantem: Nihil, inquit, moror Deos, qui me sint pauperiores. *Plut.in Lacon.*

Mendicus quidam petiit aliquid à *Lacone*. at ille: Si quid, inquit, dedero, magis es futurus mendicus. Nam istius probrosæ vitæ tuæ fuit author, qui tibi primus dedit, teque fecit inertem. *Idem Plut.*

Antigonus Thrasillo Cynico petenti drachmam: Non est, inquit, munus regium. Cynico subjiciente: Talentum igitur da? At non est, inquit, Cynicum, tale munus accipere. *Plutarch.in Reg. & Imp.apophtheg.*

Cætera pete ex Loco de Paupertate.

MERCATOR.

¶ Sententiæ Patrum.

Desiderio tuo locum facias diabolo. Ecce enim diabolus proposuit lucrum, & mutavit ad fraudem: lucrum habere non poteris, nisi fraudem feceris: sed lucrum esca est, fraus laqueus: sic attende escam, ut videas & laqueum: quia lucrum habere non poteris, nisi fraudem feceris: fraudem autem si feceris, capieris. *August super Psalm.*

Omnes volunt viliter emere, & carè vendere. *Idem de Civitate Dei, lib.13.cap.2.*

Regula justitiæ manifesta est: quòd à vero non declinare virum

deceat bonum, nec damno justo afficere quenquam, nec aliquid dolo annectere rei suæ. *Ambr. de Offic.*

In contractibus vitia eorum, quæ veneunt, prodi jubentur: at nisi intimaverit venditor, quamvis in jus emptoris transierit, doli actione tenetur. *Idem ibid.*

Qualitas lucri negotiantem aut accusat aut arguit: quia est & honestus quæstus & turpis. Veruntamen utilius est dispendia pati, quàm periculis negotiationis adstringi: quia difficile est inter ementis & vendentis commercium non intervenire peccatum. *Leo Papa.*

Super omnes mercatores, plus maledictus est, scilicet usurarius: quia mercator dat, ut non jam repetat: iste autem postquam fœneravit, & suum iterum repetit, & alienum cum suo tollit. *Chrysost. super Matth.*

Propemodum donare videtur, qui vendit rogatus: ad saturatos cum mercibus ire, certamen est: suo autem arbitrio pretium poscit, qui victualia potest ferre jejunus. *Cassiod. Epist. lib. 2.*

Aurum & divitias per bella quærere, nefas est: per maria, periculum: per falsitates, opprobrium: per agriculturam verò licitum est: Honestum verò est lucrum, per quod nemo læditur, justè acquiritur, & nulli præjudicatur. *Idem in epist.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ἐπὶ χρήμασι ἰδὼν ἔμπορος φρονεῖ μέγα,
Ὧν ἐστι πάντων ἐνίοτ᾽ ἄνεμος κύριος.
Mercator opibus insolens tumet suis,
Quum dominus harum sæpè sit ventus tamen.

¶ HIEROGLYPHICVM.

VEteres per *Mercurij* imaginem, quæ marsupium manu teneret, gallum ad ejus basin ponentes, *Lucrum, Mercaturam, Mercatorem*ve significârunt, quòd is mercium & lucri Deus haberetur. *Pier. Val. lib. 2. Erud. cujusdam hierogl. pag. 570. F.*

Vide Divitiæ, Negotium, *Pecunia.* Item Emptio.

MERCENARIUS, MERCES.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

NOn morabitur opus mercenarii apud te usque mane. *Lev. 19.*

Quem quis victu privat, eum interficit, & qui mercedem subtrahit mercenario, effundit sanguinem. *Eccl. 34.*

Ecce merces operariorum, qui messuerunt regionem vestram, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit. *Iacob. 5.*

Non

Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui: ne clamet contrà te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum. *Deut.*24.

Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue: & merces mercenarii tui omninò apud te non remaneat. *Tob.*4.

Dignus est enim operarius mercede sua. *Luc.*10.

Ei autem, qui operatur, merces imputatur non secundum gratiam, sed secundum debitum. *Rom.*4.

¶ APOPHTHEGMATA.

ANtisthenes interrogatus, cur tàm paucos haberet discipulos? Quoniam, inquit, depello illos virga argentea. *Erasm.*

Simonides rogante quodam ut sibi conscriberet encomium, & gratiam se relaturum inquiente, argentum autem non dante: Duas (respondit) arcas domi habeo, unam quidem gratiarum, alteram argenti: Et cùm necessitas exigit, gratiarum quidem arcam aperiens, semper vacuam invenio: alteram verò solùm commodam mihi ad rem vitæ necessariam. *Stob serm. de Injustitia.*

Philosophus quidam dicebat, magistros à discipulis magnam mercedem exigere debere: ab ingeniosis quidem, quòd multa discant: ab hebetibus, quòd multum molestiæ exhibeant. *Maximus serm.*17.

Timotheus Musicus cùm duplicem mercedem exigeret ab eo, qui sub alio præceptore musicæ operam dedisset, interrogatus cur hoc faceret? Quia, inquit, duplex etiam labor mihi subeundus est. Primò quidem dedocendi vetera: deinde docendi nova. *Erasm. lib.*2. *cap.*23.

MERETRIX.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Truculento.7.2.

Meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit in
Pauperiem, privavit bonis, luce, honore atque amicis.

Id. ibid.

Meretricem ego item esse reor, mare ut est, quod des devorat, nec unquam
Abundat. &c. *Huic des*
Quantumvis, nusquam apparet neq; datori, neq; acceptrici.

Ovid. lib.1. amor. 10.

Stat meretrix certo cuivis mercabilis ære:
Et miseras jusso corpore quærit opes.

Ibidem.

Ibidem.

Sola Viro mulier spoliis exultat ademptis:
Sola locat noctes: sola locanda venit.

¶ Similitudo.

Quemadmodum Echeneis sive Remora piscis perpusillus (est autem magnæ limaci similis) quamvis magnam navim velis ac remis incitatam subitò sistit: Ita scortulum aliquoties adamatum, ingentes animi ad honesta impetus retinet alligatque. *Erasm.*

Vide Adulterium, Fornicatio, Scortatio.

METUS.

¶ Sententiae Poeticae.

Seneca in Agamem. v. 149.

Quod metuit, auget, qui scelus scelere obruit.

Idem in Thyeste. v. 206.

—— *Quos cogit metus*
Laudare, eosdem reddit inimicos metus.

Ovid. lib. 2. Amor. 2.

—— *Quem metuit, quisque perisse cupit.*

Virg. 8. Æn.

—— *Pedibus timor addidit alas.*

Seneca Thyest. v. 306.

Leve est miserias ferre, perferre est grave.

Virgil 4 Æn.

Degeneres animos timor arguit.

Seneca Herc. Fur. v. 316.

Prona est timori semper in pejus fides

Petronius.

Quantum quisque timet, tantum fugit.

Sen. Oedip. v. 700.

Qui pavet vanos metus,
Veros fatetur.

Ovid. 6. Fastor.

Abstulerat vires corporis ipse timor.

Horat. 1. Epist. 16.

—— *Qui cupiet, metuet quoque porrò,*
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

Claud. Bel. Get.

Sed malus interpres rerum metus, omne trahebat
Augurium pejore via.

Sen. Oedip. v. 704.

—— *Regna custodit metus.*

Ovid.

Ovid. Epist.14.

—— Vires subtrahit ipse timor.

Martialis 11.59.

Quid si me tonsor, cùm stricta novacula supra est;
Tunc libertatem, divitiasq; roget?
Promittam: nec enim rogat illo tempore tonsor,
Latro rogat: res est imperiosa timor.

Publ. Syrus.

Stultum est timere, quod vitari non potest.

Sen. Herc. Fur. v.252.

Opprimit leges timor.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

PLus in metuendo est mali, quàm in eo ipso quod timetur. *Cic. A. Torq. Famil. lib. 6.*

Major est ea vis, quæ periculo mortis injecto, formidine animum perterritum loco sæpè, & certo de statu dimovet, quàm quæ ad corpus nostrum vitamq; pervenit. Itaque saucii sæpè homines cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neque eum relinquunt locum, quem statuerunt defendere. Atque alii pelluntur integri: ut non dubium sit, quin major adhibita vis ei sit, cujus animus sit perterritus, quàm illi, cujus corpus vulneratum sit. *Pro Aulo Cæcinna.*

Exercitus maximi sæpè pulsi ac fugati sunt terrore ipso impetuq; hostium, sine cujusquam non modò morte, verum etiam vulnere. *Pro Cæcin.*

Magna est stultitia, id ipsum quod verearis, ita cavere, ut cùm vitare fortasse potueris, ultrò accersas & attrahas. *Cicero Brut.*

Omnes, quorum in alterius manu vita posita est, sæpius illud cogitant, quid possit is, cujus in ditione ac potestate sunt, quàm quid debeat facere? *Prò lege Manil.*

Nos omnia tùm venientia metu, tùm mœrore præsentia augentes, rerum naturam quam errorem nostrum damnare malumus. *5. Tuscul.*

Nulla vis imperii tanta est, quæ premente metu possit esse diuturna. 2. *Offic.*

Quem metuunt, oderunt: quem quisque odit: perisse expetit. 2. *Offic*

Timor non diuturni magister est officii. *Philip. 2.*

Malus est custos diuturnitatis, metus: contraque benevolentia, fidelis est, vel ad perpetuitatem: id igitur amplectemur, ut metus absit, charitas retineatur. 2. *Offic.*

Millies perire est melius, quàm in sua civitate sine amorum præsidio non posse vivere: præsidium charitate & benevolentia civium septum oportet esse, non armis. *Philip. 2.*

§ APO-

¶ APOPHTHEGMATA.

Cleanthes cuidam illi probri causa objicienti, quòd timidus: ideò, inquit, minimùm pecco. *Laert.lib.7.c.1.*

Cleomenem cùm quidam interrogasset, cur Spartiatæ non consecrarent Diis spolia ab hostibus detracta? Quoniam, inquit, à timidis venerunt. *Plut.in Lac.apoph.*

Quidam Metapontinus Laconi objicienti ignaviam: Atqui, inquit, non parum alienæ regionis possidemus. Ergo, inquit, non solùm ignavi estis, verum etiam injusti. *Plut.in Lacon.*

Vibius Crispus cuidam, qui in foro Romæ loricatus ambulabat, prætexens id se metu facere, per quàm scitè dixit: Quis tibi sic timere permisit? *Erasm.Rot.lib.6.apoph.*

Themistocles quùm Græcos ad navalem pugnam hortaretur, incitaretque, *Adimanthus* abhorrens à pugna, ita ad Themistoclem ait: At qui in certaminibus ante alios prosiliunt, flagris cæduntur. Benè quidem, respondit ille: sed nec ii coronantur, qui se, dùm pugnandum est, subducunt. *Plut.in apoph.*

SIMILITUDINES.

Ut innocens non is dicitur, qui nocet leviter, sed qui nihil nocet: Sic sine metu is habendus est, non qui parva metuit, sed qui omnino metu vacat. *Cic lib.5 Tusc.quæst.*

Omnium animos mala aliena ac repentina solicitant; quemadmodum etiam inanis fundæ sonus territat: Ita nos non ad ictum tantùm exagitamur, sed ad crepitum. *Senec.epist.75.*

Vt corpus non est capax voluptatum, nisi benè temperatum: Ita animus non capit veram voluptatem; nisi liber metu ac cæteris affectibus. *Plut.*

Vt flamma excitata vento, major est ac vehementior; sed parùm durabilis ac constans: Sic vehemens cupiditas ob metum adjunctum, incertam habet voluptatem. *Plut.*

¶ EXEMPLA SACRA.

Metus & timoris Dei & hominum exempla: Adam, *Genes.*3.10. Sara, 18.15. Loth, 19.30. Servi Abimelech, 20. ℣.7.9. Isaac, 27.12. Iacob, 31.31. *&* 32. ℣.7.11. Ioseph, 42.18. Fratres Ioseph, 50. ℣.15.19. Obstetrices, *Exod.*1.17. Moses, 2.14. Israelitæ, 14. ℣.10.31. *&* 19.16. 2.*Reg.*10.℣.4. *&* 25.26. Reges Amorrhæorum & Chanaan, *Ios.*2.24. *&* 5.1. Gabaonitæ, 9,24. Adonisedech, 10.℣.1.2. Philistiim, 1.*Sam.*4. ℣.7.8. *&* 7.7. Filii Israel, 12.18. *&* 17.11. Iudith, 4.2. Saul, *Sam.*1.18. ℣.12.29. *&* 28.5. Reges, 10.19. Servi David, 2.*Sam.*12.18. Adonias, 1.*Reg.*1.51. Israel. 3 28. Abdias, 18.℣ 3.12. Vir mulieris pauperculæ, 2.*Reg.*4.1. Armiger Saulis, 1.*Paralip.*10.4. David. 21.30. Iosaphat, 2.*Paral.*20 3. Nehemias, *Neh.*2.2. Hananias, 7.2. Tobias Senior, *Tob.*2.9. Iudith, *Iudic.*8.8. Princeps Assyriorum, 14.17. Assuerus,

Esth.

*Esth.*15.11. Iob,1.1. Vrias Propheta,*Ier.*26.21. Eunuchorum Princeps, *Dan.*1.10. Susanna, 13.2. Ionas, *Ion.*1.9. Nautæ,ν.10.16. Gentes, 1.*Macchab*,3.ν.25. Iudæi, 7.ν.18. & 9.6. adversarii Ionathæ, 12.ν.28. Tryphon, ν.42. Ioseph vir Mariæ, *Matth.*2.22. Turba, 9.8. Discipuli, 14.26. *Marc.*4.ν.40.41. & 6.50. Pharisæi, *Matth.*17.6. & 21.46. *Luc.*20.19. Custodes sepulchri, *Matth.*28.4. Mulier sanguinis profluvio laborans, *Marc.*5.33. Petrus, Iacobus & Iohannes, 9.6. Sacerdotes & Pharisæi, 11.ν.18. mulieres ad monumentum progressæ, 16.8. Zacharias, *Luc.* 1.12. Maria virgo, 29. Pastores, 2.9. Simon Petrus, &c. 5.9. Pilatus, *Ioan.* 19.8. Populus, *Actor.*2.45. Ecclesia, 5. Discipuli, 9.26. Cornelius, 10.2. Magistratus, 16,38. Iudæi & Gentiles, 19.

§ Exempla Profana.

Chabrias Atheniensis classe dimicaturus, excusso ante navem ipsius fulmine, exterritis per tale prodigium militibus: Nunc (inquit) potissimùm ineunda pugna est, cum deorum maximus Iupiter adesse numen suum classi nostræ ostendit. *Front. lib.1. cap.11.*

Pericles, cùm in castra ejus fulmen decidisset, terruissetque milites, advocata concione, lapidibus duobus in conspectu omnium collisis, ignem excussit, sedavitque turbationem, cum docuisset, similiter nubium attritu excuti fulmen. *Suidas. Polyænus lib.3.*

L. Sulpitius Gallus bello Macedonico in castris L. Aemilii Pauli defectum lunæ imminentem, ne pro ostento exciperent milites, prædixit futurum, additis rationibus causisque defectionis. *Front. lib.1. c.12.*

Cyrus, Persarum rex, ne hostium efferis clamoribus milites perculsi trepidarent, hymnum Polluci & Castori canere jussit: quo concentu effecit, ne improvisa formidine caperentur. *Alexand. l.4. cap.7.*

Marcellinus Imp. Diocletiano & Maximiniano persecutoribus tormentorum immanitate perterritus, diis sacrificavit: at facti pœnitentia ductus, ultrò posteà Romam ad martyrium profectus est. *Marul. lib.4. c.10. & Fulg. l.1. c.1. & Platina.*

MILES, MILITIA.

§ Sententiæ Patrum.

Militare, non est delictum: sed propter prædam militare, peccatum est. Nec Rempublicam gerere criminosum est: sed ideo agere Rempublicam, ut rem familiarem potiùs augeas, videtur esse damnabile: propterea enim providentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, ne, dum sumptus quæritur, prædo grassetur. *Aug. de Verb. Dom.*

De

De cubiculo ad aciem; de umbra egrediens ad Solem: corpus assuetum tunicæ, loricæ onus non sustinet: caput opertum linteo galeam recusat: mollem otio manum durus exasperat capulus: fortior autem miles ex confragoso venit. *Hieron. in Epist. ad Theod. monachum.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Lucan. lib. 10. bell. civ.

Nulla fides pietasq; viris, qui castra sequuntur,
Venalesq; manus: ibi fas, ubi maxima merces.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

IVventus enim, cui defensio provinciarum, cui bellorum est committenda fortuna, & genere, si copia suppetat, & moribus debet excellere. Honestas enim idoneum militem reddit: verecundia, dum prohibet fugere, efficit esse victorem. *Veget. de re militari. lib.* 1.

Fabros ferrarios, carpentarios, macellarios, & cervorum aprorumque venatores convenit sociare militiæ. *Ibid.*

Nihil magis in itinere, vel in acie custodiendum est, quàm ut omnes milites incedendi ordinem servent: quod aliter non potest fieri, nisi ut exercitio deambulare celeriter & æqualiter discant. Periculum enim ab hostibus semper gravissimum sustinet divisus & inordinatus exercitus. *Ibid.*

Nihil neque firmius, neque felicius, neque laudabilius est Republica, in qua abundant milites eruditi. *Ibid. lib.* 2.

Plurimum enim terroris hostibus armorum splendor importat: Quis credat militem bellicosum, cujus dissimulatione, situ ac rubigine arma fœdantur? *Ibid.*

Nullum laborem recusant manus, quæ ab aratro ad arma transferuntur: quamlibet enim viam patiuntur jumenta, quorum durata in aspero ungula est: in molli & palustri pascuo saginata citò subteruntur; fortior autem miles ex confragoso venit: sed ille unctus & nitidus, in primo pulvere deficit. *Senec. in quadam epist.*

Aspero & abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget, quia vires armis constant, quæ ubi à recto itinere desciverunt, oppressura sunt, nisi opprimantur. *Val. Max. lib.* 2.

Ducis in consilio posita est virtus militum. *Id. lib.* 1.

Non fuit Romanis rubor, eburneo Scipione deposito, agrestem aratri stivam repetere: sed Atilii manus rustico opere attritæ salutem publicam stabilierunt, ingentes hostium copias pessundederunt, & quæ prius arantium boum juga rexerant, postea triumphalis currus habenas retinuerunt. Potest pauperes consolari Atilius, sed multo magis docere locupletes, quòd non est necessaria magnæ laudis cupido, aut anxia opum comparatio: Virtus enim nudo homine contenta est. *Idem.*

¶ APO-

¶ Apophthegmata.

Scipio Major percontanti cuidam in Sicilia, qua re fretus classem educere pararet in Africam? ostendit viros armatos trecentos, sese exercentes: prætereà turrim excelsam mari imminentem, & ait: Nullus horum est, qui non conscensa turri semet in mare præcipitaturus sit, si jussero. *Plut. in Rom. apoph.*

Pescennius interrogatus, cur omnia vasa argentea à castris amovisset? Quia, inquit, potuisset fieri, ut sarcinæ militares in potestatem hostium venirent, fierentque barbari argento nostro gloriosiores. *Bruson. l. 2. c. 32.*

Archidamus, videns filium suum nimis temerè contrà Athenienses pugnantem, aut vires tibi sunt augendæ, dixit, aut minuenda audacia. *Plut.*

Agesilaus. Quidam conspiciens Lacedæmoniorum quendam claudum ad bellum exeuntem, quùm ei equum veluti debili necessarium quæreret: Non intelligis, inquit *Agesilaus*, in bello opus esse manentibus, quibus decretum est in prœlio aut vincere, aut mortem oppetere; non autem fugientibus. *Plut. in Lacon. apopht.*

Anonymus. Multis Othonem Imperatorem rogantibus, ne deposito imperio exercitum ac Rempublicam desereret; quidam è gregariis militibus sublato ense dixit: Scitò Cæsar, sic pro te omnes animatos esse: moxque seipsum jugulavit. *Sueton.*

C. Crassus militem videns sine gladio currentem: Heu, inquit, commilito, pugno benè uteris: festiviter taxans inermem militem, cui pro gladio pugno sit utendum. *Erasm. 6. apopht.*

Pompeij ignaviam Cicero urbanissimè taxavit. Dicentibus enim, se sero ad Pompejum venisse, respondit, minimè serò: nam nihil hîc paratum video. Quem fugiam igitur, satis video (Cæsarem intelligens) sed quem sequar, fortiter pugnante, non habeo. *Plut. in apoph.*

Vide bellum.

MINÆ.

¶ Apophthegmata.

Dercyllidas orator, missus ad Pyrrhum Epirotarum regem, qui jam exercitum in regionem Spartanorum induxerat, ut cognosceret, quid sibi vellet? cùm Pyrrhus diceret, ut regem suum Cleonymum reciperent, hunc in modum respondit: Si Deus est Cleonymus, non timemus ipsum: nihil enim sceleris in eum commisimus: Sin homo est, profectò nihilo nobis præstantior & bellicosior. Quo dilemmate irrisit superbas regis minas. *Plut. in apoph.*

Diogenes, dicente ei quodam valdè jactanter, uno ego ictu caput tibi perfringam? at ego, inquit, à sinistris astans te tremere faciam. *Laert.*

Polydorus Alcamenis F. cum audiret quendam in hostes minas effundentem: Non intelligis, inquit, te maximam vindictæ partem frustrà consumere? Qui enim statuit inimicum ulcisci, minis nihil aliud efficit, nisi ut præmonito inimico, sibi minuat lædendi opportunitatem. *Plut. in Lacon.*

¶ SIMILITUDO.

SIcut aliquando tonat sine fulgetris, idque tonitru terrorem habet, periculo vacat: Ita quorundam minæ terrent, non nocent. *Erasm.*

MINISTERIUM.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

IN omni virtute dilige eum, qui fecit te, & ministros ejus non derelinquas. *Eccles. 7.*

Si quis mihi ministrat, me sequatur: & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus. *Ioh.* 12.

Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. 1. *Cor.* 4.

Sed in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros. 2 *Cor.* 6.

Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. *Ps.* 100.

Acceptus est regi minister intelligens, iracundiam illius inutilis sustinebit. *Prov.* 14.

Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem. *Ibid.* 22.

Secundum judicem populi, sic & ministri ejus. *Eccl.* 10.

¶ EXEMPLA SACRA.

MInisterii opera in veteri & novo Testamento. *Primò*, Docere verbum Dei, & administrare Sacramenta. *Exempla:* Levitæ & Sacerdotes. 2. *Paral.* 17. v. 9. *Ezech.* 44. 23. Petrus & Apostoli concionantur pœnitentiam & remissionem peccatorum, *Actor.* 2. v. 38. baptizant credentes, *vers.* 41. perseverant in fractione panis, v. 46. Paulus summam sui officii recitat, *Actor.* 20. v. 20. 21. *&* 26. v. 19. 20. *Secundò*, Refutare impia Pseudoprophetarum & falsorum Doctorum dogmata. *Exempla:* Elias, 1. *Reg.* 18. v. 21. 22. Ieremias jussu Dei refutat Pseudoprophetarum vaticinia, qui asserebant Deum non puniturum gladio & fame Ierosolymam, *Ierem.* 14. v. 1. 2. *&c.* Hananiam graviter refutat, 28. v. 15. 16. Ezechiel similiter refutat Pseudoprophetas & Pseudoprophetissas, *Ezech.* 13. v. 3. 18. Stephanus Scholasticos Libertinorum, Cyrenensium, Cilicum, &c. refutat. *Actor.* 6. v. 9. *&c.* Paulus confundit Iudæos, & refutat Græcos, & demonstrat Christum esse Filium Dei, 9. v. 21. Idem cum Barnaba & aliis Antiochiæ refutat Pseudoapostolos, 15, v. 2. quod ipsum in Episto-

Epistolis etiam suis strenue & seriò agit. Apollo vehementer revincebat Iudæos, ostendens per Scripturas, quod IESVS esset Christus; *Actor*.18.ϑ.28. Petrus refutat Pseudodoctores, 2.*Pet*.2.ϑ.12.*&c.* *&* 3.3. *&* *cap*. 4. ϑ. 2. 3. Ioannes refutat Antichristi doctrinam, 2. *Ioan*. ϑ. 7. *Tertio*, Hortari ad conversionem & pœnitentiam, *Exempla :* Prophetæ, *Ierem*.35.15. Oseas, *Osea*, 5.1. *&* 6.1. *&* 14.2. Baruch, 1.ϑ.13 14.15. Ioel; *Ioel*.2.12. Ioannes Baptista, *Matth*.3.ϑ.1.7. *Vide Pœnitentia*. Ministerium Evangelicum à civili jurisdictione distinguitur, *Matth*.20.ϑ.25.26.

MIRACULUM.

¶ Exempla Biblica.

Miraculorum exempla : Creatio mundi, *G*.1.1. Diluvium, 7.ϑ.19. 21. in diluvio servata familia Noe, 8.ϑ.18. Linguarum confusio, 11.ϑ.7. Sodomæ & Gomorrhæ excidium, 19.24. Vxoris Loth in salis statuam mutatio, ϑ.26. Rubus ardens, *Exod* 3.2. Virga Mosis in colubrum versa, 4.ϑ.3.4. Mosis manus leprosa, ϑ.6.7. Virga Aaronis in colubrum versa, 7.10. Aquæ in sanguinem mutatæ, ϑ.20. Ranæ, 8.6. Muscæ, ϑ.21. Vesicarum ulcera, 9.10. Fulgur, grando & ignis, ϑ.23.24.25. Locustæ, 10.ϑ.13.14. Tenebræ, 22.23. *Psal*.105.28. *Sap*.17.2. *&* 19.16. Primogenitorum clades, *Exod*.12.29. Columnæ ignis & nubis, 13.2. Mare rubrum divisum, 14.ϑ.21.22.26. Aquæ dulcescentes, 15.ϑ.26. Coturnices, 16.13. *Num*.11.31. Man, *Exod*.16.14. Aqua è petra manans, 17.6. promulgatio Legis capp.19. *&* 20. in qua multa concurrunt mirabilia Dei opera, ut sunt, tonitrua, fulgura, nubes, ignis, insolitus tubarum clangor, vox Dei, montis tremor, &c.

¶ Exempla Profana.

Divus Gregorius Magnus Neocæsariensis Episcopus, ob frequentia miracula θαυματουργὸς dictus est, quibus Gentiles convertebat. *Theat. Zwing.*

Sulpitium Bituricensem Episcopum dæmones verbo fugasse, ægros oratione curasse, mortuos excitasse *Vincent. refert. lib*.23.*c*.27. *&* 29.

D. Elizabetha, *Andreæ Hungariæ* regis F. Ludovici Thuringiæ Landgravii uxoris miracula *pete ex Bonfini lib*.7.*Decad*.2.

Hilarion habebat hoc donum, ut ex odore corporum vestiumque earum rerum, quas quis tetigerat, sciret, cui dæmoni vel cui vitio subjaceret. *Hieron. in Vita Hilarionis.*

Virginis AEmiliæ Discipulam extincto igne, tutam ab omni reprehensione, Vestæ numen præstitit : qua adorante, cum carbasum, quam optimam habebat, foculo imposuisset, subitò ignis emicuit. *Valer. lib*.1.*c*.1.

Claudia virgo Vestalis, ut auctor est Hieronymus, cum in stupri

ſuſpicionem veniſſet, & ſimulacrum Deæ matris M. ex Peſſinunte adductum, in vado Tyberis hæreret, ad comprobandam ſuam pudicitiam, cingulo navem pertraxit. *Livius l.9.Dec.3.*

Tullia virgo Veſtalis, inceſti criminis rea, ſpem ſalutis ancipiti argumento petere auſa eſt. Arrepto enim cribro: Veſta (inquit) ſi ſacris tuis caſtas ſemper admovi manus, effice, ut hoc hauriam ex Tyberi aquam, & in ædem tuam perferam. Audacter & temere jactatis votis, ſacerdoti rerum ipſa natura ceſſit. *Val.Max.l.8.c.1.*

Theodoſius Imp. ſuſpectum habens falſi criminis Ioannem Damaſcenum monachum, quod Perſis, apud quos captivus fuerat, proderet imperii arcana, abſciſſa manu eum mulctavit. At ea Veſtalis virginis ope palam reſtituta eſt, ut ante erat: licet eccleſiæ valvis affixa fuiſſet per multos dies. *Fulgoſ.l.1.c.6.*

Vide Oſtentum.

MISERIA.

¶ Sententiæ Patrum.

Miſeria eſt copia tribulationis, & inopia conſolationis; quando multifarie quis patitur, & à nemine relevatur. *Aug.de defin.*

Qui nequiter vult vivere, nonne tanto miſerior eſſe convincitur, quanto faciliùs mala ejus voluntas impletur? *Id. l.de Virgin.*

Magna hominis miſeria, cum illo non eſſe, ſine quo non poteſt eſſe. In quo enim eſt, procul dubio ſine illo non eſt: & tamen ſi ejus non meminit, eumque non intelligit, neque diligit, cum illo non eſt. *Id.de Trinit.*

Conſidera quantum potes, quam magnum bonum ſit ipſum eſſe, quod & beati & miſeri volunt: nam ſi hoc benè conſideraveris, videbis in tantum eſſe te miſerum, in quantum non appropinquas ei, quod ſummum eſt. *Id.l.arbit.*

Apud Chriſtianos non qui patitur, ſed qui facit contumeliam, miſer eſt. *Hier.in Epiſt.*

Peccantes quouſque tunc conſideremus amplius miſeros, quando eos conſpicimus in culpa ſua ſine flagello derelictos. *Gregor.ſuper Ezech.*

Ille benè novit in exterioribus miſeriis ſubſiſtere, qui ſcit de interna ſemper gaudere. *Id.ib.*

Generalis eſt humano generi miſeria triplex, ſi diligenter advertimus: nam & faciles ſumus ad ſeducendum, & debiles ad operandum, & fragiles ad reſiſtendum. Si diſcernere volumus inter bonum & malum, decipimur: ſi tentamus facere bonum, deficimus: ſi conamur reſiſtere malo, dejicimur & ſuperamur. *Berh.ſerm.8.*

Sicut pura veritas, non niſi puro corde videtur: Sic miſeria fratris, non niſi miſero corde ſervatur. *Id.de 12.grad humil.*

¶ Sen-

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib.4. de Ponto.10.

Quam miser est, qui fert asperiora fide?

Seneca in Thyeste. v.306.

Leve est miserias ferre: perferre est grave.

Tibullus lib.2. El.1.

Ah miseri, quos hic graviter Deus urget: at ille
Felix, cui placidus leniter afflat amor.

Plaut. in Captivis.3.1.

Miser homo est, qui ipse sibi, quod edat, quærit, & id ægrè invenit:
Sed ille est miserior, qui & ægrè quærit, & nihil invenit:
Ille miserrimus est, qui quũ esse cupit, quod edat non habet.

Senec. in Hercule Oeteo. v.111.

Nunquam est ille miser, cui facile est mori.

Idem in Agamem. v.604.

O quàm miserum est nescire mori.

Senec. in Troade. v.1015.

Nemo se credit miserum, licet sit.
Tolle felices, removeto multo
Divites auro, removeto centum
Rura qui scindat opulenta bobus;
Pauperi surgent animi jacentes.
Et miser nemo, nisi comparatus.

Seneca in Hercule furente. v.462.

Quemcunque miserum videris, hominem scias.

Id. in Agamem. v.688.

Miseris colendos maximè Superos reor.

Id. in Hercule Oeteo. v.1978.

Misera mens incredula est.

Plautus in Captivis.3.4.

Est miserorum, ut malevolentes sint atq; invideant bonis.

Seneca in Oedipo.

Nullus est miseris pudor.

Statius lib.8. Theb.

Nec habent extrema pudorem.

Seneca in Hercule furente. v.312.

Quod nimis miseri volunt,
Hoc facile credunt: AM. *Imo quod metuunt nimis*
Nunquam amoveri posse, nec tolli putant.

Terentius in Adelph 4.3.

Omnes quibu' res sunt minu' secundæ, magi' sunt nescio quomodo
Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:
Propter suam impotentiam se semper credunt negligi.

Seneca in Thyeste.935.

Proprium hoc miseros sequitur vitium,
Nunquam rebus credere lætis;
Rideat felix fortuna licet:
Tamen afflictos gaudere piget.

Seneca in Troade.v.1007.

Dulce mœrenti populus dolentium,
Dulce lamentis resonare gentes.
Lenius luctus lacrymæq; mordent,
Turba quas fletu similis frequentat.&c.
Ferre, quam sortem patiuntur omnes,
Nemo recusat.

Ovid. lib.14. Metamorph. v.493.

——— Dum pejora timentur
Est locus in voto: Sors autem ubi pessima rerum est,
Sub pedibus timor est, securaque summa malorum.

Seneca in Oedipo. v.386.

Solent suprema facere securos mala.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

NIhil est tàm miserabile, quàm ex beato effici miserum. *Cic.part. Orat.*

Hoc natura adfert, ut eis faveamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediuntur. *Cic.pro Muræn.*

Regum afflictæ fortunæ facile multorum opes alliciunt ad misericordiam, maximè eorum, qui aut reges sunt, aut vivunt in regno, ut regale eis nomen magnum & sanctum esse videatur. *Cic.pro lege Manil.*

Regna, imperia, honores, nobilitas, divitiæ, opes, eaque, quæ sunt iis contraria, in casu sita, temporibus gubernantur. *Cic.1.Offic.*

Nemo confidat, semper sibi istud stabile & firmum permansurum, quod fragile & caducum sit. *Idem 2.Tusc.*

In vita nihil est nisi propagatio miserrimi temporis. *Cic.Luc.Famil.3.*

Quid habet vita commodi, quid non potiùs laboris? *Cato Major.*

Nemo non miser. *Cic.1.Tusc.*

Meserum te reputo, quia nunquam fuisti miser: transivisti vitam, & non invenisti adversarium: nimis miser fuisti; miseros reputo, quia nimia felicitate torpescunt. *Seneca in quadam Epistola.*

Calamitosus est animus futuri anxius, ante miseriam miser qui solli-

sollicitus est, ut ea, quibus delectatur, ad extremum usque permaneant: nullo enim tempore conquiescet, & expectatione futuri, præsentia, quibus frui poterat, amittet. *Id. ib.*

Miserior es, quàm in omnem fraudem oculis raperis, quàm si omninò oculos non habueris. *Id. de remediis fortuitorum.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

EN τετράδι γεννηθῆναι, id est, quarta luna nasci dicuntur, qui parum feliciter nati sunt, ut auctor est Eustathius in libro Iliadis &. Propterea quod Hercules hac luna natus feratur, cujus omnis vita laborum plena fuit. Pyrrhus apud Lucium Florum dicebat, se sibi videri Herculis sidere natum: quod quo pluribus victoriis Romanos concideret, hoc acriores in ipsum coorirentur. *Erasm. in Chil. ad*

Phaëton & Tantalus, quamvis scanderint in cœlum, ut perhibent poëtæ, propter dementiam tamen in summas miserias inciderunt. *Plut. de Exil.*

Vide Adversitas, Fortuna, Malum.

MISERICORDIA.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

QVi tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini dereliquit. *Iob.6.*

Diligite misericordiam & judicium. *Psal.32.*

Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem. *Ib.40.*

Quia misericordiam & veritatem diligit Dominus Deus. *Ib.38.*

Misericordia & veritas te non deserant. Circunda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui, & invenies gratiam & disciplinam bonam coram Deo & hominibus. *Prov.3.*

Qui credit in Domino, misericordiam diligit. *Ib.14.*

Facere misericordiam & judicium gratius est Domino, quàm victima. *Ib.21. & Matth.9.*

Qui facit misericordiam, fœneratur proximo suo. *Eccl.29.*

Qui facit misericordiam, offert sacrificium. *Ib.35.*

Misericordiam & judicium custodi, & spera in Deo tuo semper. *Ose.c.12.*

Indicabo tibi, ô homo, quid bonum, & quid Dominus requirat à te! Vtique facere judicium, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo. *Matth.6.*

Iucundus homo, qui miseretur, & commodat. *Psal.111.*

Qui misericordiam habet, docet & erudit quasi pastor gregem suum. *Eccl.18.*

Misericordiam, & miserationes facite, unusquisque cum fratre suo. *Zach.7.*

Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est. *Luc.6.*

Estote invicem benigni, misericordes, donantes invicem: sicut & Deus in Christo donavit vobis. *Ephes.*4.

Benefacit animæ suæ vir misericors. *Prov.*11.

Misericordia & veritas custodiunt regem, & roboratur clementia thronus ejus. *Ib.*20.

Qui sequitur justitiam & misericordiam, inveniet vitam, justitiam & gloriam. *Ibid.*21.

Omnis misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum suorum. *Eccl.*16.

Gratia sicut paradisus in benedictionibus, & misericordia in seculo permanet. *Ib.*40.

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. *Matth.*5.

Clementia præparat vitam. *Prov.*11.

Misericordia & veritas præparant bona. *Ib.*14.

Fratres in adjutorium in tempore tribulationis, & super eos misericordia liberavit. *Eccl.*40.

Misericordiam volo, & non sacrificium. *Matth.*9.

Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. *Iacob.*2.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

MIsericordia est animi condolentis affectus, cum additamento beneficii, ut compatiamur proximo, & largiamur de proprio. *Aug de defin.*

Nihil ad misericordiam sic inclinat, atque proprii periculi cogitatio. *Id. ad Gal.*

Vide quid tibi debebatur, & quid dederit, qui gratis dedit? Data est venia peccatori: datus est spiritus & spes justificationis: data est charitas & dilectio, in qua omnia bona facias; & super hæc dabit & vitam æternam & societatem angelorum. Totum de misericordia. Merita tua nusquam jactes, quia & ipsa tua merita Dei dona sunt. *Id. in Psal.*144.

Non est quo fugias à Deo irato: nisi ad Deum placatum. *Id. sup. Psal.*74.

Beati illi, qui subveniunt miseris, quoniam eis rependitur, ut per misericordiam Domini de miseria liberentur: nam idipsum videtur justum, ut qui à potentiore adjuvari vult, adjuvet inferiorem, in quo est ipso potentior. *Id. de sermone Domini.*

Non memini me legisse, mala morte mortuum, qui libenter opera charitatis exercuit. Habet enim multos intercessores, & impossibile est multorum preces non exaudiri. *Hier. in Epist. ad Nepot.*

Natura hominum prona est ad clementiam, & in alieno peccato sui quisque miseretur. *Id. in Epist.*

Misericordia affectio est, quæ nec voluntate coercetur, nec rationi sub-

ni subjicitur: sed ipsas pias mentes ad compassionem dolentium necessario cogit affectu: ita etiam, ut si peccatum esset misereri, & si multum vellem, non possum non misereri. Est timor plus humilis fructuosus, qui cuilibet quantumlibet peccatori facile misericordiam promeretur: talis timor generat, nutrit & servat humilitatem, mansuetudinem, patientiam, & longanimitatem. *Id. ib.*

Misericordia à misero corde vocata est, eò quod unusquisque intuetur quempiam miserum, & ei compatiens de dolore animus tangitur: ipse cor miserum facit, ut eum à miseria liberet, cui intendit. *Greg. in mor.*

Nulla de virtutibus sic solet patientiam parere, ut clementia. *Basil. apud Ant.*

Clementia egeo, qua evertitur princeps hujus seculi diabolus. *Ignat. ibid.*

Paratus debet esse homo justus & pius, patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos optat: ut potius numerus crescat bonorum, non ut pari malitia se quisque numero addat malorum. *Aug. in serm. de puero Centur.*

Primum justitiæ officium est, conjungi cum DEO: secundum, cum homine. Sed illud primum religio dicitur, hoc secundum misericordia vel humanitas nominatur: quæ virtus propria est justorum & cultorum Dei, quod ea sola vitæ communis in se continet rationem. *Lactant. l. 6.*

Clemens dicitur animus, quando est tener ad compatiendum, facilis ad remittendum, promptus ad subveniendum. *Hugo de S. Victor.*

Beatus, qui severitatem & mansuetudinem tenet, ut altero disciplina servetur, altero innocentia non opprimatur *Ambr.*

Mitis est quem non rancor vel ira afficit, sed qui omnia æquanimiter sustinet: non irritat, nec irritatur: non nocet, nec nocere cogitat. *Hier. in gloss. super Matth. 5.*

Mansueti lætentur: non dixit lege docti, non jejunantes, non psallentes, sed mansueti lætentur: qui charitate præcipua habere omnium rerum temperantiam consueverunt. *Cassiod. sup. Psal. 33.*

Mansuetos appellamus manu consuetos, id est, patientes: mites, qui alienas iniquitates tolerant, nec aliquem gravare præsumunt. *Id. sup. Psal. 37.*

Ornamentum bonorum omnium sincera benignitas, quæ nunquā est sola, quia de virtutibus cognoscitur esse generata. *Id. in Epist.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Virgil. lib. 1. Æneid.

Non ignara mali miseris succurrere disco.

Claudian. in Stilicon. laud. lib. 2. v. 6.

Principio magni custos Clementia mundi,
Quæ Iovis incoluit Zonam, quæ temperat æthram

Frigoris & flammæ mediam, quæ maxima natu
Cælicolûm. (Nam prima Chaos Clementia solvit
Congeriem miserata rudem, vultuque sereno
Discussis tenebris in lucem secula fudit.)

Terentius in Adelph. 5.4,

Re ipsa reperi,
Facilitate nihil esse homini melius, neq; clementia.

Seneca in Octavia. v.433.

Magnum timoris remedium clementia est.

Claud. de 4. Honorii Consulatu. v.276.

Sis pius inprimis. Nam cum vincamur in omni
Munere, sola deos æquat clementia nobis.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

MIsericordia est vicina miseriæ: habet enim aliquid trahitq; ex ea: imbecilles oculos esse scias, qui ad alienam lippitudinem & ipsi suffunduntur. *Sen. l. 2. de Clementia.*

Frustrà rogatur, qui misereri non potest: gravis tamen pœna est, quem pòst facti pœnitet. Mali causa est, qui requirit misericordiam. *Idem in Prov.*

Petant etiam innocentes misericordiæ auxilium. *Quint. l. 13.*

Nullum clementia ex omnibus magis quàm regem aut principem decet. *Sen. l. 1. de Clementia.*

Clementia, in quamcunque domum pervenerit, eam felicem tranquillamque præstabit. Sed in regia, quo rarior, eò mirabilior. *Idem ibid.*

Magni animi est proprium, placidum esse tranquillumque, & injurias atque offensiones semper despicere. *Ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

THeodosius junior rogatus, cur neminem eorum, à quibus lædebatur, supplicio capitis afficeret? respondit: Vtinam mihi liceret & mortuos ad vitam revocare. *Panormitanus de rebus gestis Alphonsi. Erasm. l. 8. apoph.*

Antigonus rex Macedonum amicis suadentibus, ut, si Athenas caperet, validis illam præsidiis communiret, ne quando deficerent, respondit: Se semper in ea fuisse sententia, ut crederet, clementiam plus posse, quàm violentiam. *Plut. in apoph.*

Idem quum ab initio regni durior esset, senex jam factus clementer & placidè regnum administravit. Hanc morum mutationem quum mirarentur subditi, respondit: Prius opus erat regno, nunc gloria & benevolentia, qua regnum recuperatum servatur. *Plut. in apoph.*

Quirinus Sophista ab Asianis castigatus, quod in accusando mitior ac lenior esset, quàm ipsi docerent: Multò, ait, melius est, ut vos meam sentiatis lenitatem, quam ego vestram crudelitatem. *Philostratus in Sophistis.*

Alexan-

Alexander Severus, cum amici ejus improbantes humanitatem & clementiam, itemque Mammea mater uxorque Memmia sæpe dicerent: Molliorem tibi potestatem & contemptibiliorem imperii fecisti? respondit: Sed securiorem & diuturniorem. *Brus. lib 3.cap.15.*

Idem interrogatus, cur erga omnes etiam malè meritos tàm humanus ac mansuetus esset? respondit: Se quidem justitia bonis gratum esse, malis autem clementia. *Panorm. lib. 2. de rebus gestis Alphonsi.*

Archidamidas cuidam Charilaum regem laudanti, quod pariter ergà cunctos fuisset mitis ac mansuetus: Et qua fronte laudetur aliquis, respondit, qui erga sceleratos se mitem præbeat? *Plutarch. in apoph.*

Cleomenes cùm è civibus quispiam apud eum diceret: Bonum regem omnino erga omnes mitem & placitum esse oportere? Sed hactenus, inquit: Ne sit contemptui, *Id. in Laconicis apoph.*

SIMILITUDINES.

QVemadmodum adamas, adversus omnia invictus, hircino sanguine eoque calido ac recenti maceratus malleo frangitur: Ita quædam ingenia nulla vi pervincas; blanditiâ emollienda sunt. *Erasm.*

Sicut medicinæ apud ægros usus, etiam apud sanos horror est: Ita clementiam, quamvis pœna digni invocent, etiam innocentes colunt. *Sen. l. 1. de clementia c. 2.*

Quemadmodum non est magni animi, qui de alieno liberalis est; sed ille, qui, quod alteri donat, sibi detrahit: Ita clementem vocabo, non in alieno dolore facilem: sed eum qui, cum suis stimulis exagitetur, non prosilit: qui intelligit magni animi esse, injurias cum summa potentia pati, nec quicquam gloriosius principe impunè læso. *Idem eod. lib. c. 20.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

MIsericordiæ exempla: DEI erga Iosephum, *Gen.* 39. ℣. 22. Israelitas, *Exod.* 15 ℣. 13. erga populum suum, 2. *Reg.* 13 ℣. 23. Vide *Dei misericordia.* Filiæ Pharaonis ergà Mosen, *Exod.* 2. ℣. 6. Rahab erga exploratores, *Ios.* 2. ℣. 12. Cinæi ergà Israelitis, 1. *Sam.* 15 ℣ 6. Gabaonitarum ergà Saulem, 2. *Reg.* 2. 5. Davidis ergà Miphiboset, 2. *Sam.* 9. ℣. 7. CHRISTI ergà languidos, *Matth.* 9. ℣. 36. & 1;. ℣. 14. & 15. ℣. 32. & 20. 34. *Marc.* 2. ℣. 41. Samaritani ergà saucium. *Luc.* 10. ℣. 33.

¶ EXEMPLA PROFANA.

GVilielmus III. rex Siciliæ & Neapolis, Panormi conjectus fuerat in vincula ob tyrannidem, substituto Rogerio Filio: Quem cùm ad vindicandam patri factam injuriam populus propensum videret, in palatio obsidere cepit. Is dum per fenestram prospicit, in caput vulneratus, periit: populus misericordiâ infelicis patris, qui, quem nuper

nuper regem creatum, nunc mortuum audiret, motus, eductum è carcere in integrum restituit. *Collenucius l.3.hist.Neap.*

Duo consulares exercitus Romanorum, à Samnitibus ad Caudinas furcas circumventi,& sub jugum missi fuerant. Hi antè noctem, quamvis potuissent, Capuam ingredi cum nollent, *Campani* fasces, purpuram, lictores consulibus: vestimenta & commeatum aliis ex commiseratione dedere; post Capuam ingredientibus Senatus & populus obviam sese effudit, multaque hortando monendoq; consolati sunt dolentes. *Sabell.l.5.Enn.4.*

¶ HIEROGLYPHICA.

ÆGyptii sacerdotes *Miserationem per Vulturem femora sua rostro proscindentem* exprimebant: illa enim centum & 20. diebus, quibus in filiorum educatione detinetur, nunquam ad prædam longius provolat, uni illi curæ intenta, ne pullos deserat. *Pier. Val. lib.17.pag.169.B.*

Genu misericordiæ sedem esse, antiqua omnis superstitio confitetur: ut memoriæ auris, irrisionis nasus habetur. *Id.l.35.pag.339.B.*

Cedrus sive Citrus arbor fructus gignens odore ac sapore præstantissimos, *misericordiæ pietatisq;* symbolum est, propter magnas utilissimasque mortalium generi vires. *Erud.quidam l.1.hieroglyphicorum pag.588.E.*

Vide Commiseratio & Eleemosyna.

MODESTIA.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

IN omnibus moribus nostris nihil fiat, quod cujusque offendat aspectum, sed quod nostram deceat sanctitatem. *Aug.in reg.*

Sermones proferamus libra justitiæ examinatos, ut sit gravitas in sensu, in sermone pondus, atque in verbis modus: temperantia cordis habeat animi munditiam, justitia misericordiam, prudentia pacem, fortitudo mansuetudinem. *Ambr.de Offic.l.3.*

Est in ipso motu, gestu, incessu tenenda verecundia. Habitus enim mentis in corporis statu cognoscitur: hinc homo cordis nostri absconditus, aut levior, aut jactantior, aut turbidior, aut contra gravior, constantior, purior, & maturior æstimatur. Itaque vox quædam est animi motus. *Id.de Offic.l.1.*

In te consistito, non infra dejici, non supra attolli, non evadere in longius, non extendi in latius. Tene medium, si non vis perdere modum: locus medius tutus est: medium, sedes modi, & modus virtus. *Bernh.l.3.de consideratione.*

Novum est, sub amore principis custodire modestiam, quæ tàm clara, quam rara est: quia gaudia semper animos inquietant: modus enim raro lætis rebus intervenit. *Cassiod.lib.4.Epist.*

Mode-

Modestia est, cultum & motum & omnem nostram occupationem ultra defectum, & citra excessum sistere, de qua Horatius:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines:
Quos ultra citraque nequit consistere rectum. Hug.

¶ Sententiae Poeticae.

Ex Græcis Comicis.

Ὅτ' εὐτυχεῖς μάλιστα, μὴ μέγα φρόνει,
Minus insolesce quo magis beatus es.
Ἴσος μὲν ἴσθι πᾶσι, κἂν προὔχῃς βίῳ.
AEquabilem geras te, ditior licet.
Τὸ γνῶθι σαυτὸν, πανταχοῦ 'στι χρήσιμον
Cognosce teipsum, monitum ubique commodum.
Βούλου δ' ἀρέσκειν πᾶσι, μὴ σαυτῷ μόνον.
Placere cunctis, non soli tibi velis.
Ἄνθρωπον ὄντα σαυτὸν ἀναμίμνησκ' ἀεί.
Fac semper ut hominem esse te vivas memor.
Εἰ θνητὸς εἶ βέλτιστε, θνητὰ καὶ φρόνει.
Mortalia modo cogita, ut mortalis es.

¶ Apophthegma.

Livia *Augusti Cæsaris uxor* interrogata, quibus rationibus Augustum sibi subjecisset: respondit: Multâ modestiâ. Quod ea, quæ placerent Augusto, faceret libenter: quodque se scire dissimularet, quibus ille rebus domi frueretur. *Dion. in Tiberio.*

¶ Exempla Sacra.

Modestiæ exempla: Abraham, *Gen.* 23. v. 9. Fratres Ierosolymitani, *Act.* 11. v. 18. & 15. v. 12. Paulus, 26. v. 25. 1. *Cor.* 7. v. 35. 2. *Cor.* 12. v. 2. 1. *Thess.* 4. v. 1. *Tit.* 1. v. 5. *Phil.* v. 14.

Vide Temperantia, Pudor, Verecundia.

MODUS.

¶ Sententiae Poeticae.

Horatius Satyr. 1. lib. 1.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines:
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Id. lib. 1. Epist. 6.

Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Vltra, quam satis est, virtutem si petat ipsam.

Plaut. in Pœnulo. 1. 2.

Modus omnibus in rebus soror optimum est habitu.
Nimia omnia nimiũ exhibent negotium hominibus ex se.

Auson. de septem Sap.

Ex Mitylenæis Nimium nil Pittacus oris:
Mensuram optimum ait Cleobulus Lyndius in re.

Seneca in Troade. v. 256.

Moderata durant. ———

¶ APOPHTHEGMA.

Socrates percontatus, quænam esset potissima juvenum virtus? Vt, inquit, ne quid nimium tentent. Calor enim ætatis vix sinit illos servare modum. *Laert. in Socr.*

Vide Mediocritas, Temperantia.

MOEROR.

¶ SENTENTIAE POETICÆ.

Ex Græcis Comicis.

Οὐκ ἔστι λύπης (ἄν περ ὀρθῶς τις σκοπῇ)
Ἄλγημα μεῖζον τῶν ἐν ἀνθρώποις φύσει.
Natura nullum gravius homini dat malum
Mærore, (si quis ut decet consideret.)
Πολλῶν φύσει τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις κακῶν
Ὄντων, μέγιστόν ἐστιν ἡ λύπη κακόν.
Obnoxij quum plurimis simus malis,
Est majus alio quolibet mæror malum.
Λύπαι γὰρ ἀνθρώποισι τίκτουσι νόσους.
Morbos hominibus invehere mæror solet.
Ἔργον γε λύπην ἐκφυγεῖν ἡ δ' ἡμέρα
Ἀεὶ τι καινὸν εἰς τὸ φροντίζειν φέρει.
Difficile mærorem effugere: dies enim
Subinde curas procreat nobis novas.
Βιοῦν ἀλύπως θνητὸν ὄντ' οὐ ῥάδιον.
Mortalis ullus vix fit expers tristium.
Οὐκ ἔστι λύπης χεῖρον ἀνθρώποις κακόν.
Mærore gravius hominibus nullum malum.
Ἀεὶ τὸ λυποῦν ἐκδίωκε τοῦ βίου.
Semper fugato triste quicquid est procul.
Τοιοῦτος ὁ βίος ἐστὶν ἀνθρώπου, γύναι,
Εὐφραινόμεσθ' ἔλαττον ἢ λυπούμεθα.
Hæc conditio hominibus sua est vita omnibus,
Vt gaudia superentur à mæroribus.

Vide Cætera in loc. de Lacrimis, Tristitia, Miseria.

MOLLITIES.

¶ APOPHTHEGMATA.

Bion cuidam objicienti, quòd adolescentem quendam ad se non pellexisset: Tenellus, inquit, caseus non attrahitur hamo. *Laert. lib. 4. c. 7.*

Zeno,

Zeno, cùm mollis adolescens lutosam viam lentè segniterque transcenderet: Merito, inquit, suspectum habet lutum: non enim in illo, veluti in speculo, licet se intueri. *Laert.*

Plato, discipulo nimium effœminato, molli, curandæque cuti deditissimo, subridens: Quousque, ait, tibi carcerem ædificare perges? *Stob.*

Diogenes videns adolescentem quempiam sese ornantem molliter: Si ad viros, inquit, frustà: si ad fœminas, injustè. *Laert. l.6.*

Reliqua vide in loco de Luxu & Luxuria. Item de Temperantia & Sobrietate.

MONITIO.

❡ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib.2. de Ponto.11.

Ergò quod fuerat stimulis factura sine ullis,
Plenius authorem te quoque nacta facit,
Acer, & ad palmæ per se cursurus honores,
Si tamen horteris, fortius ibit equus.

Idem lib.5. de Tristib.15.

Nec te credideris, quia non facis, ista moneri:
Vela damus, quamvis remige navis eat.
Qui monet ut facias, quod jam facis; ille monendo
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.

Id. lib.2. Remed. amor.

Nunc opus est celeri subdere calcar equo.

Ovid. lib.1. de Remed. amor.

Impatiens animus, nec adhuc tractabilis arte
Respuit, atque odio verba monentis habet.

Id. ib.

Quis matrem, nisi mentis inops, in funere nati
Flere vetat? non hoc ulla monenda loco est.

Id. lib 1. de Pont.4.

Vtq; Machaonis Pœantius artibus heros
Lenito medicam vulnere sensit opem:
Sic ego mente jacens, & acerbo saucius ictu,
Admonitu cœpi fortior esse tuo.
Et jam deficiens sic ad tua verba revixi;
Vt solet infuso vena redire mero.

❡ EXEMPLA BIBLICA.

MOnitionis exempla: Saræ parentes, *Tob* 10.v.12. Paulus, *Act.*20. v.28. Petrus, 2.*Petr.*1.v.13. & 3.v.1. Iudas Iacobi frater, *Iudæ* v.5. Monitiones temperandæ, 1.*Tim.*5.v 1.2. *Iac.*3.v.1.

Vide suprà Admonitio.

MORA.

MORA.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. lib. 11. Metamorph. 376.

Sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit.

Lucan. lib. 2. bell. civil.

Tolle moras, semper nocuit differre paratis.

Silius Italicus lib. 4. bel. Pul.

Pelle moras, brevis est magni fortuna favoris.

Manilius lib. 4. Astron.

——— ——— Mora sæpe malorum
Dat causas.

Ovid. lib. 1. de Remed. amor.

Vidi ego, quod fuerat primò sanabile vulnus,
Dilatum longæ damna tulisse moræ.

Idem Epist. 18. Heroid.

Longa mora est nobis omnis, quæ gaudia differt:
Da veniam fassæ, non patienter amo.

Id. lib. 1. de Remed. amor.

Nam mora dat vires: teneras mora percoquit uvas:
Et validas segetes, quod fuit herba, facit.
Quæ præbet latas arbor spaciantibus umbras,
Quo posita est primum tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus summa tellure revelli:
Nunc stat in immensum viribus aucta suis.

Ibidem.

Verba dat omnis amans, reperitque alimenta morando.

Id. Herod. Epist. 19.

Assumpsit vires, auctaque flamma mora est.

Seneca in Agamem. v. 128.

Quod ratio nequiit, sæpe sanavit mora.

Idem v. 420.

Omnisque nimium longa properanti mora est.

Ovid. lib 4 Metamorph. v. 696.

—— Ad opem brevis hora ferenda est.

Id. lib. 3. Fastorum.

Differ, habent parvæ commoda magna moræ.

¶ HIEROGLYPHICVM.

SVnt qui tradant credi solitum, *Formicam* eò nunquam exire, quò vespertilio vel semel accesserit: atque ideò *Formicam sub vespertilionis ala positam, & moræ & tarditatis aut impedimenti* significatum habere. *Pier. Val. lib. 25. p. 232. D.*

Vide Cunctatio.

¶ MOR-

MORBUS *vide suprà* ÆGROTATIO.

MORES.

§ SENTENTIÆ POETICÆ.

Seneca in Agamemnone. v.240.

Sera nunquam est ad bonos mores via.
Quem pœnitet peccasse, penè est innocens.

Ovid. lib.3. de arte amandi.

Majus opus, mores composuisse suos.

Terentius in Adelph.3.3.

Ut homo est, ita morem geras.

Plautus in Trinummo.1.1.

Mores mali,
Quasi herba irrigua, succreverunt uberrimè.
Neque quicquam hic vile nunc est, nisi mores mali:
Eorum licet jam messem metere maximam:

Ibidem. 4. 3.

Nunc mores nihil faciunt, quod licet, nisi quod lubet.
Ambitio jam more sancta'st, libera'st à legibus.

Ibidem.

Mores leges perduxerunt jam in potestatem suam:
Magis queis sunt obnoxii, quam parentes liberis.
Eæ miseræ etiam ad parietes sunt fixæ clavis ferreis,
Ubi malos mores adfigi nimio fuerat æquius.

Terentius in Heavtont.4.4.

Quam multa injusta ac prava fiunt moribus.

Ovidius de faciei med.

Prima sit in vobis morum tutela: puellæ
Ingenio facilè conciliante placent.
Certus amor morum est: formam populabitur ætas,
Et placitus rugis vultus aratus erit.

§. SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

A Multis ipsa virtus contemnitur, & venditatio quædam atque ostentatio esse dicitur. *Cic. Phil.* 13.

Iustitia vacillat, vel jacet potius, omnesque hæ virtutes, quæ in communitate cernuntur, & in societate generis humani. 3 *Off.*

Iam pudori, probitati, virtuti, rectis studiis, bonis artibus nihil est loci. *Cic. Titio Famil.* 5.

Est hujus seculi labes quædam & macula, virtuti invidere, velle ipsum florem dignitatis effringere. *Pro Cor. Balb.*

Cujus est spectata multis magnisque rebus singularis integritas, minus admirabilem facit honestissimi facti gloriam. *Philipp.* 3.

Sapientia & magnitudo animi, qua omnes res humanæ geruntur, tenues & pro nihilo putantur. *2 de Orat.*

¶ Similitudines.

Ut tigrides circumstrepentibus tympanis aguntur in rabiem: Ita qui bonas mentes compescunt, feras & agrestes irritant & efferant. *Plin.*

Bion inquit, quemadmodum, quicquid paxillo appendeiis, id accipit sustinetque: Ita quibusdam quicquid suaseris, admittunt; quicquid impolueris, ferunt. *Plin.*

Vt inter tot hominum millia nullæ facies sunt per omnia similes, nec ullæ voces: Ita suum cuique ingenium est, suus cuiq; mos. *Erasm.*

Ferula solis asinis gratissimum est pabulum, cæteris animantibus præsentaneum venenum: Ita sæpè quod alios offendit, aliis voluptati est. *Plin. l. 24. 1.*

Sicut lusciosi non cernunt nisi proximè admota; contra senes non nisi longiusculè dissita: Ita quidam diverso laborant morbo. *Erasm.*

Apud Troglodytas lacus est, qui ter in die fit amarus aut salsus, ac rursum dulcis, totiesq; etiam nocte, unde & insanus dictus: Sic quidam inæquales, nunc asperi, nunc sunt blandi, aliquando profusi, mox sordidi; jam vehementer amant, jam supra modum oderunt. *Erasm.*

Non ut Cæneus subitò è muliere factus est vir, optando tantùm: Sic repente ex improbo viro probus evadit quispiam; ut qui cubitum abiit stultus, surgat sapiens. *Plut.*

Vt aquæ salinæ, pluvia incidente, dulciores sunt cæteris aquis: Ita meliores solent esse, quos è diversa vita mutaverit divinæ gratiæ influxus, veluti Paulus. *Erasm.*

Sicut Aminęa vina senio fiunt meliora: Ita quidam in juventa solutiores aut asperiores, ætate & usu rerum fiunt mitiores. *Idem.*

Vt succina paleas ad se trahunt, magnes ferrum, chrysocola aurum: Ita quisque asciscit sibi suis aptum moribus. *Erasm.*

Vt qui variis tempestatibus huc & illuc jactatus est, nec tamen pervenit; non multum navigavit, sed multum jactatus est: Sic qui diu vixit, nec proficit ad bonos mores, non diu vixit, sed diu fuit. *Senec.*

Vt apicula per omnia circumvolitans, id, quod est utile domum adducit: Ita studiosus ex unoquoque, quod ad mores confert, excipit. *Plutarch.*

Vide Malitia, Virtus.

MORI.

¶ Exempla Sacra.

MOri interdum quàm vivere beatius. Exempla: Iosias, 2.*Reg*.22. 20. 2.*Paral*.34.28. Israelitæ, *Osea*.10.8. Iudæi, *Luc*.23.30. mori Paulo lucrum, *Philip*.1.21. mori pro liberari, *Coloss*.2.v.20.

Vide Mors.

MORIO.

¶ Apophthegma.

FRidericus Imperator interrogatus, an moriones in convivium intromittendi essent? Neque stultis, inquit, delectari possum, neque superbis esse amicus. Non intelligunt hodie principes Friderici dictum, qui hac hominum fæce ita delectantur, ut omnes aulæ stultorum & morionum sint plenæ. *Æneas Sylvius lib*.2.*Comment. de rebus gestis Alphonsi.*

Vide Stultus.

MORS.

¶ Sententiæ Biblicæ.

OMnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur. 2.*Reg*.14.

Scio, quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viventi. *Iob*.30.

Quis est homo qui vivet, & non videbit mortem? *Psal*.88.

Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ, neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum. Quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. *Sapient*.1.

Iustitia enim perpetua est, & immortalis: injustitia autem mortis est acquisitio. *Ib*.

Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum. *Ib* 2.

A muliere initium factum est peccati: & per illam omnes morimur. *Eccl*.25.

Omnia quæ de terra sunt, in terram convertentur. *Ib*.40.

Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. *Rom*.5.

Nunquid non paucitas dierum meorum finietur? *Iob*.10.

Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii. *Eccles*.7.

Nescit homo diem suum. *Ibid.*9.

Memor esto, quoniam mors non tardat. *Ibid.*14.

Vigilate, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. *Matth.*24.

Anima quæ peccaverit, ipsa morietur. *Ezech.*18.

An nescitis, quoniam cui exhibetis vos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam? *Rom.*6.

Peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem. *Iacob.*1.

Cùm enim morietur homo, hæreditabit serpentes, & bestias, & vermes. *Eccles.*10.

O mors! quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis, viro quieto, & cujus vitæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum? *Id.*41.

Verè enim mors peccatorum pessima. *Psal.*33.

Moritur doctus, similiter ut indoctus. *Eccles.*2.

Vnus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus. *Sap.*7.

Melior est mors, quàm vita amara: & requies æterna, quàm languor perseverans. *Eccl.*30.

O mors! bonum est judicium tuum, homini indigenti, & qui minoratur viribus defecto ætate. *Ib.*41.

Iustorum animæ in manu Dei sunt. *Sap.*3.

Iustus autem, si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. *Ibid.*4.

Malorum amatores digni sunt morte. *Sap.*15.

Homo per malitiam occidit animam suam. *Sap.*16.

Vnusquisque in iniquitate sua morietur. *Ier.*32.

Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. *Apoc.*20.

¶ Sententiæ Patrum.

Mortis diem omnes affuturum sciunt: eum tamen omnes, aut penè omnes differre conantur, etiam qui post mortem se beatius credunt esse victuros: tantam habet vim carnis & animæ dulce consortium. *Aug. de gratia novi Test.*

Mala mors putanda non est, quam bona vita præcessit: neque enim facit malam mortem, nisi quod sequitur ipsam mortem. *Id. de Civit. Dei.*

Prima mors animam pellit volentem à corpore: secunda mors animam nolentem tenet in corpore. *Id ib.*

Ita diviti fuit cura pro vivis, quamvis quid agerent omninò nesciret, quemadmodum nobis cura est pro mortuis, quamvis quid agant, utique nesciamus. *Id. de cura pro mortuis.*

Quid

Quid est mors? Relictio corporis, depositio sarcinæ gravis: modo alia sarcina non portetur, qua homo præcipitetur in gehennam. Qui cupit dissolvi & esse cum Christo, non patienter moritur, sed patienter vivit, & delectabiliter moritur. *Id. in Ioh.*

Vocantur ante tempus boni, ne diutiùs vexentur à noxiis: mali verò & impii tolluntur, ne diutiùs bonos persequantur. *Id. l. de Vita Chrysost.*

Nescis qua hora veniet: semper vigila, ut quòd nescis quando veniet, paratum te inveniat, quùm venerit: & ad hoc forte nescis quando veniet, ut semper paratus sis. *Aug.*

In quo quemque invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi novissimus dies: quoniam qualis in die isto moritur, talis in die illo judicabitur. *Id. ad Dioscor.*

Latet ultimus dies, ut obferventur omnes dies: serò parantur remedia, quùm mortis imminent pericula. *Id. de disciplina Christ.*

Mortem, ut peccati præcisionem, homo elucratur, ne malum immortale esset. Ita pœna ipsi in misericordiã cessit. *Nazian. Orat.* 38.

Nihil sic revocat à peccato, quàm frequens mortis meditatio. *Aug. lib. exhort.*

Non potest malè mori, qui benè vixerit: & vix benè moritur, qui malè vixit. *Id. de Doctr. Christ.*

Nudi omnes nascimur, nudi morimur: nulla distinctio inter cadavera mortuorum, nisi forte quia gravius fœtent divitum corpora, luxuria distenta. *Ambr. in hex.*

Platonis sententia est, omnem sapientum vitam meditationem esse mortis: debemus & nos igitur præmeditari, quod aliquando futuri sumus: & quod, velimus nolimus, abesse longius non potest. *Hier. in Epist. ad Heliod.*

Nihil æquè tibi proficiet ad temperantiam omnium rerum, quàm frequens cogitatio brevis ævi, & hujus incerti: quicquid facies, respice mortem. *Id. ad eund.*

Non est nostrum mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter accipere. Vnde & persecutionibus non licet propria manu perire. *Hier. sup. Ioan.*

Mors justorum bonis est in adjutorium, malis in testimonium: ut inde perversi sine excusatione pereant, unde electi exemplum capiunt, ut vivant. *Greg. sup. Matth.* 10.

Horam ultimam idcircò Dominus noster nobis voluit esse incognitam, ut semper possit esse suspecta: ut dùm illam prævidere non possumus, ad illam sine intermissione properemus. *Id. in hom.*

Sicut hi, qui adhuc viventes, animæ mortuorum quo loco habeantur, ignorant: Ita mortui, vitam in carne viventium, post eos qualiter disponantur, nesciunt. *Id. in mor.*

Lachrymarum causas quidam tripudiantes peragunt, & mortis suæ negotium ridentes exequuntur. *Id. ib.*

In omnibus operibus tuis memorare tuæ mortis horrorem, judicii tremendi valde discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis tui cordis elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miseriam: recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ, & cogita vitæ humanæ pericula. *Bernh. in serm.*

Novissima sunt quatuor, mors, judicium, gehenna, gloria. Quid horribilius morte? quid terribilius judicio? quid intolerabilius gehenna? & quid jucundius gloria? *Ib. ib.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horatius lib. 1. Epist. 4.

Inter spem, curamque, timores inter & iras,
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
Grata superveniet quæ non sperabitur hora.

Persius satyr. 5.

Vive memor lethi: fugit hora: hoc, quod loquor, inde est.

Ausonius in Chilonis sententiis.

Vive memor mortis, memor ut sis, vive salutis.

Martial. lib. 1. Epigram. 16.

Non est, crede mihi, sapientis dicere vivam:
Sera nimis vita est crastina, vive hodie.

Maphæus in appen. Vergilii.

Heu mortem invisam! quæ sola ultricibus armis
Elatos frenas animos, communia toti
Genti sceptra tenens, æternaque fœdera servans.
Quæ magnos parvosque teris, quæ fortibus æquas
Imbelles populisque duces, seniumque juventa.

Vergil. Elegia in Mecœnatis obitu.

Illa rapit juvenes prima florente juventa,
Non oblita rapit, sed tamen illa senes.

Ovid. lib. 3. Amor. 8.

Scilicet omne sacrum mors importuna profanat:
Omnibus obscuras injicit illa manus.

Id. ad Liviam de morte filii.

Fata manent omneis, omneis expectat avarus
Portitor, & turbæ vix satis una ratis.
Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam.
Omnia sub leges mors vocat atra suas.

Horat. Oda. 4. lib. 1.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas:
Regumque turres.

Idem

Idem Oda.28. lib.1.

—— Omnes una manet nox,
Et calcanda semel via lethi.
Mista senum ac juvenum densantur funera, nullum
Sæva caput Proserpina fugit.

Idem Oda. 2. lib.3.

Mors & fugacem persequitur virum:
Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus, timidoq; tergo.

Idem Satyr. 6. lib.2.

—— —— Neque ulla est
Aut magno, aut parvo Lethi fuga.

Iuvenalis Satyr.10.

—— Mors sola fatetur
Quantula sint hominum corpuscula.

Lucanus lib.9. bell. civil.

Sortilegis egeant dubij, semperq; futuris
Casibus ancipites: me non oracula certum,
Sed mors certa facit, pavido fortiq; cadendum est.

Mart. lib.2. Epigram.60.

Nullo fata loco possis excludere: cum mors
Venerit, in medio Tibure Sardinia est.

Propert. lib.2. eleg. ad Iovem.

Longius aut propius Mors sua quemque manet.

Id. Eleg.5. lib.3.

Haud ullas portabis opes Acherontis ad undas;
Nudus ad infernas stulte vehere rates.

Lucret. lib.3. de natura rerum.

Certa quidem finis vita mortalibus adstat:
Nec devitari lethum pote quin obeamus.

Horat. lib.1. Epist.19.

—— —— Mors ultima linea rerum est.

Ex Græcis Comicis.

Τί δ' οὐχὶ θανάτου μισθοφόρος ὦ φίλτατε,
Ὃς ἕνεκα τοῦ ζῆν ἔρχετ' ἀποθανούμενος;
Nonne ille mortis est stipendiarius,
Qui morte quærit, unde possit vivere?
Βροτοῖς ἅπασι κατθανεῖν ὀφείλεται.
Reddenda cunctis vita, tanquam debitum.
Τὸ ἀποθανεῖν οὐκ αἰσχρὸς, ἀλλ' αἰσχρῶς θανεῖν.
Haud turpe mori equidem, mori sed turpiter.

Καλὸν τὸ θνήσκειν, οἷς ὕβριν τὸ ζῆν φέρει.
Pulchrum mori, quibus vituperium vita fert.
Θνητὸς πεφυκὼς, μὴ γέλα τεθνηκότα.
Mortalis irridere parce mortuum.
Ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς, ἀποθνήσκει νέος.
Si quem Deus amat, ille juvenis interit.

¶ Sententiæ Philosophorum.

Mors est decessus animæ à corpore. *Cic.1.Tusc.*

Morti nihil est tàm simile, quàm somnus. *Cato Major.*

Mors, quasi saxum Tantalo semper impendet. 1. *de Finibus.*

Moriendum certe est, & incertum an eo ipso die. *Cato major.*

Nemini exploratum potest esse, quomodo sese habiturum sit corpus, non dico ad annum, sed ad vesperam. 2.*de Finib.*

Quis est, quamvis sit adolescens, cui sit exploratum, se ad vesperum esse victurum? *Cato major.*

Mortem omnibus natura proposuit. *Phil.*4.

Moriendum est omnibus: estque finis miseriæ in morte. 1.*Tusc.*

Commorandi nobis natura diversorium, non habitandi dedit. *Cato major.*

Ex vita discedendum est, tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo. *Cato Major.*

Si hoc tempore diem tuum non obieris, paucis post diebus est tibi moriendum: quoniam homo natus es. *Sulpitius ad Ciceronem Fam.lib.*4.

Hoc meditatum ab adolescentia debet esse, mortem ut negligamus: sine qua meditatione, tranquillo esse animo quis non potest. *Cato major.*

Quæ potest esse in vita jucunditas, cùm dies & noctes cogitandum sit, jam jamque esse moriendum? 1.*Tusc.*

Non deterret sapientem mors, quæ propter incertos casus quotidiè imminet, & propter brevitatem vitæ nunquam longè potest abesse. 1.*Tuscul.*

Vtrum vivere an mori sit melius, dii immortales sciunt: hominem quidem scire arbitror neminem. 1.*Tuscul.*

A malis mors abducit, non à bonis. 1 *Tuscul.*

Ipse animi decessus à corpore fit sine dolore, & fit plerunque sine sensu, nonnunquam etiam cum voluptate. Totum hoc leve est, qualecunque sit: fit enim ad punctum temporis. *ib.*

Tunc erimus beati, quum corporibus relictis cupiditatum & æmulationum erimus expertes. *Ib.*

Pellantur istæ ineptiæ pænè aniles: antè tempus mori miserum esse. Quod tandem tempus? naturæne? At ea quidem dedit usuram vitæ, tanquam pecuniæ, nulla præstituta die. Quid est

igitur

igitur quod querâre, si repetit, quum vult? ea enim conditione acceperas. Quæ verò ætas longa est? aut quid omninò homini longum? Nonne modo pueros, modò adolescentes in cursu à tergo insequens, nec opinantes assecuta est senectus? Omnia ista perinde, ut cuique data sunt, pro rata parte, aut longa aut brevia dicuntur. 1.*Tusc.*

Mors terribilis est iis, quorum cum vita omnia extinguuntur: non iis, quorum laus emori non potest. *Paradox.*2.

Naturá nihil hominibus brevitate vitæ præstitit melius: tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ, toties invocata morte, ut nullum frequentius sit votum. *Sen.*

Nemo scit nostrum, quàm propè versetur Deus. Sic itaque formemus animam, tanquam ad extrema ventum sit. Venientem nemo hilaris mortem recipit, nisi qui se ad illam diu composuerit. *Id.Epist.*12.

Nihil æquè tibi proficiet ad temperantiam omnium rerum, quàm frequens cogitatio brevis ævi & hujus incerti. Quicquid facies, respice ad mortem. *Id.in Epist* 25.

Non refert quot annos habeam, sed quot acceperim? Si plus vivere non possum, hæc est mea senectus. Quicunque ad extremum sui fati venerit, hic moritur senex. *Id.in Epist.*

Omnis dies velut ultimus ordinandus est, de felicitate hominis ultimus dies judicat. *Id.ib.*

Vltima hora, qua esse desinimus, non sola mortem facit, sed sola consummat: tunc ad illam pervenimus, sed diu venimus *Id.ib.*

Stultum est somno delectari, mortem horrere: cum somnus assiduus sit mortis imitatio. *Id.in l.de morib.*

Bis mori est, alterius arbitrio mori. Cujus mortem amici expectant, vitam cives oderunt. Crimen relinquit vitæ, qui morté appetit. Dum est vita grata, mortis conditio est optima. *Idem in Prov.*

¶ Apophthegmata.

A*Ristippus* interrogatus, quomodo Socrates obiisset diem? Vt ego, inquit, optarim. Significans, talem mortem quavis vita optabiliorem. *Laert.l.*2.*c.*8.

Theophrastus jam moribundus interrogatus à discipulis, num quidpiam mandare vellet? respondit; Nihil quidem quod imperaret se habere, nisi quod multa dulcia, gloriæ obtentu, vita mentiatur: nos vero quum vivere incipimus, tùm mori, & nihil inanius esse amore gloriæ. *Laert.*

Lochadus cuidam nuntianti, quòd è filiis ipsius alter interiisset: Olim sciebam, inquit, illi moriendum esse. *Plut.in Lacon.*

Secundus philosophus ab Adriano imperatore interrogatus, quid esset mors: respondit: Æternus somnus, dissolutio corporum, divitum pavor, pauperum desideriũ, inevitabilis eventus, incerta pere-

grinatio, latro hominis, somni pater, fuga vitæ, vivorum dissensio, resolutio omnium. *Laert.*

Agis interrogatus, quo pacto quis libertatem suam tueri possit? Si mortem, inquit, contempserit. *Plut. in Lacon.*

Musonius interrogatus, quis optimè extremum diem claudere posset? Qui semper, respondit, postremum vitæ diem sibi instare proposuit. *Max. serm.* 16.

Anaxagoras absens morti addictus est: id nuncianti: jam olim, inquit, istam sententiam tulit natura æquè in illos, atque in me. *Laert. lib.* 2.

Socrates cuidam dicenti, Athenienses te morte adjudicarunt: Et illos, inquit, natura. *Eras. l.* 3. *apoph.*

M. Antonius Philosophus moriens risit res humanas, & mortem contemnens ad amicos conversus dixit: Quid me fletis, & non potius de pestilentia & communi morte cogitatis? Et quum illi vellent recedere, ingemiscens ait: si jam me dimittitis, vale vobis dico, vos præcedens. Et cum ab eo quæreretur, cui filium commendaret, ille respondit: Vobis, si dignus fuerit, & Diis immortalibus. *Iulius Capitolinus.*

Callicratidas percontanti, quam ob causam fortes viri gloriosam mortem ingloriæ vitæ anteponant? Quoniam, inquit, alterum naturæ proprium, alterum peculiariter suum esse ducunt. Nam naturæ beneficio vivunt & ignavissimi: at honestè mori, non contingit, nisi virtute præditis. *Plut. in Lacon.*

Rubrius Flavius cùm à Nerone defecisset, captivus abductus, & mox ad mortẽ damnatus est: verùm cùm à lictore admoneretur, ut fortiter cervicem prætenderet: Vtinã, ait, tu tàm fortiter ferias. *Sen.*

Aristides Philosophus interrogatus, quatenus deceat hominem vivere? Tantisper, ait, dum deprehendet mori præstare, quàm in tot calamitatibus vivere. *Stob.*

Diogenes rogatus, num quid mali esset mors? Quo, inquit, pacto malum, cùm præsentem non sentiamus. *Laert. l.* 6.

Anaxarchus dicente ei Alexandro: Suspendam te? Minare his, inquit, è vulgò: mea autem nihil interest, super terram ne, an infra terram computrescam. *Stob. serm.* 5.

Socrates decrepitam agens vitam, in morbum cùm incidisset, & quidam interrogaret, quomodo sese haberet? Rectè, inquit, utroq; modo. Nam si fuero superstes, plures æmulatores habebo: sin vitam excessero, plures laudatores. *AElian. lib.* 2. *de var. histor.*

Bias cuidam mortem advocanti in liberorum amissione: Cur homo, inquit, ipsam vocas? Nonne etiam, si non vocaveris, veniet? *Max. serm.* 36.

Idem percontatus, quod genus mortis malum esset? Quod, inquit, legibus constitutum est. *Stob.*

Anaxa-

Anaxagoras cùm in exilio agenti nuntiata esset mors filiorum: Sciebam, inquit, me genuisse mortales. *Laert.l.2.c.3. Cic.l.3.Tuscul. quæst. AElian.l.3. de Var.histor.*

Gorgias rogatus, an libenter obiret? Minimè, inquit, sed ex hoc domicilio putrescente libenter abeo. *Brus. Stob.serm.*117.

Iulius Cæsar quum inter cœnandum ortus esset sermo, quod genus mortis esset optimum? incunctanter respondit: Inopinatum: & quod optimum judicavit, ipsi contigit. *Plut in apoph.*

Diogenes lugente quodam, quod in peregrina terra moriturus esset, dixit: Quid luges? ô stulte! Vndecunque eadem est via ad sepulchrum. *Ant. in Meliss. part.*1. *serm.*58.

Alphonsus interrogatus, quæ res reges ac privatos, divites ac pauperes, claros & obscuros, denique omnes prorsus exæquaret? respondit: Cinis. *Panorm.l.4. de reb gest. Alphonsi.*

§ Similitudines.

UT nemo miratur liquefactum, quod potuit liquescere: sectum quod erat sectile: exustum quod exustibile: Ita mirandum non est, mortuum esse, qui erat mortalis. *Plut.*

Quemadmodum mutuata pecunia æquo animo reddenda est: Sic vitæ munus, quod mutuo accepimus à Diis, citra querimoniam est reponendum. *Plut.*

Accensam lucernam nemo molestè fert, extinctam dolent omnes: Ita nasci jucundum, mori inamabile. *Plut.*

Quemadmodum clepsydra non extremum stillicidium exhaurit, sed quicquid ante effluxit: Sic ultima hora, qua esse desinimus, non sola mortem facit, sed sola consummat. *Sen.*

Vt qui se meminerunt inquilinos esse, & in conducto habitare, & modestius se gerunt, & minus gravatim exeunt: Ita qui intelligunt domicilium corporis ad breve tempus à natura commodatum esse, & vivunt temperantiùs, & libentius moriuntur. *Seneca.*

Supra modum deditus vino fæcem quoque exorbet: Sic admodum vitæ avidus, qui ne extrema quidem senecta vult mori. *Sen.*

Vt felicior est, quem ventus acrior cito in portum pertulit, quàm quem venti segnes, & longa tranquillitas lentissimo tædio delassarunt: Ita fortunatior, quem festina mors statim his vitæ malis eximit. *Sen.*

Ignis, qui valentem materiam occupavit, aqua & interdum ruina extinguendus est: ille, qui alimentis deficitur, sua sponte subsidit: Sic facilis est mors senum. *Sen.*

Gladiator tota pugna timidissimus, cùm moriendum est, fortiter adversario jugulum præstat, & errantem gladium sibi attemperat: Sic mors admota etiam imperitis animum dedit, ut præsentem fortiter ferant, qui cùm procul abesset, formidabant. *Sen.*

§ Exem-

¶ Exempla Sacra.

Mortis vindicatæ exempla: Mors Asael, 2.*Sam*.3.27. Mors Abner, 1.*Reg*.2.34. Mors Nabaoth, 22.38. Mors Ioas, 2.*Reg*.14.5. 2.*Par*.25.3. Mortis violentæ species diversæ. *Aquis submersorum exempla:* Antiquior mundus, *Gen*.7.21. *Matth*.24.37. *Luc*.17.27. 2.*Petr*.2.5. Pharao cum exercitu, *Exod*.14.28. *Interfectorum ab animantibus: Leonibus*. Propheta inobediens, 1.*Reg*.13.24. Socius Prophetæ, 20 36. Viri de Babylone, 2.*Reg*.17.25. *Serpentibus:* Israelitæ, *Num*.21.6. *Sap*.16.&10. 1.*Cor*.10.9. *Vermibus:* Antiochus, 2.*Macchab*.9.&.9. Herodes Agrippa, *Act*.12.23. *Vrsis:* Quadraginta duo pueri, 2.*Reg* 2.24. *Dolo ac proditione occisorum:* Sichimitæ, *Gen*.34.25. Abner, 2.*Sam*.3. 27. Isboseth, 4.6. Amasia, 20.10. Ela, 1.*Reg*.16.10. Sennacherib, 2 *Reg*. 19.37. 2.*Par*.23.21. *Esa*.37.38. Amnon, 2.*Reg*.21.32. 2.*Par*.24. Ioas, 24. 25. Godolias, *Ier*.41.3. *Interemptorum* - Azotii, 1.*Sam*.5.6. *Igne consumptorum:* Sodomitæ, *Gen*.19.&.24.25. Nadab & Abihu, *Levit*.10 2. murmurans populus, *Num*.11.1. mille hominum, *Iud*.9.45. *&c* Mulier Samsonis, 15.6. Zambri, 1.*Reg*.16.18. quinquagenarii duo, 2.*Reg*.1. &.10.12. filius Achaz, 16.3. 2.*Paral*.28.3. Filii Israel, 2.*Reg*.17.17. filius Manassis, 21.6. *Ier*.29 22. filii de Sepharvaim, 17.31. *Lapidibus obrutorum:* Blasphemator, *Lev*. 24. 23. Colligens ligna in Sabbatho, *Num*.15.35. Achan tollens de anathemate, *Ios*.7.25. Aduram, qui erat super tributa Regis, 1.*Reg* 12.18. 2.*Paral*.10 18. Naboth, 1.*Reg*.21.13. 2.*Paral*.24.22 Divus Stephanus Protomartyr, *Actor*.7.58. *Multitudine populi oppressorum exempla:* Dux incredulus, 2.*Reg*.7.&.17. *A mulieribus interfectorum:* Sisara, *Iud*.4.21. Abimelech, 9.&.52. Holofernes, *Iud*.13 8. *Muri aut alicujus alius ædificij casu oppressorum:* Samson & Principes Philistiim, *Iud*.16.30. Civium Aphec urbis viginti septem millia, 1.*Reg*. 20.30. Filii Iob, *Iob*.1.19. à turri Siloe interfecti, *Luc*.13.3. *Peste extinctorum:* Israelitæ, 2.*Sam*.24.15. *Præcipitatorum:* Eli, 1.*Sam*,4.18. Iezabel, 2.*Reg*.9.33. decem millia virorum, 2.*Par*.25.12. *Spinis & tribulis confractorum:* Viri Sochot, *Iud*. 8.16. *Suffocatorum:* Meretricis filius, 1.*Reg*. 3.19. Benadab, 2.*Reg*.8 15. *Suspensorum:* Pistor Pharaonis, *Gen*.41.13. Principes populi, *Num*.25.4. Rex Hai, *Ios*.8.29. quinque Reges, 10.26. Baana & Rachab, 2.*Sam*.4.12. Achitophel, 17.23. Aman, *Esth*.7.10. decem filii Aman, 9.14. Principes, *Thren*.5.52. duo latrones, *Matth*.27.38. Iudas proditor, &.5. *Actor*.1.18. *A terra absorptorum:* Core, Dathan, &c. *Num*.16.&.32.33. *Deut*.11.6. *Psal*.106.8. *Vim sibi inferentium:* Abimelech, *Iud*.9.54. Samson, 16.29. Saul, 1 *Sam*.31.4. Achitophel, 2.*Sam*. 17.23. Zambri, 1 *Reg*.16.18. Ptolemæus, 2.*Macch*.10.13. Razias, 14.41. Iudas proditor, *Matth*.27.5. *Act*.1.18. *Vi occulta divinitus extinctorum:* Her & Onan, *Gen*.38.&.7.10. Ægyptii, *Exod*.12.29. Israelitæ, *Num*.11.33. Exploratores, qui terræ detraxerant, 14.37. Bethsamitæ, 1.*Sam*.6.19. Oza, 2.*Sam*.6.7. Ananias & Saphira, *Act*.5.&.10. *Violento partu*

partu exanimatorum : Rahel, *Gen.*35.18. Vxor Phinees, 1.*Sam.*4.19.

Mortis preciosæ justorum exempla : Abel, *Gen.*4.8. *Hebr.*11.4. Henoch, *Gen* 5.24. Abraham, 25 8 Isaac, 35.29 Iacob, 49 33. Ioseph 50.26. Aaron, *Num.*20.28. Moses, *Deut.*34.5. Samuel, 1.*Sam.*25.1. David, 1. *Reg.*2.10. 1. *Par.*29.28. Elias, 2 *Reg.*2.11. Zacharias, 2 *Par.*24.21. *Matth.* 23.35. Tobias senior & junior, *Tob.*14.13. Iob, *Iob.*42.17. Matthathias, 1.*Macch.*2.70. Iudas Macchabæus, 9.18. 2.*Macch* 6.31. Septem fratres & Mater, 7.1.&c. Ioannes Baptista propter veritatem decollatus, *Marc.*6 28. Lazarus, *Luc.*16.22 Latro à dextris Christi pendens, 23.43. Stephanus, *Act.*7.60.

Mortis horrendæ malorum exempla : Cain, vulgo à Lamecho occisus, *Gen* 4.v.23.24. quinq; civitates Sodoma, Gomorrha, &c.19.24. Sichem, 34.25. Pharao cum exercitu, *Exod.*14.28. Nadab, &c. *Levit.*10. 2. *Num.*3.4. & 26.61. 1.*Par.*24.23. Core, Dathan, Abiron, cum suis complicibus, *Num.*16.32. Adonibesech, *Iud.*1.6. Sissara, 4.21. Eli, 1.*Sam.*4.18. Goliath, 17.50. Saul, 31.4. Amalechitæ filius. 2.*Sam.*1.16. Ammon, 13.v.28.29. Achitophel, 17.23. Absalom, 18,14, Seba, 20.22. Ioab, 1.*Reg.*2.34. Achab.22.34. Dux incredulus, 7.17. Benadab, 8.15. Athalia, 11.16. Sedechias, 25.6. Holofernes, *Iud.*13.10. Balsazer, Rex Chaldæus, *Dan.*5.30. Danielis accusatores, 6.24. Alchimus, 1.*Macch.* 9.55 Andronicus, 2.*Macch.*4.38. Antiochus, 9.9. Menelaus.13.4. Dives cujus agri exuberabant, *Luc.*12.20. Dives epulo, 16 22.

¶ HIEROGLYPHICA.

IN divinis literis *framea*, ut & alia telorum genera, *mortis* hieroglyphicum habetur. Ita Theologi & Psalmi loco: Erue à framea Deus animam meam. *Pier.Val.l.*42 *pag.*411.*B.*

Apud Scythas (qui multa quoque Aegyptiorum more confinxerunt, à quibus etiam instituti sunt, ut quibusdam veterum placet) *gladius* erat *mortis* symbolum. *Id l.*42.*pag.*416.*E.*

Colus quoque atque *pensa* tantum, staminibus abruptis, *mortis* habere significationem tradunt, ex fabula Parcarum, quarum munus est, suum unicuiq; rei finem præscribere. *Id.Pier. l.*48.*p.*471.*B.*

Pinus arbor *mortis* quoque hieroglyphicum est, de qua observatum, arborem illam excisam semel, nunquam suppullulascere. *Id.lib.*52.*pag* 504.*F.*

Cupressus etiam arbor in ostentis *mortis* indicium fuit: unde & mortis esse hieroglyphicum nonnulli affirmant. *Vide Pier.Val. l.*52. *pag.*504.*D.*

MOTUS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. Metamorph. 15. v.165.

Omnia mutantur, nihil interit: errat, & illinc
Huc venit, hinc illud.

Idem

Ibidem. v.257

——— *Cum sint huc forsitan illa,*
Hæc translata illuc: summa tamen omnia constant.
Nil equidem durare diu sub imagine eadem
Crediderim: sic ad ferrum venistis ab auro
Secula; sic toties versa est fortuna locorum.

Lucret. lib.1. de Nat. rerum.

Semper in assiduo motu res quæque geruntur.

Boetius Metro.9. lib.3.

——— *Qui tempus ab ævo*
Ire jubes. stabilisq; manens das cuncta moveri.

Manilius lib.4. Astron.

Est æquale nihil: terrenos aspice tractus,
Et maris, & notis fugientia flumina ripis:
Crimen ubique frequens, & laudi noxia juncta est:
Sic sterilis terris lætus intervenit annus:
Ac subitos rumpit parvo discrimine fœtus.
Et modo portus erat pelagi, jam facta Charybdis:
Laudatique cadit post paulum gratia Ponti:
Et nunc per scopulos, nunc campos labitur amnis:
Aut faciens iter, aut quærens venitve reditve.

Vide Natura.

MULIER.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

FAllax gratia, & vana est pulchritudo: mulier autem timens Deum, ipsa laudabitur. *Prov.31.*

Fundamenta æterna supra petram solidam, & mandata Dei in corde mulieris sanctæ. *Eccl.26.*

Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est & insipiens. *Prov. 18.*

Melius est sedere in pinna tecti, quàm cum muliere litigiosa, quæ partem ædium habet. *Ib.21.*

Melius est habitare in terra deserta, quàm cum muliere rixosa & iracunda. *Ibid.*

Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur. *Ib.27.*

Omnis plaga tristitia cordis est, & omnis malitia, nequitia mulieris. Et omnem plagam & non plagam videbit cordis, & omnem nequitiam & non nequitiam mulieris *Eccl.25.*

Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira, super iram mulieris. Commorari leoni & draconi placebit, quàm habita-

bitare cum muliere nequam. Nequitia mulieris immutat faciem ejus, & obcæcabit vultum suum tanquam ursus, & quasi saccum ostendet in medio proximorum. Ingemuit vir ejus, & audiens suspiravit modicum.&c. *Ib.*

Brevis omnis malitia super malitiam mulieris,sors peccatorum cadet super illam. Sicut ascensus arenosus in pedibus veterani: Sic mulier linguata homini quieto. *Id.ib.*

Mulieris ira, irreverentia, & confusio magna. *Ib.*

Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo. Cor humile & facies tristis, & plaga mortis, mulier nequam. *Ib.*

Dolor cordis & luctus, mulier zelotypa. In muliere zelotypa flagellum linguæ omnis communicans. *Ib.*26.

Mulieres subditæ estote viris, sicut oportet in Domino. *Col.*3.

Quod monile aureum est in rictu porci, id est mulier pulchra & fatua. *Prov.*11.

Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa: sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. 2.*Tim.*2.

Noli discedere à muliere sensata & bona, quam sortitus es in timore Domini: Gratia enim verecundiæ illius super aurum. *Eccl.*7.

Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam. Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua, & confundaris. *Ibid.*9.

Beatus qui habitat cum muliere sensata. *Ib.*

Mulieris bonæ beatus vir: nam numerus dierum ipsius duplicabitur. Mulier fortis oblectat virum suum, & annos vitæ illius in pace implebit. Pars bona mulier bona, in parte bona timentium Deum, dabitur viro pro factis suis. *Ib.*26.

Mulier gratiosa inveniet gloriam. *Prov.*11.

Mulier sensata, & tacita, non est immutatio eruditæ animæ. Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata. *Eccl.*26.

Columnæ aureæ super bases argenteas, & pedes firmi super plantas stabilis mulieris. *Ib.*

Ædificatio civitatis confirmabit nomen, & super hanc mulier immaculata computabitur. *Id.*40.

Sapiens mulier ædificavit domum suam: insipiens extructam quoque manibus destruet. *Pro.*14.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

Nihil esse sentio, quod magis ex arte dejiciat animum virilem quàm blandimenta fœminæ, cordiumque ille contractus, sine quo uxor haberi non potest. *Aug.l.* 8.*Solilo*q.

Mulier nec docere potest, nec testis esse, nec fide dicere, nec judicare: quan-

quantò magis non potest imperare. *Idem in quæst. ex utr. Test.*

Samson validus & fortis leonem suffocavit, sed amorem suum suffocare non potuit. Vincula solvit hostium, sed suarum non solvit nexus cupiditatum. Messes incendit alienas, sed unius ipse mulieris accensus igniculo, messem suæ virtutis amisit. *Ambr. l. 1. de David*

Hospitiolum tuum aut rarò, aut nunquam mulierum pedes terant: omnes puellas aut virgines Christi aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Vide ne sub eodem tecto manseris, nec præterea castitate confidas: nec Samsone fortior, nec Davide sanctior, nec Salomone poteris esse sapientior. *Hier. in Epist. ad Nepot.*

Vix est ita turpis, aut senio confecta, quæ non gaudeat, & libenter audiat, si dicatur esse pulchra. Delectant castas etiam præconia formæ. *Id. in Epist. ad matrem.*

Novi ego quasdam jam maturioris & plerasque generis libertini adolescentibus delectari, & filios quærere spirituales, paulatim pudore superato, per ficta matrum nomina erumpere in licentiam maritalem. *Id. ad Rust. mo.*

Matrem tuam ita vide, ne per illam alias videre cogaris, quarum vultus cordi tuo hæreant, & tacitum vivat sub pectore vulnus. Ancillulas, quæ illi in obsequio sunt, tibi scias esse in insidiis: & quantò vilior est earum conditio, tantò facilior est ruina. *Id. ib.*

Illa sit pulchra, illa sit amabilis, illa habenda inter socias, quæ nescit se pulchram esse, quæ negligit formæ bonum, & procedens ad publicum, non pectus & colla denudat, nec pallio denudato cervices aperit: sed quæ celat faciem, & vix oculo, qui viæ nuntius est, patente ingreditur. *Id. in Epist.*

Vxorem pauperem alere difficile est: divitem ferre tormentum est. Quid prodest diligens custodia, cum uxor servari impudica non possit, pudica non debeat? Infida enim custos castitatis est necessitas: & illa verè pudica dicenda est, cui licuit peccare, sed noluit. *Idem cont. Iovin.*

Pulchra citò adamatur, fœda facile concupiscit: difficile custoditur, quod plures amant. Molestum est possidere, quod nemo habere dignetur: minore tamen miseria deformis habetur, quàm formosa servatur. *Ibid.*

Nihil tutum est, in quo totius populi vota suspirant: alius formâ, alius ingenio, alius facetiis, alius liberalitate solicitat, aliquo modo expugnatur, quod undique incessitur. *Id. ib.*

Quid aliud est mala mulier, nisi amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, necessarium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, delectabile detrimentum, mali natura, boni colore depicta? *Chrysost. super Matth. 19.*

§ SEN-

§ Sententiae Poeticae.

Claud. in Eutrop. lib.1. v.331.

Nascitur ad fructum mulier, prolemque futuram.

Plaut. in Sticho.1.2.

Quæ tibi mulier videtur sapientissima?
Quæ tum, quum res secundæ sunt, se poterit noscere:
Et illa, quæ æquo animo patietur sibi esse pejus, quam fuit.

Vergil. lib.8. Æn. v.408.

——— *Quum fœmina primum,*
Cui tolerare colo vitam tenuique Minerva,
Impositum cinerem & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi: famulasque ad lumina longo
Exercet penso, castum ut servare cubile
Conjugis, & possit parvos educere natos.

Ausonius in Biantis sententiis.

Quæ casta est? De qua mentiri Fama veretur.

Ovid. lib.3. amor.4.

Si qua metu dempto casta est, ea denique casta est:
Quæ, quia non liceat, non facit, illa facit.

Plautus in Sticho. 1.2.

Ubi facillimè spectatur mulier, quæ ingenio est bono?
Cui malefaciendi est potestas, quæ ne faciat, id temperat.

Horat. Satyr.5. lib.2.

Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel uno
De sene gustarit, tecum partita lucellum,
Ut Canis, à corio nunquam absterrebitur uncto.

Seneca in Hippolito. v.557.

Sed dux malorum fœmina & scelerum artifex
Obsedit animos: cujus incesta stupris
Fumant tot urbes, bella tot gentes gerunt,
Et versa ab imo regna tot populos premunt.

Iuven. Satyr.10.

——— *Mulier sævissima tunc est,*
Cum stimulos odio pudor admovet.

Ovid. lib.2. de Arte amandi.

Sed neque fulvus aper mediâ tam sævus in irâ est,
Fulmineo rabidos dum rotat ore canes:
Nec lea, cum catulis lactentibus ubera præbet:
Nec brevis ignaro vipera læsa pede:
Fœmina quam socij deprensa pellice lecti
Ardet, & in vultu pignora mentis habet.
In ferrum flammasq; ruit: positoque decore
Fertur, ut Aonij cornibus icta Dei.

Seneca in Hercule Oet. v.233.

O quàm cruentus fœminas stimulat dolor,
Cum patuit una pellici & nuptæ domus!
Scylla & Charybdis Sicula contorquens freta
Minus est timenda: nulla non melior fera est.

Ovid. lib. 1. Amor. 6.

Nox, & amor, vinumque nihil moderabile suadent:
Illa pudore vacat: Liber, Amorque metu.

Plautus in Bacchid. 1. 1.

Istoc illecebrosius
Fieri nihil potest: nox, mulier, vinũ, homini adolescentulo.

Iuven. Satyr. 6. v. 165.

Quis feret uxorem, cui constant omnia? malo,
Malo Venusinam, quam te Cornelia mater
Grachorum, si cum magnis virtutibus adfers
Grande supercilium, & numeras in dote triumphos.

Ex Græcis Comicis.

Γυνὴ γὰρ οἴκῳ πῆμα καὶ σωτηρία.
Salus & exitium mulier est ædibus.
Γυναικὸς ἐσθλῆς ἐστι σώζειν οἰκίας.
Quæcunque mulier est proba, hæc servat domum.
Γυνὴ δὲ χρηστὴ πηδάλιόν ἐστ᾽ οἰκίας.
Est, quæ proba uxor, gubernaculum domus.
Γυναικὶ πάσῃ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.
Decus mulieri cuilibet silentium.
Γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, κ᾽ οὐ χρυσία.
Mores mulierem non monilia decorant.
Καλὸν γυναικὸς εἰσορᾶν καλοὺς τρόπους.
Res pulchra, morum pulchritudo fœminæ.
Γυναικὶ δ᾽ ἄρχειν οὐ δίδωσιν ἡ φύσις.
Natura non vult imperare fœminam.
Γυνὴ τὸ σύνολον ἐστὶ δαπανηρὸν φύσει.
Natura fecit sumptuosas fœminas.
Γυνὴ γὰρ οὐδὲν οἶδε, πλὴν ὃ βούλεται.
Scit mulier illa sola scire quæ libet.
Γυναικὸς ἐσθλῆς ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον.
Haud facile conjugem nanciscier bonam.
Θάλασσα καὶ πῦρ καὶ γυνή, κακὰ τρία.
Tria sunt mala, æquor, ignis, atque fœmina.
Ἰὸς πέφυκεν ἀσπίδος κακὴ γυνή.
Est mulier improba aspidis virus malum.

¶ Apophthegmata.

PRotagoras interrogatus, quam ob causam inimico filiam nuptum dedisset? Quia (inquit) nihil ei dare poteram deterius. *Ant. serm. de mul. for. &c.*

Solon à quodam rogatus, an uxor esset ei ducenda? Si turpem duxeris, inquit, habebis pœnam: sin pulchram, habebis communem. *Eodem serm.*

Aristippus mulierem parvam, sed pulchram conspicatus: Parvum quidem pulchrum, inquit: magnum autem malum. *Ant. serm. de muliere forti, &c.*

Iulia Augusti Cæsaris filia à parente castigata, quod cum adolescentibus luxuriosissimis procacius ambularet, respondit: Hi mecum senes fient, licet modò sint juvenes. *Eras. l. 4. apoph.*

Secundus philosophus interrogatus, quid esset mulier mala? respondit: Viri naufragium, domus tempestas, quietis impedimentum, vitæ captivitas, quotidianum damnum, voluntaria pugna, sumptuosum bellum, belua conviva, solicitudo confidens, leæna complectens, exornata Scylla, animal malitiosum, malum necessarium. *Max. serm. 39.*

Democritus sciscitatus, cur, cum magnus esset, parvam duxisset uxorem? Ego (inquit) in malo eligendo, quod minimum erat, elegi. *Eodem serm.*

Philonis uxor in complurium fœminarum cœtu interrogata, cur sola ex omnibus aureo non uteretur ornatu? Satis, inquit, uxori magnus ornatus viri sui virtus est. *Ib.*

¶ Similitudines.

UT nemo sentit, qua parte stringat calceus, nisi qui indutus est: Ita nemo novit ingenium mulieris, nisi qui duxit uxorem. *Plut.*

Muta cicada miraculo est, quòd ipsum genus sit garrulum: sunt autem huiusmodi in agro Rhegino: Sic magis admiramur constantiam & silentium in fœmina, quod ipsum genus mutabile sit & loquax. *Plut. l. 11. c. 27.*

¶ Exempla Biblica.

MVlierum fides ac pietas, *Exempla:* Obstetrices, *Exod.* 1. ℣. 17. Rahab, *Ios.* 2. ℣. 1. 4. *Hebr.* 11. ℣. 3. Ruth, *Ruth.* 1. ℣. 16. Noemi, 2. 12. Pueri vivi mater, 1. *Reg.* 3. ℣. 26. Sareptana, 17. ℣. 9. Sunamitis, 3 *Reg*, 4. ℣. 9. 10. *&c.* Iosaba, 11. ℣. 2. Esther, *Esth.* 4. ℣. 16. *&* 5. ℣. 1. Mulier sanguinis profluvio laborans, *Matth.* 9. ℣. 21. *&* 15. ℣. 22. Chananæa, ℣. 25. 27. 28. Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome, *Marc.* 16. 1. *Ioan.* 20 ℣. 1. Elizabeth, *Luc.* 1. ℣. 42. 45. Deipara virgo, ℣. 38. Anna, 2. ℣. 36. 38. Peccatrix, 7. ℣. 50. Martha, 10. ℣. 38. *Ioh.* 11. ℣. 27. Vidua paupercula, 21. ℣. 2. Christi Discipulæ, 23. ℣. 27. 49. Samaritana, *Ioh* 4. ℣. 25. 29. Deipara virgo, & eius comites, 19. ℣. 25. Tabitha, *Act.* 9. ℣. 36. Maria Marci mater, 12. ℣ 12. Lydia, 16 ℣. 14.

Mulierum fortitudo. *Exempla:* Debora, *Iud.*4.*Verſ.*9. Michol, 1.*Sam.*19.℣.12. Sara, filia Raguelis, fortiter & patienter tulit contumeliam ab ancilla illatam, *Tob.*3.℣.7.*&c.* Eſther Regina periculo ſe expoſuit pro gente ſua, *Eſth.*5.℣.1.2 *&c.* Iudith, *Iudith.*13.℣.8.9. Legatur etiam mirabilis fortitudo matris ſeptem Filiorum, 2. *Macch.* 7.℣.1.2. *&c.* Deipara virgo & ejus comites. *Ioan.* 19. ℣. 15. Maria Magdalene, 20.℣.11.

Mulierum pietatis & compaſſionis *exempla:* Rebecca, *Gen.*24. ℣.17.18. Obſtetrices, *Exod.*1.℣.17. Filia Pharaonis, 2.℣.6. Rahab. *Ioſ.*2. ℣.4.12. Ruth, *Ruth.*1.℣.16. Noemi, 2.℣.12. Pueri vivi mater, 1.*Reg.*3. ℣.26. Sareptana, 17.℣.9. Sunamitis, 2 *Reg.*4.℣.9.10. Ioſaba, 11.℣.2. Eſther non vocata accedit ad Aſſuerum, ut pro gente ſua apud eum intercederet, *Eſth* 5. ℣.2.*&c.* Maria Magdalena, Iacobe, & Salome, *Marc.*16.℣.1. Ioanna, Suſanna, &c. *Luc.*8.℣ 2. Martha, 10.℣.38. Paupercula vidua, 21.℣.1. Diſcipulæ Chriſti, 23.℣ 27. Vxor Pilati, *Matth.* 27.℣.19. Mater Chriſti, *Ioannis.*2.℣ 3. Et ejus comites, 19.℣.25 Tabitha, *Actor.*9.℣.16. Maria Marci mater, ad quam Petrus liberatus divertit, 12.℣.12. Lydia, 16.℣.14.15.

Mulierum ſapientum *exempla:* Sara, *Gen.*21.℣.9.10. Rahab, *Ioſ* 2. ℣.9.12.13. Debora, *Iudic* 4.℣.4. Ruth, *Ruth.*2.℣.1. Anna, 1.*Sam.*1.℣.15. Abigail, 25. ℣.18.32.33. Mulier Thecuitis, 2.*Sam.*14.℣.19. Mulier ſapiens, 20.℣.16. Bethſabee, 1.*Reg.*1.℣.16.17. Meretrix, 3.℣.26. Regina Saba, 10.℣.1. 2.*Par.*9.℣.1. Vidua Sunamitis, 2.*Reg.*4.℣.28. Hulda Prophetiſſa, 22.℣.15.19. Eſther, *Eſth.*7.℣.1.2.3. Vxor Pilati, *Matth.*27.℣.19. Vtraq; Maria, 28.℣ 9. Deipara virgo, *Luc.*1.℣.34.38.46.*&* 2.℣.48. Elizabeth, ℣.41.43 Maria ſoror Marthæ, *Luc.*10.℣.39. Martha, *Ioan.*11.32.

Mulierum ſtultiloquii *exempla:* Sara, *Gen.*18.℣.10.11.12. Rachel, 30.℣.1. Dalila, propoſitionis obſcuræ enodationem in damnum mariti ſui indicat civibus ſuis, *Iudic.*14.℣.17.*&* 16.℣.18. Michol. 2.*Sam.* 6.℣.20. Meretrix altera, 1.*Reg* 3 26. Vxor Tobiæ, *Tob* 2.℣.22. Ancilla Saræ, 3.℣.8. Vxor Aman, *Eſth.*5.℣.14. Vxor Iob, *Iob.*2.℣.9. Mater Zebedæi, *Matth.*20.℣.20 21.

Mulierum aviditatis & concupiſcentiæ *exempla:* Eva, *Gen.*3 ℣ 6. Sarai, 16.℣.1.2. Filiæ Loth, 19.31.*&c.* Rebecca, 24 ℣.58. Rachel, 30.℣.1. Dina, 34.℣.1. Vxor Potipharis, 39 ℣.11. Axa, *Ioſ.*15 ℣.17.18.19. Anna, 1.*Sam.*7.℣ 8 Sunamitis, 2 *Reg.*4.℣.22.23.24. Athalia, ℣.11. Anna uxor Tobiæ, *Tob.*11.℣ 5. Eſther, *Eſth.*9.℣.12.13. Rhode, *Act.*12.℣.14.

Mulierum officia: *Primo,* Maritum amore complecti. *Exempla:* Michol, 1.*Sam.*18.℣.28. Sara Tobiæ uxor, *Tob.*10.℣.12. *Secundò,* monere de pietate. *Exempla:* Sunamitis, 2.*Reg.*4.℣.9 10. Eſther, *Eſth.*7. ℣.1.2. *&c.* *Tertiò,* illi parere & honorem deferre. *Exempla:* Sara juxta mandatum Abrahæ mariti, ſubticet ſe eſſe uxorem Abrahæ, *Gen.*12.℣.14.*&c.* & dominum eum vocat, 1.*Pet.*3.℣.6. Sunamitis veniam petit à marito eundi ad Eliſæum, 2.*Reg.*4.℣.22. *Quartò,* mariti miſe-

miserias patientia & consolatione sublevare. *Exempla:* Sephora, *Exod.* 4. 25. Michol, 1. *Sam.* 19 ℣. 11. 12. Vxor Ieroboam consulit Ahiam, 1. *Reg.* 14. ℣. 4. Iezabel, 21. ℣. 7. Tobiæ uxor, *Tob.* 2. ℣. 19. 20. *Quintò*, sequi maritum quo venerit. *Exempla:* Sara, *Gen.* 12. ℣. 1. 2 & 20. ℣. 1. 2. Rebecca ex Mesopotamia venit ad Isaacum in Canaan, 24. ℣. 61. Lea & Rachel Iacobum profugum sponte sequuntur, 31. 14. Sephora similiter sequitur Mosen, *Exod.* 4. ℣. 20. Davidem exulem in terra Geth, Vxores, 1. *Sam.* 27. ℣. 3. Mulieribus etiam legendum Deuteronomium, *Deut.* 31. ℣. 12. Mulieribus prædicat Paulus, *Act.* 16. ℣. 13.

Mulieres steriles fœcundæ redditæ. *Exempla.* Sara uxor Abraham, *Gen.* 16. ℣. 1. & 21. ℣. 1. Rebecca, 25. ℣. 21. Rachel, 30. ℣. 1. 22. 23. Vxor Manue, *Iud.* 13. ℣. 2. 24. Anna, 1. *Sam.* 1. ℣. 5. 20. Elisabeth, *Luc.* 1. ℣. 7. 57.

Mulierum astutiæ & fallaciæ *exempla:* Filiæ Loth, *Gen.* 19. ℣. 32. Rebecca, 27. ℣. 16. Rachel, 31. ℣. 35. Vxor Potipharis, 39. ℣. 13. 14. 15. 16. Obstetrices, *Exod.* 1. ℣. 19. Filiæ Moabitarum, *Num.* 25. ℣. 2. Rahab, *Iosu.* 2. 4. Iahel, *Iudic.* 4. ℣. 18. Vxor Samsonis, 14 ℣. 16. Dalila, 16. ℣. 15. Michol, 1. *Sam.* 19. ℣. 21. Mulier Thecuitis, 2. *Sam.* 14. 4. Mulier quædam, 17. ℣. 19. Mulier meretrix, 1. *Reg.* 3. ℣. 20. Iezabel, 21. ℣. 8. Iudith, *Iudith.* 10. ℣. 12. &c. Herodias, 6. ℣. 19. 21. 22. 24.

Vide Vxor.

MULTITUDO MALORUM.

¶ EXEMPLA SACRA.

MVltitudinis malorum *exempla:* Antiquior mundus. *Gen.* 7. ℣. 21. Sodoma, Gomorrha, &c. 19. ℣. 14. Fratres Ioseph, inter quos duo tantum inventi sunt, Ruben & Iuda, qui laborarent pro liberando Iosepho, sed prævaluerunt mali, *Gen.* 37. ℣. 22. 26. Ismael filii plures fuerunt, quam filii Isaaci, *Gen.* 25. ℣. 13. &c. Israelitarum ingens fuit numerus, sed ex illis duo tantum (qui quidem ex Ægypto egressi erant) Iosue & Caleb, in promissam terram Chanaan sunt ingressi, *Num.* 1. ℣. 46. & 14. ℣. 30. Plures fuerunt cum Absolone regnum patris invadente, quàm cum Davide, 2. *Sam.* 15. ℣. 31.

V. de Malitia.

MUNDUS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

IN principio creavit DEUS cœlum & terram. *Gen.* 1.

Dominus fecit terram in fortitudine sua, & præparavit orbem in sapientia, & prudentia sua extendit cœlos. *Ier.* 51.

Creavit Deus cœlum & terram. Terra autem erat inanis & vacua: & tenebræ erant super faciem abyssi. *Gen.* 1.

Ex hac autem materia invisa creavit omnipotens Dei manus orbem terrarum. *Sapient.* 11.

Dixit quoque Deus: fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum: & factum est ita, vocavitque Deus firmamentum Cœlum. *Gen.*1.

Aspiciamus itaque ad cœlum & terram, & ad omnia, quæ in eis sunt, & intelligamus, quia ex nihilo fecit illa Deus 2. *Macch.*7.

Fundasti Domine terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi.. Abyssus sicut vestimentum amictus ejus, super montes stabunt aquæ: ab increpatione tua fugient. Ascendunt montes, descendunt campi in locum, quem fundasti eis. *Psal.*103.

Orbem terrarum fundavit Deus super maria, & super flumina præparavit eum. *Psal.*24.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

MVndus iste periculosior est blandus, quàm molestus: & magis cavendus, quum se illicit diligi, quam quum admonet cogitq; contemni. *August. ad Dioscor.*

In hoc mundo non timere, non dolere, non laborare, non periclitari, impossibile: sed plurimum interest, qua causa, qua expectatione, quo animo quisque patiatur. *Ib.*

O amatores mundi! cujus rei gratia militatis? major non esse poterit spes vestra in mundo, quam ut amici mundi sitis. Ibi quid nisi fragile plenum periculis, & per quot particulas pervenitur ad maius periculum? pereant hæc omnia, & dimittamus hæc vana & inania? conferamus nos ad solam inquisitionem eorum, quæ finem non habent: vita hæc miseria est: mors incerta subitò obrepit: & post hæc negligentiæ pœna supplicio luenda est: *Id. lib. Confess.*

Mundus transit & concupiscentia ejus. Quid vis? utrum amare temporalia, & transire cum tempore? an Christum amare & in æternum vivere? *Id super Epist. Ioan.*

Ecce turbat mundus, & amatur: quid si tranquillus esset? formoso quomodo hæreres, qui sic amplecteris fœdum? Flores ejus quomodo colligeres, qui à spinis non revocas manum? *Id. in Psal.*

Vincula hujus mundi asperitatem habent veram, jucunditatem falsam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, rem plenam miseriæ, spem beatitudinis inanem. *August.*

Ecce ruinosus mundus est, & sic amatur: Quid si dulcis esset? ô munde immunde tenebras pariens: Quid faceres si maneres? Quid faceres dulcis, si amarus alimenta metiris? *Id. in serm.*

Discite in hoc mundo supra mundum esse, & si corpus geritis, voliret in vobis ales interior. *Ambr. l. de Virg.*

Sancti viri, quia nihil hujus mundi appetunt, procul dubio nullis tumultibus in corde premuntur. *Greg. in moral.*

Cui

Cui Christus incipit dulcescere, necesse est amarescere mundum. *Bern. in serm.*

Plenus est mundus spinis, quæ in terra sunt, in tua carne sunt: versari in his, & minimè lædi, divinæ potentiæ est, & non virtutis nostræ. *Idem sup. Cant.*

Mundus est, ubi malitiæ plurimum, ubi sapientiæ modicum ubi omnia sunt viscosa, omnia lubrica, omnia opera tenebris & obsessa laqueis: ubi periclitantur animæ, affliguntur corpora, ubi omnia vanitas, & afflictio spiritus. Et in Ioele dicitur: Confusum est gaudium à filiis hominum. *Id. in serm.*

Mundus clamat, ego deficiam. Caro clamat, ego inficiam. Diabolus clamat, ego decipiam. CHRISTVS verò dicit, ego reficiam. *Idem.*

Periculum probat transeuntium raritas, pereuntium multitudo. In mari Massiliæ de quatuor navibus non perit una: in mari hujus mundi de quatuor animabus vix evadit una. *Ib.*

Habemus pro mari mundum, pro navi ecclesiam, pro velo pœnitentiam, pro gubernaculo crucem, pro nauta Christum, pro vento Spiritum Sanctum. *Chrysost. super Matth.*

§ Sententiae Poeticae.

Manil. lib. 1. Astronom.

Sed facies quæcunque tamen sub origine rerum
Convenit, & certo digestum est ordine corpus.

Id. ibid.

Est igitur tellus mediam sortita cavernam
Aëris, & toto pariter suspensa profundo,
Nec patulas distenta plagas, sed condita in orbem
Vndique surgentem pariter, pariterque cadentem.
Hæc est naturæ facies: sic mundus & ipse
In convexa volans teretes facit esse figuras
Stellarum, Solisque orbem, Lunæque rotundum
Aspicimus tumido quærentis corpore lumen,
Quod globus obliquos totus non accipit ignes.
Hæc æterna manet Divisq; simillima forma,
Cui neque principium est usquam, nec finis, in ipso
Sed similis toto remanet perq; omnia par est.

Id. ibid.

Quicquid subduxit flammis natura, pepercit
Succubitura oneri, formas distinguere tantum
Contenta, & stellis ostendere sidera certis.
Ignea designat species, atque ignibus ignes
Respondent, media extremis, atque ultima summis
Redduntur.

Id. ibid.

At manet incolumis mundus, suaque omnia servat,
Quæ nec longa dies auget, minuitq; senectus.
Nec motus puncto currit, cursusque fatigat.
Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.
Non alium videre patres, aliumve nepotes
Aspicient.

Lucan. lib.1. bel. civil.

—— —— Sic cum compage soluta
Secula tot mundi suprema coegerit hora,
Antiquum repetent iterum chaos, omnia mixtis
Sydera syderibus concurrent, ignea Pontum
Astra petent, tellusq; extendere littora nolet &c.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

UNiversus hic mundus una civitas communis Deorum atque hominum existimanda est. *Cic. de Leg.*

Sin alia causa est, cur mortalem fecerit mundum, non quemadmodum Platonici dicunt sempiternum. *Id. de Nat. Deor.*

Quid enim mundo præstantius? lauda quam putas speciem: portio à te laudabitur mundi. *Apuleius de dogm. Plat.*

Amor mundi nos in fortunæ potestatem adducit. Hic amissis liberis mœstus, hic solicitus ægris, hic turpibus, & aliquam passus infamiam tristis. Hanc imaginem animo tuo propone, ludos facere fortunam, & hunc mortalium cœtum, honores, divitias, gratias excutere: quorum alia inter diripientium manus scissa sunt, alia infida societate divisa, alia magno detrimento eorum, in quos devenerant, deprehensa. *Sen.*

¶ APOPHTHEGMATA.

THales interrogatus, quid omnium esset pulcherrimum? respondit: Mundus: Est enim opus Dei, quo nihil pulchrius est. *Erasm. 7. apoph. ex Laert. lib.1.*

Demonax. Cùm quidam exquirerent, an mundus esset animatus, & rursus an globosus? Vos, *inquit Demonax*, de mundo solliciti estis: at vestram ipsorum immundiciem non curatis. *Ant. part. 2. serm. 77. Melissæ.*

¶ SIMILITUDO.

UT mare gravida minus laborat & in gestatione & in partu: Ita si rem honestissimam animo conceperimus, minore negotio consequemur, quàm stulta quædam oblectamenta. Et qui mundi præmia non sequuntur, minore dolore margaritum illud Evangelicum sibi parare poterunt. *Erasm.*

MUNUS.

¶ Sententiæ Biblicæ.

DOnec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus suis humiliant voces suas, in tempore retributionis postulabunt tempus. *Eccles.* 29.

Cum dederis, ne improperes. *Ib.* 41.

Vbi manus multæ sunt, claude: & quodcunque tradas, numera, & appende. Datum verò & acceptum omne describe. *Ib.* 42.

Non accipies munera, quæ excæcant sapientiam. *Exod.* 23.

Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. *Esa.* 1.

Væ! qui iustificatis impium pro muneribus. *Id.* 5.

Qui excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit. *Id.* 33.

Amici divitum multi propter dona. *Prov.* 14.

Qui odit munera, vivet. *Ib.* 15.

Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas judicii. *Ib.* 17.

Non accipies pretium ab eo, qui reus est sanguinis. *Num.* 35.

Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur: Sic & inter medium emptionis & venditionis angustiabitur peccatis *Eccl.* 27.

Ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. *Iob.* 15.

Insatiabilis oculus cupidi: in tempore iniquitatis non satiabitur. *Eccl.* 14.

¶ Sententiæ Patrum.

LIbertatem arguendi amittit & peccat, qui ab eo accipit, qui ideò dat, ne corrigatur. *Ambr. in Epist. ad Cor.* 1.

Munera excæcant oculos judicum, & vim autoritatis inclinant. *Ib.*

Facilè contemnitur clericus, qui sæpè vocatur ad prandium, & non recusat. Nunquam petentes, rarò accipiamus rogati. Nescio, quomodo etiam ipse, qui deprecatur, ut tribuat, quum acceperis, viliorem te judicat: & mirum in modum, si eum rogantem contempseris, plus te post veneratur. *Hier. ad Marcell.*

Ante Dei oculos nunquam est vacua manus à munere, si arca cordis plena sit bona voluntate. *Greg. homil.*

Tres sunt munerum acceptiones, quibus contra justitiam humana vanitas militat: nempe favor amicitiarum, adulatio laudis, & corporalis acceptio muneris. Facilius ante pervertitur animus rei corporeæ munere, quàm gratiæ laudisque favore. *Isid. de sum. bon. l.* 1.

¶ Sententiae Poeticae.

Ovid. lib. 1. de arte Amandi.

Carmina laudantur: sed munera magna petuntur:
Dummodo sit dives barbarus, ille placet, &c.

Id.1. Amor.8.

Qui dabit, ille tibi magno sit major Homero:
(Crede mihi) res est ingeniosa dare.

Idem lib.2. de arte Amandi.

Ipse licet venias Musis comitatus Homere:
Si nihil attuleris, ibis Homere foras.

Id. Epist.16. Heroid.

——— Sic acceptissima semper
Munera sunt, autor quæ pretiosa facit.

Id. lib.3. de Pont. El.8.

Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
Sed te, cum donas, ista juvare solent.

Id. lib.3. de arte amandi.

Munera (crede mihi) placant hominesq; Deosq;:
Placatur donis Iupiter ipse datis.
Quid faciet sapiens? Stultus quoque munere gaudet:
Ipse vir, accepto munere, mutus erit.

Horat. Oda.16. lib.3.

——— Diffidit urbium
Portas vir Macedo, & subruit æmulos
Reges muneribus: munera navium
Sævos illaqueant duces.

Terentius in Phormione.1.1.

Quam inique comparatum est, ij qui minus habent
Vt semper aliquid addant divitioribus.

Martial. lib.5. Epigram.82.

Semper eris pauper, si pauper es, AEmiliane:
Dantur opes nullis nunc nisi divitibus.

Ovid. lib.1. Amor.10.

Nec tamen indignum est à divite præmia posci:
Munera poscenti quæ dare possit, habet.
Carpite de plenis pendentes vitibus uvas:
Præbeat Alcinoi poma benignus ager.

¶ Apophthegmata.

C. *Potitius* audiens Romanos acceptis muneribus pristinum nomen & decus amisisse: Vtinam, inquit, ad illa tempora me fortuna servasset, & nunc essem natus, quando Romani dona accipere cœpissent.. Non profecto passus essem eos imperare diutius. *Cic. lib.2. Offic.*

C. Cæsar. Sylla præturam adeptus, comminatus est Cæsari, se sua in illum potestate usurum: Iure, inquit Cæsar ridens, tuam potestatem appellas, quam tuo ære mercatus es. Notans Syllam, quod eum magistratum largitionibus sibi parasset. *Eras. l.1. apoph.*

Alphon-

Alphonsus magnoperè laudare solebat dictum nescio cujus: Hostibus fugientibus pontem argenteum extruendũ esse. Quod putaret, hostes pecunia solicitandos, ut ab acie discederet. *Eras l.8. apoph.*

Alcamenes percontatus, cur à Messeniis oblata munera respuisset? Quoniam, inquit, si recepissem, cum legibus pacem habere non potuissem. *Plut. in Lac.*

Epaminondas. Artaxerxes Persarum rex, cùm misisset ad Epaminondam Thebanorum ducem tria Daricorum millia, Diometontem Cyzizenum regium legatum vehementer increpuit, quod tam periculosam navigationem suscepisset, nullam aliam ob causam, quam ut homines pecunia corrumperet: jussitque ut urbe excederet, quamprimum regi suo munera referret, his verbis: Si favet commodis Thebanorũ, habiturus est Epaminondam amicum, non pecunia coemptũ, sed gratis: si minus, habebit hostẽ. *Plut. in Græc. apoph.*

Lycurgus Orator, objiciente quodam, quod se pecunia redemisset à calumnia, non est inficiatus, sed clarissima voce populum appellans: Benè habet, inquit, viri Athenienses: quandoquidem tot annos in Repub. versatum dedisse me, non accepisse pecuniam criminantur objectores. *Erasm. l.6. apoph*

Pescenius Niger consiliariis suis addidit salaria, ne gravarent eos, quibus assidebant, dicens: Nec dare eos debere, nec accipere: & sic suorum judicum consuluit & consiliariorum integritati. *Ex AElio Spartiano.*

Socrates. Cum Alcibiades spatiosam aream dono offerret *Socrati*, in qua sibi domum ædificaret: Quid, inquit, si mihi calceis opus esset, num corium mihi dares, unde mihi calceos conficerem? & si dares, annon ipse ridiculus essem, si acciperem? Hac similitudine munus inutile recusavit. *Eras. l.3. apoph.*

Idem objurgatus ab uxore Xantippe, quod multa missitantibus amicis, nihil acciperet, dixit: Si omnia, quæ dantur, statim acciperemus, ne, si peteremus quidem in posterum, ut darent, habituri essemus. *Stob. serm. de Prudent.*

Idem. Archelaus rex Socratem ad se vocarat, multa pollicens: Socrates respondit, se nolle ad eum venire, à quo acciperet beneficia, cùm illi reddere paria non posset. *Eras. l.3 apoph.*

Demetrius Cynicus quùm Cæsar ducenta talenta ei attulisset, ridens rejecit: Si tentare, inquit, me constitueras, toto illi fui experiundus imperio. *Brus. l.1 c.9.*

Ephialtes pauperrimus fuit: attamen quùm amici decem talenta ipsi dono darent, non accepit: Hæc, inquiens, me cogerent, si quidem reverenter vos haberẽ, aliquid præter jus concedere; sin minus vos observarem, ingratissimum haberi. *AElianus l.11. de Var. hist.*

Phocion cum à Menillo oblatam pecuniam contempsisset, rogatus ab illo causam, cur saltem filio sumendam non permitteret? respon-

respondit: Si filius vitam moresque composuerit, vivet ille quidem paterna hæreditate contentus: sin verò prodigus & immodestus fuerit, ne argentum quidem hoc satis futurum est. *Plut.*

¶ SIMILITUDO.

UT bilanx in eam vergit partem, unde plus accepit: Sic quidam nunc huic, nunc illi favent, qui plurimum det, non cujus causa sit optima. *Erasm.*

¶ EXEMPLA SACRA.

MVnerum oblationis & exhibitionis *exempla:* Rex Sodomorum Abrahæ, *Gen* 14. ℣. 20. 21. Iacob Esau fratri: 33. ℣. 9. 10. Iosepho, 43. ℣. 11. Israelitæ ad Tabernaculum *Exod.* 35. ℣. 20. 21. 22. Aliud Regi Eglon, *Iud.* 3. ℣. 17. Regina Saba Salomoni, 1. *Reg.* 10. ℣. 10. Salomon Reginæ Saba. ℣. 13. Ionathas Davidi, 1. *Sam* 8. ℣. 4. Asa Regi Benadad, 1. *Reg.* 15. ℣. 18. Rex Babyloniorũ Ezechiæ Regi, 2. *Reg.* 20. ℣. 12. Achaz Regi Assyriorum, 2. *Paral.* 28. ℣. 21. Tobias Raphaeli, *Tob.* 1. ℣. 1. *&c.* Bethuliani Iudith, *Iudit.* 15. ℣. 13. Magister militiæ Ieremiæ, *Ier.* 40. ℣. 5. Nabuchodonosor Danieli, *Dan.* 2. ℣. 48. Ionathas Alexandro, 1. *Macchab.* 10. ℣. 60. Magi CHRISTO, *Matth.* 2. ℣. 11. Munerum recusationis in tempore à piis factæ *exempla:* Abraham, *Gen.* 14. ℣. 22. Viri Dei, 1. *Reg.* 13. ℣. 8. Elisæus, 2. *Reg.* 5. ℣. 15. 16. David, 2. *Sam.* 22. ℣. 24. Daniel, *Dan.* 5. ℣. 17. Mattathias, 1. *Macch.* 2. ℣. 18. Petrus, *Act.* 8. ℣. 20. Muneribus multa obtineri, *Exemplum:* Iason, 1 *Macch.* 23. ℣. 24. Muneribus inhiantium *exempla;* Filii Samuelis, 2 *Sam.* 8. ℣. 3. Giezi, 2. *Reg.* 5. ℣. 20. 21. Custodes sepulchri CHRISTI, *Matth.* 28. ℣. 12. Felix, *Actor.* 24. ℣. 26.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Quære locum de Donis & Dote.

MURMURATIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

MVrmurationis *exempla:* Cain, *Gen.* 4. ℣. 14. Israelitæ, *Exod.* 5. ℣. 21. *&* 15. ℣. 15. *&* 16. ℣. 2. *&* 17. ℣. 3. *Num.* 11. ℣. 1. *&* 13. ℣. 31. *&* 14. ℣. 2. *&* 16. ℣. 41. *&* 20. ℣. 3. *&* 21. ℣. 5. *Deut.* 1. ℣. 26. Pharisæi, *Matth.* 9. ℣. 11. *&* 12. ℣. 2. *&* 15. ℣. 2. *Marc.* 2. ℣. 6. *Luc.* 5. ℣. 30. Mercenarii, *Matth.* 20. 11. Discipuli CHRISTI, 26. 8. 9. Scribæ & Pharisæi, *Marc.* 2. ℣. 24. *&* 7. ℣. 5. *Luc.* 6. 2. *&* 15. 2 *&* 19. ℣. 7. Iudæi, *Ioan.* 6. ℣. 41. 52. Discipuli quidam, ℣. 60. Turba, 7. ℣. 32. Iudas Ischariothes, 12. ℣ 4. 5. Græci adversus Hebræos, *Act.* 6. ℣. 1. Murmurationis pœnæ *exempla:* Israelitæ, *Num.* 11. ℣. 1. *&* 14. ℣ 36. *&* 16. ℣. 49. Maria soror Moysis, 12 ℣. 10.

Vide supra Impatientia.

MUSICA.

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Teas*, quum Ismeniam tibicinem optimum in bello cœpisset, jussit

jussit illum canere: ac cæteris admirantibus, ipse juravit per ventum & acinacem, sibi jucundius esse, audire hinnitũ equi. *Plut. in apoph.*

Antisthenes, quibusdam admirantibus Ismeniam, quod esset insignis tibicen, Nequam, inquit, hominem esse oportet: nam si bonæ frugis esset, non esset egregius tibicen. *Erasm. l. 5. apoph.*

Solon, cum ejus nepos ex fratre inter pocula carmen quoddam Sapphus cecinisset, delectatus est illa cantilena, & jussit adolescentem, ut eam se doceret. Cùm autem quidam interrogasset, quam ob causam hoc desideraret? respondit: Vt postquam ipsam didicero moriar. *AElian. de Var. hist.*

Antisthenes quum in convivio quidam ei diceret: Cane tibiis: Tu mihi eas inflа, inquit. Non recusavit obsequium, si ille vicissim obsequeretur. Sed interim indicavit, non esse philosopho decorum, tibiis canere. *Laert. lib. 1. c. 1. Brus. l. 4. c. 17.*

Stratonicus aliquando trophæum quum erexisset, hunc inscripsit titulum: Adversus malè canentes citharâ. Notans, tales ubique quàm plurimos esse, quos ipse vicisset. *Erasm. lib. 6. Apoph. ex Athen.*

Agesilaus cuidam roganti, quam ob causam Spartiatæ ad tibiarum cantum inituri prælium exercerentur? Vt quum ad numerum, inquit, incedunt, appareat qui formidolosi sint, qui fortes. *Plut. in Lacon. apoph.*

Lacedæmonius quidam quum super convivium esset illata lyra: Non est, inquit, Laconicum nugari. *Plut. in Lacon.*

Agesilaus rogatus, ut vellet audire quendam, qui mira similitudine lusciniæ vocem imitabatur, recusavit: Frequenter (inquiens) ipsam audivi lusciniam. *Plut. in Lacon. apoph.*

Philippus quum audisset filium suum quodam in loco scitè cecinisse, objurgavit, dicens: Non te tui pudet, qui noris tàm benè canere? *Plut. in apoph.*

Aristoteles interrogatus, quid de musica sentiret? respondit: Iovem neque canere neque citharam pulsare. *Brus. l. 4. c. 17.*

Eudamidas rogatus de cantore quodam, qui feliciter cecinerat, qualis ipsi videretur: Magnus, inquit, in re parva delinitor. *Plut. in Lacon. Brus. l. 4. c. 17.*

Gelon, in convivio quum lyra circumferretur, cæterique ordine canerent (nam id apud Græcos honestum habebatur) equum jussit adduci in convivium, facileque ac leviter in illum insiliit: Significans, hoc esse regalius, quàm lyra canere. *Plut. apoph.*

Demaratus cùm audiret cantorem quendam ostentantem artem suam, nihil aliud laudis illi tribuit, tantum ait: Mihi videtur non malè nugari. *Plut in Lac. apoph.*

Quum *Alexander* etiamnum pubescens citharæ daret operam, & præceptor artis subinde moneret, quam chordã, & quomodo pulsare

ſare deberet,& puer parum obſequens doctori dixiſſet: Quid ſi hanc pulſarem? Citharœdus lepidè reſpondit: Si iſthuc quæris, tanquam mox rex futurus, nihil refert: ſin ut artifex futurus, plurimum intereſt. *Eraſ.l.8.apoph.*

¶ SIMILITVDO.

UT quidam magnetes ferrum attrahunt; ac theamedes, qui in Æthiopia naſcitur, ferrum abigit, reſpuitque: Ita eſt muſices genus, quod ſedet affectus; eſt, quod incitet. *Eraſm.*

¶ HIEROGLYPHICA.

NOn immeritò *Muſicam*, eamque omnibus numeris abſolutam, per *Luſciniæ* hieroglyphicum ſignificari tradiderunt: ſive multiplicem vocis varietatem, ſive delectabilem ſuavitatem, ſive pertinacem in ea continuationem admiremur. *Vide Pier. Val. lib.* 23. *pag.*213.*C.*

Ejuſdem hieroglyphicum eſt *Cygnus*. Idem ibidem. Et *Cicada*, quod oſtenditur ab eodem *Pier.Val.l.*26.*p.*250.*E.*

Vide Cantus & Carmen.

MUTATIO.

¶ APOPHTHEGMATA.

LYcurgus interrogatus, cur Spartani toties pugnaturi contrà hoſtes caſtra mutarent? reſpondit: Vt eò magis lædamus hoſtem. *Plut.in Lacon.apoph.*

Tiberius, cum ab amicis interrogaretur, cur non tàm facilè magiſtratus & præfecturas ſuas mutaret? Reſpondit, ſe data hoc opera ſemper feciſſe. Natura enim omnes, qui rerum adminiſtrationi præſint, pecuniæ eſſe cupidos, plurimumque ſtudii ad rem magis magiſque augendam eos collocare. Cæterum, ſi diutiùs in magiſtratu verſentur, ſegniores ad quæſtum faciendum fieri. *Nicephorus Calliſtus Eccleſiaſtica hiſt l.*1 *c* 17.

Sophronius Pompeipoleos Paphlagoniæ Epiſcopus, cùm audiſſet in ſynodo Seleuciana Acatii opiniones & dogmata recenſeri: Si per ſingulos dies, inquit, propriam edere fidem licuerit, veritatis integritas non diu manebit. *Socrates l.*2 *Tripartitæ hiſt.c.*34.

Vide Inconſtantia.

MUTUUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Trinummo. 4.3.

Si quis mutuum quid dederit, fit pro proprio perditum:
Cum repetas, inimicum amicum beneficio invenis tuo.
Si mage exigere cupias, duarum rerum exoritur optio:

Vel

vel illud, quod credideris, perdas: vel illum amicum amiseris.

Ego talentum mutuum
Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicũ vendidi.

Terentius in Phormione. 1. 2.

Præsertim ut nunc sunt mores; adeo res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.

Iuvenalis Satyr. 13.

Nunc si depositum non inficietur amicus,
Si reddat veterem cum tota ærugine follem,
Prodigiosa fides, & Thuscis digna libellis,
Quæque coronata lustrari debeat agna.

¶ APOPHTHEGMATA.

ANonymus quidam miserrimos homines esse dixit, qui modò rubros, modò pallidos habeant dentes. Notabat autem eos, qui mutuo acceperunt ab aliis: qui, dùm mutuum repetitur, erubescunt: dum verò creditorem viderunt, pallescunt, ne cogantur ad solvendum. *Suidas.*

Galba, quùm penulam mutuo à quopiam rogaretur, festivè respondit: Si non pluit, nō est opus tibi: si pluit, ipse utar. *Brus. l. 4. c. 22.*

Idem, cuidam cui cœnaculum perpluebat commodato roganti penulam, dixit: Non possum commodare, nam domi maneo. *Eras. lib. 6 apoph.*

Vide Fœnus, Vsura.

NATURA.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

NVllum est vitium ita contrà naturam, ut naturæ deleat extrema vestigia. *August. in quodam serm.*

Vince naturam diligentiâ, exclude corporis somnum. Naturam nobis formare non possumus, possumus diligentiam. *Ambr. in lib. de Ioseph.*

Naturæ industria nunquam in nobis dormitet: grande profectò in nobis donum natura ipsa est. *Bernh. in Cant. serm. 83.*

Natura creatrix, est quædam vis & potentia divinitùs rebus insita, alia ex aliis in suo genere producens. *Hugo.*

Repugnante natura quælibet cedit industria. *Cassiod. Epist. 38. l. 1.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 15. Metamorph. v. 252.

Nec species sua cuique manet: rerumque novatrix
Ex aliis alias reparat natura figuras.

Horat. de arte Poetica.

Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: juvat, aut impellit ad iram:

Aut ad humum mœrore gravi deducit & angit:
Post effert animi motus interprete lingua.

Claud. lib.1. in Ruffinum. v.216.

Vivitur exiguo melius: Natura beatis
Omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti.
Hæc si nota forent, frueremur simplice cultu:
Classica non fremerent: non stridula fraxinus iret;
Non ventus quateret puppes, non machina muros.

Iuvenal. Satyr.14.

——— Mensura tamen quæ
Sufficiat census, si quis me consulat, edam:
In quantum sitis, atque fames, & frigora poscunt:
Quantum, Epicure, tibi parvis suffecit in hortis:
Quantum Socratici ceperunt ante penates:
Nunquam aliud natura, aliud sapientia dicet.

Lucan. lib.4. de bell. civil.

Discite quàm parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.
Non auro, myrrhaq; bibunt, sed gurgite puro
Vita redit: satis est populis fluviusq; Ceresq;.

Iuven. Satyr.13.

——— Tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa & mutari nescia.

Horat. lib 1. Epist 10.

Naturam expellas furca, tamen usq; recurret:
Et mala perrumpet furtim fastidia victrix.

Id. Satyr. 7.

——— Tolle periclum
Iam vaga prosiliet frenis natura remotis.

Idem lib.1. Epist.2.

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu.

Claud. in Eutrop. lib.2. v.155.

—— Ad mores facilis natura reverti.

Ex Græcis Comicis.

Ἡ δοῦσα πάντα καὶ κομίζεται φύσις,
Natura recipit omne, quod donaverit.
Ἡ φύσις ἁπάντων τῶν διδαγμάτων κρατεῖ.
Natura superat omne doctrinæ genus.
Φύσιν πονηρὰν μεταβαλεῖν οὐ ῥᾴδιον.
Natura fuerit prava vix mutabilis.

§ SEN-

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

NAtura, dux optima. *Cic.in Catone Majore.*

Mater rerum omnium natura. *Parad.*1.

Sua cuique natura est ad vivendum dux. 5.*de Finib.*

Multis signis natura declarat quid velit, ac quærat, ac desideret: obsurdescimus tamen; nescio quomodo, nec ea, quæ ab ea monemur, audimus. *Lælius.*

Facilè indicat natura vim suam, cùm homines, quid facere ipsi non possent, id recte in altero fieri judicant. *Lælius.*

Si tales nos natura genuisset, ut eam ipsam intueri & perspicere, eademque optima duce cursum vitæ conficere possemus: haud erat sane, quod quisquam rationem ac doctrinam requireret. Nunc vero parvulos nobis dedit igniculos; quos celeriter malis moribus; opinionibusque depravatis sic restinguimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret; ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simulatque editi in lucem, & suscepti sumus; in omni continuò pravitate, & in summo opinionum perversitate versamur: ut penè cum lacte nutricis errorem suxisse videamur. Cum verò parentibus redditi, id est, magistris traditi sumus: tùm ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat. 3.*Tusc.*

A natura ipsa desciscimus, ut nobis optimam naturam invidisse videamur. *Ibid.*

Natura duce errari nullo modo potest. 1.*de Legib.*

Homo naturæ obediens, homini nocere non potest. 3.*de Offic.*

Nos naturam sequamur; & ab omni, quod abhorret ab ipsa, oculorum auriumque comprobatione fugiamus. 1.*Offic.*

Omnia; quæ natura aspernatur, in malis sunt: quæ adsciscit, in bonis. 1.*Tusc.*

Quidquid homini naturaliter insitum est, eo uti decet: & quidquid agat, agere pro viribus. *Cato Major.*

Omnia, quæ secundum naturam sunt, habenda sunt in bonis. *Ibid.*

Nihil in malis ducamus; quod sit vel à Diis immortalibus, vel à natura parente omnium constitutum. 1.*Tusc.*

Nihil est aliud Gigantum more pugnare cum Diis, quàm naturæ repugnare. *Cato Major.*

Quisque ad id, quod facere potest, detrudendus est. 1.*de Orat.*

Diligentissimè hoc est eis, qui instituunt aliquos atque erudiunt, videndum, quò sua quemque natura maximè ferre videatur. 3.*de Orat.*

Ad quas artes aptissimi erimus, in iis potissimum elaborabimus;

sin aliquando necessitas nos ad ea detruserit, quæ nostri ingenii non erunt, omnibus adhibenda erit cura, meditatio, diligentia, ut ea, si non decore, at quam minimè indecorè facere possimus. Nec tàm nobis enitendum est, ut bona, quæ nobis data non sunt, sequamur, quàm ut vitia fugiamus. 1. *Offic.*

Quem potissimum vitæ cursum sequi velimus, in hac deliberatione ad suam cujusque naturam consilium omne est revocandum. *Ibidem.*

Naturæ non attinet repugnare, nec quicquam sequi, quod assequi non queas: quod nihil decet invitâ, ut ajunt, Minervâ, id est, repugnante & adversante natura. *Ib.*

Nulla naturalia corporis aut animi vitia ponuntur. Quicquid infixum & ingenitum est, lenitur arte, non vincitur. *Seneca in Epist.*

Tenenda est via, quam natura præscripsit, nec ab illa declinandum: Illam sequentibus, omnia facilia & expedita sunt: contrà illam viventibus, non alia vita est, quàm contra aquam navigantibus. *Sen. in Epist.*

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates dicitur eum execrari solitus, qui primus utilitatem à natura sejunxisset. Naturam appellat honesti rationem, homini à natura insitam. *Eras. l. 6. apoph.*

Aristoteles tria ad solidam parandam sapientiam præcipuè necessaria esse dicebat, Naturam, Doctrinam, & Exercitationem. *Laert. lib. 5. cap. 1.*

Dionysius Senior matri, quæ quamvis anus marito tradi vellet: Civilia, inquit, jura violari possunt: naturæ non possunt. *Brus. l. 4. c. 1.*

¶ SIMILITUDINES.

QVemadmodum ex eodem luto licet fingere animantia, ac rursum confundere, atque continenter aliud ex alio facere: Sic natura ex eadem materia genuit majores nostros: his extinctis, nos: deinde alios atque alios. *Plut.*

Qui de natura queritur, quod quædam genuerit homini noxia, dissimulatis tot bonis; perinde facit ac si quis Nilum calumnietur, alioqui frugiferum Ægypto, quod Crocodilum habeat aut Aspidem: nec posteà velit frui prognatis frugibus, sed tantum queratur de venenis, quæ nutrit. Aut si quis in copiosa oratoris oratione, quæ multis exuberet virtutibus, de pauculis voculis temerè illapsis cavilletur. *Plut.*

Bos ad aratrum adhibendus, equus ad currus, ad venatum canis, inquit Pindarus: Sic quisque debet eam vitæ rationem capessere, ad quam natura sit appositus. *Plut.*

Vt talpæ, quod parum aut nihil cernant, liquidius audiunt: Ita natura paria facit, dum, quibus corporis formam negavit, his animi vigorem confert. *Plin. l. 10. c. 69.*

Vt na-

Vt navem & ædificium idem destruit facillimè, qui construxit: Sic hominem eadem, optimè quæ conglutinavit natura, dissolvit. *Cic. in Cat. Major.*

Vt in ædificiis architecti avertunt ab oculis naribusq; dominorum ea, quæ profluentia necessario tetri essent aliquid habitura: Sic natura res similes procul amandavit à sensibus. *Cicero lib. 2. de Nat. Deor.*

§ HIEROGLYPHICA.

FVere, qui per *Lunæ* hieroglyphicum *naturam humanam* exprimi dissererent. Nam quod hæc è limo terrave constat, terra etiam Lunaris globus esse perhibetur. Pythagoras enim Lunam modo terram cœlestem, modo terrestre cœlum appellabat: ac terræ similem eam dicit Aristoteles. Varia est prætereà Lunæ facies, diebusq; singulis immutata conspicitur: neque varietati ac mutabilitati quicquam magis obnoxium, quàm rerum humanarum conditio. Quin etiam si uniuscujusque hominis vultum intueamur, nunquam aut rarissimè hac & illa vice eundem esse conspiciemus. *Pier. Val. lib. 44. pag. 432. F.*

NAVIGATIO.

§ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid lib. 2. Amor. 11.

Navita sollicitus quoque ventos horret iniquos,
Et propè tam lethum, quàm prope cernit aquam.
Quod si concussas Triton exasperat undas,
Quam tibi sit toto nullus in ore color!
Tum generosa voces fecundæ sidera Ledæ,
Et, felix, dicas, quem sua terra tenet.

Horat. Oda. 3. lib. 1.

Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem africum
Decertantem aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem noti.

Iuvenalis 12. Satyr.

I nunc & ventis animam committe, dolato
Confisus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor, aut septem, si sit latissima tæda.

Seneca in Medea. v. 301.

Audax nimium, qui freta primus
Rate tam fragili perfida rupit!

Terrasque suas post terga videns,
Animam levibus credidit auris;
Dubioque secans æquora cursu,
Potuit tenui fidere ligno,
Inter vitæ mortisque vias
Nimium gracili limite ducto.

Terentius in Hecyra.3.4.

Non herclè verbis dici potest
Tantum, quam re ipsa navigare incommodum est.

Tibull. eleg.9. lib.1.

Lucra petituros freta per patientia ventis
Ducunt instabiles sidera certa rates.

Propert. lib.3. eleg.6. de morte Pæti.

Ite rates curvæ, & lethi quoque texite causas:
Ista per humanas mors venit acta manus.
Terra parum fuerat: Terris adjecimus undas:
Fortunæ miseras auximus arte vias:
Anchora te teneat, quem non tenuere penates?
Quid meritum dicas, cui sua terra parum est?
Ventorum est quodcunque paras, haud ulla carina
Consenuit: fallit portus & ipse fidem.

Ex Græcis Comicis.

Ἐν γῇ πένεσθαι κρεῖττον ἢ πλουτοῦντα πλεῖν,
In terra egenum satius est te vivere,
Quam navigare possidentem plurima.

¶ APOPHTHEGMATA.

Pittacus roganti cuidam, quid fidum esset? respondit: Terra? quid infidum? Mare. *Plut. & Laert.*

Bias navigans cum scelerosis & impiis hominibus, cùm periclitarentur in summa maris tempestate, aliis deos implorantibus: Bias, Silete (inquit) ne vos hîc navigare sentiant Dii. *Laert. lib.*1. *c.*6.

Bion navigans cum pessimis hominibus, in piratas incidit: dicentibus illis: Peribimus, si agnoscamur: At ego, inquit, nisi agnoscar, peribo. *Laert.*

Anacharsis, cuidam roganti, utrum arbitraretur plures esse mortuos, quam vivos? Navigantes, inquit, in utro numero ponis? Dubitans, an hi essent intra vivos habendi, qui vitam undarum ac ventorum arbitrio commisissent. *Laert. lib.*1. *c.*6.

Idem percontanti, quæ naves essent tutissimæ? Quæ, inquit, in siccum protractæ sunt. *Laert. l.*1. *c.*6.

Demonax, quùm legatus navigaturus in Asiam navem conscendisset, & à quodam interrgoaretur, num metueret, ne naufragio ejectus

ejectus à piscibus devoraretur: Quid, inquit, metuam à piscibus, qui tot pisces devorarim. *Erasm.l.8.apoph.*

Callimachus dicebat, jucundissimum esse mare, sed si quis de terra contempletur. Hujus dicterium æmulatur Horat.dum ait:

Neptunum procul à terra spectare furentem.

Brusonius lib.4.c.25.

NECESSITAS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ausonius in Periandri sentent.

Faxis ut libeat, quod necesse est.

Silius Ital. lib.7. bell. Pu.

—— *Moras extrema recusant.*

Horat. Oda.3. lib.1.

Aequa lege necessitas
Sortitur insignes & imos.
Omne capax movet urna nomen.

Manilius lib.1. Astron.

Sed quum longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miseris dedit, & sua quenque
Advigilare sibi jussit Fortuna premendo:
Seducta in varias certarunt pectora curas,
Et quodcunque sagax tentando repperit usus,
In commune bonum commentum læta dedere.

Persius in Satyr. Prol.

Quis expedivit psittaco suum χαῖρε,
Picasq; docuit nostra verba conari?
Magister artis, ingeniiq; largitor
Venter, negatas artifex sequi voces.

Vide supra Fatum, & infra Providentia.

NEGLIGENTIA.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

SI curare parva negligimus insensibiliter seducti, audacter etiam majora perpetramus. *Greg.in mor.*

Omnes sumus in minimis cauti, in maximis negligentes: hoc ita fit, quia ubi vera vita sit ignoramus. *Hier.de hom.perf.*

Negligentia est animi torpor, quo quis minus diligens est in exequendo, quod exequi debet. *Hugo.*

Consule de cæteris Locos de Diligentia, Assiduitate, Studio, Sedulitate.

NEGOTIUM.

¶ Sententiæ Biblicæ.

DVæ species difficiles & periculosæ mihi apparuerunt. Difficile exuitur negotians à negligentia, & non justificabitur caupo à peccatis labiorum. *Eccl.*26.

Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur: Sic inter medium venditionis & emptionis angustiabitur peccatis. *Ib.*27.

In multitudine iniquitatum tuarum, & iniquitate negotiationis tuæ polluisti sanctificationem tuam. *Ezech.*28.

Malum est, malum est, dicit omnis emptor, & cum recesserit tunc gloriabitur. *Prov.*20.

Et ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem. 2.*Thess.*4.

¶ Similitudines.

UT citius fatigatur, qui quam longum sit iter nescit: Ita minore tædio rem gerit, cui negotii ratio modusque præcognitus sit. *Erasm.*

Vt labyrinthos non oportet ingredi sine filo, quo securius possis redire: Ita non est suscipiendum negotium, nisi priùs perspecta ratione, qua te possis inde rursus explicare. *Id.*

Sicuti laboriosius est inanem jactare manum, quàm saxo aut plumbo libratam: Ita molestius est, in nihili rebus operam sumere, quàm in arduis versari negotiis. *Id.*

Vt qui locis æqualibus ambulant, magis defatigantur, quàm qui inæqualibus: Ita laboriosius est, semper eadem aut similia repetere, quàm in variis versari negotiis. *Id.*

In Campania vites populos amplexæ ipsa æquabant cacumina, adeò ut vindemiator rogum ac tumulum exciperet: Ita qui in arduis versantur negotiis, periculi meminisse debent. *Idem.*

Vt oscitant permulti, quod oscitantem conspiciant: Ita quidam nullo certo judicio ad suscipienda negotia permoventur, sed quidvis in aliis imitantur ac referunt. *Id.*

Vide Labor, Studium.

NEQUITIA.

NEquitia damnatur, *Rom.* 1. 21. Nequitiæ extremæ exempla: Hostes Davidis, *Psal.*35. & 38.21.

Vide Malitia.

NOBILITAS.

¶ SENTENTIÆ PATRVM.

SOla apud Deum libertas eſt, non ſervire peccatis. Summa apud DEVM nobilitas eſt, clarum eſſe virtutibus. *Hieronymus ad Celantiam.*

Nulli te unquam de generis nobilitate præponas: nec obſcuriores quoslibet & humili loco natos te inferiores putes. Neſcit religio noſtra perſonas, nec conditiones hominum, ſed animas inſpicit. *Id. ib.*

Ille apud Deum præeſt potior, non quem nobilitas generis nec dignitas ſeculi, ſed quem devotio fidei & ſancta vita commendat. *Hier. in quadam Epiſt.*

Nihil aliud video in nobilitate appetendum, niſi quod nobiles quadam neceſſitate conſtringuntur, ne ab antiquorum probitate degenerent. Non enim datur nobili patri palma, ſed curſui: & pleramque nobilitas carnis ignobilitatem parit mentis. *Ib.*

Genus clarum, corpus aptum, forma evidens, ingenium velox, eruditionis utilitas, & morum honeſtas, glorioſa quidem ſunt: Si tibi uſurpas, eſt qui quærat & judicet. *Bern. in Epiſt.*

Neſcio quo pacto virtus ignobili placet: ſiquidem ignobilis, quum caret gloria, non facilè liquet, utrum quia voluit, aut quia non potuit habere? laudo factam de neceſſitate virtutem: ſed plus illam, quam elegit libertas, non induxit neceſſitas. *Id. in Epiſt.*

Ille clarus, ille ſublimis, ille nobilis, ille tunc inregram nobilitatem ſuam putet, ſi dedignetur ſervire vitiis, & ab eis non ſuperari. *Chryſ. in Matth.*

Nobilitas vel bonitas cognatorum non valet, niſi fuerimus nos ipſi boni. *Idem hom.5.*

Omnino iniquum eſt nobiliora ingenia ſtudiis dehoneſtari minoribus: & eos, quos graviora expectant officia, voluptatis ac vanitatis occupationibus agitari. *Caſſ. de Cur. mag.*

Nobilitas à me procedens, eſt mihi cordi plus quam ex patrum quæ procedit nobilitate: quia in quo deſinit cujusque nobilitas, tunc avorum nobilitate congrue indiget. *Id. in Epiſt.*

Similitudinem ſuorum felix vena cuſtodit, quando pudet delinquere: quia ſimilia nequit in ſuo genere reperire. Hinc eſt, quod melius agnoſcitur elegiſſe nobilem, quàm feciſſe felicem: quia iſte commonitus, per veterum ſe facta cuſtodit: ille autem exemplum non habet, niſi quod fecerit. *Ibid.*

Si inveteratæ & per genus ductæ divitiæ nobilem faciunt: multo magis præſtantior eſt nobilitas, cujus origo theſaurus prudentiæ locuples invenitur. *Id. ib.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. ad Pisonem.

Nam quid imaginibus, quid avitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numeroso consule fasti
Profuerint, si vita labat? perit omnis in illo
Gentis honos, cujus laus est in origine sola.

Iuvenalis Satyr. 8.

Stemmata quid faciunt? quid prodest Pontice longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Majorum, & stantes in curribus Æmilianos? &c.
Quis fructus generis tabula jactare capaci
Corvinum, & post hac multa deducere virga
Fumosos equitum cum dictatore magistros,
Si coram Lepidis malè vivitur?

Id. ibid.

—— Quis enim generosum dixerit hunc, qui
Indignus genere, & præclaro nomine tantum
Insignis? Nanum cujusdam Atlanta vocamus:
Æthiopem cygnum: parvam extortamque puellam
Europen: canibus pigris, scabieq; vetusta
Levibus, & siccæ lambentibus ora lucernæ,
Nomen erit pardus, tigris, leo, si quid adhuc est,
Quod fremit in terris violentius. Ergò cavebis,
Et metues, nec sic tu Creticus, aut Camerinus.

Iuvenalis 6. Satyr.

Malo Venusinam, quam te Cornelia mater
Grachorum, si cum magnis virtutibus adfers
Grande supercilium, & numeras in dote triumphos.

Ausonius in Solonis sententiis.

Pulchrius multo parari, quam creari nobilem.

Ovid. Met. 13. v. 140.

Nam genus, & proavos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.

Seneca in Hercule furente. v. 339.

—— Qui genus jactat suum,
Aliena laudat. —— ——

Horat. Oda. 4. lib. 4.

Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant.
Vtcunque defecere mores,
Dedecorant bene nata culpæ.

Iuvenal. Satyr. 8.

Quod si præcipitem rapit ambitus, atque libido.

Si fran-

Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes lasso lictore secures:
Incipit ipsorum contra te stare parentum
Nobilitas, claramque facem praeferre pudendis.
Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.

Plautus in Mercat. 5.4.

Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo,
Suapte culpa genere capiunt, genus ingenuum improbant.

Boetius Metro. 5. lib. 3.

Quid genus & proavos strepitis?
Si primordia vestra
Autoremque Deum spectes,
Nullus degener extat,
Ne vitiis pejoris fovens
Proprium deserat ortum.

Ex Graecis Comicis.

Ἀνὴρ ἄριστος, οὐκ ἂν εἴη δυσγενής.
Quicunque praestans est vir, haud ignobilis.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

SI possent homines facere sibi sortem nascendi; nemo esset humilis, nemo egenus, unusquisque felicem domum invaderet: sed quandiu nos sumus, natura nos regit, & in quemcunque vult casum nos mittit. Quemcunque volueris revolvere nobilem, ad humilitatem pervenies. Quid recenseam singulos, cùm hanc urbem tibi possem ostendere? nudi stetére colles, inter quos tamen effossa moenia. Nihil est humili casa nobilius. *Sen. de sen. orat.*

Eis, qui non nati nobiles, sed facti, nihil crudelius, juxtà illud:

Asperius nihil est humili, cùm surgit in altum. Idem ibid.

Habet hoc optimum generosus animus, quod concitatur ad honesta. Neminem excelsi ingenii virum humilia delectant & sordida. Felix, qui ad meliora impetum animi dedit: ponet se extra jus ditionemque fortunae: secunda temperabit, adversa comminuet, aliis admiranda despiciet. *Id. Epist.* 39.

Nobilitas animi, generositas est sensus: nobilitas hominis est generosus animus. *Id.*

Ingenuitas non recipit contumeliam. *Id. l. de morib.*

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates nobilitas quid esset sciscitanti? Animae, respondit, & corporis bona temperies. *Stob. serm.* 84.

Cicero, quùm ob Ciceronis cognomen dicteriis incesseretur, ab amicis admonitus, ut aliud sibi cognomen adsciseret, respondit:

Se Ciceronis nomen illustrius effecturum, quàm esset Catonum, Catulorum aut Scaurorum. *Plut. in apoph. Rom.*

Ciceroni cum generis ignobilitas objiceretur: Satius est, inquit, meis gestis florere, quàm majorum opinione uti: & ita vivere, ut sim posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. *Cic. in orat. contra Sallust.*

Antigonus rex Bionem philosophum de ignobilitate criminatum interrogavit? Quis & cujas es? ubi tua civitas est? ubi sunt tui parentes? cui Bion respondit: Atqui ô rex benè facis, cùm indiges sagittariis, quod non interrogando genus, sed scopum proponendo, optimos illorum tibi deligis. Sic igitur amicos explora, non unde nati, sed qui & quales sint? Sensit vir sapientissimus, veram nobilitatem nequaquam ex patria & parentibus, sed ex virtute & vitæ innocentia metiendam esse. *Stob. serm.* 84.

Iphicrati cum Harmodius, prisci illius Harmodii abnepos, generis obscuritatem objiceret, quòd patre sutore natus esset? Meum, inquit Iphicrates, genus habet à me originem: tuum verò in te desiit. Hanc responsionem posteà est imitatus Cicero. *Plut. in apoph. & in Cic.*

Democritus interrogatus, in quibus nobilitas consisteret? respondit: Pecudum nobilitas in bono validoque corporis habitu sita est: hominum autem in bonitate morum. *Stob serm.* 48.

Theocritus audiens quendam ob parentum nobilitatem plurimum laudari à quodam: Heus, ait, vir bone, Generosos arbitreris esse, non eos qui ex bonorum & illustrium stirpe prognati sunt, sed qui honestatem omnibus rebus præposuerunt. *Stob.*

Diogenes interrogante quodam, qui hominum nobilissimi essent? Contemptores (dixit) opum, gloriæ, voluptatis & vitæ: contrariis autem paupertate, obscuritate, fame, labore ac morte superiores. *Stob. serm.* 84. *Maxim. serm.* 63.

¶ Similitudines.

Ut fugitivis, ab altaribus ac templis revulsis, nihil superest præter mortuorum sepulchra: Sic qui vera suaque gloria destituti, majorum imaginibus efferunt sese. *Plut.*

Vt lampyrides non sunt conspicuæ, nisi noctu aut in obscuro: Ita quidam non sunt illustres, nisi inter humiles & idiotas: obscurantur autem inter egregios. *Erasm.*

Minimi cancri, quos pinnoteras vocant, quo tutiores sint, inanium concharum testis se condunt, & cùm accreverint, migrant in capaciores: Ita quidam majorum suorum titulis tuentur sese, cùm suis diffidant virtutibus. *Plin.*

¶ Exempla Sacra.

Nobilitatis ratio utcunque habenda est. Exemplum: Iehu, 2. *Reg.* 9. v. 34.

¶ Exem

¶ EXEMPLA PROFANA.

REges *Lacedæmoniorum* ad Herculem genus suum referebant. Proinde Lycurgus cives ad temperatiorem vivendi rationem traducturus: Nec nobis, inquit, ô cives, nobilitas & ductum ab Hercule genus proderit, nisi omni studio & opera illa ipsa gesserimus, per quæ ille mortalium omnium clarissimus ac generosissimus extitit: ac per omnem vitam, quæ honesta sunt, & discamus, & exerceamus. *Plut. in Lacon.*

Epaminondæ Thebano duci, clarissimæ Græciæ parenti, majores valdè illustres generis claritate fuere: at pater tenuiori re familiari, quam alius permediocris quivis. *Pausan. in Bœoticis.*

Iosephus historicus Iudæus, in generis sui nobilitate describenda sollicitus est, quod paternum quidem à sacerdotibus, maternum verò ab Asmoneis principibus ducat: *Vide Vitam illius. Theat. Zwing.*

Ferdinandus & Isabella Catholici principes statuerunt, ne quis clypeos coronis vel aliis regiis ornamentis insignitos, (quas res Coroneles & Orlas appellant,) haberent, nisi quibus ob aliquam justam causam concessum fuisset. *Marin. l. 21. rerum Hispan.*

In Ægypto in domorum vestibulis alas vulturum proponere, indicium nobilitatis & vetustatis familiæ erat. *Alex. l. 5. c. 24.*

Imperatores Germani Romam coronationis causa profecti, in more habent, ut in ponte Adriani Equites creent, edicto prius per præconem edito: An præsentes adsint unus vel plures è familia Monachorum Basiliensium: Bejerorum Argentinensium: Camerariorum Wormatiensium: Bavarorum Boppartensium. Nam antè hanc promulgationem nullus poterat eques creari. *Ioan. Herold. in Solon.*

Facta inter reges nova confœderatione, *Franciscus I.* rex cooptatus fuit in collegium equitum Garterii, & Henricus VIII. in ordinem divi Michaelis, quod est apud Gallos æquè religiosissimum, atque decus honorificentissimum, anno sal. M. D. XXVII. *Polyd. lib. 27.*

Ferdinandus Archidux Austriæ, frater Caroli Imperatoris, factus eques Garterii ordinis, anno M. D. XXIV. *Polyd. l. 27.*

¶ HIEROGLYPHICA.

APud Romanos omninò *annulus* signum fuit *nobilitatis*. Testantur cùm alia, tùm ea, quæ apud *Livium leguntur l. 3. de bello Punico secundo. Vide Pier. Val. l. 41. pag. 397. B.*

Pervulgatum & illud est, *Lunæ* gestamen apud Arcades *nobilitatis* hieroglyphicum fuisse: qui quidem Proselenes ea de causa nuncupati sunt, quod à Deucalionis diluvio primi ipsi Lunam inspexisse nascentem se credidere, &c. *Id. l. 44. p. 434. F.*

NOMEN.

¶ Similitudo.

UT sunt flumina quædam, quæ cum eadem sint, diversis locis diversa sortiuntur nomina: Ita quædam res in alio homine variis nominibus mutantur: velut fastus in principe splendor appellatur, in privato superbia. *Erasm.*

¶ Exempla Sacra.

NOminum impositionis exempla: Eva, *Gen.* 3.20. Seth, 4.25. Noë, 5. v.29. Ismael, 16.11. Sara, 17.15. Isaac, v.19. Moab, 19. v.37. Ammon, v.38. Esau, 25. v.25. Iacob, v.26. Ruben, 29. v.2. Simeon, v.33. Levi, v.34. Iuda, v.35. Ioseph, 30. v.24. Benjamin, 35.18. Manasses, 41. v.51. Ephraim, v.52. Moses, *Exod.* 2. v.10. Gerson & Eliezer, v.22. & 18. v.3.4. Samuel, 1. *Sam.* 1.20. Loryhamo, *Ose.* 1. v.6. Loammi, v.9. Ioannes, *Luc.* 1. v.60.61.62. IESUS, 2. v.21.

NOVITAS.

¶ Sententiæ Poeticæ.

Ovid. lib.3. de Ponto 4.

Est quoque cunctarum novitas gratissima rerum:
Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.

Titus Calphurnius Ecloga.7.

Vilia sunt nobis, quæcunque prioribus annis
Vidimus, & sordet quicquid spectavimus olim.

Ovid. lib.4 Trist.6.

Fortior in fulva novus est luctator arena,
Quam cui sunt tarda brachia fessa mora.
Integer & melior nitidus gladiator in armis,
Quàm cui tela suo sanguine tincta rubent.
Fert benè præcipites navis modo facta procellas:
Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.

Cornelius Gallus.

Eventus varios res nova semper habet.

Horat. lib.1. Epist.18.

Percunctatorem fugito, nam garrulus idem est:
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures.

Prop. 3. 1.

Omnia post obitum fingit majora vetustas:
Majus ab exequiis nomen in ora venit.

Ovid. 3. Pont. 4.

Scripta placent à morte ferè: quia lædere vivos
Livor. & inviso carpere dente solet.

Mar-

Martial. 5. 10.

Esse quid hoc dicam, vivis quod fama negatur,
Et sua quod rarus tempora lector amat?
Hi sunt invidiæ nimirum, Regule, mores:
Præferat antiquos semper ut illa novis.

SIMILITUDINES.

UT coci optant pecorum proventum, piscatores piscium: Sic curiosus malorum, novarum rerum commotionem, ut habeat, quod venetur. *Plut.*

Vt fele prætercurrente, tollunt homines è medio obsonia: Ita apparente curioso vertunt institutum sermonem, donec abierit, ut minus jam norit rerum quàm cæteri. *Plut.*

Vt cibi, potus, cœlique novitas offendit, etiamsi mutes in paria, aut in aliquantò meliora: ita præstat ferre principem, aut magistratus pristinos, quàm novos asciscere: quia omnis rerum novatio non careat perturbatione. *Erasm.*

Vt plus est periculi corporibus nostris vere & autumno, ob mutationem: Ita novitas omnis offendit ac lædit Rempublicam. *Id.*

NOX.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Val. Flac. lib. 5. Argon.

Nox hominum genus, & duros miserata labores,
Retulerat fessis optata silentia rebus.

Ovid lib. 1. de Arte amandi.

Indicio formæ noxque merumque nocet.

Ibidem.

Nocte latent mendæ: vitioque ignoscitur omni:
Horaque formosam quamlibet illa facit.
Consule de gemmis, de tincta murice lana:
Consule de facie corporibusque diem.

Idem lib. 4. Fastor.

Iam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur
Omnia: jam vigiles conticuere canes.

Ovid. lib. 1. Amor.

Nox, & amor, vinumque nihil moderabile suadent:
Illa pudore vacat. Liber Amorque metu.

Plautus in Bacchid. 1. 1.

———————— Illecebrosius
Fieri nihil potest: nox, mulier, vinū, homini adolescentulo.

Propert. lib. 3. eleg. 16.

Semper enim vacuos nox sobria torquet amantes:
Spesque timorque animo versat utroque modo.

¶ Avo-

❡ Apophthegmata.

SCopelianus, quoniam somni parcissimus, noctem existimabat studiis & exercitationi mentis accommodam, subinde solitus est exclamare: *ὦ νύξ! σὺ γὰρ δὴ πλεῖστον σοφίας μετέχεις μέρος θεῶν*. id est, O nox! nam tu sane maxima ex parte consors es sapientiæ deorum. *Erasm.8.apoph.*

Antyllus, mediam noctem hyemis imaginem esse dicebat: Tunc enim Sol, uti hyeme, remotissimus à nobis est. Itaque dolores ægrotantium vehementiores meritò tunc fiunt, utpote cute propter frigus densata, & intercepta transpiratione insensili. *Stob. serm. 99.*

❡ Hieroglyphicum.

NOctem significaturi veteres, *Pavonem surrecta in orbem cauda* figurabant. Nam cum *Pavonem* Argum interpretentur, tot luminibus insignitum, neque aliud quippiam per Argum, quàm cœlum nocturno tempore, si detur dicere, oculatissimum intelligerent: atque illi nomen à splendore atque velocitate inditum profiterentur, &c. *Vide Pier. Val. l.34. pag. 220. F.*

Consule Loc. de Tempore.

NUMERUS.

❡ Similitudo.

QVò majus est animal, hoc minus est fœcundum; minuta numerosi fœtus sunt, adeò ut acanthis minima avicula duodenos pariat pullos: Ita quæ minus valent pondere, numero sunt pensanda. *Erasm.*

Vide Arithmetica.

NUNCIUS.

❡ SENTENTIAE BIBLICAE.

LEgatus fidelis, sanitas. *Prov.13.*

Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis ei, qui misit illum, animam ipsius requiescere facit. *Ib.25.*

Aqua frigida animæ sitienti, & nuncius bonus de terra longinqua. *Id.*

Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his, qui miserunt eum. *Prov.10.*

Nuncius impii cadet in malum. *Ib.13.*

Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuncium stultum. *Ibid.26.*

❡ Apophthegma.

PHilippides dictus est *ἡμεροδρόμος*: quod uno die millia quingenta stadia conficiens, Lacedæmonem pervenit. Idem, ni fallor, cùm victoriam Atheniensium, adversus Medos in Marathone partam, senatui

natui, de pugnæ exitu solicito, nunciaret: μέγα χαίρετε, inquit, νικῶμεν: id est, multum valete, vicimus: moxque expiravit. *Erasm. l. 6. apoph. ex Plin. l. 7. c. 20.*

§ Exempla Biblica.

NVncii boni exempla: Rebecca, *Gen.* 24. 28. Rahel, 29. 12. Filii Iacob, 45. 26. Iuda, 46. 28. Vxor Manue, *Iudic.* 13. 10. Ionatha & Achimaas, 2. *Sam.* 6. 12. & 17. 21. Nuncius Elisæi, 2. *Reg.* 5. 10. Leprosi, 7. 10. Nuncius Ezechiæ, 2. *Par.* 30. 6. Ancilla Annæ, *Tob.* 8. 16. Vxor Tobiæ, 11. 6. Mulieres resurrectionem Christi nunciantes, *Matth.* 28. 8. Angelus, *Luc.* 2. 10. Septuaginta Discipuli, 10. 17. Rhode, *Act.* 12. 14. Petrus, v. 16. Nuncii mali, tristis & infelicis exempla: Cham, *Gen.* 9. 22. Rebeccæ, 27. 42. Iudæ, 38. 24. Iacobo, 37. 32. Iosepho, 48. 2. Pharaoni, *Exod.* 14. 5. Regi Ierichuntis, *Ios.* 2. 2. Sisaræ, *Iudic.* 4. 12. Ionathan, 9. 7. Vir de Benjamin, 1. *Sam.* 4. 12. Vxori Phinees, v. 19. Samueli, 15. 12. Item Ionathas, 19. 2. Sauli, 24. 2. Vnus de pueris, 25. 14. Amalechita, 2. *Sam.* 1. 1. *seqq.* Ioab, 3. 23. Filii Remnonis, 4. 8. David, 10. 5. & 12. 18. 25. 31. Chusi, 18. 32. Gad, 24. 13. Salomoni, 1. *Reg.* 2. v. 29. 41. Achab, 19. 1. Ministri viri Dei. 2. *Reg.* 6. 15. Regi Assyriorum, 17. 26. Eliacim, &c. 18. 37. Nuncii Iosaphat, 2. *Par.* 20. 2. Relictis captivis, *Neh.* 1. 3. Eunuchi, *Esth* 4. 4. Nuncii Iobi, *Iob.* 1. v. 14. 15. &c. Esaias, *Esa.* 38. v. 1. Nuncii Israelitarum, 1. *Macch* 9. 14. Nuncius tristis, 15. 21. Discipuli Ioannis, *Matth* 14. 12. Principi Synagogæ, *Luc.* 8. 49.

§ Exempla Profana.

APud Græcos, si quid fausti & feliciter nuncii afferrent, coronati adventabant: ipsique cives in communis signum lætitiæ coronati incedebant, ovantes gratantesque. *Alex. l. 1. c. 77.*

Pugnā Marathoniam denunciavit, ut Ponticus Heraclides tradit, Thrasippus *Eroensis.* Pleriq; Ericlem memorant currentem in armis adhuc ex acie calidū ac concidentem in janua primorū hoc tantum dixisse: Salvete! nos salvi sumus! mox expirasse. *Plut. de gloria Athen.*

Fuit receptus mos Romanorum, ut quoties insigni victoria consules potiti essent, ob res prospere gestas, laureatis fascibus prælatis incederent: literasque laureatas Romam mitti, aut nuncios cum jaculis laureatis advenire, navemque laureatam aut vittatam felicis victoriæ nuncium esse. *Alex l. 1. c. 27.*

Romani, sive rure, sive peregrè redierint, præmisso nuncio adesse se uxoribus significant: properantque velut exoptantibus & expectantibus lætum nuncium de se præmittere. *Pl. in quæst. Rom.*

NUPTIÆ.

§ Apophthegmata.

MArtia Catonis F. cum rogaretur, cur post amissum maritum denuo non nuberet? respondit: Se non virum invenire, qui magis eam vellet, quam sua. *Hieron.*

Diony-

Dionysius senior, cùm videret matrem ætate confectam secundò nubere velle, & eam ob causam à multis malè audire, ait: Civitatis legibus vim quidem posse afferri: naturæ verò nequaquam posse. *Plutarch.*

Lacon quidam dives bono & pauperi adolescenti filiam elocavit: Qua de re cùm à cognatis reprehenderetur, dixit: ego mihi generum comparavi, quem divitem potius, quàm pauperem futurum expectem. *Stob serm.70.*

Musonius, cùm quidam dixisset, nuptias sibi videri impedimento ad philosophandum, respondit, se aliter sentire, quum non fuerint impedimento Pythagoræ, neque Socrati, neque Crateti, quorum unusquisque uxori cohabitavit: nec ullos, inquit, alios nominare possis, qui melius sunt philosophati. *Stob serm.65.*

Herocles universum humanum genus ad societatem natum esse dicebat. Prima autem, inquit, & præcipua societas est, quæ per nuptias initur. Nam civitates sine familiis esse non possunt: & familia innupti manca est: integra autem & perfecta illius, qui conjugatus fuerit. *Stob.eod.serm.*

Plato ex nuptiis hanc consolationem oriri dicebat, quod naturæ perpetuitas inde promoveatur, & quod filios filiorum relinquendo semper Deo ministros pro nobis relinquimus, vitam ceu lampadem aliis post alios tradentes. *Cic.l.6.pro legib.*

¶ EXEMPLA SACRA.

NVptiarum secundarum exempla: Abraham, *Gen.* 25. ℣. 1. Abigail, 1.*Sam.*25.℣.42. Assuerus, *Esth.*2.℣.17.

¶ HIEROGLYPHICA.

N*Vmerus tricenarius* hieroglyphicum est *nuptiarum*; ut sacri Evangeliorum interpretes super Matthæo affirmant, quod non multum abest à Numero 32. per quem Ægyptii maritalem copulam significabant. *Pier.Valer.lib.*37.*pag.*359.*B.*

Cornicem in nuptiis omine auspicatissimo nominari solitum fuit ex veteri instituto: unde & *concordiæ & nuptiarum* habetur symbolum. Vide eundem *Pier.Valer.lib* 20.*p.*191.*A.*

Consule Locum de Conjugio & Matrimonio.

OBEDIENTIA.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

QVi autem me audierit, absque terrore requiescet, & abundantia perfruetur, timore malorum sublato. *Pro*℣.1.

Custodi legem meam, atque consilium meum: & erit vita animæ tuæ. *Ibid.*3.

Mens

Mens justi meditabitur obedientiam. *Ibid.15.*

Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. *Esa.1.*

Audite audientes me,& comedite bonum : inclinate aurem vestram; & venite ad me : audite, & vivet anima vestra; & feriam vobiscum pactum sempiternum. *Ibid.55.*

Quòd si quis non obedierit verbo nostro, per epistolam hunc notate : neque commercium habeatis cum illo, ut pudore suffundatur : neq; velut inimicum ut habeatis, sed admonete ut fratrem., *2.Thess.3.*

Obedite præpositis vestris,& subjacete eis.Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri : ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis. *Hebr.13.*

Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ, propter Deum : sive regi, quasi præcellenti : sive ducibus, tanquam ab eo missis,ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. *1.Pet.2.*

Quia vocavi, & renuistis; extendi manum meam,& non fuit,qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id, quod timebatis, advenerit. *Prov.1.*

Et facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus, sequerisq; sententiam eorum. *Deut.17.*

Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit : non est enim potestas, nisi à Deo. Quæ autem sunt potestates, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistunt potestati, Dei ordinationi resistunt. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. *Rom.13.*

Admone illos, principibus & potestatibus subditos esse : dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse. *Tit.3.*

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

QVid iniquius, quàm velle sibi obtemperari à majoribus, & nolle obtemperare majoribus? *Aug.de opere monach.*

Non potuit Deus perfectius demonstrare, quantum sit bonum obedientiæ, nisi quùm prohibuit ab ea re, quæ non erat mala. Sola ibi obedientia tenet palmam: sola ibi inobedientia invenit pœnam. *Ambr.in Psalm.*

Obedientia non servili metu, sed charitatis affectu servanda est : non timore pœnæ, sed timore justitiæ. *Greg.12.mor.*

Obedientia sola virtus est, quæ menti cæteras virtutes inserit, insertasque custodit. Melior est obedientia,quam victimæ : obedientia victimis jure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur. *Id.lib.35.Mor.*

Nec studium bonæ actionis, nec ostium sanctæ contemplationis, nec lacrimæ pœnitentis extra Bethaniam esse potuerunt. *Bernh. de nova militia.*

Perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur: nec contenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis, & ad omne, quod injungitur, spontaneo vigore liberalis alacrisque animi motum non considerat, in infinitam libertatem extenditur. *Idem de præcept. & dispensatione.*

Verus obediens mandatum non procrastinat: sed statim parat aures auditui, linguam voci, pedes itineri, manus operi, & se totum intus colligit, ut mandatum peragat imperantis. *Idem ibid.*

Non attendit verus obediens, quale sit quod præcipitur: hoc solo contentus, quia præcipitur. *Idem ibid.*

In ipsa obedientiæ via tibi fortasse aliqua dura & aspera occurrere possunt, ut accipias interdum præcepta nonnulla, quæ licet salubria sint, minùs tamen suavia videntur. Hoc si molestè ceperis sustinere, si dijudicare prælatum, si murmurare in corde; etiamsi exterius impleas, quod jubetur, non est virtus patientiæ, sed velamen malitiæ. *Idem serm.* 22.

Non est dubium, quin ampliorem gratiam mereatur, qui paratum se exhibet ante mandatum, quàm qui obedire satagit post mandatum. *Idem in serm.*

In obediendi ratione hæc generalis regula teneatur, ut in difficilioribus quidem agendis obeditio gratior, quàm prævaricatio gravior judicetur: & in facilioribus minusque onerosis contemptus damnabilior, quàm actus laudabilior æstimetur. *Idem de præcepto & dispensatione.*

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

Senec. Trag. 7.

AEquum atque iniquum regis imperium feras.

Plautus in Sticho. 1. 1.

Faciendum id nobis, quod Parentes imperant.

Virgil. Æneid. lib. 2. v. 606.

——— *Tu, ne qua Parentis*
Iussa time: neu præceptis parere recusa.

Homer. Iliad. α. v. 274.

Ἀλλὰ πίθεσθε καὶ ὔμμες, ἐπεὶ πείθεσθ' ἄμεινον.
Verum obedite & vos, quoniam obedire melius est.

Pythagor.

Πρᾳέσι δ' εἶκε λόγοις, ἔργοισι δ' ἐπωφελίμοισι.
Lenibus & verbis, & faustis cedito rebus.

¶ APOPHTHEGMATA.

Solon percontatus, qua ratione salva possit esse civitas? respondit: Si cives obtemperent suis magistratibus: magistratus autem legibus. *Stob serm.* 41.

Musonius interrogatus; an parentibus obediendum esset in omni-

omnibus? respondit: Obediendum quidem esse, sed honestum justumq; imperantibus. *Stob. serm.* 77.

Scipio Africanus, cum in Africa bellum gereret, ostendit viros armatos, quos secum habebat, & turrim prætereà excelsam in mari, & ait: Nullus horum omnium est, qui non conscensa turri semet in mare præcipitaturus sit, si ego jussero. *Plut. & Erasm. lib.*5.*apoph.*

M Curtius adolescentis, qui in delectu non paruerat, bona primùm hastæ subiecit: ipsumque posteà ad tribunos appellantem vendidit, dicens: Non opus sibi esse eo cive, qui parere nesciret. *Bruson.lib.*4.*c.*30.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

OBedientiæ exempla: Noë, *Genes.*6. ℣.22. & 7.℣.5. *Hebr.*11. ℣.7. Abraham, *Gen.*17.℣.23 & 22.℣.3.10. & 26.℣.5. *Act.*7.℣.4. *Hebr.*11. ℣.8 17. Iacob, *Gen.*28.℣.5.7. Iacobi familia, 35.℣.4. Ioseph, 37.℣.13. Moyses, *Exod.*3.℣.13. & 4.℣.3. & 7.℣.6. Israelitæ, 24.℣.3. & 39.℣.31.42. *Numer.*1.℣.54. & 2.℣.34. & 9 ℣.18. *Deut.*34.℣.9. *Ios.*1.℣.16.17. 2. *Par.* 11. ℣.4. & 24.℣.21. Moyses & Aaron, *Exod.*3.℣ 12. & 4.℣.3. & 7.℣.6. & 24.℣ 3. Moyses, 40.16. Aaron & ejus filii, *Levit.*8.℣ 36. David, 1.*Sam.*17.20. Iosaphat, 2 *Reg.*6.℣.21.23. Multitudo, 1 *Esdr.*10.℣.12. *Nehem.*5.℣.12. Tobias, *Tob.*5.1. Esther, *Esth.*2.℣.10.20. Esaias, *Esa.*6.8. Ezechiæ regis legati, 36.℣.21. Rechabitæ, *Ierem.*35.℣.6. Matthathias, 1.*Macchab.*2.℣.9.20. Ioseph Mariæ virginis sponsus, *Matth.*1.℣.24. & 2.℣.14.21. Petrus & Andreas, 4.℣.20. *Marc.*1.18. Iacobus & Iohannes, *Matth.*4.℣.22. *Marc* 1.℣.20. Matthæus, *Matth.*9.℣.9. *Marc.*2.14. *Luc.*5.℣.27 28 Discipuli Christi, *Matth.*26.℣.19. *Luc.*22.℣.13. Apostoli, *Marc* 16.20. *Luc.*6.9. *Ioan* 6 10. Deipara virgo cum viro suo Ioseph, *Luc.*2.℣.21.22.39 41. Christus, *Esa.*50.6. *Luc.*2.℣.51. *Ioan.*10. ℣.18. & 12.℣.49. & 14 ℣ 31. & 15.℣.10. & 17.℣.4. *Phil.*2.8. *Hebr.*5. ℣ 8. & 10.℣.7. Petrus, *Luc* 5.℣.5. *Hebr.*10.23. Cœcus natus, *Ioh.*9.7. Petrus & Ioannes, *Actor.*4.℣ 19 & 5.℣.29. Paulus, 9 6. Ananias, ℣.17. Cornelius Centurio, 10.33. Romana Ecclesia, 11.℣.7. & 16.℣.19. Corinthiaca Ecclesia, 2.*Cor.*7.13. Philippenses, *Philip.*2.12. Timotheus, ℣.22. Thessalonicenses, 1.*Thess.*1.℣.6. Sara, 1.*Petr.*3.℣.6. Obedientiæ fictæ exempla: Adversarii Davidis, *Psalm.*18.℣.45.46. Obedientiæ sceleratæ exempla: Iudæi, 2.*Paral.*24.℣.21.

¶ EXEMPLA PROFANA.

CYrus *Persarum rex* militem (qui, cùm hostem interfecturus gladium eduxisset, & classico auditu, ictus cohibuisset, hostemque dimisisset) laudasse dicitur, eò quòd militarem legem pluris, quàm hostem fecisset. *Alexand. de Alexand. lib.*1. *cap.*20. *ex Pædia Xenoph.*

Polynices ad matrem Iocastam, apud Eurip. in Phænissis inquit:

Ἃ γὰρ σὺ βούλει, ταῦτ᾽ ἐμοὶ μῆτερ φίλα.

Quæ tu vis, eadem mihi grata erunt, mater.

Menoceus patrem Creontem interrogans, utrum fugere debeat, ne mactetur à civitate? apud Euripidem Phœnissis, inquit:

Οὐκ ἂν σε φράζειν εἰκὸς, ἐκπονεῖν δ' ἐμέ.

Nimirum conveniens est te dicere, efficere verò me.

Cum Artaxerxes interfecisset maximum natu filium Darium, ob insidias quas patri intenderat, alter ab illo, jubente patre, stricto acinace, sibiipsi vim ante regiam intulit. *AElian.de var.hist.lib.9.*

Metelli filii Romæ à patre hæreditate exclusi, testamentum irritum esse noluerunt. Satius arbitrati bonorum extorres fieri, quàm qualemcunque patris voluntatem non tueri. *Alexand.lib.6.c.10.*

Teribazum ajunt, cùm à Persis corriperetur, quòd esset vir validus, strinxisse acinacem, ac vi se defendisse: quibus testantibus vociferantibusque, ex præcepto se regis ipsum comprehendere, confestim ensem abjecisse ferunt, manusq; vinciendas præbuisse. *Plut. de superstitione.*

Stilliconi, ab Honorio Imp. genero missi milites, manus injicere conabantur. Ille primùm se defendere; post ubi Imperatoris id voluntate fieri cognovit, manus dedit, seque ab illis interfici passus est. *Theat.Zwing.*

¶ Hieroglyphica.

A*Vris* sacris in literis hieroglyphicum est *Obedientiæ.Pier.Val.l.33. pag.310.E.*

Erat & illud hieroglyphicum, quòd Ægyptii sacerdotes *Obsequium*, & ad Domini jussa nutumve regressum, significare si vellent, *Canem converso in dorsum capite* pingebant. *Idem lib.5.p.49.A.*

Vide Inobedientia.

OBIURGATIO.

¶ Apophthegma.

A*Ntisthenes* interrogatus, quamobrem tàm severus esset discipulorum objurgator? Et medici, inquit, ergà ægrotos! Significans, se vitia objurgare, non homines. *Laert.lib.6.c.1.*

Similitudines.

UT Telephi vulnus eadem hasta sanatum est, quæ vulnus inflixerat: Ita vulnus objurgationis ab eodem sanabitur, qui fecit. *Plutarch.*

Vt qui sacris initiantur, perferunt primos illos insultus, spe secuturæ dulcedinis ac lucis: Idem faciendum iis, qui à Philosopho objurgantur. *Plut.*

Vt bonus medicus mavult morbo mederi somno ciboque, quàm scammonio aut castorio: Sic amicus, pater, præceptor magis studet laude corrigere, quàm objurgatione, si liceat. *Plut.*

Pharmacum non adhibitum in loco, dolet absque fructu: Sic objur-

obiurgatio, non, ut debet, admota. Atque idem facit amicus cum molestia, quod adulator cum voluptate: Lædit enim uterque. *Plut.*

Vt austera remedia, sed necessaria, lævant quidem ægrotantes, sed offendunt & inficiunt sanos: Sic acris obiurgatio vitio medetur, probos offendit. *Plut.*

Quemadmodum medicus, ubi secuit carnem, non statim deserit sectum, sed rigat ac lenit: Sic qui acriùs obiurgavit, debet reliqua vitæ consuetudine lenire eam molestiam. *Ibidem.*

Vt statuarii primùm ictibus incidunt lapidem; posteà poliunt, atque æquant: Sic amicus objurgationem lenitate mitigabit. *Ibid.*

Medici pharmacis amaris dulce nonnihil admiscent, ut alliciant: Ita parentes objurgationis asperitatem lenitate debent mitigare. *Ibid.*

Vt elleborum, tametsi efficax, tamen medici vetant dari senibus, aut pueris, aut exilibus: Ita admonitio sic est temperanda, ut ferre possit, quem velis emendare; nec solum spectandum est vitium, sed natura quoque ejus, cujus vitio studeas mederi. *Plin.*

Herbæ salutares consuetudine perdunt medendi vim: Ita admonitio, si assidua sit, non emendat assuetum jam objurgationibus. *Idem.*

Vt perniones & facit & tollit frigus: item ignis ambusta sanat: Ita amici objurgantis oratio, dolori, quem fecit, eadem medetur. *Erasmus.*

Vt qui coguntur secare, malunt ære secare, quàm ferro, quòd hoc pacto vulnus fit sanabilius: Ita qui cogitur objurgare quempiam, ita moderabitur orationem, ut ipsa in se nonnihil admisceat occultæ medelæ. *Idem.*

Qui in rebus leviculis acriter objurgat amicum, perinde facit, ac si medicus amarum & acre pharmacum ac sumptuosum in levissimis morbis passim admoveat. *Plut.*

Quædam gemmæ aceto maceratæ mitescunt, pleræque melle decoctæ: Ita quosdam meliores reddit acris objurgatio, quosdam admonitio blandior. *Erasm.*

¶ EXEMPLA SACRA.

OBjurgationes in Ecclesia necessariæ sunt: 1. *Cor.* 4. 21. 2. *Cor.* 2. 4. *Ephes.* 5. ℣. 11. 13. 14. 2 *Tim.* 3. 16. & 4. 2. *Vide Correptio & Monitio.* Objurgationis exempla: Dei ad Adam & Evam, *Gen.* 3. 11. Dei ad Cain, 4. 6. Dei ad Abimelech, 20. 3. Abimelech ad Isaacum, 26. 9. Laban ad Iacobum, 31. 26. Ruben ad fratres, 42. 22. Mosis ad Aaronem, 32. 21. Angeli Domini ad Israelitas, *Iudic.* 2. ℣. 2. Davidis ad Saulem, 1. *Sam.* 24. 10. Davidis ad Abner, 26. 15. Nathan ad Davidem, 2. *Sam.* 12. 9. Ioab ad Davidem, 19. 5. Eliæ ad Achabum, 1. *Reg.* 18. 18. Eliæ ad Israelitas, ℣. 21. Eliæ ad Ochosiam, 2. *Reg.* 1. 16. Elisæi ad Regem, 3. 13. Abiæ ad Ieroboamum, 2. *Par.* 13. 5. Iosaphat ad Achabum, 18. 7. Iehu

ad Iosaphat, 19.2. Zachariæ ad populum Israeliticum, 24.20. Prophetæ cujusdam ad Amasiam, 25.15. Sacerdotis ad Oziam, 26.18. Nehemiæ ad optimates Israelitarum, *Nehem.*5.7. Iob ad uxorem, *Iob.*2.10. Ieremiæ ad populum, *Ierem.*34.17. Ioannis ad Herodem, *Matth.*14.4. *Marc.*6.18. Christi ad Discipulos, *Matth.*15.13. *&* 16.8. *&* 19.14. *&* 26.10. *Marc* 8.17. *&* 14.7. *Luc.*8.25. *&* 22.*v*.46.51. *Ioh.*6 *v*.34.61. *&* 12.7. ad Petrum, *Matth.*16.*v*.23. *&* 26.*v*.40.52. *&* *Ioan.*18.11. ad Iudæos, 17.17. *Marc* 9.19. *Luc* 9.41. ad Mercenarium, *Matth.*20.13. ad Turbam, *Marc.*7.18. ad Herodem, 12.15. ad Discipulos & ad Petrum, *v*.37. ad Scribas & Pharisæos, *Luc.*5.22. *&* 6.2. ad Hypocritas, *v*.41. ad Pharisæos, 11.39. ad quendam hominem, *Luc.*12.14. ad duos de Discipulis, 24 *v*.25. ad Nicodemum, *Io* 3.10 ad quendam Regium, 4.48. ad Turbas, 6.36. ad Iudæos, 7.19. ad Servum Pontificis, 18.23. Latronis ad socium suum, *Luc.*23.40. Petri ad Populum, *Act.*3.12. ad Sacerdotes, Principes & Seniores, 4.10. ad Ananiam & Saphiram, 5. *v*.3.9. Stephani ad Iudæos, 7.51. Petri ad Simonem Magum, 8.20. Pauli ad Elymam Magum, 13.10. Pauli & Barnabæ ad Iudæos, *v*.46. ad Lycaones, 14.15. Pauli ad Ananiam Sacerdotem, 23.3. ad Nautas, 27.21. ad Corinthios, 1.*Cor.*1.11. *&* 3.3. *&* 6.1. 2.*Cor.*12.11. ad Galatas, *Gal.*3.1. *&* 5.7. ad Hebræos, *Hebr.*5.12.

OBLIVIO.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Silius Ital. lib.13. bell. Pu.

—— Sacro certamina fonti
Lethæos potat latices oblivia mentis
Extrema: hinc auro fulgens jam lucis honorem
Sentit, & admoto splendet cum sydere Luna.
Hac animæ cœlum repetunt, ac mille peractis
Oblitæ Ditem redeunt in corpora lustris.

Seneca in Troade. v.631.

Dediscit animus serò, quod didicit diu.

Plaut. in Captivis.5.3.

—— Mos est oblivisci hominibus,
Neque novisse, cujus nihil sit faciunda gratia.

Ovid. lib.2. de Ponto.4.

Non ego, si biberes securæ pocula Lethes,
Excidere hæc credam pectore posse tuo.
Longa dies citior brumali tempore, noxque
Tardior hybernæ solstitialis erit:
Nec Babylon æstus, nec frigora Pontus habebit,
Calthaque Pæstanas vincet odore rosas

Quam

Quàm tibi nostrarum veniant oblivia rerum:
Non ita pars fati candida nulla mei est.

Plaut. Pseud.4.7.

——————— *Nihili est autem, suum*
Qui officium facere immemor est, nisi est admonitus.

Publ. Syrus.

Injuriarum remedium est oblivio.

¶ SIMILITVDINES.

OBlivisci suorum, ac memoriam cum corporibus efferre: & effusissimè flere, meminisse parcissimè, inhumani est animi: Sic aves, sic feræ suos diligunt, quarum concitatus est amor, & penè rapidus; sed cum amissis totus extinguitur. *Senec.*

Lupis, quos gregarios vocant, etiam in fame subrepit oblivio cibi, si modò respexerint, ac protinus alium quærunt: Ita nonnullis mox excidit, quod modo instituerant narrare, si interjectis verbis aliquot animum illorum aliò devocâris. *Plin.*

Lynces clarissime omnium animantium cernunt, sed mira illis oblivio rei ab oculis semotæ: Ita quidam acri ingenio, sed obliviosi. *Erasm.*

Vt quod in majore negotio chalybi aut marmori insculpseris, durat diutiùs: Ita quod majore studio discimus, nunquam obliviscimur. *Idem.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

A*Ntonius Caracalla* Imp. adeò in literis & philosophia profecerat, ut inter doctos numeraretur, magnamq; diei partem philosopharetur. Verùm ipsum posteà tanta cepit oblivio doctrinæ, ac si literarum nomen nunquam audivisset. *Dion. & Suidas.*

Gregorius Trapezuntius, vir doctissimus, omnium literarum Græcarum Latinarumque in senio oblitus est. *Volateran. lib.* 21. *Anthrop.*

Messala Corvinus Orator pòst ægritudinem proprii nominis oblitus est, quamlibet aliàs ei sensus vigerent. *Solin.cap.7. Plin.lib.7. cap.24. & Sabell.lib 10.c.9.*

Theseus, nigro velo ad Minotaurum in Cretam navigans, si victor rediret, albo velo uti jussus à patre Ægeo, mandati immemor, paterno præcipitio occasionem dedit. *Theat.Zwing.*

Quidam Athenis vir eruditissimus cum ictum lapidis capite excepisset, cætera omnia tenacissima memoria retinens, literarum adeò, quibus præcipuè inservierat, oblitus est. *Val. lib.1. cap.8. & Plin.lib.7.c.24.*

Quendam ex prætalto tecto lapsum, matris, affinium & propinquorum oblitum scribit. *Plin.lib.7.c.24.*

OBSCOENITAS.

¶ SIMILITUDO.

VT celeriùs inebriantur, qui dilutum bibunt, quàm qui merum: Ita citiùs inficiunt animum, quæ sobrietatis aliquid habent admixtum, quàm quæ simpliciter obscœna sunt. Nam à vehementer obscœnis refugit animus: contra illa blandiuntur aliqua virtutis specie.

Vide Pudicitia, Verecundia. Temperantia.

OBSTINATIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

DVritiei sive obstinationis in malo, exempla: Cain, *Gen.* 4. ℣. 18. Pharao, *Exod* 5. ℣. 2. Israelitæ, 32 ℣. 7. 8 9. 10. *Deut.* 9. ℣. 27. 1. *Sam.* 8. ℣. 19. 20. 2. *Par.* 30. ℣ 8. 9. Filii Heli, 1. *Sam.* 2 ℣. 22. 23. 24. 25. Obstinationis exempla: Ioannes Baptista, *Matth.* 3. ℣. 15. Petrus, *Ioh.* 13. ℣. 9. Ecclesia Hierosolymitana, *Act.* 11 ℣. 18 & 15. ℣. 12. & 19. ℣. 30. 31. & 20. ℣. 3. & 26. ℣. 19. Obstinationis pœnæ, *Esa.* 1. ℣. 29. *Iere.* 19. ℣. 15. *Soph.* 3. ℣. 1. 2. Obstinationis & prævaricationis exempla: Cain, *Gen.* 4. ℣. 6. Pharao, *Exod.* 7. ℣. 13. 22. & 8. ℣. 15. 19. 32. Hebræi, 2 *Reg.* 17. ℣. 14. 2 *Par.* 24. ℣. 19. 21. & 30. ℣ 8. Sedechias, 36. 13. Iudæi, *Ier.* 5. ℣. 3. & 44. ℣. 10. 17. *Ioh.* 19. ℣. 15. *Act.* 7. ℣. 51. Israelitæ, *Ezech.* 2. ℣. 4. *Zach.* 4. ℣. 11. 12. *Baruch.* 2. ℣. 7. 8. *Amos.* 4. ℣. 6. 7. Ierusalem, *Matth.* 23. ℣. 37. *Luc.* 13. 14. Principes Sacerdotum, *Matth* 27. ℣. 4. *Luc.* 23. ℣. 10. *Ioan.* 11. ℣. 47.

OBTRECTATIO.

¶ SENTENTIAE POETICÆ.

Horat. 1. Serm. 4.

— Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante: solutos
Qui captat risus hominum, famamq; dicacis:
Fingere qui non visa potest, commissa tacere
Qui nequit: hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.

Iuvenalis Satyr. 9.

Vivendum recte cùm propter plurima, tunc his
Præcipuè causis, ut linguas mancipiorum
Contemnas: nam lingua mali pars pessima servi.

Publ. Syrus.

Difficilem oportet aurem habere ad crimina.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

OBtrectationis & detrectationis exempla: Filii Laban, *Gen.* 31. ℣. 1. Vxor Potipharis, 39 ℣. 14. 17. Maria & Aaron, *Num.* 12. ℣. 1. 2. Explora-

ploratores terræ, 14. v. 36. Multitudo, 16 v. 14. Filii Belial, 1. *Sam.* 10. 27. Doeg Idumæus, 22. v 9. Principes Hanon, 29. 3. Philistæi, 29. 4. Principes Ammonitarum, 2. *Sam.* 10. 3. Absalom, 15. 3. Siba, 16, 3. Rehum cum sociis, 1. *Esdr.* 4. 13. Ancilla Raguelis *Tob.* 3. v. 7. 8. 9. Aman, *Esth.* 3. v. 8 Principes Iuda, *Ier.* 38. v. 4. quidam Chaldæi, *Dan.* 3. 2. Danielis hostes, 6 13. Alcimus cum viris iniquis, 1. *Macchab.* 7. v. 5. 6. 26. Simon, 2. *Macchab.* 3. v. 5 6. & 4. v. 1. Alcimus, 14. v. 5. 6. 7. Pharisæi, *Matth* 9. 11. Iudæi, 11. v. 18. 19. *Luc.* 19. v. 7. & 23. v. 3. *Ioh.* 7. v. 12. & 8. v. 48. & 9. v. 16. 24. 28. Domini famulæ Pythonissæ, *Actor.* 16. v. 20. Iudæi Thessalonicenses, 17. v 7. Epicuræi & Stoici Phisolophi, v. 18. Iudæi Corinthii, 18. v. 13. & 19. 9. Iudæi Asiatici, 21. v. 28, Barbari, 28. v. 4.

Vide Accusationis & falsò accusatorum exempla. Item Calumnia, Detractio & Maledicentia.

OCCASIO,

¶ Sententiæ Poeticæ.

Ausonius Epigram. 12.

Cujus opus? Phydiæ, qui signum Pallados, ejus,
Quique Iovem fecit, tertia palma ego sum.
Sum Dea quæ rara, & paucis Occasio *nota.*
Quid rotulæ insistis? Stare loco nequeo.
Quid talaria habes? Volucris sum. Mercurius quæ
Fortunare solet, tardo ego, cum volui.
Crine tegis faciem? Cognosci nolo. Sed heus tu?
Occipiti calvo es? Ne tenear fugiens.
Quæ tibi juncta comes? Dicat tibi. Dic rogo, quæ sis?
Sum dea, cui nomen nec Cicero ipse dedit.
Sum dea, quæ facti, non factique exigo pœnas:
Nempè ut pœniteat, sic Metanœa *vocor.*
Tu modò dic, quid agat tecum? Si quando volavi,
Hæc manet: hanc retinent, quos ego prætérij.
Tu quoque, dum cogitas, dum percontando moraris,
Elapsam dices me tibi de manibus.

Ovid. 1. Remed.

Temporibus medicina valet: data tempore prosunt:
Et data non apto tempore vina nocent.

Idem 1. Art.

Scit benè venator, cervis ubi retia tendat:
Scit benè, qua frendens valle meretur aper.
Aucupibus noti frutices: qui sustinet hamos
Novit, quæ multo pisce natentur aquæ.

Plautus Perſ. 2.3.

Virtus eſt, ubi occaſio admonet, diſpicere.

Plaut. Aul. 2.2.

Si opulentus it petitum pauperioris gratiam,
Pauper metuit congredi: per metum malè rem gerit:
Idem quando illac occaſio perit, poſt ſero cupit.

Ex Græcis Comicis.

Καιρῷ τυχὼν γὰρ πτωχὸς ἰσχύει μέγα.
Reddet potentem occaſio vel pauperem.
Πολλῶν ὁ καιρὸς γίγνεται παραίτιος.
Eſt plurimarum cauſa rerum occaſio.
Τάχισθ' ὁ καιρὸς μεταφέρει τὰ πράγματα.
Mutationem affert repentè occaſio.
Πολλοὺς ὁ καιρὸς ἄνδρας οὐκ ὄντας ποιεῖ.
Occaſio facit ſtrenuos, qui non erant.
Ὡς μέγα τὸ μικρόν ἐστιν ἐν καιρῷ δοθέν.
Res parva, magna eſt, tempore & loco data.

¶ SIMILITUDINES.

MOrus noviſſima omnium germinat, & tamen parit inter primas: Ita qui tempus idoneum operiuntur rei conficiendæ, etiamſi ſerius cœperint, tamen maturiùs conficiunt. *Plin. lib. 15. cap. 24.*

Apes peragunt opus ſuum non ſtatis diebus, ſed quoties cœli commoditas invitat: Ita ſuo quæque tempore rapienda eſt occaſio. *Plin. lib. 11. cap. 7. & 10.*

Perſica ob id ipſum pluris veniebant, quòd non durant niſi in triduum: Ita avidius rapiendum, quod citò prætervolat, ut juventa. *Eraſm.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

OCcaſionis captatorem, ſeu hominem temporum omnium conditioni ſeſe accommodantem per *Echinum* animal deſignavit antiquitas. Novit equidem *Echinus* (terreſtrem intellige) cubilia ſua Aquilonum & Auſtrorum mutatione commutare. Duas enim cubilibus feneſtras facit, alteram Notum verſus, Boream verſus alteram: quaque parte ventum futurum præcognoſcit, feneſtram obturat, alteram recludit: ſin intrà tectum alatur, ad parietem diſcedit. *Pier. Val. lib. 8. p. 74. F.*

OCCULTA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Græcis Comicis.

Ἀφεὶς τὰ φανερὰ μὴ δίωκε τὰ ἀφανῆ.
Aperta linquens, perſequi noli abdita.

Ἢ μὴ ποίει τὸ κρυπτὸν, ἢ μόνος ποίει.
Quod vis latere, ne fac, aut sine testibus.
Ὑπόνοια δεινόν ἐστιν ἀνθρώποις κακόν.
Suspicio grave mortalibus cunctis malum.

Vide Suspicio.

OCCUPATIO.

¶ Sententiae Philosophicae.

NOn invenio cum quo te malim esse, quàm tecum: si potes, subduc te occupationibus istis: nec jactare debes, nec abscondere. Id age, ut otium tuum non emineat, sed appareat: si latebras times, te satis priora monstrabunt. Tenebras habere non potes, sequetur quocunque fugeris multum pristinæ lucis: quietem potes vindicare sine ullius odio. *Senec. epist.*

Vbicunque mecum sum: rebus enim me non trado, sed commodo, *Id. epist.*

Nunquid non succedent occupationes novæ: serimus illas, ex una exeunt plures. *Id. epist.*

¶ Apophthegma.

CVm *Diogeni* fur de nocte sacculum cum numis subtrahere conaretur, & ille sentiret: Tolle, inquit, infelix, ut facias utramq; dormire. *Sen. in prov. Philosoph.*

Vide Negotium.

ODIUM.

¶ Sententiæ Patrum.

TRia sunt genera hominum, quæ odit Deus: remanentem, retrò redeuntem, oberrantem. Excitandi sunt remanentes: retrò redeuntes revocandi: errantes in viam reducendi: tardi exhortandi: celeres imitandi. Qui non proficit, remansit in via: qui fortè à meliori proposito declinat, ad aliud, quod deterius reliquerat, reversus est retrò: qui fidem deserit, à via erravit. *August. de novo Cantico.*

Hoc est profecto odio odisse, ut vitia non homines oderis: nec vitia propter homines diligas. *Ambros. in Psal.* 139.

Multum aliud est, quando quisque irascens in aliquo verbo modum excedit, quod postea deleat pœnitendo. Aliud est servare insidias inclusas in corde. Multum interest inter turbatum oculum, & extinctum: festuca turbat, trabs extinguit. *Ambros. ibid.*

Odium est vetus ira, ex pluribus causis collecta, diuturno tempore perseverans. *Aug. de definit.*

In comparatione odii, ira festuca est: sed festucam si nutrias, trabs erit: si evellas & projicias, nihil erit. *Idem in serm.*

Nemo potest perfectè diligere quò vocamur, nisi oderit undè revocamur. *Idem de vera relig.*

Propemodum naturale est, ut nurus socrum, & socrus oderit nurum. *Hieron. in Michaeam.*

Qui occidit, & qui odit fratrem suum, & qui ei detrahit, pari pœna digni esse monstrantur. *Gregor.*

Vitam animæ quælibet culpa polluit; servatus verò dolor contrà proximum occidit: menti namque, ut gladius figitur, & mucrone illius ipsa viscerum occulta perforantur. *Idem lib.10.moral.*

Qui ergo motum nocendi habet in animo, debet judicare se reum: Si autem prodeat in contumeliam adversus fratrem, eget reconciliatione. Si autem non judicat se reum, nec fratri vult reconciliari, ex contemptu perseverans in odio, reus erit gehennæ. *Idem in Matth.c.5.*

Hæc est pugna periculosa, & hæc gloriosa victoria, qui poterit odisse, quod amat: & amare, quod odit. *Idem ibid.*

Perfectum odium est, homines diligere, & eorum vitia semper horrere: nam in illa parte, qua creaturæ Dei sunt, amandos esse non dubium est: in illa iniquitate horrendi sunt, in qua se polluerunt. Tales placere non possunt, nisi eis, qui factis similibus replicantur. *Caßiod. in Psal.139.*

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICÆ.

SImul ista mundi rector Deus posuit, odium atq; regnum: odium qui nimium timet, regnare nescit. *Seneca.*

Pejora sunt tecta odia, quàm aperta: & agnosci amat, qui odium ostendit. *Idem in Proverb.*

Quamvis agas, ut ne quis merito tuo oderit: erunt tamen semper, qui te odient. *Idem in Prov.*

Semper odiorum honestus occasus, & dum simultates nihil aliud habent, quàm nocendi cupiditatem, speciosa in melius mutatio est. *Quintil. Dec.9.*

¶ APOPHTHEGMATA.

T*Imon ille*, qui ab odio hominum *Misanthropos* Græcis vocabatur, interrogatus, cur omnes odisset homines? Meritò, inquit, improbos odi: reliquos autem, quia improbos non oderunt. *Max. serm.6.*

Thrasybulus Pisistrati filiam amabat: eamque quum haberet obviam, in publico osculatus est: Ob id uxori maritum in Thrasybulum irritanti: Si illos, *inquit Pisistratus*, qui nos amant, habemus odio, quid faciemus iis, qui nos oderunt? Ac virginem adamatam Thrasybulo dedit uxorem. *Plut. in apoph.*

Annibal adhuc puer, quum quæreretur, de finiendo odio inter

Romam

Romam & Carthaginem, pedem infixit solo, ac pulvere suscitato, tùm demum finem belli fore, dixit, quum altera pars in habitum pulveris esset redacta. Agnoscas ingenium exitio Romanæ gentis natum. *Plut. in Annibalis vita.*

Idem hausturus venenum, quod in eum usum paratum habebat, dixit: Solvamus ingenti cura populum Romanum! Aut, ut Livius refert: Solvamus diutina cura populum Romanum, quando mortem senis expectare longum censet. Id postremò malè habebat hominem, quòd Romanis jam non posset aliquo pacto molestiùs esse. *Plut. in Annibalis vita.*

¶ Similitudines.

Ex festuca incensa, aut lucerna neglecta domi, nonnunquam conflagrat urbs tota: Sic ex privatis odiis ac dissidiis publica pernicies oritur. *Plut.*

Subduc materiam, extinguetur ignis: Subduc occasionem, conquiescet odium, sive invidia. *Plut.*

Vt vitis refugit brassicam: quercus abhorret ab olea, multò magis autem à nuce juglande: Sic inter quasdam nationes naturale dissidium est, ut nullo pacto queant coalescere concordia: ut inter hos ferè, quos mare aut Alpes diremerunt. *Erasm.*

Qui ex balneo calent, vehementiùs frigescunt; & aqua frigidior esse solet, quæ priùs caluit: Ita vehementius sese oderunt, qui prius fuerunt amici; & sceleratiores sunt, qui à pia vita ad impia se transtulerunt. *Idem.*

Iuglans crepitu prænunciat se frangi, ut fugere liceat, priusquam fiat ruina: Ita quidam non lædunt, nisi priùs ostendant se infensos: alii priùs læserunt, quàm expostulent. *Idem.*

Vt inter animantium genera occulta quædam sunt dissidia, cùm nulla appareat dissidii ratio: velut araneæ & serpenti: formicis ac soricibus: trochilo & aquilæ: aliisq; compluribus: Ita sunt, qui illam aut illam oderint gentem, cum nesciant, quamobrem oderint. Quidam odere Rhetoricen, aut Græcas literas, cùm hoc ipsum ignorent, quod oderunt. *Plin. lib. 10. cap. 74. & Arist. lib. 9. cap. 1. de natur. animal.*

Vt carboni semél exusto suffocatoque, si denuò flagret, major est vis: Ita semel sopitum odium, si rursum excandescat, acrius est. *Erasm.*

¶ Exempla Biblica.

Odii exempla: Abimelech & socii ejus, *Gen.* 26. v. 27. Esau, 27. v. 41. Chananæi, 34. v. 30. Fratres Ioseph, 37. v. 4. 5. Ægyptii, *Exod.* 1. v. 12. Madianitæ, *Num.* 25. v. 17. 18. Israelitæ, *Iud.* 11. v. 6. 7. cæci & claudi, 2. *Sam.* 5. 8. Ammon, 13. v. 15. 22. Razon, &c. 1. *Reg.* 11. 25. Achab, 22. 8. Hostes Iudæ, 1. *Esdr.* 4. 1. Holofernes, 13. v. 22. Aman, *Esth.* 7. v. 6 Hostes Davidis, *Ps.* 18. v. 18. & 25. v. 19. & 35. v. 19. & 44. v. 8. & 69. v. 5. 15.

Iudæi. *Amos* 5.10. Viri quidam iniqui, 1.*Macchab*.11.21. Nicanor, 1.*Macchab*.14.19. Mundus, *Ioan*.7.v.7.& 15.v.18.

¶ EXEMPLA PROFANA.

A*Iunt Melanionem* quendam odio mulierum in solitudinem demigrasse, perque avia montium, cane, quo uno convictore utebatur, feras insectari solitum, nec unquam domum revocari potuisse. Hinc proverb. *Melanione castior*. *Erasm*.

Græcorum odium ergà Barbaros etsi naturale videri potest, propter linguæ vocisque diversitatem (similitudo namque amicitiam parit:) Tamen intercesserunt quoque variæ bellorum occasiones, præsertim ob raptum mulierum, quas *Herodot*.*lib*.1.*recitat*.

M.*Cato Censorius* tanto odio prosequutus est Græcos, ut filium Marcum ab eorum literis, non quidem inspiciendis, sed perdiscendis avocaverit. *Plut*.*in Catone*, & *Plin*.*lib*.21.*c*.20.

Constantinus VI.*Imp*. qui & Constans, omnibus suis exosus, Syracusis à suis in balneo est occisus. *Sigebert*.*in Chron*.

Timon Atheniensis non religione, non cœlestium rerum indagine adductus, solus esse voluit: sed pravo quodam affectu, rigoreq; naturæ, omni hominum commercio sibiipsi interdicto. *Sabell* *lib*.2.*cap*.2.

Myson Strymonis filius, Timonis moribus, fuit hominum osor: ut qui in solitudine solus riserit. *Laert*. *in ejus Vita*.

Cordillio, Philosophus Stoicus Pergamenus, tàm morosus fuisse dicitur, ur omnium principum ac regum amicitias spreverit. *Volat*.*lib*.14.*c*.2. *Anthrop*.

Epidaurij, cum Illyricos mores exosos haberent, nec illorum commercia vitare possent, ut se à contagione illorum servarent, unum eligebant quotannis gravem ætate, qui solus ad illos penetraret, cum quo commercium haberent, quem Poletem dixére. *Arist*.2.*Polit*.

OECONOMIA.

¶ APOPHTHEGMATA.

B*Ias* dicere solitus erat, eam familiam esse optimam, in qua dominus spontè sit hujusmodi, qualis propter legem foris est. *Stob*. *serm*.83.

Pittacus optimè constitutam esse domum pronunciavit, cui superfluum nihil abundet, & necessarium nihil desit. *Stob*.*serm*.*eod*.

Solon optimum œconomum esse dixit, in cujus familia pecuniæ non injustè possideantur, nec difficulter custodiantur, neque propter sumptus pœnitudinem adferant. *Ibid*.

Cùm *ex Catone* quæreretur, quid maximè in re familiari expediret? respondit: Benè pascere. Quid secundum? Satis benè pascere. Quid

Quid tertium? Benè vestire. Quid quartum? Benè arare. *Cic. lib. 2. Offic.*

¶ SIMILITUDINES.

DUabus vocibus simul sonantibus gratior fit concentus: Ita quicquid fit in familia, fit quidem utriusque consensu, sed tamen arbitrio mariti. *Plutarch.*

Ut vinum appellatur, etiamsi major aquæ pars sit admixta: Ita domus mariti dicetur, etiamsi mulier plus contulerit. *Plut.*

OFFENSÆ.

¶ SIMILITUDINES.

UT medici eas febres, quæ ab incertis causis paulatim collectis eveniunt, magis suspectas habent & timent, quàm quæ manifestas magnasque causas habent: Sic latentes plerunque, parvæque & frequentes ac quotidianæ viri atque uxoris offensæ, magis eos disiungunt; & vitæ consortium labefactant. *Plut.*

Ter novenis crabonum ictibus interfici hominem existimant: Ita offensa, tametsi per se non capitalis, tamen sæpius iterata, capitalem parit inimicitiam. *Plin. lib.* 11. *cap.* 22.

Vide Ira, Reprehensio, Peccatum, Correctio, Injuria.

OFFICIUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. lib. 2. Satyr. 3.

Si malè rem gerere, insani est; contrà bene, sani.

Plautus in Ruden 4. 1.

Vigilare decet hominē qui vult sua tempore cōficere officia:
Nam qui dormiunt libenter, sine lucro, & cum malo quiescunt.

Terent. in Adelph. 1. 1.

Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest. hoc qui nequit,
Fateatur se nescire imperare liberis.

Ovid. lib. 3. de Ponto. El. 1.

Pectore de toto, totisq; incumbere nervis,
Et niti pro me nocte dieque decet.
Utque juvent alij, tu debes vincere amicos
Uxor, & ad partes prima venire tuas.

Propert. lib. 3. eleg. 5.

Omnis enim debet sine vano nuntius esse:
Majoremque timens servus habere fidem.

¶ SEN-

❡ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

NVlla vitæ pars, neque publicis, neque privatis, neque forensibus, neque domesticis in rebus: neque si tecum agas quid, neque si cum altero contrahas, vacare officio debet. In eoque excolenda sita est vitæ honestas omnis, & in negligendo turpitudo. *Cic.1.Offic.*

Nec precio, nec gratia, nec periculo, nec simultate à via recta nos ostendimus oportere deduci: nec ab ulla re honesta, periculi aut laboris magnitudine. *Cic.3.ad Heren.*

Nullo casu arbitror hoc constanti homini posse contingere, ut ulla intermissio fiat officii. *Cic.in Lælio.*

Nulla lassitudo impedire officium & fidem debet. *Cic. Cornific. Famil.12.*

Pericula, labores, dolores etiam optimus quisque suscipere mavult, quàm deserere ullam officii partem. *Cic.1.de.Fin.*

Artium studio à rebus agendis abduci, contra officium est. *Cic.1 Offic.*

Improbum est, relinquere honestatem propter utilitatis magnitudinem. *Cic.3.de Offic.*

Optima vivendi ratio est eligenda: eam jucundam consuetudo reddet. *Cic.4.ad Heren.*

Omnis nostra cura debet in hoc versari, semper, si possimus, ut boni aliquid efficiamus: sin minùs, ut certè nihil mali. *Cic. 2.de Orat.*

Semper ita vivamus, ut rationem nobis reddendam arbitremur. *Cic.4.Act.in Verr.*

A recta conscientia transversum unguem non oportet quemquam in omni vita sua discedere. *Cic.ad Attic.l.13.*

Nobis persuasum esse debet, si Deos hominesque celare possimus, nihil tamen avarè, nihil injustè, nihil libidinosè, nihil incontinenter esse faciendum: honesta bonis, non occulta quæruntur. *Cic.3.Offic.*

❡ SIMILITUDINES.

UT nec Medici, nec Imperatores, nec Oratores, quamvis artis præcepta perceperint, quicquam magna laude dignum sine usu & exercitatione consequi possunt: Sic officii conservandi præcepta traduntur, illa quidem, ut faciamus ipsi. *Cic.lib.1.Offic.*

Quemadmodum leges omnium salutem singulorum saluti anteponunt: Sic vir bonus & civilis, officii non ignarus, utilitatem publicam magis quàm privatam curat. *Idem lib.3.de Fin.*

Quemadmodum qui jaculari discit, destinatum locum captat, & manum format ad dirigenda, quæ mittit: cum hanc vim ex disciplina & exercitatione percepit, quocunque vult, illâ utitur. Didicit enim non hoc aut illud ferire, sed quodcunque voluerit: Ita qui se

ad totam vitam instruxit, non desiderat particulatim admoneri, doctus in totum, non quomodo cum uxore & cum filio viveret, sed quomodo bene viveret. Si quid oculis oppositum moratur aciem, removendum est. Illo quidem non abjecto operam perdidit, qui præcepit. Sic ambulabis, illo manum porrigens. Eodem modo, ubi aliqua res obcæcat animum, & ad officiorum dispiciendum ordinem impedit, nihil agit qui præcipit: Sic vives cum patre, sic cum uxore. &c. *Senec. epist. 95.*

Vide Decorum.

OMEN.

¶ APOPHTHEGMATA.

Dionysius cùm magistratus per literas fortè crearentur, & ipsi contigisset M, dicenti cuidam per jocum Μωρολογεῖς, id est, stulta effferes, Dionysi! Imò, inquit, Μοναρχήσω, monarcha ero. Et adeptus magistratum, protinus Imperator electus est à Syracusanis. Magni erat animi, quod illo joco non offenderetur, contentus omen literæ secus interpretari. *Plut. in Reg. apoph.*

P. AEmilius è foro domum reversus, cum filiam puellam nomine Tertiam reperisset lachrymantem, rogavit quid haberet? illâ respondente: Perseus nobis interiit! (id erat nomen catelli, quem puella habebat in deliciis.) Sit felix, inquit, ô filia! omen accipio: moxque in bellum profectus, pulcherrimum de hoste triumphum egit. *Plut. in apoph.*

Vide Fatum.

ONUS.

¶ SENTENTIAE POETICÆ.

Ovid. lib. 1. Amor. 2.

Cedimus? an subitum luctando accendimus ignem?
Cedamus: leve fit, quod benè fertur, onus.
Vidi ego jactatas mota face crescere flammas:
Et vidi nullo concutiente mori.
Verbera plura ferunt, quam quos juvat usus aratri;
Detrectant pressi dum juga prima boves.
Asper equus duris contunditur ora lupatis:
Frena minus sentit, quisquis ad arma facit.

Propert. eleg. lib. 3.

Turpe est, quod nequeas capiti committere pondus:
Et pressum inflexo mox dare terga genu.
Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta:
Fama nec ex æquo ducitur illa jugo.

Ovid. lib. 2. de Pont. El. 7.

Sustineas ut onus, nitendum est vertice recto:
At, flecti nervos si patiare, cades.

Vide Miseria, Malum, Fortuna.

OPUS.

¶ Sententiae Poeticae.

Terent. in Heauton. 4. 5.

Nulla est tam facilis res, quin difficilis siet,
Quam invitus facias.

Valerius Flaccus lib. 2. Argonaut.

—— Stabilem quando optima facta
Dant animam, majorq; piis audacia cœptis.

Ovid. lib. 13. Metamorph. v. 120.

Denique quid verbis opus est? Spectemur agendo.

Idem lib. 1. de arte Amandi.

Reddite depositum, pietas sua fœdera servet.
Fraus absit, vacuas cadis habete manus.

Idem lib. 2. de arte Amandi.

Cùm mora non tuta est, totis incumbere remis
Vtile, & admisso subdere calcar equo.

Idem lib. 1. Fastorum.

Annue conanti per laudes ire tuorum,
Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum: dederis in carmina vires:
Ingenium vultu statque caditque tuo.

Vide Actio.

ORACULUM.

¶ Apophthegmata.

E*Paminondas*, cùm Lacedæmonii copias in Thebanos educerent, variaque Thebanis ferrentur oracula, quorum alia victoriam illis pollicebantur, alia diverse prædicabant; jussit benè promittentia ad dextram tribunalis poni, contraria ad lævam. Atque omnibus hunc in modum dispositis, surrexit, dixitque: Si volueritis parere ducibus, & conglomerati in hostem tendere, hæc vobis sunt oracula, ostensis melioribus: quod si ad conflictum segnes timidique fueritis, hæc oracula vobis reddita sunt, ostensis deteriora pollicentibus. Mirè nec oraculorum contempsit authoritatem, nec animos militum his dejici passus est: sed interpretatus est Deum prospera polliceri strenuis, infausta timidis: quasi à nobis pendeat rerum eventus. *Plut. in apoph.*

Ale-

Alexander Delphos profectus, cùm sacerdos negaret se consulturam Deum, quòd dies essent nefasti, quibus ne oraculis quidem loqui fas esset; vi pertracta secum sacerdote, templum ascendit: cumque illa importunitate victa diceret: Invictus es, ô fili! Satis, inquit Alexander; oraculi est: mulieris vocem responsi loco ducens. *Plut. in Alex.*

Vide Religio, Sacrificium.

ORATIO.

Cùm quà preces significat: tùm quà sermonem.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

Clamaverunt justi; & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus liberavit eos. *Psal.* 33.

Exorare & facere eleemosynam ne despicias. *Eccl.* 7.

Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. *Ioan.* 16.

Petite & accipietis: ut gaudium vestrum sit plenum. *Ibid.*

Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus. Qui autem scrutatur corda, scit, quid desideret spiritus, quia secundum Deum postulat pro sanctis. *Rom.* 8.

Quum oratis, non eritis sicut hypocritæ; qui amant in Synagogis & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus. Amen dico vobis receperunt mercedem suam. *Matt.* 6.

Orantes autem nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt: putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergò assimilari eis. Sic ergo vos orabitis: Pater noster, &c. *Ibid.*

Væ vobis Scribæ & Pharisæi, hypocritæ! qui comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc longius accipietis judicium. *Luc.* 20.

Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. *Iudith.* 9.

Subditus esto Domino, & ora eum. *Psal.* 36.

Respexit in orationem humilium. *Psal.* 101.

Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius usque ad nubes propinquabit. Oratio humiliantis se nubes penetrabit; & non discedet, donec Altissimus aspiciat. *Eccl.* 35.

Deprecationem læsi exaudiet Deus. *Ibid.*

Propter temetipsum inclina Deus meus aurem tuam, & audi: Neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam: sed in miserationibus tuis multis. *Dan.* 9.

Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. *Matth.* 21.

§ Sententiæ Patrum.

MVlti languescunt in orando, & in novitate conversionis suæ ferventes orant: postea languide, postea frigidè, posteà negligenter, quasi securi sint. Vigilat hostis, dormis tu? *Aug. in Psal. 65.*

Oratio tua, locutio est ad Deum: quando legis, Deus tibi loquitur: quando oras, cum Deo loqueris. *Idem in Psal. 85.*

Tunc porrò in toto corde clamatur, quando aliunde non cogitatur: tales orationes raræ sunt multis, crebræ paucis, utrum nec cuiquam nescio. *Idem in Psal. 118.*

Oratio si pura est, si casta fuerit, cœlos penetrans vacua non redibit. *Idem in quodam serm.*

Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus hujus vitæ, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid enim infirmo sit utilius, magis novit medicus, quàm ægrotus. *Idem in lib. sententiarum Prosperi.*

Oratio paucis verbis res multiplices comprehendit, ut sic citò simplicitas fidei sufficientia suæ saluti addisceret, & prudentia ingeniosorum profunditate mysteriorum stupesceret. *Idem in gl. Matth. 6.*

Oratio oranti est subsidium, Deo sacrificium, dæmonibus autem est flagellum. *Idem in serm.*

Plus placet Deo latratus canum, mugitus boum, grunitus porcorum, quàm cantus clericorum luxuriantium. *Aug.*

Oratio est animæ sanctæ præsidium, angelo bono solatium, diabolo supplicium, gratum Deo obsequium & pœnitentiæ religionis laus tota, perfecta gloria, spes certa, sanitas incorrupta. *Idem.*

Hæ sunt duæ alæ orationis, quibus volatur ad Deum: Si ignoscis delinquenti, & donas egenti. *Idem in serm. de quadr.*

De quotidianis brevibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. *Idem in Enchirid.*

Oratio Deum ungit, sed lachryma compungit: hæc lenit, illa cogit. *Idem in serm.*

Ne deficias in oratione. Deus quod concessurus est, si differt, non aufert: non levitate utitur, qui promisit: non facilè de sententia movetur: quod promisit, est fixum: fallere non potest: habet unde faciat. *Idem in Psal. 65.*

Orationis puræ magna est virtus: & velut fidelis nuntius mandatum peragit, & penetrat, quò caro non pervenit. *Idem ibid.*

Oratio, refectio est jejuniorum: duritiam cordis emollit: austeritatem temperat: jejunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio: sic jejunium sine refectione orationis non potest animam perfectè nutrire. *Idem in quodam serm.*

Sit oratio pura, simplex, dilucida atque manifesta, plena gravitatis & ponderis: non affectata elegantia, sed non intermissa gratia. *Ambros. de Offic.*

Vox

Vox est oratio, adest verbum, fugatur cupiditas, libido discedit. *Idem de Viduis.*

Si pro te rogas tantùm, pro te solus rogabis: si autem pro omnibus rogas, omnes pro te rogabunt. *Idem in hexam.lib.1.*

Quantò graviori tumultu carnalium rerum premimur: tantò orationi insistere ardentiùs debemus. *Greg.in hom.*

Quando fidelis & humilis, & fervens oratio fuerit, cœlum sine dubio penetrabit: unde certum est, quod vacua redire non possit. *Bernhard.*

Nemo nostrum parvipendat orationem suam: dico enim vobis, quod ipse, ad quem oramus, non parvipendit eam. Postquam egressa est ab ore nostro, ipse scribit eam in libro suo, & unum in duobus indubitanter sperare possumus: quoniam aut dabit quod petimus, aut quod novit utilius. *Idem ibid.*

Pro se orare necessitas cogit: pro aliis autem charitas fraternitatis hortatur: dulcior autem ante Deum est oratio, non quam necessitas transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat. *Chrysost.super Matth.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Paulinus ad Ausonium.

Quæ non missa Deo vacuis in nubibus hærent,
Nec penetrant superi stellantem regis in aulam.

Iuvenalis Satyr.10.

Vt tamen & poscas aliquid, voveasq; sacellis
Exta, & candiduli divina tomacula porci,
Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.
Fortem posce animum & mortis terrore carentem,
Qui spatium vitæ extremum inter munera ponat
Naturæ, qui ferre queat quoscunque labores,
Nesciat irasci, cupiat nihil, & potiores
Herculis ærumnas credat sævosq; labores,
Et Venere, & cœnis, & plumis Sardanapali.
Monstro, quod ipse tibi possis dare: Semita certe
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

Horat. lib.1. Epist.18.

—— Quid credis amice precari?
Sit mihi, quod nunc est, etiam minùs: ut mihi vivam
Quod superest ævi, si quid superesse volunt Di, &c.
Sed satis est orare Iovem, qui donat & aufert:
Det vitam, det opes: æquum mî animum ipse parabo.

Iuvenalis Satyr.10.

Prima ferè vota, & cunctis notissima templis,
Divitiæ ut crescant, ut opes, ut maxima toto

Nostra sit area foro.

Ibidem.

Da spatium vitæ, multos da Iupiter annos,
Hoc recto vultu, solùm hoc & pallidus optas.

Ovid. lib. 1. de arte Amandi.

Hectora donavit Priamo prece motus Achilles:
Flectitur iratus voce rogante Deus.

Martial. lib. 8. Epigram. 32.

Et Dominum mundi flectere vota valent.

Plautus in Rud. prol.

Nihil Iovi acceptum est à perjuris Supplicijs,
Facilius, si qui pius est, a Dis supplicans,
Quam qui scelestus est, inveniet veniam sibi.

Ovid. lib. 8 Metamorph. v. 730.

Cura Deûm dij sunt, & qui coluêre coluntur.

Tibul. Eleg. 4 lib. 3.

Ergò ne dubita blandas adhibere querelas:
Vincuntur molli pectora dura prece.

Ex Græcis Comicis.

Οὔτ' ἐκ χερὸς μεθέντα καρτερὸν λίθον
Ῥᾷον κατασχεῖν, οὔτ' ἀπὸ γλώσσης λόγον.
Retineri ut à te non potest jactus lapis,
Sic ore verba emissa quæ semel tuo.
Ψυχῆς νοσούσης ἐστὶ φάρμακον λόγος.
Ægræ medela mentis est oratio.
Λόγος γάρ ἐστι λύπης φάρμακον μόνος.
Mæroris unica medicina oratio.
Λύπην γὰρ εὔνους οἶδεν ἰᾶσθαι λόγος.
Verba benevola medela sunt mœrentibus.
Ξίφος τιτρώσκει σῶμα, τὸν δὲ νοῦν λόγος.
Vt corpus ensis, verba mentem sauciant.
Ἀνδρὸς χαρακτὴρ ἐκ λόγου γνωρίζεται.
Viri character, ejus est oratio.
Χωρὶς τό τ' εἰπεῖν πολλὰ καὶ τὰ καίρια.
Multa loqui, aliud est, quàm loqui quod expedit.
Λόγῳ διοικεῖται βροτῶν βίος μόνῳ.
Est administra oratio rerum omnium.
Λόγοις ἀμείβου τοῖς λόγοις πείθοντά σε.
Verbis agas agente cum verbis viro.
Ἰσχυρότερον δ' γ' οὐδέν ἐστι τοῦ λόγου.
Oratione nil validius usspiam.
Ῥίψας λόγον τὶς οὐκ ἀναιρεῖται πάλιν.
Verba revocari emissa non queunt semel.

¶ SEN-

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

VErba inventa ſunt, non quæ impedirent, ſed quæ indicarent voluntatem. *Cic.pro A.Cæcin.*

Interpres mentis eſt oratio, verbis diſcrepans, ſententiis congruens. *Cic.1.pro Legib.*

Sermone eo debemus uti, qui notus eſt nobis. *Cic.1.Offic.*

Inprimis provideamus, ne ſermo vitium aliquod indicet ineſſe moribus, quod maximè tùm ſolet evenire, cùm ſtudiosè de abſentibus detrahendi cauſa, aut per ridiculum, aut ſevere, aut maledicè, contumelioſeque dicitur, 1.*Offic.*

Quoties aliquid aut dicimus, aut loquimur, toties de nobis judicatur. *Cic.de Orat.*

Diligentiſſime linguam continere, mihi virtus interdum non minor videtur, quàm omninò non iraſci. *Cic.ad Q.Frat.*

Id ipſum dicere nunquam eſt non ineptum, niſi quùm eſt neceſſarium. *Cic.1.de Orat.*

Habent ſuum modum quæcunque opportunè dicuntur. *Cic.3. de Finib.*

Tacere noli, ubi non oportet. *Cic.pro Roſc.Comæd.*

Decorus eſt ſermo ſenis, quietus & remiſſus: facitque perſæpè ipſa ſibi audientiam diſerti ſenis comta oratio & mitis. *Cat.Maj.*

Difficile eſt dictu, quantopere conciliet animos hominum comitas affabilitasque ſermonis. *Cic.2.Offic.*

¶ APOPHTHEGMATA.

D*Emoſthenes* interrogatus, quomodo orator factus eſſet? reſpondit: Dum plus olei, quàm vini abſumerem. *Bruſ.l.4.c.31.*

Phocion Athenienſis brevi oratione utebatur, cæterum graviſſima: Quem cùm ſurgentem vidiſſet Demoſthenes: Ecce, inquit, meæ orationis culter ſurgit. *Plut.*

Diogenes in caupona prandens, Demoſthenem fortè prætereuntem invitavit, ut accederet. Id cùm ille præ pudore recuſaret: Erubeſcis, inquit, Demoſthenes cauponam ingredi: atq; hìc herus tuus quotidiè verſatur. Innuit, oratores nihil aliud eſſe, quàm mancipia populi: nec eſſe par, ut illìc pudeat ſervum populi videri, ubi populus aſſiduè viveret. *Eraſ.Rot.l.1.apoph.*

Pyrrhus dicere ſolebat, plures urbes ſuo imperio additas oratione Cyneæ oratoris ac legati, quàm ſuis armis. *Valer.Maxim.& Bruſ. lib.4.c.31.*

Phavorinus audiens adoleſcentem obſcurioribus & inuſitatis verbis loquentem: Curius (inquit) & Fabius dilucidè cum ſuis fabulati ſunt, neque Aruncorum, Sicanorum aut Pelaſgorum verbis quicquam ſunt loquuti. *Eraſ.lib.apoph.ex Gellio.*

Demonax, cùm quendam neſcio quid interrogaſſet, atque is obſcuris planè verbis reſpondiſſet: Non intelligo, inquit, quid dicas:

loqueris enim cum apertè tecum loquente, quasi Agamemnon adhuc viveret. *Eras. lib. 8. apoph.*

Iulius Florus quùm aliquando adolescentem tristem eundemq; scholasticum vidisset, interrogavit, quæ causa frontis esset tàm deductæ? Quia triduo, inquit adolescens, materiæ ad scribendum destinatæ non invenio exordium. Tùm Florus, nunquid tu melius dicere vis, quàm potes? *Quintil. lib. 12 c. 3.*

Socrates. Lysias quum Socrati orationem, quam in ejus defensionem composuerat, recitasset: Præclara, inquit, & elegans est oratio, sed non convenit Socrati. Erat enim Forensi instituto aptior, quàm Philosopho. Rursus Lysiæ percontanti, cur, si bonam judicaret orationem, putaret sibi non convenire? Nonne, inquit, fieri potest, ut amictus aut calceus elegans sit ac pulcher, qui tamen alicui non conveniat? Quo dicto ostendit, eam orationem gratam esse, quæ suo loco suisque personis convenit. *Cic. lib. 1. de Orat.*

Apud Agesilaum Lacedæmoniorum regem, cùm quidam rhetorem laudasset, quòd mirificè res exiguas verbis amplificaret: Ego, inquit rex, nec sutorem quidem arbitrarer bonum, qui parvo pedi magnos induceat calceos. *Plut. in Lacon.*

Pericles ad perorandum à populo sæpè lacessitus, negavit, quia imparatum se esse diceret. *Plut.*

C. Iulius. Curtius orator, præterquàm quòd in cogitando esset tardus, in instruendo dissipatus, parumque rerum propositarum meminisse, in utaque etiam parte toto corpore vacillabat in oratione: in hunc ergò urbanè *C. Iulius* jocatus est: Quæsivit enim, quis loqueretur è lintre? *Cic. de Claris oratorib.*

Catulus. Quum orator quidam malus, qui in epilogo se putabat movisse misericordiam, postquam assedit, rogaret *Catulum*: viderenturne movisse misericordiam? Ac magnam quidem, inquit: neminem enim esse puto tam durum, cui non oratio tua miseranda visa sit. *Cic. lib. 2. de oratore. Erasm. lib. 6. apoph.*

Demades jocari solebat in Demosthenem, quòd cæteri quidem oratores dicerent ad aquam, ipse verò & scriberet: taxans eum, quòd nunquam nisi de scripto diceret, tùm esset ὑδροπότης. Contrà Demades, ut largius bibebat, ita valebat extemporali dictione. *ibid.*

¶ SIMILITUDINES.

UT qui pila ludunt, etiamsi non utuntur in ipsa lusione artificio proprio palestræ, sed indicat ipse motus, didicerint ne palestram, aut nesciant? & qui aliquid fingunt, etsi tum picturâ nihil utuntur, tamen utrum sciant pingere an nesciant, non obscurum est: Sic in dicendo facilè declaratur, utrum is, qui ad dicendum prodit, omnibus ingenuis artibus instructus sit, nec ne? *Cic. lib. 1. de Orat.*

Vt nulla materies tàm facilis ad exardescendum est, quæ nisi admoto igne ignem concipere possit: Sic nulla mens est tam ad comprehen-

prehendendam vim oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflammatus ipse & ardens ad eam accesserit. *Idem. eod. lib.*

Vt in Græcis artificibus ajunt eos aulœdos esse, qui citharædi fieri non potuerunt: Sic nonnullos videmus, qui oratores evadere non potuerunt, ad juris studium devenire. *Idem pro Murana.*

Vt signa quædam argillacea summo in pretio fuerunt, ob admirationem artis: Ita nonnunquam res humilis ac nihili ingenium oratoris commendat. *Erasm.*

Facilius insculpes gemmis, quæ voles, si terebra ferveat: Ita magis movebit orator, si non solùm acriter dicet, sed ferveat: & amet id, quod laudat; oderit, quod vituperat. *Idem.*

Vt balnei non purgantis: Ita nec sermonis ulla est utilitas. *Plut.*

Vt fræno circumagitur equus, ut clavo navis: Ita oratione ducuntur homines. *Plut.*

Vt lumen, ita nec oratio ulli prodest, nisi volentibus accipere. *Idem.*

Qui coronas nectunt, bellissima quærunt, non vilissima: at apes etiam amarissimo thymo insident, atque inde mellificium colligunt: Sic oportet auditorem non flosculos orationis voluptatis causa sectari, sed vim sententiarum & utilitatem. *Idem.*

Vt athletis amphotides adduntur contra plagas: Ita pueris vocalibus magis est opus adversus pestilentem orationem. *Idem.*

Facilè est demoliri, quod alius extruit: at difficilimum, idem, aut melius aliquid extruere: Ita aliorum orationem reprehendere in proclivi est: at eodem modo meliúsve dicere, non est perindè facile. *Idem.*

Non sic ad audiendum est accedendum, ut velis inungi & oblini fucis, quò nitidior fias: sed gratiam habeas, si velut alveare acri fumo, sic ipse mordaci sermone purgeris animo, qui cæcutientiæ & lippitudinis est plenus. *Erasm.*

Vt ægrotus non quærit medicum disertum, sed sanandi peritum: Sic à philosopho non requirimus orationem phaleratam. *Seneca.*

Vt leonum animaliumque impetus caveis coërcetur: Sic hominum, quorum maximè in seductu orationes sunt, ita tamen delituerint, ut ubicunque homo ocium suum absconderit, prodesse velit singulis & universis, ingenio, voce, consilio. *Seneca.*

Vt in vita, sic in oratione, nihil est difficilius, quàm quid deceat videre. *Cicer.*

E voce agnoscimus hominem, facie non conspecta: nam sua cuique vox: Ita ex oratione licet hominis vitam conjectare. *Erasm.*

Vt idem sol ceram liquefacit, & lutum indurat: Ita eadem oratio alios reddet meliores, alios deteriores, pro ingeniorum varietate. *Erasm.*

Vt magnes non quidvis ad se trahit, sed ferrum duntaxat, cùm

ſint alia multò leviora: Ita quorundam oratio non movet omnes, ſed jam propenſos ad id, quod illi ſuadent. *Ibid.*

¶ EXEMPLA SACRA.

ORationum *exempla*: Abraham, *Gen.*17.℣.18 *&* 18.℣.23.27.*&* 20.℣ 17 Loth, 19.℣.19. Abrahæ Famulus, 24.℣.12. Iſaac, 28.3. Iacob, 32.℣.11. *&* 48. ℣.15.16. Moſes, *Exod.*8.12. *&* 9. ℣.35. *&* 10.18. *&* 17.11. *&* 32.11. *&* 33.13. *Num.*11.2. *&* 12.℣.13. *&* 14.℣.17. *&* 16.℣.15. *&* 21.℣ 8. Moſes & Aaron, 16.22 *&* 20.6. *Deut.*9 ℣.25.26.27. Ioſue, *Ioſ.*7.℣.7. Gedeon, *Iudic* 6.℣.39. Manue, *Iud.*13.℣.8. Anna, 1.*Sam.*1.10. Samuel, 7.℣.5.6. *&* 12 ℣.19 23. Samuel cum populo, 8.℣.7. David. 2.*Sam.*7.℣ 29. *&* 12.16 *&* 15.℣.3.. *&* 24.10. 1.*Par.*29. ℣ 18 19. Salomon, 1.*Reg.*8.15. 2.*Par.*6.℣.16.17. *Sap.* 9.1 *ſeqq.* Quidam Propheta, 1. *Reg.*13.6. Elias, 17.℣.20.21.22. Eliſæus, 2.*Reg.*4.33. *&* 6.17. Ioachaz, 13.4. Ezechias, 9.15. *&* 20.2. *Eſa.*37.15.16. Aſa, 14.11. Ioſaphat & populus, 20.3.4. Manaſſe, 33.12. Eſdras, 1.*Eſdr.*8.21. *&* 9.6. 3.*Eſdr.*8.74. *&* 4.℣.3.1. *&* 6.38. Nehemias, *Nehem.*1.11. Populus, 4.9. Syracides, *Eccl.*36.℣.1.2.3. *&c.* Eccleſia, *Pſal.*20.2. *Thren.*5.1. Eſaias, *Eſa.*33.℣.2.3. Ieremias, *Ierem.*15.℣.15.16. Populus Dei, 8.℣.19.20. *Thren.*5.1. Baruch, 1.℣.17.21. *&* 2.6. *&* 3.1.9. Daniel, *Dan.*6.11. *&* 9.3. Suſanna, 13.℣.42.43. Ionas, *Ion.*2.2. Abacuc, *Abac.*3.1. Tobias, *Tob.*3.℣.1.12. *&* 8.℣.7. *&* *&* 13.1. Iudith, *Iudith.*9 2. *&* 16.1 *&c.* Eſther, *Eſth.*14 3. Eſdras, 3. *Eſd.* 8.74. 4.*Eſd.*3.1. *&c.* *&* 6.38. Sacerdotes, 1.*Macchab.* 7.37. Eleazar Sacerdos, 2.*Macch.*6.℣.30. Leproſus, *Matth.*8.℣.2. Centurio, ℣.5 Chriſtus, 14.℣.23. *&* 26.39. *Luc.*23.34. *Ioann.*11.41. *&* 17 ℣.1.2. *&c.* Anna, *Luc.*2.37. Apoſtoli & Eccleſia, *Act.*1.℣.14.24. *&* 4.24 *&* 6 ℣.6. Stephanus 7.℣.59.60. Petrus & Ioannes, 8.15. Paulus, 9.11. *&* 28 8. *Rom.*1.℣.10. *Phil.*1.℣.4.9. *Col.*1.9, 2.*Theſſ.*1.11. 2.*Tim* 1.3. Petrus, *Actor.*9.℣.9. Cornelius, ℣.4. Eccleſia Ieroſolymitana, 12.℣.5.12. Paulus cum aliis, 20.36. Tyrenſis Eccleſia, 21.5.

Orandum eſt pro aliis, *Exempla*: Abraham orat pro Iſmaele, *Gen.*17.℣.18.20. pro Sodomitarum incolumitate, 18.℣.23. pro Abimelechi uxore & ancillis, 20.℣.17. Loth pro Segor, 19.℣.20. Fratres pro Rebecca, 24.℣.60. Ioſeph pro Benjamin, 43.℣.29. Iacob benedicit filiis Ioſeph, hoc eſt, oratione precatur eis benedictionem divinam, & conferri eis cupit corporalia ſimul & ſpiritualia bona, 48.℣.15. Moſes pro populo, *Exod.*32.℣.11.12. *&* 33.℣.6.7.8.9. *Num.*14.℣.19. pro ſorore, 12.13. Samuel pro populo, 1.*Sam.*12.23. David pro infante ægroto, 2.*Sam.*12.16. Servi Davidis pro Rege ſuo, 1.*Reg.*1.℣.47.48. Vir Dei pro Ieroboamo, 13.℣.6. David pro Salomone, 2.*Paral.*22.℣.12.

¶ HIEROGLYPHICA.

COr in Thuribulo poſitum hieroglyphicè ſignificat orationes preceſque puro corde prolatas ad Deum: idque eſt thus illud mundum, quod ſibi Deus offerri mandat in Divinis literis, ex quo ſcilicet odorem capiat ſuavitatis. *Pier.Val.lib.*34.*pag.*317.*B.*

ORNA-

ORNATUS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Mostel. 1.3.

——— *Mulier rectè olet, ubi nihil olet.*

Id. ibid.

Nequicquam exornata est benè, si morata est malè.

Id Pœn 1.2.

Pulchrum ornatum turpes mores pejus cœno collinunt.
Lepidi mores turpem ornatum facilè factis comprobant.

Id. Ibid.

Bono ingenio me esse ornatam, quam auro multo mavolo.
Aurum in fortuna invenitur, natura ingenium bonum.
Bonam ego quam beatam me esse nimio dici mavolo.

Propert. lib. 1. eleg. 2.

Quid juvat ornato procedere, vitta, capillo:
Et tenues Coa veste movere sinus?
Aut quid Oronthea crines perfundere myrrhâ,
Teque peregrinis vendere muneribus?
Naturaque decus mercato perdere vultu,
Non sinere in propriis membra nitere bonis?
Crede mihi non ulla tuæ medicina figuræ est:
Nudus amor formæ non amat artificem.

Ovid. de faciei medicam.

At vestræ teneras matres pepercre puellas:
Vultis inaurata corpora veste tegi:
Vultis adornatos positu variare capillos:
Conspicuas gemmis vultis habere manus.
Induitis collo lapides Oriente petitos:
Et quantos onus est aure tulisse duos.

Terent. in Heauton. 2.2.

——— *Nosti mores mulierum:*
Dum poliuntur, dum comuntur, annus est.

Ovid. lib. 1. de remed. Amor.

Auferimur cultu: gemmis auroque teguntur
Omnia: pars minima est ipsa puella sui.
Sæpè ubi sit, quod ames, inter tam multa requiras:
Decipit hac oculos AEgide dives amor.

Consule Loc. de Mulieribus. Item de Vestitu.

OSCULUM.

¶ EXEMPLA SACRA.

OSculi sancti & minimè fucati exempla: Abraham, *Gen.* 27. v. 27. Iacob, 29. 11. Laban, 31. 55. Esau, 33. 4. Ioseph. 45. 15. & 50. 1. Aaron, *Exod.*

*Exod.*4.℣.27. Iethro,18.℣.7. Noemi, Ruth, *Ruth.*1.℣.9. Orpha,℣.14. Samuel, 1.*Sam.*10.1. David & Ionathas, 20. 40. David, 2.*Sam.*14.33, *&* 19.39. Absalom, 15. 5. Elisæus, 1.*Reg.*19. ℣ 20. Darius, 3.*Esdr.*4. ℣.47. Raguel, *Tob.* 7. ℣. 6. Gabelus & junior Tobias, *Tob.*9. ℣*ers.*8. Parentes Saræ, 10. 12. Parentes Tobiæ, 11.11. Assuerus, *Esth.* 15. 15. Mulier peccatrix, *Luc.* 7. 38. Pater Acolasti, 15. 20. Fideles, *Actor.* 20. 37. Osculum fictum, periculosum, *Pro*℣*erb.* 27. 6. Osculum proditioni prætextum, aut osculum proditorium. Exempla; Ioab, 2.*Sam.* 20. 9. 10. Iudas Iscariotes, *Matth.*26.49. *Marc.*14.45. *Luc.*22.47.

Vide Amor.

OSTENTUM.

¶ Apophthegmata.

M. *Arcus Cato.* Quidam mane surgens, reperit caligas à soricibus arrosas: hoc ostento turbatus, consuluit Catonem, quid mali portenderetur? ille verò, non est, inquit, ostentum, quod sorices arroserunt caligas: sed si caligæ arrosissent sorices, id demùm fuisset ostentum. *Plutarch.*

Sylla, carens rebus necessariis, quum cogeretur etiam Diis dicata tangere, Caphim amicum Delphos miserat, ut pecunias ac donatia ad se perferret. Quibusdam verò dicentibus, intra templum auditum citharæ sonitum: quod ostentum interpretabantur, quasi Apollo citharœdus indignaretur: Caphis audita perscripsit Syllæ, cui facetè rescripsit Sylla: Quin tu potius interpretaris istud esse signum gaudentis & exultantis Dei, quàm indignantis? itaque perindè, ut Deo hilariter tribuente, tu quoque bono animo pecunias accipe. *Plut.*

Vespasianus, quum Cæsareum mauseolum repentè patuisset, tùm stella crinita apparuisset, aliis interpretantibus, Cæsaris interitum portendi: ille facetè interpretatus est, prius ostentum ad Iuliam Calvinam pertinere, quòd ea esset de gente Augusti: posterius ad Parthorum, sive, ut Aurelius Victor tradit, Persarum regem, qui capillatus esset. *Sueton.*

Vide Miraculum.

OSTENTATIO.

Similitudines.

UT ova plena sidunt, inania fluitant: Ita qui veris virtutibus aut literis est præditus, minus ostentat se, quàm qui secus. *Erasm.*

Animantia, quibus longa sunt crura, iisdem longum sit collum opor-

oportet. Ita qui magno strepitu student vivere, longius rapiant necesse est, unde suppetat sumptus. *Idem.*

Chamæleon maximum habet pulmonem, & nihil aliud intùs: Ita quidam præter ostentationem, & ventosam jactantiam, nihil habent. *Plin.lib.*11.c.32.

Quemadmodum medici, quo doctiores videantur, diversas rerum species ex diversis mundi partibus petitas inter se commiscent: Ita quidam ostentatores orationem parum eruditam videri credunt, nisi jus Cæsareum ac Pontificium, poetas, oratores, philosophos, sophistas simul commiscuerint, & pluribus authoribus ac literis consarcinaverint, quàm Mithridaticum ferunt fuisse concinnatū: id constabat quinquaginta quatuor diversis rerum generibus. *Eras.*

Vt non est optima imago, quæ materia testatur opes locatoris aut artem pictoris, sed quæ rem proximè repræsentat: Ita optima est eloquentia, quæ non ostentat ingenium dicentis, sed rem aptissimè ostendit. *Idem.*

Sicuti terra, quæ venas aquarum occultat, nebulam quandam exhalat antè solis ortum, longius intuentibus: Ita qui verè boni sunt & eruditi, etiamsi non ostentent, tamen semper aliquid ex se produnt, unde qui observet, deprehendere possit subesse vim boni. *Idem.*

Vt sol, quò magis in alto est, hoc minores jacit umbras: quo terræ propinquior, hoc majores, puta manè ac vesperi: Ita virtus quò major est & excelsior, hoc minùs videri cupit, minusque sese ostentat: contrà qui minùs ipsa re valent, magis sese dilatant ostentatione. *Idem.*

Vide Fastus & Superbia. Item Arrogantia, Iactantia.

OTIUM.

§ SENTENTIAE PATRVM.

NVllus fructus otii, imò magis dispendium. Otiosus Esau amisit primatus benedictionem, quia maluit cibum accipere, quàm quærere. *Aug.in epist.ad Verr.*

Nihil in sancto proposito otio deterius est, quod solummodo non acquirit nova, sed etiam peracta consumit. Sanctæ vitæ ratio processu gaudet, & crescit: cessatione torpescit & deficit. Quotidianis ac recentibus virtutum incrementis instauranda mens est, & vivendi hoc iter non de transacto, sed de reliquo metiendum. *Hieron. ad Demet.*

Otium parit fastidium, exercitium famem: fames autem miro modo dulcia reddit, quæ fastidium facit insipida. *Idem in epist.*

Aliquid operis facito, ut te diabolus inveniat occupatum: non enim facilè capitur à diabolo, qui bono vacat exercitio. *Idem serm.*

Nun-

Nunquam Dei amor otiosus est: operatur enim magna, si est: si verò operari renuit, amor non est. *Idem ibid.*

Ab otiosis ad noxia verba, à levioribus ad graviora venimus. *Idem in pastor.*

Otiositas mater nugarum, & noverca omnium virtutum. Ipsa enim est, quæ virum fortem fortissimè præcipitat in reatum: facit ei suffocare virtutem, & viam construere ad gehennam. *Bernhard. in serm.*

Qui otiosa quiete perfruitur, nisi spiritualiter vixerit, more pecudum vivit. *Idem ibid.*

Non dormientibus provenit regnum cœlorum; nec otio & desidiâ torpentibus beatitudo æternitatis ingeritur. *Prosp. de vita contempl.*

Mens otiosa nihil aliud cogitare novit, quàm de escis, aut quàm de ventre. *Leo Papa in serm.*

Natura quidem humana, sicut duris laboribus instruitur: ita per otia torpentia fatuatur. *Ioan. Cass. lib.* 10.

Otium, quod industriæ & studio maximè contrarium videtur, præcipuè subnecti debet: non quo evanescit virtus, sed quo recreatur. *Idem in epist.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Catullus ad Lesbiam. Lyr. 48.

Otium Catulle tibi molestum est:
Otio exultas, nimiúmq; gestis:
Otium & reges prius, & beatas
Perdidit urbes.

Ovid. lib. 1. de Ponto. 6.

Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus?
Vt capiant vitium, ni moveantur, aquæ?
Et mihi, si quis erat dicendi carminis usus
Deficit, estque minor factus inerte situ.

Horat. lib 1. Epist. 2.

—— Atqui
Si noles sanus, curres hydropicus: & ni
Posces ante diem librum cum lumine, si non
Intendes animum studiis & rebus honestis:
Invidia vel amore vigil torquebere.

Lucan. lib. 1. bell. cil.

—— Varium semper dant otia mentem.

Ennius in Iphigenia.

Otio qui nescit uti, plus negotij habet,
Quam cùm est negotium in negotio.

Nam

Nam cui quid agat institutum est, nullo negotio id agit,
Studet ibi, mentemque animumque delectat suum.
Otioso initio animus nescit quid velit:
Hic idem est enim, neque domi nunc nos, neque militiæ sumus.
Imus huc, hinc illuc: cum illuc ventum est, ire illinc libet.
Incertè errat animus, præter propter vitam vivitur.

Plaut. Rud. 4. 2.

—————— Nimis homo
Nihili est, qui piger est, nimisque id genus odi ego malè.
Vigilare decet hominẽ, qui vult sua tẽpori conficere officia.
Non enim illum expectare oportet, dum herus se ad suum
suscitet officium.
Nam qui dormiunt libenter, sine lucro & cum malo quiescunt.

Ovid. 1. Remed.

Quæritur AEgysthus quare sit factus adulter?
In promptu causa est: Desidiosus erat.

Terent. in And. 1. 1.

———— Ingenium est omnium
Hominum a labore proclive ad lubidinem.

Publ. Syrus.

Arcum intensio frangit, animum remissio.

Ovid. 3. Pont. 5.

Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis:
Immodicus contra carpit utrumque labor.

Idem Epist. 4.

Quod caret alterna requie, durabile non est:
Hæc reparat vires, fessaque membra levat.

Ovid. 5 Trist. 13.

Adde, quòd ingenium longa rubigine læsum
Torpet, & est multò, quàm fuit antè, minus.
Fertilis, assiduo si non renovetur aratro,
Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.
Tempore qui longo steterit, malè curret, & inter
Carceribus missos ultimus ibit equus.

¶ Sententiae Philosophicae.

OTium sine literis mors est, & vivi hominis sepultura: omnia nobis mala solitudo persuadet: circumspice singulos: nemo est cui non sanctius sit cum quolibet esse, quàm secum. *Seneca.*

Nullus mihi per otium dies exit: partem noctium studiis vendico; non vaco somno, sed succumbo, & oculos vigiliâ fatigatos cadentesque opere detineo. *Idem epist.* 8.

Demetrius vitam otiosam, & sine ullis fortunæ occursionibus, mare mortuum reputat; in otio inconcusso jacere non est tranquillitas:

litas: malitia est. Malo ut me fortuna in castris suis, quàm in deliciis habeat. *Idem epist. 68.*

Gloriari otio, iners ambitio est: vitam in odium otium adducere solet: & sunt quorum corpus innoxium est; & in mille facinorum furias mens otiosa discurrit. *Id. epist. 19.*

¶ APOPHTHEGMATA.

CLeomenes quodam interrogante, cur Argivos cum Lacedæmoniis bellum gerentes, & sæpius victos, non delevissent? Ne optaverimus quidem, inquit Cleomenes, illos deletos, ut habeamus, qui juvenes nostros exerceant. Perspexerat egregius dux, corrumpi juventutem, si permittatur otio, luxus ac malorum omnium magistro. *Plut. in Lacon.*

Thessalus quidam interrogatus, quinam essent Thessalorum deterrimi? Qui, inquit, à bellicis negotiis otium agunt. Barbari nesciunt uti pace. *Eras. 6 apoph.*

Dionysius sen. cuidam percontanti, num esset otiosus? Absit, respondit, ut hoc mihi unquam accidat. *Plut. in apoph.*

Scipio Nas. quibusdam dicentibus, res Romanas jam in tuto esse, extinctis Carthaginensibus, & Græcis in servitutem redactis: Imò, inquit, nunc demum summo in periculo sumus, postquam nulli supersunt, quos vel timeamus, vel revereamur. *Plutarch.*

Ap. Claudius dicere solitus est, populo Romano longè melius committi negotium, quàm otium. Sentiens multitudinem bellis excitari ad virtutem: in pace defluere ad voluptates ac luxum, ex quibus nascitur rerum publicarum ac religionum exitium. *Valer. Maxim.*

Galba parasitis, objicientibus, quòd in otio viveret: Nemo, inquit, cogitur ad reddendam otii sui rationem: Innuens, nullos tutius vivere, quàm otiosos. Nam rerum gestarum rationem poscunt, qui tractant negotia: at ab otiosis ea ratio non potest exigi. *Erasm. lib. 8. apoph.*

Probus Imp. non patiebatur armatum militem esse otiosum, dicens, annonam gratuitam militem comedere non debere. *Iacob. Spic. in lib. 2. AEn. Sylv. de reb. gest. Alphons.*

¶ SIMILITUDINES.

UT Herculem parùm decebat, exuto leonis exuvio, vestis Milesia, cùm serviret Omphalæ: Sic parum decorum civili viro, deposita, quam gessit, persona, ad otiosam ac voluptariam vitam se conferre. *Plut.*

Apodes aviculæ aut pendent volatu, aut jacent, propterea quòd pedibus careant: Ita quidam in utramque partem nimis vehementes, aut nimium tumultuantur negotiis, aut toti torpent otio: nihil medium est. *Plin. lib. 10. c. 39.*

¶ EXEM-

¶ EXEMPLA PROFANA.

LVcius Lucullus, post præclara Reipub. munera, ætate provectior, totum sese otio philosophico dedit. *Plut. in eius vita.*

Germani quoties bella non ineunt, non multum venatibus; plus per otium transigunt, dediti somno ciboque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegata domus & penatium & agrorum cura fœminis senibusque; & infirmissimo cuique ex familia, ipsi hebent: mira diversitate naturæ, cùm iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem. *Corn. Tacit. de morib. Germ. c.* 15.

Constantinus Romani filius, Imperii curam aliis commisit: Diogenem; qui Syrmio præerat; Bulgariæ ducem constituit, ad coercendos Pazinaces, qui excursiones quotidiè in Bulgaros faciebant.

Alexander Basilij Macedonis Imp. filius, viginti annorum juvenis, singulari desidia, rebus gravioribus omissis, tantùm venationi, equis, & canibus operam dedit. *Theat. Zwing.*

P. Scipio, qui primus Africanus appellatus est, requiescens à Reipubl. pulcerrimis muneribus; otium sibi sumebat aliquando; & à cœtu hominum frequentiaque interdum, tanquam in portum, se in solitudinem recipiebat. *Cato apud Ciceronem lib.* 3. *officiorum à principio.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

OTij studiosum hominem indicare qui volunt, *Veliam avem* pingunt. Ea enim in umbra & aura æstatem agit, hyemem in apricis. Nam & potentes, cùm in eos, qui otio literario dediti sunt, cavillantur, genus hominum ignavum appellant, quod, ut apud Iuvenalem est, *tecto gaudet & umbra. Pier. Val.* 25. *pag.* 237. *B.*

PACTA. PACIS FOEDERA.

¶ EXEMPLA SACRA.

PAcis fœdere initæ exempla: Isaac & Abimelech, *Gen.* 26. 25 Iosuah & Gabaonitæ, *Ios.* 9. 15. Israelitæ, 22. 30. Azor & Haber, *Iudic.* 4. v. 17. Israel & Amorrhæus, 1. *Sam.* 7. v. 14. Syri & Israelitæ, 2. *Sam.* 10. v. 10. Salomon & Hiram; 1. *Reg.* 4. 24. *&* 5. 12. Iosaphat & Rex Israel, 22. 45. 2. *Paralip.* 20. 30. Bethsura cum Antiocho, &c. 1. *Macchab.* 6. v. 49 58. 61. *&c.* Simon dux, 11. v. 50. *&* 14. 11. Pacis redemptæ exempla: Asa, 1. *Reg.* 15. v. 16. 17. 18. *&c.* Ioas Rex Iuda, 2. *Reg.* 12. v. 18. Pacis fructus, 2. *Cor.* 13. 11. *Vide Concordia.*

Pacta sunt secunda, Exempla: Iosuah, *Ios.* 6. 25. David, 1. *Sam.* 24 v. 22. 23. 1. *Reg.* 2. 8. Michæas, 2. *Paral.* 18. 13.

Vide Pax.

PARENTES.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

AVdi, fili mi, verba oris mei, & ea in corde tuo quasi fundamentum constitue: Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus eius. Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in utero suo. Cùm autem & ipsa compleverit tempus vitæ suæ, sepelies eam circa me. *Tob.4.*

Audi patrem tuum qui te genuit: & ne contemnas, cum senuerit mater tua. *Prov.23.*

Ne gloriêris in contumelia patris tui: non est enim ibi gloria, sed confusio. Gloria enim hominis ex honore patris est, & dedecus filii, pater sine honore. *Eccl.3.*

Quam malæ famæ est, qui derelinquit patrem: & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem. *Ibid.*

Corona senum, filii filiorum: & gratia filiorum patres eorum. *Prov.17.*

Sententiam patris audite filii dilecti, & exequimini eam, ut servemini: Dominus enim patrem liberis honorabilem reddidit, & sententiæ matris attribuit auctoritatem in filios. *Eccles.3.*

In opere, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in novissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum: Maledictio autem matris eradicat fundamenta. *Ibid.*

Sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam. *Ibid.*

Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore: & qui obedit patri, refrigerat matrem. *Ibid.*

Filii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim justum est: Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, ut benè sit tibi, & sis longævus super terram. *Ephes.9.*

Qui percusserit patrem suum, aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. *Exod.21.*

Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem suam. *Deut.27.*

Qui affligit patrem & expellit matrem, ignominiosus erit & infelix. *Prov.19.*

Qui maledicit patri & matri, extinguetur lumen eius in mediis tenebris. *Ibid.20.*

Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in tua virtute. Eleemosyna enim patris non erit in oblivione. Nam pro pecca-

peccato matris restituetur tibi bonum,& in justitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis memorabitur tui, & , sicut in sereno glacies, solventur peccata tua. *Eccles.3.*

Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi Dominis serviet his, qui se genuerunt. *Ibid.*

Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliviscaris, & retribue illis,quomodo & illi tibi. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses. *Ibid.7.*

Filii, obedite parentibus per omnia: Hoc enim placitum est Domino. *Coloss.3.*

Vnusquisque patrem suum & matrem suam timeat. *Exod.20. Levit.19.*

Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus: ut longo vivas tempore, & benè sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. *Deut.5.*

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

AMandus est generator, sed præponendus est Creator. *August. in quodam sermone.*

Est approbanda liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias,si egere cognoscas: non tamen ut illi ditiores fieri velint ex eo, quod tu potes conferre inopibus. *Ambr de Offic.*

Primus gradus pietatis est iste, ut, quos autores tibi voluit esse Deus, honores obsequiis, abstineas contumeliis: nec vultu lædenda est pietas parentum. *Idem in Matth.*

Meretur cœcitatis suæ subire supplicium, qui parentum vultus torvo visu despexerit, & elatis oculis læserit pietatem. *Hieron. in Matth.*

Si te caro à patre separat, tamdiu noscas carnis copulam, quamdiu ille suum noverit Creatorem. *Ibid.*

Si necessitas venerit, ut amor parentum sive filiorum amori Dei comparetur, & non possit utrumque servari; odium in suos, pietas in Deum servanda est. *Idem in Matth.*

Filios & parentes, si adversi sunt, alienata debemus voluntate contemnere. Sæpè enim, quos flamma non terruit, quos ferrum non subdidit, necessitudinum blandimenta flexerunt. *Cassiodor. in Psalm.119.*

Quem alienum tibi fidum invenies,si tuis hostis fueris? Qui fallere audebit parentes, qualis erit in cæteros? *Cassiodor. in Epistola.*

Avelle à Sole Solis radium, & non lucet: rivum à fonte, & arescit: ramum ab arbore, & exiccatur: membrum à corpore, & putrescit: Separa filium à devotione paterna, & jam non est filius, sed frater & collega illorum, de quibus dicitur: Vos ex patre diabolo estis. *Petr Rav. in quodam serm.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Terentius in Adelphis.1.1.

Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte rectè facere, quam alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest: hoc qui nequit,
Fateatur se nescire imperare liberis.

Iuvenal. Satyr.14.

Nam si quid dignum censoris fecerit ira,
(Quandoquidem similem tibi se non corpore tantùm
Nec vultu dederit, morum quoque filius) & cùm
Omnia deteriùs tua per vestigia peccet,
Corripies nimirum, & castigabis acerbò
Clamore, & post hac tabulas mutare parabis.
Vnde tibi frontem libertatemque parentis,
Cùm facias pejora senex? vacuùmque cerebrô
Iam pridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?

Terent. in Heaut.5.2.

—— —— Matres omnes filiis
In peccato adjutrices, auxilio in paternâ injuriâ
Solent esse. —— ——

Plaut. Pseudolò.1.3.

Egon' patri surripere possim quicquam, tam cauto seni?
Atque adeò, si facere possem, pietas prohibet.

Terent. in Adelph,1.1.

Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insueverit patrem, aut
Audebit; tantò magis audebit cæteros.

Plaut. Pseudol.1.5.

Probum patrem esse oportet, qui gnatum suum
Esse probiorem, quàm ipsus fuerit, postulet.

Plautus in Sticho.1.2.

Gratiam à patre si petimus, spero ab eò impetrassere:
Adversari sine dedecore & scelere summo haud possumus.
Neque ego factura sum, neque tu ut facias, consilium dabo.

Vergil. lib.2. Æneid. v 707.

Ergo age, chare Pater, cervici imponere nostræ:
Ipse subibo humeris: nec me labor iste gravabit:
Quo res cunque cadent, unum & commune periclum,
Vna salus ambobus erit. ——

Seneca in Hippol. v.1111.

—— —— —— —— O nimium potens,
Quanto parentes sanguinis vinclo tenes,
Natura! quam te colimus inviti quoque!
Occidere volui noxium; amissum fleo.

Ex Græcis Comicis.

Βούλου γονεῖς πρὸ παντὸς ἐν τιμαῖς ἔχειν.
Tibi sunt parentes primo honorandi loco.
Ἔλπιζε, τιμῶν τοὺς γονεῖς, πρᾶξιν καλῶς.
Colens parentes læta speres omnia.
Ἱκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς.
Alas parentes si senes, vives diu.
Θεοὶ μέγιστοι τοῖς βροτοῖσιν οἱ γονεῖς.
Dii Maximi, parentes sunt mortalibus.
Πρὸς γὰρ ὀργὴν οὐκ ἔχει χρηστὸς πατήρ.
Boni parentis ira nulla in filium.

❡ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

PArentes charissimos habere debemus, quod ab his vita, patrimonium, libertas, civitas tradita est. *Cic.post.red.ad Senat.*

Parentibus nos primùm natura conciliat: quos non alere, nefarium est. *Idem de Resp.Arusp.*

Cujusmodicunque mater sit, tamen in judicio filii, de turpitudine parentis dici vix oportet. *Pro Cluent.*

Non modò reticere homines parentum injurias, sed etiam æquo animo ferre oportet. *Pro Cluent.*

Magnam vim, magnam necessitatem, magnam possidet religionem paternus maternusque sanguis: ex quo si qua macula concepta est, non modo elui non potest; verùm usque eò permanat ad animum, ut summus furor atque amentia consequatur. *Pro Rosc.Amer.*

Vim neque parenti, neque patriæ afferre oportet. *Cic. Lentulo epist.famil.1.*

Peccatum est, parentes violare. *3.de Finib.*

Magna est vis humanitatis: multum valet communio sanguinis. Portentum atque monstrum certissimum est, esse aliquem humana specie & figura, qui tantum immanitate bestias vicerit, ut propter quos hanc suavissimam lucem aspexerit, eos indignissimè luce privarit: cùm etiam feras inter se partus, atque educatio, & natura ipsa conciliet. *Pro Rosc.Amer.*

Nullum supplicium satis acre reperiri potest in eum, qui mortem obtulerit parenti: pro quo mori ipsum, res si postularet, jura divina atque humana postulant. *Pro Rosc.Amer.*

Commune omnium animantium est conjunctionis appetitus, procreandi causa & cura quædam eorum, quæ procreata sunt. *Cic.1.Offic.*

Id natura tributum est, ut ii, qui procreati essent, à procreatoribus amarentur. *4.de Finib.*

Quid dulcius hominum generi à natura datum est, quam sui cuique liberi? *Cic.post.red.ad Quir.*

Nihil nobis natura jucundiùs, nihil carius esse voluit, nihil dignius, in quo omnis nostra diligentia indulgentiaque consumatur. Quare dum habemus liberos parvos, & incertum est quàm longa nostrum cuiusque vita futura sit, consulere vivi ac prospicere debemus, ut illorum solitudo & pueritia quàm firmissimo præsidio munita sit. 3. *Act. in Verr.*

Is pater est amens, qui odit eum sine causa, quem procreavit. *Pro Cluent.*

Non est boni neque liberalis parentis, quem procreavit & eduxit, eum non vestire & ornare, præsertim cum se locupletem esse negare non possit. 2. *de Orat.*

Iam non admiror, si omnia nos à prima pueritia mala sequantur: inter execrationes parentum crevimus: exaudiunt dii quoq; nostram pro nobis vocem gratuitam. *Senec. epist.* 12.

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Gesilaus*, quum miro esset affectu ergà liberos suos, dicitur aliquando arundine pro equo conscensa unà cum pueris lusisse domi. Id cùm fortè vidisset ex amicis quidam, rogabat, ne cui diceret quod viderat, priusquam ipse quoque liberorum parens esset factus. *AElian. lib* 12. *de varia hist.*

Anacharsis, interrogatus, qua de causa operam non daret proli? respondit: Quia nimis amaturus essem liberos. *Stob.*

Cesetius eques Romanus, cùm à Cæsare filium abdicare juberetur, quod is tribunus plebis cum Marullo collega ei invidiam movisset regni affectati: Citius, inquit, Cæsar, tu mihi omnes filios meos accipies, quàm ego ex his unum domo expellam mea. *Erasm. lib* 6. *apoph.*

Solon interrogatus, cur nullas pœnas adversus eos, qui patres verberassent, constituisset? respondit: Quoniam nullos tales extituros existimabam. *Ant. serm. de lib. parent. honor.*

Bessus necaverat patrem: Quòd cùm diu clàm fuisset, pòst cœnans apud extraneos milites, hirundinum nidum lancea fodit, eoque deiecto, pullos occidit. Cùm dicerent autem qui aderant, quæ (malum) res te movit, ut in aviculas facinus tam dirum ederes? Nonne jam pridem hæ, inquit, falso testimonio suo, quasi parentem interfecerim, infamem me faciunt? Re ad magistratum delata, ac facinore deprehenso, Bessus supplicia pependit *Plutarch. de sera Numinis vindicta.*

Bassianus Cæsar, cùm magna laboraret invidia, quòd fratrem occidendum curasset, eòq; Papiniano prætorii præfecto, ob eximiam jurisprudentiam summæ apud Romanos autoritatis, negotium dedisset, ut hoc facinus apud senatum defenderet: respondit Papinianus: Multò facilius est parricidium perpetrare, quàm defendere. *Erasm. Rot. lib.* 8. *apoph.*

¶ SIMI-

SIMILITUDINES.

UT ſcorpius non tantummodo putandus eſt habere aculeum, cùm ferit, ſed ſemper eſt obſervandus: Ita malis prognati, etiamſi non peccent, tamen venenum habent. *Plut.*

Vt piſces in mari nati educatique, nihil tamen ſapiunt ſalis marini: Ita quidam inter barbaros geniti & educati, longè abſunt ab omni barbarie. *Eraſm.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

PArentum ergà liberos officia: Primò, liberos rectè educare, & eos pro donis habere: Exempla: Iacob, *Gen.*33.*v.*5. Ioſeph, 48.9 Secundò, diligere liberos. Exempla: Iacob, *Gen.*42.*v.*36.37. David, in quo magna ſtorge paterna elucet, 2.*Sam.*12. *v.*16.17. Altera Meretrix 1.*Reg.*3.*v.* 26. Tobias ſenior & uxor eius, *Tob.*5.*v.*23. *&* 10.*v.*1.2.3.4. Tertiò, pietatem eos docere, *Exod.*12.*v.*27. *&* 13.*v.*8.14. *Deut.*4.*v.*10. *&* 6. *v.*7.20. *&* 11. *v.*19. *&* 32. *v.*46. *Ioſ.*4. *v.* 6.7.21.22. *&* 22.*v.*24. *Pſal.*78.*v.*4.5 6. *Eſa.*38.*v.*19 *Ioel.*1.*v.*3. *Eph.*6 *v.*4. Exempla: David, 2.*Paral.*28.9. Mater Samuelis, *Proverb.*31.*v.*1.2, Tobias ſenior, *Tob.*1. *v.*9.10. *&* 4, *v.*6. *&* 14.*v.*10. Quartò, eos corrigere, & peccata eorum arguere, 1.*Sam.*3.*v.*13. *Prov.*13.*v.*24. *&* 23.*v.*23 *&* 29.*v.*17. *Hebr.*12. *v.*7. Exemplum: Iacob, *Gen.*34.30. Quintò, in eis corrigendis & arguendis moderatione uti, *Eph.*6.*v.*4. *Coloſſ.*3.*v.*21. Sextò orare pro liberorum felicitate, & peccatis amoliendis. Exempla: David, 2.*Sam.* 12.*v.* 16. 1.*Paral.*29.19. Iob, *Iob.*1.*v.*5. Septimò, tradere liberis facultates. Exemplum: Abraham, *Gen.*24.36. *&* 25.*v.* 5.6. Ioſaphat, 2.*Par.* 21.*v.*3. Octavò, illis proſpicere de matrimonio. Exempla: Abraham, *Gen* 24.*v.* 2 3. Agar, 21.*v.*21. Iſaac, 28.*v.*1. Hemor, 34.*v.*4. Iudas 38.*v.*6. Manue & uxor eius, *Iudic.*14 *v.*3.

¶ HIEROGLYPHICUM.

P*Aternam* in filiis educandis *diligentiam*, eamq́; accuratiſſimam, exprimere ſi vellent veteres, *piſcem Glanim* pingere inſtituerant. Qva enim is, quæ fœmina deſtituerit, perſeveranti cuſtodia tutatur ad quadrageſimum & quinquageſimum uſq; diem; ab iis denique non abſcedit, donec ita coaleſcat ſoboles, ut ab reliquorum piſcium, iniuria ſe tueri valeat. *Pier. Val. lib.*31 *pag.*282.*F.*

PARSIMONIA.

¶ SENTENTIAE POETICÆ.

Ovid. lib.2 de Arte amand.

Non minor eſt virtus, quam quærere, parta tueri:
Caſus ineſt illic: hic erit artis opus.

Lucan. lib.1. bel. civili

O faciles dare ſumma deos, eademq́; tueri
Difficiles.

Ovid. lib.2. de Remed. amor.

Contrahe de multis, grandis acervus erit.

Claud. lib.2. in Stiliconis laud. v.326.

—— —— Plus est servasse repertum,
Quam quæsisse decus.

Horat. lib.1. Epist.12.

Fructibus Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
Si rectè frueris, non est ut copia major
Ab Iove donari possit tibi. Tolle querelas:
Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.

Lucret. lib.5 de Nat. rerum,

Divitiæ grandes homini sunt, vivere parcè
Æquo animo: Neque enim est unquam penuria parvi.

Plaut. Pœn 4.2.

—— Malè partum, malè disperit.

Idem Rud.4.7.

—— In ætate hominum plurimæ
Fiunt transennæ, ubi decipiuntur dolis.
Atque edepol in eas plerunque esca imponitur:
Quam si quis avidus poscit escam avariter,
Decipitur in transenna avaritia sua.
Ille, qui consultè, doctè, atque astutè cavet,
Diutinè ei uti benè licet partum benè.

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates Æschinem, qui premebatur inopia, solebat admonere, ut à se ipso sumeret mutuum sive usuram: παρ' ἑαυτοῦ δανείζεσθαι. Et addit modum, sibiipsi subtrahendo cibaria, juxta illud: Magnum vectigal parsimonia. Expeditissima ratio est ad augendum censum, detrahere sumptibus. *Erasm.3.apoph.*

Stratonicus musicus interrogatus, quinam essent in Pamphilia miserrimi? Phaselitæ, inquit: Sed addebat, in toto orbe miserrimos esse Sidetas. Vtraque gens est in Pamphylia. Phaselitarum sordes proverbio notatæ sunt: Phaselitarum Sacrificium: Quòd fallis pisciculis sacrificarent Diis, miseros dixit parcos. *Idem.*

Servus quidam ab Hero Chio negotiatore profugerat: rogatus cur fugisset? Quoniam, inquit, quum adsint bona, mala quærit. Solet enim herus ille vinum mustum primæque suavitatis vendere: ipse interim non bibens, nisi subacidum ac vapescens. *Erasm. lib.6.apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

TEmplum Ephesiæ Dianæ tutos reddebat obæratos à creditoribus: At multò magis frugalitas & parsimonia præbet asylum. *Plutarch*

Vt in conviviis temperamus ab appositis cibis, quo locus sit lautitiis, quos exspectamus: Ita quotidiana parsimonia præmuniendi sumus. *Plut.*

Plato vetat aquam à vicinis petere, nisi priùs domi foderis usque ad terram, quam Ceramitidem vocant, repererisque non esse spem venæ: Ita prius excutiendum, ut parsimonia, aliave via tibi suppedites, priusquam à mensariis pecuniam mutuam petas. *Plutarchus.*

Vide Frugalitas. Item Temperantia.

PASSIO.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Herc. Fur. v. 656.

—— Quæ fuit durum pati,
Meminisse dulce est.

Horatius.

—— Gaudent ubi vertice raso
Garrula securi narrare pericula nautæ.

Virgilius Æn. I. v. 207.

—— Forsan & hæc olim meminisse juvabit.

Vide Adversitas, Fortuna, Miseria.

PATIENTIA.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

Longanimis forti præstat, & qui animo suo imperat, ei qui expugnat urbes. *Proverb.* 16.

Doctrina viri per patientiam noscitur. *Ibid.* 19.

Melior est patiens arrogante. *Eccl.* 7.

In patientia vestra possidebitis animas vestras. *Luc.* 21.

Charitas patiens est, benigna est. 1. *Cor.* 13.

Patientia autem vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes reportetis promissionem. *Hebr.* 10.

Faciens misericordias Dominus, & judicium omnibus iniuriam patientibus. *Psal.* 102.

Vsque ad tempus sustinebit patiens. *Eccles.* 7.

Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius: & patientiam habebunt usque ad inspectionem illius. *Ibid.* 2.

Qui patiens est, multa gubernatur sapientia: qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam. *Proverb.* 14.

Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, in multa patientia. 2. *Cor.* 6.

Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut

per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. *Rom.15.*

Impatiens operabitur stultitiam. *Prov.14.*

Patientiâ lenietur princeps. *Idem 25.*

Væ his qui perdiderunt sustinentiam. *Eccles.2.*

Patientes igitur estote, fratres, usque ad adventum Domini. Ecce agricola expectat preciosum fructum terræ, patienter ferens, donec accipiat imbrem temperaneum & serotinum. *Iac.5.*

Patientes estote & vos, & confirmate corda vestra: quoniam adventus Domini appropinquabit. *Ibid.*

Ecce, judex antè januam assistit. Exemplum accipite, fratres, exitus mali, & longanimitatis, & laboris, & patientiæ Prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis: quoniam misericors est Dominus & miserator. *Ibid.*

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

PErfacilè est vestem contemptam habere, inclinato capite incedere, velum super capillos demittere: sed verum humilem patientia ostendit iniuriæ. *August. in epist. ad Probam.*

Virtus animi, quæ patientia dicitur, tàm magnum Dei donum est, ut ea ipsius, qui nobis eam largitur, patientia prædicetur. *Idem lib. de Patientia.*

Omnes iniquitates, quæ fiunt in terra, ad tempus: omnes felicitates hominum malorum: omnes labores justorum, meditanti die ac nocte legem Dei, nulli sunt, & tolerat omnia. *Idem in Psal.95.*

Fili si plores, piè plora: noli cum indignatione, noli cum typho superbiæ. Vnde plangis, quod pateris: medicina est, non pœna: castigatio, non damnatio. Noli repellere flagellum, si non vis repelli ab hæreditate: noli attendere, quam pœnam habeas in flagello, sed quem locum in testamento. *Idem in Psal.99.*

Omnia Dei placita patientia placidè tuetur; omnibus eius mandatis intervenit, fidem munit, pacem gubernat, dilectionem adiuvat, humilitatem instruit, pœnitentiam exspectat, exomologesin adsignat, carnem regit, spiritum servat, linguam frenat, manum continet, tentationes conculcat, scandala pellit, martyrium consummat, pauperem consolatur, divitem temperat, infirmum non extendit, valentem non consumit, fidelem delectat, gentilem invitat, servum domino, & dominum Deo commendat, fœminam exornat, vitam approbat: amatur in puero, laudatur in juvene, suspicitur in sene, in omni sexu & ætate formosa est. *Tertul. lib. de patientia.*

Vultus patientiæ tranquillus & placidus, frons pura, nulla mœroris aut iræ rugositate contracta, supercilia æquè in lætum modum remissa, oculi humilitate non infelicitate deiecti, os taciturnitatis rubo-

rubore signatum, color qualis securis & innoxiis, motus frequens capitis, & minax risus in Diabolum, amictus circà pectora candidus & corpori impressus, ut qui nec inflatur, nec inquietatur. *Idem ibid.*

Patientia vera ipsum amat, quem portat: nam tolerasse & odisse, non est virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris. *Gregor. in Ezech. hom. 7.*

Doctrina viri per patientiam noscitur. Tanto ergò quisque minus ostenditur doctus, quantò convincitur minùs patiens. Nec enim potest veraciter bona docendo impendere, si vivendo æquanimiter nescias tolerare. *Idem in Evangel. 35.*

Non bona patientia est, cùm possis esse liber, servum te permittere fieri: vera patientia est, pati vel agere contrà quòd libeat, sed non præter quod liceat. *Bernh. 1. de considerat. ad Eugenium.*

Magna virtus est, si non lædas, à quo es læsus: magna est gloria, si, cui nocere potuisti, parcas. Nobile vindictæ genus est, ignoscere victo. *Hugo lib. 3. de anima.*

Impatientia est, impetuosum animi motum non refrenare. *Idem de claustro anim.*

Patientia est honestatis, aut utilitatis causa rerum arduarum ac difficilium voluntaria atque diuturna perpessio. *Cass. in Psal.*

Patientia religiosi viri, est laborum ac dolorum omnium spe futurarum rerum, & amore Domini grata tolerantia. *Idem ibid.*

Patientia est, quæ omnia vincit, adversa non est colluctando, sed sufferendo: non murmurando, sed gratias agendo: ipsa est, quæ fæcem totius voluptatis abstergit; ipsa est, quæ lympidas animas Deo reddit. *Idem ibid.*

Nihil potest esse fortius, nihil egregium magis, quàm audire noxia, & non respondere contraria. *Idem ibid.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Plaut. Asin. 2. 2.

Fortiter malum qui patitur, idem post potitur bonum.

Manil. 2. Astron.

—— Sors est sua cuique ferenda.

Publius Syrus.

Cuiusvis doloris remedium est patientia.
Feras, non culpes, quod vitari non potest.
Furor fit læsa sæpius patientia.

Propert. 2. 5.

Non solum taurus ferit uncis cornibus hostem:
Verùm etiam instanti læsa repugnat ovis.

Ovid. 3. Amor. 10.

Perfer & obdura: dolor hic tibi proderit olim:
Sæpè tulit lassis succus amarus opem.

Idem

Idem ibid.

Multa diuq; tuli: vitiis patientia victa est.

Senec. Herc. fur. v. 656.

—— Quæ fuit durum pati,
Meminisse dulce est.

Ovid. Epist. 5.

Leniter, ex merito quidquid patiare, ferendum est:
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.

Horat. 1. Carm. 24.

Durum. Sed levius fit patientia,
Quicquid corrigere est nefas.

Claud. 2. Paneg. in laud. Stil. v. 105.

—— Durum Patientia corpus
Instruit, ut nulli cupiat cessisse labori.

Seneca in Hercule Oeteo. v. 228.

Patiens, quisque novit famulum
Regemque pati, vultusque suos
Variare potest: Vires pepulit
Pondusque mali, casus animo
Qui tulit æquo.

Ovid. lib. 2. de remed. Amor.

Posse pati facilè est: tibi ni patientia desit:
Protinus ex facili gaudia ferre licet.

Lucan. lib 9. bel. cil.

—— Gaudet patientia duris.
Lætius est, quoties magno sibi constat honestum.

Silius Italicus lib. 6. bel. pu.

Absiste ô juvenis lachrymis, patientia cunctos
Hos superat casus: longo revirescet in ævo
Gloria, dùm cœli sedem terrasque tenebit
Casta fides, dum virtuti venerabile nomen
Vivet: eritque dies, tua quo dux inclite, fata
Audire horrebunt à te calcata minores.

Ex Græcis Comicis.

Ἀνδρὸς τὰ προσπίπτοντα γενναίως φέρειν.
Tolerare casus fortiter virum decet.
Στερεῶς φέρειν χρὴ συμφορὰν τὸν εὐγενῆ.
Ferre generosum fortiter casus decet.
Φρονοῦντός ἐστι ζημίαν ῥᾷον φέρειν.
Vir damna ferre leniter prudens solet.
Νίκα λογισμῷ τὴν παροῦσαν συμφοράν.
Hanc calamitatem ratio fac vincat tibi.
Πειρῶ τύχης ἄγνοιαν εὐχερῶς φέρειν,
Conare ferre sortis ignorantiam.

Φέρειν

Φέρειν ἀνάγκη θνητὸν ὄντα τὴν τύχην.
Necesse sortem perpeti mortalibus.
Ἔνεγκε λύπην καὶ βλάβην ἐρρωμένως.
Res ferto acerbas atque damna fortiter.
Τὴν τῶν κρατούντων μάνθανε φέρειν ἐξουσίαν.
Disce dominantis imperia recte pati.
Ῥᾷον παραινεῖν, ἢ παθόντα καρτερεῖν.
Patientiam suadere facile, non pati.

¶ SIMILITUDINES.

ILle magnus & nobilis est, qui more magnæ feræ latratus minutorum canum securus obaudit. *Senec.l.2.de ira c.15.*

Pusilli hominis est & miseri repetere mordentem, ut mures & formicæ; ad quas si manum admoveris, ora convertunt. Imbecilla se lædi putant, si tanguntur. *Idem.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

PAtientiæ exempla: Isaac, *Gen.*22.℣.9. Ioseph, 45.℣ 5. *&* 50.℣.17.19. Maria, *Num.*12.15. Moses, 16.46. Gedeon. *Iudic.*8.12. Elcana, 1.*Sam.*1.℣.8. Heli, 3.℣.18. Saul, 11.13. David, 24.℣.8. *&* 26.℣.5. 2.*Sam.*15 5. *&* 16.℣.10. *&* 24.14. Mephiboseth, 19.30. Iob, *Iob.*1.℣.20 *&* 2.10. *Iacob.*5.11. David, *Psal.*38.14. Elisæus, 2.*Reg.*6.℣.21.22.23. Tobias, *Tob.*2.14. Filia Raguelis, 3.℣.10.11. Iudith, *Iudith.*8.16. Micheas, *Mich.*7.8. Eleazarus, 2.*Macch* 6.℣.30. Septem Fratres, 7.℣.1.2. *&c.* CHRISTUS, *Matth.*5.38. *&* 11.℣ 29. *&* 26 50. *Luc.*9.℣.55.56. *&* 23.℣.34. *Ioan.*8.49. *&* 10.℣.32. *&* 12.℣.26. *&* 18.℣.20.21. *&* 19.26. *Philip.*2.℣.5.6. *&c.* 1.*Petr.*2.℣.21. *&c.* Apostoli, *Act.*5.℣.41. Stephanus, 7.℣.60. Paulus & Silas, 16.25. Paulus, 25 ℣.10.11. 1.*Cor.*4.℣.3. 2.*Cor.*12.℣.12. Thessalonicenses, 1.*Thess.*1.℣.3. 2.*Thess.*1.℣.4. Onesiphorus, 2.*Tim.*1.℣.15.16. Hebræi, *Hebr.*10.℣.34. Ioannes, *Apoc.*1.9. Thyatirensis Pastor. 2.℣.19.

¶ EXEMPLA PROFANA.

HEraclitus *&* Diogenes Cynicus nunquam de vigore animi remiserunt, calcatisque turbinibus fortuitorum, adversus omnem dolorem & miseriam uniformi duravére proposito. *Solinus cap.* 4. *& Laert.*

Q. Fabius Maximus fraudatus à Republ. ea pecunia, quam pro captivis Hannibali numeraverat, tacuit: compluribus etiam lacessitus iniuriis, semper eodem vultu mansit. *Theatr.Zwing.*

Belisarius toties dux & victor, tandem iussu Imperatoris Iustiniani ob invidiam excœcatus, eleemosynam à prætereuntibus tuguriolum petere coactus est. Quam fortunam licet gravissimam tàm æquo tulit animo, ut nihil diceret aliud, quam, Viator da obolum Belisario, quem virtus extulit, excæcavit, & ad summam paupertatem redegit invidia. *Pontan.lib.2.c.8.*

Isabella Hispaniæ Regina, Ferdinandi Catholici uxor, non solum in ad-

in adversæ valetudinis, sed etiam partus doloribus, nec questa fuit unquam: sed admirabili fortitudine dolorem vocemque supprimebat. *Marineus lib.21.*

Agesilaus Rex contra Persas in Asia militans, æstus & algoris patientissimus erat, tanquam solus ad varietates anni à Deo temperatas comparatus ferendas. *Plut. in Agesilao.*

Severus Imp. sæpè per altissimos montes hyeme sæva, nivibus è cœlo ingruentibus ivit aperto capite, ut milites ad alacritatem patientiamque laborum re ipsa cohortaretur. *Herodian.*

¶ Hieroglyphicum.

SVnt qui *jugum* significato *patientiæ* præferant. *Pier. Valer. 48. pag. 475. A.*

Vide Adversitas, Fortuna, Miseria, & Fortitudo.

PATRIA.

¶ Sententiae Patrum.

CVi peregrinatio dulcis est, non amat patriam. Si dulcis est patria, amara est peregrinatio: tota die tribulatio, quando in patria non est delectatio. *August. in Psal.*

Odit valdè patriam, qui sibi benè putat, quùm peregrinatur. *Idem in Psal. 93.*

Non solum Dominus & caput Prophetarum, qui à Moyse propheta nominatur, sed Elias & cæteri prophetæ, minùs in patria, quàm in cæteris civitatibus sunt honorati; quia propemodum naturale est, cives civibus invidere: non enim considerant præsentia viri opera, non virtutem: sed fragilis recordantur infantiæ, quasi non & ipsi per eosdem ætatis gradus ad maturam ætatem pervenerint. *Beda in Luc. 4.*

Nimis dulcis est recordatio patriæ, quæ in hostili terra probatur existere: nam quantò hæc amara sentitur, tantò fit illa suavior: de loco enim peregrinationis proprii domicilii crescit affectus. *Cass. in Psal. 137.*

Ait Ovidius: *Nescio qua natale solum dulcedine cunctos*
Ducit, & immemores non sinit esse sui.

Magnum virtutis principium est, ut discat paulatim exercitatus animus visibilia & transitoria primum commutare; ut postmodum possit derelinquere. Delicatus ille est adhuc, cui patria dulcis est: fortis autem jam, cui omne solum patria est: perfectus verò, cui mundus exilium est. *Hug. de sanct. Vict. in didasc. l. 3. c. 2.*

¶ Sententiae Poeticae.

Ovid. lib. 1. de Ponto. El. 4.

Rursus amor patriæ ratione valentior omni,
Quod tua fecerunt scripta, retexit opus.

Id. ibid.

Non dubia est Ithaci prudentia: sed tamen optat
Fumum de patriis posse videre focis.
Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore pejus?
Huc tamen ex illa Barbarus urbe fugit.
Cum benè sint clausæ caveâ Pandione natæ,
Nititur in sylvas quaque redire suas.
Assuetos tauri saltus, assueta leones
(Nec feritas illos impedit) antra petunt.

Ovid. lib.2. de Ponto. El.7.

Est aliquid patris vicinum finibus esse.

Statius lib.8. Theb.

Omne homini natale solum.

Ovid. lib.1. Fastor.

Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor,
Et volucri vacuo quicquid in orbe patet.

Silius Italicus lib.8. bel. Pun.

Succensere nefas patriæ, nec fœdior ulla
Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras;
Sic docuere senes.

Horat. Oda.2. lib.3.

Dulce & decorum est pro patria mori.

Seneca in Theb. v.617.

——— Melius exilium est tibi,
Quàm reditus iste: crimine alieno exulas,
Tuo redibis? §. Iuvenalis Satyr.8.
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Ib. in fin.

Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
Æacidæ similis, Vulcaniaq; arma capessas,
Quàm te Thersitæ similem producat Achilles.

Senec. in Troad. v.330.

Præferre patriam liberis Regem decet.

❡ SENTENTIAE PHILOSOPHICÆ.

Æquæ virtutis est, & bona patriæ auxisse, & ejus mala in se transferre voluisse. *Val. Max. lib 5.*

Patria enim carere, non est malum: quia forti viro omnis locus patria est. Socrates enim non stulte exilii libertatem domesticæ servituti anteposuit. *A. Gell. lib.1.c.15.*

Patriam meam transire non possum: omnium una est: extra hanc nemo projici potest. Non patria mihi interdicitur, sed locus. In quamcunque terram venio, in meam venio; nulla exilium est, sed altera

altera patria est. Patria est ubicunque benè est. Illud autem per quod benè est, in homine, non in loco est. Si enim sapiens est, peregrinatur: si stultus, exulat. *Senec.remed.form.*

Nemo patriam diligit, quia magna, sed quia sua. Vlysses ad sua saxa Ithacæ properat, quemadmodum Agamemnon ad Mycenarum nobiles muros. *Ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

CVm *Antisthenι* quidam objecisset, quòd matrem haberet Phrygiam: Et Deorum, inquit, mater è Phrygia est. Ridiculum arbitrans, cuiquam probro dari patriam, quum in damnatissimis regionibus interdum nascantur omnium felicissima ingenia. *Laert. lib.6.c.1.*

Aristoteles cuidam glorianti, quòd esset ortus magna celebrique civitate, dicebat, hoc nihil referre: sed, an celebri patria dignus esset. *Laert.lib.5.c.5.*

Seriphius quidam quum patriæ gloriam Themistocli obiecisset, diceretque, eum nequaquam sua, sed patriæ gloria splendorem assecutum: Nec herculè, inquit Themistocles, si ego Seriphius essem, ignobilis essem: nec si tu Atheniensis, clarus unquam fuisses. *Cic.in Catone Majore.Plut.*

Socrates rogatus, cuiatem se esse diceret? Mundanum se esse pronuntiavit. Totius enim mundi se incolam & civem arbitrabatur. *Cic.lib.6.Tusc.quæst.*

Idem communem omniũ hominum patriam dicebat esse ipsum mundum. *Musonius apud Stob.serm.38.*

Diogenes interrogatus à quodam, cuias esset? respondit: Κοσμοπολίτης, id est, civis mundi: Significans, forti viro omne solum esse patriam. *Laert.lib.6.*

Crates Alexandro percontanti, num cuperet restitui patriam suam? Quid opus est, inquit: Fortassis eam alius Alexander restitutam diruet. *Laert.lib 6.c.5.*

Agis Archid. F. nihil illis planè fidendum esse dixit, qui in natale solum & patriam impii essent. *Plut.in Lacon.apoph.*

Catilina. Quum M. Tullius in senatu dixisset, incendium à Catilina excitatum: Sentio, inquit Catilina: idque si aqua non potuero, ruina extinguam. Vox non hominis, sed furiæ. *Erasm. lib.6.apoph.*

Pythagoras interrogatus, quomodo oporteat se gerere ergà patriam ingratam? ut ergà matrem, respondit. *Stob.serm.37. ex Platonis Critone.*

Phocion, cum jam poculum veneno temperatum præberetur, interrogatus est à quodam, num quid filio suo, qui aderat, præcipere vellet? Ego, inquit, mi fili, te obnixè rogo, ne quid ob iniuriam mihi nunc factam Atheniensibus male velis, qui insontem me damna-

damnarunt. Maluit vir prudentissimus in patriam, quam in patrem, pietatem servare filium. *Plut. in apoph.*

Teucer audiens quosdam de patriæ dulcedine disserentes: Patria est (ait) ubicunque est benè. *Meminit huius dicti Cicero lib. 5. Tuscul. quæst.*

Philemon cum aliquando vertisset solum, quidam occurrentes ei dixerunt: Heus Philemon, an bene tibi successit? Vos quidem, inquit, non putatis, non rectè rem contemplati. Atqui ego bonus semper persevero. *Stob serm. 38.*

Timotheus Imperat. cùm audisset unum ex collegis dicentem: An putas, ô Timothee, gratam nobis futuram patriam? Modò nos (respondit) patriæ dignas referre gratias queamus. *Stob. serm. 37.*

§ SIMILITVDINES.

UT tauris naturâ datum est, ut pro vitulis contra leones summa vi impetuque contendant: Sic ii, qui valent opibus, atque id facere possunt, ad servandum genus humanum natura incitantur. *Cic. lib. 3. de Finib.*

Quemadmodum aliqua vestis sapienti ac probo viro magis convenit, quàm alia; nec ullum colorem ille odit, sed aliquem putat parum aptum esse frugalitatem professo: Sic regio quoq; est, quam sapiens vir declinet, tanquam alienam bonis moribus. *Sen epist. 52.*

Vt pisces, in mari nati educatique, nihil tamen sapiunt salis marini: Ita quidam, inter barbaros geniti & educati, longè absunt ab omni barbarie. *Erasm.*

§ EXEMPLA PROFANA.

ARistides cum multa pro patria gessisset, & ex ea tamen in exilium per invidiam missus esset, precatus est Deos, ut Atheniensibus, quæcunque cuperent, sic bene fausteq; evenirent. Quin etiam cum Xerxes numerosâ classe Græcos peteret, quamvis exul, consilio primum, deinde etiam auxilio Themistocli adfuit, & grande momentum ad celebrem illam victoriam Salaminiam attulit. *Plut.*

Epaminondas propter invidiam à Thebanis, *Dion* à Syracusanis, civibus suis, ignominia notati, vindictam patriæ amori condonarunt. *Probus in Vita Epaminondæ & Diod. l. 16.*

Phocion Atheniensis, Phoci filius, non tantum sæpè multumque suam operam in bellis patriæ præstitit, sed cùm ab ingrata patria morti adiudicatus, cicutam jam biberet, filio nunciari dixit: Ne ob patris mortem patriam odio haberet, sed ab omni ultione desisteret. *Ælian. lib. 12. de Var. hist.*

L. Camillus patriæ suæ exilium condonavit, suamque fidem in Gallis ex toto Romano agro eiiciendis testatã fecit. *Plut. in Camillo.*

Cato & Aristides raro magistratum gessêre, sed vacaverunt interim perpetuò per totam vitam patriis suis consulendo. *Plut.*

M. Attilij Reguli fidem ergà patriam, dum persuadet Patribus, ne

captivorum permutationem fieri permitterent, celebrat *Horat.lib.3. Ode.1.*

Stilpon Megarensis philosophus, patriâ suâ direptâ; Demetrio Poliorceti damnum omne se repensurum eruditionis causa pollicenti, nihil se amisisse respondit. *Pont.l.2.c.3. de Fortitudine.*

Clitomachus Carthaginensis, & ipse forti animo tulit, & cives cohortatus est ad excidium patriæ fortiter ferendum. *Theatr. Zwing.*

Codrus Atheniensium Rex, cùm in bello Peloponnesiaco accepisset oraculo, victricem fore gentem, cujus princeps bello periret: gregarium se fingens miltem, inimicis se occidendũ præbuit. *Herodot.*

P.Decius, primo pater, posteà filius, in magistratu se pro Republicâ devoverunt: admissisque in hostem equis, adepti victoriam patriæ contulerunt. *Front.l.4.c.5.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

ONirocritæ per umbilicũ intelligunt *patriam*, unde scilicet educationis auspicia suscipiuntur, & per ea, quę *umbilico* accidant in somnis videri visa de patria vaticinari solent. *Pier.Val.l.34.p.325.A.*

Vide Civitas, Respublica.

PATRONUS.

¶ APOPHTHEGMATA.

PHocion quùm à suis reprehenderetur, quòd hominem improbum in judicio defendisset: At nemo bonus, inquit, patrocinio indiget. *Plut.*

Granius, cùm patrono malo, qui vocem in dicendo obtuderat, suaderet, ut mulsum frigidum biberet, simulac domum rediisset: Perdam vocem, id si fecero, cum patronus dixisset: urbanissimè Granius respondit: Melius est, ut vocem perdas, quam rem. *Brus.l.5 c.18.*

Vide Advocatus, Iudicium, Iudex.

PAUPERTAS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

MElior est Pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quàm qui prava labia habet, & stultus est. *Prov.19.*

Melior est pauper justus, quàm vir mendax. *Ib.*

Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quàm dives in pravis itineribus. *Ib.28.*

Pauper propter scientiam & religionem gloriam adipiscitur: & dives ob divitias suas in honore est. *Eccl.10.*

Memento paupertatis in tempore abundantiæ: & inopiæ, ac penuriæ in die divitiarum. *Id.18.*

Edent pauperes, & saturabuntur. *Psal.21.*

Melius

Melius est modicum justo super divitias peccatorum multas. *Ib.* 30.

Pauper, qui sibi laborat, prestat glorioso, qui pane indiget. *Prov.* 12.

Est, qui sese divitem simulat, cùm tamen omninò nihil habeat: rursus qui fingit se pauperem, cùm opibus abundet. *Ib.* 13.

Parasti in dulcedine tua pauperi Deus. *Psal.* 67.

Est homo marcidus, egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate, & oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltavit caput eius, & mirati sunt in illo multi, & honoraverunt Deum. *Eccl.* 11.

Confide in Deo, & mane in loco tuo. Facilè est enim in oculis Dei subito honestare pauperem. *Ibid.*

Et pascentur primogeniti pauperum, pauperes fiducialiter requiescent, quia Dominus fundavit Sion, & in ipso sperabunt pauperes, & populi eius. *Esa.* 14.

Et addent mites in Domino lætitiam, & pauperes homines in sancto Israel exultabunt. *Ib.* 19.

Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Matth.* 5.

Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me. *Ib.* 19.

Advenam non contristabis. Viduæ & pupillo non nocebitis. *Exod.* 22

Quoniam non in finem oblivio erit pauperis. *Ib. Psal.* 9.

Tibi derelictus est pauper. *Ib.*

Cognovi, quia faciet Dominus judicium inopis. *Ib.* 139.

Et omninò indigens & mendicus non erit inter vos. *Deut. c.* 15.

Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno, & pauperi, qui tecum versatur in terra. *Ib.*

Et adiuvit pauperem de inopia. *Psal.* 106.

Novit justus causam pauperum. *Prov.* 29.

Congregationi pauperum affabilem te facito. *Ecc.* 4.

Melius est parum cum timore Domini, quàm thesauri magni & insatiabiles. *Prov.* 15.

Melius est parum cum justitia, quàm multi fructus cum iniquitate. *Ib.* 16.

Duo rogavi te, ne deneges mihi. Vanitatem, & verbum mendacii longè fac à me. Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi: tribue tantùm victui meo necessaria: ne fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Dei mei. *Ib* 30.

Melior est puer pauper & sapiens rege sene & stulto; qui nescit prævidere in posterum. *Eccl.* 4.

Summa vitæ humanæ eſt aqua, cibus & veſtitus, & domus protegens turpitudinem. *Eccl.29.*

Initium neceſſariæ rei vitæ hominum aqua, ignis, ferrum, ſal, lac, & panis ſimilagineus, & mel, & botrus uvæ, & oleum, & veſtimentum. *Ib.39.*

Vita cibi ſufficientis operarii condulcabitur. *Ib.40.*

Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium, quòd nec auferre quid poſſumus. *1.Tim.6.*

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

BOnum eſt facultates cum diſpenſatione pauperibus erogare: melius pro intentione ſequendi Dominum inſimul donare, & abſolutum ſolicitudine egere cum Chriſto. *Auguſt.de Eccl do.*

Omnis philoſophiæ magiſtra nobis eſt inopia: non ita laudamus Ioſeph, quùm frumentum diſtribuebat, ſicut cùm carcerem habitabat. *Id.ſuper Pſalm.76.*

Fœcundus eſt ager pauperum, citò reddit donantibus fructum: via cœli eſt pauper, per quem venitur ad patrem: incipe erogare, ſi non vis errare. *Id.ib.*

Nihil gravius, quàm ut fratres noſtros pauperiores ſuperbo oculo deſpiciamus: conformes nobis intolerabili repellamus faſtidio, noſtra indignos gratia judicantes, quia ſunt inopes: cum paupertas facilius Deo, quàm theſaurus acceptior. *Amb.in Pſ.*

Ob hoc maxime amanda eſt paupertas, quia, à quo amaris, oſtendit: quippe non habet adulationem comitem ſibi parcentem, fortunam hominis & non perſonam amantem. *Hier.in epiſt.*

Difficilius arrogantia, quàm auro & gemmis caremus: His enim abiectis interdum glorioſius tumemus, & venerabilem paupertatem populi auræ offerimus. Plus enim eſt animum depoſuiſſe, quam cultum. *Id.in Epiſt.120.*

Paupertas inopia mentis eſt, non in quantitate poſſeſſionis: nam cui cum paupertate benè convenit, dives eſt. *Greg.in Ezech 6.*

Offerenda eſt eis conſolatio, quos caminus paupertatis excoquit: atque illis inferendus eſt timor, quos conſolatio gloriæ temporalis extollit. *Id.in paſtoral.*

Paupertas eſt manuductrix quædam in via, quæ ducit ad cœlum, unctio athletica, exercitatio quædam magna & admirabilis, portus tranquillus. Nihil opulentius eo, qui paupertatem ſponte diligit, & cum alacritate ſuſcipit. *Chryſoſt.18.ſuper Epiſt.ad Hebr.*

Paupertatis tres ſunt ſpecies: Sunt enim quidam, qui rebus temporalibus egent, ſed inviti: & hæc vocari egeſtas ſolet: egent enim rebus, & egent bona voluntate, qua ditius nihil eſſe poteſt. Sunt alii, qui rebus abundant, ſunt tamen pauperes ſpiritu: & hæc eſt aurea paupertas: quia, licet affluant divitiæ, corda tamen nolunt apponere. Tertia eſt mediocritas, quam philoſophi vocant frugalitatem, quæ eſt voluntaria. *Hugo.de clauſt.anim.l.1.c.9.*

O mi-

O miſerabilis conditio mendicantis! Si petit, pudore confunditur: ſi non petit, egeſtate conſumitur: & ut mendicet, neceſſitate compellitur. Deus cauſatur iniquus, quod non rectè dividit: proximus criminatur malignus, quod non plene ſubveniat: indignatur, murmurat, imprecatur. Vnde Salomon· Melius eſt mori, quàm indigere: etiam proximo ſuo odioſus erit. Fratres hominis pauperis oderunt eum inſuper, & amici receſſerunt ab eo. *Iun. de utilit. condit. human.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Hor. lib. 2. Epiſt. ad Florum.

—— Paupertas impulit audax,
Vt verſus facerem.

Manilius lib. 1. Aſtron.

Sed cùm longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miſeris dedit, & ſua quemque
Advigilare ſibi juſsit fortuna premendo:
Seducta in varias certarunt pectora curas,
Et quodcunque ſagax tentando repperit uſus,
In commune bonum commentum læta dedere.

Ovid. lib. 2. de remed. Amor.

Non habet unde ſuum paupertas paſcat amorem:
Non tamen hoc tanti eſt, pauper ut eſſe velis.

Claudian. de Paup. amante.

Paupertas me ſæva domat, dirusq; cupido:
Sed toleranda fames, non tolerandus amor.

Ibid. de eod.

Eſuriens pauper, telis incendor amoris,
Inter utrumq; malum diligo pauperiem.

Martial. lib. 11. Epigram.

———— O quantum cogit egeſtas!

Iuvenalis Satyr. 3.

Nil habet infœlix paupertas durius in ſe,
Quàm quod ridiculos homines facit.

Plautus in Sticho. 2. 1.

Inde jam à pauxillo puero ridiculus fui.
Eò, quia paupertas fecit, ridiculus forem.
Nam illa omnes artes perdocet, ubi quem attigit.

Seneca in Octavia. 884.

———— Benè paupertas
Humili tecto contenta latet.
Quatiunt altas ſæpè procellæ,
Aut evertit fortuna domos.

Titus Calphur. Ecloga. 4.

—— Vellit nam ſæpius aurem
Invida paupertas, & dixit vilia rura.

Petronius Arbiter.

Quisquis inops peccat, minor est reus.

Seneca in Hercule Oetæo. v.674.

Nec sibi felix pauper habetur,
Nec felices cecidisse videt.

Claud. lib.1. in Eutrop. v 181.

Asperius nihil est humili, cùm surgit in altum:
Cuncta ferit, dum cuncta timet: desævit in omnes,
Vt se posse putent: nec bellua tetrior ulla
Quàm servi rabies in libera terga furentis:
Agnoscit gemitus, & pœnæ parcere nescit
Quam subiit: dominiq́ memor, quem verberat, odit.

Ovid. lib.1. Fastor.

In pretio pretium nunc est: dat census honores,
Census amicitias: pauper ubique iacet.

Iuven. Satyr.10.

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium contumq́ timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis umbras:
Cantabit vacuus coram latrone viator.

Ovid. de Nuce.

Sic timet insidias, qui se scit ferre viator,
Quod timeat: Tutum carpit inanis iter.

Horat. lib.2. Satyr.5.

Et genus & virtus, nisi cum re, vilior alga est.

Id. lib.1. Epist.1.

Si quadringentis sex, septem millia desunt,
Est animus tibi, sunt mores, & lingua, fidesque;
Plebs eris.

Iuven. Satyr.3.

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Plaut. in Ruden.2.1.

Omnibus modis, qui pauperes sunt homines, miseri vivunt,
Præsertim quibus nec quæstus, nec didicere artem ullam.

Ex Græcis Comicis.

Πενία δ' ἄτιμον καὶ τὸν εὐγενῆ ποιεῖ,
Pauper inhonorus genere sit clarus licet.
Τῶν γὰρ πενήτων εἰσὶν οἱ λόγοι κενοί.
Haud pondus ullum pauperum verbis inest.
Πενίαν φέρειν οὐ παντὸς, ἀλλ' ἀνδρὸς σοφοῦ.
Ferre inopiam sapientis est demum viri.

Οὐ-

Οὐδὲν πενίας βαρύτερόν ἐστι φορτίον.
Onus inopia longè omnium gravissimum.
Πενίαν φέρειν καὶ γῆρας ἐστὶ δύσκολον.
Tolerare senium & inopiam, res ardua.
Πενία δ' ἀγνώμονάς γε τοὺς πολλοὺς ποιεῖ,
Ab inopia aliquando venit inhumanitas.
Μισῶ πένητα πλουσίῳ δωρούμενον.
Qui diviti dat pauper, haud placet mihi.
Τὸ κουφότατόν σε τῶν κακῶν πάντων δάκνει
Πενία. τί γάρ τοῦτ' ἐστιν, ὃ γένοιτ' ἂν εἷς
Φίλος βοηθήσας, ἰατρὸς ῥᾳδίως;
Malum te egestas omnium levissimum
Contristat: etenim quantulum est istud malum
Cujus medela prompta amico sit tuo?
Πρὸς ἅπαντα δειλὸς ὁ πένης ἐστὶ πράγματα,
Καὶ πάντας αὐτοῦ καταφρονεῖν ὑπολαμβάνει.
Ad omne timidus est pauper negotium:
Nam se esse credit omnibus contemptui.
—— Ἔργον εὑρεῖν συγγενῆ
Πένητός ἐστιν· οὐδὲ εἷς γὰρ ὁμολογεῖ
Αὑτῷ προσήκειν τὸν βοηθείας τινὸς
Δεόμενον· αἰτεῖσθαι γὰρ ἅμα τι προσδοκᾷ.
—— Propinquus pauperis
Vix invenitur ullus: haud enim lubens
Quisquam propinquum se fatetur indigi.
Καλῶς πένεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτεῖν κακῶς.
Τὸ μὲν γὰρ ἔλεον, τὸ δ' ἐπιτίμησιν φέρει.
Inopia honesta potior opibus improbis.
Opprobrio hæ sunt, misericordiam hæc movet.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

COpiæ parvæ singulorum sunt: eorum autem, qui iis egeant, infinita multitudo. *Cic.1.Offic.*

Egens est, qui non satis habet: & is, cui nihil satis potest esse. *Cic. 4.Heren.*

Improbi & avari, quoniam incertas atque in casu positas possessiones habent, & plus semper appetunt, nec eorum quisquam adhuc inventus est, cui, quod haberet, esset satis: non modò non copiosi ac divites, sed etiam inopes ac pauperes existimandi sunt. *Parad. ultim.*

Honesta res est læta paupertas: illa verò non est paupertas, si læta est: cui cum paupertate benè convenit, dives est. Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est. *Sen.10.Epist.*

Non jucunda res est aqua, & polenta, aut frustum hordacei panis,

ſed ſumma voluptas eſt ex his capere voluptatem, & ad id ſe deduxiſſe, quod eripere nulla fortunæ iniquitas poſſit. *Idem Epiſt.*

Parvo fames conſtat, magno faſtidium: paupertas contenta eſt, deſideriis inſtantibus ſatisfacere. *Id. Epiſt.* 17.

Ob hoc unum amanda eſt paupertas, quod à quibus ameris oſtendit. *Id. Epiſt.* 20.

Panem & aquam natura deſiderat; nemo ad hæc pauper eſt: intra quæ quiſquis deſiderium ſuum clauſit, cum ipſo Iove de felicitate contendit. *Id. Epiſt* 25.

Nec paupertas tibi immunda ſit, nec parſimonia ſordida, nec ſimplicitas neglecta, nec lenitas languida; etſi res tibi exiguæ ſint, non ſint tamen anguſtæ; nec tua defleas, nec aliena mireris. *Id. de quatuor virt.*

Ne imparatos fortuna nos deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris. Securiùs divites erimus, ſi experti fuerimus, quàm non ſit grave, pauperes eſſe. Ad paupertatem ſua ſponte deſcendere, præoccupare eſt tela fortunæ. *Id. Epiſt.* 19.

Quod divitiis non potes ſcire, paupertate ſcies: illa verò certos retinebit amicos: diſcedit quis? non te, ſed tua ſequebatur. O quando ille dies veniet, quo nemo in honorem tuum mentiatur. *Idem Epiſt.* 11.

Redige te ad parva, ex quibus cadere non poſſis. Ineſt paupertati, ſine qua nihil eſt jucundum, ſecuritas. *Id. ep.*

Quis eſt pauper? Qui ſibi videtur pauper. Qui paupertatem timet, timendus eſt. Scire uti paupertate, maxima fœlicitas eſt. *Idem de morib.*

Multis ad philoſophandum obſtitere divitiæ: paupertas autem expedita ſecura eſt. Aut ergò pauper ſis, aut pauperi ſimilis, ſi animo vacare vis. *Id. Epiſt.* 17.

Nudum latro dimiſit: etiam in obſeſſa via pauperi pax eſt. *Idem in Proverb.*

Paupertas mihi gravis eſt: imo tu paupertati: non eſt in paupertate vitium, ſed in paupere. Pauper es: quia pauper tibi videris. Nihil deeſt avibus: pecora in diem vivunt: feris in alimentis ſolitudo ſufficit. Accepit ille grandem pecuniam, ergò & ſuperbiam. *Id. de remed fort.*

Solum hoc incommodum paupertas patitur, quod non poſſit egentibus ſubvenire. *Id.*

¶ APOPHTHEGMATA.

D*Emocritus* audiens quendam de paupertate ſua conquerentem: Si non multa, inquit, deſideres; pauca tibi multa videbuntur. *Anton. in Meliſſa. part.* 1. *ſerm.* 33.

Epicurus paupertatem ad legem naturæ compoſitam dicebat ſummas eſſe divitias. *Sen. Epiſt.* 21.

Sextus,

Sextus, paupertatem ferre non cuiusvis, ſed ſapientis eſſe, dicebat. *Anton. ſerm. de egenis.*

Lycurgus percontanti, quam ob rem hoſtium cæſorum cadavera ſpoliari vetuiſſet? Ne, inquit, dum ſpoliis incumbunt, pugnam negligant: ſed paupertatem unà cùm ordine ſervent. *Plut. in Lacon. apoph.*

Idem civibus quibuſdam interrogantibus, quomodo liceret hoſtium inſultum effugere? Si, inquit, pauperes fueritis: nec alius alio plus requirat. *Plut. in Lacon.*

Idem cum Diogeni paupertas à quodam vitio daretur: Infelix, reſpondit, quid ais? Ego neminem vidi tyrannidem gerere propter paupertatem: omnes verò propter divitias. *Stob. ſerm. 95.*

Socrates ab Archelao vocatus, ut qui ipſum ditare vellet, ei renunciari juſſit: quod farinæ chœnices quatuor obolo venirent Athenis, & fontes aquam funderent. Nam ſi res meæ, dicebat, mihi non ſufficiunt; at ego ipſis ſufficio, & ſic etiam ipſæ mihi. *Stob. ſerm. 95. ex Arrian ſcriptis recitat.*

Idem paupertatem aiebat eſſe μικρὰν σωφροσύνην, id eſt, parvam temperantiam. *Stob.*

Idem Charmidi de paupertate non conquerenti dixit: Rectè facis: Eſt enim res gratioſa paupertas, minimè invidioſa, & de ea acquirenda minimè certatur; ſed, licet incuſtodita, ſervatur, & neglecta augetur. *Ibid.*

Ariſtides ille juſtus, cùm dives quidam paupertatem ei objiceret, dixit: Mihi quidem nihil adferret mali paupertas: tibi verò divitiæ non paucas perturbationes. *Anton. in Meliſſ. part. 1 ſerm. 33.*

¶ SIMILITUDINES.

UT qui veſtes flagellant, corpus non attingunt: Sic qui generis vitium aut paupertatem exprobrant, non propriè tangunt ipſum hominem, ſed externa calumniantur. *Plut.*

E corporis morbo quidam hoc excerpunt commodi, quod vacant negotiis, quibus diſtringebantur: & quoſdam labores objecti reddidere validos: Sic quibuſdam exilium, paupertas, naufragium, occaſio fuit philoſophandi. *Plut.*

Quemadmodum qui pedibus ſuis poterit iter conficere, aſcendere tamen vehiculum mallet: Sic pauper, ſi poterit eſſe dives, volet: & habebit utique opes, ſed tanquam leves & avolaturas: nec ulli alii, nec ſibi graves eſſe patietur. *Sen.*

Vt vaſa paria, quorum alterum plenum ſit, alterum inane, pulſata concentum faciunt διὰ πασῶν: Ita benè convenit inter divitem benignum & pauperem indignum. *Eraſm.*

Qui in altis ſunt ſpecubus, à fulmine non feriuntur: Ita infima fortuna tutiſſima eſt. *Ib.*

¶ EXEMPLA SACRA.

PAupertatis exempla: Iacob, *Gen.*28.℣.11.& 32.℣.11. Moses, *Exod.*3. ℣.1. Ruth, *Ruth.*2.℣.2. Cis, pater Saulis, 1.*Sam.*9.℣.21. David, 16.℣.11. & 17.℣.17. Mulier Sareptana, 1.*Reg* 17.℣.10. Elisæus, ℣.11. Filii Prophetarum, 2.*Reg.*4.℣.38.& 6.℣.2. Tobias senior, *Tob.*2.℣.22.& 4.℣.23. Rechabitæ, *Ier.*35.℣.8.9 Pauperes, 39.℣.10. filii duo Zebedæi, *Matth.* 4.21. Christus, 8.℣.20.& 21 ℣.1.2.& 27.℣.55.*Luc.*9.℣.58. 2.*Cor.*8.℣.9. Ioseph cum uxore sua Maria, *Luc.*2.℣.7.12.24. Lazarus, 16.℣.20. Vidua paupercula, 21.℣.2. Cœcus natus, *Ioan.*9.℣.8. Ecclesia Ierosolymitana, *Actor.*2.℣.45. *Rom.*15.℣.26. Petrus, *Act.*3.℣.6. Paulus, 1.*Cor.* 4.℣.11. *Phil.*4.℣.12.

¶ EXEMPLA PROFANA.

TElemachus Acarnensis, ob paupertatem fabis sæpenumerò victitabat. Hinc Telemachi olla, proverbio locum fecit. *Theat. Zwing.*

Telenicus usque adeò notæ paupertatis fuit, ut Seriphii verbum inde finxerint, dicantque τελενικῆσαι, pro, evacuare. *Eras. in Adagiis.*

Conna tibicen pauperrimus, qui nihil habuit præter oleastrum. Fuit & *Lysistratus* summæ paupertatis homo, adeò ut Proverbio locum fecerit. *Theat. Zwing.*

Gallias Atheniensis, Diomnesti Eretriei divitias malè partas dilapidavit, ut apud vetulam quandam barbaram vivere cogeretur: victusque quotidiani inopia laborans, mortuus sit. *Athen. l.*12.*c.*17.

Michael Palæologus regno potitus, tres tantum aureos domi habuit. *Pachymerius.*

Ladislaus II. Vngariæ Rex, in eas angustias rei familiaris pervenit, ut interdum mensæ, quod apponeretur, vix habuerit. *Ioan. Sambucus in Append. Bonf.*

Paupertate Phocion, ut virtute, gloriabatur: in qua, licet toties Dux Atheniensium fuisset, & regum usus amicitia, consenuit. *Plut. in Phocione.*

De Romanis aliquot ducibus sic scribit Claudianus in quarto Honorii consulatu: ℣.413.

> *Pauper erat Curius, reges cum vinceret armis:*
> *Pauper Fabricius, Pyrrhi cum sperneret aurum:*
> *Sordida Serranus flexit Dictator aratra.*

L. Paulus AEmilius adeò inops decessit, ut nisi fundus, quem unum reliquerat, vænisset, uxor ejus dotem unde reciperet, non extitisset. *Plut.*

PAX.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

DIsciplinam in pace conservare filii. *Eccl.*41.

Pacem habete inter vos. *Marc.*9.

Si fie-

Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. *Rom.*12.

Itaque quæ pacis sunt sectemur. *Ib.*14.

In pace autem vocavit nos Deus. 1.*Cor.*7.

Non enim est Deus dissensionis, sed pacis *Ib.*14.

Pacem habete,& Deus pacis & dilectionis erit vobiscum. 2.*Cor.*13.

Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, *Hebr.*12.

Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una. *Actor.*4.

Custodi innocentiam,& vide æquitatem: quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. *Psal.*36.

Et quærite pacem civitatis,ad quam transmigrare vos feci,& orate pro ea ad Deum: quia in pace illius erit pax vobis. *Ier.*29.

Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.(Vnde iniunxit discipulis ut civitatem vel domum ingredientes, salutationem pacis offerrent.) *Matth.*5.

Intrantes autem in domum, salutate eam,dicentes:Pax huic domui. *Id.*10.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

PAx est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Hæc est, quæ simultates tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat, cunctis est placida, nescit extolli, nescit inflari: Hanc qui acceperit, teneat: qui perdiderit, repetat: qui amiserit, exquirat: quoniam qui in eadem non erit inventus, à patre abdicatur, à filio exhæredatur, nihilominus à Spiritu sancto alienus efficitur: nec ad hæreditatem Domini poterit venire, qui testimonium pacis noluerit observare. *Aug.de Ver.Dom.*

Concorda cum adversario tuo: nescis quando vita finiatur:quùm vita finita fuerit, judex restat, & minister, & carcer. At si servaveris adversario tuo bonam voluntatem,& cum eo consenseris,pro judice invenies patrem, pro ministro sævo angelum tollentem te in sinum Abrahæ, pro carcere paradisum. *Id.ib.*

Tale bonum est bonum pacis, ut in rebus creatis nihil gratiosius soleat audiri, nihil delectabilius concupisci, & nil utilius possideri. *Id.de civitate Dei.*

Infelix populus Dei non potest in bono tantam habere concordiam, quantam mali habent in malo. *Hier.in Ps.*

Si Dei vocantur filii, qui pacem faciunt: procul dubio Satanæ sunt filii, qui pacem confundunt. *Greg.*3.*in pastoral.*

Concordia malorum contraria est bonorum: & sicut optandum est, ut boni pacem habeant adinvicem; ita optandũ est ut mali sint discor-

discordes. Impeditur enim iter bonorum, si unitas non dividitur malorum. *Isidor. de sum. bon. l. 3.*

Pax est concordantium in bono animorum ordinata tranquillitas. *Cassiod. in Psalm.*

Pax vera est concordiam habere cum moribus probis, & litigare cum vitiis. *Ib.*

Quum enim peccatores videntur locupletes, multisq; dominari populis, & in mundo non est, quod timeant, pacem habere putantur: sed pax ista cum conscientia semper litigat, rixatur intrinsecus, & cum hostem non habeat, secum decertat. *Id. ib.*

¶ Sententiae Poeticae.

Tibull. Eleg 10. lib. 1.

Interea pax arva colat: pax candida primum
Duxit araturos sub juga curva boves.
Pax aluit vites, & succos condidit uvae,
Funderet ut nato testa paterna merum.
Pace bidens, vomerque vigent: at tristia duri
Militis in tenebris occupat arma situs.
Rusticus è locoque vehit male sobrius ipso
Uxorem plaustro, progeniemque domum.

Ovid. lib. 2. Fastorum.

Sub juga bos veniat, sub terras semen aratas:
Pax Cererem nutrit, pacis alumna Ceres.

Silius Italicus lib. 11. bel. pu.

—— Pax optima rerum,
Quas homini novisse datum est: pax una triumphis
Innumeris potior: pax custodire salutem,
Et cives aequare potens.

Ovid. lib. 1. Fastor.

Frondibus Actiacis comptos redimita capillos
Pax ades, & toto mitis in orbe mane.
Dum desunt hostes, desit quoque causa triumphi:
Tu ducibus bello gloria major eris.

Id. lib. 3. de arte Amandi.

Candida pax homines, trux decet ira feras.

Seneca in Herc. Fur. v. 173.

———— Novit paucos
Secura quies. qui velocis
Memores aevi, tempora nunquam
Reditura tenent.

Ex Graecis Comicis.

Εἰρήνη γεωργὸν κἀν πέτραις τρέφει καλῶς.
Πόλεμος δὲ κἀν πεδίῳ κακῶς ἔφυ.

Ali

Alit colonum pax vel in saxis bene:
At bellum in ipso noxium campo quoque.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

PAx est tranquilla libertas. *Cic. Phil.* 2.

Dulce est nomen pacis: res vero ipsa, tum jucunda, tum salutaris. *Cic. Philip.* 13.

Nihil est tam populare, quam pax: qua non modo ii, quibus sensum natura dedit, sed etiam tecta atque agri mihi lætare videntur. *Cic. pro Lege Agraria.*

Nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. *Phil.* 2.

Paci, quæ nihil habet insidiarum, semper est consulendum. *Cic.* 2. *Offic.*

Pax est repudianda, si sub eius nomine latitet bellum. *Cicero Philipp.* 12.

Leges aut judicia esse non possunt, pace sublata. *Cic. Phil.* 8.

Quietissimam vitam agerent homines in terra, si hæc duo verba à natura rerum omnium tollerentur: Meum & Tuum. *Sen. in lib. de morib.*

Nostine igitur, quod omne, quod est, tamdiu manere atque sustinere solet, quandiu sit unum; sed interire atque dissolvi pariter, quando unum esse desierit. *Boet. l.* 4. *de consol.*

¶ APOPHTHEGMATA.

CRæsus *à Cyro* captus, hoc argumento pacem bello prætulit, quod pacis tempore filii sepelirent patres: in bello contrà, patres sepelirent liberos. *Erasm. l.* 6. *apoph.*

Meneclides invidens Epaminondæ gloriæ, suasit populo, ut pacem haberent bello potiorem: cui *Epaminondas:* Fallis, inquit, cives tuos, qui otii nomine eos ad servitutem vocas. *Plut.*

Pomponius Atticus in funere matris, quam extulit nonagenariam, ipse natus annos sexaginta septem, gloriatus est, quod nunquam cum matre in gratiam rediisset: nunquam cum sorore fuisset in simultate, quam prope æqualem habuit. Hanc vocem se ab ipso audisse scripsit Cornelius Nepos. Plus autem est, non redisse in gratiam, quàm non fuisse in simultate. *Erasm. l.* 6. *apoph.*

Antonius Pius adamabat illam Scipionis celebratissimam sententiam, subinde dicens: Se malle unum servare civem, quàm mille hostes occidere. *Iulius Capitolin.*

Alphonsus, Ludovico Podio (quo propter eius singularem diligentiam ac fidem, perpetuo ferè oratore in Italia usus est) renunciante, pro pace, quam Venetis ac Florentinis daturus esset, plus quàm ducenta millia aureorum extorqueri posse, respondit: Pacem dare se, non vendere solitum esse. *Panormit. lib.* 3. *de rebus gestis Alphonsi.*

Idem, quùm esset Valentiæ, appulerunt eo loci Caroli Francorum regis legati, magnoperè eum rogantes, ne per id tempus, quo rex eorum bello Britannico implicitus esset, contrà se bellum aliquod suscitaret, respondit rex: Etsi certò scio, plures Narbonensis Galliæ civitates ad Arragoniæ regnum pertinere, quas Carolus rex jam pridem occupatas detineat: nihilominus tamen hoc tempore, quo illum intelligo bellum superatum, & à Britannis protritum esse, nequaquam me arma contra profligatum regem sumpturum esse, vobis affirmo: neque eò animo esse, ut quod majores mei in Caroli prosperitate non petierunt, ego in ejus repetam calamitate. *Panorm. de reb. gestis Alphonsi, & AEn. Sylv. de ejus dictis.*

¶ SIMILITUDO.

QVædam remedia tristiora sunt ipso morbo, ut satius sit oppetere mortem, quàm his aucupari salutem: velut sugere sanguinem è vulnere recenti gladiatorum morientium: Ità quandoque satius est ferre iniuriam, quàm maiore incommodo ulcisci: ferre pacem, etiamsi parum commodam aut æquam, quàm bellum cum immensis malis suscipere. *Erasm.*

¶ HIEROGLYPHICVM.

IN Æthiopia tantam aiunt anguium vim convenire, convolviq; in gyrum invicem, ut montis speciem procul aspicientibus reddant: cuiusmodi quidē complexus Anguium, & frugifera eorum concordia, causa, ut Plinius inquit, videtur esse, quare exteræ gentes *Caduceum* in *Pacis argumentum circumdata effigie anguium* fecerint: neque enim cristatos esse in caduceo mos est. *Pier. Valer. l. 15. p. 145. C.*

Consule etiam loc. de Concordia.

PECCATUM.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

PEr unum hominem peccatum in mundum intravit. *Rom 5.*

Scriptura conclusit omnia sub peccato; ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. *Gal. 5.*

Qui facit peccatum, ex Diabolo est. *1. Ioan. 3.*

Vir peccator adiiciet ad peccandum. *Eccl. 3.*

Qui in uno peccaverit, multa bona perdet. *Eccl. 9.*

Si autem averterit se justus à justitia sua: omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur. *Ezech. 18*

In vanitate sua apprehendetur peccator. *Eccl. 23.*

Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit. *1. Ioan. 5.*

Vultus Domini super facientes mala. *Psal. 33.*

¶ SENTENTIÆ PATRUM

NEmo renascitur in Christi corpore, nisi prius nascatur in peccati corruptione. *Aug. de baptis. parvul.*

Nullus

Nullus ſanctus & juſtus caret Peccato: nec tamen ex hoc deſinit eſſe juſtus vel ſanctus, cùm affectu teneat ſanctitatem. *Id. de Eccl. dogmat.*

Nullum ſcelus coram Deo tàm abominabile eſt, quàm præterita peccata unicuique noſtrum dimiſſa reminiſcendo, gaudere, & inde exultare. *Id. in Epiſt. ad quendam comitem.*

Qui pectus ſuum tundit, & ſe non corrigit: peccata ſolidat, non tollit. *Id. l. 3. de l. arbit.*

Ex quo incipit homo præcepti eſſe capax, ex illo incipit poſſe peccare. Duobus modis peccat, antequam ſit ſapiens: ſi aut ſe non accommodet ad accipiendum præceptum, aut quùm acceperit, non obſervet: Sapiens autem peccat, ſi ſe avertit à ſapientia. *Ibid.*

Peccatum eſt voluntas retinendi, vel conſequendi, quod juſtitia vetatur. *Id. de duab. animab.*

Tribus gradibus ad peccatum pervenitur: ſuggeſtione, delectatione, conſenſione. Itaque ipſius peccati tres ſunt differentiæ: in corde, in facto, & in conſuetudine, tanquam tres mortes. Vna quaſi in domo, quùm corde conſentitur libidini: altera quaſi prolata jàm extrà portam, quùm in factum procedit aſſenſio: tertia, quùm in conſuetudinis malæ tanquam mole terrena premitur animus, quaſi in ſepulchro jam putrens: Quæ tria genera mortuorum Dominum ſuſcitaſſe, quiſquis Evangelium legit, agnoſcit. *Aug. in l. de ſerm. in monte: & ponitur de pœnitent. diſt. ſecund.*

Primum peccatum eſt, cogitaſſe, quæ mala ſunt: ſecundum, cogitationibus acquieviſſe perverſis: tertium, quod eſt deterius, opere compleſſe: quartum, poſt peccatum non facere pœnitentiam, & in ſuo ſibi complacere delicto, *Hier. l. 1. in Amos.*

Poſſe peccare, datum eſt primo homini, non ut proinde peccaret, ſed ut glorioſior appareret, ſi non peccaret, cùm peccare poſſet. *Bernh. de l. arbit.*

Peccantis ſæpius non dono aſcribendus eſt poteſtatis, ſed vitio voluntatis: etſi datum fuit voluntati poſſe ſtare, ne caderet; non tamen reſurgere, ſi caderet. Non enim tàm facilè quis valeret exire de fovea, ſicut in eam labi. *Ib.*

Maior eſt culpa manifeſtè quàm occultè peccare: dupliciter enim reus eſt, qui apertè delinquit, quia & agit, & docet. *Iſidor. l. 2. de ſummo bono.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Martialis.

Quod tegitur, majus creditur eſſe malum.

Iuven. Satyr. 8.

Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.

Sene-

Seneca in Hercule Oetæo. v.886.

Haud est nocens, quicunque non sponte est nocens.

Ovid. lib.2. Amor.7.

Æquo animo pœnam, qui meruere, ferunt.

Ovid. lib.10. Metamorph. v.488.

Numen confessis aliquod patet.

Ibid. lib.11. v.135.

Mite Deûm numen: Bacchus peccasse fatentem
Restituit, factique fide data munera solvit.

Ovid. lib.1. de Pont.1.

Sæpe levant pœnas, ereptaque lumina reddunt;
Cum bene peccati pœnituisse vident.

Seneca in Agamemnone. v 241.

Quem pœnitet peccasse, pene est innocens.

Ovid. lib.2. de remed. Amor.

Gloria peccati nulla petenda tui est.

Idem lib.3. Amor.13.

Quis furor est, quæ nocte latent, in luce fateri?
Et, quæ clam facias, facta referre palam?

Seneca in Hippolyto. v.139.

Obstare primum est velle, nec labi via:
Pudor est secundus, nosse peccandi modum.

Horat. lib.1. satyr.3.

Queis paria esse fere placuit peccata, laborant,
Cum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant,
Atque ipsa utilitas, justi prope mater & æqui.

Id. ibid.

Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet, idemque,
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus divum sacra legerit. adsit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne scutica dignum horribili sectere flagello.

Iuvenal Satyr.8.

Defensor culpæ dicet mihi: Fecimus & nos
Hæc juvenes. esto: desisti nempe, nec ultra
Fovisti errorem: Breve sit quod turpiter audes.
Quædam cum prima resecentur crimina barba,
Indulge veniam pueris.

Ausonius in Thaletis sententiis.

Turpe quid ausurus, te sine teste time.

Ausonius in Cleobuli sententiis.

Felix criminibus non erit diu.

Iuvenalis Satyr. 13.

—— —— Nam quis
Peccandi finem posuit sibi, quando recepit
Ejectum semel attrita de fronte ruborem?
Quisnam hominum est, quem tu contentum videris uno
Flagitio?

Ovid. lib. 1. Amor. 4.

Multa miser timeo, quia feci multa proterve,
Exemplique metu torqueor ipse mei.

Lucret. lib. 3. de Nat. rerum.

—— —— At mens sibi conscia facti
Præmetuens, adhibet stimulos, terretque flagellis:
Nec videt interea qui terminus esse malorum
Possit, nec qui sit pœnarum denique finis:
Atque eadem metuit magis, hæc ne in morte gravescant;
Hinc Acherusia fit stultorum denique vita.

Ex Græcis Comicis.

Δὶς ἐξαμαρτεῖν ταὐτὸν, οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ,
Peccare idem bis, haud viri sapientis est.
Ἁμαρτάνει δὲ καὶ ἀνὴρ σοφώτερος.
Aliquando peccat vir etiam sapientior.
Ὁ μηδὲν εἰδὼς, οὐδὲν ἐξαμαρτάνει.
Quicunque nil scit, ille vir peccat nihil.
Αἰσχρὸν δὲ μηδὲν πράττε, μηδὲ μάνθανε.
Nil facito discitove turpe quod siet.
Ἔργων πονηρῶν χεῖρ' ἐλευθέραν ἔχε.
Noli occupare in improbis factis manum.
Οὐδεὶς ἐφ' αὑτοῦ τὰ κακὰ συνορᾷ, Πάμφιλε,
Σαφῶς ἑτέρου δ' ἀσχημονοῦντος ὄψεται.
Haud ullus in se vitia cernit, Pamphile:
At indecore quod agit alius, perspicit.
Χαλεπόν γε τοιαῦτ' ἐστὶν ἐξαμαρτάνειν,
Ἃ καὶ λέγειν ὀκνοῦμεν αὐτοὶ πεπραχότες.
Est permolestum tale quid delinquere.
Ut nominare metuat, & qui fecerit.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

PEccare est tanquam transilire lineas. *Cic. Paradox.* 3.

Peccare certè licet nemini. *Ibidem.*

Peccati dolor & maximus & æternus est. *Cic. Attic.* 11.

Quæ parva videntur esse delicta, neque à multis intelligi possunt, ab iis etiam diligentius est declinandum. 1. *Offic.*

Ideò peccamus, quia de partibus vitæ omnes deliberamus: de tota nemo deliberat. *Sen. in Epist.*

Bonus vir est, qui eò usque perducit affectu animum, ut non tantum peccare non velit, sed etiam non possit. *Idem in lib. de moribus.*

Plerique metu peccare cessant, non innocentia: profecto tales timidi, non innocentes dicendi sunt. *Id. in Prov.*

Bis peccas, quùm peccato obsequium accommodas: nihil peccant oculi, si non oculis animus imperet. *Ib.*

¶ Exempla Sacra.

PEccata punit Deus: exempla: Salomon, 1. *Reg.* 11. v. 14. 23. Achab & Iezabel, 2. *Reg.* 9 v. 7. 25. 26. 2. *Par.* 22 v. 7. Manasses, 2 *Reg.* 24. v. 2. 3. 4. Amasias, 2. *Par.* 25. 20. Israelitæ, 4. *Esdr.* 3. v. 26 27. 28. & 15. v. 5. 6. *Jerem.* 13. 22. & 30. 15. *Ezech.* 14. 13. & 33. v. 25. 27. *Malach.* 2. v. 2. Tobias, *Tob.* 13. v. 5. Bethuliani, *Iudith* 7. v. 17. & 8. v. 26. 27. Esther, *Esther.* 14. v. 6. Patres, *Psal.* 106. v. 6. 7. Iudæi, *Esa.* 3. v. 8. 9. & 5. v. 24 25. Etiam in sanctis castigat illa Deus. Exempla: in Mose & Aarone, *Num.* 20. v. 11. 13. Mose, 27. v. 12. 13. Heli Sacerdote, 1. *Sam* 2. v. 27. 28. &c. Davide, 2. *Sam.* 12. v. 10. 11. Salomone, 1. *Reg.* 11. v. 11. 12. Roboamo, 2. *Par.* 12. v. 7. 8. Ioramo, 21. v. 16. Iudæis, 34. v. 24. 25. Iudith, 5. v. 18. Iustis à justitia se vertentibus, *Ezech.* 18. v. 24. Iona, 1. v. 3. 4.

PECULATUS.

¶ Apophthegmata.

DIogenes Cynicus cùm vidisset magistratus, qui Hieronemones dicebantur, quendam deprehensum, quod ex ærario phialam furatus esset, adducentes: Magni, inquit, fures parvum ducunt. *Laert.*

Trajanus Imp. initiò procuratores habebat rapaces, qui provinciales calumniis expilabant: Quorum unus fertur unumquemque divitem sic convenire solitus: Quid habes? Vnde habes? Hæc ubi didicerat, addebat tertium: Pone quod habes. Sed admonitus à Pompeia Plotina uxore, cohibuit ejusmodi vexationes provinciarum, addens vocem optimo jure laudatam: Fiscum esse lienem, quod eo crescente, reliqui artus contabescant. *Erasm. l. 8. apoph.*

Sigismundus Imp. interrogatus, cur apud liberas civitates peculatus crimen adeò frequens inveniretur? Idcirco, respondit, quod nudos honores civibus commendant: populus autem ad lucrum inhiat. *AEn. Sylv. l. 2. comment. de reb. gest. Alphonsi.*

Vide Furtum.

PERFECTIO.

¶ Sententiæ Patrum.

CVr nam præcipitur homini ista perfectio, cùm eam in hac vita nemo habet? non enim rectè curritur, si, quo currendum est, nescia-

nesciatur: Quomodo ergò sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? *Aug. de perfecta justitia.*

Si qua fidelium hîc esse potest perfectio, in eo consistit, ut se imperfectos esse agnoscant. *Id. ib.*

Hæc est in omnibus sola perfectio, suæ imperfectionis cognitio. *Hier. in Epist. ad Theod.*

Plerumque hi, quos jam perfectos homines æstimant, adhuc in oculis summi opificis aliquid habent imperfectionis. *Greg. lib. 4. dialogor.*

Onus oneri additur, & minus onerat: & sic oneri gravissimo legis accedens quadriga Evangelii, & auxit perfectionem, & minuit difficultatem. *Bernh. in Epist. 72.*

Nemo perfectus est, qui perfectior esse non appetit: & eò perfectiorem quisque se probat, quò ad maiorem tendit perfectionem. *Id. in quadam Epist.*

Bonum acquirit gradum, qui benè ministraverit: meliorem fortè, qui benè vacaverit Deo: optimum autem, qui perfectus est in utroque. *Id. in serm.*

PEREGRINUS.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ex Græcis Comicis.

Ξένους πένητας μὴ παραδεξάμενος ἰδών.
Inopes peregrinos juvare sis memor.
Ξένοις ἐπαρκῶν, τῶν ἴσων τεύξῃ ποτέ.
Ea peregrino quæ facis, spera tibi.
Ξένον ἀδικήσῃς μηδέποτε καιρὸν λαβών.
Occasione lædito nulla hospitem.
Ξένον προτιμᾶν μᾶλλον ἀνθρώποις ἔθος.
Major peregrini ratio haberi solet.
Ξένος ὤν, ἀπράγμων ἴσθι καὶ πράξεις καλῶς.
Peregrine, nullis te implica negotiis.
Ξένῳ μάλιστα συμφέρει τὸ σωφρονεῖν.
Esse moderatum, maximè hospiti expedit.
Πλάνη βίον τίθησι σωφρονέστερον.
Moderationem peregrinatio docet.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

OMnis peregrinatio obscura & sordida est iis, quorum industria in patria potest esse illustris. *Cicero ad Marcum Cælium, Famil. lib. 2.*

Omnibus peregrinantibus gratum est, minimarum quoque rerum, quæ domi gerantur, fieri certiores. *Cæl. ad Cic. Famil. 8.*

In externis locis minor eſt ad facinus verecundia. *Ad Marc. Famil.lib.4.*

Multi ſuam rem benè geſsére & publicam, patriâ procul. *Ad Trebatium, Famil. lib.7.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Socrates. Quùm quiſpiam vitiorum vitandorum gratiâ peregrinatus eſſet, nihilque profeciſſet; poſt reditum Socratem rogavit, cur ita evenerit? Quoniam, inquit Socrates, eadem cauſa te premit, quæ expulit. *Laert.*

Idem, cuidam querenti, quod peregrinationes ſibi nihil profuiſſent: Non immertò, inquit, tibi iſtud evenit: Tecum enim peregrinabaris. Horatius hinc clamat:

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt. Eraſm. ex Laertio.

Ariſtippus percontanti Dionyſio, cur veniſſet in Siciliam, relicto Socrate? Vt, inquit, quæ habeo, impertiam: quæ non habeo, accipiam. *Laert.lib.2.c.8.*

Democritus interrogatus, ad quid peregrinatio prodeſſet? reſpondit? Vitæ frugalitatem docet. *Stob ſerm.38.*

Pauſanias Pliſtonactis F. quùm Lacedæmonios Tegeæ, ubi exulabat, laudaret; atque quidam dixiſſet: Cur igitur Spartæ non manebas? Quia, inquit, non apud ſanos, ſed ubi ſunt ægroti, medici verſari conſueverunt. *Pauſan.*

Argivus quidam cum Eudamidæ dixiſſet, Lacedæmonios peregrinationibus reddi deteriores, quod interim degenerent à majorum legibus & inſtitutis: At vos, inquit, quùm Spartam venitis, non deteriores, ſed meliores evaditis. *Plut. in Lacon.*

SIMILITUDINES

Qui eos felices ducunt, qui per omnia vagantur maria, terraſque, perinde faciunt, ac ſi quis ſtellas erroneas judicet fortunatiores fixis: quanquam illis quoque ſuus orbis eſt, in quo volvantur; nec ſoli licet ſuos egredi fines. *Plut.*

Quemadmodum formicæ, ſi ſemel antro, & apes, ſi ſemel alveari-bus eiici contingat, peregrinantur: Ita quidam, ſi ſemel patriam exeant, exules ſe putant. *Id.*

Vt cochleæ ſemper domum ſuam ſecum circumferunt: Ita quidam horrent peregrinas regiones. *Ib.*

Vt aſpalacus non niſi apud Bæotios vivit, ubi naſcitur: aliò tranſlatus perit: Ita quidam peregrè vivere non poſſunt, nulla inſtructi arte. *Eraſm.*

Tarandus omnium arborum & fruticum, locorumque, in quibus latitat, colorem villis etiam imitatur: Ita tutior erit, qui, ad quamcunque gentem ſe contulerit, eius ritus ac mores imitetur. *Id.*

Quidam

Quidam fluvii per medios lacus erumpunt, ut illis non misceantur: sed iidem eadem aquarum magnitudine post multa passuum millia exeunt, qua fuerant invecti: Ita si in vitiosam incideris civitatem, ita ad tempus utendum hospitio, ut idem exeas, qui veneris. *Idem.*

Vt Africæ Auster serenus est, Aquilo nubilus, præter aliarum regionum naturam: Ita quidam cum regione mutant ingenium ac mores. *Id.*

Consule Locum de Exilio & Patria.

PERICULUM.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

Nimium præceps est, qui transire contendit, ubi conspexerit alium cecidisse: & vehementer infrenis est, cui non incutitur timore illo pereunte. Amor autem est salutis suæ, qui & vitat alienæ mortis incursum: & ipse est providus, qui solicitus sit cladibus cæterorum. *August l.de singular.cleric.*

Non quisquam sibi proponat & dicat: Habere volo, quod vincam. Hoc est dicere: vivere desidero & volo sub ruina. *Ib*

Periclitatur castitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc mundo. *Bernh. in quodam serm.*

¶ SENTENTIA PHILOSOPHICA.

Bona turpitudo est, quæ periculum vincat: citius invenitur periculum, quàm contemnitur: nunquam periculum sine periculo vincitur. *Sen.in Prov.*

¶ SIMILITUDINES.

Ut pueris, cùm terrentur personis, damus eas in manus, & versatas ostendimus inanes, ut discant non timere: Ita conveniet adhibita ratione, res specie terrificas excutere, ut cum viderimus non esse, quod apparent, contemnamus. *Plut.*

Periculosiores sunt fontes, qui lympidis aquis blandientes, oculis tamen perniciem adferunt: minus formidandi, qui ipsa specie testantur aquas esse fugiendas: Ita difficilius vitantur mala, quæ boni prætextu fallunt. *Plin.l.31.c.2.*

In Bæotia ad Trophonium antrum juxta flumen Orchomenon duo sunt fontes, quorum alter memoriam, alter oblivionem adfert: Ita ferè magno alicui bono magni mali periculum est vicinum. *Ibid.*

In Campania vites populos amplexæ, ipsa æquabant cacumina, adeò, ut vindemiator rogum ac tumulum exciperet: Ita qui in arduis versantur negotiis, periculi meminisse debent. *Erasm.*

Muræna, non in capite, sed in cauda animam habet; Ita quod charissimum est, non ibi recondendum, ubi statim periculis sit obnoxium. *Plin.l.12.c.2.*

Vt sæpenumero polypus, dum conchœ carnem captat, ipse capitur ac tenetur: Ita sæpius dum aliis nocere studemus, nos ipsos in periculum adducimus. *Erasm.*

Vide Adversitas, Fortitudo, & Fortuna.

PERIURIUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. Epist. 19. Heroid.

Vt valeant, alia ferrum patiuntur & ignes:
Fert aliis tristem succus amarus opem.
Nil opus est istis: tantum perjuria vita:
Teque simul serva, meque, datamque fidem.

Tibullus Eleg. 9. lib. 1.

——— Et si quis primo perjuria celat,
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Claudianus in Curetium.

In prolem dilata ruunt perjuria patris,
Et pœnam merito filius ore luit. &c.
Et quas fallacis collegit lingua parentis,
Has eadem nati lingua refundit opes.

Catull. Argon.

Nunc jam nulla viro juranti fœmina credat,
Nulla viri speret sermones esse fideles:
Qui dum aliquid cupiens animus prægestit apisci,
Nec metuunt jurare, nihil promittere parcunt:
Sed simulac cupidæ mentis satiata libido est,
Dicta nihil metuere, nihil perjuria curant.

Iuvenalis Satyr. 13.

Sunt qui in fortunæ jam casibus omnia ponunt,
Et nullo credunt mundum rectore moveri,
Natura volvente vices & lucis & anni:
Atque ideo intrepidi quæcunque altaria tangunt.

PERSEVERANTIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

ET tenebit justus viam suam. *Iob.17.*

Non te ventiles in omnem ventum, & non eas in omnem viam. Sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Esto firmus in via Domini, & in veritate sensus tui & scientia, & prosequatur te verbum pacis & justitiæ. *Eccl.5.*

Nemo

Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei. *Luc.9.*

Miror quòd sic tàm citò transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere Evangelium Christi. *Gal.1.*

Currebatis bene: Quis vos impedivit veritati non obedire? *Ibid.5.*

Tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. *2.Thess.2.*

Væ his! qui perdiderunt sustinentiam, & qui dereliquerunt vias rectas, & diverterunt in vias pravas: Quid facietis cùm inspicere cœperit Deus? *Eccl.2.*

Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit *Matth.10.*

[illegible]tis, quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem curr[illegible] unus accipit præmium? Sic currite, ut comprehendatis. *1.Corinth.9.*

Om[illegible] enim, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. *Ibidem*

Itaque [illegible]atres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in omni opere Domini semper, scientes, quod labor vester non est inanis in Domino. *Ib.15.*

Confidens in hoc ipsum, quia, qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Iesu Christi. *Phil.1.*

Ipse autem Deus sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela, in adventu Domini nostri Iesu Christi servetur. Fidelis est, qui vocavit vos, qui etiam faciet. *1.Thess.5.*

¶ SENTENTIÆ PATRVM.

PErseverantia est unica filia summi regis, finis virtutum, earumq; consummatio, totiusque boni repositorium & virtus, sine qua nemo videbit Deum. *Bernh. in quadam Epist.*

Absque perseverantia, nec qui pugnat, victoriam; nec palmam victor consequitur: vigor virium, virtutum consummatio est. Nutrix est ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Sola est, cui æternitas redditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino: Qui perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit. *Id.in Epist.129.*

Bonam vitam ego puto, mala pati & bona facere, & sic perseverare usque ad mortem. *Id.in serm.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 3. Amor. 10.

Perfer & obdura: dolor hic tibi proderit olim:
Sæpè tulit fessis succus amarus opem.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

PErseverandum est, assiduo studio robur addendum: donec bona mens sit, & bona voluntas est. *Sen. in Epist.*

Turpe est cedere oneri: luctare cum officio, quod semel recepisti. Non est vir fortis & strenuus, qui laborem fugit: verum ubi crescit illi animus ipsa rerum difficultate. *Id. Ep.* 22.

Nihil est, quod non expugnet pertinax opera, & intenta ac diligens cura. *Id.*

In excelso est beata vita: sed perseverantia penetrabilis. *Id. Ep.* 65.

¶ EXEMPLA SACRA.

PErseverantiæ exempla: David, 1. *Sam.* 17. 32. *Psal.* 119. 51. Nekemias cum reducibus à captivitate. *Nehem.* 4. ϑ. 21. & 6. ϑ. 1 15. & 9. 10. Mardochæus, *Esth.* 3. 2. & 5. ϑ. 9. tres adolescentes, *Dan.* 3. ϑ. 18. & 6. ϑ. 10. Cœcus natus, *Ioan.* 9. ϑ. 17. 31. Apostoli, *Act.* 4. 13. & 5. 24. Antiochena Ecclesia, 11. 23. Iudæi, 13. ϑ. 43. Paulus, 20. ϑ. 23. *Rom.* 8. 38.

Vide Constantia, Fortitudo.

PERSUASIO.

¶ SIMILITUDINES.

SIcuti quò directius nos ferit Sol radiis suis, hoc minor est umbra nostri: quò obliquius, hoc magis increscit umbra corporis: Ita quantò plus quisque assequutus est veræ sapientiæ, hoc minus magnificè de se sentit: quò longius abest ab ea, hoc se magis dilatat stultissima persuasione sapientiæ. *Erasm.*

Vt camelopardalis sive Nabis collo refert equum, pedibus & cruribus bovem, capite camelum, maculis tigrim aut pardũ: Ita quidam inequales sibi varias hominũ formas exprimunt: si cultum inspicias, sanctum aliquem existimes: si orationem audias, satrapã loqui putes: si vitam expendas, nebulonem invenies: si scripta, bubulcum. *Id.*

Vide Scientia, Veritas.

PETITIO.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

QVùm aliquid aliquando tardiùs dat Deus, commendat dona, non negat. Desiderata diu, dulcius obtinentur; citò autem data, vilescunt. Pete, quære, insta: petendo & quærendo crescas, ut capias: Servat tibi Deus, quod non vult citò dare: ut & tu discas magna magnis desiderare. *Aug. de Verb. Dom. c.* 1.

Malè

Male usurus eo, quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit: proinde si hæc ab illo petuntur, unde homo læditur exauditus; magis metuendum est, ne, quod posset non dare propitius, det iratus. *Id in Ioan. c.14.*

Sæpè vox nostra eo perficitur, quo differtur: & quùm superficietenus petitio negligitur, vota nostra altius in cogitationum radice solidantur: Sic & semina messium gelu pressa solidantur: & quò ad superficiem tardiùs exeunt, eò ad frugem multipliciora consurgunt. *Greg. l. mor.*

Quùm is, qui displicet, ad intercedendum mittitur; irati animus ad deteriora provocatur. *Id. in past.*

Non impetrat à Deo bonum, quod poscit, qui ejus legi non obedit. Si enim id, quod Deus præcipit, facimus; id, quod petimus, sine dubio obtinebimus. *Isidor. l.3. de sum. bon.*

Petentis negligentia reprehenditur, ubi de dantis misericordia non dubitatur. *Chrys. in Matth.*

Supplicatio est, quando desiderium mentis cum magna devotione exprimitur. *Hugo.*

Iustum est, ut jugiter rogetur, qui, si non petatur, offenditur. *Cassiod. in Psal.*

Honestius est rem negare, quam longos terminos dare: quia minus decipitur, cui celeriter negatur: unde res ad multam instantiam exhibita, cara videtur emptori. *Id. in Epist.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Pseudolo. 2.3.

Stulti haud scimus, frustra ut simus, cū quod cupienter da-
Petimus nobis, quasi quod in rem sit, possimus noscere: (re
Certa amittimus, dùm incerta petimus: atque hoc evenit
In labore atque in dolore, ut mors obrepat interim.

Ovid. lib.1. de Ponto.9.

Ah nimium est, quod amice petis, moderatius opta:
Et voti (quaeso) contrahe vela tui.

Seneca in Hippolyto v.591.

——— Qui timidè rogat,
Docet negare. ———

Ovid.

Scilicet ejusdem est, quamvis pugnare videtur:
Supplicibus facilem, sontibus esse trucem.

Ovid. 4. Ponto. 15.

Et pudet, & metuo semperque eademque precari,
Ne subeant animo tædia justa tuo.
Verum quid faciam? res immoderata cupido est:
Da veniam vitio, mitis amice, meo.

Ausonius in Epigram.

Si benè quid facies, facias citò: nam citò factum,
Gratum erit: ingratum gratia tarda facit.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHORUM.

NIl petas, quod negaturus fuisti: nil negabis, quod petiturus fuisti. *Senec.*

Ingenuitatem lædes, cum indignum roges. Negat sibi ipse, qui, quod difficile est, petit. Petenti autoritas datur, quùm credit dominum præstare posse, quod petitur. *Id. in Prov.*

¶ APOPHTHEGMATA.

THales sciscitanti, quid esset dulcissimum? Potiri, inquit, expetitis. *Laert. l. 1 c. 1.*

Agesilaum Lacedæmoniorum regem cùm quidam urgeret improbe postulando, ut promissum præstaret: Rectè sanè, inquit, si quidem justum est, quod petis, promisi: sin minus, non promisi, sed dixi. Verùm cum efflagitandi finem nequaquam faceret, sed subjiceret: Atqui decet reges præstare, quicquid vel capite annuerint? Nihilo magis, inquit, quàm eos, qui reges adeunt, decet ea petere, loquique, quæ justa & honesta sunt: spectantes simul & opportunitatem, & quid regibus conveniat. *Plut.*

Antipater cum à Phocione petiisset, ut nescio quid injusti suo nomine faceret: Non sum, inquit, tibi simul adulator & amicus. *Idem.*

Fl. Vespasianus quùm quidam à charis ministris munus ab eo pro quodam, quem fratrem esse assimulaverat, peteret, rem distulit, donec ab eo, pro quo petebatur, pecuniam extorqueret, quam cum ministro fuerat pactus: Qua accepta, interpellanti ministro urbanissimè respondit: Alium tibi quære fratrem: Hic, quem tuum esse putas, meus est. *Brus. l. 2. c. 3.*

Cùm prætoris *Themistoclis* operam pro amico in re iniqua peteret *Simonides*, respondit *Themistocles*: Nec *Simonidem* fore bonum poetam, si mensuram modumque in scribendis carminibus non observaret: nec se bonum prætorem, si alicuius gratiam legibus aut justitiæ præponeret. *Plut.*

Pericles ab amico rogatus, ut pro se causaque ejus falsum dejeraret: Oportet me, inquit, amicis accommodare, sed usque ad aras. *Plut. in Græcor. apoph.*

Antigonus primus, cum frequenter Biantem molestè beneficia flagitantem tulisset, tandem victus tædio: Date, inquit, Bianti talentum, vel vi. *Erasm. l. 4. apoph.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

PEtitiones justæ esse debent. Exempla: Samson, *Iudic.* 15. ℣. 18. 19. Anna, 1. *Sam.* 1. ℣ 10. 11 17. Salomon, 1. *Reg.* 3 ℣. 10 11. 12. Elias, 2. *Reg.* 2. ℣. 9. 10. Zacharias, *Luc.* 1. 13. Petitionum injustarum exempla: Naas.

1. *Sam.*

1.*Sam*.18.2. Adonias,1.*Reg*.2.v.17. Filii Zebedæi, *Matt*.20.21.*Marc*.10.v.37. Herodiadis filiæ, *Marc*.6.25. Petitionis injustæ pœnæ,1.*Reg*.2.25.

PHILAUTIA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. Oda.1. C 18.

—— Subsequitur cæcus amor sui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem.

Id. lib.1. Satyr.3.

—— Egomet mi ignosco, Mævius inquit.
Stultus & improbus hic amor est, dignusque notari.

Terent. in Andria 2.5.

Verum illud verbum est vulgo quod dici solet:
Omnes sibi meliùs malle esse quam alteri.

Id. in Adelphis 1.1.

—— Vah quemquamne hominem in animũ instituere, aut
Parare, quod sit carius, quam ipse sibi?

Ibid. 1. 2.

Homine imperito nunquam quicquam injustius;
Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

Horat 1. Epist.18.

Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes.

¶ HIEROGLYPHICUM.

QVo sit in prolem suam affectu *Simia*, vulgo notum est. Hinc illud oritur hieroglyphicum, ut *Suffenos Catullianos seu stolidos sui admiratores* per *fœtam Simiam* aptè significari posse nonnulli contendant. *Pier.Val.l.6.p.59.B.*

Vide supra Amor.

PHILOSOPHIA.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

SI quæ vera philosophi dixerunt, ab eis sunt, tanquam injustis possessoribus, vendicanda in usum nostrũ. *August.l.2.de Doct.Christ.*

Non est religio à Philosophis quærenda, qui eadem sacra recipiebant cum populis: & de suorum deorum natura, ac summo bono, diversas contrariasque sententias in scholis personabant. *Id. l.de vera relig.*

Qui de mensa & vino regis noluerunt comedere, ne polluerentur: si sapientiam atque doctrinam Babyloniorum scirent esse peccatum, nunquam acquiescerent discere, quod non licebat. *Hier.in Danielem.*

Res siquidem monstrosa est, Philosophus curialis: & dum utrumq; esse affectat, neutrum est: eò quod curia philosophiam excludit, & ineptias

ineptias curiales philoſophus uſquequaque non recipit. *Chryſoſt. lib.1. de nugis Curialium.*

Piſces fortaſsè philoſophos vocat, qui hujus mundi naturam erratica curioſitate pertractant: Nam ſicuti illi poſita fronte itinera ſibi reſecant, pelagi inundatione confuſa: ita & iſti capite demiſſo venas rerum ratione humana aſſiduo labore perquirunt. *Caſsiod. in Pſal.*

Aſtrologiam ſacrilegam ſumma intenſione fugiamus, quam etiam nobilium philoſophorum judicia damnaverunt. *Id. ib.*

Vbi ſe in Aſtrologiæ partem labilis error infuderit, & vitas mortalium è curſu ſtellarum putaverit colligendas; tunc abominandi, nunc potius cæci; quum ſe æſtimant prævidere, quæ Creator nobis utiliter decrevit abſcondere. *Id. ib.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horatius lib.1. Epiſt.1.

Vt nox longa, quibus mentitur amica, diesq;
Longa videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt, ingrataq; tempora, quæ ſpem
Conſiliumq; morantur agendi gnaviter id, quod
AEque pauperibus prodeſt, locupletibus æque,
AEque neglectum pueris, ſenibusq; nocebit.

Et mox.

Eſt quodam prodire tenus, ſi non datur ultrà.
Fervet avaritia, miſeroq; cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſsis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? ſunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.

Iuvenal. Satyr. 13.

——— ——— *Plurima felix*
Paulatim vitia atque errores exuit omneis.

Horat. lib.1. Epiſt.18.

Inter cuncta leges & percunctabere doctos,
Qua ratione queas traducere leniter ævum.

Perſius Satyra 3.

——— *Petite hinc juvenesq; ſenesque*
Finem animo certum, miſeriſq; viatica canis.

Ovid. lib.1. Faſtor.

Quis vetat & ſtellas, ut quæque oriturque caditque,
Dicere? propoſiti pars fuit illa mei:
Felices animæ, quibus hæc cognoſcere primis,
Inque domos ſuperas ſcandere cura fuit.
Credibile eſt, illos pariter vitiiſque jociſque
Altius humanis exeruiſſe caput.

Non

Non Venus & Vinum sublimia pectora fregit,
Officiumque fori, militiaꝭe labor:
Nec leꝭis ambitio, perfusaque gloria fuco,
Magnarumꝭe fames sollicitaꝭit opum.
Admoꝭere oculis distantia sidera nostris,
AEtheraque ingenio supposuere suo.
Sic petitur cœlum: non ut ferat Ossan Olympus?
Summaque Peliacus sidera tangat apex.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

PHilosophandi ratio est Triplex. Vna, de vita & moribus. Altera, de natura & rebus occultis. Tertia, de disserendo: & quid verum, & quid falsum, quid rectum in oratione, quid pravum, quid consentiens, quid repugnans, judicando. *Cic.1.Acad.*

Philosophia in tres partes est distributa: in naturæ obscuritatem: in disserendi subtilitatem: in vitam atque mores. *Cic.1.de Oratore.*

Cùm tota Philosophia frugifera & fructuosa, nec ulla pars eius inculta, ac deserta sit: tùm nullus in ea feracior locus est, nec uberior, quàm de officiis, à quibus constanter, honesteque vivendi præcepta ducuntur. *Cic.3.Offic.*

Philosophia mater omnium bonarum artium, nihil est aliud, nisi, ut Plato air, donum & inventum deorum. Hæc nos primum ad Deorum cultum deinde ad jus hominum, quod situm est in generis humani societate: tùm ad molestiam, magnitudinemque animi erudivit: eademq; ab animo, tanquam ab oculis, caliginem dispulit, ut omnia superba, infera, prima, ultima, media videremus. *Cic.1.Tusc.*

Philosophia medetur animis, solicitudines detrahit, cupiditatibus liberat, pellit timores. *Cic.2.Tusc.*

Est animi medicina Philosophia: cujus auxilium non, ut in corporis morbis, petendum est foris; omnibusq; opibus, viribusque, ut nosmetipsi nobis mederi possimus, elaborandum est. *Cic.3.Tusc.*

Philosophia virtutes continet, & officii, & benè vivendi disciplinam: Quam qui profitetur, gravissimam mihi personam sustinere videtur. *Cic.in Pison.*

Nunquam satis dignè poterit laudari Philosophia, cui, qui pareat, omne tempus ætatis possit sine molestia degere. *Cat.Maj.*

O vitæ Philosophia dux! virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum! Quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset? Tu urbes peperisti: Tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti: Tu eos inter se primò domiciliis, deinde conjugiis, tùm literarum & vocum communione junxisti: Tu inventrix legum: Tu magistra morum & disciplinæ fuisti: Tu vitæ tranquillitatem largita nobis es, & terrorem mortis sustulisti. *Cic.5.Tusc*

Nihil est dulcius otio literario, his dico literis, quibus infinitatem

rerum atque naturæ, & in hoc ipſo mundo, cœlum, terras, maria cognoſcimus. *Id.ib.*

Quotusquiſque Philoſophorum invenitur, qui ſit ita moratus, ita animo ac vita conſtitutus, ut ratio poſtulat? Qui diſciplinam ſuam non oſtentationem ſcientiæ, ſed legem vitæ putet? Quique obtemperet ipſe ſibi; ac decretis ſuis pareat? Videre licet alios tanta levitate & jactatione, his ut fuerit non didiciſſe melius: alios pecuniæ cupidos: gloriæ nonnullos: multos libidinum ſervos: ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio: quod quidem mihi videtur eſſe turpiſſimum. *2 Tuſcul.*

Nunquam in tantum convaleſcet nequitia; nunquam ſic contra virtutes conjurabitur, ut non philoſophiæ nomen venerabile & ſacrum maneat. *Sen.Epiſt.* 14.

Tamdiu liberalibus artibus immorandum eſt, quamdiu animus agere melius non poteſt: rudimenta ſunt, non opera, ſunt autem liberalia dicta, quia libero digna. *In Epiſt.*

Sic diſcamus, ut quæ fuerunt verba, ſint opera. Nullos autem pejus mereri de omnibus mortalibus judico, quam qui philoſophiam, velut quoddam artificium venale diſcernunt: qui aliter vivunt, quam vivendum eſſe præcipiunt. *Id.Epiſt.*

Facere docet philoſophia, non dicere: & hoc exigit, ut ad legem ſuam quiſque vivat, ne orationi vita diſſentiat, ut ipſa inter ſe vita unius, ſine actionum diſſenſione, coloris ſit. Maximum hoc eſt & officium ſapientiæ, & indicium, ut verbis opera concordent. *Id. Epiſt.* 20.

Hoc turpiſſimum eſt, quod nobis objici ſolet: verba philoſophiæ, non opera nos tractare. *Id.Epiſt.* 24.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*iogenes* interrogatus, an Philoſophi placentis veſcerentur? Omnibus, inquit, ut cæteri homines. *Laert.*

Demonax à quodam interrogatus, cujusnam ſectæ philoſophus eſſet? Quis, inquit, tibi dixit me philoſophum eſſe? Et ſic ridens abivit. Sed cum iterum rogaretur, cur riſiſſet? reſpondit: Cur non riderem, cum tu me ex barba philoſophum eſſe judicas, ipſe autem barbam non habes? *Eraſm.l.*8.*apoph.*

Epictetus eos, qui barba & pallio, verbisque magnificis philoſophos agebant, dicere ſolebat eſſe philoſophos ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν: id eſt, factis procul, verbis tenus. *Gell.l.*17 *c.*19.

Bion cum malè audiviſſet, quòd adoleſcentem quendam mollem in diſciplinam non recepiſſet: Tenellus, ait, caſeus non attrahitur hamo. Significans, pueros delicatulos ad philoſophiæ ſtudia nequaquam eſſe idoneos. *Laert.l.*4.*c.*7.

Ariſtippus rogatus, quid differrent docti ab indoctis? Quod, inquit, equi domiti à indomitis. *Id l.*2.*c.*8.

Idem

Idem rogatus, quid fructus cœpisset ex philosophiæ studio? Quod cum quibuslibet, inquit, liberè loqui possim. *Ib.*

Diogenes dicenti cuidam, quem ad sapientiæ studium hortabatur: Non sum idoneus philosophiæ. Quid igitur vivis, inquit, si tibi nulla rectè vivendi cura est? *Laert.*

Idem percontanti, quid lucri caperet ex philosophia? Vt nihil, inquit, aliud, certè hoc, quod ad omnem fortunam paratus sum. *Idem lib 6.*

Idem aliquando vocatus ad cœnam, negavit se venturum: roganti causam: Quoniam, inquit, heri mihi non sunt actæ gratiæ. *Ib.*

Idem, cum Plato laudaret quendam hoc nomine, quod ergà omnes esset humanissimus: Quid, inquit, illi tribuendum est, qui tot annos in philosophia versatus, nullum hactenus affecit dolore? *Ib.*

Orator quidam Aristippum reum defendit in judicio, vicitque litem. Is cum velut artem suam præferens philosophiæ diceret: Quid tibi profuit Socrates, Aristippe? Hoc, inquit, quod oratio, quam pro me dixisti, vera fuit. *Ib.*

Idem cuidam exprobranti, quod in propria causa oratore conducto fuisset usus: Nihil mirum, inquit: Et cœnam apparaturus coquum conduco. *Id. ib.*

Hiero interrogatus, quid esset à philosophia adjutus? respondit: Vt libenter & injussus faciam, quæ cæteri legum metu faciunt. *Eodem serm.*

Dionysius junior, posteaquam regno fuit expulsus, cuidam dicenti: Quid tibi Plato & Philosophia profuit? Vt tantam, inquit, fortunæ mutationem facilè feram. *Plut.*

Aristippus percontanti Dionysio, quid eximium haberent philosophi præ cæteris hominibus? Vt, inquit, etiamsi omnes leges aboleantur, tamen æqualiter victuri simus. *Laert.*

Idem percontanti Dionysio, qui fieret, ut philosophi divitum limina tererent, non contrà? Quoniam, inquit, philosophi norunt, quibus egeant; illi nesciunt. *Id.*

Diogenes interrogatus à quopiam, cuias esset? respondit: Κοσμοπολίτης, id est, civis mundi. *Laert. l. 6.*

Aristoteles percontanti, quid lucri cepisset ex philosophia? Vt ea, inquit, nullo imperante faciam, quæ vulgus facit metu legum. *Laert. l. 5 c. 1.*

Diogenem in dolio habitantem accessit Alexander Rex, & hunc in modum ait: Adsum, ô Diogenes, tibi subventurus: quandoquidem video te multis egentem: cui Diogenes: Vter nostrum pluribus eget? Ego, qui ultra peram & pallium nihil desidero? an tu, qui non contentus patrio regno, tot periculis temet objicis, ut latius impetes; adeò ut vix totus orbis tuæ cupiditati videatur satisfuturus? *Ib.*

Crates

Crates rogatus, quid illi è philosophiæ studio accessisset emolumenti? respondit:

Θέρμυ τὶ χοῖνιξ, καὶ τὸ μηδενὸς μέλειν: Id est,

Chœnix lupini, & absque cura vivere: Sentiens, se minimo contentum, ob libertatem suaviter vivere. *Laert. lib 7. apoph. cap. 5.*

Idem rogatus; quoad esset philosophandum? Donec, inquit, exercituum duces qui sunt, videbuntur esse agasones. *Ib.*

¶ SIMILITVDINES.

UT Psylli in Africa; Marsi in Italia non solùm ipsi non læduntur à serpentibus; verùm etiam contrectatu ac saliva medentur aliis periclitantibus: Ita Philosophis non satis esse debet, si ipsi non corrumpantur vitiosis affectibus; verùm oportet oratione aliis quoq; cupiditates noxias eximere. *Plut.*

Vt montium proceritas minus apparet procul intuentibus: ubi accesseris, tùm apparet, quàm sint in arduo: Ita nemo prospicit; quam excelsius sit animus philosophi, quantumque suprà res omnes humanas emineat, nisi propius contempleris, & imitatione ad illum accesseris. *Sen.*

Vt tragœdia in theatris: Ita Philosophus in scholis est audiendus: nempe ad finem usque. *Plut.*

Vt auguria & auspicia non valent, nisi iis, qui quærunt & observant: Ita præcepta philosophiæ non mutant, nisi hos, qui meliores fieri student, & hoc animo ad legendum accesserint. *Erasm.*

Vt medicus libentius sanat oculum; qui pro multis videt, multosque custodit: Sic philosophus libentius principis animum instruet, qui pro multis sollicitus est. *Plut.*

Non quemadmodum Parasitus convitio tactus ab iis; à quibus alitur, ridet, ac nihil commovetur; Ita à philosopho reprehensus, debet esse affectus: sed nec offendi oportet, nec impudenter negligere. *Id.*

Qui adhortantur & excitant ad philosophiam, & nec docent, nec tradunt eam; perinde faciunt ut ii, qui præmungunt lucernam, nec infundunt oleum. *Id.*

Quemadmodum grave est navim ingressis, cùm terra discedit; quam agnoscunt: & nondum apparet, ad quam navigant: Sic philosophantibus initio molestum à consuetis discedere commodis, cum nondũ videant, ad quam felicitatem philosophia sit perductura. *Id.*

Vt apicula ex flosculis succum mellis colligit; cum alii non delectentur, nisi colore & odore: Sic philosophiæ studiosus & ex poëtis invenit, quod ad bene vivendum conducat; cum alii tantum voluptate deliniantur. *Id.*

Non fodit puteos, qui fontes habet aut novit: Sic non petit aliunde qualecunque consilium, qui ipse didicit philosophiam. *Id.*

Qui

Qui in civitatem adscripti sunt, & hospites, multa damnant ac molestè ferunt: at qui in ea à pueris sunt educati, quique assueverunt, probant: Sic qui philosophiam à pueris imbiberunt. *Plut.*

Quemadmodum agricola sylvestribus securim aut ignem admovet, ac funditus extirpat; vineas verò, atque oleas amputat cautim ac circumspectè, ne fortè supervacua resecans, lædat & id, quod sanum est: Sic philosophus ex animo juvenum libidinem, avaritiam, invidiam, penitùs revellet: cæterum pudorem immodicum cautim emendabit, ne simul omnem evellat verecundiam. *Id.*

§ EXEMPLA PROFANA.

SOcrates, cùm spectris, fabulis, & superstitione refertam accepisset à Pythagora & Empedocle philosophiam, atque ad miram insaniam perductam; assuefecit in rebus ipsis prudentiam quærere, & sobria ratione persequi veritatem. *Plut. in Soc. dæmonio.*

Fridericus II. Imp. libros Aristotelis omnes, & pleraque alia in sacris & profanis literis, universamque philosophiæ supellectilem, ex Græco atque Arabico sermone, per interpretes doctissimos vertendam curavit, & Academiis legendam exhibuit. Quibus rebus se à teneris unguiculis oblectatum fuisse profitebatur. *Avent. l. 7. Annal. Bojorum.*

Ergamenes rex AEthiopum Græcis doctrinis & philosophiæ deditus fuit. *Diod. l. 3. c. 1.*

Scythæ philosophos præstantiores Tarabostescos: item Pileatos olim appellabant: è quibus sacerdotes ac reges, Ægyptiorum more, creare consueverant. *Bonfin. l. 2. Dec. 1.*

Abderitæ, cùm civem suum Democritum ob consumptum patrimonium amplissimum multare decrevissent, posteaquam philosophiæ ejus admiranda dogmata, in quæ opes tantas insumpsisset, cognovere, laudatum dimisere. *Athen. l. 4. c. 20.*

Philippus Macedo Alexandrum filium hortabatur, ut audiret Aristotelem, & philosophiæ vacaret: Ne, inquiens, multa admittas, quorum me admissorum pœnitet. *Plut. in apoph.*

Dionysius superior, poeticæ admodum deditus, philosophiam spernebat. Itaque Platonem quoque in parvo habuit pretio. *Plut. in Dione. & Cælius l. 22. c. 17.*

Salustius à philosophia dehortabatur adolescentes alterutra de causa: Sive ut magistros offenderet, illorumque odio philosophicis scholis insidiaretur: sive quod magnitudinem illius vitæ institutæ reputans, omnes eo mortales inferiores ducebat. *Suidas.*

Vide Ars, Doctrina.

PHYSIOGNOMIA.

¶ APOPHTHEGMATA.

ZEno *Cittieus* videns adolescentem: Animi tui vestigia, inquit, satis explorata sunt mihi! Notans hominis lasciviam. *Laert. lib.7.cap.1.*

Stratonicus musicus cùm esset Pellæ, & in puteum descendisset, rogavit, num esset aqua potabilis? cum dixissent, qui aquam hauriebant: Nos istam bibimus: Non est igitur, inquit, potabilis: quòd illos videret pallidos, luridosque. Nam id interpretabatur malæ valetudinis argumentum, quam ex aqua contraxerant. *Athen.*

Cleanthes hominis mores ex conspectu deprehendi posse dicebat. Cum autem, qui hoc audierant, cuperent verum scire, hominem cinædum, sed multis laboribus ab ineunte ætate exercitatum adducunt, ut artis suæ specimen ederet. Cleanthes igitur, cum hominis faciem, item manus callosas, & sole adustas vidisset, & aliquamdiu siluisset, jussit hominem abire foras: Ille cum discederet, sternutamento concussus est: Quo audito, Cleanthes ait: Satis naturam hominis intelligo, mollis est. Non enim facilè sternutant, qui sub dio laborant. *Laert.l.7.c 2.*

Chalcidonensis quidam, qui cum Orobazo descenderat, Syllæ vultum sæpius contemplatus, & ingenium motumque corporis inspiciens: Necesse est, ait, hunc fieri magnum virum, miror q; quòd omnium adhuc primus non sit. *Plut.*

Physignomon Zopyrus, qui se profitebatur ex habitu corporis & oris lineamentis posse hominis ingenium certo deprehendere, inspecto Socrate pronunciavit, illum esse hominem bardum ac stupidum; tum mulierosum, ac puerorum amoribus deditum, impurum, vinolentum, & intemperantem. Quum amici vehementer indignati minarentur homini, Socrates illos cohibuit, dicens: Nihil, inquit, mentitus est: omninò talis eram futurus, nisi me philosophiæ gubernandum tradidissem. *Erasm.l.3.apoph ex Cic.3. Tuscul. quæst.*

¶ SIMILITUDO.

UT sunt quidam fontes, qui potu pecudum, atque etiam hominum cutem & pilos pingunt albo, nigrové: Ita relucet in ipso hominis vultu & fronte, quòd ajunt, quibus præceptis imbutus sit, & quibus ex authoribus hauriat vitæ rationem. *Erasm.*

PICTURA.

¶ APOPHTHEGMATA.

DIogenes conspiciens duos centauros pugnantes in tabula pessimè pictos: Uter, inquit, horum deterior est? Notans pictoris imperitiam. *Laert.l.6. Brus.l.5.c.13.*

Quidam

Quidam conspecta tabula, quæ picturam habebat, quomodo Lacedæmonii trucidarentur ab Atheniensibus, dixit: Fortes Athenienses: id Lacon audiens, subjecit: in tabula. *Plut. in Lac.*

Apelles videns tabulam à Protogene pictam, quam Demetrius in bello servârat deprecantibus Rhodiis, aliquandiu præ stupore tacitus eam est contemplatus; tandem in hanc vocem erupit: Ingens labor, ac mirandum opus: desunt tamen Gratiæ, quæ hoc aliaque ejusdem auferant, atque in cœlo reponant. Eam tabulam Protogenes nondum absolverat. *Erasm. l. 6. apoph.*

Pictor quidam interrogatus, quem habuisset artis magistrum? digito populum ostendit. Sentiens, se ad multitudinis judicium pingere: & observantem, quid quisque probaret, aut improbaret, artem fuisse consequutum. *Erasm. l. 8. apoph.*

Zeuxis certamen artis exercuit cum Parrhasio: Quum enim Zeuxis tam scitè effinxisset uvas, ut in scenam aves advolarent; Parrhasius detulit linteum pictum, ita veritate repræsentata, ut Zeuxis, alitum judicio tumens, flagitaret, tandem remoto linteo ostendat picturam: mox, intellecto errore: Vicisti, inquit, Parrhasi: nam ego aves fefelli: tu artificem. *Brus. l. 5 c. 23. ex Plinio.*

PIETAS.

§ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

FIli, honora Dominum, & valebis: præter eum verò ne timueris alienum. *Prov. 7.*

Honora Dominum ex tota anima tua. *Ibid.*

Ineptas & aniles fabulas devita: exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. 1. *Timoth.* 4.

Est autem quæstus magnus, Pietas cum sufficientia. 1. *Tim.* 6.

Tu autem, ô homo Dei! hæc fuge: sectare verò justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. *Ibid.*

Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & justè, & piè vivamus in hoc seculo, &c. *Tit.* 2.

§ SENTENTIAE PATRUM.

PEnes Deum nec pietas sine justitia est, neque sine pietate justitia: nec sine pietate cœlesti sensus, sine bonitate æquitas, sine æquitate bonitas non habetur. Virtutes, si separatæ sunt, dilabuntur. Æquitas sine bonitate sævitia est, & justitia sine pietate crudelitas est. *Petr. Chrysost. in serm. 145. de generat.*

Pietas amica est parentibus: grata Deo: dominum conciliat: necessitudines fovet: Dei cultura, merces parentum, filiorum stipen-

dium. Pietas, inquam, justorum tribunal, egenorum portus, miserorum suffragium, indulgentia peccatorum. *Ambr. in Psal.* 118.

Necessitudini generis, divinæ religionis pietas antefertur. Nulla enim merces Deo melior ea, quæ habet pietatis munera. *Idem in lib. de Viduis.*

Nulla est scientia, si utilitatem pietatis non habet: & valdè inutilis est pietas, si scientia discretione caret. *Greg. l. mor.*

O clementissima pietas! quæ non sua desinit largiri beneficia; non solum ubi nullum invenit meritum, sed plurimum etiam, ubi totum videtur contrarium. *Id. in quadam Epist.*

Pietas est ex benignæ mentis dulcedine grata omnibus auxiliatrix, affectio & divini cultus religiosa devotio. *Hug. in l. de claustro animæ.*

Hæc enim est perfecta pietas, quæ, antequam flectatur precibus, novit considerare fatigatos. *Cassiod. l. 4. Epist.*

§ SENTENTIÆ POETICÆ.

Seneca in Thyeste. v. 547.

Nulla vis major pietate vera est.

Virg. in Ætna.

Et merito pietas homini tutissima virtus.

Paulinus.

Pietas abesse Christiano qui potest?
Namque argumentum mutuum est
Pietatis, esse Christianum: & impii
Non esse Christo subditum.

Ovid. lib. 4 Fastor.

Hinc satus AEneas, pietas spectata per ignes,
Sacra, patremque humeris, altera sacra tulit.

Ibidem.

An magis hunc morem pietas AEneia fecit:
Innocuum victo cui dedit ignis iter.

Horat. 1. Carm. 22.

Integer vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis, neque arcu,
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra:
Sive per Syrtes iter æstuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.

Plautus Rud. Prol.

Facilius, si qui pius est, à Dîs supplicans,
Quam qui scelestus est, inveniet veniam sibi.

Horat.

Horatius 1. Epist. 16.

—— Vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges juraque servat.

Idem ibidem.

Vir bonus, & sapiens audebit dicere, Pentheu,
Rector Thebarum, quid me perferre, patiq;
Indignum coges? Adimam bona, nempè pecus, rem,
Lectos, argentum. tollas licet. in manicis, &
Compedibus sævo te sub custode tenebo.
Ipse Deus, simulatque volam, me solvet. Opinor,
Hoc sentit, moriar. Mors ultima linea rerum est.

Idem 1. Epist. 7.

Vir bonus, & sapiens dignis ait esse paratum,
Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.

Id. 1. Epist. 16.

Oderunt peccare boni virtutis amore.

Iuvenalis 13.

Rari quippe boni, numero vix sunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.

Ex Græcis Comicis.

Θεὸν σέβου, καὶ πάντα πράξεις εὐθέως.
Numen colenti cuncta numen diriget.
Θεὸν σέβου καὶ πάντα πράξεις εὐθέως,
Deum colendo cuncta facies protinus.
Θνητὸς πεφυκὼς, μὴ φρονῇς ὑπέρθεα.
Ne supra numen sapere mortalis stude.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

Pietas est fundamentum omnium virtutum: Parentem ut Deum vereri, atque non multò secus ac parentes, liberos amare debemus. *Cic. pro Planco.*

Pietati summa tribuenda laus est. *Cic. 2. de Orat.*

Omnibus est amori pietas. *Cic. C. Cas. Famil. 15.*

Pietate adversus Deos sublata, fides etiam, & societas generis humani, & una excellentissima virtus, justitia, tollatur necesse est. *Cic. 1. de Nat. Deor.*

¶ SIMILITUDINES.

Cedrus & Iuniperus, si oleo perungas, nec tineas sentiunt, nec cariem: Ita semel imbutus divini spiritus succo animus, nullam hujus mundi sentit corruptelam. *Plin. l. 16. c. 40.*

Vt uniones, tametsi in mari nascantur, tamen plus habent cognationis cum cœlo, cujus faciem reddunt: Ita pius ac generosus animus magis a cœlo pendet, unde ducit originem; quàm à terra, in qua vivit. *Plin. l. 9. c. 35.*

Vt Apelles pictor queri solitus est, periisse diem, in quo non duxisset lineam: Ita Christianus dolebit, si quo die non evasit seipso melior in pietate. *Erasm.*

Vti ferrum aut chalybs cætera quidem duritie rigoreque superat, ab adamante vincitur: Ita res quidem potens est amor in liberos, sed hunc quoque superat pietas in Deum. *Erasm.*

¶ EXEMPLA SACRA.

PIetatis exempla: Abel, *Gen.*4.℣.4 Henoch, 5.22. Noah, 6.℣.9. & 7. ℣.1. & 8.℣.20. Abraham, 12.℣.7.8. & 13.℣.4.18, & 18.℣.18.19. & 21. ℣.33. Abrahæ famulus, 24.℣.12. Isaac, 26.℣.25. Iacob, 28.℣.18. & 33.℣. 20. & 35.℣.7. Ioseph, 42.℣.18. Moses, *Exod.* 17.℣.15. Iosias, 2 *Reg.*22.℣. 13. & 23.℣.2. David, 1.*Par.*21.℣.26. Asa, 2.*Paral.* 14.℣.11. Iosaphat, 17. ℣.3. Ezechias, 29.℣.20. *Esa.*37.℣.1. Nehemias, *Neh.*8.℣.7. Iob, *Iob.*1.℣.5. 20. Quidam Ierosolymitani, *Act.*8.℣.2 Cornelius, 10.℣.2. Barnabas, 11. ℣ 24. Lydia, 16.℣.14. Iustus, 18.℣.7. Lois & Eunice, 2.*Tim.*1.℣.5. Onesiphorus, ℣.16. Electa illa Domina, ad quam Ioannes suam secundam scripsit Epistolam, 2.*Ioan.*℣.1.4.

¶ EXEMPLA PROFANA.

AGrippa Iudæorum rex, patriæ rituum servator religiosissimus, purus à contaminationibus mentis omnibus, cui nulla dies præteribat sine sacrificio. *Ioseph.l.*19.*c.*7.

Constantinus Magnus, vir magni animi & virtutis eximiæ fuit, atque inter omnes Imperatores hoc uno nomine maximè memorabilis, quod primus ex Imperatoribus non solum Christum amplexus sit, sed Christianos etiam Imperatores reliquerit. Ejus mortis nuncia stella crinita fuit, quæ per multos antè dies clarissimè fulsit. *Sigonius l.*4.

Theodosius posterior, avi sui & nomen & pietatem referens, instituit aulam suam velut scholam, in qua ad pietatem se suosq; exercuit, habens ordine distributa tempora lectionum, Psalmorum, jejuniorum, imò & vigiliarum. *Socrates l.*7.*c.*22. *Theodoretus l.*5.*c.*36. *Niceph.l.*14.*c.*3.

Tiberius excubitorum comes sub Iustino II. ob pietatem ergà Deum, & liberalitatem ergà pauperes, in tanta fuit gratia, ut à Iustino Imperatore successor declararetur. *Theat.Zwing folio* 3036.

Leo V. piissimus Imperator, filius Basilii Macedonis Imp. vivente patre Cæsar creatus, postquam Constantinus maior natu ante patrem discessit, Philosophus (quod literis ac potissimum Astronomiæ esset deditus) cognominatus fuit. *Cuspin.*

Honorius Imp. cùm semper in Deum optimum maximum speraret, veræque religionis studiosissimus esset, liberavit eum Deus à multis in eum undique insurgentibus tyrannis. *Sigebertus in Chron.*

Cerbonum Episcopum Populonii Totilas Gothorum rex, ob occultatos Romanorum milites, urso in circo objecit. Verum Deus bestiam

bestiam illam prohibuit, ne quidquam ei noceret; sed deflexa cervice, demissoque capite pedes ejus lamberet. *Sabellicus lib.5 Enn.8.*

Stenkelsus Sueciæ rex, justitia & religione insignis, temporum promeruit suorum tranquillitatem: & in pace (quod rarum est, regibus præsertim Aquilonis) quievit, circa annum Christi plus minus 1100. *CrantZius l.Sueciæ, c.12.*

§ HIEROGLYPHICA.

IN antiquis operibus Iuvenes duo subjecti jugo, currum trahere conspiciebantur: erant hi *Bithon* & *Cleobes* fratres. Hieroglyphicum id eorum indicabat pietatem, qui matrem currui impositam ad Iunonis templum vexerint. Historiam Pausanias & alii tradidere. *Pier Val.l.3 p.31.B.*

Rectè & *Pietatem*, quæque mutuo mortales mortalibus officia debent, per *Formicam* expresseris: Si commeare eas in formicarium spectes, *Formicæ* alterius cadaver inferentes, prodire ex cavo aliquas, factasque obviam, retrocedere quasi consternatas: alias demum vermiculos ab inferiori loco, utpote redemptionis præmia, quibus cadaver rediment, convectare: alias verò tentare, si quæ dissectæ fuerint, ut partes committant & cohærere faciant, &c. *Pier. Val. lib.8. pag.69.B.*

Ciconiam videre est passim in Hadriani Imp. numis, adjecta inscriptione: *Pietas Augusta.* Significat hæc hominem ergà parentes pium, & veræ charitatis insignem. *Id.l.17.p.157.B.*

Vide Virtus, Bonum & Bonitas, Deus.

PIGRITIA.

§ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

OMnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Si quis in me non manserit, mittetur foràs: sicut palmes & arescet: & colligent eum, & in ignem mittetur, & ardebit. *Ioan.c.15.*

Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. *Iacob.4.*

Maledictus, qui opus Dei facit negligenter. *Ier.48.*

Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur. *Matth 7.*

Vade ad formicam, ò piger! & considera vias ejus, & disce sapientiam, quę cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem; parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. *Prov.6.*

Vsquequò piger dormies? Quando consurges è somno tuo? *Ibidem.*

Sicut acetum dentibus, & fumus oculis: Sic piger his, qui miserunt eum in via. *Prov 10.*

Vult & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur. *Ibid* 13.

Pigrum dejicit timor: animæ autem effœminatorum esurient. *Ibid*. 18.

Abscondit piger manum sub ascella, nec ad sinum applicat eam. *Ibidem* 19.

Propter frigus piger arare noluit: mendicabit igitur æstate, & non dabitur ei. *Ib*. 20.

Omnis piger in egestate est. *Ib* 21.

Desideria occidunt pigrum: noluit enim quicquam operari. *Ibidem*.

Sicut ostium vertitur in cardine: Sic piger in lectulo suo. *Prov*. 26.

¶ SENTENTIAE POETICÆ.

Plautus in Bacchid. 3.6.

Sibi ne invideatur ipsi ignavi rectè cavent.

Plautus in Rudente. 4.1.

——— Nimis homo
Nihili est, qui piger est. nimisq; id genus odi ego malè.

Persius Satyra 5.

Cras hoc fiet. Idem cras fiet: quid? quasi magnum,
Nempè diem donas? sed cum lux altera venit,
Iam cras hesternum consumpsimus: ecce aliud cras,
Egerit hos annos, & semper paulum erit ultra.
Nam quamvis prope te, quamvis temone sub uno
Vertentem sese, frustra sectabere canthum:
Cùm rota posterior curras, & in axe secundo.

Martial. lib. 5. Epigram. 59.

Cras te victurum, cras dicis, Posthume, semper:
Dic mihi cras istud, Posthume, quando venit?
Quam longè cras istud? ubi est? aut unde petendum?
Nunquid apud Parthos, Armeniosq; latet?
Iam cras istud habet Priami vel Nestoris annos:
Cras istud quanti dic mihi possit emi?
Cras vives: hodie jam vivere, Posthume, serum est:
Ille sapit, quisquis, Posthume, vixit heri.

¶ EXEMPLA SACRA.

Pigritiæ exempla: Israelitæ, *Num*. 11. v. 4. & 21. v. 4. reduces à captivitate, *Agg*. 1. v. 2. Operarii, *Matth*. 20. v. 3. Servus nequam, 25. v. 26. Apostoli, *Marc*, 14. v. 40.

Vide suprà in titulis Ignavia, Desidia, Negligentia.

PODA-

PODAGRA.

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Lphonsus* interrogatus, cur podagrici loquaciores cæteris essent? respondit, Podagricos, pedum vitio afflictos, ambulare non posse; ideoque lingua, velut ambulatione quadam, eos crebrius uti solere. *Panorm l 3. de rebus gestis Alphonsi.*

Pet. Fundanus audiens quendam familiarem de pedum dolore ejulatus emittere, nec posse illos compescere, accurrit ad clamores: Ecquid, inquiens, alii de itinere queruntur assiduo, laboribusque quamplurimis: de perpetua negotiorum inquietudine alii: tu de quiete quereris atque otio: Quod si tibi molestum est, exurge parum, & peregre proficiscere. *Pont.*

Publius natione Syrus cùm esset orta jocosa quæstio, quodnam esset molestum otium? Et alius aliud opinaretur: respondit, Podagra. Otium ut rem suavissimam expetunt omnes: sed otium podagrici cum summo cruciatu conjunctum est. *Pont. Erasm. l. 6. apoph.*

Vide Ægrotatio.

POENA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. 3. satyr. lib. 1.

——— *Adsit*
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Nec scutica dignum horribili sectere flagello.

Ovid. Epist. 3.

Leniter, ex merito quicquid patiare, ferendum est:
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.

Claud. in consul. Manlii. v. 224.

Qui fruitur pœna, ferus est, legumque videtur
Vindictam præstare sibi: cum viscera felle
Canduerint; ardet stimulis, ferturque nocendi
Prodigus, ignarus causæ.

Seneca in Troade. v. 744.

Si pœna petitur, quæ peti gravior potest?
Famulare collo nobili subeat jugum.

Tibullus 1. 9.

——— *Etsi quis primo perjuria celat,*
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Stat. 5. Theb.

——— *Movet & cælestia quondam*
Corda dolor, lentoq; irrepunt agmine pœnæ.

Ovid.1 Pont.1.

Estque pati pœnam, quàm meruisse, minus.

Horat.3. Carm.2.

Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

Iuvenal. 13.

Pœna autem vehemens, ac multo sævior illis,
Quas & Caditius gravis invenit, aut Rhadamanthus,
Nocte dieque suum gestare in pectore testem.

§ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

NEc domus, nec Respublica stare potest, si in ea nec rectè factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis. *Cic.3. de Nat. Deor.*

Legibus præmia proposita sunt virtutibus, & supplicia vitiis. 1. *de Orat.*

Verus, justus, atque honestus labor, honoribus, præmiis ac splendore decoratur: vitia autem hominum atque fraudes, damnis, ignominiis, vinculis, verberibus, exiliis, morte multantur. 1. *de Orat.*

Improbis pœna statuenda est: nec minor verò iis, qui secuti erunt alterum; quàm iis, qui ipsi fuerint impietatis duces. *In Lælio.*

Quos ipsa natura retinere in officio non potest, ii magnitudine pœnæ maleficio submoveri debent. *Pro Rosc. Amer.*

Quotusquisque reperietur, qui impunitate proposita abstinere possit injuria? Impunitas peccandi maxima est illecebra. 3. *Offic.*

Non satis est eum, qui lacessierit, injuriæ suæ pœnitere: ut ipse ne quid tale posthac committat, & cæteri sint ad injuriam tardiores. 1. *Offic.*

Est utilitas, unius improbi supplicio multorum improbitatem coërcere, quàm propter multos improbos uni parcere. 5. *Act. in Verr.*

§ APOPHTHEGMATA.

SOlon percontatus, quid magis ad Reipubl. salutem prodesset? respondit: Si boni præmiis invitantur: mali autem pœnis coercentur. *Cic. ad Brut. & Stob. serm.* 41.

Idem interrogatus, quânam ratione nullum in urbe scelus perpetraretur? dixit: Si tàm indignarentur illi, quibus non est facta injuria, quàm quibus facta est. *Stob. serm.* 41.

Lysander rogatus, quam rempublicam maximè probaret? Eam, inquit, in qua fortibus viris ac malis congrua redduntur. *Plut. in Lacon.*

Agesipolis Cleombroti F. quum quispiam ei dixisset, ipsum cum æqualibus obsidem fuisse; filios verò, eorumque uxores minime: Meritò, inquit: Decet enim nos nostra peccata nostrasque pœnas ferre. *Brus. l.5. c.12. ex Plut.*

Theophrastus sciscitatus, quidnam vitam humanam conservaret? respondit: Beneficentia, honor, & pœna. *Stob.* 41.

§ SIMI-

¶ SIMILITUDINES.

UT qui diutina tabe conficiuntur, non effugiunt mortem, sed lentè moriuntur: Sic qui non statim puniuntur, non effugiunt poenam, sed longa ducuntur poena. *Plut.*

Pigri remiges sereno coelo desident in portu; deinde coguntur flantibus ventis navigare cum periculo: Sic qui non punit, cum est animo sedato, cogitur aliquando vel iratus punire. *Id.*

Qui nos docuit sagittare, non vetuit jaculari, sed vetuit ne aberraremus à scopo: Ita non est interdicta punitio, sed in tempore & aptè facienda. *Id.*

Cantharides & scorpii in se circumferunt sui veneni remedium: At ipsi peccato inest sua poena suppliciumque. *Id.*

Vt hienæ fel, & phocæ coagulum, atque aliæ pessimarum ferarum partes adversus magnos morbos efficax habent remedium: Sic Deus pessimis tyrannis utitur nonnunquam ad correctionem vitiorum. *Id.*

Vt nec domus, nec respublica ratione quadam & disciplina designata videatur, si in ea nec rectè factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis: Sic mundi divina in homines moderatio profectò nulla est, si in ea discrimen nullum est bonorum ac malorum. *Cic. l.5. de nat. Deor.*

Sicut ex vipera, crocodilo, cæterisque nocentissimis bestiis medici remedia quædam adversus venenorum noxam ad morbos efficacia quærunt: Ita animadversio in nocentes, multos vel arcet, vel revocat à facinoribus. *Erasm.*

Ciconiæ quoties convolant in campum, quem Pythonis comam vocant (is est locus in Asia) quæ ultima omnium advenerit, eam lacerant, atque ita discedunt in una omnium cessatione castigata: Ita multitudinis vitia, unius insigni supplicio sunt vel sananda, vel arcenda. *Erasm.*

Vt magis est probanda medicina, quæ vitiosas corporis partes sanat, quàm quæ exurit: Ita melior magistratus, qui cives improbos corrigit, quàm qui tollit è medio. *Id.*

Vide Punitio.

POENITENTIA.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

POenitentia aboleri peccata indubitanter credimus, & in ultimo vitæ spiritu, si admissorum poeniteat. *August. de Eccles. dogm. cap.* 48.

Melius est modica amaritudo in faucibus, quàm æternum tormentum in visceribus. *Id. de 10. chord.*

In tri-

In tribunal mentis tuæ aſcende contrà te : & reum te conſtitue antè te : Noli te ponere poſt te, ne Deus te ponat antè te. *Idem in lib. de utili. agen. pœn.*

Nolite negligere, quod vos prius Dominus peccantes ſuſtinet: Quia quantò diutiùs expectat ut emendetis, tantò gravius iudicabit, ſi neglexeritis. *Ib.*

Inanis eſt pœnitentia, quam ſequens culpa coinquinat : nihil proſunt lamenta, ſi replicentur peccata : nihil valet à malis veniam poſcere, & mala de novo iterare. *Id. in ſolil.*

Pœnitentia languores ſanat, leproſos curat, & mortuos ſuſcitat : ſanitatem auget, gratiam conſervat, claudis greſſum, aridis copiam, cœcis reſtituit viſum, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit & roborat. *Id. l. de pœn.*

Apud Deum non tàm valet menſura temporis, quàm doloris: non abſtinentia tam ciborum, quam mortificatio vitiorum : propter quod tempora pœnitentiæ pro fide & conſervatione pœnitentium abbrevianda præcipiuntur, & pro negligentia protelanda exiſtimantur, quùm pro quibuſdam culpis modi pœnitentiæ ſunt impoſiti. *Id. in quod. ſerm.*

Neceſſaria eſt pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat. *Id. in quad. Epiſt.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Horat. Od. 24. lib. 3.

Scelerum ſi benè pœnitet,
Eradenda cupidinis
Pravi ſunt elementa.

Ex Græcis Comicis.

Ἡ δὲ μετάνοια γίγνετ' ἀνθρώποις κρίσις.
Prudentiores pœnitentia efficit.

¶ EXEMPLA SACRA.

POenitentiæ contemptus exempla: Sedechias, 2. *Par* 36. ℣. 13. Sacerdotes & Principes, ℣. 16. Iſraelitæ, *Ier.* 15. 7. Oſeæ, 7. 10. Chorazim & Bethſaida, *Matth.* 11. 20. *Luc.* 12. ℣. 13. altera Iezabel, *Apoc.* 2 ℣. 21. Pœnitentiæ fructus, *Act.* 12. 18. Pœnitentiæ prædicatio in Chriſti nomine, *Luc.* 24. ℣. 47. Pœnitentiæ prædicatio omnibus oblata. *Act.* 17. ℣. 30. Pœnitentiæ veræ & non fictæ exempla : In Patriarchis, *Gen.* 42. 21. Iſraelitis, *Exod.* 33. ℣. 4. *Num.* 14. 39. *Iudic.* 2. 4. *&* 19. 15. *Ier* 50. 4. Davide, 2. *Sam.* 12. 13. *&* 24 10. Ioſia, 2. *Reg* 22. 19. Roboamo cum principibus eius, 2. *Par.* 12. 7. Ezechia, 32. 26. *Eſa.* 38 ℣. 1. 2. 3. Manaſſe, 2 *Par.* 33. ℣. 12. 13. Eſdra & populo, 1. *Eſdr.* 10. ℣. 1. 2. 3. Iobo, *Iob.* 42. 5. Bethulianis, *Iudit.* 7. 19. Macchabæo & Iudæis, 2. *Macch.* 10. ℣. 25. 26. Ninivitis, *Ion.* 3. ℣. 5. 6. 7. 8. *Matth.* 12. 41. *Luc.* 1. 152. Petro, *Matth.* 26. 75. *Marc.* 14. 71. Muliere peccatrice, *Luc.* 7. 37. Prodigo Filio, 15. ℣ 17. 18. 20. Zachæo, 19. 8. Iudæis, 23. 48. *Act.* 2. 37. Samaritanis Philippo prædicante verbum Dei reci-

recipientibus & baptizatis, 8.12. Eunucho, ỽ.37. Paulo converso, 9.18. *&* 22.16. *&* 26.17. *&c.* Lydda & Sarona, 9.35. Cornelio, 10.1. carceris custode, 16.ỽ.33. Corinthiis. 1. *Cor.* 6 11. 2. *Cor.* 7.9. Pœnitentiæ fictæ & hypocriticæ exempla: Cain, *Gen.* 4.13. Pharao, *Exod.* 9. ỽ.27. *&* 10,16. Israelitæ, *Deut.* 1. ỽ.41. Saul, 1. *Sam* 15. ỽ.24. Ieroboam, 1. *Reg.* 13.6. Achab, 21 ỽ.27. Iudas proditor, *Matth.* 27.4. Ananias & Sapphira, *Act.* 5.1. *&c.* Agrippa, 26.28. Felix, 24.25. Simon Magus, 8.13. Elymas, 13.10. Pœnitentiæ frustrà quæsitæ exemplum: Esau, *Gen.* 20.38. *Hebr.* 12.17. Pœnitentiam agentes, etiam pœnarum corporalium mitigationem impetrant. Exempla: Abimelech, *Gen* 20.1. *&c.* Maria pœnitentiam agens liberatur à leprâ. *Num.* 12.11. Israelitæ pœnitentiam agentes impetrant remedium contrà serpentes ignitos, 21.7. Pœnitentiam agentibus promittitur liberatio à fame, peste, locusta, morbis, hostibus, captivitate, &c. 1. *Reg.* 8.28. *&c.* 2. *Paral.* 6.1. *&c.* Achab. 2. *Reg.* 21. ỽ.4.5. Iosias, 2. *Reg.* 22. ỽ.19.20. David, 2. *Sam.* 24. ỽ.16.17. 1. *Paralip.* 21. ỽ. 16. 17. Roboam & Principes ejus, 2. *Paral.* 12. ỽ.7.8. Ezechias, 32.26. *Vide Ierem.* 25.5. *Dan.* 4 ỽ 24.

¶ Exempla Profana.

SCribit Theophrastus *Platonem* jam ætate provectiorem, quod non congruam terræ sedem universitatis assignasset umbilicum, pœnituisse. *Plut. in quæst. Platon.*

Otho Cæsar pœnitens imperii suscepti, postero die à cæde Galbæ, cùm in augurando tempestate orta graviter prolapsus esset, identidem obmurmuravit: τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς; Quid me oportebat longis tibiis canere? *Sueton.*

Otho IV. Imp. anathematis fulmine ab Innocentio III. percussus, æmulum nactus est Fridericum II. nunquam postea felix, sub finem vitæ ineffabili contritione compunctus, in arce Hartesburg mansitabat: à Sigfrido Hildeshemensi Episcopo absolutus, in pace quievit: quam absolutionem Honorius Papa ratam habuit. Tanta autem fuisse fertur morituri pœnitudo, ut coquinariis suis juberet collum suum calcaneis premere, & vilissimam Dei creaturam conculcare. *Granzius l.7. Saxoniæ c.37.*

¶ Hieroglyphica.

CHristiani Theologi *Craticulam Pœnitentiæ signum* posuerunt: non tamen hinc tacitam mentis exulcerationem intelligentes, sed amaritudinem conscientiæ minimè simulatam, manifestissimis verò conspicuam argumentis: Quippe ubi luctu, lacrimis & lamentatione conficimur ob ea, quæ nequiter & improbe patravimus. *Pier Val. l.34 p.319.B.*

Sunt etiam qui *Salicem* de torrente, orationis & *Pœnitentiæ* hieroglyphicum esse velint: ex loco Psalmi 137. *In salicibus, in medio ejus suspendimus organa nostra. Id. p.507.C.52.*

Vide Confessio.

POESIS, POETA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. in arte Poet.

Vt pictura, poesis erit, quæ, si propius stes,
Te capiet magis, & quædam, si longius abstes.
Hæc amat obscurum, volet hæc sub luce videre,
Iudicis argutum quæ non formidat acumen:
Hæc placuit semel: hæc decies repetita placebit.

Ovid. lib. 3. de arte amand.

Adde, quod insidiæ sacris à vatibus absunt:
Et facit ad mores ars quoque nostra bonos.
Nec nos ambitio, nec nos amor urget habendi:
Contempto colitur lectus & umbra foro.

Ibidem.

Scilicet ingenium placida mollitur ab arte:
Et studio mores convenienter eunt.

Horat. in arte Poetica.

—— Pictoribus atque poetis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Ibidem.

Aut prodesse volunt, aut delectare poetæ,
Aut simul & jucunda & idonea dicere vitæ.

Ibid.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterq; monendo.

Ibid.

Ille bonis faveatque, & concilietur amicis:
Et regat iratos, & amet peccare timentes.
Ille dapes laudat mensæ brevis, ille salubrem
Iustitiam, legesque, & apertis otia portis.
Ille tegat commissa, deosque precetur, & oret:
Vt redeat miseris, abeat fortuna superbis.

Ovid. lib. 2. de remed. Amor.

Eloquar invitus: teneros ne tange Poetas:
Summoveo dotes impius esse meas.

Ovid. lib. 2. de Ponto. El 10.

Sunt tamen inter se communia sacra Poetis:
Diversum quamvis quisque sequamur iter.

Horat. de arte Poetic.

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est: ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic

Alter-

Altera poscit opem, res, & conjurat amicè.

Ovid. lib.3. Amor.11.

Exit in immensum fecunda licentia vatum:
Obligat historica nec sua verba fide.

Ovid. lib.3. de arte amandi.

Quid petitur sacris, nisi tantum fama, Poetis?
Hoc votum nostri summa laboris habet.
Cura ducum fuerant olim regumque poetæ:
Præmiaque antiqui magna tulere chori.
Sanctaque majestas, & erat venerabile nomen
Vatibus, & largæ sæpè dabantur opes.

Horat. de arte Poetica.

Ficta voluptatis causa, sint proxima veris.

Horat. lib.2. Epist. ad August.

Scribimus indocti, doctique poemata passim:
Hic error tamen & levis hæc insania quantas
Virtutes habeat, sic collige, &c.

¶ APOPHTHEGMATA.

Accius *poeta* interrogatus, cur non ageret causas, quum in tragœdiis optimè tractaret argumenta? Quoniam, inquit, in tragœdiis ea dicuntur, quæ ipse volo: in foro adversarii dicerent, quæ minimè vellem. *Erasm.l.8.apoph.*

Lacedæmonius quidam percontanti, quid ipsi videretur Tyrtæus poeta? Bonus, inquit, ad depravandos juvenũ animos. *Plut.in Lacon.*

Pausanias Cleombroti F. interrogatus, cur Tyrtæum poetam Spartæ civem fecisset? Ne quis, inquit, externus dux nobis fuisse videretur. *Plut.in Lacon.*

¶ SIMILITVDINES.

QVidam amethystum adhibent in compotationibus adversus ebrietatem: Multò magis in audiendis poetis præcepta sunt adhibenda, ne quid inficiant animum. *Plut.Plin.l.37.c.9.*

Vt in his locis, ubi multæ nascuntur herbæ ad remedium efficaces, in iisdem multæ nascuntur lethales: Sic in poetis multa pestifera. *Plut.*

Vt Simonides dixit stupidiores esse Thessalos, quàm ut à se decipi possent: Ita qui feliciore sunt ingenio, citiùs à poetis corrumpuntur. *Plut.*

Quemadmodum in vite luxuriantibus foliis ac palmitibus sæpè fructus occultantur: Ita in poematibus, figuris luxuriantibus, multa cognitu utilia fallunt adolescentem. *Plut.*

Quemadmodum in iisdem pascuis apis florem sequitur, capra fruticem, sus radicem, quadrupedia fructum: Sic in poetis alius aliud quærit: hic historiam, ille sermonis ornamenta, ille probationes, ille præcepta vivendi. *Plut.*

Quemadmodum, juxta Philoxenum, suavissimæ sunt carnes, quæ non sunt carnes: & jucundissimi pisces, qui non sunt pisces: Ita maximè delectat admixta philosophiæ poesis, & poesi admixta philosophia. *Id.*

Vt apis ex amarissimis floribus, & asperrimis spinis mel suavissimum ac lenissimum colligit: Sic ex turpibus ac sceleratis fabulis utcunque decerpi potest aliquid utilitatis. *Id.*

Vt qui subitò è summis tenebris in lucem educitur, magnoperè perturbatur, nisi paulatim lumini assueverit: Sic in poetis prælegendis, philosophorum opiniones inspergendæ animis puerorum; ne posteà ad tam diversas doctrinæ rationes perturbentur. *Id.*

Si multi inebrientur vino, non ob id incidendæ vites, ut fecit Lycurgus; sed propiùs admovendi fontes: Ita si multi abutentur poëtica, non protinus abjicienda; sed adhibenda cautio, ut fiat salutaris. *Plut.*

Vt mandragora juxta vites nascens, vinum reddit lenius: Ita philosophiæ ratio admota poeticæ, moderatiorem efficit ejus cognitionem. *Plut.*

¶ Hieroglyphica.

ÆGyptij Sacerdotes, poesin exoticam (nam de sua sanctius sentiebant) significaturi, *Polypi caput* effingebant: quod quidem esculentis appositum suavissimi saporis, ganeæque jucundissimum esse perhibetur: cæterum horrenda prodigiosaque somnia parere deprehensum est. Persimilem autem huic poeticen esse dictabant, quæ fabulas amatoriasque illecebras sectaretur; ipso quidem dicendi lepore delectabiles, sed bonis moribus & honestiori disciplinæ maximè perniciosas. *Pier. Val. l. 27. pag 258. D.*

Boni quoque Poetæ symbolum est *Cygnus*. Nam veluti Cygni senio confecti, argutioribus ob gutturis exilitatem organis affectis, suaviorem simul & vocaliorem emittunt vocem: Ita etiam boni Poetæ, quo per ætatem magis profecerunt, scribere itidem solent elegantius & sapientius. *Pier. Val. l. 23. p. 212. D.*

Omnium autem consensu receptum est, per *Apis* hieroglyphicum *Poeticam* intelligere amœnitatem, ut apud Horatium, *Fidis enim manare poetica mella*: &, ut ait doctissimus undecunq; Varro, *Apes causa Musarum esse dicuntur volucres, &c. Id. Pier. l. 26. p 241. B.*

Vide Carmina.

POPULUS.

¶ Sententiae Philosophicæ.

MAximus magister populus. *Cic. 3. Tusc.*

Populus sine comparatione probat, esse melius non sentit: illud, quod est, qualecunque est, probat. *De claris orat.*

Sic

Sic est vulgus: ex veritate pauca, ex opinione multa æstimat. *Pro Ros. Com.*

Famâ, & multitudinis judicio moventur homines, ut id honestum putent, quòd à plerisque laudetur. 2.*Tusc.*

In imperita multitudine est varietas, & inconstantia; & crebra tanquam tempestatum, sic sententiarum commutatio. *Pro domo sua.*

Qui in oculis est multitudinis, tamen illius judicio stare nolit: nec quod illa putat, idem putet pulcherrimum. 2.*Tusc.*

Non comitiis judicat semper populus, sed movetur plerumque gratia, cedit precibus, facit eos, à quibus est maximè, ambitus: denique si judicat, non delectu aliquo, aut sapientia ducitur ad judicandum; sed impetu nonnunquam & quadam etiam temeritate. Non est enim consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperque sapientes ea, quæ populus fecisset, ferenda, non semper laudanda duxerunt. *Pro Planc.*

Nullum fretum, nullus Euripus tot motus, tantas, tàm varias habet agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum. Dies intermissus unus, aut nox interposita, sæpè perturbat omnia: & totam opinionem parva nonnunquam commutat aura rumoris. Sæpè etiam sine ulla aperta causa fit aliud atque existimamus, ut nonnunquam ita factum esse etiam populus admiretur, quasi verò non ipse fecerit. *Pro Murana.*

Vide Vulgus: Item Respublica.

POTENTIA, POTESTAS.

¶ Sententiæ Patrum.

Optandum est itaque, ut potestas non detur, nisi contrà vitium: propter quæ vincenda, potentes nolunt esse homines: & volunt propter vincendos homines: At quid hoc? nisi ut verè victi, falsò vincant: nec sint veritate, sed opinione victores. Hanc igitur potentiam planè optet unusquisque, atque appetat, ut potens sit in seipso, & miro modo adversus seipsum pro seipso. *August. lib. 3. de Trin.*

Cogitatio si assidue mentem excoquit, omnem superbiæ tumorem premit; & potestatem acceptam, non honorem, sed onus æstimari facit. *Greg. moral,*

Potestas namque quum habetur, & cogitanda est ad utilitatem & dissimulanda propter timorem: quatenus qui utitur, ut prodesse debeat, posse se nesciat. *Id. ib.*

Tunc solùm potestas benè geritur, quum non amando, sed timendo retinetur: quæ ut ministrari rectè valeat, oportet primùm, ut hanc non cupiditas, sed necessitas imponat. *Id. ib.*

Bona est ordine suo potentia, sed cuncta regentis indiget vitâ. *Idem ibid.*

Summum in regibus bonum est, justitiam colere, ac sua unicuique jura servare, & in subjectos non sævire: non sinere, quod potestatis est fieri, sed quod æqum est, custodiri. *Ib. in reg.*

Principatus quem aut seditio extorserit, aut ambitio occupaverit, etiamsi moribus atque actibus non offenderit, in ipsius tamen initii sui exemplo est semper vitiosus: & difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo inchoata sunt principio. *Leo Papa in quadam Epist.*

¶ SENTENTIAE POETICÆ.

Seneca in Agamem. v.57.

O Regnorum magnis fallax
Fortuna bonis, in præcipiti
Dubioque nimis excelsa locas.
Nunquam placidam sceptra quietem,
Certumve sui tenuere diem.
Alia ex aliis cura fatigat,
Vexatque animos nova tempestas, &c.

Lucr. lib.5. de Nat. rerum.

—— Nunc aurum & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant.

Ovid. lib.2. de Metamorph. v.417.

—— Nulla potentia longa est.

Claud. de sepulchro spec.

Magna repente ruunt: summa cadunt subitò.

Seneca in Troade. v.334.

Minimum decet libere, cui multum licet.

Ausonius in Cleobuli sententiis.

Quanto plus liceat, tanto libeat minus.

Boëtius Metro 5. lib 3.

Qui se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces:
Nec victa libidine colla
Fœdis submittat habenis.
Etenim licet Indica longe
Tellus tua jura tremiscat,
Et serviat ultima Thule:
Tamen atras pellere curas,
Miserasque fugare querelas
Non posse, potentia non est.

Ovid. lib.2. de Ponto. El.9.

Conspicitur nunquam meliore potentia causa:
Quam quoties vanas non sinit esse preces.

Horat.

Horat. Oda, 29. lib.3.

—— Ille potens sui
Lætusque deget, cui licet, in diem,
Dixisse, Vixi.

Seneca in Medea. v.430.

Nemo potentes aggredi tutus potest.

Ovid. lib.3. de Trist. El.4.

Usibus edocto si quicquam credis amico:
Vive tibi, & longe nomina magna fuge.
Vive tibi, quantumque potes, prælustria vita:
Sævum prælustri fulmen ab arce venit.
Nam, quamquam soli possunt prodesse potentes:
Non prosunt, potius plurimum obesse solent.
Effugit hybernas dimissa antenna procellas:
Lataque plus parvis vela tumoris habent.

Horat. lib.1. Epist.10.

—— Si quid mirabere, pones
Invitus: fuge magna. licet sub paupere tecto
Reges, & regum vita præcurrere amicos.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

PRinceps debet esse sermone affabilis, accessu facilis, vultu, quo maximè populos permulcet, amabilis, æquis propensus, iniquis acerbus. Talis, inquit, à tota civitate amatur, defenditur, colitur: hic princeps beneficio suo tutus, nil præsidiis eget: arma, ornamenta animi pro se habet. *Senec. de clementia ad Neronem.*

Regnantibus multò pejus periculum est, quàm his, qui judicantur: Hi enim singulos timent, illi universos. *Id. lib. de moribus.*

Plato cum vidisset Dionysium tyrannum corporis sui custodibus septum: Quid tantum mali, ait, fecisti, ut ita à multis custodiaris? *Id. ib.*

¶ APOPHTHEGMATA.

D*iogenes* interrogatus, quomodo quis vivere debeat sub potestate? Perinde atque igne utendum esse dicebat: neque nimis propè accedendum, ne exuraris: neque nimium procul, ne rigeas. *Anton. in Meliss. part.2 serm.1. Stob. serm.43.*

Chrysippus rogatus, cur potestatem omnem in Republica adeò fugeret? respondit: Quia, si quis malè rexerit, diis pœnas dabit: sin benè, odio à civibus habetur. *Stob. serm.43.*

Demosthenes audiens quosdam in Repub. evehi cupere, omnium difficilimum esse dixit, ut hi, qui potestatem habent in multos, multis placeant. *Stob.*

Cum Pompejus gravi laboraret invidia propter immodicam potentiam, & ob vulnus fasciâ lineâ tibiam vinctam haberet, dixit

aliquis: Quid refert, ubi gestet diadema; in capite, an in crure? Nam candidum amiculum olim erat insigne regum. *Erasm. lib. 6. apoph.*

C.Cæsar, proferentibus in medium, quod Sylla dictaturam deposuisset, Cæsar perpetuam gereret, quod minimum aberat à tyrannide: respondit Iulius Cæsar: Syllam nescisse literas, eoque Dictaturam deposuisse. *Erasm.4.apoph.*

❡ SIMILITVDINES.

UT qui obtuso freno conatur equum domare, excutitur, equo contemnente frenum: Sic qui populum vincere conatur, non satis instructus potentia, ab imperio deturbatur. *Plut.*

Sol cum maximè tollitur in altum; arduus ad polum septentrionalem, tum minimum movetur: Ita quò major est potestas, hoc magis coercenda est animi temeritas. *Plut.*

Vt in malis somniis nonnulla turbat animum ægritudo, sed præterea nihil efficitur: Sic mali, sed impotentes, non admodum lædunt. *Plut.*

Vt accisæ pennæ tempore renascuntur: Ita nisi assiduè premas, renascitur potentia. *Erasm.*

Vt Castoris & Pollucis faces, si solitariæ appareant, dictum est ostentum: sin geminæ, salutare: Ita non oportet potentiam esse sejunctam à sapientia, alioqui pestilentem. *Plin.*

Vt quædam fulmina æs ac ferrum liquefaciunt, ne cera quidem confusa: Ita divina vis, aut regia potestas in obsistentes sævit, mollibus parcit & cedentibus. *Plin.*

Vt bruta fulmina montes feriunt irrito ictu: Ita stulta potentia suas vires, in quod nihil opus est, consumit. *Plin.*

Sicuti nec Ægyptus ob calorem, nec Scythia ob rigorem sentit fulmina: Ita vel ingens potentia, vel extrema fortunæ humilitas, tutum reddit à contumeliis. *Plin.*

❡ EXEMPLA PROFANA.

M*Arcus Crassus* valebat gratia & metu, verùm metu præcipuè. *Plut. in Crasso.*

Nouguardia, metropolis Russiæ, tàm potens fuit, ut proverbio circumferrent cives ejus: Quis potest contrà Deum, & magnam Nouguardiam? *Crantzius lib.*13 *Vandaliæ* 15. At eam Ioan. Basilius Moschorum tyrannus sui juris effecit.

Patavium, Venetorum urbs, cunctas ejus regionis excelluit olim. Sub Augusto in ea censi fuere quingenti equestris ordinis viri: antiquis autem annis c.& xx. militum millia misisse constat. *Strab. lib* 5.

❡ HIEROGLYPHICVM.

ÆGyptii sacerdotes *potentiam* cujuspiam, quæ & sociis & amicis omnibus perniciosa esset, per *Aquila pennas* significabant.

Hujus-

Hujusmodi siquidem ea vis est, ut aliarum avium plumas, si commisceantur, interterere, & quodammodo devorare videantur. *Pier. Val. lib. 19. pag. 179. B.*

Vide Princeps, Regnum, Rex.

PRÆCEPTOR.

Vide Professor, Doctor.

PRÆDESTINATIO.

Vide Providentia.

PRECES, PRECATIO.

Vide Oratio.

PRINCEPS.

§ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Octavia. v. 43.

Pulchrum eminere est inter illustres viros;
Consulere patriæ; parcere afflictis; fera
Cæde abstinere; tempus atque iræ dare,
Orbi quietem, seculo pacem suo:
Hæc summa virtus: petitur hac cælum via.

Virgil. lib 6. Æn. v. 253.

Parcere subjectis, & debellare superbos.

Ovid. lib. 2. de Ponto. El. 9.

Regia (crede mihi) res est, succurrere lapsis.

Idem lib. 1. de Ponto. El. 3.

Est piger ad pœnas princeps, ad præmia velox:
Cuique dolet, quoties cogitur esse ferox, &c.

Martial. lib. 8. Epigram. 15.

Principis est virtus maxima, nosse suos.

Claud. de 4. Honorii Conf. v. 303.

His tamen effectis, neu fastidire minores,
Neu pete præscriptos homini transcendere fines.

Ibidem v. 294.

Tu civem, patremque geras, tu consule cunctis,
Non tibi. nec tua te moveant, sed publica vota.

Horatius lib. 1. Epist. 17.

Principibus placuisse viris, non ultima laus est.

Ovid 8. Fastor.

Sic agitur censura, & sic exempla parantur.

Cum judex, alios quod monet, ipse facit.

Iuvenalis 8.

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.

Claud. 1. Stil. v. 167.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum:
Vtque ducum lituos, sic mores, castra sequuntur.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

MAgnum est, personam in republica tueri principis: qui non animis solùm debet, sed oculis servire civium. *Cic. Philipp.* 8.

Nimis multa audire coguntur, neque aliter facere possunt, quibus tota commissa est Respublica. *Pro Milon.*

Si quis contentione principatus laborat, quæ nulla esse debet, stultissimè facit, si vitiis cum virtute contendit: ut enim cursus cursu, sic in viris fortibus virtus virtute superatur. *Philipp.* 14.

Non tantum mali est peccare principes (quanquam est hoc magnum per seipsum malum) quantum illud, quod permulti etiam imitatores principum existunt. Nam licet videre, quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo secutam. Nobilium enim vita, victuque mutato, mores civitatis mutari solent. Nec solùm vitia concipiunt ipsi principes, sed ea infundunt in civitatem: neque solum obsunt, quod illi ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quàm peccato nocent. Pauci enim, atque admodum pauci, honore & gloria amplificati, vel corrumpere mores civitatis, vel corrigere possunt. *Cic. 3. de leg.*

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Lexander* interrogatus, qui optimus princeps esset? Qui, inquit, amicos donis retinet, & inimicos beneficiis amicos facit. *Anton. in Meliss. part. 2. serm.*

Anaxilaus rex percontatus à quodam, quem principem Reip. salutarem pronunciaret? respondit: Qui beneficiis se à civibus vinci nequaquam patitur. *Phavorinus.*

Anaxilaus Rhegij princeps interrogatus, quid in principatu felicissimum esset: respondit: Nunquam beneficia conferendo vinci. *Stob. serm.* 46.

Fridericus Imp. tùm demùm salvam Rempub. fore dicebat, si senatores de rebus consultaturi, in vestibulo curiæ simulationem ac dissimulationem deponerent. Sic enim & ipsi rectè consulerent, & judici inter consilia dijudicare non difficile esset. *AEneas Sylv. lib. 3. Comment. de reb. gest. Alphon.*

Idem interrogatus, quinam sibi charissimi essent? Qui, inquit, me non magis, quàm Deum ipsum timent. *AEneas Sylv. l. 4, Comment. in res gestas Alphonsi.*

¶ SIMI-

SIMILITUDINES.

UT qui non consueverunt neque cœnare, neque lavare, nisi ex præscripto medici; ii, nec sanitate fruuntur: Sic qui omnia ad principis judicium refert, reddit eos dominos, plus quam vellet civitas: ut nihil jam nec recte fieri possit, nisi principis arbitrio. *Plut.*

Vt rex mundi magna curat, parva relinquens fortunæ, quemadmodum dicit Euripides: Ita princeps non nisi in gravibus & arduis negotiis exercebitur. *Id.*

Regula primum recta sit oportet, deinde quæ applicentur, corrigat; Ita princeps primum ipse vitiis careat necesse est, deindè aliis leges præscribat. *Id.*

Eryngium herbam si uni capræ in os inseras, cùm ipsa sistitur, tùm omnes consistunt, donec pastor herbam eximat: Ita principis mores mira vi in populum transfunduntur. *Plut.*

Cybindus avis bellum internecinum gerit cum aquila, adeò ut cohærentes sæpenumerò prendantur: Ita fit aliquoties, ut, dum mutuum inter se odium pertinaciter exercent principes, utrique subvertantur, tertio quopiam invadente. *Erasm.*

Vt plures apparêre soles prodigium est: Ita plures esse Monarchas aut principes vel imperatores. *Plin. l. 2. c. 31.*

Vt sol non alius est pauperi, alius diviti, sed omnibus communis: Ita princeps personam spectare non debet, sed rem. *Erasm.*

Sicuti Deus cum nihil non videat, nihil tamen videnti similis est: Ita princeps nihil ignorare debet, multa dissimulare. *Id.*

Vt magi prodigiosa quædam promittunt, iisque promissis vulgus credulum alliciunt: Ita principes maximarum rerum spes ostentant, ut sibi reddant addictos. *Id.*

Quemadmodum vitis, tametsi arbor omnium nobilissima, tamen arundinum, aut vallorum, aut arborum infrugiferarum eget sustentaculis: Ita potentes & eruditi inferiorum egent opera. *Idem.*

Vt vallus aliquoties frondibus suis vitem amplexam strangulat: Iti nonnunquam adminiculi gratia obiter asciti, subvertunt & opprimunt potentiorem. *Id.*

Leo, cunctis formidatum animal, cantum ac cristam galli formidat: Ita summi principes infimorum convicia nonnunquam timere coguntur. *Id.*

Cùm cæteri mortales artem, quam profiteri parant, priùs adhibito studio discant: quantò majori cura principem oportet administrandi rationem perdiscere? Ac cæteræ quidem artes quatuor rebus potissimum constant: Natura, Præceptis, Exemplis, Vsu: in principe lene ac mansuetum ingenium requirit Plato. *Erasm.*

Non licet dormitabundum esse, qui clavo assidet: & in tantis rerum periculis stertit princeps? Nullum mare tàm graves habet

tempestates unquam, quàm omne regnum assidue. Semper itaque principi vigilandum est, ne quid erret, qui non, nisi plurimorum pernicie delinquit. *Idem.*

Magnitudo navis, aut mercium pretia, aut vectorum numerus haud facit elatiorem bonum naucleruum, sed attentiorem: Ita bonus rex quò pluribus imperat, hoc vigilantior esset debet, non insolentior. *Idem.*

Servus servo præstantior, ut habet proverbium, ut dominus domino potior: quod aliâ sit ars alia præclarior, alia functio aliâ melior. At principem in optimo sapientiæ genere oportet præcellere. Ea est ratio rectè administrandi Rempublicam. *Idem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

PRincipum & Prælatorum malorum exempla: Aaron, *Exod.* 32. ℣ 21. Filii Israelitarum, *Num.* 25. ℣. 4. Filii Heli, 1. *Sam.* 2. ℣. 12. 22. Ieroboam, 1. *Reg.* 12. ℣. 19. 20. 28 30. Achab, 18. ℣. 18. Manasses, 2. *Par.* 33. ℣. 9. Nabuchodonosor, *Esa.* 14. ℣ 20. Reges Ægypti, 19. ℣. 13. Sobna, 22. ℣. 16 Sedechias, *Ier.* 38. ℣. 5. Pilatus, *Matth.* 27. ℣. 18. 24. *Ioan.* 19. ℣. 13. Principes Sacerdotum, *Act.* 4. ℣. 18. Magistratus Templi, 5 ℣. 18. 26. 40. Iudæorum Clerus, 6 ℣. 12. Magistratus Philippensis, 16. ℣. 22. Ananias, 23. ℣. 2. 3. Felix, 24. ℣. 28. Festus, 25. ℣. 9. 12. Principes & Reges in populo Iudaico inaugurandi ritus exempla: In Iosuah, 2. *Num.* 27. ℣. 18. 19. Saule. 1. *Sam.* 10. ℣. 1. 2. Davide, 16. ℣. 11. 12. 13. 2. *Sam.* 2 4. & 5. ℣. 3. Salomone, 2. *Reg.* 1. ℣. 38. 39. Iehu, 2. *Reg.* 9. ℣. 1. 2. 3. *Ioan.* 11. ℣. 10. 11. 12. Ioachaz, 23. ℣. 30.

¶ HIEROGLYPHICA.

ÆGyptii sacerdotes, si *Principem* aut *legislatorem* significare vellent, *Canis* hieroglyphicum cum diademate, sive fascia, vel amiculo faciebant; reliqua corporis facie nuda: propterea quòd veluti *levisomna canum*, ut Lucretius ait, *fido cum pectore corda*, in Deorum simulacris diligenter observandis detinentur: sic etiam princeps, qui jura sit daturus, Regem, qui anteacto tempore claruerit, nudum contemplari debet, &c. *Pier. Valer. l.* 5. *pag.* 48. *E.*

Civitatem ab *imbecillo rectam principe* significare qui volunt, *ursi caput* pingunt: invalidissimum est urso caput, quod contrà Leoni fortissimum. *Pier. Val. l.* 12 *pag.* 107. *A.*

Vide Potentia, Potestas.

PRINCIPIUM.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. l. 1. de remed. Amor.

Sed tamen est artis tristissima janua nostræ,
Et labor est unus, tempora prima pati.

Aspicis

Aspicis ut prensos urant juga prima juvencos?
Ut nova velocem cingula lædat equum?

Terent. in Heaut.5.5.

—— Hæc dum incipias, gravia sunt,
Dumque ignores: Ubi cognoris, facilia.

Horat. lib.1. Epist.2.

Dimidium facti, qui cœpit, habet: sapere aude.
Incipe.

Ausonius in Epigram.

Incipe: dimidium facti est cœpisse: superfit
Dimidium: rursum hoc incipe, & efficies.

Id. in Monosyl.

Incipe quicquid agas: pro toto est prima operis pars.

Plautus in Persa.4.1.

Si quam rem accures sobrie aut frugaliter,
Solet illa recte sub manus succedere.
Atque Ædepol firme, ut quisque rem accurat suam,
Sic ei procedit, post principia denique
Si malus aut nequam'st, male res vertunt, quas egit:
Sin autem frugi'st, eveniunt frugaliter.
Hanc rem exorsus sum facete & callide:
Igitur proventuram bene confido mihi.

Lucret. lib 1. de Natur. rerum.

———— Cui nisi prima fides fundata valebit,
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animos quicquam ratione queamus.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

PRincipii nulla est origo. Nam ex principio oriuntur omnia. *Cic.1.Tuscul. & in Som.Scip.*

Omnium rerum principia parva sunt: sed suis progressionibus usa augentur. *Cic.5.de Finib.*

Principiis cognitis, multò facilius extrema intelliguntur. *Cic. pro Cluent.*

Vide Finis.

PROBITAS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. de faciei medica.

Sufficit, & longum probitas perdurat in ævum:
Perque suos annos hinc bene pendet amor.

Plautus in Trinum.2.2.

Is probus est, quem nō pœnitet quam probus sit & frugi bona.

Plautus in Trinummo.

Boni sibi hæc expetunt, rem, fidem, honorem,
Gloriã & gratiam. hoc probis pretium'st: eo mihi magis lubet
Cum probis potius, quam cum improbis vivere vanidicis.

Horat. Satyr. 6. lib. 1.

——— *Magnum hoc ego duco,*
Quod placuit tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre præclaro, sed vita & pectore puro.

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Dolescens* quidam cùm venderetur, rogatus à licitatore: erisne frugi, si fuero mercatus? Etiam si non fueris mercatus, respondit. Ne fortuna quidem servilis docere potuit illum servilia loqui. *Plut. in apoph. Lacon.*

Vide Bonitas & Bonum. Item Pietas, Virtus, Innocentia, Gratitudo, Ingratitudo, Malitia.

PRODIGALITAS.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

PRodigi sunt, qui pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam aut brevem, aut nullam sint relicturi omninò. *Cic. 2. Off.*

Largitio fundum non habet. *Ci. 2. Off.*

Multi patrimonia sua effuderunt inconsultè largiendo. *Idem.*

Sequuntur largitionem rapinæ. *Id.*

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Lphonsus* equiti, subinde aliquid flagitanti, sed mox quod acceperat, profundenti: Si pergã, inquit, tibi dare, quæ petis, citius me pauperem effecero, quam te divitem: nam qui tibi donat, nihil aliud quàm aquam infert pertuso dolio. *Panor. de reb. gest. Alphonsi lib. 2.*

Timotheus in Aristophontem prodigum gravissimè invehebatur, inquiens: Cui nihil satis est, eidem etiam nihil turpe. *AElian. l. 13. de var. hist.*

Socrates videns quendam facilè omnibus gratificari, nulloque delectu suppeditare: Malè pereas, inquit, qui Gratias virgines, ut scorta, prostituisti. *Stob serm. 14.*

Diogenes præteriens prodigi cujusdam ædes, inscriptionem habentes: Venales: Facilè, inquit, divinabam fore, ut præ immodica crapula domum evomeres. *Laert. lib. 6.*

¶ SIMILITUDINES.

UT ager ferax, sed quem oporteat multo impendio colere, non multum juvat colonum: Sic homo quæstuosus, sed idem sumptuosus, haud multum reponit hæredi profuturum. *Plin. lib. 18. cap. 5.*

Sorbo folia universa decidunt, cùm cæteris arboribus paulatim id ac-

id accidat: Ita quidam subitò nudantur, aut profundunt, aut genus vitæ commutant, cum sensim id fieri oporteat. *Plin l.16.c.15.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

CVm *Xerxes* exercitum in Græciam traducere pararet (ut auctor est apud Zenodorum Dicæarchus) Græci desperatis rebus, facultates suas absumpserunt, ne multum reliquum fieret, quod hostis tolleret, ita dicentes: Hæc Medus non observavit: Eaque vox in adagium abiit, ubi quis largius impenderet sua, ne venirent in aliorum manus. *Erasm. in Adagiis.*

C.Corn.Sylla, quo corrumperet, & ad transitionem pelliceret aliorum milites, prolixus & profusus fuit in suos. Itaque cum pariter alios ad proditionem, & suos perverteret ad luxuriam, grandi pecunia opus habebat. *Plut. in Sylla.*

Narrantur omnium Græcorum prodigentissimi fuisse *Thessali*, & in vestitu, & omni vivendi ratione: quæ etiam causa illis extitit, ut Persas in Græciam allicerent, quum Persæ deliciis hujusmodi invidissent. *Athen. l.12.c.10. & l.14.c.32.*

Asiaticus luxus à multis ubique proclamatur, à quibus omnes lautitiæ & immodici sumptus ad Romanos defluxerunt. *Val. Max. l.2.c. de instit. antiq.*

Ctesippus Chabriæ filius, paterni etiam sepulcri (in quod populus Atheniensis mille drachmas impenderat) lapides prodegit. *Diphilus in Expiantibus.*

Quintus Fabius Fabii Rutilani filius, ob devoratum in luxu patrimonium, Gurges cognominatus est. *Macrob.*

Fabij Allobrogis filius, adeò luxuriosam perditamque egit vitam, majoribusque indignam, ut Pompejus, prætor urbanus, paternis bonis ei interdixerit. *Valerius.*

M. Antonius unius anni spacio CC. talentorum millia ex Asiæ tributis exacta absumpsit. *Plutarchus in Antonio & Sabellicus lib.8. Ennead.6.*

C. Iulij Cæsaris rapacitatem & prodigalitatem Catullus suis insectatus est jambis, sub Mamurræ nomine. *Theat. Zwing. fol.2386.*

Otho Imp. à prima adolescentia prodigus ac procax fuit, adeò ut sæpe flagris castigaretur à patre. Noctu vagabatur invalidum quemque obviorum verberans. *Suet.*

Vide Liberalitas.

PRODITIO.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Claud. lib.1. in Ruffinum. v.49.

Eheu! quam brevibus pereunt ingentia fatis!
Imperium tanto quæsitum sanguine, tanto

Serva-

Servatum, quod mille ducum peperere labores,
Quot tantis Romana manus contexuit annis,
Proditor unus iners augusto tempore vertit.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

PRoditio celeri pœna vindicanda est. *Val. Max. l.* 9.

Falluntur, qui proditionis præmium spectant. *Quint. Curt. l.* 5.

Major dimicatio est cum perfidia & proditione suorum, quàm cum hostibus. *Liv. l.* 2.

Semel proditori nulla danda est fides. *Id. l.* 4.

Fœdera injustè frangere impium est: sed hostes fallere, non justum est modo & honestum, sed jucundum quoque & lucrosum. *Plut.*

¶ APOPHTHEGMATA.

THericyon Delphis rediens, quùm videret in Isthmo angustias à Philippi copiis occupatas: Malos, inquit, ô Corinthii, portarum custodes vos habet Peloponnesus. *Plut. in Lacon.*

Philippus interrogatus, quos amaret præcipuè, & quos maximè odisset? respondit: Proditur os quidem inprimis amo: eos verò, qui jam prodiderunt, odi maximè. *Stob. serm.* 52.

Agis Archidami F. quùm Ephori ei dicerent, proficiscere, juventutem tecum ducens, ad hujus (proditorem quendam ostendentes) patriam: nam is ipse te perducet in arcem: Et qui convenit, inquit, tot juvenes ei credere, qui patriam prodidit? *Plut. in apoph.*

¶ EXEMPLA SACRA.

PRoditionis exempla: Cain, *Gen.* 4. v. 8. Simeon & Levi, 34. v. 25. 27. uxor Samsonis & Philisthæa, *Iudic.* 14. v. 17. Dalila, 16. v. 9. Saul, 1. *Sam.* 18. v. 11. 17. 25. Doeg, 22. v. 9. viri Ceilæ, 23. v. 5. 7. 12. Ziphæi, v. 19. & 26. v. 1. Ioab, 2. *Sam* 3. v. 27. & 20. v. 10. Rechab, 4. v. 6. David, 11. v. 14. 15. Ammon, 13. v. 10. 11. Absolom, v. 18. & 15. v. 7. 10. 11. Zambri, 1. *Reg.* 16. v. 10. Servi Ioas, 2. *Reg.* 12. v. 20. 2. *Par.* 24. v. 25. Phacee, 2. *Reg.* 15. v. 25. Sennacherib filii, 19. v. 37. Servi Ammon, 21. v. 23. 2. *Paral.* 33. v. 24. Ismael filius Nathaniæ, 2. *Reg.* 25. v. 27. *Ierem.* 41. v. 2. 6. 7. Cives Ierosolymitani, 2. *Par.* 25. v. 27. Iudæorum hostes, 1. *Esdr.* 4. v. 2. *Nehem.* 6. v. 2. duo Eunuchi, *Esth.* 2. v 21. Davidis hostes, *Psalm.* 35. v. 23. & 41. v. 10. Hostes Danielis, *Dan.* 6. v. 11. 12. Scribæ & Pharisæi, *Matth.* 12. v. 10 *Marc.* 3 v. 2. *Luc.* 6. v. 7. Iudas Iscariotes, *Matth.* 26. v. 49. *Marc.* 14. v. 45. *Luc.* 22. v. 47. 48. *Ioan.* 18. v. 5. Iudæi, *Act.* 7. v. 52. & 23. v. 15. *Vide Doli exempla.* Proditionis pœnæ exempla: Servi Ioas, 2. *Paralip.* 25. v. 3. Servi Ammon, 33. v. 25. duo Eunuchi regis Assveri, *Esth.* 2. v. 22. Iudas proditor, *Matth.* 27. v. 5. *Act.* 1. v. 18.

¶ EXEMPLA PROFANA.

C*Ilicon*, cognomentum Achæi Meropis filii, à nutrice Cilissa, patriam Militum Prienensibus prodidit, cum dux exercitus esset. *Suidas.*

Diogene-

Diognetus Erythræorum dux proditor suorum militum, amore Polycritæ puellæ. *Theat. Zwing. fol.* 3573.

Phryno & Philocrates ambo proditores, alter ob proditionem Athenis exulavit; & ob lenocinium malè audiit: Phryno autem ob prostitutum suum filium, quem ad Philippum Macedonem adduxerat. *Suidas.*

AEneas & Antenor patriam Trojam Græcis, cum illos per portam, quæ equinam habuit effigiem, introduxissent noctu, prodidisse dicuntur rumore incerto. *Sabell. l.7. En.1*

Peloponnesiaco bello, quod inter Athenienses & Spartanos gestum est, Agidi Lacedæmoniorum duci Xenias Eleus Elin ipsam tradere est aggressus. *Pausan. in Achaicis.*

Lasthenes, qui Philippo Macedonum regi Olynthum prodidit, querebatur, se ab illius amicis ut proditorem infamari: Ei Philippus, Macedones, inquit, natura rusticiores sunt ac rudes, & scapham dicunt scapham. *Cælius lib. 8 c. 3. Antiquarum lectionum.*

Præfectus Brutiorum prodit Q. Fabio Maximo Tarentum. *Theat. Zwing fol.* 3575.

Eurybatum scribit Ephorus Ephesium fuisse, qui acceptam à Crœso pecuniam ad conducendum militem adversus Persas, Cyro tradiderit: Hinc Eurybatos, improbos & proditores dici. *Suidas.*

PROFESSOR, PRÆCEPTOR.

¶ Sententiae Philosophorum.

NVllum munus Reipubl. afferre majus meliusve possumus, quam si doceamus atque erudiamus juventutem, iis præsertim moribus atque temporibus, quibus ita prolapsa est, ut omnium opibus refrænanda atque coercenda sit. *Cic. 3. de Divinat.*

Nulli bonarum artium magistri non beati putandi, quamvis consenuerint vires atque defecerint. *Cato major.*

Pædagogi negligendi non sunt, sed quodam modo colendi. *Lælius.*

Nemo est nostrum liberaliter educatus, cui non educatores, cui non magistri sui atque doctores, cui non locus ille mutus, ubi ipse altus aut doctus est, cum grata recordatione in mente versetur. *Cic. pro Planco.*

Iidem erant antiquitus vivendi præceptores atque dicendi. *Cic. 3. de Orat.*

¶ Apophthegmata.

DEmosthenes cuidam sciscitanti, quo tandem modo aliquis sibi præceptor fieri posset? respondit: Si, quæ in aliis reprehendit, in se maximè reprehendat. *Anton & Max. serm. de admonitione.*

Ante-

Antisthenes rogatus, cur esset in discipulos tam severus? Et medici, inquit, ægrotos suos simili modo objurgant. *Lart.l.6.c.1.*

Cùm *Agasicli* Lacedæmoniorum regi diceret quidam, admirari se, quod, cum esset avidus discendi, non adjungeret sibi Philophanem sophistam? regali prorsus indole respondit: Eorum volo esse discipulus, quorum sum & filius. *Eras.ex Plut.in Lac.*

Lacon quidam pædagogus, pueri cura suscepta, cùm interrogaretur, quid esset illum docturus? Efficiam, inquit, ut honestis delectetur, turpibus offendatur. Nihil efficacius ad veram felicitatem, quàm amare virtutem propter se, odisse vitium propter se. *Plut. in Lacon.*

Spartanus quidam interrogatus, quid conferrent utilitatis pueris adhibiti pædagogi? Efficiunt, inquit, ut quæ sunt honesta, eadem pueris fiant etiam jucunda. *Plut.in Lac.*

Alexander Aristotelem, cui puer formandus fuerat traditus, summa veneratione prosequebatur, dicens, se illi non minus quàm patri debere; quod à patre vivendi, à præceptore benè vivendi initium accepisset. *Plut.in ejus Vita.*

Diogenes puerum conspiciens indecorè se gerentem, pædagogum illius baculo percussit, dicens: Cur sic instituis? *Aphthonius & Priscianus.*

Alcibiades ludum literarum ingressus, poposcit *Iliadem Homeri*: cumque ludimagister negasset sibi esse quicquam Homeri, impegit illi pugnum, & abiit: Declarans, impudenter eum docere literas, qui non semper Homerum haberet in sinu. *Eras.l. 5.apoph. ex Plut. apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

UT quidam crebris diverticulis viam brevem reddunt longam: Sic nonnulli docentem crebris quæstiunculis nihil ad rem pertinentibus interpellantes, perpetuam interrumpunt doctrinam. *Plutarch.*

Vt pulli involucres semper hiantes pendent de ore alieno: Sic quidam molesti sunt docenti, quod necessarium sit eis omnia mansa in os inserere, nihilque tradant sibi ipsi. *Id.*

Vt non satis est soli bonitas, nisi accedat & cultor idoneus, & semina: Ita non sufficit ingenii felicitas, nisi accedat doctor & institutor egregius, & præcepta idonea. *Id.*

Vt sacrificiis honorem habet civitas, quod commune omnium bonum à Diis petant: Ita multò magis honorandus principis præceptor bonus, qui talem fingit, ut omnibus sit utilis futurus. *Idem.*

Vt agricolæ vallos apponunt arbusculis, quò rectè crescant: Ita qui instituit, addit monita & præcepta ingeniis salubria, ne divaricent in vitia. *Id.*

Vt maximi medici, minores quoque morbos optimè sanant: Ita doctissimi præceptores & minima optimè docent. *Erasm.*

Vt boni agricolæ est nosse terram, quam colit: Ita præceptor diligens inprimis studeat cujusque indolem & ingenium cognoscere: neque enim eadem omnibus adhibenda. *Id.*

Vide Doctor, Doctrina.

PROMISSIO.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

QVid honestius, rem negare, aut longos terminos dare? Terminum termino addere, negandi est hoc tempus, calliditas negandi. *Cassiod. in quadam Epist.*

Timeo ne in nostra promissione illud vulgare proverbium locum habeat, dum herba crescit, equus moritur; & dum fugans canis mingit, fugiens lupus evadit: Dubitatur enim, an sit beneficium, cujus dilatio cruciat expectantem? *Petr. Chrysost. in quadam Epist.*

Sunt qui plura promittunt, & pauca reddunt; & eos quibus mentiendo promittunt, inimicos sibi faciunt. *Idem gloss. super Eccles. 22.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 1. de arte Amandi.

Pollicitis dives quilibet esse potest.

Horatius lib. 2. Epist. ad Florum.

Multa fidem promissa levant, ubi plenius æquo
Laudat venales, qui vult extrudere, merces.

Terent. in Andria. 4. 1.

—— Id genus est hominum pessimum,
In denegando modo quis pudor est paululum:
Post ubi jam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessario se aperiunt, & timent;
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? Heus
Proximus sum egomet mihi. Attamen ubi fides,
Si roges, nihil pudet: hic, ubi opus est,
Non verentur: illic, ubi nihil est, ibi verentur.

Ovid. Epist. 6.

Mobilis AEsonide, vernaque incertior aura,
Cur tua polliciti pondere verba carent?

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICÆ.

PActa semper & promissa servanda sunt, quæ nec vi, nec dolo malo facta sunt: illa servanda non sunt, quæ non sunt iis ipsis utilia, quibus illa promiseris. *Cic. 3. Offic.*

Illis promissis standum non est, quæ coactus quis metu, aut deceptus dolo promiserit. *Cic.1.Offic.*

Promissa non sunt servanda iis, quibus promiseris, inutilia si sint; nec si tibi plus noceant, quàm illi prosint, cui promiseris. *Cic. 1.Offic.*

Scelerum promissio, & iis, qui expectant, perniciosa est, & iis, qui promittunt. *Cic.Philipp.8.*

Semper in fide, quid senseris, non quid dixeris, cogitandum est. *Cic.1.Offic.*

Quod affirmatè, quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. *Cic.3.Offic.*

Quod ex animi tui sententia juraveris, id non facere, perjurium est. *Idem ibid.*

Quod ita juratum est, ut mens conciperet fieri oportere, id servandum est: quod aliter, id si non feceris, nullum perjurium est. *3. Offic.*

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Gesilaus* quum inducias per tres menses pactas Tissaphernes non servasset, oratores ad eum misit, qui agerent gratias illi, quod promisso non servato, Deos sibi hostes reddidisset. *Plut.*

Eundem quum quidam urgeret improbe postulando, ut promissum præstaret, atque hoc ipsum crebro repeteret: Rectè sanè, inquit: Si quidem justum est, quod petis, promisi; sin minus, dixi, & non promisi. *Plut.in Lacon.*

Phocion dicere solebat, non magna quidem hominibus promittenda, sed magna facienda esse. Verùm ejus dictum invertunt hodiè, qui aureos montes ac Crœsi opes pollicentur hominibus, cum ne gry quidem præstent. *Stob.serm.de Prudentia.*

Idem. Quum *Leosthenes* civitatem Atheniensium ad bellum pepulisset, magnificis spebus ad nomen libertatis ac principatus erectam; *Phocion* illius verba dicebat esse Cupressis similia, quæ sublimes quùm sint ac pulchræ, fructum non habent. *Plut.in apoph.*

Vide Fides.

PRONUNCIATIO.

¶ APOPHTHEGMATA.

T*Heocritus* ad Grammaticum quendam ludimagistrum malè pronunciantem accedens, rogavit: Qui fit, quod Geometriam non doceas? Is quùm respondisset: Quoniam ignoro: Quid tum? dixit: Nam legere etiam nescis. *Stob serm.de imprudentia.*

Demosthenes cuidam percontanti, quid esset in eloquentia præci-

præcipuum? respondit, actio. Roganti, quid proximum? respondit, actio. Roganti, quid tertium? nihil aliud respondit, quàm Actio: Tantum tribuens pronunciationi, ut in ea totum situm existimaret. *Eras. lib. 4 apoph. ex Quintil.*

Pausanias Sophista, quoniam more suæ gentis crassa lingua sonabat, confundens consonantes, breves producens, productas corripiens, vulgò dictus est coquus, qui pretiosa obsonia malè condiret. *Philost. in sophist. & Volat. l. 18. Vrban. comment.*

C. Cæsaris dictum celebratur, quòd prætextatus adhuc depromsisse fertur in quendam modulatius orantem: Si legis, cantas: Si cantas, malè cantas. *Erasm. lib. 8. apoph.*

§ SIMILITUDINES.

Sicuti picis mirum est studium imitandi verba hominis, adeò ut in conatu nonnunquam emoriantur: Ita nonnullis dulce edíscere preculas & psalmos, eosque subinde sonare, cum non intelligant. *Erasm.*

Taurus avis cùm sit pusillus, tamen boum vocem imitatur: Ita nonnulli cùm re sint exigui, tamen loquuntur reges ac satrapas. *Id.*

Bona fabula aliquando exsibilatur, vitio histrionis malè agentis: Ita bona oratio displicet, si quis parum aptam referat. *Id.*

Vt eodem halitu, sed aliter emisso, calefacimus ac refrigeramus: Ita eadem oratione aliter pronunciata movebitur affectus, aut frigebit. *Id.*

Qui nimium incitatus fertur, non ubi vult sistit sese, sed longiùs effertur, quàm velit: Sic nimia in dicendo celeritas temere rapitur. *Senec.*

§ EXEMPLA PROFANA.

Stentoris meminit *Homerus Iliad.* ε. ϛ. 785. eique ferream, hoc est, invictam attribuit vocem:

> Στέντορι εἰσαμένη μεγαλήτορι χαλκεοφώνῳ,
> Ὃς τόσον αὐδήσασχ᾽ ὅσον ἄλλοι πεντήκοντα. *Eras. in Adagiis.*

Thrasybulus dux classis, superavit vocis magnitudine omnes Athenienses sua tempestate. Hic auctor fuit, ut militari suffragio Alcibiades ab exilio revocaretur. *Sab. l. 8. Enn. 3.*

Basilius Magnus Cæsariensis Episcopus, debili & exili voce fuit, atque difficili. Sed ad extremum, priusquam expiraret, vocalior est factus: & cygnorum instar cum verbis obdormivit veritatis, *ut Nazian. in orat. de Basilio testatur.*

Carolus Magnus voce quidem virili & clara fuit, sed quæ corporis formæ seu proceritati non responderet. *Crantzius lib. 2. Saxoniæ cap. 6.*

Pescennium Nigrum Imp. legimus voce adeò fuisse canora, ut in campo loquens, per mille passus audiretur, nî obniteretur ventus. *Cælius lib. 19. cap. 12. A. L.*

Erico II. Danorum regi robustissimo & admodum procero vox tàm sonora fuit, ut in actionibus non solum à præsentibus sed etiam à remotissimis liquido exaudiretur. *Saxo.lib.*12.

Demosthenes, quia blæsus erat, in exprimendo ρ literam multum laborasse dicitur, pro qua λ proferebat. *Alexander lib.* 6. *cap.*14.

T. Manlius Torquatus ob ingenii & linguæ tarditatem à patre rus relegatus est. *Liv.lib.*9.*Dec.*1.*Val.Max.lib.*6.*c.*9.

Michael Balbus Imp. adeò in literis componendis tardus erat, & syllabis conficiendis, ut librum alius facilius perlegeret, quam ipse sui nominis elementa recenseret. *Cedrenus.*

Ludovicus III. Caroli Calvi ex Hirmentrude filius, quod impeditioris & tardioris linguæ esset, Balbus est cognominatus. *Cuspinianus.*

PROSPERITAS.

❡ Sententiæ Patrum.

NEmo frangitur adversorum molestia, qui prosperorum delectatione non capitur. *Aug.de Verb.Dom.lib.*2.

Nemo gratuletur homini, qui prosperatur in vita sua: cujus peccatis deest ultor, & adest laudator. Major hîc ira Domini est: irritavit enim Dominum peccator, ut ista patiatur, id est, ut correctionis flagella non patiatur. *Idem in Psal.*7.

Magnæ virtutis est, cum felicitate luctari, ne illiciat, ne corrumpat, ne ipsa subvertat felicitas: magnæ, inquam, virtutis cum felicitate luctari: magnæ felicitatis est, à felicitate non vinci. *Idem de Verb.dom.cap.*13.

Ideo Deus felicitatibus terrenis amaritudines miscet, ut illa quæratur felicitas, cujus dulcedo non est fallax. *Idem super Matth. serm.*36.

Prospera hujus mundi asperitatem habent veram, jucunditatem falsam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, rem plenam miseriæ, spem beatitudinis inanem. *Idem Epist.*36.

Nulla res longa mortalium, omnisque felicitas seculi, dùm tenetur, amittitur: quum enim tribulationis tempus advenerit, omne, quod præteritum est, nihil adjuvat sustinentem. *Idem super Esa.lib.*7.

Difficile, imò impossibile est, ut præsentibus & futuris quis fruatur bonis; ut hîc ventrem & ibi mentem impleat; ut ad delicias transeat, & in utroque seculo primus sit; ut in terra, & in cœlo appareat gloriosus. *Idem in epist.*

Quum quis positus in prosperitate diligitur, incertum est, utrum prospe-

prosperitas, an persona diligatur? Amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis: nec prosperitas quippe amicum indicat, nec adversitas inimicum celat. *Gregor. in moral.*

Iustis amplius placet ex adversitate mala perpeti, quàm ex prosperitate terrenæ dispensationis curâ fatigari. *Idem ibid.*

Præferendus ille, & magnus est, cui inter prospera saltem risus indecentior, aut sermo insolentior, aut immoderatior cura vestis vel corporis non irrepsit. *Bern. l. 2. de consi.*

Quid profuit illis superbia? quid divitiarum jactantia? mundi potentia? vana voluptas? brevis lætitia? magna familia? mala concupiscentia pòst voluptatem? ubi jocus? ubi risus? ubi jactantia? ubi arrogantia? Heu de tanta lætitia, quanta tristitia! *Idem ibid.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 1. de Trist. 4.

Dùm juvat & vultu ridet fortuna sereno,
Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit, fugiunt: nec noscitur ulli,
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.

Id. 1. Trist. 8.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Ausonius in Pittaci sententiis.

Paucos amicos rebus adversis proba.

Verg. lib. 10. Æneid.

Nescia mens hominum fati sortisq; futuræ,
Et servare modum rebus sublata secundis.

Ovid. lib. 1. de arte Amandi.

Mens erit apta capi tunc, cum lætissima rerum;
Vt seges in pingui luxuriabit humo.
Pectora dùm gaudent, nec sunt astricta dolore,
Ipsa patent: blanda tùm subit arte Venus.
Tum cùm tristis erat, defensa est Ilion armis:
Militibus gravidum læta recepit equum.

Idem lib. 2. de arte Amandi.

Luxuriant animi rebus plerumque secundis:
Nec facile est æquâ commoda mente pati.

Senec. in Oedipo. v. 694.

Res secundæ non habent unquam modum.

Idem in Troade. v. 299.

O tumide, rerum dùm secundarum status
Extollit animos! timide, cum increpuit metus.

Idem in Agamem. v. 250.

——— *Prospera animos efferunt.*

Silius Ital. lib.1. Bel. Pun.

Heu cacæ mentes, tumefactaque corda secundis:

Id. lib.7. Bel. Pun.

Arrectæ spes Sidoniæ, fervetque secundis
Fortuna juvenis.

Statius lib.12. Thebaid.

Ignotæ tantum felicibus aræ.

Seneca in Thyest. v.613.

Nemo confidat nimium secundis;
Nemo desperet meliora lapsis,
Miscet hæc illis, prohibetque Clotho
Stare fortunam: rotat omne fatum.

Ausonius in Periandri sentent.

Si fortuna juvat, caveto tolli:
Si fortuna tonat, caveto mergi.

Terent. in Phorm.2.1.

Omnes, cùm secundæ res sunt maxumè, tùm maxumè
Meditari secum oportet, quo pacto advorsam ærumnam ferant.

Ovid. lib.4. Pont. El.3.

Tu quoque fac timeas, & quæ tibi læta videntur,
Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

Horat. lib.1. Epist.10.

Quem res plus nimio delectavere secundæ,
Mutatæ quatient.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

CÆtera exempla fortunæ variantis innumera: etenim quæ facit magna gaudia, nisi ex malis? aut quæ mala immensa, nisi ex ingentibus gaudiis? Nulla est profecto solida felicitas, quam contumelia ulla vitæ rumpit. *Plin l.7.hist.*

Res est inquieta felicitas, ipsa se exagitat: movet cerebrum: non uno genere alios in aliud irritat: hos in potentiam, alios in luxuriam, hos inflat, hos mollit & totos resolvit. *Sen. Epist. 7.*

Neminem eò fortuna provexit, ut non tantum minaretur illi, quantum promiserat. *Id. Epist.24.*

Ludit de suis fortuna muneribus, & quæ dedit aufert: quæ abstulit, reddit: nec unquam tutius est illam experiri, quàm quum locum injuriæ non habet. *Id. l.5. declam.*

Lætiores relinquit, quos nunquam fortuna respexit, quàm quos deseruit. Noli huic tranquillitati confidere: in momento mare evertitur: eodem die, quo ibi luserant navigia, sorbentur. *Id. lib. de tranquillit. anim.*

Minus diligenda sunt prospera, quæ à desperatione sumunt principium. *Ibid.*

¶ Apo-

¶ APOPHTHEGMA.

SOcrates sciscitatus, quid bonis viris molestum esset? respondit, malorum prosperitas. *Ant. & Max. serm. de fortuna bona & mala.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

PRosperitas superbiæ occasio. *Rom.*2.℣.4. Exempla: Israelitæ, *Deut.* 32.℣.15. Prosperitas Christi tempore, *Mich.*4.℣.4. Prosperitas mala, *Prov.*30. ℣.9. *Ierem.*5.℣.7. *Ezech.*16.℣.49. *Osea.*13.℣.6. Prosperitatis temporalis abusus, exempla: Israelitæ, *Deut.*32.℣.15. Gedeon, cum parvus esset homo, & in area frumentum excuteret, bonus fuit, Angelusque Domini visitavit eum, *Iudic.*6 12. post obtentam autem & peractam victoriam prospera fortuna abusus est: Fecit enim ex inauribus aureis Ephod, & posuit illud in civitate sua Ephra, fornicatusque est omnis Israel in eo, & factum est Gedeoni & omni ejus domui in ruinam. *Iud.*8..℣13.14. David post bella multa, & victorias multas, remanens quietus in Ierusalem, committit adulterium, 2.*Sam.*11 ℣ 4. Post adulterium etiam homicidium, ℣.15. Occasione multitudinis subditorum in superbiam effertur, & populum numerandum curavit, 24.℣.1.2. Salomon, 1.*Reg.*10 ℣.26 27. & 11.℣.1.2.4. Ieroboam, antequam consequeretur dominium super decem Tribus, non legitur fuisse malus; sed post fecit vitulos aureos, &c. 1.*Reg.* 12. ℣.20.28. Amasias postquam debellavit Edom, elevatum est cor ejus, & voluit contrà Ioas Regem Israel pugnare, 24.℣.7.8 9. *&c.* Roboam, 2.*Par.*12 ℣.13 14. Ozias, 26.℣ 16.17. Manasses, 33.℣.9. Israelitæ, *Nehem*.4.℣.25.26. Nabuchodonosor. *Dan.*4.℣.21. Filii Zambri, 1.*Macch.*9. ℣.37.40.41. Adolescens quidam, *Matth* 19. ℣ 22. Dives stolidus, *Luc.*12.℣.16 17.18.19 Villæ emtor, 14.℣.18.19. Dives epulo, 16.℣.19. Herodes, *Act.*12.℣.21.22. Divites huius seculi, 1.*Tim* 6 ℣.17. Prosperitas multos habet amicos: Exempla: Tobiæ amici, *Tob.*11. ℣.20.21. Fratres, sorores, & amici Iob, *Iob*.42.℣.10.11.12.

Vide Beatitudo, Felicitas, Fortuna.

PROVIDENTIA.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

NVbes latibulum ejus, nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat. *Iob.*22.

Quis præparat corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Deum, vagantes, eò quòd non habeant cibos? *Ibid.c.*39.

Dominus regit me, & nihil mihi deerit. *Psal.*22.

Homines & jumenta salvabis Domine. *Ib* 35.

Quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. *Sapient.*6.

In manu enim illius & nos, & sermones nostri, & omnis sapientia. *Ibid* 7.

Attingit ergò à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. *Ibid.*8.

Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti. *Ibid.*11.

Tua autem, Pater, providentia ab initio cuncta gubernat. *Sapient.*14.

Nihil in terra sine causa fit. *Iob.*5.

Sed omnia in mensura & numero & pondere disposuisti. *Sapient.*11.

Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. *Iob.*36.

Non enim est alius Deus, quàm tu, cui cura est de omnibus, ut ostendas, quoniam non injustè judicas judicium. *Sap.*12.

Cùm ergò sis justus, justè omnia disponis. Virtus enim tua justitiæ initium est. *Ibid.*

Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea: aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? Quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est. *Esa.*10.

Nonne duo passeres asse veneunt, & unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. *Matth.*10.

In ipso enim vivimus & movemur & sumus. *Actor.*17.

Omnem solicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. 1.*Petr.*3.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

PRædestinatio est divinæ voluntatis per gratiam electio. *Augustin. lib. de prædest. sanctorum.*

Sicut tu memoriâ tuâ non cogis facta esse, quæ præterierunt: Sic Deus præscientiâ suâ non cogit facienda, quæ sunt futura. *Idem lib.*3. *de lib. arbitr.*

Prædestinatio ita certus est numerus, ut nec addatur eis quisquam, nec minuatur ex eis. Tene ergo, quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si enim alius non accepturus, nisi iste perdiderit, certus est numerus. *Idem de prædest. sanctorum.*

Prædestinatio Dei multis est causa standi; nemini est causa labendi. *Idem ibid.*

Sicut tu quædam, quæ fecisti, meministi: nec tamen, quæ meministi, omnia fecisti: Ita Deus omnia, quorum ipse est auctor, præscit: nec tamen omnium, quæ præscit, ipse auctor est: Quorum autem non est malus auctor, justus est ultor. *Idem lib. de arbitr.*

Præscientia est unamquamque rem antè, quàm veniat, videre, & id, quod futurum est, priusquàm præsens sit, prævidere. *Gregor. in dial.*

Præde-

Prædeſtinatio ita eſt ab omnipotenti Deo diſpoſita, ut ad hoc electi ex labore perveniant: quatenus poſtulando mereatur accipere, quod eis omnipotens DEVS antè ſecula diſpoſuit donare. *Gregor. in dial.*

Præfixi dies ſingulis ab æterna DEI præſentia nec augeri poſſunt, nec minui: niſi contingat, ut ita præſciantur, ut aut optimis operibus longiores fiant, aut peſſimis breviores. *Idem in moral.*

Providentia DEI ita nomina diſpoſuit, quod nihil otioſum remanſit. Malitiam non fecit, cùm tamen ab aliis inventam prohibere poſſit, non prohibet. Si enim malitia non eſſet virtus contrarium non haberet, nec clareſceret, nec examinatio fieret: non probata verò, nec examinata virtus eſſet. *Orig. ſuper Num.* 22.

¶. SENTENTIAE POETICAE.

Virgil. Eclog. 8. v. 35.

Nec curare Deûm credis mortalia quenquam.

Seneca in Hippol. v. 439.

Quem fata cogunt, ille cum venia eſt miſer.

Seneca in Oedipo. v. 125.

Labimur ſævo rapiente fato.

Lucanus 2.

Sed quò fata trahunt, virtus ſecura ſequetur.

Tibull. 1. 7.

Hunc cecinere diem Parcæ, fatalia nentes
Stamina, non ullo diſſoluenda Deo.

Virgil. lib. 10. Æn. v. 467.

Stat ſua cuique dies, breve & irreparabile tempus
Omnibus eſt vitæ: Sed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus.

Ibidem. v. 500.

Neſcia mens hominum fati, ſortiſq; futuræ,
Et ſervare modum, rebus ſublata ſecundis.

Iuvenalis Satyr. 9.

Fata regunt homines: fatum eſt in partibus illis,
Quas ſinus abſcondit.

Plautus.

Inſtabilis eſt ſors rerum: pro libidine fata agunt homines.

Manil. 4. Aſtronom.

Fata regunt orbem: certa ſtant omnia lege:
Longaque per certos ſignantur tempora curſus:
Naſcentes morimur, finiſq; ab origine pendet.

Virgil. lib. 6. Æneid. v. 376.

Deſine fata Deûm flecti ſperare precando.

Senec. Octav. v.913.

Regitur fatis mortale genus.
Nec sibi quidquam spondere potest
Firmum & stabile: per quæ casus
Volvitur varios semper nobis
Metuenda dies.

Stat. 5. Sylv. 1.

——— ——— *Heu durus Fati tenor! est ne quod illi*
Non liceat?

Ex Græcis Comicis.

Ὑπὸ τῆς ἀνάγκης πάντα δουλοῦται ταχύ.
Sibi cuncta subigit protinus necessitas.
Ὑπὸ τῆς ἀνάγκης πολλὰ ποιοῦμεν κακά.
Ad multa cogit nos necessitas mala.
Τρία γάρ ἐστι δεσπότα,
Δι' ὧν ἅπαντα γίγνεται· ἢ κατὰ νόμους,
Ἢ ταῖς ἀνάγκαις, ἤγε τρίτον ἔθει τινί.
Ad res agendas his tribus compellimur:
Necessitate, lege, consuetudine.

¶ APOPHTHEGMATA.

Thales interrogatus, quid in tota rerum natura esset robustissimum? respondit: Fatum: cuncta enim superat. *Laert. l.1.c.1.*

Atis Crœsi F. natura mutus, captum Susis patrem cùm Cyrus conficere vellet, vocem tùm primùm emisit: Parce patri meo: Cyre: Et te hominem esse vel casib⁹ disce nostris! *Ex Solino recitat Brus. l.4.c.26.*

Thales interrogatus, quid esset in tota rerum natura robustissimum? respondit: Necessitas: Superat enim omnia. *Laert. l.1.c.1.*

Archytas cum Eratosthenis Mercurium legisset, hunc versum protulit: Necessitas omnia docuit: Quid enim illa non inveniret? *Stob. serm. 93. ex Plut. recitat.*

¶ EXEMPLA SACRA.

Exempla providentiæ divinæ in Iosepho, *Gen.* 45. v. 5. 8. & 50. v. 20. Mose, 2. 5. *Act.* 7. 21. Pharaone, *Exod.* 7. 22. Israelitis, *Deut.* 2. 7. & 8. v. 2. 3 4. 7. Davide, 1. *Sam.* 16. 10. & 26. 8. 2. *Sam.* 12. v. 11. 12. & 16. 10. Salomone, 1. *Reg.* 11. v. 14. 31. Roboamo, 12. v. 15. 22. 23. 24. Elia & Sareptana, 17. v. 8. 9. *&c.* Muliere de uxoribus Prophetarum, 2. *Reg.* 4. v. 1. 2. 3. *&c.* Achabo, 1. *Reg.* 20. v. 13. Naamo, 2. *Reg.* 5. v. 1. Ezechia, 20. v. 1. Iosia, 2. *Paral.* 35. v. 21. 22. 23. Iobo, *Iob.* 1. v. 12. & 2. v. 3. 4. 5. Leonibus, 39. v. 1. Corvis, v. 3. *Psal.* 147. v. 9. Vento, *Ion.* 1. v. 4. Iona, *Ion.* 2. v. 4. Magis, *Matth.* 2. v. 12. Iosepho, 2. v. 14 15. Passeribus, 10. v. 29. Piis, v. 30. Paulo & Timotheo, *Act.* 16. v 6. 7. *Rom.* 1. v. 13.

Vide Fatum, Fortuna, Necessitas.

PRUDENTIA.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

UBicunque fuerit providentia, frustrantur universa contraria: ubi autem providentia negligitur, omnia contraria dominantur. *August. in l. de singul. cle.*

Omnes sumus in minimis cauti, in maximis negligentes: hoc itaque fit, quia, ubi vera vita sit, ignoramus. *Hieron. l. de homine perfecto.*

Prudens dicitur quasi porrò videns. Perspicax est enim & incertos providet casus. *Isidor in l. cæl.*

Quantò majora timentur esse dispendia: tantò promptior & perfectior debet esse cautela. *Petr. Chrys.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Claud. 2. Paneg. in laud. Stilic. v. 107.

Instruit te ——— Prudentia, ne quid
Inconsultus agas.

Ovid. lib. 4. de Ponto. El. 12.

Crede mihi, miseros prudentia prima relinquit,
Et sensus cum re consiliumque fugit.

Valerius Flaccus lib. 4. Argonaut.

Sed te non animus, nec solis viribus æquum
Credere: sæpè acri potior prudentia dextra.

Iuvenal. Satyr. 10.

Nullum numen abest, si sit prudentia.

Ausonius in Biantis sentent.

Quid prudentis opus? Cùm possit, nolle nocere.
Quid stulti proprium? Non posse, & velle nocere.

Ex Græcis Comicis.

Ἀγαθὸν μέγιστον ἡ φρόνησις ἐστ' ἀεί.
Prudentia bonum semper est quam maximum.
Ψυχῆς μέγας χαλινὸς ἀνθρώποις ὁ νοῦς.
Validissimum animus frenum habet prudentiam.
Ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἢν μὴ νοῦς παρῇ.
Ubi deest mens, disciplina nil juvat.
Ἥδιστόν ἐστιν εὐτυχοῦντα νοῦν ἔχειν.
Prudentia inter prosperas res dulcis est.
Ἔνιοι κακῶς φρονοῦσι πράσσοντες καλῶς.
Aliquando sors bona illi, cui mens non bona.
Ὁ παρ' ἡλικίαν νοῦς μῖσος ἐξεργάζεται.
Odiosa præcox semper est prudentia.
Συνετὸς πεφυκώς, φεῦγε τὴν κακουργίαν.
Prudentia ad maleficium ne abutitor.

Ἄριστόν ἐστι πάντ' ἐπίστασθαι καλῶς.
Honesta scire cuncta præstantissimum.
Ἀεὶ κράτιστόν ἐστι τἀσφαλέστατον
Est optimum semper, quod est tutissimum.
Οὐ πανταχῇ δ' ὁ φρόνιμος ἁρμόττειν δοκεῖ.
Prudens vir omni haud aptus est negotio.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

PRudentia est rerum expetendarum scientia. *Cic.1.Offic.*

Nihil est homini prudentia dulcius, aut sagaci ac bona mente melius. *1.Tuscul.*

Non potest esse jucunda vita, à qua absit prudentia. *5.Tusc.*

Omnibus artibus volumus attributam esse eam, quæ communis appellatur prudentia, quam omnes, qui cuique artificio præsunt, debent habere. *5.de Finib.*

In prudentia duo vitia vitanda sunt. Vnum, ne incognita pro cognitis habeamus, hisque temerè assentiamur: quod vitium effugere qui volet (omnes autem velle debent) adhibebit ad considerandas res & tempus & diligentiam. Alterum est vitium, quod quidam nimis magnum studium, multamque operam in res obscuras atque difficiles conferunt, easdemque non necessarias. *1.Offic.*

Vt quisque maximè perspicit, quid in quaque re verissimum sit, quique acutissime & celerrimè potest & videre & explicare rationem; is prudentissimus & sapientissimus ritè haberi solet. *1.Offic.*

Providentia est præsens notio, futurum pertractans eventum. *Senec.de 4.virtutib.*

Si prudentiam amplecteris, ubique idem eris: & prout rerum ac temporis varietas exigit, ita te accommodes tempori: nec te in aliquibus mutes, sed potius aptes: sicut manus, quæ eadẽ est, quùm in palmã extenditur, & quùm in pugnum adstringitur. *Senec.de 4.virt.*

Prudentis proprium est, examinare consilia, & non citò facili credulitate ad falsa prolabi: de dubiis non definias, sed suspensam tene sententiam. *Idem ibid.*

Si prudens esse cupis, in futura prospectum intende: & quæ possunt contingere, animo tuo cuncta propone: Nihil tibi subitum sit, sed totum ante prospicias: nam qui providens est, non dicit: Non putavi hoc fieri: Quia non dubitat, sed expectat: non suspicatur, sed cavet. *Idem ibid.*

Si prudens est animus tuus, vitæ actiones tribus temporibus dispensa: præsentia ordina, futura prævide, præterita recordare. Nam qui nihil de præteritis cogitat, vitam perdit: qui nihil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidit *Idem ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA

SOcrates interrogatus, quid esset prudentia? Animæ, respondit, concinnitas. *Stob.serm.de Prudentia.*

Scipio Minor juvenis etiamnum tantam habebat opinionem fortitudinis & prudentiæ, ut Cato Senior, interrogatus de his, qui apud Carthaginem militarent, in quibus erat & Scipio junior, Homerico versu responderit:

Ille sapit solus, volitant alij velut umbræ.

De *Tiresia* dictum est apud Homerum *Odyss. x. Plut. in apoph.*

Periander quærenti, quid in minimo maximum esset, respondit: Prudentes cogitationes animæ in corpore humano. *Stobæus ibidem.*

¶ SIMILITVDINES.

UT non debet sumere citharam, qui canendi sit imperitus: Ita non debet imperium sumere, qui non sit prudentia præditus. *Plutarch.*

Vt cicatrix admonet cavendum esse vulnus: Ita memoria præteritorum malorum reddit cautiores. *Plut.*

Vt Cyclops exoculatus, manus quoquo versum porrigat, nullo nititur certo scopo: Ita magnus rex, cui desit prudentia, quodvis aggreditur ingenti rerum tumultu, sed nullo judicio. *Plut.*

Fibri Pontici genitalia sibiipsis amputant membra in venatu, quod ob hoc se peti intelligant: Ita prudentis est aliquando abjicere rem, ob quam periclitatur. *Plin.*

¶ EXEMPLA SACRA.

PRudentiæ & discretionis exempla: Abraham, *Gen.* 13. v. 9. & 25. v. 5. 6. Iacob, 32. v. 3. 7. Ioseph, 40. v. 14. & 41. v. 33. 38. Iethro, *Exod.* 18. v. 19. Rahab, *Iof.* 2. v. 4. Iosue, 8. v. 15. Ioatham, *Iudic.* 9. 7. Galaaditæ, 12. 16. undecim Tribus, 20. 32. Saul, 1. *Sam.* 10. 27. David, 18. v. 5. 14. & 21. v. 13. Abigail, 25. v. 18. 36. Mulier Thecuitis, 2. *Sam.* 14. v. 2. Mulier Abelana, 20. 6. Bethsabee, 1. *Reg.* 1. 15. Salomon, 3. v. 9. 25. 26 27. antiqui Roboami consiliarii, 12. 7. Iojada, 1 *Reg.* 11. 4. 2. *Paral.* 23 1. populus Ezechiæ, 2. *Reg.* 18. 36 Ezechias, 36. 21. 2. *Paral.* 32. 3. Nehemias, *Nehem*, 2. v. 12. Esther, *Esth.* 4. 11. Mardocheus, v. 12. Tobias, *Tob.* 4. 19. Iudith, *Iudith.* 4. v. 10. & 11. v. 19. Christus, *Matth.* 21. v. 24. *Marc.* 11 v. 29. *Luc.* 20. 3. Virgo Deipara, *Luc.* 1. 29. Villicus iniquitatis, 16. 8. Christus, *Luc.* 2. 47. & 20. v. 24. *Ioan.* 8. 7. Paulus, *Actor.* 16. 37. Quidam Asiæ Princeps, 19. 31. Paulus, 22. v. 25. & 23. v. 16. 17. & 25. v. 11. Tribunus, v. 23. Prudentiæ carnalis exempla: Esau, *Gen.* 25. 32. Pilatus, *Luc.* 23. v. 16. 22. *Ioan.* 19. 1. Nicodemus, *Ioan.* 3. 4. Pharisæi, 7. v. 48 Iudæi, 8. v. 52. Prudentiæ propriæ non innitendum, *Prov.* 12. v. 15. & 17. v. 12. *Esa.* 5. v. 21. & 30. v. 1. *Abd.* v. 8. Prudentia spiritus, *Rom.* 8. v. 6.

¶ EXEMPLA PROFANA.

A*Rthemisia Cariæ Regina*, apud Xerxem in tanta fuit auctoritate in expeditione contra Græcos, ut illius consilio semper uteretur: eâ prudentiâ, ut optima semper suaderet: Quibus si Xerxes paruisset, cladem ad Salaminem non accepisset. *Herodot. lib.* 8.

Cyrus minor Persarum Rex, Aspasiæ Hermotini Phocensi filiæ formosissimæ & optimæ educatæ captus amore, cùm eam in uxorem duxisset, sæpenumero eam de rebus arduis in consilium adhibuit: & quotiescunque sententiam ejus secutus est, nunquam pœnituit. *AElian.l.12.de var.hist.*

Iulia Mammea, Alexandri principis mater, laudatissima fœmina, Syra genere: cujus auspiciis filius per orbem terrarum sapientissime rexit. *Volat.lib.16.Anthrop.*

Dominica Valente Imp. marito à Vestgothis cæso, hostes Constantinopolim obsidentes prudentia sua sustinuit, cives & precibus & auro confirmavit. *Bonfin.12.Dec.1.*

Cyrus puer prudens, in Astyage avo luxuriam ciborum & vinolentiam reprehendit. *Xenephon.l.1.Pædiæ.*

Nestor senex Græcis, qui Duce Agamemnone Trojam obsidebant, vescentibus & potantibus

Texere sermones ante omnia cœpit:

Fuitque hic & invitationis & optimorum consiliorum regi auctor. *Plut.l.7.quæst.conviv al.9.*

Vlysses, quem sapientiæ nomine celebrat Homerus, dolo & calliditate gloriatur, non malo, sed quo justè contrà hostes uti possumus. *Homer.*

Teribazus Persarum regis Artaxerxis dux fortissimus, in consiliis ea usus est dexteritate, ut quoties rex consiliis illius usus est, nunquam aberrarit. *Diod l.1.*

Fama est Philippum Macedonem magis de prudentia, astu imperatorio, & successu, quem in conciliandis hominibus habuisset, quàm de copiarum & auxiliorum viribus gloriari solitum. *Diod.l.16.*

C. Iulius Cæsar in obeundis expeditionibus, dubium, cautior ne fuerit, an audentior? *Sueton.*

¶ HIEROGLYPHICA.

Formicam *prudentiæ* hieroglyphicum faciebant, quia memor hyemis cibaria comparat & recondit, & cellas promptuarias facit: semina interim ne nascantur morsu secat, abrosaq; condit, ne rursus in fruges exeant è terra, atque inutilia inde sibi ad usum alimenti fiant. *Pier.Val.l.8.pag.68.F.*

Serpens etiam *Prudentiæ* est hieroglyphicum: nam & Servatoris nostri dictum est, admonentis, nos esse debere prudentes, sicut serpentes. *Id.l.16.pag.148.F.*

Neque desunt, qui *Gorgonis caput* pro Minervæ pectore statutum, *Prudentiæ* signum esse contendunt, quæ locum habeat in pectore, qua qui præditi sunt, facilè alios confundere, vel imperitiæ redarguere, saxeosque quodammodo reddere, ubi adhibuerit, possunt. *Pier.Val l.16 pag.157.F.*

PUDICITIA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Iuven. Satyr.6.

——— Tarpejum limen adora
Pronus, & auratam Iunoni cæde juvencam,
Si tibi contigerit capitis matrona pudici.
Paucæ adeò Cereris vittas contingere dignæ.

Plaut. in Amphit.2.2.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam, & pudorem, & sedatam cupidinem, &c.

Ovid. Epist.5 Heroid.

——— Nulla reparabilis arte
Læsa pudicitia est: deperit illa semel.

Virgil. lib.5. Æneid. v.455.

Tum pudor incendit vires, & conscia virtus.

Silius Italicus lib.1. Bel. Pun.

Tum pudor accendit mentem, nec conscia fallit
Virtus pressa loco.

Valer. Flaccus lib.5. Argon.

—— Rebus semper pudor absit in arctis.

Seneca in Hippol. v.139.

Obstare primum est velle, nec labi via:
Pudor est secundus, nosse peccandi modum.

Proper. lib.2. El.6.

Nam nihil invitæ tristis custodia prodest:
Quam peccare pudet, Cynthia, tuta sat est.

Ovid. lib.1. Fastor.

Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat:
Nullus erat justis reddere jura labor.

Seneca in Agamemnone. v.110.

Periere mores, jus, decus, pietas, fides,
Et qui redire, cum perit, nescit pudor.

Valerius Flaccus lib.7. Argonaut.

——— Et non revocabilis unquam
Cessit ab ore pudor: propior implevit Erinnys.

Plautus in Bacchid.3.3.

Nam ego illum perisse duco, cui quidem periit pudor.

Plaut. Pseud.1.3,

Nimio id quod pudet facilius fertur, quàm illud quod pi-
get.

Horat. lib.1. Epist.16.

Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.

Seneca Oedip. v.65.

——— *Nullus est miseris pudor.*

Iuvenal.8.

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

Senec. Hippol. v.429.

Malus est minister regii imperij pudor.

Ovid. Epist.15.

Lis est cum forma magna pudicitiæ.

Iuvenal. Satyr.10.

——— *Rara est adeò concordia formæ*
Atque pudicitiæ.

¶ APOPHTHEGMATA.

Diogenes adolescenti cuidam erubescenti, atque ob id perturbato: Bono animo es, inquit, fili: istiusmodi est virtutis tinctura. *Laert.in ejus vita.*

Demetrius Phal. admonebat adolescentes, ut domi parentes, in via obvios, in solitudine revereantur seipsos. *Laert.l.5.c.5.*

Quidam Lacænam misso nuntio sollicitavit, num assentiretur, ut ipsi sui faceret copiam? cui illa respondit: Quum essem puella, parenti obedire didici, idq; feci: mulier autem facta, viro. Itaq; si me invitat ad honesta, viro meo primùm rem aperiam. *Plut.in Lac.apoph.*

Alia Lacæna rogata, num ad virum accessisset? non, inquit: sed ille ad me. Significans, sese non libidinis causa commercium habere cum viro, sed parentibus ac legibus obtemperare. *Plut.in Lacænar.apoph.*

Hieroni quidam exprobrabat oris graveolentiam: at ille cum uxore expostulavit, quod sibi nunquam indicasset: Tùm illa, putabam, inquit, viros omnes ad eundem olere modum. *Plut.apoph.*

Euboidas audiens à quibusdam prædicari uxores alienas, non approbavit id factum, dicens, de moribus ingenioque uxorum apud exteros nullam omninò faciendam esse mentionem. *Erasm.in apoph.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

Musæ graviter ferentes, quod Venus amoris stimulos sibi intentasset, pudicitiæ amissæ dolore, Adonidem interfecerunt, Veneris amasium. *Natalis Comes Mythol.l.7.c.15.*

Themisto Crithonis Oeanthi filia, pudicitiæ conservandæ causa Philonem, Phricodemi tyranni filium, in lecto secum cubantem ense abscondito interemit, ut ne uxor quidem occisi audiretur. Inde ad mare progressa, solvens, navigavit in Græciam. *Polyænus lib.8.*

Chiorum fœmina tantæ castitatis, ut neque adulterium, neque illegitimum concubitum ibi accidisse unquam proditum memoriâ sit. *Cælius lib.13.c.7.A.L.*

Pauli-

Paulina Saturnini uxor, amissæ per dolum Decii Mundi nobilis adolescentis pudicitiæ (qui eam sub persona Osiridis in ejus templo compresserat) dolore mirificè excruciata fuit. *Iosephus antiq. histor, lib.* 18. *cap.* 4.

In Germanorum olim fœminis mira fuit pudicitia, nulla spectandi illecebra, nulla conviviorum ratio: rara in tàm numerosa gente adulteria: cujus convictam mulierem resectis capillis, nudatam coràm propinquis maritus, domo exactam toto vico verberibus agebat. Profligatæ pudicitiæ nulla venia: non ætas, non forma, non opes connubium corruptis conciliare poterat. *Sabell. lib.* 2. *En* 6.

Cùm Thomæ II. Eboracensi Episcopo ægrotanti medici consulerent, ut feminæ pro remedio misceretur: & amici idem vehementer urgerent, ipseque assentiri videretur: adducta pòst decentis formæ femina, noluit eam attingere: ab amicis reprehensus, respondit: Propter salutem carnis, tandem morituræ, immortale decus pudicitiæ non amittam. *Polyd. lib.* 1. *c.* 3.

¶ HIEROGLYPHICA.

PRæcipuum *prætextâtæ* significatum fuit; ut *pudorem* indicaret, quem scilicet ætas ea, quæ *prætextata* dicebatur, sibi proponere deberet: ejusque rei indicium esse *purpureum colorem*, undè admonerentur, *Verecundiam* in dictis factisque omnibus amandam. *Pier Valer.* 40 *pag* 392. *D.*

Fabius Pictor dicit, *Ianum ad pudorem & sanctimoniam* domorum primum valvas, seras & claves excogitasse, ab eoque januas appellatas: unde claves in simulacris, in beneficii hujus memoriam gestet. *Pier. Valer. lib.* 48 *pag.* 477. *A.*

PULCHRITUDO.

¶ EXEMPLA SACRA.

PUlchritudinis exempla: Sarai, *Gen.* 12. V. 11. 14. Filiæ hominum, 6. V. 2. Rebecca, 24. V. 16. & 26. V. 7. Rachel, 29. V. 17. Ioseph, 39. V. 6. & 49 V. 22. Moyse, *Exod.* 2. V 2. Noëmi, hoc est, pulchra, *Ruth.* 1. V. 20. Saul, 1. *Sam.* 9. 2. & 10. V. 24. David, 16. V. 12. 18. & 17. V. 42. Abigail, 25. V. 3. Saul & Ionathas, 2. *Sam.* 1 23. Ionathas, V. 26. Bethsabee, 11. 2. Thamar Absolonis Soror, 13. 1. Absalom, 14. V. 25. 26. Abisag, 1 *Reg.* 1. 4. Adonias, V. 6. Vasthi, *Esth.* 1. V. 1. Esther, *Esth.* 2. 7. Iudith, *Iudith.* 8. 7. Filiæ Iob, 42. V. 15. Daniel & socii ejus, *Daniel.* 1. V. 4.

Vide Forma.

PUNITIO.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

ILla est pœna peccati justissima, ut amittat unusquisque illud, quo benè uti noluit, cum sine ulla difficultate posset, si vellet: id est, ut, qui

qui sciens rectè non facit, amittat scire, quid rectum sit: & qui rectum facere cùm posset, noluit, amittat posse, cùm velit. *Aug. lib.3. de l.arbit.*

Iussisti Domine, & sic est: ut pœna sit tibi omnis inordinatus animus. *Id.l.1.Confess.*

Mitissima omnium pœnarum erit eorum, qui præter peccatum, quod originale contraxerunt, nullum insuper addiderunt. *Id.in Enchirid.cap.95.*

Quia impunitum non debet esse peccatum, puniatur à te, ne tu pro illo puniaris: peccatum tuum judicem te habeat, non patronum. *Id.de util.agenda pœn.*

Tantò rectius majori supplicio dignum judicaverim animum, quantò vitiis subdit instrumenta virtutum. *Aug. in quadam Epist.*

Nemo Dei longanimitatem negligat: quia tantò districtiorem justitiam in judicio exiget, quantò longiorem ante judicium patientiam prorogavit. *Greg.in homil.13.in Evangel.*

Horrendo modo fit miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia & mors semper vivit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Mors perimit, & non extinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pavorem fugat: flamma comburit, sed nequaquam tenebras excutit. *Id.ibid.*

Quid tàm pœnale, quàm semper velle, quod nunquam erit? & semper nolle, quod nunquam non erit? *Bernh.in consid.*

Iustè puniuntur, qui licitis abutuntur: justius verò puniuntur, qui aliena rapere conantur: Sic satanas cœlum, sic protoplastus perdidit Paradisum. *Hug.l.2.de anima.*

Occultam culpam sequitur aperta percussio, ut malis exterioribus interna puniantur, & cor publicè corruat, quod latenter peccabat. *Cassiod.in Psal.*

¶ Exempla Biblica.

PVnitionis homicidarum exempla: Cain, *Gen.* 4. v.11. *&c.* Simeon & Levi, 49.v.5. Zebah & Salmuna, *Iud.* 8.v.19. Amalechita, Saulis interfector, 2.*Sam.*1.v.15 16. Baana & Rechab, 4.v.10.11. Fames propter Saulis homicidium, 21.v 1. Ioab, 1. *Reg.*2.v.31. Achab, 21. v.18.19. Ioram, 2 *Reg.* 9.v.24.25.26. Achab & Iezabel, 9 v.7.10.35. Filii Achabi homicidæ, 10.v.7. Athalia, 11 v.16.20. Servi Amasiæ, 14.v.6. Phacee, 15.v.30. Ioachim, 24.v.2 3.4. Sennacherib, 2 *Paralip.*32.v.21. Andronicus, 2.*Macch.*4.v.34.36 Antiochus, 9.v.28. Nicanor.15 v.30. Herodes Agrippa, *Actor.*12.v.23 Homicidii lex, *Exod.*21.v.12. *Num.*35. v.16. Homicidii ultor DEVS, *Gen.*9.v.6.

Vide Pœna, Vltio.

PUSIL-

PUSILLANIMITAS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

EXpectabam eum, qui salvum me fecit, à pusillanimitate spiritus, & tempestate. *Psalm.* 54. v. 9.

Noli esse pusillanimis in animo tuo. *Eccles.* 7.

Dicite pusillanimis, confortamini, & nolite timere. *Esa.* 35.

Consolamini pusillanimes. 1. *Thess.* 5.

¶ EXEMPLA PROFANA.

DOmitianus *Cæsar* oblatum à senatu novum & inexcogitatum honorem, quanquam omnium talium appetentissimus, metu insidiarum recusavit: Quo decretum erat, ut, quoties gereret consulatum, equites Rom. quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus præcederent eum, inter lictores apparitoresque. *Sueton.*

Ludovicus XI. Gallorum rex Cotterii medici objurgationes, quas vix mediastinus ab impotente domino ferret, tàm stupidâ tulit patientiâ, ut qui ergà omnes tyrannum se gerebat, medici mancipium esset: cujus arte se immortalem fore, stultissimus homo sperabat. *Phil. Comineus.*

Perseus Macedoniæ rex à L. Paulo Æmilio captus, tam humilem se gessit & contemptum, ut instar servi ad pedes victoris sese abjecerit, hocque ipso Æmilii victoriam per se splendidam, ignaviæ suæ ostentatione obfuscarit. *Plut. in AEmil.*

Cn. Pompejus clade Pharsalica accepta, magnum se non esse amplius recordans, attonitis similis, à castris absque comitatu se lento gradu ad mare contulit, pristini decoris & magnanimitatis penitùs oblitus. *Plutarch.*

QUERIMONIA.

¶ EXEMPLA SACRA.

QVerimoniæ exempla: Elias, 1. *Reg.* 19. v. 14. *Rom.* 11. v. 3. Ieremias ob destructam Ierusalem, *Thren.* 1, v. 1. Quærimoniæ justæ exempla: Moyses, *Exod.* 5. v. 22. Iosuah, *Ios.* 7. v. 7. Gedeon, *Iudic.* 6. 13. Populus, *Nehem.* 5. 1. CHRISTUS, *Matth.* 27. 46. *Marc.* 15. v. 34.

Vide Tristitia, Luctus, Dolor, Afflictio, Tribulatio.

QUIES.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca Oct. v. 729.

Quæcunque mentis agitat infestus vigor,
Ea per quietem sacer & arcanus refert
Veloxque sensus.

Idem Herc. Fur. v.173.

—— Novit paucos
Secura quies.

Idem Oedip. v.684.

Ab inquieto sapè simulatur quies.

Ovid. Epist.4.

Quod caret alterna requie, durabile non est.

Vide Labor, Otium, Somnus.

RAPACITAS, RAPINA.

¶ Sententiæ Patrum.

SI in ignem mittitur, qui non dedit rem propriam; ubi putas mittendus erit, qui invasit alienam? Si cùm diabolo ardet, qui nudum non vestivit; ubi putas arsurus est, qui expoliavit? Non nocent mala præterita, si non placent. *August. de Verbis Dom. cap.* 20.

Si pœnale est, clanculùm auferre: multò majoris pœnæ est, violenter eripere. *Idem in serm.*

Nostri quoque principes, cùm pauperes delinquentes publicè arguant & confundant, divitibus pejora peccantibus, nec nutum faciunt: in quorum domibus sunt rapinæ, dùm Ecclesiæ opes sibi thesaurizant; & in delitiis abutuntur, quæ ad sustentationem pauperum dantur; & sibi reservant, nec propinquis distribuunt, & aliorum inopiam suas vel suorum faciunt divitias. *Idem in gloss. super Esa.* 3.

Quid recipiet, qui aliena tulit: si semper ardebit; qui sua non dedit? *Raban.*

Si sterilitas in ignem mittitur, rapacitas quid meretur? aut quid recipiet, qui alienum tulerit, si semper ardebit, qui de suo non dederit? Et si judicium sine misericordia erit illi, qui non fecerit misericordiam: quale judicium erit illi, qui fecerit & rapinam? *Fulgent.*

Sicut ovis tondentem se non increpat: Ita nec justus cupiditatem se expoliantis accusat. *Cassiod. in Psal.* 8.

Pauperibus non dare, tulisse est: & meritò, quando qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, extinguit. Pudeat illis tollere, quibus jubemur offerre. Vltra omnes crudelitates est, divitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honesta lucra: horreantur damnosa compendia. Nullus audeat inde tollere, quod debet collectum dispergere: addendo perdit, qui retinendo colligit: & paupertatem potius ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit. *Cassiod. lib. 5. epist.*

¶ Sen-

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. lib.1. Amor.8.

Certior è multis, nec tam inuidiosa rapina est:
Plena venit canis de grege præda lupis.

Idem eleg. 10.

Carpite de plenis pendentes vitibus uvas:
Præbeat Alcinoi poma benignus ager.

Tibul. lib.1. Eleg.1.

At vos exiguo pecori furesque lupique
Parcite: de magno præda petenda grege.

¶ APOPHTHEGMATA.

NEro nunquam cuiquam officium delegavit, nisi hæc adjiceret: Scis quibus mihi est opus: & hoc agamus, ne quis quid habeat. Vox prædone quàm principe dignior. *Eras.6.apoph.*

Vespasianus, quoniam rapacissimum quemque promovere solebat, ut mox ditatos condemnaret, vulgò dictus est officiarios suos habere pro spongiis: quòd (veluti spongias) & siccos madefaceret: & humentes exprimeret. *Sueton.*

¶ SIMILITUDINES.

CAnis quicquid excepit, protinus devorat, & semper ad spem futuri hiat: Ita quod expectantibus fortuna projecit, id sine ulla voluptate dimittimus, statim ad rapinam alterius erecti. *Senec.*

Vt feræ mutuo laniatu vivunt: Ita quisquis potentior, malò inferioris ditescit ac crescit. *Seneca.*

Sicuti Polypus quicquid brachiis attigerit, suctu tenet & attrahit: Ita difficillimum est, evellere de manibus quorundam, si quid nacti fuerint. *Plin.lib.9.cap.28.*

Qui Tigridis catulos rapit, benè secum agi putat, si vel unum insequenti matri auferat impunè: Ita qui alienam invasit possessionem, etiam cogatur reddere; lucrum tamen facit, si vel portionem aliquam retineat. *Plin.lib 8.c.18.*

Lutarium piscem semper sequitur piscis nomine Sargus, qui illo cœnum fodiente, excitatum devorat pabulum: Ita sunt, qui se misceant alienis negotiis, ut eis laborantibus fructum percipiant. *Plin.lib.9.c.7.*

¶ EXEMPLA SACRA.

RApinæ & spoliationis exempla: Sichem, *Gen.*34.v.2. Israelitæ, *Exod.*12.v.35 36. *Deut.*2.v.32.35. Amalechitæ, 1.*Sam.*30.v.16. David, v.18.19. Populus Israel, 2.*Sam.*23.v.10. Achab, 1.*Reg.*21.v.15.16. Nabuchodonosor, 2.*Reg.*24.v.13. Philisthæi. 1.*Paral.*10.v.8. Exercitus Asiæ regis, 2.*Par.*14.v.13. Iosaphat & Populus, 20.v.25. Filii Israel, 28.8. Achab, v.21. Populus Israel. *Iudith.*15.v.13. Antiochus, 1.*Macch.*1.v.3.20.33.& 6 v.12. Iudas Macchabæus, 3.v.11.12.& 4.v.23. Simson, 5.

v.22. Iudas, v.68. Iudæi, 6.v.6. & 7.v.47. & 12.v.31. 2.*Macch*.8.27. 28. Ionathas, 1.*Macchab*.10.v.84. Rapaces fugiendi, 1.*Corinth*.5.v.11. eorum merces, *Prov*.28.10. *Esa*.33.1. 1.*Corinth*.5.11. & 6.20. Vide & *Deut*.28.v.31.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Cyrus Persarum rex devictâ Asiâ, pondo XXXIV. millia invenit, præter vasa aurea, aurumque factum, & in eo folia ac platanum vitemque, Qua victoria argenti quingenta millia talentorum reportavit, & craterem Semiramidis, cujus pondus quindecim talenta colligebat. Talentum autem Ægyptium pondo LXXX. capere Varro tradit. *Plin.lib*.33.c.3.

Syracusa civitas est in Sicilia, vetusta fama, & opibus ingentibus. Hanc obsedit per triennium M. Marcellus: tandem expugnavit, tantumque ex ea prædæ congestum est, quantum vix capta Carthagine, quæ tùm maximè florebat, paribusque cum populo Romano viribus contendebat, fuisset. *L.Vives in Aug. de Civit. Dei, lib*.1.*cap*.6.

M.Ful. Nobilior Ætolos superavit: de quibus ovans urbem ingressus, triumphansque multa argenti ac auri pondera in ærarium intulit, præter signa tabulasque pictas, quas abstulit. *Vol. lib*. 16. *Anthrop*.

L.Cornel.Lentulus proconsul, tulit ex præda XLIII. millia pondo auri: LXXX. militibus ex præda: CXX. asses viritim divisit. *Liv.l*.41.

L. Paulus AEmilius subacta Macedonia, tantum pecuniæ in ærarium intulit, ut deinceps censum pendere Romani desinerent, usque ad Hircii & Pansæ consulatum: Qui consules primo Antonii & Cæsaris bello fuère. *Plut.in Paulo*.

Saraceni, cum intellexissent in Siciliam prædam, de Roma spoliata, à Constante Imp. esse reductam, magna classe Alexandriâ solventes, Syracusis occupatis, Romanæ urbis ornamenta intercepta secum Alexandriam avexerunt, sub Constantino Pogonato. Anno Domini 672. *Sigebertus in Chronico, Paulus Diaconus lib*.5. *cap*.6. *de gest.Longobard*.

Præda ex urbe Constantinopolitana à Mahometa II. Turcarum Imp. capta, quibusdam quater millies millibus ducatorum æstimata est: externi tantùm mercatores Veneti damnum passi sunt 50000. Genuenses 20000. Florentini 20000. Anconitani 15000. ducatorum. *Chalcondylas lib*.8.

Cùm primùm Persæ in Eubœa militarunt, Diomnestus vir Eretrieus præerat thesaurorum custodiæ: omnibus verò mortuis, cùm & nesciretur Diomnestum habere pecuniam, thesauros istos apud se retinuit. *Athen.lib*.12.*cap*.17.

Vide Furtum.

RA-

RATIO.

¶ Sententiæ Patrum.

VÆ duplici corde! de ſuo partem faciunt Deo, & partem faciunt diabolo. Iratus Deus: quia ſit ibi pars diabolo: diſcedit, & totum diabolus poſſidet. *Auguſt. ſuper Ioan.*

Beati mundo corde: non exterioribus oculis, ſed corde videbitur Deus. *Idem de Verbis Domini.*

Cor habet in ventre guloſus, laſcivus in libidine, cupidus in lucris. *Ibidem.*

Omnipotens Deus humanum cor deſtruit, quum relinquit: ædificat, quùm replet: neque enim humanam mentem debellando deſtruit, ſed recedendo: quia ad perditionem ſuam ſufficit ſibi demiſſa. *Hier. ſuper Matth. 5.*

Quid eſt cor purum? ipſum eſt quod nec compunctione ſcinditur: nec pietate mollitur: nec movetur precibus: minis non cedit: flagellis duratur: ingratum eſt ad beneficia, infidum ad conſilia, ſævum ad judicia, inverecundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad divina: præteritorum obliviſcens: præſentium negligens: futura non prævidens: ipſum eſt, cui præteritorum præter ſolas injurias nihil omninò non præterit, futurorum nulla, niſi fortè ad ulciſcendum, proſpectio eſt. *Bernh. 5. de conſider.*

Semper in robuſto & vegeto corpore animus mollior jacet, atque tepidum cor: & rurſum in corpore debili & infirmo fortior viget promptiorque ſpiritus. *Idem in Apologetico.*

Puritas cordis in duobus conſiſtit: in quærenda gloria Dei, & utilitate proximi. *Idem.*

In omni namque creatura, quæ ſub ſole vanitatibus mundanis occupatur, nihil humano corde ſublimius, nihil nobilius, nihilque Deo ſimilius reperitur: quapropter nihil aliud quærit à te, niſi cor tuum. *Hug. lib. de anima.*

Solus is regnat, qui depoſito cordis imperio, legibus rationis ordinat totam familiam motuum interiorum & exteriorum. Si conſurgat leonina rabies, punitur per patientiam: ſi petulantia hirci, per abſtinentiam: ſi ferocitas apri, per manſuetudinem: ſi ſuperbia unicornis, per humilitatem. Non invenitur autem inter cæteras artes liberales ars iſta præ aliis liberalis, qua tenetur cor, quod omni mobili mobilius eſt, quod omni lubrico lubricius eſt. *Idem lib. 3. de anima.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Claud. de 4. Honorii Conſ. v. 235.

—— Hanc alta capitis fundavit in arce
Mandatricem operum, proſpecturamq; labori.

Manil. lib.2. Astronom.

Nam neque decipitur ratio, nec decipit unquam.

Claud. in Consul. Manlii. v.227.

——— Diis proximus ille est,
Quem ratio, non ira, movet: qui facta rependens,
Consilio punire potest.

Persius Satyr.5.

Stat contra ratio, & secretam gannit in aurem,
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo.

Ovid. lib.2 Fastor.

Conscia mens, ut cuique sua est, ita concipit intra
Pectora pro facto spemque metumque suo.

Ovid. lib.2. de Trist.

Omnia perversas possunt corrumpere mentes:
Stant tamen illa suis omnia tuta locis.

Ovid. 2. Art.

Iam mollire animum, qui duret, & astrue formam:
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Horat.1. Epist.1.

Si quadringentis, sex, septem millia desunt,
Est animus tibi, sunt mores & lingua, fidesque;
Plebs eris.

Horat.2. Carm.3.

Æquam memento rebus in arduis
Servare mentem. &c.

Terent. in Heauton.1.2.

——— Ubi animus semel se cupiditate devinxit mala,
Necesse est consilia consequi consimilia.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICÆ.

MVnus animi est, ratione uti. *Cic.3.Tusc.*

Nihil est non dicam in homine, sed in omni cœlo atque terra, ratione divinius: quæ quum adolevit, atque perfecta est, nominatur ritè sapientia. 1.*de Leg.*

Domina omnium & regina est ratio: quæ connixa per se, & progressa longiùs, fit perfecta virtus: hæc ut imperet illi parti animi, quæ obedire debet, id videndum est viro. Quonam modo, inquies? velut servo dominus: velut Imperator militi: velut parens filio. 2.*Tuscul.*

Benè adhibita ratio cernit, quid optimum sit: neglecta, multis implicatur erroribus. 4.*Tuscul.*

Societatis humanæ vinculum est ratio & oratio: quæ dicendo, communicando, disceptando, judicando conciliat inter se homines, conjungitque naturali quadam societate: neque ulla re alia longiùs absumus à natura ferarum. 1.*Offic.*

Sunt

Sunt homines, qui rationem, bono consilio à diis immortalibus datam, in fraudem malitiamque convertunt, *3. de Nat. Deor.*

¶ APOPHTHEGMATA.

THales olim interrogatus, quid in tota rerum natura esset velocissimum? respondit: Mens humana. *Laert. l. 1. c. 1.*

Pittacus quærenti, quid in minimo maximum esset? respondit: Bona mens in corpore humano. *Stob. serm. 3. de prudent.*

Alphonsus cùm pro more lectioni Senecæ (quem præcipue semper coluit) incumberet, interrogatus à Davalo, purpuratorum humanissimo, cur animus mortalium ita immensus atque insatiabilis foret? respondit rex: Animum hominis à Deo profectum, non priùs conquiescere, quàm eò rediret, undè profectus esset. Esse proculdubio animum nostrum Dei & æternitatis capacem, propterea neque impleri, neque satiari posse iis rebus, quæ fluxæ & incertæ essent. *Panorm. lib. 1. de Alphonsi reb. gest.*

¶ SIMILITUDINES.

UT Deus, quo nihil est melius, minimè apparet: Ita quod est in homine optimum, nempè mens bona, maximè latet, *Erasm.*

Vt in fidibus musicorum aures vel minima sentiunt: Sic nos magna sæpè intelligimus ex parvis. *Cic. 1. Offic.*

Vt non æquè cernunt cicadæ, & accipitres: neque similiter volant aquila, & perdix: Ita non omnia, quæ rationis participia sunt, æquè valent ratiocinandi acumine. *Plut.*

Vt navis, cui firma est anchora, in quovis portu potest conquiescere: Ita animus, si accedat recta ratio, quovis in loco tranquille vivet. *Plutarch.*

Non satis est habere corpus sanum, verùm & bonæ habitudinis, ac robustum sit, oportet: Sic ratio non solùm pura debet esse, & à vitiis immunis, sed & robusta. *Plut.*

Navis deserta recipit gubernatorem, si quis velit in portum reducere: At animus ira percitus non admittit gubernatricem rationem aliundè, nisi intùs ratio clavum arripiat. *Plut.*

Vt non satis est clavus, neque frænum, nisi adsit, qui arte moderetur: Ita non sufficit eloquentia ad moderandum populum, nisi accesserit sermonis moderatrix ratio. *Plut.*

Vt quemadmodum si sol non sit, per reliqua astra noctem ageremus: Ita quantum ad reliquos attinet sensus, nihil differimus à brutis, nisi ratio adsit. *Plut.*

In magno fluctu non sistitur navis, nisi pondus anchoræ retineat alto infixæ vado: Sic in magnis rerum procellis, summa debet ratio animum cohibere, ne affectibus auferatur. *Plut.*

Cupressi semina adeò minuta sunt, ut quædam oculis cerni non possint: & tamen in eo tanta est arbor, tàm procera: Ita ratio mini-

mum quiddam est & occultum: sed eadem maxima est, si prodeat, & vim suam explicet. *Plin lib.*17.*c.*10.

Vt ingentia pondera, quæ nullis hominum viribus tolli possunt, machinis facilè tolluntur: Ita quod vi nequeas efficere, ratione & arte facilè efficias. *Erasm.*

Vide Animus.

REBELLIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

REbellionis exempla: Israelitæ, *Exod.*16.℣.20 *Num.*14.℣.4. & 26. ℣.9. *Deut.*9.℣.23.24. Core, Dathan & Abiron, 16.℣.12.14. Ieroboam, 1.*Reg.*11.℣.26. Zambri, 16.℣.9.16. Servi Benedad, 20.℣.32. Osee, 2.*Reg.* 17.℣.4. Ioacim, 24.℣.1. Sedecias, ℣.20. 2.*Par.*36 ℣.13. *Ezech.*17.℣.15.16. Edom, 2.*Paral.*21.℣.8.9.10. Iudæi, 1.*Esdr.*4.℣.12. Subditi Alexandri, 1.*Macch.*11.14. Philippus, 2.*Macch.*13.23. Minatur etiam Deus, se fame, peste, & gladio perditurum Sedeciam, & populum Iudaicum, aliasque omnes gentes, quæ detrectent servire regi Babel, *Ier.*27.℣.8. *Ezech.*17.℣.15. Alter Hebræorum litigantium, *Actor.*7.27. Israelitæ, *Rom.*10.21.

Vide Discordia, Seditio.

RECONCILIATIO.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

SCiendum, quòd ille rectè delicti sui veniam postulat, qui priùs hoc, quod in ipso delinquitur, relaxat. Munus enim non accipitur, nisi ante discordia ab animo pellatur, dicente veritate: Si offers munus tuum, &c. Qua in re pensandum est, cùm omnis culpa munere solvatur, quam gravis est culpa discordiæ, qua nec munus accipitur, nec proximus reconciliatur. Debemus itaque ad proximum, quamvis longè positum, longeque disiunctum, mente ire, eique animum subjicere, humilitate ac benevolentia placare. *Greg. dial. lib.*4.

Si cogitatu offendisti, cogitatu reconciliare: si verbis, verbis: si factis, factis. Non enim quem factis læsisti, sine factis placaveris. Sine causa oras Deum, sine causa eleemosynas facis de rebus, quibus alios spoliasti. Quid enim prodest, si unus ad Deum pro te orat, & alius adversum te Deum interpellet? juxta illud Ecclesiastici 34. Dona iniquorum non probat altissimus. *Chrys. in Matth.*5.

Frustra propitiari sibi Deum quærit, qui citò placari proximum negligit. *Idem.*

Si tantummodo non lædas eum, qui te læsit; avertas tamen te ab eo, nec libenter eum videas, manet sine dubio vulnus in pectore, & do-

& dolor augescit in corde. Quod si est: nondum utique, quod Christus mandavit, expletur. Nunquid tu ita vis proprium tibi fieri Deum, ut non te quidem lædat, avertat se tamen à te, & peccatorum tuorum memoriam teneat, & videre te nolit? Igitur qualem vis ergà te esse Deum, quum delictorum veniam poscis; talem te exhibere debes his, qui deliquerunt in te. *Idem lib. de compunctione cordis.*

¶ SENTENTIA PHILOSOPHICA.

DIssensio ab aliis, à te reconciliatio incipiat. Quum ignoscis, ita beneficium tuum tempora, ut non ignoscere videaris, sed absolvere: quia gravissimum pœnæ genus est contumeliosa venia. *Senec. lib. de morib.*

¶ APOPHTHEGMATA.

QVùm *Pompejus & Crassus*, in consulatu collegæ, decessuri essent magistratu, *Cn. Aurelius* quidam subitò in forum procurrens, clamavit: Sibi visum in somnis, Iovem jussisse, ne prius se magistratu abdicarent, quàm in gratiam redissent. Idem flagitante populo, Pompejus nihil motus est: At Crassus surgens, viro collegæ dexteram porrexit, dicens: Nihil, ô Quirites, me indignum facturus mihi videor, si prior cum Pompejo in gratiam rediero, quem vos etiamnum impuberem Magnum cognominastis: cuiq; priùs triumphum decrevistis, quàm in senatum allectus esset. *Plut. in Crasso.*

Crassus in Syriam profecturus, volens potius *Ciceronem* amicum quàm inimicum relinquere, officiosè salutato dixit, se apud illum velle cœnare: quem Cicero alacriter excepit. Post aliquot dies quidam amicorum egerunt apud Ciceronem, ut cum Vatinio quoque rediret in gratiam: Num, inquit, & Vatinius mecum cœnare vult? Significans, illum cœnam ambire potiùs, quàm amicitiam. *Eras. 4. apoph.*

¶ SIMILITVDINES.

CAssiteris, id est, stannum aut plumbum album, æs ruptum ferruminat, utrumque contingens propter affinitatem, quam habet cum utroque: Ita amicus amicitiam ac benevolentiam disruptam reconciliare debet, utrique se accommodans ex æquo. *Plut.*

Ignis facilè accenditur in paleis, & pilis leporinis; sed idem mox extinguitur, si nihil addas: Sic iræ amantium, aut nuper conjugatorum, si nemo se admiscuerit. *Plut.*

Vt crystalli fragmenta sarciri nullo modo possunt: Ita difficilimum eos reconciliare, qui ex arctissima familiaritate in mutuum odium venerint. *Idem.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

REconciliationis cum proximo offenso exempla: Iudas, *Gen.* 38. ꝟ. 26. Fratres Ioseph, 50. ꝟ. 17. 18. 19. 20. Pharao, *Exod.* 10. ꝟ. 16. 17. Israelitæ, 1. *Sam.* 12. ꝟ. 18. 19. Semei, 2. *Sam.* 19. ꝟ. 19.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Constantinus Magnus in Synodo Nicena libellos accusatorios, & querelas sacerdotum utriusque partis comburi curavit, & ad *ἀμνηστίαν* mutuam exhortatus est, etiam hoc addens: Suum non esse ejusmodi causarum cognitionem & judicium sibi sumere, sed pertinere id ad eum judicem, qui omnium corda scrutetur. *Socrat. lib. 2. cap. 8 & Sozom. lib. 1. cap. 17.*

Maximum fuit omnium Themistoclis operum, quod bella intestina Græciæ extinxerit, contentionesque eorum diremerit mutuas, suadens, ut suspenderent belli Persici causa simultates: Qua in re egregium socium habuisse memoratur *Chileum Arcadem. Plut.*

Concordiæ templum apud Romanos nullam aliam ob causam ædificatum esse constat, quàm ut hominum inter se odia & simultates, quibus Respublica affligeretur, in eo factis sacrificiis deponerentur. Ideoque Severo Romanorum Imperatore morbo extincto, cùm odium inter Geram & Antonium fratres ob regni successionem esset ortum, senatus decrevit, ut pro concordia utriusq; Diis immortalibus sacrificaretur, ac præsertim ipsi Concordiæ. *Dion Nicæus, & Xiphilinus.*

Vide Amicitia; Venia.

RECREATIO.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. ad Pisonem.

—— Nec enim facundia semper
Adducta cum fronte placet: non semper in armis
Bellica turba manet: nec tota classicus horror
Nocte dieq; gemit: non semper Gnossius arcus
Destinat, exempto sed laxat cornua nervo:
Et galea miles caput, & latus ense resolvit.

Ibid.

Ignea quin etiam Superûm pater arma recondit:
Et Ganymedea repetens convivia mensæ,
Pocula sumit eâ, qua gessit fulmina, dextra.

Horat. Satyr. 6. lib. 2.

———— Quo, bone, circa
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus.

Persius Satyr. 5.

Indulge genio, carpamus dulcia, nostrum est
Quod vivis: cinis & manes & fabula fies.

Martial.

Martial. lib.7. Epigram.46.

Vive velut rapto, fugitivaq; gaudia carpe:
Perdiderit nullam vita reversa diem.

Idem lib.10. Epigram.44.

Gaudia tu differs: at non & stamina differt
Atropos, atque omnis scribitur hora tibi.

Tibull. Eleg 8 lib.1.

Et tu, dùm primi floret tibi temporis ætas,
Vtere: nam tardo labitur illa pede.

Seneca in Hercule furente. v.475.

Post multa virtus opera laxari solet.

Statius lib.4. Sylvarum, 4.

——— Nostra fatiscit
Laxaturque chelys: vires instigat, alitq;
Tempestiva quies, major post otia virtus.

¶ SIMILITUDINES.

UT sunt vices somni & vigiliæ, noctis & diei, tempestatis & serenitatis, belli & pacis: Ita labores levandi otio & lusibus. *Plut.*

Lyram & arcum remittimus, quò melius possint tendi: Ita recreandus ocio animus, ut ad labores reddatur vegetior. *Plut.*

Auriga non semper adducit habenas, sed aliquando remittit: Ita pueris nonnihil indulgendum. *Plut.*

Vt arcus tensus rumpitur: Sic animus remissus frangitur. *Plut.*

Vti novales, licet alternis interquiescant annis, tamen eam cessationem ubertate compensant: Ita relaxatio ingeniorum mediocris facit, ut ad studia reversi plus efficiamus vigore animi, licet breviore temporis spatio.

Vide Otium & Ludus. Item Relaxatio.

REGNUM, REX.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

AB uno sensato inhabitabitur patria, & à tribus impiis deseretur. *Eccles.* 19.

Ipse mutat tempora & ætates: transfert regna atque constituit. *Daniel.*2.21.

Ecce oculi Domini super regnum peccans, & conteram illud à facie terræ. *Amos 9.*

Rex insipiens perdet populum suum: & civitates inhabitabuntur per sensum prudentium. *Eccles.*10.

Propterea exhonoravit Dominus conventus malorum, & destruxit eos usque in finem. Sedes ducum superborum destruxit Deus, & sedere facit mites pro eis. Radices gentium superbarum arefacit Deus, & plantat humiles ex ipsis gentibus. *Idem ibid.*

Terras gentium evertit Dominus, & perdit eas usque ad fundamentum. Arefactas aufert, & disperdit eas: & delet de terra memoriam earum. *Idem ibid.*

Ecce Dominus dissipabit terram, & nudabit eam. Dissipabitur terra, & direptione prædicabitur: quia transgressi sunt reges, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum. *Esa.*24.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

OMnia indigent Domino, & misera, & felicia: quia sine illo miser non sublevatur, & felix non regitur. *August. in Psal.*32.

Quicunque proprium corpus subegerit, nec ejus passionibus turbari animam suam rector sui congrua vivacitate permiserit; is bene, regia quadam potestate se cohibens, rex dicitur, quod regere se noverit, & arbiter sui juris sit, ne captivus trahatur in culpam, nec præceps feratur in vitium. *Idem in Psal.*118.

Omnis, qui dispensandis terrenis rebus præsidet, occulti hostis jaculis latius patet. *Gregor. in mor.*

Magnoperè curandum est, ut qui regendis hominibus præfertur, apud se intra sacrarium mentis in cathedra præsideat humilitas: quumque judicanti ei à cæteris foris adsistitur, vigilanti oculo incessanter aspiciat, cui quandoque judici ipse de his judicandus adsistat: ut, quantò nunc antè eum, quem non videt, solicitus trepidat; tantò eum, quum viderit, securior cernat. *Idem ibid.*

Revera mihi videtur esse ars artium, & disciplina disciplinarum, hominem regere, qui certè est inter omnes animantes maximè & moribus varius, & voluntate diversus. *Nazianz. in apolog.*

Sæpè à disciplinæ metu resolvimus subditos, si nostro regimini hilaritatis fræna relaxamus: quia dum nos quasi licenter lætos aspiciunt, audacius ipsi ad illicita resolvuntur *Greg. in moral.*

Reges à rectè agendo vocati sunt: ideoque rectè faciendo regis nomen tuetur, peccato amittit. Rectè ergò illi reges vocantur, qui tàm semetipsos quàm subjectos benè regendo modificare noverunt. *Isidor. lib. de summo bono.*

Publici decoris mater est mens regentis: & quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum. Facilius est quippe, si dicere fas est, errare naturam, quàm dissimilem princeps possit formare Rempublicam. Is enim potest alios regere, qui se studuit sub decore tractari. *Cassiod. lib.*3. *epist.*

Tuta est conditio subjectorum, ubi vivitur sub æquitate regnantium: principis autem opinionem longè lateque dissеminat subjectorum custodita securitas. *Idem ibid.*

Qui Reipublicæ statum & generale cupit stare fastigium, ad universa debet esse sollicitus: quia non est salus in corpore, nisi quam & membra potuerunt obtinere. *Idem ibid.*

¶ SEN-

¶ Sententiae Poeticae.

Seneca in Thyeste. v.214.

——— Vbi non est pudor,
Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides,
Instabile regnum est.

Seneca in Hercule furente. v.340.

——— Rapta sed trepida manu
Sceptra obtinentur: omnis in ferro est salus:
Quod civibus tenere invitis te scias,
Strictus tuetur ensis: alieno in loco
Haud stabile regnum est.

Seneca in Troade. v.256.

Violenta nemo imperia continuit diu.

Seneca in Medea. v.196.

Iniqua nunqam regna perpetuo manent.

Seneca Theb. v.654.

Regnare non vult, esse qui invisus timet.
Simul ista mundi conditor posuit Deus,
Odium atque regnum.

Id. v.659.

Qui vult amari, languida regnet manu:
Invisa nunquam imperia retinentur diu.

Seneca in Oedipo. v.703.

——— Odia qui nimium timet,
Regnare nescit: regna custodit metus.

Seneca in Thyeste. v.311.

Vt nemo doceat fraudis & sceleris vias,
Regnum docebit.

Lucan. lib.1. bel. civil.

Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit.

Seneca in Thyeste. v.442.

Non capit regnum duos.

Seneca in Oedipo. v.6.

Quisquamne regno gaudet? ô fallax bonum!
Quantum malorum fronte quam blanda tegis?
Vt alta ventos semper excipiunt juga,
Rupemque saxis vasta dirimentem freta,
Quamvis quieti, verberant fluctus maris:
Imperia sic excelsa fortuna objacent.

Seneca Thebaid. v.598.

In servitutem cadere de regno, grave est.

Idem.

Regna cùm scelere, omnibus
Sunt exiliis graviora.

Seneca in Herc. fur. 744.

——— Sanguine humano abstine,
Quicunque regnas. scelera taxantur modò
Majore vestra.

Senec. in Medea. v. 222.

——— Hoc reges habent
Magnificum & ingens, nulla quod rapiat dies;
Prodesse miseris: supplices fido lare
Protegere.

Seneca in Thyeste. v. 212.

Rex velit honesta; nemo non eadem volet.

Horat. lib. 1. Epist. 1.

——— At pueri ludentes, rex eris, ajunt,
Si rectè facies: Hic murus aheneus esto,
Nil conscire sibi: nulla pallescere culpa.
Roscia (dic sodes) melior lex an puerorum
Nænia? quæ rectè regnum facientibus offert,
Et maribus Curiis & decantata Camillis?

Ausonius in Monosyl.

Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit rex.

Claud. de 4. Honorii Cons. v. 261.

——— Tunc omnia jure tenebis,
Cùm poteris rex esse tui.

Seneca in Oedipo. v. 82.

——— Regium hoc ipsum reor;
Adversa capere. quoque sit dubius magis
Status, & cadentis imperij moles labat;
Hoc stare certo pressius fortem gradu.
Haud est virile, terga fortunæ dare.

Seneca in Hercule furente. 352.

Ars prima regni est, posse te invidiam pati.

Seneca in Troade. v. 325.

Est regis, alij spiritum regi dare.

Seneca in Octavia. 447.

Decet timeri Cæsarem. SEN. *At plus diligi.*

Senec. in Oedipo. v. 682.

Certissima est regnare cupienti via;
Laudare modica, & ocium, ac somnum sequi.

Claud. de 4. Honorii Cons. v. 299.

——— Componitur orbis

Regis

Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis.
Mobile mutatur semper cum principe vulgus.

Seneca in Troade. v.330.

Praeferre patriam liberis, regem decet.

Seneca in Hercule furente. v.921.

—— *Victima haud ulla amplior*
Potest, magisque opima mactari Iovi,
Quàm rex iniquus.

Seneca in Herc. Oeteo. v.637.

Colit hic reges, calcet ut omnes,
Perdatque aliquos, nullumque levet:
Tantum ut noceat cupit esse potens.

Ex Graecis Comicis.

Δεῖ τὸν πολιτῶν προστατεῖν αἱρούμενον,
Τὴν τοῦ λόγου μὲν δύναμιν οὐκ ἐπίφθονον,
Ἤθει δὲ χρηστῷ συγκεκραμένην ἔχειν.
Vrbis tenere qui gubernacula cupit,
Hic ne invidenda polleat facundia;
Sed quae probis sit temperata moribus.
Εἰκὼς δὲ βασιλεύς ἐστιν ἔμψυχον Θεοῦ,
Animata imago rex putandus est Dei.
Ἀρχῆς τετευχὼς ἴσθι ταύτης ἄξιος.
Imperium adeptus, dignum eo te praebeas.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHORUM.

INter homines antiquorum optimus animorumque rector eligebatur: ideoque summa felicitas erat gentium: in quibus non poterat esse potentior, nisi melior. *Senec. 3. Epist.*

Inexpugnabile munimentum, amor civium: quid pulchrius est, quàm vivere optantibus cunctis? quis huic audeat struere aliquod periculum, sub quo justitia, pax, securitas, dignitas florent? sub quo opulenta civitas, copia bonorum omnium abundat? *Idem de clementia ad Neronem.*

Si vis omnia tibi subjicere, te subjici rationi. Multos reges, si te ratio rexerit: ab illa disces, quid & quemadmodum aggredi debeas. *Idem in Epist.*

Gentes barbaras, impatientesque alieni arbitrii, faciliùs est regere, quàm animum suum continere, & sibi tradere. *Ibid.*

Simul ista mundi rector Deus posuit, odium atque regnum: qui ergò odia nimium timet, regnare nescit. *Ibid.*

Sicut hominibus reges, ita regibus dominandi desideria dominantur: hoc est regnum, nolle regnare cùm possis. Vis ergò regnum tibi dari magnum? rege teipsum. *Ibid.*

¶ APO-

§ APOPHTHEGMATA.

Diogenes. Narratur Alexandrum magnum astantem *Diogeni Cynico*, quæsisse ab eo, num ipsum metueret? tùm ille, quid es? Bonum, an malum? Alexander respondit. Bonum: Quis igitur, inquit *Diogenes*, timet bonum? *Laert.lib.6.cap.2.*

Sigismundus imperator audiens à quibusdam disputari, num melius esset amari, an verò timeri à subditis? respondit: Quemadmodũ superi amari & timeri volunt, ita & reges: neque enim benè ames, nisi etiam timeas. Timor enim reverentiam arguit, quæ regibus maximè debetur. *AEn.Sylvius lib.4.comment.in res gest.as Alphonsi.*

Alphonsus rex interrogatus, quos è popularibus suis percharos haberet? Illos, inquit, qui non magis eum, quam pro eo metuant. *Panorm.lib.4.*

Constantinus Chlorus amicis admonentibus, quòd in augendo fisco videretur indiligentior, respondit, publicas opes rectiùs à privatis haberi, quàm intra unum claustrum reservari. *Eras.lib.8.apoph.*

Augustus Cæsar audiens, quod Alexander natus annos triginta duos, postquam plerasque mundi regiones peragrarat, dubitasset, quid in reliquum vitę tempus esset facturus? demirabatur, si Alexander non judicasset majus opus, benè gubernare partum imperium, quàm amplam ditionem comparasse. Rectè notavit inexplebilem Alexandri ambitionem, qui nullam aliam functionem regi dignam existimasset, quàm proferre ditionis terminos: quùm multò tùm pulchriùs, tùm difficiliùs sit regnum, quod contigit, rectis legibus, sanctisque moribus exornare, quam armis regno regnum addere. *Plut.in Rom.apoph.*

Agrippina. Quùm genethliaci Agrippinæ matri Neronis responidissent, imperaturum quidem filium, sed occisurum matrem: Occidat, inquit, modò imperet. *Sueton.*

Rudolphus Cæsar interrrogatus, qui fieret, ut homines eas, quas non didicerunt artes, omnes recusarent, imperii autem gubernationem oblatam nemo? Non mirum, inquit: Stultos enim putant, qui regnare nesciunt: stultum autem nemo sese judicat. *AEneas Sylv. de dictis Friderici Imp.*

Apollonius rogatus à Babyloniæ rege, quomodo tutò regnare posset? Si multos, inquit, honoraveris: paucis verò credideris. *Philostr.*

Antigonus. Quùm omnes admirarentur *Antigonum* regem, quod, quùm initio regni durior fuisset, senex factus, clementer ac placidè regnum gubernaret: Priùs, inquit, opus erat regno: nunc gloria & benevolentia. *Plut.in apoph.*

Cotys rex Thraciæ, acriter in subditos animadvertebat. Cùm igitur amicorum quidam ad ipsum dixisset: Hoc furor est, non regnum? respondit: Ac meus hic furor subditos temperantes efficit. *Plut.in apoph.*

Leoni-

Leonidas cuidam dicenti: Excepto regno, nulla re nobis præstas? at, inquit, nî vobis fuissem melior, non essem rex. *Plut. in Lacon.*

Ariston cuidam laudibus vehenti dictum Cleomenis, qui rogatus, quid oporteret bonum regem facere? respondit, amicis benè facere, inimicis malè: at quantò præstantius est, inquit, vir optime, amicis benefacere, & ex inimicis reddere amicos? *Plut.*

Antigonus quodam dicente, omnia regibus honesta justaque esse: Sunt per Iovem, inquit, barbarorum duntaxat regibus: at nobis ea duntaxat honesta sunt, quæ honesta sunt: ea tantùm justa, quæ justa sunt. *Erasm. lib.* 4. *apoph. ex Plut.*

Cyro conflicturo cum hoste, loco, qui dicitur Cunax, Clearchus suasit, ut se post Macedones contineret, nec sese in belli discrimen conjiceret: Quid ais, inquit, Clearche? visne, ut quum regnum appetam, regno me indignum ostendam? *Plut. in apoph.*

Dionysius Senior, quum in initio regni regia ipsius obsideretur, conjuratis in illum civibus, & amici authores essent, ut imperium deponeret, nî mallet captus interfici: ille conspiciens bovem à coquo mactatum illico concidere, dixit: Quum mors adeò brevis sit, an non absurdum sit, nos metu mortis tale regnum relinquere? *Plut. in apoph.*

Pyrrhus rex quum Athenas venisset, & ingressus arcem Palladis rem divinam fecisset; eodem die descendens ex arce, collaudavit quidem Atheniensium ergà se fiduciam: cæterùm admonuit, si saperent, ne posthac cuipiam regum portas aperirent. Significans, omnibus regibus natura invisam populi libertatem. *Erasm.* 4. *lib. apoph.*

Philippus Macedonum rex in palæstra prolapsus, quum surgens in pulvere vidisset corporis vestigium: Papæ! inquit, ut minimam terræ partem natura sortiti, orbem appetimus universum? *Erasm. ex Plut.*

❡ Similitudines.

Ut quibusdam, cùm foris in foro aut in curia conspicui sint ac splendidi, domi morosa uxor contristat omnem vitam: Sic regno ac divitiis multa adsunt occulta mala. *Plut.*

Vt quædam fulmina æs ac ferrum liquefaciunt, ne cerâ quidem confusâ: Ita divina vis, aut regia potestas, in obsistentes sævit, mollibus parcit & cedentibus. *Idem.*

Vt vitis, nisi amputes, latè sese spargit, brachiis suis omnia complectens & implicans: Ita princeps ambitiosus semper aliquid è proximis suo adjungit imperio, nisi subindè vindicetur. *Erasm.*

❡ Exempla Sacra.

Regis iræ exempla: Ioas, 2. *Paral.* 24. ℣. 21. Nabuchodonosor, *Dan.* 2. ℣. 5. 12. Reges inaugurandi & consecrandi formula. *Vide*

Precationum formulæ, & Principes inaugurandi. Reges ac Principes religionis curam suscipere debent. Exempla: David, 2.*Sam* 6. ✓.2. & 7. ✓ 2. Iosaphat, 2.*Paral.* 17. ✓.7. & 19. ✓ 4. Ezechias, 29. ✓.5. Iosias, 34 ✓. 8. *Vide Magistratus & eorum officia.* Reges mortalis suæ conditionis commonefieri debent. *Psal.*82.✓.7 Reges ac Principes non facilè cedunt Exempla: David, 2.*Sam.*19,29.1.*Paral.*21.✓.4. Roboam, 2.*Paral.* 10,8. Asa, 16. ✓. 10. Amasias, 25,16. Ozias, 26,19. Iosias, 35 ✓.22. Sedechias, 36.✓.12.13. Ioacim, *Ierem.*36.✓.25. Herodes *Marc.*16,17. Reges interdum clientum suorum metu indigna committunt. Exempla: Darius, *Dan.* 6, 14 Reges ob populi peccata mutantur, *Pro*✓.28,2. Reges Dei, Christiani, 1.*Pet* 2,9. Reges quid facere, quidve fugere debeant, *Deut.* 17,19. 1.*Sam.*8,1. &c. 1 *Reg* 22. & 10, 9. 2 *Paral.* 9, 1. & 19, 5. *Iob.*34,30. *Psal.* 2, 10. & 101, 1. &c. *Pro*✓*erb.*14,28. & 19,12 & 20.✓.8.26. & 28,15. & 29,✓.4.14. & 31. 4. *Sap.*6,9. *Ierem.*22,2. *Vide Magistratuum officia.*

De Exemplis Profanis consule Apophtheg.

¶ HIEROGLYPHICA.

PEr *aquilam* solitudinem regni hieroglyphice significari quidam volunt, quod regium esse dicant, unum è filiis hæredem instituere, uni rerum habenas commendare, quandoquidem, ut ait *O*✓*idius*:

Non benè cum sociis Regna Venusque manent.

Pier. Valer. lib. 19. *pag.* 179. *A.*

Apertissime quidem *sceptrum* sive ✓*irgam* hieroglyphicum esse *regni*, illud in divinis litteris ostendit, quod sceptrum de manu Iudæ non auferendum pollicetur Dominus. *Genes.* 49. *Idem. Pier Valer. lib.* 41. *pag.* 401. *B.*

AEgyptii Regem hominem per *Elephanti* simulacrum intelligebant: non ea tantum de causa, quod, cùm gregatim semper ingrediantur, is, qui maximus est natu, gregem ducit, quod in regibus eligendis multarum nationum ac gentium mos fuit, &c. *Pier. Val. lib.* 2. *pag.* 15. *B.*

Hominem AEgyptii amplieri aliqua dignitate tituloque honestatum, qui tamen nulla vel majestatis, vel decori ratione habita, vilissima quæq; sectaretur, sordesque omnes perscrutaretur, significare si vellent, hieroglyphicum *Elephanti*, *qui mures* ✓*enaretur*, proponebant: indignus quidem tàm vasta mole labor. *Idem. Pier. Val. lib.* 2. *pag.* 17. *B.*

Si verò *Regem optimum* significare procurassent, *Anguem* utique in orbem collectum effingebant, caudâ mordicus apprehensâ: sed regis nomen in spiræ medio describebant. Quin etiam certam anguis speciem μεῖον cognominatam, huic significato adhibebant. Cur verò *Anguem* fingerent, sibi caudam admordentem, auctores, quos

quos sequimur, nusquam tradunt: sed si ariolari licet, indicabat omnia usque ad minima ultimaque curæ esse Regi, qui bonitatis nomen sit adepturus, cùm ea præcipuè de caussa Sardanapalus, & plerique alii infames habiti sint, quod simulac ad principatum venerunt; omni abjectâ curâ sibimet tantum vacare, seque unos curare instituerunt. *Idem Pier. Val. lib.* 15. *pag.* 140.

Quod si Regem AEgyptii suum, vel alium quempiam, in obeliscis aut monumentis aliis curam populi sui gessisse regiam attestarentur, eumque tutelarem fuisse commonerent, *Anguem Vigilem*, vertice quippe surrecto, elatoque pectore sculpebant: cujusmodi species adhuc plerisque locis inspicitur. Hic verò pro regio nomine, *Custos*, inscribebatur: utpote quòd æquè vigilabundum esse deceat Regem, cui gentium regnique tutela sit curæ credita. *Idem ibid.*

Vide Princeps.

RELAXATIO.

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Naxagoras* publicè decretis honoribus animo magno repudiatis, id sibi omninò postulasse commemoratur, ut, quo die mortem obiret, pueris, qui disciplinis & artibus operam darent, permitterentur feriatis otia & ludi. Sensit enim vir doctissimus, ingenia adolescentum nimio studio frangi; refocillatione autem aut recreatione ad novos labores agiliores fieri. *Plut. in Polit.*

Amasis AEgypti rex ab amicis reprehensus, quòd perfunctus negotiis forensibus potaret, omnique voluptatum genere solveretur, respondit: Qui arcus habent, eos non intendere, nisi quum opus est: quos si semper intendant, rumpendos esse: ac ne tùm quidem fore usui, quum exigit usus: Ita qui nulla relaxatione curas suas solvunt, aut mente captos, aut corpore malè affectos evadere. *Brus. lib.* 4. *c.* 28.

Vide Otium, Recreatio.

RELIGIO.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. Oda. 6. lib. 3.

Di multa neglecti dederunt
Hesperiæ mala luctuosæ.

Ovid. lib. 1. Fastor.

Prospera lux oritur, linguis animisque favete:
Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
Lite vacent aures, insanaque protinus absint
Iurgia, differ opus livida turba tuum.

Tibul. lib. 2. eleg. 1.

Luce sacra requiescat humus, requiescat arator:
Et grave suspenso vomere cesset opus.
Solvite vincla jugis: nunc ad præsepia debent
Plena coronato stare boves capite.
Omnia sint operata Deo: non audeat ulla
Lanificam pensis imposuisse manum.

Ovid. lib. 2. de Ponto. El. 1.

Dii quoque, ut à cunctis hilari pietate colantur,
Tristitiam poni per sua festa jubent.

Senec. in Octavia. v. 637.

Parcite lachrymis urbis festo
Lætoque die.

Plautus in Milit. 3. 1.

Quod in divinis rebus sumas, sapienti lucro est.

Persius Satyr. 2.

——— ——— ——— *At vos*
Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donatæ à virgine pupæ:
Quin damus id superis, de magna quod dare lance
Non possit magni Messalæ lippa propago?
Compositum jus fasque animo sanctosque recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.
Hoc cedo ut admoveam templis & farre litabo.

Tibull. Eleg. 1. lib. 2.

Casta placent superis: pura cum mente venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Virgil. lib. 2. ÆEneid. v. 717.

Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates:
Me, bello è tanto digressum & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Ovid. Epist. 7. Heroid.

Pone deos, & quæ tangendo sacra profanas.
Non benè cœlestes impia dextra colit.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*iogenes* quùm in Phano cœnaret, eique panes sordidi essent appositi, abjecit illos è Phano, dicens, in templum nihil oportere ingredi sordidum. *Laert. lib. 6.*

Lycurgus percontanti, cur instituisset, ut minutis ac vilibus rebus sacrificaretur? Ne unquam, inquit, deficiat nos, quo numen honoremus. *Plut. in Lacon.*

Demonax cùm ob id accusatus esset, quod Minervæ nunquam sacri-

ſacrificaſſet: Nunquam, reſpondit, putavi meis ſacrificiis opus fuiſſe. *Eraſm. lib. 8. apoph.*

Alexander conſulto oraculo monitus eſt, ut eum, qui ſibi portam egreſſo primus occurriſſet, interfici juberet: occurrit agaſo, juſſus eſt arripi: roganti, quid commeruiſſet? reſponſum eſt: ita juſſiſſe Deum. Si ita eſt, inquit, ô rex, alius deſignatus eſt ab oraculo: nam aſinus tibi prior occurrit. Agaſo enim ſequitur aſinum, ut impellat, alioqui non ſecuturum. Alexander delectatus hoc commento, aſinum pro homine occidit. *Eraſ. lib. 6. apoph.*

Idem inter ſacrificandum cùm utraque manu thura ad evaporandum aſſumpſiſſet, a Leonida ob id reprehenſus eſt: Dicebat enim Leonidas: cùm ferentibus aromata terris imperaveris, copiosè tunc thura adolebis: nunc verò utere parciùs. Victa autem Saba, Alexander Leonidæ ſcripſit: Ad te thus, myrrhamque abundè transmiſimus, ut cum Deis parcus eſſe deſinas. *Plut.*

Antiochus cùm urbem obſideret Hieroſolymam, Iudæis ad maximum illud feſtum celebrandum ſeptem dies petentibus, non ſolùm eis conceſſit, verùm etiam tauros auratis cornibus adornatos, magnamque thymiamatum & aromatum vim usque ad portas urbis cùm pompa ſolenni deduci juſſit: traditaque illorum ſacerdotibus hoſtia, ipſe in caſtra rediit. Iudæi verò regis benignitatem admirati, protinùs à feſto peracto in fidem illius ſeſe dederunt. *Plut. in apoph.*

¶ SIMILITUDO.

QVi divos colunt metu alicujus mali, perindè faciunt ut ii, qui tyrannos venerantur, ne noceant, quos oderunt animo. *Plut.*

¶ EXEMPLA SACRA.

REligionis contemptæ exempla: Gallio, *Actor.* 18, 15. ſimulatæ, Abſolon. 2. *Sam.* 15. v. 7.

Vide Pietas.

REPREHENSIO.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plaut. in Bacchid. 3, 3.

—— *Leniter qui ſæviunt, ſapiunt magis.*

Plaut. in Trucul. 1. 2.

Qui alterum incuſat probri, eum ipſum ſe intueri oportet.

Ovid. lib. 6. Faſtor.

Sic agitur cenſura, & ſic exempla parantur:
Cùm judex, alios quod monet, ipſe facit.

Claud. de 4. Honor. conſul. v. 296.

In commune jubes ſi quid, cenſesve tenendum,
Primus juſſa ſubi: tunc obſervantior æqui

 Fit

Fit populus, nec ferre negat, cùm viderit ipsum
Auctorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum. Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quam vita regentis.

Horat. lib. 2. Satyr. 1.

——— ——— ——— Si quis
Opprobriis dignum latraverit, integer ipse,
Solventur risu tabulæ; tu missus abibis.

Iuvenal. Satyr. 2.

Loripedem rectus derideat, AEthiopem albus.
Quis tulerit Gracchos de seditione querenteis?
Quis cœlum terris non misceat, & mare cœlo,
Si fur displiceat Verri, homicida Miloni,
Clodius accuset mœchos, Catilina Cethegum,
In tabulam Sullæ si dicant discipuli tres?

¶ SIMILITUDINES.

UT lamias fabulæ narrant foris oculatas esse, domi oculis in vase reconditis nihil videre: Ita quidam in alienis perspicaces sunt, ad sua cœcutiunt. *Plut.*

Vt quibus domi multum est malorum, gaudent apud alios versari: Ita animus sibi malè conscius, sua horrens, de alienis agit, & malitiam suam apud alios pascit. *Plut.*

Facilè est demoliri, quod alius extruit; at difficillimum, idem aut melius aliquid extruere: Ita aliorum orationem reprehendere in proclivi est: at eodem modo meliusve dicere, non est perinde facile. *Plut.*

Non, quemadmodum parasitus, convitio tactus ab iis, à quibus alitur, ridet, ac nihil commovetur; ita à Philosopho reprehensus, debet esse affectus: sed nec offendi oportet, nec impudenter negligere. *Plut.*

Vt oculus, sic animus se non videns, aliena cernit. *Cic. lib. 2. Tusc. quæst.*

Cùm æstate vehementius tonuerit, quàm fulserit, ut inquit Plinius, ventos denuntiat: Ita ubi quis vehementer inclamat in aliorum vitia, ipse non perinde lucens morum integritate, indicium est animi magis ambitionis vento tumescentis, quam solidè pii. *Erasm.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

HYperbolus quidam in reprehendendo ita acerbus fuit, ut materiam Comicis penè omnibus perpetuam dicteriorum in Theatris præbuerit. *Plut. in Alcibiade & Nicia.* Meminit ejus etiam *Thucyd. lib.* 8.

Clitum reor Alexandrum non tàm inflammasse ex vino, quàm quod in frequentia amicorum corriperet. *Plut. de discernendis adulatoribus.*

Eudoxia Arcadii Imper. uxor, cùm reprehensiones liberas D. Ioan Chrysostomi Constantinopolitani Episcopi ferre non posset, bis in exilium curavit ejici virum sanctissimum. *Theatr. Zwing. fol.* 2863.

Iunipertus, rex Bergomensium, cum Ioannis Episcopi admonitionem liberè in convivio ferre non posset, eum insidiis equi ferocissimi, cui eum insidere fecit, è medio tollere frustrà conatus est. *Theat. Zwing. fol.* 2863.

Laetus praefectus praetorii Pertinacem Imperatorem, quòd saepius ab eo reprehenderetur, in palatio confodit, sexto imperii mense, cum Electo & caeteris duobus cubiculariis. *Cusp.*

Vide Correctio.

REPULSA.

¶ APOPHTHEGMATA.

PAEdaretus cùm in trecentorum virorum ordinem non esset adscriptus (qui honos apud Spartanos primam dignitatem obtinebat) repulsus discessit hilaris, ac ridens: Evocantibus autem Ephoris, quidque rideret percontantibus? Gratulor, inquit, huic Reipub. quae trecentos habeat cives, multò me meliores. *Plut. in Lacon.*

Athenienses cùm Themistoclem aliquando publicè infamia notassent, rursumque deinde ad imperium gerendum revocarent: Non, inquit, laudo eos homines, qui eodem vase pro matula, & ad infundendum vinum utuntur. *AElian. lib.* 13 *de Var. hist.*

C. *Marius* obscuro genere natus, facinorum militarium commendatione ad Rempubl. accessit. Ac primum majorem petiit aedilitatem: ubi sensit, ea spe frustrari sese, eodem die minorem ambiit: & hac frustratus, haud tamen desperavit, se Romae civitatis primum fore: docens, quantum in rebus humanis valeat audacia. *Plut. in Rom. apoph.*

Tacitus Imp. fratri petierat consulatum, nec impetravit: ea repulsa adeò non fuit offensus, ut vehementer etiam laetatus sit, dicens: Scit senatus, quem principem fecerit. *Vopiscus.*

¶ HIEROGLYPHICA.

ANtiqui *hominem*, qui vel candidatus turpem esset repulsam passus, vel partam dignitatem amisisset, Vatiniana aliqua affectus ignominia, ac propterea tanto perfusum pudore, ut in loca frequentiora prodire non audeat, ostendere si vellent, *Cervum marem sine cornibus* inter virgulta fruticesque abditum pingere soliti sunt. *Pier. Val. lib.* 7. *pag.* 64. *F.*

Per hominem etiam corvus objectum destinatumve, aut quid aliud ita expositum, id hieroglyphico manifesto intelligimus,

quod ignominiosè repulsum fuerit, eque conspectu submotum. *Idem lib. 24. pag. 218. D.*

Vide locum de Ambitione & Honore.

REQVIES.

¶ SENTENTIAE POETICAE

Seneca in Hercule furente. v. 924.

—— Detur aliquando otium
Quiesque fessis.

Ovid. Epist. 4. Heroid.

Quod caret alterna requie, durabile non est:
Hæc reparat vires, fessaque membra novat.
Arcus & arma tuæ tibi sint imitanda Dianæ:
Si nunquam cesses tendere, mollis erit.

Vide Quies, Otium, Somnus.

RERUM COMMUNITAS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horatius satyr. 2. lib. 2.

Nam propriæ telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quenquam statuit. Nos expulit ille,
Illum aut nequities, aut vafri inscitia juris,
Postremo expellet certè vivacior hæres.

Seneca in Hippol. v. 523.

—— —— Hoc equidem reor
Vixisse ritu, prima quos mistos deis
Profudit ætas: nullus his auri fuit
Cæcus Cupido: nullos in campo sacer
Divisit agros arbiter populis lapis.
Nondum secabant credula pontum rates, &c.

Verg. lib. 1. Georg. v. 125.

Ante Jovem nulli subigebant arva coloni:
Nec signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant: &c.

Vide seq. loc. de Republica.

RESPUBLICA.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHORUM.

Respublica nomen universæ civitatis est, pro qua mori, & cui nos totos dare, & in qua omnia nostra ponere, & quasi consecrare debemus. *Cic. 2. de Leg.*

Eò

Eò omnis vitæ nostræ ratio transmittenda est, ut magnam nostri nominis famam, ex maximis in Rempublicam meritis collatis, posteris relinquamus. *Cic. in Vat.*

Omnibus bonis expedit salvam esse Rempub. *Phil.* 13.

Laudandus est is, qui mortem oppetit pro Republica: qui doceat chariorem esse patriam nobis, quam nosmetipsos. Estque illa vox inhumana & scelerata eorum, qui negant se recusare, quò minus ipsis mortuis terrarum omnium deflagratio consequatur. *Cic. de Finib.*

Qui pro Republica vitam reddiderunt, nunquam mehercule eos mortem potius, quàm immortalitatem assecutos putavi. *Cic. pro Planco.*

Nihil est ex omnibus rebus humanis præclarius aut præstantius, quàm de Republica benè mereri. *Cic. ad Planc. Famil.* 10.

Omni timore deposito, debemus liberè Reipub. consulere. *Brut. ad Cic. Famil.* 11.

Majores nostri, iis, qui ob Rempublicam mortem obierant, pro brevi vita diuturnam memoriam reddiderunt. *Cic. Phil.* 9.

Non potest cuiquam malè de Republica merenti justa esse causa. *Cic. Respons. Arusp.*

Magnus est in Republ. campus: multis apertus cursus ad laudem. *Cic. Phil.* 14.

Nostra nos patria delectat: cujus rei tanta est vis, ac tanta natura, ut Ithacam illam, in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam, sapientissimus vir immortalitati anteponat. *Cicer.* 1. *de Orat.*

Chari sunt liberi, propinqui, familiares: sed omnes omnium charitates patria una complexa est: pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus? 1. *Offic.*

Si contentio quædam & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officii: principes sunt patria & parentes, quorum beneficiis maximè obligati sumus. *Idem Ibid.*

Pro patria & in patria mori præclarum. *Cic. ad Attic.* 8.

Nemo est tàm ingratus, tàm impius, tamque nullius humanitatis, qui, si patriæ merita resumere velit, non eam magis, quàm seipsum diligat. *Cic. in Vatin.*

Omnia, quæ in nobis geruntur, non ad nostram utilitatem & commodum; sed ad patriæ salutem conferre debemus. *Idem ibid.*

Nullum tantum est periculum, quod sapiens pro salute patriæ vitandum arbitretur: Hæc enim sæpè ipse secum loquitur: Non mihi soli, sed etiam atque adeò multò potius natus sum patriæ. Vita, quæ fato debetur, saluti patriæ potissimum solvatur, *Cic.* 4. *ad Heren.*

Nihil est præstabilius viro, quàm periculis patriam liberare: beatique sunt hi, quibus ea res honori fuerit. *Pro Mil.*

Pericula, labores, dolorem etiam optimus quisque pro patria, & pro suis suscipit: dolores denique suscipere mavult, quàm deserere ullam officii partem. *Cic. de Finib.*

¶ APOPHTHEGMATA.

SOlon rogatus, quomodo civitas in optimo statu degeret? dixit: Si cives quidem magistratui obediant: magistratus autem legibus. *Plut.*

Socrates interrogatus, quænam munitissima civitas esset? respondit, quæ bonos viros habet. Idem, felicem illius Reipublicæ constitutionem esse dixit, in qua præfecti societate conjunguntur. Pronunciavit item, optimam eam esse, in qua plurima virtuti præmia proposita sunt. *Eod. serm.*

¶ SIMILITUDINES

SIcuti ex contrariis elementis mira harmonia temperatus est mundus: Ita diversis hominum studiis constat Respubl. *Erasm.*

Vt navis multis ictibus compingitur, clavis, paxillis; deinde ad tempus aliquantum relinquitur, donec cohærescant clavi commissuræque; tùm tutò sulcat maria: Sic civitas multis sudoribus conditur, donec aucta tempore, tutam ac tranquillam vitam præbeat civibus. *Plut.*

Ex alvearium strepitu ac tumultu colligunt apes rectè valere; contrà ex quiete Rempub. *Plut.*

Gubernator quædam suis manibus facit, quædam per alios: & aliquando aliis ad clavum admissis, ipse in proram demigrat: Sic in Republica non debet unus occupare omnia munia, sed aliis vicissim dare locum: rectiùs enim fiunt, quæ multorum manibus peraguntur. *Plut.*

Qui navem gubernant, aliena voce jussuque utuntur. Sed qui Rempublicam gubernant, in seipsis sapientiam habeant oportet, ut non sit opus aliena voce. *Plut.*

Vestalibus tempus erat præstitutum, primum, in quo discerent: alterum, in quo exercerent: tertium, in quo docerent: idem fiebat in sacerdotibus Ephesiæ Dianæ: Itidem faciendum iis, qui Rempubl. gerunt. *Plut.*

Vt difficillimum ac periculosum est annosas arbores, quæ jam latè sparsere radices, revellere loco, & alio transplantare: Ita Rempubl. longo tempore suis inveteratam institutis, ad aliam vitæ rationem traducere non licet, citra maximos rerum motus. *Ibid.*

Gubernator optimos quærit nautas: architectus doctissimos quærit ministros: Ita princeps eos asciscet amicos, qui ad Rempubl. administrandam maximè sint idonei. *Plut.*

Qui

Qui ſenſim ac volentes deſcendunt in puteum, nihil læduntur: qui caſu incidunt, valdè turbantur: Sic qui certo conſilio accedunt ad Rempublicam, moderatè ferunt; qui ſeſe temere injiciunt, eos pœnitet, *Plut.*

Vt vinum primùm ſervit ac paret bibenti: ac paulatim admixtum venis, rapit hominem, ac traducit in ſuos mores: Ita qui Rempublicam adminiſtrat, initio ſe populi moribus accommodat; poſt ſenſim eum ad ſua trahit inſtituta. *Plin.*

Non eſt infirmior manus, quod in digitos ſit diſſecta, ſed ad operandum agilior: Ita negotia multis communicata, in Republica plenius conficiuntur. *Plut*

Vt qui animi cauſa navim ingreditur, ut ſpectet, aut in ea inambulet: deinde repentè ſoluta, atque in altum revulſa, nauſeans ac vomens fruſtrà foras proſpectat: Sic qui leviter, & quaſi luſus gratia attingunt Rempublicam, à ſemel ſuſcepta non poſſunt ſeſe explicare, negotiorum undis ſecum hominem & invitum trahentibus. *Plin.*

Vt quibus domi nihil eſt boni, in foro plerumque verſantur, & obambulant: Sic quidam, quia nihil habeant, quod privatim agant, ad publica adminiſtranda conferunt ſeſe. *Plut.*

Vt equus ſtrigoſus imputatur non equi culpæ, ſed equiſonibus: Ita populus malè moratus epiſcopis aut principibus. *Eraſm.*

Cùm bruta ſolitum naturæ morem relinquunt, tempeſtatis indicium eſt: hoc eſt, cùm mergi fugiunt maria aut ſtagna: cum abſconduntur formicæ, aut ova progerunt. lumbrici è terra fugiunt: Ita cùm audent facinoroſi, tacent integri: ſapit vulgus, deſipiunt principes: ſacerdotes pro terrenis digladiantur: id perniciem humanæ vitæ ſignificat. *Eraſm.*

In corpore ſi quid eſt, quod reliquo corpori noceat, uri ac ſecari quod nocet patimur, ut membrorum aliquot potius, quàm totum corpus intereat: Sic in Reipublicæ corpore, ut totum ſalvum ſit, quidquid eſt peſtiferum, amputetur. *Cic. Philip.* 8.

Vt contemnendus eſt, qui in navigando ſe mavult eſſe incolumem quàm navim: Ita vituperandus eſt, qui in Reipubl. diſcrimine ſuæ plus quàm communi ſaluti conſulit. *Idem lib. 4. ad Herennium.*

Vide Princeps & Regnum.

REVERENTIA.

¶ SIMILITUDO.

APud Theſſalos capitale eſt occidere ciconiam, non ob aliud, niſi quòd ſerpentes interficit: parcitur apud Britannos milvis, quod urbem raptis extis pecudum repurgent: Ita quibusdam honos haben-

habendus, non quod ipsi digni sint, sed quod illorum opera nobis sit usui. *Erasm.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

REverentiæ exempla: Rex Israel, 2. *Reg.* 6. ℣. 21. 22. Discipuli, *Marc.* 9,32. Elizabeth, *Luc.* 1,43. Populus, 9,45. *Act.* 5,13. Ecclesia Gentium, 20,37 & 21. ℣. 5. Paulus, 26. ℣. 25. *Rom.* 12. ℣. 10.

Vide Dignitas, Honor.

RISUS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Græcis Comicis.

Γελᾷ δ' ὁ μωρὸς, κἄν τι μὴ γελοῖον ᾖ.
Ridet fatuus & nulla causa quum subest.
Γέλως ἄκαιρος ἐν βροτοῖς δεινὸν κακόν.
Malum grave est ridere non in tempore.

¶ APOPHTHEGMATA.

DIogenes dicente quodam: Hi te risu prosequuntur? at ego, inquit, minimè ridiculus sum. *Bruson. lib.* 1. *c.* 27.

Plato in risum nimium profusos damnabat: nam effusum risum, inquiebat, vehemens mutatio sequitur. *Idem lib.* 3. *de Repub.*

Plistarchus causidico quodam ridicula semper dicenti: Non cessabis, ait, à ridiculis continuè dicendis, ne ridiculus fias? ut qui assiduè luctantur, luctatores? *Brus. lib.* 5. *c.* 27. *ex Plut.*

Cicero Consul, quum L. Murænam à Catone accusatum defenderet, variis modis Stoicos (quorum sectator erat Cato) philosophosque illudens multum risum judicibus injecit: & ipse quoque Cato subridens: Dii boni, ait, quàm ridiculum habemus consulem? *Brus. lib.* 5. *cap.* 27. *ex Plut.*

Vide Irrisio, Derisio.

ROBUR.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

ROBustorum exempla: Nimrod, *Gen.* 10. ℣. 9. Moabitæ, *Iud.* 3,29. Samson, 14 ℣. 14. 15. Israelitæ & Benjamitæ, 20,46. Cis pater Saulis, 1. *Sam.* 9,1. David, 16,18. & 17. 34. 35. 36. 2. *Sam.* 16, 18. Goliath, 1. *Sam.* 17. ℣. 4. 5. &c. Abisai, 2. *Sam.* 23. ℣. 18. 1 *Par.* 11. ℣. 20. Iojada & Benajas, 2. *Sam.* 23. ℣. 20. 22. 1. *Paral.* 11,22. Filii Vlam, 1. *Paral.* 8,40 & 9 ℣. 13. Iesbaam, 11. ℣. 11. Eleazar, ℣. 12. vir de Gaddi, 12,8. filii Meselemiæ, 26. ℣. 1. 2. Robusti Ierusalem, 2. *Paral* 17. ℣. 13. 14. Robusti de Israel, 25. ℣. 6. Robusti juvenes, 2. *Macch.* 12,27.

Vide Fortitudo, Vires.

RUS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 2. de Ponto. El. 7.

Tempus in agrorum cultu consumere dulce est.

Horat. 2. Epod.

Beatus ille, qui procul negotiis,
(Vt prisca gens mortalium)
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore.
Neque excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare:
Forumq; vitat, & superba civium
Potentiorum limina.

Seneca in Hippolyto. v. 482.

Non alia magis est libera, & vitio carens,
Ritusq; melius vita quæ priscos colat,
Quam quæ relictis mœnibus sylvas amat.
Non illam avaræ mentis inflammat furor,
Qui se dicavit montium insontem jugis:
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non pestilens invidia, non fragilis favor:
Non ille regno servit, aut imminens,
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes:
Spei metusque liber: haud illum niger,
Edaxque livor dente degeneri petit.
Nec scelera populos inter atque urbes sita
Novit: nec omnes conscius strepitus pavet.

Claud. in Ruffinum. v. 205.

Hæc mihi paupertas opulentior: hæc mihi tecta
Culminibus majora tuis: tibi quærit inanes
Luxuries nocitura cibos: mihi donat inemptas
Terra dapes: rapiunt Tyrios ibi vellera fucos,
Et picturatæ saturantur murice vestes.
Hic radiant flores, & prati viva voluptas,
Ingenio variata suo: fulgentibus illic
Surgunt strata toris: hic mollis panditur herba;
Sollicitum curis non abruptura soporem.
Turba salutantum latas ibi perstrepit ædes;
Hic avium cantus, labentis murmura rivi:

Vide suprà Agricultura.

SACERDOS

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

SAcerdotes, qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur, ne percutiam eos. *Exod.* 19.

Sic nos exiſtimet homo, ut miniſtros CHRISTI, & diſpenſatores miniſteriorum DEI. 1. *Cor.* 4.

Nemini dantes ullam offenſionem, ut non vituperetur miniſterium noſtrum: ſed in omnibus exhibeamus nos, ſicut Dei miniſtros, in multa patientia. 2. *Corinth.* 6.

Nemo adoleſcentiam tuam contemnat: ſed exemplum eſto fidelium. 1. *Tim.* 4.

In omnibus teipſum præbe exemplum bonorum operum. *Tit.* 2.

Et nunc, fratres, quoniam vos eſtis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium veſtrum corda illorum erigite. *Judith.* 8.

Sacerdotes tui induantur juſtitia. *Pſalm.* 131.

Mundamini, qui fertis vaſa Domini. *Eſa.* 52.

Et viduam & repudiatam non accipient uxores: ſed virgines de ſemine domus Iſrael. *Ezech.* 44.

Teipſum caſtum cuſtodi. 1. *Tim* 5.

Vinum, & omne quod inebriare poteſt, non bibetis, tu & filii tui, quando intrabitis tabernaculum teſtimonii, ne moriamini. *Lev.* 10.

Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem: non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum. *ad Tit.* 1.

Et populum meum docebunt, quid ſit inter ſanctum & pollutum, mundum & immundum oſtendent eis, & quum fuerit controverſia, ſtabunt in judiciis meis, & judicabunt. *Ezech. c.* 44.

Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus: qui angelus Domini exercituum eſt. *Malach.* 2.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

COntemnitur clericus, quæ ſæpè invitatur ad prandium, & non recuſat: nunquam petentes rarò accipiamus rogati. Beatius eſt dare, quam accipere. *Hieron. ad Nepotian.*

Negotiatorem clericum, ex inope divitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quandam peſtem fuge. *Ibidem.*

Clericos illos convenit Eccleſiæ ſtipendiis ſuſtentari, quibus parentum & propinquorum nulli ſuffragantur: qui autem bonis parentum & opibus ſuſtentari poſſunt, & id, quod pauperum eſt, accipiunt, ſacrilegium incurrunt. *Idem in Epiſt. ad Damaſ.*

Clericus, qui de bonis ſuis ſuſtentari poteſt, ſi accipit, quod pauperum eſt, ſacrilegium profectò committit: atque per abuſionem talium judicium ſibi manducat & bibit. Si eges & accipit, das potiùs

potiùs quàm accipis: si autem non eges, & accipis, rapis. *Idem in alia Epist.*

Vehementer Ecclesiam Dei destruit: meliores laïcos esse, quam clericos. *Idem super Epist. ad Tit.*

Clericis conceditur ut bene viventes, & altari servientes, vivant quidem; non luxurientur. *Idem in Epist.*

Sobriam à turbis gravitatem, severam vitam, singulare pondus dignitas sibi vendicat sacerdotalis. *Amb. Epist.* 62.

Nihil in sacerdote tàm periculosum apud Deum, tàm turpe apud homines, quàm quòd sentiat veritatem non liberè pronuntiare. *Idem in Epist. ad Theod. imperat.*

Ex inordinata & indisciplinata multitudine sacerdotum hodiè datur contemptui redemptoris nostri venerabile sacramentum: nam qui debuerant esse vicarii Apostolorum & filii Petri, facti sunt socii Iudæ, & præambuli Antichristi. *Idem in quodam serm.*

Qui Christo non credit sacerdotem facienti: posteà credere incipit sacerdotem vindicanti. *Cyprian. Epist.* 69.

Grandis dignitas sacerdotum, sed grandis ruina: si peccant, lætemur ad ascensum, sed timeamus ad lapsum. Non est tanti gaudii excelsa tenuisse, quanti mœroris de sublimioribus corruisse: nec enim solùm pro nostris delictis reddemus rationem, sed pro omnium, quorum abutimur, donis, & nequaquam sumus de eorum salute solliciti. *Hieron. in Ezech. lib.* 2.

Considera, sacerdotum esse officium, de lege interrogatos respondere: si sacerdos est, sciat legem Domini: si ignorat legem Domini, ipse se arguit non esse sacerdotem Domini. Sacerdotis enim est, scire legem, & ad interrogationem respondere de lege. *Idem in Aggæum Prophet.*

Quicquid præter necessarium victum ac simplicem vestitum de altari retines, tuum non est: rapina est, sacrilegium est. *Bernhard. in Epist.* 2.

Timeant clerici, timeant ministri Ecclesiæ, qui in terris sanctorum, quas possident, tàm iniqua gerunt: ut stipendiis, quæ sufficere debeant, minimè contenti, superflua, quibus egeni sustentandi forent, impiè sacrilegeque sibi retinent; & in usus suæ superbiæ luxuriæque victum pauperum consumere non verentur: duplici profectò iniquitate peccant, quod & aliena diripiunt, & sacris in suis vanitatibus & turpitudinibus abutuntur. *Idem serm.* 24. *super Cant.*

Quid tibi cum fœminis, qui ad altare cum Domino familiaris es? Qualiter eisdem labiis oscularis in altari filium Virginis, quibus oscularis in Lupanari filium meretricis. *Idem in Epist.*

¶ SEN-

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 1. de Ponto. El. 1.

Vaticinor, moneoque: locum date sacra ferenti:
Non mihi, sed magno poscitur ille Deo.

Ibid.

Talia cœlestes fieri præconia gaudent,
Ut sua quid valeant numina, teste probent.

Plaut. in Rudente. 3. 2.

—— Quis homo est tanta confidentia,
Qui sacerdotem audeat violare?

Tibull. Eleg. 1. lib. 2.

Vos quoque abesse procul jubeo: discedat ab aris
Cui tulit hesterna gaudia nocte Venus.
Casta placent superis: pura cum mente venite:
Et manibus puris sumite fontis aquam.

¶ SIMILITUDO.

UT vitrum copiâ viluit, alioqui nec auro nec argento cessurum: Ita sacerdotes ob turbam minoris fiunt; magno in pretio futuri, si singulæ civitates singulos haberent sacerdotes, ut olim. *Erasm.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

SAcerdotum benedictionis exempla: Heli, 1. *Sam.* 2. v. 20. Sacerdotum Regis Ezechiæ. 2. *Paral.* 30. v. 27.

¶ HIEROGLYPHICA.

ERat amiculi sive redimiculi species, cui nomen *Tutulo* prius, mox *Titulo* fecerunt: ornamentum quippè capitis in sublime surgens; purpureâ vittâ redimitum, instar coni galetive rosarum: *eo Sacerdotium* hieroglyphicè significabant. Quin & uxores, & ministræ Flaminis, eo erant gestamine insignes. *Pier. Valer. lib.* 41. *pag.* 938.

SACRIFICIUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. Epist. 19. Heroid.

Non bove mactato cœlestia numina gaudent:
Sed quæ præstanda est & sine teste, fides.

Persius Satyr. 2.

O curvæ in terras animæ; & cœlestium inanes!
Quid juvat hoc, templis nostros immittere mores,
Et bona diis ex hac scelerata ducere pulpa?

Plaut. in Rud. Prol.

Atque hoc scelesti illi in animum inducunt suum;
Iovem se placare posse donis, hostiis.
Et operam & sumptum perdunt: id eò fit; quia
Nihil ei acceptum est à perjuris supplicii.

Ovid.

Ovid. lib. 2. de Trist.

Sed tamen ut fuso taurorum sanguine centum,
Sic capitur minimo thuris honore Deus.

Horat. Oda. 23. lib. 3.

—— —— Te nihil attinet
Tentare multa cæde bidentium,
Parvos coronantem marino
Rore Deos, fragiliq; myrto:
Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosa blandior hostia
Mollibit aversos penates
Farre pio, & saliente mica.

Silius Ital. lib. 4.

—— —— Iusta ite precari
Thure pio, cædumque feros avertite ritus,
Mite & cognatum est homini Deus.

Ovid. lib. 5. Fastor.

Nos quoque tangit honos: festis gaudemus, & aris:
Turbaque cœlestes ambitiosa sumus.
Sæpè Deos aliquis peccando fecit iniquos:
Et pro delictis hostia blanda fuit.
Sæpe Iovem vidi, cum jam sua mittere vellet
Fulmina, thure dato sustinuisse manum,
At si negligitur, magnis injuria pœnis
Solvitur, & justum præterit ira modum.

SAGITTANDI PERITIA.

¶ Apophthegma.

Diogenes animadvertens quendam impetitè jaculantem, proximè scopum consedit: cur id faceret, interrogantibus? ne forte, inquit, me feriat. Significans, illum quidvis percussurum citiùs quam scopum. *Laert. lib.6.*

¶ Exempla Sacra.

SAgittariorum exempla: Israel, *Genes.*21,20. Philisthæi sagittarii, 1.*Sam.*31.3. 1.*Paral.*10.v.3. Sagittarii urbis Raba, 2.*Sam.*11.v.23. 24. Benjamitæ, 2.*Paral.*14.8. Nechao Regis sagittarii, 35.23. Holofernis sagittarii, *Iudith.*2.7. Filii Cedar, *Esa.*21.17. Lydii, *Ierem.*46.v.9.

SALTATIO.

¶ Sententiae Biblicae.

CVm saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam: ne fortè pereas in efficacia illius *Eccles.* 9.

Pro eo quòd elevatæ sunt filiæ Sion, & ambulaverunt collo extento, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant: decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. *Esa.* 5.

¶ APOPHTHEGMATA.

HEgesianax. Apud Antiochum regem, non amici solùm regis pyrrichiam saltabant in cœnis, sed ipse etiam rex: Quum verò ad *Hegesianactem* historicum ordo choreæ pervenisset, assurgens dixit: Nunquid, ô rex, me malè saltantem mavis aspicere, an potiùs mea quædam scripta benè pronunciantem audire? Qui cum dicere jussus esset, ita regi placuit, ut inter ejus amicos familiares cooptaretur. *Athen. lib.* 4.

Clisthenes, quum nubilem filiam haberet, per præconem edici jubebat in Olympiis, qui se dignum esse Clisthenis generum putasset, ad sexagesimum diem ad Sicyonem veniret: quò quùm multi proci convenissent, ex omnibus videbatur magis idoneus Hippoclides Atheniensis, Tisandri filius: sed cum supra mensam Laconicos Atticosque modos ad tibias saltasset, cruribusque ac brachiis modulatus esset, stomachatus Clisthenes: Tisandri (inquit) fili, desaltasti matrimonium. *Brus. lib.* 3.

Albertus Imp. dicere solebat, venationem esse exercitationem virilem; saltationem autem muliebrem. Notavit autem mollitiem quorundam principum, qui, quum se Hercule fortiores esse jactirent, & Hannibalis scientiam militarem sibi ipsis ascribant; majorem tamen vitæ partem, Sardanapalum imitantes, in conversatione nobilium matronarum virginumque aulicarum inveniuntur ludentes molliterque saltantes. *AEneas Sylvius lib.* 4. *Comment. in res gestas Alphon. regis.*

Fridericum Imp. sæpenumero dicere solitum accepimus: malle se febri teneri, quàm saltationi operam dare. *AEneas Sylvius lib.* 1. *Comment. de reb. gestis Alphonsi.*

Alphonsus Gallos potissimum leves esse dicebat, qui, quò magis ætate provecti essent, eo magis saltationis insania sese oblectarent. *Anton. Panorm. lib.* 1. *de rebus gest. Alphonsi & AEneas Sylv. de ejus dictis.*

Idem cum forte mulierem quandam impudentius saltantem aspexisset: Expectate, inquit, mox Sibylla edet oraculum. Sentiens, saltationem insaniæ genus esse. *Panor. lib.* 2.

Idem, audiens Scipionem saltatione animum relaxasse, saltatorem ab insano nihil differre dixit; nisi quod hic cum saltat, ille autem dum vivit, insanus est. *Panor. lib.* 1. *de reb. gest. Alphonsi.*

Idem cùm argueretur, quod, cum à saltatione tantopere ipse abhorreret, in adventu tamen Friderici Imperatoris Tertii, cum ipso Imperatore & Leonora Augusta saltitare palàm visus esset: re spon-

respondit: Eum quidem qui luxuriæ causa saltet, stultum & insanum meritò esse: sed si honoris alicujus gratia fieret, reprehensionem aliqua ex parte effugere: quandoquidem cum magnis viris insanire aliquando decorum videtur. *Panorm. lib. 2. de reb. gest. Alphonsi.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

SAltationis fit mentio in Scriptura sacra, *Exod.* 15. ℣. 20 & 32. 6. 1. *Sam.* 18. ℣. 7. 2. *Sam.* 6. 6. *Eccles.* 3. 4. *Matth.* 11 ℣. 17. & 14. 6. *Marc.* 6. 22. *Luc.* 7. 31. Ex quibus duo colligi possunt: *Prius:* Saltationum duo genera reperiri in Scriptura. I. Aliæ enim sunt honestæ: Exempla: Maria submerso Pharaone, organis ludens, & choreas agens cum aliis mulieribus, *Exod.* 15. 20. David Ephod lineo cinctus totis viribus saltans coram Domino, 2. *Sam.* 6. ℣. 14. 16. Mulieres occiso Goliatho pæana canentes Davidi, & saltantes, 1. *Sam.* 18. 7. II. Aliæ verò turpes: Exempla: Populus coram vitulo conflato ludens & saltans, *Exod.* 32. 6. Filia Herodiadis in natalitiis Herodis saltans, *Matth.* 14. 6. *Marc.* 6. 22. *Posterius:* Choreas divisas fuisse olim ratione sexus: hoc est, aliæ fuerunt mulierum, aliæ virorum choreæ. Nam David solus saltat, non cum matronis aut puellis. Sic Maria inter mulieres & cum mulieribus saltat. Mulieres item pæana Davidi canentes. Hujusmodi choreæ aptè, decenter, honestè, piè, suo loco & tempore, sine aliorum damno & scandalo actæ, tolerari à piis possunt. Sed heu indomitam præsentis sæculi, ut in aliis ferè omnibus, ita in choreis etiam intemperantiam, ac consuetudinem deplorandam! quæ jam apud omnes penè inolevit. Talem etiam Laconicam illam Trichoriam à Tirtæo institutam fuisse tradunt autores, in qua excluso fœmineo sexu, primus chorus erat senum, canentium suas virtutes & facinora pro patria, & rebus honestis. Alter chorus juvenum, respondentium senibus, sese jam tales esse, quales senes fuerint. Tertius puerorum chorus, longè majora de se promittentium auditoribus & spectatoribus. Herodias etiam sola saltasse legitur: sed elegantiùs & impudentiùs quàm deceat probam & honestam.

¶ EXEMPLA PROFANA.

PRoditur memoriæ Theseum in Delum insulam appulsum ex Creta, inibi saltationem inisse cum pueris, quæ Labyrinthi præferret errores, orbibus orbes impediens, apud aram κεϱατῶνα, ex sinistris modo compactam cornibus. *Cœlius lib. 5. cap. 3.*

Lacedæmonii Trichoria utebantur saltatione, ex instituto Lycurgi. Constabat autem ea saltatio triplici choro: senum, juvenum, puerorum. *Senum prima erat cantio:*

Ἄμμες πότ' ἦμεν ἄλκιμοι νεανίαι: id est:
Nos olim fuimus strenui juvenculi.

Secunda juvenum:

Ἄμμες δέ γ' ἦμεν, ἂν θέλῃς αὐγάσδεο. id est:
At nos sumus: vel experire, si velis.

Tertia puerorum.

Ἄμμες δέ γ' ἐσόμεσθα πολλῷ κάῤῥονες id est:
Præstantiores nos futuri olim sumus.

Plutarchus com. de laude sui ipsius.

Aristonicum Carystium Alexandri fuisse sphæristen, prodit historia, quem ob artis excellentiam civitate donarunt Athenienses, statuâ quoque erectâ. *Cælius lib. 4. c. 8. A. L.*

Pharsalia saltatrix Thessalica, cùm à Philomelo Phocensium duce, spoliato phano Delphico, auream coronam Daphnes (Lampsacenorum donarium) accepisset; à Daphnes vatibus ad insaniam redacta in foro discerpta est. *Athen. lib. 3. c. 28.*

In ludis à Nerone institutis Ælia Catula xxc. annos nata, nobiliss. & ditissima, saltavit. *Xiphilin.*

C. Caligula Imperator saltatores, urbe à Tiberio exactos, non tantùm revocavit, sed ipse etiam plurimùm saltavit: & cùm aliquando de nocte accersiri diligenter principes senatus jussisset, tanquam de rebus necessariis ab iis esset consilium capturus: postquam convenerunt, nihil aliud quàm saltationem instituit. *Dion. in ejus vita.*

Pyrrhus Achillis filius, celebratus saltationis artificio usque adeò st, ut, quùm speciem illi pulcherrimam adjecisset, Pyrrhichium sit ebeo nuncupatum. *Cæl. 5. c. 3. ex Luciano de saltat.*

Epaminondas dux Thebanus bellicosissimus, probè saltasse; & cantasse sæpè dicitur: existimans nimirum, saltatione homines agiliores fieri, ut si quando seriò pugnandum esset, eò promptiores forent. *Alex. lib. 2. c. 5.*

Dionysius tyrannus quùm Syracusanorum in convivio jussisset, ut singuli in veste purpurea saltarent; *Plato* id facere recusavit, his trimetris, è fabula quapiam usus:

Οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολὴν
ἄῤῥην πεφυκὼς, καὶ γένους ἐξ ἄῤῥενος.
id est:
Muliebri ego haudquaquam indui queam stola,
Vir natus ipse, & ex virili germine.

Cæterùm *Aristippus philosophus* indutus purpura, saltaturus hos versus recitavit ex tempore:

Καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
ὅ γ' οὖς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται,
id est:
Nam in Liberi patris sacris
Mens, quæ pudica est, nesciet corrumpier.

Laert. lib. 2. c. 8.

¶ He-

¶ HIEROGLYPHICUM.

APud Philippum illum, qui Sacerdotum Ægyptiorum lemmata quædam Græcè scripta posteritati tradidit, *Saltatorem hominem & tibiis deditum* per *Turturem* significari legitur; neq; quicquam aliud. Nam eam omninò tibiis mirum in modum affici compertum est, quin etiam & cantu in insidias allici atque capi. *Pier. Val. lib. 2. pag.* 208. *D.*

SALUTATIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

SAlutationis exempla: Moyses & Iethro, *Exod.*18.7. Angelus salutat Gedeonem, *Iudic.* 6.12. Exploratores tribus Dan, *Iudic* 18.15. Saul Samuelem, 1.*Sam.*13.10. Davidis juvenes Nabal, 25, 5. David populum, 30.21. Tou Davidem, 2. *Sam.*8.10. populus Absalonem 15.5. Tobias Angelum, *Tob.*5.6. Nicanor, 1. *Macchab.*7.℣ 29.33. Ionathas & rex Ioppe, 11.6. Apostoli familiam ad quam ingressuri erant: *Matth.*19. 12. *Luc.*10.5. Christus discipulos, *Matth.* 28. 9. *Luc.* 24. 36. Populus Christum, *Marc.*9.15. Angelus Mariam, *Luc.*1.28. Maria Elizabetham, ℣.40. Paulus Ecclesiam Cæsaræensem, *Actor.*18.22. Paulus fratres, 21. ℣.17.18.19. Agrippa & Bernice Festum, 25.13. Paulus Priscillam, Aquilam & reliquos fratres & sanctos, *Rom.*16. ℣.3. *&c.* Ecclesia Asiæ, &c. Corinthios, 1. *Cor.* 16.19. *&c.* Corinthii se invicem, 2. *Cor.*13.12 Sancti Philippenses, *Philip.*4.21. *&c.* Aristarchus, Marcus, &c. Colossenses, *Coloss.*4.12. *&c.* Eubulus, &c. Timotheum, 2. *Tim.*4.19 *&c.* Pauli comites Titum, *Tit.*3.15. Epaphras, &c. Philemonem, *Philem.*℣ 23. Hebræi suos præpositos, *Hebr.*13.24. Ecclesia Babylone collecta, sanctos, 1. *Pet.*5.13. Amici Caji, Cajum, 3. *Ioh.*℣.15. Salutandi Superiores ritus. Exempla: Abraham, *Gen.*23.7. Ruth *Ruth.*2.10. Abigail, 1. *Sam.* 25. ℣.23.24. Mephiboseth, 2. *Sam.*9.6. Ioab.14.22. Absalom, ℣.33. Bethsabee, 1. *Reg.*1.16. Filii Prophetarum, 2. *Reg.* 2.15. Salutationes in foro amabant Pharisæi & Scribæ, *Matth.*23.7. *Luc.*20.46.

SANITAS. ROBUR.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

QVid boni habeat sanitas, languor ostendit, & in comparatione gravioris morbi sanos nos esse credimus. *Hier. in quadam Epist.*

Sanitas, est integritas & temperantia naturæ, ex calido & humido, quod est sanguis: unde sanitas dicta est, quasi sanguinis status. *Isidor. lib.* 4. *etymol.*

Qui est mentis gaudio recreatus, faciliùs membrorum recipit sospitatem: naturalis siquidem cura est, ægris dare lætitiam. Nam fac invalidum gaudere, & sanitas est. *Cass. lib.* 2. *epist.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Seneca in Hippolyto. v. 248.

Pars sanitatis, velle sanari, fuit.

Terent. in Andria. 2. 1.

Facilè omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus.
Tu si hic sis, aliter sentias.

Horat. lib. 1. Epist. 12.

Si ventri bene, si lateri est, pedibusq; tuis: nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICÆ.

UBique moderatio virium adsit, & tantum, quantum quisque potest, nitatur. *Cic. Cat. Major.*

Non modo, quod non possumus: sed ne quantum possumus quidem cogimur. *Cato Major.*

Habenda est ratio valetudinis: utendum est exercitationibus modicis. *Cato Major.*

¶ APOPHTHEGMATA.

G*Orgias* interrogatus, quonam usus genere victus in tantam senectutem esset progressus? Nihil unquam voluptatis gratia se aut comedisse, aut fecisse dixit. *Stobaus.*

Hippocrates quærenti consilium de sanitate tuenda, respondit: Σιτία, ποτὰ, ὕπνοι, ἀφροδίσια, πάντα μέτρια, id est, Cibi, potus, somni, Venus, omnia moderata sint. *Eod. serm.*

Alcmaon asserebat, continentem sanitatis causam in æqualitate facultatum inesse: nempè humidi, sicci, calidi, amari, dulcis, & reliquorum. Vna autem ex ipsis præpollente, morbum fieri. *Stobæus ibid.*

Plutarchus optimè dictum est, inquit, non satiari cibo, non refugere laborem, seminis substantiam conservare: hæc tria saluberrima esse. *In præceptis de sanitate.*

Diogenes stomachabatur in eos, qui pro bona valetudine sacrificarent, & in ipso sacro epulis immodicis semet ingurgitantes, facerent bonæ valetudinis jacturam. *Laert. lib. 6*

Thales interrogatus olim, quisnam felix esset? respondit: Qui corpore sanus est: animo autem eruditus. *Laert. lib. 1. c. 1.*

¶ SIMILITUDINES.

ARbores infœcundæ firmiores sunt fœcundis: Ita robustius est corpus his, qui nihil pariunt in literis, quàm qui sese laboribus exhauriant. *Erasm.*

Olim in capitolio, ubi certabant quadrigæ Latinis feriis, victor absinthium bibebat: Ita salubria magis quærenda sunt, quam jucunda.

¶ EXEM-

¶ EXEMPLA PROFANA.

PErsæ propter exercitationes pueriles modicas, eam sunt consequuti corporis siccitatem, ut neque spuerent, neque emungerentur, nec sufflato corpore essent, *inquit Varro ex Xenophontis lib. 1. παιδείας. Victorius lib. 10. cap. 15.*

Indi incolumitatem exercitio quærunt & perfrictionibus. Adhibentur strigiles præcipuè corporum expolitioni, in qua depræhenduntur curiosiores. *Cælius lib. 18. cap. 31. A. L.*

M. Cato corporis constitutionem laboribus suis, sobrio victu, & expeditionibus, in quibus à prima ætate adolevit, perquam paravit habilem, ad robur & sanitatem juxta comparatam. *Plutarch in Catone.*

Apud Indos propter vitæ frugalitatem & vini abstinentiam, aut morbi non sunt, aut si qui sunt, eos sophistæ curant. *Strab. lib. 15.*

Singulis mensibus triduo purgant se *AEgyptii*, vomendo atque intestina diluendo, sanitatis conservandæ gratiâ: existimantes omnes languores hominibus creari ex cibis. *Herod. lib. 2.*

M. Tul. Cicero haud temerè ante occasum solis accumbebat, non tàm districtus occupationibus, quàm valetudinis causa, ob stomachi imbecillitatem. Fuit alioquin in corporis cura curiosus & nimius, ut ad certum numerum frictionibus & ambulationibus uteretur. Ad hunc modum habitum validum & firmum ad labores conservavit. *Plut. in Cicerone.*

Vespasianus Imp. valetudine prosperrima usus est: quamvis ad tuendam eam nihil amplius quàm fauces, cæteraque membra sibimet ad numerum in sphæristerio defricaret, inediamque unius diei per singulos menses interponeret. *Sueton.*

Hadrianus VI. Pontif. per se cibi parcissimus erat, & in tuenda valetudine apprimè diligens & morosus, tanta horarum definitione, ut denunciante architriclino, paratas esse epulas, vel maximarum rerum colloquia protinus abrumperet. *Iovius in Hadr. VI.*

In Taprobana Insula longissimam vitam, sine ullo languore traduci, Artemidorus testatur apud Plinium *lib. 7. c. 1.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

PEntagonum salutis vel sanitatis symbolum fuisse testatur Lucianus, eo in libello, in quo agit de quodam, qui lapsus erat inter salutandum: cujus rei origo talis commemoratur. Antiochus is, qui Σωτὴρ cognomento dictus est, quum adversus Galatas pugnaret, nec satis ex sententia res succederet, essetque in discrimine; per quietem vel vidit, vel se vidisse simulavit, ut militum animos in spem erigeret: Alexandrum Magnum se monentem ut salutis symbolum assumeret, idque pro tessera tribunis daret, eorumque vestibus insueret: ea re fore, ut victoria potiretur. Symbolum autem illi hujusmodi ostendisse. Triangulum triplicem invicem insertum ex lineis quinq; constan-

constantem, in quibus Ὑγίεια, scriptum erat; sic enim salus sanitasve Græcè appellatur; undè & hoc signum in veteribus Antiochi numis adhuc cernitur, quod signum Mathematici à quinque angulis *Pentagonum* vocant. *Erudit. quidam lib. 2. Hierogl. p.* 283. *C.*

Vide Robur.

SAPIENTIA.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

EST in illa spiritus intelligentiæ sanctus, unicus, multiplex, &c. *Sapient.* 7.

Omnibus mobilibus mobilior est sapientia. *Ibid.*

Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. *Eccles.* 1.

Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita, antè omnem creaturam. *Ibid.* 42.

Ne sis sapiens apud temetipsum. *Prov.* 3.

Sapientia callidi est, intelligere viam suam, & prudentia stultorum errans. *Ibid.* 14.

In facie prudentis lucet sapientia. *Ibid.* 17.

Scientia sapientis tanquam inundatio abundabit. *Eccl.* 21.

Dico per gratiam, quæ data est mihi: non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. *Rom.* 12.

Sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt. *Prov.* 1.

Sapientiam & disciplinam qui abjicit, infelix est. *Sap.* 3.

Quàm aspera est valdè imperitis sapientia: nullus enim excors perdurat apud eam. *Eccles.* 6.

Non est enim populus sapiens: propterea non miserebitur ejus, qui fecit eum. *Esa.* 27.

Et populus non intelligens vapulabit. *Oseæ,* 4.

Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia; & recedere à malo, intelligentia. *Iob.* 28.

Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ. *Prov.* 3.

Sapiens timet, & declinat à malo. *Ibid.* 14.

Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit; assidentem enim illam foribus suis inveniet. Cogitate ergò de illa, sensus est consummatus. *Sap.* 6.

Neminem diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat. Est enim hæc speciosior sole. *Ibid.* 7.

Initium sapientiæ timor Domini. *Psal.* 110. *Eccles.* 1.

Radix sapientiæ est, timere Deum, & rami illius longævi. *Eccl.* 1.

Sapientia & disciplina, timor Domini. *Ibid.*

Beatus vir, qui in sapientia morabitur. *Ibid.* 14.

Et non

Et non est sapientia, nequitiæ disciplina: & non est cogitatus bonus, peccatorum prudentia. *Ibid.* 19.

Consummatio timoris Dei, sapientia & sensus. *Ibid* 21.

Sapiens non odit mandata & justitias. *Ibid.* 35.

Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, & in conspectu Altissimi deprecabitur. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum, & in oratione confitebitur Domino. *Ibid* 39.

Videte, fratres, quomodo cautè ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. *Ephes.* 5.

Estote prudentes, & vigilate in orationibus. 1. *Pet.* 4.

Sapientia ubi invenitur? & quis est locus intelligentiæ? Nescis homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium. *Iob.* 28.

Trahitur sapientia de occultis. *Ibid.*

Quoniam non cognovi literaturam: Deus docuisti me à juventute mea. *Psalm.* 70.

Super inimicos meos prudentem me fecisti. *Ibid.* 118.

Timor Domini principium sapientiæ. *Prov.* 1.

Fili mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te, ut audiat sapientiam auris tua: inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam. Si enim sapientiam invocaveris, & inclinaveris cor tuum prudentiæ; si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam: tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei invenies, quia Dominus dat sapientiam, & ex ore ejus prudentia & scientia. *Ibid.* 2.

Principium sapientiæ timor Domini. *Ibid.* 9.

Si retusum fuerit ferrum, & hoc non ut priùs, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur, & post industriam sequetur sapientis. *Eccles.* 10.

In malevolam animam non introibit sapientia: nec habitabit in corpore subdito peccatis. *Sap.* 1.

Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia: & facilè videtur ab his, qui diligunt eam: & invenitur ab his, qui quærunt illam. Præoccupat, qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat. *Ibid.* 6.

Cùm sit una, omnia potest, & in se permanens, omnia innovat: & per nationes in animas se sanctas transfert. *Ibidem.*

Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante ævum. *Eccles.* 1.

Effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secundum datum suum: & præbet illam diligentibus se. *Ibid.*

Fili, concupiscens sapientiam, conserva justitiam, & Deus præbebit illam tibi. *Ibid.*

Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam: & si dilexeris audire, sapiens eris. *Ibid.* 6.

Non erudietur, qui non est sapiens in bono. *Ibid.* 21.

Sapientiam scribe in tempore vacuitatis, & qui minoratur actu, sapientiam percipiet: quia sapientia replebitur. *Ibid.* 38.

Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetis vacabit. Narrationem virorum nominatorum conservabit, & in versutias parabolarum simul introibit. *Ibid.* 9.

Omnia Dominus fecit, & pie agentibus dedit sapientiam. *Ibid.* 43.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

QVi se diligit stultum, non proficiet ad sapientiam: nec fiet quisque, qualis esse cupit, nisi oderit qualis est. *August. de vera relig.*

Non aliam putes esse sapientiam, nisi veritatem, in qua tenetur & cernitur summum bonum: nullo loco est, nusquam deest: foris admonet, intus docet: dementes in se omnes in melius commutat, à nullo in deterius commutatur: nullus de illa bene judicat. *Idem de lib. arbit.*

Hæc tota scientia magna hominis, scire: quia ipse nihil est per se, & quoniam quidquid est, ex Deo est, & propter Deum est. *Idem in Psal.* 70.

Qui se dicit scire, quod nescit, temerarius est: qui se negat scire, quod scit, ingratus est. *Idem in serm. de ascens.*

Hæc est sapientiæ & scientiæ recta distinctio, ut ad sapientiam pertineat æternarum rerum cognitio intellectualis: ad scientiam vero temporalium rerum cognitio rationalis. *Idem lib. de Trinit.*

Sapienti nihil alienum, nisi quod virtuti incongruum: quocunque accesserit, totus ei mundus possessio est; quoniam toto eo quasi suo utitur. *Ambros. epist.* 36. *ad Constant.*

Vbicunque accesserit sapiens, ubique civis est, ubique sua esse intelligit: nusquam se peregrinum, nusquam hospitem se judicat. *Idem ibid.*

Qui thesauros effodit, terram rejicit, foveam in altum facit, sedulus insistit, donec inveniat quod quærit: Sic qui thesauros sapientiæ invenire desiderat, omne pondus terrenum a se rejiciat, in se fossam humilitatis faciat, nec quiescat, donec inveniat. *Gloss. Hier. super Prov.* 2.

Nihil magis ad spem percipiendæ sapientiæ mentes erigit, quam quùm eos, quos in sapientia clarescere miramur, aliquando parvulos & indoctos fuisse meminimus. *Gloss. in* 4. *cap. Prov.*

Iustorum sapientia est, nil per ostentationem fingere, sensum verbis aperire: vera ut sunt diligere, falsa devitare: bona gratis exhibere, mala libentiùs tolerare quàm facere: nullam injuriæ ultionem quærere, pro veritate contumeliam lucrum putare. Sed hæc justo-

justorum simplicitas deridetur, quia & à mundi sapientibus puritas virtutis fatuitas creditur. Quid namque stultius videtur mundo, quàm mentem verbis ostendere? nihil machinatione callida simulare? nullas injuriis contumelias reddere? pro maledicentibus orare? paupertatem quærere? possessa relinquere? rapienti non resistere? percutienti maxillam alteram præbere? *Gregor.* 10. *cap.* 27. *moral.*

Ad veram sapientiam pervenire non possunt, qui falsæ suæ sapientiæ fiducia desipiunt. *Idem in moral.*

Prima sapientia est, vita laudabilis, & apud Deum pura mens, per quam puri puro junguntur, & sancti sancto sociantur. *Nazian. in Apolog.*

O utinam saperes, & intelligeres, ac novissima provideres? saperes, quæ Dei sunt: intelligeres, quæ mundi sunt: provideres, quæ inferni sunt. Profectò inferna horreres, superna appeteres, quæ ad manus sunt, contemneres. *Bernhard. in quad. Epist.*

Sunt qui scire volunt eo fine tantùm, ut sciant: & turpis curiositas est. Et sunt, qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causa, pro pecunia, pro honoribus: & turpis quæstus est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi: & turpis vanitas est. Sed sunt quoque, qui scire volunt, ut ædificent, & charitas est. Et sunt qui scire volunt, ut ædificentur, & prudentia est. *Idem super Cant. serm.* 36.

Scientia violentiâ non aufertur, antiquitate non corrumpitur, absconsione minuitur, & communicatione multiplicatur. *Cassiod. in Epist.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. Oda. 12. lib. 1.

Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.

Boetius Metro. 1. lib. 4.

Sunt etenim pennæ volucres mihi,
Quæ celsa conscendant poli:
Quas sibi cùm velox mens induit,
Terras perosa despicit.

Horat. lib 1. Epist. 1.

Virtus est, vitium fugere: & sapientia prima,
Stultitia caruisse.

Iuvenal. Satyr. 13.

Magna quidem sacris quæ dat præcepta libellis
Victrix fortunæ sapientia.

Lucret. de Nat. rerum. 2.

Sed nil dulcius est, benè quam munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena:
Despicere unde queas alios, passimq; videre

Erra

Errare, atque viam palanteis quærere vitæ,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Nocteis atque dies niti præstante labore,
Ad summas emergere opes, rerumq; potiri.

Plaut. in Trinummo 2.2.

Sapientia ætas condimentum 'st: sapiens ætati cibus est.

Idem ibid.

Non ætate, verùm ingenio adipiscitur sapientia.

Horat. lib. 1. Epist. 1.

Ad summam sapiens uno minor est Iove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.

Terent. in Phorm. 5. 4.

Quam scitum est, ejusmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cùm adversæ res sient, paulo mederi possis.

Idem in Hecyra. 4. 3.

Istuc est sapere, qui, ubicunq; opus sit, animũ possis flectere.

Plaut. in Bacchid. 4. 4.

Nullus frugi esse potest homo, nisi qui & bene & male facere tenet.

—— Frugi convenit esse hominem, pectus cui sapit.
Bonus sit bonis, malus sit malis: utcunque res sit, ita animum habeat.

Terent. in Adelph. 3 3.

—— Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est,
Videre: sed etiam illa, quæ futura sunt,
Prospicere.

Terent. in Eunucho. 4. 7.

Omnia prius experiri verbis, quam armis sapientem decet.

Iuvenal. 13.

—— —— —— Plurima felix
Paullatim vitia, atque errores exuit omnes
Prima docens rectum sapientia.

Plaut. Perſ. 4. 1.

Si quam rem accures sobriè aut frugaliter,
Solet illa rectè sub manus succedere.
Atque edepol firmè, ut quisque rem accurat suam,
Sic ei procedit, post principia denique
Si malus aut nequam 'st, male res vertunt, quas agit:
Sin autem frugi 'st, eveniunt frugaliter.

Idem Mil.

Nemo solus satis sapit.

Idem Trin. 2. 2.

Sapiens quidem pol ipse fingit fortunam sibi.

¶ SEN-

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

SApientia est rerum divinarum & humanarum scientia, cognitioque, quæ cujusque rei causa est: ex quo efficitur, ut divina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat. *Cicer. 4. Tusc.*

Mater omnium bonarum artium est sapientia: à cujus amore Græco verbo Philosophia nomen invenit: quia nihil à Diis immortalibus uberius, nihil florentius, nihil præstabilius hominum generi datum est. *Cic. 1. de Legib.*

Sapientia, est rerum divinarum atque humanarum scientia, in qua continetur Deorum atque hominum communitas, & societas inter ipsos. *Cic. 1. Offic.*

Sapientia, ars vivendi putanda est. Vna est enim, quæ mœstitiam pellit ex animis, quæ nos exhorrescere metu non sinit: qua præceptrice; in tranquillitate vivi potest, omnium cupiditatum ardore restincto. *Cic. 1. de Finib.*

Sapientia est sanitas animi. *Cic. 3. Tuscul.*

Sapientia sola est, quæ nos à libidinum impetu, & formidinum terrore vindicet, & ipsius fortunæ modeste ferre doceat injuriam, & omnes doceat vias, quæ ad quietem & tranquillitatem ferunt. *Cic. 1. de Finib.*

Sapientia, hominis est custos & procreatrix. *Idem 4. de Finib.*

Hæc est una omnis sapientia, non arbitrari sese scire, quod nesciat, ob eamque rem Socrates ab Apolline omnium sapientissimus est dictus. *Idem 1. Academic.*

Laudem sapientiæ statuo maximam, non aliundè pendere: nec extrinsecus aut benè aut malè vivendi suspensas habere rationes. *Ad Luceium lib. 5. Famil.*

Nihil est turpius, quam sapientis vitam ex insipientium sermone pendere. *Cic. 2. de Finib.*

Qui ex errore imperitæ multitudinis pendet, is in magnis viris non est habendus. *Idem 1. Offic.*

Ignobilitas, aut humilitas, aut etiam popularis offensio, sapientem esse non prohibet. *Cic. 5. Tuscul.*

Quùm sapiens & bonus vir, qualis fuit C. Lælius, suffragiis præteritur, non populus à bono consule potiùs, quàm ille à vano populo repulsam fert? *Cic. 5. Tusc.*

Sapientis animus magnitudine consilii, tolerantia rerum humanarum, contemptione fortunæ, virtutibus denique omnibus, ut mœnibus septus vinci aut expugnari non potest. *Cicer. Paradox. 4.*

Sapientis animus nunquam est in vitio: nunquam turgescit, nunquam tumet: nunquam sapiens irascitur. *3. Tusc.*

Est sapientis, quicquid homini accidere possit, id præmeditari, & ferre modicè, si advenerit. *Cic. Philipp. 11.*

Sapi-

Sapientia est una, quæ mœstitiam pellat ex animis, quæ nos exhorrescere metu non sinat: qua præceptrice in tranquillitate vivi potest, omnium cupiditatum ardore restincto. *Cic. 1. de Finib.*

Quisquis est, qui moderatione & constantia polleat, quietus animo est, sibique ipse placatus, ut neque tabescat molestiis, neque frangatur timore; nec sitienter quid expectans, ardeat desiderio; nec alacritate futuri gestiens, deliquescat: is est sapiens. *Cic. 4. Tusc.*

Vir temperatus, constans, sine metu, sine ægritudine, sine alacritate ulla, sine libidine: is est sapiens. *Idem 5. Tuscul.*

Omnes qui in rerum contemplatione studia ponebant, sapientes & habebantur & nominabantur. *Idem 3. Tuscul.*

Qui omnibus virtutibus instructi & ornati sunt; tùm sapientes, tùm viri boni dicuntur. *Cic. 5. Tuscul.*

Sapientissimus est, cui, quod opus sit, ipsi venit in mentem. *Pro Cluentio.*

Quidquid à sapiente proficiscitur, id continuò debet expletum esse suis partibus: nec est sapientis dicere: Non putaram. *Cic. 3. de Finib.*

Nequicquam sapere sapientem, qui ipsi sibi prodesse nequiret, dicebat Ennius. *Ad Trebat. Famil. 7. 3. Offic. in apoph. 122.*

¶ APOPHTHEGMATA.

AB *Alphonso Arragonum rege* cùm quidam sciscitaretur, quomodo in tot divitiis pauper effici posset? respondit: Si sapientia venderetur. *Panorm. in proœm. lib. 3. de reb gestis Alphonsi.*

Idem sapientiam Dei filiam appellare solitus est, eamque solam rerum omnium esse immortalem, atque ex omni genere animantium soli homini concessam. *Panormit. in proœmio lib. 3. de reb. gest. Alphonsi.*

Alexander in Callisthenem, nequaquam sese accommodantem aulæ regiæ moribus: sed & dictis, & gestu præ se ferentem, nihil sibi placere; pronunciavit hunc versiculum:

Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός.
Sapientem ego odi, qui sibi sapit nihil.

Idem videns Diogenem in dolio decumbentem: O vas, ait, sapientia refertum? At philosophus assurgens: Regum, inquit, omnium maxime: unam abs te fortunæ guttam expeto: ut vel dolium hoc (quod vocas sapientiæ) illæsum mihi permaneat, sine quo parùm feliciter cum sapientia agitur. *Stob.*

¶ SIMILITUDINES.

UT paulatim umbra remissa sentimus nos magis esse in lumine: Ita sensim imminutâ stultitiâ, in sapientia proficimus. *Plut.*

Vt qui vehementer esurit aut sitit, nulla re potest avelli, donec sedave-

daverit appetentiam: Sic omnia posthabenda sitienti sapientiam. *Plutarch.*

Semen licet exiguum, tamen locum nactum idoneum, vires suas explicat, & ex minimo in maximos actus diffundit: Sic ratio sapientiæ paucis constat verbis, in opere crescit. *Seneca.*

Sunt qui propiùs admota non cernunt, quæ longiùs absunt, vident: Ita nonnulli plus sapiunt in rebus alienis, quam in his, quæ ad se pertinent. *Erasm.*

Vt ingentes obelisci magno quidem negotio statuuntur & collocantur, ob immensum molis pondus: sed collocati semel, infinitis durant sæculis: Ita arduum est virtutis aut sapientiæ parare famam: sed parata nunquam intermoritur. *Idem.*

Sicuti Moroneum vinum, cujus meminit Homerus, vicies tanto aquæ mixtum, tamen vigorem suum servat: Ita sapiens nullis solvitur voluptatibus. *Plin.* 24. *c.*4.

Vt Castoris & Pollucis faces, si solitariæ appareant, dirum est ostentum: sin geminæ, salutare: Ita non oportet potentiam esse sejunctam à sapientia, alioqui pestilentem. *Plin.*

Vti magnes occulta quadam & incognita vi ferrum ad se trahit: Ita sapientia secreta quadam ratione trahit ad se animos hominum. *Plin. lib.*35 *c.*16.

Sicuti Aquilo initio vehemens, desinit lenior; contra Auster initio lenior, desinit vehementior: Ita qui præcipites magno impetu res aggrediuntur, frigescunt in processu; contrà qui consilio suscipit, magis ac magis accenditur operis progressu. *Erasm.*

Sicut quò directius nos ferit Sol radiis suis, hoc minor est umbra nostri: quò obliquius, hoc magis increscit umbra corporis: Ita quantò plus quisque assequutus est veræ sapientiæ, hoc minus magnificè de se sentit: quò longiùs abest ab ea, hoc se magis dilatat stultissima persuasione sapientiæ. *Idem.*

Arundinis radix contrita & imposita filicis stirpem corpore extrahit, item arundinem filicis radix: Ita vicissim & pecuniæ studium eximit animis amorem sapientiæ, & sapientia studium pecuniæ. *Idem.*

Vt vetus amor erga mulierem non desiderat testem, sed sat habet, si clàm ea potiatur: Ita vir sapiens, recti conscientia contentus: at qui fictè amant, ostentant & jactant. *Plut.*

Vt cœlestia humanas manus effugiunt, & ab his, qui templa diruunt, aut simulachra conflant, nihil divinitati nocetur: Ita quicquid fit in sapientem protervè, petulanter, superbè; frustrà tentatur. *Senec. lib. quod in sapient. non cadit injuria c.* 3.

Quemadmodum ergà ægrotos suos medicus, sic ergà alios homines vir sapiens affectus est, eorum phrenesin, maledicta scurrilia, petulantiamque patiente fert animo. *Seneca.*

Vt

Vt grando illisa tectis dissultat, magno quidem fragore, verùm nulla noxa: Sic insultus fortunæ nihil potest in sapientem. *Seneca.*

Vt egregius artifex, non in una materia artifex est: Sic sapiens in quavis fortuna se benè gerit. *Seneca.*

Sicuti mundus, undique teres ac rotundus, sibi constat: Ita sapiens nihil extrà se quærit, se ipso contentus. *Plin. lib.*2.*c.*2.

¶ EXEMPLA PROFANA.

HEbræorum sapientiæ signum illud certissimum esse, Iosephus lib. 2. contrà Apionem asserit, quòd cum Græcorum Philosophia in varias sit deducta sectas, Hebræorum semper una permanserit. *Ioan. Metellus.*

Antiquitas Ægyptiorum sacerdotes tantoperè fuit admirata sapientiæ nomine, ut præstantissimi Græcorum philosophi eò peregrinati sint, eruditionis causâ. *Strab. lib.* 17.

Chaldæi Babyloniorum antiquissimi, eum locum in sua Republica, quem in Ægypto sacerdotes, obtinuere: Hi per omnem vitam philosophari, astrorum peritiam tenere, nunc auguriis, nunc carminibus sacris mala hominibus avertere, bono afficere: auguria, insomnia, prodigiaque fidâ interpretatione explanare. *Sabell. lib.*2. *Enn.*2. *ex Diodor. lib.*2.

Septem sapientes Græcia habuit Solonis tempore, qui fuisse una perhibentur Delphis, & pòst Corinthi: ubi communem quendam conventum eorum & convivium Periander instruxerat. *Theatr. Zwing. fol.* 1190.

Catharina Virgo Costi Alexandriæ principis filia, sacris literis partim studio, partim divini spiritus afflatu adeò fuit imbuta, ut accersitos à patre undecunque doctissimos viros & philosophos ad persuadendam idololatriam; refellendámque unius DEI religionem, vivacissimis terruerit argumentis, & in suam opinionem pertraxerit. *Theat. Zwing. fol.*1200

¶ HIEROGLYPHICA.

VEluti Fortunam rotundo lapidi insidentem pingere veteres instituerunt: ita *Sapientiam in quadrato* statuebant: ex hoc hieroglyphico volubilem illam, hujus verò sedem firmam & inconcussam indicantes. *Pier. Val. l.* 39. *p.*381. *B.*

Sanè verò cùm Minerva consilii prudentiæque Dea diceretur, aliquot in ostentis *Noctua sapientiæ* signum fuit: ut quæ in Hieronis privati adhuc hominis hasta consedisse conspecta est, primo bello, quod iniit: nam haruspices hinc eum cautum in consilio futurum prædixêre, id quod sapientissimum totius ejus vitæ regimen comprobavit. *Idem lib.*20.*p.* 188.

SATELLITIUM.

¶ APOPHTHEGMATA.

Agasicles dicebat, posse quemvis principem & regem sine satellitio regnare, qui sic subditis imperaret, ut filiis pater. *Plutarch. in apoph.*

Albertus Austriæ dux (qui mortuo Sigismundo Cæsare, cujus erat gener, regnum Hungariæ ac Bohemiæ cum Romano Imperio suscepit) cùm diceret, principes amore civium cautos esse oportere: Sigismundus respondit: Et fida custodia infortunium excludit. *AEn. Sylv. comment. de reb. gest. Alphonsi.*

Alphonsus castigatus ab aulicis suis; quod regiæ majestatis oblitus, sine satellitibus & satrapis prodiret in publicum. Non opus est, inquit, ut ipse multùm sibi timeat, qui neminem habet, quem ita læserit; ut aliorum etiam manu sit defendendus. *Panor. lib. 2. de Alphons. reb. gest.*

Thomas Pontanus subinde dicere solitus est, amorem quidem inermem incedere, dormire autem loricatum. *Iacobus Spieg. in secund. AEneæ Sylvii lib. de reb. gest. Alphonsi.*

Vide Servitus.

SCELUS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Hippol. v. 563.

Cur omnium fit culpa, paucorum scelus?

Seneca in Troade. v. 868.

Quid jussa cessas agere? ad auctores redit
Sceleris coacti culpa.

Seneca in Thyeste. v. 310.

Sæpe in magistrum scelera redierunt sua.

Seneca in Hercule furente. v. 250.

—— Prosperum ac felix scelus
Virtus vocatur.

Ibid. v. 1236.

TH. *Quis nomen unquam sceleris errori dedit?*
HER. *Sæpè error ingens sceleris obtinuit locum.*

Iuvenalis 13.

Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum,
Facti crimen habet, cedo si conata peregit.

Horat. 1. serm. 4.

—— Absentem qui rodit amicum:
Qui non defendit, alio culpante: solutos

Qui captat risus hominum, famamq; dicacis:
Fingere qui non visa potest: commissa tacere
Qui nequit: hic niger est: hunc tu Romane caveto.

Seneca Agam. v. 149.

Quod metuit, auget, qui scelus scelere obruit.

Iuvenalis 13.

Sunt qui in Fortunæ jam casibus omnia ponunt,
Et nullo credunt mundum rectore moveri,
Natura volvente vices & lucis & anni;
Atque ideò intrepidi quæcunque altaria tangunt.
Est alius, metuens ne crimen pœna sequatur:
Hic putat esse Deos, & pejerat, atque ita secum:
Decernat quodcunque volet de corpore nostro
Isis, & irato feriat mea lumina sistro:
Dummodò vel cæcus teneam, quos abnego, nummos.

Ovid. 1. Metamorph. v. 144.

Vivitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero: fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti:
Lurida terribiles miscent aconita novercæ:
Filius ante diem patrios inquirit in annos:
Victa jacet pietas.

Iuvenalis 13.

Mobilis & varia est ferme natura malorum,
Cùm scelus admittunt, superest constantia. quid fas,
Atque nefas, tandem incipiunt sentire peractis
Criminibus: tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa, & mutari nescia. nam quis
Peccandi finem posuit sibi, quando recepit
Ejectum semel attrita de fronte ruborem?
Quisquam hominum est, quem tu contentum videris uno
Flagitio?

Vide Vitium. Item Malitia.

SCHOLA.

¶ EXEMPLA SACRA.

SCholarum & Academiarum institutarum exempla: in veteri Testamento. I. Samuel Heli discipulus, 1. *Sam.* 3. v. 1. II. Grex Prophetarum, 10. v. 5. & 6. 12. III. Puer Elisæi, 2. *Reg.* 9. v. 1. Et quibus patet in veteri etiam Testamento fuisse locum quendam publicum, & personas, à quibus juventus in vera fide & pietate informaretur. In novo Testamento. IV. Duodecim Apostoli *Luc.* 6. v. 13. CHRISTVS enim unicus generis humani Salvator & Doctor,

Doctor, non abrogavit scholas alias usitatas, in quibus juventus rudimenta artium didicit: sed Theologicam scholam ipse tamen penes se habuit, distinctam ab auditoribus, quibus aliàs sinceram Dei Doctrinam tradebat: peculiariter enim vocabat Duodecim, quos & Apostolos, propter officium, quod gesturi erant, nominabat, *Luc.* 6. ℣. 13. Aliàs etiam passim discipuli dicuntur. Eos verò non habebat in uno loco, sicut nec ipse in uno loco commorabatur: nam per totam Iudæam innotescere debebat: sed quocunque iter faciebat, secum ducebat, ità ut neglectis suis vocationibus prioribus, CHRISTO tantùm adhærere cogerentur. V. Septuaginta discipuli, *Luc.* 10. ℣. 1. Præter duodecim Apostolos, etiam septuaginta eligebat CHRISTVS discipulos, qui in sua schola enutriti, & donis miraculorum ornati & instructi, ablegabantur, *Luc.* 10. ℣. 1. ut passim in Iudæa Evangelium CHRISTI prædicarent. VI. Discipuli Ioannis, *Ioan.* 1. ℣. 28 Ioannes Baptista quoque habuit scholam, in qua præ aliis quosdam discipulos habuit, quos in vera doctrina instituit: Patet id ex *Ioan.* 1. ℣. 28. ubi de duobus discipulis, quorum unus erat Andreas, frater Simonis Petri. Ioannes concionatur de CHRISTO: Ecce agnus DEI! Idem testatur historia, quòd duo Ioannis discipuli sint ad CHRISTVM missi, quæsitum, an IESVS esset MESSIAS? *Matth.* 11. ℣. 2. VII. Schola Ierosolymitana, ℣. 15. Scholam aliquam fuisse Ierosolymis, in qua juventus, in studiis præsertim sacrarum literarum, informabatur, vel inde colligi promptum est, quòd Pharisæi etiam suos habuerint discipulos, *Matth* 22. ℣. 15. 16. VIII. Paulus Gamalielis discipulus, *Act.* 22. ℣ 3. ubi commemorat ipsemet Paulus, se ad pedes Gamalielis legis doctoris diligenter in patria lege institutum esse. IX. Synagoga Libertinorum, *Actor.* 6. ℣. 9. ubi fit mentio eorum, qui fuerunt ex Synagoga Libertinorum & Cyrenensium & Alexandrinorum & Cilicum & Asianorum, disputantium cum Stephano. Vnde apparet diversa scholarum genera fuisse Ierosolymis. X. Schola Atheniensium; *Actor.* 17. ℣. 18. Gentes etiam suas habuisse Academias, in quibus artes & Philosophiam tradiderunt, præter profanorum authorum monumenta, constat etiam ex *Actor.* 17. ℣. 18. Vbi Atheniensium Philosophorum cum Paulo disputantium fit mentio. XI. Schola Corinthiaca, *Actor.* 19. ℣. 8. Et Tyrannus quidam Corinthi scholam habuisse dicitur, *Act.* 19. ℣. 8. XII. Domesticæ scholæ: Paulus, *Rom.* 16. ℣. 5. & 1. *Corinth.* 16. ℣. 19. meminit congregationis, quæ fit in domo Aquilæ & Priscillæ, *Coloss.* 4. ℣. 15. quæ fuit in domo Nymphæ. XIII. Timotheus Pauli discipulus, 2. *Timoth.* 3. ℣ 10. 14. Scholas Ecclesiasticas singulos Apostolos, ubicunque locorum egerint, aperuisse, non tantum eò videntur, quòd passim in Synagogis docuerunt, *Act.* 13. ℣. 14 15. 42. sed etiam quòd suos semper habuerunt discipulos, quos in sacris literis insti-

instituerunt, & ad ministerium præparantur. Paulus enim se Timotheum docuisse testatur, 2. *Timoth.* 3. *Vers.* 1. 14. *&* 2. *v.* 2.

XIV. Schola Alexandrina. Alexandriæ ab antiquo fuisse scholam testatur *Eusebius lib.* 5. *cap.* 9. Forte cum Marcus ibi Ecclesiam collegit, Philosophis & Iudæis ad Christianismum conversis, schola illa Ethnica seu Philosophica in Christianam commutata.

Vide Discipulus, Disciplina, Doctrina, Philosophia, Professor.

SCIENTIA.

¶ Sententiae Poeticae.

Lucret lib. 4. de natura rerum.

Nam nihil egregius, quam res est cernere apertas
Ab dubiis, animus quas ab se protinus abdit.

Idem lib. 4. de natura rerum.

Denique nil sciri si quis putat, id quoque nescit
An sciri possit? quo nil se scire fatetur.

Iuvenalis Satyr. 7.

Quis color, & quod sit causæ genus, atque ubi summa
Quæstio, quæ veniant diversa parte sagittæ,
Scire volunt omnes, mercedem solvere nemo.
Mercedem appellas: quid enim scio? culpa docentis
Scilicet arguitur, quod leva in parte mamillæ
Nil salit Arcadico juveni.

¶ Sententiae Philosophorum.

Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. *Cic.* 1. *offic.*

Honestum efficitur animi non corporis viribus. *Ibid.*

Parva sunt foris arma, nisi est consilium domi. *Ibid.*

Non viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum res magnæ geruntur: sed consilio, & auctoritate, & sententia. *Cato Major.*

Dux ille Græciæ nunquam optat, ut Ajacis similes decem habeat: at ut Nestoris quandoque: Quod si acciderit, non dubitat, quin Troja brevi sit peritura. *Ibid.*

¶ Similitudines.

Ut agricolæ libentius vident spicas inclinatas, quàm erectas in altum: nam illas onustas fructu intelligunt, has inanes: Sic adolescentes, priusquam profecerunt in philosophia, tument: ubi doctrinæ fructum perceperint, submittunt sese. *Plut.*

Quærimus nonnunquam eos, quibuscum stamus: Ita quidam quod sciunt, se scire nesciunt. *Senec.*

Vide titulos de Artibus, Eruditione & Doctrina. Item de Sapientia.

SCOR-

SCORTATIO.

¶ Apophthegmata.

Diogenes formosa scorta similia dicebat mulso, lethalibus venenis temperato: quod adferrent quidem initio voluptatem, sed quam perpetuus dolor consequeretur. *Laert. lib.6.*

Idem conspiciens quendam meretrici supplicem, ut impetraret, quod petebat: Quid, inquit, tibi vis miser? Præstat non impetrare, quod rogas. *Laert. lib 6.*

Demosthenes fertur aliquando Corinthum navigasse, illectus famá nobilissimi scorti Laidis, ut & ipse famoso amore potiretur. At quùm illa pro nocte stipularetur drachmarum decem millia, deterritus magnitudine pretii, mutavit sententiam, dicens: οὐκ ἀγοράζω τοσοῦτον μεταvοῆσαι: non emo tanti pœnitere: Significans, inhonestæ voluptati paratam esse comitem pœnitentiam. *Erasm.lib.4. apoph.*

Crates visâ aureâ imagine Phrynes scorti, Delphis erectâ, exclamavit: Ex Græcorum incontinentia trophæum! *Plut.*

¶ Exempla Sacra.

Scortationis punitæ exempla: Sodomitæ, *Gen.* 19. V. 24. Sichimitæ, 34. V. 25. Israelitæ, *Num.* 25. 1. *&c.* Israelita quidam, V. 6. Beniamitæ, *Iudic.* 20. V. 44. Filii Heli, Ophni & Phinees, 1. *Sam.* 2. 22. 25. *&* 4. 17. Israelitæ, *Ierem.* 5. V. 7.

Vide Adulterium, Fornicatio, Libido, Luxuria.

SCRIPTIO.

¶ Sententiae Poeticae.

Titus Calphurnius Ecloga 4.

Ergo lacessitus tandem rescribe roganti.

Ovid. lib. 2. de remed. amor.

Scripta cave relegas blandæ servata puellæ:
Constantes animos scripta relecta movent.
Omnia pone feros (quamvis invitus) in ignes:
Et dic: Ardoris sit rogus iste mei.

Horat. satyr. 10. lib. 1.

Sæpè stylum vertas, iterum, quæ digna legi sint,
Scripturus: neque te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus.

Idem de arte Poetica.

——— Si quid tamen olim
Scripseris, in Metii descendat judicis aureis,
Et patris, & nostras, nonumq; prematur in annum.

Membranis intus positis, delere licebit
Quod non edideris: nescit vox missa reverti.

Horat. in arte poetica

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

NObis videtur, quicquid literis mandetur, id commendari eruditorum lectione decere. *Cic. 2. Tusc.*

Lectionem sine delectatione negligo. Mandare quenquam literis cogitationes suas, qui eas nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem; hominis est intemperanter abutentis & otio & literis. *Idem 1. Tuscul.*

Vide Ars, Disciplina, Doctrina, Eruditio, Professor, Studium. Item Lectio.

SCURRA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plaut. in Trinummo. 1. 2.

Nihil est profecto stultius, neque stolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque periurius,
Quam urbani assidui cives, quos scurras vocant.

Idem Perf. 1. 2.

Publicæ rei caussa quicunque id facit
Magis, quam sui quæsti, animus induci potest,
Eum esse civem & fidelem & bonum.
Sed legirupam qui damnet, det in publicum
Dimidium &c.

Vide Morio, Stultitia.

SECURITAS.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

NEmo securus debet esse in vita ista, quæ tota tentatio nominatur: ut qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior. *August. lib. confessionum.*

Nemo securus est in his bonis, quæ potest invitus amittere: veritatem autem atque sapientiam nemo amittit invitus. *Idem lib 2. de lib. arbitr.*

Sæpè

Sæpè mens, dùm virtutis suæ securitate resolvitur, insidiante adversario inopinatæ culpæ telo perforatur: & indè à Deo in æternum longe fit: unde ei ad tempus sine cautelæ custodia propinquaverit. *Gregor. in moral.*

Sæpè quem tentationis certamen superare non valuit, sua deteriùs securitas stravit. *Idem in moral.*

Debet in spe esse securitas, sed etiam timor in conversatione, ut & illa certantes foveat, & torpentes pungat. *Idem in moral.*

O vita secura! ubi absque formidine mors expectatur, imò & exoptatur cum dulcedine, & excipitur cum devotione. *Bernh ad milites templi.*

Nusquam est securitas, fratres, nec in cœlo, nec in paradiso, multò minus in mundo. In cœlo enim cecidit Angelus sub præsentia divinitatis: in paradiso Adam de loco voluptatis: in mundo Iudas de schola salvatoris. *Idem in serm.*

Nihil potest esse securius, quàm illi omnia committere, qui novit suis cultoribus congruè profutura præstare. *Cass. in Psalm.* 72.

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates interrogatus, qui securè viverent? Qui, inquit, nihil sibi conscii sunt mali. *Anton. & Maxim. serm. de curios.*

Pyrrho, in tempestate conspiciens cæteros animo esse dejectiores, cùm ipse nihil moveretur, ostendit porcellum in navi securè edentem, dicens: Oportere sapientem eam animantis imitari securitatem. *Laert. lib.* 9.

Vide Apoph. de Conscientia, Quiete & Tranquillitate.

¶ HIEROGLYPHICA.

CVm proprium Deorum sit, perpetua frui quiete, neque ullos humanæ vicissitudinis casus in posterum expavescere, *Securitatem* invenias hieroglyphicè plurimum *Sella* compositam. *Pier. Val.* 43. *pag.* 421. *C.*

Clavem etiam *Securitatis* signum dicunt maximè ejus, quæ regnante *Iano* passim fuit. Domos enim omnium religione ac sanctitate munitas fuisse prædicant. *Idem lib.* 48. *pag.* 477.

SEDITIO.

¶ SIMILITUDINES.

UT mare, quod natura sua tranquillum est, ventorum vi agitari videmus ac turbari: Sic populus sua sponte pacatus, hominum seditiosorum vocibus & violentissimis tempestatibus concitari solet. *Cic. pro Cluent.*

Vt tempestates sæpè certo aliquo cœli signo commoventur: sæpè improviso, nulla ex certa ratione, obscura aliqua ex causa concitantur:

tantur: Sic in comitiorum tempestate populari, sæpè intelligas quo signo commota sit: sæpè ita obscura est, ut casu excitata videatur. *Cic. pro Murana.*

Salamandra non nisi magnis imbribus provenit: serenitate deficit: Ita quidam non apparent, nisi statu civitatis bello aut seditione turbato: iidem rebus pace compositis emoriuntur. *Plin. lib.* 10. *cap.* 67.

Sicuti vulgò dicunt Aquilonem noctu exortum nunquam ad tertium durare diem: Ita rerum motus, qui non ex altis initiis, sed facili causa subitaque proficiscuntur, facilè sedantur, & conquiescunt in Republica. *Idem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

SEditionis exempla: Core, Dathan & Abiron, *Num.* 16. ℣. 12. 13. Israelitæ, ℣. 41. 42. *&* 20. ℣. 3. Ephraimitæ, *Iudic.* 12. ℣. 11. Absalom, 2. *Sam.* 15. ℣. 10. 11. Semei, 16 ℣. 6. 7. Seba filius Bochri, 10. ℣. 1. 2. Adad Idumæus, 1. *Reg.* 16. 14. Rason, ℣. 23. Ieroboam, ℣. 26. Zambri, 16. ℣. 9. 16. Mallotæ & Tarsenses, 2. *Macchab.* 4. 30. Barrabas, *Marc.* 15. 7. *Luc.* 23. ℣. 18. 19. Theudas, *Act.* 5. ℣. 35. 36. Iudas Galilæus, ℣. 37. Quidam Iudæi, 15. ℣. 1. 2. Demetrius cum suis, 19. ℣. 23. Seditionis crimen Prophetis & Apostolis, aliisque piis hominibus, publico docendi munere fungentibus, sæpè sed falsò ab impiis est objectum. Exemplum: Achab Eliæ, 1. *Reg.* 18. ℣. 17. 18. Consiliarii Artaxerxis Iudæis, 1. *Esdr.* 4. ℣. 12. 13. Artaxerxes Ierusalem, ℣. 18. 19. Aman Iudæis, *Esth.* 3. ℣. 8. *&* 13. ℣. 4. Amasias Prophetæ, *Amos,* 7. ℣. 10. Alcimus Iudæis, 2. *Macchab.* 14. ℣. 5. 6. Iudæi Christo: Christus enim duorum atrocissimorum criminum reus peragitur: Blasphemiæ, *Marc.* 16. 64. *Luc.* 22. ℣. 70. 71. & seditionis, 23. ℣. 2. cùm tamen omni culpa vacaret: adeò ut non vereretur omnium conscientias provocare, *Ioan.* 8. ℣. 46. & cum videret turbam ipsum correpturam, & in Regem creaturam, secesserit, *Ioan.* 6. 15. Pontifices & Iudæi Apostolis, *Act.* 4. 18. *&* 5. ℣. 28. Tertullus, 24. ℣. 5. Seditionis punitæ exempla: Core, Dathan, & Abiron, cum 250. viris, *Num.* 16. ℣. 31. *&c.* Absolom, 2. *Sam.* 18. ℣. 9. *&c.* Seba Bochri filius, 20 ℣ 21. Semei, 1. *Reg.* 2. ℣. 41. 42. Zambri, 16. ℣. 18. Sedechias, 2. *Reg.* 24. ℣. 20. *&* 25. ℣. 6. 7. Theudas cum suis, *Actor.* 5. ℣. 36. Iudas Galilæus cum suis, ℣. 37. Sublato seditionis autore, seditio aufertur. Exempla: Absolom, 2. *Sam.* 18. ℣. 10. 16. Seba, 20. ℣. 22. Barrabas cum suis, *Luc.* 23. ℣. 19. Demetrius, *Actor.* 19. ℣. 29.

¶ EXEMPLA PROFANA.

QVo *tempore Spartani* Leuctrica calamitate à Thebanis affecti sunt, in Argivorum urbe tanta seditio & cædes orta est, quanta apud reliquos Græcos nunquam fuisse memoratur. *Diod. lib.* 15.

Cum in bello, quod Romani contrà Piratas gesserunt, Populus Romanus classem comparasset, huicque Pompejum præfecisset contrà

contrà Senatus voluntatem, repugnantibus patribus, plebs seditionem movit, atque in Senatores adhuc sedentes impetum fecit: quos & ad unum omnes interfecisset, nisi de loco, vitæ consulentes, abiissent. *Historiam latè describit Dion Nicæus, & ejus abbreviator Xiphilinus in Pompejo.*

Quarto Iustiniani anno, ob turpissimam Imp. avaritiam, & intolerabiles subditorum compilationes, seditio orta est Constantinopoli: in qua Imperator in vitæ discrimen venisse, & amplius quàm triginta millia hominum cæsa scribuntur. *Procop. lib.* 1. *belli Persici. Zonaras tom.* 3.

Anno Iustiniani septimo, Byzantii orta est seditio, quæ tesseram popularem dedit (hac enim nota se invicem conjuncti agnoverunt) expulsique sunt cives boni, & incensa ædificia, inter quæ & templum Sapientiæ fuit: sed repressa est à Iustiniano, auxilio Bellisarii, sublatis auctoribus Hypatio & Pompejo, trucidatis triginta millibus hominum. *Procop. Evagrius lib.* 4. *cap.* 13. *Niceph. lib.* 17. *cap.* 10.

Ludovicus XII. Francorum rex, cum Scholæ Parisiensis statum, studiosorum privilegia reformare, fori pariter ac judiciorum abusus emendare & tollere instituit; schola tumultuata seditionem movit. *Anno* 1498. *Auctor Chronic.*

Vide Discordia.

SEDULITAS.

¶ EXEMPLA SACRA.

SEdulitatis exempla: Iudæorum reducum adversarii, 1. *Esdr.* 4. 23. Iudæi reduces, *Nehem.* 4. 23. Ioseph & Maria, *Matth.* 2. 14. Iudas proditor, 26. 47. Principes Sacerdotum & seniores populi, 27. v. 1. Mulieres piæ, Maria Magdalena, & aliæ Mariæ, *Luc.* 24. 1. duo Discipuli euntes Emaus, v. 32. 33. Christus, *Luc.* 4. v. 42. 43. *Ioan.* 8. v. 2. Pharisæi, 7. v. 30. 31. 32. Maria Magdalena, 20. v. 1. Petrus & alter Discipulus, v. 3. Credentes, *Actor.* 2. v. 44. Sacerdotes & Magistratus, 4. v. 1. Apostoli, 5. v. 21. Iudæi, 9. v. 23. 24. Petrus, 10. v. 9. Paulus, 15. v. 35. 36. 40. 41. & 20. 16. *Proverb.* 20. 13.

Consule tit. de Diligentia, Labore, Studio.

SENECTUS.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

COràm cano capite consurge, & honora personam senis, & time Dominum Deum tuum. *Levit.* 19.

In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. *Iob* 12.

Corona dignitatis senectus, quæ in viis justitiæ reperitur *Prov* 16.

Dignitas senum canities. *Ibid.* 20.

Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata: cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis, vita immaculata. *Sap.* 4.

Ne spernas hominem in sua senectute: etenim ex nobis senescunt. *Eccles.* 8.

Quàm speciosum caniciei judicium: quàm speciosa veteranis sapientia, & gloriosus intellectus, & consilium. Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei. *Ibid.* 52.

Tu loquere, quæ decent sanam doctrinam: senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. *Tit.* 2.

Corona senum filii filiorum. *Prov.* 17.

Tres species odivit anima mea, pauperem superbum, & divitem mendacem, & senem fatuum & insensatum. *Eccles.* 25.

Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit. *Esai.* 65.

Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus judicibus, qui videbantur regere populum. *Dan.* 13.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

QVum sibi homines optant senectutem, quid aliud optant, nisi longam infirmitatem? *Aug. de Catech. rud.*

Sit senectus nostra puerilis, & pueritia senilis: id est, ut nec sapientia nostra sit cum superbia, nec humilitas sine sapientia. *Idem in Psal.* 113.

Oportet ut senilis sermo non solùm sit gravis, sed etiam brevis. *Idem in serm.*

Infantia nostra innocentia sit, pueritia sit reverentia, adolescentia patientia, juventus virtus, senium meritum, senectus nihil aliud quàm canus sapiensque intellectus. *Idem ibid.*

Cùm cuncta vitia in sene senescant, sola avaritia juvenescit. *Idem ibid.*

Quid naturam accusas, ô homo! habet illa impedimenta quædam, senectutem & infirmitatem: sed senectus ipsa in bonis moribus dulcior, in consiliis subtilior, ad constantiam subeundæ mortis potior, ad reprimendas libidines fortior: Infirmitas corporis, sobrietas mentis est. *Ambr. in hex, lib.* 1.

Nemo enim tàm fractis viribus & decrepitæ senectutis est, ut non se putet unum adhuc annum esse victurum. *Hieronym. in quadam epist.*

Omnes penè virtutes corporis mutantur in senibus: & crescente sola sapientia, decrescunt cæteræ vires. *Idem in epist. ad Nepot.*

Senectus eorum, qui adolescentiam suam honestis artibus instruxerunt, & in lege Domini meditati sunt die ac nocte; ætate fit doctior,

doctior, usu certior, processu temporis sapientior, & veterum studiorum fructus dulcissimos metit. *Idem ibid.*

Canities tunc est venerabilis, quando ea gerit, quæ canitiem decent: quum verò juveniliter senex conversatur, plus juvenibus ridiculus erit. *Chrysost. super epist. ad Hebr. serm. 7.*

Plus omnibus religioni operam dare senibus convenit, quos præsentis sæculi florida ætas transacta deseruit. *Cypr.*

Nihil est quod senectuti magis noceat, ac dies hominis abbreviet, quam tristitia, languor animi, atque ira. Nihil enim est hilari senectute jucundius. *Cass. in quadam epist.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Cornelius Gallus.

Stat dubius tremulusque senex, semperque malorum
Credulus, & stultus, quæ facit ipse; timet.
Laudat præteritos, præsentes despicit annos:
Hoc tantùm rectum, quod facit ipse, putat.

Et infra.

Hæ sunt primitiæ mortis; his partibus ætas
Defluit, & pigris gressibus ima petit.
Non habitus, non ipse color, non gressus euntis,
Non species eadem, quæ fuit ante, manet. &c.

Ovid. lib. 15. Metamor. v. 212.

Inde senilis hyems tremulo venit horrida passu,
Aut spoliata suos, aut, quos habet, alba, capillos.
Nostra quoque ipsorum semper requieque sine ulla
Corpora vertuntur: Nec quod fuimusve, sumusve,
Cras erimus.

Vergil. lib. 9. Æneid. v. 610.

—— —— Nec tarda senectus
Debilitat vires animi, mutatque vigorem.

Ovid. lib. 4 Metamorph. v. 147.

—— —— Sed jam felicior ætas
Terga dedit, tremuloque gradu venit ægra senectus,
Quæ patienda diu est.

Horat. in arte Poetica.

Multa ferunt anni venientes commoda secum:
Multa recedentes adimunt.

Cornelius Gallus.

Tu me sola tibi subdis miseranda senectus,
Cui cedit, quicquid vincere cuncta potest.
In te corruimus: tua sunt, quæcunque fatiscunt:
Vltima quæque tuo conficis ipsa malo.

Seneca in Oedipo. v. 817.

——— *Prima languescit senum*
Memoria, longo lassa sublabens situ.

Ovid. lib. 5. Fastor.

Magna fuit capitis quondam reverentia cani;
Inque suo pretio ruga senilis erat.

Ibidem.

Nec nisi post annos patuit tunc curia seros;
Nomen & ætatis mite Senatus habet.

Et infrà.

Verba quis auderet coram sene, digna rubore,
Dicere? Censuram longa senecta dabat.

Iuvenal. Satyr. 13.

Improbitas illo fuit admirabilis ævo:
Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si juvenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuicunque puer, licet ipse videret
Plura domi farra, & majores glandis acervos,
Tam venerabile erat præcedere quatuor annis:
Primaq; par adeò sacræ lanugo senectæ.

Ovid. Epist. cons. ad Liv. de morte filii.

Quid numeras annos? vixi maturior annis:
Acta senem faciunt; hæc numeranda tibi.

Seneca in Hippolito. v. 425.

Lætitia juvenem, frons decet tristis senem.

Ovid. 9. Metamorph. v. 552.

Iura senes norint: & quid liceatque, nefasque,
Fasque sit, inquirant; legumque examina servent.

Terent. in Phorm. 4. 1.

Senectus ipsa est morbus.

Horat. de arte Poetic.

Multa senem circumveniunt incommoda: vel quod
Quærit, & inventis miser abstinet, ac timet uti:
Vel quod res omnes timidè gelideque ministrat:
Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri:
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor castigatorque minorum.

Ovid. lib. 3. de arte Amand.

Venturæ memores jam nunc estote senectæ:
Sic nullum vobis tempus abibit iners.

Ex Græcis Comicis.

Πρὸς γὰρ τὸ γῆρας, ὥσπερ ἐργαστήριον,
Ἅπαντα τ᾽ ἀνθρώπεια προσφοιτᾷ κακά.

Mala

Mala ad senectutem, officinam ceu suam,
Humana tandem congregantur omnia.
Οὐχ αἱ τρίχες ποιοῦσιν αἱ λευκαὶ φρονεῖς.
Ἀλλ' ὁ τρόπος ἐνίων ἐστὶ τῇ φύσει γέρων.
Cani haud putandi causa sunt prudentiæ.
Mores seniles ipsa sed natura dat.
Μὴ τοῦτο βλέψῃς, εἰ νεώτερος λέγω
Ἀλλ' εἰ φρονοῦντος τοὺς λόγους ἀνδρὸς ἐρῶ,
Spectare noli, sim ne juvenis qui loquor?
Vir: sed utrum verba prudentis loquar?
Γέρων ἐραστὴς ἐσχάτη κακὴ τύχη.
Senex amore captus, ultimum malum.
Ὁ σκληρός ἐστι τοῖς νέοις ἀνὴρ γέρων.
Iuvenum odiosus vir senex in cœtibus.
Χαλεπὸν τὸ γῆρας ἐστὶν ἀνθρώποις βάρος.
Durum senectus est onus mortalibus.
Φοβοῦ τὸ γῆρας· οὐ γὰρ ἔρχεται μόνον.
Metue senectam: sola namque non venit:
Ἥξει τὸ γῆρας, πᾶσαν αἰτίαν φέρον.
Veniet senectus cum querela qualibet:
Πολιὰ, χρόνου μήνυσις οὐ φρονήσεως.
Cani, judices ætatis haud prudentiæ.
Ἐφόδιον εἰς τὸ γῆρας ἀεὶ κατατίθου.
Tuam in senectam condito viaticum.
Καλὸν τὸ γηρᾶν· καὶ τὸ μὴ γηρᾶν πάλιν.
Senem esse pulchrum est: pulchrum & esse non senem.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

SEnectutis id est proprium, ut adolescentulos doceat, instituat, ad omne officii genus instruat. *Cic. in Cat. Major.*

Nihil est præclarius, quam honoribus & Reipublicæ muneribus perfunctum senem posse suo jure dicere id, quod apud Ennium dicit ille Pythius Apollo: se esse eum, unde sibi, si non populi & reges, at omnes sui tamen cives consilium expeterent. 1. *de Orat.*

Omnium ætatum certus est terminus: senectutis autem nullus certus est terminus; recteque in ea vivitur, quoad munus officii exequi & tueri possit. *Cato Major.*

Misera est senectus, quæ se oratione duntaxat defendit: non cani, non rugæ repentè auctoritatem afferre possunt: sed honestè acta superior ætas fructus auctoritatis præbet extremos. *Cato Major.*

Senibus labores corporis minuendi, exercitationes animi etiam augendæ videntur. 1. *Offic.*

Nihil magis cavendum est senectuti, quàm ne languori se desidiæque dedat: luxuria verò cùm omni ætati turpis, tùm senectuti fœdis-

fœdissima est. Duplex enim inde malum est: quod & ipsa senectus concipit dedecus, & facit adolescentium impudentiorem intemperantiam. *Ibid.*

Complectamur senectutem & amemus eam: plena est voluptatis, si illa scias uti. Gratissima sunt poma, cum fugiunt. Pueritiæ maximus in exitu decor est. Deditos vino potio extrema delectat &c. Quod in se jucundissimum hominis voluptas habet, in finem sui differt. *Sen. Epist.* 13.

Iucundissima est ætas devexa jam, non tamen præceps &c. Quàm dulce est, cupiditates fugasse ac reliquisse? *Idem.*

Primum ista tàm juveni ante oculos debet esse, quàm seni. Deinde nemo tàm senex est, ut improbè unum diem speret. Vnus autem dies gradus vitæ est &c. Vnus dies par omni est. *Idem ibid.*

Nihil turpius quàm senex vivere incipiens. *Idem epist.* 12.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*iogenes* percontanti, quid esset in vita miserrimum? Senex, inquit, egenus. *Laert. lib.* 6.

Idem anum comptam conspicatus: Si, inquit, ad vivos, falsa es: sin ad mortuos, ne cunctare. *Ant. serm.* 18 *part.* 2, *Meliss. Maxim. serm.* 41.

Phavorinus dicebat, Pythagoram & Platonem sensisse, Senectutem non esse finem curriculi hujus terreni appellandam, sed potiùs beatæ vitæ initium. *Stob. serm.* 114.

Beatus quidam, cùm jam annos natus plus quàm septuaginta, thesaurum reperisset, sublato crure ipsum contempsit, & præterivit, ut qui non amplius usui sibi futurus esset. *Stob.*

Solon lege sanxit, ne quis admodum juvenis ad magistratum aut consultationes admitteretur, quamvis prudentissimus esset visus. *Stob. serm.* 112.

Bion senectutem dicebat portum esse malorum: quòd omnes huc confugerent, sperantes miseriarum finem. *Eras. ex Laert. lib.* 4. *cap.* 7.

Idem docebat, nulli exprobrandam esse senectutem, ad quam omnes optant pervenire. Absurdum enim est aliis probro dare, quod quis optat sibi contingere. *Laert. lib.* 4. *cap.* 7.

Diogenes quærenti, quid esset Senecta? respondit: ætas brumalis, tempestatibus obnoxia. *Stob.*

Solon quærenti cuidam, quid esset Senectus? respondit: Vitæ hyems. Idem dictum est à Patrocle & Eratosthene philosophis. *Stob. serm.* 115.

Cascellius, cùm triumviris non obtemperaret, & multa liberè de C. Cæsaris temporibus loqueretur; admonentibus amicis, ut sibi caveret: Duæ, inquit, res sunt, quæ cæteros reddunt formidolosos: mihi autem maximam suppeditant fiduciam, Senectus & Orbitas. Senex citò periturus est, etiamsi nemo occidat: & Orbus nec habet,

quos

quos curet: nec habet, pro quibus timeat. Solet enim ultio in liberos propagari. *Valer. Max. lib. 6. cap. 2.*

Theodectes dicebat, senectutem & nuptias res esse similes. Vtramque enim (inquit) consequi desieramus: postquàm verò nacti sumus, tristamur. *Stob. serm. 66.*

Anonymus quidam, profectus Lacedæmonem, quùm vidisset honorem, quem juniores præstant senioribus: In sola, inquit, Sparta expedit senescere. *Val. Max.*

Demonactis seni crura intumuerant: id videns quidam, quid istûc, inquit, mali est *Demonax*? Tum ille: Charon, inquit, me momordit. Pro Cane dixit Charontem: innuens, senectutem morti vicinam. *Erasm. lib. 8. apoph.*

Alexis cuidam, videnti ipsum jam senio fessum ægrè lenteque incedere, ac roganti, quid ageret? Paulatim, inquit, sive pedetentim morior. *Stob. serm. 115.*

Iosephus Ptolomæo Oniam accusanti: Veniam, inquit, quæso præsta: non enim latet, senes, puerosque eandem mentem habere. *Brus. lib. 9. cap. 7.*

¶ SIMILITVDINES.

UT non omne vinum: Sic non omnis ætas vetustate coalescit. *Cic.*

Vt adolescentem, in quo senile est aliquid: Sic senem, in quo adolescentis probi est aliquid, laudamus. *Idem.*

Vt petulantia & libido magis est adolescentum, quàm senum nec tamen omnium adolescentum, sed non proborum: Sic ista senilis stultitia, quæ deliratio appellari solet, senum est levium, non omnium. *Idem.*

Vt gaudent, qui à furiosis dominis aufugerunt: Sic gaudere debent senes, qui ætatis beneficio libidine non infestantur. *Plut.*

Ibin, ajunt, ubi consenuit, jamque quod erat turbidum expiravit, magis aromaticè olere: Sic gloria senum tranquillior, & consilia sedatiora. *Plut.*

Vt aqua vino admixta reddit illud moderatius: & sobriæ Nymphæ Bacchum temulentum compescunt: Sic in Rep. senes admixti, juvenum temeritatem & ambitionem reverentiâ sui reddunt moderatiorem. *Plut.*

Quemadmodum in nave, quæ sentinam trahit, uni rimæ aut alteri obsistitur: ubi plurimis locis laxari cœpit & cedere, succurri non potest navigio dehiscenti: Ita in senili corpore aliquatenus imbecillitas sustineri & fulciri potest: ubi tanquam in putri ædificio omnis junctura dilabitur, & dum alia excipitur, alia discinditur, circumspiciendum est, quomodo exeas. *Seneca.*

Vt orbium diversus in contraria nisus motum omnium tempetat: Ita senum cunctatio, juvenum in repub. fervorem ac præcipitantiam moderatur.

Vt ciconias nemo advenire sentit, sed advenisse: nemo discedere, sed discessisse; quòd noctu clanculumque faciant utrunque: Ita juventutem nemo intelligit discedere, sed discessisse: & senectutem non sentimus advenire, sed advenisse. *Plin. lib.* 10. *c.* 25.

Novella vitis copiosius gignit vinum, sed vetustior melius: Ita plura loquuntur juvenes, sed utiliora senes. *Erasm.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

SEnectutis exempla: Abraham, Sara, *Gen.* 18. ✓. 11. *&* 24. 1. Loth. 19. 31. Isaac, 27. 1. *&* 35. 29. Iacob, 44. 20. *&* 48. 10. Iosuah, *Ios.* 23. ✓. 1. 2. Gedeon, *Iudic.* 8. 32. Senex in Gaba, 19. 16. *&c.* Noemi, *Ruth.* 1. 12. Eli, 1. *Sam.* 2. 22. *&* 4. 18. Samuel, 8. 1. *&* 12. 2. Isai, 17. 12. Berzellai, 2. *Sam.* 19. ✓. 31. 32. David, 1. *Reg.* 1. 1. *Paral.* 23. 1. Salomon, 1. *Reg.* 11. 4. Propheta quidam, 13. 11. Asa, 15. 23. Iojada 2. *Paral.* 24. 15 Tobias senior, *Tob.* 13. 1. Iob, *Iob.* 42. ✓ 16. 17. Simon, 1. *Macch.* 16. ✓. 2. 3. Zacharias, *Luc.* 1. 18. Paulus, *Philem.* ✓. 9. Ioannes, 2. *Ioan.* ✓. 1. *&* 3. *Ioan.* ✓. 1.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Quære sub Tit. Longævitas.

¶ HIEROGLYPHICA.

SVpervacuum videtur, per *Canos* senectutem, locorum ubique significatam, dicere: sed illud commemoratione non injucundum fuerit, quod in hanc sententiam ostenta olim præmonstravere. *Galba* siquidem, cum is provinciam Hispaniam Tarraconensem ingressus sacrificaret, intra ædem publicam accidit, ut puero è ministris acerram tenenti, capillus repentè toto capite canesceret: quod rerum mutationem significare Aruspices responderunt, successurumque juveni senem. Nam is Neroni alterum & 30. nato annum septuagenario major successit. *Pier. Val. lib.* 32. *pag.* 301. *C. &* 302. *D.*

Amygdali arboris hieroglyphicum in divinis literis accipitur pro *Canitie*, quæ manifestum est *Senectutis* indicium. Fertur ad hanc sententiam locus Salomonis ad calcem Ecclesiastæ. *Florebit Amygdalum, & pinguescet locusta, & dissipabitur capparis: atque hæc inceptabunt, homine jam in domum æternitatis suæ profecturo*, hoc est, ut est apud Eucharium: Canescet homo, tumebunt pedes, & concupiscentia frigescet. *Pier. Valer. lib.* 52. *pag.* 501. *C. &* 502. *D.*

SEPULTURA.

¶ APOPHTHEGMATA.

SOcrates cicutam bibiturus, à quibusdam interrogatus, quomodo sepeliri vellet? Eo modo dixit, quo vobis facillimum fuerit. *Stob. serm.* 160.

Idem Athenienses ridens, qui sepulchris majorum & ducum suorum

ſuorum gloriarentur, dicebat: duces & pleroſque majores, de quibus ſuperbiebant, extrà fines ſuos ſepultos eſſe: probra verò popularis Reipubl. in publicis ſepulchris. *Teles de exilio, apud Stob. ſerm.* 38.

Diogenes projici ſe inhumatum juſſit: tùm amici, volucribusne & feris? Minimè verò, inquit: ſed bacillum propè me, quo abigam, ponitote. Qui poteris? illi ajunt: non enim ſenties? Quid igitur mihi ferarum, ait, laniatus oberit, nihil ſentienti? *Laert. Cic. lib.* 1. *Tuſc. quæſt.*

Idem rogatus à Xeniade, quomodo ſepeliri vellet? In faciem, inquit. Percontanti cauſam: Quoniam, inquit, paulò pòſt futurum eſt, ut inferiora fiant ſuperiora. *Laert. lib.* 6.

Idem Interrogatus, num ſervum ancillamve haberet? negavit. Cumque percontator adjeciſſet: Quis igitur te efferet, ſi moriaris? Cui domo, inquit, erit opus. *Laert.* 6.

Anaxagoras cùm Lampſaci moreretur, quærentibus amicis, velletne Clazomenas in patriam auferri, ibidemque ſepeliri? Non neceſſe eſt, inquit: Vndique enim ad ſepulchrum tantundem viæ eſt. *Cic. in Tuſc. l.* 1. *Laert. l.* 2. *c.* 3.

Eo die, quo *Socrates* bibiturus erat venenum, Apollodorus ei pallium multi pretii ad ſolatium obtulit, ut eo indutus moreretur. At ille recuſans donum, quid inquit, hoc meum pallium, quod viventi convenit, mortuo non conveniet? *Eraſ. lib.* 3. *apoph.*

Demonactem morientem amici rogabant, quomodo vellet ſepeliri: Ne quid, inquit, iſta res vos habeat ſolicitos: fœtor me ſepeliet: Et dicentibus: indignum facinus, ſi talis viri corpus laceretur à canibus: Quid, inquit, incommodi, ſi & mortuus alicui ſim uſui. *Eraſm. lib* 8. *apoph.*

Olympias Alexandri mater, quum audiviſſet filii cadaver inſepultum fuiſſe abjectum, inter lamenta dixit hoc quoque: O fili, tu, qui ſtudebas cœli particeps eſſe, hùc toto impetu properans; ne iis quidem potiri valuiſti, quæ ſunt mortalium omnium communia, terrâ ac ſepulturâ. *Idem.*

Ziſca Huſſitarum Dux & Imperator fortiſſimus, jam moriturus, cùm à militibus interrogaretur, quomodo ſepeliri cuperet pòſt mortem? Pellem, inquit, mortuo mihi detrahite, relictoque feris cadavere, ex cute tympanum facite, quo in prœliis utamini. Et ſic ut hoſtes noſtri viventis aſpectum non ferebant: ita mortui ſonum, fugam adornantes, audire nequibunt. *ÆEn. Syl. l.* 3. *comment. de reb. geſt. Alphonſ. reg.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

SEpultorum honorifice exempla: Sara *Gen.* 23. ꝟ. 4. 15. Abraham, 25. ꝟ. 8. Debora, nutrix Rebeccæ, 35. ꝟ. 8, Rachel, ꝟ. 16. & 48. ꝟ. 7. Iacob, 49. ꝟ. 29. *&c.* 50. ꝟ. 5. *&c.* Ioſeph, ꝟ. 24. 25. 26. *Exod.* 13. 19. Ioſue, 24. ꝟ. 32. Rebecca, Lia, *Gen.* 49. ꝟ. 30. 31. Maria, *Num.* 20. ꝟ. 1. Aaron, ꝟ. 28.

Deut. 10. ℣. 6. Moses, 34. ℣. 5. 6. Eleazar, *Jos.* 24. ℣. 33. Iosuah, 24. ℣. 29. 30. *Iud.* 2. ℣. 8. 9. Gedeon, 8. ℣. 23. Thola, 10. ℣. 1. 2. Iair, ℣. 5. Iephthe, 12. ℣. 7. Abesan, ℣. 10. Ajalon, ℣. 11. Abdon. ℣. 15. Samson, 16. ℣. 31. Samuel, 1. *Sam.* 25. ℣. 1. *&* 28. ℣. 3. Saul & Ionathas, 31. 12. 2. *Sam.* 2. ℣. 5. *&* 21. ℣. 12. Asael, 2. *Sam.* 2. 31. 32. Abner, 3. ℣. 31. Isboseth, 4. ℣. 12. Achitophel, 17. ℣. 23. Saul, Ionathas, & septem filii ejus, 21. ℣. 12. David, 1. *Reg.* 2. ℣. 10. Ioab, ℣. 34. Salomon, 11. ℣. 43. Propheta verbo Dei inobediens, 13. ℣. 29. 30. Filius Ieroboam, 14. ℣. 17. 18. Roboam, ℣. 31. Abja, 15. ℣. 8. Asa, ℣. 24. 2. *Paral.* 16. ℣. 13. 14. 3. *Esdr.* 1. ℣. 30. 31. Baasa, 1. *Reg.* 16. ℣. 6. Amri, ℣. 28. Achab, 22. ℣. 37. Iosaphat, ℣. 51. Ioram, 2. *Reg.* 8. 24. Ochosias, 9. ℣. 28. Iehu, 10. ℣. 34. Ioas, 12. ℣. 21. *&* 14. ℣. 16. Ioachas, 13. ℣. 8. Elisæus, ℣. 14. Amasias, 14. ℣. 19. 20. Azarias, 15. ℣. 7. Ioathan, ℣. 38. Achas, 16. ℣. 20. 2. *Paral.* 28. ℣. 27. Manasses, 2. *Reg.* 21. 18. Amon, ℣. 26. Iosias, 23. ℣. 29. 30. Iojada, 2. *Paral.* 24. 15. Ozias, 26. ℣. 23. Ezechias, 32. ℣. 33. Quidam Israelitæ, *Tob.* 1. 21. *&* 2. ℣. 3. Israelita jugulatus, 12 ℣. 12. Tobias senior, 14. ℣. 2. Raguel, ℣. 16. Manasses, *Iudith.* 8. ℣. 3. Iudith, 16. ℣. 28. Mathathias, 1. *Macchab.* 2. 70. Iudas, 9. ℣. 19. Ionathas, 13. ℣. 25. Ioannes Baptista, *Matth.* 14. 12. Iesus, *Marc.* 15. 46. *Ioan.* 19. ℣. 38. 39. 40. Ananias, *Act.* 5. ℣. 5 uxor ejus, ℣. 9. 10. Stephanus, 8. ℣. 2. Sepultura honorifica carere, afflictio est, & iræ divinæ ac vindictæ signum. Exempla: Iezabel, 2. *Reg* 9. ℣. 33. Israelitæ, *Psal.* 79. ℣. 3. Ioram, 2 *Paral.* 21. 19. Iudæi, *Ier.* 8. ℣. 1. 2. *&* 14. ℣. 16. *&* 16. ℣. 4. 5. 6. 7. *&* 25. ℣. 33. Ioachim, 22. ℣. 18. 19. Sedecias, 34. ℣. 5. Antiochus, 2. *Macchab.* 9. ℣. 28. Prophetæ Evangelici, *Apocal.* 11. ℣. 9. Sepultorum ossa ex sepulchris ejici, & ad Solem expandi, iræ divinæ adversus peccatores accensæ signum, *Ierem.* 8. ℣. 1. 2.

¶ EXEMPLA PROFANA.

L*Eone Pontifice* à Normannis capto, Pallantis Romæ corpus stupendæ magnitudinis inventum, adhuc incorruptum, cujus hiantia quoque vulnera cernere erat. Præterea lucerna ad caput ardens in qua neque vento, neque aqua, nec per foramen ingruente aere, lumen evanuit. Tale huic Epitaphium fuisse fabulantur:

Filius Evandri Pallas, quem lancea Turni
Militis occidit, mole sua jacet hic. *Bonfin. lib.* 2. *Dec* 2.

Dedit Cæsar August. M. Antonio, licet hosti; dedit & Cleopatræ reginæ sepulchrum, opere & materia inter pauca memorabile. *Sabell. lib.* 10. *cap.* 15.

Lothophagis & Ichthyophagis nulla sepulchrorum habetur cura; sed defunctos in mare projiciunt, parùm referre arbitrati, igni, terra, vel aqua absumantur. *Alex. lib.* 3. *cap.* 1. *& Rhodiginus, lib.* 9. *cap.* 47.

AEthiopes ad certos annos vita exacta, diverso funguntur fato; exanimaque corpora vel in flumen dejiciciunt; vel vitro operta, ita ut integra spectentur, & posteris spectaculo sint, asservant. *Alex. lib.* 3. *cap.* 2.

AEthiopes ditiorum monumenta ex auro; tenuiora ex argento faciunt: inopes autem fictilibus vasis sepeliunt. *Alex. l.16. c.14.*

Baleares lignis membra defunctorum incisa, in vas conjiciunt, supraque saxa accumulant. *Diod. lib.5. cap.6.*

Condebant Prisci corpora vel arcis lapideis, vel fictilibus, cum funebri tunica: quia nudum jacere cadaver pro flagitio erat. *Alex. lib.3. cap.2.*

Memorabile est, quod historia secunda Thucydides prodit, arcas fuisse ex cupresso, quibus eorum asservabantur ossa, qui in bello fuissent cæsi. Id solitum fieri διὰ τὸ ἄσηπτον εἶναι, quod putredinem arbor nesciat. Confirmat id fides historica: in ea namque materie præter cæteras arbores nitor maximè valet æternus. *Cælius lib. 25. cap.2. A. L.*

Romani veteres defunctos sese fictilibus doliis condi maluêre, sicut M. Varro Pythagorico modo, myrti, oleæ atque populi nigræ foliis. *Plin. l.35. c.12.*

SERMO.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Statius lib. 4. Sylvarum, 6.

Nobis verus amor, medioque Helicone petitus
Sermo, hilaresque joci, brumalem absumere noctem
Suaserunt, mollemque oculis expellere somnum.

Horat. de arte Poetica.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Verg. de Est & Non.

Est, & Non, cuncti monosyllaba nota frequentant:
His demptis, nihil est hominum quod sermo volutet.
Omnia in his, & ab his sunt omnia: sive negoti,
Sive oci quicquam est, seu turbæ, sive quietis &c.
Qualis vita hominum, duo quam monosyllaba versant?

Seneca in Medea. v. 530.

Suspecta ne sint, longa colloquia amputa.

¶ APOPHTHEGMATA.

DEmocritus, audiens adolescentem variis de rebus assiduè loquentem, ait: In speculo faciei figura; in verbis autem animi qualitas uniuscujusque hominis deprehenditur. *Strob.*

Zeno Citticus adolescenti confidenter loquenti: Non dixerim, inquit, ô adolescens, quæ mihi succurrunt. *Laert. lib.7. c.1.*

Socrates. Qùm dives quidam filium adolescentem ad Socratem misisset, ut indolem illius inspiceret; ac Pædagogus diceret: Pater ad te, ô Socrates, misit filium, ut eum videres: tùm Socrates

ad puerum: Loquere igitur, inquit, adolescens, ut te videam? *Erasm. lib.3. apoph. ex Apulejo Florid. lib. 1.*

Chrysippus interrogatus, quid esset mens hominis? Sermonis fontem esse, respondit. *Stob. serm.* 2.

¶ SIMILITUDINES.

UT in calamitatibus firmissimi atq; optimi amici adsunt utiliter: Sic & sermones optimi. *Plut.*

Vt ædium ostio carentium, & crumenarum absque vinculis, nulla est utilitas: Ita multò magis oris, claustro carentis, nullus est usus. *Plut.*

Qui in Platone & Demosthene nihil quærunt, nisi puritatem Attici sermonis, quid aliud agunt, quàm ii, qui in pharmacis nihil amant, nisi fragrantiam & nitorem; vimque purgandi servandique negligunt? *Plut.*

Quemadmodum Protogenes Pictor Apellem ex unica linea cognovit, nunquam alioqui visum: Ita ex unico responso ingenium & prudentiam viri deprehendet, qui sit ipse sapiens. *Plin.*

E voce cognoscimus hominem, facie non conspecta: nam sua cuique vox: Ita ex oratione licet hominis vitam conjectare. *Erasm.*

Taurus avis cùm sit pusilla, tamen boum vocem imitatur: Ita nonnulli cùm re sint exigui, tamen loquuntur reges ac satrapas. *Idem.*

¶ HIEROGLYPHICA.

SErmonis efficaciam persuadendique vim ostentare veteres si voluissent, *Mercurii simulachrum*, grandiori jam ætate, barbatum, & effœto propemodum corpore; natura tamen obscœnius excitata, eaque tantum parte validissimum, faciebant. *Pier. Valer. lib.* 34. *pag.* 323. *A.*

Sermonem verò inanem ostendere volentes, *Mercurium* eundem juniori specie ac prorsus impubi cum effinxissent, attracta illi pudenda vel desidentia faciebant. In his enim, qui nondum ex ephebis excessissent, infœcundam & imperfectam esse orationem animadverterant: utpote quod ætas illa ad prudentiam nondum esset idonea. *Pier. Val. lib.* 34 *pag.* 306. *B.*

Oculum etiam invenimus *sermonis* esse hieroglyphicum apud Sacerdotes Ægyptios: Sermonem ipsum dupliciter considerari: Vno modo quatenus à natura loquendi facultatem consequimur: altero, quo in hoc vel illud idioma linguam inflectimus, & in proprio artem & elocutionem adhibemus. Illum simplicem sermonem per linguam tantum figurari: sed si cultum & elegantiam accessisse innuere vellent, linguæ oculum subsanguineum subjiciendum. *Pier. Val. lib.* 33. *pag.* 306. *E.*

Vide Garrulitas, Lingua, Loquacitas, Oratio.

SERVITUS.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

ADmone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, & ad omne opus bonum paratos eſſe. *Paulus ad Titum.* 3.

Servi ſubditi eſtote in omni timore dominis: non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis. 1. *Pet.* 2.

Acceptus eſt regi miniſter intelligens. *Prov.* 14.

Non lædas ſervum in veritate operantem: nec mercenarium dantem animam ſuam. *Eccleſ.* 7.

Servus ſenſatus ſit tibi dilectus quaſi anima tua: non defraudes illum in libertate, neque inopem derelinquas illum. *Idem ibid.*

Si eſt tibi ſervus fidelis, ſit tibi quaſi anima tua: ſi læſeris eum injuſtè, in fugam convertetur. *Ib.* 33.

Et vos domini eadem facite illis: remittentes minas, ſcientes, quia illorum & veſter Dominus eſt in cœlis:& perſonarum acceptio non eſt apud eum. *Ephеſ.* 6.

Domini, quod juſtum eſt & æquum, ſervis præſtate: ſcientes, quoniam & vos Dominum habetis in Cœlo. *Coloſſ.* 4.

Cibaria, & virga, & onus aſino: panis, & diſciplina, & opus Servo. Operatur in diſciplina, & quærit requieſcere, laxa manum illius, & quærit libertatem. *Eccleſ.* 33.

Servus verbis non poteſt erudiri, quia, quod dicis, intelligit: & reſpondere contemnit. *Proverb* 29.

Qui delicatè à pueritia ſua nutrit ſervum ſuum, poſteà ſentiet eum contumacem. *Idem ibid.*

Iugum & lorum cervicem ſubigunt: nervus & tormenta ſervum malitioſum. Mitte illum in opus, ne vacet: otium enim multa vitia docuit. Adige eum ad opus, quod officium ejus poſtulat. Quòd ſi non obaudierit tuis, grava illum compedibus. *Eccl.* 33.

Manus fortium dominabitur: quæ autem remiſſa eſt, tributis ſerviet. *Proverb.* 12.

Filio doloſo nihil erit boni: ſervo autem ſapienti proſperi erunt actus, & dirigetur via ejus. *Idem* 14.

Servus ſapiens dominabitur filiis ſtultis. *Ibid.* 17.

Servo ſenſato liberi ſervient. *Eccl.* 10.

Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicuti CHRISTO: non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes, ſed ut ſervi CHRISTI. *Ephеſ.* 6.

Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes: ſed in ſimplicitate cordis, timentes DEUM. Quodcunque facitis, ex animo operamini, ſicut DOMINO, & non hominibus, ſcientes quod à DOMINO accipietis retributionem hereditatis. *Coloſſ.* 3.

Quicunque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: ne nomen DOMINI & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt, & dilecti. 1. *Timoth.* 6.

Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes; sed in omnibus fidem bonam ostendentes. *Tit.* 2.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

BOnus, etiamsi servit, liber est: malus autem, etsi regnet, servus est: nec est unius hominis, sed quod gravius est, tot dominorum, quot vitiorum. *August.* 4. *de Civit. Dei.*

Servit, quicunque vel metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exasperatur, vel mœrore dejicitur: Servilis enim est omnis passio. *Ambros. lib.* 2. *de Iacob. & vita beata.*

Est sapienti servire, libertas. Ex quo colligitur, quòd stulto imperare, servitus est: & quod pejus est, cùm paucioribus præsit, pluribus dominis & gravioribus servit. Servit enim propriis passionibus, servit suis cupiditatibus, quarum dominatio nec nocte, nec die fugari potest: quia intra se dominos habet, intrà se servitium patitur intolerabile. *Hieron. in epist. ad Simpl.*

O extrema conditio servitutis! natura liberos genuit, sed fortuna servos constituit: servus cogitur pati, & nemo finitur compati: dolore compellitur, & nemo condolere permittitur. Sic ipse verò servus est, ut nemo sit sibi: miseri, qui castra sequuntur: & miserum est, alienâ vivere quadrâ. *Innoc. de vil. condit. human.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Troade. v. 907.

—— Durum & invisum & grave est,
Servitia ferre.

Plautus in Captivis. 3. 5.

Decet innocentem servum atque innoxium
Confidentem esse, suum apud herum potissimum.

Propert. lib. 3. eleg. 5.

Omnis enim debet sine vano nuntius esse:
Majoremque timens servus habere fidem.

Plautus in Milite. 2. 6.

—— —— Nam hominem servum suos
Domitos habere oportet oculos & manus
Orationemque.

Plautus in Epidico. [illegible] 1.

—— —— Plus scire satius est, quam loqui
Servum hominem: ea sapientia est.

Plautus

Plautus in Asinaria. 2. 4.

—— Non decet esse superbum hominem servum.

Plautus in Persa. 1. 1.

Qui hero suo servire vult benè servus servitutem,
Næ edepol illum multa in pectore suo collocare oportet,
Quæ hero placere censeat præsenti atque absenti suo.

Martial. lib. 2. Epigram. 68.

Reges & dominos habere debet,
Qui se non habet; atque concupiscit,
Quod reges dominique concupiscunt.

Claud. lib. 3. in Stilic. laud. v. 123.

Fallitur, egregio quisquis sub principe credit
Servitium: nunquam libertas gratior extat,
Quam sub rege pio.

Ex Græcis Comicis.

Δούλου δ' χεῖρον οὐδέν ἐστι τοῦ καλοῦ.
Nil pejus est servo, vel eo qui sit bonus.
Λυπεῖ με δοῦλος δεσπότου μεῖζον φρονῶν.
Servus molestus supra herum sese efferens.
Ὡς ἡδὺ δούλῳ δεσπότου χρηστοῦ τυχεῖν
Quam dulce servo lenem herum nancisci.
Κἂν δοῦλος ᾖ τις, οὐδὲν ἧττον, δέσποτα,
Ἄνθρωπος οὗτός ἐστιν, ἂν ἄνθρωπος ᾖ.
Quamvis sit iste servus, est nihilominus
Homo, siquidem, ô here, procreatus est homo.
Ὡς κρεῖττόν ἐστι δεσπότου χρηστοῦ τυχεῖν,
Ἢ ζῆν ταπεινῶς καὶ κακῶς ἐλεύθερον.
Felicior herum nactus est qui commodum.
Quam liber est qui, victitans durè tamen.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICÆ.

SErvitus est obedientia fracti animi & abjecti, arbitrio carentis suo. *Cic. Paradox. penult.*

Omnibus grave servitutis jugum esse debet in libertate educatis. *Idem antequam iret in exil.*

Nemini animus benè informatus à natura parcere debet, nisi præcipienti, aut docenti, aut utilitatis causa justè & legitimè imperanti: ex quo animi magnitudo existit, humanarumque rerum contemptio. *Cic. 1. offic.*

Omnis est misera servitus. *Cic. Philip.* 4.

Nihil est fœdius servitute: ad decus & libertatem nati sumus. *Philip.* 12.

Cùm omnis servitus est misera, tùm verò intolerabile est, servire impuro, impudico, effœminato. *Philip.* 3.

Mors est servitute potior. *Philip.* 10.

Mors servituti turpitudinique anteponenda. 1. *Offic.*

Qui servitutem contemserit, in qualibet turba dominantium liber est. *Senec.* 28. *Epist.*

Servi sunt? imò homines: servi sunt? imò contubernales: Servi sunt? imò humiles amici: servi sunt? imò conservi, si cogitaveris tantundem in utroque licere fortunæ. Itaque rideo istos, qui turpe existimant, cum servo cœnare. Quare? nisi quia superbissima consuetudo cœnantem dominum stantium servorum turba circumdedit: &c. Majestatis suæ diminutionem putant, ad eandem mensam cum servo accedere. *Idem epist.* 47.

Sic cum inferiore vivas, quemadmodum tecum superiorem vivere velles. Quoties in mentem venerit, quantùm tibi in servum liceat: veniat in mentem, tantundem in te domino tuo licere. At ego, inquis, nullum habeo dominum. Bona ætas est: forsitan habebis. Nescis qua ætate Hecuba servire cœperit, qua Cræsus, qua Darii mater, qua Plato, qua Diogenes? *Idem ibid.*

Servus est? sed fortasse liber animo. Servus est? Hoc illi nocebit, aliis non nocebit. Ostende quis non sit? Alius libidini servit, alius avaritiæ, alius ambitioni: omnes timori. Nulla servitus turpior est, quàm voluntaria. *Idem ibid.*

Paucos servitus, plures servitutem tenent. *Idem epist.* 22.

¶ APOPHTHEGMATA.

Iulianus Imp. cum Eunuchis & coquis servos etiam ex palatio ejecit; rogatus verò, cur id faceret? ait: His non opus esse, cum minori sumptu vivere posset. *Erasm. lib.* 8.

Hadrianus Imp. quùm servum videret inter duos senatores ambulantem, misit, qui illi colaphum impingeret, diceretque: Noli inter eos ambulare, quorum adhuc potes esse servus: simul senatoriæ dignitati consulens, & servi castigans insolentiam, quam de Cæsare hero sumpserat. *Ex Dione Cassio.*

Alexander Severus nunquam utebatur cursore, nisi servo suo, dicens, ingenuum currere, nisi in sacro certamine, non debere. *AElius Lamprid.*

Lacæna quædam captiva, quùm interrogaretur, quid sciret? Probè, inquit, regere domum. Et hæc non vulgaris ars est in muliere. *Plut. in Lacon. apoph.*

Captiva quædam à licitatore interrogata, num esset futura proba, si ipsam emeret? Etiam, inquit, si me non emeris. *Plut.*

Puer Spartanus captus ab Antigono rege, ac sub hasta venditus, in cæteris omnibus, quæcunque putabat ab ingenuo decenter fieri posse, obsequens erat ei, qui ipsum fuerat mercatus: cæterum jussus adferre matulam, haud sustinuit, dicens: Non serviam. At quum instaret herus, puer conscenso tecto, dixit: Senties cujusmodi merca-

mercatum feceris? moxque ſeſe è ſublimi præcipitem dedit ac periit. *Plut. in Lacon.*

Antigonus conſpiciens filium ſuum eos, in quos habebat imperium, ferocius tractantem, atque inſolentius; An ignoras, inquit, fili, regnum noſtrum eſſe ſplendidam ſervitutem? *Plut.*

Diogeni erat ſervus, nomine Manes: Is quum profugiſſet à domino, admonuerunt amici, fugitivum inveſtigaret: At ridiculum, inquit Diogenes, ſi Manes abſque Diogene vivat: Et Diogenes abſque Mane vivere non poſſit. *Laert. lib.6.*

¶ Similitudines.

Si miſerum eſt ſervire: multò miſerrimum eſt ſervire iis, quos non poſſis effugere. *Plut.*

Vt attagen, aliàs vocalis, captus obmuteſcit: Ita quibusdam ſervitus adimit vocem, qui libere loquebantur: aut ſponte loquuntur, aut canunt nonnulli; ſi cogas, reticeſcunt. *Eraſm.*

Formicæ triticum arrodunt ea parte, qua germinare incipit, ne ſibi reddatur inutile: Sic potentes, quo miniſtris perpetuo utantur, premunt: ne, ſi emerſerint, tædio ſervitutis relinquant aulam. *Eraſm.*

¶ Exempla Biblica.

Servorum frugi exempla: Servus Abrahæ, *Gen.*24.℣.10.12. Iacob, 30.℣.29. Ioſeph, 39.℣. 8. ſervi Davidis, 2. *Sam.* 15.℣. 15. Ethai, & qui cum eo erant, ℣.22. Servi hominis peregrè profecti, *Matth.* 25. ℣. 16.17. Nobilis cujusdam ſervi, minas habentes, *Luc.* 19.℣. 16.18. ſervi Cornelii, *Actor.* 10.℣.7. ſervorum in re mala faciliùs obtemperantium exempla: Servi Pharaonis, *Exod.*9.℣ 34.35. *&* 14.℣.5. ſervi Saulis 1 *Sam.*18.℣ 22.23. *&* 19.℣.11. *&* 28.℣.6.7. Doeg Idumæus, 22. ℣.17.18. ſervi Davidis, 2.*Sam.*11.℣.4. Ioab, ℣. 15. 16. *&* 24.℣.4. ſervi Abſolonis, 13.℣.28. *&* 14.℣.29 30 Seniores Iſrael, 1.*Reg.*21.℣ 9.10.11. Vrias Sacerdos, 2.*Reg.*16.℣.10 11. ſervi Ioas, 2.*Paral.*24.℣.21. ſervi Nabuchodonoſor, *Dan.* 3.℣.19 20. *&c.* curſores Aſſueri, *Eſth.* 3.℣.13. ſervi Holofernis, *Iudit.*6.℣.7.8. Satellites Herodis, *Mar.*6.℣.17. Cuſtos carceris, *Actor.* 16 ℣ 24. *Vide Mandatis impiis & honeſtis parentium exempla.* Servorum malorum exempla: Pincerna & Piſtor Pharaonis, *Gen.*40.℣.1. ſervi Semei, 1.*Reg.*2.℣.39. Giezi, 2.*Reg.*5.℣.21. 22. ſervi Ioas, Regis Iuda, 21.℣.22.23. ſervi Aſſueri, *Eſth.*2.℣.21. ſervorum malorum deſcriptio. *Matth.*24.℣.48. *Luc.*12.℣.45.

¶ Exempla Profana.

Cum Carya civitas Peloponneſi cum Perſis hoſtibus adverſus Græciam conſenſiſſet, eamque, quantum in ſe fuit, Xerxi prodidiſſet; Græci, oppido bello capto, viriſque interfectis, Caryatides mulieres in ſervitutem abduxerunt. *P. Ærodius ex M. Vitruvio Pollione.*

Lacedæmonii Helos oppido Messeniæ capto, cives omnes in servitutem rapuêre. Hinc quosvis jure belli captos Helotas sive Ilotas dixêre. *Pausanias.*

Lacedæmoniorum ancillæ Chalcides; Argivorum Gymnetæ: Sicyniorum Corynephori, id est, Clavigeri, à Clave, sive Catanocophori: Arcadum Prospelatæ. *Alex. lib. 3. cap. 20.*

Apud Romanos animadversum, civilibus bellis captos, velut hostes in prædam verti, & venum ire non licuisse: semperque levius servitium apud Romanos deditis, quam captis fuisse: Græcosque perrarò servitutem serviisse: quare illorum nullus mercatoribus dabatur locus. *Alex. lib. 2. cap. 20.*

¶ HIEROGLYPHICA.

R*Asitatio capitis* apud Græcos pariter & Latinos diù *Servitutis* indicium fuit. *Pier. Val. lib. 32. pag. 300. D.*

Quod etiam *Annulus* sit *Servitutis* hieroglyphicum, tam maritale signum attestatur, quod addictam esse viro sponsam indicat; quàm Pythagoræ symbolum exponit, dum nos arctum annulum gestare vetat: quod ex D. Hieronymi interpretatione, non esse anxiè vivendum, admonet: quippè cavendum, ne nos in eam servitutem conjiciamus, quæ dura sit & incommoda. *Pier. Val. lib. 36. p. 300 E.*

Apud Onirocritas *Pedes* indicia sunt *Servorum*: utpote quæ totius corporis pondus sustineant, uti opera domi rurique facienda servis incumbunt, & quæ perperam egerint, compedum supplicio puniuntur. *Id. lib. 35. p. 336 B.*

SILENTIUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Græcis Comicis.

Οὐδὲν σιωπῆς ἐστι χρησιμώτερον.
Vtilior haud est ulla res silentio.
Σιγὴ ποτ' ἐστιν αἱρετωτέρα λόγου.
Ἐνίοις γὰρ σιγᾶν ἐστι κρεῖττον τοῦ λόγου.
Aliquando verbis melius est silentium.
Κρεῖττον σιωπᾶν, ἢ λαλεῖν, ἃ μὴ πρέπει.
Satius tacere, quam loqui quæ non decet.
Οὐ δεῖ σιωπᾶν καὶ λαλεῖν, ὅπου χρεών.
Et in loco tacere & in loco loqui.
Ἢ λέγε τι σιγῆς κρεῖττον, ἢ σιγὴν ἔχε.
Sile, meliora vel loquere silentio.
Πολλοῖς ἀπόκρισις ἡ σιωπὴ τυγχάνει.
Plerisque responsi vice est silentium.
Εὐκαταφρόνητόν ἐστι σιγηρὸς τρόπος.
Taciturnitas est plurimis contemptui.

Ἡ γλῶσσα πολλῶν ἐστιν αἰτία κακῶν.
Plerisque lingua dat malis originem.
Ἡ γλῶσσα πολλοὺς εἰς ὄλεθρον ἤγαγεν.
Plerosque lingua funditus pessundedit.

¶ APOPHTHEGMATA.

DEmosthenes, cùm adolescens quidam inter pocula multas nugas effutiret, & tacere nollet, dixit ei: Quomodo non didicisti tacere ab illo, à quo didicisti loqui? *Anton. in Meliss. serm.* 75.

Idem cùm quis ei objiceret oris fœtorem: Benè dicis, respondit: multa enim secreta in eo computruerunt. *Ibid. & Max. serm.* 20.

Democritus cùm animadvertisset quendam multa imperitè disputantem: Hic, inquit, non dicendi peritus mihi videtur, sed omninò tacendi imperitus. *Max. serm.* 20.

Diogenes ad quendam, qui se contentiosè philosophum profitebatur: Vah miser! inquit: cùm id, quod optimum est, in vita philosophi corrumpas: verbis tamen audes te philosophum jactare. Est autem philosophi munus etiam silere, cùm res responsione digna non est. *Stob. serm.* 21.

Cleanthes cuidam ab eo petenti dictum aliquod, quod crebrò occineret filio suo, protulit ex Electra: σίγα, σίγα, λεπτὸν ἴχνος, id est, tace, tace, tenue vestigium. Innuens pueris maximè convenire silentium. *Laert. lib. 7. cap.* 2.

Zeno Citticus Ptolemæi legatis, qui multos eruditos ad convivium invitarant, percontantibus, quid de ipso regi suo essent renuntiaturi? ait: Vidisse vos senem, qui in convivio tacere noverit. *Laert. lib. 7. Stob. serm. 32. Max. serm.* 20.

Solon inter pocula tacitus, interroganti Periandro, an propter verborum inopiam, aut ob stultitiam taceret? respondit: Atqui nullus stultorum in convivio silentium præstare potest. *Stobæus.*

Demaratus in consessu quodam rogatus, utrum ob stultitiam an ob sermonis inopiam sileret? Atqui stultus, inquit, ne possit quidem silere. *Plut. in Lacon. apoph.*

Demonax à quodam interrogatus, quanam ratione delegatam provinciam ritè administrare posset? respondit: Si quàm minimum loquens, plurima audieris. *Erasm. lib. 8. apoph.*

Philippidi Atheniensi (qui ob virtutem charus ac perquàm familiaris Lysimacho regi erat) Lysimachus cum dixisset: Num quid rerum suarum expeteret? respondit: Solùm, ò rex, ne arcanorum tuorum quidquam mihi credas. *Plut.*

Democritus à blaterone quodam interrogatus, ubi cras visurus esset ipsum? Illic, respondit, Ubi te ego non videam. *Stob. serm.* 12.

Xeno-

Xenocrates, cùm in convivio, cæteris multa garrientibus, ſolus nihil diceret, interroganti, cur unus omnium ſileret? Quoniam, inquit, loquutum fuiſſe pœnituit aliquando: ſiluiſſe numquam. *Laert. lib.* 4. *c.*2.

Idem, ſingulas diei partes dividens in actiones certas, ſuam etiam ſilentio partem reddebat: Docens, ſilentii rationes utique adhibendas eſſe. *Max. ſerm.* 20.

Heraclitus rogatus à quibusdam, cur taceret? Vt vos, inquit, loquamini. *Bruſ. Cont. l.*6.*c.*6.*exemplorum.*

Ariſtoteles interrogatus, quam ob rem, cum alios doceret loqui, ipſe taceret? reſpondit: Cos quidem ipſa non ſcindit: cultros autem acuit. *Anton. in Meliſ. part.*1. *ſerm.* 73. *Verum hoc Iſocrati adſcribit Max. ſerm.* 20.

Idem interrogatus à quodam, quis arcanum ſermonem continere poſſet? reſpondit: Qui carbonem quoque ignitum lingua retinere poteſt. *Ant. eod. ſerm.*

Anacharſis à Solone exceptus convivio, cùm ſe cubitum recepiſſet, ſic compoſitus erat, ut ſiniſtra manus ad pudenda apposita eſſet; dextra autem ori: Interrogatus autem, quàm ob rem id faceret? Continentiori freno linguam indigere dixit, ne ſecreta proferret. *Max. ſerm.* 20.

Chilon rogatus, quid eſſet difficile? Arcanum, inquit, reticere. *Laert.*

Ariſtoteles cùm percontaretur, quid eſſet in vita difficillimum? Tacere, inquit,, quæ loqui non decet. *Max. ſerm.* 20.

§ SIMILITVDINES.

UT egregius artifex jaculandi ſtatim ſcopum petit: Ita ſapit, qui pauca loquitur, ſed ad rem. *Plut.*

Vt myſteria cum ſilentio ſpectantur: Ita quædam melius laudantur ſilentio, quàm oratione. *Plut.*

Vt vas experiamur, aquam, non vinum infundimus: Ita frivolum quiddam aliquando committendum amicis, quo ſilentii fidem experiamur; ut ſi effutiant, nihil ſit periculi. *Plut.*

Fucata facies nec diu, nec multis imponit: Ita ſimulatio non niſi ad tempus, & paucos decipit. *Sen.*

Quemadmodum onerati mero, non continent cibum: Ita nec arcanum, redundante vino. *Sen.*

Muta cicada pro miraculo eſt, quòd ipſum genus ſit garrulum: ſunt autem hujusmodi in agro Rhegino: Sic magis admiramur conſtantiam & ſilentium in fœmina, quod ipſum genus mutabile ſit, & loquax. *Plin. lib.*11 *c.*27.

§ EXEMPLA BIBLICA.

SIlentii & taciturnitatis exempla: Aaron, *Lev.*10.v.3. Anna, 1.*Sam.*1. v.13. Samuel, 3.v.15. Saul. 10. v.16. 27. Abigail, 25.36. Eliſæus, 2.*Reg.*2. v. 3.

§.3. Populus Iudaicus, 18.§.39. *Neh* 5.8. Tobias senior verba injuriosa gemitu & lachrimis excepisse legitur, *Tob.* 2. 22. & 3. 1. Esther, *Esth.* 2.§.10 20. Iob, *Iob.*2.9. & 39.37. David, *Ps.*32.3. Sobna cum collegis, *Esa.*36.§.21. Dominus, 42.14. Christus *Matth.*26.63. & 27.14. *Marc.*15.5. Deipara virgo, *Luc.*2.§.19.48. Petrus, Iacobus & Ioannes, Apostoli, 9.36. Iudæi, *Act.*13.16. & 21.§.40. Sororis Pauli filius, 23.§.21.

¶ EXEMPLA PROFANA.

ANgerona Dea, Præses silentii, obsignato ore antiquitus effi&a est, sančteque semper à Romanis culta; ut silentio apto nil melius esse ostenderent. *Alex. l.* 4. *c.*16.

Apud *Eleusinios* capitale erat, quicquam ex mysteriis in vulgus efferre: pariter apud Romanos in sacris Bonæ Deæ. *Theatr. Zwing.*

Numa Pompilius quùm vaticiniorum plurima in Musas referre consuesset, unam ex iis præcipuè à Romanis coli voluit de silentii ratione, Tacitam nomine. *Cælius l.*21 *c.*45. *A.L.*

Belgæ, quod publico concilio statuendum erat, miro silentio decernebant: Si quis autem fremeret aliquo concionante, parte vestis multabatur. *Alex. l.*4. *c.*11.

Apollonius Tyanæus quinquennium integrum ne verbum quidem locutus traditur. *Philostratus.*

Medicorum taciturnitatem jurejurando adstringit Hippocrates: ne ea, quæ celanda sunt, ægrorum vitia, quæ fidei concredita, cuiquam exoterico effutiant. *Zwing. in Theat.*

In Pythagoræ schola quinquenne silentium indicebatur auditoribus, quam ἐχεμυθίαν vocant, à cohibendo sermone: ne quæstionibus & altercationibus implicarentur: neque à temeraria provocatione; sed à sobrio & attento silentio sapientiā auspicarentur. *Laert. l.*2.*c.*1.

In Turcorum castris noctu tàm pertinax silentium, ut patiantur captivos dilabi, ne tumultus excitetur. *Cuspinianus.*

Euriclea nutrix Vlyssem, XX. demum anno domum reversum, ex cicatrice, dum pedes ejus lavat, agnovit: & ne eum proderet, sed silentium teneret, rogata respondit:

Ἕξω δ᾽ ὡς ὅτε τις στερεὴ λίθος ἠὲ σίδηρος.

Susanna, de flagitii crimine pertinaci silentio se purgavit, non meditata oratione. *Lud. Vives de Christiana fœmina lib.*1.

Vide Garrulitas, Loquacitas.

SIMILITUDO.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Plautus in Men. 5.9.

Namq; ego hominem homini similiorem nunquā vidi alterum,
Nec aqua aquæ, neq; lacte est lacti, crede mihi, usquā similius,
Quam hic tui est, tuque hujus.

Horat.

Horat. lib. 1. Epist. 18.

Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi:
Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi.

Iuvenalis Satyr. 2.

Magna inter molleis concordia.

Ovid. lib. 1. de Ponto 5.

Scilicet ingeniis aliqua est concordia junctis,
Et servat studii fœdera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem dubiæ navita puppis amat.

SIMPLICITAS.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

FOrtitudo simplicis, via Domini. *Prov.* 10.

Iustitia simplicis diriget viam ejus. *Id.* 11.

Sentite de Domino in bonitate; & in simplicitate cordis quærite illum. *Sapient.* 1.

Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. *Matth.* 6.

Estote prudentes sicut serpentes: & simplices sicut columbæ. *Ibid.* 10.

Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo. *Rom.* 16.

Deus non projicit simplicem. *Iob.* 8.

Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. *Prov.* 10.

Abominabile cor pravum; & voluntas ejus in his qui simpliciter ambulant. *Ib.* 11.

Iustus, qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios relinquet. *Ibid.* 20.

Qui ambulat simpliciter, salvus erit. *Ibid.* 28.

Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis. *Iac.* 1.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

HAbete simplicitatem columbæ, ne cuiquam machinetis dolos; & astutiam serpentis, ne aliorum supplantemini insidiis: quia non multum distat in vitio, aut decipere, aut decipi posse. *Hier. ad Rustic.*

Prudentia absque simplicitate, malitia est: & simplicitas absque ratione, stultitia nominatur. *Hier. super Oseam.*

Simplex eris, si te mundo non implicaveris, sed explicaveris: explicando enim te è mundo, simplex; implicando, duplex eris. *Aug. homil.* 2. *in Ioan.*

Nihil divinius viro simplici. Quid enim simplicitate divinius? sicut bonus paterfamiliâs satis sibi abundat, & sua puritate contentus, non

non quærit alienum: nec abrodit, sed de cæteris fingit: nec se in artes varias sæpè commutat, sicut astutia: quæ ut sit cauta, timet omnia, nec suis consiliis credit; versat ipsa suas sententias: simplicitas autem timere nil novit. *Hier. super Oseam.*

Omnibus nobis in conversionis initio nulla virtus magis necessaria est, quàm simplicitas humilis, & gravitas verecunda. *Bernh. in quod. serm.*

Simplicitas sine rectitudine dissoluta est & stulta: rectitudo autem sine simplicitate austera nimium existit & dura: verum utraque virtus conjuncta perfectum reddit hominem. *Greg. in temp. Sal. lib. 1.*

¶ EXEMPLA SACRA.

SImplicitatis exempla: Abimelech, *Genes.* 20. v. 4. 5. Iacob, 25. 27. & 29. v. 25. 28. Populus, 2. *Sam.* 15. 12. David, 1. *Reg.* 9. 4. 1. *Par.* 29. 23. Naaman, 2. *Reg.* 5. 23. Iob, *Iob.* 1. 1. & 31. v. 5. 6. Iudæi, 1. *Macchab.* 2. 37. Daniel, v. 60. Godolias, *Ierem.* 40. 16. Nathanael, *Ioan.* 1. 48. Fideles, *Actor.* 2. 46. Paulus, 2. *Cor.* 1. 12.

SIMULACRUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Martial. lib. 8. Epigram. 24.

Qui fingit sacros auro vel marmore vultus,
Non facit ille deos: qui rogat, ille facit.

Ovid. 2. de Ponto, 8.

Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique Deûm coram corpora vera vident.

Statius lib. 3. Thebaid.

Nulla autem effigies: nulli commissa metallo
Forma Dei: mentes habitare & pectora gaudet.

Ovid. 2. de Ponto. 8.

Quod dedit ars vultus effigiemque, celo.
Sic homines novêre deos, quos arduus æther
Occulit: & colitur pro Iove forma Iovis.

SIMULATIO.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

SImulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas: quia iniquitas est & simulatio. *Aug. in Psal.* 23.

Quisquis appetit videri, quod non est, hypocrita est: simulat enim justum, nec exhibet: quia totum fructum in laude hominum ponit. *Id. Tract. de serm. Domini in monte.*

Hypo-

Hypocrita, qui Latinè dicitur Simulator, avarus est: qui dum inique agens, desiderat de sanctitate venerari, laudem vitæ rapit alienæ. *Gloss. Aug. super Iob. 27.*

Quam multos hypocritas sub habitu monachorum usquequaque dispersit callidissimus hostis: circumeuntes provincias omnes petunt, omnes exigunt aut sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis. *Id. de opere monach.*

Latet plerumque sub tristi amictu lascivia, & deformis horror vili veste obtegitur; ut secreta petulantium tegantur animorum. *Ambros. in quodam serm.*

Quid est vita hypocritæ, nisi quædam visio phantasmatis, quæ hîc ostendit in imagine, quod non habet in veritate? *Greg. in mor.*

Hypocrisis est, virtutum simulatione clausum vitium abscondere, & arte palliare. *Id. ib.*

Hypocritæ volunt esse humiles sine despectu: pauperes sine defectu: benè vestiti sine sollicitudine: delicatæ pacis possessores sine labore: aliis adulantes, aliis detrahentes: mordaces, ut canes: dolosi, ut vulpes: superbi, ut leones: intrinsecus autem lupi rapaces: mellis dulcedinem, id est, inanis gloriæ & latentis lasciviæ, ut ursi, quærentes. Volunt esse sine autoritate judices, sine visu testes: postremò falsi accusatores, & omni veritate carentes. *Bernh.*

Serpit hodiè putrida tabes hypocrisis per omne corpus Ecclesiæ: & quo tolerantius, eò desperatiùs; eoque periculosiùs, quò communiùs. *Id. ib.*

Hypocrita Græcò sermone, in Latino Simulator interpretatur: qui dum vitiis malus fit, bonum se palàm ostendit. Hypocrita enim falsum criminum judicium interpretatur. *Isid. 10 Ety.*

Exitus manifestat, quod à principio celabatur: & quæ dubia sunt in origine, probantur à fine. *Hugo de meditatione.*

§ SENTENTIAE POETICAE.

Verg. lib. I. Æneid. v. 212.

Talia voce refert, curisque ingentibus æger:
Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Plaut. in Trinum. 2. 2.

Sapiens quidem pol ipse fingit fortunam sibi.

Terent. in Adelph.

Simulare certi est hominis.

Iuvenal. 2.

Vltra Sauromatas fugere hinc libet, & glacialem
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent,
Qui Curios simulant, & Bacchanalia vivunt.

Publ. Syrus.

Ficta cito ad naturam redierunt suam.

§ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

NUllæ ſunt occultiores inſidiæ, quàm quæ latent in ſimulatione officii, aut in aliquo neceſſitudinis nomine. Nam eum, qui palàm eſt adverſarius, facilè cavendo vitare poſſis: hoc verò occultum, inteſtinum ac domeſticum malum non modò exiſtit; verùm etiam opprimit, antequam proſpicere atque explorare potueris. *Cic. Act. 3. in Ver.*

Tacitæ magis & occultæ inimicitiæ timendæ ſunt, quàm indictæ & apertæ. *Act. 7. in Verr.*

In animis hominum multæ ſunt latebræ, & multi receſſus. *Pro M. Marcel.*

Multis ſimulationum involucris tegitur, & quaſi velis quibusdam obtenditur uniuscujusque natura: frons, oculi, vultus perſæpè mentiuntur. *Cic ad Quint. fratrem.*

Temerè affirmare de altero, eſt periculoſum, propter occultas hominum voluntates, multiplicesque naturas. *Cic. ad Brut.*

Fronte atque vultu ſimulatio facillimè ſuſtinetur. *Cic. Lent. Famil. 1.*

Vultus ac frons animi eſt janua; quæ ſignificat voluntatem abditam ac retruſam. *De pet. Conſ.*

Omnis motus animi ſuum quendam à natura habet vultum, & ſonum, & geſtum. Animi imago vultus eſt: indices, oculi. Nam hæc eſt una pars corporis, quæ, quot animi motus ſunt, tot ſignificationes & communicationes poſſit efficere. Oculi enim ſunt, quorum tùm intentione, tùm convictu, tùm hilaritate motus animorum ſignificemus aptè. Nam oculos natura nobis, ut equo & leoni ſetas, caudam, aures, ad motus animorum declarandos dedit. *3. de Orat.*

Ex oculorum obtutu, ex ſuperciliorum remiſſione aut contractione, facilè judicamus, quantus ſit in homine dolor, aut metus, aut denique triſtitia. *Cic. 1. Offic.*

Vis videri ab hominibus, an non? nunquam bonæ honeſtatis eſt longa ſimulatio. Quid de alienis moribus & tuis judices? multi ſunt obligandi, pauci ſunt offerendi. *Seneca Epiſt.*

Multò magis ad rem pertinet, qualis tibi, quàm qualis aliis videris. *Idem Epiſt. 87.*

Nemo poteſt perſonam fictam diu ferre: ficta in naturam ſuam citò recidunt: quibus autem veritas ſubeſt, ut ita dicam, quæcunque ex ſolido enaſcuntur, in majus meliusque procedunt. *Seneca ad Neronem.*

§ SIMILITUDINES.

UT vitrum, quia pellucidum, nihil celat: Ita quidam nihil tegere, nihil diſſimulare norunt; quicquid in animo eſt, id protinus omnibus palam eſt.

§ EXEMPLA PROFANA.

M. *Tullius* Tusculanarum quæstionum quinto scribit, Epicurum tantummodò personam induisse philosophi. *Eras. in Adagiis.*

Vlysses, ne ad Trojanum bellum iret, bove & asina junctis terram proscindere, & sal serere cœpit: sed astum ejus Palamedes detexit. *Cic. 3. Offic.*

Meton Atheniensis Astronomus, cùm infelicem eventum Siculæ expeditionis prævideret, mente se captum finxit, & domum incendit. Itaque insanus judicatus, liberè dimissus est. *AElian. l. 13.*

L. Iun. Brutus, simulatâ mentis impotentiâ, Tarquiniorum insidias evitavit. *Livius.*

Ramirus ex monacho quintus Arragoniæ rex rumorem divulgavit, se campanam tàm magnam conflaturum, cujus sonus per totam Hispaniam audiretur. Excitos eâ famâ proceres, à quibus imperitiæ nomine contemnebatur, comprehendit & interfecit. *Martinaus lib. 8.*

Romanus Scurra Cabba (sive *Calba*) invitavit ad cœnam Mœcenatem. Inde eum & uxorem suam cernens inter se annictantes, leni capitis inclinatione dormire simulavit. Intereà cùm quidam ex servis foris arreperet ad mensam, ac vinum interciperet: Suspiciens, nescis infelix, inquit, soli me dormire Mœcenati? *Plut. serm. amat.*

Dionysius Syracusiorum tyrannus hospiti cuidam dono dedit talentum, prætextu, quod ab eo audisset insidiatorum quorundam indicia. Eo rumore absterriti fuêre insidiatores, ne conceptam jam conjurationem perficerent. *Plut. in regum apoph.*

§ HIEROGLYPHICUM.

S*imulationis & Mendacii* hieroglyphicum est *Pica*: utpote quæ anteriore parte candida sit, posteriore autem nigricet: amicum scilicet purum atque sincerum affatu [illegible] simulet, mox vel decipiat vel eludat. *Pier. Val. l. 23. pag.* [illegible]

Vide Dissimulatio, Hypocrisis, Mendacium.

SITIS.

§ EXEMPLA SACRA.

SItis exempla: Agar & ejus filius, *Gen.* 21. v. 14. 15. Israelitæ, *Exod.* 17. v. 1. 2. *Nehem.* 9. v. 20. *Num.* 20. v. 2. Sisera, *Iud.* 15. v. 18 Exercitus regum Israelis & Iuda & Edom, 2. *Reg.* 3. v. 9. Bethuliani, *Iudith.* 7. v. 13. 14. Iudæi, *Esa.* 5. v. 13. lactentes parvuli, *Thren.* 4. v. 4. Christus, *Psal.* 69. v. 22. *Ioan.* 19. v. 28. Apostoli, 1. *Corinth.* 4. v. 11. Paulus, 2. *Corinth.* 11. v. 27.

Consule sequentem titulum de Sobrietate.

SOBRIE-

SOBRIETAS.

¶ SENTENTIAE PATRVM.

SObrietas eſt mentis, & ſenſus, membrorum omnium, corporisque tutela, caſtitatis pudicitiæque munimentum, pudori proxima, amicitiæ pacisque ſerva, honeſtati ſemper conjuncta, criminumque & vitiorum omnium profuga. *Auguſtin.*

Sobrietas eſt recti judicii tenax, memoriæ recordationisque inſeparabilis ſapientia, ſecretorum cuſtos, arcani velamen, lectionum & doctrinæ capax, ſtudiorum & artium bonarum diſciplina, pariter & magiſtra ingeniorum, & capiendorum pediſſequa, bonæ famæ ſemper avida, ſalubria atque utilia creans, virtutis ſingulare auxilium, cuncta cum ratione diſponens, in congregatione honeſtorum ſe ſemper ingerens. *Id.*

Sobrietas temeritatem fugit, pericula cuncta declinat, mutuis officiis obtemperat, ſuperbiam deteſtatur, domum familiamque cum moderatione gubernat, fidem ſibi committentibus ſervat. *Idem ibid.*

Sobrietatis perſeverantia inæſtimabilis eſt animi fortitudo: omnes eam virtutes, & omnes laudum tituli concupiſcunt: quia ſine ipſa ornari aut placere non poſſunt. *Id.*

Simplicior victus, & menſa mediocris, plurimùm jucunditatis habet & voluptatis: è contrariò verò divitum menſæ execrabiles quidem & horridæ, ac membrorum contaminationis plenæ. *Chryſoſt.*

Sobrietas omnium virtutum mater eſt: Sic è contrario ebrietas omnium vitiorum origo. *Orig. homil.* 87.

Sobrietas felix, ſatietas ſalutaris, quæ, quantò copioſius ſumitur, tantò magis ſobrietatem mentibus donare dignatur. *Caſſiodor. ſuper Pſal.* 69.

Si, quod naturæ ſatis eſt, replere indigentiam velis; nihil eſt quod fortunæ affluentiam petas. Paucis enim minimisque natura contenta eſt: cujus ſatietatem ſi ſuperfluis velis urgere; aut injucundum, quod infuderis, fiet; aut noxium. *Bernh. in conſid.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. Satyr. 2. ſerm. 2.

Quæ virtus, & quanta, boni, ſit vivere parvo,
Nec meus hic ſermo eſt: ſed quem præcepit Ofellus.

Ibidem.

Iejunus raro ſtomachus vulgaria temnit.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

ESſe oportet ut vivas: non vivere ut edas. 4. *ad Herenn.*

Victus, cultusque corporis, ad valetudinem referantur, & ad vires; non ad voluptatem. *Cic.* 1. *Offic.*

Tantum cibi & potionis adhibendum est, ut reficiantur vires, non opprimantur. *Cato Major.*

Iucunditas victus est in desiderio, & non in satietate. *Cic. 5 Tusc.*

Cibi condimentum est fames, potionis sitis. *2. de Finib.*

Non intelligunt homines, quàm magnum vectigal sit parsimonia. *Cic. Paradox. 6.*

Quæritur in re domestica, continentiæ laus: in publica, dignitatis. *Cic. pro Flacco.*

Omnium perturbationum fons est intemperantia, quæ est à tota mente, etiam à recta ratione defectio: sic aversa à præscriptione rationis, ut nullo modo appetitiones animi nec regi, nec contineri queant. *Cic. 4. Tusc.*

Mente rectè uti non possumus, multo cibo & potione completi. *Cic. 5. Tusc.*

Hanc sanam ac salubrem formam vitæ tenete, ut corpori tantum indulgeatis, quantum bonæ valetudinis satis est. Cibus famem sedet, potio sitim extinguat, vestis frigus arceat, domus munimentum sit adversus infesta corporis: hanc utrum cespes erexerit, an varius lapis gentis alienæ, nihil interest. Scitote, tàm benè hominem culmo quàm auro tegi. Cogitate, nihil præter animum esse mirabile; cui magno nihil magnum est. *Seneca Epist. 5.*

Sine fastidio implendus est venter. Quid enim ad rem pertinet, quid accipiat; perditurus, quicquid acceperit? *Id. Epist. 21.*

¶ APOPHTHEGMATA.

QVùm *Diogeni* quispiam probri vice objecisset, quod in caupona biberet: Et in tonstrina, inquit, tondeor. Significans, nihilominus esse honestum bibere, quàm tonderi aut radi. *Laert. lib. 6.*

Archidamus quodam pollicente vinum suave: Quorsum, inquit, opus? Quandoquidem & plus absumetur: & quæ fortes decet viros, ea reddet inutiliora. *Plut. in Lacon.*

Leotychidas, percontanti cuidam, quamobrem Spartiatæ parcissime biberent? Ne, inquit, pro nobis alii; sed nos potius pro aliis consultemus. *Plut.*

Cyrus major cùm ad hospitem divertisset, rogareturque, quid sibi cœnæ vellet apponi? respondit: Panem tantùm: & sperare se propè fluentem aquæ rivulum cœnaturum. *Xenophon.*

Pescennius Niger militibus vinum ab eo petentibus: Nilum habetis, inquit, & vinum quæritis? *Bruson. Spartian.*

Idem, Romanis à Saracenis victis, dicentibusque: Vinum non accepimus: pugnare non possumus? inquit: Erubescite! Nam qui nos vincunt, nil aliud quàm aquam bibunt. *Spart. 1.*

Fridericus Imper. studiosissimus temperantiæ ac sobrietatis cultor fuisse dicitur. Is cum audisset, Leonoram uxorem (quæ paterna in domo nunquam vinum gustaverat) facilè filios parituram, si in

Germa-

Germaniâ, tàm frigida regione, vinum biberet, dixiſſe fertur: Malle ſe ſterilem uxorem habere, quàm vinoſam. *AEneas Sylvius lib. 2. Comment. de reb. geſt. Alphonſi.*

Alphonſus cùm interrogaretur, cur vini expers viveret, aut vino dilutiſſimo contentus ſitim expleret? contra omnium regum & aulicorum morem reſpondit: Vino ſapientiam obſcurari: ideòque non decere regem, ut hoc immodica compotatione in animo extinguat, ſine quo imperatoris ac regis nomen ritè tueri non poſſit. *Anton. Panor. lib. 2. de reb. geſt. Alphonſi.*

Idem Interrogatus, quid ſibi vellet, quòd vinum aqua dilueret? Ne ebrius fiam, reſpondit: non enim ignoro, quantum vini intemperantia Alexandri Macedonum regis gloriæ obfuerit. *Panorm. l. 2. de dictis ac factis Alphonſi regis.*

Idem ab amico etiam percontatus, cur adeò ebrietatis vitium damnaret? Ideò, inquit, quia furorem & libidinem ebrietatis filios eſſe haud ignoro. *Panorm. lib. 2.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

SObrietatis & abſtinentiæ exempla: Moyſes, *Exod.* 24. ℣. 18. Vxor Manoah, *Iudic.* 13. ℣. 4. Iſraelitæ, 20. ℣. 26. 1. *Sam.* 4. ℣. 10. *&* 7. ℣. 6. *&* 14. ℣. 26. *Nehem* 9. ℣. 1. *Dan.* 1. ℣. 8. *&* 9 ℣ 3. David, 2. *Sam.* 23. ℣. 16. Achab, 1. *Reg.* 21. ℣. 27. Rechabitæ, *Ier.* 35 ℣. 6. 14. Ezechiel, *Ez.* 4. ℣. 9. Daniel, *Dan.* 1. ℣. 8. *&* 9. ℣. 3. *&* 10. ℣. 3. Esdras, 1. *Esdr.* 8. 21. Nehemias, *Nehem.* 1. ℣. 4. Ioſaphat, 2. *Paral.* 20. ℣. 3 Iechonias & populus. *Baruch* 1. ℣. 5. Ioannes Baptiſta, *Matth.* 3. ℣ 4. *&* 11. ℣. 18. Anna Prophetiſſa, *Luc.* 2. ℣. 37. Apoſtoli, *Luc.* 10 ℣. 7. *&* 24. ℣. 41. *Ioan.* 21. ℣. 13. IESVS CHRISTVS, *Matth.* 4. ℣. 2. *Luc.* 4. ℣. 2. Paulus & Barnabas, *Actor.* 14. ℣. 23.

¶ HIEROGLYPHICA.

VIrum perpetuò ſitientem per *Orygis animalis* effigiem ſignificabant veteres: quin & remedia ſitientibus ex eo comparabant, liquore quodam in ejus corpore hauſtus ſaluberrimi reperto. *Pier. Valer. lib. 10. pag. 90. F.*

Neque deſunt, qui *Amethyſtum* pro *Sobrietate* poni dicant, quòd ejusmodi lapidem contra Ebrietatem ſtare compertum eſt. Non enim vino tentari poteſt, qui eum geſtet: in quo præter nomen, quod ejus eſt ſignificationis, nihil certi habeo: pleriſque tamen, qualecunque ſit commentum, placeat. *Id. l. 42. p. 404. E.*

Vide Abſtinentia, Frugalitas, Iejunium.

SOCIETAS.

¶ SENTENTIÆ PATRVM.

SOcietas nullo modo fit major accedente ſive permanente conſorte poſſeſſionis bonitatis: imò poſſeſſionem bonitatis quanto

latiùs, tantò concordiùs individua sociorum possideat charitas. Non habebit denique istam possessionem, qui eam noluerit habere communem: & tantò eam reperiet ampliorem, quantò ampliùs sibi potuerit amare consortem. *August. de civit. Dei.*

Unum verò est, potentia, qua vitari societas malorum debeat: ne si fortasse corrigi non valent, ad imitationem trahant: & quum ipsi sua malitia non mutantur, eos, qui sibi conjuncti fuerint, pervertant. *Greg. in homil. 9. super Ezech.*

Bonus sic malo connectitur, ut aut pares reddantur, aut citò ab invicem separentur. Amicitiæ enim pares aut quærunt aut faciunt. *Chrysost. super Matth.*

Rerum natura sic est, ut, quoties bonus malo conjungitur, non ex bono malus melioretur; sed ex malo bonus contaminetur: diversitas enim rerum nunquam potest habere concordiam, & multos sollicitat societas nefanda. *Id. ib.*

Vitiosus conscientias vitiosorum non refugit: & ubi omnes sordent, unus minimè fortè sentitur. *Bernh. l. de consid.*

Melius est habere malorum odium, quam consortium. Sicut bona multa habet communis vita sanctorum: sic plurima mala societas affert malorum. *Isid. l. 2 soliloquior.*

Amabilis socius omnibus est officiosus, & nulli onerosus: quia devotus ad Deum, benignus ad proximum, sobrius ad mundum: Domini servus, proximi socius, mundi dominus: superiora habet ad gaudium, æqualia ad consortium, interiora ad servitium. *Hug. l. 3. de anim.*

Remedium est, quem converti velle non videris, vitare, si possis. *Cassiod. in Psalm. 119.*

Ipsi quoque homini duplices manus, socias aures, oculos geminos Divina tribuerunt; ut robustius peragatur officium, quod duorum fuerat societate complendum. *Id. l. 2. Epist.*

Melior est societas simplicis inter sapientes nutriti, quam prudentis cum peccatoribus educati. Dulcior est sapientis aspera vita inter sapientes, quàm dulcis inter insipientes. *Petr. Chrysost.*

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

SOcii putandi sunt, quos inter res communicata est. *Cicer. 5. Act. in Verr.*

In rebus etiam minimis socium fallere turpissimum est, propterea quod auxilium sibi se putat adjunxisse, qui cum altero rem communicavit. *Cic. pro Rosc. Amer.*

Nemo ferè credit, nisi ei, quem fidelem putat. Perditissimi est igitur hominis, simul & amicitiam dissolvere, & fallere eum, qui læsus non esset, nisi credidisset. *Id. ib.*

Literas ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita, in medium proferre, palamque recitare; nihil est aliud, quam tollere è vita

è vita vitæ ſocietatem, tollere amicorum collòquia abſentium: multa enim jocoſa ſolent eſſe in epiſtolis, quæ prolata ſi ſint, inepta eſſe videantur: & multa ſeria; neque tamen ullo modo divulganda. *Cic. Philip.* 2.

Æquè perfidioſum ac nefarium eſt fidem frangere, quæ continet vitam: & pupillum fraudare, qui in tutelam pervenit: & ſocium fallere, qui ſe negotio conjunxit. *Cic. pro Roſc. Com.*

Neceſſe eſt, qui ſocium famâ & fortunis ſpoliare conatus eſt, unum ſe & perfidioſum & impium eſſe fateatur. *Cic. pro Quint.*

Tecti eſſe ad alienos poſſumus: ſocium verò cavere qui poſſumus? Quem etiam ſi metuimus, jus officii lædimus. Rectè igitur majores, eum qui ſocium fefelliſſet, in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. *Cic pro Roſc. Amer.*

Nihil præter laudem bonis atque innocentibus, neque ex hoſtibus, neque à ſociis reportandum eſt. *Cic.* 3. *de legib.*

Omnium ſocietatum nulla præſtantior eſt, nulla firmior eſt, quàm cùm viri boni, moribus ſimiles, ſunt familiaritate conjuncti. *Seneca Epiſt.* 11.

Nulla res magis animos inhoneſtos, & in pravum inclinabiles revocat ad rectum, quàm bonorum virorum converſatio. Paulatim enim deſcendit in pectora, & vim præceptorum obtinet, frequenter aſpici, frequenter audiri. *Ib.*

Convictor delicatus paulatim enervat & emollit, neceſſe eſt aut imiteris, aut oderis: utrunque autem devitandum eſt: ne aut ſimilis malis fias, quia multi ſunt: ne vel inimicus multis, quia diſſimiles ſunt. Cùm his converſare, qui te meliorem facturi ſunt: illos admitte, quos tu potes facere meliores *Ib.*

Nullius rei ſine ſocio jucunda eſt poſſeſſio: non magis utilitati eſt ager cum reditibus amplis, quàm vicinus æqualis, cum moribus bonis: ſit tibi ergà ſingulos falſi libra ſermonis: at te blandum pueri, comem juvenes, gravem ſenes metiantur. *Ib.*

Ante circumſpiciendum eſt, cum quibus edas & bibas, quàm quid edas & bibas. *Ibid.*

Comes facundus in via pro vehiculo eſt. *In Prov.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

SOcietatis bonorum & ejus fructus exempla: Si decem juſti inventi fuiſſent in quinque peccatricibus civitatibus, pepercisſet Deus univerſis, propter illos, *Gen.* 18.32 Laban cum Iacobo, *Gen.* 30. v. 30. Dei cum Iacobo, 35. v. 2.3. Ioſephi cum Potiphare, 39.5. Iſraelitarum cum Deo, *Ioſ.* 24.31. Ducum Iſſaſchar cum Debora, *Iud.* 5.15. Saulis cum Samuele & Prophetis, 1. *Sam.* 19. v. 20. 21. *&c* Eliſæi cum Ioſaphato, propter quem impetravit aquas dari exercitui, in quo erant alii duo reges, 2. *Reg.* 3. 14. 17. Tobiæ cum timentibus

Deum, cum quibus conversabatur & convivabatur *Tob.* 2. ꝟ. 1. 2. Saræ Raguelis filiæ, cum honestis conversantis, 3. ꝟ. 16. Propter Danielem benè fit Magis, &c. *Dan.* 2. ꝟ. 24. 25. propter Iudæos Scythopolitanis, 2. *Macch* 12. ꝟ 30. 31. Spiritus sancti cum fidelibus, *Act.* 2. 3. *&c.* Pauli cum Apostolis, 9 26. navigantibus cum Paulo benè est propter Paulum, 27. 24. *Vide conversatio.* Societatis malæ fructus, *Gen.* 4. 8. *&* 11. 31. *&* 15. 7. *&* 19. 4 *Num.* 16. 26. *&* 33. 55. *Ios.* 7. 1. *Iud.* 1. 28. *&* 2. ꝟ. 1. 2. 3. 2. *Sam.* 13. ꝟ. 3. 5. *&* 15. 13. *&* 21. 1. 1. *Reg.* 22. 32. 2. *Par.* 16. 2. *&* 25. ꝟ. 7. *Iob.* 30. 29. *Ps.* 120 5. *Esa.* 6. 5 *&* 7. 2. *Ezech.* 2. 6. *Luc.* 23. 12. *Act.* 2. 40. *&* 13. 8. *&* 14. ꝟ. 18. 19. *Phil.* 2. 15. Societatis malæ fructuum exempla: Cain, Abel, *Gen* 4. 8. Thare, Abraham, Chaldæi, 11. 31 *&* 13. 7. Sodomitæ, Loth, 19. 4. Ismael, Isaac, 21. 9. Esau, Iacob: Iacob non voluit unà progredi cum fratre suo Esau, 33. ꝟ. 12. 13. Israelitæ, Dathan, &c. *Num.* 16. 24. *&c.* Israelitæ, Chananæi, 33. ꝟ 51. 52. Propter Achan Israelitæ percutiuntur, *Ios.* 7. 5. Amnon. à Ionadab amico suo corrumpitur, 2. *Sam.* 13. ꝟ. 3. 4. 5. Iosaphat reprehenditur à Propheta ob societatem cum Ochozia initam, 2. *Paral.* 20. 37. *Iob.* 30. 29 *Psal.* 120. 5 *Es.* 6. 5. *Ezech.* 2. 6. cœcus natus non fuit inter Christi fideles, donec ejectus non fuit ex Pharisæorum synagoga, *Ioan.* 9. 34. jubemur etiam nos servare à generatione mala, *Actor.* 2. 40. *Phil.* 2. 15. societatem habere cum Deo, 1. *Ioan.* 1. 3.

¶ EXEMPLA PROFANA.

EX quo *Romani* in regni societatem & in civitatem Italos vocarunt, decretum est, & Gallis Cisalpinis, & Venetis idem honoris impartire, universosq; Italos Romanos vocare. *Strab. l. 5. Geographiæ.*

Didas & Garapammon Ægyptii pugiles, deprehensi sunt de una & eadem palma inter se pacta, & pecunia soluta Iovis simulacra erexisse. *Pausf. lib.* 5.

¶ HIEROGLYPHICUM.

LIcet in *duabus consertis manibus* fidei fœderumque hieroglyphicum locupletius habeatur: non est tamen illud dissimulandum, quod de *Pollicibus* est à Cornelio Tacito traditum: Morem quippe fuisse Regibus quorundam Barbarorum, quoties in societatem coirent, applicare dexteras, pollicesque inter se vincire, nodoque constringere: & ubi mox sanguis in artus extremos pervenisset, levi vulnere cruorem eliciebant, atq; invicem lambebant: idque fœdus arcanum, quasi mutuo cruore sacratum haberi solitum. *Pier. Valer. lib.* 36. *p.* 341. *B.*

SOLITUDO.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

MInùs voluptatibus stimulatur, qui non est, ubi frequentia voluptatum; & minùs avaritiæ molestias patitur, qui divitias non videt. *Aug. l. de singularitate Cleric.*

Sapiens

Sapiens nunquam solus esse potest: habet enim secum omnes, qui sunt, & qui fuerunt boni: & animum liberum, quocunque vult, profert & transfert: & quod corpore non potest, cogitatione complectitur: & si hominum inopia fuerit, loquitur cum Deo: nunquam bonus solus erit. *Hieronym. contra Iovin.*

Infinita eremi vastitas te terret: sed tu paradisum mente deambula: quotiescunque cogitatione ac mente illûc conscenderis, toties in eremo non eris. *Hier. in Epist. ad Helidor.*

Qui corpore remotus vivit; sed tumultibus conservationis humanæ terrenorum desideriorum cogitatione se infert, non est in solitudine: si verò prematur aliquis corporaliter popularibus turbis, & tamen nullos secularium curarum tumultus in corde patiatur, non est in urbe. *Greg. l.* 30. *moral.*

Malum, quod nemo videt, nemo arguit: ubi autem non timetur reprehensor, securus accedit tentator, licentiùs perpetratur iniquitas. In conventu verò, si qua bona agis, nemo prohibet: malum autem facere si vis, non licet: Si ergò de fatuis virginibus es, congregatio tibi necessaria est: si de prudentibus, tu congregationi. *Bernh. ad Sophiam Virg.*

Quamdiu quis permistus est turbis, & in multitudine fluctuantium volutatur, non vacat soli Deo, nec segregatus est à vulgo, nec potest esse sanctus. *Orig. homil.* 8. *super Levit.*

Solitudo, sicut novit emendatis moribus contemplationem purissimam reserare, & intuitu syncerissimo spiritualium sacramentorum scientiam revelare: Ita eorum, qui minùs emendati sunt, vitia non solùm servare, sed etiam exaggerare consuevit. Tamdiù patiens sibi quisque videtur & humilis, donec nullius hominum commiscetur consortio: ad naturam pristinam reversurus, quùm interpellaverit cujuslibet occasionis commotio. *Ioan. Cassiod. de instit. mon. l.* 8.

§ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

LVgentem timentemque custodire solemus, ne solitudine malè utatur. Nemo est ex imprudentibus, qui relinqui sibi debeat, &c. *Senec. Epist.* 10.

Quid prodest recondere se, & oculos hominum auresque vitare? Bona conscientia turbam advocat, mala etiam in solitudine anxia est atque sollicita. Si honesta sunt quæ facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cùm tu scias? O te miserum! si contemnis hunc testem. *Id. Epist.* 43.

Vivit is, qui multis usui est: vivit is, qui se utitur: qui verò latitant & torpent, mortem suam antecesserunt. *Id. Epist.*

Omnia nobis mala solitudo persuadet. Nemo est, cui non satius sit, cum quolibet esse, quàm secum. *Id. Ep.* 25.

Quid tibi præcipuè vitandum existimem, quæris? Turbam.

Nondum illi te tuto commiseris: nunquam mores, quos extuli, refero. Aliquid ex eo, quod composui, turbatur: aliquid ex his, quæ fugavi, redit. Inimica est multorum conversatio. Nemo non aliquod nobis vitium aut commendat, aut imprimit, aut nescientibus allinit. utique quo major est populus, cui commiscemur, hinc periculi plus est. *Id. Epist.* 7.

Nihil tam damnosum bonis moribus, quàm in aliquo spectaculo desidere. Tunc enim per voluptatem facilius vitia subrepunt. *Id. ib.*

Amplectendum est otium, quod inter Deos agitur, quod Deos facit. Sed fortè conquereris, virtutem abscondi? Nulla virtus latet; & latuisse, non ipsius damnum est. *Id. Epist.*

Solitudinem quærit, qui vult cum innocentibus vivere. Optimus animus & pulcherrimus Dei cultor est. *Id. l. de morib.*

Non vivas aliter in solitudine, aliter in foro. *Id. ib.* 3.

Fuge multitudinem, fuge paucitatem, fuge & unum. Vnus pro populo mihi est, & populus pro uno. Mihi satis est unus, satis est nullus. *Id. in Epist.* 7.

¶ APOPHTHEGMATA.

CLeanthes conspiciens quendam solitarium, ac secum loquentem: Haud, inquit, loqueris cum homine malo. Quidam ita referunt: Vide, ne cum homine improbo loquaris. Malis enim periculosa est solitudo. *Laert. l. 7. c. 2.*

Pyrrhus deprehensus aliquando solus, ac secum loquens: rogatus, quid solus ageret? Meditor, inquit, esse probus. *Laert. lib. 9. c. 11.*

Antisthenes rogatus, quid emolumenti cœpisset ex philosophia? Vt mecum, inquit, loqui sive vivere possim. *Laert. lib. 6 c. 1.*

Antonius, magnus ille Ægypti monachus, quem ob insignem pietatem Constantinus Imperator plurimum amasse fertur, adeò vitam solitariam dilexit, ut frequenter dicere solitus sit: Quod piscis in arido, hoc monachus in oppido. Putavit autem lethalem esse piscibus extrà undas conversationem: nec minus monachum in periculum cœlestis vitæ & profectionis sanctioris amittendæ venire, si moras in urbibus trahat. *Nicephor. lib. 8. cap. 4. Eccles. hist.*

¶ SIMILITUDINES.

UT in aperto posita & exposita negliguntur, ac prætereuntur, abstrusa petuntur insidiis: Ita qui valdè latet, & à vulgo semotus est, in hujus vitam inquirunt homines. *Senec.*

Vbi complures unà faciunt iter, si quis fuerit lentior, ab aliis pergentibus utcunque protrahitur: si quis æquo properantior, à cæteris retardatur; Contrà, qui solus facit iter, aut studio perveniendi nimium

mium festinat: aut tædio itineris residet & obdormiscit alicubi. Rursum qui solus ambulat, nonnunquam aberrat. Inter multos si quis aberrat, non deest, qui commonstret viam. Idem accidit in vita solitaria & gregaria. *Erasm.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

TAtia Tatii filia, qui Romuli fuit collega in regno, postquam in Numæ Pompilii matrimonio tredecim annos fuisset, decessit: Hinc Numa relictâ urbanâ vitâ plerunque rusticari & arare solitus fuit, egitque in lucis Deorum, sacrisque pratis ac solitudinibus. *Plut. in Numa.*

Pythagoras anno integro in subterraneo quodam specu latuit: ut hominibus aliquando prodesset, ab hominum commercio tantisper abstinere, deorumque colloquio frui voluit. *Laert. l.* 6.

Timon Nicæus gauderat hortorum secessibus ac solitudine. Vnde Hieronymus Peripateticus de illo dixisse fertur: quemadmodum apud Scythas, & qui fugiunt, & qui insequuntur, torquent sagittas: itidem inter philosophos, alios persequendo discipulos capere, alios fugiendo. Sequitur fama fugientem: & ob idipsum avidiùs expetitur, qui celebritatem vitat. *Laert. l.* 9. *cap.* 12.

Timoleon Corinthius, cum fratrem Timophanem tyrannidem affectantem occidi curasset, ejusque rei nomine à matre diris devoveretur, oppressus dolore, instituit se conficere inedia. *Plut. in Timoleonte & Diod. l.* 16.

M. Antonius pòst cladem Actiacam in Ægyptum vectus, relicta urbe & amicorum consuetudine, domicilium sibi in mari ad Pharum extruxit, projecto in altum aggere: idque Timonium vocavit, atque ibi extorris ab hominibus egit. *Plut. in Anton.*

SOMNIUM. SOMNUS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

MVltas curas sequuntur somnia. *Eccl.* 5.

Vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri. Tu verè Deum time. *Ib.*

Somnia extollunt imprudentes. Quasi qui apprehendit umbram, & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia. *Eccl.* 34.

Non augurabimini, nec observabitis somnia. *Lev.* 19.

Et sicut parturientis cor tuum phantasias patitur: nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum: multos enim errare fecerant somnia, & exciderunt sperantes in illis. *Eccl.* 34.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 11. Metamorph. v. 592.

Est prope Cimmerios longo spelunca recessu
Mons cavus, ignavi domus & penetralia Somni,

Quo nunquam radiis oriens, mediusve, cadensve
Phœbus adire potest: nebulæ caligine mistæ
Exhalantur humo, dubiaque crepuscula lucis.
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
Evocat auroram, nec voce silentia rumpunt
Solicitive canes, canibusve sagacior anser;
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,
Humanæve sonum reddunt convitia linguæ:
Muta quies habitat; saxo tamen exit ab imo
Rivus aquæ Lethes, per quem cum murmure labens
Invitat somnos crepitantibus unda lapillis.
Ante fores antri fœcunda papavera florent,
Innumeraque herbæ: quarum de lacte soporem
Nox legit, & spargit per opacas humida terras:
Ianua, nè verso stridorem cardine reddat,
Nulla domo tota est, custos in limine nullus:
At medio torus est hebeno sublimis in antro
Plumeus, unicolor, pullo velamine tectus,
Quo cubat ipse Deus membris languore solutis.
Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana jacent totidem, quot messis aristas,
Sylva gerit frondes, ejectat littus arenas.

Seneca in Hercule furente. v. 1064.

—— —— Tu ô domitor
Somne malorum, requies animi,
Pars humanæ melior vitæ,
Volucer, matris genus Astreæ,
Frater duræ languide mortis,
Veris miscens falsa, futuri
Certus & idem pessimus autor:
Pater ô rerum, portus vitæ,
Lucis requies, noctisque comes,
Qui par regi famuloque venis,
Placidus fessum lenisque fovens;
Pavidum lethi genus humanum
Cogis lentam discere mortem.

Ovid. lib. 2. Amor. 9.

Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?
Longa quiescendi tempora fata dabunt.

Plaut. in Mostell. 3. 2.

Non bonus somnus est de prandio.

Seneca

Seneca in Octavia. v. 729.

Quæcunque mentis agitat infestus vigor,
Ea per quietem sacer & arcanus refert
Veloxque sensus.

Horat. Oda. 1. lib. 13.

—— —— Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit.

Ovid. lib. 2. Amor. 9.

Tu levis es: multoque tuis ventosior alis:
Gaudiaque ambigua dasque negasque fide.

Tibull. lib. 3. Eleg. 4.

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,
Et pavidas mentes falsa timere jubent.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*iogenes* conspiciens adolescentem quendam neglectius dormientem, baculo pungens illum, dixit carmen Homeri:

Ἐγείρεο, μή τίς σοι δ' δοῦλ μεταφρένῳ ἐν δόρυ πήξῃ.

Id est, *Surge,*
Ne quis, dum dormis, à tergo infixerit hastam. Laert. lib. 6.

Gorgias extremæ jam ætatis, quum sentiret somnum lethalem obrepere, amico qui assidebat percontanti, quo pacto haberet? Somnus, inquit, jam incipit me fratri suo commendare. Homerus enim somni fratrem appellat mortem. *AElian. lib.2.*

Thales interrogatus, quantum distaret à mendacio veritas? Quantum, inquit, oculi ab auribus. Sentiens ea demum esse indubitatæ fidei, quæ contuemur oculis: fabulis hominum haud tutò credi. Eodem pertinet Homericum figmentum de somniis, quorum, quæ subvolant per portam corneam, vera sunt; quæ per eburneam, vana: Corneæ portæ involucro designans oculos, ob coloris similitudinem; eburneæ os, ob candorem dentium. *Erasm. l. 8. apoph.*

Zeno Eleates dicebat, è suis quenque insomniis deprehendere posse, quantum in philosophia profecisset: si nihil illic vel appeteret, vel faceret nefariæ rei. *Laert. lib. 9. c. 5.*

Epaminondas quempiam è vigilibus somno oppressum quum offendisset, gladio hominem transfixit. Objurgatus autem ob tantam severitatem: Talem, inquit, eum reliqui, qualem inveni. *Brus. 6. cap. 8.*

Philo sciscitatus, quid esset somnus? respondit: imago mortis, & cessatio sensuum. *Ibid.*

¶ SIMILITUDINES.

C*Omicus* venustè dixit de iis, qui lectos inaurant ac deargentant, cùm dii nihil nobis gratis dederint, nisi somnum, cur id sibi magno

magno volunt constare? At cum dii somnum nobis dederint curarum & laborum delinimentum, superstitiosus sibi illum reddit carnificinam. *Plut.*

Heraclitus dixit, vigilantibus unum communem esse mundum: Sopitos in suum quemque discedere: At superstitiosus, ne vigilans quidem communi cùm aliis mundo fruitur, semper somniante cogitatione. *Plut.*

¶ EXEMPLA SACRA.

SOmniorum & revelationum per illa factarum exempla: Abimelech, *Gen.* 20.3. Iacob, 28.12. & 31.11. Laban, v. 24. Iosephi, 37. v. 5.9. Iosephi, interpretis somnii Pincernæ & Pistoris, 40. v. 5. Pharaonis, 41.1. cujusdam Midianitæ, *Iud.* 7. v. 13. Esdræ, 4. *Esdr.* 11.1. Mardochæi, *Esth.* 10.5. & 11. v. 5. Nabuchodonosor, *Dan.* 7.1.

¶ EXEMPLA PROFANA.

APud *Lucianum Micyllus*, per somnium opulentissimus, experrectus, cerdo erat, Iro pauperior. *Theat. Zwing.*

Atlantes, Africæ populi, nulla insomnia vident. *Herod. l.* 4.

Nero Cæsar nunquam somniare solitus, nisi post interfectam matrem. *Suet.*

Otho Imp. dicitur ea nocte, quæ cædem Galbæ subsecuta est, per quietem pavefactus gemitus maximos edidisse: repertusque à concursantibus humi antè lectum jacens, per omnia piaculorum genera manes Galbæ, à quo deturbari expellique se viderat, propitiare tentasse. *Suet.*

In *Suecia* septentrionali Gulo animal voracissimum capitur, pellis ejus preciosissima. Dormientibus sub harum pellium tegumentis evenire solent somnia ejus animalis naturæ conformia, quo ad ingluviem & insidias bestiarum. *Glauc. l.* 18. *c.* 8.

Theseus, Herculis consobrinus, virtutis ejus usque adeò æmulus, ut præclara illius facta etiam in somnis sibi occurrerent. *Plutarch. in Theseo.*

Themistocli Miltiadis Persica trophæa non modo somnum adimebant, sed & somnia condiebant. *Plut.*

M. Marcellus Coss. cum Annibale dimicandi eò ferebatur studio, ut sæpè etiam in somnis singulari certamine cum eo sibi videretur congredi. *Plut. in ejus vita.*

SOPHISTÆ.

¶ SIMILITUDINES.

UT præstigiatorum fraudes fallunt & cum voluptate: Sic sophisticis argutiis capi ridiculum est, non periculosum. *Sen.*

Vt cibi malè olentes, non videntur malè olere his, qui ederint: Ita spurcæ Scotistarum & Sophistarum literæ, cùm alios melioribus imbu-

imbutos literis vehementer offendant, ac nauseam moveant: eos, qui nugas istiusmodi imbiberunt, nihil offendunt; imò bellæ videntur & elegantes. *Erasm.*

Vt Panthera benè olet, sed non nisi bestiis, quas ad se trahit; hominibus item non olet: Ita Scotus bonis ingeniis gravis est; stupidis istis & bardis quovis aromate gratior. *Ib.*

Vt Bonaso cornua oneri sunt tantum, nulli autem usui: adeò sunt in se reflexa: Ita sophistæ Dialecticam habent, sed qua neminem revincere possint, adeò est intorta. *Plin. l.8.c.15.*

Vide Simulatio. Item Hypocrisis, Mendacium.

SORTILEGIUM.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

SOrtilegii sive sortium missionis exempla: Super duobus hircis, *Levit.* 16. v. 8. in dividenda terra, *Num.* 26. v. 54. 55. 56. *&* 33. v. 54. *&* 36. v. 2. *Deut.* 1 v. 38. *&* 31. v. 7. in explorando furto de anathemate, *Ios.* 7. v. 14. sors filiorum Iuda & Caleb, 15. v. 1. *&c.* filiorum Iosephi, 16. v. 1. tribus Manasse, 17. v. 1. septem tribuum, 18. v. 10. filiorum Aaron, &c. 21. v. 4. in eligendo rege, populo Israel, 1. *Sam.* 10. v. 20. 21. sors inter Saulem & Ionathan, 14. v. 41. 42. sortes filiorum Aaron, &c. in assignandis officiis, 1. *Paral.* 24. v. 5. in ordinandis cantoribus, 25. v. 8. in ordinandis janitoribus templi, 26. v. 13. in interficiendis Iudæis, *Esdr.* 3. v. 7. sors Nautarum, *Ionæ* 1. v. 7. in dividenda CHRISTI tunica, *Psal.* 22. v. 19. *Matth.* 27. v. 35. *Marc.* 15. v. 24. *Ioan.* 19. v. 23. ad fungendum sacerdotio, *Luc.* 1. v. 9. in eligendo Matthia, in locum Iudæ, *Actor.* 1. v. 26.

Vide Electio, Fortuna.

SPES.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

QVoniam non derelinquis, qui spem in te collocarunt: sua verò virtute gloriantes deprimis. *Iudith.* 6.

Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo. *Iob.* 13.

Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo. *Prov.* 3.

Qui sperat in Domino, beatus est. *Ib.* 16.

Qui timetis Dominum, sperate in illum: & in oblectationem veniet vobis misericordia. *Eccl.* 2.

Si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. *Sap.* 3.

Qui confidunt in illo, intelligent veritatem. *Ib.*

Crede DEO, & recuperabit te, & dirige viam tuam, & spera in illum. *Eccles.* 2.

Felix,

Felix, qui non habuit animæ suæ tristitiam, & non excidit à spe sua. *Ibid.* 14.

In silentio & spe erit fortitudo vestra. Beati omnes qui expectant Dominum. *Esa.* 30.

Scies quia ego Dominus, super quo non confundentur, qui expectant eum. *Ibid.* 49.

Qui fiduciam habet mei, hæreditabit terram; & possidebit montem sanctum meum. *Ib.* 57.

Spes impii tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur; & tanquam fumus, qui à vento diffusus est. *Sap.* 5.

Ingrati spes, tanquam hybernalis glacies tabescet, & more inutilis aquæ diffluet. *Ib.* 16.

Vana spes & mendacium viro insensato. *Eccl.* 34.

Spes, quæ differtur, affligit animam, lignum vitæ desiderium veniens. *Prov.* 13.

Desiderium si compleatur, delectat animam. *Ib.*

Si desperaveris lapsus, in die angustiæ minuetur fortitudo tua. *Id.* 24.

Qui confidit in divitiis suis; corruet. *Prov.* 11.

Qui confidit in corde suo, stultus est. *Ib.*

Spe salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem, quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. *Rom.* 8.

Sperantem in Domino, misericordia circundabit. *Psal.* 31.

Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus. *Ib.* 39.

Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coràm illo corda vestra. *Ib.* 61.

Mihi adhærere Deo, bonum est, ponere in Domino DEO spem meam. *Ib.* 72.

Qui sperat in Domino; salvabitur. *Prov.* 28.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

Mihi magis videtur fidei filius, qui novit, à quo speret, quod nondum habet, quàm qui sibi tribuit, quod habet. *Aug. de spiritu & litera.*

Vita verè mortalis, spes est vitæ immortalis. *Id. in Psal* 3.

Qui gaudet in spe, tenebit & rem: qui autem spem non habet, ad rem non poterit pervenire: spes & charitas erunt idem. *Idem de Charitate.*

Fides credit: spes & charitas orant, sed sine fide esse non possunt: ac per hæc fides orat. *Id. in Enchirid.*

De divina miseratione tunc sperandum ampliùs est; cùm præsidia humana defecerint. *Ambr. in Hexamer.*

Spes commodi furatur labores, & metum abscondit periculi. *Id. in Psal.* 12.

Omne

Omne opus leve fieri solet, cùm ejus pretium cogitatur: & spes præmii solatium fit laboris. *Hier. in Epist.*

Spes in æternitatem animum erigit: & idcircò nulla mala exterius, quæ tolerat, sentit. *Gregor. in mor.*

De spe in cassum præsumit, qui timere Deum in suis operibus temnit. *Ib.*

De Creatore desperare, est spem in creatura ponere. *Ib.*

Futurorum spes laborantibus requiem parit: sicuti in agone positis dolorem vulnerum mitigat spes coronæ. *Origin. super. Exod. homil.* 9.

Sibi ipsi fidere, non fidei, sed perfidiæ: nec confidentiæ, sed diffidentiæ magis, in semetipso habere fiduciam. Is verè fidelis est, qui nec sibi credit, nec in se sperat, factus sibi tanquam vas perditum; sed sic perdens animam suam, ut in vitam æternam perdat eam. *Bernh. serm. 5. in vigil. nativ. Christi.*

§ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. Epist. 16. Heroid.

Fallitur augurio spes bona sæpè suo.

Ovid. lib. 1. de Ponto. 7.

Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
Magna tamen spes est in bonitate Dei.

Terent. in Adelphis. 2. 2.

Ego spem pretio non emo.

Seneca in Hercule furente. v. 161.

Turbine magno spes sollicitæ
Vrbibus errant, trepidique metus.

Terent. in Andria. 2. 1.

—— —— *Væ misero mihi!*
Vt animus in spe atq; in timore usq; antehac attentus fuit,
Ita, postquam adempta spes est, lassus, cura confectus stupet.

Ovid. lib. 1. de Ponto 7.

Spes igitur pœnæ menti, Græcine, levandæ
Non est ex toto nulla relicta meæ.
Hæc dea, cum fugerent sceleratas numina terras,
In diis invisâ sola remansit humo.
Hæc facit, ut vivat fossor quoque compede vinctus,
Liberaque à ferro crura futura putet.
Hæc facit, ut videat cùm terras undiq; nullas,
Naufragus in mediis brachia jactet aquis.
Sæpè aliquem solers medicorum cura relinquit,
Nec spes huic venâ deficiente cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem,
Atq; aliquis pendens in cruce, vota facit.

Hæc dea quam multos laqueo sua colla ligantes,
Non est proposita passa perire nece.
Me quoque conantem gladio finire dolorem,
Arcuit injectâ continuitque manu.

Tibul. eleg. ult. lib. 2.

Iam mala finissem leto, sed credula vitam
Spes fovet, & melius cras fore semper ait.
Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.
Hæc laqueo volucres, hæc captat arundine pisces,
Cùm tenues hamos abdidit ante cibus.
Spes etiam valida solatur compede vinctum:
Crura sonant ferro, spes canit inter opus.

Statius lib. 1. Thebaid.

—— —— Spes anxia mentem
Extrahit, & longo consumit gaudia voto.

Idem lib. 2. Thebaid.

Et qua non gravior mortalibus addita cura.
Spes ubi longa venit.

Seneca in Medea. v. 163.

Qui nil potest sperare, desperet nihil.

Silius Italicus lib. 7 bel. Pun.

Spes, heu fallaces! oblitaque corda caducum
Mortali quodcunque datur.

Ovid. Epist. 6. Heroid.

—— —— Alternant spesque timorque fidem.

Ex Græcis Comicis.

Ἄνθρωπος ἀτυχῶν σώζεθ' ὑπὸ τῆς ἐλπίδος. vel
Ἀνὴρ ἀτυχῶν δὲ σώζεται ταῖς ἐλπίσι.
Presso miseria spes salus est unica.
Ἐν ἐλπίσιν χρὴ τοὺς σοφοὺς ἔχειν βίον.
(Sed hoc quidam adscribunt Euripidi)
Sapientis in spe vita semper sit decet.
Ἔλπιζε πάντα μέχρι γήρως θνητὸς ὤν. vel
Mortalis ad senium usque spera quidlibet.
Spes senecta est terminus mortalibus.
Αἱ δ' ἐλπίδες βόσκουσι τοὺς κενοὺς βροτῶν.
Vana quibus est mens, alere spes illos solet.
Οὐδέ ποτ' ἀθυμεῖν τὸν κακῶς πράττοντα δεῖ
Ἄνδρες, τὰ βελτίω δὲ προσδοκᾶν ἀεί.
In miseriis nullis labascere convenit,
Meliora sed sperare semper adfore.

¶ APOPHTHEGMATA.

THales sciscitatus, quid maximè commune esset omnibus? Spes, respondit. Hanc enim etiam illi habent, qui aliud nihil. *Stob. serm.* 109.

Bias roganti cuipiam, quid esset dulce hominibus? Spes, ait. *Bruson. l.* 6. *c.* 11.

Diogenes percontatus, quidnam in vita extremum esset? Spes, dixit. *Stob. serm.* 109.

Herodes, ad confirmandos adversus Arabas suorum animos: Fallax, inquit, spes est, quæ non suis viribus nititur, sed alienis adversis. *Bruson. l.* 6. *c.* 11.

Aristoteles olim interrogatus, quidnam esset Spes? respondit: Vigilantis somnium. Multa enim sibi promittunt inania, qui spe rerum futurarum ducuntur. *Laert. l.* 5. *c.* 1.

Iulius Cæsar, obsecrantibus amicis, ut præsidio corpus muniret, multisque ad id operam suam pollicentibus; negavit se hoc facturum, satius esse dicens, semel mori, quàm assidua spe & expectatione pendere. *Plut.*

¶ SIMILITVDO.

QVemadmodum Ægyptii lege jubebantur expectare, donec peperisset, si qua gravida morbo fuisset correpta: Ita non facilè abjicienda spes in hominum erratis. *Plut.*

¶ EXEMPLA SACRA.

SPei in DEVM exempla: Ezechias, 2. *Reg* 18. ℣. 5. Filii Iuda, 2 *Par.* 13. ℣. 18. Iosaphat, 17. ℣ 34 & 20 ℣. 13. David, 2. *Sam.* 22. ℣ 2. *Psal.* 18. ℣ 3. & 7. ℣. 2. & 13. ℣. 5. 6. & 16. ℣ 1. & 18. ℣. 1. 2. 3 & 22. ℣. 10. & 25. ℣. 26. & 27. ℣. 1. 2. & 28. ℣ 8. & 31. ℣. 1. 2. & 38. ℣. 16. & 52. ℣. 10. & 55. ℣. 24. & 56. ℣. 11. & 57. ℣. 1. & 69. ℣. 4. & 71. ℣. 1. & 72. ℣. 10. & 91. ℣. 9. & 130. ℣. 5. & 141. ℣. 5. & 142. ℣. 6. & 144. ℣. 2. Patres, *Psal.* 22. ℣ 5. domus Israël & Aaron, 115 ℣. 9. 10. Tobias, *Tob.* 2. ℣. 16. 17. Iudith, *Iudith.* 13 ℣. 17. 18. Iob, *Iob.* 13. ℣. 15. & 19. ℣. 25. 26. 27. Ieremias, *Ier* 17 ℣. 17. *Thren.* 3. ℣. 21. Susanna, *Dan.* 13. ℣ 60 tertius & quartus fratres, 2. *Macchab.* 7. ℣. 11. 14. Macchabæus, 15. ℣. 17. Paulus, *Act.* 24 ℣. 14. 15. 1. *Tim* 4. ℣. 10. *Eph.* 1. ℣. 12. *Philip.* 2. ℣. 10. 1. *Petr.* 1. ℣. 13. Spes ex præteritis, & jam compertis beneficiis concipienda: Exempla: Iacob, *Gen.* 32. ℣ 10. 11. Israëlitæ, *Deut* 7. ℣. 18. & 10. ℣. 1. David, 1. *Sam.* 17. ℣. 34. 37. Iosaphat, 2. *Par.* 20 ℣. 7. David, *Psal.* 3. ℣. 8. & 22 ℣. 10. & 32. ℣. 5 & 34. ℣. 7. 8. & 71. ℣. 6. 17. & 77 ℣ 12. & 86. ℣ 7. & 142. ℣. 8. & 143. ℣. 5. Paulus, 1. *Cor.* 1. ℣. 8. 9. 2. *Cor.* 1. ℣. 10. *Phil.* 1. ℣. 6. 1. *Thess.* 5. ℣. 24. 2. *Timoth.* 4. ℣. 18. Petrus, 2. *Petr.* 1. ℣ 3.

¶ EXEMPLA PROFANA.

ALexander Macedo proficiscens in Asiam possessiones domesticas & vectigalia regia amicis pleraque divisit: Vnus nihil ex illius largitione accepit Perdiccas, sed rogavit: Tibi verò quid Alexander

relinquis? Qui, ut respondit: Spes meas. Ergò harum, inquit, nos quoque erimus consortes: neque enim nos tua capere, sed prædam exspectare Darii decet. *Plut. orat. 2. de Alexandri fortuna.*

Rhodius quidam ob intempestivam libertatem à tyranno conjectus in caveam, in qua more nocentis bestiæ alebatur ad cruciatum & ignominiam, amputatis manibus, ac fœdatâ vulneribus facie, cùm ab amicis admoneretur, ut inedia sibi malorum finem quæreret: Cuncta, inquit, homini, quoad vivit, speranda sunt. *Erasm. l. 8. apoph.*

Aristippum philosophum Socraticum ferunt aliquando ad Rhodiensium litus gravi naufragio ejectum, amissis omnibus, vidisse in harena figuras quasdam geometricas: atque ad comites, mœrore posthabito, hilari vultu exclamasse: Bene sperandum est: nam & hic quoque hominum vestigia cernimus. *Laert.*

C. Marius obscuro genere natus, facinorum militarium commendatione ad Rempub. accessit. Ac primum majorem petiit ædilitatem: ubi sensit ea spe frustrari sese, eodem die minorem ambit: & hac frustratus, haud tamen desperavit se Romanæ civitatis primatem fore: Docens, quantum in rebus humanis valeat improbitas. *Plut. in Rom. apoph.*

Idem VI consul Roma pulsus à L. Sylla, & proscriptus, grandi pecuniâ in caput ejus pronuntiatâ, variis erroribus & periculis agitatus, oraculo se potissimum solabatur, quo acceperat, septies se consulem futurum. Neque eum spes fefellit. *Sabellic. l. 3. Enn. 6.*

¶ HIEROGLYPHICA.

HOminem, qui fugitivam rem aliquam nulla consequendi spe sectaretur, indicare si vellent veteres, *Anguillam* pingebant, quam manus à cauda prehenderet. Tanta enim est lubricitate prædita, ut de prensantium manibus elabatur quàm facillimè, difficulterque contineri possit. *Pier. Val. l. 29. p. 273 C.*

Quod si certam esse *Spem* de ambigua re quapiam ostendere voluissent, obvolutam eam ficulneo folio pingebant: quod scabritie sua prensanti sit adminiculo nequaquam irrito: Vndè proverbium: τῷ θρίῳ τὴν ἔγχελυν h. e. folio ficulneo Anguillam: *scil.* tenes. *Ibid.*

SPECTACULUM.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*iogenes* Dionysiaca certamina, quæ Athenis in honorem Bacchi magnis impendiis, pompâque celebrantur, appellabat magna stultorum miracula, quòd in his nihil non ridiculum ageretur. *Laert. l. 6. c. 2. Erasm. l. 3. apoph.*

Demonax, cùm videret Athenienses hoc agere, ut Barbarorum exemplo gladiatorum spectacula in urbem inducerent: nolite, inquit, ô cives, istam crudelitatem priùs admittere in civitatem vestram,

ſtram, quàm Miſericordiæ aram ſitis demoliti. *Eraſm. lib. 8. apoph.*

Anacharſis ajebat, ſe admirari, qui conveniret, ut Græci, qui legibus ſuis violentiam & injuriam puniunt, athletas ob hoc ipſum honorent, quòd ſe mutuò percuterent. Salsè damnans crudelem populi voluptatem, & in moribus inconſtantiam: Quod enim injuſtum eſt, ſemper injuſtum eſt. *Eraſm. l. 7. apoph.*

¶ SIMILITUDO

UT admonuit Socrates, cavendum ab iis eduliis, quæ illicerent ad edendum etiam non eſurientes; & à potu, qui ad bibendum invitaret, etiam non ſitientes. Sic fugienda ſunt ſpectacula, ſermonesque, qui pelliciunt ſui deſiderio eos, ad quos nihil attinent. *Plut.*

SPLENDOR.

¶ SIMILITUDO.

UT citharœdus, cùm prodierit optimè veſtitus, pallâ inauratâ indutus, cum chlamyde variis purpureâ coloribus intextâ, & cum corona aurea magnis fulgentibus gemmis illuminata, citharam tenens exornatiſſimam auro & ebore diſtinctam: ipſe prætereà formâ, & ſpecie ſit ſtaturaque appoſita ad dignitatem: ſi, cùm magnam populo commoverit his rebus expectationem, repentè ſilentio facto, vocem emittat acerbiſſimam cum turpiſſimo corporis motu: quo melius ornatus, & magis fuerit expectatus, eò magis deriſus, & contemptus ejicitur: Ita ſi quis in excelſo loco, & in magnis, ac locupletibus copiis collocatus fortunæ muneribus, & naturæ commodis omnibus abundabit: ſi virtutis, & artium, quæ virtutis magiſtræ ſunt, egebit: quò magis cæteris rebus erit copioſus, & illuſtris, & expectatus: eò vehementius deriſus, & contemptus ex omni conventu bonorum ejicietur. *Cic. l. 4. ad Herenn.*

Vide Dignitas, Honor.

SPONSA.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

SPonſam ambiendi & tradendi ritus exempla: Servus Abrahæ Iſaaco, *Gen.* 24. ℣. 49. Hemor Sichem filio ſuo, 34. ℣. 8 Tobias Saram, *Tob.* 6. ℣ 11. 12 13 Riguel filiam ſuam. *Tob.* 7. ℣. 13. 14. 15. David Abigail, 1. *Sam.* 25. ℣. 39. 40. Sponſis diſcedentibus benè precandi formula: Parentes & cognati Rebeccæ benè precantur ipſi, *Gen.* 24. ℣. 60. totus populus, & Seniores ipſi Ruth, *Ruth* 4. ℣ 11. Servitutis propter ſponſas exemplum: Iacob pro Lia & Rahel, *Geneſ.* 29. ℣. 17. *&c.* Fortitudinis & inſignis facinoris propter ſponſas præſtiti, exempla: Othoniel, *Iud.* 1. ℣. 1,. David, 1. *Sam.* 18 ℣. 27.

Vide Conjugium, Nuptiæ, Matrimonium.

STUDIUM.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

QVid est invenire, nisi in id venire, quod quæritur? Quæ autem ultrò occurrunt menti, non dicuntur inventa, quamvis dicantur cognita: quia non tendebat anima ad illa quærenda. *August. l. 4. de Trinitate.*

Legimus aliqua, ne negligantur: legimus, ne ignoremus: legimus, non ut teneamus, sed ut repudiemus. *Ambros. super Luc. lib. 1.*

Sit ipsa lectio temperata, cui finem consilium, non lassitudo imponat. Nam, ut immoderata jejunia, & ardor abstinentiæ, & inordinatæ vigiliæ, intemperantiæ coarguuntur, & nimietate sua pereunt, ut hæc ipsa posteà quidem nec mediocriter fieri possint: Ita studium intemperans lectionis in reprehensionem cadit, & quod laudabile est in genere suo, fit nimietate sui culpabile. *Hier. ad Demetr. Virg.*

Idcircò & desidiosus ingenium sæpè accipit, ut de negligentia justius puniatur: quia, quod sine labore assequi potuit, scire contempsit; & ideò nonnunquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, ut eò majora præmia retributionis inveniat, quo magis in studio inventionis elaborat. *Greg. in mor.*

Omninò iniquum est, nobiliora ingenia studiis dehonestari minoribus; & eos, quos ardua & graviora expectant officia, voluptatis & vanitatis occupationibus agitari. *Petr. Chrysost. de curial. nugis lib. 1.*

Omnis profectus ex lectione & meditatione procedit. Quæ enim nescimus, lectione discimus: quæ didicimus, meditationibus conservamus. *Isidor. l. 3. de summo bono.*

Punge, & dabit lachrimas: stringe mentem, & dabit intellectum. Nihil enim tàm incredibile, quod non discendo fiat probabile. *Orig. super Exod.*

Tria sunt studentibus necessaria: Natura, Exercitium. Disciplina. In natura consideratur, ut facilè audita percipiat, & percepta firmiter retineat. In exercitio, ut labore & sedulitate naturalem sensum excolat. In disciplina, ut laudabiliter vivens, mores cum scientia componat. *Hugo lib. 2 didasc.*

Studium est assidua ac sagax retractatio cogitationis, aliquid involutum explicare nitens, vel scrutans penetrare occultum. *Ibid.*

Meditatio est frequens cogitatio, modum & causam & rationem uniuscujusque rei investigans. *Ib.*

Studium est animæ assidua & vehemens applicatio ad aliquid agendum, cum summa voluntate occupati. *Ib.*

¶ SEN-

¶ Sententiae Poeticae.

Tibull. Eleg. 8. lib. 1.

At tu dum primi floret tibi temporis ætas,
Vtere: non tardo labitur illa pede.

Claud. de 4. Honorii Conſ. v. 396.

Intereà Muſis, animus dum mollior, inſta,
Et, quæ mox imitére, legas: nec deſinat unquam
Tecum Graia loqui, tecum Romana vetuſtas.

Horat. lib. 1. Epiſt. 2. ad Lollium.

——— —— Si non
Intendes animum ſtudiis, & rebus honeſtis;
Invidia, vel amore vigil torquebere.

Ovid. lib. 5. de Triſtib. 1.

Quot frutices ſylvæ, quot flavas Tybris arenas,
Mollia quot Martis gramina campus habet:
Tot mala pertulimus: quorum medicina quieſq;
Nulla, niſi in ſtudio Pieridumq; mora.

Ovid. lib. 1. de Ponto. 6.

Scilicet eſt cupidus ſtudiorum quiſque ſuorum,
Tempus & aſſueta ponere in arte juvat &c.

Horat. 1. Epiſt. 18.

Inter cuncta leges, & percunctabere doctos,
Qua ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te ſemper inops agitet vexetque Cupido,
Ne pavor, & rerum mediocriter utilium ſpes;
Virtutem doctrina paret, naturane donet:
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum:
Quid pure tranquillet; honos, an dulce lucellum,
An ſecretum iter, & fallentis ſemita vitæ?

Propert. 3. 1.

Non datur ad Muſas currere lata via.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

STudia te tua clarum & nobilem efficient. *Sen. 21. Epiſt.*

Studio me dabo: omnia alia negligenda ſunt, ut huic aſſideamus, cui nullum tempus ſatis magnum eſt, etiam ſi à pueritia usque ad longiſſimos ætatis terminos vita perducatur: reſiſtendum eſt occupationibus. *Sen. in Epiſt.*

Omne quidem tempus idoneum eſt ſtudio ſalutari: multi verò inter illa non ſtudent, propter quæ ſtudendum eſt. *Id.*

Studia etiam ſaluti corporis proſunt. In remedium enim cedunt honeſta ſolatia, & quicquid animum erexerit, etiam corpori prodeſt. *Id. Epiſt.*

Otium ſine literis, mors eſt, & vivi hominis ſepultura. *Id. Epiſt. 82.*

Alit lectio ingenium & studio fatigatum, non sine studio tamen reficit. Nec scribere tantùm, nec tantum legere debemus. Altera res contristabit, & vires exhauriet: de stylo dico: altera solvet ac diluet. Invicem hoc illo commutandum est,& alterum altero temperandum: ut quicquid lectione collectum est, stylus redigat in corpus. *Idem Epist.* 84.

Solet plus prodesse, si pauca sapientiæ præcepta teneas, sed illa in promptu, ut in usu tibi sint; quàm si multa quidem didiceris, & illa ad manus non habeas. *Sen. l.* 1. *de benef.*

Certis ingeniis immorari & nutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat. *Id. Epist.* 2.

Labor scholasticus otium est, sed negotiosum, & quod animum reddit ad honesta sollicitum. *Id. in Epist.*

Studiis & divitiis pariter vacare non potes: nec animam illam dignatur habitare sapientia, quam videt infectam desideriis,& curis temporalibus involutam. *Idem epist.*

Si vis vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Multis enim ad philosophandum obstitere divitiæ: paupertas autem expedita & secura est. *Idem Ep.* 17.

Omnibus quidem prodest subinde animum relaxare: excitatur enim otio vigor; & omnis tristitia, quæ continuatione studii pertinacis adducitur, feriarũ hilaritate discutietur Studia enim leniter tacta delectant, contracta & propius admota fastidiosa sunt. *Sen.* 1. *Rhet.*

Studium unicum doloris levamentum est. *Plin. junior.* 18.

Vt in vita, sic in studiis pulcherrimum & humanissimum existimo severitatem comitatemque miscere: ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam procedat. *Idem ibid.*

¶ SIMILITUDINES

UT feris aliis aliunde victus: Sic hominibus aliis aliunde vivendi ratio: alius philosophatur, alius militat. *Plut.*

Vt Androgyni sic utrosque imitantur, ut neutrum sint: nec mares, nec fœminæ: Ita quidam dùm & Theologi volunt esse & Rhetores, à neutris agnoscuntur. *Eras.*

Vt à Seribus mollissima vellera,& ab iisdem durissimum ferrum mittitur: Sic à quibusdam diversa proficiscuntur. *Idem.*

Vino modico nervi & oculi juvantur; eodem copiosiore læduntur: Sic literis modice gustatis adjuvatur vita; eadem læditur, si quis immodicè incumbat. *Erasm.*

Vitis, nisi subinde amputetur, ipsa sua fœcunditate gracilescit, & perit: Ita cohibendum est immoderatum studium felicibus ingeniis, ne parùm moderato labore consumantur. *Idem.*

Notatus Protogenes, alioqui summus in pictura artifex, quòd nesciret manum tollere de tabula: Ita quidam scriptores immodicâ diligentiâ peccant, quibus nihil unquam satis emendatum videtur. *Idem.*

Luſciniis tantum eſt canendi ſtudium, ut certantes emoriantur, ſpiritu citiùs deficiente, quàm cantu: Ita nonnulli literarum immodico amore valetudinem extinguunt, & dùm à nullis vinci volunt eruditione, pereunt in ipſo conatu. *Plin. l* 10. *c.* 29.

Vt quod majore negotio chalybi aut marmori inſculpſeris, durat diutiùs: Ita quod majore ſtudio diſcimus, nunquam obliviſcimur. *Eraſm.*

Vt qui leviter amant, gaudent quidem amico præſente, abſentis facilè obliviſcuntur: at qui penitùs amant, non ſinunt abeſſe, quod amant: Sic quidam facilè avocantur à ſtudio philoſophiæ, negotiis: at qui verè amant, omnium præ illa obliviſcuntur, nihilque illis ſine illa dulce eſſe poteſt. *Plut.*

¶ Exempla Profana.

POmponius libro Pandectarum XL. de fidei commiſſ. libert. apud Iulianum inquit: Ego diſcendi cupiditate, quam ſol•n vivendi rationem optimam, in octavum & ſeptuageſimum annum ætatis duxi, memor ſum hujus ſententiæ, quam dixiſſe fertur *Solon:* Etſi alterum pedem in ſepulchro haberem, adhuc addiſcere quædam vellem. *Eraſ. in Adagiis.*

Michael Imp. Conſtantinopolitanus ſtudio aurigandi neglexit imperium. Cùm enim quodam tempore in curru conſediſſet, jamque equi eſſent carceribus emittendi; nuntius allatus fuit ab Amere Saraceno præfecto, Melitenæ imminere magnum malum. Tùm Imperator torvo vultu: Quonam modo, inquit, auſus es, ſceleſte, mihi tàm neceſſario certamine occupato, moleſtus eſſe? cum in hoc unum incumberem, ut eum qui medium tenet, in lævam partem avertam, de quo mihi totum hoc certamen eſt. *Cedren.*

Vide Ars, Diligentia, Lectio, Philoſophia, Scientia.

STULTITIA.

¶ Sententiæ Patrum.

REſcindenda inſipienti poteſtas eſt, non adjicienda libertas: inſipientis in libertate ruina vehementior eſt. *Ambroſ.*

Stulti tantò intenſius de alieno judicant, quantò ſua profundiùs ignorant. *Greg. in mor.*

Tantò quiſque intus ampliùs ſtultior fit, quantò conatur exterius ſapiens videri. *Ibidem.*

Stultus eſt, qui per ignominiam non commovetur ad dolorem, & qui non movetur ad injuriam. *Iſid.*

¶ Sententiæ Poeticæ.

Horat. lib. 1 Epiſt. ad Mœcenatem 1.

Virtus eſt, vitium fugere: & ſapientia prima
Stultitiâ caruiſſe.

Ausonius in Biantis sent.

Quid stulti proprium? Non posse, & velle nocere.

Plautus in Amphitruone. 2. 2.

Non tu scis, Bacchæ Bacchanti si velis adversarier,
Ex insana insaniorem facies; feriet sæpius,
Si obsequare, una resolvas plaga.
—— Irritabis crabrones.

Horat. 4. Carm. 12.

Misce stultitiam consiliis brevem.
—— Dulce est desipere in loco.

Idem 1. Epist. 14.

Stultus uterque locum immeritum causatur inique.

Idem. 1. Epist. 16.

Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.

Plautus Pseud. 2. 3.

Benè ubi quod consiliũ discimus accidisse, hominẽ cautum
Eum esse declaramus: stultũ autem illum, cui vertit malè.

Horat. 1. serm. 2.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICÆ.

Stultitia majus est malum, quàm omnia mala & fortunæ & corporis. *Cic. 3. de natura deorum.*

Omnium malorum stultitia est mater. *de pet. cons.*

Insipientia nullum majus malum est. 3. *Tusc.*

Miserius stultitia quid dicere possumus? 1. *de Nat. deor.*

Quid abjectius stultitia dici potest? 1. *de Leg.*

Omnes stulti insaniunt. 4. *Tuscul. & Paradox.* 4.

Est proprium stultitiæ, aliorum vitia cernere; oblivisci suorum. 3. *Tuscul.*

Stultorum plena sunt omnia. *Cic. Papirio Pato Famil.* 9.

Sapientissimus quisque æquissimo animo moritur: stultissimus iniquissimo. *Paradox.*

Stulti malorum conscientia torquentur: sapientes bona præterita renovata grata recordatione delectant. 1. *de Finib.*

Nullus stultus beatus, & sapiens non beatus. 1. *de Finib.*

Multa sunt incommoda in vita, quæ sapientes commodorum compensatione leniunt: stulti nec vitare venientia possunt, nec ferre præsentia. 1. *de Nat. deor.*

¶ APOPHTHEGMATA.

Bion interrogatus, quid esset stultitia? respondit: Proficiendi impedimentum. *Stob. serm. 4. de Imprudentia.*

Stilpo interrogatus, quid statua durius esset? respondit: Homo stolidus. *Stob. serm. 4. de Imprudent.*

¶ SIMI-

§ SIMILITUDINES.

UT Apion Homerum ab inferis evocatum, nihil aliud interrogavit, quàm quibus parentibus genitus esset: Sic quidam, gravissimorum virorum concilio convocato, de meris nugis consulunt, *Plin. lib.* 3. c. 2.

Vt Cyclops exoculatus, manus quoquo versum porrigebat, nullo certo scopo: Ita magnus rex, cui desit prudentia, quidvis aggreditur ingenti rerum tumultu, sed nullo judicio. *Erasm.*

Sol, Luna, Stella, Mare, Terra, Arbores, Herbæ, Bruta, & in his Apes, Formicæ, Conchæ, denique Lucernæ tempestatem præsentiunt: Solus homo sua mala non præsentit, neque prospicit. *Plinius lib.* 18. c. *ult.*

Vt conchylia crescente luna augescunt, decrescente marcescunt: Ita stultus à fortuna pendens, nunc magnus est, nunc pusillus; nunc elatus, nunc supplex, utcunque Rhamnusia mutaverit sese. *Plin. lib.* 11. c. 102.

Struthiocamelus, avium maxima, sed stolidissima: nam ubi collum occultaverit frutice, latére sese existimat: Ita quidam ingenti mole corporis onusti, minimum habent ingenii, *Plin. lib.* 10. *cap.* 1.

§ EXEMPLA BIBLICA.

STultorum & stultitiæ, seu stultè factorum exempla: Aaron & Maria, *Num.* 12. ℣. 11. Israelitæ, *Deut.* 31 ℣. 6. Saul, 1 *Sam.* 13. ℣. 13. & 26. ℣. 21. David, 21. 13. 2. *Sam.* 24. 10. Nabal, 1. *Sam.* 25. ℣. 25. Asa, 2. *Paral.* 16. 9. Vxor Iob, *Iob.* 2. 10. Princeps Zoan, *Esa.* 19. 11. Iudæi, *Ierem.* 4. ℣. 22. & 5 ℣. 21. Pharisæi, *Matth.* 23. ℣. 16. 17. Dives quidam, 12. 20 duo Discipuli, 24. & 25. Gentes, *Rom.* 1. 21. *Galat.* 3. 1.

§ EXEMPLA PROFANA.

T*Hraces*, quorum tanta perhibetur vecordia, ut ultrà quatuor numerare nequeant, cùm viderent ducem suum plurimas scalas fabricare, quibus minabatur se ad Iunonem ascensurum, illosque accusaturum; metu perculsi, ea, quæ imperaverat, fecerunt. *Theat. Zwing.*

Trojani pariter & *Græci*, ob unius Menelai & Paridis stultos amores, pro Helena adultera decennali bello contendentes, manifestæ stultitiæ ab Horatio 1. Epistol. 2. damnantur, ubi de Iliade Homeri scribit:

> *Fabula, qua Paridis narratur propter amorem*
> *Græcia Barbariæ lento collisa duello,*
> *Stultorum regum & populorum continet æstus.*

Arcades olim malè audierunt ob stuporem ingenii, de quorum immanitate multa Athenæus lib. 14. qui primi musicam omnem in civitatem recipere noluerunt; nec ullas liberales disciplinas, quarum

rum cultu mansuescunt hominum ingenia. *Eras. in Proverb. Arcadicum germen.*

Lesbij & *Cumani* in Æolide suprà Lesbum notati sunt stoliditatis, ut indicat *Stephanus.*

Atheniensis populi stultitiam ipsorummet poetæ & oratores perstrinxêre : Sic *Aristophanes in Nubibus* :

Φασὶ γὰρ δυσβουλίαν τῇδε τῇ πόλει προσεῖναι,

id est :

Læva consilia ferunt huic adesse civitati.

Abderitæ in stuporis insaniæque fabulam abiére, quod perspicuum est ex epigrammate *Martialis lib.10.Ep.25.*

Abderitana pectora plebis habes.

Sannas, fatuus à Cratino comœdo introducitur : unde & Latini subsannationem, & Græci stultos Sannos vocant. *Eustath. Odyssea. κ.*

Achæus, Callicon cognomine, fictile vas pulvinaris loco capiti supponebat. Verùm quia duritie illius offendebatur, paleis implevit, ut mollius haberet cubile : cognomen Calliconis obtinuit, ὡς καλὸς εἰς τὸ κοεῖν, hoc est, νοεῖν. per antiphrasin. *Eustath. Odyss. κ.*

Xerxes Persarum rex Hellesponto stigmata & verbera inflixit, atque ad montem Athon misit epistolas : Noli divine Atho, qui nubes attingis vertice, operibus meis præbere lapides vastos, & parum tractabiles : alioquin ipsum te excindam, & in altum projiciam. *Plut. de non irascendo.*

STUPOR.

¶ Exempla Sacra.

STuporis exempla : Isaac, *Gen.*27.33. Regina Saba, 2.*Paral.*9 v.3.4. Israelitæ, *Esai.*28.10 & 29.11. *Ierem.*5.5. Ozias, & Presbyteri, *Iudith.* 10.7. Exploratores Assyriorum, v. 14. Daniel, *Dan.* 8.27. Turba, *Matth.*12.23. *Luc.*9.43. *Ioan.*12.37. Capernaitæ, *Marc.*1. v.22. Pilatus & Iudæi, *Matth.*27.23. Discipuli, *Marc.*6.v.49.52. *Luc.*18.34. Petrus, 5.9. *Act.*12.6. Pharisæi & Legis Doctores, *Luc.* 5.26. & 2.47. Paulus, *Act.*9.6. Comites Pauli, v. 7. Impii, *Ephes.*4.18.

Vide Affectus, Stultitia.

STYLUS.

¶ Sententiæ Poeticæ.

Horat. 1. serm. 10.

Sæpe stylum vertas, iterum, quæ digna legi sint,
scripturus ; neque, te ut miretur turba, labores :
Contentus paucis lectoribus.

§ Similitudo.

Qvemadmodum in superioris Libyæ populis, quoniam mulieres communes sunt, ut in Politicis testatur Aristoteles, filios juxta similitudinem formarum pariuntur: Ita confusis operum titulis, styli similitudinem, & orationis phrasin oportet spectare. *Erasm.*

Vide Lectio, Scriptio, Studium.

SUBDITUS.

§ Exempla Biblica.

Svbditi Principem facilè imitantur, *Prov.*29.2. *Eccl.*10.2. Exempla: Populus Saulis, 1. *Sam* 15. 9. subditi Ieroboam, 1. *Reg.* 12. v. 28.30. *&* 14. 16. Majores natu Israel, 2.*Reg.*10.5. Subditi Manassis, 21.v.9.22. Subditorum ergà Regem amor & reverentia. Exempla: Davidis milites, 2.*Sam.*21.v.17. Subditorum ergà Magistratum officia. I. Agnoscere gubernatores suos, non casu, sed Dei consilio præfectos esse. Exempla: David agnoscit Saulem pro uncto Domini, 1.*Sam.*24. v 5.6.7. *&* 26. 9. Abisai similiter Davidem, 2. *Sam.*19. 21. Mephiboseth, v.26.27. Adonias, 1 *Reg.*2.v.15. Populus Israel, 3.v.28. Daniel, *Dan.*2.37. II. Favore & amore eos prosequi. Exempla: Iacob, *Gen.*27.v 7.10. Mulier Thecuitis, 2.*Sam.*14 v.4.5. *&c.* v.22. Ethai, 15.21. Chusai, v.31.32 33. Berzellai, 19.v. 31.32. Esaias, 2.*Reg.*19.6. *&* 20.7. Mardochæus, *Esth.*2.v.21.22. Daniel, *Dan.*6.21. III. Præstare legibus & mandatis eorum pietati & honestati consentaneis debitam obedientiam. Exempla: Rubenitæ & Gaditæ *Ios.*2. v.16. 17. *&* 22.v.1.2 24. Isai, 16. v.17.18. servi Davidis, 2.*Sam.* 15. v. 13.14. Banaias, 1.*Reg.*2 v.25. Nuntius Asa, 15.v.21. Milites Iehu, 2. *Reg.* 10. v.25. IV. Conferre sumptus ad gubernationem necessarios, tributum,, vectigal, census, decimas, & similia, pro diversa politiarum ratione, 1.*Sam* 8, v.11. *&c. Matth.*22. v.21. *Rom.*13.v.7. V. Æquo animo accipere eorum sententiam, & justas pœnas, propter violatas leges. Exempla: Semei, 2.*Sam.*19 19. Mephiboseth, v.27.28. VI. Timere eos, & leviora quædam errata iis condonare, ac tolerare eorum injurias, & sibi temperare ab eorum cæde. Exempla: Israel, *Ios.*4. v.14. Populus Saulis, 1.*Sam.*12. v.7. David, 24. v.9.10 11. *&* 26. 6. Gentes, 1.*Par.*14.17. VII. Petere à Magistratu auxilium & defensionem. Exempla: Mulier Thecuitis, 2.*Sam.*14.4. Mulier quædam, 2.*Reg.*6 v.26. Sunamitis, 8. 3. VIII. Externis gestibus suam erga Magistratum declarare reverentiam. Exempla: Iacob, *Gen.* 28.4 *&* 47.7. Fratres Ioseph, 50.18. Nathan & Bethseba submisso in terram vultu adorant Davidem, 1 *Reg.* 2. v. 23.31. IX, Imitari pietatem & cæteras virtutes bonorum gubernatorum. Exempla: Israelitæ, *Ios.*24.31. Subditi Iosiæ, 2.*Par.*32.33. *Eccl.*10.2. X. Orare

pro

pro Magistratu & felicissima quæque ei precari. Exempla: Subditi Saulis, 1.*Sam*.10.24. Banaias, 1. *Reg*. 1. 47. Subditi Salomonis, 39. Subditi Ioas, 2.*Reg* 11.℣.11.12. Chaldæi; *Ierem*. 29.7. Satrapæ Regis, *Dan* 3.℣.9. Regina Balsasar, 5.℣.10. Satrapæ Darii, 6.℣.6. Daniel, ℣.21. *Baruch*, 1 ℣, 11. 1.*Tim*.2.℣.1.2.

Vide Magistratus, Princeps, Rex, Servitus.

SUCCESSUS.

¶ SIMILITUDO.

UT si quis varia spargat, necesse est, ut aliqua proveniant: Sic omnia tentanti quædam succedunt. *Seneca.*

Vide Conatus, Actio, Facilitas, Difficultas, Studium, Exercitatio.

SUPERBIA.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

MAgna est miseria, superbus homo: sed major misericordia, humilis Deus. *Aug. de catechizandis rudibus.*

Cætera vitia in male factis valent: sola superbia etiam in rectè factis est cavenda. *Idem de nat grat.*

Audeo dicere, superbis utile esse cadere in aliquod apertum & manifestum peccatum, unde sibi displiceant, qui jam sibi placendo cecidcrant. *Idem de civ. Dei lib.* 14.

Vitia quippè cætera in peccatis, superbia vero in rectè factis timenda est: ne illa, quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur. *Idem in epist. ad Dioscorum.*

Si vix toleratur dives superbus: pauperem superbum quis ferat? *Idem. serm.* 29.

Vermis divitiarum est superbia. Difficile est, ut non sit superbus, qui dives est: tolle superbiam, & divitiæ non nocebunt. *Idem serm.* 31.

Humilitas homines sanctis angelis similes facit: & superbia ex angelis dæmones facit: & ut evidenter ostendam, ipsa est omnium peccatorum initium, & finis, & causa: quia non solùm peccatum est ipsa superbia, sed etiam nullum peccatum potuit, aut potest, aut poterit esse majus superbia. *Idem. in epist.*

Superbia & cupiditas in tantum est unum malum, ut nec superbia sine cupiditate, nec sine superbia possit cupiditas inveniri. *Bernh. serm.* 37. *ad sororem.*

Quæ major superbia, quàm ut unus homo toti congregationi judicium suum præferat, tanquam ipse solus habeat spiritum Dei? *Bernh. serm.* 2. *in resurr.*

Magna

Magna superbia, & delictum maximum est, uti datis tanquam innatis; & in acceptis beneficiis gloriam usurpare beneficii. *Idem de diligendo Deo.*

Septempliciter occupavit nos lepra superbiæ. In proprietate possessionum, in gloria vestium, in voluptate corporum: in ore quoque dupliciter; similiter in corde: In ore, quùm in adversis murmuramus, & in prosperis arroganter commendamus: In corde, propria voluntas, & proprium consilium. *Bernhardus in serm. 3. in resurr. Dom.*

Superbus dictus est, quia supra vult videri, quàm est: Qui enim vult supergredi, superbus est *Isid. lib. etymolog.*

Arrogantia, est animi motus, quo quis movetur ad jactandum, se habere, quod non habet. *Idem lib. etymolog.*

Iactantia est, fastu mentis id agente, majora quàm sunt de se promittere. *Hugo.*

Superbia est elatio vitiosa, quæ inferiorem despiciens, superioribus & paribus satagit dominari. *Idem.*

Superbia in cœlo nata est, sed velut immemor qua via inde cedit, illùc posteâ redire non potuit. *Hug. lib. 1. de anima.*

Quatuor enim sunt, quæ trahunt elationis Currum: Amor dominandi, amor propriæ laudis, contemptus, & inobedientia. Rotæ verò sunt jactantia mentis & arrogantia, verbositas & levitas: Auriga in hoc curru spiritus superbiæ: Amatores mundi sunt, qui feruntur in hoc curru: infrænes sunt equi, volubiles rotæ; auriga perversus, & qui portatur, infirmus. *Hug. de claust. animi. lib. 1.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Claud. de 4. Honor. Consf. v. 305.

Inquinat egregios adjuncta superbia mores.

Claud. lib. 2. de Stil. laud. v. 160.

—— —— Quin ipsa superbia longè
Discessit, vitium rebus solenne secundis,
Virtutumque ingrata comes.

Ovid. lib. 6. Metamorph. v. 193.

Sum felix: Quis enim neget hoc? felixque manebo:
Hoc quoque quis dubitet? Tutam me copia fecit.
Major sum, quam cui possit fortuna nocere.

Seneca in Hercule furente. v. 383.

Dominare tumidus, spiritus altos gere:
Sequitur superbos ultor a tergo Deus.

Ex Græcis Comicis.

Ὅτ' εὐτυχεῖς μάλιστα, μὴ μέγα φρόνει,
Minus insolesce, quo magis res prospera.

Ἀλα-

Ἀλαζονείας ἔλης ἐκφεύγει δίκην.
Pœnam arrogantiæ effugit nemo suæ.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*Emocrates* jam senex, ascendens in arcem Athenis perquam anhelosus, idem se facere dixit, quod universa civitas Atheniensium soleret, nempè se magnum quidem spirare, parùm autem valere. *Stob. serm.* 22.

Aristoteles cum animadvertisset sumptuosâ chlamyde adolescentulum se jactantem: Non desines, inquit, adolescentule, ovis pelle gloriari? *Anton. in Meliss. part.* 2. *serm.* 74.

Idem Adolescentulum superciliis sublatis superbientem conspicatus, sed nullâ scientiâ præditum: Adolescentule, inquit, utinam talis essem, qualis ipse tibi videris: qualis autem revera es, tales fiant hostes mei. *Anton. Meliss. part.* 2. *serm.* 74.

Iulia Augusti Filia, cùm ultrà modum superbiret omni corporis cultu, admonita à quodam, ut se ad paternæ frugalitatis exemplum componeret, respondit: Pater obliviscitur se Cæsarem esse: Ego verò memini me Cæsaris esse filiam. *Ibid.*

Evagrius sciscitatus, quid esset superbus animus? respondit: Virtutis ventilator: cisterna aquis destituta: diversorium latronum. *Anton. serm. de superbis.*

Phocionis uxor interrogata, quamobrem sola ex aliis in conventu non gestaret ornatum aureum? dixit: Quoniam pro ornamento mariti virtus mihi sufficit. *Stob. serm.* 72.

Æsopus à Chilone rogatus, quid faceret Iupiter? Excelsa, inquit, deprimit: extollit humilia. *Brus. l.* 6. *c.* 5. *ex Stob.*

Idem comatulum juvenem nimium affectato ornatu conspicuum intuitus: Si te, inquit, tàm exquisite comas virorum gratia, planè ludis operam: sin mulierum, iniquus es aut improbus. *Stob.*

Plato quùm aliquando conscendisset equum, mox descendit, dicens: Se vereri *μὴ ἱπποτυφίᾳ ληφθῇ*, id est, ne equestri fastu corriperetur. *Laert. lib.* 3.

Socrates interrogatus, quinam essent mechanici? respondit: Qui sui similes spernunt. *Stob. serm.* 22.

Antisthenes quùm Platonis superbiam notare cuperet, fortè in pompa equum hinnientem frementemque aspiciens, ad Platonem versus, ait: Tu profectò meo judicio, præclarus fuisses equus. Est enim equus animal superbissimum. *Brus. lib.* 6. *c.* 5.

¶ SIMILITUDINES.

UT Deus irascitur, qui fulmen ac tonitru imitantur, eosque in tartara præcipitat, ut Salmoneum: Sic superbis & elatis indignatur, qui multitudinem æmulantur, & non exprimunt bonitatem. *Plut.*

Si quid in utres velis infundere boni, ventum atque aerem removeas oportet: Sic fastum ac tumorem eximas oportet ab animo ejus, quem velis docere. *Plut.*

Vt membrum turgidum ac tumidum vitiosè se habet; Ita inflatus animus & tumens in vitio est. *Cicer.*

§ EXEMPLA BIBLICA.

SVperbiæ punitæ exempla: In Adamo & Eva, *Gen.* 3. ℣. 16. *&c. Eccles.* 10 ℣. 14. Ædificatoribus turris Babylonicæ, *Gen* 11. ℣. 5 *&c.* Agar, 15 ℣. 5. 6. Sodoma; 19. ℣. 24 *Ezech.* 16. 49. Maria, *Num.* 12. ℣. 8. 9. Core, Dathan & Abiron, 16. ℣. 31. 32 Israelitis, *Deut.* 1. ℣. 43. 44. Gaal filio Obed, *Iudic.* 9. ℣. 37. 38. Goliath, 1. *Sam.* 17. ℣. 50. Nabal, 25. ℣. 37. Saule, 31. ℣. 4. Seba filio Bochri, 2. *Sam.* 10. ℣. 21. populo Davidis, ob superbam populi numerationem, 24. ℣. 15. Adonia, 1. *Reg.* 1. ℣. 5. Benadad, 20. ℣. 19. 20. Rabsace & Sennaherib, 2. *Reg.* 19. ℣. 28. 35. Amasia, qui insigniter humiliatur, 2. *Paral.* 25. ℣. 23. Ozia contra vocationem superbè Sacerdotis officium sibi usurpante, 26. ℣ 15. Ezechia, 32. ℣. 24. 25. Holoferne, *Iudith.* 13. ℣. 10. Aman, *Esth.* 7. ℣. 10 Damasco, *Esa.* 8. ℣. 4. *&* 17. ℣. 1. Assur, 10 ℣. 12. 23. Rege Babylonis, 14. ℣. 13. 15. Babylone, ℣. 11. 12. *Ierem.* 50 ℣. 31. *&* 51. ℣. 1. 2. 52. 53. Moab, 16. ℣. 6. 7. Tyro, 23. ℣. 8. *Ezech.* 28. ℣. 2. 3. 4. Ephraim, *Esa.* 28 1. Israel, *Ezech.* 24. ℣. 21. Pharaone Rege Ægypti, 29. ℣. 3. 4. *&* 31. ℣. 10. 11. 12. Nabuchodonosor, *Dan.* 4. ℣. 19. 20. 21. Balsasar Chaldæorum Rege, 5 ℣ 22. *&c.* Israelitis, *Ose.* 5. ℣. 5. *&* 7. ℣. 10. Capharnaitis, *Matth.* 11 ℣. 23. *Luc.* 10. ℣. 15. Pharisæo, 18. ℣. 14. Superbiæ exempla: Adam & Eva: Duabus enim potissimum rebus moti delinquunt: prima, quòd se deos fore crederent: secunda, quæ impulit eos & pellexit, fuit gula, & formosa pomorum species, 3. ℣. 5. 6. *Eccles.* 10. ℣. 14. Ædificatores turris Babylonicæ, *Genes.* 11. ℣. 4. Agar, 16. ℣. 4. Fratres Ioseph, 37. ℣. 8. Aaron & Maria, *Num.* 12. ℣. 1. 2. Core, Dathan & Abiron, *Num.* 16. ℣. 1. Gaal, filius Obed, *Iudic.* 9. ℣. 28. Abimelech, ℣ 30. 45. Saul, 1 *Sam.* 13. ℣. 2. *&* 15. ℣. 19. 20 30 Goliath, 17 ℣. 42. Nabal, 25. ℣. 10. 11. Absalom, 2. *Sam.* 15. ℣. 4. Seba filius Bochri, 20. ℣. 1. David, 24 ℣. 1. Adonias, 1. *Reg* 1. ℣. 5 Roboam, 12. ℣. 14. Ieroboam, 13 ℣. 4. Benadad, 20. ℣. 18. Rabsaces, 2. *Reg.* 18. 24. Amasias, 2. *Paral.* 25. ℣. 19. Ozias, 26. 16. Ezechias, 32. ℣. 25. Pharao & servi ejus, *Nehem.* 9. ℣. 15 16. Patres & Israelitæ, ℣. 29. Nabuchodonosor, *Iudith.* 1. ℣. 7. *&* 21. ℣. 1. *&c. Dan* 4. ℣. 27. *&* 5. ℣. 2. Aman, *Esth.* 3. ℣. 6. *&* 5. ℣. 13. *&* 15. 13. Filiæ Sion, *Esa.* 3. ℣. 16. Rex Babylonis, 14. ℣. 13. 14. Moabitæ, 16. ℣. 5. Rex Assyriorum, 47. ℣. 7. Azarias & Iohanan, *Ier.* 43. ℣. 2. Tyrus, *Esa.* 23. ℣. 8. 9. *Ezech.* 27. ℣. 3. *&* 28. ℣. 2. Balsasar, *Dan.* 5 ℣. 20. 22. *&* 8. ℣. 25. Antichristus, 11. ℣. 36. 2. *Thessal.* 2. ℣. 4. Israelitæ, *Ose.* 7. ℣. 10. *&* 13. ℣. 6. Amos, 6. ℣. 8. Idumæi, *Abd.* ℣. 3. Antiochus, 1. *Macchab.* 1. ℣. 23. 2. *Macch.* 9. ℣ 4. *&* 5. ℣. 21. Iosephus, 1. *Macch.* 5. ℣. 55 56. 57. Nicanor, 2. *Macchab.* 8. ℣ 9. 16. Pharisæus, *Luc.* 18. ℣. 11. Pharisæi, *Ioan.* 5. ℣. 44. Iudæi, 9. ℣. 34. Simon magus, *Actor* 8. ℣. 9 Herodes, 12 ℣. 21. Agrippa &

Bernice, 25.v.23. Babylonica Meretrix, *Apoc.*17.v.1.& 18.v 7.Superbiæ mala, *Prov* 11.v.2.& 22.v.5.

¶ EXEMPLA PROFANA.

P*Ausanias* Lacedæmoniorum dux,ad Platæas victor contrà Mardonium, cùm de manubiis tripodem auream Delphis votum solvisset, suumque nomen inscriberet; Lacedæmonii, pertæsi insolentiam,epigramma deleverunt,& civitatum nomina inscripserunt. *Herodot.*

Iulianus Imp. quinquennalia edens ambitioso diademate usus est,gemmarũ fulgore distincto, cum in initio principatus coronam vilem gestare consuevisset, se Constantii hostem apertè profiteri cepit. *Sigon.lib.6.Imp.occident.*

Maximinus Iunior in salutationibus superbissimus erat, & genua sibi osculari patiebatur,nonnunquam etiam pedes: quod nunquam passus est senior Maximinus, qui dicebat: Dii prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat. Cùm pater plerisque honoratis assurgeret, ille residebat. Vsus est & aurea lorica, exemplo Ptolomæorum: usus est argentea: usus & clypeo gemmato inaurato, & hasta inaurata. Fecit & spatas argenteas: fecit etiam aureas: & omnino quicquid ejus pulchritudinem posset juvare. Fecit & galeas gemmatas: fecit & baculas. *Capitolin. in Maximino juniore.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

IN Divinis sanè literis pro arrogantia atque superbia *Cervix* accipitur: quare *Psal.*130.*Impiorum concisas cervices* legas,pro edomita superbia. *Pier. Val. lib.32.pag.* 303. *B.*

Vide Hieroglyph. in Loc. de Anima. Consule quoque Loc. de Arrogantia & Fastu.

SUPERSTITIO.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*Emonax* accusatus, quod nunquam sacrificasset Minervæ: Nunquam, inquit, existimavi, illi meis victimis opus esse. *Erasm. lib.8.apoph.*

Idem cuidam dicenti: Eamus in AEsculapii templum, ô Demonax, pro filii salute deprecaturi Deum: Adeóne, inquit, surdastrum existimas Deum,ut nos, nisi in templo, non sit auditurus? *Id.ib.*

Lycurgus. Cùm Thebani consulerent *Lycurgum* de sacrificio luctuque, quem illi Leucotheæ solent facere? Si,inquit,Deam esse creditis, ne lugeatis: sin hominem, ne ut Deæ rem Divinam faciatis. *Plut in Lac.*

Leon-

Leontychidas. Cùm portæ *Leontychidæ* proximæ clavem draco circumvolutus esset complexus, idque augures affirmarent esse portentum: Mihi, inquit, nequaquam videtur: sed si clavis fuisset circumplexa draconem, portentum esset. *Plut.*

Socrates dicebat, superstitionem superbiæ tanquam parenti esse morigeram. Et sanè omnis superstitiosus est superbus: nec sine superbia prodierunt tot superstitiones, falsæ sententiæ circa religionem, & detestandi cultus à superstitione invecti. *Stob. serm.* 22.

Diogenes. E ficu quadam fructus decerpenti Diogeni, quùm horti custos dixisset: Ex ista arbore antè paucos dies homo quidam se suspendit: At ego, inquit, illam purgabo *Laert. lib.* 6.

Leontychidas. Philippus quidam erat profitens Orphei mysteria, & his alios initiare solitus: Is quùm esset extremæ paupertatis, tamen apud *Leontychidam* dicebat, eos, qui apud ipsum Orphei sacris initiati essent, post obitum fore beatos: Quin igitur, inquit, ô demens, quam ocyssime vitam abrumpis, ut desinas infelicitatem tuam ac inopiam deplorare. *Plut. in Lac.*

Annibal. Rex Prusias, cùm Annibali apud eum exulanti pugnare placeret, negabat se audere, quòd exta prohiberent: An tu, inquit Annibal, carunculæ vitulinæ mavis quàm imperatori veteri credere? *Cic. lib.* 2. *de Div.*

Lucullus, quùm in Armenia cum decem millibus armatorum, & mille equitibus, adversus Tigranem tenderet, centum quinquaginta hominum millia habentem in exercitu, pridie nonas Octobris, quo die prius Scipionis copiæ deletæ fuerant, quodam admonente; quòd Romani diem illum ut nefastum & inauspicatum metuerent: Ergò, inquit, hodie alacriter pugnemus, ut hunc quoque diem ex nefasto funestoque Romanis hilarem & auspicatum reddamus. *Plut. in Rom. apoph.*

M. Crasso conflicturo cum Parthis, exta è manibus deciderunt. Hoc tùm cæteris ut inauspicatum interpretantibus, ac prælium dissuadentibus: Hujusmodi, inquit, incommoda multa nobis senectus adfert: at arma tamen nunquam è manibus mihi ciderunt. *Plut. in Crasso.*

M. Cato. Vetus illud Catonis admodum scitum est, qui mirari se ajebat, quod non rideret aruspex, aruspicem cùm vidisset. *Cic. lib.* 2. *de Divin.*

§ SIMILITUDINES.

SI fieri potest, lippitudinem auferimus ab oculis: sin id non licet, non tamen eruimus oculum: Ita si superstitio tolli prorsus non potest, non tamen protinus credendum, nullos esse Deos. *Plut.*

Licet servis, quibus spes non est libertatis, ad principis statuam confugere, venditionem postulare, mutare dominum, si durius habiti sunt, quàm ferre possint: Superstitiosis nec hoc licet. *Plut.*

Quidam dùm stultè fugiunt latrones aut feras, in avia incidunt, & in Barathra aut præcipitia: Sic quidam superstitionem ita fugiunt, ut incidant in impietatem, cùm in medio sit pietas. *Plut.*

Vt tremunt, qui ursorum aut draconum lustra adeunt: Sic superstitiosi cùm tractant divina, existimantes Deos semper paratos ad nocendum. *Plut.*

Carbunculi ignis & nomen & speciem habent: cùm ignem non sentiant: undè & apyrustæ dicti: Ita quidam pietatis opinionem & imaginem obtinent, cùm a re sint alienissimi. *Eras.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

HEtrusci Romanæ superstitionis magistri fuerunt: ad quos sex patriciorum filii singulis annis Religionis addiscendæ ergò mittebantur. *Val. Max. lib. 1. c. 1.*

Cuncti Fœminas superstitionis duces & auctores esse existimant. Eæ enim sunt, quæ viros ad Deorum cultus, ad dies festos, ad venerationes, ad preces invitent ampliùs: rarumque est, ut vir quispiam sine uxoribus solus degens, talis reperiatur. *Strab. lib. 7. ex Menandro.*

Romæ publicè Febri fanum in palatio dicatum est: Orbonæ ad ædem Larium ara: & Malæ fortunæ Exquiliis. Quamobrem major cœlitum populus etiam quam hominum intelligi potest, cùm singuli quoque ex semetipsis totidem deos faciant, Iunones Geniosque adoptando sibi. *Plin lib. 2. cap. 7.*

Nationem esse omnium Gallorum admodum deditam religionibus, scribit *Cæsar. lib. 6. de bello Gall.*

De Polonorum & Sclavorum idololatria antè susceptum Christianismum *Cromerus lib. 3. differit.*

Lituani olim superstitiosissimi fuère: Ignem, Fulmen, Lucos, Arbores proceras, Viperas item & Serpentes colebant. *Cromerus lib. 15.*

Qui sub polo habitant Arctico, Solem & Lunam adorant: pannum quinetiam rubeum in pertica suspensum; nonnulli quicquid primo diluculo in cœlo, terra, vel aquis vivum apparuerit, hoc ipsum usque ad crepusculum ejusdem diei pro numine adorant. *Olaus Magnus lib. 3. cap. 2.*

Indi omnes multos diversosque Deos colunt: eos habent pictos fictosve statuis, nempè ligneis, terreis, argenteisve. *Theatr. Zwing.*

Peruana regio Deos, avium formâ, tygridum, cervorum & aliorum animalium exhibet: interdum etiam caudatos Satyrorum specie. *Ioan. Metellus.*

Vide Religio.

SUSPICIO.

¶ APOPHTHEGMATA.

Lysander militem, qui de via deflexerat, castigavit: ei dicenti, ad nullius rei rapinam se ab agmine recessisse? Ne speciem quidem, inquit, rapturi præbeas volo. *Eras. lib. 6. apoph.*

Phocion. Athenienses cùm ex oraculo intellexissent, in civitate unicum tantum esse virum, qui cunctorum sententiis adversaretur: populus vociferans, jubebat illum statim inquiri, ut occideretur. *Phocion* autem cùm varias suspiciones esse in viros bonos intelligeret: Ego sum ille, inquit, de quo dixit oraculum. Et hæc quidem ideò dixit in summo constitutus periculo, ne suspicio ad innocentem aliquem devolveretur. *Plut. in Græc. apoph.*

Olympias quum accepisset Alexandrum filium (ut alii, Philippum maritum) adamare fœminam, à qua putabatur amatoriis venenis corruptus, accersivit ad se mulierem: quumque præter insignem formam comperisset in ea mores liberales, & ingenium egregiè dextrum: Valeant, inquit, qui te insimulant veneficii: nam tute quidem pharmacum in te ipsa ac philtrum habes. *Erasm. lib. 6. apoph. ex Plut.*

¶ SIMILITUDO.

Ut morbus in corpore, non admittente quod proprium est, multarum noxiarum & absurdarum rerum gignit appetentiam: Ita calumnia suspicioque adversus cognatos & domesticos, malas & noxias aliorum necessitudines inducit. *Plut.*

¶ EXEMPLA SACRA.

Suspicionis exempla: Abraham, *Gen.* 20. 11. Laban, 31. ℣, 20. Iacob, 37. ℣. 33. Putiphar, 39. ℣. 19. Fratres Ioseph, 43. ℣. 18. Filii Israel, *Ios.* 22. ℣. 11. 12. Socer Samsonis, *Iudic.* 15. 2. Eli, 1. *Sam.* 1. 13. Saul. 20, ℣. 30. & 22. ℣. 8. Principes Philisthæorum, 29. ℣. 4. Principes filiorum Ammon, 2, *Sam.* 10. 3. 1. *Paral* 19. 3 Rex Syriæ, 2. *Reg.* 5 ℣. 5. Assverus, *Esth.* 3 ℣. 11. & 7. ℣. 8. Ierias, portæ custos, *Ier.* 37. ℣. 2. Azarias, 43 ℣. 2. 3. Tortores Eleazari, 2. *Macch.* 6. ℣. 28. 29. Discipuli, *Matth.* 14 ℣. 25. 26. *Act.* 9. 26. Simon Pharisæus, *Luc.* 7. ℣. 39. Iudæi, *Actor.* 2. 13. & 21. 29. Plebs & Magistratus, 16. 22. Lysias, ℣. 38. Barbari, 28. ℣. 4.

Vide Calumnia.

TACITURNITAS.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

Quam plures vidi loquendo in peccatum incidisse, vix quenquam tacendo. Ideòque tacere nosse, difficilius est quàm loqui. Scio loqui plerosque, cùm tacere nesciant. Rarùm est tacere quenquam, cùm sibi loqui nihil prosit: sapiens est ergò, qui novit tacere. *Ambros. lib. 1. de offic.*

Silendi patientia, opportunitas loquendi, & contemptus divitiarum, sunt maxima fundamenta virtutum. *Id. ibid.*

Diu considera, quid loquendum sit, & adhuc tacens provide, ne quid dixisse pœniteat. Sapiens ut loquatur, multa prius considerat, quid, aut cui, quo loco vel tempore dicat. *Hier. in quad. Epist.*

Ille scit recte dicere, qui & ordinate novit tacere. *Greg. in mor.*

Et loqui, & tacere, perfectio est: Est autem utriusque partis causa, verborum tenuisse mensuram. Aliquoties nimia taciturnitas stultitiæ adscribitur, sicut & verborum nimietas ad furorem refertur, secundum illud sapientis: Est tacens, non habens sensum loquelæ: & est tacens, sciens tempus apti temporis: de qua re si nostri sententiam requiras arbitrii, tam malo aliquis in tacendo stultus, quàm nimium loquendo judicetur insanus. *Val. Episc. in quodam serm.*

Hæc regalis procul dubio virtus, celerius necessaria sentire, & tardius in verba prorumpere. Nescit enim pœnitenda loqui, qui proferenda suo prius tradit examini. *Cassiod. lib. 3.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Hippolyto v. 873.

Alium silere quod voles, primus sile.

Horat. 1. Epist. 18.

Nec retinent patulæ commissa fideliter aures.

Ovid. lib. 2. Amor. 2.

Quis minor est autem, quam tacuisse, labor?

Horat. Satyr. 4. lib. 1.

Fingere qui non visa potest: commissa tacere
Qui nequit: Hic niger est, hunc tu Romane caveto.

Iuvenal. Satyr. 9.

Hæc soli commissa tibi celare memento,
Et tacitus nostras intra te fige querelas.
Nam res mortifera est inimicus pumice levis.
Qui modo secretum commiserat, ardet, & odit,
Tanquam prodiderim quicquid scio.

Terent in Eunucho. 4. 4.

—— —— Tu pol, si sapis,
Quod scis nescias.

Horat. lib. 1. Epist. 18.

Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,
Commissumque teges, & vino tortus & ira.

Ovid. lib. 2. de arte Amandi.

Eximia est virtus præstare silentia rebus:
At contra gravis est culpa, tacenda loqui.

¶ APOPHTHEGMATA.

Diogenes apud quendam, qui se philosophum profitebatur, cum ipsa re non esset: Vah miser! dixit: cur id, quod optimum est in vita

vita philosophi, corrumpis, & verbis audes te philosophum jactare? *Stob. serm. de Tacit.*

Aristoteles quidnam in vita difficillimum esset sciscitatus? respondit: Tacere quæ dicenda non sunt. *Stob. serm. de arcanis.*

Idem interrogatus, quamobrem, cùm alios doceret loqui, ipse taceret? dixit: Nempe eos quidem ipsa non scindit: cultros autem acuit *Ant. & Max. serm. de taciturn.*

Theophrastus juvenem in convivio tacentem animadvertens, dixit: Si imperitus taces, peritus es: sin verò peritus, imperitè taces. *Eod. serm.*

Democritus, cum animadvertisset quendam multa imperitè disputantem: Hic, inquit, non dicendi peritus mihi videtur: sed omninò tacendi imperitus. *Eod. serm.*

§ SIMILITUDO.

UT monas non exit suum finem: sed semper in uno manet, undè & nomen habet: dyas autem initium differentiæ infinitum: protinus enim per se duplicatur ad multitudinem: Ita sermo, donec apud unum manet, verè arcanus est & secretus: quod si ad alterum transierit, jam spargitur in famam. *Plut.*

§ EXEMPLA PROFANA.

EXemplar taciturnitatis honestæ D. Maria Virgo. Hanc virgines, hanc fœminæ omnes imitentur: pauciloquam quidem, sed ad miraculum sapientem. *L. Vives de Christiana fœmina. lib.* 1.

Disertissimum Homerus *Vlyssem* maximè taciturnum expressit, filiumque ejus, & conjugem, & nutricem: siquidem audis eam dicentem

Ἕξω δ' ἠύτε περ κρατερὴ δρῦς, ἠὲ σίδηρος
Non secus ac fortis quercus ferrumve tacebo.

Apud *Spartanos* in Phiditiis natu maximus commonstratis foribus: Ταύτῃ σοι ἐξέρχεται λόγος, audientibus omnibus proclamabat. *Plut. lib. 2. con. & in Lycurgo.*

Quum *M. Catoni* Vticensi, etiamnum puero, vitio daretur taciturnitas (nec enim cum pueris exercebatur, nec à quoquam audiri volebat) ait: Carpant taciturnitatem, modò vitam probent. Et addit: Tùm demum abrumpam hoc meum silentium, cùm ea loqui potero, quæ sunt indigna silentio. *Plut.*

Leæna meretricula, cum nullis tormentis adduci potuisset, ut consilia Harmodii & Aristogitonis tyrannicidarum detegeret, statuam apud Athenienses æneam meruit. Iphicratis opus Leæna scilicet, cui ob taciturnitatem lingua adempta est. *Alex ab Alex. lib.* 1. *cap.* 30. *ex Plin. l.* 34. *c.* 8.

Papyrius ob taciturnitatem eorum, quæ in senatu consultabantur, puer etiamnum prætextâ à Romano senatu donatus est. *Macrob. lib.* 1. *Saturn. cap.* 6. *& Gellius lib.* 1. *c.* 23.

Cajus Cæsar libertinæ mulieri, quod tormentorum nullo cruciatu adigi potuisset, ut patroni crimen proderet, octingenta donavit. *Sueton.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

PEr numerum 1095. Ægyptii soliti sunt Taciturnitatem indicare: causas vide apud *Pierium Valer. lib. 38. pag 362 F.*

Vide Garrulitas, Lingua, Loquacitas, Silentium.

TEMERITAS.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

OMnis actio vacare debet temeritate & negligentia. *Cic. 1. Offic.*

Nihil est temeritate turpius; nec quidquam tàm indignum sapientis gravitate & constantia, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis explorate perceptum sit & cognitum, sine ulla dubitatione defendere. *Cic. 1. de Nat. Deorum.*

Nihil est à gravitate sapientis, errore, levitate, temeritate disjunctius. *Cic. 4. Acad.*

Vt hoc pulcherrimum est, vera videre: sic pro veris probare falsa, turpissimum est. *Cic. 4. Acad.*

Quid est tàm futile, quàm quidquam approbare non cognitum? *Cic. 1. Acad.*

Insignis est temeritas, cùm aut falsa, aut incognita res approbatur. Nec hoc quidquam est turpius, quàm cognitioni & perceptioni assertionem approbationemque præcurrere. *Cic. 1. Acad.*

Temerè affirmare de altero, est periculosum, propter occultas hominum voluntates, multiplicesque naturas. *Cic. Brut.*

Cavendum est, ne incognita pro cognitis habeamus, iisque temerè assentiamus: sed adhibeamus ad considerandas res & tempus & diligentiam. *Cic. 1. Offic.*

Nos ipsos redargui refellique patiamur: quod hi ferunt animo iniquo, qui certis quibusdam destinatisque sententiis quasi addicti & consecrati sunt; eaque necessitate constricti, ut etiam, quæ non probare soleant, ea cogantur constantiæ causa defendere. *Cic. 2. Tusc.*

Plerique errare malunt, eamque sententiam, quam adamaverunt, pugnacissimè defendere; quàm sine pertinacia, quid constantissimè dicatur, exquirere. *Cic. Lucul.*

¶ APOPHTHEGMATA.

DEmonax aliquando in balneis cùm refugeret ingredi aquam ferventiorem, & alius illum appellaret meticulosum: Quid, inquit, an hoc pro patria passurus essem? *Eras. lib. 8. apoph.*

Demosthenes. Quùm Athenienses gestirent Harpalo ferre suppetias, jamque in Alexandrum armarent, derepentè apparuit Philoxenus, quem Alexander maritimis negotiis præfecerat. Hic, quum

popu-

populus metu attonitus consilesceret: Quid facerent, inquit *Demosthenes*, si solem videant, qui non possunt obtueri lucernam? Ita populo temerarios motus exprobravit. *Erasm. lib. 4. apoph. ex Plutarch.*

Antigonus, cùm audivisset filium in extraordinario conflictu ab hostibus interfectum esse, dixit: Sero nimis interiisti, mi fili, qui tam temerè in hostes te conjeceris, neque tuæ salutis, nec meorum monitorum memor. *Erasm. in declamatione de morte.*

Fabius Maximus audiens *Minutium* collegam, qui feliciter nonnullos hostes jam dejecerat, multum laudari, ait, Se magis secundam Minutii collegæ fortunam quam adversam pertimescere. Sentiens, illius temeritatem periculosissimam esse Reipublicæ. *Plut. in Roman. apoph.*

Minutius, quum Fabium, tanquam cunctatorem in senatu insimulasset, quòd præ timore pugnam detrectaret, partitusque esset cum Fabio copias, eoque invito prælium cum Annibale iniisset: Ita est, inquit Fabius, non celeriùs quàm timui deprehendit fortuna temeritatem. *Brusoni lib. 3. cap. 16. ex Plut.*

Augustus Cæsar eos, qui levem ob causam periculis se exponerent, similes ajebat esse aureo hamo piscantibus, qui plus damni amisso semel hamo acciperent, quàm multarum capturarum lucro posset reparari. *Fulgos. lib. 7. cap. 2.*

¶ SIMILITUDINES.

SOl, cùm maximè tollitur in altum, arduus ad polum septentrionalem, tùm minimùm movetur: Ita quo major est potestas, hoc magis coercenda est animi temeritas. *Plut.*

Columbo in volatu pernicitas est: sed dum plaudit in aëre, sibi placens, implicatis strepitu pennis, capitur ab insidiante alicubi accipitre: Ita multi, dum ostentant suas vires, magis quàm utuntur, obliti sui, præda fiunt inimicis. *Erasm.*

¶ EXEMPLA SACRA.

TEmeritatis exempla: Israelitæ, *Num.* 14. & 40. 41. *Deut.* 1. & 42. 43. Iosaphat, 2. *Paral.* 20. 22. Ioseph & Azarias, 1. *Macchab.* 5. & 56. *&c.* Iosias, 2. *Paral.* 35 22. Petrus, *Matth.* 26. 51. Thomas, *Ioan.* 11. 16 Exorcistæ, *Act.* 19. & 13. 16. Temeritatis pœnæ exempla: Israelitæ, *Num.* 14. & 45. *Deut.* 1. 44. Iosaphat, 2. *Paral.* 20. 37. Iosias, 35. & 23. Ioseph & Azarias, 1. *Macchab.* 5. & 59. 60.

¶ EXEMPLA PROFANA.

APud *Romanos* ignominiæ causa militibus audacioribus, qui nec animi, nec consilii satis haberent, vena solvebatur: quæ non tàm pœna quam medicina fuit, ut superflua sanguinis parte defluxa, se magis intrà gyrum rationis continerent. *Alex. ab Alexand. lib. 2. cap. 13.*

Servilius Cæpio consul cum Cn. Manlio, qui, quum contrà Cimbros, in Italiam irruentes, temerariè pugnans, de exercitu XXC. M. hominum amisisset: ex jussu populi Romani, bona ejus publicata, eique imperium primò post Tarquinium abrogatum: ipse in publicis vinculis extinctus: indè tractus & discerptus est ad scalas Gemonias. *Livius l.67.*

Vide Audacia, Fortitudo.

TEMPERANTIA.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

MUnus temperantiæ est in coercendis sedandisque cupiditatibus, quibus contrariamus in ea, quæ nos avertunt à legibus Dei, & à fructu bonitatis ejus: cujus officium est contemnere omnes corporeas illecebras laudemque popularem. *Aug. lib. de morib. Eccl.*

Vir temperatus, in rebus hujus vitæ habet regulam utroque Testamento confirmatam, ut eorum nihil deligat, nihil per se appetendum putet. *Id. ib.*

In temperantia maximè honesti cura, decoris consideratio spectatur & quæritur. *Id. ib.*

Nec velis delicatè vivere, nec ditescere, nec gloriæ cupidus esse; ista enim sunt vitæ corruptio, nos verò non sumus corruptibiles. *Greg. hom. in Ezech.*

Temperantia facit abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, & verecundum: Hæc virtus si in animo habitat, libidines frænat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, cogitationes pravas removet, scientiam inserit, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, mentem placida tranquillitate componit, & totam ab omni semper tempestate vitiorum defendit. *Prosper de vitæ contempl.*

Satius est temerè mittere lapidem, quàm verbum. Pessima res, omnibus servire cupiditatibus. Attendamus nobis ipsis, & alios non reprehendemus: multa enim in nobis sunt, propter quæ alios carpimus. *Nilus in sententiis.*

Cohibe oculum: cùm enim non attenderis, circumvolvitur: Parcè utere linguâ: sæpè enim profert, quæ melius fuisset celari. Corpori, solùm quantum indiget, impende; non quantum cupit. *Idem ibid.*

Delicatè vivere ne eligas: amorem enim hujus vitæ conciliat: inimicitia autem adversus Deum ex utroque nascitur. Aversare in vita gaudium, ipsum enim lubricum est, & præcipitat exultantes. *Idem ib.*

¶ SEN-

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICÆ.

TEmperantia est moderatrix omnium commotionum. *Cicer. 5. de Finib.*

Temperantia est, quæ in rebus aut expetendis aut fugiendis, ut rationem sequamur, monet: quæ animis pacem affert, & eos quasi quadam concordia placat ac lenit. *Cic. 1. de Finib.*

Nihil reperiri potest tàm eximium, aut tàm expetendum, quàm istam virtutem, moderatricem animi, temperantiam, non latere in tenebris, neque esse abditam; sed in luce esse positam. *Cic. ad Q. Frat. Epist. 1.*

Frugalitatis esse videtur proprium, motus animi appetentes regere & sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam. *Cic. 3. Tusc.*

Eas tres virtutes, fortitudinem, justitiam, prudentiam, frugalitas est complexa. *Id. ib.*

Non potest temperantiam laudare is, qui ponit summum bonum in voluptate: est enim temperantia libidinum inimica. *Cic. 3. Offic.*

Qui voluptatem summum bonum statuit, esse temperans nullo modo potest. *Id. 1. Offic.*

Quæ laus, quod decus erit tanti, quod adipisci cum dolore corpus velit, qui dolorem summum malum sibi esse persuaserit? *Cic. 2. Tusc.*

His in rebus, quæ tractantur in vita, modum quendam & ordinem adhibentes, honestatem & decus conservabimus. *2. Off.*

Mediocritas ad omnem usum cultumque vitæ referenda est. In omnibus rebus mediocritas est optima. *Id. 1. Off.*

Modus est optimus, decus ipsum tenere, nec progredi longiùs. *Orat. ad Brut.*

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Lexander*, quum quidam eum hortarentur, ut Darii filias & uxorem formâ præstantes spectaret, turpe futurum dixit, eos qui vicissent viros, à mulieribus vinci. *Curtius.*

Socrates frugalem & rebus suis contentum animi habitum similem esse dicebat viæ brevi & amœnæ: multùm enim gratiæ & parùm laboris habet. *Laert.*

Idem quærenti, quis ditissimus esset? Paucissimis contentus, respondit. Virtus enim suis rebus contenta naturæ opulentia est. *Stob.*

Crates cùm in forum incidisset, alios ementes, vendentes alios contemplatus: Illi, inquit, quod rem inter se contrariam agunt, se beatos judicant: At ego me, quod utriusque, tùm emendi, tùm vendendi sum immunis. *Stob. & Laert.*

¶ SIMI-

§ SIMILITUDINES.

UT Athenienses nunquam de pace consultabant, nisi pullati, quemadmodum dicebat Demades: Ita nobis non venit in mentem moderatior victus, nisi jam febri æstuantibus, & admotis pharmacis. *Plut.*

Vt nautæ sereno cœlo nonnihil laxant vela: cùm est suspicio tempestatis, contrahunt: Ita corpori rectè affecto nonnihil permittendum: contrà si quid timebitur morbi, cautius agendum. *Idem.*

Vt in tranquillitate corpus expeditum redditur adversus imminentem tempestatem: Ita tenui victu, parcaque, ut medici loquuntur, diæta utendum; ut si incidas in opiparum convivium, possis enatare. *Idem.*

Vt navibus sentinæ plenis onus detrahendum: Ita corporibus aggravatis subducendus cibus ac potus. *Idem.*

§ EXEMPLA PROFANA.

Ægyptiorum sacerdotum mores præparci in victu, ac frugi prorsum bonæ, & contemplationi dedita mens, in stuporem usque à Chæremone Stoico narrantur. *Cœlius lib. 13. cap. 25. ex D. Hieron. & Diod. Sic. lib. 2. cap. 2.*

Pythagoras Philosophus oluscculis tantùm & frugibus vescebatur, carnibus abstinebat; potum illi fons tribuit, castus in matrimonio vixit: mox in cœlibatu Damam suam filiam ad virginitatis votum induxit. *Laert.*

Demonax philosophus Hadriani tempore, inter alias animi dotes vitam quoque continentissimam egit. *Volat. lib. 15. Anthrop.*

Cleomenes Leonidæ F. uti in conjugio cum Agiatide Agidis fuit successor: Ita quoque studiorum imitator, luxus & voluptatis omnis hostis. *Theat. Zwing.*

Numa Pompilius, secundus rex Romanorum, vitam egit frugalissimam: otio, non ad voluptatem & delicias, non ad quæstum, sed ad Deorum immortalium cultum, & ad ipsorum naturam, quantum poterat, cognoscendam utens. *Plutarch.*

M. Catonis abstinentiæ testis Epirus, Achaia, Cyclades insulæ, maritima pars Asiæ, provincia Cypros: undè cùm pecuniæ deportandæ ministerium sustineret, tàm aversum animum ab omni Venere, quàm à lucro habuit, in maxima utriusque intemperantiæ versatus materia. *Valer. lib. 4. cap. 3. Plut. in ejus Vita, & Florus in Epitome.*

Tacitus vir consularis, senex & gravis, factus est Romanus Imp. omnium assensu: vir temperans, sobrius, & librorum lectioni intentissimus. Frugales mensulas holusculis, & leguminibus Pythagoricis instructas, multò lautiores esse dicebat, quam Milesiorum sumptuosa fastidia. *Guido Bituricensis.*

§ HIE-

¶ HIEROGLYPHICA.

PEr *Ophiomachum*, quem alii *Stellionem* interpretantur (nos terrestrem Locustam esse comperimus) AEgyptii *Modestiam*, *Temperantiam atque Continentiam* intelligebant: eà siquidem serpentem oppugnat, voluptatemque terræ prorepentem allidit. *Vide plura apud Pier. Val. lib.* 28. *pag.* 263. *C.*

Habent etiam Divinæ literæ hieroglyphicum; quod per *Zonam Cingulúmve* significant præcipuè verò *Temperantiam & Moderationem*, qua fluxæ animorum cupiditates coercentur, luxuriantia compescuntur, & modus denique imponitur. *Pier. Valer. lib.* 40. *pag.* 393. *A.*

Vide Abstinentia, Frugalitas.

TEMPLUM.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

ET sanctuarium meum metuite, ego, DOMINVS. *Levit.* 19.

Nunquid spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? *Ierem.* 7.

Propter malitiam adinventionum eorum de domo mea ejiciam eos. *Osea* 9.

Facient mihi sanctuarium, & habitabo in medio eorum; juxtà omnem similitudinem tabernaculi, quod ostendam tibi, & omnium vasorum in cultum ejus. *Exod.* 25.

Quis poterit prævalere, ut ædificet ei dignam domum? Si cœlum & cœli cœlorum capere eum nequeunt, quantus ego sum, ut possim ei ædificare domum? Sed ad hoc tantum, ut adoleatur incensum coràm illo 2. *Paral.* 2.

Ergóne credibile est, ut habitet DEVS cum hominibus super terram? Si cœlum, & cœli cœlorum non te capiunt, quantò magis domus ista, quam ædificavi? 2. *Paral.* 6.

Holocausta eorum & victimæ placebunt mihi super altari meo, quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis. *Esa.* 56.

Cœlum sedes mea, & terra scabellum pedum meorum, dicit Dominus. *Ibid.* 66.

Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. *Psal.* 5.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. Oda. 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues
Romane, donec templa refeceris,
AEdesque labentes Deorum, &
Fæda nigro simulacra fumo.

Propert.

Propert. lib. 3. Eleg. 12,

Torrida sacrilegum testantur lumina Brennum;
Dum petit intonsi Pythia regna Dei:
At mons laurigero concussus vertice duras
Gallica Parnassi sparsit in arma nives.

TEMPUS.

¶ SENTENTIÆ BIBLICAE.

OMnia tempus habent,& suis spaciis transeunt universa sub cœlo. *Eccles.* 3.

Omni negocio tempus est,& opportunitas, & multa hominis afflictio. *Ib.* 8.

Fili, conserva tempus, & devita à malo. *Eccl.* 4.

Priusquam moriaris, in amicum esto beneficus: & pro eo, quod potes, manum illi dando porrige. *Ib.* 14.

Non defrauderis à die bono,& particula bonæ diei non te prætereat. *Id. ib.*

Nemini mandavit impiè agere,& nemini dedit spacium peccandi. *Id.* 15.

Videte, fratres, quomodo cautè ambuletis: non quasi insipientes; sed ut sapientes, redimentes tempus. *Ephes.* 5.

Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. *Act.* 1.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

INter temporalia & æterna hoc interest,quod temporale plus diligitur,antequam habeatur: vilescit autem cùm advenerit:non enim satiat animam,cui verax & certa sedes æternitas. Æternum autem ardentius diligitur adeptum,quàm desideratum: nulli enim desideranti conceditur plus de illo æstimare,quam si habet, ut ei vilescat, quum minus invenerit: sed quantum quisque veniens æstimare potuerit,plus perveniens inventurus est. *Aug.l.*1 *de doctr.Christ.*

Discernendum est quid præcedat æternitate, quid tempore, quid electione, quid origine: æternitate, sicut Deus omnia: tempore, sicut flos fructum: electione,sicut fructus florem: origine,sicut sonus cantum. *Id. in quodam serm.*

Fallax in temporalibus bonis suavitas: labor & perpetuus timor, & periculosa jucunditas: initium sine providentia,& finis cùm pœnitentia. *Id. ib.*

Nil longum, quod finem habet: æternitati comparatum omne tempus breve est. *Hier. in Ier. l.* 1.

Ne dicas,priora tempora meliora fuêre,quàm nunc sunt: virtutes faciunt dies bonos, vitia malos. *Id. in Eccles. lib.*41.

Nemo vestrum parvi æstimet tempus,quod in verbis consumitur otio-

oriosis. Volat verbum irrevocabile: volat tempus irremeabile: nec advertit insipiens, quid amittat. Licet fabulari, dicant, donec hora prætereat: O donec prætereat hora, quam tibi ad agendam pœnitentiam, ad obtinendam veniam, ad acquirendam gratiam, ad promerendam gloriam miseratio conditoris indulgeat! donec transeat tempus, quo divinam propitiare debueras pietatem, properare ad angelicam societatem, suspirare ad amissam hæreditatem, excitare remissam voluntatem, flere commissam iniquitatem. *Bernh. serm. ad scholares.*

Nil pretiosius tempore, & heu! nihil hodie eo vilius invenitur. Transivit dies salutis, & nemo recogitat: nemo sibi perire diem, & nunquam rediturum causatur: sed sicut capillus de capite, sic nec momentum peribit de tempore. *Id. ib.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Claud. Paneg. 2. in laud. Stilic. v. 424.

Est ignota procul, nostraque impervia menti
Vix adeunda deis, annorum squalida mater,
Immensi spelunca ævi, quæ tempore vasto
Suppeditat revocatque sinu. complectitur antrum,
Omnia qui placido consumit numine, serpens,
Perpetuumque viret squamis, caudamque reducto
Ore vorat, tacito relegens exordia lapsu.
Vestibuli custos vultu longæva decoro
Ante fores Natura sedet, cunctisque volantes
Dependent membris animæ: mansura verendus
Scribit jura senex, numeros qui dividit astris,
Et cursus stabilesque moras, quibus omnia vivunt
Ac pereunt fixis cum legibus. ille recenset
Incertum quid Martis iter, certumque Tonantis
Proficiat mundo; quid velox semita Lunæ,
Pigraque Saturni: quantum Cytherea sereno
Curriculo, Phœbique comes Cyllenius, erret.

Verg. lib. 1. Georg. v. 284,

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Id. 10. AEneid. 467.

Stat sua cuique dies: breve & irreparabile tempus
Omnibus est vita.

Ovid. lib. 10. Metamorph. v. 519.

Labitur occultè, fallitque volubilis ætas;
Et nihil est annis velocius.

Ovid. lib. 15. Metamorph. v. 178.

Cuncta fluunt, omnisq; vagans formatur imago,
Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu,

Non

Non secus ac flumen: neque enim consistere flumen,
Nec levis hora potest; sed, ut unda impellitur unda,
Vrgeturq; eadem veniens, urgetque priorem,
Tempora sic fugiunt pariter, pariterq; sequuntur,
Et nova sunt semper: nam quod fuit ante, relictum est;
Fitque quod haud fuerat, momentaq; cuncta novantur.

Idem lib. 6. Fast.

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis:
Et fugiunt freno non remorante dies.

Idem lib. 3. de arte amandi.

Vtendum est ætate: cito pede labitur ætas:
Nec bona tam sequitur quam bona prima fuit.

Seneca in Hippolyto. v. 1137.

—— —— Volat ambiguis
Mobilis alis Hora.

Terent. in Andria. 1. 2.

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.

Vergil. Ecloga 9 v. 51.

Omnia fert ætas, animum quoque: Sæpe ego longos
Cantando puerum memini me condere soles.

Idem in elegia de Mecœnatis obitu.

Tempora dispensant usus, & tempora cultus:
Hæc homines, pecudes, hæc moderantur aves.

Ovid lib. 15. Metamorph. v. 234.

Tempus edax rerum, tuq; invidiosa vetustas
Omnia destruitis, vitiataq; dentibus ævi
Paulatim lenta consumitis omnia morte.

Idem lib. 2. de arte amandi.

—— Lentescunt tempore curæ.

Idem lib. 4. de Ponto. El. 8.

Tabida consumit ferrum, lapidesque vetustas:
Nullaque res majus tempore robur habet.

Cornelius Gallus.

Cuncta trahit secum, vertitq; volubile tempus:
Nec patitur certa currere quemque via.

Martial. lib. 8. Epigram. 50.

Quid non longa dies, quid non consumitis anni?

Claud. lib. 2. in Eutrop. v. 243.

—— Quid non longa valebit
Permutare dies?

Olympius Nemesianus Ecloga 3.

Omnia tempus alit, tempus rapit, usus in arcto est:

Ex Græcis Comicis.

Πάντ' ἀνακαλύπτων ὁ χρόνος πρὸς φῶς φέρει.
Omnia revelans tempus in lucem eruit.
Ἄγει δ' πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος.
At veritatem tempus in lucem extrahit.
Χρόνῳ τὰ πάντα γίγνεται καὶ κρίνεται.
Est tempus opifex atque judex omnium.
Σύμβουλος οὐδείς ἐστι βελτίων χρόνου.
Consultor homini tempus utilissimus.
Χρόνος δίκαιον ἄνδρα δεικνύει μόνος.
An justus aliquis, tempus id solum indicat.
Χρόνος δ' ἀναιρεῖ πάντα, καὶ λήθην ἄγει.
Oblivionem tempus affert omnium.
Μακρὸς δ' αἰὼν συμφορὰς πολλὰς ἔχει.
Est longa vita plena multis casibus.
Λύπης δ' πάσης γίγνεθ' ἰατρὸς χρόνος.
Medetur omni tempus ægritudini.
Πάντων ἰατρὸς τῶν ἀναγκαίων κακῶν
Χρόνος ἐστὶν, οὗτος καί σε νῦν ἰάσεται.
Quibuslibet, necessitas quæ dat, malis
Tempus medetur: & tibi id medebitur.

§ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

Effugere nemo potest, quod futurum est; & sæpè utile est, non scire, quod futurum sit. Miserum est enim nihil proficientem angi. *Cic.* 3. *de Nat. Deor.*

Nihil est pro certo futurum, quod possit aliqua procuratione accidere, ne fiat. 2. *de Divin.*

Quod semel admissum est, coërceri reprimique non potest. 1. *de Finib.*

Præterita mutare non possumus. *In Pison.*

Non potest dies esse sæpiùs, qui semel fuit. 2. *de Finib.*

De præteritis non est quærendum. *Cic. Cur. Fam.*

Nihil horum temporalium stabile neque solidum est: nos tamen cupimus tanquam aut semper futura, aut semper habituri. *Seneca epist.*

Fluunt omnia, & in assidua diminutione sunt corpora nostra: rapiuntur fluminum more. Quicquid vides, currit cum tempore: homo fluida est materia & caduca; & omnibus obnoxia casibus. *Idem ibid.*

Nemo se judicat quicquam debere, qui tempus accepit: quum interim hoc unum est, quod ne gratus quidem potest reddere. *Idem Epist.* 1.

Omnia aliena sunt, tempus tantum nostrum quotidiè est: deterior posterior dies. *Idem in Proverb.*

¶ APOPHTHEGMATA.

THales sciscitatus, quidnam in tota rerum natura esset sapientissimum? respondit: Tempus: invenit enim omnia. *Laert.lib.*1.*c.*1.

Bias dicere solitus erat, vitæ tempus ita metiendum, quasi & diu & parum victuri simus. *Id.lib.*1.*c.*6.

Democritus dixit, pretiosissimum impendium esse tempus: πολυτελέστατον ἀνάλωμα χρόνος. *Plut. in vita Antonij.*

Anaxagoras percontanti, an Lampsaceni montes aliquando mare futuri essent? respondisse dicitur: Ita sanè, nisi tempus defecerit. *Brus.lib.*6.*c.*26.

Simonides interrogatus, quantum temporis vixisset? Tempus quidem, inquit, exiguum: annos autem multos. *Stob. serm.* 9.

Plinius major, quum recitatorem quiddam perperàm pronunciantem amicorum quispiam revocasset, & ut repeteret, coëgisset: Quid, inquit, an intellexeras? Quum ille annuisset: Cur ergo, inquit, revocabas? Decem ampliùs versus ista tua interpellatione perdidimus: Tanta erat parsimonia temporis. *Eras.lib.*8.*apoph.*

Idem nepotem suum ambulantem videns, objurgavit: Poteras, inquit, has horas non perdere. *Idem.*

Cicero. Quum accusator Milonis, ex argumento temporis colligens Clodio à Milone structas insidias, subindè rogaret, quo tempore occisus esset Clodius? *Cicero* respondit: Serò. Voce ancipiti significans è republica fuisse futurum, si Clodius multò antè fuisset interfectus. *Eras.lib.*3. *apoph.*

¶ SIMILITUDINES.

SIcut unda undam perpetuò propellit: Ita dies diem trudit. *Erasm.*

Vt à currente flumine tantum habes, quantum hauris: Ita ex annis semper euntibus nihil accipis, nisi quod in res duraturas collocaris. *Idem.*

Vti ciconias nemo advenire sentit, sed advenisse: nemo discedere, sed discessisse: quòd noctu clanculumque faciant utrumque: Ita juventutem nemo intelligit discedere, sed discessisse: & senectutem non sentimus advenire, sed advenisse. *Idem.*

Vt natura non est eadem omnibus locis, neque flatuum, nec maris, nec pluviæ, nec arborum, nec animantium: Ita non oportet hominem ubivis eundem esse, sed cum loco ac tempore variari. *Erasm.*

¶ HIEROGLYPHICA.

VEteres AEgyptii *Serpentis imaginem*, caudam suam sub guttur attractam, occultantis in manu dextera Saturni statuebant *pro anni circuitu*, pro tempore, pro ætate, pro immortalitate. Quòd verò serpens temporis signum esset, causam Cyrillus hanc subjicit; Quòd

Quòd in longitudinem porrigitur, & multis complicatur spiris, quæ sunt multæ dierum annorumque series, taciteque proserpit, nullo edito strepitu. Ea quoque causa esse potest suppressæ caudæ, quod tempus aut à præterito, aut à præsenti, aut à futuro consideretur, quæ omnia incerta nobis omninò sunt. Præsens quippe cùm instabile sit, & velocissimè transcurrat, vix percipitur: præteritum intueri non possumus: futurum longè minùs: quia nondum est, & ejus finis prorsus est incognitus. *Pier. Val. lib.* 14. *pag.* 130. *E.*

Annum significaturi veteres, *Iani & Apollinis* effigiem ponebant. Vergilius Liberum & Cererem adducit, inquiens in Georgicis:

> —— —— *Vos ô clarissima mundi*
> *Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum*
> *Liber & alma Ceres.* *Pier. Val. ibidem.*

Per Basiliscum quoque Ægyptii *æternitatem* significarunt: quod inter serpentum genera hoc unum interfici vi non potest: quin imò tanta huic uni vis inest, ut animalia reliqua solo sibilo fuget, quo audito ferunt omnes avium cantus coerceri, fruticesque & herbas non ullo morsu, sed olfactu aspectuque solo enecari. *Pier. Val. lib.* 14. *pag.* 131. *C.*

Stella quoque Temporis est hieroglyphicum: quia nihil in mundo toto statam temporis legem magis observat, quàm cœlestia corpora, quæ sua quadam lege iterum ac sæpiùs mota, eodem semper temporis intervallo, certisque periodis eò redeunt, undè ferri ceperant. *Pier. Val. lib.* 44. *pag.* 437. *B.*

Falcem attributam Saturno, cui tempora subjiciuntur, ad significandum *Tempus* nonnulli volunt: quòd tempus omnia metit, exsecatque & auffert. *Pier. Val. lib.* 56. *pag.* 536. *F.*

Per populum quoque arborem *Tempus* indicabant: propterea quòd arbor ea bicoloribus sit foliis prædita, ex quo præcipuas ipsius Temporis partes, quippe diem ac noctem, referre videamur. *Pier Val. lib.* 52. *pag.* 505.

TENACITAS.

¶ SIMILITUDO.

IN Chio Dianæ facies est in sublimi posita, cujus vultus intrantibus tristis, exeuntibus exhilarata videtur: Ita sordidi quidam adeuntem amicum tristes accipiunt, timentes, ne quid petat, aut ne sumptum adferat conviva: at alacres dimittunt abeuntem. *Erasm.*

Vide Avaritia.

TENTATIO.

❡ EXEMPLA BIBLICA.

TEntationis diabolicæ exempla: in Eva, *Gen.* 3. ℣. 1. 3. 2. *Cor.* 11. 3. Davide, 1. *Paral.* 21. 1. Iobo, *Iob.* 1. 11. & 2. 7. Christo, *Matth.* 4. 3. Petro, *Luc.* 22. 31. Iuda proditore, *Ioan.* 13. 1. Anania, *Actor.* 5. 3. Tentare jubemur nos ipsos, num simus in fide, 2. *Cor.* 13. 5. Tentationes ad malum non esse à Deo, *Iacob.* 1. 13. Tentatio humana, 1. *Cor.* 10. 13. dicitur illa, quæ ab imbecillitate humana proficiscitur. Tentationes pro lucro ducendæ, *Iac.* 1. 2. novit Dominus pios ex tentationibus eripere, 2. *Petr.* 2. 9. nec sinit eos suprà modum tentari, 1. *Cor.* 10. 13. 2. *Pet.* 2. 9. *Apoc.* 2. 10. Tentatorum, deque fructu tentationis exempla: Abraham, *Gen.* 22. 1. *Iudith.* 8. ℣. 21. 22. 1. *Macch.* 2. 52. *Hebr.* 11. 17. Iacob: lucta Iacobi fuit quædam tentatio, *Gen.* 32. 24. Israelitæ, *Exod.* 15. 25. & 16. 4. *Deut.* 8. 2. 16. & 13. 3. *Iudic.* 2. 22. & 3. 1. Ezechias, 2. *Par.* 32. 31. David, *Psal.* 26. 2. & 119. 71. Tobias senior, *Tob.* 2. 12. & 12. 13. Abraham, 1. *Macch* 2. 25. Ioseph, ℣. 53. Phinees, 54. Caleb. 55. Iosuah, 56. David, 57. Elias, 58. Ananias, ℣. 59. Paulum quoque expertum esse spirituales tentationes, & ignita Diaboli tela, promptum est colligere ex his locis, 2. *Cor.* 2. 11. & 7. 5. & 10. 4. & 12. 7. 1. *Thes.* 2. 18. *Ephes.* 6. 12.

TERRA.

❡ SENTENTIAE POETICAE.

Lucret. lib. 2. de natur. rerum.

—— —— Vnde alma liquenteis
Humorum guttas mater cum terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges, arbustaque læta,
Et genus humanum: parit omnia secla ferarum,
Pabula cùm præbet, quibus omnes corpora pascunt,
Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
Quapropter merito maternum nomen adepta 'st.
Cedit item retrò, de terra, quod fuit antè
In terras: & quod missum 'st ex ætheris oris,
Id rursum cœli stellantia templa receptant.

Manil. lib. 1. Astronomic.

Vltima subsedit glomerato pondere tellus.

Ibidem.

Est igitur tellus mediam sortita cavernam
Aeris, & toto pariter sublata profundo:
Nec patulas distenta plagas, sed condita in orbem:
Vndique surgentem pariter, pariterque cadentem.

Lucan. lib. 7. bell. civil.

—— —— Capit omnia tellus
Quæ genuit; cœlo tegitur, qui non habet urnam.

Ovid.

Ovid. lib. 1. de arte amandi.

Nec tellus eadem parit omnia: vitibus illa
Convenit; hæc oleis; hic benè farra virent.

Vide Mundus.

TERRÆMOTUS.

¶ EXEMPLA SACRA.

TErræmotus exempla: Tempore Oziæ regis, *Amos* 1 v. 1. *Zachariæ* 14. 5. Tempore passionis & expirationis Christi, *Matt.* 27. 54. Tempore resurrectionis Christi, 28. 2. tempore Pauli & Silæ incarceratorum, *Actor.* 16 v. 26. *Vide & Apoc.* 6. 12. *&* 8. 5. *&* 11. 13. *&* 16. 18.

TESTAMENTUM.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

FIlio & mulieri, fratri & amico, non des potestatem super te in vita tua: & non dederis aliis possessionem tuam, ne fortè te pœniteat, & depreceris pro illis. *Eccles.* 33.

In die consummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitus tui, distribue hæreditatem tuam. *Ibid.*

Fratres, secundum hominem dico, tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. *Galat.* 3.

Vbi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioqui nondum valet, dum vivit, qui testatus est. *Hebr.* 9.

¶ SIMILITUDO.

QVisquis gravi morbo correptus, tabulas testamenti conscribit, similis est iis, qui marinis fluctibus vehementer agitati, tùm primum incipiunt nautica instrumenta debito ordine tractare. *Aristot.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

A*Leator* quidam moriens (quasi parum fuisset, in vita lusisse) testamento religiosè cavit, ut detracta cadaveri suo cute, ossibusq; omnibus exemptis, ex his tesseræ fierent: ex illa verò, membranisq; omnibus, mensa, alveolus, fritillaq; ue, quanta fieri posset diligentia, contegerentur. *Paschasius Iustus lib.* 1. *de Alex.*

Pius II. eorum Cardinalium testamenta, qui Romæ decessissent, libera esse voluit: qui intestati abiissent, eorum bona ita demum referri in ærarium est passus, si nec propinqui comparuissent. *Campanus in ejus vita.*

Ius testamenti à Carolo Magno Saxonibus ademptum, à Ludovico Pio Imp. restitutum. *Æmilius lib.* 3.

Conrus Calaonis & Cerri comes nobilissimus, Patavinus, circa annum salutis 1105, cum liberis careret, reliquit arces suas ei, qui

prior pòst obitum suum eas ingrederetur. Estenses forte fortuna primi ingressi, ex legato & Cerri & Calaonis facti sunt domini. *Bernh. Scard. lib. 3. hist. Pat.*

Germanis de bonis testari non licebat: sed si liberi extarent, ad intestati patris hæreditatem admittebantur; si minus, proximiores propinqui. *Alex. lib. 6. cap.* 10.

TESTIS, TESTIMONIUM.

¶ Sententiæ Biblicæ.

NOn loquaris contra proximum tuum falsum testimonium. *Exod.* 20.

Non junges manum tuam, ut pro impio dicas falsum testimonium. *Ibid.* 23.

Cum diligentissimè perscrutantes invenerint, falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddent ei, sicut fratri suo facere cogitavit, & auferes malum de medio tui, ut audientes cæteri timorem habeant & nequaquam talia facere audeant. *Deut.* 19.

Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus, testem fallacem, &c. *Prov.* 6.

Qui mentitur, testis est fraudulentus. *Ibid.* 12.

Et qui testis est repentinus, concinnat linguam mendacii. *Ibid.*

Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent illi. *Ibid.*

Testis fidelis non mentietur: profert mendacium dolosus testis. *Ibid.*

Liberat animas testis fidelis, & profert mendacia versipellis. *Ibid.*

Testis falsus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet. *Ibid.* 19.

Testis iniquus deridet judicium: & os impiorum devorat iniquitatem. *Ibid.*

Testis mendax peribit. *Ibid.* 21.

Ne sis testis frustrà contrà proximum tuum. *Ibid.* 24.

Iaculum & gladius sagitta acuta, homo, qui loquitur contrà proximum suum falsum testimonium. *Ibid.* 25.

Non accipias faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium. *Eccles.* 4.

Noli amare mendacium adversus fratrem tuum, neque in amicum similiter facias. *Ibid.* 7.

Noli velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius non est bona. *Ibid.*

De corde exeunt falsa testimonia, & hæc coinquinant hominem. *Matth.* 15. & 19.

Non falsum testimonium dices. *Exod.* 20.

Depo-

Deponentes omne mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. *Ephes.* 4.

Nolite mentiri invicem. *Coloss.* 3.

❡ Sententiæ Patrum.

DVobus aut tribus testibus stat omne verum: sed illis testibus, qui ante diem hesternum, aut nudius tertius non fuerunt inimici, ne iriti nocere cupiant: ne læsi ulcisci se velint. Inoffensus igitur affectus testium quæritur, ita tamen, ut accusator propius in medium procedat. *Ambros. Epist.* 66.

Testibus falsis conjunctis, tarde mendacii falsitas reperitur: quòd si seperati fuerint, examine judicis citò manifestantur. Nam sicut in unitate pravorum grandis est fortitudo: ita in separatione major infirmitas. *Isid. de sum. bon. lib* 3.

Testis falsidicus tribus est personis obnoxius, primùm Deo, quem perjurando contemnit: consequenter judici, quem mentiendo fallit: postremò innocenti, quem falso testimonio lædit. *Ibid.*

Nihil est puero teste certius, utique quinquenni. Nam & ad eos pervenit, ut intelligat: & ad eos, quibus fingere non valet. *Id. ibid.*

Si quis ea, quæ videt in proximi sui delicto, vel non indicat, vel in testimonium vocatus, non quæ vera sunt, dixerit; peccatum, quod commisit ille, qui celat, ipse suscipit, & pœna commissi revertitur ad conscium. *Orig. sup. Levit.*

Sæpè pro malis bonum testimonium dicimus, & de bonis mala dicimus nescientes, & necesse est, ut verecundiam incurrat, qui ignorans aliquid asseverat. Sæpè enim probatur incerta suspicio, quæ viro non convenit Christiano. *Cassiod. in Psal.* 118.

❡ Sententiæ Poeticæ.

Iuvenalis Satyr. 8.

—— Ambiguæ si quando citabere testis
Incertæque rei, Phalaris licet imperet, ut sis
Falsus, & admoto dictet perjuria tauro,
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

Ovid. lib. 1. Amor. 10.

Non benè conducti vendunt perjuria testes.

Plaut. in Truculento. 2: 6.

Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem.
Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, planè sciunt.

Iuvenalis Satyr. 13.

Tum facilè & pronum est, superos contemnere testes,
Si mortalis idem nemo sciat. aspice quanta
Voce neget, quæ sit ficti constantia vultus.
Per Solis radios, Tarpejaque fulmina jurant, &c.

§ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

MOre majorum comparatum est, ut in minimis rebus homines amplissimi testimonium de sua re non dicerent. *Cic. pro Rosc. Amer.*

Noluerunt majores nostri (qui judicant) hanc patêre inimicitiis viam, ut quem quisque odisset, eum testimonio posset tollere. Ementiuntur enim sæpè accusatores in eos, quos oderunt. *Pro Fontejo.*

§ APOPHTHEGMATA.

SOcrates eos, qui multitudini imperitæ fidem habent, ajebat perinde facere, ac si quis tetradrachmum unum contemnens rejiceret, & acervum è similibus congestum probaret reciperetq́;. *Erasm. ex Laert. lib. 2. c. 5.*

Crassus. Quum *Silus* testis læsisset Pisonem reum, cui Crassus aderat, prolato crimine, quod se in eum dictum audisse dicebat: Potest fieri, *Sile*, inquit *Crassus*, ut is, undè te audisse dicis, iratus dixerit? annuit *Silus*: Potest etiam, inquit, fieri, ut tu non rectè intellexeris? cùm id quoque toto capite annuisset *Silus*, ut se *Crasso* daret, subjecit *Crassus*: Potest etiam fieri, ut omninò quod te audisse dicis, nunquam audieris. Hoc adeò præter expectationem, ut *Silum* testem omnium risus obrueret. *Eras. lib. 6. apoph.*

Nero. Inter Neronem & Thraseam graves intercedebant inimicitiæ: verùm cuidam multa criminosè jactanti de Thrasea, dicentique, causam ab illo perperam esse judicatam; obstitit Nero, exclamans utinam me tàm Thrasea diligat, quàm est judex rectus & æquus. Hostis hosti testimonium perhibuit de fama periclitanti: nullum autem gravius testimonium, quàm inimici de inimico. *Erasm. lib. 6. apoph.*

§ EXEMPLA BIBLICA.

TEstimonii falsi exempla: Doeg adversus Davidem, 1. *Sam.* 22. ℣. 9. *Psal.* 35. 11. Sibæ adversus Mephiboseth, 2. *Sam.* 16. 3. Duorum testium adversus Naboth, 1. *Reg.* 21. ℣. 13. Ieriæ adversus Ieremiam, *Ier.* 37. 12. principum Sedechiæ adversus Ieremiam, 38. 4. duorum presbyterorum adversus Susannam, *Dan.* 13. ℣. 34. duorum falsorum testium adversus Christum, *Matth.* 26. 61. falsorum testium adversus Stephanum, *Actor.* 6. ℣. 11. 13. Paulum, 24. 9.

§ EXEMPLA PROFANA.

MArcus Tullius pro L. Flacco, repudians elevansque Græcorum testium fidem: veruntamen, inquit, hoc dico de toto genere Græcorum: tribuo ei literas, & multarum artium disciplinam: non adimo leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: deindè si qua sibi alia sumunt, non repugno. Testimoniorum religionem, & fidem nunquam ista natio coluit: totiusque hujusce rei, quæ sit vis, quæ auctoritas, quod pondus, ignorant: Vnde illud est, δάνεισόν

μοι

μοι μαρτυρίαν: da mihi testimonium mutuum: non Gallorum, non Hispanorum putatur. Totum istud Græcorum est: ut etiam qui Græcè nesciunt, hoc quibus verbis à Græcis dici soleat, sciant. *Theat. Zwing.*

Tarquinia vestalis, ob donatum pop. Rom. fundum, qui campo Martio adjacebat, testimonii dictionem inter feminas sola obtinuit. *Plut. in Poplicola. Gell. lib.6. c.7.* Cajam Tarratiam sive Suffetiam vocat.

Leges XII. Tab. falsum testimonium dixisse convictum, de saxo dejici jubebant: quod ab Ægyptiis ductum facilè crediderim, quibus omne perjurium, & veri ludificatio, Diis abjuratis, morte luebatur: quod Deos unà atque homines offendisset. Mox subsequutis legibus, mitior pœna perjurio data est, quarum verba sunt: Perjurii pœna divina: exilium humana: dedecus violati jurisjurandi esto. Apud Indos verò de perjurio convictus, manuum pedumque digitis & extremis membris decurtabatur. *Alex. lib. 6. c. 10.*

Lybis vendunt eos omnes, qui testimonium falsum dixerunt, eorumque facultates publicant. *Theat. Zwing.*

Apud *Pisidos*, qui falsum testimonium dixissent, de saxo præcipitabantur. *Alex. lib. 6. cap. 10.*

TIMOR.

❡ Sententiae Biblicae.

QVi timet hominem, citò corruet. *Prov. 29.*

Sicut ornatus arenosus in pariete limpido, & sicut paleæ in excelsis, & cœmenta sine impensa polita contrà faciem venti non permanebunt: Sic cor timidum in cogitatione stulti contrà impetum timoris non resistet. *Eccl. 22.*

Dico vobis amicis meis, ne terreamini ab his, qui occidunt corpus: & post hæc non habent ampliùs, quid faciant. *Luc. 12.*

Quis est, qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Timorem eorum ne timueritis, & non conturbemini. *1. Pet. 3.*

Firmamentum est Dominus timentibus eum. *Psal. 24.*

Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? *Ibid. 26.*

In Deo speravi: non timebo, quid faciat mihi homo. *Ibid. 55.*

Ne paveas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum: Dominus enim erit in latere tuo. *Prov. 3.*

Servus meus es tu: ne timeas, quia ego tecum sum. *Esa. 41.*

Noli timere: quia redemi te, & vocavi te nomine tuo. Cùm transieris per aquas, tecum ero: & flumina non operient te: cum ambulaveris in igne, non comburreris, & flamma non ardebit in te. *Ibid. 43.*

Audite me, qui scitis justum, populus meus, lex mea in cordibus

 eorum:

eorum: nolite timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum ne metuatis. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis: & sicut lanam devorabit eos tinea. *Ibid.* 51.

Quis tu, ut timeas ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi fœnum, ita arescet? & oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit cœlos, & fundavit terram. *Ibid.*

Ne timeas à facie eorum, quia tecum ego sum, ut eruam te, dicit Dominus. *Ier.* 1.

Si Deus pro nobis, quis contrà nos? *Rom.* 8.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Verg. lib. 3. Æneid. v. 47.

Tùm verò ancipiti mentem formidine pressus
Obstupui, steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit.

Idem lib. 12. Æneid. v. 867.

Illi membra novus solvit formidine torpor:
Arrectæq; horrore comæ, & vox faucibus hæsit.

Seneca in Octavia. v. 432,

Iusto esse facile est, cui vacat pectus metu.

Mart. lib. 11. Epigram. 37.

Desperasse juvat, veluti jam rupta sororum
Fila minus gaudent, qui timuere nihil.

Ovid. lib. 1. Fastor.

Extimui, sensique metu riguisse capillos:
Et gelidum subito frigore pectus erat.

Lucan. lib. 4. bel. civil.

—— Tam frigidus artus
Alligat atque animum subducto robore torpor.

Seneca in Hercule furente. v. 315.

Prona est timori semper in pejus fides.

Statius lib. 3. Thebaid.

—— Tunc plurima versat
Pessimus in dubiis augur timor.

Martial. lib. 11. Epigram. 59.

—— Res est imperiosa timor.

Vergil. 4. Æneid. v. 14.

Degeneres animos timor arguit.

Petronius Arbiter Satyr.

Quantum quisque timet, tantum fugit.

Ovid. Epist. 13. Heroid.

—— Vires subtrahit ipse timor.

Idem Ib.

Nos sumus incertæ, nos anxius omnia cogit,
Quæ possunt fieri, facta putare, timor.

Sene-

Seneca in Oedipo.

---- Cujus haud ultra mala
Exire possunt, in loco tuto est situs.

Ibidem v. 386.

Solent suprema facere securos mala.

Ausonius in Thaletis sentent.

Crux est, si metuas vincere, quod nequeas.

Seneca in Troade v. 423.

Miserrimum est timere, cùm speres nihil.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

NOs & venturo torquemur, & præterito: multa bona nostra nobis nocent, timoris tormentum memoria reducit, providentia anticipat: nemo tantùm præsentibus miser est. *Sen. 13. epist.*

Plura sunt quæ nos terrent, quam quæ premunt: & sæpiùs opinione quàm re laboramus. Citò accedimus opinioni, &c. & sic vertimus terga, quemadmodum illi quos pulvis motus, fuga pecorum, exuit castris; aut quos aliqua fabula sine autore sparsa conterruit. Nescio quomodo magis vana perturbant. Vera enim modum suum habent &c. Verisimile est, aliquid futurum mali: non statim verum est. Quam multa non expectata venerunt: quàm multa expectata nusquam comparuerunt? *Ibid.*

Quid necesse est mala accersere, & satis cito patienda cum venerint, præsumere, ac præsens tempus futuri metu perdere? Est sine dubio stultum, quia quandoque sis futurus miser, esse jam miserum. Si vis omnem solicitudinem exuere, quicquid vereris ne eveniat, eventurum utique propone, & quodcunque est illud malum, tecum ipse metire, ac timorem tuum taxa. Intelliges aut non magnum, aut non longum esse, quod metuis. *Idem epist. 24.*

Nemo tam timidus est, ut malit semper pendére, quàm semel cadere. *Idem epist.*

Quod nimis volunt miseri, hoc facilè credunt: imò quod metuunt nimis, nunquam amoveri nec tolli putant. *Idem in epist.*

Quemadmodum perniciosior est hostis fugientibus: sic omne fortuitum incommodum magis instat timenti & averso. *Idem in epist. 70.*

Multos in summa pericula misit venturi timor ipse mali: fortissimus ille est, qui promtus metuenda patitur. *Ibid.*

Quæ dementia est, fugere, cùm retroire non possis? Quotidie damnatur, qui semper timet. Res vera est, quod qui à multis timetur, multos timet. Pejus est regibus quàm servientibus revera: quia isti singulos, illi universos timent. *Idem in Prov.*

Stultum est timere, quod vitari non potest: tutissima est res, nil timere præter Deum. Timidum non facit animum, nisi reprehensibilis vitæ conscientia mala. *Ibid.*

¶ APO-

¶ APOPHTHEGMA.

M*Etapontinus quidam* Laconi objicienti ignaviam: Atqui, inquit, non parum alienæ regionis possidemus? Ergò, inquit Lacon, non solùm ignavi estis, verum etiam injusti. Significans non posse fieri, ut quis meticulosus & imbecillis multum teneat alienæ ditionis, nisi fraude partum. *Ibid.*

¶ SIMILITUDINES.

CRocodilus terribilis est in fugaces: fugax contrà in insequentes: Ita quidam, si concedas ac metuas, tùm ferociunt: si strenuè contemnes & obsistas, statim concedunt. *Plin. l.8.c.25.*

Vt Chamæleon, qui pavidissimum animal, subindè colorem mutat: Ita qui viribus non pollent, ad varias artes confugiant necesse est. *Plin. lib.8.c.33. & lib.28.c.8.*

Vt qui mortem in malis ponit, non potest eam non timere: Sic nemo ulla in re potest id, quod malum decernit, non curare, idque timere. *Cicero.*

¶ EXEMPLA SACRA.

TImiditatis exempla: Israelitæ, 1.*Sam.*13.℣.16. Samuel, 16.℣.2. Saul, 17.℣.11. Israelitæ, ℣.24. Roboam, 2.*Paral.* 13.℣.7. Achaza, *Esa.* 7.℣.2. Nicodemus, *Ioan.* 3.℣.2. Parentes cœci nati, 9.℣.22. multi principes, 12.℣.42. Ananias, *Act.* 9.℣.13. Timiditatis pœna, *Apoc* 21.℣.8. Timiditatis spiritus, 2 *Tim.*1.℣.6. Timoris magni exempla: Iacob, *Gen.*32.℣.7. fratres Iosephi, 43.℣ 18. Israelitæ, *Exod.* 14.℣.10. & 19.℣.16. *Deut.*5.℣.5. 1.*Sam.*7.℣.7. Saul, 17.℣.11. & 28.℣.5. Elias, 1.*Reg.*19.℣.3. minister Elisæi Prophetæ, 2.*Reg.* 6.℣.15.16. Achaz, *Esa.* 7.℣.2. discipuli, *Matth.*8.℣.25. & 17.℣ 6. *Marc.* 6.℣.49. *Luc.* 8.℣.25. porcorum custodes, *Marc.*5.℣.15. Petrus, 9.℣.6. Maria Magdalena, Maria Iacobi, & Salome, 16.℣.5.8. Zacharias, *Luc.* 1.℣.12. vicini Zachariæ, ℣.65. Pastores, 2.℣.9. Capharnaitæ, 4.℣.36. Scribæ & Pharisæi, 5.℣.26. Viri Naim, 7.℣.16. Petrus & alii, 9.℣.34. Mulieres, 24.℣.5. Pilatus, *Ioan.* 19.℣.8. Timor præposterus, *Matth.* 10.℣.28. *Luc.* 12.℣.5. Timoris, quo mali bonos timent, exempla: Abimelech timet Abrahamum, *Genes.* 21.℣.22.23. AEgyptii Israelitas, *Exod.* 14.℣.24.25. Saul Davidem, 1.*Sam.*18.℣.28.29. Tertius quinquagenarius princeps Eliam, 2.*Reg.*4.℣.13.14. Gentes Israelitas, *Nehem.*6.℣.15.16. Iudam Macchabæum, 1. *Macchab.*3.℣.25. Principes Demetrii Ionathan, 12.℣.27.28. Lysias Iudæos, 2. *Macchab.* 11.℣.12.13. Herodes Ioannem Baptistam, *Marc.* 6.℣.19.20. custos carceris Paulum & Silam, *Actor.* 16.℣.27.28.29. Timoris Dei exempla: Abraham, *Gen.*22.℣.12. Ioseph, 39.℣.8.9. obstetrices Hebræorum, *Exod.* 1.℣.17. AEgyptii, 9 ℣.20. Hebræi, 14 ℣.31. Israelitæ, 1. *Sam.* 12.℣.18. David, 24.℣.5 6 1 *Paral.*13.℣ 12. *Psal.*5.℣.8. Babylonii, Cuthæi, 2. *Reg.* 17.℣.41. Iob, *Iob.* 1.℣.8. & 2.℣.3. Iudith, *Iudith.* 8.℣.8.9. Eleazar,

2. *Macchab.* 6. ℣. 30. Simeon, *Luc.* 2. ℣. 25. Fideles; *Actor.* 8. ℣. 2. Ecclesia Christi, 9. ℣. 31. Cornelius Centurio, 10. ℣. 2. 22. miles Centurionis, ℣. 7.

¶ EXEMPLA PROFANA.

Aiunt *Pisandrum* fuisse quempiam prodigiosâ timiditate, adeò ut anxius esset, ne suam ipsius animam alicubi videret, quæ se vivum reliquisset: inde ortum adagium: Timidior Pisandro. *Erasm. in Adag.*

Sophronis, qui de mensibus scripsit, filius, in gratiam Dionysii tyranni taxavit Rheginenses, ut ignavos in rebus bellicis, animique pavidi: quemadmodum testantur Græcorum adagiorum collectanea. Hinc proverbium: Rheginis timidior. *Erasm. in Adag.*

Nerva annum agens circiter sextum & sexagesimum, Romanus princeps factus est. Cùm jam undique arcus & statuæ diruerentur, aureisque ac argenteis conflatis, quas Domitianus locari fecerat, grandis colligeretur pecunia, oborto rumore, quasi viveret Domitianus, & afforet, ita trepidare cepit, ut colore mutato, ac voce amissa, vix consisteret: à Parthenio autem confirmatus, accepta fiducia ad solenne delinimentum conversus est, *teste Aurel. Sexto.*

Achilles Chironis ferulæ subditus, ejusdem iram timuit: de eo sic *Ovid.* 1. *Fastor.*

Phyllirides puerum cithara præfecit Achillem:
Atque animos molli contudit arte feros.
Qui toties socios, toties perterruit hostes,
Creditur annosum pertimuisse senem.
Quas Hector sensurus erat, poscente magistro,
Verberibus jussas præbuit ille manus.

Celtæ Adriæ vicini ad Alexandrum Magnum missis legatis amicitiam illius expetivere: eos ille convivio exceptos rogavit, quidnam omnium maximè pertimescerent? responsuros existimans: Alexandri potentiam: cui illi: Hoc unum, ne cœlum ruat. *Strabo lib.* 7.

Vide Metus.

TORMENTUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Troade. v. 571.

Coacta dices; sponte quod fari abnuis.

Ibidem. 576.

Verberibus, igne, morte, cruciatu, eloqui
Quodcunque celas, adiget invitam dolor;

Et

Et pectore imò condita arcana eruet:
Necessitas plus posse quam pietas solet.

❡ APOPHTHEGMATA.

PErses negavit tormentis opus esse ad explorandam rei veritatem: vino enim id rectius fieri dicebat. *Erasm. Proverb. In vino veritas.*

Octaviæ Neronis ancillæ, cùm ad quæstiones essent pertractæ à Poppea adultera, ut contrà Dominam suam testimonium dicerent, responderunt tortoribus: Castiora esse muliebria Octaviæ quàm ora ipsorum. *Erasm.*

Vide Pœna, Punitio.

TRAGOEDIA.

❡ APOPHTHEGMA.

GOrgias dicebat, Tragœdiam esse deceptionem, qua qui alterum decepisset, & qui deceptus esset, sapientior foret eo, qui non esset deceptus. Fallit quippe tragœdia; dum tractat rem fictam: sed adeò concinnè, ut verissima esse videatur. Iustior autem videtur ille, qui fallendo hominibus prodest: & sapientior est, qui per fabulas confictas discit, quid turpè, quidve sit honestum. *Plut. de audiendis poetis.*

Vide Spectacula.

TRANQUILLITAS ANIMI.

❡ APOPHTHEGMATA.

SOcrates interrogatus, qui sine perturbatione viverent? Qui, inquit, nihil sibi conscii sunt mali. *Anton. Meliss. part. 2. serm. 77.*

Bion percontanti, quis esset maximè anxius? Qui in maximis, inquit, rebus cupit esse fortunatus: Is enim mille curis distorquetur, ut assequatur ardua; & assequutus, æquè torquetur, ne amittat. *Laert. lib. 4. cap. 7.*

Vide Anima & Animus; Quies.

TREMOR.

❡ EXEMPLA BIBLICA.

TRemoris exempla: Cives Bethel, *Gen.* 35. v. 3. fratres Ioseph, 45. v. 3. Moab, *Exod.* 15. v. 15. 16. cives Ierichuntini, *Ios.* 2. v. 9. 10. 11. reges Amorrhæorum, 5. v. 1. Gabaonitæ, 9. v. 24. Sisara, *Iudic.* 4. v. 15. Philisthæi, 1. *Sam.* 7. v. 10. Agag, 15. v. 32. 33. Syri, 2. *Reg.* 7. v. 6. Gentes, 1. *Par.* 14. v. 17. nationes omnes, 17. v. 21. Ieroboam, 2. *Paral.* 13. 15. AEthiopes, 14. v. 12. 14. regno Iudæ vicina regna, 17. v. 10. & 20. v. 29. viri Iuda & Beniamin, 1. *Esdr.* 10. 9. inimici Israelitarum, *Nehem.* 6. v. 16. principes Assy-

Aſſyriorum & omnis exercitus, *Iudith*.14.℣.17. Perſæ & Medi, *Eſth*.8. ℣.17. & 9.℣.2. Iob, *Iob*.4.℣.13.14. & 21.℣.5.9. Eccleſiæ inimici, *Pſ*. 45. ℣.7. & 65.9 & 76.℣.5.6 8. AEgyptii, *Pſal*.105.℣.38. Hypocritæ, *Eſa*.33. ℣.14. Iſraelitæ, *Ier*.30.℣.5.6. AEgyptii 46.℣.5. Ammonitæ, 49.℣.5. Elamitæ, ℣.37. Daniel,& alii quidam, *Dan*.10.℣.7.11. populus Iudaicus, 1.*Macch*.7. ℣.18. cuſtodes ſepulchri Chriſti, *Matth*. 28. ℣. 4. mulier quædam, *Marc*.5.℣.33. Maria Magdalena,&c. *Marc*.16. ℣.8. diſcipuli, *Luc*.24.℣.22. Moſes, *Act*.7. ℣.31.32. Paulus, 9.℣.6. 1.*Cor*.2.℣.3. Cuſtos carceris, *Act*.16.℣.29. Felix, 24.℣.26. Corinthii, 2.*Cor*.7.℣.15.

Vide Formido, Metus, Timor.

TRIBULATIO.

¶ SENTENTIÆ BIBLICAE.

DE carcere catenisque interdum ingreditur quis ad regnum: & alius natus in regno inopia conſumitur. *Eccl*. 4.

Curatio ceſſare faciet peccata maxima. *Idem* 10.

In paucis vexati, in multis benè diſponentur: quoniam Deus tentavit eos, & invenit eos dignos ſe. Tanquam aurum in fornace probavit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos, & in tempore erit reſpectus eorum. *Sap*. 3.

Hos quidem, tanquam pater, monens probaſti: illos autem, tanquam rex durus, interrogans, condemnaſti. *Ibid*. 11.

Cùm audirent per ſua tormenta benè ſecum agi, commemorati ſunt Dominum admirantes in finem exitus. *Ibid*.

Cùm das nobis diſciplinam, inimicos noſtros multipliciter flagellas, ut bonitatem tuam cogitemus. *Ibid*.12.

Ad correptionem in brevi turbati ſunt, ſignum habentes ſalutis ad commemorationem mandati legis tuæ. *Ibid*.16.

Omne, quod tibi applicatum fuerit, accipe, & in dolore ſuſtine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne probatur aurum & argentum: homines verò receptibiles in camino humiliationis. *Eccl*. 2.

Quoniam pius & miſericors eſt Dominus, & remittit indies tribulationis peccata. *Ibid*.

Vaſa figuli probat fornax: & homines juſtos tentatio tribulationis. *Ibid*. 27.

Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus. *Pſal*.2.

Poſteaquam multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, acceleraverunt. *Pſal*. 15.

Diſciplina tua correxit me in finem. *Pſal*. 17.

Virga tua, & baculus tuus, & ipſa me conſolata ſunt. *Pſal*.22.

Tu es refugium meum à tribulatione, quæ circumdedit me. *Pſalm*. 31.

Iuxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu salvabit. *Psal.* 33.

Multæ tribulationes justorum. *Ibid.*

Invoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. *Psal.* 49.

Bonum mihi, quia humiliasti me. *Psal.* 118.

Disciplinam Domini ne abjicias, fili mi, nec deficias, cùm ab eo corrigeris: quem enim diligit Dominus; corripit, & quasi pater in filio complacet sibi. *Prov.* 3.

Sicuti igne probatur argentum, & aurum in camino: Ita corda probat Dominus. *Ibid.* 17.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. lib. 11. Metamorph. v. 491.

Aspera crescit hyems, omniq; à parte feroces
Bella gerunt venti; fretaq; indignantia miscent. &c.

Idem lib. 3. Fastorum.

Vincitur Ars vento; nec jam moderator habenis
Vtitur: at votis is quoque poscit opem.

Ovid. Epist. consol. ad Liviam.

Scilicet exiguo percussa es fulminis ictu,
Fortior ut possis cladibus esse tuis.

Vide Afflictio, Adversitas, Miseria, Periculum.

TRISTITIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

MOeror in corde viri humiliabit illum, & sermone bono lætificabitur. *Prov.* 12.

Spiritus tristis exsiccat ossa. *Ibid.* 17.

Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: Ita tristitia viri nocet cordi. *Ibid.* 25.

Date siceram mœrentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo. *Ibid.* 31.

Summa plaga est mœror animi. *Eccles.* 25.

Tristitiam longè expelle à te. Multos enim occidit tristitia, & non est utilitas in illa. *Ibid.* 30.

A tristitia festinat mors, & cooperit virtutem, & tristitia cordis flectit cervicem. In abductione permanet tristitia. *Ibid.* 38.

Quasi tristes, semper gaudentes. 2. *Cor.* 6.

Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me pœnitet, nunc gaudeo, non quia contristati estis: sed quia contristati estis ad pœnitentiam. *Ibid.* 7.

Contri-

Contristati estis secundum Deum. Quæ enim secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. *Id. ib.*

Non contristabit justum, quicquid ei acciderit. *Prov.* 12.

In mœrore cordis languescit spiritus. *Id.* 15.

Noli esse pusillanimis in animo tuo. *Eccl.* 7.

Fœlix, qui non habuit animi sui tristitiam. *Ib.* 14.

Tristitiam non des animæ tuæ, & non affligas temetipsum in consilio tuo. *Ib.* 30.

Tristatur aliquis vestrum? oret: æquo animo est aliquis? psallat. *Iacob.* 5.

Mortuum lamenteris, quod sit luce privatus: non minus deplores stultum, quod sensum amiserit. *Eccl.* 22.

Modicum plora supra mortuum, quoniam requievit. Luctus mortui septem dies *Ib.*

Fili, in mortuum produc lachrymas, & quasi dira passus incipe plorare: propter delaturam autem amare fer luctum illius uno die, & consolare propter tristitiam, & fac luctum secundum meritum ejus, uno die vel duobus propter detractionem. A tristitia enim festinat mors, & cooperit virtutem; & tristitia cordis flectit cervicem. *Ibid.* 38.

Flete cum flentibus. *Rom.* 12.

Et qui flent, tanquam non flentes. 1. *Cor.* 7.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

MEmoria quasi venter est animi: lætitia verò atque tristitia quasi cibus dulcis & amarus. *Aug. in l. confessionum.*

Nulla res ita inebriat, ut animi perturbatio, id est, tristitia: quæ ducit hominem ad mortem, hæc abominanda ebrietas est. *Hieron. super Ioan.*

Vis nunquam esse tristis? benè vive: Bona vita semper gaudium habet. *Hug. l.* 3. *de anima.*

Qui peregrinationem propriam diligit, dolere etiam inter dolores nescit. Iusti autem verba dolore sunt plena: quia, quousque præsentia tolerat, ad aliud loquendo suspirat. *Greg. l.* 7 *mor.*

Mitigat vim doloris considerata æquitas ferientis. *Id. ib.*

Tantò quisque perfectior est, quantò perfectius sentit dolores alienos. *Id. ib.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Martial. lib. 1. Epigram. 34.

Non luget quisquis laudari, Gellia, quærit:
Ille dolet verè, qui sine teste dolet.

Claud. de Bell. Ger. v. 207.

——— ——— ——— *Semperq́ue vicissim*
Gaudia præmissi cumulant inopina dolores?

Val. Flaccus lib. 3. Argon.

Bis Zephyri jam vela vocant; fiducia mæstis
Nulla viris, ægro assiduè mens carpitur æstu.
Ipse etiam AEsonides, quanquam tristissima rerum
Castiganda ducit, vultuque premenda sereno,
Dulcibus indulget lacrymis, aperitque dolorem.

Tibul. lib. 3. Eleg. 2.

—— —— Frangit fortia corda dolor.

Ovid. lib. 5. de Tristib. 1.

Strangulat inclusus dolor, atque cor æstuat intus;
Cogitur & vires multiplicare suas.

Seneca in Agamemnone. v. 659.

Magis exurunt quos secretæ
Lacerant curæ.

Ovid. lib. 4. de Tristibus. 3.

Fleque meos casus: est quædam flere voluptas:
Expletur lacrymis egeriturque dolor.

Seneca in Troade. v. 763.

—— —— Fletus ærumnas levat.

Ovid. lib. 1. Amor.

At tu, ne dubita, minuet vindicta dolorem.

Seneca in Med. v. 155.

Levis est dolor, qui capere consilium potest,
Et clepere sese; magna non latitant mala.

Iuvenalis Satyr. 13.

Quandoquidem accepto claudenda est janua damno;
Et majore domus gemitu, majore tumultu
Planguntur nummi quam funera: nemo dolorem
Fingit in hoc casu, vestem diducere summam
Contentus, vexare oculos humore coacto:
Ploratur lacrymis amissa pecunia veris.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

Consolationum multæ sunt viæ: sed illa rectissima impetret ratio, quod dies impetratura est. *Cic. ad Atticum l. 12.*

Sensim & pedetentim progrediens dolor extenuatur; non quod ipsa res immutari soleat aut possit: sed id, quod ratio debuerat, usus docet: minora esse ea, quæ sunt visa majora. *Cic. 3. Tusc.*

Cùm constet ægritudinem vetustate tolli, hæc vis non est in die posita, sed in cogitatione diuturna. Ipsa enim cogitatio, nihil esse in re mali, dolori medetur, non ipsa diuturnitas. *Id. ib.*

Error stulti extenuatur die: ut cùm eadem res maneat, aliter ferant inveterata, aliter recentia. *Cic. 4. Tusc.*

Quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos luctus vetustate tollit,

tollit, id nos præripere consilio, prudentiaque debemus: neque expectare temporis medicinam, quàm repræsentare ratione possimus. *Cic. Titio. Fam.* 5.

Est in tua potestate abjicere dolorem, cùm velis, tempori servientem. *Cic.* 3. *Tusc.*

Dolor in longinquitate levis, in brevitate gravior esse solet: ut ejus magnitudinem celeritas, diuturnitatem allevatio consoletur. *Cic.* 1. *de Finib.*

Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat. *Ser. S. Sulpitius Cic. Fam.* 4.

Est tarda illa quidem medicina: sed tamen magna, quam adfert longinquitas & dies. *Cic.* 3. *Tusc.*

Magnos cruciatus habet morbus: sed hos intolerabiles intervalla faciunt. Summi doloris intensio citò invenit finem. Nemo potest valdè dolere & diu. Sic nos amantissima nostri natura disposuit, ut dolorem aut tolerabilem, aut brevem faceret: Hoc itaque solatium vasti doloris est. *Sen. Epist.* 97.

§ APOPHTHEGMATA.

Epictetus interrogatus, quomodo quis hosti dolorem excitare posset? dixit: Si quis ita comparet seipsum, ut quàm optimè vivat. *Ant. Max. Serm. de dolore.*

Idem, quomodo expellendus esset dolor, rogatus? respondit: Quæ futura sunt, sic æstima ac si jam accidissent. Deindè addebat: Fac dolore vaces, non ut omninò affectibus carens, brutorum more; nec ut rationis expers, velut insipientes: sed tanquam virtutis cultor rationem habè pro doloris remedio. *Id.*

Cleanthes percontatus, quid esset dolor? Animæ, inquit, resolutio. *Stob. serm.* 106.

Democritus dolorem immorigerum animæ torpentis ratione expellendum esse dicebat. *Ib.*

Chilon cuidam, propter sua mala dolenti, dixit: Si aliorum omnia mala perpenderis, minus ægre feres tua. *Stob. ib.*

Quirinus Sophista, amicis eum de morte filii consolantibus, Quando, inquit, potius apparebo vir, quàm nunc? Sentiens, dolorem quidem esse acerbum: sed hoc fortitudinis laudem fore splendidiorem. *Philostratus.*

Hominem Spartanum, sed ruri agentem, quidam objurgavit, quod prorsùs fletui lachrymis ex intimis visceribus manantibus indulgeret: At is libere, rejectaque animi dissimulatione, respondit: Quid facerem, inquiens? Non enim ego; sed natura mea mihi luctum excutit. *AElian. l.* 8. *de Var. hist.*

Amasis ad quendam filio privatum dixit: Si non tristatus es, cùm nondum filius esset; ne nunc quidem dolere debes, cùm ampliùs non est. *Stob. serm.* 121.

Demonax quendam filii mortem inconsolabiliter lugentem,& in tenebris abditum,adiit,certò promittens,se filii umbram ab inferis revocaturum,si tres ex hominum numero sibi nominare posset,qui nullius luxissent obitum. Cumq; is cogitationem per omnes notos circumferens,ne unum quidem reperisset luctus expertem: Quid igitur,inquit,te ipsum discrucias,homo, quasi novum aliquid acciderit? *Erasm. lib 8. apoph.*

§ SIMILITUDINES.

UT onera contentis corporibus faciliùs feruntur; remissis opprimunt: Similiter animus,intentione sua pressus, depellit omnia pondera; remissione autem sic urgetur,ut se nequeat extollere. *Cic. lib. 2. Tusc. quæst.*

Fit in prælio,ut ignavus miles ac timidus,simulac viderit hostem, abjecto scuto fugiat, ob eamque causam pereat nonnunquam, etiam integro corpore; cùm ei, qui steterit,nihil tale evenerit: Sic qui doloris speciem ferre non possunt, abjiciunt se, atque ita afflicti & exanimati jacent; qui autem restiterint, discedunt sæpissimè superiores. *Cic. eod. loc.*

Vt in causis non semper utimur eodem statu, sed ad tempus, ad controversiæ naturam,ad personam accommodamus: Sic in ægritudine lenienda: nam quam quisque curationem recipere possit, videndum est. *Cic lib 3.Tusc.quæst.*

Quæ natura sunt amara, his admixtis quibusdam dulcibus gratiam addimus: Ita res per se tristes ratione sunt allevandæ. *Plut.*

Vt muscæ à levibus locis,veluti speculis,dilabuntur;asperis & cavis insident: Sic quidam bonorum obliti , tristium memoriam urgent ac premunt. *Plut.*

Vt rosa,flos unus omnium longè gratissimus, de spinis nascitur: Sic è tristibus & asperis laboribus fructus capitur jucundissimus. *Erasm.*

Vt sapiens gubernator in tranquillitate tempestatem expectat: Ita rebus tranquillis ad dolorem aliquem præparandus est animus. *Plut.*

Vt medica terra diù retinet semina, propter asperitatem,ut serò emergant: Ita morborum ac dolorum causæ in hominibus aliquoties diù latent,donec voluptas in febrem erumpat. *Plut.*

Vt medici in vehementi fluxu pituitæ, non statim succurrunt pharmacis, sed foris admovent, quod tempore coquat humorem, ac tùm medentur: Ita in recenti dolore tacendum,donec tempore mitior admittat consolationem. *Plut.*

Avari cùm multa congerant, non fruuntur præsentibus, sublata deplorant: Sic qui lugent extinctos, vivis non fruuntur. *Plut.*

Vt suus cuique arbori fructus: Ita luctus non est alius fructus quàm lacrymæ. *Plut.*

Vt

Vt semel admissum intrò hospitem, non facilè expellas: Ita luctum receptum suâ sponte, non possis, cùm velis, depellere. *Id.*

Qui lippiunt, aut alioqui laborant oculis, non sinunt alios admoliri manum: At qui lugent, quibusvis sese tractandos exhibent, ut malum, quo laborant, exacerbetur. *Ib.*

Vt mœstis conducit, si se ad lucem conferant à tenebris: Ita lugentibus, si à tristibus cogitationem ad læta transferant. *Plut.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

TRistitiæ exempla: In Isaaco & Rebecca, *Gen* 26. v. 35. Esau, 27. v. 34 Rebecca, v. 46. Iacobo, 37. v. 34. & 43. v. 6. Pistore & Pincerna, 40. v. 7. Iosepho, 42. v. 24 & 43. v. 30. Samuele, 1. *Sam.* 15. v. 35. Ionatha, 20. v. 34 Davide, 2. *Sam.* 1. v. 11. & 6. v. 8. *Psal.* 35. v. 13. & 38. v. 7 & 42. v. 6. & 43 v. 2. & 55. v. 3. Thamar sorore Absolonis, 2. *Sam.* 13. v. 19. Achab, 1. *Reg.* 21. v. 5. Esdra, 1. *Esdr* 9. v. 3. Nehemia, *Nehem.* 2. v. 1. 2. Iudæis, *Esth.* 3 v 15. *Nehem* 8 v. 9. Esdra, 3. *Esdr.* 8. v. 72. Tobia & uxore, *Tob.* 10 v. 7 Mardocheo, *Esth.* 4. v. 1 Iobo, *Iob.* 1. v. 20. Ieremia, *Ierem.* 8. v 21. Dario, *Dan.* 6. v. 14. Antiocho, 1. *Macchab.* 6. v. 8. 2. *Macch.* 4 v. 37. Demetrio, 10. v. 22 Alexandro, v 68. Romanis, 14. v. 16 Herode, *Matth* 14. v 9. Discipulis, 17. v. 23. & 26 v. 22. *Ioan.* 16. v. 22. Conservis, *Matth.* 18. v. 31. Divite adolescente, 19. v. 22. CHRISTO, *Matth.* 26. v. 37. Petro, *Ioan.* 21. v. 17. Paulo, *Rom.* 9. v. 2. 2. *Cor* 2. v. 3 *Phil.* 2. v. 27.

¶ EXEMPLA PROFANA.

C*N. Pompejus* ex acie Pharsalica fugiens, ad Ptolemæum Ægypti regem confugit: Hunc Cornelia uxor comitata, in navicula a Septimio & Achilla AEgyptio miserè trucidari vidit *Plutarch. in Pompejo.*

Philoxenus poeta Dithyrambicus, cùm Dionysii tyranni poemata non probaret, utpote indocta, in lapidicinas ab eo detrusus est: deinde revocatus illinc amicorum precibus, ubi denuò Dionysium sua carmina pronuntiantem audisset, surrexit: & rogatus à Dionysio, quid esset rei? respondit: Satiùs ac potiùs esse in lapidicinis vitam degere, quam illius audire poemata. *Erasm. in Adagiis.*

Vide supra Dolor, Consolatio.

TRIUMPHUS.

¶ APOPHTHEGMATA.

Q*Vintus Servilius*, vir inter optimates clarus, indignabatur Pompejo concessum triumphum, atque etiam milites complures obsistebant, ne triumphus ageretur; non quòd inviderent Pompejo: sed munera quædam poscebant, quasi largitionibus ab ipsis esset e nen lus triumphus: alioqui milites minabantur, se direpturos pecuniam, quæ in triumpho ferretur: eoq; Servilius Glauciaque

suadebant, ut eam potiùs inter milites divideret, quàm diripi sineret. Verùm ubi Pompejus respondit, se citiùs omissurum triumphum, quàm militibus blanditurum; simulque laureatos fasces eis objecit, ut illinc inciperent direptionem: Nunc, inquit Servilius, te, Pompei, vere magnum video, dignumque triumpho. Non judicabat, esse speciosum triumphum, nisi qui citrà ambitum, citràque largitiones benè factis redderetur. *Plut. in Rom. apoth.*

Chrysippus. Cùm in triumpho C. Cæsaris oppida eburnea fuissent circumlata, ac paucis pòst diebus in triumpho Fabii Maximi lignea deportarentur: *Chrysippus* ludens dixit, eas esse thecas oppidorum Cæsaris. Solent enim res pretiosæ thecis muniri. *Brus. lib.6. cap. 5.*

Stratonicus cùm apud Sicyonios vicisset adversum se citharâ certantes, consecravit in AEsculapii templo trophæum, cum hac inscriptione: Stratonicus à malè citharâ canentibus. *Athenæus.*

Epaminondas. Cùm Chabrias circà Corinthum paucos Thebanos, sub mœnibus avidiùs pugnantes, prostravisset, atque ob id trophæum erexisset: *Epaminondas* deridens hominem dixit: Hic sanè, dicebat, non Trophæum, sed Hecatæum erectum esse. Veteres enim antè portas in triviis congruenter Hecates imaginem statuere solent, vel ad indicandam viam, vel in gratiam sepultorum. *Plut. in apoph.*

Vide Victoria.

TURPITUDO.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

NIhil est tàm tetrum, nihil tàm aspernandum, nihil homine indignius, quam turpitudo. *Cic. 2 Tusc.*

Nihil est tàm contra naturam, quàm turpitudo. 3. *Offic.*

Periculum minus fugiendum est quàm turpitudo. *Phil. 7.*

Ne turpitudo suscipiatur vitæ cupiditate. *Phil. 3.*

Nihil est malum, nisi quod turpe aut vitiosum est. 2. *Tusc.*

Si unum in locum collata sint omnia mala, cùm turpitudinis malo non erunt comparanda. 2. *Tusc.*

Misera est ignominia judiciorum publicorum: & cujus bona ex edicto possidentur, hujus omnis fama & æstimatio cum bonis simul possidetur. *Pro Quintio.*

¶ SIMILITUDO.

UT apud jureconsultos, etiam qui frigidam suffundunt, simili notantur infamia: Ita culpandus, qui ad turpia hortatur, non is solum, qui turpia facit. *Erasm.*

Vide Ignominia, Vitium. Item Decorum, Honestum.

TYRAN-

TYRANNIS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Oedipo. v. 705.

Qui sceptra duro sævus imperio regit,
Timet timentes: metus in auctorem redit.

Seneca in Hercule furente. v. 510.

Qui morte cunctos luere supplicium jubet,
Nescit tyrannus esse: diversa irroga:
Miserum veta perire, felicem jube.

Iuven. Satyr. 10.

Ad generum Cereris sine cæde & vulnere pauci
Descendunt reges, & sicca morte tyranni.

Seneca in Herc. Oeteo. v. 640.

Quota pars moritur tempore fati?
Quos felices Cynthia vidit,
Vidit miseros abitura dies.
Rarum est, felix, idemque senex.

Valerius Flaccus lib. 5. Argon.

—— —— Nec vulgi cura tyranni
Dum suasit modo tuta salus.

Claud. 4. de Honorii Conf. v. 290.

Qui terret, plus ipse timet. Sors ista tyrannis
Convenit: invideant claris, fortesque trucident,
Muniti gladiis vivant septique venenis,
Ancipites habeant arces, trepidique minentur.

Perian. per Auf.

Multis terribilis, caveto multos,

Ovidius.

Quem metuit, timet, & quisque perire cupit.

Publ. Syrus.

Multos timere debet quem multi timent;
Male imperando summum imperium amittitur.

Sophoc. in Ajace furente.

Τὸν τύραννον εὐσεβεῖν, οὐ ῥᾴδιον.
Tyrannum bene colere, non facile.

Ex Græcis Comicis.

Τυραννίδες ἢ τῆς πάλαι θρυλουμένης
Τὸ μὲν πρόσωπον ἡδὺ, ζῶν δόμοισι ἢ λυπηρά.
Vultu tyrannis est quidem lætissimo:
Intus dolores sed fovet gravissimos.

§ APOPHTHEGMATA.

Bias rogatus, quodnam esset ex animalibus perniciosissimum? Sylvestrium, inquit, tyrannus: Domesticorum, adulator. *Plu.*

Thales sciscitatus, quid difficile unquam vidisset? Tyrannum, inquit, senem. *Plut.*

Diogenes percontanti, quo pacto Dionysius uteretur amicis? Ut utribus, inquit: Plenos suspendit, inanes abjicit. Significans à tyranno divites occidi, pauperes negligi. *Laert. lib. 6.*

T. Quintius contrà Philippum Macedonem missus, quum in colloquium venisset, & Philippus obsides postularet; quoniam apud Romanos multi essent duces, ipse autem solus inter Macedones: scito scommate illius tyrannidem taxans: Tu nempè, ait, te solum effecisti: Quippe qui amicos & cognatos occiderat. *Plut.*

M. Antonius quum Rhodum insulam vi cepisset, & in ingressu salutaretur rex atque dominus: Nec rex sum, inquit, nec dominus: sed regis ac domini interfector. *Plut. in Ant.*

AElianus si quis, inquit ex Æsopo, suem tetigerit, clamat: & merito: nec enim vellera sus habet, neque lac, neque aliud quiddam præter carnes: Statim igitur somniat mortem, cùm sciat, quibus usibus præstandis usurpari possit. Sunt autem Æsopicæ sui similes Tyranni, qui omnia suspicantur & metuunt: Sciunt enim, quod, sicuti sues, ita & ipsi vitam omnibus debeant. *In Var. hist.*

Phalaris dicere solebat, ego, qui expertus utrunque sum, tyrannidi malim subesse, quàm præesse. Subditus enim aliorum malorum securus, unum tyrannum metuit: Tyrannus autem & eos, qui foris insidiantur: & illos, per quos servatur. *Stob. serm 74.*

Ptolemæus Philadelphus dicebat, in tyrannide cùm alia multa esse gravia, tum illud maximè, quod immeritos occidere cogatur, utilitatis suæ gratia. *Ib.*

Batto Dalmata à Tiberio interrogatus, cur toties cum suis defecisset, & Romanis tantam cladem intulisset? respondit: Vos in causa estis, qui ad greges vestros custodiendos non canes dedistis, aut pastores, sed lupos. *Dion. in Aug.*

Caligula Antoniæ aviæ, pro sua autoritate monenti, ut quædam secus ageret: Memento, ait, mihi omnia in omnes licere. *Erasm. ex Suet.*

Scurra quidam in Claudii tyrannidem alludens, ait, in uno annulo bonos principes posse scribi atque depingi omnes. *Brus. lib 6. cap. 21.*

Ludovicus XII. Gall. rex plebem & rusticos dicebat esse pascua tyrannorum & militum: tyrannos autem & milites pascua esse dæmonum. *Annal. Franciæ.*

Anaximenes interrogatus, quid ad familiaritatem difficile esset? Tyrannus, dixit. *Stob. serm.* 47.

Antisthenes carnifices tyrannis longè præferebat: cujus causam interroganti cuidam, respondit: à carnifice quidem homines injusti interimuntur: à tyranno autem etiam insontes. *Stob. serm.* 47.

Timon Alcibiadis crudelitatem notans, redeunti à concione, ait: Macte virtute adolescens! authoritate tua potentiam auge: magnam enim huic Reipub. perniciem augebis. *Plut.*

Demosthenes audiens quorundam improbari tyrannidem: Rex inquit, malus, & tyrannus, res est inimica bonis civibus, & legibus contraria. *Phavor.*

Argeus iter aliquando faciens per Siciliæ Selinuntem, cùm in sepulchro quodam hoc elegiacum legisset:

Hosce Selinuntis quicunque tyrannida, Mavors,
Extinxére, ferus perdidit in foribus &c.

Iure periistis, inquit, qui ardentem tyrannidem extinguere conati estis. Nam permittendum potiùs fuit totam cremari. *Plutarch. in apoph. Lac.*

Aristippus, cùm Dionysius exprobraret ei, quòd nihil utilitatis ab eo accepisset: Verum ais, dixit: Si quid enim tibi profuissem, non secus à tyrannide, quàm à comitiali morbo liberari voluisses. *Stob. serm.* 47.

¶ SIMILITUDINES

UT si gladium parvo puero, aut imbelli seni aut debili dederis, ipse impetu suo nemini noceat: sin ad nudum vel fortissimi viri corpus accesserit, possit acie ipsa vel ferri viribus vulnerare: Ita cum hominibus enervatis atque exanguibus magistratus, tanquam gladius, est datus, qui per se pungere hominem nunquam potuissent, hi magistratus nomine armati, Rempubl. trucidaverunt. *Cic. pro Sext.*

Quemadmodum agricola non incidit spinam, priusquam asparagum indè ceperit: & Libyes non antè incendunt sarmentum, quàm thus collegerint: Ita Deus non excidit genus regum pestilens, priusquam hinc fructus aliquis bonus contigerit. *Plutarch. & Plin. lib.* 28. *cap.* 8.

Ut hyenæ fel, & phocæ coagulum, atque aliæ pessimarum ferarum partes adversus magnos morbos efficax habent remedium: Sic Deus pessimis tyrannis utitur nonnunquam ad correctionem vitiorum. *Plut.*

Catoblepas & basiliscus solo aspectu necant, maximè si oculos intueare: Ita tyranni nonnulli, solo oculorum conjectu, nonnullos ad laqueum adigunt. *Plin. lib* 8. *cap.* 21.

Aspis, pestilentissimum malum, non vagatur, nisi cum compare: ea interfectorem pertinacissimè persequitur: Ita tyranni filium, aut

alium tyrannidis successorem adjungunt, ne desit ultor, si quid acciderit. *Plin. lib.* 8. *cap.* 23.

Crocodilus patitur trochilum aviculam capere escam à faucibus suis; non illius amore, sed sui ipsius causa: repurgat enim rostro suo os illius: Ita tyranni, etiamsi quid alicui concedunt, semper ad suum referunt commodum. *Plin. lib.* 8. *c.* 25.

Aquilarum pennæ quoque, aliarum avium pennis admixtæ, ea devorant: Ita tyrannis penitùs insita vis est spoliandæ plebis, ut mortui quoque aliquid auferant. *Plin. lib.* 10. *c.* 3.

Crocodilus, invictum alioqui & perniciosum animal, tamen Tentyritas adeò metuit, ut ad vocem etiam expavescat: Ita tyranni cum omnes contemnant, tamen eruditorum literas timent. *Plin. lib.* 8. *c.* 15.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

TYrannorum nequitia & crudelitas. *Exempla :* Gigantes, *Gen.* 6. ℣. 4. Nimrod, 10. ℣. 8. 9. Novus Pharao, *Exod.* 1. ℣. 10. 11. 16. 22. *&* 5. ℣. 2. 5. 6 7. Adonibezech, *Iud.* 1. ℣. 7. Abimelech, 9. ℣. 5. *&* 22. ℣. 17. *&* 27. ℣. 1. 2. Iesbibenob, 2. *Sam.* 21. ℣. 16. Ieroboam, 1. *Reg.* 13. ℣. 4. Iezabel, 19. ℣. 2. Achab, 22. ℣. 26. Manasses, 2. *Reg* 21. ℣. 16. Sennacherib, *Tob.* 1. ℣. 21. Nabuchodonosor, *Iudith.* 2. ℣. 5. *Dan.* 2. ℣. 11 12. *&* 3. ℣. 19. Holofernes, *Iud.* 3. ℣. 8. *&c.* Aman, *Esth.* 3. ℣. 6. Hostes Davidis & Ecclesiæ, *Psalm.* 2. ℣. 2. *&* 32. ℣. 14. *&* 69. ℣. 13. *&* 80. ℣. 14. *&* 119. ℣. 2. 3. Senechias & principes ejus, *Ier.* 38. ℣. 5. 6. Rex Babylonis, 39. ℣. 6. Antiochus, 1. *Macch.* 1. ℣. 25. 26. 63. 2. *Macch.* 6. ℣. 29. 30. *&* 7. ℣. 1. Demetrius, 7. ℣. 1. *&c.* Tryphon, 13. ℣. 15. 16. Andronicus, 2. *Macch.* 4. ℣. 34. Rex Ptolomæus, ℣. 46. 47. Herodes Ascalonita, *Matth.* 2. ℣. 16. *&* 14. ℣ 9. 10. *Marc.* 6. ℣. 26. 27. Pilatus, *Matth.* 27. ℣. 18. Herodes tetrarcha, *Luc.* 23 ℣. 8. Herodes Agrippa, *Act.* 12. ℣. 1. 2. Magistratus impius, 16. ℣. 22. 23. Festus, 24. 27. *&* 25. ℣. 9. 12.

¶ EXEMPLA PROFANA.

P*Erside* liberata à fœda Magorum tyrannide, cùm inter septem tyrannicidas de rerum summa consultaretur, & Otanes quidem Democratiam, Megabyzus Aristocratiam, Darius verò Hystaspis F. Regium statum amplectendum censuisset, Dario reliqui quatuor assenserunt, qui paulò post astu equisonis Oebaris Persarum rex fuit electus. *Herod. lib.* 3.

Cùm *Hyperion Agamemnonis filius*, qui postremus Megaris regnavit, propter superbiam & crudelitatem à Sandione occisus fuisset; non esse amplius uni parendum, Megarenses censuerunt, sed annuos magistratus, qui vicissim summæ rerum præessent, creandos. *Pausanias in Atticis.*

Mardonius Gobryæ F. Darii gener, in Siciliam cum exercitu profectus, ejectis tyrannis, popularem ibi statum in civitatibus constituit. *Herodot. lib.* 6.

Viguit

Viguit in Rom. civitate *Tiberij & Caij Gracchorum* summa nobilitas, ac spes amplissima: sed quia statum civitatis conati erant convellere, insepulta cadavera jacuerunt, supremusque humanæ conditionis honos filiis Gracchi, & nepotibus Africani defuit. Quin etiam familiares eorum, ne quis Reipub. inimicus esse vellet, de robore præcipitati sunt. *Val. Max. l. 6. c. 3. ex Plut.*

P. Mutius Tribunus plebis, omnes collegas suos, qui duce Spurio Cassio id egerant, ut magistratibus non subrogatis communis libertas in dubium vocaretur, vivos cremavit. Vnus tribunus eam pœnam novem collegis inferre ausus est, quam novem tribuni ab uno collega exigere exhorruissent. *Theat. Zwing. fol.* 3413.

Sejanus, homo potens apud Tiberium Cæsarem & superbus, cùm Druso aliquando alapam dedisset, eaque de causa, & Drusum & ipsum Tiberium metueret, simulque speraret, Druso sublato, Tiberium sibi magis oportunum fore: per quosdam ministros, & uxorem Iuliam, stupro sibi cognitam, venenum ei propinavit. Eum verò tandem Tiberius ad magnam auctoritatem evectum, desponsaq; Iulia Drusi filia, curavit à Senatu capitis condemnandum: ejusque cadaveri per triduum projecto vulgus insultavit, deinde in Tiberim projecit. *Zonaras.*

¶ HIEROGLYPHICA.

N*Ycticorax*, Tyrannidis est hieroglyphicum, ob occultationem scilicet consiliorum, quæ dissimulare potentiores pro magno habent negotio. *Pier. Val. lib* 20. *pag.* 190. *D.*

Quod si hominem AEgyptii municipii sui longè principem, sed Tyrannica in cives dominatione utentem, notare vellent, *Polypum & Locustam* appingebant. Locustæ siquidem dominationem videntur exercere in Polypos, primasque inter eas obtinere partes. *Id. lib. 27. pag* 256. *E.*

Vide Regnum, Rex. Item Princeps, Magistratus.

VENIA.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

NVllus debitæ gravioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcunque, etsi longè minorem, quàm debeat, solverit pœnam. *Aug de vita cleric. lib.* 10.

Audistis formam, si septuagies septies CHRISTUS peccata tibi donavit, si hucusque ignovit, & ultrà negavit: pone & tu limitem, & ulterius noli ignoscere. *Aug. de verb. Dom.*

Dicit Dominus: Dimitte, & dimittetur tibi. Si ergò prior dimisi, dimitte illis posteà: nam si non dimiseris, revocabo te; & quicquid dimiseram, replicabo tibi. *Id.*

Dimit-

Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Ne dicas in lingua: ignosco: corde differas: novit enim cum dicas. Vocem tuam audit homo: conscientiam tuam Deus inspicit. Melius est enim, dùm non clamas ore, & dimittis in corde, quàm blandus ore, crudelis in corde. *Id. de verb Dom. serm.* 15

In hac petitione si mentitur, totius orationis nullus est fructus: pecuniam aliquando repetere conceditur, sed debitis peccatorum petenti veniam, nunquam justè negatur. *Id. super Matth.* 6.

Discas frequenter ignoscere, nec indignationem tenere: nihil est enim quo possit offendi, cui ignoscendi est consuetudo. *Ambr. in Lucam.*

Tantæ pietatis est Dominus Iesus, ut ipsi Iudæ donaret veniam, si Christi expectasset misericordiam. *Ib.*

O formidolosa sententia! Si parva fratribus non dimittimus, magna nobis à Deo non dimittuntur. *Hier. in Matth.* 24.

Plurimùm interest, quo animo quisque parcat: sicut enim aliquando est misericordia puniens: Ita & crudelitas parcens. *Aug. Epist.* 64.

Citò parcendum est injurianti, ne veniæ viam tibi intercludas. *Id lib.* 4. *de civit. Dei.*

Veniam delicti assequutus, si iterum peccat, gravius judicium sibi præparat. *Basilius in summ. mor.*

Sis humilis ad petendam veniam, facilis ad dandam: & sic membra erunt in pace. *Bernh. de ver. Apost. serm.* 1.

Multi aliorum vitia cernunt, sua non aspiciunt, & cùm ipsi maximis criminibus obnoxii teneantur, peccata minora fratribus non dimittunt. *Isid. lib* 3. *de summ. bon.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Terent. in Phormione. 5. 2.

Nos nostrapte culpa facimus, ut malis expediat esse,
Dùm nimium dici nos bonos studemus & benignos.

Seneca in Agamem. v. 265.

Det ille veniam facile, cui venia est opus.

Horat. Satyr. 3. lib. 1.

Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat, ignoscat verrucis illius, æquum est
Peccatis veniam poscentem reddere rursus.

¶ APOPHTHEGMATA.

E*Paminondas* homini contempto, qui leve quiddam admiserat, Pelopida pro eo deprecante, non ignovit: sed amicâ pro illo rogante, dedit veniam, dicens, ejusmodi munera à scortillis accipi oportere, non à militibus. Paratus erat ad ignoscendum: sed quemadmodum non quævis damus omnibus: ita spectandum est, cui & in qua causa gratificemur. *Plut. in Græc. apoph.*

Arius

Arius Philosophus. Potitus Alexandria Cæsar, multis vitam donarat in gratiam *Arij* philosophi: Sostratum tamen, promptissimæ quidem linguæ virum, sed qui Cæsari displiceret, quod temere Academicus haberi vellet, rejecit. At is squalidus, promissaque cana barba, cœpit *Arium*, quocunque iret, insequi, versiculum illum in ore habens:

Σοφοὶ σοφοὺς σώζουσιν, ἂν ὦσιν σοφοί.

Sapientes sapientes servant, si fuerint sapientes.

Hac arte coegit Cæsarem ignoscere. *Erasm. lib. 4. apoph. ex Suet.*

§ HIEROGLYPHICUM.

PEtitam à Diis sermonis veniam, cum obsecratione, ne nostri memores delicti, ulcisci cogitarent, eo exprimebant hieroglyphico, *ut proximum a minimo digitum ad aurem dextram referrent,* quò i tacto priùs ore institutum. Est enim locus ille Nemeseos, quam gestu hoc, ut in aure ostensum, conciliari crediderunt. *Pier. Val. lib. 34. E.*

Vide Reconciliatio. Item Pœna, Punitio.

VENUS.

§ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ex Græcis Comicis.

Ἐν πλησμονῇ γὰρ Κύπρις, ἐν δὲ τοῖς κακῶς
Πράσσουσιν οὐκ ἔνεστιν Ἀφροδίτη βροτοῖς.

Vt saturitatis assecla est semper Venus,
Sic refugit illos, quos premit penuria.

Vide Adulterium, Amor, Libido, Luxuria, Voluptas.

VERBUM.

§ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. de arte Poetica.

—— —— *Nescit vox missa reverti.*

Idem lib. 1. Epist. 18.

Et semel emissum volat irrevocabile verbum.

Idem Ib.

Quid de quoque viro, & cui dicas, sæpe videto.

Ovid. lib 2. de Amor. 16.

Verba puellarum foliis leviora caducis:
Irritaque, ut visum est, ventus & unda ferunt.

Ovid lib. 1. Amor. 8.

Impia sub dulci melle venena latent.

Terent. in Adelphis. 2. 1.

Neque tu verbis solves unquam, quod re mihi malefeceris

Horat

Horat. in arte Poetica.

Ut sylvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modo nata, vigentque.

Et infra.

—— —— Mortalia facta peribunt:
Nedum sermonum stet honos, & gratia vivax.
Multa renascentur, quæ jam cecidêre, cadentque
Quæ nunc sunt in honore, vocabula, si volet usus:
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

¶ APOPHTHEGMATA.

A *Nicula Theophrasto* licitanti quiddam, idque admodum Atticè: Hospes, inquit, non vendo tanti: notans illum, quasi non esset Atticus natura, qui suprà modum affectaret Atticismum: id enim solent hospites, dum in aliena lingua volunt videri diserti. *Erasm. 6. apoph.*

Phavorinus ad adolescentem, priscarum & jam obsoletarum vocum affectatorem, Curtius, inquit, & Fabricius dilucide cum suis fabulati sunt: neque Aruncorum, Sicanorum aut Pelasgorum, qui primi Italiam incoluisse leguntur, sed ætatis suæ verbis locuti sunt: tu verò, perindè quasi cum matre Evandri nunc loquaris, verbis jam olim desitis uteris. Quod si intelligi non vis, quæ loqueris, non hoc abundè consequeris tacens? *Erasm. Rot. lib. 6 apoph.*

Melanthus interrogatus, quid sentiret de tragœdia Diogenis? Non vidi, inquit. Notavit affectationem Diogenis in scribendo, quæ sæpenumerò non minima obscuritatis causa est. *Plut. in lib.* περὶ τοῦ ἀκούειν.

Demonax Phavorini dictionem, ut nimium compositam, solebat arguere ridiculè: Quod cùm ille ægrè tulisset, ait: ut philosophum vestis neglectior: ita oratio decet inaffectata. *Erasm. lib. 8. apoph.*

Cicero. M. Lepidus cùm Romæ in senatu dixisset: Patribus conscriptis, ne dicam circumscriptis: Ego, *ait Cicero*, non tanti fecissem ὁμοιόπτωτον. Affectavit autem Lepidus schema vocum similiter desinentium: at satiùs erat schema perdere, quàm Senatum offendere. *Erasm. lib. 4. apoph.*

Demonax quum interrogasset quendam, atque is verbis nequaquam vulgaribus respondisset: Ego, inquit, amice te nunc interrogo: at tu perindè respondes, quasi viveret adhuc Agamemnon. *Erasm. lib. 8. apoph.*

Vide Garrulitas, Lingua, Loquacitas, Oratio.

VERECUNDIA.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

PUlchra virtus est Verecundia,& suavis Gratia, quæ non solùm in factis,sed etiam in ipsis spectatur sermonibus:ne modum progrediaris loquendi;ne quid indecorum sermo resbriet tuus. Speculum enim mentis plerumque in verbis refulget: ipsum vocis sonum libret modestia, ne cujusquam offendat aurem vox fortior. Denique in ipso canendi genere,prima disciplina verecundia est,imò in omni usu loquendi, *Ambr. de Off. lib 1 c.*18.

Est enim verecundia pudicitiæ comes,cujus societate castitas ipsa tutior est. Nonne hæc prætulit publicanum, & commendavit eum, qui nec oculos suos audebat ad cœlum levare? Paulus orationem deferri præcepit cum verecundia & sobrietate. *Ib.*

Vbique in virgine comes singularum virtutum est pudor: hic individuus debet esse virginitatis,sine quo non potest esse virginitas: teritur officiis pudor,audacia emicat, risus obrepit, modestia solvitur, dum urbanitas affectatur. *Id. de Virginib.*

Erubescere debemus,& condemnare peccatum, non defendere: quoniam pudore culpa minuitur,defensione cumulatur. *Id.de Abel & Cain.*

Ingenia liberaliter educata facilius verecundia,quàm metus superat:& quos tormenta non vincunt,interdum vincit pudor. *Hier. ad Pammach.*

Quicquid pudet dicere, pudeat etiam cogitare. *Id.ib.*

Quid amabilius verecundo adolescente? Quàm pulchra & quàm splendida gemma morum est verecundia,in vita & vultu adolescentis? Quàm vera & minimè dubia bonæ spei nuntia,bonæ indolis index? Virga disciplinæ,expugnatrix malorum,propugnatrix puritatis innatæ, specialis gloria conscientiæ, famæ custos, vitæ decus,virtutis sedes,virtutum primitiæ,naturæ laus & insigne totius honesti. *Bernh. sup. cant. serm.*86.

Verecundia soror est continentiæ: nullum æquè manifestum indicium columbinæ simplicitatis,& ideò etiam testis est innocentiæ, lampas pudicitiæ mentis jugiter lucens,ut nil in ea turpe vel indecorum residere attentet,quod non illa illicò perdat. *Id.ib.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plaut. in Amphit.

Decet verecundum esse adolescentem.

Plaut. in Trinummo. 2. 4.

Verecundari neminem apud mensam decet.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICAE.

CVstos virtutum omnium,dedecus fugiens,& laudem maximam consequens,verecundia est. *Cic. de Orat.*

Mo-

Moderator cupiditatis est pudor. 2. *de Finib.*

Sine verecundia nihil rectum esse potest, nihil honestum. 1. *Offic.*

Maximum amicitiæ ornamentum tollit, qui ex ea tollit verecundiam. Itaque in iis perniciosus est error, qui existimant libidinum, peccatorumque omnium patere in amicitia licentiam. *In Lel.*

Sæpè videmus fractos pudore, qui nulla ratione vincerentur. 2. *Tusc*

Pudor in bello est maximè periculosus. *Plaut. Cic Fam.* 10.

Grave est homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo se benè meritum putet: ne id, quod petit, exigere magis quàm rogare videatur. *Cic. Curion. Fam.* 2.

Pudoris etiam disciplinam inter defuncta corpora natura discernit. Ac siquando cadavera necatorum fluctibus evehuntur, virorum supina fluctuant, prona fœminarum. *Solin. lib. de mirab.*

Verecundia parens est omnis honesti consilii, tutela solennium officiorum, magistra innocentiæ, chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore favorabilem præ se ferens vultum. *Val. Max.*

Bonum in adolescente signum est, quum illi ex alto rubor suffunditur: magis in juvenibus apparet, quibus & plus caloris est, & tenera frons: veteranos nihilominus & senes tingit. Quidam autem non magis, quàm cùm erubuerint, timendi sunt, quasi omnem verecundiam effuderint. *Sen.* 11. *Epist.*

Nutriendus est pudor: qui, quamdiu in animo duraverit, aliquis erit bonæ spei locus. *Id. Epist.* 25.

Recta ingenia debilitat verecundia: prava confirmat audacia. *Id. in Prov.*

Turpia ne dixeris: paulatim enim pudor per verba discutitur. *Id. ib.*

Verborum turpium licentia impudentiæ nutrix. *Id. ib.*

¶ APOPHTHEGMATA

THeophrastus adolescentem erubescentem conspicatus: Confide, inquit: Talem enim virtus habet colorem. *Anton. in Meliss. part.* 3. *serm.* 51.

Pythias Aristotelis filia, quum à quodam interrogaretur, quis colorum omnium esset præstantissimus? Is, inquit, quem in ingenuis gignit pudor. *Erasm. lib.* 8. *apoph.*

M. Cato sibi magis placere juvenes dicebat, qui rubescerent; quam qui pallescerent: quod rubor arguat probam indolem; pallor autem non item. *Plut. in apoph.*

Socrates hortabatur juvenes, ut hæc tria haberent: in animo prudentiam: in lingua silentium: in vultu verecundiam. *Max. in serm.* 41.

¶ EXEM-

¶ EXEMPLA SACRA.

VErecundiæ exempla: Sem & Iapheth, *Gen.* 9 ꝟ. 23. Sara, 18. ꝟ. 15. Mulier sanguinis fluxu laborans, *Matth.* 9. ꝟ. 20. *Marc.* 5. ꝟ. 33. Elizabeth, *Luc.* 1. ꝟ. 24.

¶ HIEROGLYPHICUM.

APud Philologos hieroglyphicum *Verecundiæ Os* ꝟ*idetur esse*, unde de impudentibus dici solet, Os eos non habere. Hinc Cato Major Lentulo, qui sputum in ejus faciem ejaculatus fuerat, absterſa tantum facie, dixit: Affirmabo omnibus, Lentule, falli eos, qui te negant Os habere: argutè vulgatam hominis impudentiam notando, quamvis de sputi copia dicere videretur. *Pier. Val. lib.* 33. *pag* 314. *F.*

Vide Pudicitia.

VERITAS.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

VEritatem requirit Dominus. *Psal.* 30.

Ecce veritatem dilexisti. *Psal.* 50.

Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque. *Ps.* 118.

Aperite portas, ut ingrediatur gens justa, custodiens veritatem. *Esai.* 26.

Veritatem tantum & pacem diligite. *Zach.* 8.

Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia. *Ephes.* 4.

Fructus lucis est in omni bonitate, & justitia, & veritate. *Ib.* 5.

Quibus adempta est veritas, qui existimant quæstum esse pietatem. 1. *Tim.* 6.

Super omnia vincit veritas. 3. *Esdr* 3.

Omnes populi clamaverunt, & dixerunt: magna est veritas, & prævalet. *Ib* 4.

Labium veritatis firmum erit in perpetuum. *Pro*ꝟ. 12.

Non contradicas verbo veritatis ullo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere *Eccl.* 4.

Charitas non gaudet super iniquitate: congaudet autem veritati. 1. *Cor.* 13.

Non possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. 2. *Cor.* 13.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

VEritas dulcis est, & amara: Quando dulcis est, parcit: Et quando amara, curat. *Aug. ad Christ.*

Veritas panis est: mentes reficit, nec deficit: mutat vescentem, nec ipsa in vescentem mutatur. *Id. super Ioan.*

Veritatis & ſapientiæ pulchritudo, nec multitudine audientium conſtipata excludit venientes, nec peragitur tempore, nec mitigatur locis, nec nocte interrumpitur, nec umbrâ intercluditur, nec ſenſibus corporis ſubjacet. *Id. lib. de lib. arbit.*

Si de veritate ſcandalum ſumitur, utilius permittitur naſci ſcandalum, quam veritas relinquatur. *Ib.*

Nullus reprehenſor formidandus eſt amatori veritatis: etenim aut inimicus reprehenſurus eſt, aut amicus: Si inimicus inſultat, ferendus eſt: amicus autem, ſi errat, docendus eſt & audiendus. *Id. lib. 8. de Trin.*

Errat, quisquis ſe veritatem cognoſcere putat, qui adhuc nequiter vivit. *Id. l. de agone Chriſti.*

Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, uterque reus eſt: ille, quia prodeſſe non vult; iſte, quia nocere deſiderat. *Idem ibidem.*

Liberè & ſine adulatione veritatem prædicantes, & geſta pravæ vitæ arguentes, gratiam non habent apud homines. *Ambr. gloſ. in 1. ad Cor. 9.*

Hæc eſt conditio veritatis, ut eam ſemper inimicitiæ perſequantur; ſicut per adulationem pernitioſæ amicitiæ comparantur: libenter enim, quod delectat, audimus: & offendit omne, quod nolumus. *Hier. in Gal.*

Mentiri atque jurare lingua tua prorſus ignoret: tantumque in te ſit veritatis amor, ut, quicquid dixeris, juratum putes. *Idem ad Celant.*

Non meretur audire veritatem, qui fraudulenter interrogat. *Id. in Ezech.*

Nihil eſt ad defendendum puritate tutius: nihil ad dicendum veritate facilius. *Id. in hom.*

Inquirimus veritatem in nobis, in proximis, in ſui natura. In nobis, nosmetipſos dijudicando: in proximis, eorum malis compatiendo: in ſui natura, mundo corde contemplando. *Bernh. de grat. hum.*

❡ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Troade. v. 612.

——— ——— *Veritas nunquam latet.*

Seneca in Oedipo. v. 850.

Quid verba quæris? veritas odit moras.

Terentius in Andria. 1. 1.

——— *Namque hoc tempore*
Obſequium amicos, veritas odium parit.

Ex Græcis Comicis.

Ἄγει δὲ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος.
At veritatem tempus in lucem extrahit:

——— ——— ——— Ἔρχεται
Τἀληθὲς εἰς φῶς ἐνίοτ', οὐ ζητούμενον.
Aliquando non quæsita prodit veritas.
Ἡ γλῶσσ' ἁμαρτάνουσα τἀληθῆ λέγει.
Inesse linguæ veritas lapsæ solet.
Ἐλευθέρου γὰρ ἀνδρὸς τἀληθῆ λέγειν.
Quæ vera sunt, loqui virum ingenuum decet.
Ἀεὶ κράτιστόν ἐστι τἀληθῆ λέγειν
Ἐν παντὶ καιρῷ. τοῦτ' ἐγὼ παρεγγυῶ
Εἰς ἀσφάλειαν τῷ βίῳ πλεῖστον μέρος.
Est tempore omni vera proloqui optimum:
Hoc facere adhortor: quippe quod sit roboris
Secure ad ævum transigendum maximi.
Οὐκ ἔστιν οὔτε ζωγράφος, μὰ τοὺς θεούς,
Οὔτ' ἀνδριαντοποιὸς, ὅστις ἂν πλάσαι
Κάλλος τοσοῦτον, οἷον ἡ ἀλήθει' ἔχει.
Haud arte tantam pictor ullus assequi
Statuariusve pulchritudinem queat,
Tantum & decorem, veritatis quantus est.

¶ APOPHTHEGMATA.

ARistippus interrogatus, quam ob causam sic ipsum argueret Dionysius? Ob eandem, inquit, ob quam cæteri. Significans, Philosophi libertatem omnibus esse molestiam: non igitur mirandum, si Regi. *Laert. lib.* 2.

Thales olim interrogatus, quantum à mendacio distaret veritas? Quantum, inquit, oculi ab auribus. *Eras. lib* 8 *apoph.*

Demosthenes interrogatus, quid Deo simile haberent homines? respondit: Benigne facere, & veritatem amare. *Max. serm.* 8.

Themistocles Eurybiadæ quiddam adversum cum dixisset, illeq; baculum intentasset: Verbera, inquit, intrepidè! modò quæ dico audias. Noverat enim, ea, quæ dicturus erat, è Republica fore. *Ælian. lib.* 3. *de var. hist. Plut.*

Pythagoras interrogatus, quid Deo simile facerent homines? cum veritatem exercent, respondit. *Stob. serm.* 11.

¶ EXEMPLA SACRA.

VEritas odium parit: Exempla. Fratres Josephi, *Gen.* 37. v. 4. 8. Balaam, *Num.* 24. v. 10. 11. Abimelech, *Iud.* 9. v. 32. Saul, 1. *Sam.* 20. v. 33. Baasa, 1. *Reg.* 16. v. 7. Achab, 22. v. 27. 2. *Par.* 18. v. 26. Asa, 2. *Par.* 16. v. 10. Ioas, 24. v. 21. Ozias, 26. 19. Holofernes, & ejus Magnates, *Iudith.* 5. v. 24. 25. 26. Sedecias, *Ier.* 32. v. 3. Ioacim, 36. v 23. Principes Iuda, 38. v. 4. Babylonii, eò, quod Daniel probavit, Bel nō esse Deum verum, indignantur, eumq; in lacum Leonū conjiciendū curant, *Dan.* 14. v. 27. Herodes, *Matth.* 14. v. 4. *Luc.* 3. v. 19. Principes Sacerdotū & Pharisæi,

*Matt.*21.℣.45.Pharisæi & Legisperiti,*Luc* 11.℣ 33.34. Principes Sacerdotum & Scribæ,20.℣.19. Mundus,*Ioan* 7.℣.7. & 17.℣.14 Pharisæi,9. ℣.28.Iudæi,15.℣ 24.*Luc*.4.℣.28.*Act*.7.℣ 54. Principes Sacerdotum,5. ℣.33.Hostes Pauli,9.℣.23.29.Galatæ,*Gal*.4.℣.16.Veritas tandem vincit,*Prov*.28.℣.23.Veritas Christus,*Ioan*.14.℣.6.Evangelium,2.*Pet*.1. ℣.12. Veritas cinctorium renum, *Ephes*.6 ℣.14. Veritas Dei in promissionibus, *Gen*.32.℣.10. Veritas in Iudicibus,*Exod*.18.℣ 21.

¶ EXEMPLA PROFANA.

P*Ersæ* filios tàm sanctis moribus imbuerunt,ut illorum disciplinæ nil addi posse videretur:& per omnes ætatis gradus illud præcipuè suis inculcarunt,ut fugientes mendacium vera semper loquerentur. *Herodot. l.1. & Plutarch. in libello περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι.*

Idor Abbas veritatis studiosissimus fuit. De eo tria commemorat Heraclides in sua historia: Quod nunquam sit mentitus: nunquam alicui maledixerit: nunquam citrà necessitatem locutus sit. *Theat. Zwing.*

Epaminondas Thebanus tàm severus veritatis cultor fuit, ut ne joco quidem mentitus sit. *Alexander ab Alexandro lib.9.c.10.*

T. Pomponius eques Romanus, & amicus Ciceronis (ob linguam Atticus dictus) mendacium nec ipse dicebat, nec pati poterat: Quapropter omnes ei res suas amici curandas certatim dabant, consiliumque ab eo de Republica, deque rebus magnis petebant. *Corn. Nepot.*

¶ HIEROGLYPHICA.

ÆGyptii *Veritatem ex humano corde gutturi appenso* ἱερογλυφικῶς indicabant, de quo vide prolixè apud *Pier. Valer. lib.*41. *pag* 395. *C.*

Sol Veritatis est hieroglyphicum,qua ratione videlicet is solus unus est: duplicia enim & multiplicia sunt veritati contraria: Simplex igitur sit necesse est,quod verum censeri debeat. *Pier. Valer. lib.*44.*pag*.430 *E.*

Quod si etiam Ægyptii *Pomum Persicum adherescente folio uno tantum* pinxissent, *Veritatis id signum erat*: Quippè quod ea species linguam cordi conjunctam ostendit, ac perinde sermo cordis ipsius penetralia adaperiat,non aliud quippè sentiat, aliud proloquatur. *Pier. Val lib* 54 *pag*.527. *F.*

Vide Mendacium.

VESTIS, VESTIMENTUM.

¶ SENTENTIA SACRA.

NOn induatur mulier veste virili: nec vir utetur veste fœminea: abominabilis enim apud Deum est,qui facit hoc. *Deut.*22.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

NOlo, ut de ornamentis auri vel vestis properam habeas in prohibendo sententiam: nisi in eis, qui neque conjugati sunt, neque conjugari cupientes, cogitare debent, quomodo placeant Deo. *Aug. ad Possidon*

Animadvertendum est, non in solo rerum corporearum nitore atque pompa; sed etiam in ipsis sordibus lutosis esse posse jactantiam, & eo periculosiorem, quo sub nomine servitutis Dei decipit. *Id. l. de ser. Dom.*

Quanta amentia est effigiem mutare naturæ, picturam quærere? Tolerabiliora propemodum in adulterio crimina sunt: ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. *Id. ib.*

Ornamentorum ac vestium insignia, & lenocinia formarum, non nisi prostitutis & impudicis fœminis congruunt: & nullarum ferè pretiosior cultus, quàm quarum pudor vilis est, &c. *Cyprianus de habitu Virginum.*

Vince vestem, quæ virgo es, quæ Deo servis: vince aurum, quæ carnem vincis & seculum: nec monilium aut vestium quære ornamenta, sed morum, *Id. ib.*

Fœminæ manus Deo inferunt, quando id, quod ille formavit, reformare & transfigurare contendunt: nescientes, quia opus Dei est omne, quod nascitur; Diaboli, quodcunque mutatur. *Id. ib.*

Deles picturam Dei, mulier, si vultum tuum materiali candore oblinias, si exquisito rubore perfundas, *Ambr. in hexam.*

Vestes pullas æquè devita, ut candidas: ornatus & sordes pari modo fugiendi sunt, quia alterum delitiis, alterum gloria redolet. *Hier. in Epist. ad Nepot.*

Inter sericum & linteamina, quibus tibi videris fulgidus & formosus, intellige te nudum, conscissum, sordidum, mendicantem. *Id. in Epist.*

Si vir vel mulier se ornaverit, & vultus hominum ad se provocaverit, etsi nullum inde sequatur damnum, judicium tamen patietur æternum: quia venenum attulit, si fuisset, qui biberet. *Hier.*

Quod pro sola inani gloria vestimentum pretiosius quæritur, res ipsa testatur: quia nemo vult ibi pretiosis vestibus indui, ubi ab aliis non possit videri. *Greg. in hom.*

Vanum cor, vanitatis notitiam ingerit corpori. Exterior enim superfluitas interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta, animi mollitiem indicant: non tantùm curaretur corporis cultus, nisi priùs neglecta fuisset mens inculta virtutibus. *Bernh. in Apol.*

Serico & purpura indutæ, Christum syncerè induere non possunt: auro & margaritis adornatæ, & monilibus, ornamenta mentis & corporis perdiderunt. *Cyprian. l. de habitu virg.*

¶ APOPHTHEGMATA.

CRates à Magistratu objurgatus, quod præter leges ac morem Atheniensium sindone vestiretur, ait: Quid si Theophrastum vobis ostendam sindone amictum? Diffidentes, ac ut ostenderet flagitantes, adduxit ad tonstrinam; ostenditque Theophrastum, qui tùm forte tondebatur, linteo amictum, quod Græci à contegendis humeris ὠμόλινον vocant: Submonens, omnibus ad usum uti licere. Nam si per se turpe esset uti linteis, ne in tonstrina quidem esset honestum. *Laert. l.6. c.5.*

Aristoteles cum adolescentem sumptuosiori toga comptum videret: Adolescens, ait, num aliquando à cultu isto immodico temperabis, ovium virtute parto? *Stob.*

Xantippe Socratis, cùm vellet quandam vestem induere, atque sic ad spectandam pompam prodire, ille dixit: Hanc non spectandi causa, sed potius ut specteris, habes. *AElian. l.7. de var. hist.*

Diogenes, cùm ab *Antisthene* Atheniensi petiisset tunicam ad depellendum frigus, jussit Antisthenes, ut duplicaret pallium, sic enim tunicæ speciem præbiturum: admonens, oportere hominem uno vestitu contentum esse. *Laert. lib. 6.*

Diogenes cuidam sibi placenti, quod Leonis exuvio tectus incederet: Non tu desines, inquit, virtutis stragulas pudefacere? Indecorum esse censuit, quod homo mollis Herculis amictum sibi vendicaret. Idem dici potest de iis, qui prodigioso amictu profitentur sanctimoniam, vita non respondente. *Erasm. ex Laert. lib. 6.*

Idem, cum adolescens quidam comptior ei proposuisset quæstiunculam: Non tibi prius, inquit, responsurus sum, quam sublatis vestibus ostenderis, utrum masculus sis, an fœmina? Ex cultu parum virili, notavit illius mollitiem. *Laert. lib. 6.*

Idem, cum videret adolescentem quempiam sese ornantem: Si ad viros, inquit, frustrà: si ad fœminas, injustè. *Erasm. ex Plut.*

Idem divitem quendam indoctum, sed splendide vestitum, χρυσόμηλον appellavit, hoc est, ovem aureo vellere. *Laert. lib 6.*

Pausanias Cleombroti F. admirantibus quibusdam barbarorum vestium sumptum: Melius esset, inquit, ipsos multifieri, quàm multifacienda possidere. *Erasm.*

Lysander pretiosas vestes, quas Dionysius ad filias ipsius miserat, non accepit, dicens: Vereor, ne his amictæ turpes videantur. *Plut. in Lac. apoph.*

Demonax cuidam, qui purpura indutus sese insolentiùs ostentabat, in aurem dixit: Heus tu, hoc antè gestabat ovis. Significans illum nihilominus stupidum esse, si gestaret purpuram, *Erasm. l.8. apoph.*

Alexander Severus cum humili vestitu contentus sæpenumerò incederet, reprehensus ob id ab aulicis suis, respondit: Imperatoriam majestatem constare virtute, non corporis cultu. *Lampridius.*

Idem Gemmas omnes, quas reperit in palatio, vendidit, & aurum in ærarium contulit, dicens: Viris gemmas usu non esse: matronas autem regias contentas esse debere uno reticulo, atque inauribus, & baccato monili, & corona in qua sacrificarent, & unico pallio auro sparso, & cyclade, quæ plus sex unciis auri non haberet. Hic cultus hodie vix sufficit negotiatorum uxoribus. *Lamprid.*

Alphonsus, quum vestitu cultuque corporis non multum discreparet à popularibus suis, admonitus à quodam, ut regio ornatu incederet, respondit: Malo moribus & authoritate meos excellere, quàm diademate & purpura. *Panor. lib. 1. de rebus gestis Alphonsi. AEneas Sylvius de ejus dictis.*

¶ Similitudo.

QVemadmodum stultus est, qui equum empturus non ipsum inspicit, sed stratum ejus ac frena: Sic stultissimus est, qui hominem aut ex veste, aut ex conditione, quæ vestis modo nobis circumdata est, æstimat. *Senec.*

Vide Ornatus.

VETITA.

¶ Sententiae Poeticæ.

Ovid. lib. 3. Amor. 4.

Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata:
Sic interdictis imminet æger aquis.

Ovid. lib. 2. Fastor.

Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.

Idem lib. 3. Amor. 4.

Quicquid servatur, cupimus magis; ipsaque furem
Cura vocat: pauci, quod sinit alter, amant.

Seneca in Hercul. Oeteo. v.357.

Illicita amantur: excidit quidquid licet.

Plautus in Trinummo. 3. 2.

Minus placet, magis quod suadetur: quod dissuadetur, placet.

Ovid. lib.3. Amor. 4.

Cui peccare licet, peccat minus: ipsa potestas
Semina nequitiæ languidiora facit.

Vide Abstinentia, Temperantia.

VETULA.

¶ APOPHTHEGMATA.

LAmiam meretricem senescentem Demetrius rex amabat parùm sobriè: Quum igitur de ea rex apud aliam, quæ & Demo dicebatur, gloriaretur, & appositis bellariis diceret: Vides quàm multa mihi mittat Lamia? inquit: Tibi mittentur à matre mea, si velis cum ea dormire: notans, anus solere donare iis, à quibus subiguntur. *Erasm. lib. 6. apoph.*

Phryne jam anus dixit, à multis fæcem emi propter vini gloriam: Sentiens, multos ideo secum congredi, ut gloriari possent, cum Phryne rem habuisse: Sicut vini magni nominis etiam fæx emitur, ut jactare possint, se tale vinum habere domi. *Ib.*

Vide Mulier, Uxor.

VICINIA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Plautus in Mercatore. 4. 4.

Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus:
Aliquid mali esse propter vicinum malum.

Horat. lib. 1. Epist. 18.

——— ——— ——— Ecquid
Ad te post paulo ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet:
Et neglecta solent incendia sumere vires.

Iuvenalis Satyr. 2.

——— ——— Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures: Sicut grex totus in agris
Unius scabie cadit, & porrigine porci,
Uvaque conspecta livorem ducit ab uva.

Iuvenal. Satyr. 15.

Inter finitimos vetus atque antiqua simultas:
Immortale odium, & nunquam sanabile vulnus
Ardet.

¶ SENTENTIA PHILOSOPHICA.

LAudanda est, vel etiam amanda, vicinitas, retinens veterem illum officii morem: non infuscata malevolentia, non assueta mendaciis, non fucata, non fallax, non erudita artificio simulationis, vel suburbano, vel etiam urbano. *Cic. pro Plancio.*

¶ APOPHTHEGMATA.

HEsiodus scitè dixit: Tantum damni est ex malo vicino, quantum ex bono commodi: & nactus est præmium, quisquis nactus est bonum vicinum. *In ἔργοις.*

M. Ca-

M. Cato admonebat eos, qui agros empturi essent, ut antè omnia animadverterent, ne malum haberent vicinum. *Eras. Roterod. lib. 5. apoph.*

Themistocles, cùm prædium quoddam vendere vellet, hoc quoque præconem addere jussit: ὅτι & ἀγαθοὺς ἔχει γείτονας: id est, *Quod vicinos etiam haberet bonos*: Quasi vicini commendatione futurum esset longè vendibilius. *Stob. serm.* 35.

Iulij Drusii ædes pluribus ex partibus vicinorum prospectui patebant. Hoc incommodum faber se quinque talentis emendare velle promittebat. Tùm Drusius: Decem talenta tibi dabo, si domum meam ita pares, ut undequaque pateat omnium oculis; quò non vicini tantùm, sed omnes cives perspicete possint, quomodo domi meæ vivatur? *Erasm. lib. 6. apoph. in Plutarch.*

Diogenes, Lacone quodam laudante Hesiodi carmen, scilicet: Non peribit bos utique, nisi affuerit malus vicinus: excipiens, atqui, inquit, & Messenii periêre, & eorundem boves. *Id.*

¶ SIMILITUDINES.

LVna præcipuè movet inferiora, non quòd efficacior, sed quia propior: Ita multum habet momenti ad res conficiendas vicinitas. *Erasm.*

Vt in re rustica non satis est, te ipsum bonum esse colonum; sed magni refert, cujusmodi habeas & vicinum: Sic in vita non satis est, si te ipsum integrum virum præstes; sed refert, cum quibus habeas consuetudinem. *Plin. lib.* 10. *cap.* 5.

¶ EXEMPLA PROFANA.

ATτικὸς πάροικος, id est, Atticus advena: in violentos & feroces vicinos dicebatur. Duris apud Zenodorum ait, ex Atticorum moribus natum, quod olim finitimos è sedibus suis exigere consueverint. Craterus indè manasse putat, quòd Athenienses, qui Samum missi fuerant, indigenas expulerint. *Eras. in Adagiis.*

Messenij ob viciniam Spartanorum periere. Id quod Diogenes Cynicus cuidam Spartiatæ exprobravit, laudanti Hesiodeum istud carmen in ἔργοις:

> οὐδ᾽ ἂν βοῦς ἀπόλοιτ᾽, εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη. id est,
> *Nec pereat bos utique, ni affuerit vicinus malus.*

Respondit Diogenes: atqui & Messenii periêre, & eorundem boves, in vicinia vobis constituti: quippe Messanam bello afflixerant Lacedæmonii: quod disertissimè amplius persequitur *Pauf. Cæl. lib.* 21. *c.* 39. *A. L.*

Notum est illud Maronianum:

> *Mantua, væ! miseræ nimium vicina Cremonæ.*

Vide Conversatio, Consuetudo.

VICISSITUDO RERUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. ad Pisonem.

Ipsa vices natura subit, variataque cursus
Ordinat: inversis & frondibus explicat annum.
Non semper fluidis adopertus nubibus æther
Aurea terrificis obcæcat sydera nymbis.
Cessat hyems, madidos & siccat vere capillos:
Ver fugit æstates, æstatum terga lacessit
Pomifer autumnus: nubibus cessurus & undis.

Terent. in Eunucho 2. 2.

Omnium rerum vicissitudo est.

Plaut. in Amphyt. 3. 2.

Nam in hominum ætate multa eveniunt hujusmodi;
Capiunt voluptates, capiunt rursum miserias.
Iræ interveniunt, redeunt rursum in gratiam.
Verum iræ si quæ forte eveniunt hujusmodi,
Inter eos rursum si reventum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se, quam prius.

¶ SIMILITUDO.

UT in rerum natura, quæ spectatissimè florent, celerrimè marcescunt, veluti rosæ, lilia, violæ, cum alia durent: Ita in hominum vita, quæ florentissima sunt, citissimè vertuntur in diversum. *Erasm.*

Vide Fortuna.

VICTORIA.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 2. de arte amandi.

Cede repugnanti, cedendo victor abibis.

Idem lib. 1. Amor. 2.

Cedimus? an subitum luctando accendimus ignem?
Cedamus: leve fit, quod bene fertur, onus.
Vidi ego jactatas motâ face crescere flammas:
Et vidi nullo concutiente mori.

Seneca in Herc. furente. v. 408.

Cum victor arma posuit, & victum decet
Deponere odia.

Seneca in Troade. v. 254.

—— —— *Noscere hoc primum decet,*
Quid facere victor debeat, victus pati.

Seneca in Troade. v. 333.

Quodcunque libuit facere victori, licet.
Minimum decet libere, cui multum licet.

Statius lib. 8. Thebaid.

—— —— Si decidit hostis,
Ire super satis est, vitamque relinquere victo.

Verg. lib. 2. Æneid. v. 354.

Vna salus victis, nullam sperare salutem.

¶ APOPHTHEGMATA.

D*Iogenes*, in Olympiis præconem ita pronuntiantem: Doxippus viros vicit: correxit: Hic, inquiens, mancipia: sed ego viros. Significans, eos, qui certarent Olympia, non esse viros: sed gloriæ mancipia. Philosophus vincit viros. *Laert. lib. 6.*

Mithridates victus à Cn. Pomp. non tantùm seipsum & filios, sed totum etiam regnum victori sua sponte obtulit, præfatus, neminem alium, neque Romanum, neque ullius gentis virum futurum fuisse, cujus se societati commissurus foret, quam Cn. Pompejum. Proinde omnem sibi adversam, vel secundam, cujus author ille esset, fortunam tolerabilem futuram. Non enim esse turpe ab eo vinci, quem vincere esset nefas: neque ei inhonestè aliquem submitti, quem fortuna super omnes extulisset. *Vellejus Paterc. & Cuspinianus in Consulibus.*

Brennus. Capta urbe à Gallis Senonibus, diuque obsidione oppresso Capitolio, pactum est inter Romanos Brennumque Gallorum regem, ut obsidio ea lege solveretur, ut Romani mille pondo auri penderent. In illa forte auri pensitatione Brennus de altera lance gladium cingulumque ferreum apposuit: interrogante autem Sulpitio, quid hoc esset? Quid aliud, inquit, nisi opprobrium victis? *Plut. in Camillo.*

Phœbidas, cum essent Lacedæmonii in pugna Leutrica Martis aleam experturi, cuidam dicenti: Hic dies declarabit virum bonum: Præclarus, inquit, dies, qui possit declarare virum bonum incolumem. Præsagiens, in eo prælio plurimos egregios viros fortiter occubituros, quos ipse patriæ maluisset incolumes. *Plutarch. in Lacon.*

Alphonsus, cum gravi atque diutino bello confecto jam triumpharet, victos tamen & captos hostes triumphantium more currum præire non passus est; ob hostes servatos rectius, quam cæsos, triumphandum esse dicens. *Panorm. lib. 1. de Alphonsi reb. gestis.*

Lysander. Lacedæmonii præficiebant pædotribas, qui pueros ad luctam exercerent; ut virtutis esset certamen, non artis. Unde & *Lysander* interrogatus, quo pacto à Charaonte victus esset? respondit: Vario artificio. *Plut.*

¶ SIMI-

¶ SIMILITUDINES.

INjecto in oculos sago, leo sine ullo negotio capitur, alioqui inexpugnabilis: Ita facillimum est potentissimum etiam domare, modò cognitum sit illius ingenium. *Eras.*

Sicuti Leo citiùs sævit in virum, quàm in fœminam: pueros non nisi summâ fame coactus attingit: supplicibus ac prostratis parcit: Ita potentes infirmioribus debent ignoscere, vires in alios experiri, quos vincere pulchrum sit. *Id.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

VIctoriæ exempla: Vide Bellorum divinâ virtute confectorum exempla.

¶ EXEMPLA PROFANA.

HOstilius Manlius consul, cum triginta millia militum sub signis haberet, à quatuor Numantinorum millibus victus, fœdus cum illis inire coactus est, sibi & Reipublicæ ignominiosum. *Theat. Zwing.*

M. Servilius vir cons. vicies & ter amplius pugnavit ex provocatione, ac semper victor in castra reversus est, hostilibus spoliis onustus. *Sab. lib. 4. c. 6. ex Plut. in Paul.*

Ioan. Petrus Surra Bergomensis decies septies ex provocatione victor evasit. *Iovius lib. 12. hist.*

Demetrius Antigoni F. CLXXX. navibus Ptolemæi ducentas naves ad Cyprum vicit. Ptolemæus citato cursu, cum solis octo navibus profugit: neque enim plures ex omnibus evasere: cæteræ partim in prælio depressæ: LXX. cum propugnatoribus & sociis navalibus captæ. *Plut. in Demet.*

Xerxis Persarum regis exercitus Leonidam Spartanorum regem cum CCC sociis ad internecionem cæcidit. *Herodotus.* Græcorum XI. myriades, hoc est, centum decem millia, cum XXX. myriadibus Persarum (præter auxiliarios Græcos, quorum non erat numerus) ad Plateæas contrà Mardonium Xerxis ducem feliciter pugnarunt. *Herodot. lib. 9.*

Epaminondas Thebanorum dux, quatuor hominum millibus, ex quibus CCCC. tantum equites erant, Lacedæmoniorum exercitum, viginti quatuor millium peditum, equitum verò mille sexcentorum, vicit. *Front. lib. 4. c. 2.*

Syracusii novem triremibus invadentes centum & viginti triremes Carthaginensium longè superiores extiterunt. *AElian. lib. 4.*

Leonidas Spartanorum rex cum CCC sociis ad Thermopylas, Xerxis Persarum regis exercitum sustinuit: ut quamvis omnes cæsi fuerint, victores tamen eo ipso censeri debeant, quod Xerxem paulò majoribus copiis vinci potuisse ostenderunt. *Sab. lib. 6 cap. 7. Volat. lib. 16. Anthrop.*

Conon

Conon dux Atheniensium, navali prælio victus à Lysandro Lacedæmoniorum duce, eundem post terrestri prælio vicit, & Atheniensibus libertatem restituit. *Plut.*

Nicephorus lib. 4. *c* 47. dicit, Constantinum Magnum bello contrà Byzantios, cùm jam bis victus esset, iterum vidisse signum crucis in cœlo stellis effigiatum, hac inscriptione: *In hoc signo hostes omnes vinces*: idque postridie, sic accidisse. *Id. lib.* 7. *c.* 49. auctor est, cum in bello contra Scythas, tertio crucem illam vidisse.

¶ HIEROGLYPHICA.

MActatus bos, quales ubique locorum conspiciuntur, *Victoriæ* plurimum partique triumphi signum erat, præsertim apud Romanos. *Pier. Val lib.* 3. *pag.* 32. *D.*

Atheniensibus vero *Noctua* indicium *Victoriæ* fuit: cujus etiam volatus in adagium cessit; γλαὺξ ἵπταται. *Noctua volat:* Cùm profligatos hostes, & subsecutam victoriam innuerent. *Pier. Val. lib.* 20. *pag* 188. *F.*

Propter eas dotes, quas *Accipitri* natura supra volatilium aliorum conditionem elargita est, factum, ut in universum *Accipiter* esset excellentiæ hieroglyphicum, præcipueque *Victoriam significaret*: nam reliquas omnino volucres volatu antecellit. *Id. lib.* 21. *pag* 198. *F.*

Vide Triumphus.

VIDUA

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

QVæ verè vidua est & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus die ac nocte. Nam quæ in delitiis est, vivens mortua est: & hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint. 1. *Tim.* 5.

Anus similiter in habitu sint, qui religionem deceat: non criminatrices, non multo vino servientes, ut honesta doceant. *Tit.* 2.

Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum: & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio: & erunt uxores vestræ viduæ, & filii vestri pupilli. *Exod.* 22.

Viduam ejus benedicens benedicam. *Psal.* 131.

Vide Castitas, Cœlibatus, Conjugium, Matrimonium, Virginitas.

VIGILANTIA.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

VIgilate & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est; caro autem infirma. *Matth.* 26.

Vig-

Vigilate itaque, omni tempore orantes. *Ibid.* 21.

Qui se existimat stare, videat ne cadat. Evigilate itaque justi; & nolite peccare. 1. *Cor.* 10. & 15.

Sobrii estote, & vigilate. 1. *Pet.* 5.

Si non vigilaveris, veniam ad te tanquam fur, & nescies quandò veniam ad te. *Apoc.* 3.

Beatus vir, qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidiè. *Proverb.* 8

Vigilia honestatis tabefaciet carnes. *Eccl.* 31.

Qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem. *Ib.* 32.

Vigilate, state in fide; viriliter agite; & confortamini. 1. *Cor.* 16.

Orationi instate; & vigilantes in ea cum gratiarum actione. *Coloss.* 4.

Vigilate, & estote parati: quia nescitis; qua hora Dominus vester venturus sit: & quia nescitis diem neque horam. *Matth.* 24 & 25.

Videte; vigilate & orate: nescitis enim, quando tempus sit. *Marc.* 13.

Vigilate ergò: nescitis enim quando Dominus domus veniat: serò, an media nocte, an galli cantu, an manè: ne, cum venerit repentè, inveniat vos dormientes. *Ib.*

Estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. *Lucæ* 12.

Beatus qui vigilat. *Apoc.* 16.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. lib. 1. Epist. 2.

Vt jugulent homines, surgunt de nocte latrones:
Vt teipsum serves, non expergisceris? Atque
Intendes animum studiis, & rebus honestis?
Invidia, vel amore vigil torquebere.

Ovid. lib. 1. de art. amand.

Attenuant juvenum vigilata corpora noctes:
Curaque, & immenso qui fit amore, dolor.

Martial. lib. 9. Epigram. 69.

Nam vigilare leve est: pervigilare grave.

Plaut. in Rudent. 4. 2

Vigilare decet hominē, qui vult sua tēpori conficere officia.
Nā qui dormiunt libenter, sine lucro, & cū malo quiescūt.

¶ APOPHTHEGMATA.

PLato somnolentiam improbabat, eoque scripsit in legibus:

Κοιμώμενος ὀυδεὶς ὀυδενὸς ἄξιος.
Nemo dormiens ulla re dignus est. *Laert. lib.* 3.

Philip-

Philippus in exercitu quodam tempore dormiens, experrectus: Tuto,inquit,dormivi : vigilavit enim Antipater. Subindicans,non esse regium indulgere somno,præsertim in bello, nisi habeat fidum ac vigilem præfectum. *Plut. in apoph.*

Parmenio. Idem, quum interdiu dormiret, Græcique ad fores convenientes criminarentur illum: Nolite admirari, Parmenio inquit, si nunc Philippus dormit : nam quando vos dormiebatis, ille vigilabat. *Plut.*

P. Æmilius, cum in bello contra Persem instituisset, ut milites sine armis vigilias agerent : rogatus à quodam ; cur suis arma negaret ? respondit : ut metu hostium, sublata resistendi fiducia, adversus somnum pugnarent. *Plut.*

M. Cato eo milite sibi opus esse nequaquam dicebat, qui inter eundum manus, inter confligendum pedes agitaret ; quique stertendo, quàm hostibus inclamando longiùs sentiretur. *Plut.*

¶ HIEROGLYPHICA.

ÆGytii sacerdotes per *Leporis* hieroglyphicum vigilantiam inprimis intelligebant. Causam ponit *Horus*, quod *Lepus* oculos inter dormiendum apertos ostendat. *Pier. Val. l.*13.*p.*118.*E.*

Per *Leonis* etiam caput iidem Sacerdotes vigilantiam atque custodiam ostendebant : causam addebant, quod solum hoc ex animalibus,recurvos ungues habentibus,simul atque natum est,cernit. *Idem lib.*1. *pag.* 2. *F.*

Vide Somnus.

VINDICTA, ULTIO.

¶ SENTENTIÆ BIBLICAE.

NOn quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. *Levit.*19.

Ne dicas,quomodo fecit mihi,sic faciam ei : & reddam unicuique secundum opus suum. *Prov.*24.

Omnis injuriæ proximi ne memineris ; & nihil agas in operibus injuriæ. *Eccl.*10.

Ego dico vobis, non resistere malo : sed si quis te percusserit in dextram maxillam , præbe illi & alteram. *Matth.*5.

Omnes qui acceperint gladium,gladio peribunt. *Ib.* 26.

Nulli malum pro malo redde. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum. *Rom.* 12.

Videte ne quis malum pro malo alicui reddat : sed semper quod bonum est, sectamini invicem, & in omnes. 1. *Thess.* 5.

Mea est ultio, & ego retribuam. *Deut.* 32.

Sanguinem servorum suorum ulciscetur. *Ibid.*

Deus

Deus non faciet vindictam electorum suorum, clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. *Luc.* 18.

Qui injuriam facit, recipiet id quod iniquè gessit. *Coloss.* 3.

Scimus qui dixit: Mihi vindictam, & ego retribuam. *Heb.* 10.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Iuven. Satyr. 13.

Est vindicta bonum vita jucundius ipsa.
Nempè hoc indocti, quorum præcordia nullis
Interdum aut levibus videas flagrantia causis,
Quantulacunque adeo est occasio, sufficit iræ.
Chrysippus non dicet idem, nec mite Thaletis
Ingenium, dulcique senex vicinus Hymetto,
Qui partem acceptæ sæva inter vincla cicutæ
Accusatori nollet dare.

Et pòst paulum.

——— ——— ——— *Quippe minuti*
Semper & infirmi est animi exiguique voluptas
Vltio. Continuo sic collige, quod vindictâ
Nemo magis gaudet, quam femina.

Claud. de bello Getico. v. 93.

Quæ vindicta prior, quam cum formido superbos
Flectit, & assuetum spoliis affligit egestas?

Seneca in Hercule furente. v. 1186.

——— ——— ——— *Sæpè vindicta obfuit.*

Ovid. lib. 1. Amor. 7.

At tu, ne dubita, minuet vindicta dolorem.

¶ APOPHTHEGMATA.

Diogenes interrogatus à quodam, quo pacto maximè posset ulcisci inimicum? Si teipsum, inquit, probum & honestum virum præstiteris. *Laert. lib.* 6.

Idem ingressus aliquando juvenum convivium, capite semitonso; non solùm non comiter exceptus, sed multis plagis onustus dimissus est: quos ille hac ratione est ultus: Nomina juvenum, à quibus fuerat cæsus, albo inscripsit: itaque obambulabat soluto pallio: plagarum notæ loquebantur, quid esset passus, & album prodebat autores. Hoc pacto juvenes inhumanos omnibus objurgandos ac reprehendendos exposuit. *Laert. lib* 6.

Theodosius ab amicis interrogatus, cur neminem eorum, à quibus afficeretur injuria, capitis supplicio damnaret? Vtinam, inquit, mihi daretur, & mortuos ad vitam revocare. Docuit hoc dicto sapientissimus princeps, ad privatas injurias hominem debere esse facilem da ignoscendum. *Erasm. l.* 8. *apoph. ex hist. Eccl.*

Chilon

Chilon fratri quærenti, quod Ephorus ipse non crearetur, qu um ille esset? Ego, inquit, injuriam ferre novi: Tu non. *Diogenes Laert. in ejus Vita.*

Thales rogatus, quo pacto quis facillimè ferret infortunium suum? Si quis videat hostes majoribus malis obnoxios. *Laert, lib. 1. cap. 1.*

Pittacus habens potestatem puniendi quempiam, qui contumeliosus in ipsum extiterat, dimisit, inquiens: Venia ultione melior est. Illa namque mitis est ingenii, hæc autem ferini. *Stob: serm. 17. Anton. in Meliss: part. 1. serm. 27 Max. serm. 6.*

Alcibiades nuncianti, quod ipse cum comitibus morte damnatus esset Athenis: At nos, inquit, demonstrabimus Alcibiadem vivere: Simulque sese ad Lacedæmonios contulit, ac bellum Decelicum, ab urbe Decelia cognominatum, excitavit in Athenienses. *Plut.*

¶ SIMILITUDINES.

Cibo utitur juxta naturam is, qui esurit: ac vindicta debet uti, qui nec sitit eam, nec esurit. *Plut*

Ut pater videns puerum volentem incidere quidpiam, ipse arrepto ferro id facit: Ita ratio vindictam eripiens iræ, utiliter castigat. *Idem.*

Quædam remedia tristiora sunt ipso morbo, ut satiùs sit oppetere mortem, quàm his aucupari salutem: velut sugere sanguinem è vulnere recenti gladiatorum morientium: Ita quandoque satiùs est ferre injuriam, quàm majore incommodo ulcisci: ferre pacem, etiamsi parum commodam aut æquam, quàm bellum cum immensis malis suscipere. *Erasm.*

Vt amnes quidam repentè se condunt sub terram: nihilominus eò perferuntur, quò tendunt: Ita numinis ira, licet occulta, tamen in extremas calamitates aufert aliquando nocentes. *Plut.*

Vt Medici quibusdam morbis occurrunt, priusquam appareant: Ita Deus quædam punit, ne fiant. *Plut.*

Qui nos docuit sagittare, non vetuit jaculari: sed vetuit, ne aberremus à scopo: Ita non est interdicta punitio; sed in tempore & aptè facienda. *Plut.*

Quemadmodum reus paribus sententiis absolvitur: Sic sapiens, ubi paria maleficiis merita sunt, magis meminit benefactorum, quàm injuriarum. *Seneca.*

Aspis pestilentissimum malum non vagatur, nisi cum compare, & interfectorem pertinacissimè persequitur: Ita Tyrannus filium, aut alium tyrannidis successorem adjungit, ne desit ultor, si quid acciderit. *Plin. lib. 8 cap. 23.*

¶ EXEMPLA BIBLICA.

Vindicta acceptæ injuriæ Deo committenda, Exempla: Ioseph, *Gen.* 50. v. 19. Saul, 1. *Sam.* 11. v. 13. & 24. v. 12 David, 2. *Sam.* 16. v. 10.

& 19. ♈. 22. 23. *Psal.* 7. ♈ 5 Rex Israel, 2. *Reg.* 6. ♈. 23. Christus, *Esa,* 53. ♈. 7. *Luc.* 23 ♈. 24. Stephanus, *Actor* 7. ♈. 60. Vindictæ expetitæ & eorum quæ inde secuta sunt, exempla: Filii Iacob, *Genes.* 34. ♈. 25. 26. Samson, *Iudic.* 14. ♈. 5. 6. Abner, 2. *Sam.* 3 ♈. 9. Absalon, 14. ♈. 30. Aman, *Esth.* 3. ♈. 6. Vindictam interdum Sacerdotes & Prophetæ vi corporali exercuerunt: Exempla: Moses per filios Levi jubet occidi idololatras, *Exod.* 32. ♈. 26. 27. Phinees occidit Zamhri & Cozbi, *Num.* 25. ♈. 7 8. 1. *Macchab.* 2. ♈. 54. Samuel Agagum, 1. *Sam.* 15. ♈. 32. 33. Elias Propheta Prophetas Baal, 1. *Reg.* 18. ♈. 40. Vindictæ propriæ pœnæ exempla: Idumæi, *Ezech.* 25. ♈. 12. 13. Palæsthini, ♈. 15. 16.

¶ EXEMPLA PROFANA.

D*Arius* Persarum rex, ut ei nunciatum est, Sardes captas incensasq; ab Atheniensibus atque Ionibus, & hujus comparandæ cladis fuisse auctorem Aristagoram Milesium; fertur, cum primùm hæc audivit, dixisse: Iones nihil fecisse: Probè sciens, non fuisse illos præ contemptu sui rebellaturos: deinde interrogasse: Quinam essent Athenienses? Id cum audisset, tùm arcum poposcisse, eoque sumto sagittam, quam imposuerat, in cœlum excussisse, & dixisse: ó Iupiter! contingat mihi, ut Athenienses ulciscar Atque hoc locutus, cuidam famulorum præcepit, ut sibi semper apposita cœna ter diceret: *Here memento Atheniensium Herod. lib.* 5.

Ister ait, moris fuisse Athenis, ut cognati eorum, qui violenta morte periissent, in efferendo funere hastam adhiberent, aut in tumulo defigerent: eaque ratione interfectoribus ultionem denunciarent. *Suidas in voce* ἐπὶ ἐ[illegible]

Semiramis Assyriorum regina, cùm ei circa cultum capitis occupatæ nunciatum esset, Babylonem defecisse: altera parte crinium adhuc soluta, protinùs ad eam expugnandam accurrit: nec prius decorem capillorum in ordinem, quam tantam urbem in potestatem suam, redegit. Quocircà statua ejus Babylone posita est illo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate præcipiti tetenderat. *Val. lib.* 9 *cap.* 3.

C. Iul. Cæs. audiens in Gallia aliquot militum agmina concisa esse, juravit, se non antè capillos rasurum, quàm ab interfectoribus pœnas repetivisset. Hæc res magnam ei benevolentiam omnium conciliavit. *Polyænus lib.* 8.

¶ HIEROGLYPHICUM.

PEr *Leonem telo confossum, ulciscendi studium* plerique pingere instituerunt. Vulneratus enim Leo, mira quadam observatione percussorem novit: & in quantalibet multitudine unum appetit, & si detur copia, fœdissimè lacerat & discerpit. *Pier. Valer. lib.* 1. *pag.* 9.

VI-

VINUM.

¶ APOPHTHEGMATA.

ANacharsis. Quidam in convivio videns uxorem *Anacharsidis*: Vxorem, inquit, deformem duxisti, *Anacharsi*! Hic Anacharsis: Prorsùs ita mihi videtur, inquit: sed heus puer! infunde mihi meracius, ut eam reddam formosam: indicans, vinum adimere homini rectum judicium. *Athen. lib.* 9.

Idem dicebat, vitem ferre tres botros: primum voluptatis, alterum ebrietatis, tertium molestiæ. Sentiens, parcum vini usum esse jucundum, quia sedat sitim; largiorem gignere temulentiam; largissimum parere rixas, cædes ac morbos. *Laert. lib.*1.*cap.*9.

¶ SIMILITUDO.

UT muli calcitratus vino crebro inhibetur: Ita mulieris petulantia vino provocatur. *Erasm.*

Vide Ebrietas.

VIOLENTIA.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

NEmo invitus benè agit, etiamsi bonum est, quod facit. *August. lib.*1. *confess.*

Multa bona præstantur invitis; quando eorum consulitur utilitati, non voluntati, qua ipsa sibi inveniuntur esse inviti. *Idem in Enchirid. cap.* 72.

In Ecclesia non coactum, sed acquiescentem oportet ad meliora converti. Non est enim, qui curare possit invitum. *Chrysost. in dial. lib.* 2.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

PLus valet quòd violentia cogit, quàm quod suadet & præcipit verecundia. *Val. Max. lib.*3.

Nulla res tàm facilis, quin difficilis sit, si invitus facias. *Senec. in Epist.*

Da operam, ne quid unquam invitus facias. Non enim qui jussus aliquid facit, miser est: sed qui invitus. Itaque sic animum componamus, ut, quicquid res exigit, id velimus: & inprimis finem nostri sine tristitia cogitemus. *Idem epist.* 62.

¶ APOPHTHEGMATA.

LYsander. Cùm Argivi de ditionis finibus ambigerent cum Lacedæmoniis, asseverarentque se justiorem habere causam, *Lysander* stricto ense: Qui hoc, inquit, superior est, is optime de finibus disputat. Ab æquo & bono vir insolens ad vim provocavit. *Plut. in Lacon.*

Themistocles, quum apud Andrum argentum peteret: Duos, inquit, ad vos adduco Deos, Vim ac Suasionem: Significans, si minùs impetraret suadendo, se vi erepturum. At illi responderunt: apud se quoque duas magnas esse deas, Inopiam & Impossibilitatem, per quas non liceret dare, quæ petebat. *Plut.*

Quidam ex his, quos *Cæsar* de prorogandâ provincia Romam miserat, stans in senatu, simulatque cognovit Cæsari senatum non dare prorogationem, manu capulum percutiens: At hic, inquit, dabit: vim Reipub. minitans. *Erasm. lib. 4. apoph.*

Vide Vis. Item Injuria.

VIR, MAS.

¶ Sententiae Poeticae.

Horat de arte Poëtica.

Conversis studiis ætas animusq; virilis
Quærit opes & amicitias, inservit honori:
Commisisse cavet, quod mox mutare laboret.

Ovid. Epist. 18. Heroid.

Vtimur igne pari, sed sum tibi viribus impar:
Fortius ingenium suspicor esse viris.
Vt corpus teneris, sic mens infirma puellis:
Desitiam, parvi temporis adde moram.

Ovid. de faciei medicam.

Nec tamen indignum, si vobis cura placendi:
Cum comptos habeant secula nostra viros.
Fœminea vestri potiuntur lege mariti:
Et vix ad cultus nupta, quod addat, habet.

Ovid. lib. 15. Metamorph. v.209.

Excipit autumnus, posito fervore juventæ,
Maturus, mitisq; inter juvenemq; senemq;
Temperie medius, sparsus quoque tempora canis.

Horat. 1. Epist. 16.

—— —— Vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges juraq; servat. &c.

Horat. 3. Carm. 3.

Iustum & tenacem propositi virum,
Non civium ardor, prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida: neque Auster,
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Iovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

¶ SIMILITUDO.

UT fragrantia aromata ſuo odore circumfuſum complent aërem: Sic boni viri præſentia proximos juvat. *Anton. in Meliſ. part. 2. ſerm.* 31.

Vide Bonus vir. Idem Homo.

VIRGINITAS.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

QVid prodeſt integra caro, mente corrupta? Melius eſt humile conjugium, quàm ſuperba virginitas. *Auguſt. in Pſal.* 29.

Quæ eſt virginitas mentis? integra fides, ſolida ſpes, ſyncera charitas. *Idem in Pſal.* 17.

Dominica virgo debet agnoſcere, quibus præceptis conveniat inſiſtere, vel à quantis vitiis debeat abſtinere, ſi vult in ſeculo poſita cum Deo eſſe, & cum eodem poſt hujus vitæ reſolutionem in claritate cœleſti regnare. *Idem lib. ad ſacras Virgin.*

Dominica virgo primitus publicos debet vitare conſpectus, & platearum frequentiam devitare: atque in domo poſita operi lanifico inſiſtere, vel lectioni divinæ. *Ibid.*

Dominica virgo nec ornatu capitis, nec habitu comæ, nec oculis erectis aut lætis; ſed crinibus ad terram cum vultu demiſſo procedat: ne in ſe viles inducat amores: ne pereat, nec aliis cauſa perditionis exiſtat. *Ibid.*

Dominica virgo ab omni inverecundo ſermone vel riſu debet ſe penitùs abſtinere; cum ſilentio & diſciplina omnem vitam ſuam ornare. *Ibidem.*

Dominica virgo, ut docet Apoſtolus, de viduis caſta judicari non poteſt, ſermone garrula aut loquacitate verboſa, vel curioſitate ſuperflua, imò proſtituta, & ad luxuriam magis accenſa. *Ibidem.*

Dominica virgo nec ſermonis jactantia, nec divitiis, nec generis nobilitate ſe debet extollere: ſed in humilitate & paupertate ſpiritus Chriſto accepta, debet, quamdiu vixerit, permanere. *Ibid.*

Quanta eſt virginitatis gratia, quæ meruit à Chriſto eligi, ut esſet corporale Dei templum, in qua corporaliter habitavit plenitudo divinitatis: virgo genuit mundi ſalutem: virgo peperit vitam univerſorum. *Amb. lib. de Offic.*

Supergreditur virginitas conditionem humanæ naturæ, per quam homines angelis aſſimilantur. Major tamen eſt victoria virginum quàm Angelorum. Angeli enim ſine carne vivunt: virgines verò in carne triumphant. *Idem de Viduis.*

Virginitas in eo facilior eſt, qui carnis incentiva non novit, & viduitas in eo ſolicitior, quòd prætеritas in eo recolit voluptates. *Hieron. in Epiſt.*

Flos est virginitas, flos martyrium, flos actio bona. In horto virginitas, in campo martyrium, bonum opus in thalamo. *Gregor. in Ezech.*

Virginitas altus mons est, ad quem angelus hortatur: sed qui videt se non posse ascendere, maneat in Segor, id est, in legitimo matrimonio: quia melius est mediocri bono uti, quàm per abrupta libidinum præcipitari. *Idem gloss. in 19. Gen.*

Nunc nobis ad virgines sermo est, quarum, quo sublimior est gloria, major est cura. Flos enim est ille ecclesiastici germinis decus, atque ornamentum gratiæ spiritualis: illustrior portio gregis Christi. *Cyp. in lib. de Virgin.*

Virginitas est soror angelorum, victoria libidinum, regina virtutum, possessio omnium bonorum. *Ibid.*

¶ SENTENTIA POETICA.

Plaut. in Pers. 3. 1.

Virgo atque mulier nulla erit, quin sit mala,
Quæ præter sapiet, quàm placet parentibus.

¶ EXEMPLA PROFANA.

A*Pollodorus* apud Zenodotum ait: Eripham anum quandam fuisse, quæ dicta sit γραῦς ἔλφος: quod in virginitate consenuisset: perinde quasi eadem & anus esset per ætatem, & puella, quòd adhuc innupta, sic in proverbium abiisse.

Ecliam nonnulli ferunt Herculis & Myrthûs Menœtii filiæ & sororis Patrocli filiam esse: hanc in virginitate defunctam coli apud Bœotios & Locros: & ejus per omnia fora, ara & simulacrum: eique ante nuptias sponsi sponsæque sacrificant *Plut. in Aristide.*

Dama, à patre Pythagora ad virginitatis votum, perpetuumque candorem inducta, virginitatem servavit, & virgines ea tempestate discipulas habuit quàm plurimas, quas voto virginitatis firmavit. *Timæus.*

Diodorus Socraticus quinque Filias virgines Dialecticas habuit, quarum vitam Philo, Carneadis magister, plenissimè descripsit. *Laertius.*

Bona Dea (quæ apud Rom. Calendis Maji colitur) apud Græcos Θεὸς γυναικεῖα dicitur, quam Varro filiam Fauni tradidit, adeo pudicam, ut extrà Gynæceum nunquam sit egressa, nec nomen ejus in publico fuerit auditum, nec virum unquam viderit, vel à viro visa sit: propter quod nec vir in templum ejus ingreditur. *Macrob lib. 1. cap. 12.*

Laja Cyzicena, M. Varronis tempore, perpetua virgo fuit in pictura Romæ excellens. *Plin lib 35 cap. 11.*

Apud Eleos virginibus ludos Olympios spectare licebat: matronis non item. *Pausan. lib. 6.*

Legimus raptas plerunque feminas, dimiſſas eſſe ab inſolentiſſimis militibus, tantùm reſpectu virginalis nominis, quod videlicet virgines ſe eſſe affirmaſſent: nefas enim exiſtimabant, propter breviſſimam & momentaneam delectationis umbram tantum bonum imminuere: malebatque unusquisque tanti facinoris auctorem quemvis potius eſſe, quàm ſe. *Ludov. Vives de Christiana femina, lib.* 1.

¶ HIEROGLYPHICA.

INcorruptam *Virginitatem* & caſtum animi propoſitum, per *Apem* ſignificari id argumento eſt, quod ipſæ homines à coitu olidos acriter oderunt, ut Plutarchus in præceptis conjugalibus teſtatur. *Pier. Val. lib.* 26. *pag.* 244. *D.*

Sunt qui perpetuo claroque *Smaragdi virore* conſiderato ſignum id eſſe *virginitatis* velint, idque inſuper argumento addunt: in patranda re Venerea, ſi quis lapidem attingat, eum ſponte frangi. *Idem lib.* 41. *pag.* 403. *C.*

Vide Caſtitas, Cœlibatus, Conjugium, Matrimonium.

VIRTUS.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

IN hac vita virtus non eſt, niſi diligere quod diligendum eſt, id diligere prudentia eſt: nullis inde averti moleſtiis, fortitudo eſt: nullis illecebris, temperantia eſt: nullâ ſuperbiâ, juſtitia eſt. *Aug. epiſt. ad Maced.*

Virtus eò pluris æſtimanda eſt, quò plura contemnit. Magnæ virtutis eſt, cum felicitate luctari: magnæ felicitatis eſt, à felicitate non vinci. *Idem in quodam ſerm.*

Mens non poteſt habere regnum virtutum, niſi priùs excuſſerit regnum vitiorum. *Ibidem.*

Non virtus eſt, non poſſe peccare, ſed nolle: atque ita tenere perſeverantiam voluntatis, ut voluntas infantiam, uſus imitetur naturam. *Ambr. ſuper Luc.*

Qui deficit ſibi, ut virtuti adhæreat, amittit, quod ſuum eſt; accipit, quod æternum eſt. *Idem in Pſal.* 100.

Nulla ſine labore virtus eſt: quia labor proceſſus eſt virtutis. *Idem ibidem.*

Omnes virtutes ſibi ita cohærent, ut, qui unâ caruerit, omnibus careat: qui ergò unam habet, omnes habet. *Hier. in epiſt.*

Sicut quibusdam viſum eſt, ut de primis quatuor virtutibus loquar, Prudentia, Temperantia, Fortitudine atque Iuſtitia, quantò perfectiores ſunt ſingulæ, tantò ſibi ſunt conjunctiores: disjunctæ autem perfectæ eſſe nequaquã poſſunt: quia nec prudentia vera eſt, quæ juſta, & temperans, & fortis non eſt: nec temperantia perfecta,

quæ fortis non est: nec temperantia perfecta, quæ fortis, justa & prudens non est: nec fortitudo integra, quæ prudens, fortis & temperans non est. *Gregor. in moral.*

Quid est virtus, nisi medicamentum? & quid est vitium, nisi vulnus? Quia ergò nos de medicamento vulnus facimus, facit Deus de vulnere medicamentum; ut qui virtute percutimur, vitio curemur. *Ibid.*

¶ SENTENTIAE POETICÆ.

Iuvenalis Satyr. 8.

Prima mihi debes animi bona: sanctus haberi,
Iustitiaque tenax factis dictisque mereris.

Ibidem.

——— Miserum est aliorum incumbere famæ,
Ne collapsa ruant subductis tecta columnis:
Stratus humi palmes viduas desiderat ulmos.
Esto bonus miles, tutor bonus: arbiter idem
Integer &c.

Silius Italicus lib. 12. bel. Pun.

Perge, age, vince omnem, miles, virtute laborem:
Et quantum humani possunt se tendere passus,
Arduus accelera.

Valerius Flaccus lib. 1. Argonaut.

Vos quosque, virtutes, animosq; afferte paternos.

Ibidem.

Ite viri mecum, dubiisque evincite rebus
Quæ meminisse juvet, nostrisque nepotibus instent.

Idem lib. 5.

Surge, age, & in duris haud unquam deffice: cœlo
Mox aderis, teque astra ferent.

Silius Italicus lib. 1. bel. Pun.

At duræ invigilant mentes, molemque reponunt
Noctis opus, clausos acuunt extrema pericli,
Et fractis rebus violentior ultima virtus.

Ovid. lib. 5. de Tristib. 15.

Rara quidem est virtus, quam non fortuna gubernat:
Quæ maneat stabili, cum fugit illa, pede.

Ovid. lib. 2. de Ponto. 3.

——— ——— Per seque petenda est
Externis virtus incomitata bonis.

Horat. lib. 1. Epist. 1.

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.

Ibidem.

Virtus est, vitium fugere.

Iuvenal, Satyr. 1.

—— —— *Probitas laudatur, & alget.*

Vergil. lib. 5. Æneid. v. 344.

Gratior est pulchro veniens in corpore virtus.

Ovid. lib. 4. de Ponto. 2.

Excitat auditor studium, laudataq; virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Seneca in Herc. furente. v. 434.

Virtutis est, domare quæ cuncti pavent.

Silius Italicus lib. 13. bel. Pun.

Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces.

Claud. Cons. Manlii. v. 1.

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaq; late
Fortunæ secura nitet, nec fastibus ullis
Erigitur, plausuve petit clarescere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus ex altâ mortalia despicit arce:
At tamen invitam blandè vestigat, & ultrò
Ambit honos: Docuit toties à rure profectus
Lictor, & in mediis Consul quæsitus aratris.

Plaut. in Amphyt. 2. 2.

Virtus præmium est optimum.
Virtus omnibus rebus anteit profectò.
Libertas, salus, vita, res, parentes,
Patria & prognati tutantur, servantur:
Virtus omnia in se habet: omnia assunt bona, quem penes
est virtus.

Virgil. lib. 10. Æn. v. 468.

Sed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus

Ovid. lib. 1. de Pont. 10.

Si modò non census, nec clarum nomen avorum,
Sed probitas magnos ingeniumq; facit.

Iuvenal. Satyr. 8.

Tota licet veteres exornent undique ceræ
Atria, Nobilitas sola est, atque unica virtus.

Seneca in Hercul. Oeteo. v. 1564.

Sed locum virtus habet inter astra.

Et v. 1576.

Vere dum flores venient tepenti,
Et comam sylvis hyemes recident.

(Vel comam sylvis revocabit æstas;)
Pomaque autumno fugiente cedent,
Nulla te terris rapiet vetustas.
Tu Comes Phœbo, comes ibis astris.

Horat. lib. 1. epist. 16.

Oderunt peccare boni virtutis amore.
Tu nihil admittes in te, formidine pœnæ.

Silius Italicus lib. 9. bel. Pun.

—— Nam virtus futile nomen,
Ni decus adfuerit patiendo, ubi tempora lethi
Proxima sint, pulchramque petat per vulnera laudem.

Ovid. lib. 2. de Ponto. 2.

—— Sed tendit in ardua virtus.

Silius Italicus lib. 2. bel. Pun.

Ardua virtutem profert via. Pergite primi,
Nec facilem populi nec totam invadere laudem.

Vergil. de litera Pythagoræ.

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni,
Humanæ vitæ speciem præferre videtur.
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum spectantibus offert:
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.
Molle ostentat iter via lata, sed ultima meta
Præcipitat captos, volvitq; per ardua saxa.
Quisquis enim duros casus virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemque decusque parabit.
At qui desidiam, luxumque sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores.
Turpis, inopsque simul miserabile transiget ævum.

Iuvenalis Satyr. 10.

—— —— Tantò major famæ sitis est, quàm
Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas?

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICÆ.

ERrare mihi videtur, qui dixit:

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

Non enim ullo honestamento eget: ipsa magnum sui est decus, corpus suum consecrat. Potest ex casa vir magnus exire: & ex deformi humilique corpusculo, formosus animus, ac liber & magnus. *Senec. epist. 67.*

Nulla possessio, nulla vis auri & argenti, pluris quàm virtus æstimanda est. *Seneca in epist.*

Vnus-

Unusquisque commendat virtutem, in qua viget: & reprehendit vitium, in quo deliquit. *Idem ibid.*

Omnia beneficia in luce se collocari volunt, sed tamen nullum theatrum virtuti conscientiâ majus est. *Idem ibid.*

Unum hominis bonum ipsa virtus est, quæ inter hanc fortunam, & illa superba incedit, cum magno utriusque contemptu. Virtus rectorem ducemq; desiderat: sed sine magistro vitia discuntur. *Id. ib.*

Nulli non virtus & vivo & mortuo retulit gratiam, si illam bona secutus est fide. *Idem ibid.*

Pone ex una parte virum bonum divitiis abundantem, sed in se omnia benè disponentem: utroque modo æquè vir bonus erit, etiamsi fortuna dispari utatur. *Idem ibid.*

Nulli præclusa est virtus, omnibus patet, omnes admittit, omnes invitat, non eligit dominum, non censum, nudo homine contenta est. *Idem ibid*

Scias eum multis virtutibus abundare, qui alienas amat. *Idem in Proverb.*

¶ Apophthegmata.

Demetrius Phalereus quum audisset Athenienses destruxisse statuas, quas illi posuerant: At virtutem, inquit, non everterunt, cujus gratiâ illas posuerunt prius. *Laert. lib. 5. c. 5.*

Lysander interroganti Persæ, quam Rempubl. maximè probaret? Eam, inquit, in qua fortibus viris ac meticulosis congrua utrisque redduntur. Sensit virtutem invitari præmiis, ignavos excitari ignominia. *Plut. in Lacon.*

Solon interrogatus, unde Respublica maximè vigeret? Si boni, respondit, præmiis incitantur ad virtutem: mali autem, & virtutis negligentes, coerceantur pœnis. *Stob. serm. 41.*

Socrates interrogatus, quomodo civitas ritè gubernari possit? respondit: Cùm boni invitantur præmiis, injusti dant pœnas. *Ex Platone recitat Brus. lib. 5 cap. 8.*

¶ Similitudines.

Opalum gemmam indiscretâ similitudine adulterant Indi: experimentum in sole tantum: Ita virtutes quædam vitia sic imitantur, ut difficilimum sit dignoscere, nisi ad summam lucem proferantur. *Plin. lib. 37. cap. 6.*

Carbunculi ignis & nomen & speciem habent, cùm ignem non sentiant, unde & apyrustæ dicti: Ita quidam pietatis opinionem & imaginem obtinent, cùm à re sint alienissimi. *Plin. lib. 37. c. 5.*

Ut celeriùs inebriantur, qui dilutum bibunt, quàm qui merum: Ita citiùs inficiunt animum, quæ sobrietatis aliquid habent admixtum, quàm quæ simpliciter obscœna sunt. Nam a vehementer obscœnis refugit animus: contrà, illa blandiuntur aliqua virtutis specie. *Erasm.*

Vt

Vt equus indomitus, quamvis naturâ benè compositus sit, idoneus non potest esse ad eas utilitates, & aptus ad ea, quæ desiderantur ab equo: Sic homo indoctus, quamvis ingeniosus, ad virtutem non potest pervenire. *Cic. lib. 4. ad Herenn.*

Vt obscuratur & effunditur luce solis lumen lucernæ: Sic rerum corporearum æstimatio splendore virtutis & magnitudine obscuretur, & obruatur atque intereat, necesse est. *Idem lib. 2. de orat.*

Vt salutaria, quæ citrà gustum tactumque odore proficiunt: Ita virtus utilitatem etiam ex longinquo & latens fundit, sive potitur & fruitur suo jure, sive precarios habet accessùs, cogiturq; vela contrahere, sive otiosa mutaque & angulo circumscripta, sive adaperta, in quocunque habitu sit, prodest. *Idem lib. 1. de tranquill. vitæ cap. 3.*

Non ex ebore tantùm Phidias sciebat facere simulachra, sed etiam ex ære: & si adhuc viliorem materiam obtulisses, fecisset, quale ex illa optimum fieri posset: Sic sapiens virtutem, si licebit, in divitiis explicabit: sin minus? in paupertate: si poterit? in patria: sin minus? in exilio: si poterit? imperator: sin minus? miles: si poterit? æger: sin minus? debilis: Quamcunque fortunam acceperit, aliquid ex illa memorabile efficiet. *Idem. epist. 86.*

Vt Solis lux integra est, etiamsi aliquid interjaceat: eodem modo virtuti opposita nihil detrahunt. Non est minor, sed minus fulget: nobis forsitan non æquè apparet ac nitet: sibi eadem est, & more Solis obscuri, in occulto vim suam exercet. *Idem epist. 93.*

Quemadmodum primum militiæ vinculum est religio, & signorum amor, & deserendi nefas: tunc deinde facilè cætera exiguntur, mandanturque ad jusjurandum adactis: Ita in his, quos velis ad beatam vitam perducere, prima fundamenta jacienda sunt, & insinuanda virtus. *Idem epist. 96.*

Quemadmodum visus oculorum quibusdam medicamentis acui solet & repurgari: Sic & nos, si aciem animi liberare impedimentis voluerimus, poterimus perspicere virtutem, etiam obrutam corpore, etiam paupertate opposita, & humilitate, & infamia objacentibus. *Idem epist. 116.*

Vt aromata pannos, ac laceras vestes, odoratas reddunt: contra byssus sudore infecta malè olet: Sic quævis vita jucunda, si virtus accesserit: contrà, malitia etiam, quæ splendida videntur, molesta reddit & intoleranda. *Plutarch.*

Vt acer equus suapte natura facilè currit: Ita qui ardet amore virtutis, non eget admonitore. *Idem.*

Vt amanti omnia placent in amato: Sic in eo, in quo virtutem amamus, etiam gestum, incessum, & aspectum imitari gaudemus. *Idem.*

Vt non est verus amor, qui caret zelotypia: Ita non amat vehementer virtutem, nisi qui ardet æmulatione rectè factorum ab aliis. *Ibidem.*

Alibi diligenter expenditur, non quid habeat quisque, sed quid habeat suum: itidem hominem suis propriis bonis oportet æstimare. *Seneca.*

Vt ingentes obelisci magno quidem negotio statuuntur & collocantur, ob immensum molis pondus: sed collocati semel, infinitis durant sæculis: Ita arduum est, virtutis ac sapientiæ parare famam; sed parata nunquam intermoritur. *Plin. lib. 36. cap. 9.*

Vti Sol, quo magis in alto est, hoc minores jacit umbras: quò terræ propinquior, hoc majores: puta manè ac vesperi. Ita virtus quò major est & excelsior, hoc minus videri cupit, minusque sese ostentat: contrà, qui minus ipsa re valent, magis sese dilatant ostentatione. *Erasm.*

Lotos, quam Latini Fabam Græcam vocant, ramenta ligni habet amarissima, fructum dulcissimum: Ita conatus ad summam virtutem durus est, fructu nihil suavius *Plin lib. 24. cap. 2. & lib. 13. cap. 37.*

Sicut primum pictura cœpit ab umbris & lineis: deindè monochromata: mox accessit lumen, & umbræ, una cum colorum varietate, donec ad summam artificii pervenit admirationem: Ita virtus in nobis non statim absoluta nascitur; sed paulatim quotidianis auctibus ad summum perducitur. *Erasm.*

Iris gemma, non nisi in opaco reddit colores arcus cœlestis: nec ita ut ipsa habeat in se, sed parietibus illidat. in Sole coloribus caret: Ita quidam varia virtutum simulachra præ se ferunt, sed in obscuro: & quod in se non habent, tamen in aliorum animis veluti repræsentant ac gignunt. *Idem.*

¶ EXEMPLA SACRA.

Bonorum inter malos latentium exempla: Noë cum domo sua inter filios DEI à filiabus hominum corruptos, & diluvio absorptos, *Gen.* 6. ℣. 9. *&* 7. ℣. 7. Loth inter Sodomitas pessimos, 13. ℣. 11. 13. Abraham inter Chananæos, ℣. 12. Ioseph inter Ægyptios, 39 ℣. 7. 8. Samuel inter perversos & impios Heli filios, 1. *Sam.* 2. ℣. 25. 26. Elias cum septem millibus virorum inter Israelitas idololatras, 1. *Reg.* 19. ℣. 9. 10. 18. *Rom.* 11. ℣. 4. 5. Tobias inter concaptivos, *Tob.* 1. ℣. 2. 3. Mardochæus inter servos Assueri, *Esth.* 3. ℣. 2. Iob, qui gentilis fuisse, & de Esau descendisse dicitur, inter reliquos gentiles, *Iob.* 1. ℣. 1. Ieremias inter concaptivos, *Ier.* 43. ℣. 1. 2. 3. 4. Ezechiel inter scorpiones, *Ez.* 2. ℣. 6. Daniel, Sidrach, Misach, Abdenago inter idololatras. *Dan.* 3. ℣. 16. 17. *&* 6. ℣. 10. Mathathias & filii ejus inter Apostatas & idololatras, 1. *Macch.* 2. ℣. 19. 20. Centurio inter Israelitas, *Matth.* 8. 10. Ioseph Arimathæus inter Iudæos, *Marc.* 15. ℣. 43. Nicodemus inter Pharisæos, *Ioan.* 3. ℣. 1. 2. *&* 19. ℣. 39. Cornelius Centurio inter gentes, *Act.* 10. ℣. 1.

Bonorum per malos oppressionis exempla: Cain Abelem *Gen.* 4. ℣. 8. Sodomithæ Loth, 19. ℣. 9. Ismael Isaacum, 21. ℣. 9. *& Gal.* 4. ℣. 29. Esau Iacobum, *Genes.* 27. ℣. 41. Ægyptii Israelitas, *Exod.* 1. ℣. 11. 12.

Abime-

Abimelech septuaginta fratres, *Iud.*9. 5. Saul Davidem, 1. *Sam.* 19. ℣.1.9 10 Absalom Davidem, 2.*Sam.*15.℣.14. Iezabel Eliam, 1.*Reg.*19. ℣.1.2. Ioram Elisæum, 2.*Reg.*6.℣.30.31.32. Ioas Zachariam, 2 *Par.*24. ℣.22. Amam Mardochæum, *Esth* 3.℣.5.6. Phassur Ieremiam, *Ierem.* 20.℣. 1. 2. Ierias & Principes Sedechiæ Ieremiam, *Ierem.* 37. ℣. 14. 15. Nabuchodonosor tres adolescentes, *Dan.* 3. ℣. 19. 20. Nabuchodonosor Danielem, bis eum in lacum Leonum conjiciens, *Dan* 6. ℣.16. *&* 14. ℣. 30. Antiochus fideles Israelitas, 1. *Macchab.*1. ℣.63.64. Bacchides Iudam, & commilitones ejus, 9 ℣.12.13. Triphon Ionathan & filios ejus, 13. ℣. 22. 23. Herodes Ioannem Baptistam, *Matth.* 14. ℣. 6. 7. 8. 9. 10. Iudæi Christum, 27. ℣*ers.*34. *Marc.* 15. ℣.27. *Luc.*23 ℣.33. *Ioan.*19.℣.18. Principes Sacerdotum Apostolos, *Actor.* 5. ℣.57.58. Iudæi Paulum & Barnabam, 13.℣.48.49.50. Iudæi & Magistratus Paulum & Silam de civitate Philippis expellunt. *Act.*16. ℣. 23. 24.

¶ EXEMPLA PROFANA & HIEROGLYPHICA

Quære sub titulis Singularum virtutum.

VIS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Seneca in Octavia. v. 449.

—— *Quicquid exprimitur, grave est.*

Horat. lib. 3. Oda. 4.

Vis Consilî expers mole ruit sua:
Vim temperatam Dij quoque provehunt
In majus: iidem odere vires,
Omne nefas animo moventes.

Ovid. lib. 3. de arte Amandi.

Iudice me, fraus est concessa repellere fraudem:
Armaq; in armatos sumere jura sinunt.

Valerius Flaccus 4.

—— *Nec solis viribus æquum*
Credere: sæpè acri potior prudentia dextrâ.

Ovid. 5. Trist. 8.

Non metuunt Leges: sed cedit viribus æquum:
Victaque pugnaci jura sub ense jacent.

¶ SIMILITUDINES

Apis cùm minimum sit insectum, tamen admirabile facit opus, & mirâ ratione politiam moderatur: Ita in pusillis corporibus summa nonnunquam ingenii vis. *Erasm.*

Quò majus est animal, hoc minus est fœcundum: minuta numerosi fætus sunt, adeò ut acanthis, minima avicula, duodenos pariat

pariat pullos: Ita quæ minùs valent pondere, numero sunt pensanda. *Idem*.

Vide Violenta.

VISIO.

¶ EXEMPLA SACRA.

Visiones servis Dei olim valdè frequentes, *Num* 12.℣.6. Exempla: In Iacobo, *Gen*.46 ℣ 2. Samuele, 1.*Sam*.3.℣.7. *&c.* Nathan Propheta, 2 *Sam*.7.17. Addo vidente, 2.*Paral*.9.℣ 29 Esaia, *Esa*.6.℣.1. Ieremia, *Ier*.4 ℣.1.2. Ezechiele, *Ezech* 1.℣.4.19 *&* 8.℣.1.2 *&* 10.1.*&c.* *&* 11.℣ 22.*&c* *&* 37.℣.1. *&* 34.℣.1.2. Daniele, *Dan*.7.℣ 2 *&* 8.℣.2. *&* 10 ℣.5. Amos, *Amos*,8 ℣.1. Zacharia, 4.℣.2. *&* 5.℣.2.6. *&* 6.℣.1. Christo, *Luc*.4.℣.5. Petro, *Act*.10 11 Paulo, 6.℣.9. *&* 22.℣.18. *&* 26.℣.13 *&* 27 ℣ 23.2 *Cor*.12 ℣ 1.2 Ioanne, *Apoc*.1.℣.12. *&* 4.℣.2. *&* 5.℣.1. *&* 6.℣.2. *&* 7 ℣.1 2. *&* 8.℣.2. *&* 10.℣.4. *&* 11.℣ 4. *&* 12.℣.1 *&* 13.℣.1. *&* 14.℣.1. *&* 15 ℣ 1 *&* 17.℣.5. *&* 18.℣.1. *&* 19.℣.11.17. *&* 20.℣.1. *&* 21.℣.1. *&* 22.℣.1. Vide Apparitionum & peculiarium Dei revelationum exempla.

In visione rarò se manifestabat Deus tempore Heli in Silo, 1.*Sam*.3.1.

Vide Divinatio, Somnia, Somnus.

VISUS.

¶ SENTENTIAE BIBLICAE.

Averte oculos meos, ne videant vanitatem. *Psal*. 118.

Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. *Prov*. 4.

Sapientis oculi in capite ejus: stultus in tenebris ambulat. *Eccl*.2.

Melius est videre quod cupias, quàm desiderare quod nescias. *Idem* 6.

Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem. *Ibid*. 11.

Venustatem & pulchritudinem desiderabit oculus tuus, & super hæc virides sationes. *Eccles*. 40.

Quia annuit oculo, dabit dolorem. *Prov*. 10.

Oculi stultorum in finibus terræ. *Ibid*. 17.

Exaltatio oculorum, & dilatatio cordis, lucerna impiorum peccatum. *Ibid*. 21.

Memento, quoniam malus est oculus nequam: nequius oculo quid creatum est? *Eccles*.31.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

Quocunque in loco quisquis est, idem est ei sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum & suarum: tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere à miseriis cogitationem sinunt. *Cic. ad Torq. Famil*. 6.

Acer-

Acerba audire tolerabilius est, quàm videre. *Cic. Curio. Famil. 7.*

Facilius ad ea, quæ visa sunt, quàm ad ea, quæ audita sunt, oculi mentis feruntur. 3. *de Orat.*

A consuetudine oculorum animum abducere difficillimum est. 2. *de nat. Deor.*

Nihil est difficilius, quàm à consuetudine oculorum mentis aciem abducere. *Ibid.*

¶ APOPHTHEGMATA.

ISæus a quodam, qui elegantissimam ostenderat fœminam, interrogatus, num formosissima videretur? respondit: Πέπαυμαι ὀφθαλμῶν, id est, desii laborare ab oculis. *Philostrat. in Sophistis*

Diogenes animadvertens, Olympionicem quendam fixis oculis scortum formosissimum intuentem: Ecce, inquit, ut aries Martius à puella publica obtorto collo vinctus abducitur. *Laert. lib. 6.*

Pericles Prætor collegam sortitus est Sophoclem poetam: cumque in navigatione Sophocles vidisset adolescentem formosissimum, ait: En quàm speciosus adolescens! respondit *Pericles*: Decet, ô Sophocles! prætorem non modò manus, sed oculos & linguam habere abstinentes. *Plut. in apoph. Stob. serm. 5. Cic. lib. 1. Offic.*

¶ SIMILITUDO.

UT venatores non sinunt canes quidvis olfacere, aut mordere: sed integros eos servant feræ: Sic oportet aures & oculos non sinere quovis vagari, sed rebus necessariis reservare. *Plut.*

Vide Abstinentia.

VITA.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

NE glorieris in crastinum: ignorans quid superventura pariat dies. *Prov. 27.*

Tempus nascendi, & tempus moriendi. *Eccl. 3.*

Nemo est qui semper vivat, & qui hujus rei habeat fiduciam. *Eccles. 9.*

Quæ est vita nostra? vapor est ad modicum apparens. *Iacob. 4.*

Id enim, quod in præsenti est, momentaneum est. 2. *Cor. 4.*

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

LOngitudinem vitæ hujus sentiri non facit, nisi spes vivendi: nam nihil videtur esse celerius, quàm quicquid in ea jam præteritum est. Quum ergo dies judicii venerit, tunc sentient peccatores: quoniam non fit longa nimis vita, quæ transit. *August. super Psal. 6.*

Si toto tempore illo viveres, ex quo Adam de paradiso emissus est, usque in hodiernum diem; certè videres vitam tuam non fuisse diuturnam, quæ sic evolasset. Unius autem cujusque vita hominis quanta est? adde quantoslibet annos, duc longissimam senectutem.

Quid

Quid ergò? Nonne hora matutina est? ergò longè sit dies judicii, quando erit retributio justorum & injustorum: tuus certè ultimus dies abesse non potest longè: adhuc te præpara: qualis enim exieris de hac vita, talis redderis illi vitæ. *August. in Psal.* 38.

Longam cœnam, malam nemo vult habere nec ferre: longam vitam, malam pene omnes volunt habere. Vtique si grande est quod vivimus, bonum sit ipsum grande. *Aug. in serm.*

Tantis malis hæc vita repleta est, ut comparatione ejus mors remedium putetur esse, non pœna: nam ideò brevem illam Deus facit, ut molestiæ ejus, quæ prosperitate vinci vel tolli non poterant, temporis exiguitate finirentur: denique sanctus Iob dicit: Militia est vita hominis super terram. *Ambr. serm de Quadrag.*

Qui Dei æternitate perspecta, breve, & penè ad puncti instar humanæ vitæ spatium cogitaverit, ante oculos suos habebit semper interitum, & erit humilis atque dejectus. *Hier. ad Ephes.* 2.

Secreto DEI consilio agitur, ut hujus peregrinationis tempore electorum vita turbetur. Via quippe est vita præsens, qua ad patriam tendimus: & idcircò hic occulto judicio frequenti perturbatione conterimur, ne viam pro patria diligamus. *Greg. in mor.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Verg. lib. 10. Æneid. v. 467.

Stat sua cuique dies: breve & irreparabile tempus
Omnibus est vitæ.

Horat. Oda. 4. lib. 1.

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam:
Iam te premet nox, fabulaque manes,
Et domus exilis Plutonia.

Id. Oda. 14. lib. 2.

Eheu fugaces, Posthume, Posthume,
Labuntur anni: nec pietas moram
Rugis & instanti senectæ
Afferet, indomitæque morti.

Id. lib. 2. Epist. ad Flor.

Singula de nobis anni prædantur euntes.

Iuvenal. Satyr. 9.

—— —— *Festinat enim decurrere velox*
Flosculus angustæ miseræque brevissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Seneca in Oedipo. v. 125.

Labimur sævo rapiente fato:
Ducitur semper nova pompa morti.

Plaut. in Captivis. 3. 5.

Et si pervivo usque ad summam ætatem, tamen
Breve spatium est.

Terent. in Adelph. 4. 7.

Ita vita est hominum, quasi, cum ludas tesseris;
Si illud, quod maxume opus est jactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte; id arte ut corrigas.

Horat. Satyr. 6. lib. 1.

Vive memor quam sis ævi brevis.

Martial. lib. 10. Epigram. 47.

Vitam quæ faciunt beatiorem,
Iucundissime Martialis, hæc sunt:
Res non parta labore, sed relicta;
Non ingratus ager; focus perennis;
Lis nunquam; toga rara; mens quieta;
Vires ingenuæ; salubre corpus;
Prudens simplicitas; pares amici;
Convictus facilis; sine arte mensa;
Nox non ebria, sed soluta curis;
Non tristis thorus, attamen pudicus;
Somnus qui faciat breves tenebras;
Quod sis, esse velis, nihilque malis:
Summum nec metuas diem, nec optes.

Seneca in Thebaid. v. 151.

Ubique mors est. Optime hoc cavit Deus,
Eripere vitam nemo non homini potest;
At nemo mortem: mille ad hanc aditus patent.

Ex Græcis Comicis.

Σφόδρ' ἐστὶν ἡμῶν ὁ βίος οἴνῳ προσφερής·
Ὅταν ᾖ τὸ λοιπὸν μικρὸν, ὄξος γίγνεται.
Est nostra vino vita quam simillima:
Acescit, est quum reliqua parva portio.
Οὐκ ἔστι βίον εὑρεῖν ἄλυπον ἐν οὐδενί.
Est vita vacua nemini molestiis.
Τὸ ζῆν ἀλύπως, ἀνδρός ἐστιν εὐτυχοῦς.
Cui vita vacua molestiis, beatus est.
Ἀμελοῦντι τοῦ ζῆν, οὐκ ἔνεστ' εὐσχημονεῖν.
Qui negligit vitam, haud honeste vixerit.
Βιοῖ μὲν οὐδεὶς, ὃν προαιρεῖται βίον.
Haud vivit ullus quod genus vitæ cupit.
Βίος ἐστὶν, ἄν τις τῷ βίῳ χαίρῃ βιῶν.
Est vita demum quam lubens vivit aliquis.

Ζῆν βουλόμενος, μὴ πράττε θανάτου ἄξια.
Nec morte facito digna, si vis vivere.
Κρεῖσσον τὸ μὴ ζῆν ἐστιν, ἢ ζῆν ἀθλίως.
Ζωῆς πονηρᾶς θάνατος αἱρετώτερος.
Satius mori, quam calamitosè vivere.
Ζῆν αἰσχρὸν, οἷς ζῆν ἐφθόνησεν ἡ τύχη.
Vitam invidente sorte, turpe vivere.
Ὡς ἡδὺ τὸ ζῆν μὴ φθονούσης τῆς τύχης.
Quam vita dulcis, quando sors non invidet.
Πάντες καλῶς ζῆν μὲν ἐθέλομεν, ἀλλ' οὐ δυνάμεθα.
Benè vivere omnes cupimus, at non possumus.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

NEmo quàm benè vivat, sed quamdiu, considerat: cùm omnibus possit contingere, ut benè vivant: ut diu, nulli. *Sen. 22. Epist.*

Vita non est imperfecta, si honesta est. Vbicunque desines, si benè desinas, tota est: sed & fortiter desinendum est. Non est res magna, vivere: omnes servi tui & animalia vivunt. *Id. Epist. 78.*

Quidam tunc incipiunt vivere, quum desinendum est: imò quidam antè desierunt vivere, quàm inciperent. *Id. Epist. 23.*

Pulchrum est consummare vitam antè mortem: & expectare securè reliquam temporis partem. *Id. Epist. 32.*

De partibus vitæ omnes deliberamus: de tota nemo deliberat. *Id. Epist. 72.*

Longa vita bonis optabilis: bonis fruitur bona conscientia. Malis hominibus utilissimum est citò fugere. *Sen. in Epist.*

Hoc unum discas, vitam contemnere: nemo illam benè rexit, nisi qui contempserit. Nulli potest secura vita contingere, qui de producenda nimis cogitat. *Ib.*

Sapiens cogitat semper, qualis vita, non quanta sit: non enim vivere bonum est, sed benè vivere. *Ib.*

Homo vitæ commodatus, non donatus est. Heu quàm multa pœnitenda occurrunt diu vivendo. *Id. in Prov.*

Male vivunt, qui se semper victuros putant: volunt homines ita præceptum esse, ut vivant: non ita vivere, ut præceptum est. *Id. ibid.*

Non vivit, cui nihil est in mente, nisi ut bibat. Ede & bibe, ut benè vivas: non vivas, ut tantùm edas & bibas. *Socrat. in suis exhort.*

¶ APOPHTHEGMATA.

D*iogenes* cùm dixisset, mortem nihil differre à vita: reprehensus à quodam, qui diceret: Cur igitur non moreris? Quia, respondit, hæc nihil inter se differunt. *Laert. in Vita Diog.*

Simonides interrogatus, quantum temporis vixisset? Tempus quidem exiguum respondit: annos verò multos. *Stobæus serm. 96.*

Diogenes dicenti, miſerum eſſe vivere: non, inquit, vivere miſerum eſt: ſed malè vivere, miſerum eſt. *Laert. lib. 6.*

Speuſippum cruribus reſolutum Diogenes hortabatur, ut ſeipſum vita privaret: cui ille: non cruribus, inquit; vivimus: ſed mente. *Stob. ſerm.* 116.

Philippus, quum appararet in loco amœno caſtra metari, & moneretur, illic non eſſe pabulum pro jumentis: Qualis, inquit, eſt noſtra vita: ſi etiam ad aſinorum commoditatem vivere cogimur? *Plut. in apoph.*

Epicharmus, inter confabulandum cum amicis, quum audiſſet diſceptantes de vivendi ſpatio: & quidam tres, quidam quatuor, alii plures annos ſibi tribuerent adhuc vivendos, dixiſſe fertur: Quid mutuò contenditis & litigatis de paucis diebus? Omnes enim, qui convenimus, quodam fato propinqui ſumus morti. Itaque tempus eſt nobis omnibus ocyus diſcedendi, antequàm aliquod ſenectutis damnum experiamur. *AElian. lib. 2. de var. hiſt.*

Philoſophus quidam interrogatus, qualis eſſet hominis vita? cùm parumper ſe oſtendiſſet, mox ſe abſcondit: Quo indicare voluit, momentaneam & perbrevem eſſe hominis vitam. *Rudolphus Agricola lib. 1. cap. 24. de Inventione.*

¶ SIMILITUDINES.

UT athletæ non ferunt coronam, niſi vicerint: Sic bonis viris præmia felicitatis non ante contingunt, quam peracto hujus vitæ certamine. *Eraſm.*

Plato confert hominis vitam ludo teſſerarum: quid jactu cadat, non eſt in nobis ſitum: at quod cecidit, rectè diſponere in nobis eſt: Sic eventus in nobis non eſt: quod obvenit, id in bonum vertere noſtri muneris eſt. *Plut.*

Vt in fidibus ac tibiis, quamvis paululum diſcrepent, tamen id à ſcienti animadverti ſolet: Sic etiam vivendum eſt in vita, ne fortè quid diſcrepet; vel multo etiam magis, quò major & melior actionum, quàm ſonorum, accentus eſt. *Cic. lib. 1. Officiorum.*

Hiſtrio, ſi paulò ſe movit extrà numerum, aut ſi verſus pronuntiatus eſt ſyllaba una brevior, aut longior, exibilatur & exploditur: Vita autem omni geſtu moderatior, animusque verſu aptior eſſe debet. *Id. Par. 3.*

Vt ad curſum equus, ad arandum bos, ad indagandum canis: Sic homo ad duas res, intelligendum ſcilicet & agendum natus eſt, quaſi mortalis Deus. *Id. lib. 2. de finib.*

Vt hiſtrioni actio, ſaltatori motus, non quivis, ſed certus quidam eſt datus: Sic vita agenda, certo genere quodam, non quolibet. *Id. lib. 3. de fin.*

Quemadmodum ſerenitas cœli, non recipit majorem adhuc claritatem in ſinceriſſimum nitorem repurgata: Sic hominis, corpus ani-

animumque curantis, & bonum ſuum ex utroque nectentis, perfectus eſt ſtatus,& ſummum voti ſui invenit, ſi nec æſtus animo eſt, nec dolor corpori. *Sen.Epiſt.67.*

Quemadmodum per frequentia urbis loca properanti,in multos incurſitandum eſt,& alicubi labi neceſſe eſt,alicubi retineri,alicubi reſpergi: Ita in hoc vitæ actu diſſipato & vago multa impedimenta,multæ querelæ incidunt. *Id. lib.3.de Ira.*

Vt qui variis tempeſtatibus huc & illuc jactatus eſt, nec tamen pervenit, non multū navigavit,ſed multum jactatus eſt:Sic diu qui vixit,nec profecit ad bonos mores,non diu vixit,ſed diu fuit. *Sen.*

Quomodo fabula, ſic vita: non quàmdiu, ſed quàm benè acta ſit, refert. *Sen.*

Supra modum deditus vino, fæcem quoque exorbet: Sic admodum vitæ avidus,qui ne extrema quidem ſenecta vult mori. *Sen.*

¶ HIEROGLYPHICA.

IGnem & aquam Vitæ Hieroglyphicum eſſe, autores docent. Scimus enim ignem & aquam vitæ auſpicia dediſſe, vitamque, quàmdiu vitales auras carpimus, conſervare. *Pier. Valer.lib.46. pag 455. B.*

*At Veſtalis ignis ille,*quem tanta diligentia Romanæ virgines nutriebant, ſublimiorem diviniorem que vitam præ ſe ferre videbatur: Hunc itaque & cuſtodia, & nutrimento adjuvabant, quod *Superioris illius Vitæ* ſymbolum æternum videretur. *Id. lib. eodem pag.449. C.*

Vide Ætas, Longævitas, Senectus, Tempus.

VITIUM.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

TIbi non tàm expellenda ſunt vitia,quàm refellenda: quid utique facilius eſt, non ſuſcipere,quàm ſuſcepta ſemel deponere: nec eorum tanta dulcedo eſt,ut ea debeamus præferre virtutibus; cùm nec in omnibus ſit delectationis illecebra, & à pleriſque etiam ea, quæ videntur dulciſſima,reſpuantur. *Hier. ad Demetr.*

Duo ſunt ex omnibus vitia, quæ maximè homines decipiunt ſui voluptate,Gula ſcilicet ac Libido: quæ deponere eò difficilius eſt, quò eis uti dulcius. At hæc vitia tàm moleſta,tamque delectatione ſui periculoſa,ita à multis calcari vidimus,ut tota ætate ſua virgines permanſerint in ſua abſtinentia,ut de illis taceam, qui poſt delitiarum longum luxum,& inveteratum uſum libidinis caſtitati ac temperantiæ ſe dederunt:& utriusque vitium contraria ſibi virtute mutaverunt. Aliorum vitiorum eſt longè diverſa ratio,quæ cum nihil jucunditatis,ſed multum amaritudinis habeant:quæ cùm ad vitandum ſint faciliora,rarò tamen,à quibus vitentur,invenies. *Ibid.*

Summa tibi scientia, summa notitia sit, vitia virtutesq; distinguere: quæ quanquam sibi contraria semper sint, aliqua tamen ex eis tanta junguntur similitudine, ut discerni omnino vix possint. *Ibid.*

Vitium est affectus naturalis, præter ordinem, suprà mensuram; ordinem transgrediens, quando movetur ad ea, quæ non debet: mensuram excedens, quando movetur plus quam debet. *Hugo.*

Iniqua via est, quæ nos perducit ad vitia: recta verò virtutum, quæ nobis indulgentiam tribuit ad salutem. *Cass. in Psal.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Horat. Satyr. 3. lib. 1.

—— —— Denique teipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala? namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.

Claud. lib 2. Eutrop. v. 50.

Sed quam cæcus inest vitiis amor! omne futurum
Despicitur, suadentque brevem præsentia fructum,
Et ruit in vetitum damni secura libido.

Horat. Satyr. 3. lib. 1.

Nam vitiis nemo sine nascitur. Optimus ille,
Qui minimis urgetur.

Persius Satyr. 1.

Auriculas asini quis non habet?

Propert. lib. 2. eleg. 22.

Vnicuique dedit vitium natura creato:
Mi fortuna aliquid semper amare dedit.

Martial. lib. 12. Epigram. 54.

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine læsus,
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

Horat. 2. Carm. 16.

—— —— —— Nihil est ab omni
Parte beatum.

Horat. 1. Carm. 3.

Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.

Catullus. 19.

—— —— —— Suus cuique attributus est error:
Sed non videmus manticæ quid in tergo est.

Persius 4.

Vt nemo in sese tentat descendere, nemo:
Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Iuvenalis Satyr. 14.

Fallit enim vitium specie virtutis, & umbra,
Cum sit triste habitu, vultuq; & veste severum.

Ovid.

Ovid. 1. Remed.

Et mala ſunt vicina bonis errore ſub illo:
Pro vitio virtus crimina ſæpè tulit.

Horat. Art.

Decipimur ſpecie recti.

¶ SENTENTIAE PHILOSOPHICÆ.

Vitia noſtra, quæ amamus, defendimus: & malumus excuſare illa, quàm excutere. *Sen. Epiſt.* 117.

Serpunt vitia, & contactu nocent, & in proximum quenque tranſiliunt. *Id. de tranq. vitæ.*

Multum prodeſt, vitia projeciſſe, ſi cum alienis rixandum eſt. *Idem Epiſt.* 13.

Vitia te mercede ſolicitant: avaritia pecuniam promittit: luxuria multas ac varias voluptates: ambitio purpuram & plauſum, & ex hoc potentiam, & quicquid potentia ponit. *Id. Epiſt.* 59.

In vitia alter alterum trudimus: quomodo ad ſalutem revocari poteſt, quem nullus retrahit, & populus impellit? *Epiſt.* 49.

¶ SIMILITUDINES.

Viator, qui ſemel in ſaxum impegerit, aut gubernator in rupem, non ſolùm horret eadem, verum etiam ſimilia: Sic qui vitium agnoſcit ſuum, etiam à confinibus cavebit. *Plut.*

Si miſeri ſunt, qui duros nacti ſunt dominos: quantò infeliciores, qui dominis ſerviunt vitiis, à quibus non poſſunt refugere. *Plut.*

In bello nunquam remittendæ ſunt excubiæ: Ita ſemper adverſum vitia nobis dimicandum. *Plut.*

Vt qui deſperat ſe fore divitem, largiùs impendit: at qui jam ſpe vicinus eſt opulento, is nec puſillum contemnit lucellum, & minimis parcit: Ita qui confidit ſe fore bonum virum, & minima vitia ſtudet corrigere, & nihil negligit, quod aliquo modo conducat ad bonam mentem. *Plut.*

Qui lignum ob imperitiam rectum facere neſciunt, diſtorquent in diverſam partem: Sic quidam fuga vitii in aliud vitium incidunt gravius. *Plut.*

A prava uxore facilè divortium feceris: malitia viſceribus inſidet, nec potes illi repudium ſcribere. *Plut.*

Vt corporis vitia, quæ graviora ſunt, faciunt ulcus: Ita quædam animi vitia ob id ſunt graviora, quod vehementius perturbant: minus enim cruciat, ſi quis non credat eſſe Deos, quàm ſi quis ſuperſtitiosè timeat Deos. *Plut.*

Vt mendum, quod induruit, ac diutiùs inhæſit, difficilè tollitur: Ita vitia inveterata non facilè corriguntur. *Plut.*

Vt oculi, diutino morbo difficiles facti, quovis Solis radio offenduntur: Sic vitia, multâ & assiduâ contracta temulentiâ, durant & sobriis. *Sen.*

Vt scarabeum, aut viperam, aut araneum, si in gemma redduntur, à natura non horremus: sed amplectimur, effigie delectati: Sic vitiorum erudita pictura delectamur in historicis ac poetis *Erasm.*

In nassam facilis illapsus est, sed exitus difficilis: Sic declive iter in vitia, reditus ad meliorem frugem non perinde facilis. *Erasm.*

Vt est quædam venenorum contraria natura, sic ut sæpenumerò venenum veneno pellatur: Sic vitium vitio pellitur, & malus malo objicitur. *Id.*

In aspidis ictu nullum est remedium, nisi ut partes contactæ amputentur: Ita quædam vitia sola morte sanari possunt. *Plin. l.* 8. *c.* 23.

¶ HIEROGLYPHICUM.

THeologi nostri veteres, *Catenas* significare *Vitia* conterdunt, quòd illa se invicem gignere, atque arctissimè complecti consuevêre. *Pier.Val.lib.* 48. *pag.* 474. *E.*

Vide Malitia. Idem Virtus.

VITUPERIUM.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ex Græcis Comicis.

Ἤθους δικαίου φαῦλος οὐ ψαύει λόγος.
Attingere probos verba non queunt mala.
Νικᾷ γὰρ ἀεὶ διαβολὴ τὰ κρείττονα.
Calumnia solet opprimere, quod eminet.
Τὸν αὐτὸν αἰνεῖν καὶ ψέγειν, ἀνδρὸς κακοῦ.
Laudare & infamare eundem, est improbi.

¶ SIMILITVDO.

PAlestritæ corpus humiliant, ut alios dejiciant: Ita quidam seipsos vituperant, ut videantur admirari familiares. *Erasm.*

Vide Convitium, Contumelia, Correctio.

UNITAS.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

UNitatis & consensus exempla: Israelitæ, *Exod.* 19. v. 8. & 35 v. 21. *Iud.* 20. v. 1. 1. *Sam.* 11. v. 7. Vniversæ tribus Israel, 2. *Sam.* 5. v. 1. majores natu Israel, & subditi Salomonis, 1. *Reg.* 8. v. 1. 2. 3 Israelitæ, 1. *Esd.* 2. v. 46. *Nehem.* 8. v. 1. 1. *Macch.* 9. v. 28. 29. & 13. v. 6. Bethuliani, *Iud.* 6. v. 14. & 7. v. 18. Apostoli & fideles omnes, *Actor.* 1. v. 44. 46. & 5. v. 12. Apostoli, 4. v. 24. Fideles Ierosolymitani, v. 32.

Vide Concordia.

VOLUNTAS.

¶ SENTENTIAE PATRUM.

MAla voluntate non ſolum quisque miſer efficitur: ſed miſerior poteſtate, quâ deſiderium malæ voluntatis impletur. *Aug. lib. 3. de Trin.*

Quum ſe voluntas, relicto ſuperiore, ad inferiora convertit, efficitur mala: non quia malum eſt, quo ſe convertit: ſed quia perverſa eſt ipſa converſio. *Id. de civit. Dei lib. 12.*

Nemo quærat efficientem cauſam voluntatis malæ: non eſt efficiens, ſed deficiens: quia nec effectio, ſed defectio eſt. *Ib.*

Nihil omnino tàm facilè eſt bonæ voluntati, quàm ipſa ſibi: & hoc ſufficit Deo. *Id.*

Voluntas averſa ab incommutabili bono, & converſa ad proprium bonum, aut ad exterius, aut ad interius, peccat. Ad proprium convertitur, quum ſuæ poteſtatis vult eſſe. Ad exterius, quum aliorum propria, vel quæcunque, quæ ad ſe non pertinent, cognoſcere ſtudet. Ad interius, quũ voluntatem corporis diligit. *Id. l. 1. de l. arb.*

Voluntas, cum nihil liberum habeat, niſi ſe; meritò non judicatur, niſi ex ſe: ſiquidem nec tardum ingenium, nec labilis memoria, nec inquietus appetitus, nec ſenſus obtuſus, nec vita languens reum per ſe ſtatuerunt hominem: ſicut nec contraria innocentem. Et hoc non ob aliud, niſi quia & hæc neceſſariò, ac præter voluntatem poſſe provenire probantur. *Id. ib.*

Si cui non contingat facultas concumbendi cum uxore aliena; planum tamen fit, aliquo modo cupere: & ſi poteſtas detur, eſſe futurum: non minus eſt reus, quàm ſi in ipſo facto deprehenderetur. *Idem. ib.*

Si propterea non facis furtum, quia times, ne videaris; intus in corde feciſti: furti reus teneris, & nihil tuliſti. *Id. ib.*

Bona voluntas eſt, qua appetimus rectè honeſteque vivere, & ad ſummam ſapientiam pervenire. *Id. de vera relig.*

Quum vult, non poteſt; quia, quandò potuit, noluit: ideò per malum velle perdidit bonum poſſe. *De verb. apoſt.*

Sola voluntate miſer quisque efficitur: ſed miſerior, quum deſiderium malæ voluntatis impletur. *Id. ib.*

Ceſſet voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim deſæviet ignis ille, niſi in propriam voluntatem? Nam propria voluntas Deum impugnat, & adverſus eum extollitur: ipſa eſt, quæ paradiſum ſpoliat, infernum ditat, ſanguinem Chriſti evacuat, & ditioni diaboli mundum ſubjugat. *Bernh. ſerm. 3. de Reſurrectione Domini.*

Voluntati nec leges imperant, nec principes dominantur: libera eſt, & maximè ſi ſpiritu ducitur; quia ubi ſpiritus, ibi libertas. *Bernh. in Epiſt.*

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. lib. 9. Metamorph v. 628.

—— Temerata est nostra voluntas;
Vt nihil adjiciam, non possum innoxia dici:
Quod superest, multum est in vota, in crimina parvum.

Id lib. 3. de Ponto. 4.

Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas;
Hac ego contentos auguror esse Deos.
Hæc facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras,
Et placeat cæso non minus agna bove.

Id. ad Pisonem.

Quod si digna tuâ minus est mea pagina laude,
At voluisse sat est; animum, non carmina jacto.

Iuven. Satyr. 13.

Has patitur pœnas peccandi sola voluntas.
Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum,
Facti crimen habet, cedo si conata peregit?

Propert. lib. 2. El. 10.

Quod si deficiant vires, audacia certe
Laus erit: in magnis & voluisse sat est.

Terent. in Andr. 2. 1.

—— Quoniam id fieri, quod vis, non potest,
Id velis, quod possis.

Terent. in Heaut. 4 1.

Non licet hominem esse sæpe ita ut volt, si res non sinit.

Persius Satyr. 5.

Mille hominum species, & rerum discolor usus:
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Terent. in Phorm. 2. 4.

—— —— Verum ita est,
Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos.

Vide Affectus.

VOLUPTAS.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

MInus voluptatibus stimulatur, qui non est, ubi frequentia est voluptatum. Minus avaritiæ molestias patitur, qui divitias non videt. *Aug. de singul. cleric.*

Nihil prodigæ satis est voluptati. Semper famem patitur sui, qui alimentis perpetuis nescit impleri. *Ambr. sup. Luc. 6.*

Semper voluptas famem sui habet, & transacta non satiat. *Hier. in Epist. ad Dam.*

Licet

Licet sæpè in medio carnalium Deus protegat vitam electorum, tamen satis rarum est, ut quisque inter seculi voluptates positus, à vitiis maneat illibatus, in quibus etsi non citò implicetur, aliquando tamen attrahitur: nec enim diu potest esse securus, qui periculo fuerit proximus. *Isid. lib. 13. de summo bono.*

Voluptas est cum quadam lubrica suavitate ad illicita fœdè mentis inclinatio. *Id. in Synonym.*

Qui dat pro modica delectatione illud, pro quo Christus se tradidit: stultum Christum reputat mercatorem. *Aug. in quodam. serm.*

Delectatio cecidit & præteriit, vulneravit & transiit, miserum fecit & abiit, infelicem reddidit & reliquit. *Ambr. in quodam serm.*

Quicunque à pueritia se dederit deliciis, manebit in servitute, ut vivens mortuus sit. *Id. in quadam Epist.*

Hi frequenter majores tribulationes ex carne suscipiunt, qui carnis voluptatibus delectantur. *Greg. lib. 12. mor.*

Sicut impossibile est, ut ignis inflammetur in aqua: Ita impossibile est, compunctionem cordis vigere in deliciis. Contraria enim hæc sibi sunt invicem, & peremptoria: illa enim mater fletus, hæc mater est risus: illa cor constringit, ista dissolvit. *Chrysost. in lib. de compunct. cordis.*

Centum, si placeat, annos demus deliciis, adde & alios centum, si libet, adde & decies centum: Quæ erit ex his ad æternitatem compensatio? Nonne tempus vitæ hujus, quo deliciis frui videmur, & indulgere libidini, quasi noctis unius somnium ad æternitatis comparationem videtur? *Chrysost. de repar. laps.*

Mens assueta deliciis, nec exculta disciplinæ sarculo, multas contraxit sordes. *Bernh. in quadam Epist.*

Facile onus afflictionis sentiunt, qui uti suavibus deliciis consueverunt. *Cass. lib. 4. Epist.*

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Ovid. lib. 7. Metamorph. v. 454.

—— Usque adeo nulla est sincera voluptas,
Solicitumque aliquid lætis intervenit.

Id. lib. 6. Fastor.

Scilicet interdum miscentur tristia lætis:
Nec populum toto pectore festa juvant.

Id. lib. 4. de Ponto. 4.

Nulla dies adeo est australibus humida nimbis,
Non intermissis ut fluat imber aquis,
Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
Mixta fere duris utilis herba rubis.

Id. lib. 1. Amor. 8.

Impia sub dulci melle venena latent.

Horat.

Horat. Oda, 16. lib. 2.

Lætus in præsens animus: quod ultrà est
Oderit curare: & amara læto
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.

Iuven. Satyr. 10.

—— —— Sed quæ præclara & prospera tanti,
Ut rebus lætis par sit mensura malorum.

Seneca in Thyeste. v. 594.

Nulla sors longa est: dolor ac voluptas
Invicem cedunt: brevior voluptas:
Ima permutat brevis hora summis.

Boetius Metro 3. 7.

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruentes,
Apiumque par volantum,
Ubi grata mella fudit:
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

Plautus in Amphytr. 2. 2

—— —— Ita quoque comparatum
Est in ætate hominum,
Ita Dis placitum, voluptati ut mæror comes consequatur.

Horat. lib. 1. Epist. 2.

Sperne voluptates: nocet empta dolore voluptas.

Virgil. Ecloga. 2. v. 65.

—— Trahit sua quemq; voluptas.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHICÆ.

IMitatrix est boni voluptas, malorum mater omnium, cujus blanditiis corrumpuntur, quæ natura bona sunt. *Cic.* 1. *de Legib.*

Morum esca, voluptas, qua homines capiuntur, ut hamo pisces. *Cato Major.*

Voluptate capiuntur omnes, 1. *de Leg.*

Voluptates, blandissimæ dominæ, sæpè majores partes animæ virtute detorquent. 2. *Offic.*

Maximas virtutes jacere oportet, voluptate dominante. *Ad Attic. lib.* 5.

In voluptatis regno non potest virtus consistere. *Cato Major.*

Qui voluptati deditus est, huic omnia sensu, non ratione sunt judicanda; eaque dicenda optima, quæ sunt suavissima. 2. *de Finib.*

Impedit consilium voluptas, rationi inimica, ac mentis, ut ita dicam, perstringit oculos, nec habet ullum cum virtute commercium. *Cato Major.*

Semo-

Semovenda est voluptas, non solum ut recta sequamur, sed etiam ut loqui deceat frugaliter 2. *de Finib.*

Voluptas, quo est major, eo magis mentem à sua sede & statu dimovet. *Paradox.* 1.

Nemo est dignus nomine hominis, qui unum diem totum velit esse in voluptate. 2. *de Finib.*

Qui voluptatibus ducuntur, & se vitiorum illecebris, & cupiditatum lenociniis dediderunt, missos faciant honores, nec attingant Rempublicam: patiantur viros fortes labore, se otio suo perfrui. *Pro Sest.*

Nihil altum, nihil magnificum ac divinum suscipere possunt, qui suas omnes cogitationes abjecerunt in rem tàm humilem, tàm contemptam. *In Lælio.*

Multa nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita virtus conniveret: & multarum rerum jucundissimarum varietatem dedit, quibus non modò prima ætas, sed etiam jam corroborata caperetur. *Pro M. Cœlio.*

Plerique propter voluptatem, & parvam, & non necessariam, tùm in morbos graves, tùm in damna, tùm in dedecora incurrunt: sæpè etiam legum judiciorumque pœnis obligantur. 1. *de Fin.*

Nulla capitalior pestis, quàm corporis voluptas, hominibus à natura data est. *Cato Major.*

Fluit voluptas, & prima quæque evolat: sæpiusque relinquit causas pœnitendi, quàm recordandi. 2. *de Fin.*

Omnibus in rebus voluptatibus maximis fastidium finitimum est. 2. *de Orat.*

Quis hostis in quenquam tàm contumeliosus fuit, quàm in quosdam voluptates suæ sunt? Quidam se voluptatibus immergunt, quibus in consuetudinem adductis carere non possunt: & ob hoc miserrimi sunt, quod eo pervenerunt, ut illis, quæ supervacua fuerunt, facta sint necessaria: serviunt itaque voluptatibus suis, non fruuntur: & mala sua, quod malorum ultimum est, amant. *Sen.* 39. *Epist.*

Nobis quoque militandum est, & quidem genere militiæ, quo nunquam otium datur. Debellandæ sunt imprimis voluptates, quæ, ut vides, sæva quoque ingenia rapuerunt. Si voluptati cessero, cedendum est dolori, cedendum est simul labori, cedendum est paupertati. *Id. ib.*

¶ SIMILITUDINES.

NOn est necesse, tanquam meretricem in matronarum cœtum; sic voluptatem in virtutum concilium adducere. *Cic. lib.* 2. *de Fin.*

Sicut in arvo, quod segeti proscissum est, aliqui flores internascuntur: non tamen huic herbæ, quamvis delectet oculos, tantum operis insumptum est: aliud fuit serenti propositum, hoc supervenit:

nit: Sic voluptas non est merces, nec causa virtutis: sed accessio. Nec quia delectat, placet: sed quia placet, delectat. *Sen. lib. de beata Vita. cap.* 9.

Sicut navigatio in mari Syrtico periculosa est: & captarum ferarum solicita possessio: sæpè enim laniant dominos: Ita habentis magnæ voluptates in magnum malum evasere; captæque ceperunt: Quæ quo plures majoresque, eò ille minor, ac plurium servus est, quem felicem vulgus appellat. *Id. eod. lib. cap.* 14.

Vt ulcera quædam nocitura manus appetunt, & tactu gaudent, & fœdam corporum scabiem delectat, quicquid exasperat: non aliter dixerim his mentibus, in quas voluptates, velut mala ulcera, erumpunt, voluptati esse laborem vexationemque. *Id. lib.* 1. *de tranquil. Vitæ. cap.* 2.

Quemadmodum scelerum, etiamsi non sint deprehensa cum fierent, solicitudo non cum ipsis abiit: Ita improbarum voluptatum etiam post ipsas pœnitentia est. *Id. Epist.* 27.

Ut major dolor obscurat minorem: Sic animi voluptas corporis delectationem. *Plut.*

Si ebrii comessatores irrumpant in domum luctu funestam, non solùm nihil adferent hilaritatis; sed ejulatum potius excitabunt: Ita voluptates in corpore ægro offendunt quoque. *Plut.*

Lysimachus ob sitim coactus est se dedere Scythis, deinde cum frigidam bibisset aquam, Dii boni, inquit, quàm brevis voluptatis causa quantam deposui felicitatem! Ita nobis cogitandum, postquam ob potatiunculam intempestivam aut Venerem, in longum morbum incurrimus. *Plut.*

Qui corpus ægrè affectum ad balneas ac voluptates trahit: Quasi putrem ac laceram navem deducit in mare. *Plut.*

Vt latronum genus, quod Ægyptii Philistas vocant, in hoc amplectuntur, ut strangulent: Sic voluptates, dùm blandiuntur, necant. *Senec.*

Vt æquè mortuus est, qui conditus est in odoribus, & qui trahitur unco: Ita æquè sunt infelices, & qui voluptatibus indulgent, & qui ambitiosis negotiis vacant. *Senec.*

Qui biberint ex Clitorio lacu, iis vini tædium oboritur: Ita qui semel gustarint poeticen, abhorrent à philosophiæ præceptis, aut contrà: sive qui semundanis voluptatibus ingurgitant, abhorrent ab honestis illis ac veris oblectamentis *Erasm.*

Sicuti Maroneum vinum, cujus meminit Homerus, vicies tanto aquæ mixtum, tamen vigorem suum servat: Ita sapiens nullis solvitur voluptatibus. *Plin. lib.* 14. *cap.* 4.

Vt fonti non deest humor, semper ex eo scatens: Sic probo viro semper adest gaudium, etiamsi res externæ mutentur. *Plut.*

Quemadmodum plantæ ac semina in regionibus montuosis ac asperis

asperis non ita lasciviunt, ut in campestri & molliore terra: Sic hominum quoque mores ad regionis habitum immutantur: & mollis ac fertilis regio molles ignavósque reddit homines. *Plut.*

¶ Exempla Profana.

CEleberrimi omnium ob delicias Persæ, quorum reges Susis hyemabant: æstatem degebant Ecbatanis. Susa, ob loci amœnitatem vocata fuisse, scriptum reliquit Aristobulus, ac etiam Chares: Est enim Susum, Lilium. Versantur per autumnum in Persepoli, ac reliquam totius anni partem in Babylonia. Parthorum reges Rhagis vere commorantur, hyemant in Babylonia.

Byzantij notati sunt à Græcis, ut acolasti & intemperantes, quod in venerem & vinum ferrentur præcipites. Plurimum enim versabantur in caupona. *Theat. Zwing fol.* 2204.

Ionum mollities quondam abiit in proverbium. Primi unguenti, coronarumque conviviis dandarum, & secundæ mensæ consuetudinem repererunt. *Hinc Horat.*

> *Motus doceri gaudet Ionicos*
> *Matura virgo.*

Theopompus de Thessalorum delitiis scribit lib. 4. quòd cum saltatricibus vivunt, & in orchestris alii taxillis ac potu diem absumunt: sumptuosissimi sunt omnium Pharsalii, ac pigerrimi. *Athen. lib.* 12. *cap.* 10.

Lydorum mollitiem *Athen. l.* 12. *c.* 4. *enarrat.*

Sybaritæ, populi Calabriæ, deliciis & voluptatibus adeò indulserunt, ut luxuriosa omnia dicerentur Sybaritica. Hinc Sybariticus luxus, & Sybaritici libelli, id est, impudici. Convivia celebraturi, anno priùs per feminas sumptuosissimè vestitas invitabant. Erant & fastu præturgidi: Hinc adagium: Sybaritæ per plateas. Artes, quæ sono constabant, è civitate ejiciebant, ne qua ratione interpellaretur quies. *Athen. l.* 12. *c.* 26.

Syracusani opibus florentissimi, voluptatibus ac deliciis addictissimi fuêre. Vnde & Syracusana mensa transiit in proverbium. *Ravisius.*

Campani eo deliciarum provecti sunt, ut ad gladiatorum paria convivas invitarent ad cœnam, numerum eorum pro cœnarum dignitate definientes. Cùm vero Hannibali sese dedissent, exercitum ejus in hybernis ita corruperunt, ut Hannibal ipse, Viros sese introduxisse, Feminas eduxisse affirmaret. *Strabo lib.* 5. *Val. l.* 9. *c.* 1.

Tarentini, populari primum dominatione potentissimi fuêre: posterioribus annis illecebrosæ invaluêre deliciæ, propter fortunas nimium secundas: adeò ut plures dies per annum impenderent ludis, festisque celebrandis, quàm reliquis rebus. *Athen. lib.* 12. *c.* 7. & *Strabo lib.* 6.

Ty-

Tyrrhenorum regionem nequitiæ officinam *Athen. lib.* 12. *cap.* 5. *multis verbis describit.*

VOTUM.

¶ SENTENTIÆ BIBLICÆ.

QVæ sanctificaveris, & voveris Domino; tolles: & venies ad locum, quem elegit Dominus, & offeres oblationes tuas *Deut.* 12.

Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, &c. *Ib.* 23.

Homo qui votum fecerit, & spoponderit animam suam Deo, sub æstimatione dabit pretium. *Lev.* 27.

Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento, non faciet irritum verbum suum, sed omne, quod promisit, implebit. *Num.* 30.

Mulier, si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognoverit pater votum, quod pollicita est, & juramentum, quo obligavit animam suam, & tacuerit, voti rea erit: quicquid pollicita est, & juravit, opere complebit. *Ib.*

Rogabis eum, & exaudiet te, & vota tua reddes. *Iob.* 22.

Vovete, & reddite Domino Deo vestro. *Psal.* 75.

Ruina est homini devorare sanctos: & post, vota tractare. *Prov.* 20.

Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio. *Eccl.* 5.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

QVia jam vovisti, jam te adstrinxisti: aliud tibi facere non licet. Non talis eris, si non feceris quod vovisti, qualis mansisses, si nihil tale vovisses. Minor enim tunc esses, non pejor: modò autem, quod absit, miserior, si Deo fidem fregeris: quantò beatior, si persolveris. *August. in Epist. ad Armentarium & Paulinum.*

Ea sunt in nostris officiis gratiora, quæ, cum liceret nobis etiam non impendere, tamen causa dilectionis impendimus. *Hier. ad Potentiam.*

Non te vovisse pœniteat: imò gaude jam tibi non licere; quod cum tuo detrimento licuisset. Felix necessitas, quæ in meliora compellit. *Aug. in hist. ad Arm.*

In vovendo fuit stultus, qui discretionem non adhibuit, & in reddendo impius. *Hier. in Hist. ad Iepht.*

In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum: Quod incautè vovisti, non facias: impia est promissio, quæ scelere adimpletur. *Isid. lib. 2. soliloquior.*

Bonum

Bonum quidem votum, si tamen ibi nihil admisceatur adversum. Nam licet ubique deceat justitiam custodiri, in illis tamen rebus maximè necessaria est, quæ divinis obtutibus offeruntur: ne putemus ignorare Deum, unde accipiat, si fraudatis oblationibus acquiescat. *Cass. lib.* 3.

Melius est non vivere, quàm vovere illud, quod sibi is, cui promittitur, nolit exsolvi. *Bernh in quod serm.*

Absque necessitate remissio voti, non dispensatio, sed prævaricatio est: & restrictio contra voluntatem, murmur est, non profectus. *Idem de præcepto & dispensat.*

Iuste exigitur ad solvendum, qui non cogitur ad vovendum. *Idem in epist.*

¶ EXEMPLA SACRA.

VOtorum exempla: Iacob, *Gen.* 28. ℣. 20 21. & 31. ℣. 13. Israelitæ, *Exod.* 36 ℣. 3. *Num* 21. ℣. 2. Iephthe, *Iudic.* 11. ℣. 30. Michæ mater, 17. ℣. 3. Anna Elcanæ uxor, 1. *Sam* 1. ℣ 11 Saul, 14. ℣ 24. Absalom, 2. *Sam.* 15. ℣. 7. 8. Pater regis Asa, 1. *Reg* 15. ℣. 15. Asa, 2. *Paral.* 15 ℣. 18. Israelitæ, 1. *Paralip.* 29. ℣. 9. Iudith, *Iudith.* 16 ℣. 22. David, 2 *Par.* 5 ℣. 1. *Psal.* 22. ℣. 26. & 61. ℣. 9 & 66. ℣. 13. 14. & 116. ℣. 14. Nautæ, *Ion.* 1. ℣. 16. Ionas, 2. ℣. 10. Heliodorus, 2. *Macchab.* 3. ℣. 35. Paulus, *Actor.* 18. ℣. 18. Quidam Iudæi, 23. ℣. 12. 14.

¶ EXEMPLA PROFANA.

CLodoveus Francorum rex ad Tolbiacum oppidum cum Alemannis congressurus, humana spe destitutus, ad opem cœlestem implorandam versus, fidei uxoris Clotildi in paciscendis nuptiis datæ memor, Christum servatorem se professurum vovit, si victor domum rediret. *Æmil. lib.* 1.

De navigatione Thesei sic scribit *Plato* in Phædone: Theseum profectum in Cretam cum bis septem hominibus votum suscepisse, si ipse salvus salvos suos reduceret, singulis annis spectaculum Delphos ducturum ad Apollinem: quem morem Athienienses adhuc suo tempore servarent, ut ipsam eandem Thesei navem coronatam Delum mitterent: quo toto navigationis tempore, quousq; ad Piræeũ rediit, nefas sit quenquam supplicio capitali afficere. *Theat. Zwing.*

Albanus rex Britonum à Normannis afflictus, votum vovit, cum assensu subditorum suorum: Si Deus sibi victoriam largiretur, sese decimam partem omnium bonorum suorum Deo & sancto Petro Romam missurum. *Regino lib.* 2.

Lacedæmonij Argivis agrum, qui Thyrea dicebatur, abstulerant: concursum utrinque infestis signis: Lacedæmonii tamen victores evasêre. Ex eo tempore Argivi tonsâ comâ devoverunt sese, ne prius comam alerent, neve mulieres aurum ferrent, quam Thyreas recuperassent. Lacedæmonii contrà, cum tonsi essent, in posterum comati esse voluerunt. *Herodot. lib.* 1. *Plut. Parallelis.*

Saraceni, capitibus & mentis abrasis, sibi diras horribiles imprecari solent, si è prælio, nisi victores, excedant. *Orosius lib. 5. rerum Emanuelis.*

Germani milites, quum eos Georgius Fronspergus & Sithius Caroli V Cæsaris duces ad Papiam, ad pugnam hortarentur, in genua procubuerunt, & truci murmure, quodam carmine enunciato, cava manu, collectum solo pulverem in terra sparserunt: qui mos erat antiquissimus eorum, qui se pro principe victoriaque devoverent, ac jurarent, se nisi victores domum non esse redituros. *Iovius lib. 5. in Piscar.*

Vide Promissio.

URBS.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Plautus, Pers. 4. 4.

SA. *Quid id quod vidisti, ut munitum muro tibi visum'st oppidum?*
VIR. *Si incolæ bene sunt morati, pulchrè munitū arbitror.*
Perfidia & peculatus ex urbe & avaritia si exulant:
Quarta invidia, quinta ambitio, sexta obtrectatio,
Septimum Perjurium. TO. *euge* VIR. *octava indiligentia,*
Nona injuria, decimum, quod pessimum aggressu, scelus:
Hæc nisi inde aberunt, centuplex murus rebus servandis parum est.

¶ APOPHTHEGMATA.

L*Ycurgus* percontantibus, cur prohibuisset urbem cingi muris? Quoniam, inquit, non caret mœnibus civitas, quæ non lateribus, sed viris cincta est. *Plut.*

Agis Archidami F. cùm præteriret Corinthiorum mœnia, conspiceretque excelsa munitaque esse, & in longum porrecta spatium: Quæ sunt (inquit) mulieres, hunc locum inhabitantes? Innuens, fortibus viris non esse opus mœnibus. *Plut. in Lac. apoph.*

Agesilaus, quum quidam interrogasset, cur Sparta mœnibus non jungeretur? Cives armis instructos & unanimes ostendit, & ait: Hi, hi sunt urbis mœnia. *Plut. in Lac.*

Theopompus cuidam ostendenti civitatis suæ mœnia, ac percontanti, num valida & alta viderentur? Minimè, inquit: Siquidem sunt mulierum. Sentiens, civitatem satis munitam esse, si viros habeat: sin minus, nihil prodesse quamlibet operosa munimenta. *Plut. in Lac.*

Panthoidas legatus missus in Asiam, ostendentibus ipsi murum probè munitum: Per Deos (inquit) ô hospes, bellum conclave mulierum. *Plut. in Lac.*

Isaus Sophista, cum olim Lacedæmonii inirent consilium de civitate mœnibus cingenda, aliis consultantibus, Homeri hæc recitavit verba:

Scutum hæsit scuto, galea galeæ, atque viro vir.

Et adjecit: Sic mihi state Lacedæmonii, & muris cincti sumus. *Phil. in Sophistis.*

Vide Civitas, Respublica.

USURA.

¶ SENTENTIÆ PATRUM.

ET esca usura est, & vestis usura est: & quodcunque sorti accedit, usura est: quod velis ei nomen imponas, usura est. *Ambr. lib. 1. de David.*

Similis est pecunia usurarii morsui aspidis: percussus enim ab aspide, quasi delectatus vadit in somnum, & per suavitatem soporis moritur: quia tunc venenum latenter per omnia membra decurrit: Sic qui sub usura accipit, sub tempore quasi beneficium sentit: sed usura per omnes ejus facultates decurrit, & totum convertit in debitum. *Chrys. super Matth.*

¶ SENTENTIAE POETICÆ.

Lucan. lib. 1 bell. civil.

Hinc usura vorax, avidumque in tempore fænus,
Et concussa fides, & multis utile bellum.

Ausonius Edyl. 13.

—— —— Turpia lucra
Fænoris, & velox in opes usura trucidat.

¶ APOPHTHEGMATA.

A*Gesilaus*, quum Agidi persuasisset, ut debitorum fœneratorumque nomina tabulæque unà comburerentur, apportatæ sunt in forum Clarium, ac coacervatæ, supposito igni, donec concremarentur: Abeuntibus ergo fœnerantibus ac divitibus cum tristitia: *Agesilaus* illorum calamitates irridens, nunquam se ignem puriorem vidisse jactabat. *Plut in Lac. apoph.*

Musonius. Rutilius quum aliquando Romæ adiisset *Musonium*, rogavit: Die mihi Musoni, Iupiter Servator, quem tu imitaris, num fœneratur? Notans illius inopiam, qui cogeretur interdum accipere mutuum. Ad hoc arridens Musonius: At Dii ne fœnerant quidem, Rutili: Turpius est ad fœnus dare, quàm accipere. At Rutilius, cum ipse faceret quod gravius esset, objicit illi quod erat levius *Erasm. lib. 6. apoph.*

M. Cato. Ex Catone Censorio quum quispiam percontaretur, quid in re domestica maximè expediret? respondit: Benè pascere,

benè vestire,& benè agrum colere. Et illi, qui quæsierat: quid fœnerari? Cato,quid hominem,inquit,occidere? *Cic. lib.2.Offic.*

Vide Fœnus.

USUS.

❡ Sententiae Poeticae.

Ovid. lib. 1. amor. Eleg. 8.

Æra nitent usu: vestis bona quærit haberi:
Canescunt turpi tecta relicta situ.

Idem ad Pisonem.

Abdita quid prodest generosi vena metalli,
Si cultore caret? quid inerti condita portu,
Si ductoris eget, ratis efficit? omnia quamvis
Armamenta gerat, teretique fluentia malo
Possit, & excusso dimittere vela rudente?

Id. lib. 1. de art. amandi.

Ferreus assiduo consumitur annulus usu:
Interit assidua vomer aduncus humo.
Quid magis est durum saxo? quid mollius unda?
Dura tamen molli saxa cavantur aquâ.

Id. lib. 4. de Ponto 10.

Gutta cavat lapidem; consumitur annulus usu:
Et teritur pressa vomer aduncus humo.

Lucret. lib. 1. de nat. rer.

Quin etiam multis solis redeuntibus annis
Annulus in digito subter tenuatur habendo:
Stillicidi casus lapidem cavat; uncus aratri
Ferreus occulte decrescit vomer in arvis.

Idem lib 4.de natura rerum in fin.

Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu,
Vincitur in longo spacio tamen, atque labascit.
Nonne vides etiam guttas in saxa cadenteis
Humoris longo in spatio pertundere saxa?

Propert. lib. 2. Eleg. 25.

Sed tamen obsistam: teritur rubigine mucro
Ferreus, & parvo sæpè liquore silex.

Horat. in arte Poetica.

Multa renascentur, quæ jam cecidere, cadentq;
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

Claud. de rap. Proserp. lib.3. v.30.

—— —— Rerumque remotas

Inge-

Ingeniosa vias paulatim exploret egestas?
Vtque artes pariat solertia, nutriat usus?

Ovid. lib. 2. de arte Amandi.

Adde, quod est illis operum prudentia major:
Solus & artifices qui facit, usus adest.

¶ Sententiæ Philosophicæ.

NEc medici, nec imperatores, nec oratores, quamvis artis præcepta perceperint, quicquam magna laude dignum, sine usu & exercitatione consequi possunt. *Cic. 1. Offic.*

Vsus magister est optimus. *Pro C. Rabirio Posth.*

Vsus frequens omnium magistrorum præcepta superat. *Cic. 1. de Orat.*

¶ Similitudines.

NIhil projectius excrementis animantium, & tamen stercorandis agris præcipuum habent usum: Ita nulla res est tam nihili, quæ non aliquà prosit, si noris uti. *Erasm.*

Sicuti scorpius, si post ictum admoveatur vulneri, venenum ad se retrahit: Ita nihil est tàm noxium, quin secum adferat remedium sui mali, si quis modo uti noverit.

Vide Abusus.

UTILITAS.

¶ Sententiæ Patrum.

UTilior est in conflictu lorica ferrea, quam stola linea: licet hæc oneri sit, illa honori. *Bernard. in quod serm.*

Hæc dicta sunt de sermone, de virtute, de pecuniis, de omni dispensatione, quæ unicuique commissa est. Vnumquemque enim ad communem utilitatem uti oportet his, quæ habet, sive sapientia, sive principatu, sive divitiis: non ad nocumentum conservorum. *Chrysost. super illud Matth. 25 Beati.*

Commodum enim debet esse cum modo tantùm: si mensuram æqualitatis excesserit, vim sui nominis non habebit. *Cassiod. lib. 2. Epist.*

¶ Sententiae Poeticae.

Ausonius in Periandri sentent.

Nunquam discedat utile à decoro.

Terent. in Hecyra. 5. 3.

Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquòm est ferre.

Ovid. lib. 2. de Ponto. 3.

Turpe quidem dictu: sed (si modo vera fatemur)
Vulgus amicitias utilitate probat.

Cura, quid expediat, prior est, quam quid sit honestum?
Et cum fortuna statque caditque fides.
Nec facile invenies multis in millibus unum,
Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor recti, facti si præmia desint,
Non movet: & gratis pœnitet esse probum.
Nil nisi quod prodest, charum est; en detrahe menti
Spem fructus avidæ, nemo petendus erit.
At reditus jam quisque suos amat, & sibi quid sit
Utile, sollicitis computat articulis.

¶ SENTENTIÆ PHILOSOPHORUM.

QVi alteri exitium parat, eum scire oportet sibi paratam pestem, ut participet parem. *Cic. 2. Tusc.*

Quod cuique obtigerit, id quisque teneat: eo si quis plus appetet, violabit jus humanæ societatis. *Id. 1. Off.*

Animadvertamus, cum alios juvare velimus, ne quos offendamus. Sæpè enim aut eos lædimus, quos non debemus: aut eos, quos non expedit: Si imprudentes, negligentiæ est: si scientes, temeritatis. *Cic. 2. Off.*

Res familiaris quæri debet iis rebus, à quibus abest turpitudo: conservari autem diligentia & parsimonia, iisdem etiam rebus augeri. *Ibid.*

Nostræ utilitates nobis adimendæ non sunt, aliisque tradendæ, cum iis ipsi egeamus: sed suæ cuique utilitati, quod sine alterius injuria fiat, serviendum est. *Ib.*

Alienum est à justitia, ad quam nati esse videmur, detrahere quid de aliquo, quod sibi assumat. *Id. 3. de Fin.*

Non est permissum, ut impunè nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. *Id. 4. Act. in Verr.*

Suum cuique incommodum ferendum est potius, quàm de alterius commodis detrahendum. *Id. 3. de Off.*

Rei familiaris amplificatio nemini nocens, non est vituperanda: sed fugienda semper injuria. *Ib.*

Detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum; magis est contra naturam quàm mors, quam paupertas, quàm dolor, quàm cætera, quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis. Illud enim natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes augeamus. Neque verò hoc solum natura, id est, jure gentium; sed etiam legibus populorum, quibus in singulis civitatibus Respub. continetur, eodem modo constitutum est, ut non liceat sui commodi caussa nocere alteri. Hoc enim spectant leges, hoc volunt, incolumem esse civium conjunctionem. *Ib.*

Omnes expetimus utilitatem, ad eamque rapimur: nec facere

aliter ullo modo possumus. Num quis est, qui utilia fugiat? aut quis potius, qui ea non studiosissimè persequatur? *Id* 3. *Off.*

Nemo est, quin putet expetendam maximè dignitatem: sed vincit utilitas plerunque: cum subest ille timor, eâ neglectâ ne dignitatem quidem posse retineri. *Id. 2. de Orat.*

Cum utilitas ad se rapere, honestas contrà revocare ad se videtur: fit, ut distrahatur deliberando animus, afferatque ancipitem curam cogitandi. *Id. 1. de Orat.*

Hæc res plus proficit, si proponatur spes utilitatis futuræ, quàm præteriti beneficii recordatio. *Id.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

Aiunt, qui sacerdotum Ægyptiorum commenta curiosius sectantur, *Tritonem ideo biformem* pingi solitum, superiori quidem parte hominem, inferiori verò piscem: ut ex humore nos, & utilitatem, & damnum consequi moneremur: cum illi ex humana natura bonum; ex pisce, non nisi perniciem interpretarentur. *Pier. Valer. lib.31. p.284. F.*

Vide Damnum.

VULGUS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Iuven. Satyr 10.

Turba tremens sequitur fortunam, ut semper & odit
Damnatos: idem populus, si Nurscia Thusco
Favisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hac ipsa Sejanum diceret hora
Augustum.

Seneca in Hercule furente, v. 351.

Invidia factum ac sermo popularis premet.

Id. in Hippolyto. v. 979.

Tradere turpi fasces populus
Gaudet; eosdem colit, atque odit.

Id. in Octavia. v. 866.

O funestus multis populi
Dirusque favor! qui cum flatu
Vela secundo ratis implevit,
Vexitque procul; languidus idem
Deserit alto sævoque mari.

Id. in Herc. furente. v. 163.

Illum populi favor attonitum,
Fluctuq; magis mobile vulgus
Aura tumidum tollit inani.

Horat. lib. 1. Epist. 19.

Non ego ventosæ plebis suffragia venor,
Impensis cœnarum & tritæ munera vestis.

Ovid. lib 5. Metamorph. v. 41.

Tùm verò indomitas ardescit vulgus in iras,
Telaque conjiciunt.

Virgil. lib. 1. Æn. v. 153.

—— —— Sævitque animus ignobile vulgus:
Iamq; faces & saxa volant, furor arma ministrat.

¶ APOPHTHEGMATA.

POlycarpus, cùm fidei suæ rationem Herodi proconsuli reddere paratus esset, diemque postularet, quo cum proconsule agere posset; Proconsul voluit, ut coram populo se excusaret: Cui Polycarpus; Non faciam, inquit: cum principibus & potestatibus honos debeatur, modò Deo non sit contrarius; populo autem furenti satisfacere nemo possit. *Euseb. lib. 4. Eccles. hist. cap. 15.*

Diogenes quodam die theatrum ingressus, ipse adversus populum nitens ingrediebatur. Interrogatus autem, quam ob rem id faceret? Hoc, inquit, in omni vita facere studeo: Sentiens, hoc sapientis esse viri, in omnibus actionibus à multitudine dissidere. *Laert. lib. 6.*

Alcibiades habebat canem quendam insigni pulchritudine, emptum drachmarum septem millibus. Huic amputavit caudam, ac per urbem obambulare passus est: demirantibus, cur id faceret? Vt hoc, inquit, de me loquantur Athenienses, nec alterius rei sint curiosi. Norat ingenium populi, qui de claris viris libenter loquitur malè. Scimus, vulgi mores esse, ut belli periculis implorent opem fortium virorum, in pace verò contemnant. *Plut. in Græcor. apoph.*

Hippomachus. Quum discipulus suus aberraret arte inter fistulandum, & nihilominus applausum auditorum assequeretur, percussit eum baculo, dicens: Perperam fistula cecinisti: nam alioquin hi tibi non applauderent. *AElian. lib. 4. de var. hist.*

Polycletus eodem tempore duo simulachra fecit: alterum quidem ad vulgi arbitrium: alterum juxta artis regulas. Gratificaturus autem plebi, ad singulorum accessum transposuit, & commutavit aliquid, morem gerens uniuscujusque voluntati. Mox proposuit utrumque: & alterum omnes admirationi, alterum ludibrio ac risui habuerunt. Respondens igitur *Polycletus:* At hoc, inquit, quod vituperatis & reprehenditis, à vestra arte profectum est: quod verò suspicitis, ego mea facultate sum fabricatus. *AElian. lib. 16. de var. histor.*

M. Cato populum Romanum gregi pecudum conferre solebat: quæ singulæ nemini obtemperant; universæ autem gregis ducem sequuntur. *Plut.*

Pho-

Phocion populum Athenienſem in concione quum liberius reprehenderet, eique Demades diceret: Laniabit te, Phocion, plebs, ſi paululum inanierit: Quin, inquit ille, te potiùs, ſi paululum reſipuerit. *Bruſ. lib. 7. cap. 17.*

Idem orationem habens apud Athenienſem populum, placebat omnibus; cumque videret ab omnibus pariter ſermonem approbari, converſus ad amicum: Quid, inquit, num mali quippiam dixi imprudens? Adeò perſuaſum habebat, nihil placere vulgo, quod à recto judicio proficiſceretur. *Plut. in apoph.*

¶ SIMILITVDINES.

VVlgò qui captat aves, earum voces imitatur, ut alliciat in laqueos: Sic, ut multitudinem in tuam adducas ſententiam, illius ingenio obſecundes & obſervias oportet. *Plut.*

Inter agathallos & acanthylides tantum eſt odium, ut ſi ſanguis eorum vi miſceatur, continuò ſeparent ſe rurſus, ac diſſiliant: Sic inter patricios & plebem, etiamſi aliquando pro rerum uſu conjunguntur, durat tamen usque odium naturale. *Plut.*

Nihil magis præſtandum eſt, quàm ne pecorum ritu ſequamur antecedentium gregem: pergentes, non quò eundum eſt, ſed quà itur. *Seneca.*

Vt qui in ludo verſantur gladiatorio, cùm iisdem vivunt ac pugnant: Ita vulgus hominum inter ſeſe dimicat, & alius alium ſpoliat, vel amiciſſimum. *Idem.*

Vt majore cum voluptate cantionem audimus notam, quàm ignotam, etiamſi melior: Ita iis literis impenſius vulgus delectatur, quas didicit. *Eraſm.*

Vide Populus.

VULNUS.

¶ SENTENTIAE POETICAE.

Vergil. lib. 3. Georg. v. 452.

Non tamen ulla magis præſens fortuna malorum eſt,
Quam ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Vlceris os: Alitur vitium, vivitq́ tegendo.

Et paulo poſt.

Continuò ferro culpam compeſce, prius quàm
Dira per incautum ſerpant contagia vulnus.

Ovid. lib. 1. Metamorph. v. 190.

Cuncta priùs tentanda: ſed immedicabile vulnus
Enſe recidendum eſt, ne pars ſincera trahatur.

Idem lib. 2. de Ponto 2.

Vulneris id genus eſt, quod, cùm ſanabile non ſit,
Non contrectari tutius eſſe puto.

Id. lib. 3. de Ponto. 7.

Curando fieri quædam majora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.

¶ APOPHTHEGMATA.

ALexander frequenter dicere solitus est: Ut maximè sanetur vulnus, quod illatum est; manet tamen cicatrix. Sensit vir clarissimus, vulnus facilè quidem sanari posse, ut dolor omnis auferatur; cicatricem tamen, hoc est, injuriæ factæ memoriam, semper versari ob oculos. *Erasm.* 8. *apoph.*

Timotheus audiens quendam acceptum in bello vulnus prædicantem, ac corporis cicatrices ostentantem: Et me, inquit, puduit, quod, cum ego in Samo dux vester essem, catapultæ telum propè me ceciderat. Significans, hoc vulnus illi non factum in prælio cominus pugnanti, sed procul. Sic sunt hodiè Thrasones, qui vulnera à bombardis corpori inflicta ostentant omnibus, fortitudinis gloriam aucupantes: cum vulnus eminus pugnando fortassis à puero, vel ignavissimo timidissimoque homine acceperint. *Erasm. lib.* 5. *apoph.*

VULTUS.

¶ SENTENTIÆ POETICÆ.

Ovid. ad Pisonem.

Talis inest habitus, qualem nec dicere mœstum,
Nec fluidum, læta sed tetricitate decorum
Possumus: ingenitæ stat nobilitatis in illo
Pulcher honos, & digna suis natalibus ora.

Sen. in Thyeste. v.329.

—— —— Multa trepidus solet
Detegere vultus; magna nolentem quoque
Consilia produnt.

Id. in Agamemnone. v.124.

Quid tacita versas? &c.
Licet ipsa sileas, totus in vultu est dolor.

Sen. in Herc. Oeteo. v. 704.

—— —— Licet ipsa neges,
Vultus loquitur, quodcunque tegis.

Iuvenal. Satyr. 1. in fin.

Ense velut stricto, quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor cui frigida mens est
Criminibus; tacita sudant præcordia culpa:
Inde ira, & lachrymæ.

Vide Forma, Pulchritudo.

UXOR.

¶ Sententiae Poeticae.

Seneca in Octavia. v. 189.

Amor perennis conjugis castæ manet.

Plaut. in Sticho. 1. 2.

—— —— Pudicitia est, pater,
Eos magnificare, qui nos socias sumpserunt sibi.

Iuvenalis Satyr. 6.

Si verum excutias, facies, non uxor amatur:
Tres rugæ subeant, & se cutis arida laxet;
Fiant obscuri dentes, oculique minores:
Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi:
Iam gravis es nobis, &c.

Seneca in Octavia. v. 538.

Probitas, fidésque conjugis, mores, pudor,
Placeant marito.

Plaut. in Mercat. 4. 6.

Vxor contenta est, quæ bona est, uno viro.

Ovid. lib. 2. de Trist.

Cumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
Plauditur, & magno palma favore datur.

Iuvenal. Satyr. 10.

—— —— Nos animorum
Impulsu, & cæca magnaque cupidine ducti
Conjugium petimus, partumque uxoris; at illis
Notum, qui pueri, qualisque futura sit uxor?

Iuvenal. Satyr. 6.

Semper habet lites, alternaque jurgia, lectus,
In quo nupta jacet: minimum dormitur in illo.
Tunc gravis illa viro, tunc orba tigride pejor,
Cum simulat gemitus occulti conscia facti,
Aut odit pueros, aut ficta pellice plorat
Vberibus semper lachrymis, semperque paratis
In statione sua, atque expectantibus illam,
Quo jubeat manare modo. &c.

Ex Græcis Comicis.

Τὸ γαμεῖν ἐάν τις τὴν ἀλήθειαν σκοπῇ,
Κακὸν μέν ἐστι, ἀλλ᾽ ἀναγκαῖον κακόν.
Est ducere uxorem, malum (vera ut loquar)
Malum necessarium putari sed decet.
Μὴ οὐ γαμεῖν γὰρ ἂν δ᾽ ἅπαξ λάβῃς, φέρειν
Μύσαντα πολλὴν προῖκα καὶ γυναῖκα δεῖ.

Ducat

Ducas cave uxorem: ſed ubi eam duxeris,
Per conjugem dotemque connivens dehinc.
Ἀγαθῆς γυναικός ἐστιν, ὦ Νικοστράτη,
Μὴ κρείττον' εἶναι τἀνδρὸς, ἀλλ' ὑπήκοον·
Γυνὴ δὲ νικῶσ' ἄνδρα, κακόν ἐστιν μέγα.
Proba uxor, ô Nicoſtrata, marito ſuo
Non debet eſſe ſuperior, ſed obſequens.
Nam grave malum uxor eſt ſuperans virum ſuum.
Οἰκία δ', ἐν ᾗ πάντα πρωτεύει γυνὴ,
Οὐκ ἔστι ἥτις πώποτ', οὐκ ἀπώλετο.
Haud una ſalva manſit unquam familia,
Partes priores uxor in qua geſſerit.
Ὅστις γυναῖκ' ἐπίκληρον ἐπιθυμεῖ λαβεῖν
Πλουτοῦσαν, ἤτοι μῆνιν ἐκτίνει θεῶν
Ἢ βούλετ' ἀτυχεῖν, μακάριος καλούμενος.
Qui ducere uxorem cupit prædivitem,
Pœnas vel ille pendit iratis Deis:
Vel, dùm beatus audit, eſſe vult miſer.
Οὐ πάντες οὔτε δυστυχοῦσιν ἐν γάμοις,
Οὔτ' εὐτυχοῦσι· συμφορὰ δ' ὃς ἂν τύχῃ
Κακῆς γυναικὸς· εὐτυχεῖ δ' ἐσθλῆς τυχών.
Non conjugali ſemper infelicitas
Felicitasve ſemper eſt comes toro:
Sed prout uxor obtigit proba, aut ſecus.

¶ Apophthegmata.

Thales roganti matri, ut uxorem duceret, nondum eſſe tempus, dixit: dein major natu: non ampliùs eſſe tempus. *Stob. ſerm* 66. *Alex. lib.* 4. *cap.* 8.

Socrates rogatus ab adoleſcente quodam, utrum melius cenſeret, uxorem ducere, an non ducere? Vtrumque (inquit) feceris, pœnitebit: indicans, & cœlibatum & conjugium habere ſuas moleſtias, ad quas perferendas eſſet præparandus animus. *Laert. lib* 2. *Valer. Max. lib.* 7. *cap.* 2.

Menedemus cuidam ſciſcitanti: Num ſapienti ducenda eſſet uxor: Num ego, inquit, videor tibi ſapiens? Quùm annuiſſet: Ego, inquit, uxorem duxi. *Laert. lib.* 2.

Ariſtippus mulierem parvam, ſed pulchram conſpicatus: Parvum, inquit, malum, ſed magnum pulchrum. Vel, ſi mavis invertere ſententiam: Parvum quidem pulchrum, magnum autem malum. *Ant. in Meliſſ. part.* 2. *ſerm.* 33.

Antiſthenes adoleſcenti conſulenti, cujuſmodi uxorem ducere expediret? Si formoſam duxeris, inquit, habebis communem: ſin deformem, habebis pœnam. *Aulus Gell. lib.* 5. *cap.* 11 *hoc dictum*

Bian-

Bianti tribuit. Laert. autem lib. 4. Bioni Maximus verò serm. 39. Soloni.

Democritus interrogatus, cur homo proceræ staturæ tàm parvam duxisset uxorem? Ego, inquit, in malo eligendo, quod minimum erat, elegi. *Ant. part. 2. serm. 34. Meliss.*

Aureolus philosophus rogatus, pauperne, an dives uxor ducenda esset? Pauperem, ait, alere difficilè est: divitem verò ferre, tormentum. *Bruf. lib 7. cap. 22.*

Phocionis uxor in complurium fœminarum cœtu interrogata: cur sola ex omnibus aureo non uteretur ornatu? Satis, inquit, uxori magnus ornatus viri sui virtus est. *Anton. in Melissa part. 2. serm. 33.*

Lycurgus cuidam percontanti, quam ob causam lege cavisset, ut sine dote virgines elocarentur? Vt, inquit, neque propter inopiam ullæ relinquerentur innuptæ, neque ob divitias expeterentur: sed ut juvenum quisque ad puellæ mores respiciens, ex virtute faceret electionem. *Plut.*

Pericles duobus filiam ejus ambientibus, quorum alter dives ac imperitus erat; alter verò pauper & studiosus; elocavit eam pauperi: inquiens, illum, qui dives fieri possit, meliorem esse, quàm qui jam sit. *Stob. serm. 68.*

Olympias, quum accepisset adolescentem quendam aulicum duxisse uxorem, eleganti quidem forma, sed famæ parum secundæ: ille, inquit, non sapit, qui uxorem oculis, non etiam auribus duxerit. *Erasm. 6. apoph.*

Plato interroganti cuidam, an uxore ducta philosophari deberet? Cum nescias, respondit, te solum servare, an uxorem quoque super humeris te servaturum speras. *Stob. serm. 66.*

Protagoras rogatus, ob quam causam dedisset filiam inimico nuptum? Quia, inquit, nihil ei dare poteram deterius *Ant. serm. 34. part 2. Meliss.*

Philoxenus, cùm quidam eum percontaretur, cur Sophocles bonas introduceret fœminas; ipse autem malas: Quia, inquit, quales oporteat esse fœminas, Sophocles dicit: ego verò, quales sint. *Anton. serm. 34. part. 2. Meliss.*

Diogenes, quùm aliquando vidisset mulieres ex oliva pendere, laqueo præfocatas: Vtinam, inquit, & cæteræ arbores similem ferrent fructum. *Laert. lib. 6.*

Phoroneus legumlator, moriens fratri dixisse fertur: Ad summam felicitatem nihil mihi defuisset, si uxor defuisset. *Bruf. lib. 7. cap. 22.*

Epaminondas, sciscitatus: Quidnam utilitatis caperet vir innuptus? respondit: Pro patria mori non dubitare. *Stob. serm. 66.*

Cicero

Cicero rogatus ab Hirtio, ut post Terentiæ repudium sororem ejus duceret, negavit, dicens: Non posse se uxori & philosophiæ simul dare operam. *Bruson.lib 7.cap.23. Hieronymus contra Iovinianum.*

¶ SIMILITUDINES.

SPonsæ, quæ statim offensæ moribus virorum, eos deserunt; perinde faciunt, ac si quis ictus ab apibus, mel relinquat. *Plut.*

Vt inutile speculum est, auro gemmisque adornatum, nisi repræsentet similem imaginem: Ita inutilis uxor, quantumvis opulenta, si viro mœsto sit hilaris, hilari mœsta. *Plut.*

Vt nemo sentit, qua parte stringat calceus, nisi qui indutus est: Ita nemo novit ingenium mulieris, nisi qui duxit uxorem. *Plut.*

Luna cum Soli conjungitur, tum obscuratur & occultatur: cum abest, lucet: Contrà, proba uxor præsente maritò maximè conspici debet: eodem absente, maximè condi ac latere. *Plut.*

Vt tibicen per alienam vocem sonat: Ita mulier quædam non gravabitur per virum loqui. *Plut.*

Cùm spirat Boreas, conatur vi vestem revellere: at homo magis adstringit pallium: quòd si sol tepido vento demulserit, jam sponte & tunicam abjicit: Sic uxor, quæ conatur convitiis maritum à luxu revocare, magis irritat: si placidè ferat & roget, magis efficit. *Plut.*

Qui ministrant elephantis, non sumunt lucidam vestem: qui tauris, purpuream non induunt: nam his coloribus offenduntur: tigrides tympanorum strepitum non ferunt: Ita uxor ab iis debet abstinere, quibus senserit maritum vehementer offendi. *Plut.*

¶ HIEROGLYPHICA.

V*Ipera*, suo quodam ingenio prædita, extra ordinem, sua habet hieroglyphica; quorum illud præcipuum, quod *mulierem*, quæ virum oderit suum, cui mortem etiam intentet, neque nisi coitûs tantum gratia blandiatur, per *pictam Viperam* sacerdotes illi intelligebant: ea siquidem, ut apud Homerum est, cùm mari copulatur, caput ejus ori inserat suo, atque in concubitus conflictu, nimiâ voluptatis vi superata, capite maris mordicus amputato, maritum extinguit. *Pier.Val.lib.14.p.153 B.*

Non absurdè etiam *Voluptatem & Vsum*, quæ solent ex uxoria consuetudine, unanimique concordia percipi, qualem Homerus mirificè commendat, per *Ignis & Aquæ* fercula interpretabimur: cùm nihil ferè sit in rerum naturâ igne jucundius, nihil aquâ melius: quæ sola ex rebus omnibus necessitatibus innumeris, opem affert: Quare aquam Pindarus Optimam, Aristotele etiam comprobante, nuncupavit, igneum etiam ardorem auri pari Elogio prosequutus. *Id.lib.46.p.455. B.*

Vide Conjugium, Matrimonium.

ZELOTYPIA.

¶ APOPHTHEGMATA.

CAjus *Sulpitius* uxorem ſuam repudiavit, quod aperto capite ædes egreſſa eſſet: Lex, inquiens, tibi meos unius oculos præfinit, quibus formam tuam approbes: his ornamenta comparato: his eſto ſpecioſa, non aliorum oculis placens. *Eraſm. lib. 6. apoph.*

Alphonſus dicebat: ita demùm matrimonium tranquillè exigi poſſe, ſi uxor cæca, maritus autem ſurdus fiat. Innuit autem, fœmineum genus eſſe Zelotypiæ obnoxium: & marito moleſtam eſſe uxoris garrulitatem, qua moleſtia cariturus eſt, ſi fiat ſurdus. *Eraſm. lib. 8. apoph.*

¶ HIEROGLYPHICUM.

SVnt qui per *Camelum Zelotypiam* ſignificant: propterea, quod animalia reliqua, tempore, quo rei venereæ cupidine, vel rabie potiùs, incitata geſtiunt, in ſuum tantum genus ſæviunt: Camelus autem in hominem etiam, atque in unumquodque aliud animal efferaſcit; usque adeò ſibi timet ab omnibus, ut ſolitudines petat: & id temporis ab omnium conſortio ſeparatus, ſolam fœminam affectetur. *Pier. Val. lib. 12. p. 117. A.*

¶ EXEMPLA PROFANA.

IDas & *Lynceus*, *Arvernes* & *Alphares filii*, pro Leucippi filiabus Phœbe & Ilaria, adverſus Caſtora & Pollucem propè Spartam dimicarunt: in quo congreſſu periit Caſtor: Polluci autem profuit immortalitas. *Theat. Zwing.*

Perſæ in amoribus gravi æmulatione prædit ſunt, ut non ille modò, qui appellaverit & attigerit regis pellicem; verum etiam qui propius in itinere præterlatus fuerit & prætervectus, quibus portantur plauſtra, capite luat. *Plut. in Artoxerxe.*

Excandeſcit *Catullus* in Gellium rivalem, ut puellæ ſuæ furem: Idem ægrè fert, Gellium ſibi ob pulchritudinem à Lesbia propoſitum, ubi ait

Gellius eſt pulcher: quid ni? quem Lesbia malit,
Quam te cum tota gente, Catulle, tua.

Circe venefica ægrè ferens Scyllam Nympham à Glauco amari, fontem, in quo ſe lavabat, infecit veneno, cujus virtute Scylla in monſtrum marinum mutata eſt. *Theat. Zwing. fol. 117,*

ZELUS.

¶ EXEMPLA BIBLICA.

ZEli boni Exempla: Moſes, *Exod.* 32. v. 19. 20. Phinees, *Num.* 25. v. 7. 8. Ioſua, *Ioſ.* 7. v. 24. Filii Iſraelitarum, 22. v. 11. 12. *Iud.* 20. v. 1. 2. 3.

Elias

Elias, 1. *Reg*. 18. 21 40. & 19. v. 10. Iehu, 2. *Reg*. 10. v. 11. 16. 25. 27. Ezechias, 18. v. 4. Iosias, 23 v. 6. Zacharias Iojadæ filius. 2. *Paral*. 24. v. 20. Esdras, 1 *Esdr*. 9. v. 3 Nehemia, *Neh*. 13. v. 25. Mathathias, 1. *Macch*. 2. v. 23. 24. David, *Psalm*. 69 v 19 Ioannes Baptista, *Matth*. 3. v. 7. & 14. v. 4. Christus, 21. v. 12. *Ioan*. 2. v. 15. Petrus, *Actor* 5. v. 3. Stephanus, 7. v. 51. Paulus, 13 v 10. & 17. v. 16. *Rom*. 9. v. 2. 3. 2 *Cor*. 11. v. 2. 29. *Gal*. 3. v. 1. & 4 19. Barnabas & Paulus, *Actor*. 14. v. 13. 14. Apollos, 18. v. 24. Vide impetus Heroici exempla. Zeli indiscreti exempla: Iosuah, *Num*. 11. v 28. 29. Abisai, 2. *Sam*. 16. v. 9 Filii Prophetarum, 2. *Reg*. 2. v. 15. 16. Ionas, *Ion*. 4. v. 1. 2. 3. Petrus, *Matth* 16. v 21 22. Discipuli, *Marc*. 10. v 13 14. Ioannes, *Luc*. 9. v 49 Ioannis Baptistæ discipuli, *Ioan*. 3. v. 26. 27. Principes sacerdotum cum suis, *Act* 5. v. 17. Iudæi, 17. v. 57. & 13. v. 45. *Rom*. 10. v. 2. Paulus, *Actor*. 22. v. 3. & 26. v. 9. 10. *Gal*. 1. v. 13. 14. 1. *Tim*. 1. v. 12. 13.

¶ EXEMPLA PROFANA.

PLato, vir summus, & *Xenophon*, haud expertes fuisse creduntur talis affectus: id indicio est, quod neuter alterius meminit unquam, cùm multa uterque scripserit: ambo clari, & inter se alioqui noti, Socraticæque sapientiæ ambo alumni. *Sabell. lib* 6. *cap*. 9.

Bavius & Mevius ineptissimi poetæ, Virgilio suam inviderunt gloriam. De quibus ipse *Verg*. 3. *Eccl*. 90.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mevi.

Asinius Pollio adeò fuit infensus nomini Ciceronis, ut ejus laudes audire nequiverit. Nam quùm Sextilius poeta carmen hoc retulisset: *Deflendus Cicero, patriæque silentia linguæ:* Asinius ea re permotus, audire ulteriùs noluit.

Hyarbita Maurus, dùm Timagenem philosophum inter pocula declamantem vellet imitari, & non posset, invidiâ crepuit *Horat*. *lib*. 1. *Epist*. 19. v. 15.

Rupit Hyarbitam Timagenis æmula linguâ,
Dum studet urbanus, tenditque disertus haberi.

LECTO-

LECTORI CANDIDO
JOSEPHUS LANGIUS
S. P. D.

VT STVDIVM NOSTRVM SINCERVMQVE TVI juvandi desiderium, Lector Benevole, clarius perspiceres, Indicem hunc Fabularum, Emblematum & Symbolorum; arduo quidem, utili tamen labore, ab ornatissimo adolescente IOHANNE PHILIO, Franco, nobis instigantibus, collectũ, Florilegio nostro adjungere voluimus. Quod enim opusculi hujus perfectio magnoperè videbatur exigere, ut videlicet Apologi & Fabulæ, quæ non majorem sæpè ad delectandum quàm ad persuadendum vim habent, suis locis, hoc est, post exemplorum classes plenè insererentur: id cùm portentosa chartarum moles, tùm verò temporis ad procudendum concessi angustia vehementer respuebat. Optimè igitur hac ratione incommodum illud sarciri posse rati sumus. Neque enim valdè difficile erit Lectori, hujus ductum Indicis secuto, ex volumine Fabularum à IOACHIMO CAMERARIO collectarum (ad illud enim paginarum numerus & ratio in hoc indice refertur) ea venari, quæ ad institutũ suum accommodata judicabit. Quia verò in eodem florilegio nostro Hieroglyphica & Emblemata easdem ob causas minore, quod ajunt, finienda erant pomœrio; placuit eidem operi clarissimorum virorum ANDREAE ALCIATI, I. C. & IOACHIMI CAMERARII, Medici Noribergensis, doctissima Emblemata & Symbola in eundem conjicere indicem: ut inopiam, quam prolixi operis peperisset necessitas, aliquo modo compendiosa Indicis levaret industria. Accedit insuper id commodi, Amice Lector, quod in Indice selectissimas quasq; Materias & scribendi & dicendi, ordine Alphabetico consignatas, uno quasi intuitu comprehendis; & ex iis reliquas indagare discis, in cujusq; literæ ac syllabæ principio, ad oram paginarum, vel in fine cujuscunque loci notato atque expresso, quas res sive materias tibi quærendas aut tractandas proposuisti. Proinde, mi Lector, tu voluntatem nostram boni consulens, hac indice ad tuam commoditatem salvus utere, fruere.

A.

B.

C.

HUMA-

L. La-

L.

M.

MAGI-

Pun-

S.

SOLI-

T.

Imperet ipsa nihil, quidvis tamen impetret uxor:
Vtere nec servâ conjuge, nec dominâ.

Alc. Em. 67. sym. *Superbia.* Id. Emb. 195. sym *Mulieris famam, non formam vulgarem esse oportere.* Id. Emb. 196. sym. *In pudoris statum.* Dum sic concludimus, En hancce piis, castis & bonis uxoribus erectam columnam ex Ovveni *lib. 2. Epigr. 53.*

Nuncupor Vxor *ego, non sim quasi conjugis* Orcus,
Sed quia per totam sedula Curso *domum.*

Bonâ certè uxore nihil dulcius est: Vel, si Græca mavis, ex Theognide habe:

Οὐδὲν ἀγαθῆς γλυκερώτερον ἄλλο γυναικός.

FINIS.

M DC LXXIV.

INDEX

Omnium Vocabulorum, quæ in hoc Libro continentur. Fol:

A.

B.

Fol:

D.

Fol.

E.

F.

Fol:

G.

H.

I.

M.

N.

O.

Fol.

Q

R.

S.

T.

V.

Z.